

Universitat de Girona

MANUEL BRUNET I SOLÀ (1889-1956). EL PERIODISME D'IDEES AL SERVEI DE LA "VERITAT PERSONAL"

Francesc MONTERO AULET

Dipòsit legal: GI-1509-2011

<http://hdl.handle.net/10803/51996>

ADVERTIMENT. La consulta d'aquesta tesi queda condicionada a l'acceptació de les següents condicions d'ús: La difusió d'aquesta tesi per mitjà del servei [TDX](#) ha estat autoritzada pels titulars dels drets de propietat intel·lectual únicament per a usos privats emmarcats en activitats d'investigació i docència. No s'autoritza la seva reproducció amb finalitats de lucre ni la seva difusió i posada a disposició des d'un lloc aliè al servei TDX. No s'autoritza la presentació del seu contingut en una finestra o marc aliè a TDX (framing). Aquesta reserva de drets afecta tant al resum de presentació de la tesi com als seus continguts. En la utilització o cita de parts de la tesi és obligat indicar el nom de la persona autora.

ADVERTENCIA. La consulta de esta tesis queda condicionada a la aceptación de las siguientes condiciones de uso: La difusión de esta tesis por medio del servicio [TDR](#) ha sido autorizada por los titulares de los derechos de propiedad intelectual únicamente para usos privados enmarcados en actividades de investigación y docencia. No se autoriza su reproducción con finalidades de lucro ni su difusión y puesta a disposición desde un sitio ajeno al servicio TDR. No se autoriza la presentación de su contenido en una ventana o marco ajeno a TDR (framing). Esta reserva de derechos afecta tanto al resumen de presentación de la tesis como a sus contenidos. En la utilización o cita de partes de la tesis es obligado indicar el nombre de la persona autora.

WARNING. On having consulted this thesis you're accepting the following use conditions: Spreading this thesis by the [TDX](#) service has been authorized by the titular of the intellectual property rights only for private uses placed in investigation and teaching activities. Reproduction with lucrative aims is not authorized neither its spreading and availability from a site foreign to the TDX service. Introducing its content in a window or frame foreign to the TDX service is not authorized (framing). This rights affect to the presentation summary of the thesis as well as to its contents. In the using or citation of parts of the thesis it's obliged to indicate the name of the author.

UNIVERSITAT DE GIRONA

DEPARTAMENT DE FILOLOGIA I COMUNICACIÓ

TESI DOCTORAL

MANUEL BRUNET

1889 – 1956

EL PERIODISME D'IDEES AL SERVEI DE LA “VERITAT PERSONAL”

FRANCESC MONTERO I AULET

2011

DOCTORAT DE LLETRES

PROGRAMA DE TEORIA I CULTURA CONTEMPORÀNIES

TESI DIRIGIDA PEL DR. XAVIER PLA BARBERO

MEMÒRIA PRESENTADA PER OPTAR AL TÍTOL DE DOCTOR PER LA UNIVERSITAT DE GIRONA

Abans d'acabar em sembla oportú de dir que s'ha de fer periodisme com si es fes història i que els documents contemporanis s'han de manipular amb el mateix respecte que els documents dels arxius històrics. I la millor forma literària de fer la història contemporània és el periodisme. El pamflet pot ésser periodístic, però no té categoria literària.

Manuel Brunet, 1932

La guerra civil espanyola és una cosa tan plena de contradiccions que àdhuc quan el seu record sigui llunyà i les cicatrius quasi invisibles dividirà sempre més els espanyols, dividirà els historiadors i dividirà el pensament del país.

Manuel Brunet, 194?

TAULA

A. INTRODUCCIÓ, OBJECTIUS I METODOLOGIA.....	9
0. ENTRE LA COHERÈNCIA I LA CONTRADICCIÓ: REPÀS BIOGRÀFIC	31
1. UN ESCRIPTOR FRUSTRAT	73
1.1. Sacerdoci o Escriptura: vers el Noucentisme	75
1.1.1. Del Seminari als Jocs Florals	76
1.1.1.1. L'«opera prima»: <i>Biografia de Jaume Balmes i Urpià</i>	77
1.1.1.2. <i>La Vestal Clàudia</i> i <i>Perspectiva general de l'art cristià</i>	79
1.1.1.3. <i>Transformacions</i>	83
1.1.1.4. <i>Poema de la pedra</i>	86
1.1.2. Consolidant un estil literari: Col·laboracions en publicacions periòdiques ..	88
1.1.2.1. Les primeres temptatives	88
1.1.2.2. Les «gloses» de Brunet.....	90
1.1.2.3. La col·laboració a <i>Cenacle</i> i a <i>La Revista</i>	101
1.1.3. Jove valor de la prosa catalana.....	106
1.2. <i>El meravellós desembarc dels grecs a Empúries</i>	109
1.2.1. Un «desembarc» diferent	109
1.2.2. <i>El meravellós desembarc</i> i la polèmica sobre la novel·la	114
1.2.3. L'Empordà, paisatge verge	117
1.2.4. Personatges de carn i ossos	123
1.2.4. Un llibre com una auca.....	126
1.2.6. «Manuel Brunet, reeditat».....	135
1.3. En català o en castellà: literatura de postguerra.....	141
1.3.1. Els llibres d'autoria pròpia	141
1.3.1.1. La innocuïtat aparent del periodisme de calendari: <i>Cada dia és festa</i> .	141
1.3.1.2. Accentuant la devoció: <i>Salteri de la Mare de Déu de Montserrat</i>	149

1.3.1.3. Apologia del vigatanisme: <i>Actualidad del Padre Claret</i>	153
1.3.1.4. El projecte inacabat: <i>La Vida de Jesucrist contada per un periodista</i>	156
1.3.2. Les col·laboracions en volums d'autoria múltiple	166
1.3.3. Pròlegs, prefacis i un epíleg	169
2. MANUEL BRUNET, PERIODISTA D'IDEES	177
2.1. El periodisme de taula.....	179
2.1.1. Del telegrama al comentari	182
2.1.2. Periodista de la «vella escola»	187
2.1.3. La militancia ideològica i el geni de l'idioma.....	194
2.2. El plaer de la polèmica.....	205
2.2.1. Petites polèmiques.....	209
2.2.2. L'«afar Bloch»	223
2.2.3. El pas de <i>La Publicitat</i> a <i>La Veu de Catalunya</i>	234
2.2.4. Contra la immoralitat: la polèmica relació amb Salvador Dalí.....	240
2.3. L'escriptor-periodista: Comparativa amb autors catalans contemporanis.....	257
2.3.1. Josep Pla, l'autèntic escriptor-periodista.....	257
2.3.1.1. Manuel Brunet a l' <i>Obra Completa</i>	257
2.3.1.2. Semblances i diferències: aspectes concrets.....	263
2.3.1.3. Prosa amb vestit de carrer i prosa amb vestit de saló	268
2.3.2. Josep M. de Sagarra: Retrat d'una admiració literària.....	278
2.3.2.1. El desig d'una conversió.....	279
2.3.2.2. Conversió consumada.....	285
3. ENTRE GUERRES	295
3.1. Anàlisi temàtica i evolució ideològica.....	297
3.1.1. Periodista literari	298
3.1.1.1. La crisi literària.....	298
3.1.1.2. La importància dels editors.....	309

3.1.1.3. La crisi del llibre.....	312
3.1.1.4. Recensions de postguerra	319
3.1.2. Analista de política catalana.....	321
3.1.2.1. Un catalanista insubornable.....	321
3.1.2.1.1. L'orgull d'escriure en català.....	321
3.1.2.1.2. Manuel Brunet i les publicacions d'Acció Catalana.....	326
3.1.2.1.3. El liberalisme progressista d'Acció Catalana	335
3.1.2.1.5. La història del 6 d'octubre	354
3.1.2.1.6. El xampany de la victòria	360
3.1.2.2. Catalunya i la Santa Seu	365
3.1.2.3. Apunts de societat.....	372
3.1.2.3.1. Feminisme i dret de votar	372
3.1.2.3.2. El deliri exhibicionista.....	375
3.1.2.3.3. El mite del bandit idealista.....	378
3.1.3. Analista de política internacional.....	382
3.1.3.1. Analista de la primera guerra mundial: <i>La Publicidad</i>	383
3.1.3.2. El catolicisme envers els totalitarismes europeus.....	396
3.1.3.2.1. La tiara i el feix.....	397
3.1.3.2.2. La follia nazi	411
3.1.3.2.3. Sota el signe de la falç i el martell	421
3.1.3.3. La segona guerra mundial vista per a <i>Destino</i>	432
3.1.3.3.1. «El mundo y la política», un referent de <i>Destino</i>	433
3.1.3.3.2. Analista de la segona guerra mundial	439
3.1.3.3.3. De la pausa al desenllaç	451
3.2. Comparativa amb el periodisme europeu d'entreguerres	465
3.2.1. El darrer maurrasià de Catalunya	465
3.2.1.1. La presència d'Action française a Catalunya: Intent de síntesi.....	466

3.2.1.2. L'Acció Francesa i el Vaticà	481
3.2.1.3. Maurras, signe de contradicció.....	494
3.2.2. Anglaterra i el periodisme catòlic: G. K. Chesterton i Hilaire Belloc	507
3.2.2.1. Entre la religió i la política: una aproximació a G. K. Chesterton	508
3.2.2.2. L'impacte de Chesterton a Catalunya.....	517
3.2.2.3. El polemista Hilaire Belloc	525
3.2.2.4. Una relació ideològica a tres bandes: Chesterton, Belloc i Brunet	532
3.3. Un vencedor vençut	557
3.3.1. L'exercici del periodisme en el complex escenari de postguerra: el refugi empordanès, la relació amb <i>Destino</i> i un expedient de depuració	557
3.3.2. «L'arcàngel» Carles Sentís.....	570
3.3.3. El catalanisme privat i <i>Destino</i> , una revista franquista antifranquista	577
3.3.4.: «Sedante y oreo del espíritu»: La col·laboració a <i>La Vanguardia</i> i <i>Pax</i>	604
3.3.4.1. La recuperació del prestigi: <i>La Vanguardia</i>	605
3.3.4.2. Abanderat del catolicisme: <i>Pax</i>	608
3.3.5. Referent de les noves generacions	610
B. CONCLUSIONS	617
C. BIBLIOGRAFIA	643
C.1. Obres literàries publicades de Manuel Brunet (per ordre cronològic)	643
C.2. Obres literàries amb col·laboracions de Manuel Brunet	644
C.3. Bibliografia sobre Manuel Brunet i sobre literatura i periodisme català de la primera meitat del segle XX	645
C.4. Bibliografia general.....	669
BIBLIOTEQUES I ARXIUS CONSULTATS	680
ANNEXOS (CD adjunt)	

A. INTRODUCCIÓ, OBJECTIUS I METODOLOGIA

Manuel Brunet és un dels molts autors de la literatura catalana del segle XX que malauradament ha caigut en l'oblit. Completament desconcertat davant del món que l'envoltava, carregant a les seves espatlles amb els fruits de prop de cinquanta anys dedicats a les lletres, aquest periodista va arribar a la fi dels seus dies completament derrotat. Malgrat tot, amb la seva dedicació al món periodístic i literari va llegar a la cultura catalana una obra encara avui dia gens menyspreable, i molt valuosa per a l'estudi de la realitat cultural catalana de la primera meitat del segle XX.

Com a escriptor, Manuel Brunet va mantenir durant la seva joventut una estreta relació amb algunes figures destacades del Noucentisme. Ja plenament consolidat com a periodista, va passar per les redaccions dels diaris més importants del seu temps, i durant els anys vint i trenta va tenir certa repercussió en els cercles més importants de la Barcelona del moment. Amb l'arribada de la República la seva figura ja havia adquirit certa rellevància, però el zenit de la seva carrera hauria arribat, precisament, a partir de setembre de 1936, moment en el qual havia d'assumir la direcció de *La Veu de Catalunya*. La reserva d'aquest càrrec demostra el seu prestigi professional i, tot i que no podem caure en el parany de la història-ficció, podem afirmar que de no haver estat per la catàstrofe de la guerra civil, molt probablement Manuel Brunet hauria passat a la història del periodisme català com allò que realment va ésser, és a dir, una figura de primer ordre de la generació d'entreguerres. En aquest cas, segurament no hauria calgut esperar més de cinquanta anys després de la seva mort per disposar d'un estudi detallat que el situï al lloc que li correspon. No obstant això, la col·laboració a la revista *Destino* durant la postguerra va convertir la seva figura en objecte de controvèrsia i va condicionar decisivament la seva recepció posterior.

Els objectius de la present tesi doctoral es desdoblen en dos eixos bàsics: d'una banda, la recuperació de la figura de Manuel Brunet i Solà. De l'altra, la contextualització i l'estudi d'aquest autor –i d'altres de la mateixa tendència– en un panorama històric, social i cultural més ampli.

Per tant, respecte al primer eix de treball, els objectius concrets de l'estudi han estat els que es detallen a continuació:

- Recuperar la figura de l'escriptor i periodista català Manuel Brunet i Solà per a la història de la literatura i el periodisme catalans. Per assolir aquest objectiu, ha calgut recollir la major quantitat d'informació possible al voltant de l'autor i la seva obra,

tant literària com periodística, i localitzar informació rellevant existent en els arxius i biblioteques catalanes i de la resta de l'estat espanyol.

- Recopilar i descriure el conjunt de l'obra literària de Manuel Brunet, fins al moment eclipsada per la dimensió periodística de l'autor. Aquest corpus literari, si bé no té una gran magnitud de volum i qualitat, és útil per comprendre els inicis periodístics de l'autor i ofereix nous materials per a l'estudi de la literatura catalana de les primeres dècades del segle XX
- Analitzar amb profunditat la biografia intel·lectual de Manuel Brunet, per poder avaluar amb objectivitat l'impacte del seu periodisme en la cultura catalana de la primera meitat del segle XX. El fet que a l'inici de la nostra recerca l'autor fos recordat principalment a partir de la guerra civil i a través de la seva trajectòria com a analista polític d'afers internacionals per a la revista *Destino*, ens va conduir a la necessitat d'estudiar les etapes anteriors de l'autor. La hipòtesi de partida, que es va veure confirmada a mesura que avançava l'estudi, era que no es podia entendre la personalitat i pensament de Manuel Brunet els anys posteriors a la guerra civil sense analitzar les línies del seu pensament amb anterioritat a aquest moment. L'objectiu de fons, per tant, era comprovar la hipòtesi que existia una continuïtat entre les dues parts principals de la seva trajectòria periodística, com així ha resultat ésser.
- Exposar els motius pels quals l'autor no va poder sentir-se plenament còmode en cap de les etapes de la seva trajectòria, degut a la defensa implacable dels principis bàsics de la seva personalitat (catolicisme, catalanisme i liberalconservadorisme), que configuraven la seva "veritat personal". Amb anterioritat a la guerra civil, el catolicisme i el conservadorisme va significar un llast per a l'eclosió de la seva trajectòria. Després de 1939, el seu passat catalanista el va convertir en "sospitós" per a les instàncies de poder del nou règim, i l'adhesió al sentiment catalanista li va impedir inserir-se amb plena comoditat en l'escenari de postguerra.
- Comprendre la personalitat "privada" de Manuel Brunet tant abans com després de 1939. En aquest sentit, la documentació preservada al fons personal de Manuel Brunet i Solà, que hem inventariat i estudiat amb deteniment en la seva totalitat, ha estat de gran utilitat. La documentació existent en altres fons personals i arxius ha estat una eina complementària extremadament útil a l'hora de conèixer el vessant "privat" de la personalitat i pensament de l'autor.

Respecte a la contextualització de Manuel Brunet amb el seu entorn i el seu temps, les línies de treball dutes a terme han perseguit els objectius següents:

- A partir de la recerca en arxius i biblioteques catalanes i d'altres punts d'Europa, contextualitzar les línies mestres del periodisme de Manuel Brunet amb les d'altres autors contemporanis catalans, però també europeus, per analitzar de forma objectiva si el pensament de l'autor era del tot particular o bé responia a uns "aires del temps", és a dir, a un corrent de pensament de caire liberalconservador present a altres llocs d'Europa i comú a tota una generació d'escriptors-periodistes amb qui compartia tendència política.
- Exposar i analitzar amb detall la reacció de Manuel Brunet després de la fi de la guerra civil, ja que constitueix un testimoni representatiu de tota una generació d'autors catalans que en principi figuraven en el rengle dels vencedors però que la disposició de l'escenari de postguerra els va impedir sentir-se'n. L'intent d'anihilació de la cultura catalana va significar un cop molt dur per a aquest grup de catalans exemplificat en el grup de la redacció de *Destino*, i els seus "intents" d'adaptació al nou ordre de coses els van condemnar a la incomprensió per part dels seus contemporanis i de la crítica posterior. L'estudi, amb pretensió d'objectivitat d'aquesta etapa de la trajectòria de l'autor, així com l'exhumació de documents inèdits fins al moment, creiem que aporten documentació molt útil per poder analitzar amb profunditat els punts de vista dels membres d'aquella particular redacció, i ajuden a comprendre –que no justificar– la seva trajectòria posterior a 1939.

A partir del conjunt de resultats de la recerca, l'últim objectiu ha estat exposar els resultats de forma útil i ordenada en un estudi que ajudi a comprendre en la seva justa mesura la dimensió periodística, literària i social de l'autor.

Recentment, el nom de Manuel Brunet ha tornat a recuperar una certa presència en els estudis principalment d'història i periodisme, gràcies als comentaris de Francesc Vilanova sobre l'etapa de l'autor a *Destino* i les referències diverses que li han dedicat Josep M. Casasús i Jaume Guillaumet, més enfocades a l'etapa de preguerra i que han iniciat la reivindicació del personatge com un destacat professional del periodisme. A banda d'aquests, la resta de treballs que se li han dedicat són molt escassos, i tots ells considerablement superficials. M. Mercè Miró i Jordi Pla van emprendre uns primers estudis crítics sobre el periodista, però no passen d'ésser introduccions a la seva

dimensió intel·lectual i professional. Malgrat això, hem d'agrair-los, perquè fins aquell moment només es disposava de breus ressenyes biogràfiques, com per exemple les de Joan Guillaumet, Ramon Guardiola, Nèstor Luján, Carles Sentís... moltes d'elles corresponents a 1989, amb motiu del centenari del naixement de l'autor. Bona part de la resta de textos que es refereixen al periodista corresponen a retrats escrits per autors contemporanis (Josep Pla, Ignasi Agustí, Jaume Passerell, Marcel·lí Moreta, Domènec Guansé, Carles Sentís...) que, si bé han estat de gran utilitat, no tenien un enfocament acadèmic o crític. No es pot negar que les mencions i referències a Manuel Brunet són molt nombroses, però puntuals i superficials. Cap d'elles arriba a capir la personalitat de Brunet en tota la seva complexitat. Pel que fa a la seva obra, és cert que s'han realitzat diverses reedicions d'*El meravellós desembarc dels grecs a Empúries* (la més recent, en edició facsímil el 1993) i una de *Cada dia és festa*, però cap d'elles incorporava un pròleg o nota introductòria que donés detalls aprofundits sobre l'escriptor.

En el nostre treball de recerca *Manuel Brunet (1889-1956). Itinerari d'un periodista catalanista, catòlic i conservador*, defensat l'octubre de 2006 i que va obtenir la qualificació de Matrícula d'honor, vam abordar una primera aproximació a l'autor, establint una primera biografia acurada i un esbós de la seva literatura i periodisme. No obstant això, en el present estudi hem pogut anar més enllà. Hem aprofundit en els detalls biogràfics, hem rastrejat i descrit la pràctica totalitat de l'obra literària publicada i hem establert propostes d'interpretació del seu periodisme i trajectòria personal.

El treball presentava al nostre entendre diversos problemes metodològics: en primer lloc, volíem recuperar l'autor per a la història de la literatura i del periodisme català traçant una biografia el més completa possible, que recollís les dades existents referents a totes les etapes de la seva vida. Aquest objectiu significava renunciar a l'estudi de tan sols un segment de la seva trajectòria, però la nostra opinió continua essent, com en el moment d'aquesta tria, que l'única manera de comprendre la complexitat de la figura de Manuel Brunet era analitzant-la en la seva globalitat. En ocasions, però, aquest marc biogràfic ampli ens ha obligat a cenyir-nos a l'estudi de l'autor i ens ha impedit emprendre camins centrífugs en l'anàlisi de determinats temes, que haurien pogut dispersar els continguts.

En segon lloc, la doble faceta professional de Manuel Brunet, literària i periodística, mai havien estat estudiades en la seva totalitat, amb la qual cosa hem hagut de partir pràcticament de zero. A mesura que avançava la recerca i recollida de dades, la dimensió del personatge anava creixent, adquirint proporcions difícilment manejables.

En el terreny literari, hem pogut recuperar, si no tota, bona part de les seves primeres temptatives literàries, que s'emmarquen en l'aspiració de convertir-se de ple dret en un autor noucentista. En l'àmbit periodístic, hem recopilat pràcticament tota la producció rellevant: un conjunt d'uns 5.000 articles de temes diversos, en català i castellà, signats al llarg de la seva trajectòria en les diverses plataformes en què va treballar. Aquest volum de material ha comportat una tria i selecció dels textos més interessants i útils per al nostre estudi.

El tercer escull important s'ha presentat davant aquesta ingent quantitat d'articles, que presenten una gran multiplicitat temàtica: política, literatura i cultura catalana i internacional, crítica teatral, crònica de societat, religió... Aquesta diversitat ha implicat sovint haver de treballar aquests temes d'una forma que ens permetés, primer, conèixer el context general de la qüestió corresponent per, posteriorment, poder interpretar la línia del pensament de Manuel Brunet i situar-la en el lloc adequat. En altres casos hem hagut d'acotar molt la profunditat de l'anàlisi, per evitar tractar temes sense el domini suficient de la matèria.

Finalment, l'aspecte més complex de l'estudi ha estat la interpretació del pensament del personatge. Com veurem, la personalitat de Manuel Brunet va reunir aspectes de difícil combinació durant els anys d'entreguerres. A partir de la maduresa, les seves conviccions principals eren el catolicisme, el catalanisme i el conservadorisme. L'articulació d'aquests tres principis va ésser complicada en diverses etapes de la vida: especialment durant la República, el seu catolicisme era motiu de burla en el liberal i modern món periodístic d'aquells anys. El seu conservadorisme i catolicisme van ésser motiu de persecució en esclatar la guerra, i amb posterioritat a aquesta el catalanisme es va convertir en un problema. La interpretació d'aquest magma intel·lectual, així com el contrast entre l'expressió pública i la privada d'aquests principis, ha constituït un repte important, que hem abordat sense defugir-lo, conscients que l'estudi del personatge no podia deixar de banda aquesta qüestió.

Per aconseguir els nostres objectius, hem estructurat el treball en tres parts, descomptant la nota biobibliogràfica en la qual presentem ordenadament totes les dades que hem localitzat referents a la biografia i trajectòria professional de Manuel Brunet. La primera part del treball, que conté també l'exhumació de nombrosos textos desconeguts que calia comentar degudament, intenta ordenar el conjunt de la seva obra literària publicada i inserir-la des d'una perspectiva crítica en els corrents estètics i culturals del moment. La segona i la tercera, en canvi, estan més adreçades al

periodisme de Manuel Brunet. Després de l'anàlisi d'un estil propi, caracteritzat per l'esperit polèmic però proper, de ploma extremadament fàcil, i contrastat amb la d'altres autors catalans del seu temps, l'estudi transita cap a la descripció i la interpretació de les temàtiques recurrents al llarg de la seva carrera. Hem volgut destriar i destacar només aquelles més rellevants per entendre la geografia vital del personatge i també l'època convulsa que vivia. A través de l'estudi minuciós de la seva producció, es poden extreure les línies mestres del seu pensament. Tot i que aquest no va ésser completament original, sí que es pot considerar molt representatiu del seu temps, i hi podem trobar concomitàncies importants amb altres figures rellevants de l'època.

En aquesta part de l'estudi potser hem pecat d'un excés de descriptivisme, però creiem que la millor manera d'abordar el periodisme de Manuel Brunet i la seva mirada sobre el món era precisament reflectir la seva veu. Conscients que l'etapa de postguerra de Manuel Brunet constituïa un període molt interessant i alhora delicat, li hem dedicat els últims capítols, per perfilar i fonamentar degudament el retrat d'un vencedor vençut.

Tanca el treball un annex en el qual hi consten alguns exemples de cartes de l'arxiu de la família Sanllehí-Brunet, i també exemples d'articles publicats per Brunet en cadascun dels diaris per als quals va treballar amb certa assiduitat. Hi hem inclòs, també, una mostra fotogràfica i de diversos retrats que li van dedicar artistes de l'època, així com una relació detallada de la producció periodística de Manuel Brunet i la relació documental del Fons Manuel Brunet i Solà de la Universitat de Girona.

Hem realitzat diverses entrevistes amb periodistes contemporanis a Manuel Brunet (Carles Sentís, Josep M. Bernils...) i recerques en hemeroteques, arxius i biblioteques. L'estada d'investigació durant uns mesos de 2007 a la Universitat de Lancaster (Regne Unit), al costat del doctor Frederic Barberà, ens va servir per abordar la comparativa amb el periodisme anglès de G. K. Chesterton i Hilaire Belloc, un capítol que, juntament amb l'anàlisi de les influències d'Action Française sobre la cultura catalana en general i Manuel Brunet en particular signifiquen la inserció de la figura del periodista català en un corrent de pensament comú molt més ampli a nivell europeu.

Ha estat essencial per a la nostra recerca poder comptar amb el fons d'arxiu i la biblioteca personal de l'autor, el qual va ésser donat per la família de Manuel Brunet a la Universitat de Girona el novembre de 2008. Podem dir sense reserves que la presa de contacte amb aquest fons, ja fa més de sis anys, va ésser clau per decidir-nos a iniciar aquest viatge complex i apassionant, sovint trepidant i, per què no dir-ho, en ocasions

descoratjador. Hem catalogat íntegrament la documentació del fons i l'hem posat a disposició de la comunitat investigadora. En aquest treball s'hi inclouen algunes mostres dels documents que conté, i considerem que aquesta part de la tasca que hem dut a terme ha estat decisiva per al resultat final, perquè ens ha permès ampliar la biografia i descobrir relacions personals i professionals que ens han aclarit molts dubtes sobre determinades etapes de la vida de Brunet. En certa manera, la documentació del fons –i la complementària que hem trobat en altres fons personals de corresponents de l'autor– ens ha dibuixat un perfil del personatge més precís, humà i coherent amb ell mateix, que difícilment haguéssim pogut comprendre a través només de la seva obra i producció periodística.

Cal dir, però, que hem deixat de banda en l'estudi aquells documents literaris presents al fons que han restat inèdits fins ara, perquè quedaven fora de l'abast del nostre objectiu de perfilar la trajectòria personal i professional de l'autor. Deixem aquests treballs per a futurs estudis, una vegada la restitució de la figura de Manuel Brunet hagi estat definitivament aconseguida.

Pel que fa a la transcripció de les cartes i textos que apareixen a l'estudi, en els documents posteriors al procés de normativització de l'idioma hem seguit el criteri de normalitzar aquells aspectes ortogràfics i gramaticals que afectaven a la comprensió, hem accentuat els mots segons les normes vigents, regularitzat l'ús de majúscules, minúscules i cursives i hem intervengut en la puntuació quan era estrictament necessari. Respecte als documents anteriors o immediatament posteriors a la normativa fabriana, hem decidit transcriure'ls sense intervenir en la grafia.

El paper cabdal de la generació literària d'entreguerres en la modernització de les lletres catalanes és innegable. Molts dels seus integrants van assolir la plenitud com a escriptors precisament a través de l'escola del periodisme. Per tant, cal fer un esforç per recuperar i revaloritzar el lideratge i mestratge intel·lectual d'aquests escriptors-periodistes. Amb tot, en conjunt, la generació d'escriptors d'entreguerres forma un conglomerat de tria complexa. Joan Ramon Masoliver va qualificar la generació de “cremada”, i Guillermo Díaz-Plaja com a “destruïda”. Manuel Brunet, malgrat ésser un veterà del grup, també va sofrir en primera persona moltes de les commocions que van sacsejar la societat de l'època. Va viure aquests canvis d'una forma particular, intensa i íntima, la qual cosa va imprimir un caràcter singular a la seva personalitat.

L'existència d'una “veritat personal” implica que, en ocasions, aquesta no està en consonància amb la del conjunt de la societat d'una època. Amb aquesta idea hem

volgut expressar l'essència del periodisme i de l'evolució personal de Manuel Brunet, un professional combatiu, intervencionista en la societat, projector d'idees. Al mateix temps, però, va viure sempre una certa inadaptació a l'entorn, i per això es va refugiar en unes conviccions personals sovint poc flexibles.

Amb tot, el pensament, la ideologia, les conviccions de Manuel Brunet, al llarg de la seva vida i malgrat la seva pròpia opinió, van canviar. Aquest fet sempre ha estat motiu de crítica, i ha provocat que la seva figura fos difícilment aprehensible, perquè un retrat fragmentat de l'autor en èpoques diverses condueix a visions parcials, poc completes i molt propenses a l'equívoc. Per això, i malgrat el perfil polièdric del personatge, calia unir les diverses cares de la figura, reconstruir el complex trencaclosques amb la màxima exhaustivitat, fidelitat i precisió possibles; per poder obtenir un retrat de l'autor ajustat a la realitat i contextualitzat amb el seu temps, que permetés comprendre, en cada etapa de la seva trajectòria, els motius pels quals defensava amb tanta vehemència la seva "veritat personal".

AGRAÏMENTS

Vull acabar aquesta introducció agraint la paciència, l'esforç del Dr. Xavier Pla en la direcció d'aquesta tesi doctoral. Ell va ésser qui em va fer descobrir la figura de Manuel Brunet i qui em va acompanyar en la primera visita a la família Sanllehí-Brunet. Durant aquests anys de recerca, ha significat un guia molt important, i sense les seves indicacions i el recolzament de la seva amistat aquest treball no hagués estat possible. Vull agrair també les indicacions de la Dra. M. Josepa Gallofré, que va acceptar presidir el meu treball de recerca i que em va donar unes indicacions que he intentar seguir en el present estudi; i les del Dr. August Rafanell, membre també del tribunal del meu treball de recerca. En aquest punt, faig extensiu l'agraïment al doctor Frederic Barberà per la seva inestimable amabilitat durant la meva estada a la Universitat de Lancaster, al Dr. Francesc Vilanova, per les seves orientacions i amb qui hem compartit la passió per l'estudi de Manuel Brunet, a la Dra. Sílvia Coll-Vinent, per haver-me ajudat en l'estudi sobre la figura de G. K. Chesterton, i a tots aquells professors i investigadors que m'han ajudat i orientat en diverses ocasions. Dins d'aquest grup, mereixen una atenció especial el conjunt de professors i becaris de l'Institut de Llengua i Cultura Catalanes, dirigit pel Dr. Sadurní Martí, i del Departament de Filologia i Comunicació de la Universitat de Girona, dirigit pel Dr. Josep M. Nadal, amb qui he compartit reflexions en nombroses ocasions al llarg de la meva recerca. Moltes gràcies Guillem, Marta, Agnès, Leo, David, Marina, Francesca, Zosia, Pau, Maria, Meritxell i, també, Begonya, companya a la secretaria de l'ILCC.

Cal també un agraïment sincer per la col·laboració i cordialitat de la família Sanllehí-Brunet. Sense l'amabilitat d'en Xavier Sanllehí, la M. Teresa Brunet i en Xavier Sanllehí-Brunet, juntament amb els seus germans, aquest estudi no hauria estat possible, i guardo un record inesborrable que m'acompanyarà sempre de les tardes passades al seu costat submergit en l'univers de Manuel Brunet. Gràcies a ells, vaig poder accedir al fons personal de l'autor, una peça clau d'aquesta tesi, i també gràcies a la seva col·laboració avui aquest fons està custodiat a la Biblioteca de la Universitat de Girona, a disposició de la comunitat investigadora. He d'agrair, també, l'ajut de l'Antònia Boix, directora de la Biblioteca, i de la resta del seu personal, en especial de la Loles, la Brigit, la Irene i l'Oriol a l'hora de catalogar de forma definitiva els documents, i de la Laia Molina, pel seu servei en la gestió del préstec interbibliotecari.

Vull donar també les gràcies a tot el personal de les biblioteques i arxius que he consultat. Sempre m'ho han posat molt fàcil, i he trobat en aquest personal un tracte excel·lent, per això crec que és de justícia agrair-ho.

He de dir, abans d'acabar, que aquest estudi ha estat possible en bona part gràcies a una beca de recerca de la Universitat de Girona, amb la qual vaig poder fer una estada de recerca a la Universitat de Lancaster l'any 2007, i també gràcies a la meua participació als projectes de recerca "El nacimiento del escritor-periodista en Cataluña (1909-1936). Análisis histórico, repertorio crítico y difusión un nuevo género literario" (Ref. FFI2009-11260/FILO, MCeI, 2009-2012) i "Entre el arte, la literatura y la política: edición y estudio de la obra de Eugenio d'Ors en la Europa de entreguerras" (Barcelona, Madrid, París) (Ref.: HUM2005-04288/Filo, MEC, 2005-2008), tots dos dirigits pel Dr. Xavier Pla.

En l'àmbit estrictament personal, he d'agrair el suport de tota la gent del meu voltant que m'estima i sé que ara s'alegrarà de saber que aquesta tesi ha arribat a la seva conclusió. Mai podré agrair prou el suport que he rebut d'en David Pujol, esperit emprenedor i inquiet les converses amb el qual han estat sempre orientadores i reconfortants, i de qui he après moltes més coses de les que ell s'imagina. També la paciència dels amics i amigues que han aguantat –i encara aguanten!– estoicament les meves reflexions al voltant de la figura de Manuel Brunet: Xevi i Neus, Anna i Paco, Mireia, Azareen, i d'altres amics, amigues i companys de feina, de recerca i de diversió a qui les circumstàncies de la vida han portat per camins diferents, però que d'una manera o altra han participat en aquest treball. Finalment, a la família, amb una menció especial també per a l'Esteve i a la Margarita, que ja saben l'esforç que ha suposat aquesta recerca. I per damunt de tot, haig de donar gràcies a la meua autèntica família, les dues persones que sento més a prop i que m'il·luminen la vida cada dia: a la Rosa Maria, de qui també és mèrit aquesta tesi; i a en Joel, l'angelet que durant els últims tres anys m'ha donat la força necessària per acabar el treball. Els demano perdó per haver-los robat tantes hores per dedicar-les a aquest estudi, però saben que aquest temps ha estat apassionant i ha valgut la pena.

A. INTRODUCTION, OBJECTIVES AND METHODOLOGY

Unfortunately, Manuel Brunet is one of many 20th century Catalan authors who have been currently forgotten. During the course of his life Brunet would grow baffled at the world that surrounded him. Irrespective of having dedicated over fifty years of work to the humanities and to literature, the last years of his life would be marked with defeat. Due to his unwavering dedication to literature and journalism he would leave behind a vast body of work that is considered to have been highly relevant to the intellectual and social culture of his times, and thus continues to be an invaluable source for cultivating a deeper understanding of Catalan reality during the first half of the 20th century.

As a writer, and especially during the early years of his career, Manuel Brunet maintained close relationships with various prominent figures of the *Noucentisme* literary movement. Having established himself as a writer at a relatively young age, he would work for some of the most important newspapers of his times. In the 20s and 30s he would to dispose of a certain influence on some of the most important literary circles in Barcelona. Though he had already established his reputation as a writer at the start of the Republic, Brunet would reach the height of his career after September 1939, once he would assume the role of director at *La Veu de Catalunya*. His contribution as the director of one of Catalonia's most reputable newspapers draws attention to the degree of his professional prestige. Though we can't fall into the trap of fictional history, we can affirm with confidence that if it hadn't been for the catastrophe of the civil war, Manuel Brunet would have gone down in history as one of the most significant figures among the generation of writers of the inter-war period. Had this been the case, it would not be necessary to undertake such a detailed, posthumous study of his life's work in order to properly situate him in relation to the socio-cultural and historical trajectory of his times. In this vein, it is important to note that Manuel Brunet's journalistic contributions to the newspaper *Destino*, during the years immediately following the civil war, would convert him into a controversial figure and negatively influence the reception of his work in the future.

The guiding principles of the doctoral thesis presented here are, on the one hand, the recovery of the figure of Manuel Brunet i Solà, and on the other, the contextualization of his life's work—along with that of his contemporaries—in relation to the social, cultural and historical panorama of his times.

The following objectives correspond with the first of the two aforementioned concerns:

- To recover the figure of Catalan writer and journalist Manuel Brunet i Solà for the purposes of gaining a broader understanding of the history of Catalan literature and journalism. In order to obtain this objective it has been necessary to gather as much information as possible on the historical context of the author's literary and journalistic works. To this end, we have located relevant information in Catalan archives, as well as archives belonging to libraries in the greater Spanish peninsula.
- To compile and describe the complete literary works of Manuel Brunet which, in light of the focus on his journalistic contributions, have so far been largely neglected. Brunet's literary writings, though perhaps lacking in breadth and quality, are nevertheless useful for constructing an understanding of his initial formation as a journalist, and can also be viewed as a source of raw material for the study of early 20th century Catalan literature.
- To conduct an in-depth analysis of the intellectual biography of Manuel Brunet, in order to objectively evaluate the impact of his journalism on Catalan culture in the first half of the 20th century. Since at the start of our research the author had primarily been studied in light of his writings on the civil war and his career as political analyst of international affairs for the journal *Destino*, we believe there is a dire need to recover and study the author's earlier works. It would be difficult to arrive at a coherent understanding of Manuel Brunet as a literary and socio-historical figure without a solid grasp of the scope of the author's intellectual activity prior to the civil war. One of the principal motivating concerns of this doctoral study has been to put in evidence the fact that there did indeed exist continuity between the two aspects, journalistic and literary, of Brunet's professional trajectory.
- To shed light on the reasons why the author struggled during most, if not all, the phases of his professional career due to a relentless defense of his personal values which consisted of Catholicism, Catalanism, and liberal-conservatism. Until just before the civil war his Catholic and conservative inclinations hindered his professional progress, while after 1939, under the auspices of the new regime, his Catalanist past would render him suspect. Pro-Catalan

sentiments would therefore continually impede his integration in the post civil-war scene.

- To develop as coherent an understanding as possible of the complexity of the figure Manuel Brunet before as well as after 1939. To this end documents from Manuel Brunet i Solà's private collection have proved incredibly useful. The archives were thoroughly studied and attentively categorized according to the context of his life's work. Documents from the author's private collection, together with relevant public archives, have been essential for developing a deeper understanding of what until now have been more private and thus less accessible aspects of the public figure we've come to know as Manuel Brunet.

The second concern of the thesis—the contextualization of Manuel Brunet's life works in relation to the social, cultural and historical panorama of his times—consists of the following objectives:

- To delineate and contextualize recurring themes and lines of thought present in the works of Manuel Brunet vis-a-vis those explored by his Catalan and European contemporaries. In other words, to arrive at a better understanding of the degree to which Brunet's intellectual, ideological and aesthetic inclinations were a reflection of the political and intellectual tendencies common in Europe and Catalonia among writers and journalists considered to be Brunet's contemporaries during various phases of his career.
- To expose and analyze Manuel Brunet's reaction to the end of the civil war. Brunet's writings from this period could be viewed as a highly representative testimony of the struggles endured by a generation of Catalan authors who, immediately after the end of the civil war, went from being victorious to being defeated. The systematic annihilation of Catalan culture during the post civil war era would have devastating consequences for a number of Catalan writers, especially those who at various phases in their respective careers worked as correspondents for the famed newspaper *Destino*. These authors' "attempts" to adapt to the new order would only further condemn them, as neither their contemporaries nor future critics would extend their sympathy to them. This study intends to shed light on this particular phase of Manuel Brunet's life by studying the breadth of his published and unpublished works before, during and after the civil-war, in order to help broaden current understandings of the

struggles endured by Catalan writers during the post civil-war period, as well as to foment a deeper understanding of Manuel Brunet's specific trajectory as a journalist after 1939.

The final objective of this study is to delineate the results of the research in as useful and organized a manner in order to facilitate a broader understanding of the breadth and scope of the author's journalistic and literary works vis-a-vis the social context in which he lived.

The name Manuel Brunet has recently recovered a certain importance in the fields of history and journalism. Thanks to Francesc Vilanova's comments on the author's contributions to the newspaper *Destino*, as well as the diverse references to the author's post-war writings by Josep M. Casasús and Jaume Guillamet, the figure of Manuel Brunet has been reclaimed as a considerably influential journalist. Generally speaking, studies dedicated to understanding the works of Manuel Brunet, have thus far been rare and considerably superficial. M. Merce Miró and Jordi Pla initiated a critical study of the author's journalistic work, but the study did not go beyond an introduction to the intellectual and professional scope of his life's work. Nevertheless, their work in this regard must be recognized, especially since up until then only vague biographical sketches of the author existed, such as those undertaken in 1989 in celebration of the hundred year anniversary of the author's birth by Joan Guillamet, Ramon Guardiola, Nèstor Luján, Carles Sentís, etc. A large portion of references to the journalist consists of portraits written by contemporary authors (Josep Pla, Ignasi Agustí, Jame Passerell, Marcel·lí Moreta, Domènec Guansé, Carles Sentís...) which, although of great use, are lacking in academic or critical focus. All in all, though references to Manuel Brunet are not scarce, they have remained to the point and superficial. No study, up until now, has attempted to understand the figure of Manuel Brunet in all of its complexity. Though it is true that multiple subsequent editions of *Cada dia es festa* and of *El meravellós desembarc dels grecs a Empuries* (most recently published in softcover edition, 1993) have been printed, both publications failed to include a prologue or introductory note to provide expository details about the author.

In an earlier research project on Manuel Brunet (1889-1956), titled *Itinerari d'un periodista catalanista, catòlic i conservador*, defended in October of 2006, and that was awarded with Honors, we undertook a first approximation to the figure of the

author, establishing a preliminary biography and a sketch of his literary and journalistic works. The current study goes further. The doctoral thesis presented here consists of an in-depth analysis of biographical details. Furthermore, we have traced and described the author's complete literary works that have been published, and proposed possible modes of interpretation for understanding Brunet's journalistic and personal trajectory.

The research process was strained by a few methodological obstacles worth mentioning here: first, by tracing the most exact biography of the author as possible, we hoped to recover the figure of the author within the context of the history of Catalan literature and journalism. In order to accomplish this objective we had to do away with the idea of only studying a certain segment of his personal trajectory. Our opinion continues to be that the only way to understand the complexity of the figure of Manuel Brunet is to analyze the author's trajectory as a whole in order to avoid extracting a psychological or historical profile based on isolated phases of his career. On certain occasions, however, the focus on biographical details proved to be limiting, and impeded us from undertaking alternative methods of analysis in respect to certain themes for fear of spreading ourselves too thin.

Second, the duality of Manuel Brunet's professional career, which consists of journalistic as well as literary works have never been studied in their totality. This academic vacuum implied an effort from the ground up; in other words, in order to reconstruct the figure of the author in all its complexity we had to begin from zero. As the study and the recovery of dates advanced, the figure of Manuel Brunet acquired more complexity and the individual components of his life and character proved progressively more difficult to manage. As far as Brunet's literary works are concerned, we have been able to recover, if not all, at least a good portion of his first works, all of which are marked with an aspiration to leave behind his studies in law to become a *Noucentista* author. In the area of journalism, we've recovered all of his most relevant pieces: 5,000 articles on diverse topics, in Catalan and Spanish, that signify the diverse themes he would undertake during the course of his career. This collection of articles brings together a selection of his most interesting and useful texts, and includes those that have been particularly useful for the purposes of this study.

The third most important obstacle came about as a result of the sheer volume of articles we found, and the multiplicity of themes reflected in them: political, literary, cultural (Catalan and international), theater criticism, social chronicles, religion...The diversity of themes present in his work forced us to work through each topic

categorically, in order to use the context in which each theme was explored as a point of departure for identifying recurring intellectual and aesthetic threads that marked Manuel Brunet's thinking. In some cases in order to avoid addressing themes without having sufficient grasp of the material, we had to cut back the depth of the analysis.

Finally, the most challenging aspect of the study has had to do with finding a suitable approach for interpreting the intellectual and ideological development of the author. As we will see, the figure of Manuel Brunet is at the center of the intersection of difficult personal, social and historical factors which unfolded during the inter-war period. Before even coming of age, the author's character was already marked with values of Catholicism, Catalanism, and conservatism. Brunet's constant defense of this triangle of ideas would cause various obstacles in different phases of his life: during the years of the Republic, his Catholicism would be the reason for being mocked by the liberal and modern journalistic worlds. His conservatism and Catholicism would become reasons for his persecution during the war, and later, his Catalanism would also become an obstacle. The interpretation of the intellectual, aesthetic and ideological tendencies of this prolific intellectual figure, and the gap between the public and private articulations of his values, constitutes an important element of this study. The controversy surrounding the author's figure has not been obscured here, since we are conscious that the study of the figure would not allow us to avoid addressing the gap between the author's private trajectory and his public reception.

In order to achieve our objectives, we've divided the study into three constituent parts, not counting the bio-bibliographical note in which all dates and references corresponding to the author have been systematically listed. The first part of the study, which also includes a number of the author's lesser and unknown texts intends to organize the whole of his published literary works in order to retrospectively incorporate them from a critical perspective in the aesthetic and cultural panorama corresponding to the first half of the 20th century. The second and third parts of the study, in turn, specifically address Manuel Brunet's journalistic work. After undertaking an analysis of the author's aesthetic inclinations—a style characterized by often polemic, though politically correct content, and simple, straightforward writing that stood in contrast to that of his Catalan contemporaries—the study undertakes the interpretation of reoccurring themes in the course of Brunet's career. We have wanted to foreground those which we found to be most relevant to understanding the figure of the author and the difficult era in which he lived. By way of a thorough study of his literary

and journalistic body of work, one can extract lines of thought that guided the author's ideological process throughout his career. Though the author's life's work may not be considered 'original,' it certainly can be considered representative of an era, since one can easily find parallelisms between his work and that of his contemporaries.

It is possible that in this third and last part of the study we may be guilty of an excess of descriptivism, but we believe the best way to shed light on the journalistic work of Manuel Brunet, and the lens through which he viewed the world, is precisely by creating a text that captures his voice. Keeping in mind that the years proceeding the civil war were interesting and delicate ones for Manuel Brunet, we have dedicated the last few chapters of the thesis to giving shape and fomenting the profile of the author as a defeated victor.

We will close the introductory chapter with an appendix that contains a selection of letters from the Sanllehi-Brunet archives, as well as examples of articles published by Brunet in a few of the journals to which he contributed with regularity. We've also included a photographic exhibition and portraits that were dedicated to the author by several artists of his times. The appendix also includes a detailed list of journalistic articles written by Manuel Brunet, as well as correspondence which we located among the documents donated by the Manuel Brunet i Solà fund of the University of Girona.

We have also undertaken a series of interviews with journalists that were contemporaries to Manuel Brunet (Carles Sentis, Josep M. Bernils...) and conducted research in various archives and libraries. A brief period of investigation during the 2007 academic year at the University of Lancaster (United Kingdom) would serve to compare Manuel Brunet's writing with that of English journalist G.K. Chesterton and Hilaire Belloc. A chapter of the thesis has been dedicated to this comparative study, the results of which, along with the analysis of the influences of the Action Francaise on Catalan culture in general and Manuel Brunet in particular lead us to conclude that the author's work was highly relevant to, and in active conversation with broader, European trends of the times.

Access to the archives, and the author's private library, which were donated to the University of Girona by the author's family in November of 2008, were essential to the completion of the study. We can say, without any reservations, that having access to the above-mentioned materials during the last six years proved to be a key motivating factor in undertaking this complex, passionate, and at times discouraging study. We have systematically catalogued the documents within the archive and made them

available to the larger community of researchers. We consider the work of organizing the author's private archives an essential component of the study, since it allowed us to expand our biographical knowledge and to discover personal and professional correspondences that would allow us to diminish and at times eliminate doubts surrounding specific stages of his life. In this study, we have also included a few images of the original documents. In a way, the documents from the private archives of Manuel Brunet i Solà, along with documents we have found in the private archives of figures with whom the author corresponded, have given us the tools we needed to create a much more human and coherent profile of the author, one that better approximates the complexity of his character and the spectrum of influences present in his literary and journalistic work.

It is important to note that we had to eschew any unpublished material that we considered marginal to our objectives of cultivating a deeper understanding of the author's personal and professional trajectory. We will leave this work for future projects, once the figure of Manuel Brunet has been properly reconstituted.

It should also be said that documents corresponding to the era proceeding the standardization of the Catalan language, and that were transcribed in the text of the thesis, were edited according to established linguistic rules: spelling and grammar were adjusted, words were accented, and the use of upper, lowercase and italics was regularized. We only intervened in the punctuation when we felt it was strictly necessary. In respect to the previous documents, or those pertaining to the period immediately following the Fabra norm, we've decided to transcribe them without grammatical or orthographical interference.

The role of the literary inter-war generation in Catalonia is undeniable. Many of its members reached their peak as writers through their work in journalism. As a result, it is necessary to make an effort to recover and re-evaluate the intellectual mastery of these writers-journalists. Overall, the inter-war generation of writers are a complex group. Joan Ramon Masoliver describes the generation as "burnt," while Guillermo Díaz-Plaja refers to the generation as "destroyed." Manuel Brunet, despite being a veteran of the group, also suffered many of the upheavals that shook society at the time. He would live the historical and social changes in an intimate and intense way, and they would leave a definite mark on his character.

The existence of a "personal truth" implies that, occasionally, one's private narrative may not correspond with that of broader society. This gap, we feel is an ever-

present struggle in both the writing and reception of journalistic articles, and a core aspect of Manuel Brunet's personal evolution. Manuel Brunet was a man of ideas and resolve, an interventionist, who simultaneously, in response to feelings of inadequacy and the social turbulence of his times, took refuge in personal convictions and what could be described as inflexible ideas.

Nevertheless, the convictions and ideologies of Manuel Brunet would change throughout the course of his life. Shifts in his personal belief system would make him a subject of criticism and scrutiny, and would cause his figure to be seen as illegible or inaccessible. Fragmented representations of an author, coming from diverse sources and time periods, could easily lead to a partial understanding of the character, and one that is highly vulnerable to errors. To arrive at an understanding of why the author would so vehemently defend his personal truth throughout the various phases of his career, one needs to consider the plurality of Brunet's character. In other words, one needs to reconstruct an integrated vision of the author as a socio-historically influential and relevant figure, and to rebuild the puzzle of his life with utmost thoroughness, accuracy and precision.

CLAU D'ABREVIATURES A LES NOTES

Per alliberar les notes de text innecessari, hem optat per escriure de forma abreujada la referència d'algunes publicacions periòdiques i arxius que apareixen amb freqüència. A més, també hem escrit abreujadament el nom de les universitats i d'alguna editorial quan es tractava d'esmentar-les en cites bibliogràfiques.

La relació d'abreviatures és la següent:

PUBLICACIONS PERIÒDIQUES

<i>El Be Negre</i>	<i>EBN</i>
<i>La Humanitat</i>	<i>LH</i>
<i>La Publicitat</i>	<i>LP</i>
<i>La Vanguardia</i>	<i>LV</i>
<i>La Veu de Catalunya</i>	<i>LVC</i>
<i>La Veu del Vespre</i>	<i>LVV</i>
<i>Las Noticias</i>	<i>LN</i>

ALTRES ABREVIATURES DE FONTS CITADES AMB FREQUÈNCIA

Archivo General de la Administración	AGA
Arxiu Montserrat Tarradellas de Poblet	AMTP
Arxiu Nacional de Catalunya	ANC
Biblioteca Nacional de Catalunya	BNC
Publicacions de l'Abadia de Montserrat	PAM
Universitat Autònoma de Barcelona	UAB
Universitat de Girona	UdG

0. ENTRE LA COHERÈNCIA I LA CONTRADICCIÓ: REPÀS BIOGRÀFIC

Manuel Brunet i Solà va néixer el 10 de juny de 1889 a les Voltes de Dalt de la plaça del Mercadal de Vic. El seu pare, Eudald Brunet, era pintor-aurador i escultor d'imatges del taller d'escultura d'Agustí Potellas, «el darrer continuador del taller d'escultura establert pels Reals a començaments del segle XVIII».¹ A més, Eudald Brunet va ocupar el càrrec de director de l'Escola de Dibuix de la capital osonenca. La mare de Manuel Brunet, Dolors Solà, va morir l'any 1905 amb tan sols trenta-vuit anys, i Eudald Brunet i els seus cinc fills² (Manuel, Eudald, Concepció, Josepa i Joan) van traslladar-se al número 17 del carrer de la Ramada, un pis propietat del mestre Potellas.³ Segons sembla, la infantesa de Manuel Brunet va transcórrer «entre el taller de sants del pare i la llar fonament cristiana, i les trapasseries dels escolans de l'Oratori de Sant Felip».⁴ Brunet, ja en la seva maduresa vital, assenyalava que, potser, si hagués tingut més bona vista, hauria continuat l'ofici, i recordava que aquella època havia estat decisiva en la seva afició per l'escultura:

M'he fet tips de dibuixar model nu d'home i de dona, i m'havien ensenyat a distingir, tapat d'ulls, només amb el tacte, el modelat d'un guix grec i d'un guix romà.⁵

Sabem que Manuel Brunet va ingressar al Seminari per rebre una bona formació humanística, però de ben jove la veritable vocació que manifestava no era l'eclesiàstica sinó la literària. Va formar part de l'Aplec Literari de Vic, organització fundada el 1904 que reunia nombrosos seminaristes lletraferits i que es mantenia en la clandestinitat per esquivar les rígides normes del Seminari, tot produint composicions «destinades a la immortalitat».⁶ Amb tot, aquells anys de formació al Seminari en contacte amb el bisbe

¹ Eduard Junyent, «Manuel Brunet i Solà», *Ausa*, núm. 16, 1956, p. 267-268.

² Hem pogut saber gràcies a les informacions de M. Teresa Brunet Mayor, filla de l'autor, que Dolors Solà va arribar a tenir deu fills, dels quals tan sols en van sobreviure cinc. Joan Brunet, el més petit dels germans, també va morir jove, als 24 anys.

³ Josep M. Solà i Sala, «Manuel Brunet, mestre de periodistes», *Ausona*, 30.06.1989, p. 18.

⁴ M. Mercè Miró, «Manuel Brunet, notes per a una biografia», *Vic*, 1988, p. 15.

⁵ Manuel Brunet, «Una inconveniència», *LVC*, núm. 11.704, 17.12.1933, p. 1. Ignasi Agustí va recollir una anècdota sobre aquesta forma d'apreciació de l'escultura, ocorreguda al Museu Vaticà de Roma amb el pare Miquel d'Esplugues, durant el viatge que Brunet va realitzar a Terra Santa el 1934. Al museu, per torns, l'un es dedicava a palpar les formes de l'escultura Diana Caçadora mentre l'altre vigilava que no aparegués el vigilant (Ignacio Agustí, *Ganas de hablar*, Barcelona, Planeta, 1974, p. 196). Ramon Rierola corrobora aquesta afició de Brunet en explicar que el periodista el convidava a palpar les columnes de Santa Maria del Mar amb el comentari «no trobes que entresuen?» (Ramon Rierola, «Recordant a Manuel Brunet», *Ausa*, núm. 16, 1956, p. 270).

⁶ Antoni Grieria, *Memòries*, Sant Cugat del Vallès, Instituto Internacional de Cultura Románica, 1963, p. 24-26.

Josep Torras i Bages, afegits a les hores passades al taller del seu pare i les nocions artístiques apreses al costat de Mossèn Gudiol –amb qui duia a terme “ràtzies” per aconseguir peces artístiques per al Museu Episcopal–,⁷ van servir perquè Brunet adquirís una bona formació humanística i teològica, que va constituir «la base de la sòlida cultura que sempre fou reconeguda a Brunet».⁸ La seva inquietud intel·lectual era tan acusada que fins i tot va obtenir un permís papal –a petició dels seus mestres del Seminari– que li va permetre llegir tant els llibres prohibits de l'Índex com la premsa prohibida pel Vaticà, tal com explicava el mateix autor en parlar dels seus anys de joventut i la seva relació amb la família Rierola de Vic:

El secret de la Pena dels Quatre [Miquel Vilatimó, Lluís Sadurní, Lluís Anglada i Manuel Brunet] –a Vic, ciutat eclesiàstica, ens deien «els quatre evangelistes»– era la biblioteca d'En Rierola. Ens havíem llegit el que cap xicot de la nostra edat, seminarista o universitari, coneixia ni de vista. La Biblioteca Episcopal era molt pobra en literatura francesa. Cal dir que la llibreria d'En Rierola havia sofert una mutilació important: Don Francesc, abans de morir, va encarregar a Mossèn Josep Gudiol que en retirés els llibres prohibits. Aquests llibres foren dipositats a les golfes de la Biblioteca Episcopal i ocupaven quatre o cinc prestatges d'uns grans armaris dedicats a llibres prohibits. Però ni aquests llibres varen escapar-se'm: devia tenir jo vint-i-quatre o vint-i-cinc anys quan el bisbe Torras va regalar-me una llicència per llegir llibres prohibits, vinguda de Roma i signada pel cardenal Della Volpe. Llavors va arribar l'hora de llegir el que em mancava d'aquella biblioteca.⁹

Manuel Brunet no va voler continuar la carrera ordenant-se sacerdot. De molt jove, va demostrar interès per l'escriptura i, segons explica M. Mercè Miró,¹⁰ amb tan sols 16 anys va començar a col·laborar en la revista *Gazeta vigatana*, sota la direcció del canonge Jaume Collell, «amic de Mn. Cinto i destacat polígraf de la Renaixença»,¹¹ i també un dels més destacats opositors a la reforma lingüística duta a terme per Pompeu Fabra i el grup de *L'Avenç*. Malgrat tot, no és fins el 1908 que trobem els primers articles signats amb el seu nom, entre els quals destaca, dos anys més tard, una sèrie biogràfica sobre Jaume Balmes amb motiu del centenari del seu naixement, el 1810.

⁷ Rossend Llates, *Ésser català no és fàcil*, Barcelona, Biblioteca Bibliogràfica Aedos, 1971, p. 85.

⁸ Eduard Junyent, «Manuel Brunet i Solà», *op. cit.*, p. 268.

⁹ Manuel Brunet, «Epíleg» dins Josep Rierola i Alibés, *Paisatges*, Vic, Editorial Sala, 1948, p. 84. També recorda aquest privilegi a l'article «El libro-film de Carlos Sentís» (*Destino*, núm. 265, 15.08.1942, p. 2-3).

¹⁰ M. Mercè Miró, «Manuel Brunet, notes per a una biografia», *op. cit.*, p. 16. Hem revisat la publicació des de 1905 fins a 1911 i no hi hem trobat cap article signat per Manuel Brunet fins a 1908, quan l'autor tenia 19 anys. És possible que anteriorment publicués els seus articles sense signar, però malauradament no disposem de la font en què es basà l'autora de l'article per donar aquesta dada.

¹¹ Jordi Pla, «Manuel Brunet, l'empordanès de Vic», *Revista de Girona*, núm. 138, gener-febrer 1990, p. 51.

Aquests articles posteriorment van ésser recollits en un volum titulat *Biografia de Jaume Balmes* (Vic, Tipografia Portavella, 1910), que va significar el primer llibre publicat de Manuel Brunet. Potser va ésser degut a aquest mestratge del canonge que Brunet va adquirir el seu caràcter de periodista polèmic i combatiu, perquè alguns testimonis de l'època assenyalen que un dels consells de Collell al jove Brunet era «fins al Codi Penal, Manel!». ¹²

A banda d'aquella col·laboració, Brunet no va trigar a buscar camins per donar sortida a les seves vel·leïtats literàries. En aquest sentit, el seu trasllat a Barcelona va ésser molt fructífer. Sabem que escrivia força, però de totes les composicions d'aquella època tan sols hem pogut recollir aquelles que van guanyar algun premi. Així, doncs, sabem que va ésser doblement guardonat als Jocs Florals d'Olot de 1911 amb l'assaig *Perspectiva general de l'art cristià* i la composició noucentista *La Vestal Clàudia*; i als de Girona també l'any 1911 va guanyar *ex aequo* el premi del Consistori –guardonat en total amb cent pessetes que es van haver de repartir amb l'altre guanyador, Rafael Masó i Valentí– amb l'obra de caràcter noucentista *Transformacions*. ¹³ Va haver de signar-la amb el pseudònim Hermes perquè no era ben vist al Seminari que els alumnes escrivissin composicions profanes. Curisoament, amb una composició del mateix títol i signada amb el seu nom, va tornar a guanyar premis als Jocs Florals de Girona: el premi Josep Berga i Boix de 1913, i el mateix premi al millor quadret literari de muntanya corresponent a l'edició de 1914. ¹⁴ També va obtenir la Copa Artística dels Jocs Florals de Barcelona l'any 1913 amb el *Poema de la pedra*, sobre la catedral gòtica de la capital. D'aquella època, a més, hem pogut trobar, gràcies a una carta familiar, articles publicats a la revista *Cataluña* i a la «Pàgina Artística» de *La Veu de Catalunya* entre 1912 i 1913, quan ja era a Barcelona.

Segons ha explicat la filla de l'autor, sembla que el seu pare es va convèncer de dos fets que el van portar a abandonar la disciplina eclesiàstica: en primer lloc, que volia ésser escriptor, i des del Seminari aquesta ambició difícilment podria ésser acomplerta. En segon lloc, un enamorament de joventut, que el va fer adonar que li seria molt difícil suportar les privacions que el sacerdocí comporta. En tot cas, no hem pogut esbrinar en

¹² M. Mercè Miró, «Manuel Brunet, notes per a una biografia», *op. cit.*, p. 118; i Juro, «Manuel Brunet y el periodismo activo», *Destino*, núm. 559, 24.04.1948, p. 14. Tot i que no ho podem corroborar del cert, a través de les informacions de Maria Josepa Gallofré considerem molt probable la hipòtesi que “Juro” fos el pseudònim de Nèstor Luján.

¹³ *Consistori dels Jocs Florals de Girona. Llibre que conté les composicions premiades en la festa de l'any 1911*, Girona, Viuda i Fill de Josep Franquet, 1912, p. 43-49.

¹⁴ Margarida Casacuberta, *Els Jocs Florals de Girona (1902-1935)*, Girona, CCG Edicions i Fundació Valvi, 2010, p. 172-173.

quin any exacte es va produir el seu trasllat a Barcelona, perquè les dades de què disposem són molt confuses. D'una banda, al Seminari de Vic es conserva la relació del seu expedient de Teologia de 1909 i 1910, amb una qualificació de «Meritus», però a la relació de 1911, quan havia d'examinar-se de quart curs, consta a les llistes com a exclòs. Aquest fet, segons conta Antoni Griera, va ésser motivat per un conflicte amb el Dr. Tomàs Serra, que no hem pogut concretar en què consistia:

Les queixes del Dr. Tomàs Serra, vice-rector del Seminari, contra En Brunet i En Castells, condicionaren que el Dr. Torras i Bages decretés contra els dos estudiants la pèrdua d'un curs. L'Isidre Castells es resignà a portar un any més la capa i el tarot. En Brunet se n'anà al Seminari de Barcelona, on, al cap de poc, va penjar els llibres a la figuera.¹⁵

Aquesta dada concorda amb una informació continguda en una carta de Josep Maria Capdevila a Josep Garganta, que permet assenyalar el trasllat en una data anterior a 1912,¹⁶ corroborant a més que a Barcelona va continuar un temps al Seminari: «sembla que està més content de Barcelona que no ho estava de Vic».¹⁷ Semblaria que les dades encaixen, però no hem pogut localitzar les seves qualificacions al Seminari de Barcelona, amb la qual cosa no sabem si hi acabà cap curs. En qualsevol cas, a través de la carta esmentada i que veurem posteriorment citada, extraïem que hi va romandre com a mínim fins a finals de 1912.

Més endavant, l'agost de 1913, sabem que es va traslladar a Reus per examinar-se de tretze assignatures de Batxillerat, de les quals va treure una mitjana d'aprovat, tot i que la relació detallada de les notes mostra que va obtenir algun excel·lent i més d'un notable.¹⁸

Ja a Barcelona, en adonar-se de quina era la seva veritable vocació, va decidir-se a abandonar la disciplina religiosa i dedicar-se a les lletres. Ben aviat va ésser considerat un dels joves valors de la prosa catalana, com ho demostra el fet que Lluís G. Pla¹⁹ va

¹⁵ Antoni Griera, *Memòries, op. cit.*, p. 52.

¹⁶ Antoni Griera, en un article de 1956, va assenyalar que Manuel Brunet es va traslladar a Barcelona el 1910. És molt possible que fos així, segurament a finals d'any (Antoni Griera, «Manuel Brunet i Solà», *Diario de Barcelona*, 13.01.1956, p. 4).

¹⁷ Carta de Josep M. Capdevila a Josep Garganta (02.02.1912), recollida per Joan Carreras, *L'ideari i la poètica de Josep M. Capdevila*, Tesi doctoral, UAB, Barcelona, 2001, Part VI, p. 49. Aquesta dada desmenteix una informació de Joan Guillaumet en què afirmava que Brunet havia romàs els primers vint-i-vuit anys de la seva vida a Vic (Joan Guillaumet, «Brunet, un empordanès de Vic», *El Punt*, 30.07.1989, p. 4; recollit també, tot i que amb algunes modificacions, al volum *Barcelona, creadors enllà*, Girona, Columna-El Pont de Pedra, 1993, p. 121-129).

¹⁸ Les qualificacions d'aquestes assignatures es troben al Fons Manuel Brunet i Solà de la UdG.

¹⁹ Mn. Lluís G. Pla Cargol (Girona, 1892-1961), sacerdot i escriptor. Entre els seus llibres publicats destaquen *Estampes d'Empordà* (Barcelona, Llibreria Catalònia, 1926) i el recull *De tot vent, Proses dels camins de la vida* (Barcelona Il·lustració Catalana, [s.d.]). Va col·laborar en diverses publicacions

recollir la seva composició «Tardes de setembre» en una antologia de les lletres catalanes de 1915 titulada *Garba* i l'aparició de diversos articles a *La Revista* i a *Cenacle*, publicats entre 1916 i 1918.

Manuel Brunet va viure un temps indefinit amb uns amics, Miquel Soldevila²⁰ i Maria Pecanins, amb els diners que podia recollir dels premis literaris com a única font d'ingressos: va guanyar, que tinguem notícia, els Jocs Florals de Palamós el 1914, els de Manresa, en la categoria del Casal Regionalista, *ex aequo* amb J. M. López-Picó, i els de Montblanc el 1917.²¹ En els de Girona d'aquell mateix any no va ésser premiat, malgrat «que hi tenia una de les coses millors que ha fet», i possiblement va presentar alguna composició també als Jocs de Figueres, que tampoc devia ésser premiada.²² El 1918, d'altra banda, va presidir el Jurat d'un premi literari i musical organitzat per la *Revista de Vich*.²³ Segons conta la filla de l'escriptor, van ésser uns anys foscos, dels quals no en resta informació. Les mencions a aquella època que recorda es refereixen al fet que Manuel Brunet, quan era guardonat en uns Jocs Florals locals, demanava que li canviessin el premi per diners per poder comprar menjar. D'altra banda, segons Maria Teresa Brunet, el seu pare mantenia un record feliç d'aquells anys immediatament anteriors a l'inici de la seva carrera periodística, tot i haver hagut de superar notables penúries econòmiques. L'any 1916, finalment, va iniciar la seva carrera d'analista polític ingressant a *La Publicidad* com a comentarista de la primera guerra mundial per passar, posteriorment, el 1917, a la redacció de *Las Noticias*. D'aquesta manera, es va poder professionalitzar en el món del periodisme, ofici que ja no va abandonar mai.

En un altre ordre de coses, també hem pogut saber, a través d'una carta a Narcís Verdager i Callís, que Manuel Brunet en aquells anys ja era col·laborador de la Lliga Regionalista en terres osonenques, al servei del catalanisme de la qual destinava força dedicació en temporades electorals:

gironines i a *La Veu de Catalunya, El Matí, D'ací d'allà* i *Catalunya Social*, entre d'altres (Camil Geis, «Los que encontré en el camino. Mosén Luis G. Pla. Doctor Anselmo Herranz», *Revista de Girona*, núm. 25, 1963, p. 49-51).

²⁰ Miquel Soldevila i Valls (Sant Andreu del Palomar, 1885 – Barcelona, 1956). Esmaltador, dibuixant i pintor.

²¹ Jaume Medina, *Carles Riba (1893-1959)*, Barcelona, PAM, 1989, p. 181. Sobre els Jocs Florals de Manresa, vegeu també M. Carmen Riu de Martín, *Literatura epistolar de noucentistes catalans: Correspondència amb Fidel S. Riu Dalmau (1896-1981)*, Lleida, Fundació Pública Institut d'Estudis Ilerdencs, 2008, p. 107.

²² Carta de Felip Graugés a Fidel Riu Dalmau, dins M. Carmen Riu de Martín, *Literatura epistolar de noucentistes catalans: Correspondència amb Fidel S. Riu Dalmau (1896-1981)*, op. cit., p. 223.

²³ M. Carmen Riu de Martín, *Literatura epistolar de noucentistes catalans: Correspondència amb Fidel S. Riu Dalmau (1896-1981)*, op. cit., p. 213 i [s. s.], «Certamen literari i musical a Vich», *El Demócrata*, 07.04.1918, p. 3.

Molt Sr. Meu:

En contestació a la carta dirigida a l'Anglada, dec dir-li que lo dels compromissaris ha anat bé a tot arreu. Només dubtem del de Gurb el pare Rossell.

A Vic tingué molt interès 26 per 46 de nostres. Els compromissaris de Vic són el Sr. Prats, en Mariano Rocafiguera i en Riera de les *Llangonices*. Suposo que veu la *Gazeta* i ja se'n podrà enterar. A l'Ajuntament l'alcalde s'endugué un vot de censura votat per 10 contra 5. Aquest vespre ens han dit que el compromissari de S. Quirze és el Sr. Domingo. El de S. Pere en Balart.

Tot això en el fons és consolador perquè demostra que el catalanisme té aquí una força veritat, però això sí, al poble es veu que és un escàndol.

Actualment encara ens estem barallant amb la cua de les eleccions, cua de mal esperit, que no acaba mai de renegar com les de les sargantanes.

L'àpat que "Catalunya Vella" ofereix als seus col·laboradors de campanya electoral serà el dimecres de Pasqua, havent-nos promès assistir-hi moltes representacions de fora i essent actualment ja molts els inscrits. Pregunten tots si Vostè hi assistirà. Amb això ja ho sabem.

Records de tothom i saludos per

la seva senyora

Afm s. s. de V.

Manuel Brunet²⁴

Anys més tard, arran de l'anunci de la traducció de la *Divina Comèdia* per part de Josep M. de Sagarra, el periodista va relatar des de les pàgines de *La Veu de Catalunya* un episodi electoral al costat de Verdaguer i Callís –no sabem si el mateix que va motivar la carta anterior:

Home polític, fundador de *La Veu de Catalunya*, el senyor Verdaguer i Callís conreava mig clandestinament el seu jardí literari. Tota la vida recordaré que un dia d'eleccions generals, el senyor Verdaguer, va passar-se la tarda tot sol a la secretaria de "Catalunya Vella". Com que jo era el secretari del Comitè electoral, vaig haver d'entrar a fer-li una consulta. [...] Tenia un llibre i uns papers al davant. Ja podeu comptar la meua sorpresa en veure que a quarts de quatre de la tarda d'un diumenge d'eleccions, el candidat s'entretenia a traduir la *Divina Comèdia*. «No ho digueu a ningú –em va dir-. M'interessa més això que la política». Potser per això va perdre aquelles segones eleccions.²⁵

²⁴ Carta de Manuel Brunet a Narcís Verdaguer i Callís, 16.04.1916, ANC, Fons Narcís Verdaguer i Callís, núm. 152, caixa 17. La capçalera de la carta és de "Catalunya Vella. Centre Catalanista de Vic", i incorpora una temptativa de traducció catalana dels primers versos de la *Divina Comèdia* no escrits per Manuel Brunet, sinó segurament pel mateix Verdaguer i Callís.

²⁵ Manuel Brunet, «Una bona notícia», *LVC*, núm. 12.165, 16.06.1935, p. 19. Efectivament, Narcís Verdaguer va perdre l'escó de parlamentari en representació de Vic a les eleccions generals anticipades d'abril de 1916, convocades pel comte de Romanones (Joaquim Coll i Amargós, *Narcís Verdaguer i Callís (1862-1918) i el catalanisme possibilista*, Barcelona, PAM, 1998, p. 487).

A les redaccions de *La Publicidad* i de *Las Noticias*, com hem dit, va començar la seva especialització com a analista de política internacional. En aquesta última, va compartir la secció amb Andreu Nin, amb qui va travar una forta amistat, i a qui recordava melangiosament, anys més tard, des de les planes de *Destino*:

Compañero de trabajo durante muchos años, desapareció también misteriosamente por orden de Stalin. Probablemente tampoco Nin comprendió nunca a los rusos, a los que tan atentamente había observado. Sin embargo, conocía al dedillo su historia y su literatura. Su erudición comunista era asombrosa, pero chocó con los rusos y con el comunismo staliniano, como probablemente habría chocado con el trotskismo.²⁶

Pels volts de 1917, la doctrina revolucionària de Nin va influir molt a Brunet, fins al punt que va arribar a recolzar els postulats del Sindicat Únic de l'època²⁷ i a identificar-se amb alguna de les seves teories més radicals, sobretot pel que fa a la visió crítica sobre alguns sectors del món clerical. Durant aquella època, també solia freqüentar les tertúlies del Lyon d'Or, del bar Continental de Gràcia i, sobretot, de l'Ateneu Barcelonès,²⁸ una reunió dirigida per Quim Borralleras molt famosa perquè hi acudien intel·lectuals com Josep Pla, Pompeu Fabra, Joan Estelrich, Josep M. Junoy, Josep M. de Sagarra, Eugeni Xammar...²⁹

El març de 1918 va reingressar al diari *La Publicidad*, i va reprendre la secció fixa de comentari sobre les evolucions de la primera guerra mundial que havia interromput tan sols sis mesos abans. Quan aquesta va finalitzar, la col·laboració de Brunet també va acabar-se, i l'any 1919 va tornar altra vegada a la redacció de *Las Noticias*, segons sembla per ocupar-se de nou de la secció d'estranger on, a partir de 1924, signaria les cròniques amb el pseudònim Omar. El mateix any 1919 Brunet va entrar a treballar també a l'agència de notícies Havas –que després es convertiria en l'agència Fabra, una de les més importants del país–, dirigida per Claudi Ametlla, compartint de nou secció amb Andreu Nin, tot i que Brunet va encarregar-se de tota la feina quan Nin va ésser «abassegat per l'“organització”, o sia per la C.N.T.».³⁰ Hem comentat abans que Brunet es trobava en un període d'exaltació anarquista, i la seva intransigència el va portar fins i tot a abandonar la tertúlia de la penya de l'Ateneu, o bé «Dit amb més exactitud: la

²⁶ Romano, «El “alma rusa” todavía», *Destino*, núm. 916, 26.02.1955, p. 5.

²⁷ Rossend Llates, *30 anys de vida catalana*, Barcelona, Aedos, 1969, p. 469.

²⁸ Carta de Francesc Pujols a Manuel Brunet, 14.01.1952, Fons Manuel Brunet i Solà, UdG.

²⁹ Josep Pla, *Homenots. Primera sèrie, O. C.*, XI, Barcelona, Destino, 1969, p. 581-582 i *Notes disperses, O. C.* XII, Barcelona, Destino, 1969, p. 99-100.

³⁰ Josep Pla, *Homenots. Segona sèrie, O. C.*, XVI, Barcelona, Destino, 1970, p. 527.

penya trencà les seves relacions amb ells [Brunet i Nin]». ³¹ Ja als inicis de la dictadura de Primo de Rivera, l'autor va tenir contactes amb Miquel Ferrer i Sanxis ³² per entrar a formar part de la “zona difusa” dels cercles opositors al règim, és a dir, com a col·laborador d'un grup dissident de tendència propera a l'anarquisme:

Brunet, a desgrat de tot, es feia simpàtic i estava al dia de tots els rumors polítics que circulaven sobre la situació del país i de l'estranger. Almenys davant meu, sempre es manifestà com un catalanista radical. I em semblà un home de confiança per considerar-lo bon col·laborador nostre, més o menys allunyat del risc. De primer se sorprengué i de seguida m'advertí que, llevat d'ajudar-nos a propagar notícies i rumors, no creia que ens poguéssim servir per res més. Li vaig comentar, somrient, que amb la seva mala bava podria redactar uns comentaris polítics en uns fulls setmanals així que reuníssim un fons de donatius. No trigàrem gaire a utilitzar els seus serveis per un escàndol dels baixos fons de la ciutat que aprofitàrem per convertir-lo en escàndol polític. ³³

Professionalitzat com a periodista, Manuel Brunet va formar part de l'Associació de Premsa Diària de Barcelona des de 1923. ³⁴ Aquesta vinculació a organitzacions periodístiques va ésser una constant en la seva trajectòria professional, com ho demostren alguns dels seus comentaris que veurem més endavant i el fet que en el número de maig de 1936 dels *Annals del periodisme català*, publicats per l'Associació de Periodistes de Barcelona, va aparèixer recollit el seu comentari «País de censura» a *La Veu de Catalunya*. ³⁵

Hi ha una anècdota d'aquella època que denota el seu incipient olfacte periodístic. Quan l'any 1923 Miguel Primo de Rivera va convocar els periodistes a la

³¹ Josep Pla, *Homenots. Segona sèrie, op. cit.*, p. 527.

³² Miquel Ferrer i Sanxis (Castelldefels, 1899 – Barcelona, 1990) va ésser polític, sindicalista i escriptor. El 1922 va ésser membre fundador de les Joventuts d'Acció Catalana, durant la Dictadura de Primo de Rivera va participar a la Societat d'Estudis Militars, dins la qual havia constituït un grup d'acció paramilitar conegut com en Grup dels Set, format per Enric Fontbernat, Abelard Tona i Nadalmal, Antoni Arguelagué, Ramon Saguers, Ramon Fabregat, Jaume Julià i el mateix Ferrer. Aquest col·lectiu, juntament amb Bandera Negra, el 1925 va preparar un atemptat fallit contra el monarca Alfons XIII conegut com el “Complot del Garraf”. En aquell període, d'altra banda, Ferrer regentava la Llibreria Italiana de Barcelona i, degut a la bona relació amb l'editor Ignasi Armengou, exercia un paper important en la línia d'Edicions Diana. Durant el període republicà, Ferrer va formar part del Bloc Obrer i Camperol i d'Estat Català, on destacava pel seu nacionalisme. Col·laborà a les revistes *L'Hora*, *La Batalla*, *Front* i *Treball* sota el pseudònim de Ramon Fuster. Va ésser cofundador del PSUC i, durant la guerra civil, va col·laborar al periòdic *Catalunya* i va ocupar el càrrec de secretari general de la UGT a Catalunya. Exiliat a França i Mèxic, va exercir càrrecs a la Confederació d'Organitzacions Catalanes d'Amèrica, al Consell Nacional de Catalunya de Londres, al Consell Nacional Català i al Partit Socialista Català, del qual fou cofundador. D'entre els volums publicats, a banda de les seves *Memòries*, cal esmentar l'estudi *La Generalitat de Catalunya a l'exili* (1977).

³³ Miquel Ferrer i Sanxis, *Memòries (1920-1970)*, a cura de M. A. Velasco-Martín, Barcelona, UGT-Fundació Josep Comaposada, 2008, p. 55.

³⁴ Es troba dins la relació de socis actius de l'*Anuario de la Asociación de Prensa Diària de Barcelona* (Barcelona, any I, 1923, p. 311).

³⁵ *Annals del periodisme català*, any IV, núm. XXV, Barcelona, Associació de Periodistes de Barcelona, maig 1936, p. 364-366.

Capitania General de Barcelona, Manuel Brunet, que en aquells moments també era corresponsal d'un diari argentí –suposem que *La Nación*, de Buenos Aires–, va intuir que el militar faria pública una notícia important, i per això va decidir reservar una línia telegràfica amb Argentina i acudir a la reunió amb taxi, encarregant al taxista d'esperar-lo l'estona que fes falta. Primo de Rivera va anunciar el seu cop d'estat i la instauració d'una dictadura militar, i tots els periodistes van afanyar-se a arribar a les redaccions per difondre la notícia. L'autor va aprofitar que tenia el taxi esperant-lo a la porta per arribar ràpidament a l'oficina de telègrafs. Va escriure la notícia i des d'allà la va enviar al diari argentí, de manera que, degut a la diferència horària, es va publicar primer allà que a Catalunya, amb la qual cosa Brunet es va convertir en el primer periodista a anunciar en la premsa mundial el cop d'estat de Primo de Rivera. Als anys quaranta, Manuel Brunet va relatar aquest episodi a les pàgines de *Destino*, acompanyat d'altres interessants declaracions sobre l'ofici:

Para un periodista, el sumo placer es poner en circulación una noticia y manipularla a su gusto. Cuando el golpe de Estado del general Primo de Rivera nos permitimos el lujo de embotellar el cable a fuerza de muchos miles de pesetas, pasando después de la información del pronunciamiento al texto íntegro del manifiesto del general con todos sus puntos y comas, a fin de retrasarla a los diarios bonaerenses rivales. Otro placer es ser la primera persona del país que recibe un despacho cifrado conteniendo una sensacional noticia del extranjero. Es también una agradable ganga del oficio escribir un artículo a las dos de la madrugada, y en la redacción, sobre una noticia sensacional.

Pero este frenesí por la noticia nos ha merecido el divino castigo de tres años de residencia forzosa en un pueblo sin radio, con pocos diarios y con la obligación de escribir.³⁶

Manuel Brunet va continuar treballant a *Las Noticias* fins a 1930, però mentrestant va ingressar a la renovada i catalanitzada redacció de *La Publicitat*.³⁷ No sabem el moment en el qual es va produir aquesta incorporació, perquè a *La Publicitat* va entrar-hi per encarregar-se de la secció d'estranger, sense signar les informacions. Aquestes tan sols eren extractes de les agències de notícies internacionals i, principalment, de l'Havas-Fabra. Els primers exemples amb el seu nom els trobem en unes cròniques de política

³⁶ Romano, «Frenesí de noticias», *Destino*, núm. 308, 12.06.1943, p. 3. L'anècdota sobre la notícia del cop d'estat de Primo de Rivera també va ésser recollida per Josep M. Bernils i Mach («Manuel Brunet i Solà», dins *Gent de Castelló*, a cura de Roser Julià i Marisa Roig, Castelló d'Empúries, Ajuntament de Castelló d'Empúries, 2000, p. 157).

³⁷ *La Publicidad* havia estat comprada per Acció Catalana el 15 d'agost de 1922, i després de set setmanes de transició introduint elements «catalanitzadors de l'esperit», *La Publicidad* va fer la seva aparició l'1 d'octubre de 1922 (Montserrat Baras, *Acció Catalana (1922-1936)*, Barcelona, Curial, 1984, p. 399 i Jordi Casassas, *Jaume Bofill i Mates (1878-1933): l'adscripció social i l'evolució política*, Barcelona, Curial, 1980, p. 270).

internacional de l'any 1928, i la seva relació laboral amb el diari d'Amadeu Hurtado va continuar fins a principis de 1933, malgrat que als inicis, quan també hi compartia secció amb Andreu Nin, va tenir alguns problemes amb els llavors propietaris de la publicació, els naviliers Teyà, presumiblement per haver pres part de manera destacada en una onada de reivindicacions de caire obrerista contra la patronal del diari.³⁸

Abandonada la tendència sindicalista, va anar agafant pes dins la redacció fins a esdevenir redactor en cap³⁹ i a signar molts articles dins la secció «Comentaris» que apareixia a primera pàgina, una tribuna en la qual escrivien, entre d'altres, Tomàs Garcés, Josep Carner o Josep-Vicenç Foix. Fins i tot va arribar a comprometre's públicament amb el partit Acció Catalana –del qual *La Publicitat* s'havia convertit en l'òrgan oficial arran de la compra del diari per part d'Amadeu Hurtado– difonent el seu ideari polític i signant alguns manifestos, com per exemple «Acció Catalana a l'opinió» el març de 1930 (considerat el manifest fundacional del partit)⁴⁰ o «Per la unitat catalana» el juny de 1931.⁴¹

Durant aquells anys l'autor va formar una família. L'any 1924 es va casar amb Maria Teresa Mayor (1896-1978), una pubilla de Castelló d'Empúries amb la qual havia entaulat relació gràcies a la seva amistat amb Claudi Ametlla, també casat amb una castellanina, i amb Carles Fages de Climent, també de Castelló d'Empúries. Segons les paraules d'aquest escrites en un retrat de Manuel Brunet contingut en una obra indèdita titulada *Els meus difunts*, del qual es conserva còpia al Fons Manuel Brunet i Solà de la Universitat de Girona, la primera impressió del periodista després de la primera trobada amb M. Teresa Mayor va ésser la següent:

A la salida, el pretendiente declaró que quedaba muy bien impresionado porque había podido observar una piel de mujer que parecía de melocotón y le había revelado que podía tocar Beethoven a primera vista.⁴²

La parella, després del seu viatge de noces a Montserrat,⁴³ va instal·lar-se al carrer Muntaner de Barcelona, i el 1926 van tenir el primer fill, Eudald. L'any anterior Manuel Brunet havia publicat la seva primera i única narració literària a Edicions Diana, *El meravellós desembarc dels grecs a Empúries*. Rossend Llates, un dels seus companys

³⁸ Amadeu Hurtado, *Quaranta anys d'advocat*, Barcelona, Ariel, 1969, p. 371.

³⁹ Joan Torrent i Rafael Tasis, *Història de la premsa catalana*, vol. I, Barcelona, Bruguera, 1966, p. 474.

⁴⁰ Montserrat Baras, *Acció Catalana (1922-1936)*, op. cit., p. 53.

⁴¹ [s. s.], «Ecos del día», *Diario de Gerona*, 10.06.1931, p. 2.

⁴² Carles Fages de Climent, «Manuel Brunet», dins *Els meus difunts*, còpia de mecanoscrit inèdit, Fons Manuel Brunet i Solà, UdG, p. 3.

⁴³ Pròleg de Manuel Brunet a Joan Llongueras, *El meu Montserrat*, Barcelona, Cithara, 1947.

de redacció de *La Publicitat*, va comentar la impressió que li va causar Manuel Brunet quan el va conèixer, just en aquella època que comentàvem:

Tinc ben present quan vaig conèixer en Manuel Brunet. Feia temps que ja era famós pel seu llibre *El meravellós desembarcament dels grecs a Empúries*, d'un català perfecte i d'un humor *sui generis*. Sabia que ell era un desensotanat i que es guanyava la vida entre l'Agència Fabra (abans Havas), dirigida per Claudi Ametlla, i la redacció de *Las Noticias*, on feia el torn de nit. Em constaven certes simpaties seves pel moviment sindicalista de la C. N. T., i la seva mentalitat antiburguesa i, per tant, en aquells començaments dels anys 20, anticambonista i al·lèrgic a les doctrines de la Lliga.

[...] Em va cridar l'atenció la seva fesomia esblaimada, tirant a verdosa, d'un verd de bruixot. Els qui treballen de nits i, naturalment, no veuen la claror del sol es caracteritzen per la pal·lidesa de la pell. Però el cutis d'en Brunet ja passava d'això. Estava tocat de verd, com d'absenta o de bilis; impressionava. Per acabar, duia un capell ensorrat i els seus ulls de miop semblava que patissin per veure-hi bé darrera els vidres. També em cridà l'atenció la cantarella clerical de la seva veu. De clergue vehement; no pas de místic de seminari, no gens afectada ni angelical.

[...] Més tard, quan el vaig conèixer més, em va desaparèixer la sensació fantasmal. Brunet era un home que gairebé sempre podíeu qualificar de «trempat», i la seva conversa era amena i sociable. Només que, de tant en tant, li venien accessos de fanatisme i de violència.⁴⁴

Poc temps després, l'any 1928, el pare de Brunet va morir i, un any més tard, el novembre de 1929, Manuel Brunet i M. Teresa Mayor van tenir una filla, M. Teresa Brunet. A finals dels anys vint, la família va traslladar el seu domicili a un pis més gran del carrer Nostra Senyora del Coll, al barri de Vallcarca.

En aquells anys, el periodista estava en una època de febril activitat periodística: a banda de continuar amb les tasques esmentades, l'any 1926 va escriure un article per al diari *Heraldo de Madrid*,⁴⁵ va publicar una composició dramàtica titulada *Diàleg* al segon número de *L'Opinió* (25.02.1928), va publicar les composicions «El millor Fontdevila» (sobre Manuel Fontdevila) a *L'Esquella de la Torratxa*,⁴⁶ i «Badalona» (dedicada a Jaume Passarell) a la revista *El Llamp de Gandesa*⁴⁷ i estava preparant un reportatge imaginari per a Edicions La Mirada titulat *La república cultural de*

⁴⁴ Rossend Llates, *30 anys de vida catalana, op. cit.*, p. 470-471.

⁴⁵ En un repàs a les edicions de 1926, només hem pogut localitzar l'entrevista «Picasso en Barcelona. Una conversació con el gran pintor» (*Heraldo de Madrid*, 12.10.1926, p. 4), en què reivindicava l'art de Picasso i es lamentava del seu poc reconeixement a Espanya, mentre que a l'exterior ja era considerat un pintor excel·lent. La conversa publicada discorre molt breument al voltant de la relació de Picasso amb el cubisme i el comunisme; sobre els pintors catalans que havien passat per París i sobre les opinions del pintor sobre el món literari francès del moment.

⁴⁶ Manuel Brunet, «El millor Fontdevila», *L'Esquella de la Torratxa*, núm. 2.546, 06.04.1928, p. 232-233.

⁴⁷ Manuel Brunet, «Badalona», *El Llamp de Gandesa*, núm. 169, 15.07.1928, p. 7.

Baldufània,⁴⁸ que mai va arribar a veure la llum. A més, va col·laborar en catorze números de *La Nau*, dirigit per Antoni Rovira i Virgili, des de l'octubre de 1927 fins al 18 de gener de 1928, tot i que és possible que continués freqüentant la redacció un temps malgrat no publicar articles al diari.⁴⁹ Jaume Passarell va retratar sorneguerament la rutina de l'autor en aquella redacció:

Manuel Brunet, tot i que no formava part de la redacció de *La Nau*, hi anava, a l'estiu, per encàrrec d'en Rovira, per tal de controlar la marxa del diari i, de passada, el treball dels redactors. I no vigilava res.

Treballava aleshores a *La Publicitat*, i era redactor, a més, de l'Agència Fabra, on descifrava els telegrams en clau que venien de l'estranger. Deia que els descargolava.

Quan arribava a *La Nau*, els redactors encara no havien començat a treballar. Tenien feina a fer gresca amb les noies de l'Escola [de Senyores]. Contemplava el panorama femella que tenia davant dels ulls, ensopits gairebé sempre, i se li encenien riolers darrera de les seves ulleres gruixudes: «Són boniques, tanmateix, aquestes mosses!», exclamava. Fitava els balcons, es treia les ulleres –els ulls se li adormien–, fregava els vidres amb un paper de fumar i se les tornava a posar –els ulls se li despertaven–, i afegia: «Com està el diari?», amb un to absolutament desmenjat i tranquil·litzador.

De fet, es limitava a obsequiar amb la seva presència xarona i vigatana els tripulants del vaixell roviesc. Si no prenia part en els combats verbals que tenien lloc de galeria a balcó i viceversa era perquè no gosava. Si de cas s'hi hagués vist amb cor, de bona gana s'hi hauria barrejat.⁵⁰

A continuació d'aquesta mofa, Jaume Passarell va caricaturitzar la golafreteria de Brunet, donant al personatge un perfil lleugerament grotesc, tot i que molt entranyable:

A les tardes anava a treballar a l'Agència Fabra. Hi acudia pels volts de les tres. El primer que feia era treure's el gec, arromangar-se les mànegues de la camisa fins als colzes, descordar-se els botons de la trinxa de les calces, afliuixar-se els elàstics, asseure's en un cadirot de cul de boga que semblava de rectoria, al costat de la taula de treball, i fer una becaina.

Havia dinat bé. Ell sempre dinava bé. Això és, s'atipava. Era epicuri i pantagruèlic, aleshores. I aquella era l'hora solemnia i voluptuosa de la païda. En aquella hora s'*engourdia*. En arribar al punt dolç de l'*engourdimient* roncava. [...] Li agradava molt fer *sopassos*, *dinassos* i *ressoponassos*. Ho deia així mateix. Degudament remullats. Fora de casa seva i amb uns quants amics de la seva corda. Per a aquests menesters [...], calia moneda. Per tal de poder-ne disposar en distreia tanta com podia de la que cobrava. En deia moneda distreta. I tot i que la seva dona li controlava els ingressos ell li amagava l'ou. Un dels trucs que s'havia empescat era falcar amb peces de duro, de plata, els mobles de casa seva. Fins a mig mes. De mig mes en amunt ja havia

⁴⁸ [s. s.], «Lletres», *Diario de Gerona*, 23.08.1929, p. 1.

⁴⁹ M. Carmen Riu de Martín, *Literatura epistolar de noucentistes catalans: Correspondència amb Fidel S. Riu Dalmau (1896-1981)*, op. cit., p. 214.

⁵⁰ Jaume Passarell, *Homes i coses de la Barcelona d'abans*, Barcelona, Pòrtic, 1968, p. 151.

acabat les reserves i els desfalcava. Ho explicava als seus amics i acabava l'explicació dient-los: «De mig mes en amunt a casa tots els mobles fan la barca».⁵¹

El reconeixement per la seva trajectòria en l'òrgan d'Acció Catalana va arribar-li l'any 1929, en ser-li encarregada per Amadeu Hurtado la direcció del nou setmanari *Mirador. Setmanari d'art, literatura i política*. El gener de 1929 va aparèixer el primer número, i Brunet va ser-ne el director –tot i que també hi va escriure força articles de tema divers– fins l'agost de 1931, càrrec que compaginava amb el de redactor a *Las Noticias*, *La Publicitat* i també a l'Agència Fabra, una feina que havia mantingut sense interrupció des de l'any 1919. Pel que fa a la resta de col·laboracions, no va poder continuar-les perquè als periodistes de *La Publicitat*, molts dels quals serien els que escriurien després a *Mirador*, se'ls va prohibir la col·laboració en altres mitjans des de principis de 1928.⁵² Per tant, va haver de deixar *La Nau* perquè era la publicació d'uns adversaris polítics, i *L'Opinió* perquè les ideologies del seu gup i les d'Acció Catalana s'havien anat distanciant.⁵³ En aquella època, Domènec Guansé el recordava com segueix:

Brunet fou el primer dels directors de *Mirador*. Gran periodista, de prosa fresca, viva, acolorida, molt de l'Empordà, conversador pintoresc, amb aires de suficiència, efervescent i pirotènic, donava un rendiment professional molt considerable.⁵⁴

El 1930, també va dur a terme una breu col·laboració a la *Revista de Catalunya* dirigida llavors per Ferran Soldevila, tal com demostra una carta dirigida al mateix director:

Barcelona, 13 setembre 1930

Amic Ferran Soldevila.- No us he enviat l'article de la *Revista* perquè esperava –espero encara– el resultat de Ginebra i potser el de les eleccions alemanyes. Trobo que seria una llàstima publicar mensualment coses tan velles o sense interès. I això de Ginebra encara no està ben liquidat. I de passada podria fer una referència a les eleccions alemanyes, així tot lligat.

Estigueu segur que sóc un home sempre puntual, però justament, entre totes, la meva secció és la que més ha d'especular amb els temes i el temps, pel contrari publicaríem articles morts.

Crec que el dimecres podreu tenir l'article a les vostres mans. Consultaré en Draper per veure si li puc donar directament. I estigueu tranquil quant al to i a la mida, que serà la de sempre.

⁵¹ *Ibíd.*, p. 152.

⁵² Josep Pla, *Cartes a Pere*, a cura de Xavier Pla, Barcelona, Destino, 1996, p. 184. Curiosament, *Diario de Gerona*, en la nota anònima «Los nuevos colaboradores del diario» (14.02.1929, p. 1), comunicava que Manuel Brunet havia passat a formar part de la seva nòmina de col·laboradors. Segurament, arran de la prohibició esmentada, aquesta no es va arribar a consumir mai, perquè en el repàs del diari no hem trobat cap article de Brunet.

⁵³ Carles Singla, *Mirador (1929-1937). Un model de periòdic al servei d'una idea de país*, Tesi doctoral, Barcelona, UPF, 2003, p. 60.

⁵⁴ Domènec Guansé, *Abans d'ara*, Barcelona, Proa, 1966, p. 137.

Us felicito per l'aspecte i l'èxit del primer número. Adéu-siau,

M. Brunet⁵⁵

Aquella col·laboració, molt breu, es va concretar en tan sols quatre articles de política internacional.⁵⁶ Manuel Brunet, per tant, va gaudir d'una certa estabilitat durant aquest període comprès entre 1928 i 1931. Aquell últim any, a més, va guanyar novament un premi als Jocs Florals de Girona, en concret el de la Comissaria Delegada de la Generalitat de Catalunya, amb la composició «Dissipacions quaresmals», publicada a *Mirador* sota el nom «Frarets i alegrets»,⁵⁷ i va guanyar un premi als Jocs Florals de Valls amb la composició teatral *Si trobessis un collar...*, que no hem pogut localitzar.⁵⁸

El novembre de 1931 es va produir un fet que va marcar la seva carrera. Brunet va treure a la llum pública un escàndol d'especulació monetària sobre la pesseta, conegut com l'afer Bloch. En aquell cas de corrupció hi estava implicat, entre d'altres, el futur president de la Generalitat, Lluís Companys. Les declaracions de Brunet van generar molta agitació en l'escenari polític, fins al punt que la nit del 3 al 4 de febrer de 1932 l'autor va ésser brutalment agredit quan tornava a casa. Dos desconeguts el van envestir, un d'ells donant-li un fort cop al cap amb una porra de ferro. Sortosament, Manuel Brunet va ésser auxiliat amb rapidesa i la tragèdia no va passar d'un gran ensurt, del qual li va quedar una llarga cicatriu.

Aquella desgràcia va generar un cert malestar en l'autor, que no es trobava còmode a *La Publicitat*. Feia tan sols uns mesos que havia estat cessat del càrrec de director de *Mirador*, i la posició política de l'òrgan d'Acció Catalana s'estava radicalitzant cap a l'esquerra. La situació es va fer insostenible per a Brunet quan Acció Catalana va donar suport a les lleis laiques. El periodista havia anat moderant la seva posició des dels anys arrauxats en els quals treballava amb Andreu Nin, fins a recuperar amb fermesa les seves conviccions religioses. El fet de treballar per a un partit que es manifestava en contra de la catolicitat de la societat i a favor de les lleis laiques anava

⁵⁵ Carta de Manuel Brunet a Ferran Soldevila, 13.09.1930, ANC, Fons Ferran Soldevila, núm. 711, unitat 7 CT2.

⁵⁶ Els articles són els següents: «La Federació Europea», núm. 61, setembre 1930, p. 52-54; «Els debats de Ginebra i les eleccions alemanyes», núm. 62, octubre 1930, p. 160-162; «Una epidèmia revolucionària a l'Amèrica del Sur», núm. 63, novembre 1930, p. 244-246 i «Política internacional», núm. 64, desembre 1930, p. 357-358.

⁵⁷ Narcís-Jordi Aragó i Josep Clara, curadors, *Els epistolaris de Carles Rahola*, Barcelona, PAM, 1998, p. 497-498; i Margarida Casacuberta, *Els Jocs Florals de Girona (1902-1935)*, op. cit., p. 553. La publicació a *Mirador* es va produir al número 151, de 24.12.1931, p. 4-11.

⁵⁸ [s. s.], «Actes de cultura i treball. Els Jocs Florals», *La Crònica de Valls*, 07.02.1931, p. 4; i [s. s.], «Els Jocs Florals», *Acció Comarcal*, 14.02.1931, p. 3.

contra els seus principis. Tot això, afegit a l'agressió soferta a principis de 1932, va provocar la seva sortida del diari *La Publicitat* a principis de 1933. Pocs mesos abans, el novembre de 1932, havia escrit el seu últim article a *Mirador*, titulat «El bisbe i la F.A.I.». Va ésser en aquella mateixa època, a finals de l'any 1932, que Joan Baptista Solervicens i Manuel Brunet van decidir tirar endavant una publicació satírica setmanal titulada *El Considerat*, en la qual va col·laborar també Josep Pla i de la qual tan sols van aparèixer setze números, amb els articles sense signar.⁵⁹

Manuel Brunet, però, no va canviar de redacció fins el març de 1933, quan va entrar a *La Veu de Catalunya* de la mà de Ramon d'Abadal i de Vinyals, el nou director que tenia encomanada la missió de renovar la publicació «amb la pretensió d'oferir una imatge no tan conservadora i més oberta de la Lliga».⁶⁰ En aquella època, a més de Brunet, va incorporar a *La Veu* el periodista Ramon Garriga, també procedent de *La Publicitat*, i el canonge Carles Cardó, Joan Baptista Solervicens i Joaquim Civera, procedents aquests d'*El Matí*.⁶¹ Així, doncs el periodista vigatà va entrar a formar part d'un dels diaris més rellevants de la història del periodisme català, ja que, segons paraules d'Albert Manent, «*La Veu de Catalunya*, apart el seu valor com a tribuna informativa, política, cultural i de partit, ha estat el diari barceloní de més llarga durada, publicat en català».⁶²

Manuel Brunet va encarregar-se en solitari de la secció fixa «Comentari» que apareixia a primera plana del diari, una feina que va mantenir fins a l'esclat de la guerra civil i que li va merèixer l'honor de convertir-se en el col·laborador més ben pagat del diari, amb un sou de 1.000 pessetes mensuals, més fins i tot que Josep Pla.⁶³ Brunet tenia encomanada l'anàlisi política del país, amb especial atenció als adversaris Acció Catalana i Esquerra Republicana, però tenia força llibertat de moviments per parlar de qualsevol tema si ho creia convenient. En una entrevista de la postguerra, Ignasi Agustí el va situar «a la cabeza» del «plantel de maestros del periodismo catalán» que configurava la redacció de *La Veu*.⁶⁴ Posteriorment, en les seves memòries, el recordava com un home que no deixava indiferent:

⁵⁹ Josep Pla, *Notes disperses. op. cit.*, p. 155.

⁶⁰ Borja de Riquer i Permanyer, *L'últim Cambó (1936-1947)*, Vic, Eumo Editorial, 1996, p. 33.

⁶¹ *Ibid.*, n. 6.

⁶² Albert Manent, «*La Veu de Catalunya*», *L'Avenç*, núm. 18, juliol-agost 1979, p. 48.

⁶³ Josep M. Huertas Claveria i Carles Geli, *Mirador, la Catalunya impossible*, Barcelona, Proa, 2000, p. 118.

⁶⁴ Marino Gómez-Santos, *12 hombres de letras*, Madrid, Editora Nacional, 1969, p. 26.

Manuel Brunet era un hombre que tendría entonces cuarenta y pico de años, pero con el pelo ya gris. Sus ojos llameaban tras unas gafas de montura plateada. El pelo era crespo, alborotado, y siempre en perpetua llama, como los ojos. Era el escritor político y polémico de *La Veu*. Era temido por sus contrarios. Tenía un estilo vigoroso, como una pedrada. Era valiente. [...] En *La Veu* estaba a sus anchas.⁶⁵

Al llarg dels tres anys que va durar la seva col·laboració a *La Veu de Catalunya*, l'autor va escriure prop de mil articles, i encara va tenir temps de fer un viatge de dos mesos a Terra Santa, acompanyat pel caputxí Miquel d'Esplugues i el monjo montserratí Bonaventura Ubach, des de mitjans de març fins a mitjans de maig de 1934. Van visitar els països del Pròxim Orient, considerats per Brunet com «els països que més força de suggestió tenen»,⁶⁶ amb un recorregut que travessava Itàlia, Sicília i Egipte, seguit d'una estada d'un mes de visita a Palestina, Transjordània, Síria i el Líban, i retornant per Xipre, Istanbul, Rodes, Grècia i novament Itàlia.⁶⁷ Aquí, segons una informació del diari *ABC*, van ésser rebuts pel mateix Pontífex.⁶⁸ Durant l'estada al Pròxim Orient, tal com va explicar el mateix Brunet, per consell del pare Ubach havia d'anar “disfressat” amb un casquet de punt, el vel de seda anomenat *kuffich* i la corda de pèl de camell per subjectar-lo, anomenada *egal*. D'aquesta manera volia semblar àrab i no ésser confós per un jueu europeu, la qual cosa hauria pogut provocar un conflicte amb la població musulmana de la zona. Malgrat tot, en una ocasió els expedicionaris no van poder evitar ésser apedregats per uns nens de Betlem, a l'esplanada del Temple.⁶⁹ En una altra ocasió, en el mateix viatge, es van perdre pel desert de Síria:

Al regresar de Madeba con el propósito de ir a El Hosn, nos perdimos en el desierto. El paisaje, admirablemente ondulado, parecía un enorme colchón. Recorrimos algunos centenares de kilómetros en el desierto. Afortunadamente, el coche obedecía. Llevábamos como única provisión sesenta naranjas que el cronista había comprado por dos piastras, equivalentes a cincuenta céntimos en moneda sana. Poco antes de anoecer –corríamos desde primeras horas de la mañana– unos beduinos nos indicaron la dirección, y como detalle nos dijeron que veríamos la tierra removida por la instalación del *pipe-line*.⁷⁰

⁶⁵ Ignacio Agustí, *Ganas de hablar*, op. cit., p. 195-196.

⁶⁶ Manuel Brunet, «Comiat», *LVC*, núm. 11.777, 13.03.1934, p. 1.

⁶⁷ Manuel Brunet, «El Pare Miquel d'Esplugues», *LVC*, núm. 11.949, 02.10.1934, p. 1.

⁶⁸ Ferreti, «Audiencias del Pontífex», *ABC*, 05.05.1934, p. 35. No tenim referències del mateix periodista d'aquesta informació, la qual cosa ens porta a dubtar de la seva veracitat. Un esdeveniment com aquest hauria estat de gran transcendència per a Brunet, i és difícil que no ho hagués esmentat en algun o altre article.

⁶⁹ Manuel Brunet, «Un día maravilloso», *Destino*, núm. 231, 20.12.1941, p. 8.

⁷⁰ Romano, «La guerra en el Paraíso Terrenal», *Destino*, núm. 200, 17.05.1941, p. 5.

Seguint l'oleoducte, van poder retornar a territori poblat. L'última anècdota sobre aquest viatge ens demostra l'accent catòlic que havia anat desenvolupant la personalitat de Manuel Brunet. Explica com va dormir, la nit del Dijous Sant al Divendres Sant, a una habitació molt propera al Sant Sepulcre. El relat s'inicia amb una extravagant i divertidament ridícula peripècia per entrar a la basílica del Sant Sepulcre, que aquella nit estava tancada al públic i s'hi havia d'accedir per una portella practicada a la portalada, situada a una altura d'uns 2 metres. Davant la impossibilitat de tornar al seu hotel d'un poblet dels voltants, va ésser acollit a la basílica pel monjo franciscà Bonaventura Aloy. Ja a dins, el periodista va visitar el Sant Sepulcre:

En mi vida he recibido una impresión tan tremenda. En lugar de rezar, hice composición de lugar. Era el más favorecido de los mortales, pensaba yo. Me hallaba en la misma Cámara sepulcral de Jesús, en la noche del Jueves al Viernes Santo. Y Jesús estaba otra vez, pero viviente ahora, sobre su sepulcro. [...] Intentaba levantarme, pero no podía. El calor era insoportable, y el sudor había pegado mis rodillas a las losas del pavimento. Mis pensamientos se nublaron y caí de cabeza sobre la urna.⁷¹

Com hem dit, el periodista va retornar a Catalunya al maig de 1934, amb una devoció encara més acusada que la que havia sentit fins llavors. Definitivament, va sentir-se molt còmode treballant a *La Veu de Catalunya*. S'identificava plenament amb la ideologia del diari i del partit i podia expressar lliurement –sempre que li ho permetia la censura– les seves opinions, tal com va explicar Domènec Guansé:

Allí –a *La Veu*– en una secció diària, el seu temperament de periodista ardit i visionari, de modern Jeremies, acabà de prendre impuls i trobà un camp fètil on esbravar-se. Allí, en aquells moments crítics de la política catalana, donà els fruits més assaonats i alhora més àcids i amargs. Allí formulà els arguments més sòlids i els més brillants sofismes, a favor de la campanya que els regionalistes, empesos per esperit de classe, van emprendre contra les lleis catalanes.⁷²

Durant aquella època, l'autor va començar a freqüentar la penya La Caverna de l'Ateneu Barcelonès, la tertúlia de la «dreta desenganyada del fet republicà»⁷³ que gravitava al voltant del ric advocat i filòsof de la Lliga Manuel Sagnier, i a la qual acudien també els escriptors Joan Baptista Solervicens, Josep Maria de Sagarra, Ramon

⁷¹ Romano, «Tres noches en el Santo Sepulcro», *Destino*, núm. 299, 10.04.1943, p. 2-3.

⁷² Domènec Guansé, *Retrats literaris*, Mèxic D. F., Edicions Catalònia, 1947, p. 163-164.

⁷³ Susanna Tavera, «De la crisi de la monarquia alfonsina a la guerra civil», dins Jordi Casassas Ymbert, (dir.), *L'Ateneu i Barcelona: un segle i mig d'acció cultural*, Barcelona, Diputació de Barcelona – RBA-La Magrana, 2006, p. 358.

Garriga, Alfredo Giorgi o Ignasi Agustí, entre d'altres.⁷⁴ Sembla que Brunet aportava el to més catalanista a aquelles trobades, ja que, com diu Rossend Llates, «havia entrat amb totes les senyeres desplegadas a la “caverna”». ⁷⁵

Durant aquell període comprès entre 1933 i 1936, el periodista va pronunciar una conferència a Vic el dia 1 de gener de 1933 titulada «Com s'ha d'escriure el català», recollida per la *Gazeta de Vich*.⁷⁶ Podem suposar, per tant, davant la manca d'altres proves documentals, que aquesta deu ésser la col·laboració a què es refereix Montserrat Baras quan diu que va col·laborar al *Diari de Vich*.⁷⁷ A més, sembla que en aquell període, concretament el 1934, Brunet va tornar a treballar, suposem que en una segona etapa, com a corresponsal per al diari *La Nación* de Buenos Aires,⁷⁸ i que possiblement va dirigir el suplement *Quaderns d'Informació* de la publicació *Defensa dels Interessos Catalans*, dirigida per Mossèn Tusquets.⁷⁹ Aquest particular setmanari era eminentment tradicionalista, catalanista i conservador i, segons Enric Ucelay-Da Cal, «pretendía contrarrestar, decorado con un leve barniz catalán, la ola de ateísmo y corrupción descreída, que la revolución republicana (a su entender) trajo consigo». ⁸⁰ Dins el setmanari, *Quaderns d'Informació* tenia com a principal objectiu combatre la maçoneria a Catalunya.

Aquell mateix any, es va produir l'intent de revolució conegut com els Fets d'Octubre, que va tenir lloc principalment a Astúries i a Catalunya. El president Lluís Companys, arran d'unes divergències amb el govern de Madrid, va proclamar l'Estat Català i va decretar la rebel·lió contra el govern espanyol. Es va iniciar així un breu episodi revolucionari que va comportar el setge del palau de la Generalitat durant unes hores fins que es va sufocar la revolta. En aquells moments, Manuel Brunet estava en companyia de Carles Fages de Climent:

Una lúgubre noche hace coincidir nuestras biografías: la de aquel seis de octubre, grotesco y poco afortunado ensayo general de la tragedia que se venía encima. Nos hallábamos él y yo, seprados de

⁷⁴ Ignacio Agustí, *Ganas de hablar*, op. cit., p. 200-202 i Marino Gómez-Santos, *12 hombres de letras*, op. cit., p. 32.

⁷⁵ Rossend Llates, *Ésser català no és fàcil*, op. cit., p. 317.

⁷⁶ Manuel Brunet, «Com s'ha d'escriure el català», *Gazeta de Vich*, núm. 4.141, 14.01.1933, p. 2; núm. 4.144, 21.01.1933, p. 1-2; núm. 4.147, 28.01.1933, p. 1-2 i núm. 4.150, 04.02.1933, p. 1-2.

⁷⁷ Montserrat Baras, *Acció Catalana (1922-1936)*, op. cit., p. 410.

⁷⁸ Jordi Pla, «Manuel Brunet, l'empordanès de Vic» op. cit., p. 53.

⁷⁹ Devem aquesta informació a Lluís Permanyer, i l'única referència escrita sobre la implicació de Manuel Brunet l'hem trobat a *El Be Negre* ([s. s.], «Fulanos i sotanes», núm. 183, 24.12.1934, p. 1). Malauradament, els articles de *Quaderns d'informació* estaven sense signar i no consta cap referència a l'equip de redacció. Malgrat això, l'estil d'alguns articles ens permet atribuir-los a Manuel Brunet.

⁸⁰ Enric Ucelay Da-Cal, «Vanguardismo, fascismo y la interacción entre nacionalismo español y catalán», dins Justo G. Beramendi i Ramón Máiz, (comps.), *Los nacionalismos en la España de la II República*, Madrid, Siglo XXI de España Editores, 1991, p. 92.

la família, en Barcelona, concretament en el Ateneo Barcelonés, sin haber podido cenar, a causa de la huelga general. La cosa tomaba por momentos mal cariz y se deslizaban sobre Brunet, y menos sobre mí, algunas miradas de soslayo. Fue cuando Julio, que todavía no ejercía el cargo de mayordomo, nos indicó para pasar la noche una pensión que tiene un patio en común con la docta casa, pero era preciso salir a la calle, donde fuimos interrogados por una pareja de “escamots” arma al brazo. Y nos partimos una ancha y sórdida cama desde donde escuchábamos las sordas detonaciones de la artillería.

En un article commemoratiu del centenari del naixement del periodista vigatà, Narcís Pijoan va recollir aquesta anècdota i hi va incloure detalls de la nit passada junts explicats pel mateix Fages de Climent:

Fages m'havia explicat detalls molt suculents de la seva amistat amb Brunet. Contava, per exemple, que en ocasió de la grotesca jornada del 6 d'octubre de 1934 a Barcelona, [...] ell i en Brunet, esverats pel carés salvatge que prenen els esdeveniments, es refugiaren en una pensió de mala mort del carrer de les Tàpies, on van haver de dormir al mateix llit. «Si no ens vam donar pel darrera, comentava el poeta, fou per pura casualitat i, probablement, perquè no ens agradàvem prou». [...] L'endemà, dia 7, mentre la tropa ocupava els edificis oficials i els canons disparaven contra el Centre de Dependents de la Rambla Santa Mònica i els obusos escrostonaven les parets de la Generalitat i de l'Ajuntament, Manuel Brunet digué a Fages en un rampell de sinceritat conjugal:

-Ai, Carles! Aquestes bombes ens destrossaran el gòtic florit de la Generalitat...

«Veieu, amic Pijoan? –féu el poeta. Així era Manuel Brunet. Sempre pensant en el gòtic i en l'estètica. Encara que la gent morís pels carrers maldant per la independència de Catalunya, ell patia només pel patrimoni cultural.»⁸¹

Després dels Fets, la identificació de la ideologia de Manuel Brunet amb la doctrina de la Lliga era tan sòlida que Manuel Brunet fins i tot va escriure una nota de presentació a la reedició del volum *Per la Concòrdia*, de Francesc Cambó, en què elogiava els postulats expressats pel líder de la Lliga.

El 1935, Manuel Brunet va participar en el jurat del concurs de contes de *La Veu del Vespre* presidit per Joaquim Ruyra⁸² i en el del II Certamen de Vic convocat per la societat Catalunya Vella,⁸³ i va dur a terme unes classes de lliçons editorials dins un curs de periodisme organitzat per la Federació de Joves Cristians de Catalunya,

⁸¹ Narcís Pijoan, «Manuel Brunet tindria cent anys», *Empordà*, 05.07.1989, p. 40.

⁸² M. Lluïsa Julià (cur.), *Epistolari de Joaquim Ruyra*, Curial, Barcelona, 1995, p. 335.

⁸³ [s. s.], «II Certamen de Vic», *La Gralla*, 15.05.1935, p. 4.

substituint l'escriptor i periodista Manuel Pugès i Guitart després de la primera lliçó.⁸⁴ El 1936 la seva carrera periodística havia arribat a un nivell de plenitud màxima, com ho demostra el fet que fins i tot va ésser homenatjat en un sopar de periodistes celebrat el 26 de gener de 1936 al restaurant de la Casa del Llibre⁸⁵ i que li eren reservats càrrecs importants, tal com va explicar ell mateix el 1942 en una carta a Joan Llongueras:

El bisbe Irurita, a. C. s., volia provocar una revolució a *La Vanguardia*, o fer-la comprar, i m'hi volia posar a mi de director. Però jo no em volia pas moure de *La Veu*, perquè pel setembre del 36 jo entrava de director i en Ramon d'Abadal cessava definitivament. I ja tenia autorització per canviar el tamany del diari, que era petit i lleig.⁸⁶

Tot i això, en un nou retrat, Jaume Passarell li retreia la seva contínua variabilitat de caràcter i els nombrosos canvis de redacció, aspectes que el convertien en una persona de tracte difícil, i assenyalava com efectivament el diari *La Veu de Catalunya* es va convertir en el seu redós de calma, amb la línia del qual va identificar-se plenament:

Va canviar contínuament de jeia. I no solament això, sinó que cada vegada canviava, també, de pensament. Li passava, per exemple, que si al matí era liberal, a la tarda ja s'havia tornat conservador i l'endemà ja era extremista. I cada vegada d'una manera exaltada, si no encesa.

[...] Sort per a ell, però, que quan, a la fi, va anar a parar a *La Veu de Catalunya*, va poder calmar una mica el desfici remugant un *mea culpa, mea culpa*, apaivagador miraculós de neguits i febrades angunioses, perquè si no hagués estat així, arrauxat de tarannà com era, qui sap si hauria acabat explotant, com una mena de còctel Mòlotov del periodisme autòcton.⁸⁷

L'esclat de la guerra civil va provocar que Brunet s'hagués d'amagar, ja que era un home buscat pel bàndol republicà i anarquista per les seves opinions conservadores i les seves conviccions religioses. Va estar un temps refugiat a casa d'unes cosines fadrines, Mercè i Teresa Solà, al carrer Villarroel, on només el visitaven la seva dona i els seus dos fills i el mossèn Josep Sanabre.⁸⁸ Posteriorment, va comptar amb l'ajuda de Ramon Aliberch, alcalde de Santa Eulàlia de Riuprimer després de presentar-se en una única llista de dretes, i de Marcel·lí Moreta, col·laborador a *La Veu de Catalunya* en la secció

⁸⁴ Esteve Busquets i Molas, *Quaranta anys de periodisme barceloní*, Barcelona, Pòrtic, 1976, p. 221; i «De Manuel Brunet, també», *El 9 Nou*, 07.11.1988, p. 19.

⁸⁵ [s. s.], «Homenatge a l'escriptor Manuel Brunet», *Diari de Girona*, 13.01.1936, p. 4; i Josep M. López-Picó, *Dietari (1929-1959)*, Barcelona, PAM-Curial, 1999, p. 20.

⁸⁶ Carta de Manuel Brunet a Joan Llongueras, 07.09.1942, Fons Joan Llogueras i Badia, BNC.

⁸⁷ Jaume Passarell, *La Publicitat, diari català*, Barcelona, Pòrtic, 1971, p. 16-17.

⁸⁸ Devem aquesta informació a M. Teresa Brunet. En una postal de felicitació de Nadal de 1939, Josep Sanabre escrivia a Manuel Brunet: «En estas primeras navidades de la liberación no puedo sustraerme a aquella otra, triste, de dispersión y persecución pasada a tu lado. Que el Señor nos libre de pasar horas semejantes y os compense de gozo superabundante en este año de paz, acoplamiento familiar y esperanza» (Postal de Josep Sanabre a Manuel Brunet, 24.12.1939, Fons Manuel Brunet i Solà, UdG).

de borsa i antic cap de les Joventuts de la Lliga. Aquests, amb els diners de l'ateneista Manuel Sagnier, van aconseguir amagar-lo al poble de Santa Eulàlia de Riuprimer, on s'hi va estar un mes per refer-se i esperar el moment idoni per passar a França:

Ens vam moure per procurar a Brunet la sortida d'Espanya. Comptàvem amb uns diners que havia deixat un ateneista, Manuel Sagnier, destinats, concretament, a allò que fes falta al seu amic Brunet. Vam trobar un militant de la Lliga, del poble de Santa Eulàlia de Riuprimer, de la plana de Vic, hàbil i actiu, que havia aconseguit fer-se amb el control de la UGT d'aquella població, a fi de neutralitzar la possible acció de la CNT-FAI. Es comprometé a arbitrar una solució. Amb un cotxe adscrit a aquell sindicat va recollir Brunet i el traslladà a Santa Eulàlia, juntament amb el doctor Balcells, que era el secretari del bisbe Irurita, assassinat feia poc. En el poble es mantenia l'ordre gràcies a aquest amic –es deia Aliberch– i a un grup de persones del mateix tarannà. Brunet i el clergue Balcells es passejaren lliurement pel poble uns dies a fi de refer-se de les jornades d'angoixa que havien passat a Barcelona i en espera de l'ocasió per traspasar el Pirineu. [...] El trasllat a França es va poder fer amb èxit.⁸⁹

En una declaració personal jurada de juny de 1939 que forma part de l'expedient de depuració de Ramon Aliberch, que es conserva al fons del Registre Oficial de Periodistes de l'Archivo General de la Administración del Estado, el mateix Aliberch fa constar que durant els mesos posteriors al juliol de 1936, a banda d'ajudar Joaquim Pellicena a passar a França, «cuidé de otros auxilios y fugas», entre les quals, òbviament, hi havia la de Manuel Brunet.⁹⁰

Durant el temps que va restar amagat, el periodista s'entretenia llegint les obres d'Stendhal⁹¹ i tractats de Dret Romà.⁹² Finalment, acompanyat del canonge Balcells, va creuar la frontera a finals de maig de 1937⁹³ pel pas de Núria:

Sense haver-hi estat mai he albirat Núria a vista d'ocell, però no pas en avió, sinó a peu, fugint amb sabates ferrades i un sac a l'esquena. He vist Núria des dels mals camins dels emigrants i dels contrabandistes.

Els fugitius érem dos: el canonge de Barcelona doctor Ramon Balcells i jo. El guia era un home jove i escardalenc, una màquina de caminar amb un moviment impulsiu que anava des de l'anca a

⁸⁹ Marcel·lí Moreta, *Memòries d'un catalanista*, Lleida, Pagès Editors, 2001, p. 113-114. Albert Manent també esmenta aquestes informacions, afegint la dada que, després de la guerra, Ramon Aliberch va arribar a ésser l'alcalde de Santa Eulàlia. (Albert Manent, *De 1936 a 1975. Estudis sobre la guerra civil i el franquisme*, Barcelona, PAM, 1981, p. 87).

⁹⁰ AGA, Registro Oficial de Periodistas, expedient de Ramon Aliberch i Rosselló, núm. 2231, caixa 52/13919, ID. (09) 009.001.002.

⁹¹ Romano, «Debates literarios», *Destino*, núm. 196, 19.04.1941, p. 2.

⁹² Romano, «Sobre el Derecho Romano», *Destino*, núm. 748, 08.12.1951, p. 5.

⁹³ Raimon d'Abadal i Calderó, *Dietari de guerra, exili i retorn*, a cura de Francesc Vilanova i Vila-Abadal, Barcelona, PAM, 2001, p. 210. En un article, però, Manuel Brunet situa la fugida al juny de 1937 (Manuel Brunet, «En Nuria pasan cosas...», *Destino*, núm. 683, 09.09.1950, p. 5). Suposem que la confusió es deu al fet que el pas es devia produir entre els últims dies de maig i els primers de juny.

la punta del peu. [...] Era molt sever aquell guia, però era un bon home. Quan jo no podia pujar em donava la corda que duia estacada al cinturó de couro, i encara que jo m'hi arrepençés, no feia trontollar gens ni mica aquell almogàver. No tolerava que parléssim en veu alta, precaució més necessària en el nostre cas perquè el meu company, afligit de sordesa i mancat de l'aparell que portava abans, no podia sostenir una conversa a mitja veu. És per això que no ens poguérem dir res en tot el camí. En aquelles muntanyes, si el silenci conspira, tot conspira per delatar-lo.⁹⁴

A partir d'aquí, sabem que el descens no va ésser pas menys penós que l'ascensió, ja que tot sovint els dos homes es deixaven caure i tot rodolant aconseguien baixar uns quants metres. Sortosament, la fugida es va acomplir amb èxit i van poder arribar sans i estalvis a Palau de Cerdanya. Des d'allà, l'autor devia anar a Marsella⁹⁵ i després es va dirigir a París,⁹⁶ on possiblement es va entrevistar amb Joan Estelrich, delegat a les ordres de Francesc Cambó amb la missió d'organitzar des de París la propaganda a favor de l'alçament militar.⁹⁷ Des de la capital francesa, amb tota seguretat Brunet es va posar al servei de Cambó i, al cap de molt poc temps, se'n va anar a Montreux (Suïssa), sempre a les ordres del líder de la Lliga.⁹⁸ A través d'un expedient de Manuel Brunet conservat a l'Archivo General de la Administración del Estado, sabem que va escriure al butlletí d'informació que publicaven les autoritats nacionalistes espanyoles i s'enviava als diaris francesos. Malauradament, per manca d'informació no podem concretar en quin moment exacte es va produir aquesta col·laboració.⁹⁹

El 17 de juny de 1937, després d'un breu pas per Florència,¹⁰⁰ Manuel Brunet es va traslladar a Roma, on es va reunir amb el seu amic Joan Baptista Solervicens, amb qui compartia una humil habitació en una pensió de la plaça d'Espanya i menjava habitualment a la Trattoria Chiarina, a la Via delle Vite, 60. L'estada va durar fins al novembre del mateix any, però posteriorment, l'any 1938, hi va tornar a passar alguns mesos, després d'alguns parèntesis a Abbazia, des d'on feia algunes incursions als

⁹⁴ Manuel Brunet, «Visions de Núria», dins *Llibre de la Mare de Déu de Núria*, a cura de Tomàs Garcés, Selecta, Barcelona, 1950, p. 94-95.

⁹⁵ En una carta de condol per la mort d'Eudald, fill de Manuel Brunet, l'advocat Frederic Roda Ventura declara: «Recordo la darrera vegada que vàrem veure'ns. Era a Marsella, i en circumstàncies especials» (Carta de Frederic Roda Ventura a Manuel Brunet, 07.08.1943, Fons Manuel Brunet i Solà, UdG). Donat que la tornada a Catalunya de Manuel Brunet va ésser directament a Barcelona procedent de Gènova, és pràcticament segur que la trobada es va dur a terme en la fugida del periodista.

⁹⁶ Manuel Brunet, «Al margen de un telegrama», *Destino*, núm. 461, 18.05.1946, p. 5.

⁹⁷ Josep Massot i Muntaner, *Tres escriptors davant la guerra civil: George Bernanos, Joan Estelrich, Llorenç Villalonga*, Barcelona, PAM, 1998, p. 65-71.

⁹⁸ Albert Manent, *De 1936 a 1975. Estudis sobre la guerra civil i el franquisme*, op. cit., p. 87.

⁹⁹ AGA, Registro Oficial de Periodistas, expedient de Manuel Brunet i Solà, núm. 2533, caixa 52/13926, ID. (09) 009.001.002.

¹⁰⁰ Raimon d'Abadal i Calderó, *Dietari de guerra, exili i retorn*, op. cit., p. 215.

pobles fronterers croats i a l'illa de Rab amb el mateix Joan Baptista Solervicens.¹⁰¹ Sabem, gràcies a les postals conservades a l'arxiu personal de l'autor, que en aquesta última localitat s'hi estigué com a mínim del 22 de novembre al 3 de desembre i del 25 al 31 de desembre de 1937, allotjat a la Pensione Victoria. També va residir a Montreux,¹⁰² on duia a terme tasques de secretariat per a Francesc Cambó a Vil·la Maryland, recollint informacions dels diaris europeus –sobretot italians– sobre la guerra d'Espanya:

Ella [Francisca Bonnemaïson] i Manuel Brunet treballaven en una d'aquelles feines que els permetia practicar la seva tendència preferida: xerrar i xafardejar. Eren els encarregats de llegir la premsa estrangera i de retallar els articles que parlessin dels republicans espanyols, però distrets com estaven, els escapçaven tot sovint, perquè no veien que continuaven en una altra pàgina.¹⁰³

En aquella època, va col·laborar juntament amb Tomàs Carreras Artau i Joan Baptista Solervicens¹⁰⁴ com a redactor a *Radio Verdad*, una emissora italiana dedicada a la propaganda del bàndol franquista. En un estudi minuciós, Hilari Raguer va donar els detalls d'aquesta particular emissora:

El 8 de febrer de 1937 va tenir lloc a Roma, al Ministeri de Cultura Popular, i segons instruccions donades pel ministre d'Afers Estrangers, comte Galeazzo Ciano, una reunió per a «preparar en el temps més breu possible un pla per a eventuals transmissions regulars de propaganda en llengua espanyola i en llengua catalana». Geissler Celesia, titular de la Direcció General dels Serveis de la Propaganda del Ministeri per a la Premsa i Propaganda, [...] adreçava una nota urgentíssima i reservada per al Cap del Gabinet del Ministeri demanant autorització per a «iniciar la recerca de dos elements [un per al català i l'altre per a l'espanyol] de confiança, que coneguin bé Espanya i que estiguin disposats a dedicar la màxima part de llur activitat quotidiana als programes especials que quasi certament començaran dins d'uns dies».

¹⁰¹ Romano, «j'«Dobro Yutro», Croacia!», *Destino*, núm. 197, 26.04.1941, p. 2; «Arbe», *Destino*, núm. 216, 06.09.1941, p. 2 i «Fiume, museo de extravagancias políticas», *Destino*, núm. 343, 12.02.1944, p. 3. En l'últim article, l'autor relata el passeig per Fiume, ciutat fronterera, acompanyat de Josep Pla i Joan Baptista Solervicens.

¹⁰² Raimon d'Abadal i Calderó, *Dietari de guerra, exili i retorn*, op. cit., p. 253 i 281. Abadal esmenta Brunet a Roma tant al març com al novembre de 1938, però no podem afirmar que durant aquest lapse de temps el periodista sempre fos a Roma.

¹⁰³ Cristina Badosa, *Jospe Pla, biografia del solitari*, Barcelona, Edicions 62, 1996, p. 227. Sobre aquest tema, vegeu també Cristina Badosa, *El difícil equilibri entre literatura i política (1927-1939)*, Barcelona, Curial, 1994, p. 412-413; i Borja de Riquer, *L'últim Cambó (1936-1947)*, Vic, Eumo, 1996, p. 136.

¹⁰⁴ Carta de Tomàs Carreras Artau a Manuel Brunet, 11.01.1946, Fons Manuel Brunet i Solà, UdG; i AGA, Registro Oficial de Periodistas, expedient de Joan Baptista Solervicens, núm. 2550, caixa 52/13927, ID. (09) 009.001.002.

Feia present que «en el cas que no fos possible trobar elements de nacionalitat italiana, s'haurà de recórrer a algun pròfug espanyol que sigui conegut i recomanat per alguna persona o entitat de la nostra completa confiança».¹⁰⁵

A continuació, Hilari Ragner dóna els noms dels responsables dels programes i els horaris d'emissió, però sense esmentar enlloc Manuel Brunet:

[...] Els programes de *Radio Verdad* no comencen fins el dia 18 [de febrer], després de la reunió celebrada el 16 al Ministeri de la Stampa e la Propaganda. S'hi va decidir que hi hauria una transmissió en llengua espanyola de les 20.45 a les 21, hora italiana, des de les emissores de Roma, Milà, Florència i Gènova. El mateix 18 començaria una emissió en llengua catalana de les 24 a la 1, des de les emissores de Milà i Florència, però s'advertia que l'emissora milanesa, els vespres que hi hagués transmissió d'òpera, començaria amb alguns minuts de retard. El programa en espanyol es confiava al Doctor Giorgi, ciutadà italià, secretari del Consolat General a Barcelona, i del programa en català se n'encarregaria el pròfug català Delfí Escolà, persona recomanada per l'Institut Interuniversitario Italiano i també per l'ambaixada franquista prop del Quirinal. Tant el programa en espanyol com el català s'anunciarien com a provinents de l'emissora *Radio Verdad*.

El mateix Delfí Escolà, en una carta al director de *Destino* amb motiu de la mort del periodista, va explicar com a *Radio Verdad* Manuel Brunet elaborava cròniques en català per les quals es va negar sempre a cobrar:

Escribía a mano, en catalán. A medianoche, el amigo Giorgi difundía por toda la maravillosa red italiana los comentarios del gran polemista. Un cuarto de hora. Luego seguía el autor de estas notas, en castellano, hasta la una:

-Por qué no prepara usted «cosas» para mi programa, amigo Brunet?

-Ai, pobre de mi: No em sortiria. Em fa l'efecte que parlo amb casa i amb els amics. En castellà, no sabia dir-los res.

[...] Creía estar comunicando con su familia. A veces, el codo en la mesa y la mano apoyada en la frente, fija en las cuartillas la mirada, lloraba. Hablaba con los amigos. Por eso se negó siempre a percibir gratificación por sus trabajos. Y, sin embargo, en aquellas fechas Brunet tenía alquilada una habitación muy humilde en la Piazza di Spagna y comía, por el abono más económico –6 liras– en la Trattoria de Sora Chiarina, en la Via della Vite, paralela a la calle de la Mercede.¹⁰⁶

¹⁰⁵ Hilari Ragner, «Les emissions de “Radio Verdad” durant la guerra civil espanyola», *Miscel·lània en honor del doctor Casimir Martí*, Barcelona, Rafel Dalmau, editor, 1994, p. 403-404.

¹⁰⁶ Delfí Escolà, «Cartas al director. Manuel Brunet», *Destino*, núm. 963, 21.01.1956, p. 19. Vegeu també Borja de Riquer, *L'últim Cambó (1936-1947)*, op. cit., p. 152. Com es pot observar, l'article contradiu les informacions aportades per Hilari Ragner sobre l'horari i durada de les emissions en català, així com les del locutor. Creiem que aquestes imprecisions són menors, ja que queda demostrat que els encarregats de la propaganda eren efectivament el Doctor Giorgi i Delfí Escolà.

A Roma es va trobar també amb Josep Pla, Ramon d'Abadal, Salvi Valentí, el comte de Logothete, Miquel Soldevila, Maria Pecanins... amb els quals van fer famoses les tertúlies al Cafè Greco¹⁰⁷ a l'hivern i a la plaça Esedra a l'estiu; i va viure durant un temps a la Pensione Hannover de la mateixa plaça.¹⁰⁸ En aquest temps, visitava sovint la Biblioteca Vaticana per parlar llargues estones amb el seu prefecte, el monjo montserratí Anselm Albareda,¹⁰⁹ i segurament fou en l'anada o tornada d'una d'aquestes visites quan tingué un encontre amb el cardenal Eugenio Pacelli, que es convertiria poc temps més tard en el Papa Pius XII:

Con motivo de este jubileo se complace el cronista en evocar la figura venerable de Pío XII, su perfil inconfundible, su aroma de santidad. Quiere recordar también que en una tarde de otoño, en un caminito de un rincón solitario de los jardines del Pincio, se cruzó con dos sacerdotes. A pesar de los gabanes negros, el sombrero de uno de los paseantes indicaba que era un prelado. Cuando el cronista se dio cuenta de la realidad, acababa de pasar el cardenal Pacelli. Pero de la misma manera que todos los caminos conducen a Roma, el camino del prelado, como el del cronista, tenían derivaciones estratégicas hacia un paseo central. Un automóvil con las iniciales S. C. V. (Estado de la Ciudad del Vaticano) nos permitía suponer que no nos habíamos equivocado. Apretando el paso como lo habría hecho el autor de cualquier atentado, el cronista, que otra vez iba en dirección opuesta a la del cardenal, consiguió, antes de que éste llegara a su coche, cerrarle el paso rodilla en tierra y besarle el anillo. Muy ceremonioso, respondió el cardenal con una bendición y una sonrisa que parecía decir: «no se ha equivocado usted».¹¹⁰

A Roma també va fer amistat amb Elena Carli, una dona de qui no tenim més dades que el cuidà quan estigué afectat d'una forta pulmonia el novembre de 1938:

Entrañable amistad nos une con una ilustre personalidad del mismo apellido [Carli]. [...] En esta amistad apoyóse nuestra estancia en la Ciudad Eterna, especialmente durante el período de una enfermedad y de una convalecencia largas, iluminadas por las solicitudes de un ángel. «O pietosa coleí che mi soccorse» –digamos con el Dante, en verso que tanto puede aplicarse a la Virgen María como a cualquier Beatriz.¹¹¹

Gràcies als documents conservats a l'arxiu personal, sabem que durant els anys 1938 i 1939 va alternar les llargues tardes a Roma amb períodes a Montreux –allotjant-se a

¹⁰⁷ Cristina Badosa, *El difícil equilibri entre literatura i política (1927-1939)*, op. cit., p. 414 i Marina Gustà, «Josep Pla», *Història de la literatura catalana*, vol. X, Barcelona, Ariel, 1987, p. 131.

¹⁰⁸ Romano, «Apostillas a unos artículos y contestación a una carta», *Destino*, núm. 485, 02.11.1946, p. 5; i Antoni Griera, *Memòries*, op. cit., p. 280. D'altra banda, sembla que un altre punt de reunió freqüent era una local anomenat Tacossé, en què la beguda habitual era la *grappa* (Carta de Manuel Basté Duran a Manuel Brunet, 01.08.1951, Fons Manuel Brunet i Solà, UdG).

¹⁰⁹ Romano, «El Rvdmo. P. Albareda, abad de Ripoll», *Destino*, núm. 735, 08.09.1951, p. 5.

¹¹⁰ Romano, «En el jubileo episcopal de Pío XII», *Destino*, núm. 251, 09.05.1942, p. 5.

¹¹¹ Romano, «Sobre Pio X y su pontificado», *Destino*, núm. 326, 16.10.1943, p. 5.

l'Hotel-Restaurant de la Paix, on la nit li costava 6 francs– i viatges esporàdics a altres ciutats italianes com l'esmentada Abbazia, Fiume –es conserva l'abonament de transport públic d'aquestes localitats corresponent als mesos de juny, juliol, agost i setembre de 1938– o Venècia, aquest últim, segons tenim constància, del 5 al 8 de gener de 1938, allotjant-se a l'Hotel Splendid Corso i pensió Suisse. A inicis de 1939, quan la situació europea s'anava complicant, Manuel Brunet i Joan Baptista Solervicens van quedar encarregats de tenir cura de la col·lecció d'art de Cambó de Villa Ireneia (Itàlia).¹¹² A partir de llavors, el periodista va tenir uns mesos atribolats fins al moment de la seva tornada a Catalunya, el 3 de novembre de 1939, data en què va arribar al port de Barcelona.¹¹³ Concretament, a partir de les postals enviades per Manuel Brunet a la seva família,¹¹⁴ podem resseguir els llocs on va estar durant aquells mesos, la majoria d'ells prop de Montreux: el 12 de març era a Ginebra; del 17 al 23 del mateix mes, de nou a Montreux; el 26, a Villeneuve, i el 27 a Clarens, totes dues localitats també a la riba del llac Lemán. L'1 d'abril envià de nou postal des de Montreux, mentre que va passar el dia de Pasqua a Château d'Oex, i el 8 d'abril visità Vevey, sempre a tocar del llac. Dos dies més tard, era a Sion, i per Sant Jordi, a Lausana, on coincidí diverses vegades amb el monarca espanyol Alfons XIII, que havia fugit amb la proclamació de la República:

El cronista le había visto con frecuencia en el destierro. Le habíamos visto docenas de veces en la basílica de Santa María degli Angeli sin acompañamiento alguno. En Lausanne, donde residió largo tiempo, Don Alfonso era muy popular. Le habíamos visto y observado en el parque de Ouchy, en la plaza de Sant-François y en la calle de Bourg. En Villeneuve, un pueblo rural de la ribera del Lemán, el dueño del «Café du Raisin» se ufanaba ante sus amigos de tener como cliente de su modesta casa al Señor Alfonso XIII. Las personas que le identificaban lo saludaban levantándose.¹¹⁵

El 27 d'abril Manuel Brunet era de nou a Montreux, fins el 7 de maig, moment en què visità Le Tour-de-Peilz, per tornar novament a Montreux, des d'on envià postal el 17 de maig, en la qual explicava les seves impressions de l'estació de Montreux i, sobretot, de l'Orient Express. Ja als anys quaranta, va confessar que sentia una gran fascinació per aquest tren:

¹¹² Romano, «Coleccionismo y coleccionistas», *Destino*, núm. 823, 16.05.1953, p. 5.

¹¹³ Dades obtingudes a partir del passaport de Manuel Brunet, en el qual també hi figuren els diversos visats i segells que confirmen els moviments per Itàlia i Suïssa d'aquells anys (Fons Manuel Brunet i Solà, UdG).

¹¹⁴ Les postals que s'esmenten es conserven al Fons Manuel Brunet i Solà, UdG.

¹¹⁵ Romano, «Evocación de Don Alfonso XIII», *Destino*, núm. 190, 08.03.1941, p. 5.

El cronista ha contemplado siempre con emoción el paso de este gran tren azul oscuro que con letras doradas explica que une Londres con Teherán, la capital de Persia. Desde su ventana veía el cronista pasar el «Orient Express» dos veces por día, el que se dirigía a Oriente y el que venía de Oriente, el que iba a Venecia y el que venía de Venecia, ciudad adorada. Innumerables veces el cronista llegó a saltar de la cama para ver el paso del tren, otras muchas montó la guardia en la ventana esperando la media noche, la hora del tren de Oriente. Verlo de cerca, esperarlo en la estación, tocarlo, como quien acaricia un caballo de carreras, era una tentación muchas veces satisfecha.¹¹⁶

El 4 de juny trobem el periodista a Ouchy, i el 6 de juliol a Ginebra, on es desplaçà per visitar una exposició de pintures del Museu del Prado i on creiem que havia fet altres estades anteriorment. Durant la postguerra, recordava l'hotel de Ginebra on s'allotjava:

Cada vez que iba yo a Ginebra, si me proponía pasar allí la noche, me hospedaba en un hotelito residencia de unos amigos –nada menos que cinco amigos, todas y todos muy queridos– situado en el Quai Gustave Adoor, frente a frente del palacio de la Sociedad de Naciones, que está en la otra parte del lago. Siempre que llegaba a mi habitación me asomaba al balcón para saludar a ese lago que tan bien me conocía por haber pasado más de un año junto a sus aguas y que en aquel sitio ofrecía, y supongo que sigue ofreciendo, el espectáculo de convertirse en río.¹¹⁷

El 9 de juliol Manuel Brunet era a Glion, i el 14 de juliol, a Montreux de nou, des d'on manifestava el seu desig de tornar a ésser a casa a principis d'agost. Malgrat tot, abans restà uns dies a Berna, fins al 21 de juliol. D'allà viatjà a Zuric el dia següent amb uns amics, i el 26 de juliol es trobava a Sant-Maurice, des d'on deia de forma telegràfica el següent en una postal a la família:

Saint-Maurice, 26-VII-939

Empezado preparativos viaje repatriación. Si puedo pasar por Francia vendría en automóvil gratis. Si no, vendré por Italia, via Génova. Debo no obstante esperar que pase por Montreux la *signorina* Elena en viaje Roma-Londres. Debo hablar con ella porque me lleva asunto urgente. [...] S. Maurice es una especie de Castelló lleno de conventos y colegios católicos. He venido comprar libro católico que no encontraba ni en Lausanne. Sin él no podía trabajar.

Besos,

Manuel¹¹⁸

Els desitjos de Brunet de tornar ràpidament i per carretera no es van acomplir. El 5 d'agost tornava a ésser a Montreux, i la seva estada s'hi va allargar fins el 25 del mateix

¹¹⁶ Romano, «Europa-Oriente», *Destino*, núm. 213, 16.08.1941, p. 5.

¹¹⁷ Romano, «Responso a la “Esden”», *Destino*, núm. 242, 07.03.1942, p. 5.

¹¹⁸ Postal de Manuel Brunet a M. Teresa Mayor, 26.07.1939, Fons Manuel Brunet i Solà, UdG.

mes. Quasi un mes més tard, el 20 de setembre, es trobava a Lausana de nou. La postal següent és de l'11 d'octubre, altra vegada des de Montreux, i tres dies més tard visitava Chillon, per retornar, al cap d'una setmana, de nou a Montreux. Com es pot comprovar, per tant, tret d'algunes estades a lloc llunyans, com Lausana o Ginebra, durant aquells mesos estava establert a Montreux, des d'on feia visites a pobles de la zona. L'última postal, enviada als seus familiars de Vic, és del 31 d'octubre. Està escrita en català des de Gènova, última parada fins a Barcelona:

Gènova, 31 oct 939

Arribo en el Franca Fassio no sé si el divendres o el dissabte. No vingueu. Ja vindré un dia a Vic, encara que em fa un horror enorme. Fa un quant temps, a Suïssa, vaig veure unes magnífiques fotografies de la Catedral cremada. M'esgarrifa haver de veure això. Petons a tots,
Manuel¹¹⁹

No obstant això, segons es desprèn de les paraules del mateix Brunet en un article a *Destino*, aquella visita a la seu osonenca no es va produir de seguida sinó que l'autor la va posposar molt temps.¹²⁰ Quan Manuel Brunet va retornar a Catalunya, es va trobar amb un panorama desolador. No va poder recuperar el seu pis de Barcelona, i la casa de Vic havia estat saquejada, amb la qual cosa el seu únic refugi va ésser Castelló d'Empúries, on la seva família va haver de compartir el domicili amb la família de Maria Teresa Mayor, l'esposa de l'autor. Devien ésser uns mesos molt durs, perquè Manuel Brunet es trobava sense feina i li costava fer-se a la idea que si volia treballar com a periodista ho hauria de fer escrivint en castellà.

Malgrat tot, la desesperació no va deshumanitzar-lo. Tot i la necessitat en què vivia, Manuel Brunet encara va tenir forces per denunciar injustícies al seu voltant: l'any 1941, a Castelló d'Empúries, es va condemnar a mort un grup de joves acusats d'haver matat gent del bàndol "nacional" durant la guerra. Brunet es va arriscar a demostrar que un dels acusats no estava en aquell grup, i va fer tots els possibles per aconseguir-ho. Fins i tot va desplaçar-se a València per demanar a una monja que havia presenciats els fets que aportés el seu testimoni.¹²¹ L'autor va comentar en una carta a Carles Sentís els motius pels quals va voler salvar el noi:

Perdona, Sentís, el retraso. He tenido que ocuparme de varios asuntos urgentes, entre ellos el de un rojillo condenado a muerte. He podido salvarle con pruebas documentadas de su inocencia. Conste

¹¹⁹ Postal de Manuel Brunet a Eudald, Concepció i Josepa Brunet, 31.10.1939, Fons Manuel Brunet i Solà, UdG.

¹²⁰ Romano, «Intermezzo vicense», *Destino*, núm. 374, 16.09.1944, p. 5.

¹²¹ Carta de Pablo Guanter a Manuel Brunet, [s. d.], Fons Manuel Brunet i Solà, UdG.

que ni lo conocía. Estoy muy contento de la buena obra realizada. Los rojos querían matarme. Me he vengado, salvando una vida inocente. Adiós, escríbeme, escríbeme.¹²²

La necessitat econòmica i el fet de resignar-se a haver d'escriure en castellà per sobreviure el van portar a acceptar l'any 1940 l'oferta d'escriure a *Destino* la secció «El mundo y la política», una col·laboració que no va abandonar fins al moment de la seva mort i que es va caracteritzar per la seva posició vaticanista en l'anàlisi dels esdeveniments.¹²³ Brunet estava aclaparat, i no era capaç de refer-se. Li va costar molt pair la realitat i afrontar la nova situació.

D'aquells anys, tot i que malauradament sense datar amb precisió, es conserva un conjunt de 215 notes personals manuscrites en català al voltant de la situació del moment, que denoten el desconcert en què vivia el periodista. Són reflexions breus sobre l'escenari de postguerra, escrites entre 1940 i 1945, que plantegen dubtes i qüestions respecte al futur de la situació del país. Les veurem detingudament a la part final de l'estudi, però volem incloure aquí la següent, que exemplifica l'aclapament que havia envaït Manuel Brunet després de la seva tornada. Completament trasbalsat i desorientat, Manuel Brunet va escriure: «Després de la catàstrofe de la guerra civil és molt reduït el nombre de persones que conservin la serenitat i sàpiguen descobrir una mica de llum entre les tenebres».¹²⁴

Per tant, els primers anys de postguerra van significar un període de desesperació en la vida de l'escriptor que tan sols va poder remuntar la seva carrera gràcies a l'ajut d'Ignasi Agustí, excompany a *La Veu* que el va recuperar per a *Destino*, com ho demostra la dedicatòria amb què va acompanyar un llibre seu que va regalar a Agustí: «A Ignasi Agustí, l'home que em va treure de les escombraries».¹²⁵

Com veurem, Carles Sentís, periodista descobert precisament per Brunet a *La Publicitat*,¹²⁶ i amb el qual havia treballat també a *Mirador* i a *La Veu de Catalunya*, també va tenir un paper destacat en la revalorització de Brunet. Li va encomanar petits

¹²² Carta de Manuel Brunet a Carles Sentís, 04.11.1941 (Fons Carles Sentís, AMTP).

¹²³ El vaticanisme de Manuel Brunet era tan accentuat que fins i tot el 13 de març de 1944 va impartir una conferència a Figueres sobre la figura del Papa ([s. s.], «Conferència», *Los Sitios de Gerona*, 09.03.1944, p. 5).

¹²⁴ Manuel Brunet, [Notes personals], núm. 8, Fons Manuel Brunet i Solà, UdG.

¹²⁵ Ignacio Agustí, *Ganas de hablar*, op. cit., p. 202.

¹²⁶ Carles Sentís, *Memòries d'un espectador*, Barcelona, La Campana, 2006, p. 58 i 67; i Josep M. Figueres, *12 periodistes dels anys trenta*, Barcelona, Diputació de Barcelona i Col·legi de Periodistes de Catalunya, 1984, p. 114.

treballs puntuals per a la revista *Vértice* i el diari *Arriba*,¹²⁷ i principalment va aconseguir col·locar-lo a l'agència de notícies Prensa Mundial. Malgrat tot, l'autor vivia en una situació incòmoda, ja que els addictes al règim no es refiaven d'ell degut al seu passat catalanista, i fins i tot van dedicar-li una enorme pintada amb quitrà a la façana de casa seva, a Castelló d'Empúries, que l'acusava afirmant que allí hi vivia un polític separatista.¹²⁸

Poc a poc, la situació econòmica familiar de Brunet, però, va anar millorant, i l'any 1942 ell i la seva família van poder traslladar-se a Figueres, a un pis de lloguer situat al carrer Cervantes, 32, l'actual carrer Sant Pau. Allà hi van viure un any d'il·lusió, ja que finalment la família tenia un espai propi i començava a respirar intuït el final del tràngol pel qual havien passat. Manuel Brunet va relatar les seves penúries i com se sentia quan es trobava en casa aliena –tot i que era de la mateixa família– en un article a *Destino* de la mateixa època. El fragment és d'una força emocional escruixidora:

El cronista, a quien los rojos sólo le dejaron las llaves del hogar, puede, gracias a su dolorosa experiencia, compadecer a los millones de personas que han perdido su piso a causa de los bombardeos aéreos. Para un hombre de sueldo, albañil, periodista o funcionario, para un obrero [...] montar un piso, o sea el hogar de una familia, significa un esfuerzo de varios años. Para el periodista la pérdida de su piso representa, además, la pérdida de sus libros, de su instrumento de trabajo. Reconstruir el hogar implica resignarse durante algunos años a vivir como un refugiado y dedicarse a comprar cada mes primero un mueble, luego un colchón, luego un par de sábanas, un día una estufa o unas cacerolas y renunciar sistemáticamente a la compra de cosas inútiles, como, por ejemplo, libros, que no sirven ni para comer ni para vestirse. ¡Triste suerte la del refugiado! El derecho que cada familia tenga un hogar propio es algo santo y sagrado. Podemos asegurarles a ustedes que han de ser muy sólidas las ideas de una familia sin hogar para no derivar hacia el pesimismo nihilista. Una familia bajo techo ajeno, aunque «con derecho a cocina», tiene, por resignada que sea, unas ideas muy negras.¹²⁹

Tot i les il·lusions dipositades en la nova llar i en la nova situació familiar, la desgràcia va tornar a fer acte de presència el 3 d'agost de 1943, quan Eudald, el fill gran, va morir de meningitis tuberculosa amb tan sols disset anys. D'ençà de llavors, l'autor no va

¹²⁷ Només hem pogut localitzar un article de circumstàncies a cadascuna de les publicacions esmentades: «Postal de Barcelona», *Vértice*, núm. 53-54, febrer-març 1942, p. 22 i 97; i «La tumultuosa Barcelona», suplement d'*Arriba* dedicat a Barcelona, núm. 39, 27.09.1942, p. 9.

¹²⁸ Conversa amb M. Teresa Brunet, i Jordi Pla, «Manuel Brunet, l'empordanès de Vic», *op. cit.*, p. 55.

¹²⁹ Romano, «El hombre sin hogar», *Destino*, núm. 324, 02.10.1943, p. 5.

deixar mai d'usar el barret negre en senyal de dol,¹³⁰ i aquesta calamitat va tornar a enfonsar la família, que veia de nou trencades totes les seves il·lusions.

Malgrat aquest tràngol, van haver de continuar endavant. Gràcies als petits encàrrecs de Sentís i a la col·laboració a *Destino*, Brunet va anar recuperant la confiança i guanyant-se un nom en el periodisme de postguerra, fins al punt que Luis Martínez de Galinsoga, el director de *La Vanguardia*, va contractar-lo el 1943 per incorporar esporàdicament articles seus dins la secció «Colaboraciones de *La Vanguardia*». En aquella època, Manuel Brunet s'havia "refugiat" a l'Empordà, i anava molt poc a Barcelona o a Palamós per trobar-se amb la cúpula de *Destino*, en unes reunions que fins i tot van generar sospites d'espionatge a favor dels serveis americans. Aquest episodi es va originar arran d'un avís de la Comandància de Girona a la Guàrdia Civil de Pafrugell, en què recomanava extremar la vigilància d'uns «elements extremistes que conspiraven contra el règim», referint-se a aquestes trobades. En la resposta a l'avís, la Guàrdia Civil de la zona va descartar tota perillositat del grup d'intel·lectuals catalans malgrat les seves simpaties aliadòfiles.¹³¹ Nèstor Luján recordava, en motiu del centenari del naixement de l'autor, la impressió que li causava Brunet en aquella època:

Manuel Brunet, sacsejat per les tramuntanades de l'Alt Empordà, dialècticament bèl·lic, al Casino de Figueres esdevenia sempre un espectacle reconfortant, que a mi em feia escandalosament feliç. Manuel Brunet havia vençut ja el cap de la cinquantena. A mi em semblava més gran, tan corpulent, tan discordat, d'una calbesa avançada que li permetia un cabell fi, blanc i voleiadís, la pell d'un albercoc clar, més fatigat que madur, uns ulls cansats però que en la discussió feien unes estranyes pampallugues. La veu sorda i la parla xiuladissa, perquè per aquells anys tant Manuel Brunet com Josep Pla amb prou feines conservaven les dents.

[...] Brunet era un menjador extraordinari, d'una voracitat metòdica i carnívora. Li agradaven els grans arrossos de peix, els brous reviscolants, les menges sòlides. Rebutjà sempre les amanides, les verdures i la fruita, amb un menyspreu horroritzat i burlesc. Un dia li vaig demanar si no li agradava res del món botànic. I, com explica molt bé Josep Pla en un dels seus llibres, em respongué, enriolat i doctoral: «Del món vegetal, només el cigar havà».¹³²

D'aquelles reunions en quedaren anècdotes memorables, però cal destacar-ne una pel retrat que ofereix d'aquell grup d'amics periodistes. Es tracta d'un dinar a Ca La Neus, a l'Escala, extraordinàriament reportat per Nèstor Luján:

¹³⁰ Joan Guillaumet, *Barcelona, creadors enllà*, op. cit., p. 129.

¹³¹ Montse Pradas, «Josep Pla va ser fixat el 1944 per la Guàrdia Civil com a espia dels aliats», *El Punt*, 18.12.1992, p. 23 i Cristina Badosa, *Josep Pla, biografia del solitari*, op. cit., p. 256.

¹³² Nèstor Luján, «Records personals de Manuel Brunet», *LV*, 20.06.1989, p. 57.

Aquell dia hi érem Josep Vergés i Joan Teixidor, i van pujar J. B. Solervicens, Brunet i Josep Pla. Quan ja havíem parlat de tot el diví i l'humà, Joan B. Solervicens, a prec de Manuel Brunet, va començar a recitar versos. (Solervicens, Brunet i Pla havien estat l'any 37 a Roma i eren amics.) [...] Posseïa una memòria prodigiosa i recordo que va entrar a les estrofes del *Canigó* de Verdaguer amb una violència de tità que feia escruixir: la seva veu plena, pastosa i sonora, aconseguia una sumptuositat orogràfica. Aquells versos únics de Verdaguer feien posar dempeus, amb un panteix tel·lúric, com si haguessin rebut un misteriós impacte. Després li demanàrem que recités en Cant cinquè del «Purgatori», que era el que més emocionava a Solervicens i el va recitar d'una manera prodigiosa. I quan s'arriba al final, quan Dant parla a la dolça sienesa Pia de Tolomei [...], Solervicens es transfigurà. I va recitar el final d'una manera inoblidable, prement el suc de cada paraula. [...] Llavors l'entusiasme arribà gairebé als deliris del sagrat «tarab» que, segons diuen, sacsejava els oients àrabs en sentir els grans recitadors. Josep Pla plorava, ja que tenia la llàgrima fàcil davant l'efusió lírica. Brunet, alçant la seva còrpora, abraçà Solervicens, que era gloriós i ventripotent, dient-li: «Soler, Soler, quin homenet sou!»¹³³

En aquells anys, Manuel Brunet preferia fer vida a Figueres, des d'on escrivia els seus articles, i participar a la tertúlia del Casino Sport o del cafè Royal, on passava les tardes conversant llargament amb la seva vehemència particular:

Era rar que Brunet es llevés abans del migdia. S'aixecava del llit poc abans de dinar. Havent dinar se n'anava al Cafè de l'Esport on hi tenia la seva tertúlia habitual. [...] Brunet tenia un paper remarcable en aquella tertúlia, que també li servia per prendre el pols a l'opinió pública que després intentava traslladar als seus articles, de manera que el lector pogués endevinar entre ratlles del que realment deia i esquivant els cops de llapis de la censura. [...] A mitja tarda, quan la tertúlia es desfeia, solia anar-se'n a fer una breu passejada per la ciutat o pels voltants, [...] i després es tancava al seu estudi del carrer de Sant Pau a llegir la premsa que li enviaven o a llegir els llibres que li fossin avinents. De vegades també rebia alguna visita. [...] Havent sopat solia tornar a la tertúlia de l'Esport i s'hi estava fins que els darrers se n'anaven a recés. A la nit no tenia mai pressa.¹³⁴

Sempronio, company de Brunet durant l'etapa de *Mirador*, també va escriure un sucós retrat de la seva figura, en el qual destacava, per damunt de tot, l'individualisme del personatge i les sortides de to, i comentava alguns detalls de les seves visites puntuals a Barcelona durant la postguerra:

Havia començat la vida en el Seminari, després s'extrià i acabà reintegrant-se a l'ortodòxia. Esdevingué un catòlic com una casa [...], signava «Romano» al setmanari *Destino* i amics encensers feien córrer que els seus articles eren llegits al Vaticà.

¹³³ Nèstor Luján, «Records personals de Manuel Brunet», *op. cit.*, p. 57.

¹³⁴ Joan Guillaumet, «Brunet, un empordanès de Vic», *op. cit.*, p. 4.

Jo el veia [...] com un esperit independent, enemic de casar-se amb cap doctrina. Millor dit, era un sincretista, les barrejava totes. Durant la república, els nostres íntims canvis d'impressions més aviat àcides, ell els resumia:

-Tu i jo som anarco-conservadors.

Brunet sentia horror que l'enrolessin, que li retallessin la llibertat. Més d'una vegada m'aconsellà:

-No et fiïs dels socialistes! Vigilaran el teu treball i ells no treballaran.

Era individualista a ultrança, ple de curiositat, i se sentia còmode en ambients aparentment contradictoris. Acabada la guerra, residia alternativament a l'Empordà i a l'Osona i, si baixava a Barcelona, feia cap al bar Clàssic, del carrer de Consell de Cent.¹³⁵

En una ocasió, l'any 1944, devia excedir-se en les seves declaracions en una d'aquestes tertúlies, perquè la seva filla explica que fins i tot va ésser empresonat uns quants dies. La seva participació en la vida cultural empordanesa també es va traduir en col·laboracions a la premsa comarcal, sobretot a *Ampurdán* i *Vida Parroquial* i, en menor mesura, a la revista *Canigó*, que examinarem detingudament més endavant. D'altra banda, a partir del mateix 1944, va començar a passar temporades a Vic durant l'estiu. Normalment hi anava tot sol, i els seus compatricis recordaven aquella estada a la capital osonenca com autèntics esdeveniments:

Venia a Vic cada estiu. El recordem a la tertúlia amable del Cafè Colón, amb el seu humor agre dolç i la seva dialèctica punyent. Tenia la mirada penetrant, la veu potent, amplificada per la força interior. Opinava sense eufemismes.¹³⁶

Ramon Rierola, també vigatà, tenia molt presents els seus records d'aquells estius amb el periodista, i en destacava l'alegria vital recuperada de forma gradual:

Físicament, el veig amb el cap alzinat, la cara tirada endavant, com si ensumés aires imperceptibles, i, sobre el seu cap d'apòstol, la flama dels seus cabells.

[...] La seva estada estiuenca a Vic era sempre un aconeixement. Cada any el retrobàvem més festós i més cordial. Tenia una alegria d'infant. Aquests darrers temps són els de més alegria de viure que li he conegut, segurament a causa de la seva serenitat interior, d'un treball fet a gust, d'haver complert una missió. [...] Les seves opinions eren sovint subratllades amb estirabots gràfics, perquè li agradava parlar barrocs, segons confessió seva.¹³⁷

Altres autors han corroborat la informació sobre l'alegria intrínseca de Brunet. En aquest sentit, Josep M. Panyella, amic personal de l'escriptor en els últims anys de la seva vida, remarcava que «Manuel Brunet era extraordinàriament alegre. La duresa de

¹³⁵ Sempronio [Andreu-Avel·lí Artís], *Del Mirador estant*, Barcelona, Destino, 1987, p. 12-13.

¹³⁶ Josep M. Solà i Sala, «Manuel Brunet i Solà, mestre de periodistes», *op. cit.*, p. 18.

¹³⁷ Ramon Rierola, «Recordant a Manuel Brunet», *op. cit.*, p. 270-271.

la vida o les tristeses no arribaven a ofegar aquesta alegria vital».¹³⁸ Un altre dels companys d'aquell temps, Joan Teixidor, posava èmfasi en la permanent curiositat de Brunet, que en ocasions fins i tot adquiria matisos infantils:

Interesarse por todo, ver en cada cosa un destello de vida, una imagen capaz de avivar el pensamiento, constituye el secreto de esta curiosidad abierta que se trasluce en cualquier línea de nuestro escritor. [...] Se interesa por todo y le divierte todo porque, afortunadamente para él, aún no ha perdido la hermosa capacidad infantil de detenerse una hora entera frente a un escaparate.¹³⁹

Santiago Cervera, company de vetllades figuerenques, en destacava també la innocència i la capacitat de sorprendre's davant les meravelles de la vida:

Don Manuel era un admirador, un amador, diría yo, de la belleza. La música, la pintura, la belleza de la Natura misma, despertaban en él un entusiasmo infantil. Brunet era siempre un niño grande; su espíritu era inocentemente, bellamente infantil, era un niño mayor. Un niño alegre, confiado, idealista.¹⁴⁰

Al seu torn, Carles Fages de Climent també va comentar les seves impressions al voltant de l'extraordinària sensibilitat de Manuel Brunet i la seva capacitat per trobar la "poesia" de la vida quotidiana:

Solía emplear la palabra poesía en una acepción más bien genérica. Tal paisaje, estos versos, aquella prosa, le gustaba decir, tienen mucha poesía. Según su peculiar concepto poesía era algo así como el común denominador de las esencias estéticas. Admiraba la sencillez, pero también la sencilla suntuosidad de las cosas bellas.¹⁴¹

Com a últim exemple d'aquesta sèrie de retrats de Manuel Brunet, oferirem el de Llorenç Gomis, company de redacció els últims anys a *Destino*. Va definir el periodista com un home afable, en altre temps extremadament alegre, vigorós i apassionat, però que després de la guerra va romandre molt temps completament desconcertat, superat per les circumstàncies:

En medio de la penumbra y el ajeteo de aquella destartada oficina que daba a la plaza de Cataluña, me gustaba contemplar aquel islote de paz y milicia que era Brunet. Me parecía un amable león indulgente que después de haberse lanzado a muchas peleas hubiera alcanzado la sabiduría de saberse estar sentado. Era muy capaz de entusiasmarse ante cualquier proyecto y ofrecer en seguida su decidida colaboración.; llevaba en las venas ese gusto de la improvisación y la aventura que es el periodismo; pero si los demás abandonaban el proyecto él no insistía ni volvía

¹³⁸ Josep M. Panyella, «Manuel Brunet i Solà», *Senda*, núm. 85, febrer 1956, p. 17.

¹³⁹ Juan Teixidor, «Las fiestas de Manuel Brunet», *Destino*, núm. 501, 01.03.1947, p. 6-7.

¹⁴⁰ Santiago Cervera, «Cartas al director. Manuel Brunet», *Destino*, núm. 963, 21.01.1956, p. 19.

¹⁴¹ Carles Fages de Climent, «Manuel Brunet», dins *Els meus difunts*, op. cit., p. 2.

sobre el asunto. Tenía cosas más importantes que hacer. Siempre habría por allí alguna silla y la posibilidad de sentarse a estar consigo mismo; bien se veía que tenía un mundo dentro. Siempre dispuesto a echar una mano, pero contento también si podía volver a su vida interior.¹⁴²

Durant els anys 40, Brunet va anar remuntant el vol, com ho demostra el fet que va tornar a publicar obres literàries. El 1943 va aparèixer a l'editorial Destino la traducció al castellà del *Desembarc* realitzada per Eugenio Nadal, que anava acompanyada de l'assaig «El Ampurdán y los ampurdaneses». En aquella època, a més, va començar la redacció de la *Vida de Jesucrist*, una iniciativa projectada anys enrere. L'any 1946 va publicar el recull d'articles *Cada dia és festa*, i el 1948 va enllestir el *Salteri de la Mare de Déu de Montserrat*, un llibre de prosa poètica en lloança a la verge montserratina. A partir d'aquell mateix any, a més, va començar a escriure articles esparsos per a la secció «Ciudad de Dios» de *Destino*, que signava amb el seu nom real. A partir dels anys cinquanta, amb la defunció del prevere Esteve Miquela, aquesta col·laboració es va convertir en estable. Els articles d'aquesta secció, mancats d'interès per al nostre estudi, consistien en comentaris d'afers socials de la ciutat de Barcelona des d'un punt de vista religiós, o bé la ressenya d'aspectes directament relacionats amb la doctrina cristiana.

En aquells anys, Brunet també va publicar diversos pròlegs i epílegs per a llibres de les seves amistats,¹⁴³ així com també l'article de presentació de l'obra de l'escultor Rafael Ramis titulat «Sobre el paisaje del Ampurdán», que va aparèixer al programa de l'exposició que l'artista va fer a les Galeries Syra de Barcelona, i la composició «Meditació de la bola i la pinya», inclosa a l'*Antologia lírica de Montserrat* publicada per l'editorial Estel (1947). No obstant això, l'any 1946 va declinar l'encàrrec de la redacció d'una *Història del catalanisme* que li havia fet Francesc Cambó a través de Narcís de Carreras i Joan Estelrich.¹⁴⁴

Continuant amb aquest repàs sumari, hem d'afegir que l'any 1949 va escriure l'obra dramàtica *Rex. Vida i Mort de Nostre Senyor Jesucrist*. És un text en català sobre la Passió de Crist, que es va representar durant un parell d'anys a Figueres i a Girona durant la Setmana Santa. A banda d'aquests escrits, Manuel Brunet va elaborar conjuntament amb Ramon Reig i Joan M. Guasch un llibre titulat *Calendari 1949*, que

¹⁴² Lorenzo Gomis, «Tiempo de pensar. Manuel Brunet ha vuelto». *Destino*, núm. 1.245, 17.06.1961. p. 47.

¹⁴³ Les referències exactes de tots aquests textos, així com el repàs dels més interessants, es troben al capítol «Pròlegs, prefacs i un epíleg» de la primera part, p. 151-158.

¹⁴⁴ Carta de Joan Estelrich a Manuel Brunet, 15.10.1946 ; i cartes de Joan Baptista Solervicens a Manuel Brunet, 18.12.1946 i 07.03.1947, Fons Manuel Brunet i Solà, UdG.

va publicar també l'editorial Estel. Els propietaris d'aquesta editorial, el matrimoni Guasch-Borrat, van intentar en aquella època utilitzar les seves influències per aconseguir que Manuel Brunet abandonés *Destino* i passés a escriure per a *El Correo Catalán*. El traspàs finalment no es va produir, però aquesta pressió sembla que va permetre a Manuel Brunet millorar la seva situació econòmica a la revista i passar a cobrar de 1.000 a 3.000 pessetes mensuals.¹⁴⁵ A *El Correo Catalán*, només hi hem pogut localitzar l'article nadalenc «La Cueva», de 25 de desembre de 1953.

Segurament, va ésser a finals dels anys quaranta quan Brunet va realitzar un curs de periodisme a la Casa Carles de Girona,¹⁴⁶ organitzat per Acció Catòlica, institució de la qual va formar part com a mínim els anys 1942 i 1943.¹⁴⁷ Durant els últims anys de la seva vida, a banda de continuar treballant en la *Vida de Jesucrist*, va guanyar els Jocs Florals de Santa Coloma de Farners de 1951 amb la composició en prosa *L'home del càntir d'aigua*, que precisament després s'integraria a les *Pàgines de la Vida de Jesucrist* en un dels seus últims capítols. També va escriure la composició «Visions de Núria», citada anteriorment, on narrava el seu pas a França per Núria. Aquest text va aparèixer dins el recull *Llibre de la Mare de Déu de Núria*, a cura de Tomàs Garcés, que va publicar l'editorial Selecta l'any 1950. El 1951 l'autor va col·laborar a la revista *Mundo Hispánico* amb l'article «El monasterio de Montserrat»¹⁴⁸ i en el programa de festes de 1951 dels carrers de la Riera, Sant Just i Cassador de Vic amb la composició «El carrer de la Riera».

Un any després, va trobar el temps necessari per acceptar el càrrec de redactor en cap de *Pax*, el butlletí del Congrés Eucarístic Internacional de Barcelona, celebrat durant la primavera de 1952. Durant aquell període, Brunet estava absorbit per una devoció fervent. Rellegia constantment la Bíblia i «tenia l'aire d'un profeta mig abatut pels anys»,¹⁴⁹ però continuava amb l'afany d'universalitzar la fe catòlica, motiu pel qual va endegar la campanya d'il·luminació dels campanars del país com a signe de la presència de l'eucaristia a l'interior dels temples, que va donar lloc al seu opuscle *Els campanars, anunci de l'Eucaristia*. Hem d'afegir que va escriure l'article «Cuatro

¹⁴⁵ Carta de Joan M. Guasch a Manuel Brunet, 01.11.1950 i carta de Claudi Colomer Marquès a Manuel Brunet, 27.01.1951, Fons Manuel Brunet i Solà, UdG.

¹⁴⁶ Ramon Guardiola, «El "Romano" de *Destino*», *Diari de Girona*, 02.02.1989, p. 5.

¹⁴⁷ Dada obtinguda a partir del carnet d'aquesta organització pertanyent a Manuel Brunet (Fons Manuel Brunet i Solà, UdG), que desmenteix la declaració de Joan Guillaumet, que afirmava: «No va voler pertànyer a l'«Acció Catòlica Espanyola» ni a cap entitat religiosa. (Joan Guillaumet, «Brunet, un empordanès de Vic», *op. cit.* p. 4.).

¹⁴⁸ Manuel Brunet, «El monasterio de Montserrat», *Mundo Hispánico*, novembre 1951, p. 37-40.

¹⁴⁹ Llorenç Gomis, *De memòria. Autobiografia (1924-1994)*, Barcelona, Edicions 62, 1996, p. 163.

campanas» per a la festa de consagració de quatre campanes a Agullana el 19 i 20 de juliol, i una breu composició per a la revista *Condal*, que va aparèixer al seu número de març i abril, titulada «Corpus». A l'arxiu personal de l'autor hi hem trobat diversos testimonis de peticions d'altres col·laboracions, però creiem que les va declinar perquè no hem trobat elements que ens permetin corroborar que la col·laboració es concretés i, d'altra banda, en alguns casos no hem pogut ni accedir a les publicacions, pel seu caràcter merament local. En qualsevol cas, en cas que es produïssin, van ésser textos puntuals i de molt poca rellevància, de l'estil dels últims que hem esmentat.¹⁵⁰

L'any 1953, Manuel Brunet va acceptar formar part del jurat del certamen literari de la Biblioteca del Palau de Peralada, acompanyat de Jaume Vicens Vives, Josep Pla i Tomàs Garcés, entre d'altres;¹⁵¹ i va publicar el recull d'articles titulat *Actualidad del Padre Claret* (Sala, 1953). Ja després de la seva mort, el mes de juny de 1956, li va ésser atorgat a títol pòstum el Premi del Consistori dels Jocs Florals de Montblanc per la composició «De la vida i de l'art», que malauradament no hem pogut localitzar.¹⁵²

Cal assenyalar, per acabar aquesta relació, que a banda dels textos que van arribar al públic, n'hem pogut trobar d'altres que van quedar al calaix, alguns en avançat estat de redacció, com un volum de records sobre el bisbe Torras i Bages, un relat sobre una diada de Corpus a Girona, un altre sobre Camprodon o un *Bestiari*, entre d'altres.¹⁵³ A banda d'aquests, cal destacar que al fons personal de l'autor es conserva també inèdit

¹⁵⁰ A tall d'exemple, esmentarem les peticions de col·laboració a un full parroquial gironí (Carta de J. M. Cases a Manuel Brunet, 12.07.1949), a la revista *Ambiente* (Carta de Ramon Cunill a Manuel Brunet, 22.09.1951), a la revista *Memento* (Carta de Joan Anglada Vilardebò a Manuel Brunet, 24.02.1952), d'un pròleg a un *Christmas* de 1954 editat pel Patronat d'Estudis Ausonencs (Carta de Mn. Eduard Junyent a Manuel Brunet, 29.11.1954) i d'un text per a la revista *Recull* de maig de 1955 (Carta de Fèlix Andreu Alum a Manuel Brunet, 11.05.1955). D'altra banda, Joan Estelrich i Llucieta Canyà van demanar a l'autor sengles col·laboracions per als diaris *España* i *Diario Español*, respectivament, oferiments que creiem que Manuel Brunet va declinar perquè no hem trobat altres testimonis que corroborin que la col·laboració es va fer efectiva (Carta de Joan Estelrich a Manuel Brunet, 25.03.1950; i carta de Llucieta Canyà a Manuel Brunet, agost 1952). Tots aquests documents es troben al Fons Manuel Brunet i Solà, UdG.

¹⁵¹ [s. s.], «La Fiesta del Carmen en el Palacio de Peralada», *Los Sitios*, 19.07.1953, p. 6. Una de les guardonades en aquest certamen va ésser Llucieta Canyà, antiga periodista de *La Veu de Catalunya*, que va enviar una carta a Manuel Brunet per pressionar per un vot favorable en el veredict final (Carta de Llucieta Canyà a Manuel Brunet, 19.05.1953, Fons Manuel Brunet i Solà, UdG).

¹⁵² J. Virolai, «Jocs Florals», *Montblanch. Boletín de cultura e información local*, 01.06.1956, p. 19.

¹⁵³ Els inèdits d'aquestes composicions, així com les cartes de Joan M. Guasch i Montserrat Borrat de Guasch que corroboren, per exemple, la imminència de la publicació del volum sobre el bisbe Torras i Bages, es troben al Fons Manuel Brunet i Solà, UdG. D'aquests volums inacabats, el periodista en va dir el següent: «Estic acabant –quedarà llest aquesta setmana– un *Recordatori del bisbe Torras i Bages*. És un anecdotari, una petita crònica, tal com jo l'havia vist. A més vaig fent un llibre de contes estraforals» (Carta de Manuel Brunet a Joan Llongueras, 23.06.1948, Fons Joan Llogueras i Badia, BNC).

un conjunt de reflexions breus de la primera postguerra, de les quals més endavant en citarem alguns exemples.

Per un altre cantó, en aquella època va participar en projectes d'abast comarcal. En aquest sentit, va ésser membre de la primera junta del Museu de l'Empordà, que va promoure el monument figuerenc en homenatge a Pep Ventura, i va treballar per a la rehabilitació de diversos monuments com la basílica de Castelló d'Empúries i, sobretot, el conjunt arquitectònic de Santa Maria de Vilabertran. A més de recuperar la Vera Creu, joia d'orfebreria del gòtic català, va aconseguir com a secretari del primer Patronat de Santa Maria que nombroses institucions s'impliquessin en la rehabilitació del conjunt monumental.

Durant els anys cinquanta, l'editor Josep M. Cruzet va intentar en diverses ocasions implicar-lo en projectes de l'editorial Selecta, però aquesta relació no va donar fruits. Com hem dit, paral·lelament a la redacció de la *Vida de Jesucrist*, Manuel Brunet sembla que treballava en un *Bestiari*, en un llibre sobre el seu viatge a Terra Santa i en un llibre sobre Nadal. Tot i que tenia aquests dos últims també molt avançats, no van veure mai la llum i no els hem pogut localitzar. Cruzet, sobretot per la insistència de Josep Pla, va encarregar a Brunet alguns treballs sobre la plana de Vic i una biografia sobre Joan Maragall, a més d'un pròleg al *Dietari* de Francesc Rierola, feines que el periodista no va dur a terme però demostren que era tingut en compte dins el món cultural català.¹⁵⁴ A l'editorial Selecta tan sols s'hi va publicar, l'any 1956, després de la mort de l'escriptor, *El meravellós desembarcament dels grecs a Empúries*, acompanyat de l'assaig *L'Empordà i els empordanesos* –composició que havia acompanyat l'edició castellana del *Desembarc* publicada per Destino l'any 1943–; i alguns fragments de la seva obra dins l'*Antologia de la prosa catalana* preparada per Lluís Nonell l'any 1958.

Manuel Brunet va morir d'un coma diabètic a Figueres el 5 de gener de 1956, la nit de Reis. Tot i que va ésser una malaltia el desenllaç imprevist de la qual va agafar desprevinguda la família i els amics, alguns indicis feien intuir que la salut del periodista empitjorava. Carles Fages de Climent va descriure els últims mesos de Brunet de la següent manera:

¹⁵⁴ Josep Pla – Josep M. Cruzet. *Amb les pedres disperses*, a cura de M. Josepa Gallofré, Barcelona, Destino, 2003, p. 197-198 i 563. Una altra mostra de la insistència de Josep Pla perquè Manuel Brunet s'incorporés a la col·lecció de Selecta la trobem en la dedicatòria del seu llibre *Girona. Un llibre de records*: «A Manuel Brunet, esperant que el *Bestiari* figurarà en aquesta col·lecció molt aviat. Bon Nadal! Molts records! Josep Pla» (Josep Pla, *Girona. Un llibre de records*. Barcelona, Selecta, 1952, exemplar conservat al Fons Manuel Brunet i Solà, UdG).

Últimamente todos nos habíamos dado cuenta de que “el mestre”, como le llamaban benévolutamente muchos figuerenses, ganaba palidez y perdía paso, como un signo de inconformismo venerable. Algunas veces se adormecía excesivamente y tragaba muchos vasos de agua. Era [...] amante de la buena mesa y, posiblemente, las golosinas navideñas precipitaron su diabetes sin diagnosticar. Enfermó y se agravó simultáneamente. Se vio que era un caso extremo.¹⁵⁵

Manuel Brunet va ésser enterrat a Castelló d'Empúries, vestit de blanc i amb un exemplar del seu *Salteri* a les mans. Va morir sense haver acabat el seu gran projecte, la redacció de la *Vida de Jesucrist*, la qual al cap de cinc anys es va convertir, gràcies al treball de Joan Baptista Solervicens, Josep M. Panyella i de l'editorial Destino, en unes *Pàgines de la Vida de Jesucrist*.

Arran de la seva defunció, es van succeir les mostres de condol en moltes publicacions del país, algunes de les quals ens ofereixen magnífics retrats de la personalitat de l'escriptor. *La Vanguardia*, en un article sense signatura, es va afanyar a oferir, el mateix dia de Reis, un retrat de l'autor en què destacava principalment la seva catolicitat:

Manuel Brunet ha muerto. Señalan estas pocas palabras, no sólo la desaparición de uno de los grandes periodistas de nuestro tiempo, vivaz, valiente, polemista invencible, hombre de arraigadas convicciones y rotundo escritor, caballero sin tacha, sino también la pérdida del mayor apologista entre los seculares, del más decidido campeón de la Iglesia entre nosotros. La formación en el Seminario de su Vich natal y una existencia de siempre alternada entre el periodismo de combate y los estudios religiosos habían hecho de Brunet cátedra viva de la verdad y ejemplo de como el catolicismo puede y debe permear la vida toda del individuo y de los pueblos.¹⁵⁶

Els seus companys de *Destino* també li van dedicar articles elegíacs d'allò més sentits, dels quals volem destacar aquí el de Nèstor Luján, un home amb qui va compartir experiències no només a *Destino* sinó també al diari *Pax*, i el d'Ignasi Agustí, amic ja des de temps anteriors a la guerra. Luján assenyalava la bondat com a característica fonamental de Brunet:

Manuel Brunet fue alegre, profunda y solemnemente alegre; pareció ingenuo por alegre, patético por alegre, por alegre pareció popular y, a veces, por batalladoramente alegre era agresivo, con una rabia alegre de vivir. A muchos les parecerá extraño que aquel polemista enérgico y duro fuera un hombre sustancialmente alegre. Pero era así y así vivió, enamorado de tantas cosas de nuestra vida en el mundo y pensando siempre en la otra vida. Amó a lo que le rodeaba, ignoró la crueldad de

¹⁵⁵ Carles Fages de Climent, «Manuel Brunet», dins *Els meus difunts*, op. cit., p. 7.

¹⁵⁶ [s. s.], «Ha fallecido Manuel Brunet», *LV*, 06.01.1956, p. 14.

una manera total. Así fue un gran amigo, un inolvidable amigo de una generosidad afectuosa, familiar, desinteresada. Manuel Brunet fue un generoso amigo porque amaba las cosas y porque se sorprendía, a veces indigna[da]mente, otras con absoluta incomprensión ante el mal.

[...] Luchó osadamente cuando creía que debía defender su verdad y jamás quedó atrás en esta defensa. Su fe era viva y ejemplar, su humanidad emocionante. Tuvo horror a la solemnidad, a las convenciones, a la falsedad y a la tristeza, a la inútil y vacía vida social, a la literatura afectada, al pesimismo esencial.¹⁵⁷

Ignasi Agustí, en l'article que li va dedicar, va intentar aportar una mica de llum sobre les conviccions contrarrevolucionàries del personatge:

No hemos perdido a un hombre de ideas, sino mucho más: hemos perdido a un hombre de convicciones, a una convicción viviente, a un ser dotado de una fe portentosa y ejemplar.

[...] Nos causaba un asombro extraordinario advertir que aquel hombre de corazón, que practicaba un sentido intrépido de la amistad, entregada en el acto a nosotros de una manera paternal y sin regateos, fuera el implacable polemista, el duro debelador de errores, situaciones y personajes malsanos que pululaban en la vida pública en los años que le conocimos. Había un contraste entre la figura que se nos ofrecía ante los ojos con toda su viva humanidad, con la más auténtica pureza y el más hondo y entrañable amor hacia los hombres y la vida y el vapuleador intransigente y mordiente, el temido y fiero, durísimo polemista. [...] Pronto fue el hombre temido, el hombre amenazado, el calumniado, el que se situaba a sabiendas en las avanzadillas.

[...] La actitud de Brunet en aquellos años –y en los que han seguido– arrancaba de su más firme y sincera convicción antirrevolucionaria. Brunet no era un reaccionario, pero era un antirrevolucionario absoluto. Esta actitud era vital en él, estaba en su sangre, compartida con su grave preocupación patriótica. Era, pues, un catalán de cuerpo entero y un antirrevolucionario de cuerpo entero.¹⁵⁸

Tancarem aquest repàs amb una última referència que creiem que hem de destacar. En els últims anys de la seva carrera, el periodisme de Manuel Brunet havia adoptat el catolicisme com a principal bandera, i l'autor s'havia acabat convertint en un periodista de referència per als sectors catòlics. Aquesta condició li va ésser reconeguda en un article elegíac arran del seu traspàs en l'òrgan catòlic per excel·lència més influent, *L'Osservatore Romano*. La publicació d'un article d'aquestes característiques ja és indicatiu en si mateix de la importància que tenien les seves anàlisis en els cercles eclesiàstics:

Il giornalismo cattolico spagnolo, e con esso quello internazionale, ha testè perduto uno dei suoi più valorosi campioni: Manuel Brunet [...]. Cattolico intransigente, devotissimo alla Madonna,

¹⁵⁷ Nestor [Nèstor Luján], «Manuel Brunet», *Destino*, núm. 962, 14.01.1956, p. 18.

¹⁵⁸ Ignacio Agustí, «Nuestro Manuel Brunet», *Destino*, núm. 962, 14.01.1956, p. 5-6.

Manuel Brunet era fedelíssim lector del nostre diari no sol per les seves necessitats professionals, ma també per continuar ad avere quel contacte directe con Roma, al quale non voleva e non poteva rinunciare.

[...] Manuel Brunet è stato realmente antirivoluzionario, poichè la sua stessa preparazione spirituale lo portava a vedere in anticipo i miasmi corrosivi che germinano nelle rivoluzioni. Egli ha avuto il coraggio di denunciare i pericoli che minacciavano di portare la Spagna all'orlo della catastrofe, quando ancora nessuno voleva accoggersi dove avrebbe condotto il continuo infiltrarsi del marxismo. Patriota disinteressato era sempre al servizio della Fede e della Patria sfidando ogni pericolo personale per servire meglio la causa. E se non si fosse sottratto con volontario esilio, avrebbe condiviso la sorte di tante vittime accolte nelle fosse di Montjuich. [...] Uomo integro come la sua fede è stato un vero maestro per le generazioni degli scrittori cattolici spangoli mostrando in tutti i suoi scritti il suo volto sereno e saggio di scrittore cattolico integrale.¹⁵⁹

Després de la mort de l'autor, es van constituir uns «Amics de Manuel Brunet», que van prendre el testimoni de l'escriptor en la recuperació del monestir de Vilabertran. Van entronitzar la Vera Creu a la capella barroca dels Dolors del conjunt monumental –avui ja recol·locada a la capella dels Rocabertí– i hi van col·locar una inscripció de record al periodista. D'altra banda, l'editorial Destino va crear el 1965 el premi literari de periodisme Manuel Brunet, per tal de preservar el record d'un dels seus col·laboradors il·lustres, un escriptor catòlic que va haver de professionalitzar-se com a periodista. Un home polièdric i polifacètic, que des dels anys de maduresa havia intentat, sense aconseguir-ho, articular amb naturalitat els tres principis essencials de la seva persona: catalanitat, conservadorisme i catolicitat. Durant l'etapa a *La Veu de Catalunya* semblava que ho havia aconseguit, però la guerra va estroncar el breu període de tranquil·litat. Després del seu retorn d'Itàlia, Manuel Brunet, malgrat que va haver d'aprendre a recuperar la normalitat i intentar ésser feliç, va restar sempre més desconcertat, aclaparat, superat per unes circumstàncies a les quals mai es va saber adaptar.

¹⁵⁹ Hispanicus, «Manuel Brunet (nel trigesimo), *L'Osservatore Romano*, núm. 29.092, 05.02.1956, p. 3.

PRIMERA PART

UN ESCRIPTOR FRUSTRAT

1.1. SACERDOCI O ESCRITURA: VERS EL NOUCENTISME

Manuel Brunet ha estat reconegut en els anys posteriors a la seva mort l'any 1956 principalment per la seva faceta de periodista, en la qual va destacar de forma indiscutible en l'especialitat d'anàlisi de política nacional i internacional i d'afers de societat. Malgrat això, aquesta no havia estat l'aspiració inicial de l'autor, el qual havia pretès als inicis de la seva carrera guanyar-se un nom com a escriptor literari.

Dels seus primers anys com a literat en resta poca informació, però hem intentat aportar llum a un període fins ara pràcticament desconegut. A mesura que hem anat avançant en les investigacions, ens hem pogut convèncer i demostrar que l'ambició real de Manuel Brunet en aquells anys de formació era fer-se un nom entre els escriptors catalans de l'època. Malgrat tot, potser encara queden algunes ombres en el perfil de la joventut de l'autor. En tot cas, la informació que hem pogut descobrir fins al moment és la que aportem en les pàgines que segueixen.

Amb tot, hem d'acotar aquest període entre els anys 1910 i 1916-1918, moment en què l'autor va començar la seva carrera professional com a periodista. La informació existent ens permet afirmar amb rotunditat que uns anys abans d'abandonar la carrera eclesiàstica Brunet ja era conscient que la seva veritable vocació seria l'escriptura. El trasllat a Barcelona li ho va confirmar en entrar en contacte amb cercles culturals més amplis. El jove escriptor, a finals de 1912, manifestava clarament en una carta a la família que les rígides normes de la institució eclesiàstica només eren impediments a l'hora de desenvolupar les seves inquietuds:

El P. Casanovas està entusiasmat amb les *Transformacions*. Fa pocs dies que les havia llegit en el volum que li havien dut expressament perquè les veiés. Després jo –que encara no n'hi havia dit res– li he donat un exemplar. No troba mal fet que les hagi fet imprimir i es riu dels que diuen que són extremades. Ja ho veu, mossèn Gudiol té prejudicis! Aquí a Barcelona entre els noucentistes han fet excel·lent impressió. Quin servei pot fer-me aquest tiratge si em presento a oposicions!

A *La Veu* hi he publicat només un article pel que m'han vingut moltes felicitacions ja abans de publicar-lo, i un cop publicat la revista *Cataluña* l'ha traduït al castellà posant-lo a la primera pàgina amb una llarguíssima nota d'en Rucabado fent-me gran elogi i declarant que, encara que no em coneixia, no obstant afirmava que era de la mateixa consanguinitat que ells i parent espiritual amb la gent de la nova generació. Digui al Dr. Serra que li deixi aquesta *Cataluña*. Ahir va felicitar-me'n personalment l'amic López-Picó.

[...] Els articles a *La Veu* continuaran, potser en sortirà un en elogi a la Camperola romana que publicava en aquest mateix lloc el seu exalumne en Serra petit. A mi m'agrada molt aquell retrat.

Ja veu que no dorm en Manel per Barcelona, que fa molta bondat i que treballa a satisfacció de tothom. I de vostè? Així ho voldria. Si sortia per Nadal amb intent de fer el viatge llavors podria com en Griera publicar amb gran barra.¹

No sabem quin havia d'ésser aquest viatge, però és clar que el jove Manuel Brunet tenia molt clar l'objectiu d'esdevenir escriptor. A continuació, examinarem la seva producció en aquests anys d'aprenentatge, fixant-nos com, en moltes de les seves composicions, aparegudes tant en forma de prosa aïllada com article periodístic, ja hi és present l'estil plàstic i sensual que després serà característic d'una part del seu periodisme, i que en aquesta etapa respon a una identificació amb l'estètica noucentista i un afany a ésser reconegut pels membres del corrent. Brunet volia esdevenir un noucentista ortodox, i aquesta il·lusió es veia frenada per l'encotillament de les normes del Seminari. Així, doncs, quan va creure confirmat el seu talent, l'opció a triar va ésser clara.

1.1.1. Del Seminari als Jocs Florals

Als inicis de la segona dècada del segle XX, Manuel Brunet es va debatre entre la voluntat d'escriure amb tota llibertat sobre els temes que més li interessaven –els propis del noucentisme, amb especial atenció a la pintura i l'escultura– i l'obligació de cenyir-se a les rígides normes del Seminari, des d'on es devien supervisar les obres publicades pels alumnes. Així, doncs, s'observa com el jove escriptor va haver de combinar l'escriptura d'obres de tipus religiós, que podia signar sense impediments amb el seu nom, amb d'altres de tipus profà, que van burlar aquesta censura a través de pseudònims. Aquestes últimes segurament eren les que el satisfien més, que li permetien identificar-se amb la "modernitat" i les noves tendències del moment, i a través de les quals va lluitar per fer-se un nom entre els cercles literaris durant els primers anys d'estada a Barcelona. Tomàs Roig i Llop recorda una anècdota –malaauradament sense indicar-ne la data– d'aquest jove Brunet, que denota la seva impetuositat, la seguretat en ell mateix i el radicalisme dels seus punts de vista:

Era un home d'exabruptes com aquest que recordo ara. De jove Brunet passà per davant d'un Centre de Cultura, ple de tradició, de Vic, i va dir: «Visca la literatura d'ara; i em pixo en la dels vells».²

¹ Carta de M. Brunet a la seva família, [s. d.], Fons Manuel Brunet i Solà, UdG. No està datada, però per les informacions que s'hi recullen es pot deduir que és de finals 1912.

² Tomàs Roig i Llop, *Del meu viatge per la vida. Memòries 1931-1939*, Barcelona, Pòrtic, 1978, p. 175.

A mesura que s'anava trobant còmode en aquest nou estil, se li devia anar perfilant la necessitat d'abandonar la institució eclesiàstica, per poder d'aquesta manera donar sortida a les seves vel·leïtats literàries, tal com finalment es va esdevenir. Tot i això, creiem que aquests obstacles també van donar un to particular als seus escrits, perquè el van obligar a adquirir una sòlida cultura humanística que sempre es va reflectir en els seus escrits.

1.1.1.1. L'«OPERA PRIMA»: BIOGRAFIA DE JAUME BALMES I URPIÀ

Com hem comentat més amunt, hem d'emmarcar aquest text dins un homenatge a la figura del filòsof conservador en el centenari del seu naixement. Es pot considerar, principalment per la seva extensió, una de les obres de més envergadura dins d'aquesta etapa, un bon banc de proves per a Manuel Brunet a l'hora de forjar el seu estil literari. D'altra banda, en tractar-se d'una biografia, l'autor va haver de fer un treball d'investigació sobre el personatge per escriure després aquest volum, el qual s'havia de caracteritzar pel rigor històric en les informacions, encara que després aquestes prenguessin forma literària. Cal dir, amb tot, que aquesta biografia va aparèixer primer per capítols a la *Gazeta Montanyesa*, entre el 25 de juny i el 3 setembre,³ i suposem que en els mesos posteriors va ésser compilada i editada en un sol volum per garantir la seva perduració i difusió.

El llibre és una descripció de tot el periple vital de Balmes, des del moment del seu naixement el 28 d'agost de 1810, fins a la seva mort el 9 de juliol de 1848; fent un repàs de les seves experiències en el camp eclesiàstic, filosòfic, literari i científic. En aquest sentit, l'obra segueix un ordre cronològic, i s'hi pot observar com es va anar formant la personalitat pública de Balmes. Manuel Brunet va resseguir els primers

³ Les referències exactes són les següents: «Naixement d'En Balmes» (núm. 473, 25.06.1910, p. 2), «Infantesa i primers estudis de Balmes» (núm. 476, 06.07.1910, p. 1-2), «En Balmes a Cervera» (núm. 477, 09.07.1910, p. 2), «En Balmes a Cervera (acabament)» (núm. 478, 13.07.1910, p. 1-2), «En Balmes als 21 anys» (núm. 479, 16.07.1910, p. 2), «Les acaballes de la carrera d'en Balmes», (núm. 480, 20.07.1910, p. 1), «En Balmes és ordenat sacerdot» (núm. 481, 23.07.1910, p. 2), «Segona estada de Balmes a Cervera» (núm. 482, 03.07.1910, p. 2), «En Balmes catedràtic de Matemàtiques» (núm. 483, 30.07.1910, p. 2), «Les poesies de Balmes» (núm. 485, 06.08.1910, p. 2), «Mort de la mare d'En Balmes. En Balmes escriptor I, II» (núm. 486, 10.08.1910, p. 2), «Balmes escriptor III, IV, V, VI, VII» (núm. 487, 13.08.1910, p. 2), «La família Balmes a Barcelona. El *Manual para la tentación. La Civilización*» (núm. 488, 17.08.1910, p. 1-2), «En Balmes escriptor VIII, IX» (núm. 489, 20.08.1910, p. 2), «En Balmes escriptor. Primer viatge d'En Balmes a l'estranger XI, XII, XIII, XIV. Mort del pare d'En Balmes. Retrat d'En Balmes» (núm. 490, 24.08.1910, p. 1-2), «En Balmes escriptor. Viatges. XV, XVI. El casament de la reina. XVII» (núm. 491, 27.08.1910, p. 1-2), «En Balmes escriptor. La pietat d'En Balmes. XVIII. Pío II» (núm. 492, 31.08.1910, p. 1-2), «En Balmes escriptor (Acabament). En Balmes a la Real Academia Española. XIX. Mort d'En Balmes» (núm. 493, 03.09.1910, p. 2).

estudis de Balmes, i va destacar la seva etapa a la universitat de Cervera, a la qual va arribar com un alumne il·lustre i on anys després va exercir de professor:

A l'Universitat hi entra ja ab l'auriola de sabi. Al Col·legi de Sant Carles ab ell hi havia arribat la seva fama, els afalchs de la qual ja començava a sentir. Algun altre estudiant dels que allí estudiavan havia dit als alumnes que'n Balmes era una esperança gran. Y vegeren tots el franch resplendor de la seva ciencia, y aquest resplendor no'l vegeren afeblir pas may.⁴

A partir d'aquí, l'autor va abordar una anàlisi de l'obra literària del filòsof. D'aquesta manera, es feia ressò de les seves poesies, de les seves obres literàries en prosa al servei de l'Església i repassava a més la trajectòria de Balmes en publicacions periòdiques diverses com *La Nación*, entre d'altres, intentant aclarir fins i tot una polèmica sobre la revista *Civilización* en la qual s'acusava Balmes d'incompliment de contracte en deixar de publicar-hi el 1842.⁵ Per sobre de tota aquesta labor literària, Brunet en destacava la seva escriptura filosòfica, amb *El Criterio* i la *Filosofía fundamental* com a obres més importants, a les quals s'hi havia d'afegir la *Vindicación personal*, autobiografia escrita com a resposta a unes calúmnies i que s'havia convertit en imprescindible a l'hora de saber l'opinió del mateix Balmes en els fets que va protagonitzar:

A prech dels seus amics contestà a tant vulgar anònim ab la *Vindicación personal*, valent autobiografia dels seus principals fets que poguessin ser del domini publich, començant desde l'infancia. Està escrita ab la llealtat y noblesa qu'ell acostumava en casos aixis aguts. L'istil es dur, cantellut y picant y tot el conjunt pintoresch y vivissim. Fou la primera vegada que tingué de parlar de si, encara que dolent-li molt.⁶

En definitiva, l'objectiu del jove seminarista era posar de manifest la gran transcendència de Balmes en l'evolució filosòfica espanyola de la primera meitat del segle XIX, i la seva contribució a l'avortament de les pretensions revolucionàries dels sectors més liberals. D'altra banda, Manuel Brunet també va reservar una menció per a l'obra *El Pensamiento de la Nación*, una sèrie d'assajos en els quals Balmes proposava una solució per al conflicte dinàstic espanyol que el van convertir, segons Josep M. Casasús, així en «capdavanter en l'assaig periodístic sobre qüestions de sociologia, conreador d'un articulisme polític de debat i de participació».⁷ Amb tot, el relat de la dimensió pública del personatge no va eclipsar la seva vessant més íntima, en la qual

⁴ Manuel Brunet, *Biografía de Jaume Balmes i Urpià*, Vic, Tipografia G. Portavella, 1910, p. 22-23.

⁵ *Ibid.*, p. 86-95.

⁶ *Ibid.*, p. 113.

⁷ Josep M. Casasús, *El periodisme a Catalunya*, Barcelona, Plaza&Janés, 1988, p. 111.

Balmes és mostrat com una persona pietosa, humil, introspectiva, gran amant de la lectura i amb l'única voluntat de defensar la veritat proposada per l'Església.

El conjunt forma una biografia de Jaume Balmes d'una certa extensió, caracteritzada per un notable rigor en l'exposició de les dades –tot i que en ocasions el to hagiogràfic vagi en detriment de l'objectivitat– i escrit amb una prosa senzilla, fluida i clara, amarada d'aquesta “delicadesa” que seria tan característica de l'estil de Brunet com a escriptor.

1.1.1.2. *LA VESTAL CLÀUDIA I PERSPECTIVA GENERAL DE L'ART CRISTIÀ*

Amb aquestes dues composicions Manuel Brunet va ésser doblement guardonat al XII Certamen Literari-Artístic d'Olot, corresponent a 1911.⁸ Respecte a *La Vestal Clàudia*, hem de dir que malauradament no s'ha conservat sencera, sinó que només resten els dos últims capítols (III i IV) i una nota final, continguts al Recull de convocatòries dels Jocs Florals d'Olot que es conserva a la Biblioteca Marià Vayreda d'Olot. Aquesta petita obra és el text noucentista més primerenc que hem pogut rescatar de l'autor i, si ens atenem a una primera valoració de Lluís Rius sobre les obres premiades aquell any al certamen i al conjunt de l'edició, eren composicions de poca qualitat amb abundants «temes, patrons mètrics i referències mitològiques grecolatines».⁹ Efectivament, l'obra premiada de Brunet és una petita recreació en prosa narrativa sobre el miracle de la vestal Clàudia contat per Ovidi als *Fasti*. Segons la llegenda, Clàudia havia rebut unes acusacions sobre l'existència d'un amant i, per tant, de desobediència al vot de castedat. Davant les demandes de condemna, la vestal va demanar ajut a la deessa Cibeles per demostrar la seva innocència. Com a prova, va aconseguir desencallar un vaixell que segons els déus havia d'arribar a la capital perquè els romans poguessin guanyar la guerra contra els cartaginesos. L'embarcació, que duia una estàtua de la deessa, havia quedat embarrancada a Òstia, a l'entrada del riu, camí de Roma. Clàudia la va fer tornar a avançar sense esforç, estirant-la tan sols amb una cinta, i la va portar fins a Roma, on l'estàtua va ésser col·locada al temple de Victòria Palatina.

Manuel Brunet tan sols ofereix una nova versió d'aquest episodi, amb una retòrica accentuada i un estil inserit dins el cànon noucentista. El lirisme de la

⁸ *XXII Certamen Literari-Artístic d'Olot*, Olot, Impremta Vda. de N. Pladevall, 1911; i Margarida Casacuberta i Lluís Rius, *Els Jocs Florals d'Olot (1890-1921)*, Olot, Editora de Batet, 1988, p. 84.

⁹ Margarida Casacuberta i Lluís Rius, *Els Jocs Florals d'Olot (1890-1921)*, op. cit., p. 84-86.

descripció de la posta de sol prèvia al miracle, construïda amb frases molt curtes i a través d'un conjunt d'imatges personificadores dels elements climàtics, n'és una prova:

L'última vibració de la diada's difonia y aletejava per l'espai ab indolencia.

La posta s'expandia solemnement demunt del mar; les aigües s'encenien y'ls nuvols se abrandaven de rojor.

L'inquietut y'l frenesí del cel era de temença per la pròxima obscuritat, y ab vertiginosa rapidesa esdevenia la maravella de ses transformacions.

Els nuvols en flama empalidien y prompte per anunciar la mort de son esplendor s'apoderá d'ells una tonalitat violácea.¹⁰

La composició es tanca amb l'entrada de Cibeles a Roma, una escena breu però plenament cenyida als tòpics del moment:

El miracle fou celebrat esplendorosament com se requeria; ab joya imponderable s'organisé un amistós convit, s'orná la popa del navili ab garlandes de flors y s'aixecá un altar ahont s'inmolá una bedelleta blanca que no coneixia ni'l jou ni l'amor.

Cibeles definitivament arribá a Roma. El simulacre anava colocat sobre un espléndit carro arrastrat per badelletes completament vestides de flors. Entrá per la porta Capena, y Nasica rebé a la Deesa en nom de tot el poble que per sa part tributava a la mare dels deus una arribada delirant.

Alguns per reverència a la Gran Mare filla del Cel y de la Terra, seguien descalços la carroça y altres passaven cantant els afectuosos amors de Cibeles i Atis.

Interinament se deposità'l simulacre en el temple de la Victòria Palatina y sa maravillosa eficacia s'experimentá immediatament. La cullita de l'any fou extraordinaria y les guerres punica i de Macedonia tingueren un acabament felis.¹¹

Finalment, hem d'afegir només que la nota final del text fa referència principalment a les fonts consultades, entre les quals destaquen els *Fasti* d'Ovidi i el *Teatro de los dioses de la Gentilidad* del Rev. Juan Bautista Aguilar, una obra de 1738. En definitiva, aquesta obra mostra l'aspiració del jove autor per integrar-se en el corrent estètic noucentista imperant a la literatura del moment, i marca l'estil dels seus escrits posteriors que perseguiran aquest mateix objectiu, com les *Transformacions* o els articles per a la «Pàgina Artística» de *La Veu de Catalunya*.

Pel que fa a *Perspectiva general de l'art cristià*, és una composició també premiada als Jocs Florals d'Olot de 1911, aquesta vegada en la categoria «Religió i Art». L'assaig, conservat íntegre, responia a la voluntat de fer un repàs de la història de l'art cristià, analitzant com s'havia representat Déu en cadascuna dels períodes artístics,

¹⁰ Manuel Brunet, *La Vestal Clàudia*, dins *XXII Certamen Literari-Artístich d'Olot, op. cit.*, p. 111.

¹¹ *Ibíd.*, p. 113.

començant per les catacumbes de Roma i arribant fins al Renaixement. En aquest sentit, Manuel Brunet volia enaltir l'art com a mecanisme vàlid per donar suport a la fe a través de la representació de la divinitat, i demostrar que, si bé hi ha formes impures d'art, en totes les èpoques de la història es podien trobar exemples d'art al servei de l'Església:

Durant tots els temps el pensament més noble que ha ocupat l'humana intel·ligència ha sigut l'idea de Deu; y en èpoques en que aquesta idea a més del enteniment ha omplert el cor, en la nostra era cristiana durant la qual aquesta idea ha sigut una hermosa veritat amada y sentida per nosaltres, hem pogut veure com l'art, que ve a ésser un doblech de la veritat, impulsat per una fe ardorosa, ha tingut y té una franquesa y una espontaneïtat que son la mellor prova de l'estreta germanor entre la Religió o la Veritat y l'Art.¹²

En l'assaig, l'escriptor no va fer ús de recursos retòrics per embellir o literaturitzar l'exposició de les dades, sinó que tan sols es va limitar a anar teixint el més objectivament possible el tema tractat. Amb aquesta finalitat, el tractat es desenvolupa al llarg de les seves 25 pàgines recolzant-se en els exemples que l'autor considerava més significatius de cada etapa i disciplina artística. Va dedicar els elogis més calorosos de l'art bizantí a Santa Sofia d'Istanbul, mentre que, de l'art romànic, Brunet en destacava en arquitectura els claustres dels monestirs i l'evolució de la volta de canó cap a la volta d'aresta, que obriria la porta a l'arquitectura gòtica; i en pintura els murals de pantocràtors i imatges de la Verge. Amb tot, es lamentava que el romànic català no fos tan destacat com el d'altres cultures europees:

El románich a Catalunya no'ns deixa obres atrevides y superbes com en altres nacions. [...] No obstant l'art románich catalá cuidá com el primer de la puresa y la gracia de la línia y de l'hermosura del detall.¹³

Respecte a l'art gòtic, creia que l'aportació més important consistia en els vitralls de les catedrals, que les decoraven de forma digna i rica, i que tancaven el període de la pintura mural. Segons el parer de Brunet, en aquesta època va ésser l'escultura, com havia succeït de forma incipient en el romànic, l'encarregada de traslladar els textos de la Bíblia i les llegendes a la pedra.

L'opuscle es tanca amb un repàs del Renaixement reconeixent el seu origen profà a Itàlia, degut a la devoció dels seus primers artistes per les civilitzacions antigues,

¹² Manuel Brunet, *Perspectiva general de l'art cristià*, dins *XXII Certamen Literari-Artístich d'Olot*, op. cit., p. 73.

¹³ *Ibid.*, p. 90-91.

amb especial predilecció per la Roma imperial. Amb tot, si tenim en compte l'opinió de l'autor, la situació es va aconseguir reconduir i l'art renaixentista va donar en arquitectura exemples cabdals en la història de l'art cristià com Santa Maria dei Fiore de Florència o Sant Pere del Vaticà. Pel que fa a la pintura i l'escultura, tan sols en salvava Fra Angèlic, Fra Filippo Lippi i Sandro Botticelli, els únics que considerava que dotaven les obres d'autèntic sabor religiós, mentre que en la resta el motiu religiós de les seves obres va ésser tan sols un pretext per a desenvolupar una estètica d'origen profà massa sensual:

Apuntarem no més que sobressortiren alguns artistes de remarcable sabor relligiós, entre'ls quals mereixen citar-se el Beat Fr. Angèlich, Fr. Filippo Lippi y Boticelli. Els demás en general concebien l'art relligiós d'una manera sensual, el misticisme de ses obres es molt discutible y sa manera de fer y veure les coses es idèntica en un quadro relligiós que en un de mitologia.¹⁴

El repàs històric acabava amb tan sols unes pinzellades anotant l'exageració de l'estil renaixentista que va portar al barroc, l'aparició de l'estil plateresc i l'arribada finalment del romanticisme.

Ens trobem, per tant, davant un estudi més historiogràfic que no artístic o literari. No obstant això, té mèrit per la quantitat d'informació –gens nova, altrament– que aporta i que denota la sòlida formació en matèria artística de l'autor, fruit tant dels anys d'estudi com de la influència del seu pare, imatger i director de l'Escola de Dibuix de Vic. Això ens permet comprendre que va ésser aquest pòsit cultural allò que posteriorment va permetre a l'autor atrevir-se a escriure articles de crítica d'art. Amb tot, no ens trobem davant una simple exposició de dades, sinó que aquest opuscle és fàcilment relacionable amb les teories estètiques pròpies del bisbe Torras i Bages, mentor de Brunet en aquells anys de seminari. Tal com va afirmar Jaume Aulet sobre el doctor vigatà, «la idea central del seu pensament estètic –gairebé exclusiva– és la defensa de l'art cristià com a únic possible. L'activitat artística ha de tenir una finalitat religiosa –fins i tot apologètica– i, per tant, no pot quedar desconnectada de la moral».¹⁵ A la composició de Brunet, al final, trobem expressat l'argument que ha motivat l'obra, i que entronca plenament amb les teories del bisbe: el dispendi enorme realitzat per l'Església en obres artístiques al llarg de la història es justifica a través de l'argument

¹⁴ Manuel Brunet, *Perspectiva general de l'art cristià*, dins *XXII Certamen Literari-Artístich d'Olot*, op. cit., p. 96.

¹⁵ Jaume Aulet, «La revista *Catalunya* (1903-05) i la formació del Noucentisme», *Els Marges*, núm. 30, 1984, p. 29.

que aquest art constitueix una acció civilitzadora i instructiva en matèria cristiana –és a dir, apologètica– de l'Església envers el poble:

Si l'Església necessités una prova de sa acció civilisadora, caldria no més retreure l'història de l'art o de son art. El cristianisme lloant y glorificant a Deu dignificava a l'home. Diguem donchs com Justinià: «Gloria a Deu que ens ha considerat dignes de portar a terme tant grans obres».¹⁶

1.1.1.3. TRANSFORMACIONS

Aquesta és una composició semblant a *La Vestal Clàudia* i, per tant, radicalment diferent a l'anterior. Apareix signada amb el pseudònim Hermes, ja que possiblement Manuel Brunet va rebre alguna crítica dins el seminari pel caràcter profà de *La Vestal Clàudia*. No obstant això, el jove escriptor no va fer cas de les restriccions morals i va compondre aquesta altra obra, que també s'inseria plenament en el corrent noucentista predominant els primers anys del segle XX. Com hem vist en la carta citada en la introducció d'aquest capítol, Brunet va escriure allò que li demanaven les seves inquietuds, i va presentar el resultat aquesta vegada als renovats Jocs Florals de Girona de 1911, presidits per Eugeni d'Ors, el qual «diposita en el certamen gironí l'esperança que doni a conèixer algun nou i modern valor literari».¹⁷ El treball de Brunet va ésser reconegut amb un premi, en aquest cas de major prestigi i, com hem vist al repàs biogràfic, dos anys després una composició del mateix títol, ja signada Manuel Brunet, va obtenir premi a les edicions de 1913 i 1914 del mateix certamen. En tot cas, davant l'èxit de 1911, el mateix autor va atrevir-se a fer imprimir l'obra, en solitari, a la Tipografia Portavella de Vic, acompanyada d'una il·lustració a la portada de Lluçia Costa i Bosch.¹⁸ D'aquesta manera, podia distribuir l'obra entre les seves amistats de Barcelona, algunes de les quals formaven part dels cenacles literaris noucentistes, i rebre la seva opinió. Aquest era l'objectiu, per exemple, d'una carta enviada a Ramon Rucabado, amb la qual li feia arribar uns exemplars de la seva obra i –notem l'ambició del jove Brunet– li sol·licitava que en fes arribar un, dedicat, a Josep Carner, el màxim exponent literari del Noucentisme. Aquesta carta ha servit, també, per corroborar que Manuel Brunet era l'autor real que s'amagava darrere del pseudònim Josep M. de

¹⁶ Manuel Brunet, *Perspectiva general de l'art cristià*, op. cit., p. 97.

¹⁷ Margarida Casacuberta, *Els Jocs Florals de Girona (1902-1935)*, op. cit., p. 69.

¹⁸ Anotem a continuació un extracte d'un text d'Anna Palomo sobre aquest artista: «Lluçia Costa i Bosch (1883-1942): Deixeble a l'Escola de Dibuix de Vic, d'on més tard seria professor, va iniciar el seu treball al taller dels Torrents de Vic i a Belles Arts de Barcelona. Va excel·lir en obres de grans superfícies i temples i oratoris particulars a Vic, a la comarca i a Barcelona. Va cultivar la pintura a l'oli, el retrat i el dibuix a la ploma i al carbó» (Anna Palomo, «Cinquanta anys d'art compromès amb la contemporaneïtat a Osona», dins *Ausa*, Vic, Patronat d'Estudis Osonencs, núm. 20, 2002, p. 181).

Pedralbes, que en aquella època publicaria alguns articles a la «Pàgina Artística» de *La Veu de Catalunya*, que més endavant comentarem:

Sr. D. Ramon Rucabado.

Molt Sr. meu: Li envio aquests dos exemplars de les *Transformacions* y li estimaré vulgui publicarne en la *Cataluña* nota bibliogràfica de la qual ja va encarregarsen l'amich López-Picó. Serveixis fer a mans den J. Carner l'exemplar que va signat ab el seu nom.

Li agraeixo coralment l'inserció que feu dies passats en la seva volguda revista del meu articlet de la "Pagina", "L'art de Théophile Gautier" y l'amabilitat de la nota que'l precedia. Per tot grans mercès y disposi d'aquest aftm y admirador seu.

Manuel Brunet

Barcelona (Seminari) 27-XI-912¹⁹

L'obra compta amb una dedicatòria «A l'amich l'escultor Josep Clarà», a qui havia conegut per mediació de Josep Maria de Garganta. Manuel Brunet havia coincidit amb Clarà durant uns dies amb motiu del lliurament dels premis dels Jocs Florals d'Olot de 1911. En una visita posterior de l'artista a Vic el mateix any, Brunet va consolidar la relació fent-li de cicerone. Segons conta Garganta, Josep Clarà li confessà el següent sobre Brunet: «Aquest xicot no serà pas capellà. Parla de tots els déus menys el veritable».²⁰

L'afició de Brunet per l'antiguitat clàssica pròpia de l'estètica noucentista queda clarament reflectida en l'obra, que consta de cinc breus episodis, «prosas singulares, desiguales e inquietantes»,²¹ en els quals despuntava l'estil planer i naïf que va caracteritzar la prosa literària de l'escriptor. A cadascun s'hi narra l'origen metamòrfic d'objectes tan diversos com l'àmfora, la garlanda, la columna salomònica, les cariàtides i el corn de l'abundància. Vegem-ne l'exemple corresponent al poètic origen de l'àmfora:

D'un cèlebre artífex de la ceràmica, fill de la Magna Grècia, jo sé qu'amava una hermosa dona, les formes de la qual per mes perpetuïtat volgué informà en un vas.

Donà a n'aquest per peu un ròssech suau y una cama gentil de fàcil agafar, après uns flanchs poderosos y un ventre bombat que denotés una exuberant i inexhausta feconditat, y un coll senyoril y erecte, y orgullós com el de Junon, y a l'anar per enarguir la testa, per un descuit feu no mes que

¹⁹ Carta de Manuel Brunet a Ramon Rucabado, 27.11.1912. ANC, Fons Ramon Rucabado, núm. 143, unitat 1.

²⁰ Josep M. de Garganta, *Evocacions i altres poesies*, Olot, Biblioteca Olotina, núm. 20, 1950; recollit per Josep Murlà i Giralt, «L'escultor Josep Clarà en la poesia», *Los Sitios de Gerona*, 25.11.1978, p. 10.

²¹ Josep M. López-Picó, «Jocs Florals de Girona, Any MCMXI – Jocs Florals de Barcelona, Any 1912», *Cataluña*, núm. 259, 17.08.1912, p. 510.

boca, feu l'amphora tota llavis perquè li recordés per sempre les fèrvides ànsies y la follia d'un besar...

Y quedà creada l'àmphora gentil d'escayenta feminitat, semblant a una dòna opulent qu'al cim se desclou y s'obre en uns grans llavis que remembren l'avidesa d'uns petons.

Uns grans llavis que'ns inviten a nosaltres a tastar furtivament el xarrup de vi, que com als déus també'ns farà immortals.²²

Tota l'obra segueix aquest to juganer, idealitzant, amb un tractament del tema de l'amor que segueix els principis estètics noucentistes del moment, fixats, principalment, per la poesia carneriana, tal com va descriure Jaume Aulet:

Ara l'amor interessa en tant que joc poètic. La reflexió sobre el tema no és mai fruit d'una experiència moral aprofundida. Tot és un joc superficial de simple enamoriscament, perquè la poesia, en el fons, també és un entreteniment aparentment superficial.²³

D'altra banda, hem d'entendre també dins l'estela de la poesia carneriana les referències eròtiques en sentit figurat dels elements de l'anatomia femenina. Jordi Sala, en la seva tesi doctoral, va dir-ne el següent:

Les referències corporals, i les relatives al joc amorós, que s'hi donen [...] són referències que no podem entendre només en el nivell del sentit literal, sinó que permeten, i demanen, altres interpretacions en el nivell del sentit figurat: en aquest nivell de sentit, la poesia amorosa de Carner no solament no tendeix a la idealització ni es pot entendre en termes d'espiritualitat, sinó que és intensament erotitzada: tant que podem afirmar que són pocs els poetes en llengua catalana que hagin escrit una poesia tan erotitzada.²⁴

Segurament, pel regust eròtic que destil·len les composicions de *Transformacions*, l'obra va ésser considerada massa atrevida pels sectors seminaristes més reaccionaris. D'altra banda, tot i la brevetat, el text està farcit de referències a la voluptuositat dels déus i altres personatges olímpics, com es veu en un altre exemple, en aquest cas prenent com a pretext el motiu de les tres Gràcies per literaturitzar l'origen de les garlandes:

Les tres Gràcies reien i cantaven tot dansant. I perquè s'encomanessin llur jocunditat dansaven guardant enllaçades les mans.

Natura era encisada de tanta admiració i escoltava les cançons que defallien bosc endins, i aprenien els arbres un murmuri nou sentint el trepig d'elles lleuger i joguinós.

²² Hermes [Manuel Brunet], *Transformacions*, Vic, Tipografia G. Portavella, 1912, p. 11-12.

²³ Jaume Aulet, *L'obra de Josep Carner*, Barcelona, Teide, 1991, p. 61.

²⁴ Jordi Sala, *Anàlisi crítica d'Ofrena (Poesia) de Josep Carner*, Tesi doctoral, Universitat de Girona, 1997, p. 807-808.

Aquell bellugueig de cames, que n'era d'escaient! Com uns lliris novells els cossos blincaven o com flams d'amor, diria's al veure'ls resplandir.

[...] I a les flors jovençanes dels rosers tot just aponcellades, degué dir-los algú, que elles, l'emblema de l'amor, devien ser semblants i amigues de les dones, perquè petites encara, esclataren vermelles com els llavis de les Gràcies i com oferint-se a un bes ardent.

I quan ja mes superbes i luxuriantes, fent dolça remor volgueren regronxar-se, per apagar o encendre el voc de voluptat, sapigueren les roses el murmuri de les besades, la música de petons i el fregadís suau que tenien els cabells de les gràcies dats al vent.

Després perquè s'estimaren volgueren aplegar-se. Era una tarda quan ja el crepuscle és mort. I protegides per la fosca i per la solitud volgueren com les Gràcies dar-se les mans per recordar la corva dels seus braços amorosos.²⁵

L'autor no es va reprimir i va crear uns personatges humanitzats i propensos a l'erotisme. En trobem un exemple a l'últim capítol, quan la deessa Abundància apareix amb el seu corn:

Oh el corn gloriósament torrencial!

Ell recordà a n'els deus la poderosa força de les germinacions y al veurel com en plena opulència y incomparablement triomfal se reclinava en el bras miraculós y bronsejat de la deesa y com se somovien sos pits y com arran d'ells pantejaven els fruits, cada un sentí en secret la punyida d'un incitament.²⁶

Aquesta obra ens permet confirmar plenament els intents de Manuel Brunet de format part del corrent noucentista que imperava a Catalunya durant la segona dècada del segle XX. La resta d'obres literàries d'aquest període –exceptuant *La Vestal Clàudia*– tenen caràcter religiós, però hem de destacar que també hem pogut fer aflorar una sèrie de composicions publicades en forma d'article que, com veurem, reforcen la identificació de Brunet amb l'estètica predominant a l'època. El conjunt, per tant, forma un corpus literari de caràcter noucentista que ajuda a perfilar i confirmar les pretensions del jove escriptor en aquests anys de formació.

1.1.1.4. POEMA DE LA PEDRA

Abans de passar al repàs de les col·laboracions en publicacions periòdiques d'aquesta etapa, comentarem *El Poema de la Pedra*. Amb aquesta obra, Manuel Brunet va retornar al redós religiós –tot i que des d'una perspectiva notablement diferent–, i per

²⁵ Hermes [Manuel Brunet], *Transformacions. op. cit.*, p. 15-17.

²⁶ *Ibíd.*, p. 36-37.

aquest motiu va poder presentar aquesta composició signada amb el seu nom als Jocs Florals de Barcelona de 1913, en els quals va guanyar la Copa Artística.

Aquest text consisteix en un breu i emotiu cant en prosa lírica a la Seu de Barcelona. En tan sols catorze pàgines, l'escriptor va condensar en to confidencial el respecte que li inspirava l'edifici. En aquest cas, no ens trobem davant d'un assaig erudit, com pretenia ésser la *Perspectiva general de l'art cristià*, sinó d'una obra d'exaltació de l'omnipotència divina. Les pedres eren per a l'autor una manifestació de la presència de l'Esperit dins les quatre parets del temple, i el *Poema* tenia com a funció principal transmetre aquesta veritat íntima. Per això, va dotar la catedral d'una vida pròpia que es manifestava sobretot durant la litúrgia. Amb tot, aquesta presència viva que l'autor declarava sentir íntimament, l'espantava. La sensació que roman en el lector després de la lectura de la composició és que Brunet percebia la catedral com una massa de pedra imponent, abassegadora, aterridora, que encara es manifestava de forma més contundent en el moment de l'Eucaristia, quan el sacerdot invocava l'Esperit:

Al evocar el sacerdot la memoria del Diví Esperit vivificant, una poderosa remor omplí la meua Seu, igual que la remor sublim del mar; y aquesta remor del Esperit basilical fou cosa espaventable y glassà mes sanchs. Igual en el Cenacle degué ser cosa esparveradora'l vent remorós, el vent ressonat del Diví Esperit.²⁷

El *Poema de la pedra* és una obra radicalment diferent a totes les que havia escrit i escriuria Manuel Brunet, una composició completament singular dins la producció literària de l'escriptor. El narrador va desgranant les pròpies experiències, intentant sempre transmetre la grandiositat de la seu i barrejant en tot moment les sensacions d'emoció i fervor religiós en notar la presència de Déu amb el terror i compunció que li provoca en el silenci de la catedral aquesta mateixa presència. En tot el seu conjunt, l'atrevida ficció pretén destacar la sensació d'esfereïment violent que provoca la gran massa pètria, la qual transforma el seu afable i acollidor posat diürn en un altre de violent i tètric durant les hores nocturnes. El jo narratiu, principalment, vol fer notar al lector aquest sentiment que l'envaeix, si és necessari interpel·lant-lo directament en aquest passeig imaginari perquè es fixi en un o altre detall de l'edifici.

L'obra avança *in crescendo* en un suspens desconcertant, que arriba al clímax en l'últim episodi. El jo narratiu canvia d'interlocutor i ja no es dirigeix al lector, sinó que

²⁷ Manuel Brunet, *Poema de la pedra*, dins *Jocs Florals de Barcelona*, Barcelona, Jocs Florals de Barcelona, 1913, p. 97.

fora de la seu, des de lluny, respon amb veu trencada i esporuguida a la manifestació del Senyor:

Ara deu ser l'hora del terror del Santuari...
Y encara venta solemnement la campana de la Seu!
Y demà no és cap festa...
Senyor, què deu passar per dins?...
Potser se descobreix la Vostra Magestat...
... Vinch, Senyor?...²⁸

1.1.2. Consolidant un estil literari: Col·laboracions en publicacions periòdiques

Aquest aspecte de la producció literària de Manuel Brunet era quasi del tot obscur als inicis de la nostra investigació. Ara bé, a través d'anar estirant fils, comprovant referències i intuïnt possibles llocs on va poder publicar, creiem que hem pogut recollir dades de gran valor per poder traçar amb precisió els inicis de Brunet en el món del periodisme. Aquests van gravitar sobre la crítica artística i la crònica cultural, uns temes que l'acosten, com hem dit i com veurem, al corrent noucentista. Les col·laboracions exposades, pertanyents al període 1908-1918, corresponen a articles publicats a *La Gazeta Montanyesa* –havia substituït *La Gazeta Vigatana* el 1908, i a partir de 1914 es convertiria en la *Gazeta de Vich*–, a la «Pàgina Artística» de *La Veu de Catalunya*, a *Cataluña* –va catalanitzar el nom el 1913–, a *La Revista* i, finalment, a la revista manresana *Cenacle*.

1.1.2.1. LES PRIMERES TEMPTATIVES

Hem explicat anteriorment que les primeres intervencions de Manuel Brunet en el món del periodisme es van fer de la mà del canonge Jaume Collell a *La Gazeta Vigatana*. No obstant això, després de revisar la publicació, només hem pogut localitzar dos articles, de caràcter molt diferent l'un de l'altre, que podem assegurar que van ésser escrits per Brunet: «Unes tombes protohistòriques de la Vall de Marlés»²⁹ i «El classicisme».³⁰ Altres articles estan signats com a «M.» o «B.», però no podem garantir que siguin de l'autor perquè l'estil que presenten no ens permet confirmar-ho.

El primer ens corrobora la faceta d'arqueòleg que el jove Brunet va aprendre al costat de mossèn Gudiol. Es tracta de la ressenya sobre tres coves mortuòries

²⁸ Manuel Brunet, *Poema de la pedra*, dins *Jocs Florals de Barcelona*, op. cit., p. 106.

²⁹ Manuel Brunet, «Unes tombes protohistòriques de la Vall de Marlés», *La Gazeta Montanyesa*, núm. 284, 26.08.1908, p. 1.

³⁰ M. B. [Manuel Brunet], «El classicisme», *La Gazeta Montanyesa*, núm. 318, 24.12.1908, p. 2.

descobertes al Lluçanès, que agosaradament apunta que podrien correspondre a l'edat de pedra. L'objectiu de l'article, és clar, és fer aflorar noves restes del patrimoni arqueològic de la zona, a través de les quals s'aconsegueix una major valoració del país:

Ab el desig de posar en coneixement qualsevol monument que pugui ser útil a la història de l'art, y sobre tot atenent a l'importància que tenen els datos que's presten per a quant se fa de fer-se l'història d'un poble, o mes ben dit, esperonat per l'afany de *fer patria*, vaig encaminar-me vers el lloch que m'havien dit que hi havia uns *morts* que encara conservaven la seva *caixa*.

El segon article està molt relacionat amb la composició *Perspectiva general de l'art cristià*, perquè ofereix una visió pseudoteòrica dels motius pels quals el classicisme decaigué durant l'edat mitjana i moderna. Segons l'autor, els clàssics grecollatins –sobretot els llatins– van ésser els qui van arribar a la plenitud artística, i el seu art s'exhaurí amb la caiguda de l'imperi romà. Posteriorment, Bizanci, segons Brunet, va rebutjar aquesta estètica per considerar-la pagana, quan hagués estat millor extreure'n els elements artístics i defugir-ne el vessant moral:

Lo que hauria dat un gran impuls al art bizanti seria que aquest poble l'hagués estudiat en l'art antich, però solament en sa part de producció artística, sens que per aixó perdessen sa personalitat artística y sentiment cristià en la manera de representar els misteris e història de sa religió.

A partir de llavors, només els artistes del Renaixement van intentar revitalitzar l'estètica clàssica, però de nou els intents van ésser infructuosos en desaparèixer els genis que l'havien comprès i recuperat. Segons el Brunet d'aquesta època, el classicisme era irrecuperable perquè ja no podia ésser original, sinó que tota provatura de revitalització seria esclava de la còpia dels models antics, i els artistes no volien sotmetre d'aquesta manera la seva pròpia llibertat creativa:

El classicisme no'n té de medis per sostenir-se perquè no es fill propi dels artistes, es, pot dir-se, un fill adoptiu, y per aixó aquest sistema faltat de quatre genis que'l compregan resulta un art sens gens d'espontaneïtat, un art fret y faltat d'expressió, un art al que no sap subjugarse la llibertat de molts artistes.

En definitiva, aquest és un nou exemple –el primer documentat– de l'interès de Brunet per les matèries artístiques, sobretot de l'època clàssica, tot i que posteriorment va canviar d'opinió sobre aquest període de l'antiguitat. Tot i que creiem que encara no expressava un criteri propi, sinó que era gregari dels preceptes apresos al Seminari, i que eren primeres temptatives literàries, aquests articles ja denoten alguns aspectes

propis del que serà la seva personalitat periodística: d'una banda, la rotunditat d'algunes afirmacions –possiblement aquest també podria ésser un tret de joventut– i, de l'altra, la sòlida base de coneixements d'història de l'art.

1.1.2.2. LES «GLOSES» DE BRUNET

Manuel Brunet va anar sofrint una evolució que el acostar gradualment al Noucentisme. Entre 1912 i 1913 s'hi trobava plenament identificat, com es trasllueix de la seva col·laboració a la «Pàgina Artística» de *La Veu de Catalunya*, on hi va escriure un total de 12 articles amb el pseudònim Josep M. de Pedralbes. Hem pogut relacionar l'autoria real de Manuel Brunet a través de la carta citada a l'inici del capítol, on deia al seu pare que havia fet imprimir les *Transformacions* –amb la qual cosa podem suposar que la carta és de 1912– i que a més li havia estat publicada a la portada de la revista *Cataluña* la traducció al castellà d'un article, amb una nota elogiosa de Ramon Rucabado. Després de fer una investigació en aquesta revista, l'article que concorda amb aquestes dades és «"El Arte", de Théophile Gautier», publicat el 9 de novembre de 1912, i signat efectivament com a Josep M. de Pedralbes. A partir d'aquí, hem pogut reconstruir que va ésser publicat originalment a la «Pàgina Artística» de *La Veu de Catalunya* i descobrir els 12 articles publicats amb aquest pseudònim que correspon, òbviament, a Brunet.³¹ Aquestes informacions són corroborades, a més, per la carta que hem vist anteriorment del jove escriptor a Ramon Rucabado, en la qual es descobria com l'autor real que hi havia darrere del nom de Josep M. de Pedralbes. La mateixa carta, en definitiva, ens reforça la informació apuntada sobre que en aquesta època devia continuar al Seminari de Barcelona, i que la carta citada anteriorment a la seva pròpia família és efectivament de finals de 1912.

Al llarg d'aquesta col·laboració, Manuel Brunet va tractar temes de crítica d'art des d'una òptica totalment noucentista.³² Seguint les línies marcades per Eugeni d'Ors –

³¹ Els articles publicats a la «Pàgina Artística» de *La Veu de Catalunya* són els següents: «La Ben Plantada a la Galeria de Catalanes Hermoses» (núm. 140, 22.08.1912), «Esculptors i arquitectes I» (núm. 142, 05.09.1912), «Esculptors i Arquitectes II» (núm. 143, 12.09.1912), «Esculptors i Arquitectes III» (núm.144, 19.09.1912), «Esculptors i Arquitectes IV» (núm. 145, 26.09.1912), «"L'Art", de Theophile Gautier» (núm. 150, 31.10.1912), «Belleza eterna» (núm. 153, 21.11.1912), «Elogi a la mà de la Fornarina de Rafael» (núm. 156, 12.12.1912), «Al marge de l'Exposició Clarà» (núm. 159, 02.01.1913), «L'Estètica en la vida» (núm. 163, 30.01.1913), «La decoració de la Seu de Vich» (núm. 168, 06.03.1913) i «Rafael i Durer» (núm. 169, 13.03.1913).

³² Hem pres com a base teòrica d'aquest moviment l'estudi «El Noucentisme» de Josep Murgades, dins M. de Riquer, A. Comas i J. Molas, *Història de la literatura catalana*, vol. IX, Barcelona, Ariel, 1987, p. 9-72.

mestre d'una generació—,³³ el jove crític de tan sols 23 anys es va permetre la llicència de teoritzar sobre alguns dels principis clau del Noucentisme i fer especial èmfasi en l'estilització, entesa com la proporció adequada de les coses. Cal dir, d'altra banda, que estava notablement influït per l'obra de l'escultor Josep Clarà, a qui havia conegut, com hem assenyalat més amunt, l'any 1911, i que ja havia estat consagrat dos anys abans juntament amb el seu germà Joan com a referent de l'escultura noucentista pel mateix Ors:

Al parlar dels Clarà, escultors noucentistes, parlem de tots dos alhora, sense voler saber quin parell de mans té més intervenció que l'altre parell de mans en la plasmació càlida d'aquells admirables nus de deesa, d'aquelles testes de musa, que si Barcelona fos ja una vera Metròpoli, alçarien la seva blancor triomfanta sota el sol nostre, vora el mar blau, en les àgores o en els jardins, en lloc de permanèixer en exil, al fons d'un taller llunyà parisenc.

Els catalans que no les han vistes, aquelles estàtues, no saben fins a quin punt són gregues; ni saben fins a quin punt lo grec és cosa moderna, sang nostra, carn nostra, passió nostra, dolor nostre, negoci nostre, i amor i anhel...³⁴

El repàs de la producció periodística de Manuel Brunet en aquesta etapa ens permet copsar un jove escriptor agosarat, valent, amb una sòlida formació i un estil que se cenyeix completament als preceptes orsians. En el primer article, precisament, va recollir una proposta de crear una «Galeria de Catalanes Hermoses» que el glosador havia formulat a partir del 26 de març de 1906 i que havia cristal·litzat en un programa concret el 6 d'abril següent:

Doncs sí: m'hi faig fort. I ben seriosament. He seguit rumiant-la, aquella pensada d'una Galeria de Catalanes Hermoses. I mentres més voltes hi dono, i mentres més anem avançant en temps de primavera, més va aquella guanyant-me l'amor.

Imagino per a la realització alguna cosa així: -un cop a l'any els nostres pintors tindrien una festa de pàtria, art i galanteria. [...] Aquesta festa consistiria en la celebració d'uns jocs, d'un concurs. Algú [...] destinaria una cantitat per a premi i adquisició del *més artístic retrat d'una bella dona catalana*. -Foren així dos els elements a atendre en la tria: hermosura del model; valor d'art en l'obra pictòrica. [...] Ab el primer quadro premiat naixeria la Galeria, el futur Museu. I quin museu! El més bell de tots. Regal dels ulls, del sentiment, de la intel·ligència, del record, del sentit social, del patriotisme, de l'enter viure.³⁵

³³ Maurici Serrahima, «Sobre el Noucentisme», *Serra d'Or*, núm. 8, agost 1964, p. 8.

³⁴ Eugeni d'Ors, «Els Clarà, noucentistes», dins *Glosari 1908-1909*, edició de Xavier Pla, Barcelona, Quaderns Crema, 2001, p. 406.

³⁵ Eugeni d'Ors, «La Galeria de Catalanes Hermoses», dins *Glosari 1906-1907*, edició de Xavier Pla, Barcelona, Quaderns Crema, 1996, p. 75.

Tal com va explicar amb profusió Xavier Pla, Ors havia concebut aquesta Galeria després de reflexionar sobre els models de bellesa que havien pervingut al llarg dels temps a les diverses cultures europees, i proposava una mena de concurs amb l'objectiu de representar plàsticament el tipus català de bellesa femenina, per poder reflectir els propis ideals de bellesa que vencessin el pas del temps i presentar-los al món, evitant així la confusió amb models d'altres cultures de l'estat espanyol:

El projecte de la «Galeria de Catalanes Hermoses» partia, doncs, de la voluntat social de fer visibles unes figures femenines que s'havien d'inserir en la memòria col·lectiva de la ciutat de Barcelona, i havia de saber traduir els desitjos de superació de les pròpies limitacions, locals i temporals, per constituir unes figures que, reconegudes per la comunitat, simbolitzessin la victòria sobre el pas del temps.³⁶

Segurament, la Galeria va ésser el germen de «la sèrie narrativa que va acabar donant forma a *La Ben Plantada*».³⁷ El jove Brunet, en el seu article, demanava incloure en lloc preminent de la Galeria la creació orsiana de Teresa, la Ben Plantada, la qual admirava.³⁸ Mereixia el lloc tant per les seves qualitats (símbol de l'ordre, finesa, seny...) com pel notable parentiu que mantenia amb les escultures del període clàssic, Renaixement i amb les obres de Josep Clarà:

«Mes alta que ella –diu el Glosador– no hi ha sinó el cel y la nit». Per això jo voldria que tots sapiguéssim esguardar-la, perquè de la seva gracia, ordenació y bon seny, ens en pervingués a tots. Per això vos demano que'm permeteu donar mon vot per a que Teresa, la més Ben Plantada de totes, sía la primera de muntar el vestíbol d'eternitat, el pòrtich de la Galería de catalanes Hermoses.³⁹

Manuel Brunet recollia plenament els valors defensats pels noucentistes, i continuava defensant-los en la sèrie d'articles «Esculptors i Arquitectes», que eren, tant en la forma com en la disposició del contingut, calcs de les gloses de Xènius. En aquests textos és palès també el coneixement de l'art escultòric adquirit al taller del seu pare. En el primer de la sèrie, l'autor es convencia a través de l'escultura *Ritme* de Clarà –en la qual dues dones dansen abraçades–, que la mesura i la proporció en la distribució dels volums hauria de regir l'art i, de retruc, el món:

³⁶ Xavier, Pla, «Presentació», dins Eugeni d'Ors, *La Ben Plantada*, edició de Xavier Pla, Barcelona, Quaderns Crema, 2004, p. xvi.

³⁷ *Ibid.*, p. xviii.

³⁸ Antoni Griera, «Manuel Brunet i Solà», *op. cit.*, p. 4.

³⁹ J. M. de Pedralbes [Manuel Brunet], «La Ben Plantada a la Galeria de Catalanes Hermoses», *op. cit.*

El ritme de la dança, el del vers y de la prosa, el de la música, el de la vida elegant y també'l de l'esculptura estàn concretats en el petit bronze.

Allavors vaig veure que un sol ritme presidía'l mon.

Y aquí començà en Clarà per explicar-me com el ritme essencial de l'esculptura consistía en la distribució mesurada dels volums y com el saber-ne'l més íntim secret de tal distribució era un art bessó de l'arquitectura, però ab quelcom de més subtil i diví.⁴⁰

En els articles següents l'autor es lamentava de la distància existent entre l'escultura i l'arquitectura, i de com aquest fet provocava que moltes construccions no tinguessin el resultat acabat i de qualitat que els proporcionaria una combinació adequada de les dues arts. Posteriorment, va reivindicar l'esperit mediterrani en l'art de qualitat, al qual havia d'aspirar el de Catalunya per produir grans obres. Aquest mateix principi havia estat formulat per Eugeni d'Ors el 1906, prenent com a símbol l'enclavament d'Empúries:

Emporium... Empúries... Tota l'amplària d'un immens horitzó s'obre dins nosaltres a l'encís de la Paraula. És un horitzó blau en què estén la seva serenitat el pare mediterrani.

[...] De vegades penso que tot el sentit ideal d'una gesta redemptora de Catalunya podria reduir-se avui a descobrir el Mediterrani. Descobrir lo que hi ha de Mediterrani en nosaltres i afirmar-ho de cara al món, i expandir l'obra imperial entre els homes.⁴¹

La concepció classicitzant, segons el pensament noucentista, havia de traspasar les fronteres artístiques i aplicar-se a tots els àmbits de la societat, per convertir-la en un conjunt civilitzat, proporcionat, és a dir, en un producte d'inspiració totalment mediterrània i clàssica d'acord amb el «retrobarament amb la pròpia tradició» i una «unitat d'esperit i tradició a tots els pobles mediterranis».⁴²

En aquest sentit, en el tercer article de la sèrie Manuel Brunet expressava l'opinió que l'element fonamental de l'art clàssic, aquell que regia el geni de la seva inspiració, era precisament aquesta combinació equilibrada d'arquitectura i escultura i la geometria aplicada de forma justa i harmònica. L'art tenia veu pròpia, i els artistes eren capaços d'escoltar-lo per aplicar la fórmula exacta per obtenir el millor resultat:

La combinació geomètrica d'un temple grech es una combinació de linies viventes. El temple, emprò, no s'acontentava de sa bella estatura ni de sa viva elegancia de raça; la construcció, el temple grech demanava per aquell lloch escultures, com a fesomia característica y capaç de parlar.

⁴⁰ J. M. de Pedralbes [Manuel Brunet], «Esculptors i Arquitectes I», art.cit.

⁴¹ Eugeni d'Ors, «Emporium», dins *Glosari 1906-1907, op. cit.*, p. 31-32.

⁴² Jaume Vallcorba, *Noucentisme, mediterraneisme i classicisme. Apunts per a la història d'una estètica*, Barcelona, Quaderns Crema, 1994, p. 42-44.

La construcció demanava escultures; l'artista examinava la mida, la justesa de son voler, y lo que era desitj se considerava cosa racional y's concedia.⁴³

L'autor estava molt interessat per l'art, i no tenia cap reserva a l'hora de teoritzar des de l'òptica noucentista defensant en tot moment la contenció i la racionalitat –el classicisme, al capdavant– davant el desaforament apassionat propi d'altres èpoques:

La moda del classicisme que s'estén per Europa a les acaballes del segle XIX forma part del conjunt de trets reactius [...] que caracteritzen el període. Reacció en aquest cas contra un romanticisme equiparat amb esperit tumultuós i de revolta. I a favor d'allò que li suposa antitètic: ordre, control, mesura.

[...] Classicisme esdevé així sinònim d'obediència. O el que és el mateix: d'autoritat. I d'intel·ligència i de seny. I d'humanisme. I d'entroncament amb les quintaessències més genuïnes. I de tot allò, en definitiva, per què sospira la burgesia en la seva acció de reforma.⁴⁴

En un altre article va prendre com a referent les teories de Théophile Gautier,⁴⁵ expressades al poema «L'Art». Brunet el va parafrasejar, utilitzant els versos com a arguments per continuar reblant els principis de l'estètica amb la qual s'identificava:

Un veritable cànon o llei de la producció artística està intensament resumit en la poesia «L'Art» d'en Gautier.

Que l'art no sia una violència, una mal articulada expressió demostrativa de un estat de primitivisme vergonyosament barbre, aquí està tot lo que'ns vol dir el poeta.

Com a norma directiva en la generació de l'obra ens signa la depuració y un element dòcil tansols a l'esforç y a l'energia.

Ve a ésser aquesta poesia una vigorosa amonestació y encoratjament a la tasca constant y heròica, y un elogi vibrant al llur treball.

[...] En l'estrofa final se resumeix y concentra la ment del poeta.

Talla, puleix y llima,
del somni que't du'l vent
anima
el bloch més resistent.

Batuda amb despietat tan extrema la fatal doctrina de l'espontaneïtat ab tan greu y elegant parlament, pero tan copiós en ensenyances, ja's comprendrà quant a prop estava el poeta y com era vident precursor de l'estètica lliberal –però de llibertat molt regulada– voluntariosa y guerrera de

⁴³ J. M. de Pedralbes [Manuel Brunet], «Escultors i Arquitectes III», art.cit.

⁴⁴ Josep Murgades, «El Noucentisme», dins M. de Riquer, A. Comas i J. Molas, *Història de la literatura catalana*, vol. IX, *op. cit.*, p. 36-37.

⁴⁵ Poeta, assagista, dramaturg, periodista i crític francès (Tarbes, 1811 – París, 1872). Amic d'Honoré de Balzac i Victor Hugo, va ésser considerat un dels grans crítics de la seva època. Director de la *Revue de Paris* entre 1851 i 1856 i un dels impulsors del parnassianisme, de la seva producció destaquen els llibres de viatges, com *Viaje a España* (1840) o *Constantinopla* (1853), a banda de la novel·la *Mademoiselle Maupin*.

l'Arbitrarietat, que en l'infancia del noucents devia esser proclamada a Catalunya com l'evangeli d'una nova era pel Mestre que porta el Ritme del nostre Renaixement.

[...] Ens resta després d'això tancar-nos en nostre taller o cambra de treball a depurar l'obra, a definir y arbitrar un estil. Tot lo que no sia això, tot lo que vulgui dir sinceritat, naturalitat, espontaneïtat, son paraules vanes, normes que inflen de suficiencia.

[...] Sinceritat, naturalitat, espontaneïtat son sinònims d'inconsciencia, y l'inconsciencia marca l'estulticia en el rostre de les obres.⁴⁶

No és estrany que una proclamació d'adhesió a l'estètica noucentista com aquesta, dins el suplement d'art de *La Veu*, fos llegida i captada per algun dels prohoms del moviment, que en aquella època estava en plena eferlescència. Segurament, la línia dels articles que l'autor havia anat publicant havia cridat l'atenció als cercles intel·lectuals barcelonins, i això va fer que finalment Brunet fos acollit com un noucentista més. El bateig va ésser a càrrec de Ramon Rucabado, des de les planes de la revista *Cataluña*, en l'article que hem consignat abans a través de la carta de Brunet al seu pare. Rucabado estava molt impressionat per aquesta figura que no encertava a identificar, però, no obstant això, va decidir traduir aquell article i publicar-lo a primera pàgina de la revista, amb una nota d'elogi que deia el següent:

No conocemos al firmante del artículo «L'Art, de Théophile Gautier» que brillaba encima de la «Página Artística» de *La Veu de Catalunya* del último jueves, pero desde ahora proclamamos nuestra consanguinidad espiritual con el mismo. Aquel desinterés personal nos da más independencia y libertad para recoger su artículo, traducirlo y honrar con él nuestras páginas, poniéndolo al frente de ellas, en confesión de fraternidad al espíritu que lo dictó y asentimiento completo a las ideas en él expresadas.⁴⁷

Aquesta acceptació va omplir de goig el jove Brunet, perquè la inclusió en el món noucentista era un objectiu que havia perseguit des de les primeres temptatives d'escriptura. Suposem que aquest elogi devia fer-lo decidir finalment a abandonar el Seminari i convèncer-se que podia tenir un futur en el món de les lletres. La seva identificació amb els postulats de l'estètica noucentista era total, i no seria abandonada fins cap a la meitat de la segona dècada dels vint, tal com podem observar en el comentari de la narració *El meravellós desembarc dels grecs a Empúries*. Mentrestant, però, va continuar defensant aquest ideari estètic en la resta d'articles a la mateixa publicació. Un dels seus referents en escultura, era, com hem dit, Josep Clarà. Les obres

⁴⁶ J. M. de Pedralbes [Manuel Brunet], «“L'Art”, de Théophile Gautier», *op. cit.*

⁴⁷ R. [Ramon Rucabado], «De estética», *Cataluña*, núm. 266, 09.11.1912, p. 1.

de l'artista, segons Brunet, eren la plasmació sobre marbre del gust de l'època, i exercien un efecte alligador i profitós en l'espectador. En aquest sentit, eren demostracions dels valors noucentistes, imatges amb una missió clara: reforçar i difondre a través de l'art el missatge civilitzador de la societat gestat per la intel·lectualitat catalana del moment:

Sortint del Fayans y com a immediat efecte de la visita a l'Exposició Clarà, el visitant redressa la testa ab nova dignitat.

[...] La glorificació apoteòsica del nú li ha recordat primerament l'excelsa condició de son llinatge; y la subtil y elegant estilació d'aqueixes nuses li ha tornat la consciència de la ciutadania.

[...] Do divinal de tot esperit clàssich es l'equilibri de l'estilació que ennobleix les obres ab segell de racionalitat y fa de la figura humana una recreació veritable.

[...] Y allavors ja completament desfets de tota preocupació natural, admiraríen la sobrenatural y meravellosa dignitat del nu estilistat. Y apendrien encara una idea pera ells novella; sabrien com, entre les formes de la natura tota, es el nú humà el més sorprenent dels miracles de precisió.

[...] Com el millor elogi a la racionalitat humana, amaven els vells humanistes tota manifestació que dignifiqués el nu. La precisió de línies en el cos humà es reflexe plàstich de la precisió de nostres pensaments; y l'harmonia, el ritme y la rima de curves es digne y elegant com la mes bella ilació de racionis. Y, a més d'ésser la més bella de les formes y la més precisa y la més pròxima y adequada a la racionalitat, es també la mes expressiva.

[...] No'ns calen avuy ni may artistes naturalistes que no sapiguen concedir al nu el testimoni de sa racionalitat, la estilació. Que's posin aquests senyors anatomistes al servey d'una facultat de medecina que en tal cas nosaltres no tenim necessitat d'ells.⁴⁸

La duresa de l'última afirmació fa palesa la teoria que l'art havia d'ennobrir la realitat, deixant de banda aquells aspectes desagradables que poguessin enterbolir la seva representació. En aquest sentit, l'abandó del modernisme o el naturalisme, partidari de mostrar la realitat en el seu vessant més cru, era molt clar, i Manuel Brunet defensava sense reserves l'aplicació de principis bàsics del Noucentisme com l'«estructura», la «disciplina», la «tradició» o «raça», el «classicisme» o «mediterraneisme»...;⁴⁹ i que Vinyet Panyella va resumir, a grans trets, en dos eixos bàsics:

El de la ciutat ideal, la Catalunya-Ciutat, com un dels pressupòsits bàsics del Noucentisme, i el de la invocació a la Mediterrània i a la tradició com un dels contrapunts en què es fonamentà, per molt de temps, la proposta estètica dels artistes del nou-cents, per dir-ho a la manera de Xènius.⁵⁰

⁴⁸ J. M. de Pedralbes [Manuel Brunet], «Al marge de l'Exposició Clarà», *op. cit.*

⁴⁹ Jaume Vallcorba, *Noucentisme, mediterraneisme i classicisme. Apunts per a la història d'una estètica*, *op. cit.*, p. 42-44.

⁵⁰ Vinyet Panyella, *Cronologia del Noucentisme (una eina)*, Barcelona, PAM, 1996, p. 5. Sobre aquests conceptes, vegeu també Jaume Aulet, *Josep Carner i els orígens del Noucentisme*, Barcelona, Curial, 1992, p. 305-309.

Com a bon noucentista, Manuel Brunet era partidari d'un art embellidor de la societat, que en destaqués els aspectes més agradables i els harmonitzés per obtenir un resultat, utilitzant els seus termes, «estilitzat», «proporcionat», on prevalgués la mesura i el seny en la disposició dels elements per obtenir obres sense dissonàncies:

Art i literatura, en la mesura que se'ls vol autònoms, han d'obeir només a les normes de llur propi codi, i aquestes són només infringibles i reemplaçables per d'altres normes semblantment pròpies, sense necessitat de compulsar-les amb les que vigeixen en la «realitat real». Tant l'una com l'altra han de resultar no del sotmetiment a aquesta –genèricament desigada pel Noucentisme amb el nom de «natura»–, sinó de l'exercici de la lliure voluntat del creador. D'una voluntat «àdhuc reformatriu», si s'escau. Que s'autojustifiqui per si mateixa i per l'interès més general que presumiblement ve a satisfer, pel més elevat grau de competència que s'entén que procura en tots sentits.⁵¹

El cos humà era matèria artística, i per tant es prestava a aquesta reflexió sobre la seva representació. Manuel Brunet criticava la representació objectiva, que en mostraria els defectes, i advocava, molt orsianament, per la sublimació del cos aplicada per Clarà.

L'últim article que comentarem comporta una condensació de les propostes que hem anat resseguint, és a dir, una aposta clara i franca pels valors de mediterraneïtat, classicisme, mesura i estilització en l'art català de principis del nou-cents, i la decidida oposició a tota representació que significués el triomf de la irracionalitat. L'autor, com hem vist, defensava a ultrança l'estètica clàssica i no tenia cap problema en blasmar els opositors a la mateixa, és a dir, els partidaris d'un art desenfrenat i apassionat:

Era abans que's rebia ab aplaudiment y se calificava de genial qualsevol excentricitat que avuy avergonyiria al més inculte. Afortunadament, va extingintse la raça dels artistes primitius.

Estem ara en temps a propòsit perque germini y creixi ab ufana tota idea que en nom de civilitat sía sembrada en aquesta terra benehida. La resurrecció d'una estètica conscient normalisada per la disciplina, la imaginació dominada per l'art en un suprem esforç de la voluntat creadora, la instauració de una estètica estilista pot acomplir la renovació de l'estètica civil en un extensíssim radi de la nostra ciutadania.⁵²

Hem parlat de l'aparició a la revista *Cataluña* de la traducció d'un article de Manuel Brunet l'any 1912, però un any després, amb la revista ja catalanitzada, l'autor hi va publicar unes noves col·laboracions, signades ja amb el seu nom. La primera consistia

⁵¹ Josep Murgades, «El Noucentisme», dins M. de Riquer, A. Comas i J. Molas, *Història de la literatura catalana*, vol. IX, *op. cit.*, p. 63.

⁵² J. M. de Pedralbes [Manuel Brunet], «L'Estètica en la vida», *op. cit.*

en una repàs crític de les influències presents en l'obra de Joaquim Torres-Garcia,⁵³ entre les quals destacava principalment la clàssica, sense menystenir o obviar amb això la presència d'indícis que denotarien ressons de l'art romànic medieval català. Les col·laboracions van seguir amb dos articles curts, com dues gloses orsianes, que tractaven el tema de la moralitat estètica. El primer era sobre la nova decoració de la catedral de Vic⁵⁴ i el segon sobre el vici d'afegir elements sentimentals a la representació de la realitat per intentar despertar en l'espectador una tendresa que anava en detriment de la qualitat de l'obra d'art.⁵⁵

A *Catalunya*, també hi aparegué un article dedicat a Teresa Pecanins,⁵⁶ que en l'aspecte formal recorda les *Transformacions*, i en el qual es repassaven quatre elements de l'abillament femení: la túnica, la cabellera, la diadema i la cornelina (l'anell).⁵⁷ En les breus composicions de Brunet, aquests elements prenen vida per realçar la bellesa femenina. De nou, el model clàssic i la delicadesa i la poèticitat en l'expressió són les notes dominants:

LA TÚNICA

Per què no sia informe la llum que sobreïx de vostre cos, manyaga, a Vos revé i acaricianta a que de la gracia fermosa que us és de llei volgueu fer-li'n mercè. I jaquida tota inquietut bulliciosa, dolçament i suau esllaviça's per la pendent del pit, plau-li trobar-se cenyida a Vos i reposar en els flancs per cascadejar desseguida avall, i tot sentint a dintre el pessigolleig dels genolls, baixar aplomada fins a besar-vos els peus.

LA CABELLERA

Felinament la pompa de vostra cabellera avall de les espatlles se us esmuny per donar-se al pler del joc; mes Vos la anueu amatent per què ab son llengoteig no sia un incitament per a la línia ferma i precisa a que s'adiu vostre cos.

⁵³ Manuel Brunet, «Els ascendents d'En Torres-Garcia», *Catalunya*, núm. 314, 08.11.1913, p. 595. El 19 de gener de 1912, Eugeni d'Ors ja reclamava una major atenció sobre l'obra d'aquest artista: «En Joaquim Torres-Garcia és, en aquest punt, entre nosaltres, no solament una alta figura artística, sinó una alta figura moral. [...] Ara nosaltres demanem, per a aquesta glòria en potència, una consagració» (Eugeni d'Ors, «A la porta de l'exposició Torres-Garcia», dins *Glosari 1912-1913-1914*, edició de Xavier Pla, Baecelona, Quaderns Crema, 2005, p. 26-27. D'altra banda, Jaume Vallcorba ha analitzat i sistematitzat les influències de l'artista amb més deteniment i profunditat al seu estudi *Noucentisme, mediterraneisme i classicisme. Apunts per a la història d'una estètica*, op. cit., p. 37-48.

⁵⁴ Manuel Brunet, «De moralitat estètica. El sentit de l'art i l'arqueòleg», *Catalunya*, núm. 316, 22.11.1913, p. 632.

⁵⁵ Manuel Brunet, «De moralitat estètica. La immoralitat del truc». *Catalunya*, núm. 319, 13.12.1913, p. 677.

⁵⁶ Teresa Pecanins era la germana de Maria Pecanins, parella de Miquel Soldevila. Amb els dos últims, com hem vist al repàs biogràfic, Manuel Brunet hi va viure un temps indefinit en l'època que comentem. Malauradament, no coneixem les motivacions explícites d'aquesta dedicatòria.

⁵⁷ Manuel Brunet, «De l'abillament femení», *Catalunya*, núm. 320, 20.12.1913, p. 692.

Igualment com Vos capdella ses trenes al sol, i igual que al sol se us esdevé que uns lleugers brins de llum fàcils a desnudar-se voleien entorn de vostra testa i us fan un auri d'esplendor.

Després d'aquesta descripció, la remissió a la Ben Plantada orsiana és obligada, per constatar-ne les semblances. Ors diu del seu personatge que la cabellera «és d'un ros fosc, salva de tot excés i pentinada amb mètode i netedat».⁵⁸ I pel que fa a la túnica, afegeix:

La Ben Plantada, doncs, com se podia esperar, vesteix a la manera flonja. La qual és única que escau, en general, a les ufanoses dones del país. [...] Folgança i escuma [...] no solament s'adiuen amb el cos normal de les nostres beutats típiques, mes s'adirien àdhuc amb el cos immortal de les estàtues clàssiques dels Museus.⁵⁹

La referència intertextual, o si més no la base estètica de l'article, creiem que és ben evident i demostra, un cop més, l'ajustament dels textos de Manuel Brunet als models noucentistes. En el penúltim article publicat a aquesta revista, ja corresponent a 1914,⁶⁰ l'autor feia una crítica a les presumptes obres d'art que s'atorgaven com a premis en els Jocs Florals de nombrosos pobles i ciutats, caracteritzades per la seva poca relació amb el món de la literatura i que semblaven recollides de qualsevol rònega botiga d'antiguitats. Amb tota seguretat aquest descontentament naixia de la seva pròpia experiència ja que, com hem dit, durant alguns anys es va presentar sistemàticament a nombrosos premis d'aquest tipus. En l'article, Brunet, que no discutia que calia que els Jocs seguissin celebrant-se, demanava que els premis ridículs i estafolaris amb què en ocasions els premiats eren guardonats fossin substituïts o bé per diners o bé per llibres i publicacions catalanes, la qual cosa faria un bé al món editorial català. Cal dir que aquesta observació, però, no era nova. Eugeni d'Ors, el mateix 1907, s'havia expressat en la mateixa direcció respecte aquests certàmens:

Segurament, la seva missió inicial ha terminat o està pròxima a terminar-se. Segurament, no els veiem immediatament aptes per a una nova missió. –No importa. Cal esperar, sense destruir res. Un dia, dels Jocs Florals podrà acàs eixir-ne, perfecta i vivaç, una Acadèmia. I ab l'Acadèmia, una pila de coses, que no seran gens romàntiques, però sí molt civils i àdhuc potser indispensables a la plena civilitat.

Mentrestant, cal treure de la institució, transformant-la i preparant-la a la gran transformació a venir, la utilitat possible. [...] –Parlant clar: els Jocs Florals –mentres no els permetessin les

⁵⁸ Eugeni d'Ors, *La Ben Plantada*, op. cit., p. 14.

⁵⁹ *Ibid.*, p. 15.

⁶⁰ Manuel Brunet, «L'“Objecte d'art” dels jocs florals forans», *Catalunya*, núm. 336, 11.04.1914, p. 234.

circumstàncies ser transformats en una Acadèmia definitiva— deuriem conservar-se ab caràcter de institució editorial oficial de llengua catalana.

Per això són necessàries dues coses: —premis en metàlic, dignes; —publicació d'una col·lecció de volums, substituint l'únic, hòrrid «volum dels Jocs Florals» actual, que és cada any, el llibre més desagradable que surt de les premses de Barcelona.⁶¹

Finalment, a la revista *Catalunya* hi aparegué publicat, l'1 d'agost de 1914, el *Poema de la pedra*,⁶² obra amb la qual havia guanyat l'esmentada Copa als Jocs Florals de Barcelona.

En definitiva, tots aquests articles ofereixen un nou vessant de la personalitat literària de Manuel Brunet, fins al moment pràcticament només tinguda en compte per la redacció d'*El meravellós desembarc dels grecs a Empúries*, una obra que precisament, com veurem, significa la desvirtuació de bona part dels tòpics noucentistes. Així, doncs, a través d'aquest repàs de la seva producció periodística en matèria de crítica d'art, podem omplir els buits existents en els seus inicis literaris, inscriure'l dins els corrents propis de la intel·lectualitat barcelonina del moment. Hem resseguit els articles d'un Brunet jove, que amb tan sols vint-i-tres o vint-i-quatre anys tenia molt clara la seva pretensió d'esdevenir escriptor, i era conscient que li calia forjar-se un nom per poder ésser tingut en compte. Si acceptem aquesta premissa prèvia, l'adopció del model noucentista és molt lògica, més encara si tenim en compte que aquest era el tipus de literatura que preferia l'autor. A banda d'això, les estrictes normes que regien el Seminari respecte a la disciplina dels joves aprenents del sacerdoci i la posició dels dirigents envers les teories noucentistes provocaven que l'autor no pogués desenvolupar les seves inquietuds amb normalitat. Per això, entenem que aquestes primeres aparicions haguessin de fer-se sota un pseudònim, que sortosament hem pogut identificar i que ens permet observar que *El meravellós desembarc*, per tant, és l'últim pas d'una evolució iniciada amb la identificació plena dels postulats de l'estètica liderada per Eugeni d'Ors o Josep Carner, entre d'altres, i acabada amb una liquidació de la mateixa una dècada després.

⁶¹ Eugeni d'Ors, «Un mot sobre els Jocs Florals» dins *Glosari 1906-1907*, op. cit., p. 486. A tall d'anècdota, afegirem que als anys trenta encara perduraven aquests certàmens, la qual cosa exasperava, per exemple, Josep M. de Sagarra: «Ha arribat el moment que els casinos i les entitats que organitzen jocs florals, amb la millor intenció del món, s'adonin que, fent això, no fan cap bé ni a la literatura ni a la cultura del país, sinó que tot plegat és un desprestigi per la poesia i també pels poetes» (Josep M. de Sagarra, «Sobre els jocs florals», *LP*, 25.08.1932, recollit a Josep M. de Sagarra, *El perfum dels dies*, a cura de Narcís Garolera, Barcelona, Quaderns Crema, 2004, p. 279-282).

⁶² Manuel Brunet, «Poema de la pedra», *Catalunya*, núm. 352, 01.08.1914, p. 488-491.

1.1.2.3. LA COL·LABORACIÓ A *CENACLE* I A *LA REVISTA*

Entre 1916 i 1917 Manuel Brunet va publicar algunes proses a la revista manresana *Cenacle*, i a *La Revista: quaderns de publicació quinzenal*. A la primera hi va poder publicar segurament gràcies a la bona amistat amb un dels seus principals impulsors, Fidel Riu Dalmau.⁶³ Una bona prova d'aquesta bona relació de Manuel Brunet amb el poeta noucentista la trobem en una divertida carta compartida amb Felip Graugés a Fidel Riu, de 28 de novembre de 1914, que diu el següent:

28-XI-14

Estimat amic Fidel.

Avui tinc en Graugès a Vich que's queda per un dia, i es clar trobant-nos plegats hem acordat enterar-nos si don Fidel Riu i Dalmau era mort o sufria la peste o s'havia retirat a la vida privada.

Doncs que ho fa que no escriguis. En això està dient en Felip que ets molt poc Fidel, i jo voldria que ben aviat desmentissis l'insolència d'aquest Felip que està aquí present.

[...] Esperem, doncs, que ben aviat ens diràs totes aquestes coses que per ser teves ens interesen. Sinó contestes enviarem una corona de sempre-vives a l'Ajuntament per que te la porti: ja hi farém una dedicatòria sentimental. Si no escrius avans d'acabar aquest mes de novembre, que es el mes de les ànimes farém lo que t'he dit i't cortejarem algun sufragi de sis rals, que Déu n'hi doni, els tinguessim en semblants tranzits.

Cedeixo la paraula an en Felip perquè continui movent-te un escàndeig.

Ja ho sabs. Sempre amics, però amb mes senyals d'amistat.

Manuel Brunet⁶⁴

Respecte a *La Revista*, l'admiració i estreta amistat i que tenia Manuel Brunet amb Josep M. López-Picó devia facilitar la publicació de textos en aquesta publicació. Aquestes dues col·laboracions, doncs, són molt similars i van ésser efímeres, ja que van durar poc més d'un any. Malgrat tot, volem destacar-les en un apartat propi perquè hi veiem un retorn a la temàtica religiosa. Si bé és cert que també va publicar alguns articles de crítica literària o d'art, les composicions més llargues són «Sant Joan», que va aparèixer a *Cenacle* segmentada en tres números,⁶⁵ i de la qual alguns fragments van

⁶³ Albert Manent, «Pròleg» a M. Carmen Riu de Martín, *Literatura epistolar de noucentistes catalans: Correspondència amb Fidel S. Riu Dalmau (1896-1981)*, op. cit., p. 9.

⁶⁴ Carta de Felip Graugés i Manuel Brunet a Fidel Riu, dins M. Carmen Riu de Martín, *Literatura epistolar de noucentistes catalans: Correspondència amb Fidel S. Riu Dalmau (1896-1981)*, op. cit., p. 216.

⁶⁵ Manuel Brunet, «Sant Joan», *Cenacle*, núm. 1, desembre 1915, p. 6-7 ; núm. 2, gener 1916, p. 6-8 i núm. 4, març 1916, p. 28-29.

ésser aprofitats també per a *La Revista*,⁶⁶ i «La Seu que creix», apareguda també a *Cenacle*.⁶⁷

Aquestes dues proses, per tant, tanquen aquest període que considerem els inicis literaris de l'autor. Pel que fa a *Cenacle*, tot i tractar-se d'una publicació local, va tenir un caràcter diferent a la resta de revistes d'aquest tipus. D'una banda, va ésser un exponent dels inicis de l'expansió del moviment noucentista a tot el territori català després d'haver-se consolidat a Barcelona,⁶⁸ i de l'altra, com que les seves pretensions tenien certa volada, va reunir a finals de la segona dècada del segle XX la millor generació d'escriptors joves de la Catalunya del moment, entre els quals s'hi comptava Josep Pla, que hi va publicar, el març de 1917, una de les seves primeres proses literàries, «La corrua que va a la Sopa a Girona», que encara mostrava els «defectes» d'un estil massa noucentista propis de la primera etapa de l'autor.⁶⁹ En definitiva, *Cenacle* va ésser una publicació local poc convencional, que va assolir una repercussió notablement àmplia en proporció als escassos mitjans:

Butlletins d'associacions, revistes de devoció, revistes comercials, etc. no poden comparar-se amb una revista que, malgrat la pobresa de mitjans, aconseguí convocar l'atenció i la valoració dels intel·lectuals catalans de la dècada dels anys 10. Per aquest motiu, *Cenacle*, sorgint de l'àmbit local, fa la seva aportació en el conjunt de la cultura catalana.⁷⁰

Respecte a *La Revista*, hem d'assenyalar que es va tractar d'una publicació de gran importància en el seu moment. Inspirada per Josep M. López-Picó, va significar «l'acoblament» de les dues corrents noucentistes existents llavors, liderades per Eugeni d'Ors i Josep Carner respectivament:

Si l'obra de López-Picó s'havia produït com un arc lluminós entre dos pols contraris, Carner i d'Ors, així mateix del contacte d'aquests dos móns havia nascut l'ambient de *La Revista*, que, com determinat per un equilibri de valors oposats, propendia a situar-se amb imparcialitat per damunt de les diferències. [...] A *La Revista* hi cabia tothom. Però un factor ho lligava tot, n'era l'element indispensable: la fe en la nova literatura catalana.

⁶⁶ Manuel Brunet, «Sant Joan», *La Revista*, núm. 7, gener 1916, p. 6-7.

⁶⁷ Manuel Brunet, «La Seu que creix», *Cenacle*, núm. 14, gener 1917, p. 147-148. La composició està datada el desembre de 1916.

⁶⁸ Eudald Tomasa, *Cenacle, Ciutat i Bages*. Angle Editorial, Manresa, 1995. p. 16.

⁶⁹ Lluís Bonada, *L'obra de Josep Pla*, Barcelona, Teide, 1991, p. 49-50, i Lluís Bonada, *Josep Pla*, Barcelona, Empúries, 1991, p. 23.

⁷⁰ Eudald Tomasa, *Cenacle, Ciutat i Bages*, op. cit., p. 13.

La Revista fou una cosa oberta a tothom. No s'exigia altra cosa que una certa honradesa literària i un to elevat. La diversitat d'estils i de procedències no la desnaturaven, ans accentuaven el seu caràcter d'aplegament superior.⁷¹

En una monografia sobre la publicació, Maria Carme Ribé va destacar que el jove grup de *La Revista*, que tenia el seu nucli a una penya del Cafè Continental, estava format per gent «introduïda ja en les capes de la cultura oficial del país», tot i que hi va haver membres més destacats que d'altres:

El grup de *La Revista*, com tota cosa viva, anà evolucionant amb el temps. En els primers anys la publicació era portada per un equip que s'anà dispersant per diversos motius: evolució dels escriptors [...], competència amb noves revistes, canvis polític-socials del país... De tots els redactors i col·laboradors que passaren per les pàgines de *La Revista*, potser els més significatius – sigui per la durada de la seva col·laboració o bé pel seu pes intel·lectual – poden ésser juntament amb López-Picó, Carles Riba, Joaquim Folguera, J. V. Foix, Agustí Esclasans i Ramon Rucabado. Josep M. López-Picó és qui, amb més o menys fatics, però sempre amb el somriure als llavis, condueix el periòdic des de principi a la fi.⁷²

Joan Fuster va destacar la publicació per la varietat genèrica i per la seva capacitat d'aglutinar els diversos corrents i tendències estètiques que convivia a Catalunya en aquells anys, i la va singularitzar, juntament amb *La Nova Revista*, atorgant-li un paper destacat en el món cultural català del primer terç del segle passat:

Mereixen ser citades amb especial respecte unes quantes revistes que [...] jugaren un paper important en la vida intel·lectual catalana d'aquells anys. No hi ha dubte que la més representativa fou *La Revista*, fundada el 1915 per Josep M. López-Picó... *La Revista* presentà sempre uns sumaris d'amplitud generosa pel que fa a la procedència nacional i ideològica dels textos publicats. Dedicà gran espai a les traduccions de poesia, teatre i assaig, tant de clàssics com de moderns; en les seves planes convivia alguns supervivents del Modernisme i molts representants del Noucentisme, i hi trobaren acollida les primeres inquietuds de l'avantguarda i els primers passos, insegurs encara, de la generació de 1936.⁷³

Albert Manent també va destacar l'eclecticisme de la publicació i com *La Revista* s'havia destacat per la introducció a Catalunya de la literatura europea del moment:

La Revista de López-Picó, com la coneixien els contemporanis, fou un òrgan dels noucentistes on tanmateix van trobar un generós espai autors d'avantguarda. Eclèctica, oberta, potser no sempre

⁷¹ Jaume Bofill i Ferro, *Poetes catalans moderns*, Barcelona, Columna, 1986, p. 132.

⁷² M. Carme Ribé, «*La Revista*» (1915-1936). *La seva estructura. El seu contingut*. Barcelona, Barcino, 1983, p. 10-12.

⁷³ Joan Fuster, *Literatura catalana contemporània*. Barcelona, Curial, 1978, p. 162-163.

resultà una publicació rigorosa en la tria. [...] No es pot estudiar la cultura del segle XX a Catalunya, però, sense passar preceptivament per aquesta revista. [...] Recordem que *La Revista* donà a conèixer, o fou dels primers a publicar, textos d'autors estrangers que després han conquerit la fama: Proust, Curtius, Bernanos, Svevo, Russell, per exemple, i que no oblidà la germanor amb els escriptors dels Països Catalans.⁷⁴

Sobre les dues composicions de Manuel Brunet, poca cosa podem dir. Pel que fa a la primera, és una breu recreació dels episodis biogràfics més destacats de Sant Joan Baptista. Des del seu naixement, passant pels anys de la meditació en el desert, la predicació i el seu terrible assassinat. El conjunt no supera els deu fulls, està estructurat en capítols que segueixen una evolució lineal, i respon a l'estil clar i fluid característic de la prosa de Brunet.

Respecte a la segona, «La Seu que creix», s'hauria de destacar que és un panegíric al temple de la Sagrada Família. No es tracta d'una obra desconcertant com el *Poema de la pedra*, sinó que aquesta és una prosa que no presenta sorpreses. Pels volts dels anys vint s'estava avançant en la construcció del temple projectat per Antoni Gaudí, i l'autor volia retre un sentit homenatge a la majestuositat de l'edifici, a la vegada que una candorosa menció a la Catedral, que segons Brunet quedaria empetitada al costat de la majestuositat de la imponent obra gaudiniana. El diàleg final dels dos edificis –que consisteix en una exaltació recíproca que fa cadascuna de les qualitats de l'altra– recorda vagament el procediment retòric utilitzat per Verdaguer en l'últim cant de *Canigó*:⁷⁵

Diu la Seu Vella:

- La Ciutat t'aixeca com senyera quan els de lluny diuen la lloa de la Ciutat, el teu nom fa de resposta i endreça.

Diu la Seu Nova:

- Moreneta com ets guardes el cos de Santa Eulària, el més pur borrall de neu.

I la Seu Vella respon:

- Les orenetes i les falsies t'han pres per amiga. Pels infants s'ha fet un niu al teu redòs. Un cinyell de xiprers enronda el teu absis. I com no veuen Sagrament ni missa per saludar, duen el compàs dels cants de la mainada amb el brandament suau de llurs cimals.

I fa la Seu Nova:

- Moreneta com ets tens una custòdia com una ginesta florida.

I diu la Seu Vella:

⁷⁴ Albert Manent, «Un llibre sobre *La Revista* de López-Picó», *Serra d'Or*, núm. 322, juliol-agost 1986, p. 15.

⁷⁵ Jacint Verdaguer, *Canigó*, edició crítica de Narcís Garolera, Barcelona, Quaderns Crema, 1997, p. 239-243

- Novella com ets ja tota una generació compta els teus passos amb el ritme de la teva creixença.
Hi ha una donzella que diu: jo em vaig maridar el dia que a aquell pinacle li posaren ram.

I la Seu Nova que creix respon:

- Moreneta com ets, la teva ombra és perfumada i confortant.

Fa la Seu Vella:

- Novelleta com ets sé que vindrà temps que cada dia cap al tard la teva ombra arribarà a mar i ungirà el mar llatí de nostre esperit de ciutadania.

Malgrat que estem parlant d'obres de tipus religiós escrites entre 1915 i 1916, creiem que això no implica que el jove escriptor continués al Seminari. La seva formació eclesiàstica era inqüestionable, i és natural que escrivís sobre les matèries que més coneixia.

Respecte a la resta de textos publicats en aquestes dues revistes, són principalment articles de crítica. A *Cenacle*, hi va publicar una ressenya del llibre *Cants i al·legories*, de Josep M. López-Picó,⁷⁶ en la qual destaca la importància i grandesa que anava adquirint l'obra del poeta, que calia començar a valorar en el seu conjunt. A *La Revista*, en canvi, hi van aparèixer, a banda dels fragments de la prosa «Sant Joan» esmentats, quatre articles més: una ressenya comparativa de les exposicions de Francesc Vayreda i Miquel Soldevila a la galeria Fayans, un comentari sobre l'arquitectura i l'escultura barcelonina, una crítica a l'immobilisme i l'encarcament en què havia degenerat l'Esbart de Vic –institució cultural per excel·lència de la capital osonenca– i, finalment, un article de denúncia davant la poca majestuositat de les fonts de Barcelona i de l'excessiva permissivitat arquitectònica als entorns de Santa Maria del Mar.⁷⁷

Com es pot veure, aquests són articles de molt poca transcendència, però hem volgut consignar-los per dos motius: en primer lloc, per fer aflorar el conjunt de la producció periodística de Manuel Brunet recollida fins al moment i, en segon lloc, per demostrar que l'autor continuava tenint ben present l'ambició de convertir-se en escriptor i tenir presència en el món cultural i literari de l'època. No podem dir que hi hagués un trencament entre el període en què exercí de periodista cultural o de crítica d'art i el seu pas cap a la crònica de política internacional o catalana. Més aviat hauríem de convenir que Manuel Brunet va intentar forjar-se un nom dins els cercles intel·lectuals i culturals

⁷⁶ Manuel Brunet, «Cants i al·legories, de J. M. López-Picó», *Cenacle*, núm. 12, novembre 1916, p. 130.

⁷⁷ Les referències respectives dels quatre articles són les següents: «Exposicions» (núm. 39, maig 1917, p. 185), «Per la dignitat de l'arquitectura» (núm. 43, juliol 1917, p. 256), «Una commemoració» (núm. 48, setembre 1917, p. 346) i «Corrent per Barcelona» (núm. 51, novembre 1917, p. 395-396).

de la Barcelona noucentista mentre, ja al final d'aquesta etapa, buscava professionalitzar-se amb la ploma a través del periodisme. Quan va acabar trobant el seu lloc en aquest món i s'hi va poder consolidar, l'ofici el va absorbir tant que va abandonar les aspiracions de convertir-se en escriptor.

1.1.3. Jove valor de la prosa catalana

Amb els reconeixements en els diversos Jocs Florals catalans i les paraules elogioses de Ramon Rucabado que hem comentat més amunt, Manuel Brunet es va convertir en un dels joves valors de la prosa catalana de les primeres dècades del segle XX. Els literats coetanis així ho reconeixien, en afirmacions com la de Salvador Perarnau, que considerava en una carta de desembre de 1915 que Manuel Brunet «és un artista»⁷⁸ o, sobretot, la d'un jove Josep Pla, que declarava el següent en una nova carta, aquests de principis de 1917: «Sovint veig en les planas de *Cenacle* el nom den Brunet, un dels mes forts prosistas d'avui, en el meu entendre».⁷⁹

La consolidació del nom de Manuel Brunet com un valor de futur queda demostrat en el fet que li va ésser recollida una composició titulada «Tardes de setembre», acompanyada d'un retrat de l'autor, en una antologia de les lletres catalanes titulada *Garba*, a cura de Mn. Lluís G. Pla Cargol, corresponent a 1915. Suposem que aquest text era inèdit fins al moment, perquè no l'hem pogut localitzar en cap publicació periòdica anterior. Es tracta d'un nou exemple de la literatura naïf pròpia de l'autor en aquest període, que s'acosta al poema en prosa. Destaca per la submissió del tema a la bellesa formal i la preferència per les imatges plàstiques, tot i que camuflades sota una aparent senzillesa de les construccions:

Un petit bocí de terra inculca hi ha vora els rostolls de blat, un petit bocí on hi creix una herba ufana i la meravella d'un pruner.

¡Oh tardes de setembre, el mes de les postes resplendents que amaren el cel d'un groc llimona i abranderen els núvols de foc! ¡Aquell afany de les coses per escoltar els batecs d'hora posta, com la interromperen els clars riures dels infants! Venien saltironant cap a la prunera extasiada, i el que primer hi era, la soca abraçava estretament, tot somovent-la. I llavors, quins tràfecs per allà terra, quina manera de córrer a genolls, quin bellugueig de braços per collir les prunes, i quin riure tot escopint pinyols.

Solament la petita Teresa s'apartava un xic, perquè tenia por a les *clusques* que els fruits, tot davallant, donen al cap. I perquè s'estava un xic allunyada, a ella no la feien córrer ni la vigilaven

⁷⁸ M. Carmen Riu de Martín, *Literatura epistolar de noucentistes catalans: Correspondència amb Fidel S. Riu Dalmau (1896-1981)*, op. cit., p. 322.

⁷⁹ *Ibíd.*, p. 328.

els demés, i, entretant, l'escaiguda Teresa àvidament omplia el seu davantalet. I les prunes més rodones i grosses, que quan cauen reboten i rodolen avall, ella quasi les havia totes, mentre que pels seus germans, que ardorosament es batién sota l'arbre, restaven només les petites que, per neulides, no tenen cor per trescar alegres força lluny.

I quan el fruiter quedava exhaust, i els bailets cercaven per l'herba si en restava cap d'entaforada, la petita Teresa esclatava en una rialla clara, tot mostrant-los una faldada de prunes d'or, que es bevien la llum de posta.⁸⁰

En una reedició de 1931 d'aquesta antologia, la fotografia i el text –els mateixos que el 1915– anaven acompanyats d'un perfil biogràfic, que deia el següent:

La joventut d'aquest autor vigatà, no és pas obstacle per a la robustesa del seu laborar.

En Brunet és atormentador i inquiet en totes les seves coses que escriu, i aquest íntim sentit de vibració que sap fer brollar de les seves pàgines de literatura, és la millor de llurs condicions d'escriptor.

De la jove generació literària catalana, hi descolla en aquest sentit i en aquest sentit triomfa amb no fàcil prestigi.

No obstant, si conta tendreses, ja domina la tumultuosa i ardida correntia de sos sentiments i sap fer-se tan plàcid narrador, que hom es fa il·lusió de que En Brunet escriu aquestes pàgines en les hores dolces de la tarda, vora bassols adormits i florir d'estrelles en l'espai calmós del cel...

També tenim notícies d'En Brunet com a talentós estatuàire.⁸¹

Finalment, creiem que la seva entrada en els cercles literaris barcelonins devia donar l'impuls necessari a la seva carrera d'escriptor i periodista. En aquells anys ja s'havia traslladat a Barcelona, s'havia donat d'alta com a soci transeünt a l'Ateneu Barcelonès el 1917, adscrit a la secció literària de la institució,⁸² i hi havia fet amics decisius –ho vèiem en la carta que hem comentat–, gràcies als quals devia poder “llogar-se” en algunes publicacions periòdiques. Les possibilitats reals de fer carrera com a escriptor, unides al fet que com a seminarista no podia publicar segons quin tipus d'obra, segurament van ésser decisives en l'abandó de la carrera eclesiàstica. Ja havia publicat

⁸⁰ *Garba, Antologia de les Lletres catalanes*, a cura de Lluís G. Pla, Girona, Dalmau Carles Pla, 1915, p. 130-131.

⁸¹ *Garba, Antologia de les Lletres catalanes*, a cura de Lluís G. Pla, Girona, Dalmau Carles Pla, 1931, p. 127-128.

⁸² Dades extretes del *Llibre de registre de socis* de l'Arxiu Històric de l'Ateneu Barcelonès. Curiosament, al llibre de registre només consta una nova referència, de baixa, el juny de 1918, malgrat que sabem que va continuar freqüentant amb assiduitat l'Ateneu els anys vint i trenta. Mai, però, va formar part de les juntes directives de l'entitat.

algunes proses amb un excel·lent resultat, amb la qual cosa la decisió, llargament meditada, va ésser presa buscant –com sempre– la satisfacció personal.

1.2. *EL MERAVELLÓS DESEMBARC DELS GRECS A EMPÚRIES*

Hem anat veient diverses temptatives de Manuel Brunet per convertir-se en un autèntic escriptor i professionalitzar-se a través de la literatura. En aquest sentit, malgrat haver començat a escriure en diversos diaris –*Las Noticias* i *La Publicidad*, principalment–, no va abandonar el seu propòsit d'ésser reconegut com a autor literari. Amb aquest afany, l'any 1925 va publicar *El meravellós desembarc dels grecs a Empúries*, una narració sobre el mite de l'arribada dels grecs a l'Empordà i a Catalunya, qualificada per Joan Fuster com a «jovial evocació de l'Empordà i del tòpic mediterrani».⁸³ Aquest text va ésser l'única narració de Brunet de certa extensió al llarg de la seva trajectòria com a escriptor.

Si bé cal reconèixer que l'obra no va tenir una gran repercussió entre la massa de públic lector, sí que va tenir una bona acollida en els cercles culturals del país. Es tracta d'un llibre particular, interessant des del punt de vista del seu encaix en el moviment noucentista tardà. D'altra banda, també caldrà destriar si es tracta d'una novel·la pròpiament dita, analitzar les diverses interpretacions sobre el seu caràcter humorístic i assenyalar si té rellevància en la construcció del mite de l'Empordà dins la cultura catalana del primer quart del segle XX. Amb tot, les diverses reedicions de què ha estat objecte ens fan notar que ha estat una obra que, malgrat llargs períodes d'oblit, no ha estat del tot enterrada per part del món editorial i del públic català.⁸⁴

1.2.1. Un «desembarc» diferent

La trama de l'obra és molt simple i propera a la realitat. Manuel Brunet va imaginar d'una forma viva com devia succeir l'episodi real de l'arribada dels grecs a Empúries, i va intentar recrear-lo amb autenticitat, fet que ja va ésser elogiat per la crítica de l'època. La ressenya apareguda a la secció literària de *La Veu de Catalunya* destacava aquesta característica com un mèrit, i es fixava principalment en l'antítesi entre el to del títol de l'obra i el seu contingut, i abundant en la idea de la contribució del llibre a la desmitificació de la influència clàssica grega:

Ha sortit el nou volum d'«Edicions Diana», titulat *El desembarc dels grecs a Empúries*, de Manuel Brunet. Contra el que podria fer creure el títol, no es tracta d'una obra de caràcter històric, sinó més simplement d'un elogi de l'Empordà, però d'un elogi senzill i cordial que pren la forma d'una

⁸³ Joan Fuster, *Literatura catalana contemporània*, op. cit., p. 291.

⁸⁴ Després de 1925, l'obra va ser reeditada el 1934 dins els «Quaderns Literaris» de Josep Janés, el 1943 en castellà per Àncora, el 1951 ja de nou en català per l'editorial Estel, el 1956 per Selecta, el 1985 per AUSA i, finalment, el 1993 per Parsifal, en facsímil reproduint l'edició original de 1925. Comentarem amb més deteniment totes aquestes edicions al final de l'anàlisi.

narració. És el paisatge empordanès pintat amb una certa suavitat i amb un cert entenedriment contingut. De tant en tant, l'espectacle d'aquest paisatge s'anima amb les figures dels grecs i de la gent del país. Però aquests grecs d'En Brunet, quan desembarquen a l'Empordà ho fan en una forma tan poc solemne, tan poc èpica, que es veu ben clar que no tenien en compte el prestigi de clàssics que després els fou adjudicat. Aquests grecs que no podrien servir com a personatges de certamen literari, són d'una qualitat molt terrenal, perquè si en alguns moments es mostren dignes de la fama de la raça, en altres moments ens ensenyen les seves febleses i queden com uns plagues. No podem perdre de vista, després de tot, que els grecs eren uns homes com els altres. Per això aquest llibre pot servir, en darrer terme, per evitar d'emocionar-nos excessivament davant la concepció llibresca de la història.⁸⁵

Per tant, a *El meravellós desembarc* trobem una reacció contra l'intel·lectualisme i l'idealisme que havia dominat bona part de la literatura catalana durant les dècades anteriors. El tractament de la història que va fer l'autor no tenia res a veure amb els principis noucentistes. La narració de Brunet proposava una escena completament diferent: els mariners hel·lens, governats per un capità amb gran esperit comercial, van arribar a Empúries procedents de Marsella per casualitat; una arribada en la qual «els déus no hi foren per res [...], i el bon temps tampoc».⁸⁶ La descripció de la primera presa de contacte amb la nova terra no deixava lloc a dubtes sobre el tractament que rebrien els grecs en l'obra:

Enllà de la badia de Roses feien camí fent tombarelles sobre les onades i dansant com closques de nou quatre vaixells amb l'ala apagada. Rondaven la platja de lluny a lluny cercant un recer propici on passar la nit. Sobreeixint de la lluentor marina, un illot de la llargada i amplada d'una corredissa, semblava oferir una platja solitària als quatre vaixells grecs.

Remant com uns mals esperits i barbotejant unes paraulotes estranyes, talment com renecs, sotjaren les platges i cales com si anessin a fer una malifeta i com que no es veia ànima vivent saltaren a l'aigua quatre galifardeus que amb poques gambades guanyaren el pedreny més alt de l'illot. D'allà estant miraren l'Empordà a contrallum.⁸⁷

L'autor va intentar despullar el text de retòriques esteticistes per presentar un relat que tenia com a element més destacat el realisme poètic i ingenu. Aquest tractament del tema va ésser reivindicat pels crítics de l'època, que van elogiar la renúncia a l'herència essencialment grega de la gent empordanesa i van destacar la manera com l'autor havia

⁸⁵ [s. s.], «Vida Literària. *El meravellós desembarc dels grecs a Empúries*, de Manuel Brunet», *LVC*, 10.10.1925, núm. 9.162, p. 5.

⁸⁶ Manuel Brunet, *El meravellós desembarc dels grecs a Empúries*, Barcelona, Edicions Diana, 1925, p. 19.

⁸⁷ *Ibid.*, p. 20-21.

aconseguit posar de manifest la personalitat pròpia del poble català i empordanès. Domènec Guansé ho va expressar de la següent manera:

L'Empordà deixa d'ésser una terra clàssica, pastada pels grecs. Esdevé, per contra, una terra plena de vitalitat que s'assimilà els grecs, com s'assimilà després els romans i tota la gent d'altres pobles que hi arribava i s'hi quedava, «deixant-hi els ossos i la personalitat», segons la pròpia expressió de Manuel Brunet. Perdem, doncs, un bell mite, però guanyem una realitat molt més afalagadora, una realitat que enforteix la nostra personalitat catalana, que tantes arrels té dintre l'Empordà. [...] Parem esment, tanmateix, que Brunet no vol escriure amb cap mena de precisió històrica. Només conta els fets com, per intuïció, creu que aproximadament podien haver estat. Però, així i tot, s'esdevé que la manera de fer de Brunet és molt més pròxima a les nostres cròniques que ens donen testimoniats d'esdeveniments semblants –malgrat que no es tracti de grecs–, que totes les reconstruccions escenogràfiques de telons pintats i sedes arnades que s'acostumen a bastir sobre tots els grans esdeveniments històrics.⁸⁸

Amb aquest gest, Manuel Brunet reaccionava contra les maneres noucentistes,⁸⁹ i s'unia a altres veus que criticaven obertament el seu encotillament i excés de formalisme, com per exemple la de Carles Pi Sunyer:

Perquè com a resultes d'un excés mal paït de correcció, mesura, escepticisme, finor, elegància i altres trucs respectables que hom inventa per convertir-nos en un poble civilitzadíssim anem tornant-nos tan «clàssics» que aviat de tan arrodonits no hi haurà per on agafar-nos...⁹⁰

Antoni Rovira i Virgili compartia la idea anterior, recollint unes declaracions de Màrius Vidal –pseudònim d'Ignasi Armengou (editor d'Edicions Diana)⁹¹ a la revista *Justícia Social* de 15 d'agost de 1925:

[Màrius Vidal] Creu que el noucentisme, entre moltes altres coses, significa el divorci entre el poble i la seva literatura. [...] El noucentisme ha significat la superposició de la cultura al

⁸⁸ Domènec Guansé, «Les Lletres: *El meravellós desembarc dels grecs a Empúries*, de M. Brunet», *Revista de Catalunya*, núm. 17, novembre 1925, p. 519-520.

⁸⁹ Sobre els aspectes concrets en què es fonamentava aquesta reacció al Noucentisme, vegeu Josep Murgades, «Constants històriques de l'antinoucentisme», *L'Avenç*, núm. 194, juliol-agost 1995, p. 52-55. L'autor els sintetitza en cinc punts bàsics: actitud refractària a l'autoritat, exaltació de la naturalitat i antiretoricisme, voluntat de realisme, antiintel·lectualisme i, finalment, impugnació de la recepció cultural establerta. L'obra de Manuel Brunet presenta els tres últims, a banda de l'intent fallit, com veurem, d'adoptar un estil planer i antiretòric.

⁹⁰ Carles Pi i Sunyer, «Amb motiu d'una novel·la», *LP*, 06.03.1925. La novel·la objecte de l'article és *L'home que tenia més d'una vida*, de Joan Puig i Ferrer, però creiem que la reflexió és útil per il·lustrar la reacció a les formes noucentistes.

⁹¹ Albert Manent, «Ignasi Armengou i Edicions Diana (1925-1929)», a *Del Noucentisme a l'exili: Sobre la cultura catalana del nou-cents*, Barcelona, PAM, 1997, p. 119-125, recollit també a Jordi Castellanos, *Escriure amb el ritme de la sang. La represa de la novel·la catalana (1925-1929)*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, Secció Històrico-Arqueològica, 2005, p. 20; i a Josep Murgades, «Usos del Noucentisme», *Els Marges*, núm. 58, 1997, p. 75.

sentiment, a l'emoció i a la passió. La cultura ha predominat, i la literatura s'ha ressentit del seu pes, i per això sembla que li manqui força, naturalitat i sobretot humanitat.⁹²

El mateix Ignasi Armengou, en una –òbviament– elogiosa ressenya a *Justícia Social* signada, com hem dit, Màrius Vidal, assenyalava precisament com Brunet havia aconseguit donar la volta a un tòpic que semblava esgotat, donant-li un caire diferent, nou i original:

Aquella descripció tan brillant i tan entusiasta de l'Empordà no la pot fer sinó un home finament sensible i enamorat d'aquest país. Però el més interessant d'aquest enamorament és que Manuel Brunet no ha pas caigut de la seva passió, dient quatre paraules hiperbòliques, barrejades amb quatre tòpics empordanístics. Manuel Brunet, després que l'empordanisme semblava literàriament una cosa exhaurida, ha reeixit a parlar de l'Empordà amb una gràcia particularíssima i nova.⁹³

Al seu torn, Josep M. Batlle va publicar a *La Publicitat* un article en el qual qualificava l'obra de «paròdia» i, entre d'altres elogis, destacava el tema al qual fem referència, associant-lo a una reacció contra la retòrica noucentista i al seu afany de convertir la literatura en gaudi tan sols d'elits erudites:

Aquest «desembarcament» de Brunet [...] és, encara millor, una reacció contra aquesta literatura, contra tot el que té de convencional, i de fantasia basada en l'arqueologia i en l'erudició: un llibre antierudit i antiarqueològic. [...] Els grecs de Brunet traspalsen la vida i la gent del país. Però no la traspalsen sinó en coses epidèmiques. Els empordanesos ja eren els empordanesos abans de l'arribada dels grecs. En realitat, els grecs són els absorbits.⁹⁴

Aquests no són els únics crítics que van destacar aquest aspecte de la narració. En quasi totes les ressenyes aparegudes arran de la publicació del llibre es ressalta el seu rebuig a l'academicisme basat en les restes arqueològiques prova de l'estada dels grecs a Empúries. Amb el mateix punt de vista, Josep Roure i Torrent era molt contundent en les seves afirmacions:

El llibre d'En Brunet és doncs, també, una formidable rebentada a tots els historiadors. En Brunet és el primer autor català que trenca el concepte que teníem dels clàssics; l'academicisme fa un paper mullat al costat de la seva obra, car creiem que En Brunet està més a prop de la realitat que no pas tots els que s'han deixat impressionar pels grecs per la sola raó que han passat molts cents

⁹² A. R. i V. [Antoni Rovira i Virgili], «L'antinoucentisme a Catalunya», *Revista de Catalunya*, núm. 15, setembre 1925, p. 334-335.

⁹³ Màrius Vidal [Ignasi Armengou], «Un llibre interessant», *Justícia Social*, 30.10.1925.

⁹⁴ Josep M. Batlle, «El meravellós desembarc dels grecs a Empúries, de Manuel Brunet», *LP*, 01.12.1925.

anys pel mig. Cal saber apreciar les genialitats dels grecs –ve a allisonar-nos Manuel Brunet– però cal comprendre també que no tots els grecs eren genis.⁹⁵

Hem vist més amunt el tractament que feia Manuel Brunet de la història, amb la qual cosa creiem fermament no es poden posar objeccions a la certesa de les apreciacions d'aquests crítics que hem anat repassant. Malgrat tot, per si encara quedava algun dubte al respecte, també ens podríem recolzar en l'opinió de Josep Pla:

La història, filosòficament parlant, no té cap importància si no ens serveix per demostrar alguna cosa o per marxar en una determinada direcció. El primer que s'ha de fer, doncs, per entendre'ns sobre aquest punt és donar als esdeveniments històrics el lloc que realment tenen i presentar-los d'una manera apassionada, dintre de la claredat i de la sobrietat necessàries. La història l'han creat uns senyors que quan la feien no se n'adonaven. [...] El llibre d'En Brunet és un llibre d'història absolutament veritable, és a dir, antiprofessoral. Què representa –ens ve a dir En Brunet– el famós desembarc dels grecs? Representa l'arribada de l'escultura, és a dir, de la sensualitat, de la cerebralitat, de la malícia. Els grecs portaven escultures per a vendre però alhora portaven uns ulls disposats a aprofitar-se de les escultures vivents que ja hi havia a l'Empordà. [...] Es pot dir més: aquest llibre de Brunet està poblat de formes del nostre inoblidable Manolo Hugué. No hi cerqueu, doncs, el classicisme de cartó de les acadèmies. És un altre classicisme, el que honradament avui es pot fer.⁹⁶

En l'obra s'establia un diàleg implícit entre l'escriptor nouvingut que arribava a l'Empordà –l'autor del pròleg– i un narratori extradiegètic⁹⁷ barceloní a qui explicava com era «aquell país» i la «gent d'allà dalt».⁹⁸ En aquest moment el lector de l'època, previngut de l'estètica noucentista, podia pressuposar que el narrador oferiria una visió del territori completament idealitzada, embafada de tòpics i allunyada de la realitat. Brunet, com hem vist, va adoptar un estil ben diferent, manifestant que havia intentat construir un relat realista. Per aconseguir-ho, havia optat pel distanciament i la ferma autoimposició de mantenir l'esperit crític quan el record de la civilització grega se l'enduria a un terreny on ell no volia anar a parar:

⁹⁵ Josep Roure i Torrent, «Les lletres i les dèries», *Justícia Social*, 02.01.1925.

⁹⁶ Josep Pla, «El meravellós desembarc dels grecs a Empúries i el classicisme tolerable», *LP*, núm. 18.11.1925. A tall de nota marginal, afegirem a la cita unes paraules de 1926 de Josep Pla sobre el *Desembarc*, al qual va definir com un «llibre formidable, que conté, a cada plana, més catalanitat que totes les revistes frigorífiques plegades» (Rosa M. Piñol, «Pla contra los crítics», *LV*, 14.11.1993, p. 56).

⁹⁷ Gérard Genette, *Figuras III*, Barcelona, Lumen, 1989, p. 312-313.

⁹⁸ Manuel Brunet, *El meravellós desembarc dels grecs a Empúries*, *op. cit.*, p. 11.

Altra vegada fou del cas reaccionar per no deixar-me endur per complet pel prestigi literari, històric i arqueològic, i de tot el que no fos la vida, la carn i els ossos, la configuració i la llum del país.⁹⁹

Amb aquesta obra, Manuel Brunet nedava contra corrent, perquè la realitat cultural del moment portava temps amarada d'una estètica idealitzadora de l'antiguitat clàssica. L'autor va abandonar tots aquests referents i va exposar la seva visió del moment històric des d'un punt de vista personal i particular, marcadament realista i natural, distanciant-se de la literatura que havia convertit l'Empordà en «un pretext sentimental de literats i historiadors».¹⁰⁰ Malgrat tot, en alguns aspectes encara no es va poder desvincular del tot del regust classicitzant predominant a l'època.

1.2.2. *El meravellós desembarc i la polèmica sobre la novel·la*

Les dissonàncies estilístiques de l'obra s'han de relacionar també amb el context historicocultural de la creació de la narració. L'any 1925 l'estètica noucentista es trobava en fase epigonal, malgrat que normalment es fixi el 1923 com a fi del moviment, amb la implantació de la Dictadura de Primo de Rivera.¹⁰¹ Jordi Castellanos apunta que la desfeta del Noucentisme, ocorreguda segons ell entre 1923 i 1925, va obrir la porta a una renovació de l'estètica existent:

La desfeta del noucentisme configura un panorama cultural i literari absolutament nou, en bona part com a resultat de l'aparició pública d'un seguit de corrents culturals i ideològics que havien romàs o s'havien format al marge de l'alta cultura, especialment la tradició republicana [...] i la socialista [...]. Aquests sectors obren un front comú que tindria dos eixos: un, aconseguir la comunió entre literatura i públic, és a dir, superar l'escissió que segons ells s'ha produït entre l'escriptor i el poble com a resultat de la política cultural noucentista; segon, i obeint aquesta mateixa finalitat, [...] cal crear una literatura que respongui als problemes de l'actualitat, de la realitat concreta que viuen els ciutadans.¹⁰²

Com hem vist, en la seva etapa de joventut l'autor s'havia identificat plenament amb el Noucentisme, però amb aquesta obra va contribuir a la liquidació definitiva del corrent a través d'una desidealització i ironització dels seus tòpics i models.

⁹⁹ Manuel Brunet, *El meravellós desembarc dels grecs a Empúries*, op. cit., p. 8.

¹⁰⁰ *Ibid.*, p. 10.

¹⁰¹ Vinyet Panyella, , *Cronologia del Noucentisme (una eina)*, op. cit., p. 12.

¹⁰² Jordi Castellanos, «Literatura catalana i compromís social en els anys trenta», *Els Marges*, núm. 69, gener 2002, p. 7.

El declivi noucentista havia tornat a posar sobre la taula el debat sobre la manca de novel·la en català. Aquesta polèmica, que s'havia anat allargant des de 1917,¹⁰³ segons Alan Yates es va tancar precisament el 1925,¹⁰⁴ data de publicació del *Desembarc*. Durant el debat es va criticar la manera com les institucions havien controlat excessivament el mercat editorial i arraconat el gènere novel·lesc. Com va indicar Carme Arnau, poc a poc, precisament en temps d'una dictadura que reduïa els marges de maniobra per a la llengua catalana, es van anar alçant veus assenyalant la necessitat que apareguessin autors no només de prosa, sinó també de novel·la, que satisfessin les necessitats del públic lector:

És la desfeta del Noucentisme o, si es vol, de la institucionalització cultural per donar pas a la diversitat –al contrast i la polèmica, a la competència entre les diverses posicions– allò que caracteritza la nova situació. Paradoxalment, es produeix dins un règim dictatorial que coarta la llibertat política i posa traves a la vida cultural. La introducció d'una situació adversa al catalanisme i a la llengua obliga a multiplicar els esforços de connexió amb el públic, un punt en el qual coincideixen la ja iniciada renovació editorial i les necessitats culturals del moment, unes necessitats que posaran en un primer pla la novel·la.¹⁰⁵

Al seu torn, Alan Yates va destacar que la superació del problema d'aquest gènere i la proliferació de noves obres es va aconseguir gràcies a l'acompliment de tres condicions:

La demanda pública de novel·les sempre hi era: no havia afluïtat des dels primers anys de segle, i àdhuc els noucentistes, a la fi, van haver de fer-ne cas. Però el fet és que, sense el compliment d'altres condicions, la demanda sola no bastava per a estimular i sostenir el retorn a una producció novel·lística normal. Les altres condicions, teòriques i materials, són ventilades plenament en la discussió de 1925. La primera és la superació definitiva del monopoli literari del Noucentisme, [i l'altra] una reacció contra l'intel·lectualisme i la deshumanització que foren les causes principals del rebuig de la novel·la.¹⁰⁶

El meravellós desembarc dels grecs a Empúries va ésser publicada precisament l'any 1925 per Edicions Diana, que perseguia amb aquesta obra un objectiu molt relacionat amb aquesta distància entre la literatura existent i el públic lector que comentàvem. Tal

¹⁰³ Carme Arnau, «Crisi i represa de la novel·la», dins M. de Riquer, A. Comas i J. Molas, *Història de la literatura catalana.*, vol. X, *op. cit.*, p. 12-13.

¹⁰⁴ Alan Yates, *Una generació sense novel·la?* Barcelona, Edicions 62, 1975, p. 186, i Carme Arnau, «Crisi i represa de la novel·la», dins M. de Riquer, A. Comas i J. Molas, *Història de la literatura catalana*, vol. X, *op. cit.*, p. 15.

¹⁰⁵ Jordi Castellanos, «Mercat del llibre i cultura nacional (1882-1925)», *Els Marges*, núm. 56, octubre 1996, p. 27.

¹⁰⁶ Alan Yates, *Una generació sense novel·la?*, *op. cit.*, p. 187.

com va assenyalar Marina Gustà,¹⁰⁷ a banda de la qüestió econòmica –fer rendible l'edició de llibres–, en el projecte d'aquesta editorial hi havia una intenció relacionada amb la crisi de públic de la literatura catalana. Josep Pla, conjuntament amb l'editor Ignasi Armengou, es va posar al capdavant del repte de recuperar el terreny perdut, promovent la fundació d'Edicions Diana i la seva Biblioteca d'Autors Independents:

Després d'haver-se passat pràcticament un any a Alemanya, Pla torna a instal·lar-se a París el març de 1924. I són alguns aspectes de l'actualitat literària parisenca els que utilitzarà com a terme de comparació per plantejar l'anacrònica misèria d'una literatura sense fons de polèmica ni un marc de competència comercial que n'estimulin la vitalitat. Tant aquestes crítiques de l'anquilosament temàtic i formal, com les demandes que s'hi associen i que impliquen la responsabilitat del ram de l'edició, desembocaran, al cap d'un any, en la presentació d'Edicions Diana, feta gairebé a tall de manifest, i en la publicació, com a llibre insígnia, de *Coses Vistes*. I no cal dir que [...] la seva ofensiva amb pretensions de desintoxicació [...] s'ha d'entendre inserida en el clímax del debat sobre la crisi de la novel·la.¹⁰⁸

Per tenir una vida plenament satisfactòria i normal, Josep Pla creia que la literatura catalana s'havia de prodigar en tots els gèneres, i per tant calia potenciar la prosa en tots els seus vessants. Per aconseguir aquest objectiu, proposava treure al carrer un mínim de quatre llibres en prosa d'autors diversos cada any. Manuel Brunet, conegut de Pla i amic personal d'Armengou, de seguida va entrar al projecte. Miquel Ferrer i Sanxis, a les seves memòries, dóna més detalls d'aquesta amistat entre l'autor i l'editor i les seves incursions a la Llibreria Italiana de Barcelona mantinguda pel mateix Ferrer:

Ignasi Armengou, un advocat jove que amb el temps seria cap de l'Oficina de Turisme de la Generalitat, ubicada a la Gran Via, era un dels primers afiliats a la Unió Socialista de Catalunya i un assidu col·laborador de *Justícia Social*. No sé com, entaulà bona amistat amb Manuel Brunet, aleshores redactor del diari *Las Noticias* de Barcelona. Quan els vaig conèixer no sabia pas qui eren. Entraren agafats del braç i Manuel Brunet anava amb el seu inseparable bastonet. Quan els vaig anar tractant em semblava impossible que poguessin congeniar perquè Armengou era un noi més aviat tímid i Brunet corrosiu a més no poder.¹⁰⁹

Precisament, l'obra de l'autor vigatà va ésser una de les escollides per posar en marxa el projecte d'Edicions Diana, acompanyant l'edició de *Coses vistes* del mateix Josep Pla. Els altres dos llibres previstos, unes «memòries divertidíssimes» d'Eugeni Xammar i un

¹⁰⁷ Marina Gustà, *Els orígens ideològics i literaris de Josep Pla*, Curial, Barcelona, 1995, p. 389-430. Vegeu també Cristina Badosa, *Josep Pla, biografia del solitari*, op. cit., p. 344-345.

¹⁰⁸ Marina Gustà, *Els orígens ideològics i literaris de Josep Pla*, op. cit., p. 391.

¹⁰⁹ Miquel Ferrer i Sanxis, *Memòries (1920-1970)*, op. cit., p. 54.

recull d'obra dispersa de Ramon Raventós, no van ésser oferts al públic malgrat les ambiciosos aspiracions inicials que manifestava el mateix editor al seu amic Fidel Dalmau:

Bon amic Riu: Aquell projecte de publicacions de què vaig parlar-te en el meu darrer viatge a Manresa pot considerar-se un fet. El primer volum serà de Josep Pla *Coses vistes*, recull d'impressions, retrats, articles, etc. Les ¾ parts completament inèdites. 250 pàgines ben completes a bon preu. En conjunt resulta una cosa interessantíssima. L'Altés és l'impressor. Sortirà al carrer dintre de la primera quinzena del mes de maig. El segon volum serà el de Brunet. El tercer de Ramon Raventós humorista mort.

[...] Després de tot crec que l'obra que empenem és digna d'ésser fonamentada per molts motius i perquè Brunet i Pla són dos amics de temps, des d'aquella època del nostre *Cenacle*.¹¹⁰

Edicions Diana, després de publicar altres llibres de Pla (*Rússia i Llanterna màgica*) i obres de Cèsar August Jordana, Millàs-Raurell, Francesc Madrid i Joan Santamaria, va desaparèixer, deixant el projecte pel qual havia nascut sense acabar.¹¹¹

1.2.3. L'Empordà, paisatge verge

Un altre aspecte destacable de l'obra és la representació del paisatge. Hi té un paper tan primordial que acaba convertit en un personatge més. Ja al pròleg, l'autor testimonia l'adhesió a la terra empordanesa i a la seva gent a través de la consideració que «tots [els catalans] duem sobre el pit la imatge de l'Empordà, clara i precisa com un esmalt».¹¹²

Amb tot, Manuel Brunet també va intentar adoptar en les descripcions una perspectiva desmitificadora i trencadora amb la tradició, tal com havia fet amb el tractament de la influència grega en la història. A priori, una narració d'aquesta època situada a l'Empordà hauria d'entroncar amb la visió d'aquest escenari pròpia de la tradició literària renaixencista i modernista. Com ha explicat Jordi Pla, aquesta concepció estava basada en cinc eixos o focalitzacions traçades ja des del poema *L'Empordà* de Jacint Verdaguer, i que es convertirien en emblemàtiques: folclòrica, èpicoantropològica, miticogeogràfica, històrica i simbolicomoral.¹¹³ Jaume Guillamet, a

¹¹⁰ M. Carmen Riu de Martín, *Literatura epistolar de noucentistes catalans: Correspondència amb Fidel S. Riu Dalmau (1896-1981)*, op. cit., p. 95.

¹¹¹ Jordi Castellanos, «Mercat del llibre i cultura nacional (1882-1925)», op. cit., p. 32; i Marina Gustà, *Els orígens ideològics i literaris de Josep Pla*, op. cit., p. 405. Sobre la intervenció directa de Josep Pla en el projecte editorial d'Edicions Diana, vegeu Josep Pla, *Cartes a Pere*, op. cit., p. 80, 87-89 i 334-336.

¹¹² Manuel Brunet, *El meravellós desembarc dels grecs a Empúries*, op. cit., p. 5.

¹¹³ Jordi Pla, «L'Alt Empordà», dins Narcís-Jordi Aragó i Mariàngela Vilallonga (eds.), *Atles literari de les terres de Girona, segles XIX i XX*, vol. I, Girona, Diputació de Girona, 2003, p. 24.

més, va afegir que la tradició de culte a l'Empordà va estar molt lligada al moviment polític catalanista:

La fascinació per l'Empordà ve de molt temps enrere i les mostres millors són a la literatura. Des de mitjan segle XIX s'aprecia la tradició liberal de la comarca i els poetes de la Renaixença canten el seu paisatge suau, lluminós i ventejat, els monuments que hi ha deixat la història, el caràcter i la sociabilitat de la gent.

[...] L'empordanisme literari és una part del moviment polític i cultural del catalanisme, decantat pel republicanisme fderal característic de la comarca.¹¹⁴

Com hem dit, els fonaments d'aquesta admiració van ésser apuntats per Verdaguer en el seu poema *L'Empordà*, tot i que alguns autors anteriors de la Renaixença, com Damas Calvet i Carles Bosch de la Trinxeria, «ja havien preparat, amb anterioritat a Vedaguer, el gresol del mite empordanès».¹¹⁵ En qualsevol cas, en el poema esmentat l'autor de Canigó va plasmar una visió idíl·lica del territori que va fer fortuna:

Dels Pirineus vegí la capçalera,
per damunt d'ells sortint lo Canigó,
com tità que s'aboca a una barrera
per veure eix pla germà del Rosselló.

[...] Vegí lo golf a on Roses i Empúries
decrèpites banyant-se en sa vellor,
veuen passar onades i centúries,
cap d'elles, ai!, tornant-los sa grandor.
Ni els grecs llaüts que amb ales de gavina
vingueren en ses costes a niuar;
ni la gent llíbia, rhòdia ni llatina
que s'hi abocaren com los rius a la mar.¹¹⁶

Aquests referents van ésser consagrats definitivament per Joan Maragall. Dins el discurs elogiós *Als empordanesos* (1906), el poeta modernista va descriure l'Empordà com el «capçal de la pàtria, mirall de Catalunya»¹¹⁷ i, després, dins *L'Empordà*, va intentar recuperar el sentiment de catalanitat a través d'aquest racó de país, atorgant-li un paper fonamental per al conjunt de Catalunya:

¹¹⁴ Jaume Guillaumet, *L'Empordà dels escriptors*, Barcelona, L'Avenç, 2009, p. 9.

¹¹⁵ Jordi Pla, «L'Alt Empordà», dins Narcís-Jordi Aragó i Mariàngela Vilallonga (eds.), *Atles literari de les terres de Girona, segles XIX i XX*, vol. I, op. cit., p. 27.

¹¹⁶ Jacint Verdaguer, *Obres completes*, Barcelona, Selecta, 1974, p. 418

¹¹⁷ Joan Maragall, *Obres Completes. Obra catalana*, Barcelona, Selecta, 1970, p. 746.

Vetlleu, vetlleu, empordanesos, pel nom sagrat de Catalunya i pel vostre particular. [...] Si tot Catalunya se perdés, però restés l'Empordà, Catalunya podria tornar a ser un dia o altre més gran i més forta que mai hagués estat, i que si, pel contrari, de tot Catalunya sols l'Empordà es perdés, la pàtria ja no seria ella mateixa.¹¹⁸

Arran de l'inici de les excavacions a les ruïnes d'Empúries, la idealització de l'Empordà es va accentuar, i els descobriments arqueològics van convertir aquest lloc en «un dels elements, i no el menor, del mite de la Catalunya grega».¹¹⁹ Empúries, en definitiva, va anar guanyant pes en l'imaginari noucentista:

Eugeni d'Ors, [...] a les seves gloses des de 1906 predicava, ni que fos quimèricament, coses com el descobriment del Mediterrani –naturalment des d'Empúries–, la mesura àtica o la refundació en la cultura catalana, del Renaixement sobre la base del pensament i l'art dels grecs [...].

L'interès per les ruïnes d'Empúries va anar de bracet amb el projecte de dotar d'institucions la cultura i de posar el català en condicions no només de ser parlat i usat en literatura correctament des del punt de vista gramatical i de lèxic sinó també d'esdevenir una veritable llengua moderna de cultura.¹²⁰

El tòpic d'Empúries com a bressol de l'herència grega va anar guanyant força en l'imaginari noucentista, sobretot quan el 25 d'octubre de 1909, tot just uns mesos després de la revolta de la Setmana Tràgica, es va fer pública la troballa de l'estàtua d'Esculapi, que va reafirmar els postulats del corrent:

Va constituir, enmig de la inquietud i de la incertesa provocades per la revolta popular d'aquell estiu, ara així com una injecció de moral per al projecte noucentista i, més en particular, per al muntatge ideològic que desplegava aquest a l'entorn del concepte vertebrador de classicisme: allò que ara sorgia de les ruïnes d'Empúries era com la confirmació de la continuïtat que existiria entre la Catalunya grega, clàssica, i la Catalunya actual; era el passat, degudament idealitzat, el que semblava venir en ajut i en validació de la Catalunya exultant i alhora convulsa de començaments del XX.¹²¹

Aquesta troballa va donar impuls i fonament a les teories noucentistes. Com va explicar Josep Murgades, Eugeni d'Ors va prendre la descoberta anterior d'un cap de marbre, atribuït a la deessa Diana o Afrodita, com a motiu d'inspiració per a la seva glosa de l'11 de desembre d'aquell any, titulada «Petita oració». També Josep Carner la va situar

¹¹⁸ Joan Maragall, *Obres Completes. Obra catalana, op. cit.*, p. 748.

¹¹⁹ Miquel Tarradell, «L'arqueologia catalana. La situació actual i els precedents», *Serra d'Or*, núm. 269, febrer 1982, p. 18.

¹²⁰ Carles Miralles, «Empúries i els grecs», *L'Avenç*, núm. 335, maig 2008, p. 51.

¹²¹ Josep Murgades, «Ús ideològic del concepte de classicisme durant el Noucentisme», dins VV. AA., *Polis i Nació. Política i literatura (1900-1939)*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 2005, p. 21-22.

en l'origen del seu famós sonet «Camperola llatina», composició que va constituir una síntesi poètica de la idea de l'herència hel·lena.¹²² Empúries va perdurar en l'imaginari noucentista les dècades següents, convertit en un tòpic fonamental per justificar l'esperit mediterrani i la tradició clàssica. Un altre exemple d'aquesta influència el trobem a través d'Àurea de Sarrà (Barcelona, 1889 – Arenys d'Empordà, 1974), una ballarina que durant els anys vint va triomfar arreu d'Europa i, especialment, a Grècia, amb els seus *Cants plàstics*. Aquestes danses inspirades en el món clàssic grecollatí eren considerades pels prohoms noucentistes com la plasmació en dansa dels principis del moviment, més encara si tenim en compte que l'artista es va inspirar en les ruïnes emporitanes per crear la peça *La nimfa de Zeus*. Àurea de Sarrà va tenir el seu punt àlgid a Catalunya la nit del 31 de juliol de 1927, ja als epígons del Noucentisme, amb una actuació en l'*Ungiment de l'Arc de Berà* («Festa popular d'una alta valor clàssica»), una diada reivindicativa de la tradició grecollatina en què també hi van participar Pere Bosch Gimpera, Joaquim Balcells i Joan Estelrich.¹²³

Al marc estètic existent en aquells anys, Manuel Brunet «oposa un relat ingenu a la visió literària i arqueològica dels qui proclamen que l'Empordà és com Grècia».¹²⁴ Va intentar allunyar-se de la visió classicitzant del territori i d'aquesta identificació reduccionista, pròpia d'un conjunt d'escriptors barcelonins de principis de segle XX entre els quals es comptaven Josep M. de Sagarra, J. V. Foix o Tomàs Garcés, que havien descobert l'Empordà i en parlaven molt elogiosament en les seves obres:

Sota les palmeres del pati de l'Ateneu Barceloní un amic m'havia parlat de l'Empordà amb exaltació. Em ponderava el paisatge empordanès, el seu mar, la gent i llurs bregues i la facilitat amb què de la cridòria revé la calma, igual com el fer del mar. I recordo que em deia: «Allò és Grècia». –Això no té res d'estrany: en aquell temps aquest xarampió féu molts estralls. –Però com que mai no m'he resignat que la literatura m'emboirés la vista, reaccionava contra la dèria de la comparança i contra l'emoció del meu amic.¹²⁵

L'autor, per tant, es va desmarcar dels cànons establerts retratant una arribada dels grecs amb un estil realista i amb una certa dosi d'humorisme, allunyat de tòpics literaris imposats. Amb tot, cal assenyalar que el propòsit de Brunet d'allunyar-se d'aquests

¹²² Josep Murgades, «Ús ideològic del concepte de classicisme durant el Noucentisme», *op. cit.*, p. 21-23.

¹²³ Mariàngela Vilallonga, «Àurea de Sarrà: una Dèmetre catalana a la Grècia de 1926», *Assaig de teatre: Revista de l'associació d'investigació i experimentació teatral*, núm. 66-67, 2008, p. 53-57.

¹²⁴ Jaume Guillaumet, *L'Empordà dels escriptors*, *op. cit.*, p. 85.

¹²⁵ Manuel Brunet, *El meravellós desembarc dels grecs a Empúries*, *op. cit.*, p. 6.

tòpics només va ésser reeixit pel que fa al de la identificació de l'Empordà amb Grècia, perquè respecte a la descripció del paisatge no va poder evitar la visió idíl·lica:

Tot i que l'autor rebutja explícitament la pura identificació de l'Empordà amb Grècia, que havien propiciat els noucentistes, bo i retraient la deshumanització que aquest mite comporta, el conjunt de la seva narració no deixa de ser una evocació del paisatge empordanès, dins la tradició que havien consagrat Verdaguer i Maragall. [...] Amb tot, l'Empordà que batega a *El meravellós desembarcament...* és més vital, més sensorial, més diàfan i lluminós, potser perquè la mirada que l'abraça és més apassionada i es vesteix d'una verbalitat llampant, pròdiga d'imatges i sensacions, abocada amb un flux ric i esponerós.¹²⁶

Detinguem-nos ara a examinar les gràcies que Brunet atribuïa a l'Empordà i la relació dels seus habitants amb el paisatge que els envoltava. El narrador dota les descripcions d'una forta càrrega suggestiva, però ho fa d'una manera lírica i retòrica. El dibuix que descriuen les muntanyes en acostar-se en pendent suau fins a tocar el mar és convertit en metàfora d'una unió afectiva i amorosa entre els dos elements; una fal·làcia patètica¹²⁷ exemplificadora de la simbiosi entre l'home i la terra. Aquesta imatge es converteix en recurrent i es troba al rerefons de totes les descripcions del paisatge que apareixen a l'obra:

Són moltes les gràcies de l'Empordà, però la primera de totes és del terror: és el maridatge de la terra amb el mar, la terra que eixampla els braços per deixar entrar el mar i s'enfila, un xic enllà, a tot voltant, per mirar el mar. I tot això es fa naturalment. El paisatge gairebé enlloc no esdevé teatral; per veure trucs heu d'enfilar-vos pels bastidors i la decoració de muntanyes que li fan de teló de fons.¹²⁸

En aquestes descripcions, tanmateix, no hi pot faltar l'element climàtic empordanès per excel·lència, el que tradicionalment ha estat considerat com un dels que més ha contribuït a forjar la identitat d'aquesta terra: la tramuntana. Quan la descripció esdevé massa retòrica, aquesta fa la seva aparició:

Si en algun moment [...] el paisatge pogués disfressar-se d'ègloga, es cuidaria prou la tramuntana d'esbandir-lo i treure-li les lleganyes inútils.¹²⁹

¹²⁶ Jordi Pla, «Manuel Brunet, l'empordanès de Vic», *op. cit.*, p. 52.

¹²⁷ Entenem per fal·làcia patètica o imaginació antropomòrfica el recurs d'expressió figurada pel qual l'autor animitza de forma subjectiva el món físic, especialment quan es refereix a la dotació de sentiments abstractes a éssers inanimats. En el cas que ens ocupa, correspondria a la unió amorosa de l'home amb el paisatge (Joan A. Oriol Dauder i Joan Oriol i Giralt, *Diccionari de figures retòriques i altres recursos expressius*, Barcelona, Llibres de l'Índex, 1995, p. 97).

¹²⁸ Manuel Brunet, *El meravellós desembarc dels grecs a Empúries*, *op. cit.*, p. 10.

¹²⁹ *Ibid.*, p. 11.

Brunet volia mantenir-se ferm però la seva prosa no podia evitar el deix líric, aprofitant al màxim les metàfores i sinestèsies per fer més sensuals les descripcions del paisatge. Llavors no emprava contrapunts irònics, sinó que es rendia davant un escenari únic definit principalment amb les imatges del «maridatge entre la terra i el mar» i del país «abraçant els nouvinguts». El paisatge, doncs, sempre és descrit harmoniosament, amb tots els elements perfectament combinats creant un escenari idíl·lic, paradisiac, d'incomparable bellesa. Tot el territori és descrit en funció del mar, aquest mar de cobalt que constitueix el seu principal element:

El mar era, en realitat, tan blau, tan flairós i lluent com ara, però l'Empordà feia una olor de terra verge que enamorava. Es veien resplendir els conreus vora les cavorques i l'onejar del bosc de pins gronxat per la tramuntana. De tot arreu, enmig de la verdor, sortien bocins de caminets que serpentejant redreçaven l'espina per veure aquell país tan pla.¹³⁰

L'Empordà de Manuel Brunet no era hostil, ans al contrari, era una terra oberta i franca que acollia els forasters grecs amb gentilesa i els donava la benvinguda amb càlides mostres d'hospitalitat:

Tot se'ns aparenta com una abraçada en aquest país: la plana voltada de serralades i la terra abraçant-se al mar.¹³¹

La imatge de l'abraçada entre la terra i el mar a la badia de Roses és recurrent, i l'autor l'extrapola al conjunt del territori en què s'ambienta l'obra. D'aquesta manera, l'Alt Empordà –l'autor acotava la història només a la meitat septentrional de l'Empordà– és presentat com el fruit de la comunió perfecta i indissoluble de plana, muntanyes i mar, una combinació que dona com a resultat una terra on tots els elements s'integren en una unió perfecta, sense pretensions ni estridències:

Una bella aigua, una platja com la mà, un cel molt blau, un país molt extens i ben ajagut, emmurallat de muntanyes i ben acabat com una república.¹³²

Tots aquests exemples ens demostren, per tant, que el propòsit de Brunet de deixar de banda l'excés de lirisme no va ésser reeixit. L'autor s'havia adonat que havia caigut en el defecte que precisament volia evitar, i per aquest motiu va demanar disculpes al mateix pròleg que obria el llibre:

¹³⁰ Manuel Brunet, *El meravellós desembarc dels grecs a Empúries*, op. cit., p. 113.

¹³¹ *Ibid.*, p. 23.

¹³² *Ibid.*, p. 38.

Si l'escriure no fos un art de realitzacions, parlaria de l'Empordà amb un llenguatge esbandit de tot deix de literatura, faria passar una tramuntanada per les planes d'aquest llibre perquè l'higienitzés i matés el microbi de la retòrica mal administrada: en parlaria utilitzant, en compte de la màquina literària de fotografiar, un lèxic intel·lectual degudament clarificat i faria un llibre com una auca.¹³³

Tanmateix, tancarem el comentari sobre el paisatge amb una consideració final que ens servirà per situar l'escenari en el seu punt just. L'any 1946 l'autor va confessar que per a algunes de les descripcions que hi apareixen –les referents a la platja i el seu entorn, que és on va situar l'arribada dels grecs– no s'inspirà directament en l'Empúries real, sinó en les platges de Castelló:

Hasta 1940 todo mi Ampurdán se reducía casi a Castelló de Ampurias y su playa. Instalado en Castelló de Ampurias desde fines de 1939, y después en Figueras, mi ampurdanismo era puramente decorativo. Digo esto en respuesta a los que me suponen un técnico en ampurdanerías. Y añadiré que cuando me permití escribir una fantasía sobre el maravilloso desembarco de los griegos en Ampurias no había estado nunca en Ampurias. Porque no hay que confundir las ruinas de Ampurias con Castelló de Ampurias, la capital del condado de este nombre. Y como esta playa es completamente salvaje, tal como Dios la hizo, sin que perturbe su paz y sus líneas ni una barraca de carabineros, el escenario para dar noticias exactas sobre el desembarco de los griegos no podía ser más adecuado.¹³⁴

Aquesta anècdota, una picada d'ullet que desvetlla un detall poc rellevant sobre l'obra, demostra però una vegada més la capacitat suggestiva de la prosa de Brunet, que va ésser capaç d'"enganyar" el lector i fer-li creure que l'escenari descrit era genuïnament Empúries. Malgrat això, creiem que la resta de descripcions, dedicades a la badia de Roses, a la plana empordanesa i al conjunt que forma en abraçar-se a les Alberes, sí que van ésser elaborades prenent com a model la realitat observada de primera mà, i per això les seves descripcions són tan poètiques.

1.2.4. Personatges de carn i ossos

El meravellós desembarc dels grecs a Empúries no és una narració complexa, sinó que presenta una trama ben senzilla. Hi intervenen molt pocs personatges humans, la gran majoria dels quals són perfilats amb pocs traços. D'entre tots els que apareixen a l'obra, destaquen per la seva condició de protagonistes els dos joves enamorats, Mariner i Tamariu.

¹³³ Manuel Brunet, *El meravellós desembarc dels grecs a Empúries*, op. cit., p. 14.

¹³⁴ Manuel Brunet, «La Costa Brava y la Guía de José Pla», *Destino*, núm. 479, 21.09.1946, p. 13.

Abans d'iniciar l'anàlisi de les seves característiques, però, creiem convenient anotar un detall biogràfic de l'autor que permet entendre millor la trama del relat: Manuel Brunet es va casar l'any 1924 amb la pubilla M. Teresa Mayor, de Castelló d'Empúries, però tenim constància que la relació va començar temps abans que es produís l'enllaç. Segons Jaume Passarell, durant el festeig Brunet normalment es desplaçava regularment de Barcelona a Castelló, després d'haver donat un tomb pel passeig de Gràcia amb el seu amic Eugeni Xammar, company de *La Publicitat*:

Sortien plegats al carrer, [Eugeni Xammar] llogava un cotxe de punt, i es passejaven amunt i avall del passeig de Gràcia fent goma. Abans havia comprat un parell de cigars havans dels més grossos a l'estanc del Baixador, [...] i se'ls fumaven tot passejant, ben repapats damunt dels coixins del vehicle. El passeig durava fins al capvespre. Aleshores s'acomiadaven. Brunet havia d'anar a agafar el tren per anar a Castelló d'Empúries a veure la xicota.¹³⁵

En conseqüència, podem relacionar l'enamorament de Mariner i Tamariu –reconversió del mite del pastor i la sirena en el d'un grec i una pagesa–¹³⁶ amb la pròpia experiència personal de l'autor i Maria Teresa Mayor.¹³⁷

Acceptat aquest punt, la descripció planera i mig irònica dels dos personatges principals guanya en expressivitat. D'una banda, Mariner és descrit amb un llenguatge clar i mig irònic com un bon xicot, amb el cap una mica ple de pardals però que «no tenia altre mal que un fart de llenya endarrerit».¹³⁸ En el text la ironia està reservada als personatges masculins, tant grecs com empordanesos; mentre que a l'hora de parlar dels femenins i del paisatge la veu narrativa se n'aparta i es deixa endur per un to poètic i sensual. Comprovem-ho en la descripció de Tamariu, que Gabriel Planella va voler relacionar amb la descripció canònica de la Ben Plantada orsiana,¹³⁹ tot i que al nostre

¹³⁵ Jaume Passarell, *Homes i coses de la Barcelona d'abans*, op. cit., p. 114.

¹³⁶ Vicenç Pagès, «Un divertiment sobre el mite de l'Empordà», *El Punt*, 13.02.1994, p. 25.

¹³⁷ El text recolza aquesta hipòtesi, ja que Mariner arriba de terres llunyanes sense conèixer el país i conquereix una pubilla indígena sota els consells del patró, el seu pare, qui al seu torn es podria identificar amb Claudi Ametlla, que ja estava casat amb una castellanina (Maria Peris i Mas de Xexàs) i va ser l'instigador de la relació. En aquells anys, Ametlla era el director de l'agència de notícies Havas, en la qual treballava Brunet. Jordi Pla, en el seu estudi «Manuel Brunet, l'empordanès de Vic» ja citat, apunta que l'*alter ego* de Brunet és el patró, el qual prefereix fer arrels a Empòrion abans que a Massàlia (identificat amb Vic o Barcelona), però ens decantem més per pensar que Brunet, encara relativament jove quan va escriure el llibre, es pot identificar perfectament amb Mariner per totes les concomitàncies biogràfiques que apareixen a la novel·la.

¹³⁸ Manuel Brunet, *El meravellós desembarc dels grecs a Empúries*, op. cit., p. 40.

¹³⁹ Gabriel Planella, «Història novel·lada amb esperit noucentista». Malauradament, no disposem la referència d'aquest article perquè estava retallat entre els papers del Fons Manuel Brunet i Solà de la UdG, i no hi figura ni el mitjà ni la data en què va ser escrit, tot i que és en motiu de la reedició del llibre que va publicar l'editorial Parsifal el 1993. En aquest article l'autor identifica l'obra plenament dins el Noucentisme, afegint també que el mètode utilitzat per Brunet de simbolitzar la unió de dues cultures a través de la unió dels personatges és un mecanisme que «segueix la praxi orsiana». No negarem aquesta

entendre són una mica diferents. La creació d'Eugeni d'Ors, tot i que físicament és una mica desproporcionada, està caracteritzada per la mesura i el seny, el pudor i les bones maneres, i és descrita a la manera noucentista:

El moviment de la Ben Plantada és presidit per la Música, la gràcia de sos ulls deu caure baix la competència i jurisdicció d'Urània, musa de l'Astronomia. És com una llar encesa enmig de nosaltres. I el secret se troba en la seva natural mesura i bon seny.¹⁴⁰

La Ben Plantada era a principis de segle el paradigma del refinament, emblemàtica no tant per la bellesa de la seva figura sinó per les bones maneres. Tamariu, en canvi, destaca per la seva esveltesa i joventut i, sobretot, pel seu temperament arrauxat i salvatge. La veu narrativa la descriu fugint dels cànons del moment, i elogia la seva frescor i bellesa natural en uns termes molt sensuals:

Tota ella era com una fruita sucosa, de pell tivant i daurada.[...] La seva salvatgeria i aquelles dents tan blanques eren promesa d'una agror saborosa. Maridada, quan hagués donat florida, seria una poma camosina que perfumaria la llar.¹⁴¹

Sucositat, pell daurada, agror saborosa, perfum... En un fragment tan reduït, i gràcies a la poeticitat del seu estil, Manuel Brunet era capaç de sintetitzar sensacions diferents, que representaven gràficament Tamariu com una escultura clàssica perfecta amb la qual «l'art no hauria de fer cap gran miracle».¹⁴² Un personatge femení que, d'altra banda, simbolitzava la receptivitat envers la cultura forastera, la voluntat de civilitzar-se. Gradualment, Tamariu anava adoptant costums i refinaments dels peloponesos, i així, tota sola, la jove va acabar amb la reticència indígena, convertint-se en el mascaró de proa de la unió de les dues cultures, una empordanesa hel·lenitzant símbol de la refundació de l'Empordà.

Mariner i Tamariu, en definitiva, són personatges de carn i ossos, construïts de forma realista. D'aquesta manera, Brunet també satisfèia una altra de les reclamacions de Pi i Sunyer recollides en l'article esmentat anteriorment, aquesta vegada sobre el retorn dels personatges humanitzats:

última afirmació, però segons el nostre parer, tal com hem vist, hi ha elements prou importants que demostren que aquesta novel·la feia una interpretació del model noucentista que denotava que aquest ja es trobava en una fase crepuscular.

¹⁴⁰ Eugeni d'Ors, *La Ben Plantada*, op. cit., p. 14-25.

¹⁴¹ Manuel Brunet, *El meravellós desembarc dels grecs a Empúries*, op. cit., p. 83.

¹⁴² *Ibid.*, p. 93.

Fa uns anys, les obres catalanes, malgrat una certa qualitat barroera, natural en tots els inicis, estaven més amarades de passió. Jugaven tragèdies veritables homes de carn i d'ossos, amb sang a les venes, i amb idees, esperances, generositats i contradiccions humanes.¹⁴³

Josep Pla, en el «Retrat de passaport» dedicat a l'autor –reelaboració de l'article aparegut a *La Publicitat* l'any 1925 que hem citat més amunt– va aplaudir precisament la plasticitat de les descripcions dels personatges:

Llegiu aquest llibre amb un llapis a la mà: de cada plana, en podreu fer un dibuix. Sovint trobareu el dibuix insuficient: us palpau els dits com si tinguéssiu un bocí de terra per fer-ne una forma: una anca, una esquena, una cuixa... I veureu la forma a ple aire, davant la mar, sota el cel meravellós.¹⁴⁴

1.2.4. Un llibre com una auca

Un altre aspecte a comentar és el caràcter novel·lesc de l'obra, sobre el qual hi va haver diversitat d'opinions en el moment de la seva aparició. Molts dels crítics de l'època dubtaven a l'hora de qualificar l'obra de conte o novel·la, perquè d'una banda és més complexa i llarga que un conte, però no té entitat suficient com per ésser considerada una novel·la. Ara bé, abans de tot, cal definir què entenem per novel·la –italianisme aparegut al segle XV (*novella*, diminutiu de *nova*) per designar la «novetat» d'aquest gènere–¹⁴⁵ per poder posteriorment analitzar si l'obra de Brunet ho és. Segons l'opinió d'E. M. Forster, que incloïa una definició d'Abel Chevalley, una novel·la «és "una ficció en prosa d'una certa extensió" ("*une fiction en prose d'une certaine étendue*")». Amb això ja en tenim prou, i potser gosaria afegir-hi que l'extensió no hauria de ésser inferior a 50.000 paraules.»¹⁴⁶ Enric Sullà, en una antologia de textos de teoria literària sobre la novel·la, va afegir que aquestes cinquanta mil paraules es tradueixen en unes dues-centes pàgines,¹⁴⁷ amb la qual cosa podríem interpretar a través d'aquestes puntualitzacions que el *Desembarc* no és cap novel·la.

D'altra banda, José Ortega y Gasset va assenyalar en un altre article del mateix volum que l'element important de la novel·la contemporània no és l'anècdota, sinó la

¹⁴³ Carles Pi i Sunyer, «Amb motiu d'una novel·la», *op. cit.*

¹⁴⁴ Josep Pla, *Retrats de passaport*, O. C. XVII, Barcelona, Destino, 1970, p. 401. Curiosament, el retrat de Manuel Brunet està datat el 1924, tot i que l'obra no va ésser publicada fins el 1925, i l'article a *La Publicitat* va aparèixer el 18 de novembre de 1925.

¹⁴⁵ Joan Coromines, *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*, vol. V, Barcelona, Curial Edicions Catalanes–Caixa de Pensions "La Caixa", 1990, p. 978.

¹⁴⁶ E. M. Forster, *Aspectes de la novel·la*, Barcelona, Columna, 1992, p. 13. Recull la definició de Chevalley de *Le Roman Anglais de Notre Temps* (Londres, Milford, 1921).

¹⁴⁷ Enric Sullà (ed.), *Teoria de la novel·la. Antologia de textos del segle XX*, Barcelona, Crítica, 1996, p. 13.

forma com aquesta està contada. Accentua així l'antítesi entre novel·la i conte, perquè en aquest últim es posa èmfasi principalment en la peripècia, l'aventura.¹⁴⁸ L'obra de Brunet barrejaria elements de tots dos gèneres, perquè les línies narratives de l'enamorament de Tamariu i Mariner i la colonització dels grecs s'entrellacen amb la el·lirisme de les descripcions. A més, la forma com està narrada la història, a través d'escenes, amb abundància de descripcions altament poètiques, resta dinamisme a l'obra.

Una altra via per resoldre la qüestió la trobem en el llibre de M. Baquero Goyanes *¿Qué es la novela? ¿Qué es el cuento?*, en què posa de relleu la distinció entre novel·la, novel·la curta i conte, a través de la forma com es transmet l'emoció estètica:

La emoción estética proporcionada por la novela corta y por el cuento es de signo distinto a la entrañada en la novela. En el cuento y en la novela corta, la nota emocional es única y emitida de una sola vez, más o menos sostenida, según su extensión, pero, por decirlo así, indivisible.

La novela es un conjunto de notas emocionales que podríamos comparar con la sinfonía musical, cuyo sentido completo no percibimos hasta una vez oído el último compás, leído el último capítulo. El tono de ésta podrá ser distinto del de los anteriores, a diferencia de lo que ocurre en el cuento, animado por un mismo tono emocional, único, sin interferencias, llámense éstas acciones secundarias, paisaje o diálogo accesorio.¹⁴⁹

Podem concloure, per tant, que *El meravellós desembarc* no es tracta ni d'una novel·la ni d'un conte pròpiament dits, perquè comparteix elements dels dos gèneres. D'altra banda, tampoc podem considerar l'obra una novel·la curta, perquè l'emoció de què parlàvem no és del tot sostinguda, i a més hi intervenen elements propis d'una novel·la com les descripcions abundants del paisatge o la presència d'accions secundàries breus.

Una altra opció la trobaríem en el poema en prosa o la novel·la lírica,¹⁵⁰ guiats pel lirisme present en tot el relat. Tot i que s'hi acosta força, tampoc l'hi podem considerar del tot perquè aquest lirisme no és el protagonista principal del relat:

Nuevamente habría que acudir a la trama, al argumento, a la situación, a todo lo que en el cuento significa una tensión, un mínimo de peripecia, para comprobar cómo el adelgazamiento o exclusión de tales componentes en un relato breve hace de éste un poema en prosa, siempre que, al

¹⁴⁸ José Ortega y Gasset, «El concepto de novela», dins Enric Sullà (ed.), *Teoría de la novela. Antología de textos del siglo XX*, op. cit., p. 32-35.

¹⁴⁹ Mariano Baquero Goyanes, *¿Qué es la novela? ¿Qué es el cuento?* Murcia, Universidad de Murcia, 1993, p. 60.

¹⁵⁰ Utilitzem aquest concepte seguint la definició d'Ana M. Platas Tasande: «Género en el que los valores poéticos se sobreponen a la acción, que a veces existe o queda muy mermada bajo una capa de intenso subjetivismo, a través del cual puede presentarse tanto el mundo exterior como la intimidad del personaje» (Ana M. Platas Tasande, *Diccionario de términos literarios*, Madrid, Espasa-Calpe, 2000, p. 557).

mismo tiempo, hayan crecido y cobrado casi categoría protagonista los factores formales del ritmo, lenguaje, musicalidad, etc.¹⁵¹

Com hem vist, l'obra de Manuel Brunet té dos fils narratius principals, i malgrat que són tractats de forma força superficial i amb un to lleuger, menor, són el motor del relat. En definitiva, i degut a tots aquests factors, podem considerar aquest relat com com una simple narració molt propera al gènere de la novel·la lírica. Malgrat tot, aquesta ambigüitat genèrica de l'obra no va ésser un fet perjudicial a l'hora de valorar el text en el moment de la seva aparició:

El segon volum de la Editorial Diana, acollida amb tant d'èxit, és una mena d'història de Manuel Brunet. [...] Aquest llibre sense densitat de pensament ni interès pròpiament novel·lesc, és una de les peces més mengívoles i més equilibrades que s'han produït en aquest país. [...] La narració, al volt d'una vaga trama novel·lesca, és decorada amb una crítica fina com un oratjol que tot just fa tremolar les fulles més minces.¹⁵²

Segons el nostre parer, Joan Oliver encerta plenament el seu judici en assenyalar precisament que *El meravellós desembarc dels grecs a Empúries* es tracta d'una obra aparentment sense pretensions. Manuel Brunet no buscava la profunditat sinó la naturalitat en la narració. Domènec Guansé, en la llarga ressenya citada anteriorment, afirmava que el llibre «No és ben bé una novel·la, perquè gairebé no hi ha protagonistes ni una acció determinada»,¹⁵³ i Ignasi Armengou, en l'article també esmentat, refermava aquesta opinió, i destacava de nou la humanitat dels personatges:

En aquest llibre hi ha [...] alguna cosa més que panorama. Hi ha unes figuretes que s'hi mouen i fan la seva vida, però és una vida tan senzilla, tan poc complicada, que no pot arribar a dir-se que el llibre tingui una veritable acció.¹⁵⁴

Estem d'acord amb les apreciacions dels crítics que aquests elements estan superficialment trenats, amb la qual cosa trobem encertada la consideració de l'obra tan sols com una narració. La mateixa faixa que acompanyava el llibre en el moment de la seva publicació denotava aquesta ambigüitat genèrica: «Una novel·la? Un poema? Ni

¹⁵¹ M. Baquero Goyanes, *¿Qué es la novela? ¿Qué es el cuento?*, op. cit., p. 125.

¹⁵² J. O. [Joan Oliver], «Lletres i llibres: *El meravellós desembarc dels grecs a Empúries*», *Diari de Sabadell*, núm. 1.723, 18.10.1925, p. 1.

¹⁵³ Domènec Guansé, «Les Lletres: *El meravellós desembarc dels grecs a Empúries*, de M. Brunet», op. cit., p. 520.

¹⁵⁴ Màrius Vidal [Ignasi Armengou], «Un llibre interessant», op. cit.

una cosa ni l'altra: una mica de llum de la badia de Roses i tota l'alegria de l'Empordà».¹⁵⁵

Lligat a aquest aspecte, hi trobem el to amb què està escrita l'obra, que també va generar opinions i qualificatius diversos. És evident que no es tracta d'un relat seriós – en aquest punt no hi ha discussió–, però hauríem de destriar si es tracta d'un text humorístic.¹⁵⁶ El principal problema a l'hora de donar resposta a aquesta qüestió el trobem en la delimitació del significat del terme “humorístic”, entès com a qualitat d'una narració còmica o divertida. Per tant, la pregunta és clara: la narració de Brunet busca despertar la hilaritat del lector? En aquest sentit, és una obra còmica o burlesca? Aquestes preguntes es plantegen arran de la lectura de les diverses ressenyes del llibre. Moltes el qualificaven d'«humorístic», fins i tot aplaudint la tornada a escena –després de les primeres temptatives literàries– de Manuel Brunet, considerat un autor humorista. Una de les crítiques més destacades és la de Josep M. de Sagarra, titulada de forma significativa «L'humorisme de Manuel Brunet»:

El llibre d'En Brunet [...] és, potser, una de les mostres més completes i més intel·ligents d'humorisme realista que ha publicat la nostra jove generació literària.

En Brunet ha cercat la deformació en un sentit antiheroic, en sentit ariostesc i volterà (recordeu la *Pucelle*); en aquest sentit que és el que lliga més amb una escèptica i sorneguera tradició mediterrània. En Brunet ha agafat els actuals –que, naturalment, són eters– motius del paisatge de la badia de Roses per a fondre-hi, dintre del seu transparent realisme, l'aventura dels col·lonitzadors hel·lènics. D'aquesta barreja, en surt tot l'humorisme de Brunet. Els grecs perden la seva qualitat heroica, la seva rigidesa decorativa de terrisses prestigioses, per convertir-se en uns desarrapats i encibornadors pocapenes; una visió críticohumorística de la història és el que aporta Brunet a la nostra literatura dins d'aquest breu i deliciós llibre.

Si hi ha per un cantó una certa manca de fantasia, són infinites les troballes de legítim humor, i sobretot són admirables la facilitat d'estil i la riquesa de lèxic.¹⁵⁷

Vuit anys més tard, aquesta idea sobre la narració encara es mantenia, com ho demostra el fet que en l'edició que Quaderns Literaris va publicar de l'obra l'any 1933 hi

¹⁵⁵ Aquesta és la versió de la faixa que dona Tomàs Garcés en el seu article de la secció «Carnet de les lletres» aparegut a *La Publicitat* el 24 d'octubre de 1925. J. Roure i Torrent, d'altra banda, apunta una idea semblant quan declara que la faixa deia «És una novel·la? És un poema? És un tros de paisatge» («Les lletres i les dèries», *op. cit.*). En qualsevol cas, queda clara la indefinició respecte al gènere i la idea que es tracta d'un retrat molt viu de l'Empordà.

¹⁵⁶ Sobre l'origen i la circulació freqüent del terme “humorisme” i la seva relació de significat amb el d'“ironia”, vegeu Pere Ballart, «Teoria i pràctica de la ironia planiana», *Els Marges*, núm. 77, primavera 2005, p. 76.

¹⁵⁷ Josep M. de Sagarra, «L'humorisme de Manuel Brunet». *LP*, 06.11.1925. Recollit a l'antologia d'articles de Josep M. de Sagarra *L'ànima de les coses*, a cura de Narcís Garolera, Barcelona, Quaderns Crema, 2001, p. 497-498.

apareixia el subtítol «Novel·la humorística» i en la nota biogràfica s'anotava que Brunet «enriqueix la nostra literatura amb un llibre únic, del més deliciós humorisme i del més intens valor poemàtic».¹⁵⁸ Arran de la reedició, va aparèixer a *La Veu de Catalunya* un article anònim que destacava la figura de Brunet com un dels pocs autors humorístics existents a Catalunya, al costat de figures ja consagrades en aquest terreny:

A Catalunya tenim molt pocs –poquíssims– humoristes. Hi ha Josep Carner, príncep indiscutible; hi ha Francesc Trabal, amb el seu apallament i amb el seu goig pel grotesc de les coses; hi ha l'humorisme gairebé infantil de Carles Sindreu... I hi ha, amb un valor positivíssim i amb un segell personal inconfusible, Manuel Brunet.¹⁵⁹

En la mateixa ressenya, l'articulista destacava el to delicat de la narració:

Es tracta, realment, d'un llibre únic en la nostra literatura; l'humorisme més delicat s'agermana amb una embranzida lírica excepcional; el més intens valor poemàtic s'uneix a unes qualitats d'humorisme difícilment superables. S'endevina, a través de tota l'obra, una devoció gairebé religiosa de l'autor per la terra empordanesa. [...] És aquesta devoció la que dona a l'obra la seva qualitat de poema, tan difícilment assolible.

En les planes que va dedicar a l'autor vigatà, Marcel·lí Moreta també feia constar que considerava aquesta obra com a humorística, a banda de destacar l'encert d'evitar la retòrica supèrflua:

Entre líric i irònic ens trasllada a un Empordà real, autèntic, no enfarfullat per una retòrica que en certs moments ha pogut donar-nos una caricatura, un falsejament de la realitat d'aquest tros de terra catalana de tanta bellesa. És, jo diria, un dels millors llibres d'humor que s'han escrit en llengua catalana.¹⁶⁰

Ara bé, no tots els crítics van definir l'obra des d'aquest punt de vista. També podríem discutir d'entrada que l'autor tingués aquesta intenció, ja que es pot convenir que l'autor va utilitzar, per dir-ho amb paraules de Josep Pla, un to menor –ho admetia ell en el pròleg–,¹⁶¹ però no va dir que la seva pretensió fos provocar la hilaritat del lector. Tanmateix, aquesta observació no està renyida amb el fet que considerés que calia

¹⁵⁸ Manuel Brunet, *El meravellós desembarcament dels grecs a Empúries*, Barcelona, Quaderns literaris, núm. 9, 1934, p. 395.

¹⁵⁹ [s. s.], «Els llibres: un llibre de Manuel Brunet». *LVC*, núm. 11.852, 10.06.1934, p. 5.

¹⁶⁰ Marcel·lí Moreta, *Memòries d'un catalanista*, op. cit., p. 113.

¹⁶¹ Efectivament, Brunet s'imagina que els primers colons devien ser una colla de grecs fugitius de la justícia que van arribar de casualitat a Empúries, i manifesta: «De seguida vaig pensar: quin pretext aquests bergants per parlar de l'Empordà. I després, riure's dels grecs i no prendre la història en to major, sinó com aproximadament devia anar la cosa» (Manuel Brunet, *El meravellós desembarcament dels grecs a Empúries*, op. cit., p. 9).

incloure-hi un deix d'ironia notablement càustica dirigida al tòpic barceloní de l'«Empordà idíl·lic i verge» i al noucentista de la identificació l'Empordà amb Grècia. A aquesta idea s'aferraven molts dels crítics de l'època, definint *El meravellós desembarc dels grecs a Empúries* com una «farsa» (Tomàs Garcés), «una pura plagasitat», «un poema burlesc» (Domènec Guansé), «una paròdia poemàtica de tota la literatura i pseudoliteratura que ha estat bastida entorn dels grecs i de la influència que els grecs han tingut en el nostre país» (Josep M. Batlle) o fins i tot «deliciosa sàtira amb algun toc paròdic i alhora entusiasta apologia dels encisos de la bella terra empordanesa» (Lluís Nonell).¹⁶² Segurament les dues últimes valoracions són les més encertades, perquè van saber percebre les particularitats dels recursos emprats per Manuel Brunet.

L'autor va posar en pràctica una ironia subtil, innocent i gens corrosiva. El terme “ironia”, derivat del llatí *ironia* i, al seu torn, del grec *eironeia*, va ésser definit etimològicament per Joan Coromines com una «interrogació fingint ignorància, dissimulació»,¹⁶³ i retòricament per Joan A. Oriol Dauder i Joan Oriol i Giralt com una figura que «consisteix a expressar una intenció amb uns mots (trop de dicció) o uns pensaments (trop de sentència) de significació contrària i a tall de retret o burla». ¹⁶⁴ Com van assenyalar els mateixos estudiosos, la ironia «forma part de la doctrina noucentista i de l'avantguarda». ¹⁶⁵ Va ésser introduïda per Carner com a «agent catalític d'actituds civilitzades», ¹⁶⁶ i es va convertir en «lítote o atenuació que vetlla perquè el propòsit de crítica i la voluntat d'alliçonament indestriables del projecte noucentista siguin vehiculats de manera púdica i continguda». ¹⁶⁷

Podríem intentar relacionar la ironia de Brunet amb la de Josep Pla, el qual emprava aquest recurs retòric amb un mestratge indiscutible, ¹⁶⁸ però si ens atenem a l'examen detingut de Pere Ballart sobre l'estil irònic planià, observem que en la prosa de l'autor de Palafrugell aquest recurs té un deix més càustic i escèptic, i és posat en

¹⁶² Els articles dels quals s'han extret les cites són els mateixos que s'han referenciat anteriorment, corresponents a cadascun dels autors, excepte el de Lluís Nonell, que correspon a la presentació que fa de l'autor en l'*Antologia de la prosa catalana*, on s'hi recullen a més el pròleg de l'obra i el capítol «La fira i la mitologia», i alguns articles periodístics (Barcelona, Selecta, 1958, p. 160-174).

¹⁶³ Joan Coromines, *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*, vol. IV, *op. cit.*, p. 863.

¹⁶⁴ Joan A. Oriol Dauder i Joan Oriol i Giralt, *Diccionari de figures retòriques i altres recursos expressius*, *op. cit.*, p. 127.

¹⁶⁵ *Ibid.*

¹⁶⁶ Alan Yates, *Una generació sense novel·la?*, *op. cit.*, p. 124-125.

¹⁶⁷ Josep Murgades, «El noucentisme», dins M. de Riquer, A. Comas i J. Molas, *Història de la literatura catalana*, vol. IX, *op. cit.*, p. 66.

¹⁶⁸ Lluís Bonada, *L'obra de Josep Pla*, *op. cit.*, p. 46.

pràctica a través d'un ventall molt ampli de mecanismes.¹⁶⁹ En definitiva, la ironia de Pla és molt més treballada que la de Brunet, tant des del punt de vista formal com conceptual:

La ironia planiana és, en efecte, argumentativa, verbal: s'instal·la en les connexions entre una idea i una altra, posant la lògica en dificultats. No podia tractar-se d'una ironia típicament narrativa, de les que juguen amb el punt de vista de narrador i personatges, perquè l'omnipresència del jo de Pla no admet mai cap desdoblament. Tampoc situacional, perquè Pla observa i descriu, no «fa», no «actua», i això impedeix que pugui col·locar-se en cap situació irònica. I tampoc no pot ser la seva una ironia «romàntica», de les que operen a partir de la ruptura de la il·lusió de realitat del text, del moment que no té cap pretensió de construir ficcions, no pot posar aquestes en perill. De manera que són les mil i una variants de presentar i distorsionar un argument a debat allò que funciona com a motor de la ironia planiana, que fa oblic el discurs i permet escolar-hi molts sentits sobreentesos.¹⁷⁰

Amb tot, cal revisar de forma detinguda la ironia particular que posa en pràctica Brunet. Pere Ballart, en un altre estudi aparegut a *Els Marges*¹⁷¹ i a la seva aclaridora tesi doctoral,¹⁷² va abordar l'estudi d'aquest recurs. Pel que fa a la taxonomia de la retòrica clàssica, la ironia de Brunet es podria inserir dins la fórmula del carientisme, en la qual, segons el crític, «se emplea un tono y unas expresiones que aparentemente no conllevan burla alguna».¹⁷³ Ara bé, analitzant més a fons les diverses formes d'ironia, Ballart explica també el recurs de la paròdia, destacant-ne una variant pròpia de la literatura moderna i contemporània, que «neix de parodiar un estil, convenció o registre determinats».¹⁷⁴ Com que alguns dels crítics defineixen *El meravellós desembarc dels grecs a Empúries* com una obra paròdica, convé examinar què diu al respecte l'autor de l'estudi, per comprovar si efectivament la narració de Brunet s'adiu als seus paràmetres. En primer lloc, Ballart disposa la necessitat de les relacions intertextuals –aspecte recollit en el llibre de Brunet– perquè la paròdia sigui reeixida:

La parodia, en definitiva, vuelve a presentar, como la ironía, un acusado carácter de molde artístico que puede ser colmado en respuesta a muy diferentes fines; lo que la distingue de aquella es, sin duda, su mecanismo, que descansa de modo casi exclusivo en las relaciones *intertextuales*, a través de la cita y la alusión de unos discursos en otros. Con todo, la estructura dual característica de la

¹⁶⁹ Pere Ballart, «Teoria i pràctica de la ironia planiana», *op. cit.*, p. 85-89.

¹⁷⁰ *Ibid.*, p. 84-85.

¹⁷¹ Pere Ballart, «De la ironia com a figuració literària», *Els Marges*, núm. 47, desembre 1992, p. 7-29.

¹⁷² Pere Ballart, *Eironeia. La figuración irónica en el discurso literario moderno*, Barcelona, Quaderns Crema, 1994.

¹⁷³ *Ibid.*, p. 297.

¹⁷⁴ Pere Ballart, «De la ironia com a figuració literària», *op. cit.*, p. 28.

parodia –que abraza tanto al texto aparente como al sugerido– acerca mucho esta modalidad a la ironía, cuyas figuraciones suelen superponerse a intenciones paródicas.¹⁷⁵

Òbviament, *El meravellós desembarc* compleix els requisits esmentats. Tot i això, com que l'anècdota està contada amb delicadesa i ingenuïtat, és més difícil palesar els elements que condueixen a la paròdia. L'autor no va ridiculitzar els tòpics noucentistes de forma directa, sinó que ho va fer amb suavitat, perquè fos el lector sagaç qui copsés la subtileza de la seva burla. Certament, alguns crítics van equiparar aquesta paròdia amb l'humorisme, però al nostre entendre aquest últim és més directe, mentre que en l'obra de Brunet hi apareix, però de forma velada. Finalment, l'altre element que ens porta a corroborar que la narració és una fina paròdia és que la víctima és tota l'estètica noucentista, que, de tant buscar la mesura, la perfecció i la civilitat, havia perdut la frescor i la naturalitat:

Este particular funcionamiento explica que, puestos a atribuir una víctima concreta a la parodia, no podamos hablar más que de un texto, un estilo, o unas convenciones literarias expuestas al ridículo. [...] En su aplicación a lo literario cabe decir, pues, que el texto que lleva a efecto la parodia pretende mostrar lo artificioso de texto original y anular, por contraste, las condiciones que permiten leerlo seriamente. Las implicaciones irónicas de esta acción son obvias, pues conducen por igual a una relativización del criterio estético (el texto parodiado se revela esclavo de una serie de convenciones que, aceptadas, le otorgan validez) como a una ilustración flagrante, característicamente irónica, del conflicto significativo entre dos ideas, dos tonos, dos mundos diferentes.¹⁷⁶

Tot i que intentava ésser àcid, Brunet aconseguia tan sols despertar un somriure còmplice i complagut en el lector. Josep M. Batlle, crític perspicax, es va adonar d'aquest aspecte i el va fer notar:

La mena d'humorisme de Brunet, en aquest llibre, és del que consisteix a desfer mites i llegendes, a llevar la vestidura brillant i enlluernadora de les coses per a mostrar-les en la seva nuesa. [...] Per a classificar literàriament l'humorisme de Brunet en el seu meravellós «desembarcament» serà, però, més curt de dir que el seu llibre recorda, en petit, la manera d'algunes paròdies de Bernard Shaw. I com en Bernard Shaw, al llibre de Brunet hi ha, al costat de l'humorista, el poeta. No és solament una paròdia que ha volgut fer, ans, en certa manera, un poema.¹⁷⁷

¹⁷⁵ Pere Ballart, *Eironeia. La figuración irónica en el discurso literario moderno*, op. cit., p. 422-423.

¹⁷⁶ *Ibid.*, p. 423-424.

¹⁷⁷ Josep M. Batlle, «*El meravellós desembarc dels grecs a Empúries*, de Manuel Brunet», op. cit.

L'elogi és notable. La comparació de Manuel Brunet amb el brillant autor anglès demostra que en el jove escriptor català hi havia moltes esperances dipositades. Domènec Guansé, en la seva ressenya del llibre també va corroborar aquesta semblança,¹⁷⁸ i la va recollir posteriorment en el seu retrat de l'autor:

Hi demostra [l'autor] un temperament que defuig els oriflames, que no es deixa enganyar per la retòrica i que sap contemplar la realitat amb els propis ulls i oferir-ne una visió pròpia. Demostra també una tendència a la manera de Bernard Shaw per la paradoxa, pel gust de treballar a contracorrent, a desinflar mites i a tornar, davant de les desviacions literàries i romàntiques dels llocs comuns acceptats que amb el temps han perdut validesa, a una ingènua contemplació de la realitat. En aquest aspecte –només en aquest– té un cert parentiu amb Josep Pla.¹⁷⁹

Podem comprovar, per tant, que les característiques amb què Pere Ballart defineix la paròdia són perfectament aplicables a l'obra de Brunet. No obstant això, cal fer notar que no tots els lectors van saber apreciar aquest recurs en descobrir l'obra, perquè el mateix Brunet va fer saber uns anys més tard, a través de la publicació de l'assaig *L'Empordà i els empordanesos* que acompanyà l'edició en castellà de l'obra per part de Destino (1943) i la catalana posterior publicada per Selecta l'any 1956, que l'obra va ésser concebuda com una broma –adreçant-se als barcelonins per burlar-se'n–; i que la seva intenció literària no va ésser percebuda per alguns:

Aquest llibre –diguem-ne llibre– no va ésser escrit en empordanès, perquè no existeix una llengua empordanesa. En escriure'l em proposava fer una facècia en forma de llibre confidencial, explicar una història a cau d'orella als empordanesos per riure dels que no ho són. El vaig publicar per compromís, es va reeditar per compromís i ara es tradueix també per compromís. Jo, quina culpa hi tinc? I si ara, perquè el llibre és massa petit, si comercialment no és viable i tant si m'escau com no he d'afegir-hi un assaig sobre l'Empordà i els empordanesos, ben mirat tampoc no hi tinc cap culpa. Malgrat tot, si alguna vegada em recordo d'ell, la fe i l'esperança que aquesta verídica història sobre la meravellosa arribada dels grecs a Empúries no perdrà el seu to confidencial no m'abandonen pas. Quan algú me'n parla i constato que no ha entès res, llavors penso que el llibre no s'ha pas sortit dels seus límits.

[...] Jo només em proposava parlar de l'Empordà, fer un anunci de l'Empordà; però algú em va acusar de no haver sabut cantar l'Empordà. Però si jo no volia cantar res. [...] El llibre tenia encara una altra ambició, en petit tan grossa com la de Cervantes en escriure el *Quixot*. Volia combatre una idea llibresca. Però d'això quasi no se'n va adonar ningú, cosa que diu molt en favor del to

¹⁷⁸ Domènec Guansé, «Les Lletres: *El meravellós desembarc dels grecs a Empúries*, de M. Brunet», *op. cit.*, p. 520.

¹⁷⁹ Domènec Guansé, *Retrats literaris, op. cit.*, p. 159.

confidencial del llibre i li afegeixo un cert aire de clandestinitat. Revelo el secret perquè estic segur que no he de contribuir al desentabanament dels babaus.¹⁸⁰

1.2.6. «Manuel Brunet, reeditat»

Després d'Edicions Diana, Josep Janés va tornar a publicar el llibre l'any 1934, en el novè número dels Quaderns Literaris, canviant-li el títol per *El meravellós desembarcament dels grecs a Empúries* i afegint-hi el subtítol de «Novel·la humorística» comentat anteriorment. Aquesta edició anava acompanyada de gravats del jove xilògraf Pau Cots, procedent de l'Escola Massana¹⁸¹ i col·laborador habitual de la col·lecció. Presenta alguns canvis respecte a l'edició inicial, que afecten principalment a la forma –temps verbals, correccions d'errors de l'edició de 1925, puntuació... –, i en molt pocs casos a l'estil o al contingut. El canvi més destacat en aquest aspecte, tot i que també és mínim, el trobem al pròleg, on es va afegir, allà on l'edició de 1925 deia que l'autor «faria un llibre com una auca», la puntualització «com una caricatura de poema èpic».¹⁸² És a dir, en aquesta nova edició l'escriptor explicita la deformació de què seran objectes els tòpics classicitzants en la seva obra. Amb tot, els canvis entre les dues edicions són de molt poca rellevància.

Domènec Guansé, que ja havia ressenyat el text el 1925, es va desfer de nou en elogis al volum en aquesta època, en un opuscle que va escriure criticant una antologia literària catalana adreçada al públic escolar compilada per Carles Rahola. D'aquesta antologia, entre d'altres, es deixava fora el *Desembarc*, fet durament criticat per Guansé:

I no parlem ara de l'oblit de Manuel Brunet. Aquest vigatà avui maneja massa llamps i trons perquè hom el pugui oblidar. I un hom no té certament cap simpatia pel seu ideari actual. Un hom el voldria més a prop de la realitat que del melodrama polític. Però entre els escriptors empordanesos el seu nom no hi pot mancar sense injustícia, ja que de fet és empordanès el millor de la seva obra. En *El desembarcament dels grecs a Empúries* podríem trobar pàgines, si no perfectes, prou belles i sobretot prou vives per tenir dret als honors de l'antologia. ¿Que la seva inclusió seria mal vista pels homes de la situació? Això potser el col·lector, que tan complaent i afal·lagador s'hi mostra, ho pensa. Però el cert és que ningú es fixa en aquestes petiteses. Altrament, cal creure, possiblement contra la mateixa opinió del Brunet actual, que els interessos

¹⁸⁰ Manuel Brunet, «L'Empordà i els empordanesos», dins *El meravellós desembarcament dels grecs a Empúries*, Selecta, Barcelona, 1956, p. 145-147. Citem a partir de l'edició catalana, perquè el text no presenta canvis en el contingut respecte a l'edició castellana anterior.

¹⁸¹ J. P., «L'Escola Massana», *Mirador*, núm. 184, 11.08.1932, p. 7.

¹⁸² Manuel Brunet, *El meravellós desembarcament dels grecs a Empúries. op. cit.*, p. 5.

de la cultura són per damunt dels interessos de la política. La política no ens interessa si no és com a suport d'una cultura.¹⁸³

Posteriorment, el 1943, l'editorial Destino, a través d'Àncora, va recuperar l'obra, traduïda al castellà per Eugenio Nadal i incorporant l'assaig *El Ampurdán y los ampurdaneses*, que manté el to elogiós de la terra empordanesa ja present en la narració. Com és obvi, la censura va haver de revisar el llibre, però no hi va trobar motius per prohibir-la ni cap fragment a retallar. A l'expedient de censura del volum que es troba a l'Archivo General de la Administración d'Alcalá de Henares, hi consta l'autorització del 9 de febrer de 1943, sense signar i amb les declaracions següents:

Valor literario: Bien, es una traducción del catalán.

Valor documental: Leyenda mitológica con carácter humorístico.

Valor político: Nada.

Tachaduras: Nada.

El autor nos habla del Ampurdán, con este pretexto localista teje una amena y ágil leyenda sobre el desembarco de los griegos en este trozo catalán. Habla de la mitología griega y el libro en su corta totalidad tiene un gusto humorístico.¹⁸⁴

Com podem observar, el censor també feia l'apreciació del caràcter humorístic, i fins i tot valorava l'obra per la seva amenitat i agilitat. Pel que fa a la recepció d'aquesta edició, el crític Julio Amador destacava l'obra més o menys en els mateixos aspectes ressaltats per la crítica de 1925:

Manuel Brunet es un fino escritor. Por eso, afirmado en la tierra ampurdanesa, no se ha dejado influir por el paisaje en tentaciones cromáticas y se ha ido a la auténtica y pura creación literaria. [...] No son para él los griegos aquellos hombres traspasados de amores a la verdad, al Arte y a la Vida, que vinieron a poner su telúrica ensoñación sensual de nuestro terruño primigenio el sabor del cálculo y del equilibrio. Con una prosa llena de coyunturas del mejor estilo retórico, nos lleva a un nuevo maravilloso desembarco. [...] No discutamos con los históricos, porque se nos pondría la voz cansada y el pensamiento obtuso de verdades y razones. Quizás los primeros pobladores, habitantes de estas casas, hoy intrincado laberinto de ruinas, [...] no fueron como éstos que el periodista barcelonés, amigo de la broma, nos presenta... Pero es tal el poder evocador de su libro, que ya en nuestras visitas a Ampurias no veremos más que a barcas balanceadas en aguas azulencas bajo la capitanía de Patrón, mientras en la playa crujiente de arenas ariscas, Marinero se

¹⁸³ Domènec Guansé, *Per Catalunya! Contra una antologia escolar*. Barcelona, Biblioteca Catalana d'Autors Independents, 1934, p. 92-93.

¹⁸⁴ AGA, ID (03) 050.000, caixa 21/07098, exp. 802-43.

mira en los ojos de Tamarik, en la tarde quieta, espléndida, ampurdanesa y estival, combatida de agrestes y salados aromas, todo puro y elemental como un poema de Virgilio...¹⁸⁵

Un altre crític, Joan Cabot Llompart,¹⁸⁶ valorant l'obra de forma més o menys negativa, en va dir el següent:

Podrá ser verídico, todo lo verídico que se quiera, *El maravilloso desembarco de los griegos en Ampurias* que nos relata Manuel Brunet en su libro recientemente publicado; pero, la verdad, a mi concepto tiene más de novelesco que de histórico. Sin embargo, justo es reconocer que la narración es interesante y de la descripción de cómo se formó la opulenta ciudad llamada Emporion [...] es magnífica en todos los conceptos.¹⁸⁷

L'article seguia destacant per la seva exactitud en el retrat de l'Empordà l'assaig que acompanya l'obra, i per això la ressenya duia el nom d'aquest últim i no el de la narració original. Respecte al text afegit, «El Ampurdán y los ampurdaneses», cal dir que es tracta d'un panegíric no ficcional dedicat a la terra empordanesa en què l'autor, al llarg de 8 apartats, va resseguir les meravelles d'aquesta zona: la tramuntana, la terra i les hortes, la seva gent –modesta, pintoresca i contemplativa– i les seves joies arquitectòniques i artístiques, entre les quals destaquen el castell i la basílica de Castelló d'Empúries i el conjunt monumental de Santa Maria de Vilabertran, amb la seva creu d'orfebreria gòtica al capdavant. També va fer un repàs de la història del territori, des de l'arribada dels grecs focis –motiu de la narració *El meravellós desembarc* – fins a les revolucions burgeses del segle XIX. Cal dir, però, que Manuel Brunet va aprofitar per carregar de nou contra la identificació de Catalunya com a mirall de Grècia i que, malgrat el to elogiós present en tot l'assaig, aquest és un retrat fidel de l'Empordà carregat de vivesa, frescor i naturalitat:

Si l'Empordà no fos un paisatge de paradís no valdria la pena de parlar-ne. Del prestigi històric no se'n viu. L'home viu de la terra bona i del paisatge. L'Empordà és un paisatge de primera i una terra de primera i una gent de primeríssima.

Els que afirmaven que Catalunya és Grècia poc saben el que es deien. Més just seria que els grecs, sense conèixer l'Empordà, endevinant-lo només, diguessin: Grècia és l'Empordà. Perquè a Grècia el paisatge falla sovint i gairebé sempre, com a Salamina, el mar i el cel el devoren. A l'Empordà

¹⁸⁵ Julio Amador, «Un libro sobre el Ampurdán», *Los Sitios de Gerona*, 08.08.1943, p. 5.

¹⁸⁶ Militar mallorquí de baixa graduació que va arribar a Girona a principis dels anys quaranta. Va dedicar-se a la crítica d'art a Ràdio Girona i va col·laborar en diverses ocasions a la premsa gironina (Josep Clara, «Sobre la crítica d'art a la Girona franquista», dins *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, Girona, Institut d'Estudis Gironins, 1999, p. 389).

¹⁸⁷ Juan Cabot Llompart, «El Ampurdán y los ampurdaneses», *Los Sitios de Gerona*, 31.08.1943, p. 5.

tot està bé i ben proporcionat: la terra, el mar i el cel. [...] L'Empordà s'assembla més a la Grècia ideal que la gent s'imagina que a la Grècia real.¹⁸⁸

I acaba l'assaig a cau d'orella del lector, amb un avís ben concret:

El veieu, el passat i el present de l'Empordà? Bell país aquest Empordà. Si arribeu a sentir la seducció del seu gran enlluernament ja esteu ben llest. No trobareu bonic cap altre país. No sé si ho fa la terra, el mar o el cel. L'amic Ramon Reig diu que l'Alt Empordà és com una formatgera. Tot és cel. Les vores del plat de la formatgera són les muntanyes; la tapa és el cel. I dintre aquesta formatgera fiqueu-hi una tramuntanada.¹⁸⁹

Es tracta, doncs, d'un assaig en el qual es descriuen els diversos elements que han anat configurant la identitat i la imatge empordanesa, un procediment amb semblances notables amb *Les gràcies de l'empordà* de Pere Coromines.¹⁹⁰ Aquest tema, tres dècades més tard, seria recuperat per Carles Pi i Sunyer en la seva obra *Una interpretació de l'Empordà*.¹⁹¹

L'obra va desaparèixer del panorama literari uns anys, i tan sols va ésser reeditada l'any 1951 en tiratge reduït, en català, per l'Editorial Estel, propietat de Montserrat Borrat, esposa del poeta Joan M. Guasch. L'obra anava acompanyada amb xilografies d'E.-C. Ricart i mantenia el títol i text de l'edició de Quaderns Literaris. Com que se n'imprimien només 500 exemplars en edició de butxaca i 40 de bibliòfil no consta cap expedient de censura d'aquestes edicions.

Després de la mort de l'autor, l'any 1956, J. M. Cruzet va aconseguir finalment el seu objectiu de publicar el relat a la Biblioteca Selecta. En una carta anterior a Josep Pla, de 27 d'octubre de 1953, Cruzet havia manifestat: «És llàstima no poder incloure *El meravellós desembarc* a la Selecta»,¹⁹² i en una altra just després de la mort de Brunet, va escriure, després de lamentar la pèrdua de l'escriptor: «¿Creu que hi ha alguna possibilitat de publicar, a la "Biblioteca Selecta", *El meravellós desembarc dels grecs a Empúries?*». ¹⁹³ L'interès de l'editor per l'obra era ben viu, i l'objectiu es va aconseguir amb èxit, convertit en el volum número 197 de la col·lecció «Narracions i contes», seguint el model proposat per Destino d'incorporar l'assaig *L'Empordà i els*

¹⁸⁸ Manuel Brunet, «L'Empordà i els empordanesos», dins *El meravellós desembarcament dels grecs a Empúries*, op. cit., p. 155-156.

¹⁸⁹ *Ibid.*, p. 213.

¹⁹⁰ Pere Coromines, *Les gràcies de l'empordà*, Barcelona, Altés, 1919.

¹⁹¹ Carles Pi i Sunyer, *Una interpretació de l'Empordà*, Destino, Barcelona, 1976.

¹⁹² Josep Pla – Josep M. Cruzet. *Amb les pedres disperses*, a cura de M. Josepa Gallofré, op. cit., p. 413.

¹⁹³ *Ibid.*, p. 590.

empordanesos. D'aquesta manera es va acomplir la cinquena edició del text. La llegenda de la sobrecoberta incorporava la valoració següent:

L'humorisme i la poesia s'hi troben en tan íntima fusió, i el sentit de l'observació hi és tan transparent i manifest, que bé es pot dir d'aquesta visió empordanesa que és una de les creacions més reeixides de la moderna literatura catalana.

En aquesta ocasió, les observacions del censor, M. Piernavieja, datades del 6 de juny de 1956, tornaven a valorar l'obra en clau humorística:

Novela humorística cuyo título sólo responde al pretexto de hablar del Ampurdán y su comarca, relacionando la antigüedad helénica y fenicia con la actualidad de principios de siglo. Nada fundamental que oponer. – M. Piernavieja.¹⁹⁴

La crítica va rebre l'edició amb entusiasme, però va lamentar que Manuel Brunet no hagués escrit més textos literaris de ficció i que només hagués deixat aquest exemple, que el crític anònim considerava deliciós:

A la relectura de esta joya de penetración y buen humor lamentamos, una vez más, que la batallera e incansable profesión del periodismo no dejara a Brunet la tregua para ocuparse en obras que, como la presente, bastan para labrar la gloria de un escritor. Poesía y humor, sabiamente entrelazados, son los ingredientes esenciales de esta fantasía deliciosa, nacida como reacción a un helenismo de guardarropía que, por los años de la Dictadura, se había apoderado de la clase dirigente y de nuestra cultura.¹⁹⁵

Tot seguit, elogiava la incorporació de l'assaig que tancava ell libre en la versió original catalana:

Completa el libro el largo y divertido ensayo sobre el Ampurdán y los ampurdaneses, añadido a la versión castellana de los primeros años de la postguerra y que por vez primera aparece en su versión original en catalán. El chisporroteante ingenio de Brunet, su prosa acerada y coloquial, su comprensión humana matizada de fina ironía convierten en modélica la interpretación que de su tierra de elección y de sus convecinos nos legara el figuerense honorario, socráticamente departiendo desde su butaca del «Sport».

Des de llavors, l'obra va ésser reeditada el 1985 per l'editorial AUSA, en una edició infantil il·lustrada per Pilarín Bayés, i el 1993 Parsifal va recuperar de nou la primera edició en publicar el text en format facsímil. Respecte a aquesta iniciativa, van aparèixer diverses crítiques, entre les quals destaquen la de Gabriel Planella i la de Vicenç Pagès

¹⁹⁴ AGA, ID (03)050.000, caixa 21/11434, exp. 2227-56.

¹⁹⁵ [s. s.], «*El meravellós desembarcament dels grecs a Empúries*», LV, 08.06.1956, p. 13.

abans esmentades¹⁹⁶ i, finalment, una de Ramon Pla i Arxé, que fa una valoració molt positiva de l'obra, principalment del seu estil i la seva poeticitat:

Una barreja magistral de bon gust, de sornegueria, de sensualitat, de realisme i d'artifici: un dels millors productes literaris del Noucentisme: talment com un Manolo, com un Nogués, com un Carner, com un Toldrà o com un Maillol. Art de debò.¹⁹⁷

Aquesta sèrie d'edicions ens demostra que el llibre, des de la seva primera aparició, si bé «ha passat tot sovint per una obra menor, marginal, una extravagància anecdòtica pintoresca, sortida de la ploma d'un periodista estrafolari»,¹⁹⁸ no ha romàs oblidat, sinó que ha aconseguit mantenir la vigència anys després de la seva publicació.

¹⁹⁶ Gabriel Planella, «Història novel·lada amb esperit noucentista», *op. cit.*; i Vicenç Pagès, «Un divertiment sobre el mite de l'Empordà», *op. cit.*

¹⁹⁷ Ramon Pla i Arxé, «Cercle de guix: Oasi», *El País. Quadern*, núm. 584, 20.01.1994, p. 5.

¹⁹⁸ Xavier Febrés, «Manuel Brunet, reeditat», *Avui*, 20.02.1994, p. 39.

1.3. EN CATALÀ O EN CASTELLÀ: LITERATURA DE POSTGUERRA

Com veurem més endavant, durant els primers anys de postguerra Manuel Brunet va restar desconcertat, més preocupat per aconseguir tirar endavant la seva família que per publicar llibres. A continuació farem un repàs de la producció literària de l'autor durant els anys quaranta i cinquanta, comentarem no només els seus propis llibres –en els quals la devoció religiosa hi té una importància molt acusada–, sinó també les col·laboracions en volums d'autoria múltiple i els pròlegs i epílegs més rellevants que hem pogut localitzar. El nostre propòsit és fer palès que Manuel Brunet, malgrat la seva intensa activitat periodística, mai va deixar de produir textos de pretensió literària i, en la majoria dels casos en aquesta nova etapa, apostòlica.

1.3.1. Els llibres d'autoria pròpia

1.3.1.1. LA INNOCUÏTAT APARENT DEL PERIODISME DE CALENDARI: *CADA DIA ÉS FESTA*

El desembre de 1946, dins la col·lecció El Dofí de l'editorial Àncora –secció catalana de Destino–, va aparèixer *Cada dia és festa*. Aquest volum és, per tant, un dels primers llibres apareguts en català després de la guerra, just en el moment que el règim franquista va començar a permetre publicar en català, sempre sota la supervisió de la censura:

El sentit de les autoritzacions de 1946 permet constatar que, en efecte, el règim va decidir que la prohibició pràcticament total no resultava ja políticament rendible i que tampoc no era viable de continuar amb el tractament de títols i pròlegs que havia estat aplicant, des de l'octubre de 1944, perquè s'havia acomplert alguns objectius, però no el de desempallegar-se de la qüestió de la prohibició, que seguia sent usada pels enemics. I al franquisme li convenia, a finals de 1945, de tancar fronts, i no pas d'obrir-ne: el front de l'edició catalana, que se li hauria pogut eixamplar d'una forma poc adient, calia tancar-lo a un preu baix, amb un cost mínim.¹⁹⁹

Cada dia és festa és un recull de quaranta-cinc articles de calendari publicats majoritàriament a *La Veu de Catalunya*, tret de tan sols un parell publicats a *La Publicitat* i un a *La Veu del Vespre*.²⁰⁰ Aquest tipus d'articles era utilitzat per l'autor

¹⁹⁹ Maria Josepa Gallofré, *L'edició catalana i la censura franquista*, Barcelona, PAM, 1991, p. 232.

²⁰⁰ Els articles publicats a *La Veu de Catalunya* són: «La fira de pessebres» (15.12.1935), «El meu pessebre» (24.12.1933), «El pessebrisme» (04.01.1934), «El xampany de les festes» (14.12.1935), «Elogi de les estrenes» (22.12.1934), «La fe en els Sants Reis» (04.01.1936), «Nit de Reis» (06.01.1935), «Paradisos de joguines» (05.01.1936), «El camí de Damasc» (25.01.1935), «La candelera» (02.02.1935), «La Mare de Déu de Lurdes» (10.02.1935), «El dijous llarder» (28.02.1935), «La popularitat de Sant Josep» (20.03.1935), «La Mare de Déu de Març» (24.02.1933), «Primavera» (20.03.1933), «Diumenge del Ram» (05.04.1936), «La creu plantada» (12.04.1933), «L'ofici de tenebres» (09.04.1936), «*La mise au tombeau*» (14.04.1933), «Llum i àngels» (21.04.1935), «Pasqua granada» (11.06.1935), «Importants

quan volia evitar polèmiques i buscar certa calma. Per això, recorden la literatura de Josep Pla, en el sentit que la temàtica sol girar al voltant del pas del temps, el canvi d'estació, les festes assenyalades... i el contingut no té la pretensió de transcendir, sinó més aviat tan sols de mostrar l'opinió o les creences del comentarista:

El libro de Manuel Brunet *Cada dia és festa* que acaba de publicarse recientemente es una selección de pequeños artículos literarios que se centran en esta idea de ocio fecundo, de diversión cargada de sentido y ejemplo. El autor, en el prólogo, nos indica que muchos de estos artículos fueron escritos precipitadamente, a veces a última hora, cuando ya no era posible mandar las galeras a censura y tenía que recurrir a lo que en jerga periodística se califica de tema de circunstancias para indicar su carácter inocuo e intrascendente.²⁰¹

Amb tot, aquest gènere, posat en pràctica per Brunet primer a *La Publicitat* i utilitzat després a *La Veu*, tenia una dimensió notablement literària. Tal com reconeixia Ramon Rierola²⁰² i, sobretot, Marcel·lí Moreta, el volum *Cada dia és festa* constitueix sota una forma periodística un molt bon model de prosa catalana de l'època:

Brunet, com Pla, era més que un periodista. La riquesa de la seva prosa el situava en condicions de figurar en qualsevol antologia de prosistes catalans. El llibre publicat en la postguerra per l'editorial Destino amb el títol *Cada dia és festa* és un excel·lent recull d'articles que sobre les festes o diades tradicionals catalanes havien aparegut sota la seva signatura a *La Veu*.²⁰³

D'altra banda, el gènere de l'article de calendari, que entronca amb la tradició medieval del llibre d'hores, servia a l'autor per a reafirmar-se en les seves conviccions religioses:

Cada dia és festa és una mostra d'una literatura de calendari que a *La Veu de Catalunya* vaig prodigar amb molta llibertat. Havia assajat abans aquest gènere a *La Publicitat* i em servia per afirmar la tendència del grup catòlic de la casa, el de l'admirable Jaume Bofill (Guerau de Liost), que un dia cregués del cas fer una defensa de caràcter literari contra el rondineig que aquests articles provocaven dintre la casa. Es limità a recalcar que l'estil d'un dels col·laboradors del diari, autor d'una novel·la a la qual en Bofill dedica l'article, era massa esqueixat recomanant-li,

declaracions de Sant Jordi» (22.04.1933), «Paisatge d'abril» (06.04.1935), «Marfuga primaveral» (06.05.1936), «Tendresa del maig» (21.05.1933), «Luxe de maig» (31.05.1935), «La fira de Sant Ponç» (12.05.1935), «L'Ascensió» (30.05.1935), «Corpus catalaníssim» (20.06.1935), «L'ou com balla» (11.06.1936), «Record de Chesterton» (17.06.1936), «Sant Pere» (29.06.1933), «El Carmel» (16.07.1936), «La Mare de Déu d'Agost» (16.08.1934), «Sant Ignasi i la seva obra» (31.07.1934), «*La femme coupée en morceaux*» (03.03.1935), «La Mare de Déu de Setembre» (08.09.1934), «Romiatge tardoral» (08.09.1935), «Castanyes i panells» (01.11.1934), «Bellesa de la Mare de Déu» (08.12.1935), «La Puríssima» (08.12.1933) i «Santa Llúcia» (13.12.1934). Completen el recull els articles següents: «Pluja de la Mercè», publicat *La Veu del Vespre* (26.09.1933); i «Llessamins» (29.06.1929) i «Novembre» (30.11.1929) publicats a *La Publicitat* el 29.06.1929 i el 30.11.1929 respectivament.

²⁰¹ Joan Teixidor, «Las fiestas de Manuel Brunet», *Destino*, núm. 501, 22.02.1947, p. 10.

²⁰² Ramon Rierola, «Recordant a Manuel Brunet», *op. cit.*, p. 270.

²⁰³ Marcel·lí Moreta, *Memòries d'un catalanista*, *op. cit.*, p. 112.

segurament per raons de la maniobra política, els límits del meu estil «esqueixat, però esqueixat al punt».

Per obra i gràcia d'aquests articles de calendari i d'aquesta defensa de Jaume Bofill s'havia descobert –segons deia l'inoblidable Carles Capdevila– l'existència d'un grup decidit a no deixar-se absorbir cap a l'esquerra en matèria religiosa, l'única esquerraneria que aquells senyors podien capir.²⁰⁴

Manuel Brunet va dir en el pròleg que inicialment estava previst que el recull fos precedit per un pòrtic de Joaquim Ruyra, un autor amb qui segurament sintonitzava tant per la temàtica religiosa dels articles com per la seva prosa poètica i concisa.

Aquest llibre havia d'ésser presentat amb un pròleg de Joaquim Ruyra. Cada vegada que ens vèiem m'excitava a fer un recull d'articles de calendari i em prometia el pròleg. En memòria del mestre, i perquè si he perdut el pròleg almenys no ho perdi tot, faré com ell i, en honor d'ell, encapçalaré el llibre amb un: Ave Maria Puríssima.²⁰⁵

Aquesta declaració demostra, si tenim en compte que Ruyra va morir el 1939, que la intenció de Brunet de publicar una antologia d'articles, per tant, venia de molt enrere. Els dos escriptors van iniciar una amistat amb motiu de formar part l'any 1935 del Jurat d'un dels premis del concurs de contes de *La Veu del Vespre*,²⁰⁶ i potser en el decurs de l'esdeveniment Ruyra va suggerir a Brunet que publicqués un recull de la seva producció periodística. Com va manifestar en un article a *La Veu*, l'admiració d'aquest per la literatura de l'escriptor de Blanes era molt profunda, fins al punt de convertir-la en un dels seus models literaris:

He reprès, fa pocs dies, la lectura de l'obra d'En Ruyra, perquè el mestre, en record d'una amistat iniciada en el dinar del concurs de contes de *La Veu de Catalunya*, ha començat a enviar-me els seus llibres amb la promesa que tindrè totes les seves obres completes, cada una d'elles amb una salutació escrita en lletra tremolosa. Aquesta finesa que difícilment podré regraciar com caldria m'ha induït a rellegir l'obra del poeta de la Costa Brava. I fa uns quants dies que no llegeixo cap altre llibre. La segona lectura del conte titulat «Les coses benignes» m'ha fet molta més impressió que la primera. L'he rellegit amb molta atenció, me l'he estudiat de cap a cap, de punta a punta, detall per detall. Us confesso que em sembla una de les peces més importants de la literatura catalana.

[...] El poble català ha donat el títol de «Mestre» a Joaquim Ruyra, cas sense precedents en els nostres costums literaris. En aquesta mena de coses el poble no s'equivoca mai: Catalunya deu

²⁰⁴ Manuel Brunet, *Cada dia és festa*, Barcelona, Àncora, 1946, p. 5-6.

²⁰⁵ *Ibid.*, p. 7.

²⁰⁶ Hem comentat aquest episodi al repàs biogràfic, p. 49.

molt a mestre Ruyra. Avui, en complir el mestre als seus 77 anys, m'honoro besant espiritualment la mà que ha escrit tantes meravelles.²⁰⁷

Aquest volum, tot i que és una mostra d'articles de tema de calendari, va ésser un encàrrec que s'ha d'entendre com la voluntat editorial d'aprofitar una oportunitat per publicar un llibre en català en temps molt difícils per a la literatura catalana, i per connectar de nou amb la tradició conservadora catalana de preguerra propera a la Lliga. Finalment, l'editorial aprofitava l'edició d'aquest llibre i també de *Cartes de lluny* de Josep Pla per homenatjar d'una forma modesta dos autors clau de la revista *Destino*, tal com va manifestar el mateix Manuel Brunet en una carta a Joan Llongueras:

No vaig venir perquè treballava des de les 9 en punt del matí fins a l'hora de sopar. Anava a Casa Cambó a repassar la col·lecció de *La Veu* per tal de fer un llibre de luxe ideat per l'amic Solervicens. És una sèrie d'articles, d'aquells que feia dedicats al Santoral. Es dirà *Cada dia és festa*. El fa *Destino*, però no com a tal, perquè el llibre no té salvoconduite. Sortirà junt amb *Cartes de lluny* d'En Pla. Diuen que és un homenatge que ens fan. I ens donen a cada un 25.000 pts.²⁰⁸

En el pròleg, l'autor va corroborar aquesta versió de l'origen del volum, però la va dotar d'un accent més irònic i, al mateix temps, amb un punt d'amor propi ferit:

He d'agrair la publicació d'aquest llibre [...] als amics Joan B. Solervicens, Joan Teixidor i Josep Vergés. En la idea d'aquests excel·lents amics les edicions de bibliòfil de *Cartes de lluny*, de Josep Pla, i d'aquest llibre havien d'ésser allò que en diuen unes edicions d'homenatge, en compensació per haver-nos fet una mica encara més pobres escrivint durant el període de la segona guerra mundial. És realment desesperançador comprovar que he passat per una Exposició Universal, una guerra civil, que he estat el factòtum de dos diaris barcelonins i que, com en Pla, no he sabut fer diners. Es pot ben dir de nosaltres: són gent que no se saben entendre.²⁰⁹

Tot i l'aparent innocuïtat del tema, hem d'assenyalar que el llibre contenia una tesi de fons, que era la que es defensava al llarg de les seves pàgines: el manteniment de la tradició popular i festiva catalana, intrínsecament lligada a la tradició religiosa catòlica més ortodoxa:

²⁰⁷ Manuel Brunet, «Els 77 anys de Mestre Ruyra», *LVC*, núm. 12.253, 27.09.1935, p. 1.

²⁰⁸ Carta de Manuel Brunet a Joan Llongueras, 23.12.1945. Fons Joan Llongueras i Badia, BNC.

²⁰⁹ Manuel Brunet, *Cada dia és festa*, *op. cit.*, p. 5.

Em proposava fer les fires i festes catalanes més populars i una gran part del santoral, uns Sants com una escultura, ben moderns i ben eixerits. Només amb articles nadalencs escampats per aquests mons de Déu podria fer un gros volum.²¹⁰

Per tant, el llibre reunia els requisits necessaris per ésser publicat en aquella conjuntura: d'una banda, es tractava d'un llibre format per textos ja publicats anteriorment, amb la qual cosa elsensors no es trobaven davant d'una obra de nova creació; i de l'altra, la temàtica dels articles s'inseria dins els marges que permetia la censura. Es tractava d'articles de tipus folclòric, on en principi la crítica política o social no hi tenia cabuda. És per aquest motiu que el llibre, amb un tiratge de 3.500 exemplars, va aconseguir el «Nihil Obstat» eclesiàstic. La censura, en una autorització del 7 de setembre de 1946, va admetre la seva publicació amb facilitat, definint l'obra de la següent manera:

Colección de pensamientos ante fiestas religiosas y populares, impregnado de un alto sentido cristiano y estético.²¹¹

La censura periodística dels anys trenta, òbviament diferent de la franquista en molts aspectes, també era permissiva amb la innòcua i populista literatura de calendari.²¹² L'autor vigatà, conscient d'això, reconeixia al pròleg que ja en el moment de la seva gestació, abans de la guerra, aquests articles eren elaborats a corre-cuita quan volia estalviar-se problemes:

Sovint em decidia a fer un article de calendari a darrera hora per no haver d'anar a la censura o per qualsevol altra raó política de comoditat.²¹³

Repasant els articles, comprovem que la selecció tenia la voluntat de recollir els moments més especials i festius de l'any, sempre des d'un punt de mira tradicional cristià. Així, doncs, hi són reflectits amb profusió moments especials com les festivitats de Nadal i Reis o la Setmana Santa, la descripció de la qual estava amarada de devoció i sentiment en articles com «L'ofici de tenebres» o «*La mise au tombeau*». A partir de llavors, la relació de festes s'alterna amb el cant a la natura i a la primavera. En aquest sentit, hi trobem una exaltació de la perfecció i eclosió de la naturalesa com a obra

²¹⁰ Manuel Brunet, *Cada dia és festa*, op. cit., p. 7.

²¹¹ AGA, IDD (03)050.000, caixa 21/07872, exp. 3620-46; també citat per M. Josepa Gallofré, *L'edició catalana i la censura franquista (1939-1951)*, op. cit., p. 251.

²¹² Per tenir una visió general la censura periodística dels períodes republicà, és útil la breu descripció que en fa Carlos Barrera del Barrio al volum *Periodismo y franquismo. De la censura a la apertura* (Barcelona, Ediciones Internacionales Universitarias, 1995), p. 19-22.

²¹³ Manuel Brunet, *Cada dia és festa*, op. cit., p. 6.

creada per Déu, que recorda l'estil del *Cant Espiritual* de Maragall i, al mateix temps, deixant de banda la inspiració divina, el de *De rerum natura* de Lucreci i el tòpic del «tempus fugit» de les *Geòrgiques* de Virgili:

«Tot fuig en aquest temps» diuen de la primavera i de l'estiu a l'Empordà. A l'hivern «tot dorm», a la primavera i a l'estiu «tot fuig».

Tot fuig. Hi ha quelcom o molt que es volatilitza sota el sol. Fa uns dies esplèndids. «Tot fuig» deuen dir els empordanesos. Fugen els colors i els perfums dels arbres fruiters. Les primeres roses d'abril sembla que fugin més de pressa que les de Sant Jordi i les del maig. [...] Trencant de camí he vist un cementiri rústic, vetllat per xiprers, en un lloc alt, obert i solitari. També hauríeu dit que en fugia alguna cosa d'aquell terreny abonyegat. Hi ha quelcom que s'evadeix d'aquelles argelagues florides i d'aquella terra inflada sota unes quantes creus. Tot fuig –suprema esperança de la carn!– amb aquell sol ple de vida.²¹⁴

La relació de tradicions populars, com l'ou com balla o les castanyes i els panellets, s'entrellaça amb els articles dedicats a mesos de l'any i a la Verge Maria. Tres articles de notable fervor religiós, «Bellesa de la Mare de Déu», «La Puríssima» i «Santa Llúcia», coincidint amb el final de l'any abans de Nadal, clouen la mostra d'articles.

La primera impressió del llibre pot portar a creure que ens trobem davant una mostra de literatura de circumstàncies de tema folclòric i religiós. No obstant això, aquesta manera de fer periodisme no va ésser mai la pròpia de Manuel Brunet, i menys si tenim en compte que ens trobem davant un recull d'articles periodístics publicats en el període immediatament anterior a la guerra civil espanyola. En aquell moment, Brunet ja gaudia de prestigi professional i d'una notable fama de periodista polèmic i combatiu. Si bé el tema era volgutament innocu, la ploma de Brunet no es podia estar d'inserir afirmacions molt dures contra determinats sectors socials de l'esquerra anticatòlica, les quals, pel seu caràcter d'oposició al comunisme i als sectors laics, també van ésser ben vistes pel règim franquista en el moment de la publicació del llibre. Jordi Pla, en el seu article «Manuel Brunet, l'empordanès de Vic»,²¹⁵ s'adonava d'aquesta crítica social subterrània i del fet que, tot i l'aparença aparentment banal i ingènua de l'obra, aquesta amagava certa crítica esmolada maquillada d'ironia. Vegem-ne un exemple al cinquè article, «Elogi de les estrenes», en el qual Brunet va fer una llarga dissertació relacionant l'acció d'obsequiar un treballador amb una propina per Nadal amb la generositat cristiana. L'article continuava amb duresa:

²¹⁴ Manuel Brunet, «Paisatge d'abril», *Cada dia és festa*, op. cit., p. 95-96.

²¹⁵ Jordi Pla, «Manuel Brunet, l'empordanès de Vic», op. cit., p. 53.

I feu-me el favor de no confondre les estrenes amb l'almoïna. Una almoïna és una almoïna, i les estrenes són un regal, un acte de generositat. Els socialistes han fet sempre campanya contra les estrenes de Nadal. És naturalíssim: la lluita de classes abomina igualment de la generositat que de la caritat cristiana. El marxisme demana el que és just, i exigeix el que és injust; vol l'or i les escorrialles de l'or. I com que sol·licita pistola en mà, esborra del seu diccionari el mot «beneficiència», que vol dir «fer bé» i el substitueix per «l'assistència social». I de la mateixa manera que avorreix la caritat cristiana, tem que els actes de generositat puguin atenuar la lluita de classes.²¹⁶

En un altre article, «La creu plantada», l'autor blasrava amb violència apocalíptica aquells que volien fer desaparèixer el símbol de la creu de la capa de la terra:

És inútil que la treguin del cim de les muntanyes, dels camins, de les cúpules, dels edificis públics, del Parlament, dels municipis, dels tribunals, dels hospitals i les escoles –malaurat el qui ho faci fer i qui executi l'ordre!–, perquè cada creu que treguin és capaç de fer-se petita, petita, i d'amagar-se a l'esperit d'algú i convertir-se en llum i força.²¹⁷

Aquesta crítica al laïcisme creixent de la societat era contundent, i n'amarava tots els articles. Destaca, per exemple, «La fe en els Sants Reis», en què planyia els nens «als quals llurs pares laïcs els diuen que els Reis són el pare i la mare», i assegurava que les seves futures vides «de ciutadans laïcs i deshumanitzats seran tristes i eixarreïdes».²¹⁸ En el llarg article «Importants declaracions de Sant Jordi», establia un diàleg imaginari entre l'escriptor i el patró de Catalunya. Sant Jordi carregava les tintes contra els actors de la societat que havien permès que, suposadament, es perdés el sentiment religiós i de catalanitat pura durant els anys de la segona República espanyola, i acabava amb un avís desafiant sobre la situació en què estava immersa Catalunya:

Sense mi perdreu l'esperit de combat i l'instint poètic que tot ho vivificava en aquest país i obrava miracles i eren les característiques del vostre sentiment nacional [...] I consti, que mai no us havia sotjat un drac tan gros. I que tot Catalunya és plena d'aranyes.²¹⁹

Per tant, és evident que ens trobem davant d'un llibre de pretesos articles de calendari. Però, contra del que podria semblar en un examen superficial, els articles no solien ésser inofensius, almenys per als qui durant els anys trenta Brunet considerava els seus detractors. En publicar *Cada dia és festa*, l'autor mostrava una voluntat de continuïtat

²¹⁶ Manuel Brunet, *Cada dia és festa*, op. cit., p. 27.

²¹⁷ *Ibid.*, p. 72-73.

²¹⁸ *Ibid.*, p. 30.

²¹⁹ *Ibid.*, p. 93-94.

de les tesis defensades abans de la guerra, perquè seguia adreçant-se als lectors d'aquell temps. Una bona prova que aquests articles també podien ésser incisius és que, en el context de crispació social dels dies previs a l'esclat de la guerra civil, un article d'aquestes característiques, que en principi havia de ésser intranscendent, era com una guspira dins d'un polvorí. El 16 de juliol del 1936, pel seu article titulat «El Carmel» dedicat a la Maredeú del Carme, l'autor va rebre un anònim en què se l'advertia que li tallarien les mans:

Eren tan poc esportius aquells temps que aquests articles, especialment els dedicats a la Mare de Déu, provocaven una riota constant en les pàgines dels diaris d'esquerra burgesa. L'article de la Mare de Déu del Carme, publicat tres dies abans del 19 de juliol de 1936, em va valer un anònim rebut a la tarda del mateix dia 16, festa de la Mare de Déu del Carme. Al marge del retall el comunicant anònim havia escrit que a l'autor d'aquest article li tallarien les mans. No n'havia rebut mai cap que em fes tanta impressió.²²⁰

Aquest article, que va generar tant malestar, no era gaire ofensiu. Tan sols es tractava d'una exaltació de les virtuts i la virginitat de Maria, i de com aquesta Mare de Déu s'havia convertit en la patrona de molts dels pobles de costa perquè va aparèixer en un santuari que es trobava dalt de la muntanya anomenada El Carmel, situada al Pròxim Orient, just davant del Mediterrani. A tall d'anècdota, per demostrar a més l'omnipotència divina, relatava la disputa entre Elias i un rei que adorava a Baal. Òbviament, segons la narració de l'Antic Testament, Jahvè apareixia com el déu veritable, fent callar la veu dels idòlatres. L'únic aspecte pel qual es podien molestar els anticatòlics dels anys trenta és pel fet de tractar un tema cristià i segurament perquè es devien sentir identificats amb el poble idòlatra i, per tant, calumniats.

Tot i aquesta anècdota, molt gràfica del nerviosisme de l'ambient prebèl·lic, amb els anys els articles van passar a ésser llegits en clau folclòrica. En el pròleg a l'edició que el 1988 l'editorial AUSA va fer del llibre amb motiu del centenari del naixement de l'autor, M. Àngels Anglada s'expressava en aquest sentit:

Cada dia és festa és un deliciós recull d'articles escrits tot seguint el calendari quan hi havia –ai!– molts més dies de festa que no pas ara. No us penséssiu pas que hi domina la prèdica o la teologia: l'autor ens parla del xampany de les festes –no el cava, en aquells temps–, de les joguines dels Reis, de les flors que acompanyen les diverses estacions de l'any.²²¹

²²⁰ Manuel Brunet, *Cada dia és festa*, op. cit. p. 6. Anècdota referida també en una carta del 16.07.1942 a Joan Llongueras (Fons Joan Llongueras i Badia, BNC), i recollida també per Albert Manent, *De 1936 a 1975. Estudis sobre la guerra civil i el franquisme*, op. cit., p. 87; i per Josep M. Casasús, *Periodisme català que ha fet història*, Barcelona, Proa, 1996, p. 355.

²²¹ Manuel Brunet, *Cada dia és festa*, pròleg de M. A. Anglada, Sabadell, AUSA, 1988, p. 5.

Com hem dit, doncs, amb aquest volum l'editorial Destino cercava recuperar un públic lector amb el qual compartia una tradició literària comuna, i Manuel Brunet aprofitava per reforçar l'aspecte religiós dins la societat imprimint-li un caràcter català i autòcton diferenciador. Finalment, la concepció d'aquest volum va ésser el primer pas que va conduir l'autor cap a la nova literatura que, com veurem en el següent apartat, es va caracteritzar per una religiositat molt accentuada.

1.3.1.2. ACCENTUANT LA DEVOCIÓ: *SALTERI DE LA MARE DE DÉU DE MONTSERRAT*

A partir de la publicació de *Cada dia és festa*, la situació personal i professional de Brunet es va anar estabilitzant i l'any 1946 va començar la preparació d'una obra que durant molts anys havia tingut en ment escriure, el *Salteri de la Mare de Déu de Montserrat*. L'autor va presentar el text als Jocs Florals que es van celebrar a Montserrat el 1947, un premi que el grup de *Destino* creia que estava assegurat:

Els de *Destino* pensaven que el premi de poesia seria per al *Salteri en honor de la Mare de Déu de Montserrat*, de Manuel Brunet, una composició que Nèstor, en el mateix dietari, qualifica de «*breviario mundano, escrito con gracia popular, un lenguaje íntimo y algo desmelenadillo y con una fuerza lírica agradable, intensa*». Però el jurat va preferir un llibre de poemes de Josep Romeu i, encara, va deixar finalista un de Josep M. López-Picó.²²²

Malgrat la desil·lusió, el març de 1948 l'obra es va publicar a l'editorial Àncora, amb il·lustracions de Joan Commeleran. La devoció per la Mare de Déu va ésser un dels pilars de la fe de l'escriptor. Per aquest motiu, va decidir escriure el *Salteri*, amb el qual li volia demostrar el seu gran respecte i estimació i entroncar amb tota una tradició literària dedicada a la Verge montserratina. Així ho va explicar a Joan Llongueras en una carta del 22 d'agost de 1946, conservada a la Biblioteca de Catalunya:

Sabeu allò de Montserrat? Doncs ja ho tinc fet. I n'estic molt content. Es titula *Salteri de la Mare de Déu de Montserrat*. Feia tres anys que em ballava pel cap i no li trobava la forma. És una obra poètica en prosa que, a vegades, semblen versos. Consta d'uns cent-cinquanta –puc afegir-n'hi algun- temes, desenrotllats breument en forma epigramàtica i utilitzant sovint el paral·lelisme de la poesia bíblica i també el paral·lelisme de les oracions del missal. En aquests cent cinquanta temes hi desfila ordenadament tota la història de Montserrat, una història feta amb una ambició imperialista; demostrant que de Montserrat n'ha sortit molta cosa. Cada tema té unes cinc o sis o

²²² Agustí Pons, *Nèstor Luján. El periodisme liberal*, Barcelona, Columna, 2004, p. 122. L'entrada del dietari de Nèstor Luján correspon al 10 d'abril de 1947.

deu ratlles com aquestes, i a vegades només tres. És molt cenyit de llenguatge i, sense exagerar, cada tema –exceptuant els lírics que surten com un llampec i semblen versos– és escrit cinc o sis vegades, fins que té un ritme sil·làbicament ajustat. Molts d'ells podrien passar per versos lliures. [...] Per la forma literària em sembla que és un invent. Em sembla que fa molts anys que no s'ha dit tanta cosa sobre Montserrat. [...] No crec que se m'hagi escapat cap punt de vista important. I tant és així que el llibret es podria ben titular *Tot Montserrat*. I malgrat el seu aspecte poètic, aquest *Salteri* té una gran ambició proselitista. M'he proposat, com us deia, estemordir els que ignoren la història de Montserrat, presentant-la –com diria Sant Benet– resumida en un raig de sol. Aquest sistema enumeratiu em sembla que fa efecte.

Un salteri era un instrument de corda utilitzat a l'Edat Mitjana per ordenar les pregàries, ja que a cada corda que es percutia li corresponia una oració determinada. Per tant, el llibre és un conjunt de pregàries i lloances dedicades a la Moreneta. El volum va ésser ampliat dels cent cinquanta temes projectats en la versió inicial a uns tres-cents en l'edició publicada, amb l'objectiu de posar de relleu l'extraordinària magnitud de la Verge de Montserrat.²²³ Així ho reconeixia una crítica anònima del llibre apareguda després de la seva publicació:

Con sonidos cristalinos y transparentes, con acordes más graves y profundos, con sutilezas de expresión, la música de este inefable *Salteri* nos evoca desde la virgen madreporica encerrada en un globo de cristal, a la grandiosa majestad de la madre del Hijo de Dios. [...] Magnífico libro este de Manuel Brunet que, a la delicadeza de esta música etérea e impalpable, une la firmeza de la gran ortodoxia, piedra angular de nuestra tradición.²²⁴

El *Salteri* és, doncs, una obra completament diferent a les que Brunet havia escrit anteriorment:

Sorprende, en un hombre como Brunet, tan combativo, la redacción de un libro tan emocionado y tierno como ese *Salteri*. Ello acaso se debe a que los hombres de este país tienen muchos de ellos un punto de común, aún dentro de sus fundamentales diferencias de estilo y de concepción vital. D'Ors, por ejemplo, tiene sus ángeles y «su» ángel; Junoy sus pesebres y su animalística religiosa, y, entre otros, Brunet, su Virgen.²²⁵

Fins llavors, amb la seva literatura, Manuel Brunet havia tingut la pretensió d'arribar al gran públic, però en aquest cas feia com si el públic lector no existís, perquè havia teixit la seva pregària de forma individual, invocant la Verge:

El meu desig, Moreneta, és oferir-vos una capsa de música, música de degotalls.

²²³ Carta de Manuel Brunet a Joan Llongueras, 24.04.1947. Fons Joan Llongueras i Badia, BNC.

²²⁴ P., «El último libro de Manuel Brunet», *Ampurdán*, 28.04.1948, s. p.

²²⁵ Juro, «Manuel Brunet y el periodismo activo», *Destino*, núm. 559, 24.04.1948, p. 14.

I que sigui a l'hora de la meva mort quan us faci més gràcia.²²⁶

Aquesta afirmació del fragment responia a un desig íntim de l'escriptor, el qual va demanar ésser enterrat amb un exemplar d'aquest llibre. Segons conten la seva filla i alguns testimonis, creia que havent escrit una obra de tanta tendresa i devoció envers la patrona de Catalunya, tindria obertes les portes del paradís:

A l'acte d'enterrament, dintre el taüt i entre les mans, se li va posar el llibre de versos que havia escrit i que es titulava *Salteri a la Mare de Déu de Montserrat*. Havia manifestat en algunes ocasions que «amb aquest llibre a la mà la Verge m'obrirà les portes del Cel».²²⁷

L'escriptor, en definitiva, va desgranar tots aquells elements estretament lligats a la Moreneta i a la tradició bastida al voltant de la seva imatge des d'un punta de vista personal, a través d'imatges i metàfores i fidel a la seva particular prosa lírica:

Es este tema vasto y frondoso en que ha movido ahora la pluma de Manuel Brunet. Su *Salteri de la Mare de Déu de Montserrat* viene a engarzarse a la cadena innumerable de loanzas que aprisionó amorosamente la Virgen de Montserrat. Este aspecto de simple fidelidad a un tema que nos define a todos personal y colectivamente, es lo primero a señalar en esta sucesión de notaciones líricas. Hay algo de ex-voto en el paralelismo de las pequeñas frases que van describiéndonos los elementos físicos, humanos y divinos de Montserrat. No puede comprenderse este texto si no se piensa en su fundamental intención de homenaje, en lo que tiene de simple oración. Las acotaciones asajísticas, que no faltan, el intento de establecer una rápida, pero completa línea histórica, no empañan la calidad de la voz lírica, dispuesta siempre para el asombro y la reverencia.²²⁸

Tal com s'assenyala en aquest article, per condensar el motiu de les reflexions cadascun dels fragments es tanca amb un breu pensament sobre el tema central de la pregària. En aquest punt va ésser on Brunet es va desmarcar de la tradició de la devoció montserratina, donant a les imatges un toc personal sovint extravagant. Es va permetre realitzar associacions d'idees estrambòtiques, llicències que li permetien, per exemple, comparar el *Salteri* amb una ratafia: «Voldria, Moreneta, que poguéssiu acceptar el meu *Salteri* com accepteu una lletania nova o un violai; que fos com una ratafia que ofereixo als amics, la ratafia que trenca el cuc i dóna coratge per a les excursions de muntanya»;²²⁹ relacionar per la seva labor humanitària la imatge de la Verge de

²²⁶ Manuel Brunet, *Salteri de la Mare de Déu de Montserrat*, Barcelona, Àncora, 1948, p. 15.

²²⁷ Josep M. Bernils i Mach, «Manuel Brunet i Solà», dins *Gent de Castelló, op. cit.*, p. 161.

²²⁸ Juan Teixidor, «El Montserrat de Manuel Brunet», *Destino*, núm. 566, 12.06.1948. p. 10.

²²⁹ Manuel Brunet, *Salteri de la Mare de Déu de Montserrat, op. cit.*, p. 14.

Montserrat amb la Creu Roja, cadascuna en el seu moment històric corresponent («Trinitària i mercenària heu arborat, Moreneta, la Santa Creu i heu estat la Creu Roja de l'Edat Mitjana»)²³⁰ o, fins i tot, després d'elogiar els seus miracles, ridiculitzar-ne els ex-vots que en fan de penyora («No necessiteu penyores ni anatomies d'argent i cera: només, abans del miracle, un cor contrit i, després del miracle, un cor agraït. Us heu deixat cremar un museu d'ex-vots perquè no semblés que fèieu d'antiquari»)²³¹ La crítica, en el moment de la publicació del volum, va fer-se ressò d'aquest to particular que hem assenyalat:

Como una flor de ascético y delgado perfume, trascendida de recios pensamientos y acendrado fervor, ha sido compuesto por Manuel Brunet este salterio mariano, virolai y letanía nueva en odres nuevos, pero con antiguos e inmarchitables auras de serranías y romerías, peregrinaciones y salmodias. [...] Poema en prosa de anchas cadencias y frase breve, donde se unen los elementos humanos, artísticos, simbólicos paisajísticos, sobrenaturales, en simple asociación que más de una vez produce pensamientos sorprendentemente bellos y revela intuiciones agudas, devotas, levantadas en azul serenidad.²³²

Aquestes estranyes associacions precisament són les que van originar divergències entre el jurat dels esmentats Jocs Florals de Montserrat, que després comentarem amb més deteniment en el capítol dedicat a la descripció de la relació amb Josep Maria de Sagarra:

Lo interesante es que su *Salteri* tiene ya una historia con derivaciones combativas. Este libro fue presentado a los Juegos Florales que últimamente se celebraron en Montserrat. La lectura del *Salteri* produjo entre los miembros del jurado dos opiniones de conjunto. Unos, católicos y sacerdotes, reconocieron que se trataba de un libro ortodoxo y reverente; otros, en cambio, fueron de la opinión que se trataba de un libro teñido de irreverencia.²³³

Tot i aquest contrapunt insòlit –a ulls del lector, no de l'autor–, en el conjunt de l'obra la Moreneta és qualificada amb gran delicadesa com la reina dels monjos, dels ermitans, dels escolans, dels reis... íntimament lligada a la seva fortalesa, la muntanya que s'ha convertit, per tot el que significa, en símbol per a Catalunya:

Segur, Verge Maria, que cel enlaire sobre Montserrat, crema un castell de milions de llànties, com si diguéssim una galàxia, un eixam d'estrelles, ofrena dels devots que ens han precedit en la fe i en la visió de Déu.

²³⁰ Manuel Brunet, *Salteri de la Mare de Déu de Montserrat*, op. cit., p. 179.

²³¹ *Ibid.*, p. 232.

²³² [s. s.], «*Salteri de la Mare de Déu de Montserrat*», LV, 06.06.1948, p. 6.

²³³ Juro, «Manuel Brunet y el periodismo activo», op. cit., p. 14.

Segur que aquesta piràmide de llànties no torreja pas en amunt, i que Déu permet que apunti sobre Montserrat, com si la lluminària de la Muntanya catalana es reflectís al firmament.

I segur que les llànties dels Sants Montserratins s'agrupen sobre la Basílica com una pinya de foc. Feu, Moreneta, que els que us hem cremat un ciri en aquest Montserrat puguem un dia estar representats en aquest grandiós ex-vot dels que ja són feliços²³⁴.

En definitiva, el *Salteri*, «una petxena maravilla de poesia, vena popular, erudició y, naturalmente, fe cristiana»,²³⁵ va obrir la porta al to intimista de les obres posteriors de l'escriptor, en les quals la seva devoció va ésser progressivament més fervent, i la qual va trobar el seu punt culminant en l'obra pòstuma *Pàgines de la Vida de Jesucrist*. No obstant això, abans de morir, Brunet encara va poder publicar un altre llibre, *Actualidad del Padre Claret*.

1.3.1.3. APOLOGIA DEL VIGATANISME: *ACTUALIDAD DEL PADRE CLARET*

L'any 1953 l'autor va compilar en un petit volum en castellà tres articles ja publicats, dos a *Destino* i un a *Senda*,²³⁶ juntament amb tres altres articles inèdits, tots ells dedicats a la figura d'Antoni Maria Claret. Aquest sant ja havia cridat l'atenció de l'autor des de molts anys enrere, com ho demostren els articles que li havia dedicat des de les pàgines de *La Veu de Catalunya* amb motiu de la seva beatificació.²³⁷

Actualidad del Padre Claret és un llibre fet per encàrrec. L'editorial Sala de Vic, a través de Josep Maria Panyella,²³⁸ va demanar a Manuel Brunet que l'escrivís amb motiu de la col·locació d'una estàtua del sant a Montserrat i d'un homenatge a Vic, en el qual es va posar la primera pedra del temple-sepulcre del Pare Claret. Panyella va relatar els fets de la següent manera:

La nostra amistat va néixer amb motiu de la canonització de Sant Antoni Maria Claret. Vaig creure que Manuel Brunet era el qui millor podia fer ressonar a la nostra terra les trompetes de la joia i de

²³⁴ Manuel Brunet, *Salteri de la Mare de Déu de Montserrat*, op. cit., p. 236.

²³⁵ Juan Perucho, *Los jardines de la melancolía: memorias*, València, Pre-Textos, 1993, p. 84.

²³⁶ Els dos articles publicats a *Destino* són «Actualidad del Padre Claret», núm. 689, 21.10.1950; i «El vigatanismo explicado por Jaime Brossa», núm. 712, 31.03.1951. Malauradament, no hem pogut localitzar a *Senda* el tercer article publicat amb anterioritat al volum, «El P. Claret, Ángel de España», perquè no l'hem trobat al fons de l'autor i de la revista només es conserven dos números a la Biblioteca de Catalunya. *Senda* era el butlletí d'activitats i l'òrgan portaveu de les Joventuts d'Acció Catòlica de la parròquia de Ntra. Sra. del Rosari de Barcelona, que es va publicar entre 1949 i 1961.

²³⁷ Ens referim als articles «La beatificació del P. Claret», *LVC*, núm. 11.761, 22.02.1934, p. 1 i «La catalanitat del P. Claret», *LVC*, núm. 11.764, 25.02.1934, p. 1.

²³⁸ Josep M. Panyella Aldrufeu era un vigatà catòlic membre de la Comissió Gestora inicial del Patronat de les Vivendes del Congrés Eucarístic Internacional de Barcelona de 1952 (Horacio Capel Sáez, Paul-André Linteau (eds.), *Barcelona-Montréal: desarrollo urbano comparado*, Barcelona, Edicions Universitat Barcelona, 1998, p. 456). Al Fons Manuel Brunet i Solà de la UdG es conserven 126 cartes rebudes de Josep M. Panyella, prova d'aquesta estreta amistat.

l'exultança i, sense conèixer-lo, vaig demanar-li que ho fes i li vaig enviar una biografia del sant. Tal com pressentia, ell ja pensava escriure l'article, però estava preocupat perquè li mancava alguna dada i no tenia a mà cap biografia. La meva oportuna intervenció va causar-li una agradable sorpresa. [...] El nostre Sant ens havia agermanat.²³⁹

L'escriptor no es va negar a l'oferiment perquè, tot i viure a l'Empordà, cada any durant l'estiu passava llargues temporades a la seva ciutat natal, duent-hi a terme tertúlies i donant impuls al Círcol Literari de la capital osonenca. Així, doncs, amb aquest llibre, a banda d'escriure «las palabras mejor escritas entre las que se han impreso modernamente sobre la personalidad, vida y hechos del Padre Claret»,²⁴⁰ també homenatjava la seva ciutat natal. De passada, va aprofitar l'ocasió per travar amistat amb Josep M. Panyella, a qui va dedicar el llibre. Aquest personatge va guanyar protagonisme al final de la vida de Manuel Brunet, ja que va ésser qui va donar impuls a algunes de les iniciatives embastades per l'escriptor. Panyella va ésser un dels qui més va encoratjar Brunet a treballar en la seva *Vida de Jesucrist*, i va col·laborar activament en l'intent d'il·luminar de nit tots els campanars catalans en anunci de la presència de l'Eucaristia, iniciativa que l'autor va endegar arran del Congrés Eucarístic Internacional de Barcelona de 1952:

Ja feia temps que ens escrivíem, però no ens coneixíem encara, i un dia va demanar-me que pugés a Girona. Va dir-me: «Jo vindré des de Figueres perquè vull consultar-vos un projecte que em sembla molt important». Es tractava del projecte que reiteradament ell qualificava com l'obra més gran de la seva vida: la il·luminació dels campanars durant la nit amb un sentit plenament espiritual. No es tractava d'il·luminar des de fora les pedres dels campanars. Es tractava d'encendre'ls amb una llum interior, germana de les estrelles que, com feia la de Nadal, anunciés dins la nit la presència real en les nostres esglésies del Rei de l'Univers. Es tractava –deia– de convertir els campanars en immenses llanternes, per tal d'atraure els actes d'amor i d'adoració dels fidels. Argumentava que les esglésies fosques semblen deshabitades, amagant la immensa realitat de la presència viva del nostre Déu i Senyor.²⁴¹

Amb aquesta obra literària, Brunet va aprofitar l'avinentsa per fer apologia del vigatanisme, un corrent de pensament local amb influència a escala nacional iniciat el segle XIX, sobretot després de l'eclosió del pensament de Jaume Balmes. Molt lligat a

²³⁹ Josep M. Panyella, «Manuel Brunet i Solà», *op. cit.*, p. 15.

²⁴⁰ M. A., «Un nuevo libro de Manuel Brunet», *Canigó*, maig 1954, p. 4.

²⁴¹ Josep M. Panyella, «Manuel Brunet i Solà», *op. cit.*, p. 15-16. El projecte es va concretar en l'opuscle «Els campanars, anunci de l'Eucaristia», publicat en castellà al diari del Congrés (Manuel Brunet, « Los campanarios, anuncio de la Eucaristía», *Pax*, 01.06.1952, p. 4-5). És una composició apostòlica amb l'objectiu esmentat, que no comentarem més extensament per la seva poca rellevància en l'estudi de l'obra literària de l'autor.

l'Església, defensava una posició intermèdia entre l'integrisme i el liberalisme moderat i fonamentava l'esperit català –amb bressol a les terres osonenques– sobre els eixos de la família, la religió i la propietat.²⁴² Josep M. Fradera, a banda de resumir-lo en unes idees bàsiques, en destacava l'originalitat a partir de les aportacions en el terreny estètic i literari:

El vigatanisme en els seus moments més creatius ha arribat a concretar una certa visió del món, en part original i en part manlevada, dominada pels valors de la conservació, del tradicionalisme, del ruralisme, tot plegat articulat al voltant de l'oposició a l'Estat liberal i a les seves pretensions d'incidir en l'estructuració de la societat civil. [...] Fins aquí, però, res no distingeix el conservadorisme dels vigatans del conservadorisme dels altres corrents paral·lels [...] L'originalitat del vigatanisme dels anys setanta fins acabar el segle no ha estat aquest substrat tradicionalista i conservador, sinó la forma com elaborà per via literària i estètica el seu missatge.²⁴³

Més endavant, ja a la primera meitat del segle XX, el vigatanisme defensava que els intel·lectuals de Vic havien influït poderosament en l'evolució del pensament contemporani. El corrent se sustentava principalment en el pensament de quatre personatges, tots ells sorgits del món eclesiàstic: Jaume Balmes, Antoni M. Claret, Jacint Verdaguer i el bisbe Josep Torras i Bages, homes il·lustrats que indiscutiblement van ésser figures cabdals en el panorama filosòfic i cultural del segle XIX i principis del XX, els dos primers en l'àmbit espanyol més conservador, i els dos següents en el català. En un dels articles del volum, «El vigatanismo explicado por Jaime Brossa», Manuel Brunet explica com el pensador anarquista reconeixia amargament la importància que van tenir els dos primers a l'hora d'avortar els intents de revolució i canviar el rumb de la història contemporània espanyola:

La «ofensiva del vigatanismo» en Madrid maravillaba a mi amigo. Insistiendo en lo que sus adversarios calificaríamos de providencial, hacía resaltar que cuando el P. Claret [...] llegó a Madrid había pasado ya por la capital de España otro gran espíritu del vigatanismo: Balmes. Con el P. Claret –decía Brossa– el vigatanismo enviaba su segundo mensaje a la capital de España. Balmes había sido, en Madrid, el precursor del P. Claret. La misión política de Balmes abrió el camino para la misión religiosa del P. Claret. Ambos mensajeros –coincidencia que Brossa señalaba– trabajaron contra el espíritu de la revolución, cuyo poder y propósitos ni el uno ni el otro ignoraron. Los dos –y mi amigo insistió particularmente sobre este detalle– aparecen en Madrid

²⁴² M. R., «El vigatanisme», *La Gazeta Montanyesa*, núm. 480, 20.07.1910, p. 1; Bonaventura Selva, *Vigatans i vigatanisme*, Barcelona, Selecta, 1965 i J. M. Fradera, «El vigatanisme en la transformació de les tradicions culturals i polítiques de la Catalunya muntanyesa (1865-1900)», dins Maties Ramisa, *Els orígens del catalanisme conservador i La Veu del Montserrat 1878-1900*, Vic, Eumo, 1985, p. 19-52.

²⁴³ J. M. Fradera, «El vigatanisme en la transformació de les tradicions culturals i polítiques de la Catalunya muntanyesa (1865-1900)», dins Maties Ramisa, *Els orígens del catalanisme conservador i La Veu del Montserrat 1878-1900*, op. cit., p. 34-35.

con una oportunidad pasmosa: primero el periodista y apologista del catolicismo, después el apóstol. «¡Apúntate esto!», decía Brossa: los dos ejes de la contrarrevolución fueron dos productos del vigatanismo.²⁴⁴

El llibre es tanca amb un detall curiós a l'últim capítol, segurament fruit de la influència del seu pare, escultor d'imatges i director de l'Escola de Dibuix de Vic. Tal com havia fet en la *Biografia de Jaume Balmes* de 1910, Brunet va dedicar el final de l'obra a fer una descripció física del personatge, repassant a més de forma sumària la iconografia que havia generat fins al moment.

En definitiva, *Actualidad del Padre Claret* és una obra de circumstàncies, que no té més pretensió que perfilar la figura del Pare Claret en tota la seva dimensió, fent una enumeració de les virtuts del sant, explicant la figura des de diversos punts de vista i ressaltant, sobretot, els seus miracles, tot això amb l'estil delicat, clar i directe tan admirat per la crítica:

Nos sorprende una vez más el poder de síntesis de Manuel Brunet. Con un solo trazo nos describe [...] un extenso período del santo de Sallent o en unas brevísimas líneas aclara, taumatúrgicamente, un oscuro problema teológico. [...] Sobre todo encontramos en su ensayo esta inefable placidez con que a veces trata las cosas de Dios, del cielo y de los santos.²⁴⁵

1.3.1.4. EL PROJECTE INACABAT: LA VIDA DE JESUCRIST CONTADA PER UN PERIODISTA

Si bé el llibre més aplaudit de Brunet per la crítica ha estat sempre *El meravellós desembarc dels grecs a Empúries*, com ho demostren les seves nombroses reedicions i les bones crítiques que va rebre tant en el moment de la seva publicació com amb motiu de les seves diverses reedicions; per a l'autor, en canvi, la gran empresa de l'última etapa de la seva vida, que li havia d'atorgar un lloc d'honor en el món de les lletres catalanes i destacar-lo com un escriptor particular, havia d'ésser la publicació de la magna *Vida de Jesucrist*, una obra que havia de caracteritzar-se per un estil modern i actualitzat en el tractament del tema.

Pel que fa a aquest llibre, la crítica posterior ha fet prevaler en la valoració de l'obra de Brunet els criteris artístics que regien l'estètica de l'època, deixant de banda les intencions i aspiracions de l'autor en el moment de l'escriptura. Per tant, si tenim en compte exclusivament arguments estètics, i salvant les distàncies, és clar que *El*

²⁴⁴ Manuel Brunet, *Actualidad del Padre Claret*, Vic, Editorial Sala, 1953, p. 41-42.

²⁴⁵ Artur Llopis, «De Balmes a Claret», *Destino*, núm. 849, 14.11.1953, p. 26. Josep M. Junoy també va fer una ressenya del llibre, però no en citem cap extracte perquè segueix la mateixa línia que la que esmentem al text (Josep M. Junoy, «Ángeles en el camino», *LV*, 29.02.1954, p. 5).

meravellós desembarc dels grecs a Empúries és una obra literàriament més aconseguida que no les *Pàgines de la Vida de Jesucrist*, amb l'afegitó que la tradició de literatura religiosa ha decaïgut considerablement en les últimes dècades i que l'arribada de la primera als cercles cultes va ésser molt més important.

Un altre dels factors que van motivar que el llibre de Manuel Brunet no obtingués el resultat esperat l'hem de buscar en el fet que la prematura mort de l'escriptor va deixar el llibre inacabat i descompensat, perquè les parts corresponents a l'embaràs de Maria, la infantesa de Jesús i l'època de la predicació omplen més de cinc-centes pàgines de les 592 que componen el volum. Això demostra que a l'escriptor li restava encara treballar les parts finals, la Passió i la Resurrecció de Crist. Els editors, per completar el conjunt, van descartar la inclusió d'alguns capítols que ja estaven acabats i que romanen inèdits al fons personal de l'autor, i van decidir afegir al final quatre articles periodístics que ja havien estat publicats anteriorment.²⁴⁶

La gestació d'aquest assaig tan personal va tenir un procés singular. En aquest cas, l'obra no responia a cap encàrrec editorial, sinó que va ésser fruit d'una motivació personal de l'escriptor. Després d'adonar-se que en la tradició literària catalana no hi havia cap obra d'aquestes característiques, Manuel Brunet es va proposar omplir el buit existent. A partir d'aquesta intenció, va proposar el seu projecte als editors. Malgrat això, hi ha versions divergents sobre l'origen d'aquest volum: segons alguns testimonis, el projecte es va començar a idear l'any 1943, quan Eudald Brunet sofria una meningitis tuberculosa que l'acabaria portant a la mort. L'anècdota que va originar la voluntat d'escriure una «Vita Christi» la conta, per exemple, Octavi Saltor:

Muchos saben el origen de este libro de Brunet, redactado y escrito como una transcripción de su improvisada relación oral de los episodios de la vida del Señor junto a la cabecera de su hijo enfermo. El padre doliente comprobó como era aquélla la mejor medicina moral para la distracción del prodigioso adolescente al cual, después de adoctrinado por el escritor sobre la existencia real de Jesucristo, éste reclamó para sí irrevocablemente.²⁴⁷

M. Mercè Miró, en canvi, basant-se en el record de Ramon Rierola, remunta la gènesi del text molts més anys enrera, quan Brunet es va recuperar de l'atemptat de què va ésser objecte l'any 1932 arran de l'afer Bloch:

²⁴⁶ Es tracta de quatre articles publicats a *La Veu de Catalunya*: «La sepultura» (publicat amb el títol «*La mise au tombeau*», (14.04.1933), «Llum i àngels» (21.04.1935), «Pasqua granada» (11.06.1935) i «L'Ascensió» (30.05.1935).

²⁴⁷ Octavi Saltor, «Pausas en el tiempo. Hacia una unanimidad cristológica», *El Correo Catalán*, 23.06.1961, p. 7.

«En aquells moments» recordà després «tota la vida se'm recollí en un punt de claror i vaig prometre que si em lliurava de la mort escriuria la vida de Jesús». Conseqüent amb aquest propòsit, el 1934 viatjà a Terra Santa (a Grècia, Síria, Palestina i Transjordània) amb el P. Miquel d'Esplugues per a documentar-se.²⁴⁸

En una carta de 1952, Bonaventura Ubach, monjo que durant els anys trenta es trobava a Palestina i amb qui es reuniren els expedicionaris catalans, declarava que en saber tot el tràngol que havia hagut de sofrir Brunet durant la guerra, va creure que el projecte restaria per sempre més inacabat:

«Ho ha perdut tot» em deia jo. Doncs adéu *Vida de Jesús*, si amb el que ha perdut hi anava enclòs els pocs llibres de consulta de que disposava per a la continuació d'aquesta obra tan esperada de tothom.²⁴⁹

La versió correcta, però, ens la dona el mateix Manuel Brunet, a través de les cartes que hem pogut consultar del Fons Joan Llongueras i Badia que es troben a la Biblioteca Nacional de Catalunya:

El projecte d'aquest llibre ha guiat una gran part de la meua vida. Fa uns deu anys vaig mig prometre de fer-lo si el meu fill Eudald sortia d'una bronconeumònia amb recaiguda. Llavors el nen tenia uns cinc anys. Abans de la recaiguda, quan li feia companyia, li explicava coses de l'Evangeli. I s'impressionava tant que fins plorava. Li plavia més això que els contes folclòrics. I com em demanés sovint que li repetís l'explicació d'algun passatge vaig fer la prova d'escriure'ls de dues maneres diferents i de comprovar si li agradava més avui que ahir. La meua dona, present un dia a aquestes escenes, em va dir: «Si el nen es cura, això ho hauries d'escriure». Vaig respondre que ho intentaria. Des de llavors vaig començar a estudiar l'Evangeli i l'he anat estudiant constantment.²⁵⁰

Unes setmanes abans, l'autor ja havia esmentat el projecte a Llongueras, però es va lamentar de la manca de mitjans econòmics que li impedièn treballar fermament en l'obra:

Jo tinc en construcció una *Vida de Jesús contada per un periodista*. És la il·lusió de la meua vida i per això vaig anar a Palestina. Abans de la guerra ja la feia, però l'original va desaparèixer amb el pis. No hi he perdut res perquè estarà millor. Però vaig molt poc a poc. Em manquen llibres. En vaig portar una gran maleta d'Itàlia i Suïssa, però encara me'n falten i van molt cars. He trobat editors que me la compraven per 15.000 pts., però se'm quedaven la propietat de l'obra i això no

²⁴⁸ M. Mercè Miró, «Manuel Brunet i Solà. Notes per a una biografia». *op. cit.* La cita de les paraules de Brunet és de Ramon Rierola («Recordant a Manuel Brunet», *op. cit.*); recollides en aquest article.

²⁴⁹ Carta de Bonaventura Ubach a Manuel Brunet, 03.10.1952, Fons Manuel Brunet i Solà, UdG.

²⁵⁰ Carta de Manuel Brunet a Joan Llongueras, 25.03.1942, Fons Joan Llongueras i Badia, BNC.

m'interessa. A mi m'hauria interessat una espècie de mecenes que durant un any i mig m'hagués passat 500 pts cada mes hipotecant el llibre. Abans de la guerra civil, de l'edició catalana, només d'una primera edició, me'n donaven 12.000 pts. Naturalment, la faig en català, però me la traduiria després. Us prego que de tot això no en parlevu pas a cap home de lletres, perquè semblaria que el treball està molt avançat i això no és pas cert. Em falta la tranquil·litat d'una vida menys estreta econòmicament. Us dic tot això perquè heu estat tan bon home d'escriure'm. Penseu que no m'escriu pas quasi ningú, i és que entre els nostres hi ha molt poca caritat i encara menys afició al salvament de naufrags.²⁵¹

Aquesta confessió va generar una resposta immediata del tot inesperada. Joan Llongueras es va posar en contacte amb un mecenes, que va decidir finançar l'obra a canvi de mantenir l'anonimat:

Molt estimat amic Brunet. Estic content d'haver rebut la vostra lletra en un moment oportú. Providencialment el vostre assumpte està resolt. Un bon senyor, amic meu, de categoria, està diposat a donar-vos les 500 pts. cada mes, sense hipoteca de cap mena, per tal que vós pogueu escriure la *Vida de Jesús*. Només exigeix que jo, ara per ara, no digui el seu nom ni a Vós ni a ningú. És persona de tota confiança i que us estima i us admira. Si accepteu, digueu-m'ho de seguida perquè immediatament ell disposarà la forma d'entregar-vos mensualment aquesta quantitat. Aquest bon senyor només demana que Vós pregueu per ell. Tinc una immensa alegria de poguer-vos comunicar això i us prego que ho accepteu sense escrúpols de cap mena.²⁵²

Aquesta solució va significar una gran alegria i alleujament per a l'escriptor, que es va afanyar a acceptar la proposta:

Estimat amic Llongueras. No podeu imaginar l'emoció que em va fer la vostra carta. Ves què m'havia de pensar jo quan us parlava del meu drama i dels meus plans! Del meu drama no en parlava per a no donar escàndol. I dels meus plans quasi tampoc. Els creia irrealitzables. Amb la meua dona ja feia dos anys que demanàvem a Déu que se'ns obrís una mica de cel, però poc ens podíem pensar una solució com aquesta. [...] Però quin sant us va inspirar a vós i a l'amic desconegut! Digueu-li que em soluciona una enorme quantitat de problemes materials i també espirituals. Ara, sense aquells mals de cap, em veuré amb cor de treballar en una feina que exigeix molta concentració i molta pau d'esperit. Digueu-li que tant la dona com jo complirem el que ens demana, que ja ho hem començat a fer. És clar que jo sóc un res-no-val, però hi posaré tota la meua bona voluntat i gran constància. Déu faci que aquesta feina ens serveixi a tots tres. Jo hi tinc fe en aquest llibre.²⁵³

²⁵¹ Carta de Manuel Brunet a Joan Llongueras, 09.03.1942, Fons Joan Llongueras i Badia, BNC.

²⁵² Carta de Joan Llongueras a Manuel Brunet, 16.03.1942, Fons Manuel Brunet i Solà, UdG.

²⁵³ Carta de Manuel Brunet a Joan Llongueras, 19.03.1942, Fons Joan Llongueras i Badia, BNC.

L'escriptor no va defallir i va continuar escrivint gràcies als diners que rebia mensualment. Acabats els textos, els enviava per capítols a Llongueras, que era l'"encarregat" de trametre'ls al mecenes. En ocasions, Manuel Brunet demanava consells al Dr. Josep Gros i Raguer, vigatà i catedràtic del Seminari, que li resolva els dubtes més complexos.²⁵⁴ Aquesta situació va continuar durant 1942 i 1943, fins que aquest tema es va convertir en secundari en la relació epistolar entre Brunet i Llongueras, fins quasi desaparèixer sense que en coneguem més detalls. Llavors, a partir de 1945, va començar un procés editorial complex, que va comptar amb la intervenció de diverses persones i empreses. Hem apuntat a la biografia que l'obra va ésser publicada per Destino l'any 1961, dins la seva col·lecció El Dofí. No obstant això, pel que hem pogut esbrinar, va passar per diverses mans abans d'aparèixer dins el catàleg de l'editorial de Vergés. A partir de 1945, apareix en aquesta història el prevere Miquel Rosell, que amb el Dr. Cebrià Montserrat van convèncer Manuel Brunet que havia d'emprendre seriosament el tram final de la redacció de la *Vida de Jesús*. No hem trobat cap rastre que ens indiqui l'origen d'aquesta relació, ni podem confirmar que aquests fossin els mecenes encoberts per Llongueras, perquè no n'hi ha cap referència a la relació epistolar entre Llongueras i Brunet. Com hem dit, a partir de 1944 el tema de la redacció de la *Vida de Jesús* apareix molt puntulment a les cartes, comentant els progressos de l'obra, però la relació continua i és fluida, la qual cosa fa pensar en una entesa cordial de l'afer. L'any següent aquests dos nous personatges van decidir encarregar formalment l'obra a Brunet, a través d'un contracte més avantatjós que l'oferta anterior, amb un import de dues mil pessetes mensuals:

31-juliol-1945

Sr. En Manuel Brunet

Figueres

Volgut amic: Em plau adjuntar-li les dues mil pessetes que corresponen al primer mes. Dintre un parell de dies li enviaré el contracte. Abans de finir l'Agost, Vostè haurà escrit unes dotzenes de quartilles, que me les enviarà per tal de posar-les a màquina, i així tots els mesos. Deixi *Destino* i *Vanguardia*. Cada dia al matí tindrà el tema apropiat per fer la meditació mental i al finir la *Vida de Jesús* haurà guanyat en santedat.

Seu affm s. s. en Crist,

M. Rosell, pvre.

P. S. Les il·lustracions també en rebrà nostres de dos o 3 dibuixants.²⁵⁵

²⁵⁴ Carta de Manuel Brunet a Joan Llongueras, 22.06.1942, Fons Joan Llongueras i Badia, BNC.

²⁵⁵ Carta de Miquel Rosell a Manuel Brunet, 31.07.1945, Fons Manuel Brunet i Solà, UdG.

Brunet va treballar plenament en aquesta obra des del mateix agost de 1945 i tenia intenció de deixar la resta de feines. En una emocionada carta a Carles Sentís apareix esmentat aquest fet:

He passat quinze dies de gran tràngol. Penso deixar *Destino* i avui, a Palafrugell, ho comunicaré a en Vergés. He signat un contracte amb uns editors per escriure una Vida de Jesús, que es dirà *La Vida de Jesús contada per un periodista*. D'això no en diguis res a ningú que els rojos hi farien broma. Digues que «treballo per una casa editorial». No sé com s'ho prendrà això en Vergés. Em sap molt greu perquè ells em varen aguantar quan jo era al fons del pou. Però jo he de viure.²⁵⁶

Carles Sentís, en la seva resposta (posterior a la reunió, tot i que malauradament sense data exacta), va declarar la seva ignorància respecte aquest tema tot i haver compartit una estona amb Vergés, i va intentar fer-lo recapacitar d'aquesta decisió:

Exclusivament per la teva lletra m'assabento del teu propòsit relacionat amb *Destino*. Vols dir que no podries alternar ambdues tasques? Ho lamentaria com a lector teu. Ignoro com va quedar la cosa perquè en Vergés ni ahir, ni tornant plegats, em va dir res. No ho hauries de fer encara que ja comprenc –i conec– el fastiguet que fa escriure per a lectors folls i apassionats.²⁵⁷

Finalment, Manuel Brunet no va deixar la redacció de *Destino*. En aquella reunió, potser Vergés i la resta de companys van convèncer-lo perquè reconsiderés la seva postura, perquè en aquells moments el comentarista havia refermat el seu paper dins la revista i destacava com un dels principals col·laboradors de la publicació. Tot i això, el seu projecte no va quedar aturat, perquè en una nova carta Miquel Rosell comentava al periodista que podia fer les esmenes que calgués al contracte –redactat, pel que deia Rosell, per un advocat de la Casa del Llibre– i demanava que continués amb la feina, de la qual n'estaven molt contents.²⁵⁸

Si bé no es pot assegurar amb rotunditat –Carles Sentís no en recorda els detalls, i la filla de Manuel Brunet en aquells anys era massa jove–, segurament Vergés va acabar decidint comprar l'obra a Brunet i arranjar l'afer amb l'antiga casa editorial, que devia ésser de caràcter religiós, tal com es desprèn d'una carta de Vergés al periodista:

Amic Brunet:

En Soler [Joan Baptista Solervicens] i jo [Josep Vergés] vam anar a veure al Vicari General tal com havia indicat el doctor [Cebrià] Montserrat. El Vicari ens va atendre molt bé i va dir que l'assumpte era clar i ell estava disposat a arranjar-lo favorablement. Necessita però –formalismes

²⁵⁶ Carta de Manuel Brunet a Carles Sentís, 14.08.1945, Fons Carles Sentís, AMTP.

²⁵⁷ Carta de Carles Sentís a Manuel Brunet, [s. d.], Fons Manuel Brunet i Solà, UdG.

²⁵⁸ Carta de Miquel Rosell a Manuel Brunet, 02.09.1945, Fons Manuel Brunet i Solà, UdG.

de la casa, suposo— que tu li exposis els fets en forma d'instància adreçada a ell. Llavors l'afer pot considerar-se resolt.

Amb en Soler hem fet un model d'instància relatant els fets que sotmeto a la teva consideració. Si et sembla bé, afegeix les coses que manquin, copia-la i me l'envies signada. Jo la presentaré al Vicari.

A mi em sembla que aquest és el millor camí perquè no es parli més de tot això. Espero que a tu també et sembli bé.

Una vegada el Vicari tingui la instància ell mateix es cuidarà del retorn de pessetes i quartilles, pessetes que naturalment jo li donaré. Ara veig que treballes de ferm. Això és bo. Moltes gràcies per tot i una abraçada,

Vergés²⁵⁹

Semblaria que la polèmica estava resolta, perquè en una nova carta de Vergés a Manuel Brunet s'esmenten algunes qüestions referents al contracte per l'obra i a la liquidació de comptes amb l'anterior editorial. Pel que s'extreu de l'anàlisi de la correspondència conservada, el tracte realitzat amb aquesta no era gaire clar. Vergés ho comentava de la següent manera:

Vam anar amb en Soler a veure el doctor Montserrat. El canonge no vol saber res amb mossèn Rosell. Va dir d'ell textualment: «Aquest mal tipo ja el van ficar a la presó una vegada. A l'Espanya nacional feia negocis bruts», o sigui que el senyor canonge coneix perfectament a mossèn Rosell. Diu que a ell no li faria cap cas i va aconsellar [que] el truquéssim per mitjà del Vicari General a qui ell mateix es presta a presentar-nos.²⁶⁰

A partir d'aquest moment, la col·laboració es mantingué estable i Manuel Brunet va anar escrivint els capítols del llibre a raó de 1.500 pessetes al mes. Hi ha testimonis que comenten que Brunet estava tan absorbit en la redacció d'aquest llibre i sentia tanta devoció i respecte pel tema que tractava que alguns dels capítols fins i tot van ésser escrits de genolls:

Escribió, por reverencia, de rodillas, las escenas de la pasión en su vida de Jesucristo, que como fruto de un viaje a Tierra Santa dejó preparada y que esperamos ver publicada algún día.²⁶¹

²⁵⁹ Carta de Josep Vergés a Manuel Brunet, 27.09.1945, Fons Manuel Brunet i Solà, UdG.

²⁶⁰ Carta de Josep Vergés a Manuel Brunet, [s. d.], Fons Manuel Brunet i Solà, UdG.

²⁶¹ Aquesta cita pertanyia a un article necrològic de Ramon Rucabado amb motiu de la mort de Manuel Brunet a la revista *Templo*, que no hem pogut localitzar perquè no es conserva. Recollim aquestes paraules a partir d'una autocita del mateix autor en un article posterior, escrit amb motiu de la publicació del volum *Pàgines de la Vida de Jesucrist*: «Un libro de gran interés evangélico: *Pàgines de la vida de Jesucrist*», *Templo*, Any 95, octubre 1961, p. 8. Altres testimonis que recullen aquesta dada són Ramon Guardiola («El "Romano" de *Destino*», *op. cit.*, p. 5; o «La Santa Mare del seu fill», *Diari de Girona*, 23.10.1987, p. 4) i Joan Guillaumet («Brunet, un empordanès de Vic», *op. cit.*, p. 4).

Al cap d'uns anys, després d'haver cobrat entre 40.000 i 50.000 pessetes de l'editorial Destino, Manuel Brunet podria haver decidit vendre de nou el seu llibre, ara ja en estat molt avançat; o almenys això és el que afirmava Josep Pla amb motiu d'un afer semblant entre Ignasi Agustí per una banda i Josep Vergés i Joan Teixidor per l'altra, en el qual es discutia per una novel·la del primer:

Brunet féu el mateix amb la *Vida de Jesucrist*: després d'haver tocat 40 o 50 mil pessetes a base d'una pensió mensual de Vergés durant molts mesos, vengué el llibre a un editor catòlic que no fa al cas. Aquesta és la moral catòlica –o almenys dels catòlics– en aquesta època.²⁶²

Uns dies més tard, arran de la recaptació de fons que va fer *Destino* per a la reconstrucció del conjunt arquitectònic de Santa Maria de Vilabertran i la recuperació de la seva Vera Creu, Pla tornava a reblar el clau d'aquesta acusació en una carta al seu germà Pere, aquesta vegada apujant la xifra de l'estafa de Brunet:

He vist la nota sobre lo de Vilabertran. Jo no penso pas donar res. Tu fes el que vulguis. [...] Vergés ha de fer els papers de l'auca. No li convé la destrucció de la figura de Brunet, però el cert és que Vergés adelantà a Brunet 70 o 80 mil pessetes per la *Vida de Jesucrist*, i després, Brunet es vengué el llibre a un altre editor.²⁶³

Malauradament, Pla no precisava en quins anys es va produir aquesta transacció, que d'altra banda ha estat negada amb rotunditat pels familiars de Brunet. La correspondència de Josep Vergés tampoc aporta més informació que ens permeti aclarir definitivament aquest tema.

Com hem dit més amunt, pel seu caràcter inacabat, l'obra va haver de transformar-se d'una *Vida de Jesucrist* en unes *Pàgines de la Vida de Jesucrist*, i per això la seva dimensió és desigual. L'objectiu que traspasa tota l'obra és la d'adaptar la figura de Jesucrist al lector català del segle XX, tal com havien fet amb la tradició francesa François Mauriac i amb l'italiana Giovanni Papini o Giuseppe Ricciotti,²⁶⁴ les vides de Jesús dels quals es conservaven a la biblioteca personal de l'autor, al costat d'altres nombrosos volums de temàtica similars. La crítica va valorar el llibre amb els següents termes:

Aquest llibre té la virtut d'acostar la veritat més allunyada, o una situació històrica també llunyana, a l'abast d'un incident corrent de la nostra vida diària. Tot plegat fa que sigui una mena de vida de

²⁶² J. Pla – J. M. Cruzet. *Amb les pedres disperses*, a cura de M. Josepa Gallofré, *op. cit.*, p. 611.

²⁶³ Josep Pla, *Cartes a Pere*, *op. cit.*, p. 252.

²⁶⁴ Sobre la *Vida de Jesús* d'aquest autor, Manuel Brunet li va dedicar un article a *Destino*: «La *Vida de Jesucristo* de Ricciotti», *Destino*, núm. 356, 13.05.1944, p. 5.

Crist feta a mida de casa nostra. És doncs, allò tan desitjat per l'Església, i pressentit com a necessari per tots els pobles, de concebre el missatge cristià segons la peculiar manera d'ésser de cada país. [...] Queda un Crist ben encarnat dins el nostre món: tan nostre, que part de les seves carns semblen muntanyes i pobles.²⁶⁵

D'acord amb aquesta premissa bàsica, l'escriptor va teixir la història de Jesús en forma de capítols molt breus, forma pròpia del manual de meditació tradicional,²⁶⁶ en els quals apareix en forma d'epígraf la referència del passatge evangèlic original. L'autor descrivia d'una manera personal i concisa l'anècdota del capítol, tancant-la finalment amb una argumentació final. En aquest sentit, és evident la voluntat pedagògica de l'autor:

Voldria fer un llibre que el poguessin llegir els ignorants i també la gent de carrera ignorants en matèria religiosa, que són moltíssims. Un llibre diferent de com el faria un capellà o un frare, un llibre devot sense olor de sagristia, per tal que els Carles Soldevila i els Lluhí i Vallescà –cito aquests ignorants en matèria religiosa com a típics– no el poguessin rebre amb prevenció.²⁶⁷

L'estil didàctic de bona part del volum fins i tot fa la sensació que estigui dirigit a un públic infantil, perquè abunden les explicacions fins al mínim detall i les interpel·lacions directes al lector per implicar-lo en la història contada. És el cas, per exemple, de l'episodi de la temptació de la fruita prohibida del paradís:

Però la Serpent, que és el més dolent dels animals del camp –i ja sabeu que la Serpent figura el Dimoni–, va dir a Eva: –Tu t'ho creus que si menges la fruita d'aquest arbre us morireu? [...] I Eva, més atrevida, veient que la fruita de l'arbre era de bona aparença, semblava delitosa i li feia tanta salivera, en va abastar i va menjar-ne. I Eva en va donar a Adam, el seu marit. I com Eva, en comptes d'acatar l'únic misteri que es veia obligat a creure, Adam vol saber per què li està prohibit menjar d'aquella fruita. És lliure de menjar-ne o no menjar-ne i vol jugar amb la seva llibertat. [...] Veus la malícia d'aquest pecat? Adam i Eva volen ésser tant com Déu.²⁶⁸

No obstant això, Manuel Brunet havia projectat l'obra amb uns objectius molt "elevats", amb la qual cosa no renunciava a l'erudició. Així, doncs, va haver de combinar en la mesura justa els dos estils –el planer i l'erudit– per conjugar el doble objectiu d'acostar l'experiència de Crist al lector contemporani i, al mateix temps, treure l'entrellat de diversos problemes teològics i dogmes com la Immaculada Concepció, el dubte de Sant

²⁶⁵ Josep Dalmau, «Bibliografia. Pàgines de la Vida de Jesucrist, de Manuel Brunet». *Serra d'Or*, febrer 1962, p. 9.

²⁶⁶ Jordi Pla, «Manuel Brunet, l'empordanès de Vic», *op. cit.*, p. 54.

²⁶⁷ Carta de Manuel Brunet a Joan Llongueras, 25.03.1942, Fons Joan Llongueras i Badia, BNC.

²⁶⁸ Manuel Brunet, *Pàgines de la Vida de Jesucrist*, Destino, Barcelona, 1961, p. 10.

Josep o el Ritus de Sang. L'autor era conscient de la complexitat de l'empresa, i així ho confessava a Joan Llongueras:

El tema és ple de problemes literaris, teològics i escripturístics. El que fa més por [és] el literari, el trobar-li el to, l'estil. Ha d'ésser un llibre popular. Per consegüent no pot ésser feixuc, ni de teologia, ni de disquisicions històriques o arqueològiques. Però tot hi ha d'ésser sense pedanteria. El de Giovanni Papini, tot i que ha convertit gent, és massa escenogràfic. Sembla un Veronese o un Tintoretto. Seria preferible que semblés un Angelico. Chesterton dedica a aquest llibre una al·lusió cruel a *L'Home perdurable*. El de Mauriac prescindeix massa de l'Evangelí, però és molt profund. Jo, si Déu plau, voldria fer un llibre més utilitari, diguem-ne funcional. Voldria que fos ple de poesia i sonés com unes grans orgues, però que també fes de catecisme i de llibre de lectura i de pietat. És molta ambició tot això. Ja ho veig: les espatlles són dèbils i el pes molt feixuc.²⁶⁹

Examinant l'obra, sembla que va intentar resoldre aquests problemes de transmissió a mesura que avançaven les pàgines del llibre. En l'etapa de la predicació, sembla com si ja hagués convertit en adult el seu lector model. Aquesta evolució retòrica de l'obra va ésser rebuda de maneres contraposades pels crítics. Alguns valoraven com un mèrit l'estil senzill:

Parece, además, que Brunet se dirija a un público atento e infantil [...]. Ha encontrado el tono justo y el lector agradece esa naturalidad y desembarazo [...]. Yo más bien lamento que luego parezca olvidar este ideal auditorio de chicos –en el que ya se las arreglaba el lector para caber– y se dirija a un «lector» que parece que le ha crecido, un lector más compañero y más adulto.²⁷⁰

D'altres, segurament més instruïts en la matèria, consideraven un encert l'elevació del to:

No podem aprovar el to infantil dels primers capítols. [...] Això no obstant, pels volts de la vida pública la cosa s'adoba. El to és ja autèntic. L'autor no fa un traspàs de les seves vivències d'home adult a la mentalitat d'infant. Aleshores és ja un ésser com jo –i com tu– qui ens parla. Hom se sent «acompanyat» per l'autor, no pas «dirigit».²⁷¹

Tota l'obra està impregnada d'exegesi. L'escriptor va interpretar les escriptures per als seus lectors amb arguments fonamentats en la doctrina de pensadors il·lustres en matèria teològica. Són citats, entre d'altres, escriptors i filòsofs com G. K. Chesterton, Jacques Bénigne Bossuet, Antoni M. Claret, Josep Torras i Bages, Marie-Joseph Lagrange,

²⁶⁹ Carta de Manuel Brunet a Joan Llongueras, 19.03.1942, Fons Joan Llongueras i Badia, BNC.

²⁷⁰ Lorenzo Gomis, «Tiempo de pensar. Manuel Brunet ha vuelto», *op. cit.*, p. 47.

²⁷¹ Josep Dalmau «Bibliografía. Pàgines de la Vida de Jesucrist, de Manuel Brunet», *op. cit.*, p. 9-10.

Søren Kierkegaard; místics com Anna Caterina Emmerich i, sobretot, els Pares de l'Església, amb especial predilecció per Sant Tomàs.

L'obra és una demostració del catolicisme convençut de l'autor, defensor a ultrança dels dogmes de l'Església. Sempre que podia, Manuel Brunet va explicar de forma racional les aparents contradiccions entre la doctrina teològica i la ciència per fer-les arribar a convergir en un punt acceptable per al lector contemporani. Malgrat tot, en casos en els quals els testimonis no permetien traçar una explicació vàlida per als misteris de la fe, va optar decididament per defensar amb convenciment els preceptes de l'Església. Amb tot, aquesta solució no era gens pròpia dels anys previs al Concili Vaticà II (1962-1965), en els quals el corrent predominant era el d'optar per la llibertat i la fe individual per sobre dels dogmes ofuscats de l'Església, els quals precisament serien sotmesos a revisió en l'esmentat Concili. Aquesta opció personal de Brunet segurament es devia al fet que la seva personalitat i la seva fe es van forjar molt abans de la guerra, i es van assentar en uns rígids fonaments. La seva postura ideològica, sempre aixoplugada sota el paraigua vaticanista, el va mantenir aliè a la influència del corrent marxista que penetrava en les joves generacions del clergat, i va donar com a resultat aquesta obra, en la qual es condensen les característiques de la personalitat literària de postguerra de l'autor: un estil poètic, delicat i fluid, d'una tendresa ingènua, amb el contrapunt erudit fruit de la seva sòlida formació i la seva fe incommovible.

1.3.2. Les col·laboracions en volums d'autoria múltiple

Comentarem a continuació les col·laboracions en llibres que sovint sortien publicats en edicions de bibliòfil. Aquest tipus de volums solien editar-se després d'haver aconseguit un nombre de compradors a través d'una subscripció, i s'optava pel recurs de publicar-los en edició de bibliòfil –per tant, notablement cara– numerada i en tiratges molt reduïts per evitar la censura. Per tant, tot i que l'edició era molt limitada, aquesta era una sortida senzilla per a aquells escriptors que volien treure al carrer obra de nova producció en català, i per als editors era un negoci segur.

Amb tot, hem de reconèixer que pel to i els temes tractats en les col·laboracions de Manuel Brunet, aquests llibres no tenien motius per ésser objecte de censura de cap mena. Tal com apunta M. Josepa Gallofré, les edicions en tiratges reduïts no suposaven cap amenaça pel règim franquista i, per tant, eren fàcilment tolerades:

A més de la poesia, un altre tipus de sol·licituds que solia obtenir un percentatge moderat d'autoritzacions era el dels tiratges reduïts i edicions de bibliòfil. La voluntat d'evitar una difusió,

no ja àmplia, sinó tan sols discreta, era un element determinant a l'hora de concedir un permís, tot i que no era l'únic, com hem vist. El tiratge reduït i el preu desorbitat n'asseguraven una distribució només privada i, per tant, pràcticament catacumbària. Aquest era, sens dubte, un dels punts que més tenien en compte les autoritats que podien exhibir, sempre els convenia, una magnanimitat ben oportuna no solament a l'hora de concedir permisos, sinó fins i tot a la de fer els ulls grossos davant edicions realment clandestines, que, mentre no anessin gaire més enllà, no els comportaven cap amenaça seriosa per al seu objectiu primordial: impedir que es reconstruís el públic normal devastat a partir de l'any 1939 i que, a mesura que passaven els anys, havia de resultar cada vegada més difícil de refer.²⁷²

Els casos que ens ocupen no són reedicions d'obres compromeses, o d'autors unànimement reconeguts pel públic lector en català. Segurament aquestes edicions tan reduïdes, de caràcter purament folclòric o religiós, responien al fet que el seu públic lector era també molt escàs. Per tant, amb pocs números es cobria el nombre de lectors, i no calia fer un tiratge més extens amb risc de perdre-hi diners.

Dels treballs de Manuel Brunet en aquest tipus de publicacions només tenim notícia dels següents: la composició «Meditació de la bola i la pinya», inclosa dins l'*Antologia lírica de Montserrat* publicada l'any 1947 per l'editorial Estel i recuperada per al *Llibre de la Mare de Déu de Montserrat* publicat per Selecta el 1950; les proses de l'obra *Calendari 1949*, que aparegueren publicades també per Estel el mateix 1949 acompanyades de poemes de Joan M. Guasch i litografies de Ramon Reig; i el capítol «Visions de Núria» que es troba dins el *Llibre de la Mare de Déu de Núria* publicat per Selecta el 1950, recull de proses compilades per Tomàs Garcés.

A banda d'aquests textos, hem de consignar la inclusió d'articles de Manuel Brunet publicats amb anterioritat en diversos volums d'autoria múltiple de l'editorial Selecta: el ja esmentat sobre la verge de Montserrat; «Nit de Reis»,²⁷³ dins el *Llibre dels Sants Reis d'Orient* (1952) a cura de Baltasar Coll; «Corpus catalaníssim»,²⁷⁴ dins el *Llibre de l'Eucaristia* (1952), a cura de Marià Manent i «La Mare de Déu de Març»,²⁷⁵ dins el *Llibre de la Mare de Déu* (1954), a cura de Ramon Muntanyola.

²⁷² M. Josepa Gallofré, *L'edició catalana i la censura franquista (1939-1951)*, op. cit., p. 357-358. L'autora també ha tractat el tema en altres estudis, com per exemple «La censura franquista davant la llengua», dins Josep Massot i Muntaner (coord.), *Miscel·lània Jordi Carbonell-1*, Barcelona, PAM, 1991, p. 277-283; i «Censura i nous models culturals», dins Jordi Font i Aguiló (dir.), *Història i memòria: el franquisme i els seus efectes als Països Catalans*, València, Universitat de València, 2007, p. 207-218.

²⁷³ Manuel Brunet, «Nit de Reis», *LVC*, núm. 12.029, 06.01.1935, p. 1.

²⁷⁴ Manuel Brunet, «Corpus», *LVC*, núm. 11.843, 31.05.1934, p. 1.

²⁷⁵ Manuel Brunet, «La Mare de Déu de Març» *LVC*, núm. 11.476, 24.03.1933, p. 1.

Pel que fa a la primera de les composicions esmentades, «Meditació de la bola i la pinya», ens trobem davant d'un altre exemple de devoció mariana. Es tracta d'una reflexió, en to pedagògic, sobre la imatge de la Moreneta i el caràcter simbòlic de la bola que aguanta la Mare de Déu i la pinya que sosté l'infant Jesús com a analogia dels misteris de l'Encarnació. En definitiva, és una composició d'acció de gràcies per l'existència d'una imatge tan significativa com a patrona de Catalunya, amb la tesi de fons que el poble català s'ha de mantenir unit sota el paraigua de la fe.

L'obra *Calendari 1949* destaca sobretot per la delicadesa i la novetat del conjunt. No és un llibre apològic, o amb grans pretensions literàries i formals, sinó un *divertimento* de tres artistes de disciplines diverses que decideixen treballar junts amb la idea que la combinació pot donar bon resultat. El fruit d'aquesta feina és un llibre de calendari, en el qual a cada mes li correspon una prosa de Manuel Brunet, que narra amb el seu lirisme característic les sensacions que li ha provocat cadascun dels mesos d'aquell any, seguida d'una litografia de l'aquarel·lista Ramon Reig i una composició poètica de Joan M. Guasch. Una crítica apareguda al setmanari *Ampurdán* elogiava la qualitat de l'edició del volum («alarde de riqueza y de gusto depurado») i el talent dels tres autors que havient unit els seus esforços. Les paraules dedicades a les proses de Brunet són l'expressió d'una viva admiració:

Manuel Brunet, uno de los mejores prosistas que tenemos en Cataluña, hombre de ideas claras y precisas, artista de la palabra y que de una manera tan profunda siente las cosas de Cataluña, nos ha dado en estos doce meses del «Calendari» una magnífica obra literaria, obra maestra de forma, de belleza y de sinceridad.²⁷⁶

«Visions de Núria», de les tres composicions de nova creació referides en aquest capítol, és la més interessant, perquè ens ofereix informació de primera mà sobre el seu autor. Aquest capítol de l'antologia *Llibre de la Mare de Déu de Núria*, del qual n'hem citat l'extracte més interessant al repàs biogràfic, és atractiu pel nostre estudi perquè l'autor confirmava amb la seva narració com es va desenvolupar la seva fugida a l'exili.

Pel que fa a la composició, després de la narració de l'anècdota de la fugida el relat discorre cap a altres àmbits, molt més propis de l'època i de l'estil de Brunet en aquells anys. L'autor comenta com anys després, quan va tornar a Núria, va ésser pres d'una profunda meditació en un racó del santuari, fins al punt que mentalment va

²⁷⁶ P., «Un libro notable», *Ampurdán*, 12.01.1949, p. 4.

projectar una ciutat que es podria bastir al voltant de la imatge de la Mare de Déu, una ciutat santa per a la segona Verge més important de Catalunya.

Hem de tenir en compte que, en el moment de la redacció d'aquesta composició, feia tan sols tres anys que havia escrit el prefaci a *El meu Montserrat* de Joan Llongueras que veurem tot seguit i la «Meditació de la bola i la pinya», dos que havia publicat el *Salteri* i estava completament immers en la redacció de la *Vida de Jesucrist*. Per tant, aquestes proses, des del punt de vista literari, ens són útils per confirmar que en els últims anys de la seva vida Brunet va entrar en una espiral en què la convicció religiosa era la guia fonamental de la seva ploma.

1.3.3. Pròlegs, prefacis i un epíleg

Finalment, per tancar aquest repàs de l'obra literària de Manuel Brunet, repassarem les composicions en forma de pròleg o epíleg que va escriure durant la postguerra per a volums d'amics seus o de col·legues professionals a qui admirava. Així, doncs, hem pogut localitzar els textos corresponents als volums següents: el pròleg a *La paz vista desde Londres*, de Carles Sentís, publicat per l'editorial Rosas l'any 1945; el prefaci a l'obra poètica *El meu Montserrat*, escrita per Joan Llongueras i publicada per editorial Cithara en edició de bibliòfil l'any 1947; el pròleg a *L'encís de Nadal*, antologia lírica a cura de M. Montserrat Borrat publicada per l'editorial Estel també el 1947 i el de *Tot l'any a Cadaqués*, obra escrita per Anna Maria Dalí i publicada per l'editorial Joventut l'any 1951. A més, va escriure l'epíleg al llibre de poemes *Paisatges* de Josep Rierola i Alibés²⁷⁷ que hem comentat més amunt i que destaca principalment per algunes de les dades que aporta sobre la seva joventut, i on elogia la qualitat de les poesies que hi són recollides. Finalment, cal dir que Andrés Revész va aprofitar en dues ocasions articles de Manuel Brunet escrits a *Destino* com a pròleg per als seus llibres *No habrá guerra*²⁷⁸ i *Cinco años de guerra fría*,²⁷⁹ el més destacat dels quals el comentarem al breu apartat dedicat al periodisme literari de la postguerra. En tot cas, aquest fet demostra la consideració que tenia aquest analista de política internacional per Brunet. En el segon volum, conservat a la biblioteca personal de l'autor, hi figura una dedicatòria que

²⁷⁷ Josep Rierola i Alibés, *Paisatges*, op. cit., p. 81-87.

²⁷⁸ Andrés Revész, *No habrá guerra*, Barcelona, Instituto Transoceánico Ediciones, 1948. L'article que serveix de pròleg és la ressenya al llibre anterior de Revész, «El "Libro Blanco" de un periodista» (*Destino*, núm. 428, 29.09.1945, p. 5).

²⁷⁹ Andrés Revész, *Cinco años de guerra fría*, Madrid, Prensa Española, 1950. L'article-pròleg és «No habrá guerra» (*Destino*, núm. 582, 02.10.1948, p. 5), de nou la ressenya que Brunet havia fet del llibre anterior de l'autor hongarès.

consigna el valor que tenien les apreciacions de Brunet dins el món del periodisme polític del moment: «Al más ilustre, más profundo y más generoso de mis compañeros, Manuel Brunet ("Romano") con admiración, gratitud y afecto. Andrés Revész».

De totes aquestes composicions, només comentarem més detingudament pel seu interès els pròlegs a *La paz vista desde Londres* i a *Tot l'any a Cadaqués*. Pel que fa al primer volum és un llibre de reportatges sobre la conjuntura política mundial. Carles Sentís, corresponsal del diari *ABC* durant la segona guerra mundial i un dels col·laboradors de *Destino*, va ésser testimoni directe d'alguns dels principals esdeveniments que van marcar el desenvolupament del conflicte bèl·lic. D'altra banda, durant un temps va ésser l'únic periodista espanyol que va cobrir el judici de Nuremberg, amb la qual cosa el seu nom com a periodista i reporter gaudia d'un gran prestigi en el panorama cultural i periodístic espanyol. Finalment, no hem d'oblidar que Brunet, com a autor de la secció de política internacional de *Destino*, sempre va tenir molt en compte les opinions del seu amic. Com veurem a l'apartat específic dedicat a la seva relació epistolar de postguerra, Sentís era qui vivia de primera mà la situació internacional que Brunet intentava interpretar en els seus articles. Pel que fa a la gestació del pròleg, Carles Sentís va plantejar el tema en una carta l'agost de 1945:

No és solament per tenir un canvi d'impressions proporcionat als aconteixements [que] tinc urgència de veure't. També [vull] parlar-te d'un llibre que aquests dies estic fent i on vull recollir o plasmar l'ambient d'aquest fi de guerra vist des de Londres. Si Churchill hagués guanyat el llibre tindria una tesi que mostraria una mica indirectament la necessitat d'aixoplugar-nos sota la capa anglesa per fer front a aquesta progressió russa sobre el mapa d'Europa. Ara, això, ha quedat una mica tocat. T'adjunto un projecte de sumari perquè en tinguis una idea. M'agradaria molt que si et semblés bé volguessis fer-me un petit pròleg per a aquest llibre.²⁸⁰

L'analista va acceptar l'oferta amb entusiasme, perquè se sentia afalagat per la deferència que una vegada més demostrava Sentís envers ell:

Del llibre no me'n faig gaire idea, però ja sé que serà molt bo, com tots els articles que n'he anat veient. Ets un home molt important i molt trempat. Aprofitaré idees del meu article i parlaré de la teva independència. Però, jo penso que un pròleg meu en un llibre teu, si és un honor per a mi, no sé quin bé pot reportar-te a tu. Ets més conegut tu que jo. En fi: faré el que em dius considerant-me molt honorat.

²⁸⁰ Carta de Carles Sentís a Manuel Brunet, 06.08.1945, Fons Manuel Brunet i Solà, UdG.

Vine que te n'he de dir de coses! Però hi havia coses que no es podien dir per carta. Encara que no t'he escrit t'he defensat com un lleó...²⁸¹

Manuel Brunet i Carles Sentís van intercanviar algunes cartes sobre el caràcter que havia de tenir el pròleg. Pel que sembla, el primer va fer-ne una primera versió, que va haver de retocar després d'alguns suggeriments i precés del segon:

Fa tres dies que vaig arribar a Barcelona, ja vaig trobar el pròleg. [...] Tot plegat m'ha agradat molt. No pots fer ni tres ratlles on no es vegi l'escriptor... i després ets tu que alabes els altres!

Per culpa de la nostra no celebrada llarga conversa no he pogut explicar-te certes coses molt difícils d'explicar en una carta. Deriven de petits moviments que fan els *rouges* per aconseguir fer-me perdre en els aliats els meus ja antics contactes i bona amistat. A l'invitació i a l'estada a Alger reaccionaren com fan els gossos quan un altre intenta menjar al seu plat. Ells, tu ja ho saps, pretenen identificar-se amb els aliats i creuen que la guerra –i per tant la victòria– s'ha fet exclusivament per a ells. A l'anada a Anglaterra i Alemanya han reaccionat amb ràbia. I no creguis que hagi estat solament sobre les fulles que editen a França que ací (en la darrera *Bandera* em claven una coça) sinó que han anat amb «cuentos» al Foreign Office com abans intrigaren al Ministeri d'Informació francès. En definitiva no els val per res però m'obliguen a mi a contrarrestar per desbrossar el terreny. És degut a tots aquests punts que alguna cosa de les que dius en el teu pròleg pot prestar-se a equívocs. Tu, és clar, no podies saber-ho i sols estant en el fons de la qüestió –és a dir, jo– se sap de quines canyes són capaços de fer-ne escopetes. Són terribles en aquesta feina que potser és l'única que dominen i, malauradament, tenen per tot arreu gent disposada a escoltar-se'ls.

Degut a aquests, sols apuntats, antecedents et suggereixo uns petits tocs en el teu text amb els quals no sols s'immunitza sinó que acaba d'ésser un instrument contundent per colpir-los. I al propi temps no deixa d'ésser també eficaç com a rèplica indirecta als altres «locus» que parlen de l'or anglès i altres ximpleries. [...] Això és una simple suggestió car de ningú i menys de tu m'atreviria a tocar-te ni una sola coma. ¿Vols dir altres coses? ¿Vols dir les mateixes amb altres mots? A la teva decisió ho deixo.

[...] Si he fet aquestes suggerències més que res ha estat per evitar-te escriure res de nou. Si no et trobessis malament amb l'arranjament només trametent la teva conformitat en dos mots o telegrama n'hi hauria prou.

[...] Una gran abraçada i mil perdons per la llauna. ¡Quins temps més bèsties!

Carles²⁸²

²⁸¹ Carta de Manuel Brunet a Carles Sentís, 14.08.1945, Fons Carles Sentís, AMTP. L'article al qual es refereix Brunet com a base per al pròleg és «El general De Gaulle visto por Sentís» (*Destino*, núm. 400, 17.03.1945, p. 28), en què ressenyava el darrer llibre del reporter, *África en blanco y negro*, sobre les campanyes militars africanes dutes a terme pel general Charles De Gaulle.

²⁸² Carta de Carles Sentís a Manuel Brunet, 10.09.1945, Fons Manuel Brunet i Solà, UdG.

Manuel Brunet va seguir les indicacions del reporter, i va canviar el text. En el pròleg inicial, com a defensa de la independència de Carles Sentís, havia escrit el següent:

Y si alguien concibiera algún mal pensamiento contra la libertad y la independencia de nuestro cronista, al asomar el mal pensamiento y antes de colocar las redes, Carlos Sentís habría ya escapado. Su olfato periodístico le anuncia el peligro a distancia.²⁸³

En el pròleg definitiu, aquestes frases van ésser canviades per d'altres que no donaven lloc a l'ambigüitat ni al qüestionament de la seva figura, i a més reafirmaven l'aliadofilia de Sentís:

Y si alguien concibiera algún mal pensamiento contra la libertad y la independencia de nuestro cronista, ignoraría que Carlos Sentís, precisamente a título de su crédito tan merecido como reconocido, fue invitado por el entonces «Comité de Liberation Nationale» francés, para ir a Argel y recorrer Africa desde donde pronosticó con exactitud el camino que De Gaulle seguiría hasta llegar a París. Ahora ha sido el Gobierno inglés quien, por conducto de su Ministerio de Información, ha invitado a Carlos Sentís para ir a presenciar el fin de la guerra en Londres y para dar fe de lo que en Alemania la guerra ha puesto a la luz del día. Mayor reconocimiento de su visión política no podría darse.²⁸⁴

A banda d'aquest canvi a favor de la respectabilitat de la figura del reporter, en el pròleg és destacable l'elogi que Manuel Brunet fa de l'autor, comparant-lo amb Albert Londres, reporter francès d'investigació per *Le Petit Journal*, *Excelsior* o *Le Petit Parisien*:

Hombre de nuestro tiempo, pero com un sentido crítico y moral que le libra del fanatismo; ciudadano motorizado pero antípoda del bárbaro motorizado, Carlos Sentís siente la vocación de cronista de la época. [...] Carlos Sentís lo ve todo y nada se le escapa; tiene la paciencia de un benedictino, la ecuanimidad de un hombre maduro y un olfato político extraordinario. Mentalmente y físicamente –decíamos– está construido como el instrumento adecuado para los grandes reportajes internacionales. La pluma, la máquina fotográfica y el pasaporte diplomático constituyen sus útiles de trabajo. Construye sus reportajes a la manera de Albert Londres. Pero la pluma y la máquina de Sentís captan verdaderas perlas literarias, hasta el punto de recordar a Paul Morand. Sentís es una mezcla de periodista, de literato y de diplomático. Y porque es todo esto, los artículos de Sentís, como las buenas crónicas, resisten las injurias del tiempo. Y, cosa rara en los reportajes, la crónica de actualidad permite vislumbrar el futuro y ese futuro obedece al cronista político. [...] Sólo nos cabe añadir que la ecuanimidad de Carlos Sentís sólo puede compararse con su independencia. No es un neutral porque no hay neutralidad posible ante el

²⁸³ Hem accedit a aquest text a partir del manuscrit inicial de Manuel Brunet conservat al Fons Carles Sentís, AMTP.

²⁸⁴ Carles Sentís, *La paz vista desde Londres*, Barcelona, Rosas, 1945, p. 10-12.

actual drama del mundo. Pero al defender la causa de la libertad de la persona humana, el periodista Carlos Sentís defiende también su libertad.²⁸⁵

Respecte a la comparança amb Albert Londres, hem de dir que no era la primera vegada que Manuel Brunet l'expressava. Tres anys abans, amb motiu de la publicació del volum *La Europa que he visto morir*, el comentarista ja havia identificat Carles Sentís amb Albert Londres, contraposant-lo a Paul Gentizon, periodista suís corresponsal de *Le Temps* a París i expert en política internacional, especialment italiana. El primer, més famós, es va erigir en un dels precursors del gènere de reportatge polític sobre realitats diverses arreu del món,²⁸⁶ mentre que el segon va destacar com a analista precís de la realitat. Brunet els va distingir de la següent manera:

El periodismo moderno francés ha producido dos grandes escuelas. Para dar idea de esas dos escuelas citaremos dos nombres: Paul Gentizon y Albert Londres. La diferencia entre esas dos técnicas es obvia. Es la diferencia entre la Historia y la Cinematografía. [...] El primero es el cronista; el segundo, el ilustrador. [...] El periodista de la escuela histórica trabaja en las bibliotecas, usa un lenguaje lleno de moderación y evita las líneas caricaturescas. En cambio, el periodista cinematográfico, el ilustrador, si no puede ignorar la biblioteca, menos puede prescindir del café y la calle.

No es gens agosarat aventurar que Manuel Brunet s'identificava amb Gentizon: pel seu estil, forma de treballar, temes tractats... Amb Londres, en canvi, hi comparava Carles Sentís, que s'havia destacat durant la segona guerra mundial pel seu caràcter professional intrèpid i per confirmar definitivament la seva fama de bon reporter, despuntada ja des dels seus temps de *Mirador* amb les seves sèries del *Viatge en transmiserià*:

Carlos Sentís es un producto brillantísimo de la escuela cinematográfica y no resulta una arbitrariedad compararle con Albert Londres.²⁸⁷

Tornant al pròleg del volum, i per tancar el seu repàs, destacarem la reflexió sobre els canvis que les guerres mundials havien provocat a tots nivells, inclòs el món de la literatura. Si bé el segle XIX s'havia caracteritzat per les grans novel·les històriques, que a través de la ficció deixaven un testimoni fidel del l'època, afirmava que en el segle XX aquest paper l'hauria d'assumir el periodisme:

²⁸⁵ Carles Sentís, *La paz vista desde Londres*, op. cit, p. 10-11

²⁸⁶ Myriam Boucharenc, *L'écrivain-reporter au coeur des années trente*, Villeneuve d'Ascq, Presses Universitaires du Septentrion, 2004., p. 31-32.

²⁸⁷ Romano, «El libro-film de Carlos Sentís», *Destino*, núm. 265, 15.08.1942, p. 2-3.

El siglo pasado –que terminó en 1914– dejó en grandes series de novelas la crónica de la época. La crónica de nuestro tiempo, muchos menos fantástica y esterilizada de amoríos, la constituirán, probablemente, los grandes reportajes periodísticos y los libros de memorias. [...] No es probable que estas dos guerras dejen un libro como *La guerra y la paz* de Tolstoi. De la crónica de nuestro tiempo se encargarán, seguramente, los periodistas. [...] Cada época exige su estilo. La nuestra dará su crónica desde el periodismo y con ella nacerá un nuevo género literario.²⁸⁸

Pel que fa al pròleg per al llibre d'Anna Maria Dalí, el més interessant és constatar la gran amistat que unia Manuel Brunet amb la germana del pintor. Com veurem més avall al capítol dedicat a la relació entre el periodista i Salvador Dalí, Brunet va ésser qui va empènyer Anna Maria a escriure la seva obra més coneguda, *Salvador Dalí vista por su hermana*, i qui va revisar meticulosament el llibre sobre Cadaqués. En el pròleg, l'autor destacava la gran precisió descriptiva de la prosa d'Anna Maria, que a més es caracteritzava per una important capacitat suggestiva. El llibre, consistent en dotze proses de calendari corresponents a cadascun dels mesos de l'any, s'emmarcava –segons Brunet– en una tradició recent encapçalada per Eugeni d'Ors i Josep Pla, que havia trobat en Cadaqués un referent per a la creació artística, un paratge únic i incomparable que es prestava fàcilment a la composició poètica.

Amb tot, Manuel Brunet no podia desaprofitar l'avinentesa per carregar contra el geni de Portlligat, amb qui llavors estava enfrontat, encara que fos amb el pretext de reivindicar el tarannà artístic que indiscutiblement corria per les sangs de tots els membres de la família Dalí. Quan ja havia parlat dels mèrits literaris del pare del pintor, el notari Salvador Dalí, Brunet va afegir:

La pintura del seu fill, Salvador, des de tants punts de vista admirable, és un art de miniaturista, ventilat per la tramuntana. És clar que sovint la tramuntana és diabòlica, però àdhuc quan, en la seva literatura, el pintor Dalí tira per terra tantes essències i escriu memòries d'imaginació, ho fa amb detalls exactes.²⁸⁹

En conclusió, el repàs d'aquestes composicions breus, completen el conjunt de la producció literària de l'autor. Òbviament, són composicions desiguals, unes més interessants que altres, però calia consignar-les per oferir un retrat acabat i complet dels textos literaris de Manuel Brunet.

²⁸⁸ Carles Sentís, *La paz vista desde Londres, op. cit.*, p. 9-10.

²⁸⁹ Anna Maria Dalí, *Tot l'any a Cadaqués*, Pròleg de Manuel Brunet, Barcelona, Joventut, 1951, p. 6.

Contemplada amb globalitat, l'obra literària de Manuel Brunet no és gens menyspreable, i creiem que era de justícia recuperar-la d'un oblit injust i analitzar-la amb deteniment, en la mesura del possible, en la seva totalitat.

SEGONA PART

**MANUEL BRUNET,
PERIODISTA D'IDEES**

2.1. EL PERIODISME DE TAULA

Manuel Brunet va ésser un periodista particular, que va començar professionalment als vint-i-set anys, i no va abandonar aquesta feina fins a la seva mort, als seixanta-set. Abans d'examinar el seu estil en l'exercici d'aquesta professió, però, hem d'establir què entenem per periodisme. Una de les definicions contemporànies més famoses de la condició de periodista la trobem la *Glosari* d'Eugeni d'Ors, que caracteritzava el periodista com aquell «qui oeix les palpitations del temps»:

És una joia ben moderna aquesta d'atendre a les manifestacions espirituals de l'hora en què es viu, pendre consciència de l'existència i valor d'elles, oir, en un mot, *les palpitations del temps*. És també una funció social altíssima. Ho és de fa poc. Abans els esperits estaven solament atents a la *lliçó del passat*; a lo més, als pressentiments de l'avenir; però un avenir qual deducció es basava en una profecia revelada o en una regla llògica; no en els símptomes latents i palpitants entorn. La observació d'aquestes palpitations és moderna; la seva observació conscient i metòdica, moderníssima... I se seguirà per aquest camí. Demà aquestes observacions, a força de ser conscients i metòdiques, arribaran a sistematitzar-se, a fer-se Ciència.

[...] Crec que el nom ab què la societat moderna ha de designar a n'*el qui oeix les palpitations del temps* no és el de Filòsop, ni el de Historiare, ni el de Científic, ni el de Poeta. ÉS EL DE PERIODISTA.¹

Gaziel, en un article a *La Vanguardia*, va presentar un punt de vista més escèptic i teatralment fatalista sobre la funció del periodisme en la societat:

-Pues, entonces, ¿de qué sirve escribir? Los publicistas encadenados al comentario efímero de lo cotidiano, tienen, como única compensación a su dura labor y a lo caduco de su obra, de las cuales no ha de quedar ni rastro en poco tiempo, el sentimiento íntimo de ver que contribuyen desinteresadamente al bien público. Un artículo periodístico es muy poca cosa en sí. La carrera toda de un periodista es algo insignificante. Pero si un artículo consigue influir en la rectificación de una conducta política equivocada, o la labor de un periodista se traduce, al cabo de los años, en haber impedido alguna vez que se cometiesen torpezas insignes, la endeblez forzosa de ese trabajo febril que hacemos los periodistas y la insignificancia de nuestra personalidad quedan premiadas anónimamente, inefablemente, por el servicio sin recompensa prestado al país. Mas cuando se escribe, no ya con la convicción previa, sino con la certeza absoluta y demostrada experimentalmente –como acabo de hacerlo, de que los artículos efímeros que uno escribe no han de servir absolutamente de nada, decidme: ¿vale la pena de seguir escribiendo?

-Sí.

-¿Para qué?

-Para que conste, cuando menos, todo lo que uno piensa.

¹ Eugeni d'Ors, «Més sobre la dignitat de l'ofici de periodista», dins *Glosari 1906-1907*, op. cit., p. 36-37.

-¿Todo? Lo que permita la censura, únicamente. Pues en esta peregrina democracia española, si bien los políticos no hacen el menor caso de lo que dicen los periodistas, en cambio los censores gubernativos se preocupan extraordinariamente de lo que pueden decir.

-Con todo, la posteridad nos juzgará a unos y otros.

-¡Uy, amigos míos, que la posteridad tendrá muchas otras cosas que hacer, antes de preocuparse, ni acordarse siquiera, de los censores y periodistas de 1935!²

Des d'una perspectiva més propera als nostres dies, Llorenç Gomis va caracteritzar la disciplina periodística de la forma següent:

El periodisme es pot entendre com un mètode d'interpretació de la realitat social.

[...] La interpretació periodística permet, mitjançant el llenguatge, desxifrar i entendre la realitat de les coses que han passat i passen al voltant nostre. Es completa amb un esforç, també de caire interpretatiu, per fer-se càrrec del possible significat i abast dels fets captats i per intentar-los explicar; el comentari que es fa dels fets arriba fins i tot a l'intent d'interpretar el futur, especialment el futur desitjable, per indicar com es podria assolir. La realitat a la qual es refereix la interpretació periodística és la realitat social. El periodista no pretén interpretar allò que passa a la intimitat de les consciències ni a la profunditat de l'inconscient: la realitat que el periodista prova d'interpretar és la de l'àmbit humà i social on es produeixen els fets.³

D'altra banda, més recentment, la periodista Pepa Roma va assenyalar que el periodisme és un ofici que requereix polivalència interpretativa i domini de diversos camps, sense identificar-se exclusivament amb estrictament un:

Un periodista no es un escritor, pero qué duda cabe de que la materia prima que utiliza es la palabra, es decir, la propia del novelista o del literato. No es un historiador, pero maneja los hechos cotidianos con los que [...] un día se escribirá la Historia. No es un antropólogo, pero se ocupa también del estudio del ser humano en sus usos y costumbres. No es un sociólogo y, sin embargo, debe ser capaz de transmitir un fiel retrato de la sociedad en que vive. No es un político, pero está implicado en los problemas de sus conciudadanos y se mueve en los alrededores de la política. [...] El periodista es el que tiene algo de todas estas profesiones, pero no acaba de ejercer plenamente ninguna de ellas. Si algo le define, es la suma de estas capacidades a medio realizar, esta especie de estar a medio camino de tantas carreras, sin que realmente llegue a completar ninguna.⁴

Pel que fa al mitjà, hem d'afegir que a partir del segle XX el periodisme va anar evolucionant de forma progressiva, transitant de la pura informació vers el periodisme

² Gaziol, «¿Vale la pena escribir?» (01.03.1935), dins *Història de La Vanguardia (1881-1936) i nou articles sobre periodisme*, Barcelona, Empúries, 1994, p. 187-188.

³ Llorenç Gomis, *Teoria dels gèneres periodístics*, Barcelona, Generalitat de Catalunya – Centre d'Investigació de la Comunicació, 1989, p. 51.

⁴ Pepa Roma, *De profesión, periodista*, Madrid, Anaya, 2000, p. 93-94.

actiu, d'opinió, difusor d'idees i propagador de civisme i cultura. Amb el noucentisme, la premsa va adquirir un paper fonamental en la difusió de l'ideari del corrent, però podem afirmar que la modernització definitiva es va produir durant la dictadura de Primo de Rivera:

La premsa diària és un admirable instrument de cultura i de civisme, el sentit creixent de dignitat en molts dels qui volen intervenir-hi, van arreu transformant-lo. La creixent difusió de la cultura per totes les capes socials, qui fa més exigent cada vegada la majoria dels lectors, la força de grans idees i de normes eternals qui tornen eficaçment a imposar-se van també modificant i elevant el to de la premsa diària. És evident com cada cop més s'imposa la intervenció dels més preparats intel·lectuals en el diari. Cada cop més, llur col·laboració, llur intervenció esdevé indispensable.

[...] Fatalment, la premsa diària esdevindrà la gran difusora de cultura, la gran difusora d'idees. Un diari a base de pura informació, ja no es sostindrà enlloc [...]. Bé que un periòdic informi lleialment, objectivament sobre les coses qui pel món passen; però aquesta mateixa informació haurà d'ésser cada dia més triada, més acurada, més elaborada per l'intel·ligent imparcial comentari.⁵

Precisament, el conreu del gènere del comentari va ésser el que va fer de Manuel Brunet un periodista destacat. En definitiva, els quaranta anys d'experiència van permetre a l'autor modelar un estil distintiu, propi i inconfusible que el van convertir en un membre destacat dins la generació de periodistes catalans d'entreguerres, segurament la més brillant de la cultura catalana. La gestació d'aquesta es va produir durant la Dictadura de Primo de Rivera, però va destacar principalment durant la Segona República, moment en què el país va començar a gaudir d'un periodisme modern i renovat, propi de la cultura de masses que s'anava imposant a tota Europa:

Amb un nivell intel·lectual comparativament molt alt, una vocació política evident, i una voluntat analítica igualment remarcable, la periodística catalana d'aquests anys es pot identificar com a "informativa d'interpretació", en la que la crònica és el gènere qualitativament hegemònic. Aquesta preeminència de la crònica revela una concepció del periodista com a historiador de l'immediat carregada de possibilitats.⁶

El fet d'ocupar càrrecs o llocs importants dins els diaris on va treballar va afavorir el mestratge de Brunet sobre altres periodistes més joves que ell, que van aprendre a manejar l'art de la ploma i elaborar millor els seus propis articles.

⁵ Josep Farran i Mayoral, «La responsabilitat de la premsa. El periodista anacrònic. La veritable informació», dins *Homes, coses, polèmiques*, Mataró, Diari de Mataró, 1929, p. 399-400.

⁶ Francesc Espinet, Josep Lluís Gómez Mompart, Enric Marín i Otto i Joan Manuel Tresserras, *Premsa, comunicació i cultura a Catalunya durant el primer terç del segle XX*, inèdit. Bellaterra, Facultat de Ciències de la Informació de la UAB, 1989, p. 19.

2.1.1. Del telegrama al comentari

Es podria dir que Manuel Brunet era un periodista que «feia periodisme autèntic»,⁷ que escrivia a mà,⁸ un periodista de taula, és a dir, de redacció, de tertúlia, avesat a la tensió d'haver de comentar l'actualitat «sobre la platina, al compàs de la notícia»,⁹ amb l'agilitat que requeria el ritme del periòdic. Pere Coromines, al pròleg d'un volum de Josep Farran i Mayoral, va descriure amb termes molt precisos aquesta tensió diària pròpia de l'ofici:

L'article de diari és sempre un primer antuvi. No permet una preparació especial, ni una correcció d'estil. És el vol d'un home a l'entorn d'un fet que moltes vegades és una mera possibilitat.

[...] En l'article hi ha sempre un interlocutor suposat. L'autor no escriu per a escriure. Entra en diàleg amb un lector d'idees i de posició més o menys conegudes. No és tan desinteressat com el poema breu o l'epigrama, però és més espontani. I encara aqueixa espontaneïtat és pel que toca a la preparació, a la manca de temps per a disfressar-se amb convencions retòriques. Perquè altrament un article és una obra escrita per una intel·ligència sotmesa a pressió, quan la imatge és encara present i l'emoció és viva, però sota l'angoixa d'un terme fatal per a redactar-lo.¹⁰

Manuel Brunet es va especialitzar de forma gradual en crítica política i anàlisi de política internacional i, pel que fa als gèneres periodístics, en el conreu de la crònica analítica i l'article, en el seu vessant de columna o comentari. D'aquesta manera, es va desmarcar del reportatge o de la crònica d'enviat especial, gèneres en boga a tota Europa als anys trenta.¹¹ La seva producció ofereix pocs exemples de periodisme d'investigació, es tracta més aviat de comentaris i interpretacions de la realitat en clau ideològica. A diferència d'altres destacats periodistes de l'època com Eugeni Xammar, Josep Pla, Joan Crexells, Gaziell o Josep M. de Sagarra, mai es va traslladar a cap corresponsalia estrangera.¹² No obstant això, va dur a terme dues col·laboracions per a l'exterior: una anterior a la guerra civil per al diari *La Nación*, de Buenos Aires, on suposem que enviava cròniques sobre notícies de Barcelona i Catalunya; i una altra ja

⁷ Jaume Passarell, *Homes i coses de la Barcelona d'abans*, op. cit., p. 117.

⁸ Impressions de Josep Maria Lladó sobre la redacció de *La Publicitat* expressades al volum de Josep M. Figueras *12 periodistes dels anys trenta* (Barcelona, Diputació de Barcelona-Col·legi de Periodistes de Catalunya, 1984); i recollides per Quim Torra i Pla a la biografia d'Eugeni Xammar *Periodisme? Permetin!* (Barcelona, Símbol Editors, 2008), p. 94-95n: «Carles Soldevila, Just Cabot, Manuel Brunet, el mateix director, Carles Capdevila, tots escrivien a mà. A vegades en lletra il·legible».

⁹ Martín Canigó, «Manuel Brunet. Ha muerto el escritor al que se amenazó con conrtale las manos», *Diario de Mallorca*, 08.01.1956.

¹⁰ Pere Coromines, «Pròleg» a Josep Farran i Mayoral, *Homes, coses, polèmiques*, op. cit., p. XIII-XIV.

¹¹ Myriam Boucharenc, *L'écrivain-reporter au coeur des années trente*, op. cit., p. 41.

¹² Quim Torra Pla, al seu volum *Periodisme? Permetin!*, biografia d'Eugeni Xammar, situa Manuel Brunet com a corresponsal a París durant l'any 1916, la qual cosa no és certa, sinó que Manuel Brunet escrivia els seus articles sobre la primera Guerra Mundial des de la redacció de Barcelona, com es pot comprovar en el repàs de la publicació.

en plena postguerra per a *Prensa Mundial*, l'agència de notícies codirigida per Carles Sentís i Gregorio Marañón (fill del prestigiós doctor), que tenia el seu principal àmbit d'acció a Sudamèrica. Segurament, bona part de les cròniques enviades a l'estranger eren articles reelaborats a partir de les informacions que rebia a la redacció, materials que després refonia en els seus propis textos.

Ara bé, això no significa que totes les seves afirmacions fossin manllevades: el procés d'elaboració dels textos era diferent, tal com es dedueix de la seva rutina diària i de les observacions d'altres periodistes. En primer lloc, llegia els diaris i les informacions de les agències de notícies, que contrastava a la tertúlia, a partir de la qual obtenia una visió general d'un tema. Es formava llavors una opinió pròpia, que era la que expressava a les pàgines dels diaris en les seccions fixes de crònica o de comentari. Les cròniques de Manuel Brunet, que podem trobar principalment a *La Publicitat*, *La Veu de Catalunya* i *Mirador*, van portar Josep M. Casasús a considerar el periodista com un dels grans cronistes catalans contemporanis¹³ i a fer diverses consideracions que singularitzen la seva figura:

Fou Manuel Brunet [...] un professional escarnit per uns i admirat per altres, protagonista d'una trajectòria personal inquieta, d'alguna manera turbulenta i, en certs aspectes, extremament contradictòria.

[...] La història estrictament professional de Brunet, per altra banda, és certament representativa d'un model d'exercici modern del periodisme que encara era molt excepcional a la seva època i a Catalunya. Brunet fou un dels primers que es va professionalitzar íntegrament com a periodista. [...] I fou també dels primers catalans que es va dedicar plenament, i amb encert, al periodisme d'agència, el periodisme d'informació estricta. Tenia unes virtuts que el feien especialment apte per a la pràctica d'aquesta modalitat professional: curiositat permanent i universal, intuïció sobre l'avenir, una cultura àmplia, apreciació del valor de l'objectivitat en l'acte professional d'informar.¹⁴

Creiem que en algunes etapes de la seva carrera, principalment a *La Veu de Catalunya*, Manuel Brunet va exercir més aviat d'articulista d'opinió subjectivant la realitat i la informació, però en moltes altres –especialment als inicis i a les acaballes– va limitar-se, com diu Casasús, a la crònica. El mateix estudiós va definir aquest gènere com el més destacat del període d'entreguerres en oposició a l'article, hegemònic al segle XIX:

La crònica és un concepte, un mètode i un gènere de narració de la realitat, de transformació semàntica dels fets, íntimament lligat a les tradicions literària i periodística catalanes.

¹³ Josep M. Casasús, *El pensament periodístic a Catalunya*, Barcelona, Curial, 1987, p. 23.

¹⁴ Josep M. Casasús, *Periodisme català que ha fet història*, op. cit., p. 355.

[...] Un altre factor determinant d'aquest període de l'evolució del periodisme català fou l'adopció de la crònica com a gènere predominant contra l'anterior hegemonia de l'article. La crònica periodística, si bé es pot valorar com una versió moderna de l'antiga crònica històrica, tan característica de la nostra literatura medieval, és per altra banda el gènere més genuí de l'etapa del periodisme d'explicació, que a l'època d'entreguerres es començava a entrellucar amb el creixement encara incipient dels primers diaris de model informatiu-interpretatiu.¹⁵

D'aquest gènere, podem precisar que a *La Publicidad* o *Las Noticias*, i durant la postguerra a *Destino*, Manuel Brunet desenvolupava el que es coneix com a «crònica temàtica», que és «el producte d'un entès, però en lloc d'explicar-nos el que passa en un lloc ens explica el que passa en un àmbit temàtic»,¹⁶ en aquest cas la política internacional. D'altra banda, podem aventurar com devia ésser el procés de redacció d'aquestes cròniques establint un paral·lelisme amb l'obra *Servitud*, les memòries novel·lades de Joan Puig i Ferrer sobre la seva etapa a *La Vanguardia* en aquells mateixos anys. L'autor relata en diversos passatges, en boca del seu *alter ego* Andreu Rojals, com se solia desenvolupar aquesta tasca, que Brunet devia exercir de forma similar:

Convenia que em posés al corrent de la política europea, perquè jo estava destinat a ocupar un lloc en la secció d'informació estrangera. «El treball és una mica pesat –digué [el director]–, sobretot per l'hora en què es fa, de les deu de la nit a les dues de la matinada, o més tard, segons els dies. Li prego posi un cert interès, un cert amor al treball, sense els quals no hi pot haver tasca ben feta.»¹⁷

En una conversa amb el senyor Perera, el seu company de secció, aquest li confia quina és realment la seva feina:

-Quina és la meua feina? –vaig dir.

-Miri, traduir aquests telegrams francesos.

Me n'ensenyà un feix gruixut, amuntecat sota el llum. Sota el disc de claror viva, hi havia un tinter miserable, una ploma, un tou de quartel·les. El senyor Perera afegí:

-Traduir vint, trenta, quaranta, cent telegrams d'aquests, segons els dies; i quan siguin les tres o quarts de quatre de la matinada, plegar. I l'endemà el mateix, i cada nit igual, i les festes també...

-El senyor director m'ha dit que es plegava a les dues...

-En tot un any, les nits que plegui a les dues, les podrà comptar amb els dits. Ja ha caigut en bon lloc, Rojals! Ja sabrà què cosa és fer una feina estúpida, embrutidora...¹⁸

¹⁵ Josep M. Casasús, *Periodisme català que ha fet història*, op. cit., p. 61 i 145-146.

¹⁶ Llorenç Gomis, *Teoria dels gèneres periodístics*, op. cit., p. 106.

¹⁷ Joan Puig i Ferrer, *Servitud. Memòries d'un periodista*, Barcelona, Nova Terra, 1973, p. 25.

¹⁸ Joan Puig i Ferrer, *Servitud. Memòries d'un periodista*, op. cit., p. 30.

Els dies de més feina, però, els experts de l'ofici sabien com aconseguir alleugerir les càrregues de treball «fent el salt»:

Fer el salt era una martingala que m'havia ensenyat En Perera. Així que vaig haver après a traduir telegrams, una nit em digué:

-Ja està bé el que fa, però és massa escrupulós vostè. Ara ha d'aprendre a saltar.

I saltar era agafar una notícia i, per interessant i llarguíssima que fos, reduir-la a unes quantes dades essencials, per més que en la sintetització esquemàtica que en fèiem, perdés tota fesomia i caràcter i de vegades resultés una cosa senzillament absurda o contrària a l'esperit de la mateixa notícia. Quantes mentides, amb aquest procediment, havíem fet empassar als llegidors del periòdic! Quantes veritats havien ocultat! Quants discursos tergiversats, quants fets suprimits, quant de diner malmès d'aquella informació estrangera que a la casa li costava un dineral! Hi havia dia que qualsevol periodiquet dels que es fan amb tres cireres, sortia més ben informat que *La Llanterna*, que llençava diners a cabassos. I ningú no controlava el nostre treball, ningú no s'adonava de les nostres malifetes.¹⁹

Segurament, Manuel Brunet, coneixedor expert d'aquest ofici, en algun moment devia emprar aquests trucs, expressats de forma planera i familiar quan, com hem vist, manifestava que en aquells anys la seva feina consistia a «descargolar telegrams». No obstant això, fins i tot durant la seva especialització en periodisme d'afers internacionals no podia evitar opinar, no es limitava a exposar els fets, sinó que guiava el lector en el relat dels esdeveniments. En aquest sentit, Àlex Grijelmo i Pepa Roma, en els seus estudis respectius,²⁰ assenyalen amb caràcter propi el gènere de l'anàlisi, a mig camí de la crònica purament informativa i de l'article. La definició de la periodista i escriptora Pepa Roma s'ajusta prou bé als paràmetres dels exemples més "interpretatius" de la producció de Manuel Brunet per a *Las Noticias* i *La Publicidad*, que examinarem detingudament més endavant:

El análisis no se limita a ordenar los datos disponibles para que el lector saque sus propias conclusiones. Es el analista el que se las proporciona. Pero son conclusiones basadas en una argumentación razonada, desprovistas de opinión evidente o juicios de valor. El análisis debe mostrar en todo momento los pasos que sigue en su razonamiento. Porque su función no es opinar, como en el editorial o en el artículo, sino explicar por qué suceden las cosas.

¹⁹ *Ibíd.*, p. 108.

²⁰ Àlex Grijelmo, *El estilo del periodista*, Madrid, Taurus, 2000, p. 90; i Pepa Roma, *De profesión, periodista*, *op. cit.*, p. 79.

Pel que fa al comentari, gènere conreat per Brunet a *La Publicitat* i a *La Veu de Catalunya*, és pròpiament d'opinió i no de narració objectiva de la realitat. En aquests articles és més important el judici sobre els fets que l'explicació dels fets mateixos:

El comentari o l'opinió –terme que té en les seves arrels etimològiques conceptes com conjecturar, donar un parer– se situa a una certa distància del fet i esbossa una reacció a ell, una resposta que pot prendre la forma d'una acció o quedar-se simplement en un judici. El panorama mental és el que queda afectat per aquest exercici de ponderar els fets, pesar-los amb les balances d'un criteri, jutjar-los, reflexionar sobre les seves conseqüències o la manera d'evitar-les, suggerir accions.²¹

Tal com assenyala Àlex Grijelmo, el comentari és el «género de mayor libertad posible. [...] El comentario anda a medio camino entre el análisis y el editorial y suele estar referido a cuestiones de política nacional o internacional».²² En el cas de *La Publicitat*, entre els anys 1928 i 1930 Manuel Brunet va compartir la secció dedicada a aquest efecte amb altres periodistes destacats, fins que el seu nom es va anar imposant com a fix a la columna. A *La Veu de Catalunya*, el seu nom anava precisament lligat de forma indissoluble a aquesta tribuna, com ho demostra el fet que, durant el seu viatge a Terra Santa els mesos de març, abril i maig de 1934, els articles que hi apareixien anaven signats amb tres asteriscs (***). El «Comentari» de *La Veu*, per tant, es va convertir en una autèntica columna d'opinió, diferenciada amb una tipologia de lletra cursiva que la distingia de la resta de seccions de la mateixa pàgina i que denota la seva importància i autonomia dins el diari:

Un dels secrets de la columna és l'atmosfera d'intimitat amb el lector que promou. La columna respon a la necessitat de conèixer qui parla, i indica, com ha dit un columnista, la preferència del públic pel contacte directe amb un individu més que amb el producte editorial anònim d'una corporació.²³

En aquest mateix capítol, més endavant veurem exemples que corroboren aquesta classificació del periodisme de Manuel Brunet a *La Veu*, quan examinem l'estil esmolat del seu periodisme en discrepàncies amb lectors i altres col·legues.

Un altre aspecte característic del periodisme de l'època és el fet d'«arrodonir el sou guanyat en un diari amb feines complementàries en una revista o en un altre diari»,²⁴ per poder aconseguir finalment un salari que permetés viure amb un cert benestar.

²¹ Llorenç Gomis, *Teoria dels gèneres periodístics*, op. cit., p. 107.

²² Àlex Grijelmo, *El estilo del periodista*, op. cit., p. 134-135.

²³ Llorenç Gomis, *Teoria dels gèneres periodístics*, op. cit., p. 168.

²⁴ Josep M. Huertas Claveria, *El periodista, entre la indefinició i l'ambigüitat*, Barcelona, Dèria Editors, 1998, p. 61.

Aquest va ésser el cas de Manuel Brunet durant els seus inicis i bona part de la dècada dels vint, fins que va establir la seva situació, a partir de 1933, com a col·laborador de *La Veu de Catalunya*. En definitiva, Manuel Brunet, en aquells anys, era un exemple del que Gaziel va definir audaçment com el tipus de l'«escriptor-taxímetre»:

El escritor-taxímetro es una invención reciente y, en especial, del periodismo moderno. El hombre que no escribe porque tiene algo concreto que decir, ni porque las circunstancias morales le obliguen a ello, ni en virtud de estar rebosando de una intensa emoción, ni a consecuencia de haber vivido previamente alguna peripecia interesante, ni por necesidad intelectual directa de ninguna clase, sino, simplemente, por la absurda razón de que mañana será martes, y él tiene firmado un contrato para dar un artículo todos esos días, o porque necesita diez duros y no ve otro medio de proporcionárselos, o porque está encargado de una sección periodística que no puede sufrir el menor aplazamiento: ese hombre-escritor-forzado es un pequeño monstruo. Lo primero y natural es vivir y hacerlo tan intensamente como lo permita la capacidad vital de cada uno. Luego, después de vivido algo, parece también natural y hasta delicioso, cuando las facultades existen, contar lo que se vivió. Pero escribir antes que vivir, o escribir para vivir, exclusivamente, es lo mismo que trocar por un taxi de alquiler el carro del divino Apolo.²⁵

2.1.2. Periodista de la «vella escola»

Examinem ara com es desenvolupava el particular periodisme de taula o de redacció de Manuel Brunet. Joan Guillamet, amb qui l'autor va compartir tertúlia els últims anys de la seva vida, afirmava precisament que Brunet era un clar exemple de periodista de la «vella escola»:

Manuel Brunet era un periodista de l'antiga escola, acostumat a viure i treballar de nit, quan les redaccions dels diaris romanien obertes i actives fins que clarejava i sortien a la venda els primers exemplars gairebé encara xops de tinta.²⁶

L'any 1942, quan encara residia a Castelló d'Empúries, Manuel Brunet va testimoniar en una carta que els anys vint i trenta vivia totalment abnegat per la seva feina al diari, i que la ràdio era la seva font d'informació per obtenir temes:

Quan era a Barcelona el diari se'm menjava. No vaig poder fer-me passar mai la il·lusió de passar tres o quatre dies a Montserrat. [...] Això dels temes és terrible. Tinc com a única font d'informació quatre diaris francesos. Abans de la guerra tenia dues ràdios: una a Barcelona i una altra ací [Castelló d'E.]. La de Barcelona me la varen prendre els rojos amb tot el pis. La d'ací va

²⁵ Gaziel, «El escritor-taxímetro» (06.07.1928), dins *Història de La Vanguardia (1881-1936) i nou articles sobre periodisme*, op. cit., p. 174-175.

²⁶ Joan Guillamet, «Brunet, un empordanès de Vic», op. cit.

ésser robada a l'hora d'entrar els blancs. Fa exactament dos anys que no he estat a Barcelona. Sembla impossible. Dos anys incomunicat.²⁷

La rutina de Manuel Brunet, per tant, era com la molts periodistes de la seva època, treballar de nit i dormir de dia: «Era un home al qual li agradava la nit. Treballava fins tardíssim i s'aixecava tard. Es llevava quan el sol caminava cap a migdia».²⁸

A Castelló i a Figueres, havia de treballar a casa quan els cafès havien tancat. En canvi, a Barcelona, a les nits acudia a l'Ateneu Barcelonès, al carrer de la Canuda, on segons Susanna Tavera el periodista tenia un despatx al segon pis de l'edifici.²⁹ Sens dubte, l'Ateneu Barcelonès va ésser la institució més important per al periodisme català previ a la guerra civil. L'Ateneu era al mateix temps lloc de treball i punt de reunió, de tertúlia, entesa aquesta última com a trobada que implica intercanvi d'idees i adscripció dels seus membres dins una mateixa comunitat:

Bien podrían ser la tertulia, el círculo, una abreviatura de la propia comunidad literaria, con su poder hegemónico y los contra-poderes que pugnan por sustituir al primero para, de esa manera, *hacerse una firma*, amén de instaurar nuevos valores culturales, frente a inercias ideológicas (entienden) muy envejecidas: la forja, repitámoslo, de una nueva mentalidad.³⁰

D'entre totes les penyes de l'Ateneu, destacava la del doctor Borralleras, de la qual Brunet va ésser una figura destacada un temps, i que s'ha convertit en la més famosa de la institució al llarg de tota la seva història:

La peña estaba en el primer piso con vistas al jardín –donde se reunían en verano–, poltronas de mimbre y mesas de mármol. El aglutinador era el médico sin ejercicio Joaquim (Quim) Borralleras, casi barbilampiño, de cara un poco aniñada y, según Pla, de una palidez inamovible. [...] La peña nació pocos años antes de la primera guerra mundial de 1914 y perduró hasta la guerra civil. En algunos aspectos representaba la conciencia ciudadana dentro de una crítica social moderada. Los exabruptos de algunos eran como la sal para condimentar las anécdotas de un humor más amable. [...] La tertulia tenía una gran influencia en el veterano Ateneu Barcelonès donde era el grupo dominante, aunque no pertenecieran a la junta.³¹

²⁷ Carta de Manuel Brunet a Joan Llongueras, 19.03.1942. Fons Joan Llongueras i Badia, BNC.

²⁸ Ramon Guardiola i Rovira, «Manuel Brunet i Solà», *Empordà*, 12.07.1989, p. 2.

²⁹ Susanna Tavera, «De la crisi de la monarquia alfonsina a la guerra civil», dins Jordi Casassas Ymbert, (dir.), *L'Ateneu i Barcelona: un segle i mig d'acció cultural*, op. cit., p. 361. Aquesta dada corroboraria l'estreta relació de Brunet amb la institució, tot i que, d'altra banda, sobta que essent així el periodista no consti de forma estable a la relació de socis. Tavera, malauradament, no esmenta la font d'aquesta informació que des de l'Ateneu tampoc s'ha pogut certificar.

³⁰ Laureano Bonet, «La tertulia, un estado de ánimo», *Ínsula*, núm. 738, junio 2008, p. 3.

³¹ Albert Manent, «Cuatro peñas literarias barcelonesas del siglo XX», *Ínsula*, núm. 738, junio 2008, p. 22.

Josep M. de Sagarra, assidu de la penya de Borralleras, la va immortalitzar a les seves memòries, deixant constància de la seva influència sobre la vida cultural barcelonina:

Fou la nostra penya una expressió d'aire més o menys intel·lectual que a Barcelona aconseguí un pes considerable. Moltíssimes coses i esdeveniments de tots els ordres, que la gent del carrer ni remotament no podia suposar com es maquinaren, on s'engendraren ni d'on sortí la idea inicial, és seguríssim que van tenir l'arrel en la nostra penya.

La seva característica fou una especial habilitat a incorporar nous elements, mantenint un nucli que gairebé sempre vàrem ser els mateixos. Amb el temps s'hi anaven afegint adeptes nous, que al cap d'una temporada se'n desprenien i eren substituïts per altres, però també es donava el cas dels qui s'adaptaven, dels qui descobrien una vinya espiritual en el nostre cercle, i aquells ja no se'n movien més.³²

Òbviament, també hem de consignar aquí una de les moltes referències de Josep Pla a la tertúlia de l'Ateneu, que ens il·lustra l'atmosfera que s'hi respirava i el domini que hi exercia Borralleras, la qual cosa va acabar molestant Manuel Brunet i fins i tot va provocar la seva sortida:

El principal avantatge que tenia la vella penya de l'Ateneu és que la base d'aquella reunió [...] no fou mai l'encens consecutiu ni el bombo mutu. Més aviat el que ens unia era un punt de displicència, que de vegades es manifestava d'una manera explícita i altres a través del més deliberat silenci. Per a un escriptor o un home de lletres –oficis segregadors de vanitat– aquests silencis eren asfixiants, ofensius. Calia acceptar la crítica. El qui no l'acceptava presentava un símptoma de falta d'intel·ligència i hi era de més. Hi havia persones, és clar, que resistien, més o menys, la displicència. Quim, Sagarra, Aguilar, no la resistien gens. Davant una qualsevol forma de displicència, Quim s'enfurismava com un caporal de reialistes. Però no hi havia més remei. Sagarra es tornava pàl·lid i s'emmorronava. Aguilar reaccionava –com a bon castellà– empunyant una espasa simbòlica i rient d'una manera sardònica, com un traïdor de teatre. Brunet deixà d'anar a la penya.³³

Sobre aquesta famosa reunió, reportarem finalment unes breus observacions sobre els temes dels quals es parlava i la intensitat i durada de la tertúlia:

Es parlava de política, de literatura, d'art, de teatre i també de dones i del bon menjar, una cosa no està renyida amb l'altra. En unes quinze hores passaven per la penya Borralleras a l'entorn d'un centenar de persones de més o menys relleu en la societat barcelonina, i entre elles també d'anònimes que escoltaven el que deien les figures.³⁴

³² Josep M. de Sagarra, *Memòries*, Barcelona, Edicions 62, 1999, p. 425.

³³ Josep Pla, *Notes disperses*, O. C. XII, op. cit., p. 342.

³⁴ Martí. Sans Orença, *Breu historia de l'Ateneu Barcelonès*, Barcelona, L'Avenç, 1983, p. 20.

En les memòries d'altres autors, hi trobem mencions a l'Ateneu, i totes coincideixen en el caràcter plural dels seus socis, intel·lectuals de totes les tendències que compartien opinions de forma generalment respectuosa:

Existia un companyerisme sincer entre els redactors i col·laboradors de la premsa d'aquell temps, malgrat pertànyer a ideologies diferents i, sovint, oposades. Es contestava alguna vegada des de la secció política a algun adversari, amb més o menys virulència, segons la febre general del moment. Però els periodistes, entre ells, mantenien sempre relacions cordials de bona companyonia. És clar que hi havia determinades figures que tenien la sang calenta i que no es deixaven trepitjar llur terreny de caça, ni admetien gaires crítiques serioses. Recordo personatges com Miquel [Manuel] Brunet, pamfletista virulent de tendència catòlica i conservadora, exagerada.³⁵

L'Ateneu, d'altra banda, tenia una biblioteca oberta fins a la matinada on els professionals de la ploma de les diverses redaccions podien documentar-se i treballar fins a altes hores de la matinada. Aquest aspecte, afegit a la possibilitat de comentar l'actualitat en alguna de les nombroses tertúlies de la institució, conferia a l'Ateneu un atractiu indiscutible per als periodistes de l'època. Tot explicant la importància de la Penya Gran del doctor Borralleras, Susanna Tavera comenta el següent:

Les seves trobades continuaren [...] ajuntant, individualment o en grup, periodistes per als quals la quotidiana reunió era prèvia a la feina en el diari i, en molts casos, fins i tot es quedaven a redactar a l'Ateneu. Això s'explica pel fet que a les redaccions periodístiques no hi havia gaires comoditats, ni llibres o altres elements de consulta bibliogràfica; així els interessats semblaven preferir les xerrades amb els contertulians o la lectura de les revistes a les quals estava subscript l'Ateneu que no pas altres fonts d'informació directament arribades a la redacció.³⁶

Cal tenir en compte que, als anys trenta, hi havia a Barcelona entre cinc i set diaris en català, de quasi totes les tendències polítiques. A banda d'aquests hi havia *La Vanguardia*, qualificat per Josep Faulí com el «gran diari de Catalunya i, gairebé, [...] únic gran diari català, però redactat en castellà»;³⁷ el qual malgrat això continuava essent el diari de més difusió del país.³⁸ En diverses ocasions, Manuel Brunet es va referir a l'Ateneu, destacant-lo sempre com un lloc de reunió i, sobretot, de treball,

³⁵ Domènec de Bellmunt, *Anecdolari inèdit de cinquanta anys de periodisme català (1920-1978)*, Barcelona, Les Sirenes del Segre, 1978, p. 53.

³⁶ Susanna Tavera, «De la crisi de la monarquia alfonsina a la guerra civil», dins Jordi Casassas Ymbert, (dir.), *L'Ateneu i Barcelona: un segle i mig d'acció cultural*, op. cit., p. 358-359.

³⁷ Josep Faulí, «Els diaris de Barcelona: *La Vanguardia* i els altres», *L'Avenç*, núm. 18, juliol-agost 1979, p. 19.

³⁸ Jaume Guillaumet, *La premsa a Catalunya*, Barcelona, Col·legi de Periodistes de Catalunya & Diputació de Barcelona, 1988, p. 31-34.

gràcies a la seva agradable i acollidora biblioteca. En aquest sentit, aquesta institució es diferenciava de la seva homònima de Madrid per la seva importància per al món periodístic català:

El nostre Ateneu és un instrument de treball. Mentre, segons diuen, tota l'activitat principal de l'Ateneu madrileny es concentra a la «Cacharrería» o saló de cafè, el punt vital del nostre Ateneu és la biblioteca. Tota la casa és plena de llibres, a tot arreu hi ha gent que treballa, a l'entresol, als salons del primer pis i del segons pis i a les nombroses habitacions de dalt, sempre plenes. Una gran part dels socis que veieu instal·lats a la biblioteca treballen més que els pobres obrers del Metropolità.

[...] L'Ateneu Barcelonès és un rusc de treballadors. D'allà surten una quantitat molt important dels articles que publiquen els nostres diaris i l'original de molts llibres. Donant un volt pel nostre Ateneu de seguida us fareu càrrec que hi ha molta gent que treballa desesperadament. El servei de biblioteca cessa a la una de la nit, però fins a les tres i les quatre de la matinada encara trobareu gent que treballa.³⁹

Així, doncs, el punt neuràlgic de tot l'edifici, el que li donava el seu caràcter tan particular i acollidor i permetia a tots aquests «obriers de la ploma» treballar incansablement, era la biblioteca, única, i per això tan apreciada:

L'Ateneu és una biblioteca oberta dia i nit, on es pot fumar i prendre cafè. I això no es troba enlloc del món. Els gallòfols que no necessitin la biblioteca, que vagin als casinos o als cafès.⁴⁰

El fet de poder fumar sembla una anècdota, però per a molts periodistes d'aquell temps era un fet clau, molt important. La rutina d'embolicar la cigarreta i encendre-la, i sentir el gust i l'olor dels cigars, era un complement bàsic de l'escriptura. En aquest aspecte, les observacions de Manuel Brunet són molt similars a les que també manifestava Josep Pla. Ja a l'època de *Destino*, arran d'un article de Sentís contra el tabac publicat a *La Vanguardia*, Brunet va declarar:

Los que nos vemos obligados a llenar muchas cuartillas tenemos más fe en la compañía que hacen el cigarrillo y particularmente su humo, que en el poder del tabaco de sacar a nuestra cabeza del entorpecimiento. Realmente, sin tabaco, la profesión de llenar cuartillas resulta algo atroz. En los momentos de duda, el tabaco, especialmente la operación de liar el cigarrillo, constituye un juego infantil que compagina magníficamente con los temas más graves y que contribuye [...] a componerse una actitud en privado.⁴¹

³⁹ Manuel Brunet, «L'Ateneu Barcelonès», *LP*, núm. 17.544, 03.07.1930, p. 1.

⁴⁰ Manuel Brunet, «Dos Ateneus», *LVC*, núm. 11.945, 27.09.1934, p. 1.

⁴¹ Romano, «La disputa del tabaco», *Destino*, núm. 258, 27.06.1942, p. 5.

En definitiva, l'Ateneu era una institució cabdal per al periodisme català de l'època, i l'autor no n'admetia crítiques. Algunes vegades, va ésser acusat de no influir més en la política del país –com feia l'Ateneu de Madrid– malgrat reunir la flor i nata de la intel·lectualitat catalana del moment, però Brunet es va negar a acceptar aquest hipotètic canvi de rumb. Defensava amb decisió la pluralitat i l'intercanvi pacífic d'opinions entre socis d'ideologia diversa:

A l'Ateneu hi ha catalanistes i anticatalanistes, monàrquics i republicans, capellans i comunistes. La casa és prou gran, i tots som civilitzats. Entre els ateneistes la convivència és perfecta. [...] Els socis estimen la casa, i perquè l'estimen tenen un instint de conservació que no trobaríem en molts altres llocs on conviu un públic heterogeni.

[...] A certes hores, la biblioteca és plena de gent. I aquest públic no pot ésser més divers. Al costat d'un ex-ministre hi trobareu un modestíssim obrer de la ploma, un capellà que estudia o resa, un redactor de *La Veu de Catalunya*, un de *La Humanitat*, un comunista que es va russificant, un poeta que fa versos o una senyoreta darrera un munt de llibres. I el règim de la Biblioteca és tan liberal que, tot llegint o escrivint, podeu prendre cafè o altres begudes.⁴²

A la biblioteca de l'Ateneu o a les taules de les redaccions era on Manuel Brunet feia volar la seva ploma sobre les quartilles. Era un home enèrgic, apassionat, i aquests trets de la seva personalitat es traduïen en frases esmolades en els seus articles. Els seus companys de tertúlia el recordaven com un personatge molt pintoresc, que no deixava indiferent. Això es devia tant a la imponentia de la seva figura quan es lliurava absort a l'exercici de l'escriptura, com a l'agressivitat de les seves afirmacions quan aixecava els ulls de la taula i amollava una asseveració colpidora contra algun dels seus adversaris ideològics:

Le vemos hoy como aquel primer día. [...] Brunet escribía sin apenas levantar los ojos del papel, pero podía continuar haciéndolo levantando la vista, sin dejar de hablar si alguien le interrumpía. Trazaba su letra clara, bella, equilibrada y rauda en largas líneas, un poco ascendentes, signo de su magnífica vitalidad, del esplendor de su ánimo. [...] No es posible ver desaparecer las cuartillas con más velocidad ante la voraz envidia del escritor y del polemista. Era la primera vez que veíamos a un auténtico maestro del lenguaje periodístico en el ejercicio de portentosas facultades y asombrosa inventiva. [...] La sugestión física que producía el fenómeno de Brunet en trance de apurar las cuartillas se traducía en sugestión literaria al ser éstas leídas. Toda la eficacia del tono periodístico de Brunet, la personal e intransferible fuerza y modulación de su estilo de escritor estaban entrañados en esta fruición de su cometido, parecían exteriorizarse en su manera de coger la pluma, de garrapatear con ella, de hundir la tinta en el papel.⁴³

⁴² Manuel Brunet, «El centenari de l'Ateneu Barcelonès», *LVC*, núm. 12.410, 29.03.1936, p. 11.

⁴³ Ignacio Agustí, «Nuestro Manuel Brunet», *op. cit.*, p. 5-7.

D'altres, en canvi, el recordaven en plena acció de recerca de la informació, comentant la jugada o bé discutint acaloradament amb la resta de periodistes, en algun dels passadissos de les institucions de govern catalanes:

Mis primeros recuerdos suyos se remontan hacia el año 1934, en los pasillos del Parlamento de Catalunya. La voz y la palabra de Manuel Brunet eran inconfundibles. [...] Brunet era un periodista temible, que solía poner constantemente al descubierto toda la política sectaria de las izquierdas. He aquí la causa de la inquina que le profesaron quienes hicieron posibles las tristes jornadas de la revolución, incompatibles con un espíritu como el suyo.

[...] La claridad de sus inmutables ideas cristianas eran cada vez más firmes. La fuerza de sus aldabonazos de su recia personalidad de polemista, dotado de grandes genialidades, se abría paso en una época materialista, que ya comenzaba a vivir de espaldas a la fe.⁴⁴

Domènec Guansé, en canvi, en destacava la seva passió per l'actualitat més punyent:

De periodista té, sobretot, el gust per intervenir en els problemes candents que apassionen l'opinió i posseeix aquesta cultura superficial i vaga, però esperonada per múltiples curiositats i un esperit alerta, que caracteritza tants brillants periodistes i que potser, més pròpiament que cultura, hauria de denominar-se informació.⁴⁵

Manuel Brunet, com Josep Pla, Eugeni Xammar o d'altres grans periodistes del seu temps, era un autèntic grafòman, sentia obsessió per l'escriptura, sense cansar-se d'observar la realitat i interpretar-la a partir dels seus principis morals. Carles Sentís, company de redacció a *La Publicitat*, recordava algun dels consells que l'autor li va donar quan encara era un jove que s'iniciava en l'ofici:

Podia escriure els articles o els editorials més importants bo i mantenint una conversa amb els amics o companys. De tant en tant, sobtadament, condemnava una quartilla a mig fer, fent-ne una bola amb la mà esquerra, camí de la paperera i amb l'altra mà, entretant, ja començava a escriure la quartilla següent. No solia llençar gaire material del que escrivia però m'havia dit que, quan era més jove, n'havia suprimit molt. Alguna vegada m'havia esmentat Balzac, del qual deia que escrivia més amb les tisores que no pas amb la ploma. I un dia afegí: «No siguis avar del que hagi escrit i mai t'entestis en guardar-ho si en sents dubtosa la vàlua. Esborra, esmena, llença... perquè qui té idees per escriure li en brollen sense parar i per cadascuna que enterris te'n sorgiran dues més. No vulguis estalviar mai!». ⁴⁶

⁴⁴ José Tarín-Iglesias, «Los últimos años de Manuel Brunet en el Alto Ampurdán», *Destino*, núm. 2.117, 04.05.1978, p. 26-27.

⁴⁵ Domènec Guansé, *Retrats literaris, op. cit.*, p. 160.

⁴⁶ Carles Sentís, «La ploma de Manuel Brunet», *Tele-Estel*, núm. 1, 22.07.1966, p. 5.

La producció periodística de Manuel Brunet no ofereix dubte que es creia de veritat aquesta afirmació. La seva ingent producció periodística ens dóna idea de la seva afició per l'escriptura, convertida fins i tot en vici o "malaltia".

2.1.3. La militància ideològica i el geni de l'idioma

La producció de Manuel Brunet sovint té dos nivells de lectura: d'una banda, la ideològica; i de l'altra, l'estètica. En qualsevol de les dues no deixa indiferent, perquè si en alguns casos el seu estil pot esdevenir molt poètic, en altres la seva mordacitat és exacerbada i punyent. Aquesta dualitat possiblement neix de les seves vel·leïtats literàries de joventut, combinades amb la militància ideològica, però en qualsevol cas conforma un resultat singular, un producte periodístic de notable força expressiva.

La majoria dels seus contemporanis van destacar la seva trajectòria com a periodista polític en defensa d'uns ideals determinats. El periodisme de Manuel Brunet pretenia sempre convèncer al lector sobre una determinada ideologia, emprant recursos retòrics i dialèctics per transmetre amb la màxima precisió el seu pensament i a la voluntat de convèncer al lector:

Crec que el seu estil periodístic ve determinat per aquest anhel de defensar i comunicar la veritat. Manuel Brunet no aplanava el lector amb tot el que sabia. Cercava convèncer-lo, fent-lo participar del que deixava entre línies. [...] «No s'ha de voler dir mai tot el que es sap –em deia–; cal deixar que el lector centri el seu propi pensament partint del que llegeix». Aquest desig de convèncer, arribava a moments de veritable tendresa. «Moltes coses –em deia– les escric pensant en una persona determinada.» En el seu estil, tot era sacrificat a la claredat i a aquest fi pràctic de convèncer.⁴⁷

En ocasions, el seu estil directe fins i tot arribava a cotes de violència inusitada:

Manuel Brunet incide periòdicament en una forma de periodismo fibroso e implacable que le ha merecido una lluvia de cartas a veces elogiosas y a veces insultante. [...] Manuel Brunet es un periodista nato, violento y activo, poseedor de un estilo directo, un poco ácido, pero siempre combativo. Es el suyo un estilo de primera línea.⁴⁸

Segurament, el profund coneixement del llenguatge li permetia ésser tan agressiu, perquè dominava el seu instrument de treball, la paraula, per poder-la fer el més incisiva possible. La sintaxi senzilla dels seus articles, construïts a base de frases curtes, sense gaires nivells de complicació formal i amb molt poques digressions, li permetien posar

⁴⁷ Josep M. Panyella, «Manuel Brunet i Solà», *op. cit.*, p. 17.

⁴⁸ Juro, «Manuel Brunet y el periodismo activo», *op. cit.*, p. 14.

les paraules al servei de les idees i donar als articles un to oral i col·loquial. La finalitat última era transmetre una idea amb la màxima força i expressivitat per convèncer el lector, si calia utilitzant recursos com la pregunta retòrica o la ironia –tot i que mai tan reeixida com la ironia planiana–, i concloent sempre amb frases notablement punyents. Els articles de combat de Brunet, com per exemple tots els que escrivia durant la campanya electoral contra Acció Catalana o contra les polítiques de l'Esquerra d'acostament al col·lectiu obrer i «rabassaire», en són un clar exemple. Tot sovint el periodista s'erigia en profeta o conseller de la massa lectora, a qui es veia amb l'obligació de mostrar els errors i defectes dels adversaris. A tall d'exemple, proposarem un article en el qual l'autor carregava les tintes contra l'estratègia política d'Acció Catalana, el seu anterior partit, establint fins i tot la comparació amb un gos falder:

Aconsello el lector que no es deixi perdre l'espectacle que ofereix al país el partit d'Acció Catalana. Soltadament, els atacs a l'Esquerra han cessat; el diari no ataca ni rondina. Durant tot l'estiu ha fet una campanya sistemàtica contra l'Esquerra. Aquesta ofensiva va contribuir molt a fer atmosfera i a separar de l'Esquerra el grup de *L'Opinió*, enemic implacable de la diplomàcia secreta del líder d'Acció Catalana. Quan els de *L'Opinió* ja han estat fora, l'Acció Catalana s'ha acostat a l'Esquerra i fa dies que li llepa les mans.⁴⁹

En un altre exemple d'aquest periodisme esmolat, però directe i fluid, vegem la crítica a l'ambició d'una «dona d'esquerra», a la qual va dir «que la veia ben orientada cap al calaix del pa i que quan a l'Esquerra hi hagués repartiment de morralets a ella n'hi correspondria un». En resposta, va rebre a la redacció un morralet amb uns quants garrofins. Llavors, en un to molt irònic, Manuel Brunet va decidir, primer, burlar-se de la posició ideològica d'aquella dona i, després, advertir-la directament. En aquest article, la forma com s'adreça a la seva oponent en segona persona per guanyar en força expressiva, és característica del seu estil. La confrontació directa era un recurs molt utilitzat per Brunet, per fer més agressius els seus atacs:

⁴⁹ Manuel Brunet, «Un spectacle». *LVC*, núm. 11.651, 18.10.1933, p. 1. Segons Joan B. Culla, aquesta tèbia reacció d'Acció Catalana davant l'escissió d'ERC del «Grup de *L'Opinió*» es deu al fet que va veure en el trencament «la plena confirmació de la seva tesi, fermament sostinguda des de les severes desfetes de 1931, segons la qual l'ERC és un conglomerat heterogeni i circumstancial, que triomfà momentàniament en una hora d'emoció i apassionament, però sense altra base que el sentimentalisme». Pel que fa a la reacció de la Lliga, Culla assenyala com el partit monàrquic va utilitzar amb vehemència l'escissió dels «lluhins» de l'ERC per «argumentar la necessitat que aquesta deixi el govern de Catalunya» (Joan B. Culla, *El catalanisme d'esquerra: del grup de L'Opinió al Partit Nacionalista Republicà d'Esquerra (1928-1936)*, Barcelona, Curial, 1977, p. 194-195). Com veurem més endavant en l'anàlisi del periodisme polític de Manuel Brunet, el 1931 el comentarista també havia adoptat aquest punt de vista (Vegeu «Identificació total amb el conservadorisme de la Lliga», p. 344-354).

Dubto, senyoreta, que vostè estigui ben convençuda. Li faig el favor de creure que, en algun tombant de la vida, rectificarà. El que em fa angúnia és que vostè no s'adona que tot això d'«una dona d'esquerra» és una cosa ben monstruosa. Estigui segura que l'esquerrisme femení no prosperarà i que fent d'esquerra fa els gegants. ¿Ha vist gravats d'episodis revolucionaris? Doncs s'haurà adonat que al davant dels incendiàries hi van una dotzena de dones espitregades, també amb la torxa a la mà. Són una minoria, però reconec que són les més ardides, perquè una dona quan cau, cau molt avall. Ara, si vostè, senyoreta, vol anar al davant... Però vigili que no es quedi sola.⁵⁰

Les diatribes del comentarista eren molt esmolades, i això propiciava que les víctimes fossin sensibles a aquests atacs. Això provocava disputes dialèctiques conduïdes des de les planes dels diversos diaris, que ens demostren que la situació en determinats moments va arribar a ésser incòmoda. Com hem vist, el periodista a vegades era capaç de portar al límit les seves acusacions, i això tenia conseqüències:

No fa gaires dies, en un comentari que es titulava «L' hora de la demagògia», denunciava el llenguatge violentíssim i amenaçador de l'editorialista de *La Humanitat*. Aquest comentari meu va merèixer una contesta a *La Publicitat*, signada R. P. (Ramon Peypoc?). El senyor Peypoc em venia a dir que no podia tenir autoritat qui, com jo, havia llançat grapats de llot a la cara de la gent. Alto, senyor Peypoc! [...] ¿on són aquests grapats de llot? En l'article meu aparegut divendres us deia «sant baró». Si sou tan sensible, amic Peypoc, si la innocentíssima arma de la ironia us molesta, us hauré de dir que faréu santament de no entrar a la palestra política. Aquest «sant baró» i altres facècies semblants que caracteritzen la meva literatura de combat són una arma legítima i correcta a tot arreu del món. Ja sé que un grapat de rialles sempre cou més que un insult, però, amic, en l'esport periodístic, aquest joc és perfectament net i lícit.⁵¹

Però després de l'autojustificació, el periodista va admetre alguns excessos i, conscient que era aconsellable extremar la prudència, va proposar un pacte col·lectiu entre els periodistes per reduir la tensió:

[...] Admeto que és possible que en els centenars d'articles que he dedicat a les atzagaiades de l'Esquerra, la ploma m'hagi relliscat. Però als senyors esquerrans jo no els he dit mai les coses que ells m'han dit a mi. Potser els he cobert de ridícul, però no de llot, amic Peypoc. Contra la meva modesta persona, els diaris esquerrans s'han permès l'excitació a l'assassinat. El diari que dirigeix el senyor Massip m'acostuma a dir «canalla». [...] Recentment, un setmanari comunista em deia, escrit amb totes les lletres, l'insult més fort que pot dirigir-se a un home i a la seva mare. El perill d'aquests mals costums polítics és que encara que tothom arribi a estar vacunat contra l'insult, l'atmosfera política que respira pot fer-li cometre un error.

⁵⁰ Manuel Brunet va desglossar la resposta a la «dona esquerrana» en dos articles: «Primera lletra a una «dona d'esquerra»» (*LVC*, núm. 11.592, 10.08.1933, p. 1) i «Segona lletra a una «dona d'esquerra»» (*LVC*, núm. 11.593, 11.08.1933, p. 1).

⁵¹ Manuel Brunet, «Les polèmiques periodístiques», *LVC*, núm. 12.332, 29.12.1935, p. 1-16.

[...] S'acosten unes eleccions. És, doncs, l'hora dels bons propòsits. En acostar-se les anteriors, vaig dir que vigilaria molt més la meva ploma. Ara dic igual. Però, és clar, no puc renunciar a indignar-me ni a somriure.

Els articles de Manuel Brunet eren singulars principalment per la seva inusual vehemència en la defensa dels ideals. Per això, tal com va constatar Santiago Nadal, Brunet seria recordat principalment com un periodista polític:

Periodista-político. Así, como una misma cosa, unidas ambas palabras por un guión, es como hay que recordar, yo creo, la verdadera personalidad del que, durante años, ha sido mi compañero de páginas, en *Destino*. [...] Periodista y político lo fué, Brunet, siempre de manera pura: no había en el ejercicio de lo que era un verdadero sacerdocio para él, combinación ninguna con aquella escorias que con harta frecuencia lo ensucian.

[...] Contaba con el poderoso motor de su noble apasionamiento. Ello caracterizaba su personalidad profesional como polemista temible, siempre dispuesto a lanzarse a lo más duro de la pelea en defensa de sus grandes ideales de religión y patria. Y esta actitud, en él prácticamente consubstancial, la ha mantenido hasta el mismo momento de su muerte.⁵²

En el seu retrat d'homenatge, Llorenç Gomis també va elogiar la capacitat de Manuel Brunet a l'hora de defensar els propis ideals, i va redactar un perfil del periodista en què el caracteritzava com un escriptor públic al servei de l'actualitat:

No se puede, me parece, rendir a la memoria de Manuel Brunet el homenaje debido, sin ahondar un poco en la sustancia de ese oficio que él ha desempeñado siempre con tanta gallardía, con tan noble pasión: el arduo oficio de ser escritor público.

Al escritor público no se le pide, como a otros, que diga lo que ve, que describa lo que tiene ante los ojos, ni siquiera se le pide que cuente lo que pasa, ni aun se encontrará el lector con que pondere los datos y sitúe los hechos en un esquema general; al escritor público se le pide, nada menos, que diga lo que piensa, lo que piensa de las cosas que pasan, de las cosas –eso que llaman actualidad– que le toca contar. ¡Decir lo que se piensa! He aquí, por cierto, una empresa nada fácil.⁵³

A continuació, el crític catòlic destacava la capacitat del periodista de defensar les seves creences, d'interpretar la realitat en funció de les pròpies conviccions. Aquesta sinceritat, òbviament, tenia com a contrapartida no poder complaure tot el públic lector:

Imagínese que ya no hay siquiera la posibilidad de adaptarse caritativamente al temperamento de cada cual, porque se habla a la vez a miles de personas, la inmensa mayoría de las cuales no nos conocen personalmente. Imagínese, además, que hay que decir las cosas sin poderlas explicar

⁵² Santiago Nadal, «Manuel Brunet: periodista político», *Destino*, núm. 964, 28.01.1956, p. 8.

⁵³ Lorenzo Gomis, «La aventura espiritual de Manuel Brunet», *Destino*, núm. 966, 11.02.1956, p. 27.

mucho, [...] que hay que ir las diciendo al paso de los hechos, bajo la presión de las circunstancias, sin poderse detener demasiado a perfilar los matices; que hay que decirlas por escrito (y lo escrito queda) y que, a poco que se ponga en lo que se hace algo de nervio y de calor, la observación más insignificante cobra un relieve peligroso. [...] No hay duda: el oficio de escritor público, entendido así, es, más que un oficio, una aventura espiritual. [...] Entendido así, decimos: pero, ¿es que hay otra manera de entenderlo?⁵⁴

En definitiva, la conclusió era que l'escriptor públic –en aquest cas, Manuel Brunet– havia de sofrir la injustícia d'ésser jutjat per les idees que transmetia en els articles i sense tenir en compte la dimensió personal de l'autor, en la majoria de casos molt més rica i complexa que la que es podia entreveure en els escrits:

A fuerza de pertenecer a todos, a fuerza de darse por entero en lo que escribe, el escritor ya no se pertenece [...]. Todos le conocen o creen conocerle, acaso mejor de lo que se conoce él mismo. Todos se atreven a juzgarle, y le juzgan nada menos que por sus ideas. ¡Las ideas! ¿Por qué los demás les dan tanta importancia? Por sus ideas simpatizan los unos con él. Por sus ideas le niegan otros el pan y la sal. ¿A quién, si no es al escritor público, se nos ocurre juzgarlo por sus ideas? [...] Ideas, naturalmente, cada escritor tiene las suyas. [...] Ese duro trato de ser conocido y juzgado por sus ideas es otra de las experiencias ingratas de esa aventura de ser escritor público. Las ideas, como las llaves, están en el bolsillo. Pero el bolsillo no es la parte más importante del hombre. ¿No sería más justo valorar y aun enjuiciar al escritor por la grandeza de su corazón y la potencia de su cerebro?⁵⁵

No obstant això, la incisivitat característica de l'estil de Manuel Brunet no era gratuïta, sinó que l'hem d'atribuir en part a la seva funció dins el diari: a partir de la seva maduresa professional, principalment va dur a terme en els mitjans on va treballar una tasca molt específica: difondre els principis ideològics de la publicació. Aquest fet és innegable i, d'altra banda, obeeix una premissa general del gènere i ofici:

El periodisme és una professió que s'exerceix en el si d'una organització que té com a regles el treball col·lectiu i la subjecció a unes instruccions de les quals el director del mitjà és l'últim responsable.

[...] La tasca periodística es desenvolupa en el si d'un mitjà molt socialitzat, alhora que molt jeràrquic. [...] Perquè el periodista exerceixi eficaçment el seu treball cal, doncs, comprendre les condicions en què es desenvolupa el treball en una redacció i les funcions que compleix un mitjà en la societat.⁵⁶

⁵⁴ Lorenzo Gomis, «La aventura espiritual de Manuel Brunet», *op. cit.*, p. 27.

⁵⁵ *Ibíd.*, p. 27-28.

⁵⁶ Llorenç Gomis, *Teoria dels gèneres periodístics*, *op. cit.*, p. 17-18.

A aquesta consideració, cal afegir-hi les observacions de Josep M. Casasús sobre l'auge, a partir dels anys vint i trenta, del periodisme de combat i de persuasió, del qual Manuel Brunet és un dels exemples més destacats de tot el periodisme català del segle XX:

En el terreny del pensament professional domina la tendència doctrinarista, aquella que entén l'exercici del periodisme com una missió apologetica, proselitista, de persuasió, de combat, de debat i de polèmica, al servei d'uns ideals partidistes i fins i tot sectaris en el camp de la política, de l'economia i de la religió. Per aquesta raó, en el conreu dels gèneres periodístics hi ha un predomini absorbent dels anomenats gèneres d'opinió i de divagació [...]. Com a conseqüència d'això, el model de periòdic hegemònic era el diari d'opinió (aleshores també anomenat diari de partit o diari «de classe»), i les tècniques periodístiques més utilitzades eren les pròpies del periodisme proselitista o de persuasió.⁵⁷

Aquesta realitat assenyalada per Josep M. Casasús sobre l'hegemonia del partidisme en el periodisme català era sabuda i assumida per la generació de periodistes que van viure i protagonitzar aquesta època. Gaziel es lamentava d'aquest fet, i argumentava la necessitat d'una premsa independent i empresarialment forta per poder donar cobertura a la totalitat de la massa lectora. Segons ell, en aquells moments aquesta premsa només existia en castellà, i era el diari que ell mateix dirigia:

La prensa en catalán, además de ser escasa, hasta ahora ha sido siempre una prensa partidista. Sus exponentes, órganos de determinadas agrupaciones políticas, fueron ante todo portavoces de la doctrina y de los intereses de un partido. Considerados como tales, están muy bien, son necesarios, e incluso alguno puede ser excelente. [...] Ahora: lo que todavía no se ha visto en ninguna parte, ni por lo tanto es fácil que se vea aquí, es que un órgano partidista, hecho por y para correligionarios políticos, llegue a ser el diario de toda una comunidad, de la inmensa y heterogénea masa de que se componen una gran ciudad, una comarca, una región o un pueblo.⁵⁸

El mateix article contenia també un interessant i sagaç retrat dels dos models oposats de periòdics que conviuen a la premsa de l'època:

Hay periódicos proyectores y periódicos espejos. Los primeros, concentrados y entusiastas, abarcan muy poco, tienen escasa anchura lumínica, como los rayos de un reflector, pero se proyectan con fuerza hacia el futuro, con el ambicioso y noble anhelo de escrutar sus tinieblas y descubrir lo que se esconde en ellas. A esta clase pertenecen todos los periódicos de partido, de combate, con sus inevitables luces fantásticas, proyectores de quimeras y alucinaciones, naturalmente deformadores de la realidad, a veces, muy raras veces, heraldos del futuro, y siempre convenientes tan sólo para los sectarios o los ya convencidos. Los otros periódicos, los que

⁵⁷ Josep M. Casasús, *El periodisme a Catalunya, op. cit.*, p. 110.

⁵⁸ Gaziel, «La prensa en catalán», dins *Història de La Vanguardia (1881-1936) i nou articles sobre periodisme, op. cit.*, p. 152-153.

parecen espejos, tienen una amplitud diluida, como de lago encalmado, y se limitan a reflejar con exactitud y amenidad todo lo inmediato, pasajero y circundante, sin pretender arrastrar a la sociedad hacia ninguna parte, sino siendo más bien utilizados por ella, copiándole con fidelidad su complicada imagen viva, actual y dejando buenamente que venga lo futuro, para reflejarlo también a su hora. Éstos son los periódicos mal llamados independientes, pues aunque en realidad no dependan de ningún partido político determinado, dependen de la sociedad en masa, de su enorme número de lectores, de los cuales son expresión directa y denominador común. Son, en fin, los grandes periódicos, los que alcanza en mayores tirajes. Y de esta clase no ha habido nunca ni hay todavía ninguno en catalán.

Radicalment diferent a aquests articles combatius que hem comentat fins ara és el periodisme de circumstàncies de Manuel Brunet, en què desapareix tota la duresa i incisivitat del periodista polític. En aquests altres textos, Brunet s'expressa amb una prosa notablement poètica, d'una tendresa delicada, i es dedica a glosar les meravelles del món. El to, llavors mesurat i relaxat, no és gens punyent, sinó tot el contrari, està tocat per un meravellament quasi infantil. Un dels articles recollits al volum *Cada dia és festa*, que correspon a un article de calendari sobre l'arribada de la primavera, n'és un clar botó de mostra:

Va fer un temps, el dia de Sant Josep, que va merèixer moltes felicitacions. El sol era daurat, i això és més negoci que quan fa un sol blanc que tot ho plateja i desdibuixa. Els núvols, pocs, ben inflats i decoratius, eren com d'argent viu. I el mar era blavíssim. Feia un aire tebi que eixorivia els arbres i la gent, i, en canvi, cap a finals del dinar, feia fred als menjadors, molt honorables, de nombrosos Joseps.

A l'autocar de Premià de Dalt hi havia, en els seients, una escampadissa de flor de mimosa. El cotxe, que s'havia passat massa estona prenent el sol davant de l'estació, bullia com a l'estiu. A la carretera, basalt brunyit, ni una volva de pols. Tot és nou i resplendent. Observo que els patatars fan molt bona cara, que els favars són prometedors, les carxofes esplèndides, els bròquils i coliflors sumptuosos. Encara hi ha taronges i diumenge es devien acabar d'encendre. Les palmeres i els pins sembla que estiguin molt contents, els ametllers són d'un verd d'enciam, i els garrofers, escampats al mig de les vinyes, esperen sorprendre el moment just de la brotada.⁵⁹

Els contemporanis de Manuel Brunet no elogiaven només la seva facilitat per a l'escriptura o el seu estil combatiu, sinó que per a molts d'ells aquesta última varietat d'articles de Brunet constituïa un «model de prosa poètica».⁶⁰ Un dels mèrits de l'estil de l'autor és la varietat de registres, és a dir, l'estil dels articles de combat és molt

⁵⁹ Manuel Brunet, «Primavera», *LVC*, núm. 11.472, 20.03.1933, p. 1; recollit al volum *Cada dia és festa*, *op. cit.*, p. 65-66.

⁶⁰ Ramon Rierola, «Recordant a Manuel Brunet», *op. cit.*

diferent al dels anomenats «articles de calendari», composicions brillants escrites «sobre altres temes quan les circumstàncies aconsellaven el silenci o la prudència política»,⁶¹ o bé per evitar problemes amb la censura quan aquesta es tornava excessivament dura.

Aquest tipus de textos recuperen l'estil dels seus primers escrits literaris i d'*El meravellós desembarc dels grecs a Empúries*, i contrasten amb l'agror del seu periodisme combatiu. Amb tot, aquesta versatilitat en l'exercici de l'ofici de periodista i el domini de la llengua és un mèrit que no podem escatimar a l'autor. Saber utilitzar el llenguatge de la forma més adequada a cada moment per aconseguir objectius diversos és quelcom que permet que la prosa de Manuel Brunet no sigui monòtona, sinó tot el contrari, la seva ingent producció periodística està carregada de matisos ideològics, però també formals.

En la conferència «Com s'ha d'escriure el català», llegida a la seu de Catalunya Vella de Vic l'1 de gener de 1933,⁶² trobem diverses opinions del mateix Manuel Brunet respecte aquesta qüestió. L'autor va parlar d'alguns aspectes relacionats amb el procés d'escriptura, i va fer un acalorat elogi del procés de normativització de l'idioma liderat per Pompeu Fabra. A tall anecdòtic, però, hem d'afegir que als inicis de la seva carrera literària, l'1 de març de 1915, Manuel Brunet va subscriure juntament amb altres escriptors una proposició contra l'aplicació de les Normes Ortogràfiques de l'Institut d'Estudis Catalans als Jocs Florals de la Ciutat de Barcelona.⁶³ Segurament aquest gest va ésser empès per la influència de Jaume Collell, primer signatari del manifest i gran detractor de la normativització fabriana, perquè tres anys després, amb 29 anys, el periodista va presidir el jurat dels Jocs Florals de Súria, les Bases dels quals fixaven la següent condició: «Totes les composicions deuran ésser escrites en català i subjectes a les Normes Ortogràfiques del benemèrit Institut d'Estudis Catalans»⁶⁴. Posteriorment, com es pot veure a través de la conferència de 1931, Brunet sempre es va proclamar un gran defensor de la reforma de Fabra.

Així, doncs, en la conferència esmentada, en primer lloc va comentar el procés de normativització de l'idioma per posteriorment, tractar alguns aspectes lingüístics i estilístics que afecten la redacció de textos. El consell més important, no obstant això, era que, per escriure bé, calia escoltar el geni de l'idioma:

⁶¹ Marcel·lí Moreta, *Memòries d'un catalanista*, op. cit, p. 112.

⁶² Manuel Brunet, «Com s'ha d'escriure el català», op. cit.

⁶³ D.D. A.A., «Una proposició», *El Pirineu Català*, 27.03.1915, p. 1.

⁶⁴ [s. s.], «Els Jocs Florals de Súria», *L'Amic del Poble*, 15.06.1918, p. 3 i 13.07.1918, p. 2.

Realment, amb En Fabra hem parlat moltes vegades de l'estat present de la llengua catalana. Gràcies a Pompeu Fabra, l'idioma és avui un instrument perfecte. Escriure en català és una delícia, i això ens aconsola d'haver d'escriure a meitat de preu. Vint anys enrera, en manejar l'idioma, us adonàveu que xerricava pertot arreu. Tot el mecanisme d'allò que els francesos en diuen els «*petits mots*», les preposicions, conjuncions, relatius, etc. produïa en fer-los funcionar uns garranyics esgarriñosos. Per escriure bé en català s'havia d'ésser un geni, com Mossèn Verdaguer, o tenir un instint com el d'En Martí Genís.

[...] Per donar-vos una idea clara de la doble feina feta examinarem l'estat actual de la llengua catalana en els seus dos aspectes: gramatical i estilístic. [...] I com que em proposo dar una noció de com s'ha d'escriure el català ens fixarem només en una cosa que és més essencial que l'ortografia, ens fixarem només en un punt, o sigui en el geni de l'idioma.

A partir d'aquí, l'autor es va concentrar a desglossar les estratègies que calia seguir per escriure genuïnament i amb correcció, resumides, bàsicament, en la superació dels temors i en l'expressió dels conceptes sempre a partir de mots familiars:

Per a escriure els dos principals secrets són: no tenir por i manejar l'idioma tal com el portem a la sang. La por d'escriure no és invencible. El que costa és rumiar el tema, saber què es vol dir. [...] I un cop se sap el que es vol dir, el problema queda reduït a la tortura momentània d'apuntar la ploma a la primera quartilla i escriure la primera frase.

Llavors es presenta el problema de la manera de dir el que es vol dir. [...] No parlem ara de la qualitat literària de l'estil, perquè ja us he dit que això té molt de misteri, sinó d'escriure en un idioma clar i acceptable. Doncs bé, cregueu-me, quan escriviu procureu escoltar el llenguatge que us ressoni per dins. Quan tingueu un dubte, quan vacil·leu entre dues formes, escolteu-vos a vosaltres mateixos. Tot seguit sentireu el que us diu el geni de l'idioma. I estigueu tranquils: sempre que el crideu i el consulteu, el geni de l'idioma us respondrà. I no us enganyarà mai.

Finalment, citarem un passatge de la mateixa conferència en què l'autor elogiava la reforma gramatical i ortogràfica de Fabra, punt clau de la història del català per garantir les possibilitats literàries de l'idioma:

Evidentment, avui l'idioma és un instrument que obeeix a la perfecció. L'obra dels grans escriptors passarà a la història de la nostra literatura exempta de les tares que enlletgeixen la dels escriptors catalans d'altres generacions.

Gramaticalment l'idioma ha arribat a un punt de perfecció que havia perdut des de finals del segle XVè. Però s'ha creat un idioma artificial: el català de la major part d'escriptors és neulit, desraçat, una cosa sense suc ni bruc. El català de molta gent de primer rengle sembla una traducció.

[...] La força de Catalunya és l'idioma. És la nostra força i la nostra defensa. Si no tinguéssim un idioma civilitzat amb el qual s'han expressat homes com Ramon Llull i Verdaguer, seríem una tribu mediterrània sense caràcter, una província sense personalitat ni ideal.

Però cal que amb aquest idioma ens sabem expressar correctament de paraula i per escrit. La llengua catalana no té res a envejar a cap altra. És una llengua d'una gran vivacitat i d'una dolcesa inefable. Si la féssim malbé ens acreditaríem de bàrbars, si ens la deixàvem humiliar ens acreditaríem d'ésser un poble de pasta d'esclau.

Clourem aquestes pàgines amb un últim testimoni, en aquesta ocasió unes valuoses declaracions del mateix Manuel Brunet amb motiu d'una entrevista de J. M. Bernils. Després d'un repàs molt breu i superficial de la seva trajectòria, el periodista va transmetre la seva pròpia concepció de l'ofici:

- ¿Sobre qué ha escrito?
- Sobre todas las materias.
- ¿Le fue fácil la carrera?
- Sí, no me costó.
- ¿Discípulos famosos?
- Agustí, Carlos Sentís... A éste le mandé a Murcia para hacer unos trabajos sobre la emigración. Fue uno de sus primeros trabajos.
- [...] -¿Qué es el periodismo para Ud.?
- Hacer historia viviente; la exteriorización de la realidad.
- ¿Se nace?
- Escribir es un instinto. Quien lo posea, escribirá por difícil que le sea el ambiente y por dificultades que se le presenten.
- ¿Clases de periodistas?
- Una: ser periodista.
- ¿Norma?
- ¡Decir la verdad! ¡Lo que uno siente!
- ¿Ideal?
- Hacer literatura. El periodismo es una rama de la literatura.⁶⁵

En definitiva, com deia Maria-Mercè Miró,⁶⁶ Manuel Brunet va ésser un periodista batallador, apassionat, dur, polèmic. Amb tot, també podia ésser delicat i poètic. Del que no hi ha dubte, però, és que sempre imprimia als seus articles un caràcter propi, particular. La seva prosa ben construïda, amb una sintaxi que buscava en tot moment la claredat i la simplicitat, lligada a l'expressió clara i directa de les seves idees a través d'un lèxic ric i genuí, el convertiren en un mestre de joves periodistes i referent per al públic lector catalanista, catòlic i conservador. A través de l'anàlisi del seu estil, i no només de les seves idees o trajectòria professional, es pot capir més exactament el

⁶⁵ J. M. Bernils, «Dígame Ud... Manuel Brunet», *Ampurdán*, 25.01.1950, p. 6.

⁶⁶ Maria-Mercè Miró, «Manuel Brunet i Solà: periodista polèmic», *Vic*, 1989, p. 13.

caràcter polièdric de l'autor i la seva rellevància dins el context del periodisme català del període d'entreguerres.

2.2. EL PLAER DE LA POLEMICA

Hem assenyalat en capítols anteriors com Manuel Brunet era conegut pels seus contemporanis tant pel que fa al seu tarannà i personalitat com a l'estil del seu periodisme, com un gran amant de la polèmica (del grec *polemós*, «referent a la guerra, batallador, barallós», i identificada a partir del diccionari Labèrnia com a «disputa literària criticant-se los autors mútuament»).⁶⁷ L'autor del *Desembarc* fins i tot era temut, perquè tenia una gran tendència a entaular llargues i notòries discussions periodístiques, però també a crear «afers» que suposessin escàndols per a l'opinió pública. Tot això, sempre amb l'objectiu de fons de desacreditar algun adversari quan aquest no combregava amb les seves idees.

Ja des de ben jove, instigat pel canonge Collell, va aprendre a donar un to incisiu als seus escrits. Malgrat això, no va ésser fins als anys en què va treballar a *La Publicitat*, *Mirador* i *La Veu de Catalunya* que va demostrar haver-se convertit en un periodista que destacava per l'apassionament en la defensa dels seus ideals i per l'estil pamfletari amb què atacava els seus adversaris polítics o ideològics.

El mateix autor assumia de bon grat aquest paper de polemista. Sabia perfectament quina era la seva funció dins la redacció i quina era la tasca que tenia encomanada. I l'exercia amb totes les conseqüències. Aquest fet conjugava perfectament amb la seva personalitat impetuosa i propensa a la confrontació ideològica. Un altre periodista menys compromès, o més escèptic, no hauria pogut desenvolupar la mateixa feina amb la mateixa eficiència –és a dir, agressivitat, que era el que se li demanava– amb què ho feia Manuel Brunet. D'altra banda, a través de les mateixes apreciacions del comentarista, ens permetem apuntar que gaudia amb aquesta confrontació. L'any 1932, en un article sobre un presumpte escàndol moral en l'educació de les dones, afirmava:

Els qui sentim el plaer de la polèmica, que estem acostumats a promoure'n i a intervenir en les que susciten els altres, ens hem esverat una mica amb motiu de l'afer de la Normal de la Generalitat.

Els que tenim l'obligació de comentar els fets de cada dia, vàrem sentir l'emoció del tema i un cert esverament davant la gravetat de l'assumpte. Callar per patriotisme era impossible, sobretot pels que creïem que el silenci rares vegades és patriòtic i que val més una tramuntanada que tolerar una atmosfera de cofurna.⁶⁸

⁶⁷ Joan Coromines, *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*, vol. VI, *op. cit.*, p. 642.

⁶⁸ M. B. [Manuel Brunet], «L'educació de les noies». *Mirador*, núm. 155, 21.01.1932, p. 1.

L'autor tenia tendència a l'esverament i a l'alarmisme, i fins i tot a una certa exageració; tot i que sempre des de posicions d'honestetat personal i que ell creia justes. Es veia obligat a buscar temes de comentari, que a més servissin per a defensar les pròpies teories de societat íntegrament catalana, catòlica i ordenada per un liberalisme moderat. Això, sovint, el portava a veure perills allà on no n'hi havia, o indicis de perversió en conductes que podien ésser del tot normals. Amb tot, creiem que segurament en part destapava aquests temes amb la convicció d'estar avortant possibles problemes socials posteriors, i també obligat per les circumstàncies d'haver d'estar atacant constantment els adversaris del catalanisme, de la moral catòlica o de les teories del propi partit.

L'autor, a banda de crear les seves pròpies polèmiques, no perdia ocasió de prendre part en aquelles que havien plantejat altres periodistes. En aquests casos, es tractava de petites intervencions, en què es dedicava a aportar la seva pròpia opinió per intentar aclarir el tema quan creia que aquest estava desenfocat o es desviava per viaransys que no eren els adequats, a oferir el seu punt de vista o, a vegades, fins i tot a atiar el foc de la polèmica. Com a botó de mostra, oferim l'exemple següent, escrit arran d'un article sobre les polèmiques periodístiques de Josep M. Capdevila publicat a *El Matí*, i la resposta que havia rebut de Josep M. Junoy al mateix diari. El primer va fer una dissertació sobre els motius que incitaven els periodistes a debatre entre ells, i va acabar l'argumentació amb un excurs sobre les polèmiques personals:

Aleshores es presenta la qüestió delicada de la polèmica personal. ¿Quines normes hi ha? ¿Podem atacar les persones, i fins on, i de quina manera?

Potser aquest és el punt més delicat i en què la nostra polèmica es troba més endarrerida. [...] Quan la polèmica és personal ha d'haver-hi jovialitat, una certa embriaguesa de riure. «La polèmica, diu Léon Daudet, és un exercici alegre, salubre com el combat, i durant el qual hem de riure-hi». [...] L'atac personal no ha de repugnar el lector, ha de semblar dit amb generositat contra un que no se la mereix. Ha de ser un atac que dins la major violència encara sembli indulgent. [...] Quan la polèmica s'enlaira, cal, de vegades, que la veritat dura sembli dita per la força del deure.⁶⁹

Com hem dit, Josep M. Junoy va prendre el fil de les polèmiques personals esbossat en l'article anterior, i va intentar fixar els marges de maniobra dins els quals s'havien de mantenir aquests debats. Al mateix temps, es va lamentar de la poca tradició polemística en el periodisme del país:

En realitat no hi ha altra regla que la que imposen les circumstàncies. Un cavaller, per cavallerositat, s'abstindrà, perfectament, d'ultrapassar les regles; no abandonarà mai el joc net. Un

⁶⁹ Josep M. Capdevila, «La polèmica», *El Matí*, núm. 164, 06.12.1929, p. 8.

cristià, per esperit de caritat, deixarà de fer ús voluntàriament de certs mitjans ofensius, implacables.

Dins aquests límits, doncs, que assenyalen per una banda la pura civilitat i, per una altra banda, la simple modèstia cristiana, hi ha, però, un gran marge d'acció absolutament legítima, diríem millor, absolutament necessària.

[...] I és que de la polèmica i del personalisme cal fer-ne, abans que tot, una arma noble, i, fins, gosaríem a dir, desinteressada. És, o hauria d'ésser, a més a més, l'arma per excel·lència dels joves. Per aquest motiu hauria de considerar-se com una arma quasi sagrada. No sols no és així, a casa nostra, sinó que, de degeneració en degeneració, s'ha arribat a convertir en un esplai de baixesa, en una simple tasca d'estercorari a tant la línia. Hi ha, actualment, entre nosaltres, una diríem-ne escola de polemistes que fa realment llàstima, per a no dir una cosa pitjor.⁷⁰

Manuel Brunet va voler expressar de la seva opinió respecte a aquest tema, i va publicar a *Mirador* un article –amb diverses imprecisions a l'hora de citar els antecedents– per deixar constància del seu punt de vista:

«De la polèmica i el personalisme cal fer-ne, abans que tot, una arma noble i, fins gosaríem a dir, desinteressada.»

Així parla Junoy des del seu diari, i no en traiem ni una coma, que ja és respecte a la literatura!

Amb el seu article, el *leader* dels nostres catòlics –*o tempora, o mores!*– pretén contestar a un editorial que Carles Capdevila va publicar a *La Publicitat* amb el títol «El personalisme». En aquest article Carles Capdevila defensava –perdona, lector, aquest resum tan ràpid– la necessitat que, en certs casos, les polèmiques derivessin cap al personalisme.

Junoy júnior ha estat el primer que ha vist la importància de la qüestió, el primer que ha mossegat l'ham. Però no tot el seu article és tan contundent com el punt transcrit. És un balanceig entre dues idees contradictòries. Perquè –i aquí va la principal galleda d'aigua de l'article de J. M. Junoy– «un cristià, per esperit de caritat, deixarà de fer ús voluntàriament, de certs mitjans ofensius, implacables». Es parla després dels límits de la polèmica: la civilitat i la «modèstia cristiana».⁷¹

A continuació, Brunet va conjugar els tres aspectes assenyalats sobre la seva participació en les polèmiques i va exposar de manera programàtica i concisa quines eren les armes del polemista:

Evidentment, tot té límits [...]. Però estigui segur J. M. Junoy que un cristià no ha de considerar-se handicapat per la seva condició de cristià. El catolicisme ha tingut polemistes formidables i entre ells Huysmans, i Bloy, i ara Chesterton i ací tenim Ramon Rucabado. Però si un exaltat vol sortir de la sagristia amb les deixuplines a la mà cal que es cordi bé l'espardenya: podria ser que el públic en lloc d'atemoritzar-se es posés a riure.

⁷⁰ Josep M. Junoy, «La polèmica i els personalismes», *El Matí*, núm. 167, 10.12.1929, p. 8.

⁷¹ M. B. S. [Manuel Brunet i Solà], «El personalisme», *Mirador*, núm. 46, 12.12.1929, p. 1.

[...] Però és que quan el polemista ataca sap que el seu terreny de combat és ferm i inexpugnable. Aquest és el cas de Rucabado [...]. Portat per la passió, En Rucabado pot desfogar les qüestions, però la seva prosa sempre fa el dring de cosa autèntica, i els «amateurs» només apreciem les coses realment autèntiques [...].

L'essencial en el polemista és la situació estratègica, el terreny de combat. Potser tot es resumeix en un problema d'ètica. L'home ben situat pot permetre's el luxe de no tenir raó. [...] I quan un home se sent fort, quan la seva vida és transparent no ha de recórrer a tergiversacions de textos. Pot atacar l'adversari amb l'arma directa del personalisme. Hi ha qüestions personals que no caben al marge de la vida privada i que encara que comencin essent vida privada tenen un interès públic. Que cadascú comenci per fer un reconeixement de la plataforma de combat.

El periodista donava tanta importància a les polèmiques que fins i tot creia que aquestes haurien d'ésser recollides per a la posteritat. En efecte, era del parer, com hem vist, que el periodisme havia hagut d'assumir funcions d'historiador i, per tant, que moltes de les discussions mantingudes des de les pàgines dels diaris tenien profunditat, i que servien per aclarir determinats temes o proporcionar la població d'opinions que li permetien formar-se un criteri propi sobre qüestions diverses. En aquest sentit, era partidari que les mateixes associacions de premsa recollissin periòdicament les polèmiques que havien anat apareixent al llarg d'un temps. Proposava que els *Annals del Periodisme Català* hi dediquessin una secció: aquests documents serien un testimoni directe dels temes que havien sacsejat de forma més aguda l'opinió pública de cada moment:

Imagineu ara que una de les seccions dels *Annals* fos una revista de Premsa que recollís en forma monogràfica les principals polèmiques periodístiques. [...] El cronista dels *Annals* hauria de limitar-se, em sembla a mi, a ordenar cronològicament els textos com es fa en les col·leccions diplomàtiques, sense fer-hi ni un comentari. Aquest arxiu-registre tindria el doble avantatge de frenar una mica les plomes i d'oferir, col·leccionats, els principals debats de Premsa.

[...] Debats que avui ens semblen insignificants prendrien un interès extraordinari al cap d'un cert temps. La direcció dels *Annals* hauria d'actuar amb la imparcialitat que permet als periodistes de dreta i d'esquerra conviure a l'Associació de Periodistes que presideix l'admirat Costa i Deu. [...] Aquesta neutralitat permetria reconstruir tota mena de debats polítics. Al cap d'uns quants anys de publicar-se, aquest arxiu polèmic tindria un gran interès de lectura i consulta.⁷²

En definitiva, l'esperit polèmic és inherent al periodisme de Manuel Brunet, i hi té un paper fonamental i molt destacat. D'altra banda, cal dir que algunes de les discussions que va encetar van tenir molt ressò en la societat del moment, i d'altres es van allargassar molt en el temps, donant com a resultat gran quantitat d'articles sobre un

⁷² Manuel Brunet, «Una revista de premsa», *LVC*, núm. 12.112, 13.04.1935, p. 1.

mateix tema. En els següents apartats, oferirem en primer lloc una petita mostra de petites polèmiques en les quals l'autor va intervenir o protagonitzar, exemples efímers però que demostren la violència de les afirmacions del periodista quan exercia de polemista. A continuació d'aquestes, hem volgut destacar en seccions pròpies tres polèmiques importants de la seva trajectòria: l'«afet Bloch», un escàndol destapat per Brunet l'any 1931 que va ésser tema de conversa durant molt temps; la polèmica en primera persona viscuda per l'autor arran del seu pas de *La Publicitat* a *La Veu*, que va marcar profundament la percepció que van tenir d'ell els seus col·legues; i, finalment, els atacs contra Salvador Dalí, ja durant la postguerra, que ens permeten copsar com l'obsessió per un tema o personatge –encara que fos un geni de la pintura reconegut internacionalment– podia portar el periodista a desplegar tots els recursos retòrics per intentar desacreditar-lo davant l'opinió pública. D'aquesta manera, podrem examinar diverses fórmules d'atac emprades per Brunet, i com aquest aspecte de la seva producció periodística és present en tota la seva carrera professional.

2.2.1. Petites polèmiques

Des de les planes de *Mirador*, Manuel Brunet va oferir alguns exemples de petites polèmiques, principalment en el camp literari. Aquesta era una revista cultural, progressista i moderna, que pretenia donar cabuda a tots els corrents. Amb tot, l'autor definia algunes de les premisses que servien de brúixola a l'equip del setmanari, amb la qual cosa no deixava que petites anècdotes enterbolissin l'estil i la bona marxa de la publicació. En aquest sentit, és molt gràfica la resposta de Brunet a una polèmica encetada amb Josep Farran i Mayoral, escriptor, traductor i col·laborador de *La Veu de Catalunya*. La discussió es va originar arran d'una traducció d'aquest de l'obra *Els tres tambors*, de Goldoni. El 21 de febrer de 1929, a través de l'article «Expansió literària», *Mirador* va reproduir un fragment d'aquesta traducció, i va qualificar-ne la llengua com a molt alambinada. Segons Farran i Mayoral, el text reproduït al setmanari no es corresponia amb la seva traducció, i per tant la considerava falsejada. Va enviar una carta de protesta demanant una rectificació, que Brunet va contestar. La resposta va ésser contundent: en primer lloc, va defensar que les dues versions –la de Farran i Mayoral i la reproduïda per *Mirador*– no eren gaire diferents. A continuació va acusar el traductor de ésser excessivament susceptible, i va contraatacar de forma directa. És necessari citar l'article amb amplitud perquè el director no es va mossegar la llengua, i

el text es pot considerar un manifest programàtic de la línia del setmanari en matèria lingüística i literària:

Sembla que nombroses persones no han entès bé el programa d'aquest setmanari. Hi ha també molta gent que encara no s'ha fet càrrec que hi ha a Catalunya una dreta i una esquerra literària. Aquesta dreta i aquesta esquerra no es distingeixen precisament per les seves idees polítiques o religioses. La dreta escriu amb to solemniat i litúrgic: l'esquerra escriu amb to natural. El camí de poder dir coses no és el de la dreta. La dreta havia arribat a escriure un català pedant i intel·ligible. [...] El senyor Farran i Mayoral que tant s'indigna contra els que ofereixen «plats de cultura popular» està segur que no ha escrit centenars de columnes plenes de solemnitats? Es pot fer un article molt periodístic sobre un tema de Filosofia i sense aires doctorals.

A *Mirador* tothom n'està convençut: hi ha una feina a fer tan important com la d'En Fabra, una feina de normalització d'estil que doni al lector l'impressió que l'autor no és ni un doctor, ni un liró. Aquesta feina ja és mig feta. Quan s'escrigui la història de la literatura catalana contemporània es dirà: el dia que va sortir *La Publicitat* va començar una revolució literària; l'idioma va guanyar en naturalitat i senzillesa. I per instint cadascú es va posar en el rengle que li corresponia.

S'ha fet ja molt de camí i el marge de llibertat literària es va eixamplant cada dia. El programa de *Mirador* és contribuir a aquesta obra. Entre altres coses, ens proposem envellir l'adversari. Pompeu Fabra ha fet possible escriure un català normal. Quan aquesta altra feina estigui feta es podran dir en català moltes coses. [...] L'obra de l'esquerra literària va per aquest camí, i alguna cosa en sortirà. I tot això es pot fer sense vallfognismes, amb el coturn estret, com volia Gautier.⁷³

Aquesta resposta taxativa va encendre els ànims de Farran i Mayoral, que es va queixar a Carles Riba de l'actitud de la gent de *Mirador*. El poeta, al principi, va adoptar un to conciliador, i va reconèixer que el procediment crític de *Mirador* no havia estat adequat, però a la vegada va advertir Farran i Mayoral que havia de vigilar les formes:

Veig que en la vostra defensa seguïu la tàctica popular de dir de bones a primeres mentider al vostre adversari. Fins ara, en la vostra polèmica amb el *Mirador* jo he estat entre el públic; com que els uns i els altres sembleu invitar-me a fer-hi d'actor, començaré per advertir-vos que la vostra tàctica és excessivament perillosa i la vostra argumentació no gaire escaient a un professional de la dialèctica.

Podíeu, en efecte, demostrar el caràcter apòcrif de la versió dels *Tres Tambors* que us era atribuïda, oposant-hi la vostra versió autèntica: el procediment és documental, impecable; no resta al públic altra cosa a fer que el judici sobre els procediments crítics del *Mirador* i sobre el valor de la vostra versió.

Però no us és lícit, ni a Vós ni a ningú, d'acusar de falsedat a priori.⁷⁴

⁷³ Manuel Brunet, «*Mirador* no s'ha proposat de fer caps de turc», *Mirador*, núm. 8, 21.03.1929, p. 3.

⁷⁴ Carles-Jordi Guardiola (cur.), *Cartes de Carles Riba*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, Bib. Filològica, XVIII, 1989, p. 348.

Però, davant les repetides queixes del traductor, Carles Riba va acabar perdent la paciència i acusant-lo, en una carta de 24 de març de 1929, d'afirmar falsedats, estar mancat de memòria i de talent en l'art dialèctic i d'ésser massa susceptible.⁷⁵

Les paraules de Manuel Brunet demostren que la polèmica al voltant de la literatura el motivava. Com remarcava Carles Singla, en aquest sentit també és interessant veure com prenia partit per un o altre bàndol en les disputes literàries, tot i no voler –com a lema de la publicació– mostrar-se inflexible o massa categòric:

Darrera l'estil fosforescent de Brunet, es posa de manifest la contradicció entre el propòsit de no caure en dogmatismes i aquesta divisió d'escriptors de dretes i d'esquerres, amb aquelles destinades a la desaparició. L'article il·lustra un altre vessant del projecte, la reforma de la llengua com un element fonamental en el treball per a la millora del país.⁷⁶

Un exemple d'això va ésser una nova disputa entre dos escriptors, aquest cop entre el crític Domènec Guansé i l'escriptor Agustí Esclasans, per una valoració negativa del primer a l'obra *Víctor o la rosa dels vents* del segon. La ressenya va aparèixer publicada a *La Publicitat*, i qualificava l'obra de «monstruari bigarrat d'aberracions literàries», «que no fa res de nou; que no fa res que no hagin fet els altres amb més traça».⁷⁷ Aquesta valoració s'afegia a les moltes altres crítiques negatives que van aparèixer sobre aquest volum, «disbarats», segons el seu autor, perquè «en realitat, ningú no l'havia entesa».⁷⁸ Així, doncs, l'atac va ésser ràpidament contestat per Esclasans amb una lletra oberta al director de l'esmentat diari que va aparèixer tres dies més tard, en què afirmava de forma arrogant el següent:

Con que jo sóc un home i un literat d'una bona fe absoluta, com que la meua sistematització i el meu neoacademicisme són construïts a través de tota mena de sofriments físics, morals i materials, com que tota la meua vida i la meua obra s'han produït sempre al servei de Catalunya, amb la màxima puresa i la màxima integritat, no tolero insults, calúmnies ni consells puerils de vosaltres ni de ningú.

Exigeixo, doncs, que sigui publicat a *La Publicitat*, com més aviat millor i en el mateix lloc on ha estat inserit l'inqualificable atac d'avui, un article signat per un crític solvent, en el qual se'm facin tots els honors intel·lectuals, a mi i a la meua obra, com cal, i tal com ella i jo mereixem. Mentre no sigui així, i a partir d'aquest moment, resten trencades tota mena de relacions entre jo i *La Publicitat*, i us prohibeixo a vós i als vostres subordinats parlar de mi i dels meus llibres, els quals,

⁷⁵ Carles-Jordi Guardiola (cur.), *Cartes de Carles Riba*, op. cit., p. 351-353.

⁷⁶ Carles Singla, *Mirador (1929-1937). Un model de periòdic al servei d'una idea de país*, op. cit., p. 234.

⁷⁷ Domènec Guansé, «*Víctor o la rosa dels vents*, d'A. Esclasans», *LP*, núm. 17.722, 27.05.1931, p. 5.

⁷⁸ Agustí Esclasans, *La meua vida. 1920-1945*, Barcelona, Selecta, 1952, p. 85.

també a partir d'ara, deixaran d'ésser-vos tramesos per mi. Us prohibeixo, àdhuc, esmentar el meu nom. Si no sabeu de viure, jo us n'ensenyaré.⁷⁹

El diari va publicar la seva resposta, sense signar, a continuació, dins les mateixes columnes. Consistia en la ratificació del seu redactor i a una crida, en to mofeta, als crítics que es creguessin solvents perquè fessin una ressenya elogiosa del llibre d'Esclasans, la qual seria tramesa a l'autor perquè hi donés el vistiplau. En cas que ningú respongués a la demanda, la tribuna seria oferta al mateix autor perquè es fes l'autocrítica laudatòria que desitjava.

Des de *Mirador*, Manuel Brunet va participar en la discussió amb un article en què s'alegrava del retorn d'aquest tipus de polèmiques:

Entre dos companys meus, dos col·laboradors de *Mirador*, ha sorgit un incident literari que ha divertit honestament els lectors de *La Publicitat*. Esclasans ha protestat per mitjà d'una lletra oberta, contra la crítica que Domènec Guansé havia fet del llibre *Víctor o la rosa dels vents*. [...] Després de l'avís d'Esclasans, que diu que «no tolera consells puerils de vosaltres ni de ningú», és una mica arriscat ficar-se en aquesta qüestió, on ningú no m'hi demana. Però fa tan bonic de veure que tornem a les polèmiques literàries, amb les quals matàvem els nostres ocis durant la Dictadura, que només la recança que això s'estronqui ha pogut amargar-nos aquest espectacle esportiu.⁸⁰

Tot i puntualitzar que no li agradava la manera de fer crítica de Guansé perquè era massa permissiu i no feia judicis clars, l'autor es va posicionar a favor seu perquè considerava que Esclasans, degut a la seva experiència com a crític abans de ésser escriptor, havia de saber entomar les crítiques, encara que fossin negatives o desencertades. Segons Manuel Brunet, ell ho havia hagut de fer quan va publicar *El meravellós desembarc*, precisament davant una crítica del mateix Esclasans:

Encara que sigui perillós, gairebé prohibit, opinar sobre aquest afer, i deixant de banda el judici de Guansé sobre el llibre d'Esclasans, diré que hauria preferit veure el crític de *La Publicitat* sense un partit pres contra el sobrealisme i altres innovacions literàries. I també hauria preferit que el to de la lletra d'Esclasans fos més acadèmic, o més neoacadèmic.

[...] Ara que ja he opinat em permetré de recordar quina mena de crític és Domènec Guansé i quina mena de crítica feia Esclasans quan es dedicava a la crítica. Guansé és cèlebre pel seu art de passar la maroma. Doneu-li el llibre més dolent o una comèdia dolenta d'un autor de compromís. El crític passa la maroma amb un art consumat. Unes lleugeríssimes reserves, que només albiren els

⁷⁹ Agustí Esclasans, «Lletra oberta a LA PUBLICITAT», *LP*, núm. 17.725, 30.05.1931, p. 5.

⁸⁰ Manuel Brunet, «Un incident. Guansé-Esclasans», *Mirador*, núm 122, 04.06.1931, p. 6. Respecte a la crítica d'Esclasans al volum de Manuel Brunet, hem de suposar que es refereix a la ressenya d'*El meravellós desembarc dels grecs a Empúries* apareguda sense signatura a *La Veu de Catalunya* el 10 d'octubre de 1925 (Vegeu més amunt, «*El meravellós desembarc dels grecs a Empúries*», p. 109-110).

coneixedors de l'art, salven la dignitat literària del crític. [...] La literatura d'Esclasans deu interessar molt a Guansé, com a tothom, i justament perquè l'interessa, el crític s'ha distret un moment i s'ha descobert.

Ben diferent de la de Guansé ha estat l'actuació crítica d'Esclasans anterior al punt dolç on ara es troba. Tothom recorda les pallisses que va distribuir a tort i a dret, a tothom que va haver de passar per l'adreçador d'Esclasans quan feia crítica a *La Veu* i en altres periòdics. Si a mi em fes impressió la lletra impresa, hauria tingut de protestar com ara ell ha fet perquè em vaig veure incomprès –sí, senyors, incomprès– precisament en el punt més clar i essencial d'un llibre. Però no em vaig creure insultat, ni calumniat.

Òbviament, Manuel Brunet va ésser replicat per aquestes paraules. No obstant això, aquesta confrontació era el que buscava Brunet –ho confessava ell mateix en la resposta a la lletra–, ja que d'aquesta manera la polèmica estava servida i els lectors eren atrets una setmana rere l'altra. En la «Lletra oberta a *Mirador*», Esclasans, en una rebequeria superba i arrogant, va manifestar:

Sabeu com us admiro i admiro també, com cal, el vostre *Desembarc*. Però no hi crec. Us prego que no us molesteu, car us parlo lleialment; però entre el vostre *Desembarc* i el meu *Víctor*, em quedo amb el meu *Víctor*. D'altra part, tinc un horror íntim, clos, total i absolut contra aquest insuportable «estil modèlic» (estil periodístic catalanista) que el mal gust polític de l'època ha posat de moda. Tot el meu neo-academicisme líric està fet per a combatre'l...

[...] Jo no he cregut mai ni en el to ni en l'eficàcia de *Mirador*. Us ho he dit en diverses converses, i ara us ho repeteixo. Voleu estar bé amb tothom, i això us mata. *Mirador* no es treuria mai del damunt aquest to banal, d'intel·lectualisme provincià sense conseqüències, que és el seu mal de naixença.⁸¹

L'al·lusió era directa, i Brunet no va deixar de respondre a continuació, en el mateix article, defensant el paper de *Mirador* en la societat catalana del moment, i reivindicant la funció dels periodistes, que treballaven a les trinxeres del dia a dia i no es podien refugiar en una torre de vori completament aliena al món real. D'aquesta manera, el periodista va tancar la qüestió amb contundència i va donar la polèmica per acabada:

Us vull dir que ni els neoclassicistes us reconeixen com un dels seus, ni els sobrealistes us volen al seu clos. Si hi ha unanimitat entre aquests dos grups, per què suposeu mala fe en la crítica d'En Guansé quan parla d'honestat literària o de manca de personalitat, vós que en podríeu tenir tanta?

[...] Abans d'acabar, us vull fer observar un petit detall que potser és la clau de totes les discussions que es puguin tenir amb vós: em refereixo a la contradicció entre els vostres actes i els

⁸¹ Agustí Esclasans - Manuel Brunet, «Lletra oberta a *Mirador* - Resposta a Esclasans». *Mirador*, núm. 123, 11.06.1931, p. 6.

vostres escrits. Per exemple, veieu, m'havíeu dit sempre –i trobaria altres testimonis– tot el contrari del que ara escriviu sobre l'opinió que us mereix aquest setmanari. Us penseu que no ens plauria fer un setmanari per a intel·lectuals purs? Potser creureu que no en sabríem. Però això són subjectivismes. El que hi ha és que l'obra literària i política –he dit política– que vós haureu realitzat cinquanta o seixanta anys després de la vostra mort, nosaltres, en una escala més modesta, més periodística, més adaptada a les circumstàncies –i això és més difícil del que sembla– l'hem de realitzar ara mateix.

Si ens atenem a les dedicatòries dels volums d'Esclasans que figuraven a la biblioteca de Manuel Brunet i que avui es troben al fons Manuel Brunet i Solà de la Universitat de Girona, hem de creure que aquesta polèmica no va anar més enllà. Les paraules de dedicatòria demostren un gran respecte per la figura de Brunet, i són l'expressió d'un sofriment compartit per la derrota cultural del país durant la postguerra. Les relacionem a continuació:

«Al gran prosista MANUEL BRUNET, mentre duren el dany i la vergonya de la llengua catalana prohibida i perseguida, homenatge de l'autor. Agustí Esclasans». *Todo es nuevo bajo el sol (Novela)* (1945).

«A MANUEL BRUNET, prosista i crític, homenatge de l'autor del Sistema de Ritmologia. Barcelona, 16 octubre 1946. Agustí Esclasans. Visca Catalunya!». *50 Sonets Espirituals (1930-1935)* (1946).

«A MANUEL BRUNET, l'admirable prosista, homenatge de l'autor. Esclasans». *Nadal (Ritmes d'any vell i d'any nou)* (1948).

«A MANUEL BRUNET gran prosista, magnífic polemista, dedico aquest llibre de records dels meus vint-i-cinc-anys, amb l'homenatge de la meva admiració profunda. Barcelona, octubre 1952. Agustí Esclasans». *La meva vida (1895-1920)* (1952).

«Al gran periodista catòlic MANUEL BRUNET recordant els temps feliços de *La Veu de Catalunya* que -ai!- no tornaran, afectuosament dedico aquest recordatori del meu seixantenari. Agustí Esclasans». *Poema de Catalunya (Ritmes). Sistema de ritmologia* (1955).

Tot seguit, reportarem alguns aspectes de la relació de l'autor amb Josep Maria Planes, dramaturg, periodista i literat, director del setmanari satíric *El Be Negre*. Durant els anys en què Manuel Brunet va treballar per a les publicacions d'Acció Catalana, va defensar aferrissadament la dramaturgia de Planes contra els atacs de la crítica. En canviar de redacció i passar a *La Veu de Catalunya*, Brunet es va convertir en blanc de les crítiques i burles d'*El Be Negre*, amb la qual cosa el periodista es va sentir dolgut i traït. Fins i tot anys més tard, durant la primera postguerra, va continuar manifestant un gran afecte per un home que creia íntegre, per sobre de les divergències ideològiques que els havien

distanciat. D'aquesta manera, Brunet va posar per davant el respecte al seu adversari i antic amic a les discrepàncies polítiques i les polèmiques periodístiques i, sobretot, a les burles que havia hagut de sofrir llançades o permeses per Planes. Com que la polèmica es va allargar en el temps i hi ha petites confrontacions, creiem que és interessant deixar-ne constància.

L'inici públic de la relació el trobem en una crítica teatral apareguda a *Mirador* de l'obra *Qui l'ha vist i qui el veu* de Josep M. Planes, que es representava al teatre Novetats l'hivern de 1930. En el seu text, Manuel Brunet feia una valoració positiva de la peça i en reivindicava la qualitat literària, per sobre de la seva aparença còmica:

En la qualificació i classificació de l'art d'En Planes hi ha un sector de públic que s'equivoca. Acostumats com estem a la xavacanada amb honors de cent representacions, una part del públic que escolta o riu l'obra d'En Planes potser s'equivoca i es creu que es tracta d'una de tantes vulgaritats i arriba a pensar que l'empresari, senyor Canals, ha capitulat acceptant un gènere que no ha entrat mai al Novetats. Els que pensen això s'equivoquen, segurament per manca d'antecedents. L'obra d'En Planes es presenta amb tota la correcció literària d'una obra de grans ambicions.⁸²

Altres crítics, com Domènec Guansé, també van valorar molt favorablement l'obra, però també n'hi va haver que no la van veure amb els mateixos ulls, i van criticar-la prenent esbotzar-ne la bona imatge. Jordi Finestres, en el seu volum sobre el periodista manresà, ho explica amb més detall:

Qui l'ha vist i qui el veu!, escrita a la manera de les farses modernes d'autors europeus, superà, segons els experts de l'època, la primera creació del manresà, aconseguint una bona resposta del públic i de la crítica, tot i l'etiqueta d'immoral que li penjaren des d'alguna banda –concretament els crítics teatrals Ambrosi Carrión, Prudenci Bertrana i Bernat i Duran–. Aquests desgreuges vingueren perquè l'obra tracta cínicament qüestions socials tan delicades com el matrimoni o la salut mental de les persones. Planes caricaturitza els tics més accentuats de la societat, un fet que, és clar, no va agradar els sectors més conservadors. La Joventut Jordiana va sabotejar la representació de la nit del dia 10 de desembre, efectuant crits i comentaris dins el Novetats durant el transcurs de l'obra.⁸³

Davant d'aquesta injustícia, Manuel Brunet va creure oportú sortir al pas de les acusacions contra Planes i contrarrestar amb el seu suport la creació del “cas Planes” per part d'alguns sectors de la crítica teatral barcelonina,. Inicialment, Brunet no s'explicava

⁸² Manuel Brunet, «*Qui l'ha vist i qui el veu!*», *Mirador*, núm. 97, 11.12.1930, p. 5.

⁸³ Jordi Finestres, *Josep Maria Planes (1907-1936)*, Barcelona, Col·legi de Periodistes de Catalunya – Diputació de Barcelona, 1998, p. 64.

a què es devien aquests atacs contra l'obra, però, segons sembla, ho va comprendre quan es va saber que el principal crític –no hem pogut identificar-lo– era un altre dramaturg a qui havien rebutjat diverses obres al mateix teatre on llavors es representava l'obra de Planes:

Ara mateix alguns crítics acaben d'inventar un «cas Planes». Es tracta de provocar un moviment d'hostilitat contra la farsa *Qui l'ha vist i qui el veu!* [...]. S'ha dit que aquesta mena de teatre és la «vergonya dels escriptors honorats» i que valdria la pena que aquesta mercaderia fos declarada «fora de llei i perseguir-la a sang i foc pel bon nom de la nostra terra».

[...] Què deu passar en aquesta obra? –es preguntarà el lector. [...] Es tracta d'una farsa en la qual el personatge, un jove amoral, després de passar una temporada en un sanatori de malalties mentals, on la seva dona es guaria d'una neurastènia, fa un canvi radicalíssim, i quan en surt, completament convertit, és un jove model i treballador que renega de la seva vida passada i fugista totes les persones que li diuen que potser n'ha fet un gra massa i s'ha tornat excessivament rígid.

És lícit formular objeccions sobre la importància literària d'aquesta filosofia, però l'obra retrata un personatge molt corrent en el nostre temps i que circula per les literatures, i si el presenteu a les taules seria inútil demanar-li una filosofia més elevada.

Qualsevol actitud crítica pot ésser, doncs, admesa, menys la d'esquinçar-se les vestidures i parlar del «bon nom de la nostra terra». [...] Aquestes polèmiques desapareixerien ventilant l'atmosfera, allunyant els autors de la crítica, evitant que actuï com a jutge una part interessada. El procediment és massa primitiu i, en un país de veïnat on tots ens coneixem, resulta asfixiant i contrari a totes les lleis de convivència.⁸⁴

En aquest cas, el més destacable és la lleialtat de Manuel Brunet al seu amic. El periodista no va dubtar a actuar amb convicció i fermesa per protegir un company que es trobava en una situació difícil. Aquest gest honorava el comentarista, i ell mateix devia creure que es mereixia un cert respecte quan, anys més tard, va ésser atacat en repetides ocasions pel setmanari que dirigia Planes:

No diré cap mentida fent constar que no tinc la curiositat de llegir cert periòdic satíric que es publica a Barcelona. Conec qui el fa i no m'interessa la seva literatura. [...] No estic familiaritzat amb aquest periòdic i això que, segons sento a dir, li dec una propaganda personal utilíssima. I m'interessa fer constar que en tota la història d'aquest setmanari no hi he escrit mai una línia.

És curiós que l'home que dirigeix aquest periòdic és la persona que he conegut més sensible a la lletra impresa. Vaig poder-ho comprovar una vegada que un escriptor va atacar la seva honorabilitat i vaig tenir la satisfacció de defensar-lo en un article. Recentment va pagar-me aquest

⁸⁴ M. B. [Manuel Brunet], «Les anormalitats de la crítica teatral», *LP*, núm. 17.681, 12.12.1930, p. 1.

favor fent sortir un solt que tendia a causar-me un perjudici professional, cosa que no es fa mai entre periodistes.⁸⁵

Tot seguit, es lamentava de l'estil del setmanari satíric, perquè considerava que amb les seves declaracions malintencionades desacreditava l'ofici de periodista:

Sé, doncs, que m'exposo a tota mena de perills en comentar el número sensacional d'aquesta setmana. Però, com que tothom sap que no ompló l'estilogràfica amb orxata, potser tinc una certa autoritat per dir que el to d'aquest setmanari, amb les seves al·lusions reals o falses a la vida privada dels nostres polítics, enverina els debats i fa baixar el to de les polèmiques de premsa.

[...] Jo crec que la literatura política és una mena d'esport. Crec que dintre les regles estrictes de l'esport periodístic hi ha manera de deixar un home K. O. sense injuriar-lo. El cop baix intencionat és una vilesa i mereix una sanció. L'ofici de periodista mereix més respecte, i si els periodistes no respectem l'ofici és que deu acostar-se altra vegada la censura.

Curiosament, no hem trobat resposta d'*El Be Negre* a aquesta acusació. La confrontació entre els dos autors no va arribar mai a la polèmica directa, sinó que, segons sembla, es va limitar a concepcions divergents respecte a l'ofici i al malestar per alguns adjectius apareguts a la publicació dirigida pel manresà contra el comentarista de *La Veu*. Malgrat això, Manuel Brunet va continuar tenint, tot i les burles, una opinió extraordinàriament positiva de Planes. Això es pot comprovar en un article a *Destino* on Brunet explicava que, quan va assabentar-se des de París de la notícia de la mort del reporter Carles Sentís al front de Madrid –que finalment va ésser falsa–, va voler dedicar una missa a la seva memòria. Llavors el mossèn li va demanar si el recordat era un amic íntim i per això li dedicava aquest gest. Brunet va relatar com va respondre que Sentís no era l'únic amic a qui havia dedicat una missa, i que ho faria amb tots, fossin del bàndol que fossin:

Realmente lo era. Pero si el favor póstumo hubiera sido aplicado con rigor, no sé si el purgatorio estaría vacío, pero lo que es indudable es que yo pediría limosna. El favor póstumo es arbitrario y puede, incluso, extenderse al campo enemigo. Uno de mis más crueles adversarios, un «*journaliste*» rojo, benefició también del trato de amigo más favorecido.

-«*C'ést très gentil*». ¿Y murió en el frente rojo ese adversario, aunque no enemigo de usted?

-Fue asesinado por los suyos, por un sector del Frente Popular.

-¿Es cierto eso de las «*promenades*» trágicas en automóvil?

-Completamente exacto. Así murió ese amigo y adversario mío.⁸⁶

⁸⁵ Manuel Brunet, «Un cop baix», *LVC*, núm. 11.652, 19.10.1933, p. 1. Segurament, l'article d'*El Be Negre* a què es referia Manuel Brunet era «El senyor Cambó torna a fer falses manifestacions», una burla dirigida a Francesc Cambó (*EBN*, núm. 17, 13.10.1933, p. 4).

⁸⁶ Romano, «El libro-film de Carlos Sentís», *Destino*, núm. 265, 15.08.1942, p. 2-3.

Finalment, volem acabar el capítol amb un altre dels temes que permet copsar millor el perfil periodístic polèmic del personatge: l'oposició a la censura. No es tracta, doncs, en aquest cas d'una polèmica directa amb un col·lega, sinó d'un tema que va oferir la possibilitat de mostrar desacord amb altres autors i, principalment, amb el règim que l'imposava. L'autor es va significar contra aquest mètode de repressió de la llibertat d'expressió en nombroses ocasions. Aquesta forma de control dels mitjans de comunicació impulsada per diversos governs (tot i que amb graus de permissivitat diversos) exasperava Manuel Brunet, i no es cansava de manifestar el seu desacord. Els seus articles sobre aquesta matèria no són directament atacs a formacions polítiques determinades, sinó que en aquest cas es tractava d'expressar el malestar contra un comportament antidemocràtic que atemptava contra la llibertat d'expressió, fos quin fos el règim i partit que l'imposava. Maria-Mercè Miró, en el seu article «Manuel Brunet i Solà: periodista polèmic»,⁸⁷ es va fixar en aquest detall i va examinar sumàriament la qüestió, però creiem que hi ha altres exemples no citats de la seva producció que també són rellevants, i que ens permetran dibuixar amb més precisió aquest aspecte del tarannà periodístic de Manuel Brunet.

El primer exemple que hem pogut recollir referent a aquest tema correspon encara al temps de la dictadura primorriverista. Tal com va explicar Jaume Guillamet, aquest règim havia tornat a instaurar la censura:

La dictadura de Primo de Rivera, entre 1923 i 1930, restablí la censura prèvia destinada a la informació política, dugué a terme una persecució de periòdics republicans i catalanistes, tancà els anarquistes i limità l'aplicació de la llei de 1883, sense acabar de tirar endavant una legislació de premsa que estigués en consonància amb l'estat corporatiu que projectava. Malgrat tot, i gràcies a la debilitat del propi règim, no forem mals anys per a la premsa, que desenvolupà seccions poc conflictives, com les dedicades als esports o a les dones.⁸⁸

En el primer article localitzat de Manuel Brunet sobre la censura, publicat a *Mirador*, l'autor va respondre a Josep Pla i Damià Mateu, els quals s'havien declarat partidaris de mantenir una censura periodística lleugera, que permetés mantenir un cert control sobre els mitjans de comunicació. La crítica a Pla era molt dura:

El seu cambonisme sense reserves causa admiració en els círcols més cambonistes. I el cambonisme l'ha portat cap a un dretisme tan constructiu que probablement esgarrifaria el senyor

⁸⁷ Maria-Mercè Miró, «Manuel Brunet i Solà: periodista polèmic», *op. cit.*, p. 15.

⁸⁸ Jaume Guillamet, *Història del periodisme: notícies, periodistes, mitjans de comunicació*, Bellaterra, UAB, 2003, p. 136-137.

Cambó si aquest tingués la propensió d'escrutar el que passa sota els barrets de la gent que el volta, facultat que no és pas un do que hagi estat concedit al líder regionalista.

Ara En Pla fa *La vida*. I amb aquest títol i el subtítol *Als periodistes després del xàfec...* Josep Pla, sempre tan atent a les palpitations del temps, demanava l'establiment d'una censura discreta que funcionés com un rellotge. L'home que necessitava la censura del Govern civil i la censura interior del periòdic, l'escriptor que més ha anarquitzat durant vuit o deu anys, ara demana un estatut de premsa amb censura prèvia i prevista. [...] En altre temps Josep Pla hauria considerat això com a definitiu i hauria pensat: Josep, no estàs bé de salut. És clar que ara ha cristal·litzat. [...] Tan bo que era En Pla, quan feia literatura! En Pla és un poeta, un dels nostres primers poetes, però ell vol fer política. Abans, àdhuc quan feia política, anarquitzant, sovint feia bonic. Hi havia en el seu estil una flama i un ritme. Ara vol fer política!⁸⁹

Curiosament, la posició de Manuel Brunet anys més tard va ésser justament la que atacava llavors en Josep Pla, camboniana i conservadora. La seva evolució va ésser més tardana, però va acabar convertint-se en un dels homes de confiança del líder de la Lliga. Malgrat això, l'autor sempre es va significar contra la censura, que ho contaminava tot i condicionava la societat. Davant de la impossibilitat de derrocar-la, Brunet proposava imitar l'estil d'Stendhal, que havia après a dirigir-se a un públic contaminat per la hipocresia:

En un país de censura l'estudi d'Stendhal seria la millor assignatura que podríem imposar-nos. Literàriament, Stendhal fou un producte típic dels seu temps. I la França del temps de Beyle s'assembla molt a l'estat actual del nostre país. [...] És clar que no cauré en la candidesa de dir que es pot imitar Stendhal i de fixar les regles per a fer-se respectar per la censura.

Anotem, però, aquest fet: per a dirigir-se a un públic contaminat per la hipocresia que ho empestava tot, Stendhal va fer un esforç cap a la màxima claredat, feta, si voleu, d'una sinceritat fingida. L'experiència abona l'excel·lència d'aquesta tàctica: entre un text obscur i un text clar, tan hipòcrita com vulgareu, però amb aparences de franquesa, la censura caurà en el segon parany. Cal, però, seguir la tàctica de Stendhal i, tot deixant a la frase la major naturalitat artística possible, donar-li totes les formes atenuants possibles. Atenuant una frase, voltant-la de precaucions, la veritat –o el concepte que voleu presentar com una veritat– guanya en força i en perspectiva. I després... una mica, mica de boira dona una gran profunditat als paisatges...⁹⁰

Manuel Brunet va seguir el seu propi consell pel que fa a la màxima claredat dels seus discursos, però creiem que la tàctica d'atenuar les seves frases, si tenim en compte el seu estil posterior, no li devia donar resultats i quan va iniciar la seva etapa a *La Veu* va preferir ésser directe i defensar agressivament els seus ideals.

⁸⁹ Manuel Brunet, «En Pla i el Sr. Mateu voten per la censura». *Mirador*, núm. 57, 27.02.1930, p. 1.

⁹⁰ Manuel Brunet, «Stendhal en català», *Mirador*, núm. 105, 05.02.1931, p. 6.

Dos anys més tard, el periodista continuava defensant que calia eliminar la censura. Arran de la publicació del llibre *Orígenes de la revolución española* de mossèn Joan Tusquets, on es carregava contra la maçoneria, el judaisme i el socialisme, l'autor va afirmar el següent:

Bo o dolent, un llibre com aquest, en un país de censura perpètua, ha de contribuir a l'evolució i l'avenç de la literatura política i periodística. Tot el que sigui treballar per rompre el règim de clandestinitat, al qual estem avesats des de tants anys, és una bona obra.⁹¹

A més, en el mateix article, a més, va fer unes interessants consideracions sobre les relacions entre història i periodisme, i va defensar que aquest últim havia de perseguir sempre el rigor i l'objectivitat en l'exposició dels fets:

Abans d'acabar em sembla oportú de dir que s'ha de fer periodisme com si es fes història i que els documents contemporanis s'han de manipular amb el mateix respecte que els documents dels arxius històrics. I la millor forma literària de fer la història contemporània és el periodisme. El pamflet pot ésser periodístic, però no té categoria literària.

De nou, hi ha certa distància entre aquesta formulació teòrica i la pràctica, principalment a l'època de *La Veu*. Certament, durant les etapes de *La Publicidad* i *Las Noticias* Manuel Brunet va exercir de cronista, de comentarista dels fets, i ho va fer de forma rigorosa, documentant-se i regint-se per una voluntat d'objectivitat en l'exposició dels fets. Amb tot, a mesura que va anar consolidant la seva rúbrica i guanyant prestigi, va accentuar el seu propi punt de vista en l'anàlisi de la realitat. A *La Veu de Catalunya*, tenia més importància la seva opinió sobre un episodi que els fets mateixos, que algunes vegades fins i tot podien ésser presentats amb finalitats partidistes. Tot i haver de reconèixer que la teoria exposada en el text permet observar com el periodista sentia un gran respecte pel seu ofici i fins i tot en reclamava el caràcter científic, tampoc es pot negar que en molts dels seus articles va caure precisament en el pamflet, que no deixa d'ésser un instrument d'atac, presumiblement de poca qualitat literària.

Seguint el fil de l'oposició a la censura, un dels fets que més va molestar l'autor va ésser que, en alguns períodes de la República, aquesta comptés amb la connivència d'alguns sectors de periodistes. Manuel Brunet es va escandalitzar davant l'exercici de l'ofici de censor per part d'un periodista. Aquest va ésser el cas de Domènec Pallerola, que signava Domènec de Bellmunt, del qual hem citat algun dels seus llibres sobre el periodisme català de l'època. Aquest periodista, que havia estat company de Brunet a la

⁹¹ Manuel Brunet, «El llibre de Mossèn Tusquets», *LP*, núm. 17.958, 01.03.1932, p. 1.

redacció de *La Publicitat*, havia acceptat el càrrec i, segons l'autor del *Desembarc*, havia deshonrat la professió:

Sí senyors: aquesta vegada el censor era un periodista, el senyor Domènec Pallerola, més conegut pel pseudònim Domènec de Bellmunt. [...] De memòria d'home no hi havia hagut a l'antic palau de la Duana un censor que fos periodista. Aquesta feina, que sempre ha repugnat als funcionaris, l'ha feta aquesta vegada un periodista, naturalment un periodista d'Esquerra. I mai com aquesta vegada la censura havia estat tan arbitrària. Però només era dura per a LA VEU DE CATALUNYA i els altres diaris de l'oposició.

[...] «Tu encara ho faries més fort que jo» –em va dir l'amic Don Domingo. Però Don Domingo s'equivoca: jo no serveixo per fer de minyona. I, si cregués que he de posar-me a fer de censor, em donaria de baixa de totes les associacions periodístiques i em diria ex-periodista. No s'ha vist mai, amic Pallerola, el cas d'un periodista censor. [...] «Ho faig per la pàtria» –em va respondre. ¿En nom de Catalunya cal fer la revolució del senyor Azaña? [...] Amb mi no hi compteu, en aquesta guerra civil que, anant bé, només pot acabar malament.

Amic Pallerola: permeteu-me que, d'avui endavant, us diguem «Don Domingo». Com a periodista, us dono per mort. Des d'ara, per a mi, només sereu «Don Domingo», el periodista censor.⁹²

Després d'un parèntesi sense censura, aquesta es va reinstaurar el setembre de 1934. Manuel Brunet es queixava, abans i després de la guerra civil, que aquesta era «el vici de tots els règims i de tots els partits polítics espanyols»,⁹³ i fins i tot en més d'una ocasió havia manifestat que era «com una morfina».⁹⁴ El molestava que les tises o el llapis vermell poguessin condicionar l'exposició de les pròpies idees o dels fets, oferint per tant una visió parcial al públic lector. En aquest sentit, sempre es va mostrar partidari de la llibertat d'expressió, defensant el dret del periodisme a treballar amb rigor i sense impediments de cap mena:

Si els periodistes som els historiadors de la nostra època, i els diaris el document més important del nostre temps, hauríem de corregir les deficiències dels periòdics.⁹⁵

Tota la carrera de l'autor es va veure condicionada per la censura, mecanisme de repressió que li repugnava i per això, tant abans com després de la guerra, va haver de mesurar les paraules per intentar evitar que els seus articles fossin retallats –en alguns casos eliminats de dalt a baix. Òbviament, això anava en contra del seu esperit independent i atrevit, i l'oposició a la censura va ésser un tret de la seva personalitat

⁹² Manuel Brunet, «Don Domingo», *LVC*, núm. 11.865, 26.06.1934, p. 1.

⁹³ Manuel Brunet, «Després de vuit mesos de censura», *LVC*, núm. 12.157, 07.06.1935, p. 1.

⁹⁴ Esteve Busquets i Molas, «De Manuel Brunet, també», *El 9 Nou*, 07.11.1988, p. 19.

⁹⁵ Manuel Brunet, «Les notícies prohibides», *LVC*, núm. 12.158, 08.06.1935, p. 1.

professional que es va mantenir al llarg de tots els anys d'exercici de l'activitat periodística. En un altre article afegia, arran d'una conversa amb un francès:

No envejo pas el vostre país –em deia un dia un francès. –País de censura. Creieu que no us envejo. Perquè l'existència de censura pressuposa l'existència de molts altres mals.

Certament, la característica més visible d'Espanya és que és un país de censura. [...] Hi ha qui diu que la censura és un vici. Jo crec que, en règim democràtic, és un símptoma de feblesa.⁹⁶

Finalment, i per tancar aquest tema sobre la personalitat periodística de Manuel Brunet respecte a la censura i a la llibertat d'expressió, afegirem un extracte d'un article de juny de 1936, en el qual es queixava del tracte de càstig que rebien els diaris catalans en matèria de censura periodística. Hem vist més amunt com es queixava que la repressió del govern català era benèvola amb els diaris d'Esquerra i reprimia els de tendència conservadora, però en aquest cas mostrava el seu desacord amb el perjudici aplicat a la premsa catalana, que, tenint les de perdre, perdia molta competència davant els diaris no catalans:

Tal com funciona la censura actualment veiem com mentre uns diaris suprimeixen una notícia fins a burinar-la de les planxes que surten de l'estereotípia, altres diaris, generalment esquerrans, la publiquen i no passa res. Encara hi ha una altra cosa a fer observar. ¿Per què la censura barcelonina és més rigorosa que la de Madrid? [...] Aquesta desigualtat en l'exercici de la censura planteja un greu problema de competència. Per aquest camí, la premsa de Madrid es menjarà la de Barcelona. [...] Hi ha encara a tenir en compte que la premsa francesa i italiana, que arriba en avió, publica àdhuc les notícies més greus del dia abans. [...] Davant aquesta competència dels diaris de Madrid, del Nord d'Espanya i de l'estranger, sembla que les nostres autoritats haurien de fer algun advertiment als senyorsensors. [...] Ja està bé que l'Esquerra es torni conservadora, però, francament, que els diaris de Barcelona, començant per *La Humanitat*, publiquin menys notícies que l'*A.B.C.* o *El Debate*, és una mica còmic i molt perjudicial per als diaris catalans.⁹⁷

En definitiva, Manuel Brunet podia ésser un agre polemista contra els seus adversaris ideològics, però a la vegada era capaç de separar les qüestions personals de les professionals per intentar tenir bones relacions amb els col·legues de professió i valorar-los pel seu vessant estrictament personal, el qual estava per damunt de qualsevol polèmica derivada de l'exercici del periodisme. Tot i la seva impetuositat –que provocava sortides de to i atacs sovint desmesurats– i les picabaralles contínues que

⁹⁶ Manuel Brunet, «País de censura», *LVC*, núm. 12.391, 07.03.1936, p. 11.

⁹⁷ Manuel Brunet, «Coses de la censura», *LVC*, núm. 12.465, 04.06.1936, p. 11.

mantenia amb redactors d'altres diaris, Brunet va intentar mantenir les discussions en un pla estrictament professional.

Una cosa ben diferent, però, va succeir amb les discrepàncies amb els polítics protagonistes de l'«afet Bloch», en la polèmica causada pel seu pas a *La Veu de Catalunya* procedent de *La Publicitat* i, finalment, en la seva relació amb el pintor Salvador Dalí. En tots tres casos, els debats van anar pujant de to i van tenir conseqüències que van ultrapassar de molt el terreny professional i van entrar en el conflicte personal.

2.2.2. L'«afet Bloch»

L'«afet Bloch» va ésser un escàndol denunciat per Manuel Brunet que va significar un dels punts clau de la seva carrera. El 15 de novembre de 1931 el periodista va destapar, provocant un gran escàndol, un presumpte cas de corrupció en el qual hi havia implicats nombrosos càrrecs públics, entre ells, el conseller provisional de Finances de la Generalitat de Catalunya, Casimir Giralt, i els diputats a les Corts Rafael Campalans i Lluís Companys.

Segons declarava Brunet, un expert en finances francès, Lazare Bloch, va visitar Barcelona amb la intenció d'entrevistar-se amb personalitats influents en les finances públiques i privades per promoure una reacció contra una futura i imminent davallada de la pesseta. En el seu article, Brunet manifestava que s'havia mantingut dins la prudència tot el temps necessari per assegurar-se de la veracitat de l'afet, i que no l'havia difòs fins que no havia contrastat les dades i havia cregut oportú denunciar-lo:

Ha estat quinze dies a Barcelona el financer jueu francès M. Lazare Bloch. Quan aquest senyor estava a punt de marxar, algun diari va publicar la notícia de l'estada del famós financer a Barcelona. Nosaltres, havent tingut referències de les gestions que portava a cap M. Bloch, vàrem preferir callar i completar la nostra informació.

Què ha vingut a fer M. Bloch a Barcelona? Resumint la nostra informació, direm tot seguit que M. Bloch ha vingut a muntar una maniobra de gran envergadura que té per objecte especular a una futura baixa de la pesseta. Ara, M. Bloch ja és fora, però no ha estat possible de publicar abans aquesta informació per insuficiència de comprovants. És una llàstima, però potser encara arribem a temps per a denunciar una maquinació contra la nostra fortuna pública.⁹⁸

⁹⁸ Manuel Brunet, «Una maniobra de la finança internacional contra la pesseta». *LP*, núm. 17.867, 15.11.1931, p. 1.

Segons sembla, Lazare Bloch, l'exmarit de Mme. Hanau –la principal processada en un altre cas d'estafa financera a França conegut com el cas de la «Gazette du Franc»–, manifestava que estava a punt de produir-se una fallida del Banc d'Espanya amb una consegüent devaluació del valor de la pesseta. Pretenia, deia Manuel Brunet, corrompre els càrrecs públics per incloure'ls en una maniobra de prevenció d'aquest *crack*, provocant d'aquesta manera, de forma premeditada, que el desastre es produís. El periodista no entrava a analitzar si era certa o no la situació desesperada de la pesseta, sinó que denunciava «la facilitat amb què dos homes polítics han acceptat les suggestions d'un financer francès que ha estat processat per estafa juntament amb Marthe Hanau».⁹⁹

Curiosament, però, tres dies abans de destapar-se l'afer, *Mirador*, setmanari dirigit pel mateix Brunet, havia publicat una nota titulada «Els jueus tornen», en què s'informava de l'existència del dinar a l'Hotel Orient tot burlant-se de la figura de Lazare Bloch:

Invitades per un comú amic, estranger, delegat –si no anem equivocats– d'una Fira de Mostres, es trobaren reunides l'altre dia al voltant d'una taula del restaurant de l'Hotel d'Orient diverses personalitats polítiques de la situació.

L'amfitrió, però, no era l'amic comú. L'amfitrió era un senyor d'edat madura, baix i rondanxet, vermell de cara, nas de jueu. Volia parlar de números als invitats. Ell tenia la clau, el secret, de la consolidació de les finances públiques de Catalunya. Ell faria que la Generalitat i l'Ajuntament de Barcelona nedessin en l'abundància...

–*Je vous donnerai de l'or, de l'or!* –exclamava–. *Vous me donnerez que des papiers.*

Qui era aquest màgic que parlava així?

Era el famós Lazare Bloch, marit de la no menys famosa Mme. Hanau.

Diguem, en honor als assistents al banquet, que ningú se l'escoltà seriosament. Tots reien sota el nas, menys un que roncava.¹⁰⁰

El diari gironí *El Autonomista*, cinc dies després de descobrir-se l'escàndol, va fer notar precisament aquesta incoherència. Les desacreditacions estaven arribant a nivells insospitats, i l'òrgan dels germans Rahola va fer constar des de Girona la incongruència que *Mirador*, setmanari subsidiari de *La Publicitat* dirigit precisament per Manuel Brunet, publicqués una nota desautoritzant les propostes de Lazare Bloch i afirmant que ningú se l'havia escoltat, i que al cap de pocs dies el mateix Manuel Brunet fes públic a

⁹⁹ Manuel Brunet, «Una maniobra de la finança internacional contra la pesseta», *op. cit.*, p. 1.

¹⁰⁰ [s. s.], «Els jueus tornen», *Mirador*, núm. 145, 12.11.1931, p. 1.

La Publicitat un article denunciant l'afer.¹⁰¹ Amb tot, aquestes perspicaces observacions segurament no van ésser tingudes en compte a Barcelona, massa preocupats per seguir les conseqüències que havien generat les declaracions de Manuel Brunet.

En qualsevol cas, l'escàndol va ésser notable, i en tots els cercles culturals i periodístics es comentava la situació. L'agitació era tan gran que Josep M. López-Picó va anotar les següents impressions al seu dietari personal:

15 novembre. *La Publicitat* publica un reportatge que signa Manuel Brunet del qual segurament en resultarà un gran aldarull. Es tracta d'un intent de contacte de l'equívoc home de negocis francès Bloch amb dirigents de l'Esquerra catalana en una maniobra que havia de provocar la baixa de la pesseta. O els al·ludits són culpables i cal que se'ls inhabiliti públicament, o badaven i cal també que se'ls desposseeixi d'una direcció per a la qual no tenen sentit de responsabilitat ni preparació.¹⁰²

Uns dies després, va afegir:

16-19 de novembre. Mal temps. Ferocitat, llefiscositat i irresponsabilitat al voltant de l'afer Bloch. Catalunya en pateix i el crèdit polític de molts catalans i la possible sort d'un Estatut, el qual havia d'ésser senyera de la nostra llibertat i de la nostra capacitat ni per drap brut no servirà.

La Publicitat, orgullosa del rebombori que s'havia creat, es va reafirmar amb una nota anònima –presumiblement de Manuel Brunet– en la seva posició:

Com prevèiem, la nostra informació de diumenge ha fet sensació. El diumenge als casinos i teatres no es parlava d'altra cosa, i ahir a la Generalitat, l'Ajuntament, a la Borsa i a les redaccions fou molt comentat tot el que fa referència a l'afer Bloch. Nosaltres no hem de rectificar res. [...] No hem de rectificar res, ni hem d'afegir-hi res. O més ben dit: no hem d'afegir-hi res. O més ben dit: no hi podem afegir res. Nosaltres hem complert la nostra missió d'informadors. Si hi ha alguna altra missió a realitzar no és de la nostra incumbència.¹⁰³

Segons sembla per les interpretacions posteriors de Manuel Brunet i per les informacions publicades, alguns polítics s'havien alarmat davant les consignes de Bloch i havien estat a punt de caure a la trampa de l'estafa. Aquest fet era el que denunciava el periodista, creant una situació, com hem vist, d'agitació creixent. Davant l'evolució dels esdeveniments, va ésser obligada la compareixença dels implicats per donar explicacions. Lluís Companys, llavors director de *La Humanitat*, en una nota al seu diari reproduïda al mateix número de *La Publicitat*, declarava que tot havia estat un

¹⁰¹ [s. s.], «Sobre l'afer Bloch», *El Autonomista*, 20.11.1931, p. 2.

¹⁰² Josep M. López-Picó, *Dietari (1929-1959)*, op. cit., p. 47.

¹⁰³ [s. s.], «La nostra posició», *LP*, núm. 11.870, 19.11.1931, p. 1.

malentès i que ni tan sols sabia qui era realment Lazare Bloch. El conseller provisional de Finances, Casimir Giralt, en canvi, qualificava la informació de Brunet de «reportatge fantàstic, grotesc i ridícul» i donava la seva pròpia versió dels fets, dient que certament durant el dinar s'havien comentat temes financers, però sense cap intenció estranya sobre la pesseta.¹⁰⁴ L'escàndol va inundar l'escenari informatiu, i van aparèixer informacions a la majoria dels diaris catalans i madrilenys. Totes aquestes declaracions van ésser recollides per nombrosos rotatius, en els quals es denunciava la lleugeresa amb què havien actuat els dirigents polítics catalans. *El Diluvio*, *El Matí*, *Las Noticias*, *ABC*, *El Día Gráfico*, *El Progreso*, *La Noche*, *Crisol*, *Ahora*, *Diario del Comercio*, *Nosaltres Sols!*, *El Be Negre...* van ésser alguns dels mitjans que van comentar els fets, amb més o menys vehemència contra els implicats. Davant aquesta situació, *La Publicitat* es va encarregar d'elaborar una revista de premsa sobre el tema, que intentava desmentir les informacions errònies proporcionades per altres mitjans i contrastar tota l'evolució dels fets. *Crisol*, per exemple, va ésser un dels que, des de Madrid, va reaccionar amb més duresa:

Dada la gravedad de los hechos que esta información denuncia, comprometedores para determinadas personalidades, es preciso que el Gobierno, con todo rigor y diligencia, aclare lo que puede haber de cierto en el asunto. Es urgente para todos que se sepa de modo tajante, sin ninguna nebulosa, cuál es la realidad en tan seria acusación.¹⁰⁵

El mateix dia, *La Publicitat* va publicar les declaracions de Casimir Giralt i Lluís Companys, els quals es desentenien de l'afer amb afirmacions contradictòries. Finalment, Giralt es va limitar a aguantar estoicament la situació, mentre que Companys, que fins i tot havia presentat la seva dimissió –tot i que no acceptada– com a líder de la Minoria d'Esquerra i Minoria Catalana en les negociacions de l'Estatut¹⁰⁶ i que amb tot l'escàndol va perdre tota possibilitat d'ésser col·locat en aquell moment en un ministeri espanyol,¹⁰⁷ va decidir replicar tots aquells que havien acusat la seva persona:

Davant aquest miserable atac, la meva sensibilitat moral i la meva història de sacrificis polítics a la llum del dia, m'han causat una primera sensació de fàstic i una profunda i inexplicable pena. Vinc ja fatigat moralment des de fa molt de temps amb un treball que no em deixa ni hores de descans, però la meva dignitat es revolta davant la vil xurma que amb procediments jesuítics i premeditats

¹⁰⁴ [s. s.], «La maniobra contra la pesseta», *LP*, núm. 17.869, 17.11.1931, p. 1.

¹⁰⁵ [s. s.], «La premsa de Madrid», *LP*, núm. 17.870, 18.11.1931, p. 2.

¹⁰⁶ Arnau González i Vilalta, *Els diputats catalans a les corts constituents republicanes 1931-1933*, Barcelona, PAM, 2006, p. 114-119.

¹⁰⁷ Marcel·lí Moreta, *Memòries d'un catalanista*, op. cit., p. 58.

busca el seu èxit, no en les pròpies virtuts i capacitats, sinó en la calúmnia que pugui llançar sobre les persones dels altres.¹⁰⁸

Mentrestant, des de l'Esquerra s'intentava reconduir la situació al·legant que tot l'afer es tractava d'una maniobra de les dretes catalanes –incloïa Acció Catalana en aquest grup– per desprestigiar el partit que ostentava el govern de la Generalitat.

Finalment, *La Publicitat* va reafirmar de forma notòria la seva posició en un editorial davant de les esmentades acusacions rebudes que tota la polèmica es tractava tan sols d'una maniobra de desgast polític d'Acció Catalana envers Esquerra Republicana, i aprofitava per denunciar de nou la ineficàcia del conseller de Finances de la Generalitat i del diputat a les Corts:

Les diversions polèmiques intentades per fer recular l'autenticitat dels fets a un terme remot són literatura innòcua. Voler involucrar la significació de partit amb una informació periodística és desplaçar deliberadament la qüestió. [...] En el nostre text del diumenge dèiem que en qualsevol país el fet implicaria per als dos interessats responsabilitats morals i polítiques extraordinàries. Les responsabilitats que crèiem que havien d'exigir-se en aquest cas eren ben clares: la separació del senyor Giralt del Consell de la Generalitat [...]. El camí per a resoldre la crisi que s'hauria produït amb la seva renúncia, igual que l'ocasionada per la dimissió del senyor Vidal Rossell, només admet la solució parlamentària.

Pel que afecta al senyor Companys, ni la seva intervenció en el fet, ni les justificacions que hi ha pretès donar, s'adiuen amb la missió política que té confiada; amb tot això hem demostrat que no té la talla suficient per a dirigir la minoria catalana en uns moments tan delicats per a Catalunya. Sembla als seus companys parlamentaris que no fos ara l'hora oportuna per a rellevar-lo. Respectem la decisió dels diputats catalans, i desitgem que aquesta actitud no afebleixi l'autoritat de la representació catalana al Parlament.¹⁰⁹

Tres dies més tard, a *La Publicitat* es van recollir diverses notes que s'havien publicat el dia anterior, que comentaven la forma com s'havia decidit l'expulsió d'Espanya de Lazare Bloch després d'unes converses entre Rafael Campalans, Josep Barbey –sots-secretari del llavors ministre d'Economia Lluís Nicolau d'Olwer–, i Ferran Cuito, director general d'Indústria. Segons sembla, Barbey va comentar al ministre les informacions que Campalans li havia transmès sobre Bloch, i es va decidir la ràpida expulsió del francès de l'Estat espanyol.¹¹⁰

¹⁰⁸ Lluís Companys, «Contra la xurma», *LH*, 17.11.1931. Recollit per *LP*, núm. 17.869, 18.11.1931, p. 2.

¹⁰⁹ [s. s.], «La nostra posició». *LP*, núm. 17.870, 19.11.1931, p. 1.

¹¹⁰ [s. s.], «Per què fou expulsat M. Bloch», *LP*, núm. 17.873, 22.11.1931, p. 1.

Un dels implicats, Rafael Campalans, va respondre a tot l'afer amb contundència denunciant que aquella conversa havia estat tergiversada per *La Publicitat* i presentant una querrela per injúries contra el director del diari. Va aparèixer al setmanari *Justícia Social* un editorial sense signar que des de *La Publicitat* –on va ésser recollit i des d'on el citem– s'apuntava que havia estat escrit pel mateix diputat a les Corts, en el qual s'acusava Brunet de posar la negociació per l'Estatut en una situació molt difícil:

El senyor Brunet, dins la manera pròpia de la seva mentalitat jesuítica, ha fet un treball perfecte. És impossible, amb menys ratlles, acumular major quantitat de cinisme, portar la insídia a refinaments més subtils i posar-se més lluny de tota decència. La pobra ànima torturada d'aquest pobre xicot, també físicament torturat, apareix tota nua, traspuant mala bava per tota la còrpora escardalena. Mai les habituds torturades de la vida de seminari no havien donat a casa nostra una degeneració més típica que la de l'ex-seminarista senyor Brunet. Mai ningú, amb una sola infàmia, havia fet tant de mal a Catalunya. Mai la interior desolació de la impotència no havia arribat a aberracions majors. Quin bell cas!

[...] Cal ara salvar l'Estatut de Catalunya, sigui com sigui. L'insensat atac de *La Publicitat* ha deixat, de moment, el grup parlamentari català en la posició més difícil en què s'ha trobat fins ara. Fins avui podia lluitar contra enemics de carn i ossos. Avui ha de lluitar contra els fantasmes corrosius de la insídia i la calúnnia.

[...] Quin bell cas per assolir un efecte polític! Hi ha a Barcelona homes d'una tal vilesa, que són capaços, amb les armes més innobles, de posar en perill el reconeixement de les llibertats catalanes. Amb l'afer Brunet, el partit d'Acció Catalana Republicana té contret davant del poble una responsabilitat molt feixuga.¹¹¹

La resposta de *La Publicitat* va ésser de nou el manteniment de la seva posició, i va al·legar que els implicats no havien dit en cap de les moltes cartes i informacions que havia generat l'afer que les informacions proporcionades fossin falses. Va continuar publicant notícies sobre el tema, una d'elles va consistir en la reproducció d'un editorial de *L'Opinió* en què s'acusava Manuel Brunet d'instigar campanyes difamatòries contra homes del tot honorables:

Els homes que escriuen renyits per endavant amb la veritat, és impossible que canviïn. Moriran estant-hi renyits. Ja podeu predicar austeritat; ja podeu invocar el deure que cadascú ha de tenir si no amb els altres, amb la pròpia consciència; ja podeu fer d'apòstol de la noblesa. No hi haurà correccionals ni reformatoris capaços de reformar o de corregir els que han pujat esguerrats d'ànima.¹¹²

¹¹¹ [s. s.], «L'afer Bloch. El que diu *Justícia Social* de l'actuació del senyor Campalans», *LP*, núm. 17.873, 22.11.1931, p. 1-2.

¹¹² [s. s.], «"L'Opinió"», *LP*, núm. 18.875, 24.11.1931, p. 2.

Manuel Brunet, la signatura del qual havia estat uns dies sense aparèixer a les pàgines de l'òrgan d'Acció Catalana, va sortir al pas d'aquestes crítiques, atribuïdes al director del diari, Joaquim Ventalló. El periodista va desmentir que les seves declaracions es recolzessin en afirmacions falses, i es va defensar de les acusacions d'hipocresia amb preguntes retòriques enverinades:

Precisament, amic Ventalló, no hi ha res que m'apassioni tant com la veritat. El que dic entre amics ho sostinc sempre quan escric. Aquest estiu he sopat unes quantes vegades amb vós i altres amics. En les converses no planyíeu pas ni tractàveu amb gaire simpatia els senyors Giralt i Campalans. Contra el senyor Giralt parlàveu amb una gran despreocupació. ¿Per què escrivint no sosteniu el que dieu en converses particulars?¹¹³

Poc a poc, el foc de la polèmica es va anar apagant perquè el cas de corrupció –si és que realment mai hi havia hagut perill que es produís– va poder ésser avortat a temps, i a mesura que l'Esquerra feia pinya per aguantar el temporal i donava vots de confiança als implicats en l'afer, es van anar aixecant més veus en contra d'Acció Catalana. Es culpava aquest partit d'haver desestabilitzat la delicada situació política del moment i haver ofert munició al centralisme madrileny per qüestionar la unitat política catalana al voltant de l'Estatut. Com que finalment la presumpta maniobra contra la pesseta no havia arribat a terme i *La Publicitat* es mantenia ferma en la seva posició tot i no fer cap moviment, l'opinió pública va recuperar la confiança en Esquerra i va tornar a centrar l'atenció en l'Estatut. Davant aquest canvi d'escenari, els instigadors de l'afer van passar a ésser acusats de poc patriotisme. Llavors, l'òrgan d'Acció Catalana va contrarestar la jugada amb un editorial dedicat precisament a aquesta qüestió:

Als que de mala fe, als que per protegir-se invoquen l'Estatut, als que no tenen cap escrúpol de fer-nos-en el «chantage» per desviar l'opinió pública orientada a la veritat amb les nostres informacions verídiques, a tots aquests no els hem de dir res, perquè són els primers convençuts de la baixa qualitat de la seva campanya. Ens dirigim, això sí, als que siguin víctimes d'aquesta operació defensiva de mala llei, als esperits vacil·lants i als temorencs ingenus que s'espanten de qualsevol acció clarificadora realitzada amb l'energia que donen les conviccions sinceres.

No hem actuat de denunciadors ni de difamadors, com algun dels interessats ha volgut suposar, sinó de defensors de la República, de la puresa dels ideals catalanistes i de l'Estatut, que avui els resumeix i els encarna.

[...] No hem anat contra l'Esquerra ni ens hem dedicat a la cacera de l'home; hem defensat només el bon nom de Catalunya, i hem tingut l'honor de demostrar que els catalans, quan cal, ens sabem rentar la roba sense esperar que sigui el veí que ens faci adonar de la necessitat de rentar-nos-la.

¹¹³ Manuel Brunet, «Quatre paraules a l'editorialista de *L'Opinió*», *LP*, núm. 18.875, 24.11.1931, p. 2.

[...] I ara preguntem: ¿on són els perills per a l'Estatut? ¿Que per ventura l'Estatut és obra exclusiva de l'Esquerra catalana i la seva possibilitat està vinculada amb l'existència d'aquell conglomerat adventici a la política de Catalunya? No: l'Estatut no és de la dreta, ni de l'esquerra, ni del centre: és de tots els catalans. La seva sort està per damunt dels partits, perquè és la concreció de les aspiracions integrals de Catalunya i no l'expressió d'un criteri partidista.¹¹⁴

Finalment, *La Publicitat* va comunicar que la seva font d'informació sobre l'escàndol que havia destapat era el diputat a Corts afiliat a Acció Catalana Eduard Ragasol, i va acompanyar el text amb una carta de l'informant que corroborava la dada.¹¹⁵ En dies posteriors, *La Publicitat* va publicar diverses cartes bescanviades entre alguns dels protagonistes on es donaven detalls secundaris de l'afer, i un resum de com s'havien desenvolupat els esdeveniments des del seu inici, defensant de nou la seva actuació i consignant que els seus redactors havien rebut significatives amenaces d'«esclafar-los el cap».¹¹⁶ A més, va recollir l'acord de solidaritat de la Unió Socialista de Catalunya envers el diputat Campalans i de denúncia a la campanya de *La Publicitat*. D'altra banda, a títol personal, Lluís Companys va presentar una querella contra Manuel Brunet.¹¹⁷ Amb aquestes declaracions, els afectats donaven per tancat l'afer i des del punt de vista polític es va passar pàgina. No obstant això, Manuel Brunet encara es va reservar el dret de resposta davant les querelles presentades. Lluny d'espantar-se, el periodista va contraatacar amb força, carregant les tintes contra Lluís Companys:

Temps ha que volia parlar de la manera com han reaccionat davant de l'afer els homes que hi han intervingut públicament o privadament. Em limitaré a parlar dels tres que han anunciat que em portarien al tribunal i començaré dient que tot contemplant aquest espectacle tan poc grandios ha anat creixent en mi una certa admiració per la persona de l'incomparable Casimir Giralte.

[...] Per part del senyor Companys, la reacció davant del meu article del 15 de novembre fou deplorable. Aquest senyor, al cap de quatre dies, encara no havia sortit de l'estat d'estupor. Són unes quantes les persones que van veure plorar el senyor Companys, i durant uns quants dies tota l'actualitat d'aquest home tan feble al qual molts consideraven com una gran potència en la nostra política, fou un seguit d'errors. [...] Com a senyal d'inferioritat i d'una educació que mai no podrà desmentir, tenim la campanya d'insults i mots gruixuts que em va dedicar des del seu diari. Aquest gran liberal, igual que el socialista senyor Campalans, sabia que em podia insultar, perquè ell gaudeix de la immunitat parlamentària i jo no podia portar-lo al tribunal.

¹¹⁴ [s. s.], «L'afer Bloch i l'Estatut», *LP*, núm. 17.874, 24.11.1931, p. 1.

¹¹⁵ [s. s.], «L'episodi Campalans», *LP*, núm. 17.875, 25.11.1931, p. 1.

¹¹⁶ [s. s.], «Resum històric de l'afer. Actitud dels diaris de l'Esquerra», *LP*, núm. 11.877, 27.11.1931, p. 2.

¹¹⁷ [s. s.], «L'afer Bloch», *LP*, núm. 11.878, 28.11.1931, p. 2.

Ben mirat, la reacció que l'afer va produir en el líder dels rabassaires no havia d'estranyar-nos. Els amics del senyor Companys diuen d'ell que té la psicologia, les febleses i les reaccions d'un malalt.¹¹⁸

En canvi, va salvar Casimir Giralt per la seva reacció cavalleresca. D'aquesta manera, semblava que la qüestió quedava absolutament tancada, tot i que no sabem el resultat final de la querella interposada per Companys:

Compareu, si hi ha comparació possible, l'actitud dels senyors Companys i Campalans amb l'admirable Giralt. Ell només va fer unes declaracions als periodistes, aquelles declaracions en les quals va revelar que el senyor Companys no sap de francès ni de sumar. Ell només va fer un article, un article que portava un títol que s'ha fet famós: «De qué entraña os hizo Dios, víboras?». Era un article escrit en fred, ple de mots brillants i que només tenia per objecte evitar que no es digués que no feia res. I ell no em va insultar, ni va perdre els estreps.

[...] El senyor Giralt no ha admès culpabilitat de cap mena; ha dit que s'havia d'oblidar l'assumpte i que si hi havia algun culpable, el periodista, ja el perdonava. [...] Quan vaig llegir aquest discurs, em vaig convèncer que la personalitat del senyor Giralt se m'anava arrodonint tal com me la imaginava. Amagada sota la cansalada giraldina viu la deessa de la Serenitat en persona.

El senyor Giralt ni ha insultat ni ha cridat inútilment. I ha tret les castanyes del foc a les ploroses. I m'ha perdonat i no m'ha processat. Gràcies! En canvi, els altres, per ara no han passat de l'acte de conciliació. I no és que no hi hagi hagut temps!

Tot i això, un cert malestar va continuar latent. L'atreviment de Brunet i els seus continus atacs a la figura de Lluís Companys li van costar cars. La nit del 3 al 4 de febrer de 1932, quan sortia de casa, el periodista va ésser brutalment agredit per dos desconeguts que van atemptar contra ell pegant-li un fort cop al cap amb una barra de ferro:

Ahir al vespre, pocs minuts abans de les deu, quan el nostre company Manuel Brunet desembocava a la plaça Estanislau Figueras, pel carrer de nostra Senyora del Coll, dos desconeguts li sortiren al pas i aprofitant-se de la sorpresa, un d'ells el subjectà mentre l'altre li donava un cop al cap amb una porra molt feixuga. [...] La forma en què el fet es produí no permet dubtar que es tracta d'una agressió preparada de dies. Els agressors eren dos subjectes joves, de poca alçada i anaven vestits amb roba de mecànics. No pronunciaren ni una paraula i tot fa creure que sense la intervenció oportuna dels esmentats transeünts no podríem ésser tan optimistes respecte a l'estat del nostre company.

Avui com avui, no hem de fer cap comentari; tenim la convicció absoluta que el nostre company ha estat víctima d'una agressió alevosa i no d'un impuls irreflexiu. Això fa més repugnant aquest acte de violència confiat a executors mercenaris.¹¹⁹

¹¹⁸ Manuel Brunet, «Encara l'afer Bloch. Deute de gratitud». *LP*, núm. 17.923, 20.01.1932. p. 1.

No es pot afirmar amb rotunditat, però en aquell moment tothom va pensar que al darrere de l'agressió hi havia la mà dels enemics que Manuel Brunet s'havia conreat arran de l'afer Bloch. Així ho va manifestar *La Publicitat* en un article en què a més es reafirmava en la seva posició catalanista i liberal i agraïa les mostres de suport rebudes:

Els lectors de *La Publicitat* saben tan bé com nosaltres mateixos les qüestions que de mig any ençà ha comentat el nostre company i el criteri que ha mantingut respecte de certes qüestions i certes personalitats. La iniciativa de l'agressió no pot haver sortit d'enlloc més. Aquestes senzilles consideracions circumscriuen les responsabilitats dels inductors i dels executors dintre una àrea limitada de la nostra vida política i donen un relleu evident a les amenaces verbals que determinats sectors actuants havien proferit contra Manuel Brunet, de les quals en tenim notícia per diferents conductes.¹²⁰

Dos dies més tard, i davant l'intent del diari de Companys de justificar l'agressió com a conseqüència de la propensió al safareig i del comportament injuriós per part del periodista de *La Publicitat* en tot l'escàndol, Rossend Llates va acusar directament els dirigents d'Esquerra, principalment Lluís Companys, d'haver instigat l'atemptat, i els demanava que deixessin d'actuar de forma encoberta i assumissin les seves responsabilitats.¹²¹

Unes setmanes més tard, quan es va haver refet, Manuel Brunet va escriure un article en forma de paràbola en el qual resumia el seu punt de vista sobre la situació. És un exemple de subtilitat i sarcasme en l'exposició dels fets, però a la vegada és molt significatiu pel fet que el periodista no es va arronsar, sinó que va voler dir l'última paraula sobre l'atemptat, encara que fos amb el risc de tornar a rebre. Va fer servir de pretext una història sobre un episodi de la llegenda de Sant Jordi i el drac, previ a l'arribada de l'heroi. En la paràbola, tots els protagonistes de l'afer hi són representats, amb la voluntat de mostrar el perjudici que el govern d'Esquerra estava causant al país:

De la llegenda de Sant Jordi, la donzella i el drac hi ha un episodi gairebé desconegut que ara em plau de recontar. És la versió de la falsa alarma de la mort del drac abans d'intervenir-hi Sant Jordi.

En una obaga, entre esbarzers, quatre belitres van trobar que el drac havia mudat de pell. [...] Recollida la seva pel·lofa, els quatre belitres la van portar en trofeu al castell on vivia la donzella prenent que havien occit l'enorme llangardaix i que el duien mort i dissecat. I de seguida exigiren baratar la pell contra diners. Consumit en xeflis el preu del fals triomf, els belitres van

¹¹⁹ [s. s.], «Manuel Brunet, agredit», *LP*, núm. 17.936, 04.02.1931, p. 1.

¹²⁰ [s. s.], «L'agressió a Manuel Brunet», *LP*, núm. 17.937, 05.02.1931, p. 1.

¹²¹ R. LL. [Rossend Llates], «Cercant-hi atenuants?», *LP*, núm. 17.939, 07.02.1931, p. 1.

acostumar-se a fer una visiteta diària al castell i a viure de la donzella. [...] I van instal·lar-se, amb caràcter d'administradors, al castell de la donzella, una casa pairal gòtica, rica i plena de majestat. Entretant es van anar pasturant les arques i els graners, i la finca fou devastada [...]. En tota la rodalia, en tot aquell comarc, va anar creixent la murmuració contra els quatre belitres que administraven el patrimoni de la donzella.

De tan ben peixats que anaven, els quatre belitres se sentiren plens de dignitat. I acordaren sortir al camí ral i preguntar als caminants si creien en el triomf de la donzella –volien dir en llur triomf. Si algú deia que el drac era viu, que s'havia amagat, i que del monstre només n'havia estat trobada l'escorça, el cobrien d'insults. I moments després, altres belitres, graus inferiors, l'esperaven de trascantó i li obrien el cap amb un boscall.

Això succeïa molt temps abans de l'adveniment de l'alliberador Sant Jordi en aquell país. Generacions d'homes enamorats d'aquell comarc, generacions de patriotes, maleiren els brivalls.¹²²

D'aquesta manera, Manuel Brunet va donar finalment per tancat l'afer. Comentant anys més tard tot el tema, Rossend Llates afirmava que l'arma del delictes havia estat un «màneg d'aixada escurçat» i que el periodista va trigar «prop d'un mes a guarir». I afegia que, a partir de llavors, el radicalisme conservador del comentarista va adoptar un caire més accentuat:

Brunet, des d'aquella agressió, va accentuar la violència de les seves intervencions periodístiques i es refermà en una actitud d'extrema dreta que l'obligà a rompre amb gairebé tots els seus amics de temps anteriors.¹²³

En definitiva, aquest escàndol va marcar la carrera professional de Manuel Brunet. Les conseqüències a nivell personal, si tenim en compte l'agressió, van ésser molt greus i, com deia Llates, van provocar que radicalitzés la seva actitud contra l'Esquerra. D'altra banda, la manca de conseqüències polítiques de l'afer devia accentuar encara més la seva desil·lusió, ja que finalment el mateix periodista, gràcies a la campanya de descrèdit duta a terme pels mitjans de l'Esquerra, va acabar essent presentat a l'opinió pública d'aquest sector com un alarmista que es basava en informacions poc fonamentades. El posterior acostament d'Acció Catalana a les posicions d'Esquerra va acabar significat un obstacle massa gran per a la malmesa confiança de Brunet en el seu propi partit. Tots aquests factors van acabar provocant el seu abandó del partit i de *La Publicitat* i l'entrada a *La Veu de Catalunya*, on es va anar trobant més còmode, i en

¹²² M. B. [Manuel Brunet], «Apòleg dels quatre belitres», *LP*, núm. 17.949, 19.02.1932, p. 1.

¹²³ Rossend Llates, *Ésser català no és fàcil*, op. cit., p. 304.

el qual va continuar essent blanc de burles amb motiu de l'«afar Bloch» per part d'*El Be Negre*.¹²⁴

En definitiva, aquest escàndol va fer més famós el nom de Manuel Brunet entre el món periodístic català, i des de llavors es va guanyar ben merescudament la fama de polemista.

2.2.3. El pas de *La Publicitat* a *La Veu de Catalunya*: un cas de “transfugisme”?

La trajectòria personal i professional de Manuel Brunet no va ajudar gaire a fer amable la seva figura als seus detractors, sinó tot el contrari, segurament va esperonar la seva mordacitat i agressivitat. El pas de *La Publicitat* a *La Veu de Catalunya*, l'any 1933, fruit de la independència del seu esperit no gaire amant de lligar-se amb cap doctrina a perpetuïtat, va generar molta polseguera en el món periodístic català i va ésser comentat com un cas de transfugisme. Aquest tema mereix ésser examinat amb deteniment, perquè significa un altre dels punts clau en la carrera professional de Manuel Brunet. Allò que cal discernir són les raons del canvi: d'una banda, podem pensar que l'autor va variar la seva ideologia per una qüestió de conveniència quan li va ésser oferta una millor situació laboral, i no va tenir cap problema a renegar dels seus ideals anteriors i posar-se a defensar-ne gregàriament uns altres completament contraposats. De l'altra, en canvi, es pot creure que el procés es va produir a la inversa, és a dir, el periodista es va sentir incòmode a *La Publicitat* perquè s'anava distanciant de la ideologia d'Acció Catalana, la qual havia evolucionat cap a l'Esquerra. La incomoditat podria haver motivat l'abandó del seu lloc de treball al diari per passar-se a l'adversari, identificant-se a partir de llavors amb la seva línia de pensament.

Ja hem comentat que Manuel Brunet va anar incrementant la devoció religiosa durant la dècada dels vint, i que a més es va desenganyar de les polítiques republicanes al cap de pocs anys que aquestes fossin instaurades. Es declarava catòlic i contrari a les lleis laiques impulsades per l'Esquerra i recolzades per Acció Catalana, i també s'oposava al gir a posicions esquerranes. Amb aquesta actitud, s'identificava plenament amb els postulats que també defensava des del si d'Acció Catalana el líder d'aquest grup d'opinió, Jaume Bofill i Mates, el qual es mostrava públicament molt crític amb el comportament del seu partit, tal com va explicar Jordi Casassas:

En certa manera, Bofill s'anà convertint en el cap dels sectors que no estaven d'acord amb la direcció donada al partit per Nicolau d'Olwer, ja fos per la seva participació en un gabinet

¹²⁴ [s. s.], «Per a remeiar la crisi obrera», *EBN*, núm. 100, 16.05.1933, p. 2.

ministerial d'orientació «espanyolista», per la progressiva supeditació a l'esquerra o, també, com a punt molt important, pel fet que Nicolau d'Olwer havia votat afirmativament els articles religiosos de la Constitució. Aquestes tensions s'agreujaven en una situació com la de la segona meitat de l'any 1932, en què semblava deteriorar-se la situació de la política catalana, i afectava també, evidentment, el PCR.¹²⁵

Manuel Brunet havia evolucionat respecte a anys anteriors, en els quals es declarava liberalprogressista i republicà. Però creiem que el seu desengany davant la República, principalment degut a l'anticatolicisme que el govern postulava i a la contínua agitació social, va ésser del tot sincer. Aquest és el sentiment que va provocar una evolució a posicions conservadores i marcadament catòliques, com també hem vist que va succeir a Jaume Bofill i Mates. En aquest cas, per tant, ens decantem per creure que Manuel Brunet realment se sentia incòmode a la redacció de *La Publicitat*, on gaudia d'un prestigi professional forjat a base d'anys d'experiència en l'ofici, però que en el terreny ideològic hi era un estrany, segurament principalment pel seu catolicisme i esperit reaccionari. En una entrevista amb Carles Singla, Tísner declarava precisament que Manuel Brunet era una *rara avis* d'aquella redacció:

–A en Brunet el va conèixer?

–Molt poc, l'havia vist a l'Ateneu, però potser no hi vaig parlar mai, i ens en fotíem sempre. Era un home molt reaccionari, era un objecte de conya per part nostra. Jo el vaig descobrir molt més tard, tot i que era extraordinari, era un cronista genial, però no era sant de la meva devoció.¹²⁶

Segurament, la situació de Manuel Brunet es va fer insostenible a conseqüència de l'afer Bloch. En aquells moments, el director de *La Veu* era Raimon d'Abadal, un dels autors que, com Jaume Bofill i Mates o Josep Pla, precisament havia ingressat a la Lliga després d'un temps a Acció Catalana.¹²⁷ Imaginem que, conscient del valor que podia tenir un periodista agressiu com Brunet, i del cop d'efecte que podia significar el seu fitxatge, el va contractar. *La Veu de Catalunya* va anunciar la incorporació del periodista vigatà a la Lliga el 22 de febrer d'aquell any:

¹²⁵ Jordi Casassas Ymbert, *Jaume Bofill i Mates (1878-1933): l'adscripció social i l'evolució política*, op. cit., p. 364.

¹²⁶ Carles Singla, *Mirador (1929-1937). Un model de periòdic al servei d'una idea de país*, op. cit., Annex 1, p. 239.

¹²⁷ Sobre la incorporació a la Lliga del grup procedent d'Acció Catalana, vid. Jordi Casassas Ymbert, *Jaume Bofill i Mates (1878-1933): l'adscripció social i l'evolució política*, op. cit., p. 363-366, Isidre Molas, *Lliga Catalana. Un estudi d'estasiologia*, vol. I, Barcelona, Edicions 62, 1972, p. 240-242 i Montserrat Baras, *Acció Catalana (1922-1936)*, op. cit., p. 188-189.

El conegut periodista Manuel Brunet, que ha tingut fins ara un lloc important a *La Publicitat*, s'ha adherit a la política de Lliga Catalana, signant una proposta d'ingrés a l'entitat corresponent a la seva demarcació.¹²⁸

Sis dies més tard, el 28 de febrer de 1933, *La Publicitat* va acomiadar el seu antic cap de redacció amb una nota breu i cordial, donant a entendre que el diari li continuava tenint el mateix afecte de sempre, i deixant ben clar que era el periodista qui marxava, per evitar qualsevol sospita d'acomiadament:

A partir de demà el nostre amic Manuel Brunet deixarà de formar part de la redacció de *La Publicitat*. Aquesta separació voluntària no ha de modificar en res els sentiments que tots els que hem estat companys d'ell durant tants anys ens hem fet un goig d'expressar-li en totes les ocasions. Els que hem compartit amb ell les tasques professionals, mantindrem viu el record del seu tracte amical i continuarem admirant, com sempre, el seu talent periodístic i les seves aptituds excepcionals d'escriptor. L'esperança que trobarà oportunitats propícies per a treballar pels ideals de Catalunya, tot consolidant el seu prestigi personal, fa absolutament cordial una separació que d'altra manera hauria estat ben melangiosa per a tots.¹²⁹

Òbviament, les crítiques no es van fer esperar. Una de les publicacions més agressives va ésser *El Be Negre*, que va informar d'aquest canvi de redacció en una breu gasetilla irònica:

En Manuel Brunet ha estat rebut triomfalment a la Redacció de *La Veu*. En Pellicena li ha ofert una copa d'aigua del Carme i en Navarro Costabella l'ha obsequiat amb un caliquenyo i un exemplar del *Samuel*.¹³⁰

Un temps més tard, ridiculitzava el tomb ultracatólic i conservador que havia adoptat el periodista vigatà a través d'una de les seves caramelles:

En Brunet – ves quina pena! / se'ns ha tornat – molt clerical / i a *La Veu*, – dia per dia / ens etziba – un funeral!¹³¹

Durant tota l'etapa de Manuel Brunet a *La Veu*, *El Be Negre* va utilitzar incansablement el periodista com a blanc de les crítiques: va titllar-lo de «"vedette" de *La Veu del Vespre*»,¹³² d'«ex-seminarista, ex-republicà i ex-antilligaire»,¹³³ va dedicar un extens

¹²⁸ [s. s.], «Manuel Brunet s'adhereix a la política de la Lliga Catalana», *LVC*, núm. 11.450, 22.02.1933, p. 1.

¹²⁹ [s. s.], «Manuel Brunet», *LP*, núm. 18.271, 28.02.1933, p. 2.

¹³⁰ [s. s.], «I un be!...», *EBN*, núm. 90, 07.04.1933, p. 4.

¹³¹ [s. s.], «Les caramelles d'*El Be Negre*», *EBN*, núm. 95, 11.04.1933, p. 1.

¹³² [s. s.], «Manuel Brunet no ha estat de sort amb la República», *EBN*, núm. 105, 20.06.1933, p. 1.

¹³³ [s. s.], «S'apropen dies de dol», *EBN*, núm. 105, 20.06.1933, p. 2.

article paròdic a un «Meravellós desembarcament d'en Brunet a la Manxúria»,¹³⁴ amb caricatures incloses, arran d'un article d'aquest dedicat a l'emperador Pu-Yi¹³⁵ i, entre altres provocacions i paròdies sobre la seva persona, va afirmar, molt incisivament, que «Manuel Brunet està esperant que Hitler es proclami emperador per sol·licitar la nacionalitat *nazia*».¹³⁶ Malgrat això, va reconèixer, en una ocasió arran d'un rumor que Brunet podia entrar en alguna llista electoral de la Lliga, el talent del periodista per l'escriptura i el seu domini en l'art de la ploma: «Per fer carrera a la Lliga, el comentarista de *La Veu* té el terrible desavantatge de saber escriure».¹³⁷

Retornant a la qüestió del pas de *La Publicitat* a *La Veu, L'Autonomista*, diari gironí federalista republicà bilingüe i publicat en català des del 2 de gener de 1933,¹³⁸ tampoc es va quedar curt en la crítica, i va qualificar de la següent manera la incorporació, després de comentar la de Josep Pla:

L'altra signatura que conjuntament apareixia a *La Veu* era la de Manuel Brunet. La de l'íclit Manuel Brunet, ex-redactor en cap de *La Publicita*», ex-director de *Mirador*, un dels homes que en aquests darrers anys ha atacat amb més sanya i amb més fúria –el seu temperament biliós propens, naturalment, a l'atac– la «Lliga» i la seva escola. I que en l'actualitat –coses de la vida!– retorna penedit dins la venerable generació del «catalanisme històric» (J. Estelrich) oblidant els llamps i les pestes etzibades amb inacabable prodigalitat i procurant amb els seus articles aconseguir complidament la clientela.

[...] Brunet, corifeu lliguer. Qui ho haguera dit mitja dotzena de mesos enrera!

Però el periodista, dins la nostra època de grans empreses periodístiques, és un pobre ninot a mercè de quatre senyors omnipotents. El simple periodista i el periodista amb ribets de superhome.¹³⁹

Uns mesos després, i veient com les crítiques pujaven de to, Manuel Brunet es va veure obligat a contestar unes declaracions del llavors conseller de Cultura de la Generalitat, Ventura Gassol, el qual, segons sembla, l'havia acusat d'haver-se venut al millor postor:

Diumenge, en la «Gran diada rabassaire de Tarragona», el senyor Gassol va dir als pagesos, congregats al teatre, que jo sóc el més gran atracador de Catalunya.

Heus ací les paraules del Conseller de Cultura de la Generalitat: «Nosaltres –diu el text del *Full Oficial*– no us mirem amb mals ulls, com us miren homes com En Brunet, que ha comès la infàmia de dir que entre un atracador i un rabassaire no hi ha molta diferència. Indubtablement els

¹³⁴ [s. s.], «Meravellós desembarcament d'en Brunet a la Manxúria», *EBN*, núm. 143, 07.03.1934, p. 4.

¹³⁵ Manuel Brunet, «Lletra oberta a l'emperador Pu-Yi». *LVC*, núm. 11.767, 01.03.1934, p. 1.

¹³⁶ [s. s.], «I un be!...», *EBN*, núm. 168, 29.08.1934, p. 2.

¹³⁷ [s. s.], «Amb el cor a la mà». *EBN*, núm. 222, 05.02.1936, p. 2.

¹³⁸ Carles Rahola, *Contra l'invasor. Recull d'articles a L'Autonomista (1900-1938)*, a cura de Rosa M. Oliveras i Castanyer i Lúcia Traveria i Riba, Valls, Cossetània Edicions, 2007, p. 13.

¹³⁹ Josep M. Corredor, «Dues signatures a *La Veu*: Josep Pla i Manuel Brunet», *L'Autonomista*, núm. 9.332, 25.03.1933, p. 1.

atracadors són ells. Per nosaltres el més gran atracador de Catalunya és en Brunet, pitjor que els atracadors vulgars, perquè intenta robar l'honor dels altres. La seva arma és la més vil i la més innoble de totes les armes: la difamació, la insídia i la calúmnia. No és estrany en un home que s'ha venut al polític que millor l'ha pagat.» (Grans aplaudiments acullen aquestes paraules d'En Gassol).¹⁴⁰

Passatges com aquest demostren la incidència social que tenien els articles de Manuel Brunet, els quals fins i tot eren motiu de crítica en els mítings d'Esquerra Republicana. En aquest cas l'autor va creure necessari defensar-se de les acusacions. En el mateix article que la cita anterior, en un to desafiant més encès que l'habitual, va defensar la seva independència i va explicar la decisió d'aquest canvi de redacció:

Diu també el senyor Gassol que m'he venut a l'or de la Lliga. Però, veient la tàctica del senyor Gassol, que és l'home de Catalunya que més ha claudicat, que més avall ha caigut i que més s'ha ajupit en l'adoració de la barbàrie, puc dir que el que jo he fet, ell no ho hauria fet. Me'n vaig anar d'on no m'hauria tret ningú si m'hagués aclimatat a la tàctica de l'empresa nova, fent constar per carta que no estava conforme amb la política religiosa ni amb el catalanisme del partit que representava. [...] Havia dit davant de tota la redacció que si el diari defensava les lleis laiques me n'aniria i ho vaig complir a l'instant. Quan vaig haver presentat la dimissió estava bastant preocupat. I creient-me madur per escriure a LA VEU DE CATALUNYA vaig sol·licitar si em volien llogar sense condicions. Aquesta és l'història de la meua venda de l'or a la Lliga. [...] I escrivint el que escric, amb una llibertat que a mi mateix m'admira, crec defensar el que és just, tot el que cal defensar.

Un temps més tard, aquest cas de "transfuguisme" encara no havia estat digerit pels adversaris i antics companys de Manuel Brunet. Un dels casos més exemplificatius és el de Josep M. de Sagarra, un escriptor amb qui estava unit per una forta amistat i que, malgrat això, no s'havia pres gens bé el canvi de redacció de l'autor del *Desembarc*. Tal com va assenyalar Carles Singla,¹⁴¹ en un «Aperitiu» amb motiu del primer lustre de vida de *Mirador*, el poeta i dramaturg va tenir un record especial per a Brunet. Tot i no esmentar el seu nom, el destinatari de la burla és d'una claredat incontestable:

Entre les desercions, només val la pena de recordar la d'un excel·lent amic meu, que va fugir de la nostra redacció com si fugís dels braços de una infeliç i agosarada muller de Putifar, per convertir-se en un rampellut Jeremies de l'anarcoconservadorisme catòlico-pessimista.¹⁴²

¹⁴⁰ Manuel Brunet, «Quatre paraules al Sr. Gassol», *LVC*, núm. 11.591, 09.08.1933, p. 1.

¹⁴¹ Carles Singla, , *Mirador (1929-1937). Un model de periòdic al servei d'una idea de país. op. cit.*, p. 249.

¹⁴² Josep Maria de Sagarra, «Cinc anys», *Mirador*, núm. 261, 01.02.1934, p. 2.

Des de les comarques gironines tampoc s'acceptava el canvi, i el diari gironí *L'Autonomista* contínuament retreia a Manuel Brunet el pas a *La Veu* per desqualificar la seva figura i els seus articles:

Manuel Brunet –ilustre desertor de las filas de *La Publicitat*– es el cotidiano comentarista de *La Veu de Catalunya*. Con una paciencia benedictina y una cantidad astronómica de bilis, Manuel Brunet, escribe en el órgano lliguero sus crónicas enfocadas –vieja artillería de agría ironía– contra las izquierdas y contra las democracias.

Sus campañas –maestras en el difícil arte de la mala fe– sólo siembran frutos de derrotismo. Y, a través de sus palabras, anticuado humorismo de rurales Juegos Florales católico-festivos se filtra el más negro pesimismo.¹⁴³

Anys més tard, en les seves memòries, Rossend Llates encara feia referència a aquesta qüestió, retraient de nou al comentarista que hagués invertit el seu punt de vista ideològic:

A Barcelona, Manuel Brunet, que havia deixat *La Publi* i «Acció Catalana» per la Lliga i *La Veu*, fulminava els seus companys d'ahir amb la seva magnífica prosa i l'*odium theologicum* de vell seminarista que mai no havia deixat d'ésser.¹⁴⁴

Manuel Brunet es veia a si mateix com un home íntegre, fidel als seus ideals, i no sentia cap mena de culpabilitat. Al contrari, creia que havia obrat de manera correcta defensant allò que creia just. La seva posició, segons ell, no s'havia mogut ni un centímetre, i per tant el progressiu distanciament amb Acció Catalana havia estat inevitable. Abans de defensar uns ideals en els quals no creia, preferia abandonar la redacció. Malgrat tot, per ésser justos, podem dir que, com veurem en el moment d'analitzar temàticament la seva producció, objectivament es produí una evolució del seu pensament, lògicament en direcció contrària a la línia del diari. L'agressió que va sofrir el 1932 devia ésser clau per enterrar definitivament qualsevol esperança que l'autor pogués mantenir en la República i en el govern català d'Esquerra. Tot això el va portar a abraçar sense escrúpols ni remordiments de consciència la doctrina de la Lliga Catalana, que recentment havia emprès un procés de renovació i reformulació cap a posicions de centre-dreta, «direcció cap a la qual s'havia adreçat en el període 1932-1933, i que havia de permetre la formació de l'ampli partit que calia per a poder emprendre amb èxit la representació dels elements conservadors de Catalunya».¹⁴⁵ La ideologia de la Lliga era

¹⁴³ Rodríguez-Grahit, «Primer plano», *L'Autonomista*, núm. 9.344, 14.07.1934, p. 1.

¹⁴⁴ Rossend Llates, *Ésser català no és fàcil*, op. cit., p. 298.

¹⁴⁵ Isidre Molas, *Lliga Catalana. Un estudi d'Estasiologia*, vol. I, op. cit., p. 243.

la que havia passat a tenir més punts en comú amb la seva perquè defensava un model de societat catòlica, catalanista moderada i socialment estable. No obstant això, cal assenyalar que, segurament degut al pas del temps i la interiorització dels postulats lliguers, el radicalisme de Brunet es devia anar accentuant fins fer-se tan agressiu i terrible.

2.2.4. Contra la immoralitat: la polèmica relació amb Salvador Dalí

Com hem anat veient, Manuel Brunet va ésser un personatge peculiar, el caràcter del qual va generar opinions contradictòries. Així, doncs, els seus partidaris sempre han afirmat que, encara que destacava per la seva impetuositat, en el fons era bonhomíós i afable. D'altra banda, els seus detractors s'han aferrat als seus constants canvis d'ideologia i de temperament –els quals precisament aquest estudi té l'afany d'explicar, no justificar– per atacar la seva figura.

Un dels més famosos adversaris de Manuel Brunet va ésser Salvador Dalí, amb qui el periodista va sostenir disputes que van allargar-se durant dècades. En aquestes picabaralles, però, hi va haver després de la guerra un tercer implicat: la germana del pintor, Anna Maria Dalí. La pretensió del repàs d'aquesta polèmica és comentar, en la mesura del possible, les causes de les hostilitats entre els dos intel·lectuals, perquè fins al moment només han estat esmentats alguns dels episodis de forma aïllada, sense analitzar el problema en el seu conjunt.

No hi va haver un esdeveniment concret que marqués de forma precisa l'inici de les polèmiques. Trobem la primera participació de Manuel Brunet en una qüestió relacionada amb Salvador Dalí el 1927. En aquell moment, amb motiu d'una exposició de l'artista en què es mostraven peces que palesaven el seu nou estil surrealista i l'abandó del superrealisme, es va produir una petita discussió en què hi van estar implicats el crític d'art Joan Gols, però també Josep Puig Pujades i Carles Fages de Climent, aquests dos últims amics del pintor que defensaven l'actitud i el nou estil dalinians.¹⁴⁶ Manuel Brunet va prendre part en la polèmica valorant positivament l'evolució de la carrera del pintor i considerant que calia donar-li un marge de confiança:

El debat sobre l'obra d'aquest artista, ha adquirit proporcions dignes d'En Dalí, però un xic estranyes. El dogmatisme ha corcat el fruit. La conclusió que se'n treu és que l'obra d'En Dalí ha estat pedra d'escàndol, i això és l'única cosa que m'escandalitza.

¹⁴⁶ [s. s.], «Les pintures de Salvador Dalí», *La Nau*, núm. 43, 19.11.1927, p. 1.

[...] M'interessa fer constar que En Dalí mereix un crèdit de llibertat. L'home que féu aquella última exposició a les Galeries Dalmau i demostrà –cosa essencial– que domina l'ofici, mereix una batalla entre crítics i comentaristes; però abans cal saludar-lo barret en mà i dir-li: «Senyor Dalí, molt senyor meu!» I com que En Dalí fa el bé i el mal a consciència, cal que tot discutint no oblidem que quan arribem a un punt concret de la qüestió, ell ja en torna; quan li retreiem una cosa, ell ja se n'ha fet retret. Això es veu –massa i tot–, mirant qualsevol quadro d'ell.¹⁴⁷

Malgrat això, arran del retorn de Dalí del primer viatge a París i l'inici de les “extravagàncies” del pintor en qualitat de membre eminent del grup surrealista, quan va denigrar l'art antic, Brunet va començar a malfiar-se de l'actitud del jove artista:

Dalí predica una lògica, una lògica de l'art modern. Li desitgem només que el conjunt tingui l'harmonia de la nau de Santa Maria del Mar.

[...] Desitgem a Dalí una lògica igual, i encara més rigor en les seves teories. Fet rar en la història de les teories artístiques, Dalí ha començat pel període flamigerat. Això ens permet preguntar: ¿l'avantguardisme exigeix la floració, la decoració de l'esnobisme? Serà possible reduir-lo a simple estructura? Això equival a preguntar: Prestarà servei? En el temps del maquinisme aquesta pregunta no està mancada d'interès.¹⁴⁸

En un article posterior a *Mirador*, i continuant amb un punt de vista recelós, l'autor es va mostrar molt crític respecte al caràcter “transgressor” i “sacríleg” que manifestava Dalí:

Hauríem de dir en primer lloc que la cridòria de l'home que vol assassinar l'art sembla anunciar un període de conservadorisme durant el qual ens dirà: «Mireu que en sap aquell enemic de l'art». Però s'exposa a que ja no ens commoguem. [...] Tot això ve de París, passat per Madrid, i amb molts anys de retard: Ja ho havíem tastat. Ja fa catorze o quinze anys que Josep Maria Junoy es pintava els ulls i els pòmuls!¹⁴⁹

Així, doncs, aquestes demostracions d'excentricitat no eren del gust del periodista, creia que no tenien res d'original perquè eren superficials i no aportaven res de nou. Però això no era tot. En aquest mateix article, que sobretot volia qüestionar la qualitat de la revista *L'Amic de les Arts*, en la qual escrivien, a més de Dalí, autors com J. V. Foix, Sebastià Gasch o Lluís Montanyà, també tenia reservades al pintor unes paraules sobre el seu talent com a escriptor, relacionat –i aquí és on segurament es troba l'origen del malestar– amb la seva moral:

¹⁴⁷ Manuel Brunet, «Un crèdit de llibertat», *La Nau*, núm. 37, 12.11.1927, p. 1.

¹⁴⁸ M. B. [Manuel Brunet], «Dalí entre bàrbars», *LP*, núm. 17.178, 30.04.1929, p. 1.

¹⁴⁹ Manuel Brunet, «No interessa, no fa riure, ni molesta», *Mirador*, núm. 14, 02.05.1929, p. 4.

Llegint Dalí se'ns acut el següent comentari: A aquest xicot l'hem de casar. No ens cal saber res de les seves preocupacions sexuals. Si té un problema sexual, que el resolgui, però que no ens en parli perquè encara no sembla interessant.

El pudor de Brunet era massa acusat per permetre ostentacions impunes de temes que considerava de mal gust, a banda que criticava l'estètica "prescindible" i "ridícula" de què s'havia envoltat Dalí en el seu retorn.

Aquí es va tancar el primer episodi, que no deixava d'ésser tan sols una crítica negativa a la figura i activitat d'un pintor destacat de l'època. El gruix de les confrontacions, però, el trobem en el període posterior a la guerra civil.

Com és sabut, des de l'any 1929, Salvador Dalí no tenia contacte amb la seva família. Segons sembla, la vida desenfrenada que portava el pintor era motiu de preocupació pel seu pare. El mateix Dalí va reconèixer l'any 1942, a la seva *Vida secreta*, que era natural que la seva conducta posés nerviós el seu pare:

Al menjador de casa esclatà la tempesta; una tempesta creada del tot per mi a la queixa més lleu del meu pare. Ell estava angoixat per la manera, com més anava més altiva i desconsiderada, que jo tenia de tractar la família. Va sortir a relluir la qüestió dels diners. Havia signat, en efecte, un contracte per dos anys amb la Galeria Goemans, però no podia recordar en quins termes era redactat i, després de pensar-ho bé, ni vaig poder dir si era per dos o per tres anys, o qui sap si per un! Vaig dir que no sabia on l'havia entaforat i que desitjava esperar tres dies més a buscar-lo, perquè aleshores pensava anar a Cadaqués i allí prou que tindria temps per fer-ho. També vaig dir que havia despès tots els diners que Goemans m'havia anticipat. Això va deixar aclaparada la meua família. Aleshores em vaig posar a escorcollar-me les butxaques i vaig treure un bitllet d'aquí i l'altre d'allà, mig esquinçats i tan rebregats i bruts que, certament, no eren utilitzables. [...] En pocs moments de saquejar-me les butxaques vaig poder recollir tres mil francs que em quedaven del viatge.¹⁵⁰

Poc temps més tard, i en ple ascens de la seva carrera artística, Dalí va ésser expulsat de la família per haver escrit «A vegades escupo per plaer sobre el retrat de la meua mare»,¹⁵¹ una afirmació que Anna Maria Dalí, escandalitzada, va qualificar de sacrílega, declarant que «durante el tiempo pasado en París en unión de aquel grupo que viniera a Cadaqués, Salvador había renegado de la base fundamental de su vida».¹⁵² Des de

¹⁵⁰ Salvador Dalí, *Vida secreta de Salvador Dalí*, Figueres, Dasa Edicions, 1981, p. 266.

¹⁵¹ Segons sembla, la família es va assabentar d'aquesta afirmació, inscrita per Dalí en el seu quadre *El Sagrat Cor*, a través d'un article d'Eugeni d'Ors publicat a la *Gaceta Literaria*. (Ian Gibson, *La vida excessiva de Salvador Dalí*, Barcelona, Empúries, 1998, p. 340).

¹⁵² Anna Maria Dalí, *Salvador Dalí visto por su hermana*. Barcelona, Parsifal Ediciones, 2001, p. 134.

llavors el contacte del pintor amb la seva família va quedar estroncat, i Dalí va retornar a París i més tard a Nova York:

Al cap de pocs dies vaig rebre una carta del meu pare notificant-me que em desterrava irrevocablement del si de la família. No vull revelar aquí el secret que hi havia en el fons d'aquella decisió, perquè aquest secret només ens concerneix al meu pare i a mi, i no tinc la intenció d'obrir una ferida que ens va tenir separats sis anys inacabables i que ens va fer patir molt a tots dos.¹⁵³

A partir d'aquell moment, el notari Salvador Dalí Cusí i la seva filla Anna Maria es van acontentar amb contemplar des de la distància els moviments del seu fill i germà Salvador.

Contextualitzada la situació en el si de la família Dalí, amb el pintor renyit amb els seus, podem entendre les situacions que es van produir posteriorment. Manuel Brunet, amic personal del notari Dalí, pare del pintor, mantenia una relació força fluida amb la família. Aquests contactes li van permetre els primers anys de postguerra intercanviar impressions amb Anna Maria, la germana de l'artista, la qual també estava molesta per l'actitud extravagant de Salvador i, sobretot, per l'evolució de la seva relació amorosa amb Gala. A partir d'aquí, els dos personatges van entaular una relació intel·lectual en la qual els unia la seva posició ideològica i la malfiança envers les accions i actituds de Salvador Dalí.¹⁵⁴ Aquesta relació amb Anna Maria sembla que podria haver contribuït a què el pintor es convertís en una fixació per a l'escriptor, el qual no desaprovava cap ocasió per criticar Salvador Dalí, encara que fos, per exemple, amb motiu de la retirada professional del seu pare:

Los Dalí salieron de Llers, y aquí está tal vez el secreto del notario y el secreto del pintor. Llers es país de brujas –dice la gente del Empordà–, país de brujas en todos los sentidos del vocablo. Hay tanta brujería en la composición y en el acabado de una escritura del notario Dalí como en un cuadro del pintor Dalí. Y domina en ambos ese furor dionisíaco que puede ser hijo de la tramontana, que en Llers es de una violencia inaudita.¹⁵⁵

¹⁵³ Salvador Dalí, *Vida secreta de Salvador Dalí*, op. cit., p. 267-268.

¹⁵⁴ Jordi Ventura, en un article titulat «Los últimos años de la República y la Guerra Civil», publicat al dominical d'*El Correo Catalán* el 8 de maig de 1979 (p. 6), repassa diversos casos de personalitats pertanyents a lògies maçòniques, i apunta equivocadament que l'origen de la polèmica podia ésser el fet que el notari Dalí n'era una. No podem corroborar aquesta última dada, però el que sí és cert és que en cap cas aquest va provocar la polèmica que ens ocupa, perquè els dos homes tenien bona relació i l'enemistat de Manuel Brunet va ésser contra el fill del notari, i no contra aquest. Sobre la possibilitat que Manuel Brunet fos maçó, si ens fixem en les opinions sobre la lògia que trobem en els seus articles i que descriurem al capítol «Catalunya i la Santa Seu» podem descartar-la plenament.

¹⁵⁵ Manuel Brunet, «Despedida al notario Don Salvador Dalí Cusí», *Destino*, núm. 491, 14.12.1946, p. 7.

Durant la dècada dels quaranta, Brunet es va convertir en el mentor intel·lectual d'Anna Maria. La seva relació epistolar així ho avala, com també el fet que va ésser l'escriptor qui va empènyer la germana del pintor a escriure:

Cadaqués – 27-3-47

Respetable amigo:

Varias veces me ha indicado que debería intentar escribir y yo he tratado de hacerlo escribiendo para Ud. estas cuartillas. Algunas imágenes que juntas forman un pequeño cuento.

Le ruego perdone no esté escrito en catalán, como era su deseo, pero de momento me resulta imposible y como sólo es una prueba creo no tiene importancia. En caso que a Ud. le parezca que tengo alguna disposición entonces, siguiendo su consejo, aprendería.

Le agradeceré mucho que si le parece que no vale nada lo diga sin el más mínimo reparo. Me hará un gran favor y no me causará disgusto ni sorpresa porque estoy convencida de ello, aunque con sinceridad debo decirle que he pasado un rato muy agradable escribiéndolo.

[...] He procurado dar al escrito la mayor brevedad para no cansarle aunque dudo lograr este propósito. [...] Con muchos saludos a su esposa e hija le saludo muy afectuosamente

Ana Maria¹⁵⁶

A més d'animar-la a escriure, Brunet va supervisar el procés de redacció de la seva obra *Tot l'any a Cadaqués*¹⁵⁷ i també li va suggerir, arran de les moltes converses sobre el seu germà, que hauria d'escriure el volum *Salvador Dalí visto por su hermana*, llibre que va aparèixer publicat per primera vegada l'any 1949:

Vaig començar a escriure *Tot l'any a Cadaqués*, perquè havia vingut a viure aquí després de la guerra. Tenia un hort aquí al darrera de la casa, molt gran, i em va agradar tant tot l'ambient de la naturalesa i la vida que hi havia al poble, al Cadaqués d'aquells anys, que se'm va acudir explicar-ho. I va sortir el llibre *Tot l'any a Cadaqués*. Però jo abans ja havia escrit *Salvador Dalí visto por su hermana*. Això ho havia escrit per a reflectir l'ambient de casa meva els anys que el meu germà hi va viure. Va ser una cosa que em va suggerir Manuel Brunet. Jo li havia explicat la vida de casa meva i com s'havia mistificat, que no havien explicat mai la veritat. I en Brunet em va dir «Per què no tractes d'explicar l'ambient de casa teva els anys que el teu germà hi va viure?». I vaig provar de fer aquest llibre. En Brunet em va dir que era molt bonic i em va animar a publicar-lo.¹⁵⁸

¹⁵⁶ Carta d'Anna M. Dalí a Manuel Brunet, 27.03.1947 (Fons Manuel Brunet i Solà, UdG). El conte adjuntat es titula *Ángel* i té tan sols tretze pàgines. En un llenguatge molt retòric i carregat d'imatges poètiques, Anna M. Dalí narra una història d'amor entre dos personatges, Luis i Isabel.

¹⁵⁷ Aquest llibre va aparèixer amb un pròleg de Manuel Brunet. Vegeu el capítol «Pròlegs, prefacis i un epíleg» de la primera part, p. 169-176.

¹⁵⁸ Joan Guillaumet, *Barcelona, creadors enllà, op. cit.*, p. 110-111.

Salvador Dalí es va molestar molt per la publicació d'aquest llibre –en el qual no hi ha cap esment a Gala–, i sobretot li va doldre que aparegués amb un pròleg del seu pare.¹⁵⁹ Manuel Brunet va aprofitar l'aparició del volum per carregar les tintes contra el geni empordanès: en un article de tres pàgines a *Destino*, va explicar detingudament la seva oposició a la figura del pintor. D'entrada, criticava tota l'aurèola de misticisme que envoltava l'artista i tergiversava la veritat sobre la seva figura:

En estos últimos tiempos se han escrito grandes cantidades de prosa sobre Dalí. Sin ninguna clase de sentido de responsabilidad se le ha dedicado nubes de incienso, olvidando que Dalí es el primer pintor pornográfico de nuestra época, el pintor del cuadro *Profanación de la Hostia* y el autor de la *Vida secreta*.¹⁶⁰

Sobretot, però, Manuel Brunet estava molest per la conducta suposadament immoral de Dalí. El fet que el pintor s'autoproclamés com un «transgressor» no el molestava especialment, ja que considerava que això no era cert, sinó que l'únic que feia era comportar-se de manera extravagant, amb la qual cosa la gent del seu voltant quedava enlluernada per una «il·lusió de modernitat». Considerava una prova d'aquesta teoria el fet que Dalí fins i tot havia estat expulsat per André Breton del moviment surrealista, i havia començat llavors a actuar per compte propi:

Lo más moderno de Dalí no han sido, en su segunda época, la técnica ni los elementos literarios de inspiración, sino su actitud revolucionaria en el sentido moral. [...] El immoralista Dalí debía ser considerado como un agitador, aunque haya sido expulsado del grupo surrealista francés y no tenga con él ninguna relación artística ni política. Dalí no siguió a Breton y otros en su evolución hacia el comunismo, pero su arte y su *Vida secreta* continuaron sirviendo al immoralismo.

Malgrat tot, el periodista encara intentava trobar una via de “salvació” per a Dalí, la mateixa que defensava Anna Maria. Segons la seva opinió, la major culpa del canvi d'actitud i d'estil plàstic del pintor s'havia d'atribuir als seus amics surrealistes i, sobretot, –s'ha de llegir entre línies– a Gala, la principal responsable de la conducta de Dalí:

Un día, a la luz del libro de Ana María, habrá que reconocer que el verdadero escándalo Dalí consiste en haber disfrazado a Dalí de escandaloso. Los confusionarios ignoran que se ha hecho todo lo posible para sabotear el aspecto más puro de la obra de Dalí. El surrealismo, después de raptar y secuestrar a Dalí, organizó una verdadera conspiración de silencio sobre los cuadros de nuestro pintor, anteriores a la época surrealista, la época en que fue arrebatado a su familia.

¹⁵⁹ Màrius Carol i Josep Playà, *L'enigma Dalí*, Barcelona, Rosa dels vents, 2004, p. 31.

¹⁶⁰ Manuel Brunet, «Salvador Dalí visto por su hermana», *Destino*, núm. 647, 31.12.1949, p. 1.

La principal teoria de l'article, que resumia la posició del comentarista sobre el tema, era la següent: Dalí, abans d'entrar en contacte amb el grup surrealista, demostrava un gran talent que a més es mantenia perfectament dins els límits del "bon gust". Eren els "anys feliços" de la família, quan a Cadaqués hi apareixien sovint Federico García Lorca o Sáinz de la Maza, i quan Dalí pintava uns quadres amarats de talent i tendresa prenent la seva germana com a model. Amb l'aparició del grup francès –defensaven Manuel Brunet i Anna Maria Dalí– tot aquest món va esfondrar-se, fins al punt que la suggestió dels surrealistes sobre la seva personalitat va ésser tan negativa que, com hem vist, va arribar a eludir aquestes facetes en la seva *Vida Secreta*, i a tergiversar els anys de la seva infantesa i joventut. Dins el seu llibre, la germana del pintor va manifestar de forma directa la idea que hem comentat i que després Brunet va recollir en el seu article. És un passatge que denota l'esperança que el pintor recuperés la seva pròpia personalitat després d'haver-se allunyat del grup surrealista. Segurament, Anna Maria esperava que Gala també l'abandonés, per poder així recuperar el germà estimat, l'"autèntic" d'abans de l'estiu de 1929. Com la història ha demostrat, la trajectòria de Dalí no li va donar la raó:

Los surrealistas no buscan, como ellos dicen, la realización de sus instintos; no obran espontáneamente y sin trabas, dando libre expansión al subconsciente, sino todo lo contrario. En ellos todo es premeditado, todo sigue una estricta doctrina destructiva, todo se encauza por una norma de destrucción. [...] Pero tú, Salvador, que es indudable que estás lejos de participar de corazón en estas ideas, tú debes desear que los años en que obraste bajo su impulso sean estiércol que nutra el árbol de tu vida, y no tierra que lo cubra. Porque el Cielo está arriba. Allí donde todo se eleva al purificarse, como el estiércol que al transformarse en troncos y ramas, hojas y flores, alcanza una gran altura, donde el humo queda diluido en el gran resplandor que todo lo salva.¹⁶¹

Si recuperem la llarga crítica de Manuel Brunet, veurem que també contenia una apreciació sobre la notícia de la imminent reconversió de Dalí al catolicisme. Tot i una lleugera malfiança que no es tractés d'una nova maniobra publicitària, Brunet mantenia l'esperança que l'anunci d'aquesta nova conversió fos veritable i definitiva. Finalment, el periodista va decidir tancar la ressenya amb un elogi del llibre d'Anna Maria, del qual fins llavors havia parlat ben poc. D'aquesta manera, reivindicant la importància i oportunitat del volum, Brunet es podia autofelicitar –encara que secretament– per haver animat Anna Maria a escriure'l:

¹⁶¹ Anna Maria Dalí, *Salvador Dalí visto por su hermana*, op. cit., p. 135-136.

Ana Maria pinta un bodegón como lo pinta un Dalí. Su pluma tiene una rara potencia verbal, unas líneas y un colorido dalinianos. A su hermano, Ana Maria le ha hecho un retrato viviente como un Holbein. Su libro es un documento interesantísimo para la historia artística española, para el Ampurdán, para el pueblo de Cadaqués y la ciudad de Figueras.¹⁶²

Aquest text de Manuel Brunet va arribar al coneixement de Salvador Dalí, que va contestar el seu adversari. No ho va fer públicament, sinó que des de Nova York va enviar una carta, directament a Brunet, demanant-li rectificar algunes de les manifestacions aparegudes en l'article.¹⁶³ La carta deia el següent:

- Confidencial -
The St. Regis
S. Dalí -
Fifth Avenue and Fifty-fifth Street
New York

Señor Manuel Brunet: Considero su artículo sincero, i por esto le pido de rectificar públicamente la lista de falsedades cronológicas que serán citadas en mi próximo libro una vez verificadas por Usted i de acuerdo con su conciencia.

Mis primeros cuadros típicamente surrealistas de tipo sexual, fueron pintados en FIGUERAS 2 años antes de conocer NINGÚN SURREALISTA
etc. etc. etc.

Lamentaría que mi posición DE CATOLICO MILITANTE FUERA subestimada precisamente en España CATÓLICA, ya que ha sido acogida con gran «comprensión» en los Estados Unidos que CONOCIAN mi última PÁGINA de mi «vida Secreta».

Le Saluda

S. Dalí 1950

LA IRONIA DEL scepticisme FRANCÉS
es MÁS NATURAL

Manuel Brunet no es va retractar. Llavors, Salvador Dalí va decidir canviar de tàctica, i va començar a criticar-lo corrosivament. Abans que es fessin públiques les primeres declaracions en aquest sentit, però, trobem nous exemples de la relació entre Brunet i Anna Maria Dalí. No hem d'oblidar que, just després de publicar *Salvador Dalí visto*

¹⁶² Manuel Brunet, «Salvador Dalí visto por su hermana», *op. cit.*, p. 3.

¹⁶³ Carta de Salvador Dalí a Manuel Brunet, [15.01.1950]. Fons Manuel Brunet i Solà, UdG.

por su hermana, Anna Maria va començar a treballar en la redacció de *Tot l'any a Cadaqués*, llibre que, com hem assenyalat amb anterioritat, va ésser degudament supervisat i prologat per Brunet. Entre comentari i comentari sobre l'evolució de l'obra, Anna Maria intercalava en les seves cartes declaracions sobre el seu germà:

Afortunadament la tarda que vaig passar amb Ud. ha sigut molt útil i seguint els consells que va donar-me jo mateixa he corregit el llibre. Naturalment que no haurà pas sigut el mateix que si ho haguéssim pogut continuar junts, però he fet tot quant m'ha sigut possible atenint-me a les seves indicacions.

Suposo està *enterat* de que el meu germà es aquí a Cadaqués. No ens molesta pas per res, uns a Port-Lligat, els altres al Llaner, ens ignorem per complet, però ara sí que veig que és un cas perdut i a més digne de llàstima. Està allí sol, tancat, no veu a ningú, aïllat completament! Ni tan sols ha pogut anar a veure al Dr. Salazar per *enterar-se* del que té el seu pare!

[...] En fi, Déu vulgui que algun dia pugui tornar en si. Ens va venir a veure i va ser la cosa més absurda del món. Ja li explicaré quan ens veurem. Està amb un gran nerviosisme, jo crec que tot això perjudica el seu art. Té dins seu una lluita tant inútil com estranya.¹⁶⁴

Les crítiques de Salvador Dalí contra Manuel Brunet es van fer esperar fins el 19 d'octubre de 1950. Van ésser pronunciades en una conferència celebrada a l'Ateneu Barcelonès plena d'excentricitats que fins i tot va arribar a aparèixer al Nodo.¹⁶⁵ Es titulava «Por qué fui sacrílego, por qué soy místico», i Dalí hi va reafirmar la seva conversió al misticisme. Es va confessar «catòlic, apostòlic i romà» i va destacar-se com l'únic pintor contemporani que tornava a prendre motius bíblics per a les seves obres. Va aprofitar, a més, per carregar contra el periodista, dient que «Brunet havia estat el seu enemic sistemàtic durant anys, i que sempre s'havia escarrassat a treure a la llum exemples de la seva passada conducta "sacrílega"». ¹⁶⁶ Sense dir-ho, també l'acusava de ésser l'instigador del llibre de la seva germana i, per tant, ésser el principal responsable de les calúmnies de l'obra. Aquest atac va generar una reacció negativa entre l'auditori, «sobretot quan Dalí va enumerar les diferències entre ell i Brunet, que anaven de la roba, la saliva, les corbates i la intel·ligència fins als... comptes corrents». ¹⁶⁷ Així, doncs, Dalí vituperava el periodista com el seu enemic més directe, amb la qual cosa va començar a qualificar els «antidalí» de «brunets».

La teoria de Dalí al voltant de la paternitat de Manuel Brunet sobre el llibre no anava pas gaire desencaminada, si ens atenem a la correspondència entre el

¹⁶⁴ Carta d'Anna Maria Dalí a Manuel Brunet, 08.06.1950, Fons Manuel Brunet i Solà, UdG.

¹⁶⁵ Ian Gibson, *La vida excessiva de Salvador Dalí. op. cit.*, p. 642.

¹⁶⁶ Màrius Carol i Josep Playà, *L'enigma Dalí, op. cit.*, p. 191.

¹⁶⁷ Ian Gibson, *La vida excessiva de Salvador Dalí. op. cit.*, p. 633.

comentarista i la germana del pintor. A l'obertura del seu llibre *Salvador Dalí y sus enemigos*,¹⁶⁸ en una diatriba fulminant contra tots els anti-Dalí i, sobretot, contra Brunet, Miguel Utrillo anava més enllà i acusava el periodista d'haver escrit el llibre:

Si de ellos dependiera, hasta llegarían a negarle [a Dalí] el mismísimo aire que todo ser humano tiene derecho a respirar. Y ello sucedería sin otro motivo más justificado que el pretexto, desde luego muy poco elegante, de querer complacer y hacer el juego al escritor Manuel Brunet, que puede que sepa y hasta entienda de muchísimas cosas, pero lo que es de arte, no entiende absolutamente nada. Pero habitante de Figueras, hubo de prestarse a hacer –estamos hablando de un escritor y polemista de reconocida solvencia– un libro que pensado, planeado y mal hilvanado por Ana María Dalí (pero no escrito) tenía que pulverizar a Salvador Dalí y a toda su obra.

[...] ¿Qué se pretende? ¿Hacer cambiar la trayectoria vital de un hombre que pasa de la cuarentena y que es conocido en el mundo entero, todo para complacer, repito, a Manuel Brunet o a sus contertulios del figuerense Café Sport? ¿Es que solamente ha pecado y ha escandalizado en el mundo Salvador Dalí? ¿Acaso el propio Manuel Brunet ha sido siempre vaticanista?

Manuel Brunet no va escriure personalment el volum, però no podem negar l'evidència que les seves opinions van comptar molt en el resultat final de l'obra, tal com es desprèn d'una carta enviada per Anna Maria Dalí al periodista poc abans de la publicació del volum per l'editorial Joventut:

Tot marxa estupendament i el Sr. Zendrera està segur de que el llibre podrà sortir abans de Nadal. Tinc un gran interès en llegir el seu article i si no li és molta molèstia li agrairé infinitament que quan el tingui fet me l'envii si és que jo abans no he anat a visitar-lo. Li adjunto una foto que és la que a mi m'agradaria que l'acompanyés en cas que tingui que haver-n'hi alguna. És la que Ud. també va triar.

He estat uns dies a Barcelona ultimant l'assumpte dels gravats i de les fotografies. Hi van dibuixos de Garcia Lorca, facsímils de cartes i molts retrats. Crec que el llibre li agradarà molt [...]. Aquest llibre que aviat veurem editat és també de Ud., que sense la seva ajuda espiritual que tants ànims m'ha donat potser mai l'hauria fet.

Una volta més Sr. Brunet, ja sap que li agraeixo. Esperant veure'l aviat rebi tot el meu afecte.

Records a la seva esposa i filla.

Anna Maria Dalí¹⁶⁹

La polèmica entre Salvador Dalí i Manuel Brunet va tenir encara altres capítols abans de tancar-se. Arran de la conferència de Dalí a l'Ateneu, tan sols dues setmanes després, el periodista va escriure un article per a *Destino* titulat «El mito Dalí», que va aparèixer publicat el 4 de novembre del mateix 1950. En aquest treball, l'autor es va mostrar

¹⁶⁸ Miguel Utrillo, *Salvador Dalí y sus enemigos*, Sitges-Barcelona, Ediciones Maspe, 1952, p. 7-8.

¹⁶⁹ Carta d'Anna Maria Dalí a Manuel Brunet, 12.11.1949, Fons Manuel Brunet i Solà, UdG.

molest pel que considerava un intent de Dalí de falsejar la seva pròpia biografia per demostrar que Gala l'havia recuperat per a la mística, i va contraatacar assenyalant que tota l'obra del pintor des de 1929 havia consistit en un enaltiment de Gala:

Toda la obra de Dalí desde 1929 es un homenaje a Gala. La admiración por esa mujer le induce ahora a falsificar su propia historia. Y la influencia que Gala ha tenido en ella. No es, pues, él quien habla o escribe sino su inspiración. En obsequio a Gala se ha intentado hacer olvidar toda la producción pictórica anterior a 1929, porque para ser un leal amigo de Dalí hay que empezar por admitir que es Gala quien le ha enseñado a pintar, que ella ha sido su musa y su maestra. Y no obstante, el Dalí más puro había hecho su aparición bastante antes de 1929. En obsequio a Gala la literatura que produce el pintor ridiculiza y difama hasta la falsedad a las pocas mujeres que aparecen en la vida de Dalí antes de 1929.¹⁷⁰

Aquesta crítica furibunda a Gala es devia al fet que Dalí, en la seva conferència, havia afirmat que abans de conèixer la seva musa sempre s'havia comportat de forma panteista, fins que aquesta l'havia recuperat per a la catolicitat. Aïrat, Manuel Brunet blasmava el pintor declarant que era una falsedat absurda, ja que nombrosos testimonis permetien demostrar que la conversió precisament havia succeït a la inversa. Amb tot, l'autor va trobar una explicació per a ell molt evident a tota aquesta història de les declaracions de Dalí reafirmant-se com a «místic» (que el periodista considerava una "segona conversió" en sentit invers a l'experimentada pel pintor el 1929): tot es devia a una maniobra de mercat. De tota manera, el talent de Dalí era innegable, amb la qual cosa si aquest empenia la producció d'obra de caràcter catòlic, el comentarista ho aplaudia, però no tolerava les sortides de to discordants i exhibicionistes:

La falsificación de la historia es, pues, evidente, Pero ¿qué motivos tendrá nuestro pintor para tan grosera falsificación? Yo creo sinceramente que Dalí pinta sinceramente la *Madona de Port Lligat*. Pero si Dalí sentía la necesidad espiritual o económica de dar una media vuelta a la derecha no era preciso manifestar que encontró el camino de la mística entre los surrealistas. La prueba de que no lo encontró es que *Vida secreta* es casi reciente. No es elegante ir por el mundo diciendo: «Antes era sacrílego; ahora soy un místico. Y ahora, como antes, siempre he buscado el éxtasis». [...] Si Dalí desea conquistar los mercados de España e Italia –porque parece que eso urge–, deberá proceder con cierto cuidado porque en cosas de mística los españoles tenemos más idea que los americanos. Se lo dije a Dalí otra vez al señor Dalí, en el único artículo adverso que antes del presente le he dedicado y que publiqué en estas columnas el día 31 de diciembre de 1949, artículo que nos ha valido el honor de personificar a todos los provincianos: si quiere pintar el templete de

¹⁷⁰ Manuel Brunet, «El mito Dalí», *Destino*, núm. 691, 04.11.1950. p. 4.

Bramante que lo pinte, si le dejan, pero que no entre allí con el diablo, la pompa y sus anécdotas.
¡Pinte y calle, señor Dalí, come y calla!¹⁷¹

En aquest article, Manuel Brunet va desfermar el seu tarannà combatiu, disposat a tancar del tot aquesta qüestió. Estava tip de les “extravagàncies” del pintor, i el que l'exasperava és que un “sacríleg” com Dalí s'atrevis a no prendre's seriosament la religió i fins i tot en fes befa. Perquè encara que en l'article manifestés que creia sincerament en la conversió l'artista, segurament el seu recel era força important. Degut a la vehemència de les seves declaracions, aquest article va ésser molt aplaudit per la germana del pintor:

El seu article és magnífic. [...] No pot ser millor, però em poso en el lloc de l'adversari seu, ¿què pot contestar-li?

1. Que l'obra de Dalí després de 1929 és molt important.
2. Que si això és cert, com ho és en efecte, que alguna cosa deu a Gala.

Respostes que jo donaria en aquest cas, ja que fatalment també conec aquesta assignatura:

1. Que efectivament l'obra de Dalí és molt important després de 1929, però que també ho fou abans i molt més encara deguda a la joventut del pintor.
2. Que és cert que des de 1929 deu moltes coses a Gala, entre elles l'haver ingressat al grup surrealista de París, li deu tots els escàndols i profanacions que durant els anys que va estar unit a aquesta gent va fer i que tan fatals conseqüències li han portat i li porten encara en l'ordre moral de la seva vida i també, i això és indiscutible, les dificultats que ara troba per pintar en el Vaticà.

Tot això i molt més encara d'aquest mateix estil deu a Gala, doncs si la vida de Dalí en 1929 no s'hagués desviat ara no s'hauria de sincerar de res en absolut ni hauria hagut de fer cap conferència explicant mentides sobre «Por qué fui sacrílego y por qué soy místico». [...] Però s'ha *empenyat* en que el públic vegi blanc el que és negre i negre el que és blanc, i això li serà fatal perquè la gent ja bada, però no pas tant... Aquesta conferència per ell ha sigut un veritable desastre.¹⁷²

Finalment, hem de dir que la crítica de Brunet trontollava en alguns punts. El periodista es queixava que Dalí falsejava la pròpia biografia dient que abans d'entrar en contacte amb el grup surrealista havia estat sacríleg, i sostenia que abans de 1929 havia mantingut una conducta immaculada. Aquesta teoria no va poder continuar essent sostinguda a partir de mitjans de novembre de 1950, quan va rebre una carta del crític d'art Sebastià Gasch –juntament amb Lluís Montanyà i Salvador Dalí, autor del *Manifest Groc* el 1928– en la qual detallava alguns fragments d'una carta que li havia adreçat Dalí pels volts de 1929:

¹⁷¹ Manuel Brunet, «El mito Dalí», *op. cit.*, p. 4.

¹⁷² Carta d'Anna Maria Dalí a Manuel Brunet, 08.11.1950, Fons Manuel Brunet i Solà, UdG.

Fragments d'una lletra de Dalí –sense data– escrita segurament pels volts de l'any 1929.

«Primer de tot dec confessar-te l'absència més absoluta del fenomen religiós des de ja els meus primers anys; vaig fer la comunió sacrílegament, sense el més petit escrúpol. Des de llavors no recordo la més petita inquietud d'ordre metafísic. Tot això probablement és d'una absoluta anormalitat, però és indubtable almenys que aquesta anormalitat ha estat allò que més íntimament ha anat lligat a la meua vida...»

«La primera època de Madrid que comença la meua gran amistat amb Lorca [...] es caracteritza ja per l'antagonisme violent des seu esperit eminentment religiós (eròtic) i el meu anti-religiosisme (sensual)...»

«Maritain troba la poesia de les coses perquè hi veu la presència de Déu, a mi aquesta presència em faria una nosa terrible. Les seves propietats físiques són suficientment divines per a no tenir temps de buscar l'emoció en el seu interrogant».¹⁷³

Tot i assabentar-se del contingut d'aquesta carta, que per tant desmentia les afirmacions de Manuel Brunet i Anna Maria Dalí sobre l'actitud decorosa del pintor abans de connectar amb el grup surrealista, el periodista va continuar encès contra Dalí i contra les seves obres. Segurament llavors no es devia creure l'actitud del "sacríleg" reconverit a "místic" de l'any 1950, i devia considerar que Dalí estava essent completament hipòcrita davant la catolicitat tan sols amb fins publicitaris. En aquest sentit, en el pròleg a l'obra *Tot l'any a Cadaqués* d'Anna Maria Dalí, Brunet va reblar el clau sobre "l'esperit diabòlic" de la pintura de Dalí.¹⁷⁴ La fixació de l'escriptor contra el pintor es va tornar obsessiva, irracional, com va comentar algun dels seus companys de tertúlia d'aquell temps:

Jo no sé pas quines connotacions irreverents o blasfemes devia trobar en el cèlebre *Crist de Sant Joan de la Creu* o en la *Madonna de Portlligat*, però el cas és que blasmava i vituperava els dos quadres contínuament; en petit comitè, en públic, als diaris, a tot arreu. Li agafà una autèntica fòbia contra les dues obres d'art i, de retruc, contra el seu autor, Salvador Dalí. El criticava tan a dojo que Dalí, l'any 1950, a tots els seus enemics els anomenava «Brunets». La gresca durà moltes setmanes, fins que algun artista –possiblement Bartomeu Massot– dibuixà la portada d'unes capses de llumins amb una caricatura de Brunet, braços en creu, despotricant contra Déu i sa Mare de Cadaqués. [...]. La facècia el tocà de prop, el ferí, l'humilià, i la difamació del crucificat dalinià va cessar *ipso facto*. Fages de Climent, sempre oportú, va engiponar un epigrama que aviat es va fer famós a l'Empordà:

¹⁷³ Carta de Sebastià Gasch a Manuel Brunet, 10.11.1950, Fons Manuel Brunet i Solà, UdG. La vacil·lació en les dates apuntades per Gasch les explica el mateix crític, el qual també es mostra malfiat per aquesta nova conversió de Dalí: «Sento de no poder ésser precís pel que fa a les dates d'aquests documents. Dalí mai no signava les cartes –en tinc més d'un centenar, i totes dient allò contrari d'allò que ara defensa– que m'adreçava».

¹⁷⁴ Vegeu el capítol «Pròlegs, prefacis i un epíleg» de la primera part, p. 169-176.

En Brunet, ofès pels mistos,
 Diu: Madones i Sants Cristos
 d'en Dalí, me'ls dono per ben vistos.¹⁷⁵

El mateix Carles Fages de Climent va donar la seva opinió sobre tot l'afer en el text dedicat a traçar el perfil de Manuel Brunet, i va constatar l'actitud intolerant del periodista respecte aquest tema. En el seu relat, s'aprecia com la polèmica entre l'escriptor i el pintor va condicionar la placidesa habitual del món intel·lectual figuerenc del moment:

Las visitas frecuentes de la hermana de Dalí coincidiendo con unas semanas de antelación en la publicación de un libro poco agradable para el pintor de Port-lligat, fueron interpretadas, en la ciudad, como una colaboración, y le valieron la panfletaria inactiva de Salvador en el Ateneo Barcelonés. Desde aquel instante resultó muy difícil ser amigo de Dalí prescindiendo del consentimiento del ofendido. Sin dejar de comprender su posición, los intelectuales del grupo Canigó, la benemérita revista, yo mismo, considerábamos compatible ser amigos del pintor y a la vez del escritor. Esto había de proporcionarle nuevos disgustos.¹⁷⁶

L'últim episodi del conflicte entre Salvador Dalí i Manuel Brunet es va produir arran d'una nova conferència del pintor, pronunciada aquesta vegada al teatre María Guerrero de Madrid a mitjans de novembre de 1951, titulada «Picasso y yo». En unes notes manuscrites del pintor conservades al Centre d'Estudis Dalinians es pot apreciar la gestació dels atacs contra Brunet que es concretarien posteriorment a la conferència. En aquestes notes, Dalí va escriure el següent:

Mi éxito lo debo:

1. A mí
 2. A mi esposa Gala
- I tercero a los Brunets

Para mí (ya) no existe el benemérito periodista Manuel Brunet, existe como los Brunets, que son una clase de gente especialísima que he encontrado en todas las localidades países de Europa i de América i que se pueden definir i localizar como los AntiDalí por esencia i por impotencia. Un

¹⁷⁵ Narcís Pijoan, «Manuel Brunet tindria cent anys», *op. cit.*, p. 40. Josep Pla recull també aquest epigrama dedicat a Brunet, però comenta erròniament el seu significat, quan declara que Brunet estava ofès pels mistos perquè «s'encenen poc» (Josep Pla, *Escrits empordanesos*, O. C. XXXVIII, Barcelona, Destino, 1980., p. 353).

¹⁷⁶ Carles Fages de Climent, «Manuel Brunet», dins *Els meus difunts*, *op. cit.*, p. 6-7.

Brunet es el contrario de Dalí, físicamente, moralmente como inteligencia, como destino, como futuro.¹⁷⁷

Finalment, la conferència va anar precedida d'unes paraules del cineasta Edgar Neville, en què va elogiar l'artista i va carregar contra els «Brunets»:

Debieron ser unos primos de los *brunets* los que se oponían el año cuarenta a que volvieran a entrar en nuestro país, a seguir con su tarea, los grandes doctores y los grandes arquitectos, porque creían que la guerra no había tenido más objeto que dejarles a ellos el campo libre, sin comprender que ese espíritu estrecho no lo podían tener los que acababan de hacer Brunete.¹⁷⁸

En la conferència, Salvador Dalí va tornar a explicar en què consistia el tipus d'homes que ell anomenava «brunets» i els motius pels quals el detestava:

¿De dónde proviene este sensacional divorcio entre nuestros grandes pintores y el país? Una de las principales razones es, sin duda, la existencia de un tipo específico de mentalidad que, para la facilidad de nomenclatura, yo llamo y llamaré la mentalidad de los Brunets, que son los hombres que desde la última conferencia de Barcelona trato de popularizar. Este nombre es derivado del distinguido escritor catalán Manuel Brunet, prototipo del antidaliniano sistemático. La mentalidad de los Brunets, que a pesar de su hostilidad tiene su lado bueno y estupendo, consiste en lo siguiente: ellos dicen: tal o cual pintor se han hecho famoso, ha logrado enredar a los museos más expertos de París, Chicago, Berlín y Londres; se han publicado sendos ensayos en Bélgica y en el Japón. Muy bien. Pero en Figueras no nos enredarán (Risas.) [...] La mentalidad de los Brunets se opone sistemáticamente a todo cuanto se sale de lo corriente, y esta mentalidad, que en períodos de un gran Renacimiento como el divino italiano hubiera sido una mentalidad plausible, resulta mucho menos plausible en la época de la mediocridad que tenemos el honor de vivir.¹⁷⁹

Destino es va afanyar a respondre als atacs sobre el seu comentarista. No obstant això, no va replicar les afirmacions de Salvador Dalí, a qui permetia les «insanidades» tot considerant que l'extrafolaritat formava part del seu ofici, sinó les declaracions d'Edgar Neville:

Manuel Brunet es un escritor digno y serio, una persona que pública y particularmente ha de estar muy por encima de los juegos de dudoso ingenio de Edgar Neville. No sabemos que Edgar Neville conozca a Manuel Brunet. Si lo conociese, su conducta al aludirle es indecorosa, pues

¹⁷⁷ Salvador Dalí, [Idees exposades al Manifest místic i resposta a Manuel Brunet], 1950, conservades al Centre d'Estudis Dalinians (Fundació Gala-Salvador Dalí) de Figueres.

¹⁷⁸ Miguel Utrillo, *Salvador Dalí y sus enemigos*, op. cit., p. 78.

¹⁷⁹ Salvador Dalí, «Picasso y yo», *Correo literario. Arte y letras hispanoamericanas*, núm. 37-38, 15.12.1951, p. 16-17.

miente deliberadamente al hacer estas afirmaciones. Si no le conoce su posición es aún más triste, pues demuestra una absoluta irresponsabilidad en sus afirmaciones.¹⁸⁰

El director en funcions de la revista en aquells moments, Álvaro Ruibal, en una carta personal al periodista, li va reiterar en privat el suport que *Destino* havia mostrat en públic, en uns termes completament addictes al règim que il·lustren el caràcter dels vencedors de la guerra, caracteritzat per Josep Maria Solé i Sabaté com a totalment impregnat del «record propagandístic de la guerra i la voluntat permanent de continuar essent vencedors».¹⁸¹ La carta, taxativa i duríssima, és una bona mostra d'aquest tarannà:

Santiago, 27-XI-51

Mi querido amigo Manuel Brunet: Acabo de leer en *Destino* la nota que publica en defensa de su honorabilidad. Al margen de toda clase de triquiñuelas no sabía el origen de semejante lío. Revisé los periódicos pasados y leí la canallesca alusión de Edgar Neville.

Siempre sostuve la teoría de que existe una internacional de la homosexualidad, y que esta organización es mucho más peligrosa que la comunista. Me dejó, pues, tan campante, el hecho de que los grandes maricas nacionales, tanto activos como en potencia, se hayan reunido a comer en torno a uno de los peores cínicos de Europa. Que estos narcisos se agrupen a comer me parece bien puesto que los maricas tienen que comer, forzosamente. Ahora bien, que después, hartos, encandilados por las copas, digan, por ejemplo, que Dalí es un alma pura que se eleva hacia el cielo y que se trate de parangonarlo con Santa Teresa de Jesús, me parece excesivo. Don Eugenio Montes dijo estas monstruosidades.

Estamos, pues, ante una organización poderosa. La famosa masonería comparada con esto es un juego inocente e infantil. Y usted ¡claro está! les molesta. Y le clavan un puñal de mala leche mariconeril.

Estos pederastas encaramados en los altos puestos hacen y deshacen a su antojo. Afortunadamente no creo lejano el día en que podamos emprenderla con ellos no a tiros ni a linternazos, sino simplemente a patadas en el culo.

Y vaya para usted el testimonio de mi adhesión a su persona y a su obra, aunque con ella tengo pocos puntos de contacto. Usted no estuvo en Brunete. No sé si Edgar Neville estuvo. Pero si de guerra se trata tiene usted el afecto y la admiración mía, que yo sí estuve en la guerra, y modestamente tengo una medalla militar ganada por mi gloriosa unidad en febrero de 1936 luchando a pulso en el Alto del Jecir.

Un fuerte abrazo de

Álvaro Ruibal¹⁸²

¹⁸⁰ [s. s.], «El señor Neville no es sólo malo dirigiendo películas», *Destino*, núm. 746, 24.11.1951, p. 3.

¹⁸¹ Josep Maria Solé i Sabaté, *La repressió franquista a Catalunya*, Barcelona, Edicions 62, 1985, p. 51.

¹⁸² Carta d'Álvaro Ruibal a Manuel Brunet, 27.11.1951, Fons Manuel Brunet i Solà, UdG.

Les diatribes del pintor empordanès contra Manuel Brunet eren totalment públiques, fins al punt que en una edició del *Manifeste mystique* presentat a París Dalí el 1951 va dedicar l'última pàgina al periodista, amb dibuix inclòs.¹⁸³

Mientras Zurbarán y Velázquez aumentan en importancia metafísica, los "Brunets" suspiran como ruiseñores en su chochez confitada y superfina. Los Brunets es el nombre que Dalí ha adoptado para todos los antidalinianos y que son los mismos que en su época obligaron a Santa Teresa a abandonar Ávila sacudiendo el polvo de sus sandalias.¹⁸⁴

Aquesta és l'última notícia que tenim d'aquesta polèmica, amb la qual cosa creiem que van acabar llavors els vituperis públics de Manuel Brunet contra Dalí, no sabem si degut a un esgotament del tema o bé al ridícul que va sentir en ésser objecte de burles a la tertúlia figuerenca, la qual cosa potser el va fer adonar que havia portat la qüestió massa lluny i corria el perill de sortir-ne malparat.

Creiem que hem aconseguit finalment posar ordre, analitzar i interpretar al material de què disposàvem, per poder entendre una de les polèmiques més famoses que va sostenir Manuel Brunet. D'aquesta manera hem volgut mostrar un nou exemple del seu esperit combatiu i de la seva independència ideològica, la qual a vegades el va portar, com creiem en aquest cas, a desenfocar l'assumpte i perdre'n la perspectiva adequada. En definitiva, el tarannà singular de Brunet podia provocar que arribés a obsessionar-se de manera forassenyada contra algú o alguna cosa, amb la qual cosa la seva crítica llavors era incansable. En aquest cas, Dalí no va ésser qui va incitar aquest conflicte personal, sinó que va ésser el periodista qui va buscar la confrontació que, després –diguem-ho tot–, Dalí va alimentar. Amb tot, Manuel Brunet segurament devia tenir la consciència tranquil·la, perquè havia obrat segons li dictava el seu criteri.

¹⁸³ Carta d'E. Bosch Dorca a Manuel Brunet, 01.08.1951, Fons Manuel Brunet i Solà, UdG.

¹⁸⁴ Salvador Dalí, *Manifiesto místico, Suplemento del Libro la Tramuntana*, Figueres, Ediciones extraordinarias de *El Ampurdanés*, 1952. Citem a partir d'aquest volum, conservat al Centre d'Estudis Dalinians, perquè no hem pogut consultar l'original. Curiosament, aquest fragment no apareix a l'Obra Completa del pintor, al capítol en què apareix editat el *Manifest místic* (Salvador Dalí, «Manifest místic», *Obra Completa de Salvador Dalí, vol IV, Assaigs*, Barcelona, Destino-Fundació Gala-Salvador Dalí, 2005, p. 636-641.

2.3. L'ESCRITOR-PERIODISTA: COMPARATIVA AMB AUTORS CATALANS CONTEMPORANIS

En aquesta part de l'estudi sobre la figura de Manuel Brunet proposem un examen de la seva relació amb dos dels autors catalans de la generació d'entreguerres que han tingut una major rellevància per a la literatura catalana: Josep Pla i Josep M. de Sagarra.

En el cas de Josep Pla, el nostre objectiu és establir una comparativa entre ell i Manuel Brunet, ens fixarem principalment en el repàs de la seva evolució ideològica i comentarem les semblances en la trajectòria professional dels dos autors. En la relació amb Josep Maria de Sagarra, en canvi, analitzarem els exemples i referències principals al poeta barceloní que conté l'obra de Brunet i que ens permeten dibuixar amb detall l'admiració que el periodista li professava.

Es tracta, per tant, de dos punts de vista diferents, però amb el mateix doble objectiu: d'una banda, contribuir a perfilar de la manera més completa possible el retrat intel·lectual de Manuel Brunet; i de l'altra, aportar la informació nova que hem localitzat sobre aquests dos autors cabdals de la història literària catalana.

2.3.1. Josep Pla, l'autèntic escriptor-periodista

2.3.1.1. MANUEL BRUNET A L'OBRA COMPLETA

A l'hora de formar-nos una opinió de la personalitat d'un intel·lectual català del segle XX, sempre és recomanable comprovar si Josep Pla s'hi refereix en la seva *Obra Completa*. En el nostre cas, era més que probable que Manuel Brunet hi aparegués en un o altre lloc, tenint en compte que tots dos van compartir redacció a *Las Noticias*, *La Publicitat*, tertúlia a l'Ateneu Barcelonès, col·laboració a *La Veu de Catalunya*, exili a Roma durant la guerra i col·laboració a *Destino* en la postguerra.

En aquest sentit, la trajectòria dels dos personatges pot semblar paral·lela, però presenta diferències importants. D'una banda, el catolicisme abrandat de Brunet sempre va ésser motiu de burla irònica per part de l'escriptor de Palafrugell, i de l'altra, les seves maneres de treballar eren considerablement diferents. L'un va ésser un periodista de redacció, de taula, que acumulava dades de diverses fonts, les contrastava i després amb totes elles elaborava els articles, un «descargolador» de telegrams, tal com deia ell mateix.¹⁸⁵ Per contra, l'altre va ésser un periodista viatger, que es desplaçava al lloc dels fets i preferia ésser testimoni directe de l'acció. Una altra distinció important rau en el to

¹⁸⁵ Jaume Passarell, *La Publicitat, diari català, op. cit.*, p. 13.

dels dos personatges. En termes generals, així com Brunet era un periodista que destacava per la seva impetuositat i compromís amb els problemes que vivia la societat, Josep Pla, al seu torn, era escèptic i antidogmàtic, més irònic, i es va convertir en universal retratant allò que és atemporal. Aquest fet es va accentuar sobretot en l'època de *Destino*, on Brunet redactava la secció «El mundo y la política», on repassava l'evolució de la conjuntura política europea i internacional, mentre que Pla tenia com a secció fixa «Calendario sin fechas», una col·laboració de tema lliure que no implicava una relació directa amb l'actualitat.

No obstant això, si hem d'ésser fidels a la veritat, hem de reconèixer que Josep Pla va eclipsar la resta d'escriptors-periodistes catalans del moment amb el seu talent literari, amb la qual cosa a Manuel Brunet, professionalitzat com a periodista i amb molt poca obra literària, li va quedar poc marge d'influència.

Dels 45 volums de l'*Obra Completa* de Josep Pla, Manuel Brunet apareix en 18.¹⁸⁶ En alguns casos són mencions puntuals, però en d'altres apareix al llarg d'unes quantes pàgines. En aquest sentit, és molt interessant el fet que Josep Pla dedica a l'autor vigatàun «Retrat de passaport» datat presumiblement el 1924 en el dissetè volum. Respecte a aquestes referències, hem d'assenyalar que se centren en tres etapes de la vida de Brunet: els inicis literaris com a periodista i escriptor, la seva etapa a Roma i el seu paper a *Destino*. D'altra banda, són concretes i ben delimitades, fruit de l'experiència i el contacte directe entre els dos autors.

Pel que fa a la primera etapa, aproximadament pels volts de 1919, Manuel Brunet va ésser definit per Josep Pla a través d'una conversa amb Miró Folguera, director de *Las Noticias*, diari al qual Pla volia entrar a treballar. En aquell moment, l'autor d'*El quadern gris* pretesament encara no coneixia Brunet, tot i que tenia una opinió molt positiva de la seva literatura,¹⁸⁷ i Miró es proposava presentar-l'hi:

-Si es presenta l'ocasió, l'hi presentaré. [...] Brunet i jo som els qui tanquem el diari. Gairebé cada dia ens hi toquen quarts de cinc del matí. És pesat... De vegades sortim plegats, al carrer. Brunet té alguns anys més que vostè; em semblen, a més a més, molt diferents. Brunet és un home silenciós, misantròpic, solitari. Abans venia a l'Ateneu i freqüentava la penya del doctor Borralleras. Ara

¹⁸⁶ Són els següents: *Primera volada* (O. C., III), *Sobre París i França* (O. C., IV), *Homenots. Primera sèrie* (O. C., XI), *Notes disperses* (O. C., XII), *Tres artistes* (O. C., XIV), *Homenots. Segona sèrie* (O. C., XVI), *Retrats de passaport* (O. C., XVII), *Homenots. Tercera sèrie* (O. C., XXI), *Notes per a Sílvia* (O. C., XXVI), *Homenots. Quarta sèrie* (O. C., XXIX), *Prosperitat i rauxa de Catalunya* (O. C., XXXII), *El passat imperfecte* (O. C., XXXIII), *Per passar l'estona* (O. C., XXXVI), *Itàlia i el Mediterrani* (O. C., XXXVII), *Escrits empordanesos* (O. C., XXXVIII), *Caps-i-puntes* (O. C., XLIII), *Darrers escrits* (O. C., XLIV) i *Imatge Josep Pla* (O. C., XLV); tots ells publicats a l'editorial Destino.

¹⁸⁷ Vegeu el capítol «Jove valor de la prosa catalana» de la primera part del treball, p. 106-108.

s'ha retirat de tot contacte amb la gent. És un ex-seminarista que s'ha fet ateu. Aquesta classe de moviments no són gaire bons per a l'esperit, són anormals, perquè sempre hi ha la possibilitat que de l'ateisme hom torni a la llana pura i simple. [...] A més, és molt impressionable. [...] Brunet té una falla: no té ni la més lleu idea del món anglo-saxó, que és el més important de la terra.. Ara està afectat per la revolució russa, imagini's! És una reminiscència del dogmatisme de seminari... A part de les hores de nit, que passa a la redacció, no sé pas quina vida fa. Deu fer la vida del vigatà exiliat a la Rambla...

-Brunet és un excel·lent escriptor... –que jo vaig dir.

-N'estic segur... però en tant que redactor de *Las Noticias* ha hagut de deixar a la porta totes les seves condicions personals. A la casa, es dedica a posar títols i inflar o desinflar telegrams. Fent aquesta feina és molt apreciable.¹⁸⁸

No és aquest l'únic moment en el qual Pla va referir aquesta etapa de la vida de Manuel Brunet. En l'«Homenot» dedicat a Andreu Nin, hi ha un comentari sobre el gran respecte que va tenir-li sempre l'autor vigatà, tot i que després el repudiés. Aquest canvi d'opinió és degut a la versatilitat de caràcter tan típica i comentada del periodista:

En les innombrables converses tingudes amb Brunet sobre aquesta etapa de la seva vida, vaig constatar sempre l'impacte que Nin havia produït en el seu esperit. Bastants anys enrera, Brunet parlava bé de Nin; després de la guerra, en parlà, és clar, malament. Això era normal en ell –era la seva mateixa vida. Ara: tant quan en parlava bé com quan en parlava malament, ho féu amb un cert respecte. I això ja era més rar en ell –en aquell esperit tan versàtil, però d'una versatilitat violenta. (Precisament perquè Brunet era un versàtil violent, aferrissat i energumènic, semblava l'esperit més sòlid i invariable de la terra, ja que els versàtils corrents solen ser tous, flonjos i inconsistents.¹⁸⁹

En un altre episodi, enmig del caliu periodístic de l'època, Manuel Brunet era vist l'any 1919 com una figura trasplantada a un món que no era el seu:

En aquell món de periodistes desenfrenats (gossos sense collar) i de senyorettes de bordells de la proximitat, entaulats davant dels plats d'arròs de peix i de porrons de vi fresc, la presència de Brunet, d'una blancor esgrogueïda, vestit de negre, amb un barret i una xalina negres, miop, taciturn i sagristanesc, semblava equivocada i aberrant. [...] Per altra part, Brunet era un home d'una visible voracitat alimentària. L'arròs de peix li agradava enormement.¹⁹⁰

Com podem comprovar, Josep Pla era molt càustic amb el Manuel Brunet d'aquests anys, el qual molestava tothom amb les seves sortides de to i les seves burles desafiantes.

¹⁸⁸ Josep Pla, *Homenots. Primera sèrie, op. cit.*, p. 581-582.

¹⁸⁹ Josep Pla, *Homenots. Segona sèrie. O. C.*, XVI, Destino, Barcelona, 1970. p. 527-528.

¹⁹⁰ Josep Pla, *Notes disperses. O. C.*, XII, Destino, Barcelona, 1969. p. 99-100.

En aquella època, l'autor vigatà havia renegat del seu passat seminarista i s'havia convertit a l'ateisme, demostrant una «capacitat de menjacapellans frenètica»¹⁹¹ i una acidesa notable a l'hora de parlar del món clerical. Tot i aquesta visió tan crítica de Pla sobre el personatge, l'escriptor reconeixia que segurament la intenció de Brunet no era molestar qui tenia a la vora, sinó que es movia per passió i impetuositat, perquè tota la vida estigué «dominat per la follia de parlar clar, fos quina fos la pròpia posició momentània».¹⁹² Sobretot arran de la creació del pamflet *El Considerat* –publicació satírica de l'any 1922 de la qual tan sols en van aparèixer deu números amb tots els articles sense signar–, Pla va definir Brunet com un «gos rabiós» que estava «situat en una polèmica incessant», però que a la vegada era capaç de veure sovint «l'aspecte poètic de les coses».¹⁹³

D'altra banda, l'escriptor de Palafrugell també va reconèixer que Manuel Brunet no sempre era així. En el fons, Brunet era un intel·lectual desubicat, que no trobava la forma d'encaixar en la realitat cultural del moment, principalment perquè no era capaç de fer les paus amb si mateix. Segons l'autor d'*El quadern gris*, degut a la seva formació de seminarista, Manuel Brunet era un gran entès en art i un apòstol del vigatanisme. D'altra banda, també era un personatge que no suportava que li portessin la contrària, i per aquest motiu va deixar de freqüentar la penya de Joaquim Borralleras a l'Ateneu, després d'una envestida dialèctica amb aquest arran de la revolució russa.¹⁹⁴ Si tenim en compte que l'autor del *Desembarc* era un apassionat que perdia els nervis amb facilitat i s'ofuscava en les discussions, podem imaginar que la topada devia ésser d'un grau considerable. A partir de llavors, Brunet començà a reunir-se, en un altre pis del mateix Ateneu, amb la penya "La Caverna" de Manuel Sagnier, tertúlia freqüentada també per Ignasi Agustí, on els dos van travar una gran amistat:

"La Caverna" era una peña que había fundado en el Ateneo un joven ricachón y desocupado de Reus llamado, me parece, Manuel Sagnier. Manuel Sagnier era una especie de filósofo curioso, entre ácrata y reaccionario. En principio, o por principio, le fastidiaba todo lo que decía o hacían las izquierdas. Pero era tan fanático como algunas de ellas y pretendía pasar a sangre y fuego el país, como ellas, para librarse de ellas. [...] La peña tenía un reducido número de adictos. Estaban en ella Manuel Brunet, Juan Bautista Solervicens, Ramon Garriga, Josep Maria de Sagarra, Grau

¹⁹¹ Josep Pla, *Notes disperses. O. C.*, XII, p. 99-100.

¹⁹² *Ibid.*

¹⁹³ *Ibid.*, p. 154-155.

¹⁹⁴ *Ibid.*, p. 270. Malgrat aquesta discussió que els va separar, Manuel Brunet va guardar amb els anys un bon record de Borralleras, i va plànyer la seva mort. Ho revela una carta de Joan Baptista Solervicens: «Vaig llegir a la "penya" el paràgraf de la teva carta que parlava d'ell i fou molt agraït per tots els amics» (Carta de Joan Baptista Solervicens a Manuel Brunet, 18.12.1946, Fons Manuel Brunet i Solà, UdG).

Sala y yo, y un italiano que de hecho es moralmente español: Alfredo Giorgi, corresponsal entonces del *Corriere della Sera* y hoy, aún, de diarios deportivos italianos. Alguna vez iba también a ella Modest Sabaté.¹⁹⁵

Respecte a l'època de l'exili a Roma, durant el 1938, Josep Pla va esmentar en unes quantes ocasions Manuel Brunet, i en aquestes referències el periodista vigatà ja havia patit la seva "segona conversió", aquesta vegada al catolicisme cada vegada més devot. En les mencions anteriors l'autor del *Desembarc* tenia un caràcter apassionadament revolucionari i anticlerical, però a Roma ja és retratat com un catòlic a ultrança. Durant les nits passades junts a Roma, eren freqüents les seves passejades tot fumant fins a la plaça de Sant Pere, mentre Manuel Brunet desgranava els seus coneixements sobre el Papa i el Vaticà.¹⁹⁶ El seu catolicisme era tan accentuat que fins i tot va estar a punt de renunciar a freqüentar la famosa tertúlia catalana del cafè Greco quan Pla li va assenyalar que el lloc havia estat freqüentat per Goethe. Segons l'autor d'*El quadern gris*, la seva reacció va ésser: «Anem a un altre cafè. Jo no puc respirar l'aire d'un establiment que ha freqüentat un francmaçonàs d'aquesta categoria».¹⁹⁷ La resta de contertulians el van apaivagar una mica, però no n'hi va haver prou perquè Brunet no es posés frenètic cada vegada que veia pels carrers qualsevol referència al pensador alemany.

D'altra banda, va ésser en l'ambient d'aquesta penya on Brunet va demostrar la seva gran voracitat a l'hora de menjar espaguetis,¹⁹⁸ una fama de golafre que el va acompanyar ja al llarg de tota la vida, i que va tornar a demostrar en l'etapa de postguerra en les reunions de *Destino* a Palamós i Palafrugell, tal com hem vist a la biografia que també va constatar Nèstor Luján.¹⁹⁹

Pel que fa a aquesta última etapa, les referències que trobem a l'*Obra Completa* són més escasses, i solen correspondre a les esmentades reunions del grup de *Destino*,

¹⁹⁵ Ignacio Agustí, *Ganas de hablar*, op. cit., p. 200.

¹⁹⁶ José Pla, «Calendario sin fechas: El Papa», *Destino*, núm. 1.106, 18.10.1958, p. 15 i 39. Aquest article va motivar una carta de protesta de l'esposa de Manuel Brunet, M. Teresa Mayor, perquè l'article de Josep Pla situava una de les converses entre els dos periodistes relatada per Josep Pla en un moment en què Eugenio Pacelli ja era Pius XII, fet que no es va produir fins el 2 de març de 1939. En aquesta època, Brunet ja no era a Roma, perquè n'havia sortit el 14 de desembre de 1938 i durant el 1939 va estar-se a Suïssa esperant el retorn a Espanya (M. Teresa Mayor, «Cartas al director. Sobre un artículo de José Pla», *Destino*, núm. 1.108, 01.11.1958, p. 3). Així, doncs, si aquelles converses eren certes, o bé Brunet es referia al futur Papa, llavors encara cardenal, o bé al seu antecessor, Pius XI.

¹⁹⁷ Josep Pla, *Per passar l'estona. O. C.*, XXXVI, Destino, Barcelona, 1979. p. 419.

¹⁹⁸ *Ibid.*, p. 423.

¹⁹⁹ Vegeu el repàs biogràfic (capítol 0), p. 61.

en les quals l'opinió de Brunet tenia una ascendència respectable. Josep Pla declarava de Manuel Brunet:

Era francòfil absolut i total, (l'única llengua que coneixia era la francesa). No era pas un francòfil de la revolució, com ho havien estat els republicans-federal-anticlericals de Figueres, sinó un francòfil contrari a la revolució, un francòfil de Pascal, de Sant Francesc de Sales, Chamfort.²⁰⁰

D'aquestes reunions, referides amb exactitud per Nèstor Luján en diversos articles, en destaca per la seva expressivitat l'anècdota que també hem referit anteriorment sobre el vehement recital del cant cinquè del «Purgatori» de la *Divina Comèdia* per part de Joan Baptista Solervicens, amb un final apoteòsic: «Josep Pla plorava, ja que tenia la llàgrima fàcil, davant l'efusió lírica. Brunet, alçant la seva còrpora, abraçà Solervicens, que era gloriós i ventripotent, dient-li: "¡Soler, Soler, quin homenot sou!"».²⁰¹ Anècdotes com aquesta denoten el perfil humà d'aquella particular redacció, i demostren la gran sensibilitat de Brunet, tal com havia apuntat Pla, davant la bellesa poètica de l'art en estat pur.

Per tant, l'obra de l'escriptor de Palafrugell és un punt de vista més a l'hora de configurar el retrat de la complexa personalitat de Manuel Brunet. A través de les seves referències, podem anar desembolicant la seva peripècia vital, però és innegable que la seva biografia va estar amarada d'un gran conflicte interior en el si del personatge. Tot i les notòries contradiccions que caracteritzaven el seu caràcter, Josep Pla va sintetitzar la seva personalitat afirmant que «Brunet no fou pas un home de trajectòria clara. Tingué molts alts i baixos», a la qual cosa va afegir que «fou un català, un catalanista sense les més petites fissures, impressionant».²⁰² L'opinió de Pla va quedar refermada anys més tard quan el 18 de febrer de 1951, en una carta a Josep M. Cruzet, Pla va afirmar: «A Brunet convé tenir-lo d'amic. És un home que se li pot perdonar tot perquè és catalanista».²⁰³

Per acabar les mencions de Josep Pla a la figura de Manuel Brunet, ens fixarem en dues referències que no són de l'Obra Completa: la primera és la dedicatòria d'un volum de *Coses vistes* editat per Selecta que denota la proximitat i l'afecte que es tenien els dos autors: «A Manuel Brunet, amb el gust de regalar-li aquests llibres –i que hauria completat amb el *Bodegó* si ja no el tingués– i amb la por d'haver de constatar el poc

²⁰⁰ Josep Pla, *Escrits empordanesos. O. C., XXXVIII. op. cit.* p. 382.

²⁰¹ Nèstor Luján, «Records personals de Manuel Brunet» *op. cit.*, p. 57.

²⁰² Josep Pla, *Retrats de passaport, O. C., XVII. op. cit.*, p. 398.

²⁰³ *Josep Pla – Josep M. Cruzet. Amb les pedres disperses*, a cura de M. Josepa Gallofré, *op. cit.*, p. 134.

progrés que hem fet, Déu meu! Affm. Josep Pla».²⁰⁴ La segona pertany a l'article que l'escriptor de Palafrugell va escriure amb motiu del número 1.000 de la revista *Destino*, on va tenir un record per aquells escriptors que ja no hi eren, entre ells el periodista vigatà. En el seu retrat, de poques línies, Pla condensa la desgràcia que va dominar l'última etapa de Brunet, i que segurament és la que ha dominat en el seu record. Són paraules de notable sensibilitat i amb una perfecta intuïció sobre la personalitat del periodista:

Brunet fue un hombre que quedó literalmente soterrado por los acontecimientos. Había creído y trabajado por unos hechos y por unas ideas objetivamente ciertas que durante unos años aparecieron como asesinadas y destruidas. No me refiero sólo a lo que fue norma central de su vida, ni a su amor por la cultura francesa y por la cultura italiana, que admiró toda su vida. Lo que digo es que el terremoto fue tan grande, que creyó que no había reversión posible. Le sucedió como a todas las personas de su tiempo: entró en un desánimo correspondiente a la fuerza, a las pulsaciones de su corazón, que, naturalmente, fue envejeciendo. Las lecturas básicas, en los últimos años, fueron la Biblia y Dostoyevski. Llegó a creer que la historia estaba impregnada de fuerzas demoníacas absolutamente contrarias a la vida normal, segura y corriente. [...] Brunet y yo estábamos unidos por encima de todos los movimientos de humor o de temperamento. Estábamos unidos por cosas absolutamente serias.²⁰⁵

2.3.1.2. SEMBLANCES I DIFERÈNCIES: ASPECTES CONCRETES

Com assenyalava Josep Pla, els dos autors tenien una semblança ideològica notable en diversos aspectes. Com hem anat veient, en el terreny literari les trajectòries paral·leles (iniciis literaris noucentistes, desencís d'aquest corrent estètic i professionalització com a periodistes) i el projecte compartit d'Edicions Diana ens porten a creure que, en aquest àmbit, tenien punts de vista similars i compartien opinions sobre les necessitats culturals del país.

En canvi, en matèria política i social, Llacostament de posicions es va fer efectiu principalment fins a partir dels anys trenta. Fins llavors, les seves trajectòries i els seus punts de vista en alguns temes havien estat divergents. A tall d'exemple, proposem els casos de la posició davant del feixisme italià, que veurem en un altre capítol més endavant,²⁰⁶ l'actitud davant la proclamació de la república espanyola i la reacció als Fets d'Octubre de 1934, els quals veurem a continuació. Finalment, comentarem

²⁰⁴ Josep Pla, *Coses vistes*, Barcelona, Selecta, 1949, exemplar conservat al Fons Manuel Brunet i Solà, UdG.

²⁰⁵ Josep Pla, «Reminiscencias ante el número 1.000», *Destino*, núm. 1.000, 06.10.1956, p. 52-53.

²⁰⁶ Vegeu el capítol «La tiara i el feix» de la tercera part de l'estudi, p. 411-420.

algunes divergències en el terreny moral, per tancar aquesta petita mostra de semblances i diferències concretes dels dos autors.

Respecte al 14 d'abril de 1931, cal dir que en aquell moment els dos autors treballaven en mitjans diferents, i van valorar la proclamació de la República de forma diversa, en consonància amb la línia dels diaris respectius. Manuel Brunet, redactor de *La Publicitat* i, per tant, d'acord amb les directrius progressistes d'Acció Catalana, es va mostrar il·lusionat amb el nou règim i li va donar un vot de confiança:

He de confessar que m'he llançat al carrer tan content com el dimarts, dia de la proclamació de la República, més content que el dimecres, jornada de festa nacional. Govern Català! República Federal! (Serà veritat?) Primavera! [...] Després de vuit anys de jaure sepultades a les calaixeres han ressuscitat les banderes catalanes i onegen triomfants. Si no us commoveu és que sou tan eixuts de cor com qualsevol home de la Lliga.²⁰⁷

Josep Pla ja havia abandonat *La Publicitat* i havia ingressat *La Veu de Catalunya*, on treballava de cronista parlamentari. El seu diari, òrgan oficiós de la Lliga, defensava la monarquia. Tal com va assenyalar Lluís Bonada, Pla estava plenament identificat amb aquesta ideologia:

Quan el 12 d'abril guanyen els partidaris de la República, *La Veu* deixarà de reivindicar la monarquia, perquè hauria estat un esforç inútil, però envia Pla a Madrid perquè projecti la ironia i la crítica més despietada contra la classe política que ha portat la República. Els primers dies, quan la moderació i la prudència inspiren les declaracions dels polítics, Pla es reté. Però al cap de tres mesos analitza la situació del país i diagnostica el caos. Hi ha, escriu, una manca absoluta de govern, i la situació és de confusió i de follia.²⁰⁸

Bona prova d'aquestes observacions és l'atenció que Pla va dedicar des de Madrid a destacar l'ordre que imperava en totes les celebracions amb motiu de la proclamació del nou règim. En un article datat del mateix 14 d'abril, l'escriptor de Palafrugell no es va poder estar de desmitificar l'escena amb la seva murrieria habitual, en un to molt diferent al de l'article de Brunet:

Tot l'entusiasme popular tingué gairebé sempre un aire de verbena: de vegades a la Porta del Sol arribà a adquirir un gruix d'emoció profunda i inoblidable. La gent estigué correctíssima i la propietat fou absolutament respectada. Alguna anècdota de caràcter anticlerical es produí en els suburbis, però no es pot pas dir que això arribés a donar to d'espectacle. El desbordament de

²⁰⁷ Manuel Brunet, «Primavera de meravelles», *LP*, núm. 17.690, 18.04.1931, p. 1.

²⁰⁸ Lluís Bonada, *L'obra de Josep Pla*, op. cit., p. 163.

l'entusiasme de la joventut popular ha durat 25 hores seguides però la disciplina ha estat admirable.²⁰⁹

Uns dies més tard, la seva crònica estava enfocada cap a la serenitat i sensatesa que fins al moment estaven demostrant els integrants del govern provisional, que permetien albirar un futur prometedor a la república naixent. No obstant això, en comentar un cert desorientament generalitzat en el món polític de la capital davant el canvi de règim, la ironia de nou era palesa:

Als ministeris, aquests dies s'observa la característica natural de tot canvi de règim: encara no tothom està definitivament assegut a la cadira. Vista de Madrid estant, aquesta República sense llàgrimes, que el cos electoral imposà el dia 12, sembla simplement una crisi ministerial, una mica més profunda que les altres.²¹⁰

Com hem vist, Manuel Brunet va anar variant la seva ideologia política, alineant-se progressivament amb els sectors més conservadors, fins arribar a un punt, quan tots dos formaven part de la redacció de *La Veu de Catalunya* ja ben entrats els anys trenta, en què la seva visió conservadora i tradicionalista de la societat era molt similar. Com ha assenyalat Josep M. Castellet,²¹¹ Josep Pla era un tradicionalista conservador, materialista, escèptic, anticlerical, liberal i individualista, adjectius als quals cal afegir el de catalanista, considerat per Enric Vila el motor del seu periodisme:

Catalunya és l'ideal que donarà profunditat a la periodística de Pla, allò que el portarà a buscar, de l'actualitat, el batec més viu i transcendent. El que fa bona la mirada d'un periodista no és la ideologia, sinó la intel·ligència, però l'home ha de mirar el món des d'algun amor per poder descriure el que veu amb honestedat i cara i ulls.

[...] Diuen que els anys el van tornar escèptic. Ho dubto. L'escepticisme de Pla sempre va ser una postura intel·lectual, un mètode de coneixement. Més que canviar d'ideals, va anar canviant de mitjans per predicar-los, que és el que fan les persones que, a part de cor, tenen cervell.²¹²

A partir dels anys trenta, la variabilitat i el compromís amb una determinada idea del país de Josep Pla és perfectament aplicable a Manuel Brunet, que també compartia les crítiques a Acció Catalana (partit del qual els dos havien format part), l'antirevolucionarisme i l'aposta per una societat liberal, ordenada, tradicionalista i conservadora. Un exemple de l'acostament de posicions fins a situar-se en la mateixa

²⁰⁹ Josep Pla, «El 14 d'abril a Madrid», *LVC*, núm. 10.877, 18.04.1931, p. 1.

²¹⁰ Josep Pla, «Característiques del moment», *LVC*, núm. 10.884, 27.04.1931, p. 5.

²¹¹ Josep M. Castellet, *Josep Pla o la raó narrativa*, Barcelona, Destino, 1977, p. 156-159.

²¹² Enric Vila, «Josep Pla, periodisme i patriotisme», *Trípodos*, núm. 20, 2007, p. 47-48.

tessitura ideològica el trobem en la resposta periodística als Fets d'Octubre. Els dos autors van reaccionar de la mateixa manera: culpant els dirigents i acusant-los d'haver portat el país a la deriva amb una política totalment contrària a l'esperit general. Segons Brunet, davant la catàstrofe, tan sols quedava com a única sortida intentar deixar enrere el desastre i reconstruir Catalunya:

En la lluita tràgica de la nit del 6 al 7 no ha estat vençuda Catalunya ni el catalanisme. Han estat vençuts els defensors d'un suposat legitimisme esquerrà. Dividida abans pels esquerrans, que no han tingut mai una idea totalitària del país, Catalunya no hi era en la lluita d'aquella nit negra. Hi havia, només, uns grups extremistes, molts dels quals no s'han interessat mai per les coses de Catalunya.²¹³

Les paraules de Josep Pla, de nou des de Madrid, són aquesta vegada calcades a les de Manuel Brunet:

Sobre Catalunya, hem entrat en un període de transició, de durada problemàtica. Un dia o altre, però, quan el caos administratiu que regna a Catalunya i que hem heretat de la follia delirant dels homes de l'Esquerra, arribarà al seu punt àlgid, caldrà sistematitzar els instruments de govern. [...] En la premsa de Madrid, tradicionalment desafecta a Catalunya, s'ha iniciat una ofensiva general contra les nostres coses, que ja no té per objecte la crítica de l'Esquerra, sinó que es refereix a Catalunya com un tot. [...] És un moviment, aquest, que per tots els catalans hauria d'ésser motiu de reflexió, de recolliment i de seny. Hem perdut a la darrera tempesta moltes coses, però si és possible imaginar que Catalunya és capaç d'eliminar els ferments patològics que actuen constantment en la seva política, encara podem edificar, amb el que legalment conservem, un edifici magnífic que redimeixi la nostra història contemporània i les vergonyes recents.²¹⁴

Tots aquests aspectes van marcar políticament els dos autors, i van condicionar la seva situació durant la guerra civil. Les observacions següents fan referència al cas de Josep Pla, però són totalment aplicables a Manuel Brunet a partir dels seus comentaris a *La Veu de Catalunya*:

Periodista polític, Pla va prendre partit en els esdeveniments d'aquells anys: *Francesc Cambó (Materials per a una història d'aquells últims anys)* (1928/30); *Madrid (L'adveniment de la República)* (1933) i tota una sèrie d'articles directament polítics, més o menys crítics envers la República i evidentment conservadors, no solament van acabar de configurar el seu pensament sobre una època molt conflictiva i canviant, sinó que el van comprometre decisivament, en el terreny polític, en uns anys d'exacerbada susceptibilitat.²¹⁵

²¹³ Manuel Brunet, «Jo ja ho deia», *LVC*, núm. 11.953, 09.10.1934, p. 2.

²¹⁴ Josep Pla, «Crònica de Madrid. El moviment d'Astúries vist des de Moscó», *LVC*, núm. 11.956, 12.10.1934, p. 10.

²¹⁵ Josep M. Castellet, *Josep Pla o la raó narrativa*, op. cit., p. 60-61.

Manuel Brunet divergia amb l'autor de Palafrugell en el terreny moral i anticlerical, i defensava les seves conviccions religioses. L'ateisme de Pla dolia molt a l'autor del *Desembarc*, que admirava profundament la seva prosa. Una prova d'això la trobem en una carta de Manuel Brunet a Josep Pla del Nadal de 1951, després que l'escriptor de Palafrugell hagués passat una convalescència provocada, segons sembla, per una lleu dolència cardíaca que també sofria Brunet. Els intents d'aquest de convertir l'autor d'*El quadern gris* al catolicisme, així com les seves mostres d'amiració, ofereixen un retrat fidel a la inversa del que hem resseguit anteriorment:

He seguit la teva malaltia pam a pam. Em penso que s'assembla molt amb la meua com una gota d'aigua amb una altra gota d'aigua. Del meu mal en diuen «espasmes de l'aorta» o insuficiència de les coronàries. És una forma d'allò que en llatí en diuen «angor pectoris», o sigui d'angina (angor) de pit.²¹⁶

A continuació, el periodista vigatà va oferir-li uns quants consells personals i íntims sobre com minimitzar l'afectació del mal en la vida diària:

D'experiència personal he après, no obstant, una sèrie de coses. A mi no m'han prohibit el fumar, segurament perquè, en el meu cas, no n'hi ha necessitat. No m'he empassat mai el fum, ni podria; a més no mullo la punta del cigar, de manera que em nicotitzo el menys possible. He après que els moments de perill són havent dinat i havent sopat, si es surt al carrer. Sempre, en sortir al carrer, cal orinar abans. He descobert que totes les noses del ventre oprimeixen el pit, no sé si directament o per reflex. Cal, sobretot, buidar la panxa cada dia. Tots els embalums, en ésser al carrer i topat amb el fred provoquen angoixa de pit. [...] Un altre detall important: no ens convenen estacions d'altura, ni la humitat; és a dir, ni Vic, ni Barcelona. A Vic, aquest estiu, ja no estava gens bé. Traslladat aquí, vaig respirar a l'acte. En canvi, a Barcelona no em trobava mai bé. A més, tots els tràfecs, viatges i emocions van contra els nostres interessos. Vull dir les emocions físiques, el "surmenage", etc., etc. Pren-ne nota i, sobretot, no t'ofenguis.

Tot seguit, Manuel Brunet comença una ofensiva per aconseguir la conversió moral de Josep Pla, de la qual, segons el periodista vigatà, tant l'escriptor com el país treurién molt profit:

Si hi ha a Catalunya dotze persones que t'admirin sabent de què es tracta, jo sóc una d'elles; si, exceptuant els teus familiars i parents, n'hi ha dues que t'estimin, jo sóc una d'elles. T'encomano a Déu, cada dia, fa molt de temps, he demanat a Déu que et concedís la gràcia de Naixement [...]. Si sabessis l'alegria immensa d'aquesta forma d'existència que és l'estar en gràcia de Déu! [...] No és pas corrent que la gent es parli així, per carta o de paraula. Però és que vivim en un món de

²¹⁶ Carta de Manuel Brunet a Josep Pla, 25.12.1951. Fons Josep Pla conservat per Frank Keerl Pla.

covards. Jo et dic el que sento. Si m'hagués de morir dintre un quart aniria fent aquesta carta, convençut que no perdria el meu temps. Entre viure unit amb Déu, o tot sol, la diferència és immensa. Jo et proposo que pensis seriosament en tot això, i creu que et vull bé. No tapis totes les esclertes del teu cor.

Fins i tot, el periodista s'atreveix a insinuar que la malaltia ha estat un savi avís de la providència, un acte de generositat en què li és oferta una nova oportunitat per redreçar el camí espiritual:

Les malalties són un avís providencial. La nostra malaltia deixa el cap clar, no rosega gaire físicament i, a vegades, dóna anys de pròrroga. És ben bé una malaltia per a intel·lectuals, als quals, després d'avisats, se'ls deixa en la màxima llibertat. [...] Se t'ofereix una ocasió magnífica per a dedicar-te a la feina sobre la qual m'has parlat altres vegades: arrodonir la teva obra catalana i anar fent en pau i gràcia de Déu. Pensa-ho bé: viuries feliç. Aprèn de pregar, en sabràs de seguida. [...] A casa teva tens una Mare de Déu molt bona, quasi isabelina i sense estil, per això és tan impressionant. Si te la mires, cada dia una estona, segur que acabaràs parlant-li i veuràs com et respon.

Perdona, amic Pla, aquesta llaunarra. Em faria mal a la consciència no haver-te parlat sincerament. No t'espantis. Jo no ho estic pas. Si et convertissis no t'espantaries gens ni mica.

[...] Quan ens veiem no farem cap al·lució a aquesta carta davant dels amics. Però, tu m'hauries d'escriure sovint. I, si vols, jo et vindria a veure ben sovint.

Finalment, Manuel Brunet va tancar la carta amb uns calorosos elogis a la categoria literària de Josep Pla, replant de nou el clau dels beneficis que reportaria per a la literatura i l'espiritualitat del país la conversió de l'escriptor de Palafrugell:

Et felicito moltíssim pel premi «Martorell». Com diuen aquí, em triga de llegir aquest *Carrer Estret*, del qual m'has parlat algunes vegades. I tornant al meu tema: has pensat en les possibilitats literàries d'una conversió? No vull pas dir que hakis d'escriure beateries, però si del pessimisme passessis a l'optimisme faries un gran bé a aquest país. [...] Si durant aquest any, ben clar de cap, poguessis oferir a Déu la teva intel·ligència privilegiada, aquest 1952 seria per a tu una resurrecció.

2.3.1.3. PROSA AMB VESTIT DE CARRER I PROSA AMB VESTIT DE SALÓ

Passem ara a comentar el punt de vista dels autors sobre la seva pròpia professió, sobre la qual hi ha diferències notables entre les percepcions respectives.

Josep Pla és dels pocs exemples de la generació d'entreguerres que es va poder convertir en un autèntic escriptor-periodista. Sense abandonar mai el periodisme –en qualsevol dels seus vessants–, sempre es va considerar un escriptor i la seva categoria, ja de ben jove, era realment valorada quan exhibia el seu talent literari:

Josep Pla, quan és autèntic, dóna molt més del que ha de donar un periodista; ara, quan descendeix del seu nivell, dóna molt menys, perquè no ens presenta ni una fantasia justificada ni una realitat exacta.²¹⁷

En canvi, Manuel Brunet va adoptar la professió de periodista i ja no la va abandonar, i es va definir com a tal a partir del primer quart de segle XX. Sobre aquesta diferència, és molt aclaridora i significativa del moment objecte de la nostra anàlisi una observació del professor de Ciències de la Informació Daniel E. Jones, que permet establir molt clarament una distinció bàsica entre la pervivència de la memòria de Josep Pla com un dels grans escriptors consagrats de la literatura catalana, i la de Manuel Brunet com un periodista sagaç i notable, però no com a literat, tot i les seves aspiracions de joventut i de les esperances que molts poguessin tenir dipositades en la seva ploma:

D'alguna manera, gran part dels periodistes més destacats han volgut ser polítics o bé escriptors, però com que no han pogut guanyar-se la vida dedicant-se exclusivament a aquestes activitats, n'han hagut de compaginar dues: periodisme i... Els pocs que realment van poder fer una carrera política destacada o bé construir una obra literària significativa van arraconar el seu passat de periodistes i, per aquesta raó, se'ls considera més com a membres selectes de l'olimp literari que no pas com a prosaics treballadors de premsa. Aquesta dualitat ha estat molt freqüent en la història del periodisme, de la literatura i de la política, i en certa manera continua sent-ho en l'actualitat, sobretot entre l'activitat periodística i literària, ja que són molt escassos els autors privilegiats que poden viure només de la publicació de llibres, encara que a molts els agradi més posar la paraula "escriptor" al costat del seu nom, que no pas la de "periodista".²¹⁸

Josep Pla era un periodista perfectament conscient que el seu objectiu era construir una obra literària i que, per tant, estava buscant l'atemporalitat, la pervivència en el temps a través de la seva literatura. El periodisme era només un graó útil dins l'escala de la creació literària, però no l'últim, malgrat ésser un professional excel·lent:

És molt probable que Pla exercís el periodisme de notícies o el periodisme informatiu a contracor. És probable que la seva abjuració de l'ofici sigui quelcom més pregon que l'exabrupte irònic de l'home que es vol distanciar de les misèries d'una professió que estima. És probable que Pla fes de periodista resignadament, com a ofici succedani de la seva vocació literària. Però és difícil escatir la part de veritat i la part de ficció que hi pugui haver en aquestes condemnes de la professió que

²¹⁷ Carles Riba, «Josep Pla», *LP*, 26.01.1927, dins *Obra Completa, II. Assaigs crítics*, Barcelona, Edicions 62, 1967, p. 352.

²¹⁸ Daniel E. Jones, «Josep Pla i el periodisme apassionant de la Segona República», *Trípodos*, núm. 20, 2007, p. 193.

exercia. Allò que sí que hom pot assegurar és que Pla era un bon periodista informatiu, un magnífic «periodista de notícies», un excel·lent professional en el sentit modern del terme.²¹⁹

Segons Marina Gustà, l'exercici del periodisme es va convertir per a Pla en una mena de forja literària, un bon suport per perfeccionar l'estil i preparar els textos perquè poguessin publicar-se posteriorment sota una forma més purament literària:

Es pot afirmar que una tercera part de l'obra de Pla ha tingut l'origen en forma d'article. [...] El periodisme comença essent una plataforma per al pas a la literatura; Pla l'utilitza sovint com a «tapadora» i com a banc de proves.²²⁰

Les obres de l'autor d'*El quadern gris* quedaven acabades quan eren publicades en forma de llibre i no abans, a les pàgines de la premsa diària. Així, doncs, Pla supeditava el periodisme a la literatura, o dit d'una altra manera, escrivia als diaris allò que voldria als llibres:

A comienzos de aquel otoño de 1921, Josep Pla había hecho un experimento. Había empezado a poner el periodismo a su servicio. No se trataba, propiamente, de una inversión de papeles. No, Pla seguía estando al servicio del periodismo. Lo estaría toda la vida. Se trataba más bien de sacar provecho a la situación. [...] El caso es que a partir de aquel otoño el periodista imprimió a algunos de sus artículos un rumbo distinto. [...] Escribía para la prensa lo que le habría gustado escribir para la literatura. Bueno, para ser precisos, entregaba al diario la fase inicial de lo que le habría gustado ver editado en volumen. Pero la capa sarmentosa ya estaba allí. La fórmula, pues, era sencilla: primero el periódico, luego, el libro. Cuestión de tiempo.²²¹

Amb tot, el projecte literari de Josep Pla potser no hauria tingut un abast tan ampli si no hagués viscut la convulsa situació política general d'entreguerres:

L'obra de Josep Pla, escrita amb un estil intel·ligible, amè i deliberadament descurat, nasqué d'una manera dispersa i una mica a l'atzar; quan les dues guerres, però, ensorraren el seu món de joventut i el tancaren definitivament al seu país, Pla començà a donar sentit i unitat als seus papers dispersos, d'abans i després de l'ensulsiada, i els transformà en unes vastes –i ambicioses– memòries del seu temps.²²²

Manuel Brunet és un cas radicalment diferent: malgrat que la seva prosa literària era molt ben valorada pels seus admiradors i que durant els primers vint anys del segle XX

²¹⁹ Josep M. Casasús, *Lliçons de periodisme en Josep Pla*, Barcelona, Destino, 1986, p. 36-37.

²²⁰ Marina Gustà, «Josep Pla», dins *Història de la literatura catalana*, vol X. *op. cit.*, p. 143.

²²¹ Xavier Pericay, *Josep Pla y el viejo periodismo*, Barcelona, Destino, 2009, p. 43-45.

²²² Joaquim Molas, «Notes sobre *El quadern gris* de Josep Pla», *Quaderns de filologia. Miscel·lània Sanchis Guarner, I*, València, Universitat de València, 1984, p. 232.

semblava que podia forjar-se un futur com a escriptor, va acabar professionalitzant-se com a periodista. Estava al servei de l'actualitat, de l'opinió més personal i alhora més convenient al diari sobre uns fets determinats. No va tenir mai l'aspiració de fer perdurar el seu periodisme, i prova d'això és que els articles que va recollir en forma de llibre a l'antologia *Cada dia és festa* (1946) són precisament els més literaris, en què apareixen de nou traces de la prosa poètica present al *Desembarc* (1925). Aquests articles, com hem vist a l'apartat que els hem dedicat, són molt minoritaris dins el conjunt de la seva producció i tenen un caràcter eminentment folclòric, tradicional i, en últim terme, atemporal. Són, en definitiva, els articles més "planians" i, d'altra banda, els que la censura d'aquells anys podia permetre amb més facilitat:

No obstant això, l'estil dels textos literaris dels dos autors va ésser motiu de comparació per part de Dionisio Ridruejo, que veia en el "to menor" emprat per Pla i Brunet el principal punt de contacte:

Pla y Brunet no son dos hombres ni dos escritores equivalentes, ni siquiera parecidos. Pongo por delante la obra de Pla, que es, hoy, uno de los primeros escritores de España y acaso el más jugoso, mientras Brunet, hombre inteligentísimo, no le alcanza, con mucho, en la calidad del estilo ni en la fuerza creadora o poética. Lo comparable –e identificable– en Pla y Brunet es la llaneza de su palabra, la deliberada vulgaridad de sus temas o del tratamiento de sus temas y el arte de sutil ironía con que vuelven la vulgaridad en otra cosa bien distinta. O sea el estilo de experiencia y el método de expresión. Ambos son catalanes, ampurdaneses, y escriben para Cataluña principalmente.

La diferencia y la identidad están ya en sus personas antes que en sus obras: Pla podía tener una fisonomía terrible de caudillo tártaro; pero él sabe dar a entender que no es trata más que de una fisonomía ruda de campesino ampurdanés. No obstante, el brillo de sus ojos, brillo de inteligencia, de malicia, de avidez apasionada y disciplinada a un tiempo, le traiciona siempre; le ennoblece y singulariza sin remedio. [...] Brunet tiene una facha filosófica y casi clerical. Es desvaído y frágil. Muestra una expresión de benignidad contraída por la amargura, por un rictus de desencanto. Acaso su lucha es la contraria. Acaso es un hombre de verdad humilde.²²³

El crític va utilitzar per a la comparació l'anàlisi de dues obres dels autors, el *Viaje en autobús* de Pla i la traducció castellana d'*El meravellós desembarc dels grecs a Empúries* dels quals va afirmar que «la intención en los dos libros es un portento. Trabajan con oro en la lanzadera de un telar de algodón». L'objectiu i la intenció

²²³ Dionisio Ridruejo, *Materiales para una biografía* (Jordi Gracia cur.), Madrid, Fundación Santander Central Hispano, 2005, p. 147-148.

d'aquest estil, segon Ridruejo, era molt concret: arribar i penetrar a l'essència del públic català per influir en la societat, a partir de l'entroncament amb la pròpia tradició:

Ambos –y singularmente Pla– representan la reacción estética contra el idealismo, esencialmente romántico aún, del fin de siglo e incluso contra los primeros vagidos modernistas y esteticistas del novecientos, en el cual se incluyen discrepando. [...] Pla y Brunet no aspiran a ser artistas encantadores, sino artistas influyentes. [...] Buscan al catalán en cuanto hombre, al hombre catalán, y a éste –al hombre– no se le penetra espiritualmente ni con la jerga del negocio ni con la fábula divertida, sino con las palabras de la realidad completa y de la suya misma.

¿De la suya? No hay duda de que Pla y Brunet conocen muy bien los resortes más íntimos [...] de la espiritualidad catalana, tan apegada al límite, a la cotidianidad, al gusto temporal e incluso a la economía o utilidad de vivir. Pero, por encima de ello, estos excelentes escritores [...] son inventores de su pueblo: le proponen un *deber ser* más o menos ideal. [...] Hay también la elección: la elección del modelo que alguien inventa o propone: El católico tradicional que es Brunet y el liberal positivista que es Pla están aquí de acuerdo no sólo entre sí, sino con una tradición.²²⁴

Si deixem de banda, però, els textos literaris de Josep Pla i Manuel Brunet i ens fixem només en la seva faceta de periodistes, ens adonem que els dos autors són l'exemple de tipus ben diferents de professional: Pla va ésser especialment un "cronista", un "reporter" en el sentit actual,²²⁵ que manifestava haver presenciat els fets que explicava. Era conscient que el seu objectiu era allunyar-se de l'articulística d'opinió i acostar-se a les modernes formes de periodisme que es caracteritzaven per «fer informació».²²⁶ En canvi, Manuel Brunet sempre va estar supeditat a les informacions que rebia dels diaris i teletips d'agències, que manllevava de converses i tertúlies..., una pràctica precisament abominada en diverses ocasions per Pla i davant la qual, com a mínim, va manifestar sempre una certa precaució.²²⁷ En aquest sentit, Pla transmetia una il·lusió de veracitat a través del seu simple testimoni, de la narració de les experiències del "jo":

Un escritor com Josep Pla afirma insistentment que veu i que descriu la realitat. El lector accepta la posició d'observador de la realitat de l'escriptor i assumeix «cegament» com a verificable tot el que l'escriptor descriu. Si no coneix el referent descrit, el lector no pot avaluar l'objectivitat de la descripció i no té més remei que confiar en el narrador.

[...] Josep Pla planteja sempre la seva descripció com una imitació del món, *descriptio quasi pictura*, quan, en realitat, molt més sovint del que l'escriptor afirma, la seva literatura descriptiva

²²⁴ Dionisio Ridruejo, *Materiales para una biografía*, op. cit., p. 148-150.

²²⁵ Josep M. Casasús, *Lliçons de periodisme en Josep Pla*, op. cit., p. 148.

²²⁶ *Ibid.*, p. 72.

²²⁷ *Ibid.*, p. 46-47.

és el resultat d'una innegable capacitat d'invenció que converteix la descripció no pas en una de les formes del discurs més mimètiques, sinó que privilegia una *descriptio quasi fantasia*.²²⁸

Manuel Brunet no podia emprar aquest recurs perquè estava subjecte als testimonis d'altres, que en algunes etapes de la seva carrera tan sols ordenava (*Las Noticias* o *La Publicidad*), i en altres interpretava (*La Veu de Catalunya* o *Destino*, principalment). En definitiva, es tracta de dues actituds diferents davant la informació, que Josep Pla va sintetitzar en el seu famós dietari en la sentència següent: «El drama literari és sempre el mateix: és molt més difícil descriure que opinar. Infinitament més. En vista de la qual cosa tothom opina».²²⁹ Mentre Pla era actiu, mòbil, percaçava la realitat i la modelava per treure'n el màxim rendiment informatiu i al mateix temps literari, Brunet era passiu i immòbil, interpretava els fets i si calia feia valer la seva opinió per sobre de la mateixa informació objectiva. Per singularitzar la seva veu, seleccionava obertament aquells elements que li eren útils per justificar el seu punt de vista i dur a terme el raonament necessari. Al seu torn, Josep Pla camuflava el seu intervencionisme sobre la informació, creava la il·lusió d'objectivitat amagant la pròpia opinió darrere la descripció:

Una de les dades més repetides sobre la poètica de Josep Pla és aquella segons la qual l'escriptor pretenia que la seva literatura només era un reflex de la societat, com si Pla no se servís de certs procediments o de certes operacions lingüístiques de construcció i, per consegüent, d'interpretació del món. En definitiva, com si no es tractés d'elaborar un discurs sobre la realitat, sinó de fer-ne simplement una transcripció. És a dir, com si la seva prosa no fos en cap cas el resultat de la selecció de determinats fenòmens enunciatius que impliquen un punt de vista narratiu i allò que es podria designar com una posició ideològica davant el món. Seria, però, absurd creure que el pensament literari de Josep Pla, com que s'articula entorn d'aquelles oposicions conceptuals aparentment contradictòries o fins i tot paradoxals, no és el resultat d'una visió coherent de la literatura o, si més no, de la seva literatura.²³⁰

Josep Pla es volia mostrar com un estenògraf de la realitat, tot i que la filtrava de forma subtil a través de la seva particular i personal mirada. L'examen de la producció periodística de Manuel Brunet ens mostra en aquest punt el predomini d'un estil obertament interpretatiu, amb una opinió ben definida i marcada, que deixa molt sovint de banda les subtils formes per expressar sense escrúpols la pròpia visió de la

²²⁸ Xavier Pla, *Josep Pla, ficció autobiogràfica i veritat literària*, Barcelona, Quaderns Crema, 1997, p. 318-319.

²²⁹ Josep Pla, *El quadern gris*, O. C. I, Barcelona, Destino, 1966, p. 240.

²³⁰ Xavier Pla, *Josep Pla, ficció autobiogràfica i veritat literària*, op. cit., p. 226.

societat. Pla, més acurat i delicat, dissimula la pròpia opinió darrere les descripcions suposadament objectives:

El que és sorprenent és que tot lector, per poc familiaritzat que estigui amb la lectura de l'obra de Josep Pla, jutjaria la seva prosa precisament com una de les escriptures literàries en què apareix més sovint i amb més intensitat la categoria de l'«opinar». La distinció de Josep Pla torna a ser fallaciosa, perquè el lector hauria de substituir aquest «descriure» que utilitza Josep Pla pel concepte de subjectivitat objectivada o d'efecte d'objectivitat.²³¹

A partir d'aquest punt, podem centrar-nos en la construcció retòrica dels textos planians per comparar-los als de Brunet. L'estil de Pla és totalment característic: ja hem parlat anteriorment de la seva particular ironia,²³² però també està basat, en l'aspecte formal, en la claredat i la senzillesa:

Precisament la característica més definitòria d'una bona part de la prosa de Pla és la seva aparença de discurs ordinari i referencial, on l'assumpte de què ens parla sembla simplement la descripció i la comunicació d'una experiència real, quan de fet i no pas poc sovint, les combinacions de les paraules que utilitza ens conviden a considerar-ho sota l'òptica de la ficció.

Pla és conscient (més del que pot semblar a primera vista) dels seus artificis. Ell mateix ens ho explica cada vegada que es refereix a la recerca de les qualitats que ha de tenir l'adjectiu. De fet, el que compta més no és la qualitat de l'adjectiu, com és usual de repetir quan es comenta l'estil de Pla, sinó la combinació concreta dels elements, no solament d'un adjectiu amb un substantiu, sinó també d'un subjecte amb un verb, d'un nom i el seu complement, etc. Pla utilitza aquests recursos mesuradament i amb contenció, però rarament el sorprenem utilitzant els recursos de la prosa rítmica.²³³

D'aquestes paraules de Salvador Oliva, n'extraïem dues observacions importants sobre la prosa de Josep Pla. En primer lloc, la recerca de la simplicitat expositiva, que es tradueix en una distribució acurada dels textos i en una aposta declarada per la frase simple, abominant el barroquisme retòric, tal com va assenyalar Josep M. Castellet:

La primera conseqüència de l'aplicació del «geni de la llengua» a l'escriptura és la claredat: l'escriptor ha d'ésser clar, diàfan. Ha de tenir coses a dir i ha de dir-les de manera que el lector entri en un estadi immediat de comprensió. [...] La perennitat d'un text, la seva validesa al llarg del temps, és donada sempre per l'exposició nítida i transparent, que és la que li dóna lucidesa. La resta, les complicacions, els manierismes i el formalisme estetitzant, o són modes momentànies

²³¹ Xavier Pla, *Josep Pla, ficció autobiogràfica i veritat literària*, op. cit., p. 227.

²³² Vegeu, dins el capítol dedicat a l'estudi d'*El meravellós desembarc dels grecs a Empúries*, les referències sobre el to de la narració, p. 124-126.

²³³ Salvador Oliva, «Prosa rítmica i prosa poètica», dins *Introducció a la mètrica*, Barcelona, Quaderns Crema, 1986, p. 15.

producte de teoritzacions més o menys enfebrades o són producte de la incompetència de l'escriptor i de la pròpia obscuritat mental.²³⁴

En el seu estudi sobre l'obra de Josep Pla, Xavier Pla va aprofundir en aquest tema, analitzant l'estructura formal dels seus textos i frases:

Quan reflexiona sobre la frase, Josep Pla s'interessa sobretot per la fisonomia de la seva repartició [...], és a dir, per l'organització interna dels mots en la cadena fràstica, per la seva successió i per la seva distribució. En canvi, no interessa tant a Pla ni l'organització ni la disposició sintàctica dels paràgrafs, que poden semblar, en la seva prosa, arbitraris a causa de l'absència de transicions, de la simple enumeració de les frases que la componen.

[...] L'escriptor es fixa sobretot en la construcció de frases simples, més aviat curtes, concebudes de vegades de manera aïllada. Hi ha, en Josep Pla, a més, un rebuig de la frase perfecta i acabada, excessivament bella. Això caracteritza, finalment, un estil molt el·líptic, sense gaires explicacions ni justificacions.²³⁵

La segona característica essencial de la prosa planiana observada per Salvador Oliva és la presència recurrent de l'adjectiu, relacionada molt estretament amb la preocupació per la concisió i el detallisme, tal com va indicar Xavier Pla:

Josep Pla és un dels escriptors que fa de l'adjectiu, de l'adjectivació, un element capital de la pràctica estilística. [...] L'adjectiu té un paper fonamental en la seva concepció explícita de la literatura, però és també un paper inevitable de la seva pràctica estilística implícita.

[...] En els textos de Josep Pla, el detall és sempre un dels elements motors de la descripció, no és ni gratuït ni insignificant; encara que tampoc no es pot pas dir, generalment, que en sigui el punt de partida. És per això que el detall en l'escriptura de Pla és a la vegada mimètic i diegètic: testimoni de fidelitat de l'escriptura amb la realitat i amb l'experiència viscuda, és també l'element que sorprèn de cop la imaginació, l'element diegètic d'estimulació narrativa.²³⁶

El partit pres a favor de l'estil senzill, clar i planer era compartit de forma evident per Manuel Brunet. En una carta a Joan Llongueras, per exemple, feia una sèrie d'observacions a un poema d'aquest dedicat a Montserrat i comentava el següent:

El poema a la manera clàssica, estil *Mireia* o *Canigó* és una mica perillós. Té el perill de la retòrica. Modernitzant-lo, torçant el coll a la retòrica, traient-li ampul·lositat, podria ésser excel·lent. Sobretot que no pesi, que gairebé no toqui a terra, que no s'hi vegi, com en els fangs dels escultors, els dits de l'artista.²³⁷

²³⁴ Josep M. Castellet, *Josep Pla o la raó narrativa*, op. cit., p. 131.

²³⁵ Xavier Pla, *Josep Pla, ficció autobiogràfica i veritat literària*, op. cit., p. 320-323.

²³⁶ *Ibid.*, p. 330-349.

²³⁷ Carta de Manuel Brunet a Joan Llongueras, 21.09.1942, Fons Joan Llongueras i Badia, BNC.

En la conferència «Com s'ha d'escriure el català» que hem comentat més amunt,²³⁸ també va fer referència a l'estil, amb una posició molt clara a favor de la senzillesa i una clara actitud contra els excessos de retòrica:

Posat a donar-vos consells de comoditat us donaré una regla general: no escriviu mai un mot que no sigui del vostre repertori habitual. [...] És la manera de no equivocar-se mai. I no us penseu que fent-ho així escrivreu un català pobre. Només als escriptors d'ofici els és permès d'escriure un idioma de luxe. La prosa d'una carta pot ésser excel·lent, correctíssima i molt agradable amb vestit de carrer. Perquè hi ha prosa amb vestit de carrer i prosa amb vestit de saló. No faria bonic anar pel món amb vestit de saló. Per altra part, el luxe corromp els idiomes.

[...] En molts llibres d'imaginació d'autors eminents, en articles de diari dels millors escriptors si hi abocàveu trenta gramàtics com Pompeu Fabra, armats amb lupes, no hi trobarien ni una errada. I no obstant, el català d'aquests autors és dolent, dolent de cap a peus. No és pas que estigui plagat de castellanismes, perquè els escriptors dels quals us parlo saben prou d'evitar-los, no és pas que hi hagi gal·licismes ni cap accent d'estrangeria, però aquest català és dolent, no és català, ni és res.²³⁹

Formalment, els articles de Manuel Brunet es basen en la claredat expositiva i, com els de Pla, mostren un predomini del llenguatge senzill, amb preferència per la intel·ligibilitat del missatge i la proximitat al lector a través d'una comunicació fluida, gens retòrica, però no vulgar. L'opinió anterior a favor de la claredat i la senzillesa a l'hora de transmetre les idees no era exclusiva de Manuel Brunet, sinó que corresponia a un estil compartit per bona part dels periodistes de l'època:

El periòdic demana en l'estil un esforç de claredat, [...] d'agilitat i vivesa d'expressió, una superació molt hàbil del pur llenguatge tècnic, en tractar moltes qüestions de l'esperit. Però quan es diu que el periòdic exigeix la «vulgarització», jo respondré que el mot sol, per ell mateix, ja es condemna; com es condemna aquell tan abominable de «cultura popular».²⁴⁰

Així, doncs, en els articles habituals de Manuel Brunet les frases són curtes, i les idees són transmeses de forma directa a través d'afirmacions contundents i generalment denotatives. Tan sols en els articles de calendari, tal com hem comentat, introdueix un deix de "poesia" en l'expressió, fent incursions en el llenguatge connotatiu i figurat. Amb tot, hem de convenir que la poèticitat de la seva prosa en general està més fonamentada en la tendresa i delicadesa de les escenes o imatges descrites que no en

²³⁸ Vegeu el capítol «La militància ideològica i el geni de l'idioma», p. 194-204.

²³⁹ Manuel Brunet, «Com s'ha d'escriure el català», *op. cit.*

²⁴⁰ Josep Farran i Mayoral, «No públic inferior sinó periodista inferior», dins *Homes, coses, polèmiques*, *op. cit.*, p. 403.

l'artifici formal o la suggestivitat del text, com seria aquest el cas de la de Pla. Coneixedor de les possibilitats del llenguatge, i sensible a la seva bellesa, Manuel Brunet era capaç de treure'n el màxim rendiment. Fins i tot confessava que, en ocasions, semblava que fos la màgia de la paraula i no el seu pensament qui guiés la seva ploma: «quan, sense saber com, em raja de la ploma un mot inesperat que té tota la força, el gust i la música del llenguatge, em puja una foguerada a la cara».²⁴¹ Aquestes paraules són clarament equiparables a la consideració que va fer Josep Pla al seu germà Pere: «De vegades m'espanto jo mateix de la capacitat d'adaptació i de la intuïció que tinc de les coses»,²⁴² i que va subratllar Xavier Pla al voltant de la capacitat de sensació de l'autor de Palafrugell:

En aquest sentit, val la pena subratllar que aquesta extraordinària capacitat de veure la realitat d'una manera determinada i de saber reproduir-la seguidament donant-li una forma literària ha estat des de sempre un dels aspectes de la poètica planiana que han despertat més admiració entre escriptors i lectors.

[...] Sembla que el punt de partida és una capacitat de sensació considerable, però s'equivocaria qui prengués Josep Pla per un impressionista, per un escriptor que només intentaria representar la sensació pura, sense correccions o reflexions d'ordre estètic. Encara que la percepció es basa en la intuïció de la realitat, aquesta implica una necessitat de comprensió inevitablement seguida d'un esforç d'observació, de memòria i de treball.²⁴³

En conclusió, Manuel Brunet i Josep Pla van ésser dos autors amb trajectòries paral·leles, que van viure situacions difícils que van afectar la seva carrera professional i amb una concepció de l'ofici i de l'ús de la llengua en l'expressió escrita molt similar. El respecte mutu i la seva proximitat personal, ideològica i estètica, doncs, creiem que ha quedat demostrada. Josep Pla és merescudament reconegut com el millor prosista en llengua catalana del segle XX, i la seva categoria literària i influència en les generacions posteriors és indiscutible. Potser, però, el que no és justificable a la llum d'aquesta comparativa i del reconeixement que li van tributar els mateixos autors de la seva generació, és l'oblit a què ha estat relegat Manuel Brunet dins la història del periodisme català.

²⁴¹ Ramon Rierola, «Recordant a Manuel Brunet», *op. cit.*, p. 270.

²⁴² Josep Pla, *Cartes a Pere*, a cura de de Xavier Pla, *op. cit.*, p. 56.

²⁴³ Xavier Pla, *Jospe Pla, ficció autobiogràfica i veritat literària*, *op. cit.*, p. 252-253.

2.3.2. Josep M. de Sagarra: Retrat d'una admiració literària

En aquest capítol volem abordar la relació personal i literària entre Josep M. de Sagarra i Manuel Brunet des d'una perspectiva radicalment diferent a la que hem adoptat per al comentari del capítol anterior. En aquest cas, no hem volgut dur a terme un estudi exhaustiu sobre la trajectòria i l'obra de Josep M. de Sagarra, perquè no és el nostre objectiu i en el present ja n'existeixen diversos de gran rigor i profunditat analítica i interpretativa.²⁴⁴ Com que les trajectòries personals i professionals no van ésser paral·leles, com hem detallat en el capítol anterior respecte a Josep Pla, no pretenem establir comparacions ideològiques i estilístiques entre els dos autors. Com a aspecte més destacable de la seva relació, hem volgut traçar aquí el retrat d'una admiració profunda de Manuel Brunet pel poeta barceloní. Tot i que reduïm el capítol a unes coordenades modestes, creiem que té interès per les informacions que aporta sobre el conjunt de l'obra de l'autor de *Vida privada* i, a la vegada, perquè descobreix un dels referents literaris contemporanis de Manuel Brunet, un autor a qui el periodista va seguir amb atenció i va elogiar durant bona part de la seva carrera.

Si examinem sumàriament la trajectòria dels dos autors, hem d'anotar que Josep M. de Sagarra, com Manuel Brunet i Josep Pla i tants altres escriptors de la seva generació, també va ésser periodista –fins i tot amb una corresponsalia a Berlín per a *El Sol* de Madrid–, i que en l'exercici d'aquesta professió va compartir redacció amb Manuel Brunet a *La Publicitat* i *Mirador*, a banda també de col·laborar a *Destino*, tot i que no formava part del "nucli dur" de la redacció. A més, podríem assenyalar que els unia una estreta amistat, fruit de les hores compartides a les tertúlies de l'Ateneu Barcelonès, primer a la penya gran de Quim Borralleras i més tard, ja els anys trenta, a la penya "La Caverna" presidida per Manuel Sagnier. Les semblances, però, acaben aquí. Josep M. de Sagarra va ésser principalment novel·lista, poeta, dramaturg, traductor

²⁴⁴ Alguns dels més destacats, que no els únics, són els següents: Enric Gallén i Marina Gustà, «Josep M. de Sagarra», dins M. de Riquer, A. Comas i J. Molas, *Història de la literatura catalana*, vol. IX, *op. cit.*, p. 463-496; Marina Gustà, «Notes sobre *Vida privada* de Josep M. de Sagarra», *Els Marges*, núm. 22-23, maig-setembre 1981, p. 33-48; Marina Gustà, «Josep M. de Sagarra: història, memòria, novel·la», *Revista de Catalunya*, desembre 1994, p. 105-117; Xavier Pla, «Josep M. de Sagarra», dins *Panorama crític de la literatura catalana*. Vol. V, *op. cit.*, p. 589-610 i «Recepció i contradicció en les edicions de *Vida Privada*», dins Josep M. de Sagarra, *Vida privada*, Barcelona, Proa, 2007, p. 385-409; Joaquim Molas, «El cas Sagarra», dins *La literatura de postguerra*, Barcelona, Rafael Dalmau editor, 1966, p. 39-53; Narcís Garolera, «L'articulisme literari de Josep M. de Sagarra», *Trípodos*, núm. 20, 2007, p. 63-69; Jordi Llavina, «Introducció a la poesia de Josep M. de Sagarra», dins Josep M. de Sagarra, *Obra Completa, I, Poesia*, València, Edicions 3i4, 1996; Maria Nunes, «Introducció a la prosa de Josep M. de Sagarra», dins Josep M. de Sagarra, *Obra Completa, VI, Poesia*, València, Edicions 3i4, 1999, p. 7-39 i Xavier Fàbregas, «Josep M. de Sagarra, al marge del Noucentisme», dins *Aproximació a la història del teatre català modern*, Barcelona, Curial, 1972, p. 224-238.

i, a més, periodista. Va conrear, no obstant això, el periodisme literari o satíric, allunyant-se de la crònica o de l'articulisme polític, amb la qual cosa la distància temàtica amb el periodisme de Manuel Brunet és massa gran per intentar establir una comparació que vagi més enllà.

Finalment, hem de dir que centrarem aquest retrat principalment en les referències a Josep M. de Sagarra que hem pogut localitzar en articles, entrevistes, crítiques, ressenyes... de la producció de Manuel Brunet, perquè el text més important dedicat a aquest autor en l'obra de Sagarra és la crítica literària que ja hem comentat sobre l'humorisme d'*El meravellós desembarc dels grecs a Empúries*.²⁴⁵ A banda d'aquest text, només hem pogut localitzar publicades unes paraules del poeta sobre Brunet en un article commemoratiu de *Mirador* que hem citat anteriorment²⁴⁶ i en un article d'homenatge a Just Cabot, aquestes referents a la seva etapa com a director de *Mirador*. Són breus, però denoten el respecte que sentia Sagarra pel periodista:

Nuestro primer director fue Manuel Brunet, aquel excelente y clarísimo escritor aparentemente seco y erizado como una espiga de centeno, pero tan jugoso y oleaginoso en su espíritu, que con Cabot realizaban un dúo formidable.²⁴⁷

Així, doncs, som conscients que les referències són unívokes, però prou interessants com per dedicar-los un capítol d'aquest estudi. A més, d'aquesta manera, continuem perfilant la mirada particular de Manuel Brunet sobre el seu entorn cultural, en aquest cas centrada en una altra de les grans figures de la literatura catalana del segle XX.

2.3.2.1. EL DESIG D'UNA CONVERSIÓ

En primer lloc, ens fixarem en una crítica teatral publicada a *Mirador* sobre la tragèdia *Judit* de Josep M. de Sagarra, estrenada el 1929 al teatre Novetats i que no va gaudir de gaire èxit de públic.²⁴⁸ Manuel Brunet era conscient d'aquesta tèbia acollida, però va valorar positivament l'obra per la procedència bíblica del tema tractat. La religiositat de la producció sagarriana va ésser una constant en els comentaris de Brunet, que va insistir sempre en el pòsit cristià i la falsedat –o hipocresia– de la pretesa irreverència dels textos de Sagarra. En aquest article, el periodista va comentar amb admiració la fecunditat literària del dramaturg i va començar a apuntar la qüestió moral:

²⁴⁵ Josep M de Sagarra, «L'humorisme de Manuel Brunet», *op. cit.*

²⁴⁶ Vegeu la cita al capítol «El pas de *La Publicitat* a *La Veu de Catalunya*», p. 238.

²⁴⁷ Josep M de Sagarra, «Los que se van. Just Cabot», *LV*, 12.03.1961, p. 11.

²⁴⁸ Enric Gallén i Marina Gustà, «Josep M. de Sagarra», dins M. de Riquer, A. Comas i J. Molas, *Història de la literatura catalana*, vol. IX, *op. cit.*, p. 483.

Sagarra-Holofernes.- Quan s'escriguí la biografia del nostre eminent poeta –feina que caldrà fer abans del seu trasllat a la Jerusalem celestial, que és on anirà encara que es cregui suficientment pervertit i pervertidor– caldrà tenir en compte el personatge d'Holofernes del *Judit*. Holofernes s'avorreix, «s'avorreix sobiranament», segons la justa frase popular. Com qui no fa res, ha sortit vencedor en trenta combats. Com Holofernes, En Sagarra també s'avorreix, i ha escrit trenta llibres, també com aquell qui no fa res. [...] I sempre està segur de guanyar la batalla. I com l'Holofernes de la Bíblia, l'autor d'*All i Salobre* té fama d'home terrible.²⁴⁹

Seguint amb la comparació anterior entre Sagarra i Holofernes, Manuel Brunet es va mofar amistosament i sense malícia del poeta. Això constitueix un exemple de la cordialitat i complicitat que presidia la relació amical entre els dos autors:

Entre Sagarra i tots els Holofernes hi ha una diferència, una única diferència. Els [...] Holofernes crien una frondosa crinera. En canvi Josep Maria de Sagarra i de Castellarnau... Per on l'agafaria una Judit? On és la cabellera? Si l'agafaven per aquella fina pinzellada de cabell que té al clatell la testa hauria de mirar a terra, sacrilegi horrible tractant-se del cap d'un poeta.

Que mai cap Judit blanca, groga o negra pugui fer de Sagarra la seva víctima! Sospitem, però, que se'n guardaran prou. Aquesta testa pelada, quan seria dintre el sarronet de Judit, encara diria versos i comprometria l'autora del crim.

Quan s'escriguí la història de la literatura catalana contemporània diran: «Sagarra tanca el període dels Jocs Florals».

L'afirmació final citada era rotunda, i una bona prova que Manuel Brunet considerava Josep M. de Sagarra una de les principals plomes de la literatura catalana del moment, que marcaria una època en la història literària del país. Els dos autors mantenien en aquells anys una relació cordial, compartint habitualment conversa i hores de treball a l'Ateneu Barcelonès. Fruit d'això és l'exemple que oferim a continuació, i que denota una vegada més l'olfacte periodístic de Brunet a l'hora de percebre els indicis dels grans esdeveniments. El setembre de 1932, el periodista va donar en primícia a través d'una entrevista a Josep M. de Sagarra la notícia de la redacció de *Vida Privada*.²⁵⁰ El text, que incorporava fins i tot un facsímil d'una de les 650 quartilles del manuscrit, va ésser comentat amb detall per Xavier Pla en l'epíleg a la reedició commemorativa de la novel·la amb motiu del seu 75è aniversari,²⁵¹ però volem recuperar-ne alguns fragments

²⁴⁹ Manuel Brunet, «Les estrenes. *Judit*, poema en tres actes de Josep Maria de Sagarra». *Mirador*, núm. 13, 25.04.1929, p. 5.

²⁵⁰ Manuel Brunet, «La novel·la que Josep Maria de Sagarra ha escrit aquest estiu», *LP*, núm. 18.109, 25.08.1932, p. 5.

²⁵¹ Xavier Pla, «Recepció i contradicció en les edicions de *Vida Privada*», dins Josep M. de Sagarra, *Vida privada, op. cit.*, p. 385-409.

que ens interessin en aquest repàs. Brunet era plenament conscient que estava donant una notícia important, i per això va començar l'entrevista amb la frase contundent «Tota la literatura catalana contemporània és obra de gent que ha de guanyar-se la vida», per defensar la capacitat de treball de Sagarra, introducció que va tancar amb la declaració rotunda que estava «convençut que aquesta informació serà un document que servirà als erudits»:

El poeta Josep Maria de Sagarra –ell ho recorda sovint– és dels que escriuen per guanyar-se la vida. Però si no s'hagués de guanyar la vida, estiguem-ne certs, també escriuria. Entre els nostres escriptors, En Sagarra és dels que treballa més. I no obstant molta gent, els que estan acostumats a veure'l a les terrasses dels cafès i als restaurants i xocolateries de nit, creuen que és el príncep dels sense feina voluntaris.

[...] En Sagarra té una força de voluntat, una disciplina i un esperit de continuïtat que espanten. Aquesta és la condició extraliterària d'un escriptor. Però, a més, En Sagarra té el do més gran que pugui desitjar-se: la imaginació. [...] Tindreu una idea justa de la disciplina i de la força de creació d'En Sagarra si us dic que en menys de dos mesos –mesos d'estiu! – ha escrit una novel·la de 650 quartilles com la que il·lustra aquesta informació.

A partir d'aquí, s'inicia el comentari dels aspectes formals i de contingut de l'obra, amb la inclusió de les declaracions de l'autor:

Transiten per l'obra setanta o vuitanta personatges, sense comptar-hi els comparses. La família central, els Lloberola, són vuit... És una antiga família aristocràtica arruïnada. Al costat d'ella hi ha banquers i plutocràcia pervinguda. [...] «És una línia vertical –em diu En Sagarra– que va des del més alt de la sang i el diner, fins als llocs més putrefactes del Districte V». Hi surt tothom, «dels carlins als nudistes».

-I l'argument?

-En el sentit que es dóna al mot, no en té. No té unitat d'argument. La novel·la és escrita amb una concepció biològica de la vida. Comença amb un fet divers, apareixen uns personatges i, com en els coves de les cireres, van sortint altres personatges i altres fets.

Manuel Brunet coneixia l'obra a grans trets, i intuïa alguns aspectes que podien presentar problemes a la seva recepció entre el públic. Crític sagaç i directe, posava sobre la taula el problema de l'estructura i l'argument de la novel·la:

-Aquí plantegen el problema de la construcció de l'obra.

-Encara que sembli que no té argument, en té un, i és molt senzill: es tracta de presentar, en el moment actual, la descomposició d'una família aristocràtica. És la novel·la de la Barcelona vella que desapareix, d'una família que havia estat poderosa i esdevé socialment ineficaç i perd la personalitat i es fusiona en l'estat confusionari que s'ha produït en el món i en aquest país després de la guerra, ara que predominen l'interès econòmic i la sensualitat. Es tracta de presentar una

visió del panorama moral de Barcelona en aquests darrers anys. Quant a la construcció d'una novel·la, el meu criteri és d'amplíssima llibertat. El cas és que el que s'escriu tingui interès, vitalitat i qualitat.

El gran motiu d'escàndol entre la massa lectora i la crítica, però, era el retrat viu, fidel i mordaç de la societat barcelonina que reflectia *Vida privada*:

-És una novel·la de senyors?

-La novel·la és feta sobre carn viva. La classe de societat que he volgut pintar potser no ha estat mai estudiada a casa nostra. Una cosa és fer novel·les de senyors i una altra cercar les diferències entre un aristòcrata i la persona que no n'és, entre el senyor i el banquer, etc.

-Serà un llibre d'escàndol?

-No pretenc escandalitzar ningú. L'única cosa que pretenc és servir una mica la veritat. Crec que el que integra l'honradesa literària és la sinceritat de l'autor. Procuro ésser sincer i del pa en dic pa, i del vi, vi.

-És un llibre truculent?

-No. Si hi ha alguna cosa que pugui semblar una truculència neix fatalment de la trajectòria del llibre. L'obra no té cap tendència moralista, ni està feta amb esperit de tesi ni de fer transcendentalismes, ni de cercar cap valor simbòlic. No es tracta d'un pamflet. La meua ambició és donar una visió tan humana i desinteressada com sigui possible amb un criteri més aviat de biòleg, de naturalista.

Finalment, l'entrevista es tancava amb una breu referència al premi Crexells i un elogi a l'estil net i concís de l'obra:

-Hi heu pensat, en el Premi Crexells?

-Naturalment que hi he pensat. Però he escrit el llibre per divertir-me.

[...] En Sagarra m'ha llegit tres capítols de la seva novel·la [...]. Pel que he pogut jutjar és un llibre de molta ambició i de molt interès de lectura. L'estil és claríssim, menys barroc que el dels «Aperitius». Si l'inquietàveu amb unes tisores de podar segurament perdreu el temps.

Efectivament, *Vida Privada*, tal com intuïa Brunet, es va convertir en una novel·la «amb el perfum encisador, amb la flaire precisa i amb els tics genuïns de Barcelona»,²⁵² però per a la qual la mateixa burgesia i aristocràcia barcelonina, en veure-s'hi reflectida, no estava preparada. Així, doncs, l'obra va provocar «un escàndol d'allò més gruixut».²⁵³

Vida privada era una altra novel·la escandalosa, i es va convertir en un lloc comú parlar-ne com d'un roman à clef on les coincidències amb barcelonins d'una certa corda no eren pas fortuïtes.

²⁵² Lluís Permanyer, «La Barcelona de Sagarra», dins Josep M. de Sagarra, *Vida privada, op. cit.*, p. 14.

²⁵³ *Ibid.*, p. 13.

[...] *Vida privada* presenta una sèrie d'experiències individuals –exemples d'unes de col·lectives– de les quals s'extreu una generalització que es pot formular com a declaració de principis. Els escarafalls de puritanisme més o menys dissimulat, les interpretacions errònies no s'adobaven amb el reconeixement que, «malgrat tot», Sagarra observava una actitud de reprovació moral davant el comportament dels Lloberola i companyia. La crítica intentava salvar el que semblava insalvable, però no s'adonava que l'anatemització d'un cert món modern es desprenia de la sàtira i de l'elegia tant com dels judicis expressats obertament, ni que partia de la reflexió ja central en les novel·les i els contes de Sagarra que precedien *Vida privada*: la condició humana és essencialment mistificadora, tendeix a amagar la realitat d'una existència poc gloriosa a base de sentimentalisme o de fredor premeditats, de posició social o de rebuig a les normes, d'idealització del passat o de projectes de futur.²⁵⁴

Malgrat aquesta qüestió de la recepció per part de la massa lectora, el cert és que la novel·la va causar gran impacte, i va ésser valorada amb justícia atorgant-li el premi Crexells de l'edició de 1932. Després del veredict del Jurat, Manuel Brunet celebrava la notícia amb efusió:

Fins ara el Premi Crexells ha estat concedit quatre vegades, i l'única cosa extraordinària i anormal que oferia la història del Premi és que encara no l'hagués guanyat En Segarra. I si sortís algun murmurador, li diria que coneix ben poc la situació de la literatura catalana. Actualment, En Segarra, comptant curt, almenys representa, ell tot sol, un trenta per cent de les nostres lletres. ¿I quina culpa hi té en això En Segarra? Suposo que no se l'acusarà d'ésser massa actiu i d'ocupar un lloc preeminent en la nostra literatura. I consti que no em limito a ponderar la fecunditat literària d'En Segarra.²⁵⁵

El periodista considerava que *Vida privada* marcaria una fita en la trajectòria de Sagarra que el conduiria a l'ortodòxia moral. D'aquesta manera, va reprendre amb insistència la qüestió de la religiositat de l'obra del poeta. Aquest tema, com hem dit abans, va marcar la majoria de comentaris sobre la seva obra, expressant el convenciment que la conversió de Sagarra es produiria irremissiblement i amb el desig que es fes efectiva com més aviat millor:

S'ha dit mil vegades que el Premi Crexells no ha d'ésser una consagració, i que el Premi no té altra finalitat que estimular la nostra novel·lística. Però en el cas d'aquest any [...] la consagració és un fet. Actualment, En Segarra, té tots els premis que han funcionat en aquest país [...]. I consti que la consagració haurà arribat abans de la segona fase de la literatura d'En Segarra. Perquè jo diria que el nostre poeta està condemnat a sofrir una crisi espiritual terrible que l'obligarà a trencar motllos.

²⁵⁴ Marina Gustà, «Notes sobre *Vida privada* de Josep M. de Sagarra», *op. cit.*, p. 34 i 40.

²⁵⁵ Manuel Brunet, «El Premi Crexells 1932. Ha estat adjudicat a Josep M. de Sagarra per la seva novel·la *Vida Privada*», *LP*, núm. 18.205, 14.12.1932, p. 1. Respectem, en aquest article, la grafia publicada del cognom de Sagarra.

Vida privada potser no tindrà una superació en aquesta primera fase. La facècia potser no arribarà més enllà. I llavors sorgirà un altre Sagarra més pur, més arbitrari i més humà que l'actual. Poden passar uns quants anys, segurament no molts, però la crisi, per poc que exploreu l'esperit del poeta i les seves obres, la crisi sembla inevitable. Potser m'equivocaré, però jo jugaria a favor d'un trasbals que ens donarà un poeta nou.

Un any després, Manuel Brunet ja formava part de la redacció de *La Veu*, amb la qual cosa s'havia consumat el canvi que havia distanciat políticament els dos autors. Segons el periodista, aquesta separació es mantenia tan sols per la discrepància en matèria religiosa que, de nou, creia fictícia tot i que Sagarra s'entossudís a defensar-la. És ben visible, doncs, la intenció de Brunet d'alinear el poeta al seu propi terreny ideològic i moral, per poder elogiar-lo sense reserves. Així com l'autor d'*All i Salobre* s'obstinava en la seva resistència, el periodista insistia a declarar que el seu pòsit moral inconscient, *malgré lui*, era ortodoxament cristià:

Recentment, amb l'amic Sagarra, examinàvem els punts que el separen de la Lliga. Només vàrem trobar la qüestió religiosa. Les altres distincions del gran poeta, només ell, amb la seva ploma privilegiada, podria inventar-les. [...] I si filàvem gaire prim, trobaríem que ni en aquest punt el poeta Sagarra no pot considerar-se un home d'Esquerra. Una vegada vaig intentar demostrar la incapacitat blasfematòria del poeta Sagarra, la seva incapacitat per a l'heterodòxia. I en tots els drames que estrena sembla que es proposi donar-me la raó. Tots ells són amarats i xops de cristianisme i de catolicisme i àdhuc –permeteu-me la frase– de putrefacció catòlica. El que passa és que com molts d'altres, l'amic Sagarra s'entesta a desdibuixar el magnífic personatge que porta el seu nom. Però si això és un error en el teatre, és un error grandíssim en tractar-se de la comèdia de la vida.²⁵⁶

Trobem una nova mostra de la tossuderia de Manuel Brunet sobre aquest tema en un article en què informava precisament del canvi de rumb anhelat en l'obra del poeta:

Fa molts anys que l'espectacle del nostre gran poeta m'interessa d'una manera extraordinària. Jo sóc el que vaig profetitzar que el poeta acabaria a Montserrat com a oblat o com a frare. Ell va dient que no, però en l'ascensió a la muntanya santa ja quasi és als Brucs. Potser hi anirà pel camí més llarg, però hi arribarà, n'estic ben cert, al Montserrat espiritual. El poeta està decidit a emprendre un altre camí literari. Se sent madur i una de les fases més importants és aconclerta.²⁵⁷

Després d'aquelles paraules, Manuel Brunet va inserir, de forma imprevisible, una declaracions informals de Sagarra sobre la seva pròpia obra:

²⁵⁶ Manuel Brunet, «"Homes d'Esquerra"», *LVC*, núm. 11.668, 07.11.1933, p. 1.

²⁵⁷ Manuel Brunet, «Sota el signe d'Horaci», *LVC*, núm. 12.038, 17.01.1935, p. 1.

Em trobo davant d'un Sagarra desconegut. Sospito encara canvis més transcendents.

-Feu versos?

-Ara potser hauré de fer una comèdia, però us prometo que aquest estiu faré versos. Publicaré el llibre cap a la tardor, un llibre llarg, gruixut. [...] Vull fer un tipus de poesia plena, humana. Ens fa molta falta el retorn a aquest sentit de la cosa humana, el retorn a grans temes. [...] A mesura que em vaig fent gran m'adono que camino cap a la normalitat, cap a una major humanitat. He eliminat totes les preocupacions literàries. Tant se me'n dóna que em diguin poeta putrefacte, inactual, antimodern. ¿Què vol dir «modern»? Valen més una vintena de poemes de Leopardi que tot el que hem fet nosaltres, que tota aquesta poesia plena de malícia verbal, intencional i formal. [...] Vull fer un llibre ple de substància humana, cercant la perfecció formal com una preocupació sincera. Vull aprofitar l'experiència de la vida. He fet molta literatura, mancada, naturalment, però de gran ambició. I ara m'adono [que] fa més respecte l'obra d'En Joan Alcover que tot el que hem fet nosaltres. He fet coses que han fet molt soroll, com *El Comte Arnau*, imperfecte, desproporcionat. Només hi ha vint-i-cinc o trenta versos bons, entre deu mil. Un dia el refaré, aquest llibre. [...] I d'ara endavant, res de concessions a certes modernitats, a res que no surti de dins.

Manuel Brunet va tancar l'article amb el desig que les paraules de Sagarra tinguessin una plasmació real i directa en els seus futurs textos:

Jo voldria que temps a venir els que estudien la nostra història literària poguessin dir que la crònica que acabo d'escriure anuncia una evolució important en la producció del nostre gran poeta.²⁵⁸

2.3.2.2. CONVERSIÓ CONSUMADA

Efectivament, aquesta nova direcció de la poesia sagarriana ja s'havia iniciat tímidament a *La rosa de cristall* (1933), que presentava un to «discursiu i d'especulació metafísica»,²⁵⁹ però es va confirmar i reforçar al volum següent, *Àncores i estrelles*. Però, uns mesos abans de la seva aparició, l'autor barceloní va estrenar la comèdia amorosa titulada *Reina*, que contenia certes dosis de religiositat. En la ressenya teatral de l'obra, Manuel Brunet va recuperar la discussió d'aquest tema amb el poeta, que en aquesta ocasió es va mostrar menys reticent. Fins i tot el periodista va aconseguir arrencar-li el compromís d'utilitzar amb devoció un tema religiós com a matèria literària per a una de les futures obres:

Amb en Sagarra i altres amics parlàvem ahir de l'èxit de l'obra. [...] Va començar en Sagarra fent protestes contra la fama que jo he escampat de la seva evolució. Si he exagerat, perdó, amic Sagarra. Sempre he estat igual –diu ell–, però és que ara m'adono que els sentiments religiosos són la cosa més forta que hi ha en l'entranya del poble.

²⁵⁸ Manuel Brunet, «Sota el signe d'Horaci», *op. cit.*, p. 3.

²⁵⁹ Enric Gallén i Marina Gustà, «Josep M. de Sagarra», dins M. de Riquer, A. Comas i J. Molas, *Història de la literatura catalana*, vol. IX, *op. cit.*, p. 473.

[...] Després de dir-nos que del freudisme ja en torna i que la sexologia li fa fàstic, En Sagarra, dirigint-se a mi, deia que ell és on era, però que s'ha adonat de la força enorme del sentiment religiós i que sense religió no hi ha moral possible, perquè àdhuc els qui presumen de laics, tota la bondat que poden exhibir és d'origen cristià. Hi ha també l'encís poètic incomparable del cristianisme i, sobretot, de la Mare de Déu. ¿Us heu fixat –em deia– en la sublimitat de l'Anunciació? ¿Us heu fixat en la grandesa de la Mare de Déu dels Dolors? És un tema que em tempta molt aquest de la Mare de Déu –em deia l'amic. «Un dia en vull escriure un poema.»

-Paraula?

-Paraula.²⁶⁰

Il·lusionat per aquesta confidència, Manuel Brunet continuava amatent als moviments literaris del seu amic. Passat l'estiu de 1935, potser en el transcurs d'una conversa a la tertúlia de la penya de l'Ateneu, el poeta va comunicar-li que tenia a punt un nou llibre de versos. Tot i que Sagarra continués publicant en mitjans de l'òrbita dels adversaris de la Lliga, Brunet no desaprofitava cap ocasió per elogiar la seva obra. L'anunci de l'aparició propera del volum *Àncores i estrelles* n'és una prova:

El poeta Josep Maria de Sagarra ha tornat de la Costa Brava amb un cistellet ple de carculles. El llibre de versos és fet. Es titula *Àncores i estrelles*. I ha d'ésser escrit en els mateixos llocs del miratge perquè, havent estat el poeta una temporada a Calella de Palafrugell i una altra temporada a Port de la Selva distingiu, quasi petxina per petxina, on ha collit l'una o l'altra. [...] Les poesies que en Sagarra porta d'aquest racó de món tenen una humanitat extraordinària.²⁶¹

Aquest recull de poemes va rebre el Premi Joaquim Folguera de 1935, una distinció que s'afegia a la llarga llista de premis i reconeixements que havia rebut l'autor de *Vida privada*, i que confirmava la popularitat de l'escriptor:

Potser ja sabeu que el Premi Folguera, que s'atorga cada any al millor llibre de poesia, ha estat atorgat al poeta Josep Maria de Sagarra pel seu llibre *Àncores i estrelles*, que està a punt de sortir. Aquest llibre [...] està destinat a ésser un dels llibres més populars d'En Sagarra. [...] Dient això no vull pas insinuar que En Sagarra sigui un poeta popularista, ni faig elogi de la poesia fàcil. [...] En la poesia d'En Sagarra, aquest aspecte de la popularitat no és pas el menys interessant. [...] De tots els nostres poetes, Josep Maria de Sagarra és l'únic que pot fer grans tiratges dels seus llibres de versos, perquè és el més humà dels nostres poetes, i si no és el que parla un idioma més castigat, és, indubtablement, el que posseeix un idioma més viu. I és, també, el més fecund de tots.

²⁶⁰ Manuel Brunet, «Reina», *LVC*, núm. 12.120, 24.04.1935, p. 1.

²⁶¹ Manuel Brunet, «La pesca del poeta», *LVC*, núm. 12.255, 29.09.1935, p. 1.

[...] Aquest llibre nou d'En Sagarra, [...] llibre mariner que navegarà molt i no el veurem enfonsar-se, és el present de Nadal que la nostra literatura ofereix al país. I mentre els poetes facin llibres com aquest, podeu estar segurs que el país encara s'aguanta.²⁶²

La crònica d'aquesta admiració de Manuel Brunet per Sagarra ens duu als temps de postguerra, i ens hi haurem de referir a través de la correspondència creuada entre Joan Llongueras i Manuel Brunet. Aquests dos autors mantenien una relació d'amistat per la seva vinculació amb la Lliga anterior a 1936 i, com hem vist en el capítol dedicat a *Pàgines de la Vida de Jesucrist*, per unes conviccions cristianes comunes.²⁶³ A més, compartien una profunda devoció per la Verge de Montserrat, a la qual el músic i poeta feia temps que escrivia un poema. Referint-se a aquesta qüestió, Joan Llongueras va comentar en una carta de 1942 que s'havia assabentat que Josep M. de Sagarra també treballava aquest tema, i temia la competència amb ell:

Em descuidava de dir-vos que Josep M. de Sagarra escriu un poema de Montserrat. Sembla que ha trobat qui li ha pagat l'estiueig a Port de la Selva a canvi d'aquest poema. Jo, poc a poc, vaig treballant en el meu sense que ningú m'ajudi. És clar que jo al costat d'En Sagarra no sóc ningú i haig de posar les meves pobres coses a les mans del bon Déu. M'agrada que en Sagarra faci això i m'agradaria que ho fes de veres i ben sentit.²⁶⁴

Òbviament, Joan Llongueras es referia a *El Poema de Montserrat*, que es va publicar per primera vegada entre 1950 i 1955 tot i ésser escrit entre 1942 i 1945, gràcies al mecenatge de Fèlix Millet i Maristany. La resposta de Manuel Brunet en aquesta ocasió va ésser conciliadora, amb un punt de crítica a la poesia sagarriana:

No us espanti el poema sagarrenc sobre Montserrat. Me n'alegro molt que el faci. En un article a *La Veu* vaig explicar que en Sagarra volia fer un poema de la Mare de Déu dels Dolors. L'evolució d'aquest amic és, gràcies a Déu, bona. No us espanti, però, tot això. Ja caldrà que es cordi les espardenyas, perquè tot sovint escriu –com diria Gautier– amb el coturn un xic fluix. *El Poema de Nadal* n'és una prova. És ple de versos ociosos, que no treballen.²⁶⁵

No obstant això, Manuel Brunet va retornar al tema després del veredict de Jocs Florals de Montserrat de 1947. El periodista hi havia presentat el *Salteri de la Mare de Déu de Montserrat*, però no va ésser premiat. Joan Baptista Solervicens li va comunicar la mala notícia:

²⁶² Manuel Brunet, «El Premi Folguera a Josep Maria de Sagarra», *LVC*, núm. 12.325, 20.12.1935, p. 1.

²⁶³ Vegeu el capítol «El projecte inacabat: *La Vida de Jesucrist* contada per un periodista», p. 156-165.

²⁶⁴ Carta de Joan Llongueras a Manuel Brunet, 16.09.1942, Fons Manuel Brunet i Solà, UdG.

²⁶⁵ Carta de Manuel Brunet a Joan Llongueras, 21.09.1942, Fons Joan Llongueras i Badia, BNC.

A desgrat de tots els meus esforços, el teu magnífic *Salteri* no ha estat premiat. No he de dir-te el disgust que em passo.

L'oposició partí d'un dels vocals del jurat. La fonamentà en el to i en la inflexió d'alguns fragments de l'obra, on tu, trencant tòpics, cerques l'efecte pel camí de la senzillesa i la ingenuïtat. Discutírem molt, però el criteri desfavorable prevalgué i em vaig quedar sol en la defensa.

[...] Jo vaig fer present al Jurat que l'autor del *Salteri* demostrava ésser un prosista molt més important que l'autor d'aquella altra composició, i que acreditava, a més, ésser un dels primers escriptors de la literatura catalana contemporània. No ho van negar, i ho van reconèixer. Però sempre l'objecció insuperable del to d'alguns fragments!

Vaig fer constar el meu vot en el veredicta [...]. I el que vaig dir en el Jurat ho repetiré en la *Memòria* del Certamen. Vull, en aquest punt, deixar les coses a lloc.²⁶⁶

Josep Vergés es va disgustar molt per aquesta notícia, i també va escriure una carta a Manuel Brunet, argumentant que el *Salteri* del periodista no havia estat premiat per culpa de la interposició de Josep M. de Sagarra:

Has estat objecte d'una maniobra de Sagarra i el veredicta del premi fou un veredicta polític mitjançant el qual la resistència pensa apuntar-se un *tanto*. El poeta nacional no ha pas canviat amb els anys i continua esent tan bona persona com sempre. Presenta però un flanc dèbil amb el seu grotesc *Poema de Montserrat* –digne d'en Garcia Sanchiz– i li tornarem la pilota dignament.

Ho he sentit molt per tu, perquè no t'ho mereixes i perquè el teu llibre és infinitament millor que tot el que es presentava. Així ho ha dit en Solervicens i tothom que trobo. La cosa no parará pas aquí.

A més sembla que han donat el premi a un roig de París i ara no saben com dir-ho. Aquesta notícia no té encara confirmació!²⁶⁷

En una carta corresponent al 9 de maig de 1947, Carles Sentís també es va lamentar del mal tracte que havia rebut Manuel Brunet:

T'escric, principalment, per dir-te com he sentit aquesta mena de robatori de que has estat objecte. Hi ha molt pocs Solervicens, és a dir, quasi no n'hi ha cap. I al poeta nacional ja fa masses anys que el coneixem. Llàstima que totes aquestes petites facilitats no li serveixin per escriure millors comèdies. Tenim poca sort i estem envoltats de grups antropòfags.²⁶⁸

Com a reacció davant aquestes paraules, Manuel Brunet va criticar durament el poeta en una carta a Joan Llongueras. El periodista creia que Sagarra temia que la seva obra podia fer ombra al *Poema de Montserrat* (encara no publicat, però ja ofrenat per l'autor

²⁶⁶ Carta de Joan Baptista Solervicens a Manuel Brunet, 16.04.1947, Fons Manuel Brunet i Solà, UdG.

²⁶⁷ Carta de Josep Vergés a Manuel Brunet, [1947], Fons Manuel Brunet i Solà, UdG.

²⁶⁸ Carta de Carles Sentís a Manuel Brunet, 09.05.1947, Fons Carles Sentís, AMTP.

al monestir amb motiu de l'entronització de la Moreneta el 1946),²⁶⁹ i per això, amb maniobres tèrboles, no havia permès que el *Salteri* fos el guanyador del certamen:

Segons m'escriuen, he estat objecte d'una maniobra extraliterària. Jo ja em temia que en Sagarra no toleraria que algú hagi fet tot un llibre de Montserrat, i que no hagi fet servir l'única cosa que ens queda com a tòpic del pairalisme. [...] Em temia també que en Sagarra se sentís capitost de la "resistència" i que es vengés de les crítiques que *Destino* ha dedicat a les seves comèdies. [...] En Sagarra preté haver tocat un gran orgue, jo només he volgut fer tocar "una capsa de música" [...]. Veurem qui té raó. Però consti que no crec que en el nostre temps es pugui fer, o sigui lícit de fer, un poema de milers de versos en estil victorhuguesc.²⁷⁰

Sobre aquesta última apreciació, hem de dir que Enric Gallén i Marina Gustà van considerar aquesta obra «producte d'un colossalisme bastant anacrònic» que «responia més, probablement, a la recerca de mitjans de subsistència econòmica que no, com en el seu dia *El Comte Arnau*, a un repte estètic».²⁷¹ En canvi, Narcís Garolera, arran l'edició crítica del text, proposava «una lectura d'*El poema de Montserrat* com un llibre de la immediata postguerra [...] i equiparar-lo, en la seva significació, a *Nabí* de Carner, *Elegies de Bierville* de Riba, *Les irrealis omegues* de Foix, o *Cementiri de Sinera* d'Espriu».²⁷² En qualsevol cas, en la mateixa carta Manuel Brunet va continuar atacant Sagarra:

Per les cartes que m'arriben veig que, a Barcelona, la meva carabassa ha estat considerada com una maniobra de la "resistència". Han coincidit en aquesta frase els de la penya d'En Fages i els de *Destino*. Ara bé: com que vós ja sabeu que la resistència és en Sagarra, però que molts veuen darrera d'ell en Fèlix Millet, em sabia molt de greu que, a les meves costelles, aquesta confusió pogués prosperar. D'En Millet no en puc dir només que bé. [...] Tots ens hem adonat i lamentat que En Sagarra hagi aconseguit acaparar-lo, però no hem de contribuir a que el faci còmplice de la seva politiqueta. [...] En Sagarra em deu molts favors i jo no n'hi dec cap. M'hauria estimat més deure-n'hi i poder esbargir aquest núvol entre ell i *Destino*.

Sobre aquesta qüestió, Joan Llongueras va respondre situant l'origen del conflicte en les divergències polítiques de preguerra, que havien desembocat en dos bàndols enfrontats en la ja de per si difícil pervivència de la cultura catalana durant la postguerra. Aquesta

²⁶⁹ Carta d'Aureli M. Escarré, abat de Montserrat, a J. M. de Sagarra, 14.09.1946, recollida per Lluís Permanyer, *Sagarra, vist pels seus íntims*, Barcelona, La Campana, 1991, p. 325.

²⁷⁰ Carta de Manuel Brunet a Joan Llongueras, 24.04.1947, Fons Joan Llongueras i Badia, BNC.

²⁷¹ Enric Gallén i Marina Gustà, «Josep M. de Sagarra», dins M. de Riquer, A. Comas i J. Molas, *Història de la literatura catalana*, vol. IX, *op. cit.*, p. 474.

²⁷² Narcís Garolera, «Una nueva lectura del *Poema de Montserrat*», *LV. Cultura/s*, 07.03.2007, p. 4. Citem a partir de la traducció catalana de l'article apareguda dins el *Panorama crític de la literatura catalana*, vol. V, *op. cit.*, p. 636.

situació havia provocat el fracàs als Jocs Florals de Montserrat tant de les seves propostes (sis composicions en total) com del *Salteri* de Brunet:

En Sagarra no m'estima gens a mi, perquè no he volgut ésser un satèl·lit d'ell i per altres motius. Per això em combaté aferrissadament. A vós us va combatre per tot el que dieu i perquè sou massa bona persona. Penso que en Millet, a qui jo estimo, juga una política equivocada i amb això de Montserrat s'ha evidenciat. Els homes que hem figurat a la Lliga som bandejats i afavoreix, amb marcada preferència, a l'estol de la Resistència i als pseudocatòlics d'Unió Democràtica. Ell sabrà per què. Els monjos de Montserrat també el segueixen en aquesta tendència iestic segur de que en Sagarra, tant a vós com a mi, ha procurat desprestigiar-nos davant el Rvd. P. Abat.²⁷³

A volta de correu, el periodista va contestar amb tristesa a aquestes acusacions, i va donar el tema per tancat:

M'entristeix molt tot el que em dieu del Certamen. Vejam si treballant en honor de la Mare de Déu de Montserrat haurem mig renyit amb en Millet i... ens haurem allunyat del P. Abat. Seria catastròfic. [...] En Millet pot fer molt de bé i molt de mal en aquest país. Si per haver treballat per a la Lliga ens hem de veure empaitats pels nostres, com vós dieu, seria ben trist. Si em vaig jugar la pell no ho vaig fer pas per a la Lliga sinó per tot el que Montserrat representa. I ara seria tràgic que des de Montserrat s'insuflés una política contra els que no hem estat rabassaires. Costa –oi?– d'arribar a creure tot això. Però el que em dieu fa pensar molt.²⁷⁴

Segurament, la tensió originada per la qüestió del fracàs del *Salteri* al certamen literari de Montserrat no devia aflorar mai entre Manuel Brunet i Josep M. de Sagarra. No hem pogut localitzar cap testimoni que contradigui aquesta hipòtesi, i fins i tot creiem que és molt possible que els dos autors ni tan sols tractessin el tema. Podem aventurar que el mateix Brunet potser se sentia responsable i orgullós que el poeta hagués compost finalment un poema sobre Montserrat, corroborant finalment les seves teories sobre la religiositat de Sagarra; i fins i tot que arribés a pensar que tots estaven treballant per un mateix objectiu: l'enaltiment de la devoció envers la patrona de Catalunya. En qualsevol cas, com que Manuel Brunet va poder publicar igualment la seva obra (segons sembla, disgustant molt la "resistència"),²⁷⁵ probablement devia deixar de banda aquesta qüestió. Com veurem a continuació, el motiu per creure aquesta hipòtesi és que en la següent ocasió en què Brunet es va referir al poeta li va dedicar, de nou, paraules elogioses.

L'última referència de Manuel Brunet a l'obra de Josep Maria de Sagarra la trobem el març de 1953, arran de la publicació per part de l'editorial Alpha de la

²⁷³ Carta de Joan Llongueras a Manuel Brunet, 21.05.1947, Fons Manuel Brunet i Solà, UdG.

²⁷⁴ Carta de Manuel Brunet a Joan Llongueras, 21.05.1947, Fons Joan Llongueras i Badia, BNC.

²⁷⁵ Carta de Josep Vergés a Manuel Brunet, [1948], Fons Manuel Brunet i Solà, UdG.

traducció de la *Divina Comèdia* –anteriorment, el 1947, s'havia imprès un tiratge de 400 exemplars de l'obra en edició de bibliòfil, amb paper de fil “Guarro”.²⁷⁶ El primer volum havia aparegut el 1950, i el tercer i últim es va fer esperar fins a 1952. Els elogis del crític de *Destino* Antoni Vilanova sobre la qualitat d'aquest treball destacaven el domini de la tècnica i l'extraordinària sensibilitat lingüística del seu autor:

La traducción de la *Divina Comedia*, emprendida hace más de quince años por el gran poeta Josep Maria de Sagarra y publicada en tres cuidados volúmenes por la editorial Alpha (Barcelona, 1950-1952), el último de los cuales acaba de ver la luz recientemente, constituye sin duda alguna uno de los esfuerzos más gigantescos y ambiciosos que han tenido lugar entre nosotros para convertir una versión poética en una pura obra de arte.

[...] Resulta verdaderamente prodigioso comprobar hasta qué punto Sagarra ha hecho suyo el secreto del terceto dantesco y ha logrado encadenar en sus estrechos límites la concisión tajante, la hiriente justeza, la perfección marmórea del verso de Dante sin traicionar la forma ni el sentido.²⁷⁷

La gènesi d'aquesta traducció, però es remuntava als mesos previs de l'esclat de la guerra, en una col·laboració de Sagarra a *La Veu de Catalunya*, que havia d'actualitzar l'anterior traducció inacabada del text de Dante realitzada per Narcís Verdaguer i Callís, que s'havia publicat pòstumament entre 1921 i 1922.²⁷⁸ Efectivament, tal com també van assenyalar Gabriela Gavagnin i Xavier Pla,²⁷⁹ Manuel Brunet va donar a conèixer la notícia uns mesos abans que el text es comencés a publicar la primavera de 1936:

Tinc un cert dret a ésser jo el qui escampi avui per Catalunya una bona notícia. Dintre pocs dies, *La Veu de Catalunya* començarà a publicar, en la seva secció literària que dirigeix Manuel de Montoliu, la traducció de la *Divina Comèdia* del Dant, feta per Josep Maria de Sagarra.

Suposo que aquesta notícia commourà la gent de lletres i els patriotes. Traduïda pel nostre gran poeta, l'obra màxima de la poesia cristiana serà el millor homenatge que ell i *La Veu de Catalunya* poden oferir a la nostra literatura, un monument a l'idioma.²⁸⁰

Després de fer pública la iniciativa, Manuel Brunet va donar en el mateix article els detalls tècnics sobre la traducció:

²⁷⁶ Gabriela Gavagnin, *Classicisme i Renaixement: una idea d'Itàlia durant el Noucentisme*, Barcelona, PAM, 2005, p. 228.

²⁷⁷ Antonio Vilanova, «*La Divina Comedia*, traducida por J. M. de Sagarra», *Destino*, núm. 812, 28.02.1953, p. 21.

²⁷⁸ Joaquim Coll i Amargós, *Narcís Verdaguer i Callís (1862-1918) i el catalanisme possibilista*, op. cit., p. 496 i Gabriela Gavagnin, *Classicisme i Renaixement: una idea d'Itàlia durant el Noucentisme*, op. cit., p. 217-218.

²⁷⁹ Gabriela Gavagnin, *Classicisme i Renaixement: una idea d'Itàlia durant el Noucentisme*, op. cit., p. 226; i Xavier Pla, «Recepció i contradicció en les edicions de *Vida Privada*», dins Josep M. de Sagarra, *Vida privada*, op. cit., p. 391-392.

²⁸⁰ Manuel Brunet, «Una bona notícia», op. cit., p. 1-19.

La Divina Comèdia havia de traduir-la un gran poeta, i un poeta ha de traduir-la en vers. [...] Josep Maria de Sagarra diu que no seria lícit fer una traducció massa lliure, però que entre el gòtic i la poesia cal decantar-se a la banda de la vida, o sigui, de la poesia. Diu també En Sagarra que el seu propòsit és que la traducció, igual que l'original, es desplegui com una capsa magna. Em proposo –diu el nostre poeta– que els cants, malgrat les complicacions històriques i teològiques, es puguin llegir en veu alta i sense el recurs de gaires notes. Evidentment deformaria la intenció del nostre poeta si digués que es proposa fer una traducció popular. Serà més exacte dir que es proposa fer una traducció viva.

Finalment, el periodista va tancar el comentari reafirmant el caràcter patriòtic de la iniciativa, amb el qual cosa justificava la publicació del text en un periòdic i no en forma de llibre:

L'empresa potser no té res de periodístic. Segurament un diari d'informació no voldria publicar a cap preu una obra com aquesta. Però un diari patriòtic es pot permetre la il·lusió de fer aquest homenatge a la llengua catalana. Suposem que els nostres lectors compartiran aquesta il·lusió nostra. I també fa una certa emoció donar quatre anys d'actualitat a un tema tan noble.

Xavier Pla apuntava que va ésser Josep M. de Sagarra qui va proposar a Francesc Cambó aquesta traducció per a *La Veu de Catalunya*,²⁸¹ però les declaracions de Manuel Brunet a *Destino* que esmentàvem arran de l'aparició del tercer volum l'any 1952 posen de relleu un procés de negociació invers, alhora que descobreixen el secret del «dret» del periodista a publicar la notícia el 1936 i revelen el seu paper crucial en l'acord de col·laboració de Sagarra al diari de la Lliga:

En aquella época era yo redactor jefe de *La Veu de Catalunya* y me había propuesto conseguir la colaboración de José María de Sagarra. Un día entablóse un debate sobre esta cuestión en la peña nocturna del Ateneo, a la que yo acudía hacia las dos de la madrugada. [...] Durante aquella discusión sobre la colaboración de Sagarra, se me ocurrió ofrecerle que podría traducir la *Divina Comedia*. El diario publicaría, alternados, la traducción de un canto y el comentario. Llegué a ofrecer la remuneración por ese trabajo. Sagarra no vaciló, pero hizo constar que se trataba de un poema de cien cantos y que el trabajo era una labor de benedictino. [...] Al día siguiente di cuenta al director del diario, don Ramón de Abadal, del acuerdo con Sagarra. El director exultó de júbilo. Examinamos las dimensiones de la *Divina Comedia*: 34 cantos el Infierno, 33 el Purgatorio y 33 el Paraíso. Total: 100 cantos. Más cien artículos de comentario. Eso representa –dijo el señor Abadal– que hemos encadenado a Sagarra por 200 semanas, o sea, un período de cuatro años.²⁸²

²⁸¹ Xavier Pla, «Josep M. de Sagarra», dins *Panorama crític de la literatura catalana*, vol. V, *op. cit.*, p. 603.

²⁸² Manuel Brunet, «*La Divina Comedia* de José María de Sagarra», *Destino*, núm. 816, 28.03.1953, p. 23.

Francesc Cambó tenia l'última paraula per tancar l'acord i va acceptar el tracte sense dubtar, conscient de la importància per al diari de la incorporació de Sagarra com a col·laborador:

Aquel día la merienda cotidiana en un restaurante de la Plaza de Catalunya fue muy breve. Desde el teléfono del restaurante el señor Abadal llamó al señor Cambó solicitando hora de visita. Cambó respondió que le esperaba. Una hora después Abadal llegaba a la redacción. Cambó había aceptado la idea punto por punto. Pocas semanas después José María de Sagarra publicaba su traducción y sus comentarios en *La Veu de Catalunya*. La noticia de que Sagarra había aceptado tan enorme empresa causó estupor en los círculos literarios. La guerra interrumpió la labor de Sagarra.

Efectivament, el cant primer de la *Divina Comèdia* va aparèixer el 3 de juliol de 1935, i la semana següent es va publicar el comentari corresponent. El gener de 1936, Francesc Cambó felicitava el poeta per la feina feta, i l'encoratjava a seguir endavant:

Feia temps volia felicitar-vos per la vostra traducció del poema dantesc. Després de llegir-ne alguns cants, he tingut la ploma als dits. Ara, ja no passo un moment sense dir-vos que la versió catalana que ens doneu no la podem somniar mai. Jo vaig assistir, durant anys, a la tasca d'En Verdaguer. Fou un gran esforç, però lo vostre és un miracle.²⁸³

La seqüència de cants i comentaris, però, només va poder continuar fins el 15 de juliol de 1936, en què va aparèixer el cant XXVIII.²⁸⁴ No hi va haver temps per a més, i Sagarra va haver de completar la feina durant la postguerra.

El volum de la *Divina Comèdia* corresponent a l'«Infern» conservat a la biblioteca personal de Manuel Brunet, que es troba al Fons Manuel Brunet i Solà de la Universitat de Girona, conté una dedicatòria que corrobora aquesta versió sobre la iniciativa de 1935. Al mateix temps, ofereix com a cloenda d'aquestes notes el testimoni que la sincera amistat i admiració que havia professat Manuel Brunet al poeta era corresposta. Són paraules íntimes i afectuoses, evocadores d'uns temps llunyans i d'unes il·lusions perdudes que no tornarien:

A Manuel Brunet, en record d'unes nits ja llunyanes, en les quals, i en la nostra discretíssima caverna del "Ateneu Barcelonès" la seva amistat fou el primer acudit i el primer impuls que em decidí a començar aquesta traducció de la *D. C.* I ja un cop iniciada, fou en les nostres converses que s'intercalà la primeríssima lectura d'aquests cants. Amb els millors records del seu vell amic.
Josep Maria de Sagarra

²⁸³ Carta de Francesc Cambó a J. M. de Sagarra, 02.01.1936, recollida per Lluís Permanyer, *Sagarra, vist pels seus íntims*, op. cit., p. 328.

²⁸⁴ Gabriela Gavagnin, *Classicisme i Renaixement: una idea d'Itàlia durant el Noucentisme*, op. cit., p. 227.

TERCERA PART

ENTRE GUERRES

3.1. ANÀLISI TEMÀTICA I EVOLUCIÓ IDEOLÒGICA

Iniciem en aquest capítol l'examen detingut de la producció periodística de Manuel Brunet. Com hem comentat, el periodista va convertir-se en un dels analistes més importants del període d'entreguerres, i va jugar un paper destacat en moltes de les redaccions de la Barcelona del seu temps. Abans de començar, però, cal dir que en aquest apartat ens centrarem només en alguns dels temes tractats per Brunet, ja que la seva producció és ingent, i podríem sucumbir a l'intent d'oferir una anàlisi del conjunt de la seva obra, formada per prop de 5.000 articles, al mateix temps que creiem que aquest propòsit estaria mancat d'interès. Certament, té un gran mèrit escriure un –o dos, i en ocasions fins i tot tres– articles diaris o setmanals en el transcurs d'una carrera periodística professional que s'allargassa més de quaranta anys, però precisament la mateixa quantitat i necessitat d'omplir quartilles provoca que algunes siguin de circumstàncies, o que una mateixa idea sigui repetida manta vegades.

Així, doncs, en un esforç de síntesi i d'interpretació, hem triat aquells temes que hem cregut més rellevants per a la societat de l'època i que a més es van anar repetint al llarg de la seva producció escrita, per poder oferir una visió de conjunt del tractament de cada tema i poder analitzar, en cas que n'hi hagi, els canvis d'opinió respecte a un mateix fet, ideologia o personatge. Els articles comentats van ésser publicats a *Las Noticias*, *La Nau*, *La Publicidad-La Publicitat*, *Mirador*, *La Veu de Catalunya*, *La Vanguardia* i *Destino*, les principals plataformes de comunicació en les quals Manuel Brunet va poder fer sentir la seva opinió i on va treballar de manera més regular.

Finalment, volem fer notar que hem deixat fora les col·laboracions esporàdiques i les intervencions en diaris locals i comarcals empordanesos durant la postguerra, per considerar que estaven fora del propòsit que intentàvem assolir, que no és altre que el de mostrar la capacitat de Manuel Brunet de comentar tant la política internacional, com l'espanyola i la catalana, i aspectes culturals diversos. A través dels seus propis textos, hem constatat l'important bagatge professional i cultural de l'autor i la particularitat del seu estil periodístic. D'altra banda, podem reafirmar a través d'aquesta anàlisi els principals puntals de la seva personalitat i ideologia: catalanisme, catolicisme i liberalisme, aquest amb un caire conservador molt accentuat a partir dels anys trenta.

3.1.1. Periodista literari

Malgrat que al llarg de la seva trajectòria professional Manuel Brunet va destacar com a analista polític de la realitat catalana i internacional, com a home de lletres que era no podia romandre impassible a les evolucions de la realitat literària del seu voltant.

Des del punt de vista quantitatiu, els articles dedicats a temes literaris tenen un paper molt secundari dins el conjunt de la producció periodística de l'autor. Ara bé, els seus comentaris tenen un interès notable. Molts d'ells són escrits arran d'una conversa mantinguda amb membres de la intel·lectualitat catalana, o bé amb algun escriptor amb qui mantenia amiatat en alguna de les penyes de l'Ateneu Barcelonès –institució clau per entendre la gran prolixitat dels escriptors-periodistes catalans durant el primer terç del segle XX.¹

Com veurem a continuació, dels seus articles s'extreu que el periodista coneixia perfectament el món dels llibres a Catalunya, pel qual sentia un gran interès, un món que l'alegrava quan gaudia de bona salut i que l'amoïnava quan tenia alguna mancança. També, podem observar que tenia opinions i teories ben formades sobre la realitat cultural i literària del moment, principalment a Catalunya, i les manifestava, com sempre, sense complexos. En definitiva, intentarem posar de relleu el pensament literari propi de l'autor.

3.1.1.1. LA CRISI LITERÀRIA

En plena Dictadura de Primo de Rivera, un dels debats en què Manuel Brunet va prendre part va ésser el referent a la manca de noves novel·les de qualitat en català després del Noucentisme que, com hem dit anteriorment, estava obert des dels volts de 1917. Ja hem assenyalat que Alan Yates va fixar el 1925 com a data de conclusió d'aquest debat,² però Margarida Casacuberta va explicar com l'atenció de molts periodistes va continuar atenta a la salut d'aquest gènere, considerat un baròmetre de l'estat d'una literatura:

El problema de la novel·la, entès com un problema de cultura, s'havia convertit en un dels principals cavalls de batalla de la revisió del passat cultural que la intel·lectualitat catalana es proposà de portar a terme sobretot arran de la implantació, l'any 1923, de la Dictadura de Primo de Rivera. Des d'aquesta perspectiva, un cop liquidada la maquinària noucentista i en uns moments de pèrdua generalitzada de punts de referència [...], es feia possible de començar a

¹ Martí Sans Orega, *Breu història de l'Ateneu Barcelonès*, op. cit., p. 17-21.

² Alan Yates, *Una generació sense novel·la?*, op. cit., p. 186. Sobre aquesta mateixa qüestió, aquest volum ja ha estat citat més amunt al capítol «*El meravellós desembarc* i la polèmica sobre la novel·la», p. 97.

valorar amb una certa distància determinades preses de posició i actuacions concretes que havien de desembocar, en alguns casos, en un carreró sense sortida. [...] Una d'aquestes actituds implicava molt directament les relacions entre literatura i públic lector, que hom va haver de replantejar de manera dràstica respecte dels anys de predomini del Noucentisme, tal i com demostra la creació, sobretot durant la segona meitat de la dècada dels anys vint, de diverses col·leccions «populars» de novel·la [...] i d'altres gèneres «mengívols» com els que, segons Josep Pla, havien de fer rendible, per exemple, una editorial de les característiques de Diana, especialitzada en «prosa».³

El 1925, Josep Maria de Sagarra va publicar un article sobre aquest mateix tema. El text és interessant perquè confirma que en aquell moment el canvi de tendència ja s'havia produït i els autors havien canviat el seu punt de mira, i fixaven l'atenció en el gènere novel·lesc. Amb tot, en aquells moments encara mancava l'impuls necessari per llançar-se a la redacció de novel·les, i els escriptors mantenien certes reserves sobre l'èxit de les seves iniciatives. Sagarra expressava de la següent manera l'estat d'ànim general i el sentiment de por amb què reaccionaven els autors:

El públic català està demanant amb la boca oberta i uns crits desesperats que li donguin novel·les. Novel·les llargues amb argument i incidents, novel·les entretingudes que siguin escrites en català i parlin de la vida del país.

[...] ¿I per què els nostres literats no escriuen novel·les? Aquí està el problema. ¿És per impotència, per mandra o per por? Potser per una mica de les tres coses, però principalment per l'última. Escriure una novel·la fa una certa por.⁴

En la famosa conferència «Una generació sense novel·la?» impartida a l'Ateneu Barcelonès tan sols dos mesos més tard, el juny de 1925, Carles Riba va manifestar el seu punt de vista en la mateixa direcció que Sagarra i va continuar reclamant atenció i suport sobre el gènere novel·lesc, convençut que el debat no estava del tot tancat. D'altra banda, era conscient que calia dedicar esforços en aquesta direcció per aconseguir donar continuïtat i fluïdesa a la producció de bones obres d'aquest gènere, però es mostrava optimista per les bones perspectives de futur:

La novel·la –com tampoc el teatre– no pot ésser un gènere de solitaris; no sols en el sentit que hagi de comptar amb una societat gentil per a fer-li de públic, sinó més, perquè necessita la saturació d'una certa gentilesa per a florir; és a dir, per a florir no esporàdicament, no per a un exabrupte genial, sinó amb una potència de continuïtat que li doni categoria de fet normal dins una literatura.

³ Margarida Casacuberta, «Gènesi i primera adjudicació del Premi Crexells. Notes sobre cultura i novel·la en el tombant dels anys vint i trenta». *Els Marges*, núm. 52, març 1995, p. 21-22.

⁴ Josep M. de Sagarra, «La por a la novel·la», *LP*, 25.04.1925, dins Josep M. de Sagarra, *L'ànima de les coses*, *op. cit.*, p. 424-426.

[...] Un esforç seriós, coordinat, humil amb ímpetu, per les humanitats, en llur més complet sentit, que és el literal, ha començat tot just; cal, doncs un llarg temps, perquè una atmosfera d'humanisme envolti i impregni el cos social. [...] No és, certament, una qüestió liquidable en un racó d'article; però gosaríem respondre –i voldríem poder ésser contradits– que un tal interès simpatètic per l'home, avui, a Catalunya, *col·lectivament, culturalment, socialment* –és a dir, *fent atmosfera*– no existeix.⁵

Segons Carme Arnau, aquests dos textos esmentats «han estat tradicionalment considerats el crit d'alarma llançat en defensa i a favor de la novel·la». I tot seguit, afegeix, en la mateixa línia que Yates i Casacuberta, que són l'última baula d'una evolució iniciada anys abans de manera velada i sense ressò als mitjans: «Es tracta de la culminació d'un procés més llarg i soterrat, efectuat però aquesta vegada en un moment més oportú i quan el Noucentisme comença a perdre el seu ascendent».⁶

Tal com ha indicat Jordi Castellanos, l'esgotament del Noucentisme va ésser clau per a l'aflorament de les preferències reals del públic lector, ja que aquest moviment havia girat l'esquena als gustos reals de la massa lectora:

El Noucentisme és un moviment que s'ha organitzat al marge de les lleis de l'oferta i la demanda. M'explico: davant del públic «real» i de les limitacions que aquest públic, qualitativament i quantitativament, imposa a la vida cultural i literària, decideix prescindir-ne i recolzar en les institucions com a via per configurar una nova burgesia, la burgesia que no tenien: una burgesia culta, preparada, capaç d'ordenar el país.⁷

Dos anys després, el 1927, Manuel Brunet també va participar en la polèmica sobre la novel·la que s'estava generant amb un dels pocs articles que va escriure per a *La Nau*. Arran de l'Exposició del Llibre Català a Madrid de finals de 1927, va assenyalar la gran quantitat de volums que es publicaven en llengua catalana i, dins d'aquesta quantitat, la manca de literatura d'imaginació, terme amb què es referia a la ficció novel·lesca:

Ens trobem davant del problema de la literatura d'imaginació, que no sembla haver augmentat en les proporcions degudes. [...] Aparentment, la producció ha augmentat molt poc, o gots. M'atreveixo a dir que, deixant a part poesia i teatre, no apareixen al cap de l'any vint obres d'imaginació.

⁵ Carles, Riba, «Una generació sense novel·la», dins *Obra Completa, III. Crítica*, Barcelona, Edicions 62, 1986 p. 315-317.

⁶ Carme Arnau, «Crisi i represa de la novel·la», dins M. de Riquer, A. Comas i J. Molas, *Història de la literatura catalana*. vol X, *op. cit.*, p. 13-14.

⁷ Jordi Castellanos, «Mercat del llibre i cultura nacional (1882-1925)», *op. cit.*, p. 17.

[...] L'interès que suscita cada any a França l'atribució del Premi Goncourt mostra la importància que dóna aquest país literàriament tan madur a les obres d'imaginació, de les quals, encara que la metàfora sigui revellida, podria dir-se que són el baròmetre d'una literatura.

[...] ¿Per què es publiquen tan poques obres d'imaginació? És aquest un problema llarg d'explicar, que entra potser en el que podríem dir-ne la política de la literatura.⁸

Poc a poc, l'“atmosfera” favorable a la novel·la reclamada per Carles Riba es va anar creant i consolidant. La bona acollida del públic va encoratjar els autors, i els escriptors catalans gradualment van anar produint literatura en aquest gènere. Tal com va assenyalar Montserrat Corretger, l'aparició de les primeres novel·les també va estar envoltada d'un viu debat intel·lectual, que tenia la seva màxima expressió en la crítica literària dels diaris i revistes:

Després del debat de la novel·la, que ocupà els vuit anys anteriors a 1925, arribà el combat per la novel·la, amb les corresponents crisis del gènere, del públic lector i del mercat editorial, però també amb la consecució de les primeres fites de la narrativa catalana contemporània.

[...] Els crítics tenen, [...] des de molt aviat, un interès viu en la consolidació de la prosa i en l'aparició de novel·les –en especial a partir de 1925– i el formalitzen en una atenció continuada que permet el seguiment dels dos fenòmens.⁹

En els seus articles sobre el tema, Manuel Brunet defensava la necessitat de protegir la literatura d'imaginació, però sense concretar específicament que calia dirigir els esforços sobre la novel·la. D'aquesta manera, es va mostrar partidari de protegir també les obres en prosa en general, tot consignant l'existència de bons llibres de viatges, memòries, assaigs... Fins i tot va fer notar l'auge de les biografies literàries, un gènere que, com ha fet notar Jordi Amat, estava clarament en boga en aquella època:

Hace ochenta años exactos, en 1928, cuando se publicó por primera vez *Vida de Manolo* (y *Elizabeth y Essex* de Lytton Strachey o *Goethe* de Emil Ludwig), el género de la biografía, gracias al *bypass* de la literaturización del relato histórico, se había puesto de moda en España: los autores empezaron a escribirlas, los editores a traducirlas y publicarlas, los críticos a analizarlas y los lectores a leerlas. Los pupilos de una renovada «escuela de Plutarcos» se prestigiaron y la noción de «biografía novelada» circuló en los papeles públicos con cierta normalidad, sin censuras morales ni epistemológicas.¹⁰

⁸ Manuel Brunet, «La literatura d'imaginació», *La Nau*, núm. 60, 10.12.1927, p. 1.

⁹ Montserrat Corretger, *Escriptors, periodistes i crítics*, Barcelona, PAM, 2008, p. 10-17. Sobre els exemples posteriors a 1925 que denoten una certa preocupació per la salut de la literatura catalana entre la intel·lectualitat del país, vegeu també Jordi Castellanos, «Mercat del llibre i cultura nacional (1882-1925)», *op. cit.*, p. 34-38.

¹⁰ Jordi Amat, «Prólogo» a Josep Pla, *Vida de Manolo*, Barcelona, Libros del Asteroide, 2008, p. xvi-xvii.

En les mateixes dates que indica Amat, precisament Manuel Brunet va publicar un significatiu article girant els ulls cap a aquest nou gènere, que ell anomenava «bionovel·la», el qual caldria tenir en compte pel gran nombre de volums que estaven apareixent:

Diguem, abans que tot, que per *vies romancées* els francesos entenen –com saben la majoria dels lectors– les biografies construïdes en forma de novel·la, el que podríem dir-ne en català les bionovel·les. [...] Les bionovel·les –i permeti-se'ns l'adopció del mot– són ja una branca de la literatura francesa, un branquilló si voleu, però molt gentil i florit. [...] La moda de les bionovel·les té precedents en totes les literatures, però no en la forma adoptada a França.

[...] La gent es dóna compte que ha sortit una literatura de tipus nou que oscil·la entre la història i la novel·la. [...] Tothom serà emmotllat al nou sistema de biografia, sistema molt francès, inspirat segurament en el periodisme i que se surt del compromís amb molta habilitat, uns quants trucs de ciència i uns quants trucs de cuina, però de cuina francesa.¹¹

En els anys compresos entre 1925 i 1929, que abarquen des del tancament del debat fins a la fi de la dictadura de Primo de Rivera, Montserrat Corretger ha constatat la importància dels crítics en la tasca de consolidació de la recuperació de la literatura en prosa i, més concretament, de la novel·la:

La novel·la moderna es va dibuixant a través de les crítiques de Guansé, Tasis, Obiols, Brunet, Llates, Cabot i d'altres crítics com un punt d'arribada pel que fa a la literatura catalana i com un model constituït –plural i variable– en altres latituds europees. Durant 1928 i 1929 diverses veus crítiques coincideixen a constatar l'aparició de novel·listes i novel·les, revaloritzen el gènere i, al mateix temps, van definint de manera recurrent les línies generals de la narrativa en el seu renaixement a Catalunya així com la seva dependència d'autors d'altres països.¹²

Per tant, Manuel Brunet no era l'únic preocupat per la qüestió en aquells moments. El 1928, es va acordar a l'Ateneu Barcelonès crear un premi literari en memòria de Joan Crexells per fomentar l'aparició de bones novel·les, seguint el model del Premi Goncourt francès. D'aquesta manera, va néixer el Premi Joan Crexells, «el primer premi literari modern creat a Catalunya i probablement a tot Espanya».¹³ La iniciativa, per tant, demostra que la situació de la novel·la catalana era un tema que preocupava bona part de la intel·lectualitat del país. El resultat de la primera convocatòria, però, no va ésser gaire esperançador. El jurat, format per Pompeu Fabra, Carles Rahola, Gaziell,

¹¹ Manuel Brunet, «Les bionovel·les», *LP*, núm. 16.934, 17.07.1928, p. 1.

¹² Montserrat Corretger, *Escriptors, periodistes i crítics*, op. cit., p. 20.

¹³ Daniel Venteo, «L'Ateneu com a impulsor de la vida literària», dins Jordi Casassas Ymbert, (dir.), *L'Ateneu i Barcelona: un segle i mig d'acció cultural*, op. cit., p. 492.

Josep M. Junoy, Josep M. López-Picó, Carles Riba i Just Cabot com a secretari, va declarar el premi desert. Va al·legar que cap de les obres presentades i que s'adequaven a les bases del concurs tenia suficient qualitat. Aquesta decisió va motivar molts comentaris al respecte.¹⁴ Manuel Brunet, que obria l'edició de *La Publicitat* amb un comentari sobre el resultat del premi, es permetia conjecturar sobre els factors que havien empès el jurat a prendre aquesta decisió:

El veredict del Jurat del premi Joan Crexells serà rebut amb comentaris contradictoris.

[...] Quan algun dels membres del Jurat donà certes explicacions, que no ens creiem autoritzats a reproduir, es pogué veure clar que hi ha dos articles dels estatuts que han influït decisivament.

Aquestes clàusules del reglament diuen que el premi es donarà a un llibre en prosa, preferentment a una novel·la. Fan constar també que es preferirà un llibre inèdit, però que el premi pot adjudicar-se a un llibre publicat durant el període que assenyala la convocatòria.¹⁵

A continuació, reproduïa algunes de les converses que s'havien pogut sentir al mateix Ateneu just després de saber-se la notícia

Tothom creia que el Jurat faria una bona obra eliminant la preferència que fins ara s'ha donat a les obres inèdites, mantenint, però, el dret d'opció de les obres inèdites.

Quant a la qüestió de la novel·la, les opinions són divergents. Mentre uns opinen que cal adaptar-se als estatuts de l'Acadèmia Goncourt, que ofereixen el premi al millor llibre d'imaginació, altres recordaven que la conversa de la «Penya» de l'Ateneu, que ara fa un any donà lloc a la creació del premi Joan Crexells tenia per objecte fomentar la producció de novel·les.

[...] Però les objeccions contra els partidaris de la novel·la eren molt fortes. En certs països –es deia– la novel·la és el baròmetre de la literatura; en canvi, a Catalunya la novel·la no ha sortit d'una situació molt respectable, però rudimentària.

Aquest argument era rebutjat contra els qui l'esgrimien, i es feia observar que precisament l'objecte del premi era estimular una branca un xic malaltissa de la nostra literatura.

Tot seguit, Manuel Brunet va exposar una anàlisi desesperançada sobre el futur de la novel·la, a la qual s'afegia també una valoració negativa de la salut del teatre català, que contrastava amb el vigor i qualitat de la poesia del país:

Els partidaris de no donar preferència a la novel·la replicaven que d'aquí a vint anys la llista de novel·les premiades pot demostrar que el Premi Crexells no ha estat al nivell del conjunt de la nostra literatura contemporània. En aquest país ens manca a tots –deien– l'instint de la composició i de la construcció. Altres ho feien més fort i deien que ni aquestes dots ni la de la imaginació, i

¹⁴ Per a més informació sobre la gènesi del premi Crexells, la polèmica sobre els veredictes de les primeres edicions i les diferències sobre el criteri d'adjudicació que van suscitar, vegeu l'exhaustiu article de Margarida Casacuberta, «Gènesi i primera adjudicació del Premi Crexells. Notes sobre cultura i novel·la en el tombant dels anys vint i trenta», *op. cit.*, p. 19-42.

¹⁵ Manuel Brunet, «El "Premi Joan Crexells"», *LP*, núm. 17.063, 14.12.1928, p. 1.

retreien com a prova l'estat de la novel·la i del teatre. Hem tingut i tenim poetes altíssims i tan bons com els millors, fins al punt que pocs pobles com Catalunya poden presentar una llista tan imponent. No tenim, però –seguim copiant la conversa– grans «*machines*» meravelles d'invenció i de construcció.

Finalment, la polèmica es tancava amb unes conclusions sobre el debat que havia originat la decisió del jurat, que portaven a una reflexió general sobre les bases del premi i l'estat de la novel·la a Catalunya:

Un geni conciliador pretengué cloure el debat dient que la modificació dels estatuts no donant preferència a la novel·la i oferint el premi al millor llibre d'imaginació no entrebancaria el triomf d'una bona novel·la, d'una novel·la que reunís les virtuts d'ésser una bona construcció i d'un excel·lent gust literari.

Quant al fet que el premi no hagi estat adjudicat, tothom convenia que, deixant a part les raons d'oportunitat, raons que tenen molt poc pes, el veredict de d'un Jurat d'una competència que ningú no discuteix, digne del país més normal, mereix una meditació molt seriosa.

Ens permetem aventurar que Manuel Brunet potser ja veia possible que es produís aquest resultat. Segurament, creia que calia donar més temps a aquest gènere, principalment perquè els autors poguessin crear les seves obres amb tranquil·litat i arribessin així els bons resultats. D'altra banda, l'autor considerava que en aquell moment hi havia altres gèneres en boga, amb la qual cosa potser era un error centrar tant l'atenció en la narrativa de ficció, perquè d'aquesta manera s'estaven bandejant excessivament altres obres de qualitat només pel fet de pertànyer al gènere novel·lesc. Altres autors a banda de Brunet també estaven en consonància amb aquesta línia de pensament. Jordi Castellanos, en un estudi publicat a *Els Marges*, va fer referència a Josep Pla com el màxim exponent dels escriptors de la seva generació que van buscar altres camins a banda de la novel·la per acostar la creació literària en prosa al gran públic:

Hi ha qui, com Josep Pla, valora els gèneres que aproximen més la literatura a la vida, encara que sigui a costa de bastardejar-la (per aplicar-li un mot que s'ha generalitzat per referir-se a l'aproximació de la literatura al periodisme). El reportatge o la crònica són respostes immediates als fets, expliquen la realitat i, al capdavall, obren els camins de reconciliació entre la literatura i el públic. És lògic, doncs, que fins i tot el mapa dels gèneres literaris en resulti radicalment alterat, com a mínim en el pla teòric. La poesia passa a un segon pla i la novel·la és reivindicada, fins i tot al·legant raons comercials, com a base per a la professionalització de l'escriptor, però també per la seva modernitat i per la seva capacitat de donar resposta a les inquietuds culturals, socials i ètiques de la contemporaneïtat, talismà d'una literatura que ja no pretén crear obres perfectes, ideals,

pures, com volia el Noucentisme, sinó interessants per a un públic general [...]. Obres, al capdavall, vives, que arrosseguin, com la vida mateixa, tantes imperfeccions com convingui.¹⁶

Xavier Pla ha descrit l'auge d'aquests nous gèneres que incloïen des de les memòries i els llibres de viatges fins als reculls de reportatges, conreats en bona part per escriptors-periodistes a finals dels anys vint i, sobretot, dels anys trenta,:

Es tracta de formes d'escriptura que obtindrien tota la seva forma virtual gràcies al rebuig de l'evasió o la fantasia i a la voluntat de posseir la realitat amb intel·ligència i sensibilitat, privilegiant la memòria i la descripció. Entre el novel·lista pur i el modest periodista de redacció, hi hauria un tercer espai, per exemple, per a les virtuts de l'escriptor-reporter, tant el de la crònica ciutadana com el del llibre de viatges. Aquestes virtuts provindrien del fet que el seu punt de vista és el de procurar construir un personatge que alhora que descobreix tot un món es descobreix ell mateix. Estimar la realitat i no renunciar a voler canviar el món, superar la novel·la i també el periodisme amb una nova forma que es vol «artística», que arriba a fondre la crònica documental i la reflexió analítica, però sempre conservant la voluntat de transcendència de la ficció.¹⁷

En aquest sentit, Josep Pla era un clar exemple d'autor de bona literatura en prosa però que no escrivia novel·les. Per tant, les possibilitats del seu reconeixement públic eren molt limitades. Respecte a la seva literatura, Manuel Brunet va participar en una petita polèmica arran de la publicació el 1933 de l'obra *Madrid. L'adveniment de la República*. Tal com s'ha fet notar en diversos estudis,¹⁸ i deixant de banda la qüestió de la ideologia política expressada en el llibre, el volum de Pla va ésser motiu de polèmica literària al voltant de la necessitat que el seu autor escrivís novel·les. Tal com ha explicat profusament Guillem Molla, el debat va ésser obert per Ramon Esquerra, crític del diari catòlic *El Matí*, i hi van intervenir directament Josep Pla i Manuel Brunet, amb aportacions secundàries d'altres crítics com Carles Soldevila, Sebastià-Juan Arbó o Manuel de Montoliu, entre d'altres. Segons Molla, la discussió girava al voltant de dos temes: la necessitat que l'autor palafrugellenc, un dels autors més destacats del país,

¹⁶ Jordi Castellanos, «Literatura catalana i compromís social en els anys trenta», *op. cit.*, p. 10.

¹⁷ Xavier Pla, «Nous valors: canvi estètic als anys vint i trenta», dins *Panorama crític de la literatura catalana*, vol. V., p. 387.

¹⁸ Lluís Bonada, *Josep Pla, op. cit.*, p. 90-93; Josep M. Balaguer, «La creació del Club dels Novel·listes i els fils de la història», *Els Marges*, núm. 57, 1996, p. 19-20; Neus Real, *Les novel·listes dels anys trenta*, Barcelona, PAM, 2006, p. 336; Roser Porta, *Mercè Rodoreda i l'humor, 1931-1936: les primeres novel·les, el periodisme i Polèmica*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 2007, p. 91-95. A banda d'aquests, però, l'anàlisi més aprofundida sobre aquest tema es pot trobar dins la tesi doctoral de Guillem Molla, *Ramon Esquerra (1909-1938?). Geografia vital i crítica d'un esperit comparatista*, Tesi doctoral, Universitat de Girona, 2010, p. 297-312.

escriuís novel·les i contribuís així al restabliment d'aquest gènere; i les possibilitats d'adequació dels models estrangers a la literatura catalana:

Ramon Esquerra iniciava una polèmica i, alhora, introduïa nous arguments en el debat general a l'entorn del gènere novel·lesc. Un debat on confluien diverses qüestions. La primera, la idoneïtat o no d'escriure novel·les, la seva capacitat per crear públic lector i l'evolució que havia patit un gènere que s'anava eixamplant i travessant el llinar amb d'altres gèneres com la (auto)biografia i la història. Alhora, la discussió sobre la necessitat d'adequar els models estrangers a la situació de la societat catalana dels anys trenta i la incidència de l'intel·lectual en la consecució o no d'aquests models.¹⁹

Respecte a la reclamació que Josep Pla produís novel·les, Brunet va defensar la independència de Pla per escriure allò que li vingués de gust, seguint la línia de valorar «altres recursos literaris» en prosa, no només la novel·la.²⁰ La seva intervenció en aquesta petita polèmica va durar tan sols una setmana, perquè el mateix Pla la va donar per tancada amb la defensa d'una literatura apta per a tot tipus de públic, i vàlida en qualsevol gènere.²¹

Segons Manuel Brunet, la protecció de la novel·la estava donant uns resultats nefastos. El sentiment d'obligació d'adjudicar els tres principals premis literaris catalans corresponents als diversos gèneres –el Joaquim Folguera de poesia, el Joan Crexells de novel·la i l'Ignasi Iglésias de teatre– condicionava el desenvolupament normal de la literatura del país. D'altra banda, no afavoria l'aparició de bones obres, perquè, com va insinuar públicament davant la primera adjudicació del Premi Crexells l'any 1929,²² el jurat preferia atorgar-lo a una obra mediocre però que s'ajustés perfectament a la categoria –utilitzant el lèxic dels mateixos membres del jurat– de «roman» abans que declarar el premi desert o adjudicar-lo a alguna obra en prosa de qualitat que no fos estrictament una novel·la.

Aquests factors havien portat a l'abundància d'obres considerades dolentes, cosa que exasperava una part dels cercles intel·lectuals del moment i accentuava la crisi literària que es vivia. Manuel Brunet era partidari d'afrontar la situació i donar-hi

¹⁹ Guillem Molla, *Ramon Esquerra (1909-1938?)*. *Geografia vital i crítica d'un esperit comparatista*, op. cit., p. 298-299.

²⁰ Manuel Brunet, «Novel·les», *LVV*, núm. 144, 16.10.1933, p. 1.

²¹ Josep Pla, «La gent no llegeix res», *LVV*, núm. 149, 23.10.1933, p. 1.

²² Manuel Brunet, «Joan Puig i Ferrer se n'ha emportat la palma», *LP*, 14.12.1929, p. 1. Si ens atenim a les paraules de Manuel Brunet que va recollir Josep M. López-Picó en el seu dietari, segons sembla, Manuel Brunet va criticar durament en privat la decisió del jurat d'atorgar el premi a *El cercle màgic* de Joan Puig i Ferrer: «En Brunet m'ha dit a mi que demà ens aplaudiran tots els analfabets de Catalunya...» (Josep M. López-Picó, *Dietari (1929-1959)*, op. cit., p. 20).

solucions, en comptes de seguir adjudicant premis a obres gens vàlides. La seva opinió era que les mesures a prendre passaven en primer terme per deixar de donar protagonisme a la mediocritat:

S'ha parlat massa de la crisi del llibre. Val més parlar clar: la crisi del llibre no és res més que el resultat de la crisi literària. La de casa nostra és profunda. Els «vells», Narcís Oller, Martí Genís i Vayreda, semblen avui gegants. Els no tan vells, Ruyra, Víctor Català i Bertrana, són també molt superiors als equips novel·lístics posteriors. Negar aquesta veritat és negar el sol.

[...] El pitjor seria que els premis contribuïssin a consagrar la literatura de col·legial. I això, en gran part, sembla inevitable.²³

A continuació, calia canviar el mecanisme d'adjudicació dels premis, que consistia en el veredictes d'un Jurat escollit de forma arbitrària i que anava canviant constantment. La solució que proposava el periodista era l'adopció de l'estil francès, en el qual un jurat fix, compost pels membres de l'Acadèmia francesa, era qui concedia els premis literaris. Brunet proposava encarregar a la Secció Filològica que actués de jurat per als premis literaris, o com a mínim que aquest estigués format només per membres de l'Institut d'Estudis Catalans. D'aquesta manera, la seva autoritat seria indiscutible, i el veredictes en sortiria reforçat. D'altra banda, com que es tractava de la institució encarregada de vetllar per la bona marxa de la cultura del país, es cuidaria prou de no adjudicar un premi a una obra que no tingués la qualitat suficient.²⁴ Finalment, en l'últim dels tres articles seguits que va dedicar a aquesta qüestió l'abril de 1935, l'autor va exposar les conclusions sobre el tema, que ofereixen una idea molt clara de l'opinió de l'autor sobre tota la qüestió. Com a última solució, va aportar una nova proposta al respecte:

La primera obra que hauria de fer l'Institut, en rebre l'encàrrec d'atorgar els premis literaris, hauria d'ésser d'ampliar-los. El menys que podria fer seria crear-ne un altre.

[...] Quan la Generalitat va encarregar-se dels premis literaris va respectar el Creixells, destinat a la novel·la, i va crear-ne un per a la poesia i un altre per al teatre. Amb aquests tres premis sembla que es pretengui fomentar tots els gèneres literaris. Però resulta que hi ha gèneres que no poden tenir l'esperança de comptar mai amb una distinció que els popularitzi.

[...] Des que existeix el Premi Creixells s'han publicat llibres molt importants que representen la nostra literatura millor que alguns dels que han obtingut aquesta distinció. Recordeu el *Cartes de lluny* i *Vida de Manolo*, d'En Josep Pla. Aquest mateix hi tenia el *Viatge per Catalunya*, llibre que durarà molt més que molts dels exemples de la literatura de col·legial que tant entredreixen certs

²³ Manuel Brunet, «La crisi literària», *LVC*, núm. 12.102, 02.04.1935, p. 1.

²⁴ Manuel Brunet, «Els jurats literaris», *LVC*, núm. 12.103, 03.04.1935, p. 1. Posteriorment, al cap d'un mesos, l'autor va proposar com a alternativa el nomenament del Jurat dels Jocs Florals de Barcelona per a la resta de premis convocats per la Generalitat: «Els premis literaris», *LVC*, núm. 12.289, 08.11.1935, p. 1.

jurats. Recordeu també el llibre de contes de Feliu Elies, *Vida i mort dels barcelonins*, que malgrat la seva tendència és una de les produccions més importants d'aquests darrers anys. Cap d'aquests llibres no és una novel·la. I és per això que no han pogut optar al Creixells o no han merescut la consideració dels jurats del premi.

La creació d'aquell nou premi adreçat un a tots aquells gèneres en prosa que es veien exclosos del Creixells permetria donar-los visibilitat i difusió i evitar el ridícul a què es veien abocades la resta de distincions literàries:

Sembla, doncs, que l'Institut hauria de decidir-se a crear un premi que compregués el conte, gènere literari difícilíssim, l'assaig, el llibre de viatges i les biografies literàries –consti que no dic novel·lades. Contenint tota la producció imaginativa, de la novel·la enllà, aquest premi agafaria una zona molt més vasta que el Creixells, i justament el millor de la nostra literatura actual.

[...] Creant aquest premi i encarregant a l'Institut d'Estudis Catalans la tasca d'atorgar els quatre premis literaris potser canviaria radicalment l'aspecte d'aquests concursos. Jo crec sincerament que l'Institut no voldria la responsabilitat d'haver premiat certes obres, perquè sempre sabríem que l'Institut és el responsable de les distincions atorgades. Si els premis no passen a l'Institut dintre de cinc anys tot Catalunya haurà format part dels jurats d'aquests premis literaris. I, molt abans de cinc anys, els premis hauran mort pel ridícul.²⁵

L'últim exemple d'aquesta actitud contrària a la ultraprotecció de la novel·la el trobem arran del naixement del primer Club dels Novel·listes a principis de 1936, creat com una reacció als Premis de la Generalitat i al premi Joan Creixells²⁶ en unes circumstàncies polítiques i culturals molt concretes:

L'origen del Club dels Novel·listes [...] sembla tenir un dels factors desencadenants en la situació política creada a partir dels Fets d'Octubre del 1934 i en l'intent de creació d'una agrupació professional d'escriptors que actués com a instrument d'una política literària, tot partint de la promoció de la novel·la com a pretext.²⁷

Com també va fer notar Josep M. Balaguer en el mateix estudi, Manuel Brunet va rebutjar la petició de Rafael Tasis perquè es fes membre del «Club» i va fer unes consideracions sobre el mateix des d'una òptica crítica, en què reblava la denúncia de la situació d'inferioritat en què es trobaven la majoria de gèneres en prosa respecte de la novel·la:

Per culpa de les falles de la composició i estil, la nostra novel·la, salvant uns quants noms eminents, no ocupa pas una posició de primer ordre en la nostra literatura. El gènere, igual que el

²⁵ Manuel Brunet, «Els premis literaris», *LVC*, núm. 12.104, 04.04.1935, p. 1.

²⁶ Josep M. Balaguer, «La creació del Club dels Novel·listes i els fils de la història», *op. cit.*, p. 16.

²⁷ *Ibid.*, p. 35.

teatre, exerceix una fascinació enorme i perfectament comprensible, entre els nostres homes de lletres. L'èxit no iguala pas, per ara, l'entusiasme. Potser això justifica l'esforç del «Club dels Novel·listes» i la protecció oficial que gaudeix la novel·la. Però seria de doldre que aquell entusiasme i aquesta deferència oficial perjudiqués altres branques de la nostra literatura, entre elles el conte, l'assaig i les obres de crítica.

[...] Molt bé que protegim la novel·la. Ara, a més del Premi Creixells, tindrem un «Club dels Novel·listes». Caldrà, doncs, que els novel·listes facin bones novel·les. Però la literatura d'imaginació –sense comptar l'assaig i la crítica– té moltes sortides i finestres amb tan bones vistes com la novel·lística. Ja està bé que ajudem els novel·listes i que els assistim amb la nostra simpatia, però sobretot que la novel·la no se'ns mengi. I si se'ns ha de menjar, que sigui digna de devorar-nos.²⁸

Per a l'autor, l'actuació de les institucions era crucial, però calia que tots els agents implicats dirigissin els seus esforços en una mateixa direcció. En aquest sentit, no tota la “culpa” la tenien els autors per no escriure bones obres, o els dirigents polítics per no oferir les eines adequades perquè la bona literatura tingués el paper destacat que necessitava. Calia també la col·laboració del món editorial, la crítica i el públic.

3.1.1.2. LA IMPORTÀNCIA DELS EDITORS

Respecte al món editorial, l'editor Bernard Grasset es va convertir en el referent editorial per a Brunet. Havia estat el fundador de Les Éditions Nouvelles i, posteriorment, d'Éditions Grasset, dins les quals va editar, entre d'altres, obres de Marcel Proust, André Maurois, Paul Morand, François Mauriac i André Malraux. Arran de la publicació del llibre de Grasset *La chose littéraire*, l'autor del *Desembarc* va elogiar el fet que l'editor, des de la seva empresa i gràcies al bon ull en la tria de les obres, filtrava la producció literària del país i influïa en el món literari francès. Bernard Grasset, per tant, havia d'ésser un model a seguir pels editors catalans, que fins llavors encara no havien arribat a aconseguir el seu prestigi i influència:

Sabíem que un editor és l'home que llança un llibre i n'accepta el risc comercial. Però, francament, si ens haguéssim vist en el cas d'haver de parlar per intuïció de les funcions d'un editor, no trobant models entre els nostres conciutadans, hauríem tingut un record per a Bernard Grasset. I, així i tot, no ens hauríem atrevit a precisar la responsabilitat social i literària de les funcions d'un editor d'un gran país amb una gran literatura.

[...] El bon editor, com Grasset, ha d'ésser capaç de llegir i triar els manuscrits que arriben a les seves mans, ha de tenir un gust literari, un gust segur. Opina Grasset que els editors són la policia d'una literatura, feina evidentment molt delicada i que exigeix un coneixement de les lleis

²⁸ Manuel Brunet, «El Club dels Novel·listes», *LVC*, núm. 12.343, 11.01.1936, p. 1.

literàries. [...] I encara cal que l'editor tingui una altra aptitud: «el coratge de refusar», aptitud que depèn d'aquella altra, de saber llegir i triar. Amb aquest esperit i aquesta disciplina, les funcions d'un editor poden arribar a ésser un mecanisme essencial d'una literatura, àdhuc d'una petita literatura.²⁹

El llibre de Grasset va motivar encara una altra ressenya, aquesta vegada a *Mirador*, arran de la traducció al català titulada *El món dels llibres* publicada per la Llibreria Catalònia amb un pròleg del seu propietari, Antoni López Llausàs. Aquest editor va constituir una peça clau per a la cultura catalana d'aquells anys, com va destacar Jordi Castellanos en qualificar-lo com «un dels grans renovadors del món editorial català, per la dimensió empresarial que dona a l'edició i per l'esforç cultural que representa».³⁰ En aquella època, Brunet ja n'era conscient. Mesos abans, amb motiu d'un homenatge pel cinquè aniversari de la Llibreria, Brunet li havia dedicat unes paraules d'agraïment per la seva tasca com a impressor, llibreter i editor, i havia destacat la importància de la seva empresa, que havia «organitzat i donat fesomia al comerç del llibre.»³¹

En la ressenya esmentada, Manuel Brunet va tornar a destacar la importància dels editors en la literatura d'un país, tot i que va criticar –afectuosament– la frivolitat de López Llausàs a l'hora de parlar de la professionalització dels escriptors:

En literatures de proporcions més reduïdes [que la francesa] un home que escrigui llibres pot tenir també la situació d'un proletari de solemnitat. López Llausàs en el pròleg que posa al llibre ho reconeix dient que «quan pugui fer tiratges de deu o quinze mil exemplars, l'escriptor que faci un parell de llibres l'any tot compaginant aquesta tasca amb la col·laboració en diaris i revistes, podrà viure decorosament.» La perspectiva no pot ésser menys falaguera ni més proletària. Un parell de llibres cada any i la col·laboració en diaris o revistes! A Catalunya encara ningú no ha fet aquest miracle amb un ritme sostingut. Val més fer llibres per amor a l'art.³²

A més de López Llausàs, un altre dels motors culturals del país era Josep M. López-Picó, amb qui Manuel Brunet mantenia una sòlida amistat que va perdurar durant la postguerra, com es dedueix de la dedicatòria del seu llibre de poemes *Brisas barcelonines* (1950) conservat a la biblioteca personal de Brunet, que diu: «A Manuel Brunet, un alè de respir lleurós». El periodista, el 1930, reivindicava el valor de la feina del poeta al capdavant de *La Revista*, una publicació de gran qualitat literària i amb una trajectòria llarga i consolidada:

²⁹ Manuel Brunet, «Bernard Grasset, editor», *LP*, núm. 17.161, 10.04.1929, p. 1.

³⁰ Jordi Castellanos, «Mercat del llibre i cultura nacional (1882-1925)», *op. cit.*, p. 28.

³¹ Manuel Brunet, «Antoni López Llausàs», *LP*, núm. 17.189, 12.05.1929, p. 1.

³² Manuel Brunet, «*El món dels llibres*», *Mirador*, núm. 39, 24.10.1929, p. 4.

Si us voleu convèncer que un home sol és capaç de portar a terme amb admirable esperit de continuïtat una obra del més alt valor fullegeu el quadern de *La Revista* corresponent al primer semestre d'aquest any. Aquest home és Josep M. López-Picó.

[...] En aquesta època d'ensopiment, potser de letàrgia mortal d'algunes de les nostres revistes sàvies, fa molta il·lusió poder fullejar els voluminosos quaderns de *La Revista*, formats per més de cent cinquanta pàgines grans a doble columna, l'equivalent de més de tres-centes pàgines d'un llibre normal.

Josep M. López Picó també era el responsable d'una editorial del mateix nom que la publicació, la qual cosa feia encara més singular i lloable la seva tasca. *La Revista* havia publicat fins aquell moment 93 volums, la majoria d'ells d'autors catalans, i això era digne d'elogi:

Fullejant *La Revista* trobareu a la coberta l'índex dels llibres editats per aquesta publicació, llista realment impressionant i en la qual figuren els millors autors catalans i una bona representació d'autors estrangers. Deixeu-m'ho dir de seguida: *La Revista* ha publicat 93 volums! Poques editorials catalanes han arribat a aquesta xifra.

[...] Si sabés com es fa aquest miracle podria estendre'm comentant-lo. Però em veig obligat a admirar i callar perquè ni en López-Picó podria explicar-me el misteri de la continuïtat ni els prodigis de la quantitat i qualitat de la seva *Revista* i de la col·lecció que li fa de seguici. Només em proposava de fer constar que un home sol, que no és un editor, ja fa setze anys que publica una revista i ja ha llançat prop de cent volums. I tot això sense fer soroll i sense comptar amb un capítol de publicitat.³³

La Revista i la Llibreria Catalònia eren en aquella època dues de les empreses editorials més importants del país, juntament amb la Fundació Bernat Metge finançada per Francesc Cambó i l'editorial Barcino. Manuel Brunet era sensible a la feina d'aquestes editorials, que proporcionaven gran quantitat de paper imprès en català al públic lector i tenien un paper cabdal en la normalització de l'idioma i la literatura catalana. Segons el seu punt de vista, per assolir aquest últim objectiu calia la implicació del món editorial per respondre a la crida amb eficàcia i omplir progressivament els buits existents en el panorama literari català. A finals dels anys vint, la iniciativa d'oferir a la massa lectora els clàssics grecollatins en català a través de la Col·lecció Bernat Metge havia recollit una resposta molt positiva, i ja estava consolidada. Llavors, a la dècada dels trenta, Brunet creia que el moment era favorable per emprendre la traducció de clàssics moderns:

³³ Manuel Brunet, «Una obra admirable», *LP*, núm. 17.532, 21.06.1930, p. 1.

Probablement, des del punt de vista de Catalunya, el punt de vista de la utilitat, el nom del senyor Cambó es perpetuarà lligat amb la Fundació Bernat Metge. I no tindria res d'estrany que dintre cinquanta anys quedés tot sol aquest monument com a únic record d'una vida dinàmica. A l'hora de posar resultats positius a agrair és possible que aquest sigui l'únic. La història és tan avara!

Paral·lelament a la F. B. M., i als clàssics grecs i llatins, ens mancaven uns altres clàssics: els clàssics moderns. [...] Actualment ha començat la publicació dels clàssics moderns, sota el títol: «Els clàssics del món». Aquesta biblioteca és una de les moltes col·leccions llançades per l'Editorial Barcino, l'única empresa editorial que pot comparar-se amb la F. B. M.

[...] Tota la gent digna de tenir un llibre a les mans té l'obligació de respondre a aquest esforç. Tota la llista d'honor dels subscriptors de la F. B. M. ha de passar en massa a secundar aquesta tasca.

[...] Aquest és el veritable «Catalunya endins». Afortunadament en aquesta tasca tots estem d'acord. Aquesta és l'única solidaritat que ens és permesa. I, per ara, l'instint del poble és el nostre principal polític.³⁴

Manuel Brunet no només es desfeia en elogis de col·leccions dedicades a traduir llibres en català. També prestava atenció, dedicant-hi una ressenya dins la seva secció habitual, o bé a les pàgines de literatura del diari, a les presentacions d'altres traduccions disperses d'obres importants, com és el cas de l'aparició, per exemple de la del *Discurs del mètode* de Descartes enllestida per Joaquim Xirau, la del *Gargantua* de Rabelais elaborada per Lluís Destany i la de les *Lletres de Sant Pau* de Carles Cardó, aquesta última formant part de la Bíblia en català publicada per l'editorial Alpha; o a les publicacions de llibres interessants escrits ja directament en català.³⁵

3.1.1.3. LA CRISI DEL LLIBRE

Tots aquests exemples demostren l'atenció de Manuel Brunet per les noves publicacions literàries en català, i és que en aquest aspecte exercí de crític literari, un altre dels aspectes que, com hem assenyalat més amunt, segons el periodista era clau per a la bona

³⁴ Manuel Brunet, «"Els Clàssics del Món"», *LP*, núm. 17.624, 05.10.1930, p. 1.

³⁵ Ens referim als articles de Manuel Brunet «Descartes en català» (*LP*, núm. 17.281, 28.08.1929, p. 1), «La traducció de Rabelais» (*LP*, núm. 19.607, 18.09.1930, p. 1) i «Lletres de Sant Pau», (*LP*, núm. 18.207, 16.12.1932, p. 3). Pel que fa a llibres escrits directament en català, podem destacar, a tall de mostra i com a exemples principals i més interessants, les ressenyes dedicades a *Vida i Mort dels barcelonins*, de Joan Sacs [Feliu Elies] («El llibre de Joan Sacs», *LP*, núm. 17.208, 29.05.1929, p. 1), l'adjudicació del premi Crexells a l'obra *L'hereu*, de Prudenci Bertrana («El Premi Creixells 1931», *LP*, núm. 17.892, 15.12.1931, p. 1), l'aparició del *Viatge per Catalunya* de Josep Pla («*Viatge per Catalunya*», *LVC*, núm. 11.906, 12.08.1934, p. 1), les *Obres Completes* del bisbe Josep Torras i Bages («Les obres completes del doctor Torras i Bages», *LVC*, núm. 12.093, 22.03.1935, p. 1) o, finalment, per acabar aquest petit sumari de ressenyes en català, el comentari de la *Història de Catalunya* de Ferran Soldevila, desglossat en dos articles («La *Història de Catalunya* de Ferran Soldevila», *LVC*, núm. 11.287, 06.11.1935, p. 1 i «Si coneguéssim la història de Catalunya», *LVC*, núm. 12.288, 07.11.1935, p. 1). Amb aquesta relació d'articles només pretenem oferir un tast de les ressenyes publicades per Brunet, que són moltes més però no de llibres d'autors tan rellevants.

marxa de les lletres del país. Així com l'existència de bons editors constituïa un primer filtre per evitar aparicions de llibres de mala qualitat, el crític literari havia d'ésser un segon sedàs i un guia per al públic a l'hora de triar les seves lectures. Montserrat Corretger, en l'estudi ja citat sobre la literatura i la novel·la dels anys vint i trenta, comenta precisament l'existència d'un intent de la crítica del moment per guanyar influència sobre el públic a l'hora d'orientar-lo:

L'obsessió que la crítica transmet de manera recurrent és crear un públic lector que secundi la nova novel·la. Es volen lectors normalitzats, és a dir, situats al nivell dels públics europeus del gènere. D'aquí les crides constants per part de crítics i de novel·listes en funció de crítics, [...] a través de les ressenyes de novel·les o d'articles que tracten específicament aquests temes de sociologia literària. Les al·lusions al potencial públic lector, sobretot en arribar la dècada dels trenta, són constants.³⁶

Malauradament, però, segons Manuel Brunet la massa lectora no feia massa cas de les opinions dels experts, i d'aquí venia una part dels problemes que patia la literatura catalana. Com que els judicis dels entesos no tenien cap mena d'incidència sobre els lectors, aquests sovint quedaven desencisats. Això provocava una pèrdua de confiança en la pròpia literatura, que es traduïa en un descens en el nombre de vendes i complicava la salut dels llibres en català. D'aquesta manera, es corria el perill d'acabar amb el mecanisme de reacció contra el procés de substitució de la llengua velat i gradual emprès per Primo de Rivera que, tal com va explicar l'historiador Josep M. Roig Rosich, havia significat la compra de llibres en català durant la Dictadura:

Comprant llibres en català, afavorint tota publicació catalana, assistint a determinats actes, practicant una resistència passiva va ser possible la realització i continuïtat de moltes iniciatives que, sorgides com a actes culturals, els depassaven fins a esdevenir actes d'afirmació política.³⁷

La producció de literatura en llengua pròpia era considerada per Manuel Brunet un signe d'afirmació nacional necessari durant el nou període democràtic. En aquest sentit, a inicis dels anys trenta, l'autor manifestava que malgrat l'extinció de la Dictadura i l'ambient optimista i esperançador que es respirava gràcies a la recuperació de certes llibertats, calia que la població es conscienciés per no perdre la connotació reivindicativa que havia tingut fins llavors la compra de llibres catalans. En certa manera, Manuel Brunet apostava per l'adopció de mesures protectores i per la

³⁶ Montserrat Corretger, *Escriptors, periodistes i crítics, op. cit.*, p. 34.

³⁷ Josep M. Roig i Rosich, «1923-1930: un primer assaig dictatorial i les seves conseqüències per a la llengua catalana», *Els Marges*, núm. 36, 1987, p. 86.

perseverança en el treball en benefici de la cultura del país, conscient que la salut d'aquesta encara es trobava en una situació delicada:

Durant el Directori, comprar un llibre tenia el valor de votar contra el govern. I quan venia la Diada del Llibre la votació tenia el caràcter d'un plebiscit.

Seria ara un gran error oblidar que comprar un llibre i subscriure's a una publicació catalana és encara l'acte de catalanisme més positiu que es pot fer, molt més positiu que treure banderes al balcó i posar-se cintes al pit, banderes i cintes que demà poden ésser invitats a conservar en un calaix.

[...] Durant el Directori s'ha quadruplicat la importància del moviment catalanista, i, no obstant, hem lluitat amb l'arma més legal del món, amb les màquines d'imprimir. Hem arribat al llibre diari i hem mantingut una sèrie de publicacions diàries i periòdiques.

Cal sobretot que el públic català no oblidí que comprar un llibre és un acte d'afirmació més important que anar a un dinar d'una victòria electoral.³⁸

Manuel Brunet opinava que la crítica podia ajudar a preservar aquest acte de patriotisme, a la vegada que podia tenir un paper actiu en la promoció de la bona literatura en la llengua pròpia. Tal com va assenyalar Montserrat Corretger, Brunet va tractar a fons la qüestió en l'article «La crisi del llibre»:

Manuel Brunet surt [...] amb decisió en defensa dels crítics catalans, els únics que –segons ell– poden influir en els hàbits dels lectors, en un llarg article que gira entorn de dues idees fonamentals: la superioritat de la crítica sobre la creació a Catalunya i la necessitat que els lectors es deixin guiar pels crítics. Diagnostica el problema sorgit per la interferència infructuosa entre crítica i creació: si la primera, malgrat tenir utilitat, no té prou audiència entre el públic no pot fer la seva funció i la creació se'n ressent atès que es reforcen –sense el filtratge crític– els llibres «analfabets».³⁹

En definitiva, tot jugava a favor, i només faltava que el lector es deixés aconsellar. Les paraules de Manuel Brunet en l'article esmentat per Corretger sobre la crisi literària són les següents:

Hi ha un problema de la crítica, i no és altre que el poc crèdit que el públic concedeix als homes que fan la crítica literària. Si els compradors de llibres es deixessin guiar pels crítics, salvaríem tots els llibres importants i només naufragarien els llibres imbècils. [...] El mercat de llibres catalans és ja prou important perquè el públic es decideixi a orientar-se una mica. És necessari saber què cal comprar i llegir.

No s'han de comprar llibres per patriotisme, però el patriotisme ens ha de servir de mentor. No cal recomanar la literatura d'imaginació. En surt poca, molt poca, i no és difícil de distingir les roses

³⁸ Manuel Brunet, «Hi ha una crisi del llibre?», *LP*, núm. 17.519, 04.06.1930, p. 1.

³⁹ Montserrat Corretger, *Escriptors, periodistes i crítics*, op. cit., p. 78-79.

de les rabanices. Cal salvar, no obstant, certs llibres d'història i la literatura d'assaig. No es publiquen gaires assaigs i els pocs que es publiquen no es venen.⁴⁰

Amb les seves adquisicions, el públic lector tenia l'última paraula en la bona marxa de la literatura en català, i per això Manuel Brunet donava tanta importància als premis literaris, a les empreses editorials o a la mateixa crítica que apareixia als mitjans, perquè aquests havien d'ésser els factors intermediaris que fessin decidir al públic a comprar bons llibres. D'aquí se n'extreu que el periodista tenia poca confiança en el criteri del públic, i que per això calia orientar-lo a consciència sobre allò que realment tenia qualitat, perquè pogués adonar-se'n i gaudir de bona literatura.

Per tot això, l'autor creia que calia incentivar la població a llegir, i a llegir en català, com una forma de mantenir viu "l'orgull nacional". Es mostrava partidari d'iniciatives festives com la Diada del Llibre o la festa de Sant Jordi, estretament lligades a l'esperit catalanista i en les quals la literatura tenia un paper central. Per a Brunet, aquests dies eren motiu de joia i alegria:

La Diada del Llibre s'estén i creix tant que pot suposar-se que la decadència encara és molt lluny. Probablement aquesta diada podria arribar a adquirir tradició [...]. Pot durar molt si els llibrers s'abstenen piadosament de devorar-se l'un a l'altre, i si defugen les mil i una temptacions que ofereix un negoci tan singular.

[...] Els llibrers van vendre ahir muntanyes de paper. Als innombrables lectors que s'han passat tota l'estona de lleure d'havent sopat tallant llibres, només cal dir-los: bon profit! I si trobeu que un llibre se us indigesta, que no el podeu pair, no oblideu que, contràriament als preceptes relatius a les malalties de l'estómac, el millor remei és comprar un altre llibre. Si només compréssiu llibres el dia de la Fira del llibre seríeu un ciutadà de molt poc gruix.⁴¹

Aquesta qüestió de la Diada del Llibre no era exclusivament tractada per Manuel Brunet. Josep M. de Sagarra, al seu torn, va elogiar la festa en la mateixa línia que l'autor vigatà:

A nosaltres ens agrada el dia del Llibre, [...] perquè veiem que el llibre deixa d'ésser una cosa trista, muda, sorda, gris i encartonada. Perquè veiem que en el llibre es filtren les rialles de les modistes i els escarafalls de tots els pocavergonyes de punta; perquè el llibre és un espectacle de llum, de color, de deliciosa fantasia, que és en el fons del fons el que ens commou, i en el fons del

⁴⁰ Manuel Brunet, «La crisi del llibre», *LP*, núm. 17.674, 04.12.1930, p. 1.

⁴¹ Manuel Brunet, «Muntanyes de paper», *LP*, núm. 17.316, 08.10.1929, p. 1. Ja havia dedicat un article a aquest tema amb motiu de l'edició anterior de la Diada, titulat «El Jubileu del llibre» (*LP*, núm. 17.005, 07.10.1928), en el qual feia una comparació entre l'aspecte que presentava la llibreria Catalònia de Barcelona i el seu record de joventut del Jubileu del Carme o de la Porciúncula a Vic, quan les esglésies també estaven engalanades i la gent sortia animadament al carrer.

fons voldríem que la nostra sang i el nostre estómac es convertissin també en un deliciós espectacle de llum i de color.⁴²

El 1931 la Diada del Llibre va canviar la data pel 23 d'abril, i a partir de llavors es va instaurar Sant Jordi com el Dia de la rosa i el llibre. Tot i la mesura, uns mesos més tard de nou Josep M. de Sagarra va constatar que amb la fi de la Dictadura primorriverista, i per tant del component reivindicatiu que significava la compra de llibres en català, la salut del llibre català havia empitjorat de manera notable. En prendre consciència d'aquesta realitat, va alertar de la necessitat de donar un tracte preferent al llibre en llengua catalana:

La gran afició al llibre català va intensificar-se en els anys de la Dictadura. El catalanista va agafar-nos a nosaltres, els pobres autors, com una mena de vàlvula per esbravar el patriotisme encongit. Els nostres llibres, durant la Dictadura, van fer un digníssim paper en el mercat.

Ara que tenim restablertes totes les llibertats i vivim unes hores de patriotisme abrindadíssim, ens trobem que la compra de llibres catalans ha baixat d'una manera esglaiadora.

[...] Els pobres literats catalans passen un moment pèssim, i val la pena que el públic reaccioni una mica, i que consti que això no ho dic per interès propi, perquè fa mesos que no tinc cap llibre nou a la venda; ho dic, simplement, per dignitat literària i fins per dignitat política.⁴³

No obstant això, un any més tard, Manuel Brunet continuava elogiant el canvi de data i el caràcter de la festa, i indicava que el poble català demostrava amb l'agermanament de la flor i el llibre la seva modernitat, civilitat i cultura. De passada, també aprofitava per promoure la compra de llibres catalans per donar un caràcter més patriòtic a la festa:

Des de l'any passat, la festa de Sant Jordi s'ha aparellat amb la del llibre. Aquesta aliança em sembla molt escaient. Dintre uns quants anys, potser aquest any mateix, podrem oferir als forasters la fira més típica del món: fira de roses i fira de llibres. [...] Només els pobles més civilitzats consumeixen llibres i flors. I només un poble molt refinat pot aparellar llibres i flors. [...] Aquest any comprarem llibres i roses: Una rosa sobre un llibre! Voleu coixí més digne per a una flor!

[...] El maridatge de la fira de roses de Sant Jordi i de la fira de llibres es podria decidir a convertir la diada del llibre en diada del llibre català. Penseu en la satisfacció amb què arribareu a casa a l'hora de dinar si hi porteu un ram de flors i uns quants llibres catalans.

Em faig càrrec que la diada del llibre és dedicada als llibres de tots els idiomes. Però bé sembla que podem concedir al llibre català un tracte de favor. Compreu llibres catalans, llibres del dia, però no oblideu els clàssics catalans, els clàssics antics i els moderns.

⁴² Josep M. de Sagarra, «Sobre el dia del llibre», *LP*, 10.10.1929, dins Josep M. de Sagarra, *El perfum dels dies*, op. cit., p. 73.

⁴³ Josep M. de Sagarra, «Llibres», *LP*, 23.07.1931, dins *El perfum dels dies*, op. cit., p. 192-193.

[...] En un mot: el dia de Sant Jordi, quan compreu el ram, penseu amb els llibres catalans, i quan compreu llibres catalans, penseu amb el ram.⁴⁴

Malauradament, pocs anys després l'entusiasme havia decaigut notablement, i s'havien acomplert els mals presagis d'aquests autors. Segons Manuel Brunet, es continuava publicant i consumint mala literatura, perquè els llibreters havien prioritzat en les promocions de llibres el criteri de la quantitat per sobre del de la qualitat; i això havia comportat la pèrdua de la màgia de la festa. D'altra banda, la convivència de llibres nous amb altres de segona mà va impedir que les novetats llúissin com calia. En definitiva, la situació semblava conduir a un esllanguiment de la Diada. L'autor continuava creient que el gran problema era la ingent quantitat de llibres publicats, la gran majoria "dolents", que propiciava tries equivocades per part dels compradors i el consegüent desencís. L'autor, amb to de lamentació, manifestava la necessitat de revaloritzar i remunerar degudament l'escriptor de bona literatura i dotar el país de bons editors i de bons crítics que contribuïssin a la tasca de guiatge del públic lector. Com acabem de veure, ja havia expressat aquestes propostes amb anterioritat, però va voler recordar-les en un moment crític per a la festa del llibre, per intentar, en la mesura del possible, ajudar a sortir de la delicada situació del moment:

La veritat sigui dita: la Diada del Llibre perd to. Tenim un cert dret a dir-ho els qui hem contribuït, sobretot des dels primers anys, a popularitzar-la i que sovint dediquem l'atenció a la nostra producció literària.

[...] Potser era fatal que les coses anessin així. Fer la propaganda del llibre pel llibre té molt d'absurd, tant d'absurd com la teoria de «l'art per l'art». Precisament si hi ha una mercaderia amb possibilitats de donar-vos gat per llebre és el llibre. L'home pot fer llibres sublims i llibres vils, llibres extraordinaris i llibres imbècils. I creieu que a les llibreries hi ha de tot i molt.

[...] Molts altres aspectes ofereix encara la Diada del Llibre. Ningú no parla del drama dels autors, sobretot dels autors catalans. [...] Ja es comprendrà que si el qui embolica un llibre guanya més que el qui l'escriu, la crisi del llibre no tindrà mai remei. I ara que els llibrers em perdonin.⁴⁵

Precisament aquell mateix any, per les mateixes dates de l'article anterior, Joan Estelrich havia publicat un petit opuscle⁴⁶ en què defensava les mateixes idees sobre la missió civilitzadora del llibre. D'aquesta manera, es fa evident que aquesta qüestió

⁴⁴ Manuel Brunet, «Els dijous blancs», *Mirador*, núm. 168, 21.04.1932, p. 1.

⁴⁵ Manuel Brunet, «La Diada del Llibre», *LVC*, núm. 12.431, 24.04.1936, p. 9. Dos anys abans, Josep M. de Sagarra ja havia alertat en un article a *La Publicitat* dels inicis de la degeneració de la festa del llibre («Sobre el dia del llibre», *LP*, 03.05.1934, recollit a Josep M. de Sagarra, *El perfum dels dies, op. cit.*, p. 371-373).

⁴⁶ Joan Estelrich, *Del libro y su emoción*, Barcelona, Cámara Oficial del Libro de Barcelona, 1936.

preocupava a la intel·lectualitat catalana del moment, que havia pres consciència de la necessitat de dotar de prestigi la literatura del país i encomanar-li una funció social culturitzadora:

Tenemos autores. Tenemos libros. [...] Pero el tercer elemento, sin el cual el libro no existe, o es indiferente que exista, el lector, no posee ni ciencia, ni técnica de la lectura. El lector está, en general, por educar. Es lo más importante del libro, y lo más descuidado. [...] Los tiempos nuevos reclaman que se ensanche el campo de la influencia del libro: que, sin necesidad de transformarse en pasión o en nobilísimo vicio, cumpla la lectura, extensa y normalmente su función educativa, estimulante, excitante.

[...] El libro es sólo un instrumento cultural, pero tal vez el más eficaz. De la manera como se utilice dependen los resultados que se obtengan. Es lo que ocurre con todos los instrumentos que se ponen al alcance de las gentes.⁴⁷

Al llarg d'aquesta anàlisi sobre el periodisme literari de Manuel Brunet hem fet especial èmfasi en l'atenció que dedicava a la situació de la literatura catalana de la seva època, davant la qual l'autor jugava un paper d'analista i crític. Ara bé, això no vol dir que Brunet restringís la seva atenció només a Catalunya, també estava atent a les evolucions de la literatura universal, però no tant com a crític literari sinó com a comentarista de la situació general. Cal tenir en compte que, en aquest cas, la informació de què disposava no era de collita pròpia, sinó filtrada per alguna agència de notícies o per les cròniques d'algun corresponal. L'article més interessant dedicat a aquest tema, amb el qual tancarem l'anàlisi del periodisme literari de Brunet durant el primer terç del segle XX, és un comentari sobre el Congrés Internacional d'Escriptors celebrat a París el juliol de 1935, en el qual va exposar un resum molt gràfic de la situació de la literatura europea de l'època i una reivindicació del paper cabdal del periodisme en la modernització literària:

En aquest Congrés en el qual els escriptors comunistes han tingut un paper preponderant, tots els decadentismes i sobrealismes han rebut un cop definitiu.

[...] Julien Benda és el qui millor ha explicat davant el Congrés les dues tendències literàries d'avui, la concepció occidental i la concepció comunista. El punt de vista occidental, o clàssic, creu en l'autonomia de l'activitat intel·lectual en relació a l'activitat econòmica, mentre el punt de vista comunista creu en la solidaritat de l'activitat intel·lectual amb l'econòmica.

[...] D'aquest ample debat literari potser haurem de deduir-ne que anem cap a la literatura funcional. I potser hauríem de dir que el periodisme haurà contribuït molt més que el comunisme a un retorn a la realitat.⁴⁸

⁴⁷ Joan Estelrich, *Del libro y su emoción*, op. cit., p. 19-20 i 26.

⁴⁸ Manuel Brunet, «La literatura i la vida», *LVC*, núm. 12.193, 19.07.1935, p. 1.

3.1.1.4. RECENSIONES DE POSTGUERRA

Durant la postguerra, des de les pàgines de *Destino*, Manuel Brunet va continuar exercint esporàdicament de crític literari, tot i que les ressenyes d'aquest període presenten un interès molt menor per a nosaltres davant dels temes que hem tractat fins ara, perquè són textos molt menys compromesos i en els quals, per raons òbvies, les referències a la situació de la literatura catalana del moment són nul·les. En aquella època el comentarista es va dedicar principalment, quan tractava temes literaris, a ressenyar llibres religiosos, com per exemple la *Vida de Jesús* de Giuseppe Riciotti, una *Historia del Pontificado* de Manuel Aragonés Virgili o algunes obres de Giovanni Papini.⁴⁹ En altres casos, Brunet va comentar llibres que tractaven aspectes diversos de política internacional, i entre els articles sobre aquest tema destaquen, per la seva freqüència, les ressenyes als volums d'Andrés Revész, company de pàgina de Brunet a la revista i col·laborador d'ABC. En aquest sentit, va dedicar articles a *Los Balcanes, avispero de Europa, Treinta años trágicos, El «Libro blanco» de un periodista, No habrá guerra* i *Cinco años de guerra fría*.⁵⁰ Aquests dos últims contenen, a més, pròlegs del mateix comentarista. En totes les recensions, Brunet destacava l'agudesa interpretativa de l'autor hongarès en l'anàlisi dels esdeveniments i la seva concepció de la història sota unes rigoroses regles de causa-efecte. No obstant això, allò que l'incomodava era el tractament aparentment desapassionat dels fets per part de Revész:

Nadie, en España, es capaz de escribir sobre política internacional con tanto bagaje histórico, con tanto realismo, con tan profundo conocimiento sobre asuntos políticos y militares. No es posible encontrar en los artículos de Revész ni un átomo de sentimiento, cosa que si a veces nos gusta, otras nos disgusta. Las ideologías, en lo que tienen de sentimental, tampoco funcionan en la mente de nuestro ilustre escritor. [...] Revész sólo cree en las enseñanzas de la Historia y en las realidades geográficas y militares. El lema de Maurras, «*politique d'abord*», es para él un dogma de potencia suficiente para fumigar toda clase de supersticiones. Y como que esas supersticiones son siempre de carácter izquierdista, resulta que Revész queda, por razones más bien mecánicas que ideológicas, colocado en el centro derecha en cuestiones de política internacional. Revész recuerda, como una gota de agua a otra de agua, a Jacques Bainville. [...] Cada artículo suyo es un punto de meditación con resonancias de una erudición asombrosa.⁵¹

⁴⁹ Romano, «La *Vida de Jesucristo* de Riciotti» (núm. 356, 13.05.1944, p. 5), «Una *Historia del Pontificado*» (núm. 472, 03.08.1946, p. 5) i «Sobre un libro de Papini» (núm. 568, 26.06.1948, p. 5).

⁵⁰ Romano, «Un viaje por los Balcanes» (núm. 398, 03.03.1945, p. 5), «*Treinta años trágicos*» (núm. 415, 30.06.1945, p. 5), «El "*Libro blanco*" de un periodista» (núm. 428, 29.09.1945, p. 5), «*No habrá guerra*» (núm. 582, 02.10.1948, p. 1) i «El último libro de Revész» (núm. 700, 05.01.1951, p. 5).

⁵¹ Romano, «El último libro de Revész», *op. cit.*, p. 5.

Manuel Brunet sentia una gran admiració pel comentarista hongarès, i aquesta era corresposta, com exemplifiquen les dedicatòries dels llibres que Revész enviava al periodista català: a l'exemplar de *Cinco años de guerra fría* adreçat al cronista hi podem llegir «Al más ilustre, más profundo y más generoso de mis compañeros, Manuel Brunet ("Romano") con admiración, gratitud y afecto, Andrés Révész». A l'exemplar conservat de *Mambrú*, l'elogi puja de to: «Al príncipe de los cronistas internacionales Manuel Brunet ("Romano") con eterna gratitud y profunda admiración, solicitando su valioso apoyo, Andrés Révész».⁵²

Aquests que hem assenyalat són alguns dels exemples que podem destacar respecte al periodisme literari de Manuel Brunet en aquells anys que, pel tema que ens ocupa, tenen interès perquè ens ajuden a demostrar que l'autor, tot i la duresa de la postguerra, va continuar atent a les evolucions literàries del seu voltant, encara que no fossin en català.

Malgrat tot, no voldríem tancar aquest capítol sense assenyalat la profunda adhesió de Manuel Brunet a la llengua literària catalana, fins i tot en moments difícils. Quan podia, l'autor inseria algun exemple de llibre en català, per intentar contribuir al tímid restabliment de la literatura catalana, controlada en extrem per la censura, tal com ha explicat profusament M. Josepa Gallofré.⁵³ En una ocasió, fins i tot es va aventurar a recomanar que alguns clàssics catalans substituïssin els trofeus en forma de copa dels diversos concursos que se celebraven a nivell local i comarcal, com una forma velada de fomentar la lectura de llibres catalans:

Un premio, puede ser tan modesto como elegante. Por ejemplo, las obras completas de Verdaguer, o de Maragall, o de Alcover, o de Rusiñol, de «Editorial Selecta», creo yo que, cada una de ellas, constituiría un premio muy digno.⁵⁴

En definitiva, Manuel Brunet feia honor al seu caràcter d'home de lletres. Com hem dit a l'inici, la proporció d'articles dedicats a temes literaris és molt baixa respecte al total de la seva producció, però és innegable que, en conjunt, aquests comentaris són substanciosos, i ens permeten dibuixar les idees que tenia el periodista sobre la literatura del nostre país i, en alguns casos, fins i tot de la literatura universal.

D'altra banda, és destacable el fet que l'autor tingués una opinió sòlidament formada sobre les accions que calien emprendre, durant el primer terç dels segle XX,

⁵² Aquests exemplars dedicats actualment es troben al Fons Manuel Brunet i Solà de la UdG.

⁵³ Maria Josepa Gallofré, *L'edició catalana i la censura franquista (1939-1951)*, op. cit., p. 21-62.

⁵⁴ Manuel Brunet, «Las exposiciones de flores», *Destino*, núm. 719, 19.05.1951, p. 7.

per poder garantir l'estabilitat i bona salut de la literatura en llengua catalana. La seva anàlisi comprenia tots els agents implicats, cosa que permet convenir que les seves propostes i observacions eren fruit d'un examen detingut de la qüestió. El tema el preocupava, i sentia un gran desig de poder gaudir d'una literatura catalana de qualitat en tots els seus gèneres i que finalment, deixés d'ésser perseguida. Aquest era el primer pas que calia aconseguir, i després ja vindria la resta. En qualsevol cas, de feina no en faltava.

3.1.2. Analista de política catalana

En la seva etapa com a redactor de diaris catalans, Manuel Brunet va tenir un paper destacat en la palestra del periodisme polític del moment. Va ésser un acèrrim defensor dels ideals que creia que constituïen els pilars fonamentals del país i la societat catalana, i va denunciar incansablement els fets i polítiques que els amenaçaven. Ara bé, podrem comprovar com l'estil periodístic de l'autor, com hem dit anteriorment, no es caracteritza pel to mesurat i la moderació en els atacs, sinó tot el contrari. El periodista no es mossegava la llengua, i desfermava la ira contra els seus enemics –és a dir, contra els adversaris del partit que defensava a cada moment– a través d'articles durs, directes i extremadament punyents.

Hem dividit la secció en tres parts per oferir una anàlisi més ordenada i precisa. En primer lloc, examinarem els articles que fan referència al catalanisme polític de Manuel Brunet, un principi incontrovertible de la seva personalitat però del qual cal analitzar-ne l'evolució. A continuació, i degut a la seva condició de catòlic convençut, repassarem molt breument alguns articles que tracten petites tensions entre Catalunya i la cúpula eclesiàstica. Finalment, en aquesta secció també ens centrarem en l'aspecte social, i resseguirem aquells articles en els quals l'autor va denunciar vicis de la societat catalana del moment o conductes que podien conduir a l'agitació social i, en últim terme, a la revolució. Aquest últim cas es troba a la frontera del periodisme polític, però davant el component d'anàlisi de la societat que contenen hem decidit ubicar-los en aquest apartat.

3.1.2.1. UN CATALANISTA INSUBORNABLE

3.1.2.1.1. L'orgull d'escriure en català

Manuel Brunet va fer del catalanisme la principal bandera del seu periodisme polític. Segons el seu parer, el patriotisme era més una identitat, una convicció, que una

ideologia, i havia de constituir un lloc comú on tots els catalans es poguessin aixoplugar. Ara bé, de retruc, com que existien diverses concepcions i formes de catalanisme, l'apel·lació a aquest sentiment i la defensa de la pròpia visió del mateix era una arma útil a l'hora d'atacar ferotgement els adversaris polítics del partit que defensava.

D'altra banda, i a l'hora d'abordar els comentaris sobre política catalana de Manuel Brunet, cal tenir en compte el polèmic pas de *La Publicitat* a *La Veu de Catalunya* de l'autor, i la progressiva radicalització del seu conservadorisme polític i social. Aquests elements ens han de servir de punts de suport per analitzar les claus de l'evolució del pensament de Manuel Brunet en aquesta matèria.

Durant tota la seva carrera professional abans de 1936, el periodista va aspirar al reconeixement de la personalitat política pròpia de Catalunya fent gala del que podríem anomenar un patriotisme moderat, imbricat amb valors d'altra índole com l'estabilitat social, la família o la religió. Per tant, Manuel Brunet sobretot defensava allò que considerava els trets nacionals propis de Catalunya: la llengua, els símbols, les tradicions... En diverses ocasions, va denunciar agressions lingüístiques, culturals i polítiques que sofria el país, i va rebutjar la ingerència espanyola, demostrant així la seva adhesió a la cultura catalana.⁵⁵ Amb tot, hem de reconèixer que bona part de les crítiques a l'"anticatalanisme" del govern central i autonòmic republicà expressades a durant la seva etapa *La Veu de Catalunya* estan supeditades a la seva missió de periodista combatiu de la Lliga, partit que en aquells moments es trobava a l'oposició.

Tot i les seves opinions, la història va seguir un curs diferent que va convertir Manuel Brunet, com veurem i explicarem, en el que podríem denominar un vencedor vençut. D'altra banda, després de 1939 no podia tractar públicament temes de política interior, però, com veurem, en els cercles privats lamentava la pèrdua de llibertats que havia sofert el país. No obstant això, si ens situem en els anys previs a la guerra civil, podem observar com no tots els articles en què l'autor declarava la seva catalanitat eren instruments de lluita o propaganda política. En algunes ocasions, aquest argument es basava en qüestions de signe cultural, principalment la llengua, que era utilitzada per defensar la pròpia identitat i distingir-la de l'espanyola, tot reafirmant la necessitat de

⁵⁵ En els següents apartats consignarem diversos exemples al respecte, principalment en el terreny polític. A tall d'exemple, vegeu més avall els articles «El Royo-Express» (dins el capítol «El liberalisme progressista d'Acció Catalana», p. 354) i «Catalunya i la Santa Seu» (dins el capítol del mateix nom, p. 367).

construir el país després de la Dictadura primorriverista i fer front a les agressions sofertes per la cultura catalana:

Escrivim en català, fem versos en català i cantem en català perquè no volem fer comèdia i no ens volem trair nosaltres mateixos. Perquè cantar, fer versos i escriure ha de sortir de dins. Si escrivim en català no ho fem per odi o menyspreu a la llengua de Castella; sinó perquè l'idioma és instrument d'art, i per a nosaltres el català és l'instrument del nostre art. I com qualsevol home de Palència, Segòvia o Àvila, tenim dret a fer art, el nostre art.⁵⁶

El periodisme també tenia un paper destacat en l'afirmació del catalanisme. En aquella època el periodisme gaudia de bona salut degut a l'existència de nombroses publicacions, malgrat continuar essent superada en nombre de vendes per *La Vanguardia*, que com hem assenyalat més amunt en aquells moments era el diari més llegit del país.⁵⁷ Segons Josep M. Casasús, en aquest aspecte la polèmica sobre la llengua en què s'havia d'exercir el periodisme, i la seva relació amb el catalanisme polític, va ésser una constant de tot el període d'entreguerres:

El bilingüisme actiu i real que caracteritza la societat catalana [...] havia d'incidir necessàriament en el pensament teòric en matèria de periodisme. [...] Per una banda, hi ha un corrent de pensament periodístic de caire conservador que, entre d'altres coses, estableix el principi que justifica l'ús de la llengua castellana com a vehicle eficaç de comunicació a Catalunya i, fins i tot, paradoxalment, com a eina de catalanització cívica.

[...] D'aparició més tardana, però de desenvolupament paral·lel amb aquesta línia de pensament periodístic català, va créixer un corrent inicialment més decantat cap a les posicions polítiques progressistes, més radical pel que fa a l'ús de la llengua catalana com a mitjà de comunicació social davant la justificació del recurs a la llengua castellana que per raons d'eficàcia, generalment, sosté el corrent més moderat. Aquell corrent més favorable a la llengua catalana és iniciat per Valentí Almirall, continua amb Rovira i Virgili i assoleix la seva màxima expressió en els periodistes de la generació d'entreguerres, tret d'algunes excepcions il·lustres.⁵⁸

Tot i això, afegia que les fronteres no eren tan estrictes com presentava el platenjament teòric, sinó que es van donar casos d'autors que no s'inclouïen plenament en un o altre grup:

Cal dir que els enquadraments ideològics en aquests corrents no són estrictes, i que també en determinats casos es produïren defeccions entre els defensors de cadascuna de les dues posicions. Aquests són els casos d'Eugeni d'Ors, de Josep Pla i de Josep Maria Massip, que, arrengrerats

⁵⁶ Manuel Brunet, «L'Orfeó Català a Montjuïc», *LP*, núm. 17.452, 16.03.1930, p. 1.

⁵⁷ Vegeu el capítol «Periodista de la "vella escola"» de la segona part de l'estudi, p. 190.

⁵⁸ Josep M. Casasús, *El pensament periodístic a Catalunya, op. cit.*, p. 87-88. Sobre aquesta qüestió, vegeu també Francesc Canosa, *El somni d'una societat i d'un periodisme. La televisió de paper (1931-1936)*. Barcelona, Universitat Ramon Llull, 2005, p. 132-133.

inicialment a les files dels partidaris de l'ús exclusiu o preferent de la llengua catalana, passaren més tard a escriure en llengua castellana. [...] Manuel Brunet, Modest Sabaté, com anys abans Eugeni d'Ors, practicaren el periodisme en llengua catalana al servei d'idees conservadores, mentre que professionals d'esquerra com Gabriel Alomar i Eusebi C. Carbó, teòric del periodisme obrer d'inspiració anarquista, van escriure preferentment en llengua castellana, i Robert Robert, Lluís Companys i Andreu Nin ho feren també en sengles etapes de la seva vida com a periodistes.

Als anys trenta, Manuel Brunet considerava la seva professió com una militància al servei del país, encara que només fos per la senzilla raó d'utilitzar la llengua pròpia. Per tant, s'oposava diametralment a les bases teòriques i doctrinals –i a la vegada justificatives de la pròpia tria– de l'elecció de la llengua castellana com a mitjà d'expressió i difusió de la particularitat catalana. Aquesta posició era defensada, tal com assenyalava també Casasús,⁵⁹ per Gaziel, que al·legava la seva elecció en els termes següents:

El que els nostres escriptors del noucents haurien hagut de fer, al meu entendre, és, no solament continuar conreant el bilingüisme (com ja tingueren el venturós instint de fer-ho els veritables pares espirituals de *La Vanguardia*), sinó el poliglotisme més desenfrenat i ardit.

L'arma millor dels febles –i Catalunya n'és, ha estat i en serà encara, fins qui sap quan, un dels exemples més dolorosos– no pot pas ser el tancament superbiós a les torres de vori, fugint de la trista realitat que ens volta i ens doblega, ni el gallejar de forces que no es tenen, per sortir del pou on securlament jaiem, sinó el pit necessari per a exhibir-se i córrer món, a predicar-hi en totes les llengües i davant tota mena d'homes la veritat pròpia –com sempre han fet els apòstols autèntics. I la veritat de Catalunya és tan forta, però ensems tan insignificant als ulls del món, que val més, mil vegades, proclamar-la en llengua forastera, mentre ressoni bé, que no pas reservar-la gasivament per a la pròpia –sobretot si és tan encongida i miserable que la majoria dels seus fills mateixos s'han desavesat de sentir-la, per damunt de tot, com a única.⁶⁰

Un cas significatiu de l'oposició de Manuel Brunet a les teories de Gaziel el trobem arran del pas de Carles Soldevila a *La Vanguardia* procedent de *La Publicitat*. L'autor dels «Fulls de dietari» va justificar aquell canvi al·legant que no implicava l'abandó de la seva ideologia catalanista, sinó que tan sols pretenia treballar en un mitjà de major prestigi i independent, recollint la idea assenyalada anteriorment per Gaziel segons la qual no n'existien d'aquest tipus en català. Aquest fet va ésser criticat per molts col·legues, fins que el mateix periodista va explicar els motius del canvi de redacció en un article a *La Rambla*. En aquell text, va afirmar que la qüestió lingüística no era

⁵⁹ Josep M. Casasús, *El pensament periodístic a Catalunya, op. cit.*, p. 87.

⁶⁰ Gaziel, *Història de La Vanguardia (1881-1936) i nou articles sobre periodisme, op. cit.*, p. 63.

essencial, ja que la major part de periodistes catalans havien treballat en alguna ocasió en diaris castellans, i bona part dels lectors llegien diaris en castellà:

L'escriptor ha de treballar amb els instruments que les circumstàncies posen al seu abast. Si ocorre que els catalanistes s'han *oblidat* de crear grans òrgans d'informació, no adherits a cap partit i susceptibles, per això mateix, d'una magna difusió, no veig que sigui prudent, ni patriòtic refusar sistemàticament les invitacions que s'adrecen a alguns escriptors catalanistes per contribuir a infondre en esperit català a diaris que, de fet, monopolitzen el públic de Catalunya.

[...] Anys enrere, abans de la dictadura, vaig escriure també una llarga temporada articles en castellà (i no pas un a la setmana, sinó un cada dia, compresos els diumenges). Tothom ho va trobar bé, començant pels catalanistes. [...] I si em dieu que les circumstàncies han canviat, us replicaré que han canviat força en molts ordres, però en aquest ordre concret no hi ha un canvi prou important perquè aconselli l'abandonament de les posicions que ens són ofertes.⁶¹

Davant d'aquests raonaments, Manuel Brunet es va mostrar desconsolat i desconcertat en comprovar que Soldevila no mostrava la mateixa "estima" que ell pel seu instrument de treball i podia utilitzar indistintament el català o el castellà en els seus articles:

Aquesta qüestió planteja el problema dels escriptors catalans que col·laboren en diaris escrits en castellà. El fet és greu. Quan a la majoria dels escriptors catalans els sigui ben igual escriure en català o en castellà i la gent contempli el fenomen amb indiferència, la literatura catalana, i per consegüent el catalanisme, hauran rebut una punyalada de mort.

[...] Pobres de nosaltres que es perdés l'orgull d'escriure en català. En Soldevila sembla que no el sentia aquest orgull tan legítim, perquè en el seu article sospita que molts companys de professió miraran el seu cas «com un simple afer de conveniència o vanitat». Ni jo, ni tots els que escrivim en català, i tenim l'orgull d'escriure en català, no som capaços de comprendre afers de vanitat.

Si la necessitat hagués obligat en Soldevila a desertar, ningú no el criticaria, perquè tothom ha de viure. Però és inadmissible que a l'hora de canviar de diari En Soldevila digui que tant és blanc com negre.⁶²

No obstant aquestes opinions, no podem oblidar que el 1940 Manuel Brunet va acceptar –per imposició indiscutible, certament– publicar els seus articles en castellà. Respecte al cas que ens ocupa, el comentarista no va ésser contestat públicament per Soldevila, però sí a través d'una carta privada, en la qual va donar més arguments a favor del seu canvi de redacció:

24 Maig 1934.

Amic Brunet:

⁶¹ Carles Soldevila, «Bases per a la lapidació», *La Rambla*, 16.04.1934, p. 6.

⁶² Manuel Brunet, «Una deserció», *LVC*, núm. 11.837, 24.05.1934, p. 1.

He llegit el vostre article. No penso contestar-lo públicament, ni quasi particularment. Tot el que podria dir ho sabeu tant bé com jo. Fidel a principis que no penso renegar, he defugit en aquesta ocasió com en totes, aquella mena de xafarderia que s'anomena "mullader" i que considero absolutament inútil per als individus i per a les col·lectivitats.

[...] Al públic no l'interessa –i si l'interessa pitjor per ell!– la petita anècdota determinant del meu canvi de diari. Això només us interessa a vós i als que feu la guerra dels partits. En canvi, a tots els catalanistes, entre els quals tanmateix em compto, els haurien d'interessar aquests 3 fets:

1er- Que després de mig segle de catalanisme, encara no tinguem un sol diari dels anomenats d'informació únics susceptibles de captar un gros públic.

2on- Que tots els partits despenguin grans sumes per fer acceptar llurs òrgans com a diaris d'informació, cosa que, almenys a Catalunya, és un impossible metafísic.

3er- Que un escriptor com jo, cansat per fas o per nefas, d'escriure en diaris de partit, es trobi en la necessitat d'escriure en castellà i amb l'al·licient de veure multiplicat per cinc el preu dels seus articles.

Mediteu aquests fets, amic Brunet, i no us esforceu a alimentar, amb una anècdota que jo he liquidat feliçment, les vostres persistents rancúnies. Molt més dany fa al catalanisme aquest empetiment constant de tots els afers i de tots els conflictes, que no la meva suposada deserció...

Afectuosament us saluda el vostre amic.

Carles Soldevila⁶³

El sentiment de Manuel Brunet envers la seva llengua de treball –quan va escriure en castellà ho va fer, segons ell, per obligació– ha perviscut al llarg de la història recent, i encara avui la polèmica dels autors catalans que escriuen en mitjans castellans es manté i no està resolta.

3.1.2.1.2. Manuel Brunet i les publicacions d'Acció Catalana

Abans d'iniciar l'anàlisi dels primers articles rellevants del periodisme polític en clau catalana de Manuel Brunet, hem d'assenyalar que s'emmarquen dins l'etapa posterior a la Dictadura de Primo de Rivera, una època en què l'autor formava part de la redacció de *La Publicitat*, òrgan d'Acció Catalana. Aquesta formació, constituïda oficialment en partit polític el 2 de maig de 1930, tenia el seu origen en la Conferència Nacional Catalana de 1922,⁶⁴ i s'havia autodefinit inicialment com una «agrupació de

⁶³ Carta de Carles Soldevila a Manuel Brunet, 24.05.1934, Fons Carles Soldevila, ANC, doc. núm. 97-04, unitat núm. 17, carpeta 1900-1946.

⁶⁴ Montserrat Baras, *Acció Catalana (1922-1936)*. op. cit., p. 50-51.

patriotes».⁶⁵ Borja de Riquer va explicar sumàriament el motiu de la seva creació, com una reacció al fracàs de les polítiques de la Lliga:

El març de 1922 caurà el govern Maura-Cambó sense haver pogut consolidar la situació política per mitjans autoritaris. La Lliga, havia fracassat. Aquest fet provocà una gran crisi dins aquest partit, crisi que si bé ja s'estava incubant des de feia anys, esclatarà a mitjan 1922. La lenta però progressiva claudicació de la Lliga davant els governs oligàrquics de Madrid, la pèrdua del seu component més catalanista, va fer que importants sectors de les joventuts del partit, conjuntament amb professionals i intel·lectuals catalanistes, organitzessin el juny de 1922 la Conferència Nacional Catalana, on fou condemnada la política pactista de la Lliga. D'aquesta Conferència en sortirà un nou partit, Acció Catalana, grup que aplegarà bona part dels antics membres de les Joventuts de la Lliga amb intel·lectuals de prestigi. [...] Acció Catalana es posarà com a tasca bàsica la revitalització de l'esperit nacionalista català, esmorteït per la política claudicant de la Lliga, i voldrà assumir el paper de centre director i aglutinant d'una nova política catalana nacionalista i liberal. De fet, es volia recollir l'esperit dels primers anys de la Lliga i donar-li un contingut més democràtic.⁶⁶

Acció Catalana estava constituïda per una intel·lectualitat burgesa diversa, de tendència d'esquerra moderada. No compartia plenament les idees ni de la Lliga ni de la Unió Federal Nacionalista Republicana –formacions de les quals havien sortit la major part dels seus membres– i en matèria religiosa no es definia categòricament. Per tant, havia decidit formar un grup propi independent ja des del 1922. Tal com remarca Montserrat Baras, «la primera etapa ideològica d'Acció Catalana és marcada per la mateixa motivació de la seva creació, la nacionalització de Catalunya»: en reacció al «Catalunya enfora» fracassat de la Lliga, proposaven el «Catalunya endins» com a sistema per a recollir el sentiment nacionalista del país.⁶⁷ D'altra banda, Jordi Casassas va assenyalar que la Conferència va posar sobre la taula «la fonamental importància de la lluita social en les noves coordenades aportades per la gran guerra i la necessitat, en aquest context de crisi, d'efectuar una revisió a fons de les tàctiques».⁶⁸ En definitiva, es tractava de l'obertura d'una nova via política que la Lliga no podia tolerar, fet que va conduir, finalment, a l'escissió d'Acció Catalana. Al cap de pocs mesos, i davant la necessitat de participar activament en la política del país, la línia del nou grup es va concretar en els eixos programàtics d'Acció Catalana:

⁶⁵ Marina Gustà, *Els orígens ideològics i literaris de Josep Pla. op. cit.*, p. 197.

⁶⁶ Borja de Riquer, *Regionalistes i nacionalistes (1898-1931)*, Barcelona, Dopesa, 1979, p. 123-124.

⁶⁷ Montserrat Baras, *Acció Catalana (1922-1936). op. cit.*, p. 341-342.

⁶⁸ Jordi Casassas, *Jaume Bofill i Mates (1878-1933): l'adscripció social i l'evolució política, op. cit.*, p. 257.

Els punts bàsics del programa electoral s'anaren concretant en aspectes com el de «depuració ciutadana», «catalanització de Catalunya», potenciació del govern català i de la cultura, molt especialment de la que s'havia de «servir» al món obrer, en el manteniment idealista de l'esperança que aquesta «socialització de la cultura i nacionalització de la producció» podia reobrir el camí de la integració social, etc., en un conjunt que, si bé els enfrontava de ple amb la Lliga, podia passar com a poc polític, com el de la modernització de «Catalunya endins» tradicional, contrastant amb la problemàtica d'unes eleccions en què, com les del final d'abril de 1923, hi havia en joc l'elecció de diputats a Corts.⁶⁹

Extingida la Dictadura de Primo de Rivera, Acció Catalana va constituir-se definitivament en partit polític a partir del juny de 1930,⁷⁰ i va destacar com a formació liberal i demòcrata, tal com ho havia fet els anys anteriors. Els dirigents d'aquesta formació «eren la *intel·ligentsia* del país»,⁷¹ i des dels seus rengles es va produir «la millor premsa de la seva època».⁷² Malgrat això, el grup no va saber superar les divergències internes ni va aconseguir arribar a les masses electorals. Tot i les prometedores expectatives creades amb la creació del Partit Catalanista Republicà (fruit de la fusió amb Acció Republicana) per acudir a les eleccions de de 1931,⁷³ «va ser cruelment escombrada: tota la majoria per l'Esquerra i tota la minoria per a la Lliga».⁷⁴ Aquesta desfeta va provocar la renovació del Partit Catalanista Republicà en Acció Catalana Republicana, però en cap cas va suposar un tall ideològic:

La derrota és completa i aclaparant: només un sol diputat dels 85 que ha de tenir el Parlament de Catalunya. Significa una darrera constatació de la manca d'espai, no polític, però sí electoral, per a un tercer partit dins el sistema polític de Catalunya. O bé hi ha un canvi en el sistema electoral, que faciliti la representació de les minories, o bé cal un canvi estratègic fonamental i no tan sols un canvi en l'actitud sobre l'Esquerra.

[...] Si bé no es planteja la dissolució de l'entitat, la necessitat de reestructuració és reconeguda pel consell general que se celebra després de les eleccions, el 18 de desembre.⁷⁵

Com hem assenyalat més amunt, el 1922 Acció Catalana havia adquirit l'antic diari *La Publicidad*, propietat dels naviliers Teyà, que s'havia destacat durant la primera guerra mundial per ésser un òrgan clarament aliadòfil, liberal i de tendència progressista:

⁶⁹ Jordi Casassas, *Jaume Bofill i Mates (1878-1933): l'adscripció social i l'evolució política*, op. cit., p. 281.

⁷⁰ Montserrat Baras, *Acció Catalana (1922-1936)*. op. cit., p. 55.

⁷¹ Carles Sentís, «Acció Catalana, una matisació», *Avui*, 21.02.1993, p. 13.

⁷² *Ibid.*

⁷³ Isidre Molas, *Lliga Catalana. Un estudi d'Estasiologia*, vol. I, op. cit., p. 238-239.

⁷⁴ Carles Sentís, «Acció Catalana, una matisació», op. cit.

⁷⁵ Montserrat Baras, *Acció Catalana (1922-1936)*. op. cit., p. 194-195.

Era, sobretot, un òrgan dels aliadòfils barcelonins, amb tot l'apassionament, gairebé incompreensible per als qui no van viure aquells anys, que duia el ser partidari d'un o altre dels grups de nacions bel·ligerants en aquell conflicte de 1914-1918.⁷⁶

Així, doncs, Acció Catalana havia convertit aquest diari en el catalanitzat *La Publicitat*, des de les planes del qual difonia el seu ideari polític i feia propaganda del partit. Amadeu Hurtado, líder d'Acció Catalana i propietari de *La Publicitat*, d'aquesta manera va entrar en ells annals de la història del periodisme català modern amb la seva contribució a l'acompliment de la catalanització del diari, el qual va passar a ser, tal com indiquen Torrent i Tasis, «sense que ningú s'ho proposés, per una mena d'inèrcia oculta, immediatament [...] el diari del catalanisme intel·lectual».⁷⁷ En un volum sobre els intel·lectuals i el poder a Catalunya coordinat per Jordi Casassas, es rebla aquesta afirmació tot destacant que, com Manuel Brunet, «per la redacció de *La Publicitat* desfilà bona part de la intel·lectualitat catalana del moment».⁷⁸ Això és indicatiu del nivell i qualitat que tenia la publicació i de la consideració que han rebut en la història posterior els col·laboradors que formaven part d'aquella redacció durant la dictadura primorriverista. Si tenim en compte que, com hem dit, Manuel Brunet va arribar a ésser el redactor en cap del diari, podem fer-nos una idea del prestigi de l'autor dins el món periodístic del moment.

D'altra banda, engrescat amb el resultat obtingut, a principis de 1929 l'agosarat dinamitzador i mecenes periodístic Amadeu Hurtado va decidir emprendre un nou projecte amb la creació d'un setmanari cultural, que s'imprimiria als mateixos tallers del diari:

En començar l'any 1929, jo iniciava una nova intervenció a la premsa, però aquesta vegada per compte propi, amb la publicació a Barcelona del setmanari català *Mirador*, de vuit planes acuradament presentades, d'art, literatura i política, que sense els transcendentalismes d'una revista, amb un estil fàcil i un esperit modern, entre seriós i divertit, tan lluny del setmanari satíric com de la predicació dogmàtica dels fulls doctrinaris, traduís el sentit humà de les lluites i dels sentiments populars en les formes més amables i assequibles. Sota la direcció literària de Manuel Brunet, l'antic redactor de *La Publicidad*, escriptor dilecte del nostre idioma, i amb la redacció en cap de Just Cabot, el més agut i el més intencionat entre els nostres escriptors més cultes, el meu fill Víctor s'encarregava de l'edició del setmanari posant a prova les seves qualitats de treball i de

⁷⁶ Joan Torrent i Rafael Tasis, *Història de la premsa catalana*, op. cit., vol. I, p. 135 .

⁷⁷ *Ibid.*, p. 472.

⁷⁸ Jordi Casassas Ymbert (ed.), *Intel·lectuals i el poder a Catalunya: materials per a un assaig d'història cultural del món català contemporani*, Barcelona, Pòrtic, 1999, p. 266.

bon gust i un do de gentes que li permetia d'atraure la joventut del nostre món intel·lectual a la redacció que teníem muntada en un quart pis de la Plaça de Catalunya.⁷⁹

D'aquesta manera va néixer *Mirador. Setmanari de literatura, art i política*, el primer número del qual va aparèixer el dia 31 de gener de 1929. Com el seu nom indica, es tractava d'un setmanari cultural, que havia de complementar els diaris existents i que estava destinat a un públic culte que tingués un mínim d'inquietuds intel·lectuals. Des dels seus inicis, la publicació va voler destacar-se com un producte periodísticament modern, de contingut elevat i diferent a l'existent, i es va convertir en el «testimoni de tota una època, la del final de la primera dictadura del segle i de la República en pau».⁸⁰ Va centrar la seva atenció en els camps artístic i social, però sense deixar tampoc de banda la política catalana, espanyola i internacional.

La significació de *Mirador* en aquells anys va ésser tan profunda que la crítica ha considerat unànimement que la seva forma de fer periodisme va marcar una època. En aquest sentit, la fórmula de *Mirador* va ésser definida en la *Història de la premsa catalana* de Torrent i Tasis com a «clàssica en els annals del nostre periodisme modern»,⁸¹ i en el volum coordinat per Jordi Casassas consta com la publicació cultural de referència durant la República:

La publicació de *Mirador. Setmanari de Literatura, Art i Política* (1929-1936), iniciativa d'Amadeu Hurtado, va instaurar a Catalunya un tipus de revista literària i artística que tractava de molts vessants culturals: literatura, poesia, art, teatre, cinema, filosofia i política. Volia ser un periòdic de tipus europeu [...] Amb il·lustracions i fotografies de gran qualitat, esdevindrà el gran setmanari cultural català durant la Segona República.⁸²

La repercussió i rellevància del setmanari va ésser tant gran que l'any 1993 Carles Singla (UPF) el va convertir en l'objecte de la seva tesi doctoral, la qual contenia, entre d'altres, les paraules d'elogi d'Enric Jardí envers la publicació:

⁷⁹ Amadeu Hurtado, *Quaranta anys d'advocat*, op. cit., p. 544.

⁸⁰ Daniel Venteo, «L'Ateneu com a impulsor de la vida literària», dins Jordi Casassas Ymbert, (dir.), *L'Ateneu i Barcelona: un segle i mig d'acció cultural*, op. cit., p. 490.

⁸¹ Joan Torrent i Rafael Tasis, *Història de la premsa catalana*, op. cit., vol. I., p. 645.

⁸² Jordi Casassas Ymbert (ed.), *Intel·lectuals i el poder a Catalunya: materials per a un assaig d'història cultural del món català contemporani*, op. cit., p. 295.

Un setmanari d'immillorable presentació, seriós i, a la vegada, àgil, que estava a l'altura de les millors [publicacions] d'Europa, un autèntic model que hom tractà d'imitar i, en certa manera de continuar.⁸³

Carles Sentís, un dels escriptors que van col·laborar a *Mirador* durant l'etapa de la direcció de Just Cabot –i que va publicar-hi la famosa sèrie de reportatges *Viatge en el transmiserià*, on es narraven les lamentables experiències dels immigrants murcians i andalusos que venien amb autobús fins a Barcelona–, sempre ha sostingut que aquest setmanari va ésser el millor que s'ha fet mai a Espanya i que encara no ha estat superat:

Un buen modelo nunca igualado ni superado entre nosotros: *Mirador*. No hay bastantes revistas en Cataluña, y sin embargo aquí apareció la que algunos tenemos por la mejor en su género que se ha publicado jamás en España.⁸⁴

Un altre dels periodistes que s'hi va consagrar, Sempronio, va elevar la publicació a la categoria de «mite», i assenyalava que «representà una finestra oberta no solament a Europa, sinó també a la vida planera i corrent de casa nostra. Feia possibles i saludables la polèmica, la indiscreció, la ironia».⁸⁵ És evident, per tant, que ens trobem davant d'una publicació que va fer història dins el periodisme català. Es va convertir en model per a moltes de les revistes culturals de la postguerra, entre les quals destaca per sobre de la resta *Destino*, tal com apuntaven Carles Geli i Josep M. Huertas:

Influència cabdal en bona part de la *intelligentsia* i la burgesia del moment, planter de grans redactors i col·laboradors, especial atenció pel món de l'art i de les lletres, sessions de cinema organitzades per la mateixa publicació, aixopluc d'un premi literari, edició de llibres... Sí, tot això havia fet durant quaranta-vuit anys la revista *Destino*, i l'havia convertit en un mite en el llarguíssim desert periodístic espanyol, un fenomen gairebé insòlit i irrepetible.

Mala jugada, voluntària o involuntària, segons els casos, de la memòria; quan el 6 de març de 1937 apareixia al Burgos dels nacionals la publicació *Destino*, falangista en els inicis, faltaven exactament un mes i dos dies perquè aparegués a la Barcelona dels republicans el darrer número de la revista en la qual, periodísticament *Destino* s'acabaria inspirant, gairebé fil per randa, com si es tractés d'una fotocòpia: el setmanari *Mirador*.⁸⁶

⁸³ Enric Jardí, Epíleg del recull d'articles d'Amadeu Hurtado titulat *Pensament polític i social (1875-1950)*, Barcelona, Ariel, 1977. Recollit per Carles Singla, *Mirador (1929-1937). Un model de periòdic al servei d'una idea de país*, op. cit., p. 9.

⁸⁴ Carles Sentís, «Mirada retrospectiva a *Mirador*», *LV*, 17-18.04.1987, p. 57.

⁸⁵ Sempronio [Andreu-Avel·lí Artís], *Del Mirador estant*, op. cit., p. 10.

⁸⁶ Carles Geli i Josep M. Huertas, *Mirador, la Catalunya impossible*, op. cit., p. 5. Josep Faulí també va destacar aquesta semblança al volum *Les revistes culturals en català* (Barcelona, Generalitat de Catalunya, Centre d'Investigació de la Comunicació, 1995, p. 31).

El mateix Carles Sentís, un dels periodistes que precisament va treballar en les dues revistes, corrobora aquesta impressió:

La feina essencial del nou *Destino* era aplegar lectors, respecte als quals en Vergés posseïa el somiat model: l'antic lector de *Mirador*, el mític setmanari dels temps de la Segona República. Tan transparent era el propòsit que hom feia circular l'anècdota del quiosquer al qual li demanen *Mirador* (que ja no sortia) i ell, instintivament, ho encerta lliurant *Destino* al client...⁸⁷

En l'esmentada tesi, Singla també anota els referents que va prendre la publicació, la qual cosa permet comprovar que l'ambició dels seus responsables era convertir-la un setmanari clarament europeïsta i modern:

El periòdic segueix una línia local de publicacions no diàries que combinen continguts culturals, polítics i socials –hi ha diversos precedents, el més immediat dels quals és *L'Opinió*, nascuda tot just un any abans– i, especialment, es basa en un tipus d'hebdomadari cultural i polític de tradició francesa, els representants més significatius del qual en el moment són *Candide*, *Gringoire* i *Les Nouvelles Littéraires* (aquest darrer més orientat als continguts culturals) i que també ha obtingut ressò a Itàlia amb capçaleres com *La Fiera Letteraria*. Des del seu naixement, *Mirador* vol significar-se per ser un producte periodístic modern que defugui tant el popularisme i la banalitat com l'encarcament i el transcendentalisme.⁸⁸

Tot i la influència que van tenir en la conformació del seu perfil les esmentades publicacions estrangeres, també va incorporar de collita pròpia la inclusió d'exemples literaris diversos i l'atenció als aspectes més propis de la cultura i la societat catalanes. En la història d'aquest setmanari, la figura de Manuel Brunet hi va estar estretament lligada, ja que en va ésser director des de la seva fundació fins a l'agost de 1931,⁸⁹ tot i que no va deixar de col·laborar-hi fins l'any 1932. Si ens atenem a unes declaracions publicades al mateix setmanari, és possible que el canvi de director es produís per una major vinculació –de la qual no tenim més notícies– de Manuel Brunet amb Acció Catalana o amb el seu òrgan, *La Publicitat*, arran del canvi de règim:

Des del mes d'agost, el director de MIRADOR no és el nostre benvolgut amic i company Manuel Brunet, sinó Just Cabot, canvi efectuat d'acord amb aquell precisament perquè MIRADOR pogués produir-se deslligat de tot partit polític.⁹⁰

⁸⁷ Carles Sentís, «Aquell Vergés, aquell *Destino*», *Avui*, 21.08.2001, p. 14.

⁸⁸ Carles Singla, *Mirador (1929-1937). Un model de periòdic al servei d'una idea de país*, op. cit., p. 8.

⁸⁹ *Ibid.*, p. 97.

⁹⁰ [s. s.], «De dijous a dijous», *Mirador*, núm.147, 26.11.1931, p. 1.

Així, doncs, a finals de l'any 1929 la ploma de Manuel Brunet ja s'havia guanyat un prestigi considerable dins el panorama periodístic català fruit de la seva dilatada trajectòria, arribant a detentar el càrrec de redactor en cap de l'òrgan d'Acció Catalana. És per aquest motiu que Amadeu Hurtado va decidir encarregar-li la direcció del setmanari. Amb tot, Brunet va aclarir en una entrevista al diari *La Nau* que la seva posició dins la publicació no era tan preeminent com el càrrec que ostentava faria suposar:

Encara que, en efecte, sóc l'encarregat de coordinar el setmanari, el director, si voleu, no m'hi acabo de considerar ben bé de director. Flanquejat com sóc en aquest càrrec per Amadeu Hurtado i Claudi Ametlla, no passo de creure'm el que se'n podria dir redactor en cap.⁹¹

Per tant, el periodista –tot i la modèstia– va ésser un dels encarregats de decidir els continguts i la línia del setmanari, conjuntament amb el redactor en cap Just Cabot, el qual va prendre el relleu a la direcció quan Brunet va deixar el càrrec, i la resta del consell de redacció, format per un grup reduït de persones que es repartien les tasques de manera flexible. Això impedeix saber exactament quines tasques desenvolupava cadascú:

La cúpula directiva de *Mirador*, en el moment de la seva aparició, estava formada per Amadeu Hurtado, editor; Claudi Ametlla, president del Consell d'Administració; Víctor Hurtado, gerent; Manuel Brunet, director; i Just Cabot, redactor en cap. És difícil precisar quines tasques tenia atribuïdes cadascun d'ells. Sens dubte, els càrrecs de Manuel Brunet, Víctor Hurtado i Just Cabot eren més executius, mentre que Amadeu Hurtado i Claudi Ametlla intervindrien més a l'hora de marcar la línia a seguir, especialment en els primers temps.⁹²

Amb tot, l'autor del *Desembarc* va ésser responsable d'aplegar al seu voltant els talents més brillants del país i, a més, va col·laborar a definir les línies mestres del setmanari. Aquestes estaven caracteritzades per una gran amplitud de mires en el camp artístic i per una posició ideològica rotundament democràtica, tal com aclaria en la mateixa entrevista:

Farà poca política. Ara que, com a orientació tindrà més aviat la d'una ideologia democràtica, si és que convé que en tingui alguna. Sobretot serà una fulla liberal, i feu constar que el mot liberal és pres ací, no sols en un sentit polític, sinó més aviat literari. [...] Tots els joves que produeixin coses que valguin la pena, siguin d'avantguarda o de rereguarda, només que estiguin bé, que portin un interès, una intenció, una ànima... De tots aquests, *Mirador* és llur setmanari. El que no volem

⁹¹ [s. s.], «Una conversa amb el director de la revista *Mirador*». *La Nau*, núm. 407, 23.01.1929, p. 1.

⁹² Carles Singla, *Mirador (1929-1937). Un model de periòdic al servei d'una idea de país. op. cit.*, p. 97.

publicar és el dolent, l'adotzenat. Sembla que Catalunya produeix prou avui per a omplir una revista com la nostra.

Pel que fa al públic, la voluntat expressada pel director era arribar a un públic ampli, i informar-lo des d'un punt de vista crític, però amb la incorporació de la ironia a l'hora d'interpretar la realitat:

Noteu que no vol predicar gaire ni dogmatitzar ni pontificar. Una ampla informació, una ampla crítica. En el fons un ideari, certament. Però amb tota la ironia, amb tots els matisos i clarobscur que el nostre temps comporta. Hom creu que les coses d'aquí ja són prou fortes com per ser considerades a través d'aquests prismes. [...] Anem a fer una revista per a tothom, o gairebé per a tothom. Pensem poder interpretar el català mitjà dels nostres dies.

Així, doncs, l'aposta era valenta, decidida. Va donar els seus fruits immediatament, fent història en el periodisme català.

Si ens fixem en els articles de Manuel Brunet en aquesta publicació, l'esmentada tesi doctoral de Carles Singla és de referència obligada. El seu autor va abordar el buidatge i la taxonomia de les diverses seccions del setmanari, i va establir un inventari de les col·laboracions dels redactors més destacats. D'aquesta manera, si seguim les seves dades, podem observar que el total de 122 articles o unitats redaccionals publicades per Brunet⁹³ per gèneres es van repartir principalment en articles (85, el cinquè articulista més prolífic de la publicació)⁹⁴ i crítiques teatrals (14, el periodista va exercir de crític del setmanari entre el març i el juny de 1929),⁹⁵ però també van aparèixer signades per l'autor altres tipus de textos: set anàlisis d'actualitat, cinc reportatges, tres cròniques, dos retrats (Ferran de Sagarra i el governador Milans del Bosch), una entrevista al líder sindical Àngel Pestaña, un petit assaig, un text de creació (*Frarets i alegrets*) i un eco d'informació.⁹⁶

D'altra banda, si prenem les dades des d'un punt de vista temàtic, observarem que prop de la meitat dels textos (50) tractaven temes de societat, d'entre els quals més endavant comentarem els més destacats; i quasi un terç van ésser dedicats a temes de política (39), 20 d'ells sobre política catalana. La resta feien referència a temes artístics

⁹³ Carles Singla, *Mirador (1929-1937). Un model de periòdic al servei d'una idea de país. op. cit.*, Annex I, p. 68. La relació detallada es troba a l'annex de la tesi.

⁹⁴ *Ibid.*, p. 160.

⁹⁵ *Ibid.*, p. 98.

⁹⁶ *Ibid.*, p. 71. Creiem, però, que l'autor estableix una classificació incompleta, ja que el total d'aquesta només suma 120 unitats redaccionals d'un total real de 122 esmentat anteriorment. Comparada la classificació amb les nostres dades, segurament els dos que manquen són un retrat de Léon Rollin i un article de la secció «De dijous a dijous».

(10 sobre el món del teatre, 17 sobre literatura i lletres, 5 sobre arts plàstiques i un de cinema).⁹⁷ Abordarem el comentari sobre la temàtica i punt de vista dels articles a continuació, però hem de dir que la tònica que impera en el conjunt de la producció de Manuel Brunet a *Mirador* és la claredat i simplicitat, amb un marcat regust d'ironia pròpia de la mateixa línia d'algunes seccions del setmanari, especialment «Els dijous blancs» .

3.1.2.1.3. El liberalisme progressista d'Acció Catalana

Examinem a continuació els articles de Manuel Brunet al voltant del catalanisme polític durant la seva etapa en les dues publicacions esmentades, per poder contrastar-los després amb el tractament que va fer del mateix tema des de *La Veu de Catalunya*.

El primer comentari que volem destacar sobre aquesta qüestió és de 1930, i es refereix a la importància de disposar de bons polítics per a la defensa del catalanisme. Extingida la dictadura de Primo de Rivera, la història del país va iniciar una nova etapa. El periodista pensava que aquell era un moment crucial per a les aspiracions nacionals, i que la situació exigia un lideratge ferm i decidit. Per això, va manifestar en clara al·lusió a la Lliga Regionalista que Catalunya, després de comptar durant molt temps amb grans polítics, en aquells moments es trobava orfe de representants que poguessin fer seguir tot el poble darrere seu. Aquesta mancança era indicativa de la poca qualitat de la classe política catalana, que era la que havia de representar el país davant la resta de l'Estat i retornar l'esperança d'una nova llibertat. Segons l'autor, l'únic polític que tenia una certa capacitat de lideratge, i que a més “estimava la pàtria” era el monàrquic Joan Maluquer i Viladot, llavors president de la Diputació de Barcelona. Tal com han assenyalat Borja de Riquer i Jordi Casassas, aquest polític monàrquic havia iniciat un procés restaurador de la Mancomunitat a la recerca d'una autonomia per a Catalunya, havia endegat diverses campanyes per “recatalanitzar” la societat i donava suport a la campanya proamnistia de presos catalans i a la iniciativa en favor d'un nou estatut d'autonomia.⁹⁸ Tenint en compte aquesta fiable trajectòria de servei a Catalunya, Manuel Brunet el considerava un home idoni per dirigir el futur del país:

Catalunya no és de cap persona o personalitat, ni de cap partit, i, per consegüent, no hi ha ningú que representi Catalunya.

⁹⁷ Carles Singla, *Mirador (1929-1937). Un model de periòdic al servei d'una idea de país. op. cit.*, p. 74.

⁹⁸ Borja de Riquer, *Francesc Cambó: entre la monarquia i la república (1930-1932)*, Barcelona, Editorial Base, 2007, p. 61 i Jordi Casassas Ymbert, *Jaume Bofill i Mates (1878-1933): l'adscripció social i l'evolució política, op. cit.*, p. 317

És possible que en certs sectors això sigui considerat com una idea dissolvent. No obstant, dintre els partits del catalanisme militant encara no es veu ningú que pugui atribuir-se la representació del país. Entre tota la comunitat dels catalans només hi ha un home que en alguns moments, malgrat no tenir només que el mandat de senador, hagi representat Catalunya. Aquest home és el senyor Ramon d'Abadal i Calderó. Altres ciutadans només han tingut representacions oficials.

[...] Quedem, doncs, que cap partit pot demanar solidaritat ni cap dels seus homes pot parlar en nom de Catalunya, i que en aquest moment Catalunya és el senyor Joan Maluquer i Viladot, a qui –ho diré en estil monàrquic– Déu guardi la vida per molts anys.⁹⁹

Refermant aquesta idea, en una altra ocasió va acusar directament la Lliga precisament de voler apropiar-se del moviment catalanista, i va reivindicar el paper que el republicanisme havia tingut en la gestació del nacionalisme català:

Només als ulls d'un lliguer la història del catalanisme pot aparèixer com un moviment reaccionari. El catalanisme no és un producte de l'esperit de tribu dels catalans, sinó de l'esperit europeu i de l'esperit de llibertat dels catalans. Si el catalanisme va derivar cap a unes formes reaccionàries que el feien sospitós davant d'Espanya, en té la culpa la Lliga.

[...] Des que hi ha catalanisme hi ha hagut catalanistes republicans. I sobre tots els catalanistes republicans i monàrquics hi hagué la figura eminent de Valentí Almirall, el primer teoritzant que ha tingut el catalanisme, un home molt superior al seu temps i potser al nostre temps.¹⁰⁰

Hem de fer notar un aspecte interessant de l'article anterior: en aquesta fase de la seva carrera, Manuel Brunet apreciava el treball de totes les forces polítiques a favor del catalanisme, és a dir, era del parer que calia cobrir tot l'arc parlamentari amb partits polítics catalanistes, perquè d'aquesta manera el nacionalisme tindria més força. Per tant, l'existència de la Lliga no comportava un problema, sinó tot el contrari, ja que havia aparegut el seu complement perfecte, Acció Catalana. Des d'aquest punt de vista, les dues formacions havien de treballar, encara que fos per separat, per un objectiu comú: la millora de les llibertats del país. Segons l'opinió de Brunet, si els dos partits anaven guanyant representativitat i suport popular, les forces minoritàries (no catalanistes) anirien essent gradualment arraconades fins a desaparèixer del panorama polític català:

L'existència de dos grans partits catalanistes, monàrquic l'un (la Lliga), i republicà l'altre (Acció Catalana), dues grans forces que han de repartir-se la feina de catalanitzar el país i governar-lo, anuncia la mort dels grups romàntics.

⁹⁹ Manuel Brunet, «La representació de Catalunya», *Mirador*, núm. 59, 13.03.1930, p. 1.

¹⁰⁰ Manuel Brunet, «L'error de la Lliga», *LP*, núm. 17.700, 15.01.1931, p. 1.

[...] Els fets van demostrant que si la Lliga no perd la seva catalanitat original, la derivació d'aquest partit i la seva tendència a eliminar tots els elements que no tinguin deu o dotze mil duros de renda no és cap amenaça per a la seva existència, ni per al país, sobretot ara que es completa amb una altra força. [...] També en opinió de tothom, l'organisme que surti d'Acció Catalana ha d'esser un partit catalanista republicà armat amb un estatut interior molt democràtic.

L'existència d'aquests dos braços en el cos polític de Catalunya (dispensa, lector, aquesta metàfora tan horrible) eliminarà lentament els grups romàntics, els grups dels inadaptats.¹⁰¹

No podem oblidar que aquestes paraules eren publicades després d'una Dictadura que havia fet Catalunya víctima de la seva repressió, i que encara no havien tingut lloc les eleccions municipals que precedirien la proclamació de la República, amb la qual cosa el periodista confiava que la Lliga, representant de la dreta catalana, i Acció Catalana, partit inicialment de centre, es repartirien el pastís electoral. Ni tan sols comptava amb la presència dels grups de l'esquerra, qualificats de «grups romàntics» i dels quals, com hem vist, inicialment en vaticinava la desaparició. Malgrat això, dos dies després va publicar un article en què intentava recuperar aquests grupuscles per al catalanisme:

Tenim, doncs, els dos partits que el país necessitava. Hem arribat a sortir d'aquell període en el qual el catalanisme no era capaç de tenir dos partits, els dos braços necessaris. Completant el comentari del divendres dedicat als grupets romàntics, diré ara que és de necessitat urgent que els grups dels inadaptats es decideixin a cristal·litzar i a constituir un gran partit. Necessitem un partit laborista, o treballista, català. Qui el farà?¹⁰²

En aquest article, l'autor comentava i es feia seves unes reflexions del filòsof Francesc Pujols, el qual dissertava que la Lliga havia de convertir-se en un partit de govern a Espanya i Acció Catalana havia d'èsser la formació dirigent a Catalunya. Aquest era un escenari del tot plausible per al periodista, que celebraria la presència decisiva de forces polítiques catalanistes tant al govern espanyol com al català. D'aquí, segurament, en sortia l'omissió de la resta de forces, essencialment d'esquerra i obreristes.

Ara bé, talment com si responguessin a la crida, entre el 17 i el 19 de març d'aquell any 1931 els «grups d'inadaptats» van celebrar la Conferència d'Esquerres i es van unir sota un mateix programa electoral, constituint l'Esquerra Republicana de Catalunya, partit que sorgia de la unió de tres grups diferents: Estat Català, creat el 1922 i liderat per Francesc Macià; el Partit Republicà Català, creat el 1917 i amb Lluís Companys com a principal figura; i el «Grup de *L'Opinió*», amb Joan Lluhí i Vallescà

¹⁰¹ Manuel Brunet, «Els grups romàntics», *LP*, núm. 17.731, 20.02.1931, p. 1.

¹⁰² Manuel Brunet, «Els tres partits», *LP*, núm. 17.733, 22.02.1931, p. 1.

al capdavant. Aquest últim col·lectiu s'havia constituït com a nucli polític republicà, laic, federalista i socialitzant. Havia nascut el 1928 a partir del setmanari de tendència esquerrana *L'Opinió*, amb l'objectiu de convertir-se en un lloc de trobada per als liberals i socialistes d'esquerra, per actuar com a revulsiu a l'ambient enrarit de l'època i per donar veu a un col·lectiu que s'oposava amb fermesa a la Dictadura de Primo de Rivera.¹⁰³ Segons Joan B. Culla, el «Grup de l'Opinió», ja des dels seus inicis, tenia clar que el progrés del país passava indefectiblement per una major cohesió de les forces d'esquerra:

Rebutjada, doncs, la idea d'una solidaritat catalana, que donaria l'hegemonia a les dretes i allunyaria les masses populars de la reivindicació nacional, l'única solució vàlida, capaç de crear la força política que substitueixi la Dictadura –o la Monarquia– és la unió de les esquerres.

Així, doncs, la sorpresa de Manuel Brunet va ésser majúscula quan el nou partit de recent creació, Esquerra Republicana de Catalunya, va obtenir un suport electoral majoritari. Els dies previs a les eleccions municipals, des dels rengles de la publicació d'Acció Catalana el periodista creia que el seu rival a batre per aconseguir el poder a Catalunya era la Lliga. Segons ell, qui havia de disputar-se el govern eren la Lliga i Acció Catalana, la qual, al seu entendre, era qui representava millor les forces polítiques catalanes d'esquerra, més encara després d'haver participat el mes d'agost de l'any anterior, 1930, en el Pacte de Sant Sebastià, un esdeveniment qualificat d'«històric» per Borja de Riquer:

El 17 d'agost de 1930 tindrà lloc a la ciutat de Sant Sebastià una reunió històrica de representants de les diferents forces d'oposició a la monarquia. Allà, els republicans i els socialistes espanyols reconegueren per primer cop en la història, el dret dels catalans a tenir un govern propi, a dotar-se d'un ampli règim d'autonomia política. Així, en el "Pacte de Sant Sebastià" s'unificaren les estratègies de l'oposició espanyola i catalana, tot i que encara restaran moltes discrepàncies a l'hora d'interpretar el sentit concret d'aquests acords.¹⁰⁴

Des del punt de vista de Manuel Brunet, el fet que Acció Catalana hagués participat en la signatura d'aquest pacte garantia que aquest partit aixoplugués les sensibilitats progressistes del país, i havia deixat en una posició molt secundària la resta de forces

¹⁰³ Joan B. Culla, *El Catalanisme d'esquerra: del grup de L'Opinió al Partit Nacionalista Republicà d'Esquerra (1928-1936)*, op. cit., p. 16-24.

¹⁰⁴ Borja de Riquer, *Regionalistes i nacionalistes (1898-1931)*, op. cit., p. 131. Sobre aquest tema, vegeu també Jordi Casassas Ymbert, *Jaume Bofill i Mates (1878-1933): l'adscripció social i l'evolució política*, op. cit., p. 328.

polítiques catalanes d'esquerres que havien signat l'esmentat Pacte.¹⁰⁵ Per tant, a priori, la principal amenaça era la Lliga, i per això s'havien de contrarrestar les seves propostes. En aquest sentit, gran part de la crítica contra el partit monàrquic anava dirigida al seu líder, Francesc Cambó:

En la seva dèria d'exhibir l'espantall d'un perill bolxevista que ell sap que no existeix, preocupat pel partit pres d'espantar el burgès, el senyor Cambó ha arribat a perdre la ploma d'home d'Estat. Certament, el senyor Cambó no demana un Govern de força, però parla amb tanta eloqüència com un filofeixista. Després d'aquest llenguatge només hi ha el feixisme autèntic, la Dictadura.

[...] Un altre detall a remarcar en l'article del senyor Cambó: segons ell tots els republicans, tota la gent que no vol manar ara mateix, són uns imbècils incapaços de tot, incapaços –els pobres!– d'estructurar un programa de govern.

L'article del senyor Cambó ha coincidit amb la Declaració del Partit Catalanista Republicà, que bé sembla un programa de govern de gent sensata. Aquesta és la millor resposta.¹⁰⁶

Acció Catalana s'havia de distanciar de la Lliga, i al mateix temps reivindicar un perfil propi després d'haver decidit no formar coalició amb Esquerra Republicana. Calia distingir-se dels monàrquics, però també dels grups esquerrans que s'havien unit per formar una candidatura única. Des de la *La Publicitat*, Manuel Brunet va desplegar les seves armes de combat en nom d'Acció Catalana:

Mentre el sector dels vells de la Lliga creu que som uns aficionats, i els de mitja edat diuen que no som tècnics, podem contestar-los amb una organització més perfecta, que funciona com un rellotge, dels bons. Tenim més gent, més jovent, més fe, més bona organització i quasi tants diners per gastar en propaganda com pugui tenir la Lliga. I, naturalment, treurem més regidors. Guanyarem perquè tenim més fe i perquè la gent no bada i no està disposada a votar monàrquics després de set anys de dictadura.¹⁰⁷

A mesura que s'acostava el dia de la contesa electoral, l'autor es va centrar en destacar que la principal novetat de les eleccions era la presència d'Acció Catalana, i com aquest fet havia propiciat la reubicació de tots els partits i l'expansió de forces catalanistes a candidatures de tot l'arc parlamentari. Per al comentarista, tot i l'augment de la competència, la victòria d'Acció Catalana era segura:

¹⁰⁵ Els partits catalans presents al Pacte van ésser: Acció Catalana, que hi va enviar Manuel Carrasco i Formiguera; Estat Català, representat per Jaume Aiguader; i Acció Republicana de Catalunya, defensada per Mateu Mallol.

¹⁰⁶ Manuel Brunet, «L'entabament dels babaus». *LP*, núm. 17.749, 13.03.1931, p. 1. Acció Catalana va adoptar la denominació de Partit Catalanista Republicà en fusionar-se amb Acció Republicana de Catalunya, però aquest nom no va fer fortuna i va continuar coneixent-se com Acció Catalana.

¹⁰⁷ Manuel Brunet, «Cartells electorals», *LP*, núm. 17.679, 05.04.1931, p. 1.

En la història del catalanisme aquestes eleccions assenyalaran el començament d'una etapa nova. Els historiadors hauran de reconèixer que des que hi ha hagut més d'un partit catalanista, el catalanisme ha guanyat en força d'expansió. [...] Els historiadors diran que aquesta mobilització i extensió de les forces catalanistes es deu a l'aparició d'Acció Catalana.

[...] La Lliga s'ha vist obligada a fer-se més cap a la dreta, fins a envair el terreny ocupat pels monàrquics i la Defensa Social. [...] Cap a l'esquerra, els progressos poden ésser més evidents. Algunes personalitats es dediquen ara a catequitzar per al catalanisme els socialistes i filocomunistes.

[...] Acció Catalana Republicana, de la qual acaba de sortir el Partit Catalanista Republicà, ocupa ara exactament el lloc que correspon a un partit liberal, essencialment catalanista i republicà. I com a partit liberal, està tan lluny del monarquisme de la Lliga com del conglomerat format pel senyor Macià i els socialistes.

El front catalanista està, doncs, ara ocupat per tres partits, i va des de l'extremíssima dreta fins a l'extrema esquerra, podríem dir fins a l'extremíssima esquerra, perquè els comunistes del Bloc Obrer i Camperol no tenen res d'anticatalanistes i parlen i escriuen en català.¹⁰⁸

Notem com a cinc dies de les eleccions encara hi havia temps per congratular-se de l'expansió del sentiment catalanista. El dia dels comicis, però, no hi havia lloc per a aquest tipus de comentaris, sinó que calia deixar ben clara la posició del partit i del diari, i atacar els adversaris polítics de forma contundent, per desacreditar tant la Lliga (per monàrquica) com Esquerra (per una excessiva proximitat a les classes obreres). L'objectiu essencial era deixar a ulls del públic lector Acció Catalana com l'única formació fiable per controlar el govern de Catalunya:

A l'hora de votar, tu, catalanista pur, has de tenir en compte que, com a bon catalanista, no has estat mai monàrquic. Cal que recordis que el catalanisme és una idea liberal, i que a Catalunya és impossible ésser catalanista i monàrquic.

[...] També vull suposar que no votaràs l'Esquerra Republicana Socialista, formada per un conglomerat integrat pel grup de *L'Opinió*, el grup del senyor Macià i la Unió Socialista, tres grups en un que, a més de la República immediata, et prometen la repartidora i fer molta olla a l'Ajuntament.

[...] Acció Catalana Republicana és un partit catalanista republicà, un partit, un instrument de govern, que té un programa concret. ¡Lector, no perdís el seny! No abandonis la ciutat ni a mans dels lliguers del rei, ni a mans dels republicans de la repartidora.¹⁰⁹

En aquestes eleccions, la derrota d'Acció Catalana va ésser estrepitosa, com també va succeir també en les següents, les eleccions a les Corts del mes de juny, en les quals tot i

¹⁰⁸ Manuel Brunet, «El front catalanista», *LP*, núm. 17.680, 07.04.1931, p. 1.

¹⁰⁹ Manuel Brunet, «A l'hora de votar», *LP*, núm. 17.685, 12.04.1931, p. 1.

obtenir dos escons i el ministeri de Lluís Nicolau d'Olwer, a Catalunya Acció Catalana no va aconseguir els resultats esperats. Aquest fet va desencadenar un procés de descomposició que va motivar la sortida de moltes de les seves figures principals. Manuel Brunet no seria dels primers, però sí que va abandonar la disciplina del partit i la redacció de *La Publicitat* a principis de 1933:

Acció Catalana, que per fusió amb Acció Republicana de Rovira i Virgili s'havia convertit en Acció Catalana Republicana (o Partit Català Republicà) no pogué resistir el daltabaix electoral que va sofrir l'abril de 1931, quan creien que serien la primera força política catalana. En les eleccions del juny següent [...] es repetí la gran derrota. El grup polític entrà en un procés de desintegració. Alguns dels seus homes passaren a Esquerra Republicana, com Rovira i Virgili o Carles Pi i Sunyer. D'altres retornaren a la Lliga, d'on havien sortit l'any 1922, com Ramon d'Abadal i de Vinyals, Jaume Bofill i Mates, Lluís Massot o Joan Anton Maragall. Uns pocs quedaren al marge dels partits polítics; fou el cas de Manuel Carrasco, que més tard entrà a Unió Democràtica de Catalunya, que fundaren el doctor Vila d'Abadal, Pau Romeva i Roca Caball.¹¹⁰

Mentrestant, però, l'abril de 1931, Manuel Brunet es va mantenir a l'expectativa. Certament, el seu partit no havia obtingut grans resultats, però havien triomfat les forces republicanes, la qual cosa va motivar que Francesc Macià, en conèixer-se els resultats i la victòria incontestable d'ERC a Catalunya, proclamés la República Catalana com a Estat integrat dins la Federació Ibèrica.

Per tant, el catalanisme finalment havia triomfat, i Manuel Brunet, obeint també a l'estratègia del partit, des del primer moment va començar a treballar a favor del nou règim. Segons Isidre Molas, a partir de 1931 es va obrir una etapa d'entesa entre el republicanisme català i espanyol, que va trencar amb l'Espanya uniformista existent fins llavors:

La España republicana ofrecía una nueva posibilidad de coexistencia pacífica, concretada en la Constitución de 1931 [...]. En general, desde el punto de vista que nos afecta, la situación viene presidida por la autonomía política de Cataluña y por la creación de un tipo de Estado que se autodefine como «integral», es decir capaz de admitir el pluralismo territorial y de desplazar el debate sobre la definición polémica de nación al contenido de las políticas públicas.¹¹¹

Davant aquest escenari, des dels cercles nacionalistes catalans es van haver de fer concessions. El periodista, que segons paraules seves fins llavors s'havia sentit separatista, va haver d'assumir la conveniència d'integrar-se a l'estat espanyol. En

¹¹⁰ Marcel·lí Moreta, *Memòries d'un catalanista. op. cit.*, p. 111.

¹¹¹ Isidre Molas, «Los nacionalismos durante la II República. Una perspectiva comparada», dins Justo G. Beramendi i Ramón Máiz, (comps.), *Los nacionalismos en la España de la II República, op. cit.*, p. 17.

aquest punt, la seva fe en el catalanisme –associat a una posició que avui anomenaríem sobiranista– va haver d'afrontar una dura prova. Endut per l'entusiasme de veure revifar el fervor patriòtic arreu, i confiant decididament en l'opció republicana liderada pel president Macià, Brunet es trobava escindit en dues posicions més o menys contraposades: d'un costat, un sentiment separatista fruit de l'educació rebuda; de l'altre, la confiança dipositada en la República, encara que significués –l'autor ja ho sospitava– limitar la sobirania de Catalunya a una autonomia amb institucions pròpies dins una Espanya plural. L'exemple utilitzat per Brunet per explicar aquesta dicotomia va ésser el següent:

Tot passejant, contemplant el port i la gran bandera catalana de la torre de Jaume I, anava pensant que s'havia obrat un gran prodigi dintre meu. Havia nascut en mi un home nou. L'home vell, que havia rebut una educació familiar separatista i que la transmetia als seus fills, començava a sentir-se perplex. L'home que espiritualment se sentia separat, que ni llegia diaris de Madrid per principi i que té una idea molt vaga de la literatura moderna espanyola, l'home sense pàtria s'enternia – fenomen inesperat!– veient la tropa de la República, naixent, amb possibilitats de federal.

[...] L'home nou se sentirà orgullós de dir-se espanyol. Però, entretant, i fins que les Corts d'Espanya no reconeguin la nostra llibertat, l'home vell vetllarà les armes tot enrobustint l'home nou. I si la República no se sentia capaç de resoldre aquest problema de llibertat, d'intel·ligència i de bona voluntat, l'home vell mataria i ventaria les cendres de l'home nou, nascut en període pasqual, en plena primavera.¹¹²

Si hem de fer cas del comportament de Manuel Brunet en els anys posteriors, l'home vell va haver d'assassinar l'home nou, perquè totes les expectatives que tenia posades l'autor en el nou règim respecte a les llibertats de Catalunya i a l'articulació d'aquesta dins Espanya van fracassar. Segons el periodista, la culpa no era d'un problema intrínsec del règim, sinó d'una mala administració del mateix tant per part del govern estatal com autonòmic, el qual tan sols va aconseguir un migrat Estatut –el de Núria– que no va saber gestionar correctament. Malgrat tot, Brunet inicialment s'alegrava que el país s'hagués dotat d'unes institucions pròpies i d'una llei com l'Estatut, que institucionalitzessin i reconeguessin la singularitat de Catalunya dins Espanya. Amb aquests resultats esperançadors, calia continuar treballant per mantenir viu el sentiment patriota i poder satisfer algun dia les aspiracions nacionals catalanes:

Petit o gros, ens ha estat concedit un Estatut d'Autonomia. Ara que tenim un Estatut seria un greu error abandonar la propaganda del sentiment catalanista. El patriotisme és un sentiment. Si contra

¹¹² Manuel Brunet, «Primavera de meravelles», *op. cit.* (vegeu el capítol de la segona part «Manuel Brunet, vist per Josep Pla», p. 264).

aquest sentiment volguéssim fer l'esperit fort, com plau als internacionalistes, ens exposaríem a perdre l'esperit molt aviat o a trobar-nos inermes.¹¹³

Tres setmanes després, i des de les planes del mateix setmanari, el periodista va proposar continuar les gestions per aconseguir satisfer les necessitats que havien quedat fora del marc de l'Estatut. Aquests moviments s'havien de dur a terme de forma mesurada i sumant esforços de tots els partits, inclosos els grups extremistes. No obstant això, a aquests últims se'ls havia d'exigir sensatesa en les seves aportacions:

El pitjor seria creure que hem arribat al capdamunt de tot. [...] I ara, encara que tinguem dents de llet, fa bonic que hi hagi un grup que demani carn. Per part dels protestataris cal tant seny com entre els homes de govern.

[...] L'obligació d'aquests grups, al meu entendre, és actuar en un punt just que no pugui determinar l'actuació de les autoritats catalanes. Cal saber sobretot respectar les persones, sense plànyer l'atac. I si ve un moment de sofriment, sofrir-ne dignament les conseqüències. L'extremisme catalanista ha fet molts sacrificis, ha estat el ferment de la llibertat, i encara serà capaç d'engendrar més llibertat. Però tot això vol molta mà esquerra. Si tinguéssim la sort de veure algun geni polític en els rengles de l'inconformisme!¹¹⁴

Tot i que les declaracions de Manuel Brunet porten a creure en una total identificació amb l'ideari d'Acció Catalana, el cert és que internament el periodista va començar a discrepar internament de les tesis defensades pel partit, sobretot en l'aspecte religiós. D'altra banda, a aquest factor hi hem d'afegir l'agressió rebuda arran de l'afer Bloch, que va provocar el desengany definitiu de la confiança dipositada en el govern de la Generalitat. Aquesta opinió no era compartida pel partit, que evolucionava precisament cap a un acostament a Esquerra, i va provocar una situació incòmoda per al periodista. Com hem explicat al capítol corresponent,¹¹⁵ Manuel Brunet a principis de 1933 va decidir abandonar la redacció de *La Publicitat* i la col·laboració de *Mirador* i ingressar a la Lliga. En aquest nou partit, el seu pensament va derivar cap a un accentuat conservadorisme catòlic, que haurem de contrastar amb el liberalisme progressista anterior.

¹¹³ Manuel Brunet, «De dijous a dijous», *Mirador*, núm. 189, 15.09.1932, p. 1.

¹¹⁴ Manuel Brunet, «El difícil inconformisme», *Mirador*, núm. 192, 06.10.1932, p. 3.

¹¹⁵ Vegeu a la segona part del treball el capítol «El pas de *La Publicitat* a *La Veu de Catalunya*», p. 226-234-240.

3.1.2.1.4. Identificació total amb el conservadorisme de la Lliga

A partir de 1933, moment en què Manuel Brunet es va adherir a la Lliga Catalana i es va incorporar a *La Veu de Catalunya* després d'un breu període d'inactivitat, les seves opinions públiques van adoptar un caire marcadament conservador, i la seva personalitat va quedar definida per tres eixos bàsics: el conservadorisme polític i social, la devoció religiosa i el sentiment catalanista. Aquests principis també eren els propis de la Lliga, que en aquells anys duia a terme una política possibilista i antiseparatista:

La Segona República es va veure condicionada pels conflictes socials i polítics. El fracàs del Centre Constitucional, combinat amb el nou Estatut d'Autonomia de Catalunya, forçaven la reorganització de la Lliga dins la nova realitat política. A Catalunya, algun partit amb credencials catalanistes havia d'actuar com a oposició dretana al govern d'esquerres català. Al mateix temps, un partit catalanista que entengués el sistema polític espanyol havia d'actuar a Madrid. Fins aleshores la Lliga Regionalista havia estat sempre un partit tradicionalment barceloní amb projecció fora de la ciutat per la col·laboració amb afiliats de la mateixa tendència. Cambó va suggerir que el partit es convertís oficialment en un partit català amb un sol secretariat, i va néixer el 1933 la Lliga Catalana. A Madrid, els regionalistes defensaven religiosament l'autonomia catalana; a Catalunya, demanaven llei i ordre. Feien el seu paper dins el sistema republicà, però sempre van reaccionar davant les circumstàncies en lloc d'impulsar-les com abans.¹¹⁶

De la mà de Ramon d'Abadal i gràcies al prestigi de la seva ja dilatada carrera periodística, va entrar a *La Veu de Catalunya*, òrgan oficial del partit Lliga Catalana, amb la tasca de comentar, fidel al seu estil de sempre, l'actualitat del moment. La seva incorporació va ésser un fitxatge de renom per al diari, fins al punt que es va convertir en el col·laborador més ben pagat de la redacció amb 1.000 pessetes al mes, fins i tot més que Josep Pla, que només en guanyava 800:

Brunet era amic de Ramon d'Abadal, un prohoms de l'ala dreta d'Acció Catalana que pel febrer de 1933 va decidir reingressar a la Lliga, partit que deixava el cognom Regionalista per dir-se Catalana. A Abadal li van encarregar de renovar el veterà diari del partit, i va pensar en Manuel Brunet per dur a terme aquesta tasca. Brunet, que no es trobava a gust darrerament a *Mirador* –i desenganyat com estava pel to que anava agafant la República– va marxar a *La Veu* i a la Lliga. Seria redactor destacat del diari, fins al punt que guanyaria el sou més elevat entre tots els redactors, per sobre de Josep Pla.¹¹⁷

¹¹⁶ Carles Ehrlich, *Lliga Regionalista: Lliga Catalana (1901-1936)*, Barcelona, Alpha-Institut Cambó, 2004, p. 363-364. Vegeu també Isidre Molas, *Lliga Catalana. Un estudi d'estasiologia*, vol. II, *op. cit.*, p. 144-148.

¹¹⁷ Josep M. Huertas i Carles Geli, *Mirador, la Catalunya impossible. op. cit.*, p. 31-32.

La seva secció diària es va mantenir des del març de 1933 fins a l'esclat de la guerra civil, la major part d'aquest temps –excepte durant el 1936– a primera pàgina. Durant el viatge que va realitzar Manuel Brunet a Terra Santa des del 13 de març al 18 de maig de 1934, la secció «Comentari» no es va interrompre, sinó que va continuar gràcies a la ploma d'un substitut que no podem identificar perquè no signava els articles. Si fem una ullada al conjunt d'aquest material ens adonem que Brunet va col·laborar a *La Veu de Catalunya* durant més de tres anys, amb la qual cosa el total d'articles publicats ascendeix a prop d'un miler de comentaris, que constitueixen un testimoni d'excepció a l'hora d'interpretar des del bàndol moderat la realitat dels anys previs a la guerra civil.

Hem d'anotar també que aquesta col·laboració amb la Lliga no es va limitar a *La Veu de Catalunya*. Aquest diari va tenir durant molts anys una edició de matí i una altra de vespre. Quan Ramon d'Abadal es va fer càrrec de la renovació de la publicació, va dividir les dues edicions fent dos diaris diferents. Així, a partir de l'any 1933, l'edició de vespre de *La Veu de Catalunya* s'anomenava *La Veu del Vespre*, buscant fer-la més rendible amb el canvi de nom i d'estructura.¹¹⁸ Amb tot, la redacció va continuar essent única, i els dos diaris s'assemblaven molt:

La segunda fase de la «reforma Abadal» consistía, para amortizar la rotativa, en dividir la vieja *Veu* en dos diarios. Uno que saldría por la mañana, con el título de *La Veu de Catalunya*. Otro saldría por la tarde y se titularía *La Veu del Vespre*. La redacción sería única pero los periodistas pondríamos nuestra inflexión profesional en uno u en otro diario según las conveniencias.¹¹⁹

En els primers cinquanta-dos números del diari, o sigui, des del 2 de maig fins al 30 de juny de 1933, apareixia a primera pàgina de *La Veu del Vespre* el mateix «Comentari» que Manuel Brunet publicava a *La Veu de Catalunya*. A partir del juliol aquesta repetició d'articles es va acabar. El periodista va passar a col·laborar tan sols un cop per setmana al diari vespertí, en el qual compartia tribuna amb autors com Josep Pla o Manuel de Montoliu, entre d'altres, fins a finals d'octubre del mateix 1933, amb la qual cosa aquesta col·laboració significa un total de disset articles diferents publicats a *La Veu del Vespre*.¹²⁰ Solien ésser articles de circumstàncies –possiblement el periodista

¹¹⁸ Isidre Molas, *Lliga Catalana. Un estudi d'Estasiologia*, vol. II, *op. cit.*, p. 209-210.

¹¹⁹ Ignacio Agustí, *Ganas de hablar*, *op. cit.*, p. 190.

¹²⁰ Són els següents tots ells publicats a la primera pàgina del diari: «La fi del corbusierisme» (núm. 55, 04.07.1933), «La baixa natalitat a Catalunya» (núm. 61, 11.07.1933), «Barcelona arqueològica» (núm. 67, 18.07.1933), «Monuments al carrer» (núm. 73, 25.07.1933), «La decadència del moble d'acer tubular» (núm. 80, 01.08.1933), «La loteria francesa» (núm. 85, 08.08.1933), «Crisi d'entusiasme» (núm. 91, 15.08.1933), «Un govern sense premsa» (núm. 97, 22.08.1933), «Un bon exemple» (núm. 103, 29.08.1933), «L'automòbil i la carretera» (núm. 109, 05.09.1933), «El republicanisme de certs

estava massa ocupat per la seva secció a *La Veu de Catalunya*–, i tenien una pretensió molt diferent, no tant combativa i amb més incidència en temes de caire general.

Cal assenyalar que Manuel Brunet va ésser contractat en qualitat d'analista i comentarista polític i com una peça clau de la renovació del diari. El seu radi d'acció era il·limitat, és a dir, podia parlar de temes locals, nacionals o internacionals segons li convingués, tot i que la major part de la seva producció va girar al voltant de l'actualitat política en clau estrictament catalana. No podem oblidar que *La Veu de Catalunya* era el diari oficiós d'un partit que aspirava a governar la Generalitat i els ajuntaments catalans, i a intervenir en el govern de Madrid, i és per això que en període electoral tota la redacció havia de treballar al servei de la Lliga.

D'altra banda, amb tots els anys que portava a la palestra periodística, l'autor havia anat definint un estil propi que el caracteritzava. Hem vist en capítols anteriors que no destacava per la moderació sinó per l'esperit de polemista incansable, i els seus companys ho tenien ben present, com hem assenyalat més amunt a través de les diverses referències a les memòries d'Ignasi Agustí. Segons el nostre parer, és interessant remarcar la llibertat de moviments de l'autor tot i estar al servei d'un partit amb el qual, ara sí, s'identificava plenament. La premissa bàsica de la nova *Veu* proposada per Abadal era la unitat, però la secció de Brunet gaudia d'un important marge de maniobra:

En seguida advertimos que el modelo del diario que nos serviría de norte era *The Times* de Londres: la letra, clara, el concepto, preciso. Claridad y precisión en la argumentación. Toda polémica, desde la altura, excepto la sección encomendada a Manuel Brunet, que gozaría de cierta autonomía dentro del diario. El lector tiene que poder leer todo el diario de arriba abajo, sin un signo de cansancio. Tenemos que dominar a nuestros enemigos porque tenemos la razón. Constancia, no impacientarse, confiar siempre en que si no ganamos hoy podemos ganar al día siguiente. No desfallecer jamás: tal era su consigna.¹²¹

A continuació veurem com el tema del catalanisme va ésser tractat llavors per Brunet des d'un punt de vista diferent a com ho havia fet des dels rengles d'Acció Catalana. En alguns casos fins i tot haurem de d'assenyalar que el punt de vista defensat des de *La Veu* és completament contraposat al d'altres èpoques, però aquest fet creiem que és fruit

republicans» (núm. 114, 12.09.1933), «Belleza d'un camp de tenis» (núm. 120, 19.09.1933), «Pluja de la Mercè» (núm. 126, 26.09.1933), «Com està Barcelona!» (núm. 132, 03.10.1933), «El turment de la ràdio» (núm. 138, 10.10.1933), «Novel·les» (núm. 140, 17.10.1933) i «Les columnes anunciadores» (núm. 150, 24.07.1933).

¹²¹ Ignacio Agustí, *Ganas de hablar*, op. cit., p. 187.

d'un desengany de l'experiència amb Acció Catalana (i la República) i d'un acomodament a la doctrina camboniana.

Al cap de molt poc temps d'ésser a *La Veu de Catalunya*, l'autor va tenir ocasió de passar balanç dels dos anys de República. La seva desil·lusió era important, però allò que sentia més amargament era el desànim que la mala gestió del govern havia provocat. Davant aquests indicis de fracàs, el periodista exigia responsabilitats:

Bon costum el de celebrar l'aniversari de la República. Oportunitat excel·lent per a fer examen de consciència. Tothom n'ha fet, i l'entusiasme sembla cada dia menys general. Durant aquests dos anys, la República, o s'ha fet molt vella o ha adquirit molts vicis. [...] Qui en té la culpa de tot això? ¿Qui és el que no ha sabut fer una República més liberal, en el sentit popular del mot liberal? [...] Vam tenir molta sort el 14 d'abril. Però ara s'ha girat una mala ratxada. I si un dia havíem de dir que el 14 d'abril va ésser un dia funest, ¿qui en tindria la responsabilitat? Perquè mireu que carregar la responsabilitat a la F.A.I. seria massa còmode i faria riure.¹²²

Uns mesos després, seguint aquest mateix fil, l'autor va reaccionar molt durament davant unes declaracions del president Macià en què acusava precisament els periodistes d'ésser els artífexs del desprestigi de l'obra de govern. L'autor va reivindicar el seu catalanisme com un sentiment incorruptible i aliè a exigències i maniobres partidistes:

Protesto [...], per la part que em correspon, contra l'acusació de sabotatge al prestigi de la Generalitat. Sóc catalanista de tota la vida, de quan el senyor Macià era tinent coronel i dedicava, des del Parlament de Madrid, elogis impúdics a Alfons XIII. Estigui segur el senyor Macià que abans de contribuir, per esperit de partit, a desprestigiar la Generalitat em deixaria tallar la mà. Adversari polític del senyor Macià, vaig saludar entusiasmat aquella República Catalana i em vaig inclinar amb el cor ple d'alegria i simpatia davant del seu president. Em vaig equivocar. I encara que la Generalitat hagi estat sempre un casino de l'Esquerra, he fet diverses vegades un esforç de voluntat per comprendre i col·laborar. M'he convençut que és impossible. La Generalitat, senyor Macià, difícilment tindrà un prestigi mentre l'Esquerra i el seu president no hagin estat definitivament derrotats. I consti que no ho dic per esperit de partit. Ho diu el catalanista insubornable que porto a dins.¹²³

En els comentaris polítics de l'autor d'aquells anys, sobresurten les crítiques dirigides a tots els adversaris polítics de la Lliga. D'entre tots ells, els principals eren Acció Catalana i Esquerra Republicana. Aquests eren els dos partits que es disputaven amb la Lliga el govern de Catalunya i, per tant, els que calia combatre. No obstant això,

¹²² Manuel Brunet, «Al cap de dos anys», *LVC*, núm. 11.494, 15.04.1933, p. 1.

¹²³ Manuel Brunet, «Alto, senyor Macià!», *LVC*, núm. 11.582, 29.07.1933, p. 1.

Manuel Brunet feia gala d'una antipatia especial envers Acció Catalana, sentiment que es podria intentar justificar anotant que la constitució híbrida d'aquest partit, format per un conglomerat d'opcions polítiques de tendència diversa, era motiu d'atac per part dels adversaris. Amb tot, sens dubte, la sortida tempestuosa del periodista estava directament relacionada amb el rancor que va expressar contra aquest partit des de *La Veu de Catalunya*, aspecte que podem relacionar amb la mateixa animadversió que també sentia Josep Pla per Acció Catalana. L'autor empordanès, uns anys abans que Brunet, ja havia passat –com també ho farien Ramon d'Abadal, Jaume Bofill i Matas o Carles Sentís– a *La Veu de Catalunya* i, en uns anys en els quals Brunet encara formava part d'Acció Catalana, ja criticava aquesta formació per la seva manca de programa polític:

Pla dirigia els atacs més durs contra Acció Catalana. [...] Havent-ne estat un dels periodistes més destacats, el pas vers la Lliga havia de tenir com a conseqüència un rebuig total de l'experiència política anterior. Segons Pla, allò que posava en evidència la manca d'una política realista i eficaç en Acció Catalana era la tria per una tercera opció perfectament inviable, la crítica contra el realisme i l'oportunisme de la Lliga i la inhibició política durant la Dictadura: «Fent això, Acció Catalana creava la seva tàctica. Aquesta tàctica consisteix en posar-se sistemàticament una mica més a la dreta del que crida més i una mica més a l'esquerra del que fa les coses. [...] Però a la llarga hom ho veu clar i es convenç que no hi ha res més, en el fons de les innombrables postulacions de virtut, que la mania electoral neta i pelada. Aquest desencant que jo he sentit –i que senten tots els joves de Catalunya– fa que la gent torni a la Lliga en massa, assedegada com està de sinceritat i d'objectivitat, tipa de bluff i d'afirmacions incontrolables. A la Lliga no hi ha res brillant –i això és infinitament agradable– però la iniciativa en fer les coses es reserva íntegra i totalment.»¹²⁴

Com veurem a continuació, el motiu d'aquestes crítiques de Josep Pla contra la formació liberalprogressista va ésser el mateix que el de Manuel Brunet, i degut al paral·lelisme de les seves trajectòries es pot fàcilment creure que el rebuig dels dos periodistes contra el partit del qual havien format part tenia els mateixos orígens.

A mesura que l'advocat Amadeu Hurtado anava absorbint el control d'Acció Catalana, Manuel Brunet considerava que s'anava desvirtuant el programa polític del partit i, a més, en matèria religiosa aquest manifestava progressivament «una clara decantació cap al laïcisme i la teoria de la separació església-estat», la qual cosa el va acostar «a les postures constitucionals».¹²⁵

¹²⁴ Cristina Badosa, *Josep Pla. El difícil equilibri entre literatura i política (1927-1939)*, op. cit., p. 174-175. L'article citat de Josep Pla és «L'extremisme blufista», aparegut a *La Veu de Catalunya* (15.08.1930).

¹²⁵ Montserrat Baras, *Acció Catalana (1922-1936)*, op. cit., p. 369.

La crítica furibunda del comentarista pretenia caricaturitzar Acció Catalana com un partit sense un rumb propi, sumit en la confusió i que tan sols es guiava per les ànsies de poder dels seus màxims responsables, en especial Amadeu Hurtado. Al·legava – segurament per exculpar-se– que en els primers anys de vida podia haver constituït un contrapès d’Esquerra, però la fallida d’aquesta tàctica l’havia portat a vendre’s a qualsevol preu, confonent la població amb una política indefinida.¹²⁶

L’estil de Manuel Brunet era corrosiu, pamfletari i no tenia contemplacions, fins al punt d’excedir-se en algunes ocasions en les seves paraules. En els dos articles «Apòleg dels dos camells i l’ase» i «Identificació de l’ase», Acció Catalana i el seu líder van ésser directament insultats i qualificats de bufons de la política catalana. En el primer, Brunet replicava, per mitjà d’una paràbola, un editorial de *La Publicitat* en el qual es feia un elogi de la pròpia formació:

Una vegada, una senyora que es deia Massa Neutra, i era veïna de Damasc, volia anar en peregrinació a La Meca. I només hi havia dos camells disponibles [...]. Eren alts com catedrals, i l’un es deia Lliga i l’altre Esquerra. Els dos camellers es disputaven oferint llurs serveis a la dama. Però heus ací que [...] va sortir un jueu entremaliat i especulador per a desacreditar els camells i els camellers. Deia que era temerari d’embarcar-se en el camell Lliga, perquè havia fet centenars de travessies pel desert i tenia la dèria de passar sempre pel camí. Deia que era insensat pujar dalt del camell Esquerra, perquè era massa jove i la podria fer caure. Jo, senyora, tinc una bèstia –deia– de tota confiança. [...] Tant va esdernegar-se cridant aquell home que la dama es resignà a seguir-lo. La conduí en una quadra molt esquifida on hi havia un humil ase burrell, amb un morret blanc preciosíssim, penyora del candor que li pujava de dins. L’home va intentar fer apologia de l’humil ase [...] dient que si tot plegat s’aturava en ple desert no fes cap cas. La dama va fugir mentre l’especulador anava dient: I li donaré pel mateix preu que un camell.¹²⁷

L’editorial del dia següent de *La Publicitat* va comentar aquest article, tergiversant la idea que defensava Brunet i equivocant-se en la identificació dels personatges.

En el darrer comentari, que il·lustra amb un apòleg, [Brunet] diu que la Lliga i l’Esquerra són dos camells i l’Acció Catalana és un home, entre optimista i entremaliat, que és l’amo d’un ase. Un home contra dos camells. Heus ací una idea que no és ben bé nostra, però que s’hi acosta molt. Exagerada, naturalment, com tots els elogis, però en el fons bastant justa.

No hem pogut endevinar qui és l’ase de l’apòleg. Pel que diu Brunet, que l’anomena l’humil ase, sembla que es tracta del poble català. És una broma de capellà, que potser faci riure els calets de la Lliga, [...] però que per a nosaltres no té cap gràcia. Llevat d’aquesta falla, el comentari de Brunet i el seu apòleg mereixen ésser registrats com un tribut d’afecte que hem d’agrair, encara que ni la

¹²⁶ Manuel Brunet, «Les dèries de Confusió Catalana», *LVC*, núm. 11.577, 23.07.1933, p. 1.

¹²⁷ Manuel Brunet, «Apòleg dels dos camells i l’ase». *LVC*, núm. 11.563, 07.07.1933, p. 1.

Lliga ni l'Esquerra siguin pròpiament, per a nosaltres, uns tristos camells, com suposa el nostre amic.¹²⁸

Davant la confusió, el periodista va decidir contestar i deixar ben clares les coses per evitar malentesos:

L'editorialista em fa dir que la Lliga i l'Esquerra són dos camells i que l'Acció Catalana és un home entremaliat, amo d'un ase. També em fa dir que l'ase és el poble català.

No, senyor editorialista. M'explicaré. La senyora Massa Neutra [...] és el poble català. La senyora Massa Neutra vol anar a La Meca, l'ideal d'un gran viatge. El desert és el camí perdedor que haurà de recórrer el poble català. Per travessar aquest desert hi ha dos mitjans de transport, dos camells, l'un es diu Lliga, i té la dèria de passar sempre pel bon camí. L'altre camell es diu Esquerra: és jove i esbojarrat. Els camells són els partits i els líders dels dos partits. Però hi ha un jueu especulador que és el cabdill d'un altre partit. Crida molt, sempre parla d'ell, però a l'hora d'oferir un mitjà de transport capaç de travessar, carregat, un desert immens i de seguir uns camins incerts [...] ofereix un humil ase. I aquest ase, [...] és, per la seva insignificància, un retrat exacte de Confusió Catalana.¹²⁹

Com es pot observar, la tàctica buscava desgastar aquest partit i el seu líder —és clara la identificació del personatge jueu especulador amb Amadeu Hurtado—, i deixar clar que l'única alternativa fiable a Esquerra era la Lliga. L'objectiu era eliminar un adversari per poder presentar un camp de lluita política amb tan sols dos components ben contraposats.

Així com hem vist que part de les acusacions anaven dirigides a Acció Catalana, Esquerra Republicana, com a partit governant, també va ésser blanc de moltes crítiques. Sobretot, per les seves polítiques socials d'acostament a les classes obreres i a la pagesia i de defensa de la laïcització de la societat, que l'autor considerava que dividien la societat catalana.¹³⁰ D'aquesta manera, el periodista s'alineava clarament amb la doctrina propugnada per Francesc Cambó:

Francesc Cambó sentia llavors la profunda incomoditat del líder polític conservador que veu amb enveja i un cert rancor com l'autonomia catalana, per la qual havia lluitat tant durant més de trenta anys, era gestionada per uns polítics d'esquerres als qui sempre havia menyspreat. De fet, la Lliga Catalana, amb Cambó de nou al capdavant, mantingué durant l'època republicana una política erràtica, amb aliances electorals canviants i pragmàtiques, sempre dubtant de si calia encapçalar una aliança de tots els partits de dretes, inclosos els carlins i els alfonsins, tots dos clarament antirepublicans i antiautonomistes, o si era millor adoptar una posició més centrista i més

¹²⁸ [s. s.], «P. S.», *LP*, núm. 18.381, 08.07.1933, p. 1.

¹²⁹ Manuel Brunet, «Identificació de l'ase», *LVC*, núm. 11.655, 09.07.1933, p. 1.

¹³⁰ Manuel Brunet, «Tots de mal humor», *LVC*, núm. 11.551, 23.06.1933, p. 1.

catalanista. Finalment Cambó s'inclinà per potenciar una opció conservadora, confessional i antireformista, per la defensa emfàtica dels valors més tradicionals (família, religió, propietat i ordre) i per l'enèrgica crítica a les reformes socials i laiques republicanes.¹³¹

Manuel Brunet va adoptar les tesis del seu líder i va ésser molt punyent amb la política del govern català i espanyol, sobretot en les qüestions de la Llei de contractes de conreu¹³² i la polèmica Llei de congregacions. La primera, aprovada inicialment pel Parlament català, tot i que era força moderada atorgava drets sobre la terra en treballs agrícoles als treballadors, amb la qual cosa es posava del costat del col·lectiu anomenat rabassaire, i limitava així els drets de la burgesia menestral. La Lliga Catalana, com a partit format en bona part per membres d'aquesta classe, estava en contra d'aquesta defensa dels drets dels col·lectius obrers, ja que considerava que les classes "proletàries" estaven fent un xantatge polític al qual havia sucumbit el govern, i que el conflicte originalment econòmic s'estava convertint en social.¹³³ Òbviament, es va oposar a la Llei i, amb la col·laboració del govern de Madrid, va aconseguir declarar-la inconstitucional i que les autoritats catalanes haguessin de fer-se enrere. Pel que fa a la Llei de Congregacions, va ésser motiu de dura crítica per part del periodista, com podem apreciar al capítol següent.

Segons la Lliga, el govern català havia cedit a les reivindicacions obreres i gràcies a aquestes concessions, el proletariat es veia amb el dret de declarar vagues improcedents, reivindicar drets inadequats i sembrar el pànic entre la societat. L'Esquerra, el partit que detentava el poder, s'havia convertit en una titella sense personalitat pròpia i, en opinió de l'autor, amenaçava de portar l'anarquia total al país. Com a contrapès d'aquesta força política, Manuel Brunet presentava la pròpia. Destacava el "seny" en la llarga tradició política de la Lliga, basada en l'estricta observació de regles conservadores i catalanistes que convertien el partit en una força fiable per governar el país. D'aquesta manera, l'oposava a la "rauxa" de la «desviació esquerranista».¹³⁴ En la definició oferta pel periodista, el més sorprenent és l'integrisme activista i l'apassionament encegat que traspuen les seves paraules:

¹³¹ Borja de Riquer, *Francesc Cambó: entre la monarquia i la república (1930-1932)*, op. cit., p. 149-150.

¹³² Per fer notar la importància d'aquest tema per a la Lliga, el professor Bernat Muniesa comptabilitza set articles de Manuel Brunet dedicats a aquesta qüestió només l'any 1933, d'un total de 82 espais dins el diari *La Veu de Catalunya* (Bernat Muniesa, *La burgesia catalana ante la II República Española*, vol. I, Barcelona, Antropos, 1986, p. 103).

¹³³ Isidre Molas, *Lliga Catalana. Un estudi d'estasiologia*, vol. II, op. cit., p. 185-186.

¹³⁴ Bernat Muniesa, *La burgesia catalana ante la II República Española*, op. cit., vol. I, p. 70.

Corcada per la incapacitat i la immoralitat, l'Esquerra es descompon com un cadàver i fa una pudor abominable. [...] Al costat d'aquesta anarquia esquerrana, hi ha la Lliga. [...] La Lliga és un partit catalanista conservador arrelat en la tradició del país i amb tots els sentits oberts de cara al nostre temps. [...] És la Lliga l'única que ha lluitat contra totes les formes de barbàrie del país [...]. I aquí caic, i allà m'aixeco, la Lliga ha anat estabornint totes aquestes formes de barbàrie, i si heu après d'anar a votar és perquè la Lliga us n'ha ensenyat.

[...] Si tal com és no us plau, si us creieu realitzar el tipus de l'home perfecte que aspira a una agrupació política d'homes perfectes, us tindrem igualment per una bona persona, però us direm: Cap a l'Esquerra, germà Bufanúvols.¹³⁵

Des de l'esclat de l'afer Bloch, un dels caps d'esquila de Manuel Brunet va ésser Lluís Companys, qui seria futur president de la Generalitat de Catalunya. Hem repassat anteriorment el desenvolupament de l'escàndol i, segons el periodista, el trist paper que hi va jugar el llavors diputat a les Corts. En aquell moment, Companys va perdre la possibilitat d'ésser nomenat ministre, però ho va aconseguir dos anys més tard, el mes de juny de 1933, quan li va ésser encomanada la cartera de Marina. Davant aquesta notícia, l'autor va perdre els estreps i va escriure un article biliós, ple de ràbia difícilment encoberta i amb un to del tot inadequat. Perplex, va fer un retrat grotesc de la situació, tot titllant Companys de farsant:

En Companys ministre! En Companys ministre de Marina! El mar està revolt de tant riure i les sirenes aspiren a tenir un piset al Poble Sec o un mas de rabassaire. En Companys ministre de Marina! Estem en ple reialme de l'arbitrari. Demà sortirà un decret declarant que la mar és del que la treballa.

La carrera d'en Companys és commovedora. De la C.N.T. al ministeri. Pobres sindicalistes! Ells bé pagaven puntualment, bé votaven com un sol home! La guineu els ha enganyat una altra vegada, se'ls ha fet reformista i ara vesteix uniforme d'almirall, empunya vares d'alcalde i porta les butxaques plenes d'actes a de diputat.¹³⁶

Amb els aspectes que hem repassat es podria concloure que Manuel Brunet va ésser un polemista que tan sols es dedicava a fer crítica destructiva envers els altres partits i la República espanyola –i en especial a Manuel Azaña, president del Consell de Ministres.¹³⁷ No obstant això, les agres crítiques als adversaris no li impedié expressar respecte quan la situació així ho requeria. En aquest punt, l'exemple més aclaridor el trobem en els articles que giren al voltant de la persona de Francesc Macià. El

¹³⁵ Manuel Brunet, «L'Esquerra i la Lliga», *LVC*, núm. 11.637, 01.10.1933, p. 1.

¹³⁶ Manuel Brunet, «Sa Excel·lència En Companys», *LVC*, núm. 11.544, 15.06.1933, p. 1.

¹³⁷ Com a articles a *La Veu* crítics amb el govern espanyol, podem citar principalment «L'enigma Azaña» (núm. 11.508, 04.05.1933, p. 1) i «El fracàs del señor Azaña» (núm. 11.621, 13.09.1933, p. 1).

comentarista feia l'esforç de distingir entre la condició de líder polític adscrit a un partit –les actuacions del qual poden ésser criticades– i el càrrec institucional que ostentava en aquell moment, en aquest cas el de president de la Generalitat de Catalunya i, per tant, representant màxim de tots els catalans, al qual s'ha de mantenir sempre el respecte i la fidelitat.

Oferim com a botó de mostra d'aquesta dualitat la comparació dels tres articles següents. El primer consisteix en una dura invectiva contra els resultats de l'obra de govern de Macià:

Dividir els catalans: aquesta és la única obra realitzada pel senyor Macià. Dividir els catalans, fomentar l'odi entre pobres i rics, entre amos i treballadors, entre propietaris i masovers, entre catòlics i laics, aquesta ha estat fins ara la feina del president de la Generalitat. I, com si tot això no fos prou, el senyor Macià tolera que en tots els mítings de l'Esquerra es doni al país la impressió que l'Estatut i tots els mecanismes que la llei ha posat a les seves mans seran aplicats a favor d'un grup de catalans i contra un altre grup.¹³⁸

En canvi, el següent va ésser publicat arran d'uns incidents ocorreguts en unes colònies estiuenques, en què s'havia posat de manifest la manca de respecte institucional envers el president. Davant aquests fets desagradables, el periodista es va declarar notablement molest:

Volia dir a les colònies estiuenques de Tona, Viladrau i Sant Hilari que el que es permeten certs grups envers la persona del President de la Generalitat de Catalunya, senyor Macià, no està bé. Qualsevol manifestació de desafecte, qualsevol befa dirigida al President, és una explosió d'anarquisme. [...] El que us diu això és un dels que més han combatut el senyor Macià, i pensa anar fent, mentre el senyor Macià doni tant de marge a la crítica. Però els diaris polítics són eines de combat, i aquest combat no té altres límits que els de la veritat, i encara, molt sovint és convenient no dir tota la veritat.

[...] El senyor Macià és President de la Generalitat de Catalunya i, per tant, té dret al respecte dels seus enemics polítics. Penseu que el respecte no desarma l'adversari. I penseu també que el senyor Macià no ocuparà eternament aquest càrrec i que, llavors, exigireu que el President sigui respectat.¹³⁹

El canvi de to és evident. Finalment, després de la mort de Macià el Nadal de 1933, l'autor va dedicar-li unes emotives paraules d'homenatge:

No és l'hora de la biografia crítica. És l'hora d'inclinar-se davant el cadàver del primer President de la Generalitat de Catalunya, de l'home amb qui van lligats els capítols més importants de la

¹³⁸ Manuel Brunet, «L'obra del president Macià», *LVC*, núm. 11.674, 14.09.1933, p. 1.

¹³⁹ Manuel Brunet, «Bromes de mal gust», *LVC*, núm. 11.612, 02.09.1933, p. 1.

història dels catalans d'avui: l'escena efímera de la proclamació de la República catalana i l'actual Estatut d'autonomia.

Davant el cadàver del president mort, tots els catalans sentim que som una sola família. El millor homenatge que tots els partits podem fer davant els testimonis del cadàver i de la bandera catalana a mig pal, és el propòsit de col·laborar en l'organització de Catalunya i treballar per a la unió de tots els catalans.¹⁴⁰

La personalitat periodística de Manuel Brunet, doncs, estava caracteritzada per l'ambivalència. Amb tot, la nostra anàlisi ha volgut anar una mica més al fons d'aquesta eventual indefinició, seguint uns principis fonamentals. Si examinem amb deteniment el conjunt dels articles, els seus dogmes personals apareixen sense gaires dificultats. Com hem explicat, Manuel Brunet se sentia catalanista, i era fidel a aquesta convicció. El catalanisme, en tant que convenciment personal, era un sentiment cada vegada més equiparable a la fe, i com a tal estava exempt d'influències polítiques, era inqüestionable. L'opinió de Brunet era que el patriotisme no podia defallir malgrat la cadena d'adversitats que anaven des de la retallada de l'Estatut de Núria i les crisis de govern després de la mort de Macià fins als atacs a Catalunya des del govern de la República pel que es consideraven ànsies de separatisme. Aquells problemes no eren fruit d'errors del catalanisme, sinó que es devien a circumstàncies polítiques conjunturals. No obstant això, la confiança en el catalanisme i en la seva força no havien de decaure, perquè la pèrdua d'aquesta "fe" seria un drama irreversible per al país:

Consti bé que no és el catalanisme el que ha fallat: la causa de tot el que passa és que el catalanisme ha estat substituït pel rabassairisme. [...] [L'Estatut] ha caigut a mans de gent que han pogut aprofitar-lo per a defensar tota mena d'interessos materials. De Catalunya i del catalanisme, ni se n'han recordat aquests senyors.

[...] No és, doncs, el catalanisme el que ha fracassat, però els qui no han estat mai catalanistes no vacil·len a comprometre el catalanisme en un joc d'interessos materials.¹⁴¹

3.1.2.1.5. La història del 6 d'octubre

Durant els mesos anteriors al 6 d'octubre de 1934, la corda que unia els governs de Barcelona i Madrid, es va anar tensant. El novembre de 1933 s'havien celebrat eleccions a les Corts espanyoles, que havien estat guanyades per la coalició de centredreta formada pel Partit Republicà Radical, liderat per Alejandro Lerroux; i la

¹⁴⁰ Manuel Brunet, «En la mort del President», *LVC*, núm. 11.711, 26.12.1933, p. 1.

¹⁴¹ Manuel Brunet, «El Royo-Express», *LVC*, núm. 11.928, 07.09.1934, p. 1.

CEDA de José María Gil Robles. Tal com va explicar José Álvarez Junco, malgrat uns anys previs tèrbols “l'emperador del Paral·lel” finalment havia pogut treure rendiment de la seva dilatada trajectòria dins el republicanisme:

El marchamo del republicanismo histórico seguía generando rentas y en las elecciones de 1933 el radicalismo obtuvo el mayor de sus éxitos electorales. Alejandro Lerroux pasó a encabezar el gobierno, con el apoyo parlamentario de Gil Robles. Era la culminación de sus ambiciones. [...] Pero su popularidad era nula entre las fuerzas de izquierda, a las que sólo veía ya como parte de la amenaza bolchevique y a las que se enfrentó con las armas tras la insurrección revolucionaria de octubre de 1934.¹⁴²

Efectivament, entre 1933 i 1934 les relacions entre els governs català i espanyol es van anar enterbolint, sobretot arran de l'anul·lació de la Llei de contractes de conreu per part del govern central. Aquesta mesura va ésser interpretada com un atac directe a la pròpia autonomia.¹⁴³ Davant aquest fet, va anar creixent el malestar entre els sectors més radicals del govern, capitanejats per Josep Dencàs, conseller de Governació a partir del juny de 1934 i líder d'Estat Català. Aquest sentiment de rebel·lió va acabar desembocant en activitats paramilitars de les forces de seguretat organitzades pel mateix Dencàs, conegudes amb el sobrenom d'“escamots”.

Amb el pas dels dies, el conflicte s'anava agreujant, fins que el govern de Madrid, en una situació d'inestabilitat i incapacitat manifesta, es va dissoldre. Lerroux va formar govern només amb ministres de la CEDA, gest malvist pels sectors republicans. La resposta va ésser la vaga general que va precedir les revoltes del 6 d'octubre de 1934.

Amb la voluntat d'aprofitar la situació general per donar un cop de timó, Lluís Companys va manifestar el seu desig de rebel·lar-se contra Madrid i va proclamar l'Estat Català dins la República Federal Espanyola. D'aquesta manera, la malmesa corda que unia els dos governs es va trencar. L'exèrcit no va donar suport a la revolta, sinó tot el contrari, va fer les maniobres necessàries per sufocar-la, fins al punt d'assetjar el palau de la Generalitat. En poques hores, el desastre s'havia consumat. Com a resultat de tot aquest procés, el càstig imposat fou l'empresonament del govern, el nomenament del coronel Francisco Jiménez com a governador de Catalunya i la suspensió de l'Estatut d'autonomia. A partir de llavors, aquell esdeveniment es va

¹⁴² José Álvarez Junco, *El Emperador del Paralelo*, Madrid, Alianza Editorial, 1990, p. 429-430.

¹⁴³ Bernat Muniesa, *La burguesía catalana ante la II República Española*, op. cit., vol. II, p. 205-206.

conèixer com els Fets d'octubre de 1934. Pel que fa a la premsa, tal com van assenyalar Joan B. Culla i Àngel Duarte, aquesta tampoc va resultar ilesa:

Diversos i importants diaris republicans i/o nacionalistes (*El Diluvio, La Humanitat, L'Opinió, La Publicitat*) van restar suspesos durant mesos, i el conjunt de la premsa sofrí la prèvia censura governativa al llarg de més d'un any, fins el gener de 1936.¹⁴⁴

La situació era desoladora. Poc dies després dels Fets, Manuel Brunet conclouïa que s'havia produït una situació premonitòria de guerra civil. Es lamentava, reprenent la idea apuntada anteriorment, que qui havia quedat més malparat de tot l'afer havia estat el conjunt del país.¹⁴⁵ Es va convertir en un dels principals defensors de la versió dels Fets proposada per la Lliga, segons la qual el govern català s'havia vist desbordat per les pressions de l'Aliança Obrera, que havia intentat aprofitar la revolta per treure partit de les possibilitats revolucionàries del moment.¹⁴⁶ En aquell moment, Brunet no va tenir compassió d'Esquerra. Per al periodista, aquesta formació havia estat la principal culpable del desastre. No havia sabut dominar la situació del país precisament degut a les seves pròpies divergències internes, que havien sembrat el caos. Segons Brunet, aquest partit era un conjunt heterogeni de forces polítiques que tenien en comú la irresponsabilitat, i a més era capaç d'entrar en la coalició del Front Únic només per fer front a la Lliga. Allò que més exasperava el comentarista, i ho afirmava categòricament, era que considerava que aquestes forces polítiques no tenien res més en comú que autoanomenar-se d'esquerres, i la seva unió suposava un entrebanc insalvable per a la bona marxa del país. Fins i tot va arribar a creure que els greus esdeveniments succeïts havien estat un mal menor:

Aquest conglomerat monstruós i diabòlic format per l'Esquerra, Estat Català, Acció Catalana, Unió Democràtica, Palestra i els components de l'"Aliança Obrera": Partit Socialista Obrer, Sindicats d'Oposició, Bloc Obrer i Camperol, Federació Sindicalista Llibertària, Unió General de Treballadors, Partit Comunista de Catalunya, Sindicats expulsats de la C.N.T., Esquerra Comunista i Front Únic Mercantil, hauria provocat una hecatombe que hauria estat una vergonya, no solament per a Catalunya, sinó per a tot Europa.¹⁴⁷

¹⁴⁴ Joan B. Culla i Àngel Duarte, *La premsa republicana*, Barcelona, Col·legi de Periodistes de Catalunya-Diputació de Barcelona, 1990, p. 53.

¹⁴⁵ Manuel Brunet, «Jo ja ho deïa», *op. cit.* (vid. el capítol «Manuel Brunet, vist per Josep Pla»).

¹⁴⁶ Joan B. Culla, *El catalanisme d'esquerra: del grup de L'Opinió al Partit Nacionalista Republicà d'Esquerra (1928-1936)*, *op. cit.*, p. 298.

¹⁴⁷ Manuel Brunet, «El mal i el pitjor». *LVC*, núm. 11.957, 11.10.1934, p. 1.

Per argumentar i reafirmar aquesta opinió, va llançar la famosa metàfora de l'«oasi català», que anys després va fer fortuna. En aquells moments, amb aquesta imatge Manuel Brunet es referia a la situació ideal que Catalunya hauria pogut aconseguir si hagués obrat amb perseverança, moderació i intel·ligència en lloc de deixar-se endur per l'eufòria del moment. Per defensar aquesta idea, tota fúria verbal era poca, i fins i tot queia en la grolleria:

Quan hom pensa en el bé que hem perdut per la demència d'un grup de folls i males pècores, la imaginació se us en va a contemplar el que hauria pogut ésser Catalunya amb una mica d'Estatut. [...] Quatre insensats –als quals, com a catalanista, no perdonaré mai– hauran deixat, com a record d'un règim autònom, el funest precedent que Catalunya, amb Estatut, ha estat un instrument de perturbació més fort que abans. [...] Si dintre Catalunya, l'Estatut administrat per l'Esquerra era un instrument de terror i de guerra civil, davant d'Espanya servia per a enverinar un separatisme inexistent, o sense cap consistència. Amb l'Estatut a la mà els esquerrans creaven a la República dues menes de conflictes, uns d'ordre interior i uns d'ordre exterior. [...] En aquests moments en què la República sofreix les convulsions d'una evolució o d'una rectificació, Catalunya hauria pogut ésser l'únic oasi d'Espanya. [...] ¿No és més còmode viure en un oasi frescal que en un baluard en estat de guerra i mal defensat?¹⁴⁸

Davant el desastrós nou panorama, l'autor continuava mantenint l'esperança en un futur millor per al poble català. Fint i tot en el nou escenari era partidari de recuperar, si calia, el lema del “Catalunya endins”, en altre temps emblema d'Acció Catalana:

És l'hora de meditar sobre els errors comesos i de fer possible l'autonomia de Catalunya. És l'hora de treballar particularment, col·lectivament, de treballar com sempre, sense descoratjar-se. Hem de demostrar que mereixem l'autonomia, que tenim seny, lleialtat i capacitat de fer-la funcionar. [...] És l'hora d'intensificar amb més esperit de fe que amb ganes de fer el bot, el “Catalunya endins”. I, sobretot, res de revolució. [...] «Catalunya endins» vol dir recatalanitzar Catalunya, enrobustir totes les coses essencials d'aquest país en matèria de cultura i moral públiques. [...] No us descoratgeu, no heu de sentir-vos humiliats ni avergonyits de res. El pecat de l'Esquerra no l'ha pas de pagar tot Catalunya.¹⁴⁹

El periodista es trobava totalment identificat amb la posició de la Lliga, que creia que el seu era l'únic partit que podia restablir la situació i recuperar el terreny perdut.¹⁵⁰ Ara bé, com va explicar Borja de Riquer, per al partit de Cambó l'única via per recuperar el control de la política catalana passaria forçosament per un alineament amb les

¹⁴⁸ Manuel Brunet, «El baluard i l'oasi», *LVC*, núm. 11.963, 20.10.1934, p. 1.

¹⁴⁹ Manuel Brunet, «Amb la fe de sempre», *LVC*, núm. 12.013, 18.12.1934, p. 1.

¹⁵⁰ Bernat Muniesa, *La burguesia catalana ante la II República Española*, op. cit., vol. II, p. 226.

oligarquies dirigents, deixant de banda les pròpies aspiracions i conviccions, tal com havia succeït en anteriors moments de crisi:

La Lliga Regionalista, malgrat les seves afirmacions democràtiques i les seves aspiracions d'ésser un partit de govern, sempre estarà subordinada a les línies generals marcades per una política oligàrquica. [...] En els moments de les grans crisis els seus dirigents optaren sempre per estrènyer les relacions i els acords amb el centralisme: 1917, 1923, 1931, 1934 i 1936. És a dir, en moments de crisi política, en moments de grans decisions, la burgesia catalana abandonava el seu "democratisme" i mostrava una real dependència del sector dominant de l'Estat centralista: l'oligarquia.¹⁵¹

Amb tot, en aquell moment Manuel Brunet estava plenament convençut que la tàctica de Francesc Cambó era la correcta, fins al punt que així ho va expressar en una nota de presentació a la reedició de *Per la concòrdia* de Francesc Cambó, publicada just després dels Fets d'Octubre. En aquest text, clar exemple de militància ideològica al servei del partit, el periodista va recollir i ordenar la proposta camboniana en tres aspectes essencials: la reivindicació del fet diferencial català a través de l'idioma, l'oposició a la revolta i el partit pres a favor de l'acció catalanitzadora interna com a sistema d'assoliment d'objectius nacionals:

Després d'examinar que la dictadura no va fer més que enrobustir el fet diferencial, l'idioma, En Cambó arriba a concloure que aquest període de «Catalunya endins» ens fou beneficiós. «L'acció del Directori, imposant aquesta concentració i aquesta acció interior, ha fet al catalanisme un servei inapreciable.» I més avall el consell: «Protestar? Revoltar-se?... Per què? Ni s'escurçaria una hora la durada, ni s'atenuaria l'acció del règim que governa avui. Val més treballar Catalunya endins, per assegurar la victòria de demà.» Aquest consell és un remei que els catalans haurem de tenir sempre en una lleixa. Un dia ens pot ésser útil. I pensem que, en temps de la Dictadura, fou més eficaç aquest remei de l'acció interior, de la catalanització del país, que certes accions de violència. És un remei conservador –direu. És un remei casolà, però excel·lent. El «Catalunya endins» havia de fer el seu efecte, no podia fallar.¹⁵²

Efectivament, després dels fets del 6 d'octubre el comentarista va haver d'obrir el seu radi d'acció cap a altres fronts, perquè a partir de llavors la qüestió política va quedar molt limitada, tant per la continuïtat de la censura com per la manca de la Generalitat, amb el seu govern empresonat. Així i tot, es resistia a oblidar, i va aprofitar el comentari

¹⁵¹ Borja de Riquer, *Lliga Regionalista: la burgesia catalana i el nacionalisme (1898-1904)*, Barcelona, Edicions 62, 1977, p. 312.

¹⁵² Manuel Brunet, «L'eterna actualitat d'aquest llibre», dins Francesc Cambó, *Per la concòrdia*, Barcelona, Ed. Popular, 1934, p. 20-21.

del llibre *La nit del 6 d'octubre a Barcelona*, de Modest Sabaté i Josep M. Costa i Deu, per tornar sobre la qüestió i atacar amb acrimònia l'Esquerra:

¿Com la imagineu, com la voldríeu una història del 6 d'octubre? Pel que fa als dirigents, la història del 6 d'octubre no mereix ésser escrita amb ploma d'àliga i en to d'epopeia: n'hi ha prou amb ploma de gallina, de la part menys noble d'aquest animal, i ni així s'arribaria a donar una idea de la quantitat de vilesa que fou posada en joc en aquella vergonyosa diada. Si els porcs tinguessin plomes, és amb ploma de porc que s'hauria d'escriure aquesta història, si hi hagués escriptors capaços de rabejar-se en aquest llot pestilent. [...] La història del 6 d'octubre també es podria escriure en forma d'elegia. Sense grandiloqüència i en el to contingut d'elegia, deixant a la simple narració dels fets tot el comentari del drama.

[...] El públic devorà aquest llibre. I tot llegint-lo reconeixerà que periodistes com els amics J. Costa i Deu i Modest Sabaté, saben escriure la història. Tots els patriotes hauran de saber-se aquesta història de cor per tenir una idea del que són capaços de fer... i no fer els nostres esquerrans.¹⁵³

La resposta a l'estil pamfletari d'aquest article no es va fer esperar. *La Humanitat*, en una nota de rèplica, va contestar amb el mateix nivell d'agressivitat:

Manuel Brunet dedica el comentari d'ahir, a *La Veu*, als fets del 6 d'octubre a Catalunya. Amb aquest motiu, Manuel Brunet escriu una sèrie d'insults contra homes que avui no poden defensar-se perquè es troben a la presó.

A l'article en qüestió no podem posar-hi més que una rèplica: Manuel Brunet: com a home i com a periodista sou un covard i un canalla.

Res més.¹⁵⁴

Quatre dies més tard, l'autor va escriure la contrarèplica a les opinions de *La Humanitat*, defensant una vegada més la pròpia independència ideològica i reivindicant-se com a delator dels errors de l'Esquerra que perjudicaven el país:

Em fa l'efecte que els diaris esquerrans moltes altres vegades m'han dirigit indirectes d'aquesta mena. [...] D'altra banda, jo no conec persones menys qualificades que l'autor d'aquesta rèplica i tots els esquerrans plegats per tractar-me de covard. No crec haver estat un covard, perquè no havent promès mai el meu cadàver al meu partit, la Lliga no pot dir que l'hagi estafada. No dec el meu cadàver a ningú. M'he limitat a fer la meua feina de dir les veritats a l'Esquerra en temps que dir la veritat costa una mica més que cremar encens a la barbàrie. Quant al meu probable acanallament, només he de dir que no sóc a la Lliga amb la propensió d'administrar, un dia o altre, el patrimoni dels catalans, cosa que no podrien dir molts periodistes de l'Esquerra.

¹⁵³ Manuel Brunet, «La història del 6 d'octubre», *LVC*, núm. 12.117, 20.04.1935, p. 1.

¹⁵⁴ [s. s.], «Rèplica», *LH*, núm. 898, 21.04.1935, p. 1.

La indignació de *La Humanitat* em fa pensar que aquest 6 d'octubre ens separarà sempre. [...] Però, en parlar del 6 d'octubre, jo pregaria a *La Humanitat* de no atrinxer-se darrera els detinguts. Això sí que n'és de covard.¹⁵⁵

3.1.2.1.6. El xampany de la victòria

Manuel Brunet tenia la convicció que la reconducció del país l'havia de dur a terme la Lliga, perquè sota el seu govern la Catalunya burgesa i moderada havia viscut un dels períodes més dolços en els temps de la Mancomunitat, durant les dues primeres dècades del segle XX. Els missatges llançats pel comentarista en aquesta direcció anaven clarament adreçats a les bases del partit, perquè treballessin pel manteniment de l'ordre, demostrassin la capacitat de Catalunya per autogovernar-se i revifessin el sentiment nacional:

L'Estatut d'autonomia és avui una ruïna, però està a la nostra mà merèixer l'autonomia. Si a la Generalitat, a l'Ajuntament de Barcelona, a tots els ajuntaments i institucions de Catalunya es treballa amb la fe del catalanisme tradicional, es pot merèixer l'autonomia. Tots els moments són bons per a servir el país. Amb tots els defectes del mecanisme actual, tenim més possibilitats de servir ara que abans del 6 d'octubre. Hem entrat a la casa quan els esquerrans hi havien calat foc. Intentarem fer el que es pugui per restaurar-la.¹⁵⁶

Aquestes apel·lacions a la tradició del catalanisme polític i a l'ordre social demostren la gran influència que va tenir la ideologia dels dirigents d'Action Française sobre la seva personalitat periodística, que a vegades fins i tot s'empeltava tant de Léon Daudet que arribava a ésser pamfletària. Manuel Brunet llançava consignes a la militància amb la mirada posada en les eleccions generals posteriors, que es van fer esperar fins al febrer de 1936. Hi va poder tornar a prendre-hi part l'Esquerra, en coalició amb el Front Popular. A l'altre pol polític, s'hi presentava el Front d'Ordre liderat per la Lliga, amb l'objectiu primordial d'accedir finalment al poder. Davant aquesta nova contesa electoral, Brunet va intentar empènyer la massa electoral conservadora a les urnes, encara que fos escrivint articles arriscats:

Hem arribat al dia tan esperat, el dia del nostre alliberament. Només la victòria electoral pot alliberar-nos de les esquerres. Aquesta victòria depèn de nosaltres, amb una sola condició: que votem amb disciplina sense esborrar ni un nom. [...] Tots els partits que formen el Front Català d'Ordre defensen les coses essencials, sense les quals no es pot viure: la llibertat religiosa i la llibertat social. [...] Ens hem unit perquè necessitem guanyar, perquè volem derrotar l'Esquerra.

¹⁵⁵ Manuel Brunet, «Resposta a *La Humanitat*», *LVC*, núm. 12.121, 25.04.1935, p. 1.

¹⁵⁶ Manuel Brunet, «Merèixer l'autonomia», *LVC*, núm. 12.175, 28.06.1935, p. 1.

¿Us sembla poc important aquest objectiu? No hi haurà pau en aquesta terra mentre l'Esquerra no sigui reduïda a unes proporcions més modestes. Ens hem unit per guanyar, i guanyarem.

[...] Penseu que ens ho juguem tot. Voteu i encomaneu-ho a Déu. I comenceu a encarregar el xampany de la victòria. Si sabéssiu els dinars que hi ha compromesos i les ampolles de xampany que es destaparan entre dilluns i diumenge! La victòria és tan segura!¹⁵⁷

La victòria no era tan segura. No sabem si l'encegament de Manuel Brunet, que pretenia impulsar les masses a les urnes, obeïa a una consigna de partit o a un estrabisme que li impedia prendre el pols correctament a l'estat d'opinió de la societat referent a les opcions electorals de l'Esquerra país i llançar-se, en conseqüència, a campanyes absurdes. El cert és que l'Esquerra va obtenir una victòria aclaparadora i rotunda que, tot i deixar en una situació molt delicada les forces de dreta, va servir per restablir l'Estatut d'autonomia i el govern del país.

D'altra banda, la majoria de la premsa no van encaixar bé aquest últim article, que va ésser considerat de mal gust. Pel que sembla, la majoria de periodistes d'esquerra van optar per fer-ne broma. En les seves memòries, Ignasi Agustí va descriure l'escena de la gestació de l'article, i la resposta que va rebre de la resta de la premsa:

Sólo una vez se atrevió a leernos en voz alta el producto de su inventiva. Era pocos días antes – quizá un día antes– de las elecciones de febrero de 1936: En el artículo, vibrante, terso, hiriente, se vaticinaba la victoria de las derechas. Decía Brunet que él ya había descorchado anticipadamente el champán de la victoria. Solervicens le objetó que tal vez se aventuraba demasiado al lanzar ese vaticinio. «No hay más remedio –contestó–. Hay que hacer votar a la gente en la psicosis de nuestra candidatura. El burgués de este país es cobarde o indiferente. Hay que contagiarle la convicción». Brunet se equivocó. La chirigota que provocó su artículo fue, entre las izquierdas, general. «*Aquest xampany et farà mal*» o «*Ja t'has acabat el xampany?*», le preguntaban.¹⁵⁸

La publicació més crítica va ésser *El Be Negre*. En resposta directa a l'article de Brunet, el setmanari satíric va incloure a portada un article signat per Peer Gynt, pseudònim d'Eugeni Xammar,¹⁵⁹ d'allò més punyent, irat, desafiador i insultant:

No l'anomenarem pel seu nom. [...] Totes les precaucions són poques quan s'han de tenir tractes amb un porc.

Un porc de Vic, terra de llangonisses. La seva campanya electoral a *La Veu de Catalunya* ha estat d'una baixesa sense precedents i –per fortuna– sense imitació possible a la premsa de Catalunya.

Ha batut tots els rècords: el rècord de la indecència, el rècord de la grolleria, el rècord de la mala

¹⁵⁷ Manuel Brunet, «El dia de la victòria», *LVC*, núm. 12.374, 16.02.1936, p. 13.

¹⁵⁸ Ignacio Agustí, *Ganas de hablar*, op. cit., p. 202.

¹⁵⁹ Quim Torra i Pla, *Periodisme? Permetin!*, op. cit., p. 70-71 i 139; i Jordi Finestres, *Josep Maria Planes (1907-1936)*, op. cit., p. 60.

fe, el rècord de la procacitat, de la poca-solta, de la manca de bon gust i de la demagògia. [...] Una demagògia d'esquena al poble i de cara a l'amo. Una demagògia de gos de ric. [...] Tothom sap qui és. Tots estem entesos. No pot haver-hi ni la sospita de l'ombra d'un dubte. És ell!

És l'home del xampany de la victòria del front d'ordre. És l'home del xampany per celebrar la derrota de Catalunya. És l'home que, mentre hi ha quatre mil catalans a la presó, mentre els tribunals militars espanyols es disposaven a dictar penes de mort contra catalans patriotes, veia la diada de les eleccions com un xeflis imponent de tots els satisfets, de tots els ganduls, de tots els trapelles, de tots els feixistes, de tots els funcionaris colonials instal·lats a Catalunya. [...] La victòria era tan segura! I després la gran barrila, el tiberi sense límit de preu. Els dinars ja estaven encarregats. Les ampolles ja eren posades en fresc. [...] I bé, prou! Hem guanyat els catalanistes. Ha guanyat Catalunya. No s'han destapat ampolles de xampany. Es destaparan el dia que tornin els presos. Però, de moment, hem de celebrar la victòria d'una manera o altra. Per la meva banda, la celebren amb l'execució d'un porc.¹⁶⁰

En una altra ocasió, *El Be Negre* es va riure de l'atreuiment del comentarista anunciant burlescament que a la següent diada del Llibre una de les novetats seria un «*Manual pràctic per a ús del xampany de la victòria*. Consells i orientacions polítiques indicades per a campanyes electorals».¹⁶¹

Segons Josep M. Capdevila, la derrota estrepitosa del Front d'Ordre era previsible, perquè les dretes s'havien equivocat en moltes ocasions durant el període 1934-1936. En una carta a Maurici Serrahima va exposar les causes del fracàs de les dretes:

Us va sorprendre el triomf de les esquerres? No sé quina il·lusió s'havien fet les dretes: 1er: Política poc simpàtica (prohibir que es parlés d'amnistia, omplir presons, posar la censura als partits contraris, etc.). 2n: Continuar no fent res en qüestions socials; al contrari: pensar en refer latifundis, etc. 3er: Alliberar els culpables d'alçament, en Sanjurjo, i gent tèrbola com en March. 4rt: Política anticatalana fora i dins de Catalunya: en la premsa, prohibir la bandera catalana, imposar el castellà a Catalunya, desfer l'autonomia universitària. 5è: Imposar el governador general i els ajuntaments i alcaldes de R. D. (o cosa semblant). I encara, a Catalunya, una aliança amb els nostres enemics, per què? Per intentar una política antiobrera, no tenien altre vincle. Amb tota aquesta política, sostinguda durant més d'un any i preparada des de l'implantament de la República (així ho tinc ben vist de la vora), es pensaven guanyar? Per què havien llançat En Brunet a una campanya sense ordre intel·ligent, de pur atac sistemàtic i poca-solta? D'això n'haurien de prendre lliçó els joves cristians que avui porten *El Matí*.¹⁶²

¹⁶⁰ Peer Gynt [Eugeni Xammar], «Un porc», *EBN*, núm. 226, 20.02.1936, p. 1-2.

¹⁶¹ [s. s.], «El Be...rnat Metge», *EBN*, núm. 232, 15.04.1936, p. 4.

¹⁶² Carta de Josep M. Capdevila a Maurici Serrahima, 23.04.1936, recollida a Joan Carreras, *Ideari i poètica de Josep M. Capdevila*. Tesi doctoral, UAB, Barcelona, 2001, p. 57.

Malgrat aquesta nova derrota, la consigna en el si de la Lliga va continuar essent la mateixa: treballar per Catalunya. L'objectiu era massa elevat per deixar-lo perdre en rivalitats internes, ja que la finalitat última era retornar el país a la tranquil·litat i allunyar-se de l'ambient exaltat que s'havia apoderat de la resta de l'Estat. És per expressar aquesta idea que Manuel Brunet va recuperar la famosa metàfora de «l'oasi català»:

Abans i després del 6 d'octubre havia dit moltes vegades que Catalunya, amb el seu Estatut, hauria pogut ésser un oasi. [...] Jo conservo la fe en Catalunya, i encara que múltiples fets i indicis haguessin de conduir-me a una falla de fe, m'agafaria fins a darrera hora en aquesta esperança, o sigui en la fe en el país i en les possibilitats d'una autonomia. [...] Respectant l'Estatut, aquells dies d'octubre, quan tot Espanya semblava que havia de naufragar, Catalunya podia ésser un oasi paradisiàc. [...] I mentre el Govern de la República es veia obligat a barallar-se amb els revolucionaris, nosaltres podíem anar treballant, sense confusionismes separatistes ni demagògics, a convertir Catalunya en un oasi urbanitzat com un jardí. I per què no hem de fer-ho ara això? Si l'Esquerra sap tenir enèrgicament a ratlla quatre alcaldes de poble indesitjables que fomenten el terrorisme, i si nosaltres no ens deixem encomanar el pànic, l'Estatut pot fer el miracle de salvar-nos d'una catàstrofe.¹⁶³

Amb tot, cal remarcar que Catalunya tampoc no es trobava immersa en un ambient de tranquil·litat total, ja que les llargues vagues a les ciutats i la confrontació social en els ambients rurals va continuar, tot i que no es vivia un estat de crispació política i fins i tot «procolpista» com el que regnava a Madrid i a la resta d'Espanya.¹⁶⁴ Malgrat tot, l'agitació social va anar creixent, i en el clima polític el sentiment antiseparatista del govern de Madrid es va anar accentuant malgrat els intents de la Lliga d'intentar anivellar la situació amb polítiques centristes:

Francesc Cambó havia assumit la gran derrota del seu Front Català d'Ordre, a les eleccions del mes de febrer. Fins i tot intentà desmarcar-se de les dretes espanyoles, cada dia més radicalitzades, i desitjava la consolidació de la nova situació política espanyola.¹⁶⁵

Uns mesos més tard, Antoni Rovira i Virgili, des de les planes de *La Humanitat*, va recollir el símbol de «l'oasi català» de Manuel Brunet en parlar d'uns nous atemptats i vagues obreres:

¹⁶³ Manuel Brunet, «L'oasi», *LVC*, núm. 12.388, 04.03.1936, p. 11.

¹⁶⁴ Borja de Riquer, *L'últim Cambó (1936-1947)*, op. cit., p. 34-35.

¹⁶⁵ Borja de Riquer, *Francesc Cambó: entre la monarquia i la república (1930-1932)*, op. cit., p. 150.

Hi ha, evidentment, forces del mal que tenen enveja de l'oasi català. Ara que s'havia establert a Catalunya la normalitat, alterada durant alguns dies per les vagues obreres, uns atemptats absolutament reprovables han vingut a interrompre-la tràgicament.

[...] Cal que els ciutadans reaccionin dignament davant els focs creuats dels enemics. Han de fer-ho per a assegurar l'estabilitat de les institucions republicanes i autonòmiques. Han de fer-ho també per instint de conservació. Els governants i les autoritats faran llur deure. I el poble, tot el poble, tots els homes de cor i d'ideal, han de cooperar a l'esforç que s'imposa per a fer caure de les mans dels folls i dels perversos les bombes i les pistoles i totes les eines de la maldat.¹⁶⁶

Veient el carés que prenen els esdeveniments, i considerant les paraules de Rovira i Virgili com una apropiació i instrumentalització de la metàfora per a fins propis, Manuel Brunet va decidir rebatre el comentari i liquidar la qüestió en l'article «L'oasi i els seus voltants». Va donar a entendre que la seva opció política era l'única que donava garanties i va intentar calmar l'alarma social que s'havia creat en constatar la situació que s'estava vivint a la resta de l'estat:

La política d'un oasi és tan trencadissa com la seva economia. Amb una autoritat justa i paternalista, l'oasi és més fort que un castell, però si hi escampeu una mica d'anarquia, un oasi pot ésser un mori-fam i un infern.

[...] La metàfora de l'oasi fou inventada per estimular els esquerrans a governar amb seny i justícia. Per això seria molt trist que l'oasi acabés, si fa no fa, com el baluard. Amb un aire jeremíac, el senyor Rovira i Virgili escrivia ahir: «hi ha, evidentment, forces del mal que tenen enveja de l'oasi català.

[...] Si Catalunya és un oasi, senyal que els senyors del Front Popular admeten que el país del voltant és incòmode i anarquitzat. No és lícit, doncs, continuar fent apologia de l'oasi. Perquè ni Catalunya és un oasi, ni els esquerrans tenen dret a deixar entendre que més enllà d'aquest oasi no es pot viure.¹⁶⁷

Malauradament, totes aquelles esperances i bons propòsits van desaparèixer amb el cop d'estat del 18 de juliol de 1936. Amb aquests exemples de la seva producció periodística, hem volgut explicar el perfil de Manuel Brunet com a analista de política catalana, va assenyalar el catalanisme moderat i "d'ordre" com un dels punts de suport de la seva visió de la situació del país. Si haguéssim de definir la seva posició, aquesta estaria caracteritzada un sentiment catalanista progressivament conservador i per una forta oposició a l'agitació social, provocada segons el seu parer pels grups incontrolats de l'Esquerra.

¹⁶⁶ A. Rovira i Virgili, «Els extrems que es toquen», *LH*, núm. 1.360, 04.07.1936, p. 1.

¹⁶⁷ Manuel Brunet, «L'oasi i els seus voltants», *LVC*, núm. 12.492, 05.07.1936, p. 9.

En examinar els seus articles, hom es pot preguntar si als anys trenta Manuel Brunet era republicà o monàrquic. En el moment de la proclamació de la República, com hem indicat, el periodista va donar tot el seu suport al nou règim, però a mesura que la seva gestió avançava Brunet es va anar desenganyant, la qual cosa no significa que fos contrari a aquesta forma de govern, sinó que creia simplement que la República espanyola havia estat mal administrada. Malgrat tot, en els seus articles no hi ha tampoc manifestacions d'adhesió al règim monàrquic. Finalment, s'arriba a la conclusió que Manuel Brunet, en aquest aspecte preferia aquell sistema que pogués proporcionar pau i estabilitat a un país, i que a més recuperés l'orgull del sentiment catalanista i patriòtic, independentment de l'opció política que fos. En aquest sentit, el periodista al·legava la seva independència personal, declarant unes conviccions fermes i buscant recer en aquella opció que pogués satisfer-les plenament. Això no impedeix, d'altra banda, que la seva evolució pugui ésser interpretada com una versatilitat ideològica exagerada.

3.1.2.2. CATALUNYA I LA SANTA SEU

En aquest punt, creiem que és positiu oferir una mostra dels articles de Manuel Brunet dedicats a la situació de l'Església a Catalunya, perquè aquestes opinions tenen un pes destacable a l'hora d'oferir el retrat de la seva producció periodística en el vessant catòlic. Des del punt de vista de l'autor, la instauració d'un règim republicà laic a partir de l'abril de 1931 feia perillar els drets adquirits pels estaments eclesiàstics sobre nombrosos àmbits de la societat al llarg dels segles, i això era motiu de comentari combatiu en clau política.

El primer exemple que volem comentar és de 1929, i correspon a un editorial de *Mirador*. L'autor es va veure obligat a respondre unes acusacions d'anticatolicisme expressades en un lloc que l'article no esmenta. El periodista, molest, va negar aquesta crítica, al·legant de forma desmenjada precisament una certa devoció:

Res més fàcil en aquesta dolça Catalunya que guanyar-se fama d'ateu. [...] El que ens succeeix als companys de *Mirador* és realment extraordinari. No hem publicat ni un article contra cap dogma religiós, i en examinar certes qüestions qualificades d'opinals, hem sostingut punts de vista que ens podrien, si hi hagués justícia, merèixer el títol, que no reclamem, de simpatitzants.¹⁶⁸

Uns mesos més tard, Manuel Brunet va prendre part en una polèmica sobre la religiositat a Catalunya entaulada entre Ferran Soldevila, des de la mateixa *La*

¹⁶⁸ Manuel Brunet, «Els dijous blancs. Comèdia fina», *Mirador*, núm. 12, 18.04.1929.

Publicitat, i Carles Cardó, de *La Veu de Catalunya*. Brunet va escriure un article a tall de cloenda del debat,¹⁶⁹ que no citarem amb extensió perquè el tema va ésser recollit al volum *Polèmica sobre la religiositat a Catalunya*,¹⁷⁰ amb una introducció de Josep Montserrat aclaridora sobre el tema. Amb tot, volem destacar el fet que el sentiment catòlic de Manuel Brunet progressivament anava guanyant pes en els seus articles, fins a ésser un dels motius que va provocar la seva sortida del diari d'Acció Catalana. El periodista considerava que –almenys en principi– no s'havien de barrejar les coses: d'una banda, hi havia les ideologies polítiques, progressistes o conservadores, mentre que deslligades d'aquestes hi havia les conviccions, com la fe o el catalanisme. Malgrat això, el que succeïa era una identificació recurrent de conservadorisme amb catolicisme, i de liberalisme amb agnosticisme o ateisme, esdevinguda gràcies a un reduccionisme interessat de l'escenari polític i social i a una demagògia en la presentació del perfil de cadascuna de les opcions polítiques. La teoria de Brunet defensava que molts dels que s'atribuïen el títol d'homes d'esquerra en realitat no ho eren, perquè partien únicament d'una professió d'anticlericalisme dins els seus ideals; mentre que molts catòlics eren automàticament jutjats com a conservadors tenint en compte només el terreny moral i bandejant totalment la seva actitud liberal en els temes socials:

En realitat, sempre que entre elements d'algun partit essencialment burgès es parla de dretes o esquerres, es tracta de ressuscitar un problema antiquat i de classificar la gent en catòlics i anticatòlics. Encara hi ha gent que es deixa impressionar per aquesta classificació sense tenir en compte que moltes persones que es diuen d'esquerra només són anticatòlics, o, millor dit, anticlericals, perquè no són precisament nombrosos els anticatòlics del nostre país que sàpiguen què és el catolicisme.

[...] Evidentment, hi ha anticatòlics que són molt liberals en qüestions socials. Però –repetim-ho– hi ha molts compatriotes nostres que es creuen gent d'esquerra i només són anticlericals. I també hi ha nombrosos catòlics liberalíssims en tota mena d'aspectes, i que no tolerarien ni la teocràcia ni el militarisme.

En resum, cal no refiar-se dels discursos ni dels articles periodístics, perquè la literatura oral o escrita enganya. No hi ha burgès pitjor que l'home que només és anticlerical, i que actua com un escanyapobres, o un taruguista.¹⁷¹

¹⁶⁹ M. B. [Manuel Brunet], «Al marge d'un debat», *LP*, núm. 17.266, 10.08.1929, p. 1.

¹⁷⁰ Carles Cardó i Ferran Soldevila, *Polèmica sobre la religiositat a Catalunya (1929)*, Barcelona, Barcelonasa d'Edicions, 1995.

¹⁷¹ Manuel Brunet, «Dretes i esquerres», *LP*, núm. 17.629, 15.06.1930, p. 1. Va reprendre el mateix tema al final de la seva etapa a *La Publicitat*, en l'article «Esquerra burgesa» (*LP*, núm. 18.161, 25.10.1932, p. 1).

Malgrat aquesta apreciació, cal dir que a mesura que van anar passant els anys Manuel Brunet va anar evolucionant cap a un catolicisme més abrandat, que anava de la mà d'un conservadorisme tradicionalista en temes socials molt accentuat. Aquest canvi es va notar, principalment, amb el seu pas a *La Veu de Catalunya*, on va radicalitzar la seva posició i, en el seu cas, es va fer efectiva una identificació plena entre catolicisme i conservadorisme.

En un altre ordre de coses, durant les negociacions per a l'obtenció del primer Estatut de Catalunya, l'any 1931, el periodista reclamava que les reivindicacions catalanes també afectessin el terreny moral. Manuel Brunet declarava que les relacions amb la Santa Seu havien d'ésser bilaterals i directament amb el Vaticà, sense la subordinació a la Cúria espanyola que, en ocasions anteriors, durant la Dictadura de Primo de Rivera, havia actuat de forma arbitrària contra la cultura catalana amb l'aprovació del Nunci espanyol i el secretari d'Estat del Vaticà, el cardenal Gasparri. Tal com va destacar Josep M. Roig Rosich, «Primo de Rivera no podia admetre que l'Església, que havia de ésser lògicament aliada seva i legitimadora de la seva actuació, aparegués a Catalunya com a catalana, beneïnt o justificant aquell regionalisme que ell tant volia combatre».¹⁷² Arran de la nova publicació de les *Bases de Manresa* de 1892 per part de la Unió Catalanista, amb actualitzacions per a la negociació del moment, Brunet es va significar clarament de forma catalanista i antiespanyola. Va intentar combinar adequadament el sentiment patriòtic amb el catolicisme devot, però encara no exaltat, i va deixar ben clara la seva oposició al Nunci Tedeschini del Vaticà a Espanya, i al cardenal Gasparri:

En matèria de política religiosa hem après molt des de l'any 1892. Hem après molt i hem sofert tota mena de vexacions, sobretot durant la gestió diplomàtica de monsenyor Tedeschini. El que ens ha passat amb el Nunci de la persona del cardenal Gasparri no ha de repetir-se mai més. I és realment extraordinari que Sa Excel·lència, el principal col·laborador de la política religiosa de la Dictadura, home que va humiliar tot Catalunya [...], continuï encara al seu lloc. Per iniciativa d'ell, la cultura catalana fou prohibida al temple, fet que no té precedents en la història moderna de l'Església i va contra les tradicions i els interessos vitals de l'Església.

[...] Voldria que tothom es convencés que, tard o d'hora, podem ésser víctimes d'una maniobra igual, i fatalment serem vençuts si no tractem directament amb Roma. Les nostres relacions amb la Santa Seu poden ésser correctíssimes si evitem que la diplomàcia de la Cúria hagi de calcular qui és més dèbil i qui és més fort, Catalunya o el Govern central.¹⁷³

¹⁷² Josep M. Roig Rosich, «1923-1930: un primer assaig dictatorial i les seves conseqüències per a la llengua catalana», *op. cit.*, p. 82.

¹⁷³ Manuel Brunet, «Catalunya i la Santa Seu», *LP*, núm. 17.731, 06.06.1931, p. 1.

Posteriorment, ja des de *La Veu de Catalunya*, va centrar la seva atenció en atacar les blasfèmies proclamades o realitzades per alguns sectors anticristians de la societat. En aquest aspecte, la crítica de l'autor tenia un caràcter sentimental, però no per això menys taxatiu, i es revoltava contra tota mena de profanació dels símbols catòlics, segons ell promogudes per l'actitud heretge del govern republicà i de l'Esquerra:

Perquè és un arbre diem de la creu que és plantada. Plantada al centre del món, les arrels de l'arbre de la creu travessen la terra i broten pertot arreu. Projectada al cel, forma dos meridians que senyen l'univers. Voler-la arrencar seria un símptoma de bogeria. I si l'arrenqueu, els que ho facin, encara que sigui per complir la llei, sàpiguen que han estat pressentits per Jesús igual que els que vandàlicament, a la nit, aterren les creus de terme.¹⁷⁴

Els anticatòlics, segons el punt de vista del periodista, veien atiat el seu zel per la gestió política del govern. Per això, des de *La Veu de Catalunya*, com a periodista orgànic, Manuel Brunet va fer de la promoció de les lleis laiques per part del govern republicà una arma política d'atac. Com va dir Isidre Molas, malgrat no incloure la protecció de la religió catòlica en el seu programa polític, la Lliga Catalana sí que la defensava de forma encoberta:

Lliga Catalana adopta la defensa dels interessos religiosos a partir d'una posició que resta ambigua entre la consubstancialitat de la religió catòlica amb la tradició catalana i la recerca de la creació d'un règim de tolerància religiosa. En qualsevol cas, l'adopció de la defensa de la religió catòlica li donarà un argument polític important, que permetrà la ràpida expansió del partit i la consolidació d'una organització profundament connectada amb la massa.¹⁷⁵

El periodista es va aferrar a aquests arguments, i per això un dels temes més criticats i qüestionats va ésser la polèmica Llei de confessions i congregacions religioses, per la qual es decretava la prohibició de l'ensenyament per part de les institucions religioses:

No hay duda que los gobiernos que fueron promulgando leyes para laicizar la enseñanza [...] conocían las dificultades que ello provocaría a corto plazo. Lo más fácil hubiera sido no remover la situación, pero uan vez más habremos de preguntarnos si las medidas eran o no necesarias para renovar la sociedad española y liberarla de las trabas de una educación cargada de ideología católica. Por eso lo difícil era poner en práctica la decisión tomada, es decir, impulsar los cambios exigidos y esperados por amplios sectores del país. Y la decisión fue liberar o intentar liberar a la sociedad civil del tutelaje clerical, más propio del antiguo régimen que de una sociedad liberal.¹⁷⁶

¹⁷⁴ Manuel Brunet, «La creu plantada», *LVC*, núm. 11.492, 12.04.1933, p. 1.

¹⁷⁵ Isidre Molas, *Lliga Catalana. Un estudi d'Estasiologia*, vol. II, *op. cit.*, p. 168.

¹⁷⁶ Bernat Muniesa, *La burguesía catalana ante la II República Española*, *op. cit.*, vol. II, p. 48-49.

Abans de la seva promulgació, el 2 de juny de 1933, el comentarista ja es queixava amb el seu to alarmista i corrosiu característic:

Les Corts constituents es disposen a votar la llei de Congregacions, si el Govern no s'espanta. Aquesta llei antiliberal actuarà com una pistola en mans d'un infant. Indubtablement, la pistola es dispararà, i pot fer mal. [...] Des d'ara, els que varem treballar a favor de la República tindrem dret a dir: «No em pensava que la República fos això. Si la República vol ésser laica, almenys que no es fiqui amb la meua consciència i amb el meu dret de donar als meus fills l'educació que em plagui [...]». Avui, pensar això equival a passar per antirepublicà, suspecte i cavernícola. Protestaré de passar per antirepublicà, i tant se me'n dóna de passar per suspecte i cavernícola.

[...] Avui, tothom que no és azanyista és considerat com un mal republicà. Però els fets van demostrant que els republicans azanyistes, primer que republicans són anticatòlics, i que el compromís de molestar els catòlics és molt superior al d'organitzar el país en una justícia i llibertat superiors al concepte que en tenia la Monarquia.¹⁷⁷

En dates posteriors, els articles dedicats a les disposicions d'aquesta llei van ésser nombrosos i notablement àcids. Aquest tema proporcionava al periodista molta munició contra el govern, i Brunet era dels que no desaprofitava oportunitats a l'hora de manifestar el seu desacord. Així, repassant la seva producció periodística d'aquells mesos trobem una sèrie d'articles dedicats a la mateixa qüestió,¹⁷⁸ en els quals la duresa dels atacs creix de forma proporcional a l'exaltació amb què són pronunciats:

Amb la desaparició dels col·legis de religiosos l'Estat espanyol haurà arribat quasi al monopoli de l'ensenyament. Quina responsabilitat! [...] Tant el senyor Azaña com el senyor Fernando de los Ríos saben perfectament que l'Estat del monopoli de la cultura és un veritable crim contra la cultura, un pas cap a la barbàrie, però el fanatisme laic és en ells molt més fort que el patriotisme i l'amor a la cultura.

Monopoli de la cultura, mentalitat imposada, cultura oficial, estandardització de la cultura, són etiquetes que traduïdes en llengua vulgar volen dir: barbàrie pura, deshumanització de la cultura.

[...] La ciència oficial no crearà cap heresiarca, però fabricarà en sèrie el tipus de l'home deshumanitzat, perdut en la vida, fet un pobre radical-socialista, el tipus de l'ateu infeliç tan odiat per Voltaire.

Repasseu la història de la cultura i veureu que el progrés de la filosofia no és pas l'obra de la ciència estandarditzada i monopolitzada, sinó de la llibertat d'ensenyament, de la competència, de l'oferta i la demanda d'idees, i del dret a triar.¹⁷⁹

¹⁷⁷ Manuel Brunet, «La llibertat no és això», *LVC*, núm. 11.520, 18.05.1933.

¹⁷⁸ Ens referim als articles «No jurarem la Constitució!» (*LVC*, núm. 11.535, 04.01.1933, p. 1), «El dret de les persones morals» (*LVC*, núm. 11.537, 07.06.1933, p. 1), «El monopoli de la cultura» (*LVC*, núm. 11.539, 09.06.1933, p. 1) o «La catàstrofe de la segona ensenyança» (*LVC*, núm. 11.572, 18.07.1933, p. 1), i d'altres ja posteriors, com «L'escola laica» (*LVC*, núm. 11.746, 04.02.1934, p. 1) i «Altra vegada l'escola laica» (*LVC*, núm. 12.387, 03.03.1936, p. 13).

¹⁷⁹ Manuel Brunet, «El monopoli de la cultura», *LVC*, *op. cit.*, p. 1.

Com veurem al capítol dedicat a la influència d'Action Française sobre el periodista, el 1924 des de *Las Noticias* Manuel Brunet ja havia criticat el mateix problema, llavors a França. Des d'aquell diari no podia defensar una actitud tan subjectiva com la que estem repassant ara, però el fet denota una gran susceptibilitat respecte aquest tema. En aquells anys, atribuïa l'activació d'aquest tipus de lleis a la maçoneria, com també ho faria als anys trenta:

L'escola laica és un invent maçònic que té per objecte –diuen– respectar la consciència de l'infant fent-li ignorar l'existència de Déu, la qual cosa és equivalent a fer-li creure que no hi ha Déu, el dogma de tots els imbècils. Quan un polític defensa l'escola laica sentiu parlar la maçoneria.
[...] Les autoritats es proposen descristianitzar el país. I la plebs ja sap què vol dir això. Intueix perfectament que, afluiuada la tutela religiosa, no hi ha altre ressort moral que la Guàrdia Civil.

L'obsessió per la maçoneria va ésser un tema de comentari recurrent per a Manuel Brunet. A *Las Noticias* criticava la proliferació de lògies a França,¹⁸⁰ des d'on creia que havia sortit la nociva influència per a Espanya,¹⁸¹ i anys més tard des de *Destino* també va dedicar-hi alguns articles.¹⁸² Aquesta animadversió va arribar a ésser tan accentuada que el comentarista fins i tot va arribar a dirigir el 1934 i 1935 la publicació *Quaderns d'Informació*, suplement de *Defensa d'Interessos Catalans*, un setmanari proper a la Lliga –acostat fins i tot al carlisme–, i eminentment tradicionalista, catalanista i conservador. *Quaderns d'Informació* tenia com a principal objectiu descobrir maçons entre els membres destacats del Govern català i espanyol i la societat catalana, a partir de procediments com la investigació, la denúncia popular o el concurs entre els lectors. A més, tot i que els articles no estaven signats, podem intuir que uns quants devien sortir de la ploma de Brunet, perquè tracten el mateix tema –i de la mateixa manera– que uns altres apareguts a *La Veu de Catalunya*, amb motiu del congrés de lliurepensadors celebrat a Barcelona el 1934: «El Congrés dels lliurepensadors» i «Una tarda amb els lliurepensadors».¹⁸³

Reprenent el fi de la crítica al govern a partir del catolicisme, Manuel Brunet va veure corroborats els seus mals presagis amb els Fets d'Octubre de 1934. En la seva

¹⁸⁰ Omar, «Las logias en la Cámara francesa» (*LN*, núm. 10.070, 03.08.1924, p. 3) i «El Gobierno francés y la Masonería», (*LN*, núm. 10.074, 08.08.1924, p. 2).

¹⁸¹ Manuel Brunet, «França, exportadora de maçoneria». *LVC*, núm. 11.833, 19.05.1934, p. 1).

¹⁸² A tall d'exemple, destacarem: Romano, «La disolución de la masonería en Francia - Los archivos de las logias», *Destino*, núm. 161, 17.08.1940, p. 2-3», i «Un retrato de la masonería», *Destino*, núm. 245, 28.03.1942, p. 2-3.

¹⁸³ *LVC*, núm. 11.861, 21.06.1934, p. 1, i núm. 11.866, 27.06.1934, p. 1; respectivament.

anàlisi del desastre, el component moral tenia un paper molt destacat. Va atribuir tota la culpa a uns dirigents polítics que, moguts per l'anticatolicisme i l'esperit maçó, havien conduït el país a la catàstrofe i havien demolit tota l'obra de construcció del catalanisme aconseguida fins llavors. Llavors el periodista va exercir de fiscal, lamentant el mal que el govern havia ocasionat al país, sempre segons el seu punt de vista:

Els qui observàvem com s'anava intensificant la propaganda antireligiosa, els qui sabíem que en aquesta qüestió coincidien tots els partits esquerrans, temíem que, en cas d'alguna revolta política, per burgès que fos el seu caràcter, veuríem una repetició del 1909, amb incendis d'esglésies i assassinats de capellans. Les barbaritats comeses a Astúries i, en més reduïdes proporcions, a Catalunya, són el resultat d'aquesta consigna d'apartar el poble de l'Església, de denunciar l'Església com l'enemic del poble. Amb una tenacitat terrible, hem vist En Ventura Gassol fent propaganda anticlerical en molts dels seus discursos.

[...] Tots aquests fets no fan sinó confirmar que una minoria insignificant, la Maçoneria, s'havia proposat guanyar una victòria per la violència i consolidar-la amb el terror.¹⁸⁴

Per cloure aquest capítol, citarem un exemple que reprèn el símbol de la Creu, per demostrar fins a quin punt Brunet podia ésser combatiu quan interpretava que s'havia comès un greuge al catolicisme. En l'enterrament del president Macià, traspasat el dia de Nadal de 1933, es va decidir que la Creu no acompanyés el fèretre i, per tant, es va eliminar el component catòlic de l'acte. Segons el comentarista, aquesta decisió va constituir una aberració, una bàrbara ofensa per als catòlics, del tot injustificable. Calia denunciar-la per fer notar la baixesa moral dels homes de l'Esquerra:

D'ençà que existeix l'Esquerra no havíem vist cap vilesa com la d'ahir. [...] Negar la creu a una persona que ha mort cristianament és tan ignominiós com negar el pa a un famèlic o una gota d'aigua a un agonitzant. [...] Al cadàver de Macià li han estat concedits tots els honors, li han estat ofertes totes les flors i totes les banderes. Una sola cosa li ha estat negada: la creu. El senyor Macià va morir amb l'auxili dels Sagraments de l'Església, ha mort besant un Sant Crist [...]. No hi ha cap dubte que En Macià ha mort cristianament.

[...] El meu punt de vista en atacar el president Macià per debilitat de caràcter en matèria religiosa partia de la certesa que em dirigia a un catòlic. I així ho devia ell entendre quan em va fer insinuar per via indirecta que ell entenia que amb la seva política feia de ressort per a evitar mals majors.

L'acte de barbàrie que ha comès, doncs, l'Esquerra, negant l'acompanyament de la creu al president Macià no té precedents enlloc del món. [...] Cap home que tingui sentiments d'home no s'atreveix a negar la creu a un mort. Ni al pitjor enemic no es nega la presència de la creu sobre el

¹⁸⁴ Manuel Brunet, «La consigna antireligiosa», *LVC*, núm. 11.960, 17.10.1934, p. 1.

taüt. Negar la creu a un líder polític per tal d'especular sobre les possibilitats d'unes eleccions pròximes és una indignitat que només pot cometre un laic del tipus espanyol.¹⁸⁵

L'actitud de Manuel Brunet respecte al catolicisme era ferma, i a mesura que passaven els anys es va anar tornant més inamovible, inflexible davant les amenaces al catolicisme, fos quina fos la seva procedència. L'integrisme moral de l'autor va accentuar-se progressivament, convertint-se en una arma per denunciar la laïcització de la societat, tant catalana com europea, tot refugiant-se sempre en els postulats catòlics, apostòlics i romans.

3.1.2.3. APUNTS DE SOCIETAT

Manuel Brunet no va fer ús d'un estil agressiu només en els seus articles polítics, sinó també en aquells que tractaven aspectes diversos de la societat. En aquest apartat s'hi podrien incloure nombroses línies temàtiques, però d'entre totes elles hem escollit només les que són més recurrents i que, d'altra banda, permeten una anàlisi més aprofundida de la posició de l'autor en el tractament de temes socials: els avenços del moviment feminista, els vicis de la societat i la creixent agitació social que es vivia a Barcelona.

Aquests tres temes, que ressegurem de forma molt sumària i tan sols amb l'objectiu d'oferir unes notes il·lustradores sobre el punt de vista de Manuel Brunet, es repeteixen al llarg de la seva carrera en els mitjans catalans i s'hi pot observar una evolució en el tractament, la qual cosa els fa més interessants per a la nostra anàlisi.

3.1.2.3.1. Feminisme i dret de votar

Amb la qüestió del feminisme, trobem un nou exemple d'evolució des del liberalisme progressista corresponent a l'etapa del periodista a *La Publicitat* i *Mirador*, cap a un tradicionalisme reaccionari durant els anys a *La Veu de Catalunya*.

Així, doncs, podem observar com a finals de la dècada dels vint el periodista estava a favor de tots aquells valors que implicaven el progrés del moviment d'alliberació de la dona. Defensava que el seu procés d'emancipació, conquesta de drets i accés a llocs d'importància dins la societat no comportava cap pèrdua de feminitat, sinó tot el contrari, eren elements a afegir a la gràcia femenina:

¹⁸⁵ Manuel Brunet, «Un acte d'intolerància», *LVC*, núm. 11.713, 28.12.1933, p. 1.

Mentre el feminisme avança i conquereix diàriament posicions noves de gran valor estratègic, la feminitat de la dona moderna no desarma i exigeix dotzenes d'homenatges sense por al ridícul.

[...] El dret de sufragi implica el dret de fumar i el de cultivar esports violents. I aquí comença l'objecció del conservadorisme. Les dones –feien observar els romàntics– perdran la seva feminitat, la seva gràcia principal.

Els fets van desmentint aquests temors. La feminitat es defensa més que mai. La faldilla curta i el cabell curt –no volem parlar del fumar, perquè és un vici que ens costaria diners– han creat un gest que volem suposar més graciós que els que podia oferir el mirinyac o la faldilla amb cua.

[...] I ara digueu si la dona moderna no utilitza totes les armes. Vesteix la toga del magistrat, seu al mig dels legisladors i dels col·legis de doctors. Però el feminisme no deixa esmussar l'arma de la feminitat, i les dones s'exhibeixen a les platges i al cinema i podeu parlar d'elles com d'un animal rar, de pura sang, sense pensar en el perill que pugueu humiliar-les.¹⁸⁶

L'autor encara va anar més enllà en comentar una escena succeïda a la Rambla, quan va contemplar una noia al volant d'un cotxe, símbol de la modernitat i de l'adopció de nous rols del sexe femení dins la societat. Com a colofó de la imatge, l'autor va fer notar que a més portava un llibre al seient de l'acompanyant. Aquesta anècdota el va portar a concloure que el procés d'alliberació social de les dones s'havia acomplert, i que l'únic pas que faltava perquè la igualtat dels dos sexes fos completa era la implantació del sufragi universal:

Aquesta dona no és major d'edat, pensava jo en desaparèixer el cotxe, i sap vestir bé, portar un automòbil i un llibre? Quant al llibre, no sé si el sap llegir, però bé el porta. Tampoc sé quin llibre és ni com està ella de cervell i de moral, però evidentment això tant és. Ella és una flor de civilització i té unes idees sobre el nostre temps. Doncs que li donin el dret de sufragi! Si pot anar per les carreteres a vuitanta quilòmetres per hora, també té dret a votar.¹⁸⁷

Malgrat tot, Manuel Brunet va acabar abandonant aquestes posicions progressistes en la seva evolució cap al conservadorisme. En els articles de *La Veu de Catalunya* sobre aquest tema va adoptar una actitud radicalment diferent, atacant les ànsies del col·lectiu femení per assemblar-se gradualment al masculí. L'autor es burlava assenyalant que aquesta línia no podria avançar mentre les dones no deixessin de mantenir posicions contradictòries, concretades, d'una banda, en el feminisme progressista i emancipador i, de l'altra, en l'exhibició de dones en els certàmens de bellesa:

Que no s'espantin, doncs, els antifeministes: mentre unes dones intenten masculinitzar l'abillament i els costums de llur sexe, unes altres destrueixen totes aquestes temptatives exhibint-se com un

¹⁸⁶ Manuel Brunet, «Feminisme i feminitat», *LP*, núm. 17.122, 22.02.1929, p. 1.

¹⁸⁷ Manuel Brunet, «Feminisme i dret de votar», *Mirador*, núm. 41, 07.11.1929, p. 1.

objecte de luxe. I mentre les dones necessitin exhibir-se –no temin els antifeministes– no governaran mai. I, fet i fet, la dèria de masculinitzar-se i de portar pantalons, ¿no és una manera com altra d'exhibir-se?¹⁸⁸

Les paraules de l'article anterior poden fer creure que el periodista acceptava i celebrava els concursos de bellesa, però l'ètica cristiana no li ho permetia. Per tant, la seva postura es movia entre la crítica a la masculinització de la dona i també a la feminització excessiva que la convertia, al seu entendre, en una atracció de fira:

No he entès mai per què el director de la col·lecció zoològica del Parc no reclama el dret a exhibir, pagant entrada, les «Miss» que prenen part cada primavera en els concursos de bellesa femenina. [...] El públic els tiraria bombons, i les veuríem traient sobre l'herba, passant la barra, remugant xocolatins i dient imbecil·litats. [...] Direu que és dur tot això. Però la realitat és vil. I les víctimes són unes quantes pobres noies, quasi sempre menors d'edat. És un cas d'explotació d'inferiors. El cristianisme ens ha ensenyat a respectar i admirar la dona integralment, tant si té divuit anys com si en té vuitanta. [...] De la dona n'admirem la delicadesa de l'esperit, i d'aquesta delicadesa moral, la bellesa física que tant ens commou n'és un testimoni eloqüent. [...] Moltes vegades he pensat que les associacions femenines religioses i culturals haurien de fer una campanya contra d'aquesta epidèmia dels concursos de bellesa. [...] També haurien de tenir en compte les associacions femenines que aquests concursos són vexants per al sexe femení en general, i que és paradoxal que mentre es parla tant dels drets polítics de la dona, hi hagi dones que s'exhibeixin com un animal preciós.¹⁸⁹

Com en altres ocasions, el to del comentarista es va radicalitzar de forma gradual cap a posicions molt reaccionàries. D'acord amb aquesta actitud, i fidel al seu estil mordaç, no va desapropiar ocasions per atacar les dones que poc a poc anaven aconseguint quotes de poder. Fins i tot, va criticar amb molta duresa el seu accés als estudis superiors, tancant la qüestió de forma categòrica:

Pares que teniu –o que tenim– filles: ¿què seran aquestes noies quan seran grans? Em sembla absurd que totes siguin advocats, o metgesses o farmacèutics. Dubto que, pel fet que hi hagi un gran nombre de dones que parlin el grec o el llatí la societat millori! [...] I no entro a considerar que la maternitat, que fet i fet és la gran missió de la dona, la missió més absorbent de totes, es pugui compaginar fàcilment ni amb la ciència, ni amb el guanyapà de moltes carreres liberals. I tampoc no parlaré de les noies a les quals les lletres els pugen al cap. Si en sortir de la Universitat la noia se sent allò que en diuen «moderna», ja se la poden ben confitar.¹⁹⁰

¹⁸⁸ Manuel Brunet, «Feminismes», *LVC*, núm. 11.462, 08.03.1933, p. 1.

¹⁸⁹ Manuel Brunet, «Els concursos de bellesa», *LVC*, núm. 12.128, 04.05.1935, p. 1.

¹⁹⁰ Manuel Brunet, «Les senyoretetes estudiantes», *LVC*, núm. 12.434, 28.04.1936, p. 11.

3.1.2.3.2. El deliri exhibicionista

En aquest punt ens fixarem en una de les obsessions de Manuel Brunet en aquesta època: el nudisme. Pedro López Anadón, un dels estudiosos sobre el món del naturisme, ha assenyalat que el naturisme va tenir un doble origen a Espanya a principis del segle passat:

El nudismo en España tuvo dos inicios, aunque en ocasiones mezclados, uno el médico-naturista, que incidía en el desnudo como una manera de terapia para alcanzar el equilibrio, y otro que, compartiendo la idea de que el desnudo era terapéutico, lo propugnaba como una forma de volver a un estado natural que la religión había desposeído con un falso pudor. Estos últimos [...] eran de extracción anarquista.¹⁹¹

Al seu torn, Josep Maria Rosselló ha explicat que durant els anys vint el naturisme era una pràctica habitual d'alguns sectors concrets de la societat, però que no es manifestava en public. Malgrat això, a partir de la República la liberalització d'aquesta pràctica va significar un augment notable –tot i que amb restriccions– de la presència del naturisme en la societat, un fet que els sectors conservadors no estaven disposats a permetre:

La librecultura no puede tener una presencia pública, tolerada pero con prohibiciones, hasta la proclamación de la II República Española en 1931.

El auge consiguiente no es fruto de un día, al contrario, es la emergencia a través de los campos naturistas, la publicación de revistas o la exhibición cinematográfica de un sentir largamente subterráneo.¹⁹²

L'expansió real es va produir a partir de 1931, però pocs anys abans, en finalitzar la Dictadura de Primo de Rivera, Manuel Brunet ja havia percebut indicis que a Catalunya el naturisme guanyava terreny. Davant aquest fet, el periodista estava completament escandalitzat, i afirmava que era un símptoma més de la degradació moral en què estava immersa la societat de l'època i un atemptat contra el pudor i el decòrum, més si tenim en compte que, com hem vist, alguns practicants tenien estrets lligams amb tendències polítiques anarquistes:

No i no: l'home, o l'home i la dona, no són fets per anar despullats. ¿Dieu que el cos humà és molt bonic? Certament, hi ha alguns cossos admirables durant un curtíssim nombre d'anys. Però,

¹⁹¹ Pedro López Anadón, *El desnudo al desnudo*, Madrid, Librería Argentina, 2006, p. 133-134.

¹⁹² Josep Maria Rosselló, *La idea naturista. Desde sus orígenes hasta nuestros días*, Barcelona, Edicions Cedel, 2006, p. 15.

estigüeu-ne convençuts: el que és bonic són les estàtues. La carn és massa flonja. I encara una altra veritat: no hi ha res més suggestiu que una dona ben vestida.¹⁹³

L'autor sentia terror davant la pràctica del nudisme. Es va convertir en una obsessió recurrent a totes les etapes del seu periodisme de preguerra. Ho considerava un indicatiu de llibertinatge moral que no podia consentir. En repetides ocasions va denunciar els perills que creia que comportava, i fins i tot es va refugiar en l'esperança que França, geogràficament situada entre Alemanya –on havia nascut aquesta pràctica–¹⁹⁴ i Catalunya, actués de barrera natural per a la introducció del moviment al país.¹⁹⁵

Cal dir, però, que Manuel Brunet no era l'únic col·laborador de *La Publicitat* que va dedicar articles a aquest tema, però sí el que ho feia en un to més alarmista i apocalíptic. Rossend Llates, en canvi, utilitzava un to considerablement més irònic, burleta i desenfadat per ridiculitzar la pràctica nudista. En l'article següent es pot observar la variació de l'estil respecte a l'exemple anterior:

Vora la mar, d'on va sortir un dia tota una Venus, la nostra còrpora ha reivindicat sempre els seus drets. De la mateixa manera que va polint les pedres, la mar poleix i daura els cossos.

[...] En canvi, ¿qui s'imagina practicar el nudisme lluny de la mar o dels seus fills, els rius, els estanys i les fontanes? En aquells indrets fins van vestides les bèsties, sota una espessa forra de pèl i ploma. L'home tot nu aviat es cobriria d'una capa de pols, que barrejada amb el greix i la mar es convertiria en una crosta. La nuesa seria falta de polidesa.

[...] Nosaltres, els barons, tenim una altra objecció a fer enfront els propagandistes de la nuditat contínua. Les butxaques; ¿per què serveixen les mans, si no és per a ficar-les a les butxaques? [...] També hi ha un altre inconvenient, i és que en una societat nudista no podríem anar de dol. [...] Ah! I m'havia oblidat d'una cosa bastant essencial: els refredats on portarien el mocador i les pastilletes?¹⁹⁶

Amb tot, la pràctica va penetrar a Catalunya. El moviment s'anava estenent i el periodista observava perplex la impassibilitat de les autoritats. Amb el seu consentiment, l'autor les considerava còmplices de l'avenç d'aquest costum bàrbar. En el tractament del tema, Manuel Brunet va radicalitzar progressivament el seu punt de vista, fins a caracteritzar el nudisme com una pràctica sectària i completament pagana, diametralment oposada a la moral cristiana:

¹⁹³ Manuel Brunet, «Els nudistes», *LP*, núm. 17.200, 25.05.1929, p. 1.

¹⁹⁴ Josep Maria Rosselló, *La vuelta a la naturaleza*, Barcelona, Virus Editorial, 2003, p. 108-109.

¹⁹⁵ Manuel Brunet, «Nudisme», *LP*, núm. 17.554, 15.07.1930, p. 1.

¹⁹⁶ Rossend Llates, «Els banyistes i els nudistes», *LP*, núm. 17.577, 10.08.1930, p. 1.

El nudisme és essencialment narcisista i exhibicionista. [...] El nudisme ha nascut a Alemanya, en aquest Berlín que els Soviets havien convertit en camp d'operacions, i ha coincidit amb altres manifestacions primitives, com el comunisme i el socialisme. En un mot: el nudisme és fill de la moral marxista, és una temptativa audaç de paganització del món, però d'un paganisme atrocinat. [...] Tot fent l'snob i l'indiferent davant del progrés de la paganització marxista i el que se'n deriva, cauríem fatalment a la barbàrie. Perquè el marxista que és home primari i antipoètic encara no ha descobert una guspira d'esperit ni d'espiritualitat en res.¹⁹⁷

Durant la República, l'auge del moviment naturista va ésser notable. A banda de revistes pròpies del moviment que van proliferar especialment a Madrid, Barcelona i València, Josep Maria Rosselló destaca que amb l'ampliació de les llibertats individuals per part del règim republicà el nudisme va viure una expansió inimaginable que, òbviament, també va suscitar debats a la premsa:

El desnudismo dio origen a álbumes, concursos fotográficos, representaciones teatrales, vodeviles y opiniones varias en general, a favor o en contra, en serio o en broma, durante los poco menos de seis años de vida pública de la que gozó. Recalco lo de vida pública puesto que, en realidad, su historia comienza ya con el grupo de afinidad naturista Amics del Sol (1914), de Barcelona, o con anterioridad, puesto que se conservan fotografías de prácticas desnudistas en plena naturaleza.¹⁹⁸

Tenint en compte aquestes paraules, no és difícil d'imaginar la tensió i incomoditat que aquest ambient devia provocar en l'ànim de Manuel Brunet. Respecte a aquest tema, el colofó va arribar quan l'autor va relacionar el nudisme amb la pornografia, que també feia uns anys que proliferava, segons ell a conseqüències del naturisme, a les ciutats catalanes, amb Barcelona com a focus generador. En aquest sentit, el periodista pensava que el nudisme tan sols era un pretext, un instrument per divulgar pornografia, un vici encara més condemnable que el mateix nudisme:

Totes les publicacions nudistes que he pogut veure són pura pornografia, i la literatura de la més famosa d'aquestes revistes, sobretot els versos, són d'un grotesc pujat que només pot sortir d'un cervell que repapiegi.

[...] Per més que faci, el nudisme no passa d'ésser una forma nova de pornografia, una pornografia amb pretensions de virtut. [...] Si sou tan valents, senyors nudistes, doneu els noms de les senyores i senyoretetes que exhibiu en les vostres publicacions com si fossin nimfes dels camps! [...] Aquesta indústria ha proporcionat èxits fabulosos. Però, els seus beneficiaris són l'excrement de la societat. Haver vingut a aquest món per dedicar-se a la pornografia és una trista cosa.¹⁹⁹

¹⁹⁷ Manuel Brunet, «Nudisme», *LVC*, núm. 11.471, 18.03.1933, p. 1.

¹⁹⁸ Josep Maria Rosselló, *La vuelta a la naturaleza*, op. cit., p. 109.

¹⁹⁹ Manuel Brunet, «Amb l'excusa del nudisme...», *LVC*, núm. 11.617, 08.09.1933, p. 1.

Amb aquests exemples, hem observat com el punt de vista de Brunet a l'hora de tractar aquest tema va ésser inflexible. El seu rebuig va ésser constant, sense variar aquesta vegada la seva posició davant el que ell considerava que era un problema. En aquest sentit, creiem que el seu pas a *La Veu de Catalunya* no va accentuar el radicalisme de la seva actitud, tan sols va permetre una identificació plena amb la ideologia conservadora tradicional del diari.

Malgrat tot, és interessant observar els motius per què en aquest cas no hi va haver evolució de criteri. En la qüestió del feminisme, l'atac a la moral cristiana era molt secundari, es tractava d'un cas que bàsicament afectava idees polítiques en matèria social, és a dir, manifestar-se més o menys progressista o conservador. El nudisme, en canvi, era un tema que atemptava contra la moral cristiana. El nudisme és contrari al pudor cristià i a l'ocultació del cos humà per temor a Déu i en recordatori del pecat original, recordant l'escena bíblica de l'expulsió d'Adam i Eva del Paradís. Segurament aquí Brunet trobava el fonament moral que recolzava la seva repulsa contra aquesta pràctica.

3.1.2.3.3. El mite del bandit idealista

La primera meitat del segle XX va ésser una època convulsa des de tots els punts de vista, també el social. Les onades de violència als carrers i els enfrontaments entre el col·lectiu obrer i els patrons durant el període previ a la Dictadura de Primo de Rivera van augmentar de forma progressiva la seva intensitat, i van provocar un clima d'inseguretat que els polítics no sabien controlar:

La Lliga fou progressivament desbordada i va anar perdent la direcció de la política burgesa catalana en mans d'uns fabricants aterrits pel clima de violència que ells mateixos estaven creant amb el seu enduriment. Quan no n'hi hagué prou amb els sindicats grocs, es va recórrer a les bandes de pistolers provocant un clima sagnant d'agressió resposta entre un terrorisme blanc i un altre de roig. Durant aquests anys de lluites socials, «quan mataven pels carrers», varen ser assassinats més de 200 sindicalistes, entre ells Salvador Seguí, prop d'un centenar de patrons i esquiroles i uns cinquanta policies.²⁰⁰

La Dictadura primorriverista va refredar la tensió social, i va restablir una certa calma. Amb tot, després de la caiguda del règim militar, l'estabilitat social va començar a trencar-se de nou. Home d'ordre com molts dels intel·lectuals moderats de la seva generació, Manuel Brunet era molt sensible a aquesta qüestió i estava atent a les

²⁰⁰ Borja de Riquer, *Regionalistes i nacionalistes (1898-1931)*, op. cit., p. 122.

evolucions del clima social del moment. Bona part dels articles –i també els més interessants– dedicats a aquesta qüestió els trobem a *Mirador*, fet que demostra una atenció freqüent i reiterada sobre el tema durant la seva trajectòria com a analista de la societat catalana.

En una ocasió, el comentarista fins i tot va mostrar un tarannà obert i conciliador amb els sectors obreristes, i es va entrevistar amb un dels instigadors d'aquesta agitació, el veterà líder anarcosindicalista Àngel Pestaña.²⁰¹ La finalitat última de l'entrevista era entendre les posicions de totes les parts i donar veu a aquell sector social que repetidament era titllat d'agitador i revolucionari, perquè pogués fer públiques la seva doctrina i aspiracions.

En altres moments, el director de la revista adoptava una postura passiva davant els esdeveniments, limitant-se la crònica dels fets, tot i no poder evitar incloure un deix d'ironia davant uns espectacles que considerava patètics. Aquest és el cas de l'article escrit arran dels aldarulls provocats per la vaga general de novembre de 1930, que van motivar una confrontació entre policia i manifestants. Des de la redacció de *Mirador*, situada al carrer Pelai i amb unes excel·lents vistes sobre la plaça Catalunya, el periodista va contemplar la situació sense perdre detall, i la va relatar en un article publicat el 27 de novembre. L'expectació era màxima, perquè el clima social s'havia anat escalfant i havia arribat a un grau de crispació notable. Si les parts enfrontades – manifestants i policia– es trobaven, es produiria un xoc fenomenal. Durant tota la tarda el cronista es va mantenir amatent, i el relat descriu la gradual acumulació d'homes a la plaça. El punt àlgid va arribar a les vuit del vespre amb la càrrega policial contra la multitud. Focalitzant des de la seva posició privilegiada, el periodista va referir els fets des d'un prisma allunyat a la simple descripció objectiva de la confrontació, sinó acusadament satíric i crític, com si fos l'espectador d'una obra de teatre d'absurd:

Per la major comoditat de l'espectador una càrrega de gran espectacle ha de ser vista des de les altures, com si l'espectador fos una màquina de presa de pel·lícules. [...] Igual que una gotellada, una càrrega de la policia escampa la gent en totes direccions i amb ritme i ordre perfectes. Vista i soferta al carrer sembla una catàstrofe: des d'un balcó, podeu comprovar que la dispersió es fa d'una manera radial i en onades concèntriques. [...] En certs moments una càrrega se us presenta d'una manera caricaturesca i humorística. [...] El fet que tant l'home de la selva com el representant de l'autoritat dels països civilitzats creguin en l'eficàcia de tustar amb força la closca del pròxim i de fer-li mal físic és un tema que mereixeria un assaig quilomètric. Quan la necessitat de fer mal a la carn d'un altre home no obeeix a un instint de venjança, sinó al desig de fer entrar

²⁰¹ Manuel Brunet, «Una conversa amb Àngel Pestaña», *Mirador*, núm. 58, 06.03.1930, p. 3.

una idea al cervell d'un altre ciutadà, o d'imposar la llei a garrotades, l'opressor és castigat amb el grotesc filosòfic. [...] La presència d'aquests dos elements de combat, un exclusivament actiu, el menys nombrós, i l'altre definitivament passiu, dóna un interès estrany a la batuda. Com que el policia pega per dret i llei d'ofici, el públic creu que té el deure de rebre. Sembla que aquesta filosofia és fruit de molts anys de civilització.²⁰²

Tots dos bàndols eren criticats pel periodista: els uns, la policia, per la bestialitat i desmesura de la seva actuació; els altres per l'absurditat i ineficàcia d'aquest tipus de manifestacions. Manuel Brunet s'exasperava perquè s'adonava que la vaga no havia servit per res, ja que tot s'havia reduït a un espectacle «inútil» i «ridícul». No va ésser aquest l'únic exemple en el qual el periodista va carregar contra els responsables dels desordres socials i va denunciar la indiferència a la qual havia arribat l'opinió pública davant aquests esdeveniments. En aquest sentit, segons el parer de l'autor, el poble era qui pagava les conseqüències de la irresponsabilitat dels dirigents d'un i altre bàndol, que no sabien com controlar la situació. El resultat d'aquesta incapacitat per al lideratge era una espiral de mort i destrucció que cada dia castigava els carrers de Barcelona:

Durant els últims quinze anys s'han comès tants actes de violència en els carrers de Barcelona, que si servéssim el costum antic de commemorar-los amb una creu, la ciutat semblaria un cementiri. La facilitat amb què es comet un homicidi pels carrers de Barcelona no ha esmussat els sentiments de pietat dels barcelonins, però la rutina dels criminals ha creat una altra de rutina en certs organismes que haurien de reaccionar d'una altra manera. I la gent ja diu: «el, mort, ja és mort». Barcelona és la ciutat dels crims impunes.²⁰³

En aquest tema, el director de *Mirador* va mantenir una postura inflexible. Si bé en anys anteriors havia compartit idees anarquistes, d'un temps ençà havia tornat al redós conservador, i a mesura que els desordres socials augmentaven, la postura de Brunet era més enèrgica en contra d'aquells que –sempre segons el seu punt de vista– volien aprofitar-se del descontrol de la situació. En els seus articles, el periodista apostava clarament per una col·laboració ciutadana amb la policia per desactivar el clima de crispació social i acabar amb els agitadors per a després, en un context més calmat, construir una societat més justa i equilibrada. No vol dir això que estigués en contra de determinades aspiracions de la gent d'esquerra –la seva ideologia encara no havia arribat a aquest punt–, sinó que s'oposava a les reivindicacions extremes i als actes

²⁰² Manuel Brunet, «Coses vistes. Aspectes de la vaga general». *Mirador*, núm. 95, 27.11.1930, p. 2.

²⁰³ Manuel Brunet, «Un fet divers? L'assassinat de l'home de la boina», *Mirador*, núm. 142, 22.10.1931, p. 3.

purament vandàlics que tan sols perjudicaven la convivència pacífica, i manifestava que calia començar a col·laborar amb els agents de l'ordre públic per posar fi al descontrol de la situació:

Quan les organitzacions obreres reaccionin contra la innocentada del bandit que es vol convèncer que lluita per una idea, s'haurà desfet una llegenda que fa difícil la reacció de l'opinió pública. El mite del bandit idealista és el primer *handicap* amb què topen les autoritats i la policia. Aquest bandit disfressat d'idealista deixa en un segon terme de mediocritat els homes encarregats de la defensa de les vides i les hisendes dels ciutadans. I creieu que és molt més heroic el policia i el guardià civil que per vuit pessetes de sou defensa la societat i es juga la vida, que el bandit que per no treballar ha de robar i assassinar.

[...] Ara que tenim República i tindrem un Estatut d'autonomia, ens haurem de desacostumar a mirar de reüll els agents de l'autoritat. [...] Privant-nos del dret de governar-nos, el despotisme monàrquic ens ha embrutit i anarquitzat. Però amb la República i autonomia i tot serem una mena de kurdes o d'armenis fins que no sabrem col·laborar amb les autoritats i els seus agents.²⁰⁴

Des de les planes de *La Veu*, diari burgès i conservador per excel·lència, els seus articles eren més crítics amb l'actuació del govern. Opinava que el suport a les reclamacions dels obrers donaria uns resultats nefastos perquè d'aquesta manera es limitaria la capacitat de dirigir el país de les classes burgeses i adinerades. D'altra banda, amb la conquesta de poder dels sectors proletaris s'impedia el progrés del país, perquè Brunet creia que l'obrerisme era un moviment essencialment revolucionari i destructor de l'equilibri de la societat, incapaç de construir un ordre nou de coses. En aquest sentit, fins i tot comentava una anècdota –no sabem si real o fictícia– d'un obrer que es veia abocat a la ruïna per culpa de l'acció dels sindicats, que li impedien treballar per guanyar-se el sou però tampoc no li donaven cap alternativa. A més, hi havia l'afegitó del perill que comportava intentar esquivar el control dels sindicats, que es podia pagar amb la mort.²⁰⁵ Davant de tot això, Brunet no podia romandre impassible. Malgrat tot, la seva tàctica es va encaminar a atacar els dirigents polítics d'Esquerra, responsables culpables, segons l'autor, de la situació. El periodista confiava que un canvi de govern restabliria la normalitat i per això, com hem vist, es mostrava tan dur contra els adversaris polítics. Un canvi que, malgrat els seus desitjos, no es va arribar a produir mai, la qual cosa va acabar desencadenant, segons la seva opinió, el que havia profetitzat algunes vegades: el desastre de la guerra civil.

²⁰⁴ Manuel Brunet, «El mite del bandit idealista», *Mirador*, núm. 143, 29.10.1931, p. 3.

²⁰⁵ Manuel Brunet, «La tragèdia de l'obrer», *LVC*, núm. 11.504, 27.04.1933, p. 1.

3.1.3. Analista de política internacional

En aquest capítol abordarem el paper de Manuel Brunet com a analista de política internacional. Des dels anys de formació, aquesta especialització el va acompanyar tota la vida.

La primera meitat del segle XX va ésser una de les etapes més convulses de la història recent d'Europa. En menys de quaranta anys, l'escenari mundial va canviar completament, tant pel que fa a ideologies com a hegemonies polítiques. Els articles de Manuel Brunet ofereixen una interpretació molt interessant d'aquesta evolució des del punt de vista catòlic, i intenten aportar claus per entendre els canvis que s'anaven succeint en la conjuntura mundial. Durant bona part de la seva carrera, el periodista va tenir com a "missió" precisament relatar i interpretar aquests canvis a la massa lectora, i per això aquest àmbit té una rellevància cabdal dins la seva producció periodística.

D'altra banda, un dels pilars bàsics de la personalitat de Manuel Brunet va ésser el catolicisme, sense el qual és impossible entendre la seva ideologia. La fe, com el sentiment patriota, era quelcom inamovible, intrínsec a la seva persona. I és per això que, a l'hora de comentar ideològicament i temàtica la seva producció periodística, no ho podem perdre de vista si volem comprendre les seves motivacions i punts de suport en les anàlisis dels esdeveniments.

Hem volgut aplegar els articles en tres parts diferenciades: en primer lloc, un breu repàs de la col·laboració de Manuel Brunet a *La Publicidad* durant la primera guerra mundial, per deixar constància dels anys d'aprenentatge com a analista de política internacional. A continuació, examinarem principalment els articles del període d'entreguerres, fixant-nos en l'auge de les doctrines totalitàries europees més influents (feixisme italià, nazisme i comunisme estalinista), i intentarem mostrar els punts clau de les interpretacions de Manuel Brunet des de la perspectiva catòlica, una visió totalment particular dins el món periodístic del moment. En algunes ocasions, en aquest apartat inevitablement haurem de fer incursions en l'escenari de la segona guerra mundial, per retratar amb la màxima precisió el punt de vista catòlic esmentat. D'altra banda, hem d'afegir que els comentaris del periodista indicaven les directrius eclesiàstiques sobre la posició que els catòlics havien d'adoptar davant l'adveniment d'un nou ordre de coses en el panorama polític europeu.

Finalment, i per tancar el capítol, examinarem la producció de Manuel Brunet darrere el pseudònim "Romano", quan des de les pàgines de *Destino* oferia la seva visió

de la segona guerra mundial també, òbviament, amb un accent catòlic totalment deliberat:

No era un símbolo solamente ese seudónimo: “Romano”. Ni una actitud. Ni una firma convencional. Ni un recurso retórico. Ni una etiqueta periodística. Era una afirmación beligerante de ortodoxia. De vinculación a la iglesia Romana.²⁰⁶

Així, doncs, podem considerar Manuel Brunet com un dels analistes del país més reconeguts en el seu temps en matèria de política internacional, amb el valor afegit d’haver estat l’encarregat de comentar, per al públic català, els dos esdeveniments més importants de la història del segle XX a escala mundial.

Per tant, en el comentari de les pàgines següents creiem que hi trobarem una de les facetes més interessants del periodisme de Manuel Brunet, i una de les que el van convertir en un periodista destacat i particular a l’època. Ens excusem per endavant de la utilització en alguns casos excessiva dels articles de l’autor i d’una possible manca de referències comparatives o introduccions històriques al període corresponent, però no és la intenció d’aquest estudi abordar panoràmiques generals i històriques d’aquest període del segle XX; les quals, d’altra banda, es troben fàcilment als llibres d’història. Una vegada més, ens interessa el punt de vista de Manuel Brunet sobre els fets, la seva interpretació i els elements de suport de la mateixa, per valorar la qualitat del seu periodisme.

3.1.3.1. ANALISTA DE LA PRIMERA GUERRA MUNDIAL: *LA PUBLICIDAD*

En aquesta secció repassarem els orígens periodístics de Manuel Brunet, que conformen la història d’una especialització en política internacional, que el va acompanyar fins al final de la seva carrera periodística. En aquesta anàlisi sumària ens haurem de limitar a la col·laboració a *La Publicidad*, ja que és l’única etapa d’aquest període en la qual els treballs de l’autor es publiquen signats. Aquesta col·laboració, dedicada exclusivament a l’anàlisi de la primera guerra mundial, comprèn des de l’1 d’agost de 1916 –amb motiu del compliment de dos anys de l’inici del conflicte– fins a finals de novembre de 1918, amb un parèntesi de poc més de mig any entre 1917 i 1918, en què el periodista va treballar per a *Las Noticias*.

Respecte al comentari del final de la Guerra Gran per part de Manuel Brunet, hem de dir que el feia a través d’articles en castellà relativament curts que sovint

²⁰⁶ Octavi Saltor, «Un vicense romano», *El Correo Catalán*, 21.01.1956, p. 7.

apareixien a primera pàgina. El 1916 i 1917, es publicaven en una secció específica titulada «La guerra al día», al costat de la crònica també d'estranger d'Antoni Rovira i Virgili, signada amb el pseudònim To-Day. Escrites des de la redacció de Barcelona, aquestes notes informatives es caracteritzaven per un to pedagògic a l'hora d'interpretar les evolucions del conflicte i incidien de forma important en l'aspecte geogràfic. Anaven acompanyades quasi sempre d'un mapa en el qual el text es recolzava per ésser el més clar possible i poder així representar gràficament les maniobres dels diversos fronts. No sabem com el comentarista va accedir a aquest lloc de treball, ni de quina manera es va formar per afrontar-lo –suposem que extreia la informació dels comunicats de guerra i telegrams de les agències d'informació–, però el cas és que les paraules de Brunet, a través d'un notable domini de la llengua, se centraven a comentar el que es veia en el mapa i a interpretar els moviments dels contrincants en pugna. També aprofitava els períodes de certa tranquil·litat per fer incursions en l'anàlisi de la situació russa, o per tractar –en un altre tipus d'article– temes que no tenien res a veure amb la guerra però que eren d'actualitat a Catalunya.²⁰⁷ Es tracta, doncs, d'una sèrie d'articles periodísticament poc agraïda i que ofereix pocs elements de comentari perquè estava totalment centrada en l'anàlisi de les evolucions de guerra i amb molt poc marge de maniobra, però que en algunes ocasions ens permet observar-hi alguns trets que acabaran conformant la personalitat periodística de l'autor. No obstant això, el fet que aquests comentaris tinguessin una secció pròpia de comentari dins el diari dóna idea de com aquest conflicte va marcar un abans i un després en l'art de la guerra, tal com va constatar Jordi Casassas:

La Gran Guerra es va convertir de seguida en una «guerra total»: la guerra de posicions i de desgast va obligar els països contendents a abocar a l'esforç bèl·lic una quantitat ingent de recursos humans i materials; va convertir els enemics en «enemics totals», davant els quals no es podia cometre cap error ni mostrar cap debilitat, també a la rereguarda, que per primer cop es converteix en objectiu bèl·lic de primer ordre; fins i tot va obligar a combatre en països tercers, des dels quals s'havia de portar tot allò que mancava; va forçar la ràpida posada a punt d'una «economia de

²⁰⁷ Ens referim als articles següents, que alguns apareixien signats com a "Manuel Brunet" i d'altres com a "B.": «El campanario de Santa María del Mar. Hablando con el doctor Biada y el señor Daunis» (núm. 13.992, 19.03.1918, p. 3), «Don Narciso Verdaguer y Callís» (núm. 14.010, 06.04.1918, p. 3), «El monumento a Narciso Monturiol, inventor del "Ictíneo", obra del escultor Enrique Casanovas, se inaugura hoy en Figueras» (núm. 14.038, 02.05.1918, p. 3), «Los alemanes en Rusia» (núm. 14.041, 05.1918, p. 5) i «La exposición de primavera en el palacio de Bellas Artes» (núm. 14.043, 10.05.1918, p. 3).

guerra»; i, sota el control total de l'estat, va procedir a la vertadera militarització de la rereguarda.²⁰⁸

Sobre el punt de vista del periodista, hem de dir que Manuel Brunet va comentar els fets des d'una actitud aliadòfila. Tal com va explicar Borja de Riquer, a Catalunya es va produir un intens debat entre els partidaris d'un i altre bloc enfrontat en el conflicte, i els partits presos a favor de cada contrincant van dividir la intel·lectualitat catalana del moment:

La «guerra gran» farà que totes les forces polítiques catalanes prenguin partit a favor d'un dels grans sectors bel·ligerants. El conflicte provocarà des del primer moment apassionats debats entre els simpatitzants dels aliats i els dels imperis germànics. En línies generals els partits d'esquerra i les personalitats liberals i nacionalistes no amagaven llurs simpaties pels aliats, i especialment per França. Era la lluita entre la republicana i democràtica França i els autoritaris imperis alemany i austro-hongarès.²⁰⁹

En el seu volum sobre la trajectòria de Jaume Bofill i Mates, Jordi Casassas també va comentar les implicacions de l'enfrontament entre les dues postures:

No podem oblidar la importància de l'enfrontament entre aliadòfils i germanòfils, síntesi de tantes qüestions, entre les quals la nacional en una de les seves fases de més evident radicalització. A la controvèrsia es van abocar, sempre movent-nos en el pla del nacionalisme, elements històrics, teòrics i tàctics del moment. A Barcelona, ben al contrari del centre [de l'Estat], la tònica general va ser la francofília, a nivell popular i intel·lectual; bé és cert que va existir la compra, per part de sectors lligats al govern alemany, de *La Tribuna* i d'*El Día Gráfico*, en els quals, d'una manera força contraproduent es va aplegar la germanofília amb l'anticatalanisme i el suport al govern madrileny; també van existir petits nuclis intel·lectuals que van defensar Alemanya, sovint perquè hi havia estudiat; alguns sectors dirigents de la Lliga amb prou feines amagaven aquestes preferències; finalment podem citar el cas d'Eugeni d'Ors, que en l'àmbit apassionat del moment va passar per vergonyant germanòfil en impulsar iniciatives profundament ultraconservadores a l'estil d'un Romain Rolland des de Suïssa tot defensant la «unitat moral d'Europa».²¹⁰

En un altre volum coordinat pel mateix historiador, es van repassar els debats que aquestes opinions enfrontades van originar a la premsa i va organitzar diverses

²⁰⁸ Jordi Casassas Ymbert, *La fàbrica de les idees. Política i cultura a la Catalunya del segle XX*, Catarroja, Afers, 2009, p. 197.

²⁰⁹ Borja de Riquer, *Regionalistes i nacionalistes (1898-1931)*, op. cit., p. 87.

²¹⁰ Jordi Casassas Ymbert, *Jaume Bofill i Mates (1878-1933): l'adscripció social i l'evolució política*, op. cit., p. 168-169.

publicacions segons el bàndol que representaven. Entre les aliadòfiles, van destacar *El Poble Català*, *L'Esquella de la torratxa* i, especialment, la revista setmanal *Iberia*.²¹¹

Recentment, l'historiador Maximiliano Fuentes també ha estudiat el paisatge intel·lectual a Catalunya davant la primera guerra mundial, i ha arribat a la conclusió que la visió contraposada de germanòfils i aliadòfils es devia més aviat a postures diverses davant el futur de Catalunya i Espanya dins Europa:

La división entre francófilos y germanófilos también existió en Cataluña. Pero el elemento más relevante entre los intelectuales catalanes sería, sin duda, el enfrentamiento que aparecería durante los primeros años de la guerra entre el neutralismo europeísta impulsado por Eugenio d'Ors y los grupos heterogéneos en torno a la aliadofilia. Ambos sectores representaban a la figura del intelectual intervencionista que veía en el conflicto europeo una potencial salida para la crisis cultural y nacional que vivían Cataluña y España.²¹²

Després de constatar i reafirmar la preeminència de la tendència aliadòfila que hem comentat més amunt a Catalunya, Fuentes afegeix que l'element més interessant de l'estudi de les posicions enfrontades és, precisament, l'anàlisi dels projectes polítics aplicables al propi país que es troben al rerefons de les opinions a favor de cadascun dels bàndols:

A manera de síntesis, podemos afirmar que el debate entre francófilos y germanófilos presenta, a ojos del historiador contemporáneo, un escaso potencial explicativo para analizar el período de los primeros años de la guerra en Cataluña. En cambio, lo que sí asume una cierta importancia y permite avanzar sobre el estudio de las complejas relaciones de ideas e intelectuales durante estos años es el cruce de opiniones, textos y actividades entre aquellos que colocaban en primer plano un proyecto europeísta para Cataluña y España, es decir, Xenius y su grupo, y aquellos que se declaraban aliadófilos por la potencialidad que asignaban a una victoria francesa para el desarrollo de la autonomía de Cataluña en una Europa futura.²¹³

Malgrat no participar amb un paper destacat en aquests debats intel·lectuals, Manuel Brunet va declarar des d'un bon principi el seu antigermanisme i, com la majoria de la intel·lectualitat catalana, va fer palesa la seva francofilia. En el primer article, i davant els intents teutons d'aturar la guerra i quedar-se amb el botí obtingut després de les primeres victòries, va denunciar de forma vehement els abusos comesos per Alemanya, i va manifestar el desig que fossin castigats per les tropes aliades:

²¹¹ Jordi Casassas Ymbert (ed.), *Intel·lectuals i el poder a Catalunya: materials per a un assaig d'història cultural del món català contemporani*, op. cit., p. 238-239.

²¹² Maximiliano Fuentes Codera, *El campo de fuerzas europeo en Cataluña. Eugenio d'Ors en los primeros años de la Gran Guerra*, Lleida, Pagès Editors, 2009, p. 99.

²¹³ *Ibid.*, p. 105.

Sabemos que Alemania desea la paz, quedándose con la presa conquistada en dos años de lucha «pacífica». Pero sabemos también que el mundo no quiere la paz alemana, que las poderosas naciones aliadas contra la dominación alemana unifican e intensifican cada vez más sus esfuerzos contra el enemigo común. Alemania, de la medalla de la guerra, forjada por ella con el continuado esfuerzo de cuarenta años, solo había visto, hasta el presente, la cara. Empieza a ver el reverso, empieza a contemplar la cruz. Estas notas en las que procuraremos exponer la guerra al día, creemos que dado el actual curso de los sucesos, podrán reflejar los triunfos que en África y Asia, en la Europa balcánica como en la oriental y en la occidental, los ejércitos del derecho, de la justicia y de la libertad alcanzarán contra los campeones de la tiranía y de la opresión de los pueblos.²¹⁴

En definitiva, l'autor demostrava bon olfacte periodístic i no tenia reserves a l'hora d'expressar la seva opinió. Des dels primers articles es va declarar convençut de la victòria aliada, i va defensar la tàctica adoptada per les forces angleses i franceses, que havien deixat en evidència els errors i la indecisió dels dirigents militars d'Alemanya i de l'imperi austríac, que volien lluitar en dos fronts (occidental a Bèlgica i França i oriental a Rússia) sense èxit.²¹⁵ Malgrat això, la majoria d'articles estaven caracteritzats per la fredor i la distància analítica, per intentar mantenir una certa objectivitat tot i la impossibilitat d'amagar el propi partit pres. L'autor destacava les principals característiques de la guerra, és a dir, allò que la feia diferent de les anteriors: d'una banda, el naixement de la modalitat de l'ofensiva aèria:

Al iniciarse la guerra, durante la primera quincena de agosto de 1914, los jefes militares no concedían gran importancia a lo que pudiesen hacer los aviadores, por lo que, se decía, que «si bien los empleaban, no se servían de ellos». En aquella época, los alemanes tenían superioridad numérica que sólo podía ser contrarrestada por la mayor habilidad de los aviadores aliados.

Pero los éxitos alcanzados por los aviadores demostraron la utilidad inmensa de esta nueva arma, y los aeroplanos que en un principio llevaban como armamento tan sólo el revólver del que los conducía, hoy van armados de ametralladoras y cañones constituyendo verdaderas fortalezas aéreas.²¹⁶

De l'altra, la importància d'un bon armament per sobre d'una gran quantitat d'efectius d'infanteria:

La guerra moderna no se puede llevar a buen término sin buen material de guerra. Los alemanes saben esto y han hecho lo necesario para lograr, en este respecto, la superioridad sobre sus enemigos. Últimamente los periódicos italianos, comentando su última victoria en el Carso, se

²¹⁴ M. B. [Manuel Brunet], «La guerra al día. Cara y cruz», *LP*, núm. 13.422, 01.08.1916, p. 1.

²¹⁵ M. B., «Dos años de lucha en el frente occidental», *LP*, núm. 13.423, 02.08.1916, p. 1.

²¹⁶ M. B., «La lucha aérea», *LP*, núm. 13.478, 26.09.1916, p. 3.

complacen en constatar los admirables efectos de su material abundante y las muchas vidas italianas ahorradas merced a esto. Pero en las altas regiones de los Alpes es difícil prodigar la artillería, aun fabricándola en abundancia. Supone, el elevar a aquellas alturas los cañones y municiones abundantes, una serie de servicios que ofrecen verdaderas dificultades. Cuando es posible establecer un cable que permita el transporte aéreo de todos los efectos de guerra, se simplifican sensiblemente los obstáculos. Mas esto es pocas veces posible y entonces no se puede disponer de más máquina que los animales de tiro, y aun al llegar a determinadas alturas en que el terreno es más escabroso no cabe otro esfuerzo que el humano, que sabe sobreponerse a las más grandes dificultades.²¹⁷

Manuel Brunet comentava l'evolució del conflicte bèl·lic des de la neutralitat de l'estat espanyol. Se centrava, principalment, en l'anàlisi dels moviments tàctics dels contrincants i en els resultats de les batalles o assalts que es produïen a tots els fronts de la guerra. En trobem un exemple al report de la batalla entre Itàlia i Àustria al Trentí, on va aprofitar a més per carregar les tintes contra els exèrcits centreeuropeus i els seus maldestres serveis d'informació:

Un asombroso comunicado austriaco asegura que el abandono de sus fortificaciones delante de la Gorizia «se hizo voluntariamente» y que «tiene una importancia grande» para el desarrollo de los futuros éxitos austro-húngaros. Se comprenderá, pues, que debamos valernos solamente de las noticias italianas para juzgar de la situación militar en aquellas regiones en vista de que las de origen austro-húngaro tienen, por único objeto, la desfiguración de los hechos.

A continuació, trobem el relat dels fets, amb una valoració específica de l'astúcia dels comandants dels exèrcits italians:

Antes del comienzo de la ofensiva, se atribuía al alto mando austriaco el intento de simular [...] la presencia de grandes fuerzas en el Trentino [...]. El crítico militar inglés Repington había anunciado en el «Times» este plan, que hubiera hecho malgastar las fuerzas italianas en una acción en terreno muy áspero y cuya defensa puede hacerse con pocas tropas.

[...] El general Cadorna no se dejó arrastrar, sin embargo, hacia esta solución. Valiéndose de la superioridad que le daba el empleo de las líneas interiores, el Estado mayor italiano preparó magistralmente un rápido traslado de fuerzas desde el frente del Trentino hasta el del Isonzo. [...] El alto mando austriaco fue sorprendido completamente.

La preparación técnica de esta ofensiva ha sido un alarde de ciencia militar. La concentración de los fuegos de artillería, el empleo de las diversas armas combinadas, la previsión de los menores detalles de ejecución, muestran la obra de un Estado mayor en extremo experto. Hay que hacerse cargo de que Gorizia representaba para los austriacos un papel tanto o más importante que Verdún

²¹⁷ M. B., «En el Trentino», *LP*, núm. 13.504, 22.10.1916, p. 1.

para los franceses. [...] Pues bien. Verdún, para un sabio Estado mayor como el alemán, fue un fracaso; Gorizia, para el italiano, ha sido un éxito fulminante.²¹⁸

En tots els seus comentaris, l'autor era conscient que les seves fonts d'informació eren limitades i, en alguns casos, fins i tot parcials. En diverses ocasions es va queixar d'aquesta realitat, a tall d'excusa per no poder abordar a fons les interpretacions dels moviments dels fronts o bé l'evolució general de la guerra. En són testimoni comentaris breus que assenyalen com les seves anàlisis eren presoneres de la informació que podia «descargolar» de teletips i telegrams de les agències d'informació internacional:

La situación general de la guerra es actualmente de relativa calma porque, aunque llegan noticias de algunas batallas, faltan detalles para poderlas comentar.²¹⁹

A finals d'agost de 1916, Manuel Brunet s'alineava amb dirigents britànics com Lloyd George o Winston Churchill en l'afirmació que la guerra encara havia de continuar força temps més, però es mostrava convençut que la victòria final seria per a la Quàdruple Aliança:

Aceptado por todos que la guerra ha de ser larga y existiendo entre los aliados la firme decisión de vencer, el fin de la guerra no se presenta dudoso. Las más sutiles combinaciones intelectuales de los que quieren demostrar la final victoria germánica, no pueden fundarse en otra razón que en el enflaquecimiento del ánimo de alguno de los aliados. Nadie defiende ya la posibilidad de una gran victoria alemana que pusiese a los aliados a merced del vencedor. La hora germánica ha pasado.²²⁰

Malgrat això, els comentaris mostren una certa impaciència i exasperació davant l'actuació dels aliats, que no acabava de rematar la feina i donar per acabada la guerra, i provocava que aquesta es convertís en una «lucha interminable».²²¹ Més encara quan es va difondre la notícia de la convocatòria d'una lleva massiva per reforçar les tropes alemanyes, fet que el periodista interpretava com un últim esforç suprem que anunciava l'adveniment del final del conflicte:

El establecimiento del servicio civil obligatorio en Alemania, aun cuando no sean conocidos los detalles de semejante disposición, marca una fecha en la Historia de la guerra actual. Después de haber visto el imperio germánico fracasado su plan de aplastamiento brutal de los pueblos de Europa, intentó todavía vencerlos, batiéndolos separadamente en los campos de batalla de Polonia, de los Balcanes y de Verdún. No habiéndolo logrado esperó que el peso de sus conquistas y su

²¹⁸ M. B., «Los combates del frente del Isonzo», *LP*, núm. 13.433, 11.08.1916, p. 3.

²¹⁹ M. B., «La situación general», *LP*, núm. 13.475, 23.09.1916, p. 1.

²²⁰ M. B., «La situación de la guerra», *LP*, núm. 13.448, 27.08.1916, p. 1.

²²¹ M. B., «La situación general», *LP*, núm. 13.515, 02.11.1916, p. 1.

resistencia a abandonarlas harían desfallecer el ánimo de los aliados. Hoy Alemania conviene en que la Cuádruple ni está vencida ni quiere dejar de ser vencedora, y por esto, para protegerse del formidable empuje de sus enemigos, se dispone a la leva en masa, a la movilización total de sus hombres y mujeres, a la tensión máxima de sus fuerzas nacionales. ¿Cuántas cartas podrá jugar Alemania después de ésta?²²²

Aquest aspecte molestava Brunet, que veia com ni tan sols la invasió de Romania per part de les potències de la «Mittel-Europa» no havia significat l'impuls definitiu que necessitaven les tropes aliades, i la situació s'anava allargant indefectiblement:

¿Por qué los ejércitos de la Cuádruple contemplan impávidos la invasión de Rumanía? Indudablemente, el Alto Mando aliado no puede obrar solamente por una sentimental impulsión en favor de esta nación. Pero no menos cierto es que actualmente hay unas 20 divisiones germánicas comprometidas en los Balcanes. Si se aguarda a que hayan terminado su tarea destructora, las veremos después engrosar los ejércitos alemanes de los otros frentes de combate.

Sería absurdo, sin embargo, pensar que esta situación expectante de los aliados puede durar mucho tiempo todavía.²²³

Aquesta tossuda contemporització per part de l'Aliança va acabar provocant que Romania caigués a mans de les tropes austríaques, i que s'avancés cap a un nou anivellament de forces que podia perllongar eternament les hostilitats. El periodista, tot i lamentar la indolència dels aliats, després d'analitzar fredament tots els escenaris en conflicte va declarar que aquesta derrota no seria determinant en el desenllaç final:

El frente de los Balcanes es vital para Alemania, pues de él depende su comunicación con el Asia, pero para la Cuádruple no tiene una importancia de vida o muerte. Para Alemania es una cuestión de necesidad el preponderar allí; para los aliados es solamente una cuestión de conveniencia.

[...] En Italia, sobre el camino de Trieste, el violento fuego de los cañones italianos puede muy bien ser el prelude de una nueva acción ofensiva contra las líneas austríacas del Carso. [...] En Rusia los movimientos de tropas absorben toda la actividad. Siempre formidable, el ejército ruso es el gran peso que gravita sobre uno de los flancos de Alemania. Sobre el otro, los ejércitos reunidos de Francia e Inglaterra [...] son la amenaza viva y constante de siempre. La calma en las trincheras no destruye la realidad permanente del peso que oprime el pecho de Alemania, y que aumenta cada día y que acabará por ahogarla si los aliados redoblan su voluntad de vencer.²²⁴

A finals de 1916 i principis de 1917, el comentarista va recuperar la prudència i va mesurar molt més les declaracions sobre el final de la guerra. Continuava convençut de

²²² M. B., «El esfuerzo alemán», *LP*, núm. 13.530, 17.11.1916, p. 3.

²²³ M. B., «Examen de la situación», *LP*, num. 13.541, 28.11.1916, p. 3.

²²⁴ M. B., «La situación general», *LP*, núm. 13.554, 11.12.1916, p. 3.

la victòria de les tropes aliades, però com que observava la lentitud de moviments de França i Anglaterra, evitava profetitzar l'arribada imminent de la pau. A partir de llavors, es va limitar durant un temps a descriure, amb molt poques dosis d'interpretació, els episodis de la guerra: atacs esporàdics als diversos fronts, intent de bloqueig d'Anglaterra per part d'Alemanya través de la utilització de submarins –els quals van provocar un trencament de relacions entre Alemanya i els Estats Units–, els moviments a Àfrica i el Pròxim Orient... En aquells mesos, la guerra havia entrat en uns compassos de pausa i recuperació de forces i de relacions diplomàtiques a diverses bandes que no eren objecte dels comentaris de l'analista, abans d'entrar en la fase final del conflicte. Davant aquesta realitat, Brunet es desesperava perquè no tenia material per informar els lectors, i així ho expressava en les seves cròniques:

Es extraordinario que, habiendo estallado una formidable lucha de naciones que envuelve trece o catorce de éstas en la más espantosa de las guerras; que se desarrolla en frentes de millares de kilómetros; que pone frente a frente millares de soldados, no haya realmente nada que comentar, fuera de algunas escaramuzas de reconocimiento.

En balde sería aguzar el ingenio, pretendiendo hacer brotar de la imaginación, las batallas decisivas del porvenir. O rebuscar indicios y diminutas señales de las noticias telegráficas para predecir vastos movimientos estratégicos y victorias o derrotas de los ejércitos beligerantes. Preferible es confesar claramente que en lo que se anuncia del teatro de la guerra, nada hay de particular; y que solamente existe una cosa interesante hoy día: lo que no se dice, lo que se oculta y lo que por lo tanto, nosotros no podemos saber ni transmitir a los lectores.²²⁵

Poc a poc, Anglaterra va anar assumint el control de la situació. Es van aconseguir avenços importants al front occidental, lligats a la intervenció dels Estats Units i al descans que va viure el front oriental, on Rússia, davant l'esclat de la revolució, s'havia d'ocupar d'assumptes de caire intern. Aquest fet va permetre la reorganització de l'exèrcit alemany davant el poc perill que oferia l'exèrcit rus. En les seves cròniques, Manuel Brunet es fixava en aspectes com els detalls d'un replegament de les tropes alemanyes, els camins per on avançava el front aliat, etc., per oferir amb el màxim rigor les claus de l'evolució de la guerra, dibuixant les tendències que semblava adoptar el conflicte en tots els seus vessants militars. En aquest aspecte, és destacable l'actitud periodística d'autèntic cronista amb què empenia Brunet la redacció dels seus comentaris, la finalitat última dels quals era oferir una visió d'allò entenedora de la situació general:

²²⁵ M. B., «Nada de particular», *LP*, núm. 13.626, 22.02.1917, p. 1.

Hemos procurado constantemente suministrar al lector las explicaciones necesarias para dar una idea de conjunto de las operaciones, poniendo de relieve la relación que parece existir entre acciones distantes entre sí en el tiempo y en el espacio.²²⁶

A mitjans de 1917, la Revolució Russa va afectar de forma considerable el desenvolupament de les hostilitats, i va debilitar les forces aliades. Brunet va percebre aquest canvi de seguida, i va intentar comentar els moviments que executaven els aliats per aconseguir minimitzar els efectes d'aquesta crisi: d'una banda, l'exèrcit rus, totalment inactiu, havia permès a Alemanya reforçar el front occidental, força malmès fins llavors, i obligava a França i Anglaterra a aguantar les ofensives germàniques; de l'altra, s'intuïa una intervenció decisiva dels Estats Units:

La nueva situación estratégica puede hoy definirse diciendo que, a consecuencia de la revolución rusa, grandes masas alemanas se han desplazado hasta Occidente, ahogando en germen los vastos movimientos de los aliados, los cuales, harto hacen en retener fuertemente a sus enemigos mientras los rusos se rehacen, y más allá del Atlántico los alemanes forjan sus armas para el 1918.²²⁷

A mesura que va anar avançant l'any, aquesta percepció va anar guanyant força en els comentaris. L'analista s'adonava que les maniobres germàniques no responien a cap estratègia viable, i els anuncis de l'arribada de reforços americans començaven a presagiar el final d'un conflicte que s'estava cobrant un nombre massa elevat de víctimes civils, fruit principalment dels incomprendibles atacs aeris alemanys a ciutats britàniques.²²⁸

A partir del 6 de juliol, la informació va estar centrada a explicar lleugerament aspectes més tècnics de la guerra, és a dir, no es va centrar tant en les ofensives sinó en detalls de funcionament i logístics de les mateixes, que fessin més amenes les cròniques i, a més, apropessin als lectors aquests aspectes sovint bandejats però que permetien capir la dimensió real del conflicte i la seva evolució quotidiana. És el cas, per exemple, dels excursos sobre les captures de presoners que se succeïen a tots els bàndols durant la guerra de posicions,²²⁹ o sobre l'aparició del nou armament de la guerra, l'element més innovador i destacat del qual va ésser l'artilleria d'assalt, allò que llavors ja es començava a anomenar com a tancs:

²²⁶ M. B., «La doble ofensiva franco-inglesa», *LP*, núm. 13.680, 18.04.1917, p. 1.

²²⁷ M. B., «La situación estratégica general», *LP*, núm. 13.716, 24.05.1917, p. 5.

²²⁸ M. B., «Ataques aéreos», *LP*, núm. 13.740, 17.06.1917, p. 6.

²²⁹ M. B., «Cómo se hacen los prisioneros», *LP*, núm. 13.759, 06.07.1917, p. 5.

Todo su aspecto extraordinario procede del blindaje, y de su sistema de locomoción sobre dos correas sin fin que se mueven alrededor de sus respectivos tambores para que el carro de asalto se adapte a las sinuosidades del terreno, revuelto por las granadas.²³⁰

Entre el 31 d'agost de 1917 i l'11 de març de 1918, les cròniques van sofrir un parèntesi. És probable que en aquest període Manuel Brunet treballés per a *Las Noticias*, segons manifesten diverses informacions. Segurament desenvolupava tasques similars conjuntament amb Andreu Nin però en aquest cas sense signar, perquè no hem pogut identificar cap article en el repàs de la publicació. Quan l'autor va reprendre el fil a *La Publicidad*, el març de 1918, hem de tenir en compte que el conflicte es trobava a la seva fase final, en un moment en el qual Alemanya intentava una última ofensiva per la zona del riu Marne, molt a la vora de París, que va ésser sufocada pels aliats, amb la qual cosa el bàndol germànic es va veure abocat a la derrota total, que no trigaria gaire a arribar. Després de repassar les informacions que es podien recollir en altres diaris o agències de notícies, Brunet feia la seva pròpia aportació a la interpretació dels fets, una visió que, d'altra banda, era global. El seu objectiu era mostrar l'escenari del conflicte en el seu conjunt, tenint en compte factors generals innovadors en el món bèl·lic, que no afectaven un sol front sinó que eren condicionants que, al capdavant, serien claus per al resultat final de tot el procés:

Cada año que transcurre aporta una nueva fisonomía a la guerra de Occidente, hoy ya la única guerra que existe. Un día fue la lucha rápida, a base de maravillosos transportes de tropas, [...]; después fue [...] el establecimiento de fuertes líneas de trincheras [...]; el reino de la artillería pesada vino después; el de la artillería de asalto más tarde; las tácticas del frente elástico, de los campos de hoyos, de las cajas de píldoras, vinieron al terreno de la lucha, sucesivamente. Los horrores de cada fase de este progreso infernal de la guerra no han desaparecido al pasar a otra fase, a otro sistema, ni al alcanzar nuevos métodos el desarrollo de la guerra occidental. [...] Y entre las más sorprendentes acciones que se han desarrollado en la presente guerra, existe la de la aviación militar. Ella ha venido manifestándose, en un plano cada vez más importante; y finalmente, parece destinada a llenar una de aquellas grandes fases de la guerra [...], y haciendo que la guerra se convierta, en adelante, en guerra aérea de un modo principal.²³¹

La guerra estava arribant al seu final. Els exèrcits alemanys, comandats per Ludendorf, havien estat derrotats i l'avenç aliats, encapçalat per les tropes franceses del general Foch, era inexorable. Conscient, però amb prudència, de quin seria el desenllaç final, el

²³⁰ M. B., «La artillería de asalto», *LP*, núm. 13.760, 07.07.1917, p. 9.

²³¹ M. B., «La guerra aérea», *LP*, núm. 13.991, 18.03.1918, p. 3.

periodista es va limitar a continuar comentant amb entusiasme els progressos de les tropes de l'Aliança europea i Estats Units per acabar de liquidar el conflicte,:

El ejército inglés es formidable. Francia aguarda, armada, ante el campo atrincherado de París. Italia acude a la defensa de sus aliados, y desde más allá del Atlántico, los Estados Unidos, pasando un mar que había sido amenazado por los submarinos, arroja sobre las playas europeas su primer millón de soldados.²³²

La simpatia de Manuel Brunet per les tropes aliades era manifesta. Tan sols quedava esperar la llarga agonia de les tropes germàniques i que l'armistici posés el punt final al conflicte. Malgrat tot, l'autor ja no es deixava endur per la passió i no aventurava conjectures prematures. En aquest sentit, era molt prudent, i fins que la victòria no va ésser definitiva no va desfermar l'entusiasme. L'estructura dels articles continuava en la mateixa tònica, però en el seu to hi havia latent l'admiració i agraïment envers els aliats. Brunet era un francòfil convençut, ho hem anotat en capítols anteriors, i aquesta condició es manifestava en tota la producció d'aquests mesos, i encara més quan el front austríac també va caure sota l'empenta de les tropes francoitalianes i la retirada de les tropes va ésser el signe d'una imminent rendició:

La victoria italiana en las pendientes del Col del Rosso, cierra y acaba perfectamente la liquidación de la ofensiva austro-húngara. De ella no ha quedado otro rastro que las «pérdidas gigantescas» que oficialmente se confiesan en Austria-Hungría, y la pérdida de la fuerza moral que un descalabro de tal suerte ha de producir en un ejército y un pueblo que han tenido ya que soportar demasiadas pruebas, derramando su sangre para satisfacer las necesidades del Estado Mayor alemán. El mapa representa, con sus flechas, las direcciones de los contraataques italianos, que han acabado de liquidar la ofensiva austriaca. Tal vez, esos contraataques anuncien la llegada de un período en que los ejércitos italianos, ayudados por sus aliados, recobren plenamente la iniciativa general de las operaciones.²³³

Manuel Brunet havia estat atent a les evolucions de la guerra des dels seus inicis, i per això es va adonar que aquest conflicte havia canviat l'ordre mundial. Considerava que la disputa havia assolit un nivell global, al qual no s'havia arribat mai abans, i que per tant havia suposat un canvi important en la Història. Com va dir l'historiador Juan Pablo Fusi Aizpurúa, arran d'aquest conflicte l'autoestima d'Europa va rebre un cop important:

²³² M. B., «Recomienza la ofensiva alemana», *LP*, núm. 14.061, 29.05.1918, p. 1.

²³³ M. B., «La liquidación de la ofensiva austriaca», *LP*, núm. 14.097, 04.07.1918, p. 1.

Los intelectuales europeos salieron de la I Guerra Mundial [...] convencidos de que la civilización europea había perdido su vitalidad y su ascendencia, y de que caminaba, si no al abismo, al menos a un rincón marginal y subordinado de la historia. Es por eso por lo que cabe hablar de que la conciencia europea hizo crisis en los años posteriores a la Gran Guerra y como consecuencia de ésta.²³⁴

Al seu torn, Martin Kitchen va indicar com el Tractat de Versalles, que segellaria la fi de la guerra i imposaria unes dures mesures repressores als vençuts, seria la primera pedra de l'adveniment d'un nou ordre polític a Europa que enterraria el liberalisme i significaria el triomf dels totalitarismes:

Detrás de todos los problemas del acuerdo de paz estaba la incapacidad de comprender que las certidumbres anteriores a la guerra habían sido destruidas. Los hombres de Estado reunidos en París no eran miopes ni estúpidos. Una civilización se había hundido a su alrededor a tal velocidad que estaban aturcidos y no podían comprender lo que estaba pasando. La era del liberalismo se había acabado y el futuro iba a ser heredado por los dictadores: hombres resueltos y pobres de espíritu cuyo total desprecio por los valores liberales era tal que los hombres de Estado con una mentalidad más tradicional se quedaban absolutamente desconcertados. [...] La etiqueta de pacificador, en tiempos honrosa, iba a convertirse, pues, en término de oprobio.²³⁵

Amb tot, en aquell moment Manuel Brunet va preferir ésser optimista. Des del seu punt de vista, sortosament la guerra havia passat, i calia oblidar el més aviat possible la terrible destrucció que havia deixat al seu darrera. Segons el periodista, la Humanitat havia de mirar cap al futur:

La guerra ha terminado. Sólo la no aceptación de las condiciones de la rendición podría reanimar, por unos instantes, unas hostilidades fugaces. Pero esto es un caso remoto, que no parece tener que examinarse. En la lucha de cincuenta y dos meses, el gran ejército alemán, máquina soberbia, precisa, implacable, ha caído a trozos por el esfuerzo de los pueblos armados que no querían dejar dominarse por ella. De la máquina militar alemana quedará un recuerdo sombrío en la memoria de los hombres. Diez millones de seres humanos han muerto bajo sus ruedas y bajo el gesto terriblemente inconsciente del hombre que la guiaba. Lloyd George ha dicho que no hablemos más de ese hombre: su pueblo le ha abandonado y basta.

Lloyd George separa, con estas palabras, el pasado y el porvenir de la Humanidad. Nosotros no nos hemos de obstinar en querer hablar de la guerra, que es un hecho pasado. Aquí termina, pues, la serie de nuestros comentarios sobre la cosa militar, vana palabra en adelante.²³⁶

²³⁴ Juan Pablo Fusi Aizpurúa, «La crisis de la conciencia europea», dins Mercedes Cabrera, Santos Juliá i Pablo Martín Aceña (comps.), *Europa en crisis*, Madrid, Iglesias, 1991, p. 341.

²³⁵ Martin Kitchen, *El período de entreguerras en Europa*, Madrid, Alianza Editorial, 1992, p. 33

²³⁶ M. B., «La hora de la justicia», *LP*, núm. 14.229, 18.11.1918, p. 1.

D'aquesta manera es va acabar la col·laboració de Brunet a *La Publicidad*, una etapa molt fructífera per a la formació de l'escriptor. No volíem fer aquí un estudi sobre l'evolució de la guerra –ja hem pogut veure que les anàlisis de Brunet estaven principalment centrades en breus comentaris de les evolucions dels diversos fronts-, sinó apuntar alguns dels grans trets que van configurar la personalitat periodística de l'autor vigatà i que es poden resseguir en tota la seva carrera, com són la perspicàcia i impulsivitat analítica, la impossibilitat de deixar de banda la subjectivitat en les interpretacions i la recerca de la claredat i la concisió en l'exposició dels fets. Després d'aquest període a *La Publicidad*, com hem dit abans, va retornar a *Las Noticias* –ja hi havia estat entre 1917 i 1918– i va aconseguir entrar a l'Agència Havas. Amb els seus comentaris sobre la guerra havia aconseguit especialitzar-se en política internacional, i de llavors en endavant va ésser molt reconegut en aquest àmbit. A *Las Noticias*, es va fer càrrec novament d'aquesta secció, fins acabar signant els seus propis articles a partir de 1924, amb el pseudònim «Omar». Més tard, quan va tornar al diari *La Publicitat*, també va escriure de forma eventual en la secció estrangera, i va publicar uns quants articles d'aquest àmbit també per a la *Revista de Catalunya* al llarg de 1931, com hem assenyalat anteriorment en el repàs biogràfic. Finalment, després de la guerra, a *Destino*, va tenir al seu càrrec precisament la secció «El mundo y la política», i es va convertir així en un analista d'excepció del desenvolupament de la segona guerra mundial.

La seva personalitat com a periodista i el seu creixent prestigi va deure molt a aquests anys d'entrenament, i per entendre l'evolució de la seva carrera aquesta etapa és fonamental, altrament no pot explicar-se la desimboltura amb la qual sempre es va moure en aquest terreny en qualsevol de les publicacions en què va treballar.

3.1.3.2. EL CATOLICISME ENVERS ELS TOTALITARISMES EUROPEUS

En aquest punt, volem fer notar la decisiva influència del catolicisme apostòlic i romà de Manuel Brunet en les seves anàlisis dels esdeveniments. Un comentari dels articles del periodista dedicats als principals règims totalitaris europeus sense tenir en compte el catolicisme intrínsec a l'autor seria una empresa fallida. És per això que farem servir aquest fil conductor en el nostre comentari, perquè l'autor contraposa sovint aquests règims al catolicisme. En el recent estudi de Laia Arañó i Francesc Vilanova, ja es

destacava aquest aspecte, però estava limitat al comentari de les evolucions de la segona guerra mundial:

A Manuel Brunet –cuya formación cultural y religiosa e influencia en medios sociales catalanes significativos le hacía trascender la condición de comentarista en la prensa, para situarse claramente como un referente intelectual incuestionable– le pesaba demasiado todavía el catalanismo conservador –el regionalismo camboiano- anterior a 1936 y su catolicismo romano, como para sentirse identificado –ni siquiera cercano– con los católicos fascistizados de Madrid.²³⁷

El nostre propòsit és destacar que aquest punt de vista entronca amb una línia de pensament iniciada molt abans, i que arrenca dels anys vint, quan ja havien quedat enrere els seus anys d'anticlericalisme i havia tornat a abraçar la fe catòlica amb energies renovades i amb més agressivitat contra els seus adversaris. Segons el punt de vista de Manuel Brunet, els totalitarismes emergents a l'època aspiraven a controlar el món i instaurar règims de domini que eliminessin tota forma de democràcia i oposició. D'altra banda, aquests sistemes de govern intentaven suplantar la religió, perquè la consideraven un element nociu dins la societat i, segons l'opinió del periodista, pretenien convertir l'Estat en element de culte. Aquest era un fet que Manuel Brunet havia de denunciar, perquè segons el seu parer el catolicisme era l'únic que podia aspirar a la comunió de tots els pobles sota una mateixa doctrina: la fe cristiana.

El comunisme suposava una amenaça per al catolicisme perquè fomentava l'ateisme i tenia ànsies expansives arreu d'Europa. El feixisme, en canvi, tot i que inicialment li va semblar que era un fenomen restringit exclusivament a Itàlia, va entrar en conflicte amb el Vaticà precisament per l'ordenació política de la influència moral sobre la població. Pel que fa al nazisme, van ésser molt criticats els mètodes poc ortodoxos de Hitler per accedir al poder i la seva política de repressió als jueus, la qual cosa va motivar que en moltes ocasions l'analista es refugiés en les opinions del Papa en els seus comentaris.

3.1.3.2.1. La tiara i el feix

Pel que fa a la percepció del règim feixista italià, Manuel Brunet va seguir una trajectòria diferent a la d'altres intel·lectuals catalans com Josep Pla, J. V. Foix, Josep Carbonell o Joan Estelrich, entre d'altres, respecte a la recepció del feixisme. La majoria

²³⁷ L. Arañó i F. Vilanova, «Introducción. Escribir sobre la guerra mundial en la España franquista: entre la “sumisión nobilísima” y la complicidad ideológica», dins *Un mundo en Guerra. Crónicas de la Segunda Guerra Mundial*, Barcelona, Destino, 2008, p. 16-17.

d'aquests autors, en un primer moment van quedar enlluernats per la parafernàlia feixista però, més tard, a partir de l'assassinat del diputat Giacomo Matteoti el 10 de juny de 1924, progressivament es van anar desenganyant. En canvi, com veurem, Manuel Brunet va transitar del recel inicial cap a un respecte pragmàtic, una trajectòria particular que cal analitzar amb deteniment per poder localitzar i explicar les claus de volta que ens permetin entendre-la.

Si ens fixem sumàriament en els punts de vista d'altres intel·lectuals destacats que en algun moment van mostrar atenció a les teories feixistes, podem contextualitzar millor les opinions de Manuel Brunet sobre el tema. Per exemple, Josep Pla, endut per l'eufòria de la Marxa sobre Roma, veia en els primers anys de feixisme italià elements destacats que podrien ésser útils també per al poble català, com l'exaltació nacionalista o la figura del líder de masses. Amb el seu estil sorneguer, en l'arribada a Itàlia Pla ja va constatar des del mateix tren, a través de l'anècdota d'uns joves que entonaven xiulant l'himne feixista, que arribava a Itàlia «en un moment de saturació patriòtica»,²³⁸ i pocs dies més tard, com també ha fet notar Lluís Bonada,²³⁹ repassava allò que considerava virtuts del feixisme i les possibilitats de futur d'un règim d'aquest tipus:

Queda, del conjunt de virtuts del feixisme, la duresa del lèxic que podria comportar una duresa de caràcter. És a dir: un Govern Mussolini o un Govern amb col·laboració feixista podria intentar una política d'economies, una netejada de buròcrates i de paràsits, un estroncament brusc del corrent de retòrica que enfarfega el país. En aquest sentit el feixisme és encara una gran esperança.²⁴⁰

Tres dies més tard, *La Publicitat* publicava un article en què Pla projectava aquestes mateixes esperances en la figura de Mussolini:

Florència, octubre.

El cop d'estat feixista està consumat i ja és un fet l'encàrrec del Rei a Mussolini de formar ministeri. La marxa sobre Roma acabarà amb una parada espectacular i grandiosa. En aquest moment els carrers de Florència veuen passar innombrables fanfares feixistes tocant himnes patriòtics. La bandera és a tots els balcons. Els visques a Mussolini es succeeixen ininterrompudament. La història d'Itàlia continua.

[...] Veurem si Mussolini serà en efecte el creador de la nova Itàlia –d'aquesta nova Itàlia que el feixisme ha de demostrar que no és una figura retòrica– o el liquidador quasi irresponsable de la Roma política dels nostres dies, aristofanesca, podrida i escèptica.

[...] Mussolini s'ha imposat la realització del mite de la grandesa nacional. De fet, Mussolini es troba avui davant d'un problema semblant, però invers al que volgueren resoldre els homes de la

²³⁸ Josep Pla, «Notes d'Itàlia. Els elements de la confusió», *LP*, núm. 11.517, 29.10.1922, p. 1.

²³⁹ Lluís Bonada, *José Pla, op. cit.*, p. 56-59.

²⁴⁰ Josep Pla, «Notes d'Itàlia. L'obertura de la crisi», *LP*, núm. 11.519, 01.11.1922, p. 1.

revolució russa. Realitzar el mite comunista fou l'esperança de Lenin. Realitzar el mite realista-nacional és l'esperança en flor de Mussolini i de la joventut italiana.²⁴¹

Tal com recull Marina Gustà, per a Josep Pla en aquells moments la manca de continguts polítics i filosòfics de fons per part del feixisme no era un obstacle per a la seva aplicació en clau catalana, perquè en el cas italià era la forma, i no el pensament, la que donava els resultats:

No són pas els continguts ideològics allò que ell suggereix de contrastar amb la situació catalana i, si convé, d'aplicar-l'hi, sinó més aviat l'exaltació de l'ànim col·lectiu –orgull i vanitat alhora– que fa possibles èxits espectaculars.²⁴²

Ara bé, a partir de l'assassinat del diputat Matteotti, Josep Pla va prendre partit en contra del feixisme. Dos mesos després dels fets, el prosista era conscient que la deriva del feixisme era irreconduïble:

Convé seguir amb la màxima atenció la crisi, cada dia més profunda, del feixisme, perquè de la liquidació de la dictadura italiana depèn la continuació, més o menys emmascarada, dels fenòmens reaccionaris d'Europa.

Des que és al Govern Mussolini ha fet el doble joc que hem descrit altres vegades. Davant el país, s'ha presentat molt respectuós de la constitució i del fons liberal d'Itàlia, i sovint ha dit que el seu Govern és un Govern «d'ordinària administració». Davant del feixisme, però, ha tingut un parlar completament diferent: s'ha presentat com el feixista més violent, més intolerant i més rural.

[...] Com que Mussolini ho ha promès tot i no ha realitzat res, el seu mètode de govern queda una cosa nua, un joc a veure qui crida més. La política italiana no havia estat mai tan verbal com ara.

El balanç de l'assassinat de Matteotti és aquest: fa un any, el partit feixista tenia un milió d'adherents i la gran massa, llevat d'una minoria socialista durs de morir, simpatitzava per gust o per força amb el Govern. Avui, el partit feixista s'ha reduït a la meitat.²⁴³

Al seu torn, J. V. Foix també s'havia declarat partidari d'adoptar alguns dels preceptes feixistes i intentar aplicar-los a Catalunya. Juntament amb Josep Carbonell, des de la revista *Monitor* van expressar-se en diverses ocasions en aquest sentit però, com ha fet notar Enric Ucelay-Da Cal, la base conceptual dels seus punts de vista era bàsicament estètica i adoptada a partir dels principis maurrasians, i per tant no connectats directament amb el totalitarisme italià:

²⁴¹ Josep Pla, «Notes d'Itàlia. L'esperança: Mussolini», *LP*, núm. 11.522, 04.11.1922, p. 1.

²⁴² Marina Gustà, *Els orígens ideològics i literaris de Josep Pla*, op. cit., p. 200.

²⁴³ Josep Pla, «Persistència de la crisi del feixisme», *LP*, núm. 11.745, 13.08.1924, p. 1.

La estructura conceptual de Foix-Carbonell era la «política de la estètica» que Maurras difundí con tanto impacto por toda la Europa católica, combinado con el esquema nacionalitario histórico-geográfico de Prat de la Riba, lo que servía como fundamento, más el barniz de actitudes neoclásicas y divulgación de posturas elitistas que predicó Eugeni d'Ors en su etapa barcelonesa.²⁴⁴

Per tant, el feixisme de Foix era d'arrel elitista i bàsicament estètic, la qual cosa el distanciava del populisme de Mussolini. Segurament per aquest motiu, en assabentar-se de les brutalitats ordenades pel Duce, es va fer efectiu el trencament del poeta amb el feixisme. Malgrat declarar-se filofeixista durant els anys vint, pels volts de 1930 J. V. Foix va començar a canviar d'opinió. Manuel Guerrero ho va constatar de la següent manera:

Tanmateix, ja el 1930, tal com es pot comprovar en molts dels Meridians de *La Publicitat*, Foix prengué partit per l'antifeixisme i denuncià sense embuts els mètodes feixistes de Mussolini, en analitzar detingudament, entre d'altres aspectes, la manipulació del llenguatge pel totalitarisme per tal d'enfervorir les masses.²⁴⁵

Quan Foix va visitar Roma l'any 1934, i va poder conèixer de primera mà la buidor de continguts i falsedat del règim, el desengany va ésser total.

Desconeixem l'opinió de Manuel Brunet abans de l'esmentat assassinat de Matteotti, perquè els primers comentaris sobre el feixisme els trobem l'any 1924, però, com veurem més endavant, el seu punt de vista va anar en direcció contrària al dels autors anteriors. Va iniciar els seus comentaris amb una duresa crítica important, però el règim italià va despertar gradualment la seva admiració, encara que mai va defensar els expeditius mètodes d'accés al poder i eliminació de l'oposició emprats pel feixisme. Amb tot, la seva valoració més positiva del feixisme es va limitar a una admiració i un respecte distant al cas italià, però també a un rebuig al sistema com a doctrina.

Començant pels primers comentaris, podem comprovar com l'assassinat de Matteoti va ésser analitzat de forma molt crítica:

Ninguna de las violencias cometidas por el fascismo desde la oposición o desde el poder ha tenido tanta gravedad ni tanta resonancia como el asesinato de Matteoti. El fascismo ha recibido un rudo golpe. El asesinato como procedimiento político viene cultivándose en Europa, particularmente en Alemania y Balcanes, pero solamente los partidos de la oposición se entregan a estas violencias.

²⁴⁴ Enric Ucelay Da-Cal, «Vanguardismo, fascismo y la interacción entre nacionalismo español y catalán», dins Justo G. Beramendi i Ramón Máiz, (comps.), *Los nacionalismos en la España de la II República*, op. cit., p. 73.

²⁴⁵ Manuel Guerrero, *J.V. Foix, investigador en poesia*, Barcelona, Empúries, 1996, p. 118.

[...] Cuando se habla del fascismo, la pasión es con frecuencia más fuerte que la inteligencia. El fascismo ha hecho grandes cosas, pero innumerables episodios van demostrando que la pacificación del país no es todavía un éxito adquirido. Se olvida cuando se habla del fascismo que este partido encendió una nueva guerra civil reaccionaria cuando Giolitti, hombre de más recursos políticos que Mussolini, había conseguido hacer fracasar sin represión, y valiéndose del arma del ridículo –detalle que demuestra su superioridad– todo un plan de revolución comunista. El fascismo pretende haber salvado al país cuando en realidad fue este partido el que abandonó la ofensiva comunista cuando se vio en el poder.²⁴⁶

Com es pot comprovar, Brunet seguia en aquell moment la línia crítica exaltada d'altres comentaristes a l'hora de parlar de la situació d'Itàlia, i creia que aquest episodi podia ésser definitiu perquè es produïssin canvis al Parlament italià que suposessin la fi del feixisme. Malgrat tot, en un intent per mantenir la fredor i calmar els ànims de l'opinió pública, va manifestar que el feixisme no representava tota Itàlia i va destacar algunes mesures positives impulsades pel Duce:

El fascismo no es Italia, ni Italia es el fascismo. Además, también debe tenerse en cuenta que si contra el fascismo pueden acumularse acusaciones, sería injusto regatearle un aplauso por sus éxitos en cuestiones de política exterior.²⁴⁷

Aquesta opinió va anar guanyant força a mesura que passava el temps, reforçada pel carisma de Benito Mussolini, del qual va destacar sempre el caràcter enèrgic. La figura del Duce va suscitar una progressiva admiració en el comentarista, principalment fruit dels avenços –a ulls dels analistes estrangers– de pacificació del país. Aquesta admiració és més fàcilment comprensible si tenim en compte que, com veurem, un dels seus referents en els comentaris va ésser el líder d'*Action Française* Charles Maurras. Durant molts anys, aquest va defensar l'efectivitat del sistema feixista italià a l'hora d'establir l'ordre social i enervar el sentiment patriota. Davant una situació complicada com la generada per les acusacions d'haver estat l'inductor de l'assassinat de Matteoti, i amb el lideratge fortament qüestionat per l'oposició, Mussolini va activar les seves principals armes polítiques: l'oratòria, el caràcter, l'audàcia i el to enèrgic:

El señor Mussolini ha pronunciado un gran discurso en la Cámara.[...] El estilo de este discurso es una novedad parlamentaria. Hay que reconocer que al jefe fascista no le faltan recursos

²⁴⁶ Omar, «El asesinato de Matteoti», *LN*, núm. 10.030, 18.06.1924, p. 2. Quatre anys més tard, amb motiu de la mort de Giovanni Giolitti, el comentarista va continuar en la mateixa línia d'elogi de la seva figura a l'hora de desactivar un conat de revolució obrerista i el va assenyalar com «l'home més indicat per restablir l'ordre» en cas d'una fallida del feixisme (Manuel Brunet, «La mort de Giovanni Giolitti», *LP*, núm. 16.935, 18.07.1928, p. 7).

²⁴⁷ Omar, «La crisis del fascismo», *LN*, núm. 10.032, 20.06.1924, p. 2.

proporcionados a la gravedad del momento. [...] El tema era para que naufragara cualquier político que hubiese tenido condiciones de orador superiores a las del señor Mussolini, pero que se hubiera hallado en situación de inferioridad por lo que respecta a carácter. El señor Mussolini ha hablado bien de su persona: la audacia del orador ha ido acompañada de una rara habilidad.

Quizás no existe en toda Europa otro hombre capaz de pronunciar ante una Cámara, y en circunstancias tan graves, un discurso parecido. Es innegable que este hombre posee extraordinarias dotes de gobernante. [...] Después de este discurso, la oposición constitucional decidió retirar una moción de desconfianza. Indudablemente la oposición reconoce grandes virtudes políticas al señor Mussolini, y seguramente por esta razón, son con él muy exigentes y le piden que pacifique el país, prepare su vuelta a la normalidad y tenga a raya a sus huestes.²⁴⁸

Ara bé, Manuel Brunet, com a demòcrata i catòlic, se sentia incòmode davant els expeditius atacs dels «grups salvatges» de camises negres contra l'oposició, els centres de culte catòlics i els locals de la maçoneria. Pel que fa als assalts a les esglésies considerava que significaven un atac directe a la persona del Papa Pius XI, mentre que les maniobres contra comunistes o maçons, tot i que també eren denunciades, rebien un tractament diferent:

Según despachos de Italia, se ha operado una movilización y concentración de fuerzas fascistas en Toscana. Nuevamente estas concentraciones se han entregado a la violencia y han devastado por igual los diarios y organizaciones católicas que los locales de las logias masónicas.

[...] El fascismo [...] es una concepción primitiva de las ideas de patria y Estado. [...] El fascismo no admite partidos ni opiniones, ni tolera que la Iglesia pretenda vivir al margen de los asuntos del Estado italiano.

[...] Es lamentable que Italia dé el espectáculo de esas concentraciones y violencias pueblerinas en el momento en que, con motivo del Año Santo, empiezan a acudir a Roma peregrinaciones de todo el mundo. Los fascistas asaltan las logias masónicas, pero en realidad las logias podrían subvencionar esa agitación y tolerar que sean destruidos algunos de sus locales, con tal de poder amedrentar a millares de personas que desean ir a Roma. Pero ya hemos dicho que los fascistas no distinguen entre católicos ni masones: la religión fascista debe ser la única tolerada.²⁴⁹

²⁴⁸ Omar, «La situación en Italia», *LN*, núm. 10.203, 06.01.1925, p. 2.

²⁴⁹ Omar, «La agitación fascista», *LN*, núm. 10.202, 04.01.1925, p. 2. En altres articles del mateix autor al mateix diari s'hi pot observar la mateixa crítica a la doctrina totalitarista del feixisme i a la intromissió en àmbits tradicionalment controlats pel catolicisme: «La guerra de partido en Italia» (núm. 10.110, 19.09.1924, p. 2), «La situación del fascismo» (núm. 10.302, 12.05.1925, p. 2) i «El fascismo y el Vaticano» (núm. 10.384, 05.08.1925, p. 2). D'altra banda, el comentari extens del mateix Brunet al discurs pronunciat pel Papa es pot trobar a l'article «Las violencias del fascismo», *LN*, núm. 10.115, 25.09.1924, p. 2.

Aquesta intromissió en el terreny moral per part del feixisme, segons el periodista, era inadmissible. Les ànsies d'estatitzar la religió i la sacralització del seu líder, per tant, convertien la dictadura italiana en blanc de moltes crítiques:

El señor Mussolini ha puesto tantas trabas como ha podido a la Prensa: el régimen es sagrado y no puede ser objeto de críticas bajo pena de pasar por mal patriota; la persona de Mussolini es infalible e inviolable y los ataques contra el jefe del Gobierno son castigados igual que un delito de lesa majestad.

[...] Es natural que existan fuera de Italia grupos antifascistas tan fuertes: esa literatura y esos procedimientos han obligado a los antifascistas a expatriarse.²⁵⁰

Amb el pas dels anys, i gràcies a l'estabilització de l'economia i de la societat italiana, la visió crítica de Manuel Brunet envers el feixisme progressivament es va moderar. En aquest sentit, l'any 1926 va fer balanç de 4 anys de feixisme, posant en un costat de la balança els èxits, com la resolució dels problemes econòmics del país derivats de la producció del blat i de la inestabilitat de la lira i l'inici d'importantes millores urbanístiques a les ciutats; mentre a l'altre costat hi imputar diversos fracassos: l'eliminació de tota oposició i de tot relleu per a Mussolini, fins al punt d'afirmar que «El fascismo es Mussolini y detrás del “duce” no hay nada más».²⁵¹

L'autor considerava que el feixisme era un fenomen restringit a Itàlia, que a més havia estat útil per emprendre l'obra regeneradora del país. En aquest aspecte, entroncava amb tota una concepció del feixisme compartida a nivell europeu per alguns sectors polítics, segons la qual aquest era un règim respectable i acceptable sempre que es mantingués dins dels límits de les seves fronteres. Aquesta opinió la va expressar el 1926 el ministre d'Afers Exteriors anglès, Austen Chamberlain, després d'una entrevista a Liorna amb el Duce:

Al regresar a Londres el señor Chamberlain después de su entrevista con el señor Mussolini ha dado [...] toda clase de explicaciones sobre la conversación de Liorna. [...] El despacho que da cuenta de las declaraciones del señor Chamberlain dice que el ministro, después de hacer grandes elogios al patriotismo del señor Mussolini, ha manifestado que sería el principal adversario de ese régimen en el caso de que el señor Mussolini intentara extenderlo y propagarlo a otros países.

El aviso del Gobierno de Londres no puede ser más claro. El fascismo, ha venido a decir el señor Chamberlain, es bueno para Italia, pero no debe ser considerado como una doctrina de exportación.²⁵²

²⁵⁰ Omar, «El fascismo y sus adversarios», *LN*, núm. 20.559, 25.02.1926, p. 2.

²⁵¹ Omar, «Otro atentado contra Mussolini», *LN*, núm. 10.773, 02.11.1926, p. 2.

²⁵² Omar, «Inglaterra y el fascismo», *LN*, núm. 10.750, 06.10.1926, p. 3.

El règim italià no era del gust de l'autor, principalment per la imatge projectada pel Duce i el llenguatge que utilitzava, però tampoc considerava que s'hi hagués de manifestar en franca oposició donat que tampoc tenia ànsies d'expansió. Com a demòcrata convençut, com veurem, Manuel Brunet estava en contra de les doctrines feixistes i dictatorials, però el cas italià tenia per a ell unes característiques que no el feien nociu, sinó senzillament grotesc:

Ja sembla que seria l'hora de publicar un gran àlbum d'iconografia mussoliniana. [...] En aquest moment podria tenir, contra el règim feixista, més eficàcia que mil discursos. [...] El conjunt de l'àlbum d'iconografia mussoliniana contribuiria a sepultar el feixisme sota un feix de rialles i seria una demostració definitiva de la grolleria pedant del feixisme. Si Mussolini fos un home delicat, ni es deixaria pintar així ni faria la cara que fa. Afortunadament, el càstig que se n'emporta és proporcionat a la immensitat del seu orgull ridícul.²⁵³

Un fet clau en aquest canvi de consideració el trobem en la resolució del conflicte d'interessos que el feixisme mantenia amb el Vaticà des de la seva arribada al poder: les competències en el tema moral. Davant aquesta situació, l'autor no tenia cap dubte: com a catòlic, prenia partit de forma decidida a favor del Vaticà, i acusava, com hem vist més amunt, el feixisme de voler substituir la religió catòlica i envair així àmbits fins llavors restringits a l'Església. El principal problema era d'ordre territorial, ja que el Papa no era sobirà de cap territori. Tal com assenyalava el periodista, recollint les opinions dels diaris oficials de les dues parts (l'*Osservatore Romano* i el *Popolo d'Italia*) i dels punts de vista expressats a la *Foglie d'Ordini* i al *Corriere della Sera*, el punt de conflicte més important era la possible creació d'un Estat del Vaticà dins dels dominis italians:

El punto de más difícil solución es el referente a la cuestión territorial. Se ha indicado que la Santa Sede se contentaría con un "Estado minúsculo", y se ha añadido que probablemente ese estado minúsculo no sería otra cosa que la propiedad de los palacios del Vaticano y la soberanía en este pequeño territorio, palacios y territorios sobre los cuales la Santa Sede, según la ley de Garantías, sólo tiene el usufructo. Sobre este punto la nota fascista se muestra intransigente contra la restauración del poder temporal, por pequeño que sea.²⁵⁴

El problema territorial generat per la llei de garanties va quedar finalment resolt amb la signatura del Pacte de Letrà l'11 de juliol de 1929. A través d'aquest Tractat es va establir la independència i sobirania del Papa sobre l'Estat de la Ciutat del Vaticà, a més

²⁵³ Manuel Brunet, «Iconografía del Duce», *Mirador*, núm. 91, 23.10.1930, p. 3.

²⁵⁴ Omar, «La cuestión romana», *LN*, núm. 11.078, 23.10.1927, p. 2.

d'un concordat per eliminar les tensions entre Estat i Església i una compensació econòmica per al Vaticà com a reparació per les seves pèrdues el 1870, quan van desaparèixer els Estats Pontificis. L'historiador Martin Kitchen va comentar amb les següents paraules la transcendència que va tenir l'acord entre els catòlics, i l'evolució que va sofrir la relació entre l'Església i l'Estat feixista:

Al principio, los fascistas obtuvieron enormes beneficios de los Pactos de Letrán, pues hubo una oleada de apoyo popular católico al régimen. Pero al poco tiempo las organizaciones de Acción Católica se convirtieron en el terreno de adiestramiento de una élite que se presentaba como alternativa a los fascistas y que se convertiría en la base del movimiento antifascista demócrata cristiano. Los fascistas radicales lanzaron un ataque coordinado contra Acción Católica en 1931, que tuvo como resultado la pérdida de ciertos privilegios y de su independencia, en especial dentro de su movimiento de juventudes. La Iglesia contraatacó colocando a destacados pensadores fascistas como Gentile en el Índice y el Papa dejó claro que no podía aprobar la idea del Estado totalitario, pues los derechos eran otorgados por Dios, no por el Estado [...]. Pero las relaciones entre la Santa Sede y el Estado fascista fueron correctas y frecuentemente cordiales hasta que el estrechamiento de los lazos con la Alemania nazi enfrentó a la Iglesia con el racismo y el aumento de la violencia en el movimiento fascista. Sin embargo, la Iglesia estaba ya muy comprometida.²⁵⁵

Com molts altres catòlics, el 1929 Manuel Brunet es va sentir alliberat davant el nou escenari de futur. L'animadversió inicial envers el feixisme havia anat quedant enrere en tenir notícies –a través de la premsa estrangera, és clar– dels avenços aconseguits pel feixisme italià en el procés de pacificació del país i, per tant, l'únic escull per poder aprovar el règim de Mussolini residia en els conflictes amb el Papa. Com a catòlic, els atacs al Papa eren més importants que els èxits feixistes, i es veia obligat a condemnar el sistema polític italià. Ara bé, resolta aquesta disputa, s'esvaïen tots els escrúpols morals i Brunet podia acceptar la pervivència del règim feixista. El comentarista va qualificar la signatura del Pacte com a històrica:

En els manuals la data d'ahir, aquell moment del camí del sols classificat amb la data 11 de febrer de 1929, tindrà la importància d'un dia històric.

[...] Ha desaparegut l'últim vestigi d'una expoliació. I restarà un vestigi mínuscul, imminimitzable, dels Estats Pontificis, de secular història. L'Església reconquereix la seva llibertat en condicions que tot donant al seu cap visible un domini temporal gairebé teòric, li eviten les complicacions i incomoditats sempre comprometedores dels afers temporals.²⁵⁶

²⁵⁵ Martin Kitchen, *El período de entreguerras en Europa, op. cit.*, p. 177.

²⁵⁶ Manuel Brunet, «Un dia històric», *LP*, núm. 17.113, 12.02.1929, p. 1.

Abans i després de la signatura del Pacte l'autor va seguir atentament la qüestió dedicant a *Las Noticias* diversos articles de comentari objectiu de les evolucions de les negociacions.²⁵⁷ En l'últim d'aquesta sèrie, «El acuerdo entre el Vaticano y el Quirinal»²⁵⁸ defensava l'actuació del Papa davant algunes acusacions d'haver capitulat davant les exigències de l'Estat italià, i destacava que la principal aspiració de la Santa Seu era la recuperació de la sobirania sobre un territori.

D'altra banda, arran del Pacte el Vaticà va obtenir una important quota d'influència sobre el sistema educatiu italià, que era un altre motiu de confrontació. L'Estat feixista pretenia tenir la potestat total sobre l'educació de la joventut, i el Vaticà havia protestat repetidament sobre aquesta qüestió. La resposta feixista abans de 1929 havia estat contundent: l'Estat assumia plenes competències en educació espiritual i física de la joventut italiana.²⁵⁹ Tot i semblar que amb l'acord entre el Vaticà i el règim feixista es posava fi a aquest problema, posteriorment, i donat que persistia i no hi havia indicis de solució, el Papa va escriure una encíclica en la qual denunciava els perills que podia generar en un futur el fet que l'educació de la joventut estigués en mans d'un Estat militarista. Manuel Brunet va escriure per a *Las Noticias* un article en què comentava l'encíclica i defensava aferrissadament els postulats de la Santa Seu,²⁶⁰ i més endavant, des de les pàgines de *Mirador*, va tornar a comentar el problema de forma molt més abrandada i atacant clarament els postulats feixistes:

L'educació que el feixisme dona a la joventut és una de les coses més repugnants del nostre temps. Els bolxevistes no han arribat a tant. [...] Imagineu on pot arribar i el mal que pot fer una nació de més de quaranta milions d'habitants educada en aquesta escola de salvatgeria. [...] Probablement els italians no faran cap guerra, perquè saben que la perdrien. I perquè lluitarien contra l'opinió del món i els enemics del feixisme anirien a la guerra com a una croada. [...] L'Església se sent avui més forta que abans. A favor del feixisme hi ha tota la força material; a favor de l'Església hi ha una experiència de més de vint segles, mentre el feixisme només compta amb nou anys d'existència.²⁶¹

Anys més tard, ja a *La Veu de Catalunya*, i havent constatat que el problema educatiu no s'havia solucionat, el periodista va tornar a defensar el respecte moral envers el Papa

²⁵⁷ Omar, «La cuestión romana», *LN*, núm. 11.143, 22.12.1928, p. 1, «El Vaticano y el Quirinal» (*LN*, núm. 11.452, 02.01.1929, p. 1) i «La solución de la cuestión romana» (*LN*, núm. 11.485, 09.02.1929, p. 1-2).

²⁵⁸ Omar, «El acuerdo entre el Vaticano y el Quirinal», *LN*, núm. 11.488, 13.02.1929, p. 2).

²⁵⁹ Manuel Brunet, «Política i religió», *LP*, núm. 16.857, 01.04.1928, p. 7.

²⁶⁰ Omar, «La encíclica del Papa», *LN*, núm. 11.772, 14.01.1930, p. 1

²⁶¹ B., «La tiara i el feix», *Mirador*, núm. 122, 04.06.1931, p. 1.

i la seva actuació en aquest conflicte, en resposta a noves acusacions de mala gestió publicades el 23 d'agost de 1935 a *La Publicidad* per J. Torres Caprara en un article d'anàlisi de la política vaticana de Pius XI:

L'Església no ens obliga pas a creure que els Papes siguin infal·libles en matèria política, però la devoció que els catòlics devem al Papa ens obliga a parlar amb respecte, àdhuc dels seus possibles errors polítics. I ens obliga, sobretot, a no estrafer-ne l'imatge i a no presentar-lo al poble com una figura odiosa. [...] És una llàstima que l'antifeixisme ofusqui fins a tal punt el senyor Torres Caprara. Els catòlics tenim l'obligació d'acatar la persona del Papa. La devoció al Papa és una de les característiques del catolicisme, un dels trets que ens distingeix dels protestants.²⁶²

En definitiva, el periodista es donava per satisfet si a partir de llavors el Duce abandonava la política de no desgast de l'autoritat de l'Església. D'altra banda, el tractat tampoc significava que el Vaticà donés el vistiplau a les polítiques feixistes, sinó tan sols que se'n desmarcava i es mantenia aliè a les mateixes sense voler entrar-hi en conflicte.

L'any 1933, Manuel Brunet intentava reflectir el canvi d'actitud que s'havia anat operant a Europa, pel qual s'havia arribat a l'acceptació del règim feixista a Itàlia degut a l'aparent pacificació del país i el compromís de no expansió:

Davant del Govern de Roma s'ha registrat un canvi d'actitud: hi ha envers el govern feixista un major respecte.

[...] És possible que hi hagi una sèrie d'imponderables en l'actitud d'una massa d'opinió, que no té res de feixista, envers el règim i el Duce. [...] Hi ha d'haver influït certes realitats com, per exemple, els deu anys de durada –perquè l'èxit sempre pesa– i el fet que el règim sàpiga mantenir l'ordre dintre el país. [...] Evidentment, aquest respecte no es tradueix en simpatia per al feixisme doctrina i els feixismes: es limita al feixisme italià i al Duce, i el secret d'aquest major respecte són deu anys d'història i d'estabilitat, i les possibilitats de durada.²⁶³

Tal com reconeixia el mateix periodista un any després, s'havia contagiats d'aquest respecte pel feixisme italià, i el rebuig inicial s'havia esvaït perquè havia quedat sense motius per atacar-lo. En l'evolució d'aquest punt de vista, creiem que també hi devia influir decisivament l'opinió de Francesc Cambó, líder de la Lliga, que segons Bernat Muniesa havia quedat «subyugado por el sentido de la eficacia que se desprendía, según

²⁶² Manuel Brunet, «Al marge d'uns articles», *LVC*, núm. 12.224, 24.08.1935, p. 1 i 9.

²⁶³ Manuel Brunet, «Un fet important», *LVC*, núm. 11.473, 21.03.1933, p. 1.

él, del sistema implantado por el Duce». ²⁶⁴ Així, doncs, les paraules de Manuel Brunet obeïen a una convicció personal, i alhora a un gregarisme del líder polític:

He sentit sempre [pel feixisme] una curiositat immensa, que se'm traduïa en altres temps en una repugnància invencible, fins que l'observació atentíssima del cas d'Itàlia m'ha imposat el respecte. ²⁶⁵

Aquesa consideració, als anys trenta, li va servir per blasmar la República espanyola. En més d'una ocasió va contraposar els dos règims, lamentant, segons el seu parer, la mala gestió que els republicans feien de tots els recursos que tenien al seu abast, els quals oferien unes possibilitats notablement millors que els resultats obtinguts. En aquest sentit, les crítiques eren molt dures:

El feixisme és un règim i l'Esquerra [...] és la barbàrie. El feixisme és una doctrina i una disciplina: l'Esquerra és la demagògia i el caos. El feixisme és un règim dur, però europeu, mentre l'Esquerra és un sistema de govern incivil i bàrbar. Per molt que discrepeu del feixisme és impossible negar-li la capacitat de polissar el país, de mantenir l'ordre i les seves grans facultats organitzadores.

[...] Es pot creure en la possibilitat d'un règim democràtic que sigui més apte que el feixisme per fer la felicitat d'un poble, i aquesta esperança és el crèdit que ens mereix el règim que s'ha donat el poble espanyol, però en parlar del feixisme italià seria injust fer-lo sinònim de barbàrie. [...] Es pot ésser antifeixista d'Espanya i respectar el feixisme italià. Si les cancelleries reconeixien i acaten el règim polític italià, el podem també reconèixer i respectar, sense que això vulgui dir que som feixistes d'Espanya. ²⁶⁶

D'entrada, els equilibris que cal fer per entendre aquest raonament aparentment són notables, però hem d'entendre que en aquells moments Manuel Brunet era l'analista polític encarregat de combatre els adversaris polítics de la Lliga: Acció Catalana i, principalment, l'Esquerra. D'altra banda, continuava amb la seva opinió que el feixisme italià era respectable per les seves actuacions en política interior i pel desinterès per l'expansió exterior. En aquest sentit, és ben clara la seva actitud: acceptació només de l'aplicació pràctica del feixisme italià, però rebuig de la doctrina pel seu afany totalitari i d'eliminació de la democràcia. A Itàlia, segons Manuel Brunet, el feixisme havia arribat a caracteritzar-se amb un estil propi:

La Roma d'avui no pot anar a la conquesta de nacions, però va a la conquesta d'un prestigi.

²⁶⁴ Bernat Muniesa, *La burguesia catalana ante la II República Española*, op. cit., vol. I, p. 110.

²⁶⁵ Manuel Brunet, «Quina democràcia?», *LVC*, núm. 11.749, 08.02.1934, p. 1).

²⁶⁶ Manuel Brunet, «Sobre el recte ús d'un mot», *LVC*, núm. 11.752, 11.02.1934, p. 1.

[...] De tot el que ara comentem només en vull treure una moralitat exempta, com suposareu, d'esperit de proselitisme: la Roma feixista té un estil, un gran estil. [...] I un estil és una civilització.

Si la República nostra també tingués un estil! Si la Generalitat de Catalunya tingués un estil! Però un estil no és demagògia, ni barbàrie: és ordre i disciplina i, primer que tot, patriotisme.²⁶⁷

El conjunt d'aquestes afirmacions respectuoses amb el feixisme italià, en un moment en què a Espanya es vivia un règim republicà, devia arribar a altes instàncies del règim de Mussolini, perquè Manuel Brunet va ésser nomenat «Cavaliere» de la Corona d'Itàlia, una menció que li va servir anys més tard com a argument favorable davant les autoritats franquistes.²⁶⁸ Més endavant, ja durant la postguerra espanyola i en plena segona guerra mundial, va commemorar-se el vintè aniversari de la instauració del feixisme a Itàlia. Manuel Brunet, llavors responsable de la secció «El mundo y la política» al setmanari *Destino*, va comentar aquesta efemèride en una línia similar a la dels exemples anteriors. Tot i això, cal dir que en aquell moment, en plena dictadura franquista els comentaris no podien mostrar –encara que ho volguessin– el seu menyspreu pel feixisme. Si abans de la Guerra Civil el feixisme era contraposat a l'Esquerra, llavors l'antítesi va ésser el comunisme, percebut com una de les grans amenaces per a la pau i la unitat moral d'Europa:

¿A qué atribuyen ustedes el éxito del fascismo? Parece que M. Charles Maurras, Curzio Malaparte y otros especialistas en la técnica del golpe de Estado, no han insistido bastante en un detalle esencial: el fascismo mussoliniano es un resorte, o un artefacto, construido a la escala del comunismo. Frente al tanque comunista salió el cañón antitanque. Una rama desgajada del árbol socialista encontró terreno propicio y, después de un injerto hábilmente llevado a cabo, convirtiéndose en un gran árbol, hasta ahora muy frondoso y lleno de pájaros procedentes de los cuatro horizontes. Ningún otro tránsito del socialismo ha tenido la potencia creadora de Mussolini.²⁶⁹

A partir de 1943, però, la guerra va prendre una direcció inesperada fins al moment gràcies a la resistència del front rus i la intervenció dels Estats Units, fets que van propiciar un tomb del rumb de la mateixa. L'evolució dels fets indicava que la victòria cauria del bàndol aliat, i això va motivar un canvi d'actitud en les anàlisis dels comentaristes espanyols, tal com han comentat extensament Laia Arañó i Francesc

²⁶⁷ Manuel Brunet, «Un estil», *LVC*, núm. 11.598, 17.08.1933, p. 1.

²⁶⁸ Vegeu més avall «L'exercici del periodisme en el complex escenari de postguerra», p. 561-563.

²⁶⁹ Romano, «En el XX aniversario del fascismo», *Destino*, núm. 277, 07.11.1942, p. 2-3.

Vilanova.²⁷⁰ Manuel Brunet assenyalava en els seus articles que el principal error de Mussolini havia estat la signatura del Pacte d'Acer amb Alemanya el 22 de maig de 1939 i la posterior entrada a la guerra a favor de l'Eix, sense fer cas de les peticions de manteniment de la neutralitat efectuades per Churchill, Roosevelt i Pius XI –el de més autoritat dels tres, segons Brunet. En cas de no haver comès aquest error, segurament el feixisme hauria perdurat:

De no haber hecho caso a la tentación del nacionalismo exagerado, denunciada solemnemente por Pío XI, habría el señor Mussolini ahorrado a su patria mucha sangre y muchas lágrimas. [...] Italia habría podido sacar de la neutralidad no sólo ventajas materiales sino también un prestigio moral inmenso que la habría convertido en árbitro de Europa, en realidad el único papel que podía aceptar un país que, por muchas razones, no es una gran potencia. Esa neutralidad habría permitido al señor Mussolini conservar su régimen.

[...] Independientemente de fobias y de filias [...] y ante la inmensa angustia que produce la devastación de Italia, resulta imposible servirse de eufemismos. Acaso se acerque mucho más a la realidad histórica reconocer que el hombre que más construyó durante diez y ocho años acabó por convertirse en la piqueta demoledora de su propia obra.²⁷¹

Posteriorment, Manuel Brunet va defensar l'actitud del rei italià Víctor Manuel III durant el feixisme i la guerra mundial, i li va atribuir el mèrit de no haver afavorit l'esclat d'una guerra civil. En diversos articles va dedicar-li elogis i, acabada la guerra mundial, va manifestar el seu estupor davant el resultat del plebiscit a la població italiana, que augurava la instauració de la República i la deposició del rei.²⁷²

En definitiva, el feixisme es va convertir en un dels principals focus d'atenció per a Manuel Brunet en els seus comentaris d'anàlisi de política internacional. Partint d'una repulsa inicial, el repàs als articles que va publicar ens permeten anar resseguint aquest gradual canvi de punt de vista que el va portar a mostrar respecte envers el règim italià. No obstant això, aquest sentiment no va implicar mai un partit pres a favor de la doctrina feixista ja que, com veurem, la seva actitud envers l'hitlerisme va ésser radicalment diferent.

²⁷⁰ L. Arañó i F. Vilanova, «Introducción. Escribir sobre la guerra mundial en la España franquista: entre la "sumisión nobilísima" y la complicidad ideológica», dins *Un mundo en Guerra. Crónicas de la Segunda Guerra Mundial*, op. cit., p. 15-92.

²⁷¹ Romano, «Comentario a unas declaraciones de Mussolini», *Destino*, núm. 345, 26.02.1944, p. 3. Dos anys després, continuava declarant el mateix raonament, quasi amb les mateixes paraules, a l'article «Hacia el neofascismo» (*Destino*, núm. 450, 02.03.1946, p. 5), alhora que avisava del perill de caure, en el nou escenari generat per la postguerra, en totalitarismes de nova creació (capitalisme americà, laborisme anglès o comunisme soviètic), almenys en les formes.

²⁷² Ens referim als articles «La Monarquía ha salvado a Italia» (*Destino*, núm. 421, 11.08.1945, p. 5), «El plebiscito de régimen en Italia» (*Destino*, núm. 462, 25.05.1946, p. 5) i «Italia es una República» (*Destino*, núm. 465, 15.06.1946, p. 5).

Malgrat tot, voldríem remarcar el paper destacat que va jugar en aquesta evolució ideològica el catolicisme i, principalment, els missatges del Vaticà. Quan a la Santa Seu li va ésser restituïda la sobirania sobre el propi territori i aparentment van finalitzar els conflictes amb el règim feixista, Manuel Brunet va sentir un alleujament, perquè havia desaparegut l'últim escrúpol que li impedia acceptar el totalitarisme italià amb la consciència tranquil·la. Segurament, si el Papa hagués adoptat una actitud contrària al règim, Manuel Brunet s'hauria sentit empès a condemnar el feixisme de Mussolini.

En qualsevol cas, aquest tema d'anàlisi és una mostra més de la complexitat del personatge, que vivia immers en contradiccions morals; i és un tema que, precisament degut a l'evolució de l'actitud de Brunet, cal abordar des del coneixement de tota la trajectòria professional del comentarista, ja que si oferíssim una visió incompleta, a partir de l'anàlisi de només una part de la seva carrera com a periodista, la lectura que se n'extreuria podria ésser diferent, i probablement errònia. Repassant la seva producció en els diversos mitjans en què va treballar, es fa més fàcil entendre –la qual cosa no implica compartir– els canvis d'actitud que hem comentat.

3.1.3.2.2. La follia nazi

En relació al cas alemany, Manuel Brunet sempre es va mostrar recelós. No veia amb bons ulls l'ascens d'Adolf Hitler al poder, perquè significava la radicalització de la política i la persecució del catolicisme. Davant dels fets, a finals dels anys vint el periodista vaticinava la catàstrofe, però no hi va dedicar la mateixa atenció que al feixisme italià o al comunisme rus, potser pel rebuig sistemàtic que sentia per la doctrina nacionalsocialista, per la manca d'informació que arribava a Catalunya dels fets o bé per un cert desinterès del mateix autor.

Ara bé, cal dir que el veritable auge del partit nazi no es va produir fins a principis dels anys 30, moment en què la possibilitat que Hitler conquerís el poder es va convertir en un perill real. Fins llavors, el periodista s'havia limitat a ressenyar que Alemanya, després del Tractat de Versalles que havia posat fi a la primera guerra mundial, havia quedat en una situació molt complicada degut a les dures mesures de repressió imposades pels vencedors als vençuts. Manuel Brunet no era l'únic que constatava aquests fets, tal com han explicats els historiadors. Richard J. Evans resumia de la següent manera l'estat d'ànim que es vivia a Alemanya en aquells moments:

Todos los partidos presentes en la escena política alemana coincidían en su rechazo de Versalles, incluidos los socialdemócratas, que se habían visto obligados a firmar el acuerdo de paz. Casi nadie aceptaba la cláusula de «culpabilidad de guerra» que justificó la mayoría de las disposiciones punitivas del tratado.

[...] Algo hay de cierto en la observación de que el tratado fue la peor de las soluciones posibles, pues avivó el resentimiento nacionalista de Alemania mientras dejaba intacta la base de su categoría de gran potencia. La propaganda nazi pudo aprovechar el descontento general con el Tratado de Versalles para convencer a muchos de que el carácter democrático y los orígenes revolucionarios de la República estaban fatalmente vinculados a la humillación nacional.²⁷³

Segons l'opinió de Manuel Brunet, els ingents deutes de guerra, sumats a la pèrdua i ocupació d'alguns territoris i l'aïllament internacional havien afavorit el radicalisme polític, que enervava els ànims per recuperar el prestigi i la categoria perduda dins Europa. En conseqüència, i guiant-se per les opinions de la premsa francesa, el periodista declarava que totes les maniobres polítiques d'Alemanya estaven encaminades a minar i destruir poc a poc les disposicions del Tractat de Versalles:

La prensa francesa parece inclinarse a creer que la entrada en la Sociedad de Naciones no interesa mucho a Alemania, y que el fin que realmente persigue el Reich es destruir poco a poco, unas veces utilizando los argumentos ingleses, y otras veces tomando la iniciativa, el Tratado de Versalles.²⁷⁴

De les paraules del comentarista s'extreu la posició crítica davant l'actuació de la comunitat internacional. Considerava que part de la culpa la tenien els vencedors, que havien imposat un càstig humiliant als països vençuts. D'entre totes les mesures de repressió, el mateix 1924 ja assenyalava que la més insostenible era la creació d'un «corredor de Danzig» desprotegit, una autèntica bomba de rellotgeria que Alemanya podia fer esclatar en qualsevol moment quan el seu exèrcit estigués recuperat, i pertorbar de nou la fràgil pau europea:

El puerto de Danzig y el «corredor» tienen la desventaja de estar enclavados en territorio alemán. Nadie pone en duda que este absurdo lo rectificarán los alemanes tan pronto como les sea posible.

[...] También Polonia se ha dado cuenta de que el puerto de Danzig sería fatalmente en fecha no lejana, motivo de un grave conflicto con Alemania.

[...] Polonia, ha dicho el general Sikorski, no pretende mantener la paz sobre las bayonetas. Esto indica que no pretende continuar indefinidamente utilizando el puerto de Danzig. La decisión es

²⁷³ Richard J. Evans, «Ascenso y triunfo del nazismo en Alemania», dins Mercedes Cabrera, Santos Juliá i Pablo Martín Aceña (comps.), *Europa en crisis, op. cit.*, p. 106.

²⁷⁴ Omar, «¿Reclamará Alemania sus colonias?» *LN*, núm. 10.113, 23.09.1924, p. 2.

prudente. Si tuviera un conflicto con Alemania, es probable que la Sociedad de Naciones no le enviaría otro socorro que unas cuantas toneladas de papel con discursos y mociones de protesta.²⁷⁵

A mesura que la situació es normalitzava, es va flexibilitzar l'aplicació dels càstigs a Alemanya i progressivament es van desocupar els territoris teutons que temporalment estaven sota dominació estrangera.²⁷⁶ Els estats europeus van creure que la penitència germànica ja havia estat suficient i van decidir el 1926 que Alemanya podia entrar a formar part d'organismes internacionals, en aquest cas la Societat de Nacions, ens supraestatal que havia de vetllar pel manteniment de la pau. Segons Martin Kitchen, aquesta flexibilització de les penalitzacions va permetre una ràpida recuperació d'Alemanya, que tindria conseqüències tràgiques:

Una vez que los aliados occidentales empezaron a dudar del acuerdo [de Versalles], a pensar en emmendarlo e incluso a tener remordimientos al pensar que tal vez era demasiado duro e injusto, todo el sistema empezó a tambalearse.²⁷⁷

Manuel Brunet observava amb atenció el desenvolupament de les relacions diplomàtiques internacionals, i es va mostrar escèptic davant el nou ordre de coses i molest pel carés que estava adoptant el nou escenari polític:

Alemania intentará desde la Sociedad de Naciones borrar las últimas huellas del Tratado de Versalles, amparándose en el espíritu de Locarno. No tardará en surgir la cuestión de los mandatos coloniales, problema que dará mucho trabajo porque el mundo está ya repartido. Vendrá después la cuestión de las minorías alemanas en Polonia, Dinamarca y Checoslovaquia, y los alemanes intentarán seguramente de proteger a los tirolese del sur.

La Sociedad de Naciones ha sido hasta el presente una especie de sindicato de potencias vencedoras. El hecho de que los vencidos puedan entrar en ella y ser tratados con igualdad de derechos, obligará seguramente a modificar los Estatutos de la famosa organización.

La qüestió es va complicar quan Alemanya va explicitar de forma gradual les seves intencions. Una de les primeres aspiracions que va expressar va ésser la del pangermanisme, és a dir, la unió de tots els pobles de tradició germànica sota un mateix govern. En aquest sentit, el primer pas era la consecució de l'«Anschluss», la unió d'Alemanya i Àustria, dos països amb la mateixa cultura però que havien passat

²⁷⁵ Omar, «El puerto de Dantzig», *LN*, núm. 10.140, 24.10.1924, p. 2. El mateix tema és reprès a l'article «La frontera germano-polaca» (*LN*, núm. 11.896, 07.06.1930, p. 8), en el qual denuncia la manca de resposta per part de la comunitat internacional a un problema que tothom sap que acabarà comportant conflictes d'abast important.

²⁷⁶ Omar, «La evacuación de la zona de Colonia», *LN*, núm. 10.537, 30.01.1926, p. 2.

²⁷⁷ Martin Kitchen, *El período de entreguerras en Europa*, op. cit., p. 35.

diverses èpoques dividits. Per a l'analista era fàcil entendre les aspiracions germàniques sobre el territori austríac, però era incompreensible l'esperit cooperant envers aquesta mesura que deixava entreveure Àustria:

El perill de l'Anschluss és vist amb terror a mitja Europa. [...] El fet que Àustria, que no està en la tràgica situació econòmica del temps de la inflació, persisteixi en la dèria de la unió amb Alemanya és molt significatiu. És, però, difícil d'explicar-se perquè Àustria, que és un país amb gran caràcter i que representa dintre d'Europa un matís importantíssim, està decidida a deixar-se menjar pel gegant germànic i prefereix ésser cua de lluç a cap de xanguer. L'aspiració de tots els alemanys a tenir una sola pàtria i a formar una unitat política és molt respectable i és llàstima que la combinació no sembli viable sense produir una catàstrofe. Ni França, ni Itàlia ni la Petita Entesa podran veure amb indiferència la realització de l'Anschluss.²⁷⁸

Manuel Brunet va prestar atenció a l'evolució de la situació política a Alemanya, atent a les quotes de representació que anava assolint el partit de Hitler. Tenint en compte els resultats de les diverses eleccions, i que cap dels principals contrincants tenia la voluntat de mantenir la República, els seus judicis eren taxatius: la República alemanya era «una ficció» i era governada «per procediments gens democràtics».²⁷⁹ Efectivament, els resultats de les eleccions al Reichstag donaven al partit nazi 229 diputats del total de 607 de què es componia, una quantitat que si bé era insuficient per governar, suposava un espectacular increment respecte a les eleccions anteriors, en les quals els hitlerians havien obtingut 110 diputats. El periodista va apuntar llavors la possibilitat d'un cop d'Estat per part de Hitler, però finalment va constatar que, encara que governés el canceller Franz Von Papen, líder del Partit Catòlic de Centre i que es caracteritzava per un estil marcadament autoritari, no es podia evitar una dictadura:

La situació d'Alemanya pot, doncs, resumir-se de la manera següent: o s'atropella la Constitució per von Papen o per Hitler. El recurs d'una coalició parlamentària dels nazis i els catòlics també equival a una dictadura. Per ara sembla, doncs, impossible d'evitar una dictadura.²⁸⁰

Aquesta lectura portava a una visió molt pessimista de la realitat que, malauradament, s'acabaria confirmant. Arran d'unes noves eleccions a Alemanya al cap de pocs mesos, l'autor va adoptar el mateix punt de vista i va fer una lectura en clau europea, indicant

²⁷⁸ Manuel Brunet, «El lied de l'Anschluss», *LP*, núm. 16.941, 25.07.1928, p. 6. No obstant això, l'autor ja havia avisat anteriorment, des de les planes de *Las Noticias*, que s'estava procedint a la unió administrativa dels dos estats, preludi de la unió política definitiva (Omar, «El "Anschluss"», *LN*, núm. 11.099, 17.11.1927, p. 1).

²⁷⁹ Manuel Brunet, «Els alemanys voten avui», *LP*, núm. 18.088, 31.07.1932, p. 1.

²⁸⁰ Manuel Brunet, «Obertura del Reichstag», *LP*, núm. 18.114, 31.08.1932, p. 1.

que si finalment la dictadura es concretava a Alemanya, la seva doctrina podia expandir-se a altres territoris:

A la vigília d'unes eleccions generals alemanyes hem de concloure com l'altra vegada: a Alemanya tot treballa contra la República i la democràcia, tot treballa a favor de la dictadura. Si guanya Hitler triomfa el feixisme; si guanya el Gabinet de barons triomfa l'Estat Major. [...] Quasi tota l'Europa central està contaminada per l'esperit de feixisme i dictadura. Si les coses segueixen per aquest camí, aviat es podrà anar de la Bàltica a Sicília passant per països feixistes. La partida es juga a Berlín. Si cau Berlín cauran altres castells.²⁸¹

Els mals presagis van prendre cos, i Adolf Hitler va accedir a la Cancelleria alemanya el 30 de gener de 1933 succeint Kurt von Schleicher. A partir de llavors, va començar a aplicar les mesures que havia defensat anteriorment, i que repugnaven Manuel Brunet: ateisme, racisme, totalitarisme, atac frontal contra el Tractat de Versalles... El líder alemany fins i tot va aconseguir radicalitzar el règim a partir de l'incendi del Reichstag (27 de febrer de 1933), l'autoria del qual va ésser atribuïda pel govern als comunistes. Al cap de pocs mesos de la instauració del nazisme, i conscient dels mètodes emprats pels seus dirigents, Brunet ja manifestava un to incisiu en les crítiques, clavant les dents en la buidor de continguts de la doctrina hitleriana i, com podem veure en el cas següent, contraposant el feixisme italià al nazisme:

Un amic meu, feixista de tots els feixismes, està cada dia més preocupat per les coses d'Alemanya. [...] És curiós que sempre que l'Alemanya ha fet un gest, sempre que ha trucat a les portes de la universalitat, ha escandalitzat el món. [...] Sempre li dic al meu amic feixista que en aquesta matèria no es mogui de Roma. Al costat de l'hitlerisme, el feixisme italià sembla una institució clàssica. [...] No sé per què totes les coses d'Alemanya tenen un punt de verd monstruós. El que engresca la gent és que sempre tenen molt de caràcter. Realment, el pas de l'oca té molt de caràcter, potser massa.²⁸²

El setembre de 1933, la signatura del concordat entre el Reich alemany i la Santa Seu va provocar que Manuel Brunet hagués de posar en pràctica les seves dots d'argumentació: aquest era un fet delicat per a l'opinió pública catalana, que calia explicar com calia per evitar dissensions entre els sectors catòlics catalans, que podien no entendre com el pontífex permetia la signatura de pactes amb un règim atroç com el nazi. Per això, i tal com ja havia fet amb motiu del Pacte de Letrà entre el Vaticà i Mussolini, Brunet va voler deixar clar –sempre segons la seva interpretació de catòlic a ultrança, és clar–, que

²⁸¹ Manuel Brunet, «Avui, a Alemanya», *LP*, núm. 18.173, 06.11.1932, p. 1.

²⁸² Manuel Brunet, «Coses d'Alemanya», *LVC*, núm. 11.588, 05.08.1933, p. 1.

aquests acords perseguien la finalitat d'evitar mals majors i la persecució dels catòlics, i que en cap cas significaven l'acceptació de les teories i mètodes hitlerians:

És inútil que els alemanys, amb el pretext que el Reich ha signat un Concordat amb el Vaticà, s'esforcin a voler demostrar als catòlics de tot el món que el concepte nacional-socialista de la vida és una filosofia de la societat humana que els catòlics poden acceptar sense escrúpols. L'argument de la signatura i ratificació d'un Concordat només demostra que la Santa Seu, veient venir una pedregada, ha acceptat la conclusió d'un Concordat a fi d'evitar, si és possible, mals majors a l'església catòlica alemanya. Però la signatura d'un Concordat no implica l'aprovació de cap filosofia. [...] La doctrina de la violència repugna a la dignitat humana, i ni la brutalitat ni el cesarisme no seran mai acceptats per l'Església romana.²⁸³

El règim nazi, com que havia estat escollit de forma democràtica, es mantenia en el poder i accentuava la repressió contra els enemics del règim. Com és sabut, la nit del 30 de juny a l'1 de juliol de 1934 va tenir lloc una de les purgues més sanguinàries i maquiavèliques del règim, coneguda com la "Nit dels ganivets llargs". Hitler i els seus sequaços van eliminar més de 200 persones, integrants la majoria de l'aparat de les S. A. (forces d'assalt del partit nazi), en una maniobra per obtenir el control total del partit. Malgrat que els fets no van comunicar-se oficialment fins el 13 de juliol, Manuel Brunet, a partir d'informacions diverses i en bona part confuses que arribaven d'Alemanya, el 3 de juliol de 1934 va apuntar que havia estat una repressió d'envergadura i posada en pràctica amb mètodes esgarriposos:

Fa divuit anys que el meu ofici m'obliga a manipular informacions estrangeres i no he vist encara un episodi que s'assembli al cop alemany del dia 30 de juny. Als lectors de diaris, als observadors de la política internacional, els fou servit diumenge passat un plat fort ple de picants. La informació tenia aquell punt de caòtic que la fa més excitant i que us suggereix mil coses. [...] Si els ressorts de la mecànica política funcionessin sempre igual, caldria suposar que el règim s'ha enfortit. Després d'un cop com aquest ¿qui s'atreveix a embolicar-se contra el règim? Els alemanys no oblidaran fàcilment que l'hitlerisme mata, i que deshonra els morts explicant històries de vicis vergonyosos. L'hitlerisme, en el si del partit, ho ha fet més fort que el feixisme, més fort que els bolxevics. Stalin va respectar la vida de Trotski i dels seus principals adversaris.²⁸⁴

Des del punt de vista del comentarista, la situació a Alemanya va derivar en el caos i en una tirania exercida de forma especialment opressiva a partir de l'acumulació de poders de Hitler. Després de la mort del president Paul von Hindenburg, el líder nazi va assumir el seu càrrec, afegint-lo al de canceller. D'aquesta manera, va concentrar tot el

²⁸³ Manuel Brunet, «Els catòlics i el nacional-socialisme», *LVC*, núm. 11.627, 20.09.1933, p. 1.

²⁸⁴ Manuel Brunet, «Molt alemany», *LVC*, núm. 11.871, 03.07.1934, p. 1.

poder en la seva persona i es va autoproclamar Führer del Tercer Reich alemany. Aquest autèntic cop d'Estat "pacífic" no va ésser ben vist a Europa, i Manuel Brunet es va tornar a queixar²⁸⁵ de la burla descarada de Hitler al sistema democràtic, de l'aplicació extrema dels postulats de la filosofia feixista i de la manipulació a què era sotmesa la població gràcies a l'ús fals i interessat del sistema de propaganda del règim.

L'actitud combativa del periodista posava especial èmfasi en les qüestions morals. Totes les aberracions nazis eren detestades, contemplades amb estupor i repugnància i denunciades amb agressivitat, però entre elles n'hi havia una que revoltava i sublevava l'autor: la persecució dels catòlics. El periodista no escatimava recursos a l'hora de criticar el comportament religiós del nazisme, i adoptava un to apocalíptic per profetitzar els càstigs que caurien sobre Alemanya quan es restablís l'ordre al continent, sempre de la mà de l'Església catòlica:

En un règim totalitari com el d'Alemanya, l'Estat pretén absorbir l'individu fins a tal punt que arriba a ésser un perill pensar per compte propi. Si el Cap de l'Estat ha abjurat una fe, com és el cas del senyor Hitler, que havent nascut catòlic persegueix la religió catòlica, tots els ciutadans, si volen ésser considerats bons patriotes, han d'imitar-lo. [...] El règim totalitari vol el control de les consciències, i de la mateixa manera que té uns ministeris de Finances, d'Higiene o de Transports, arriba pràcticament a tenir un ministeri de consciències. [...] Contra aquesta forma de barbàrie cal lluitar a tot arreu. [...] El «no passareu» del temps de les trinxeres ha d'ésser el mot d'ordre de tota la cristiandat. Cap simpatia per a un règim com aquest que s'alça contra la llibertat de consciència, que persegueix el cristianisme per tal de substituir-lo per una mitologia bàrbara.

[...] Els catòlics alemanys sabran resistir perquè són educats d'una manera més ferma i dura que nosaltres. El nacional-socialisme no tindrà altre recurs que capitular o fer mal. [...] Perduda la fe del món, una atmosfera d'asfíxia bloquejarà l'Alemanya nazi. I sense la simpatia del món –la guerra va demostrar-ho– no es guanya una causa.²⁸⁶

Els fets van anar succeint com havien predit els més pessimistes. L'octubre de 1936 es va crear l'Eix Roma-Berlín, a partir del qual els integrants d'aquesta aliança van participar activament a la Guerra Civil espanyola. Aquestes relacions inicialment van quedar enfortides amb el Pacte d'Acer de 22 de maig de 1939, però va quedar sense efecte quan Itàlia, en començar la guerra, no va acompanyar Alemanya. Els nazis també van preparar l'ofensiva al sector est amb l'acord de no agressió amb Rússia conegut

²⁸⁵ Manuel Brunet, «L'enterrament de la República alemanya», *LVC*, núm. 11.900, 05.08.1934. Sobre la concentració del poder absolut per part del líder nazi, vegeu l'article «La coronació de Hitler», *LVC*, núm. 11.912, 19.08.1934, p. 1.

²⁸⁶ Manuel Brunet, «L'enterrament de la República alemanya», art. cit.

com Molotov-Ribbentrop, signat el 23 d'agost de 1939, pocs dies abans de l'esclat de la guerra, l'1 de setembre del mateix any.

En un principi, i donada la contundència de l'atac alemany i la posterior entrada en el conflicte a favor de l'Eix d'Itàlia, semblava que la "guerra llampec" seria una realitat. La materialització efectiva de l'"Anschluss", l'annexió de l'antiga Txecoslovàquia, l'ocupació de França, la burla del pacte amb Rússia i la ferocitat amb què les tropes alemanyes van entrar en aquest país feien pensar en un desenllaç imminent del conflicte. A Espanya, el punt de vista dels crítics estava condicionat per la dictadura, que durant els primers mesos havia mantingut una posició no bel·ligerant. Això provocava que els analistes haguessin d'intuir quina postura podien adoptar en els seus comentaris, i intentar no ésser taxatius. En un article de juny de 1940, després d'afirmar que Mussolini havia profetitzat l'esclat d'un conflicte i que en part França i Anglaterra no havien estat prou a l'aguait de l'evolució dels esdeveniments per buscar una solució a temps, Manuel Brunet va manifestar que encara hi havia temps per a la reacció:

La vida cómoda ha terminado para ella [Anglaterra], si quiere continuar siendo el primer imperio del mundo. Sólo un máximo esfuerzo, un esfuerzo heroico, puede salvarla. Pero ¡qué esfuerzo, Dios mío, el de vigilar y prepararse, cuando, por primera vez en la historia de su país, los ingleses pueden decir: "Annibal ante portas"!²⁸⁷

A finals de 1940 i, sobretot, durant el 1941, la implicació d'Espanya amb l'Eix va augmentar, fet que va limitar molt el radi d'acció dels comentaris dels periodistes espanyols. En un article a *Destino* d'aquesta època, Manuel Brunet elogiava la capacitat de lideratge i la força de l'oratoría d'Adolf Hitler:

Nos es difícil aclimatarnos sin sorpresa a la oratoria hitleriana. En nuestra época ningún hombre de Estado ha hablado como este hombre. [...] Al leer los discursos del Führer puede siempre afirmarse que nos hallamos ante una obra de arte destinada al aire libre, obra de arte popular, producida ante el micrófono de la radio y destinada a un público transoceánico. De aquí la violencia de sus líneas, de su perspectiva y la fácil simplicidad, simplicidad deseada, de los argumentos destinados a rodar por el mundo sin la posibilidad de deformarse. [...] Hitler habla como el hombre de la calle y ni siquiera intenta disimular sus orígenes. La musa del Führer no conoce el coturno estrecho, recomendado por Teófilo Gautier.²⁸⁸

²⁸⁷ Manuel Brunet, «La heroica vigilancia», *Destino*, núm. 150, 01.06.1940, p. 1.

²⁸⁸ Romano, «La oratoria del Führer», *Destino*, núm. 190, 08.03.1941, p. 2.

Uns mesos més tard, davant l'aparent domini de la situació per part del líder nazi, el comentarista va destacar les seves dots de comandament militar, amb una crítica velada a altres «generalíssims» europeus que no entenem com la censura va deixar passar:

Se había ya afirmado que el Führer era el generalísimo de las fuerzas alemanas pero como casi todos los Jefes de Estado se otorgan este título, podía ponerse en duda que fuera él el autor, el general de tantas batallas victoriosas. Habrá pues, que añadir un capítulo, y no uno de los menos interesantes, a la biografía de Adolfo Hitler. La historia le comparará con los más grandes genios militares de todas las épocas. [...] Como general, su trabajo no podría ser más brillante. Napoleón podría llamarle «camarada».²⁸⁹

La resistència de l'exèrcit rus i les forces britàniques i, sobretot, l'entrada dels Estats Units al conflicte van suposar un tomb radical a la situació, amb la qual cosa Franco, amb la finalitat de mantenir el seu règim, va decidir a partir de 1943 tornar a la neutralitat.

Hem afirmat anteriorment que el catolicisme intrínsec a la personalitat de l'autor li feia analitzar l'evolució de la conjuntura internacional segons els paràmetres de la fe cristiana i els postulats papals. Aquest punt de vista és perfectament aplicable també al desenvolupament de la segona guerra mundial, tal com es desprèn de les paraules del mateix periodista. Acabada la guerra a Europa –les hostilitats a territori asiàtic encara perdurarien fins al setembre de 1945– i tot just deu dies després de la proclamació del dia de la victòria, el periodista feia balanç dels fets ocorreguts i deixava ben clars quin havia estat el seu referent en l'anàlisi de l'evolució de la guerra en el camp moral:

El Papa Pío XI, de inolvidable memoria, advirtió solemnemente al mundo que la esvástica hitleriana era anticristiana. El día 2 de mayo de 1938 la ciudad de Roma vivía sumergida en un oleaje de gigantescas banderas hitlerianas. El canciller alemán debía llegar al día siguiente. La circunstancia de que la visita del Führer coincidiera con la fiesta religiosa de la Invencción de la Santa Cruz dio al Papa el tema del discurso pronunciado en la mañana del día 2. «Hoy [...], víspera de la fiesta de la Santa Cruz, vemos alzada en el cielo de Roma una cruz que no es precisamente la cruz de Jesucristo.» Roma recibió con un escalofrío las palabras del Pontífice. Al anochecer del mismo día, los fascistas quemaban en las plazas de la ciudad los ejemplares del diario del Vaticano, *L'Osservatore Romano*, que encontraron en los quioscos. El Papa marchó a Castelgandolfo y cerró los museos. El día siguiente una inmensa multitud presenció el paso de Hitler y Mussolini por las calles de la ciudad. El cronista, situado en el ángulo de las soberbias via

²⁸⁹ Romano, «Hitler, generalísimo», *Destino*, núm. 233, 03.01.1942, p. 3.

dei Triomfi i via dell'Impero, pudo comprobar que aquella ingente multitud presenció en silencio el paso de los dos dictadores y no les dedicó –cosa casi increíble– ni un solo aplauso.²⁹⁰

A continuació, va defensar aferrissadament l'autoritat moral del Papa, i va declarar orgullós que els seus comentaris havien seguit en tot moment les directrius vaticanes:

Argüir como algunos que el Papa no es infalible en esas cuestiones, es de mala fe. Si el Vicario de Cristo no tiene autoridad para decir cuál es la verdadera cruz de Jesucristo y para declarar que la esvástica es la enemiga de la cruz de Jesucristo, ¿quién la tendrá? En nombre de esa autoridad, cuando la esvástica pretendió montar una cruzada contra el comunismo, el diario del Vaticano dijo que las cruzadas se habían hecho con la cruz de Jesucristo y no con otra cruz.

Es desde esos puntos de vista que hemos contemplado siempre al hitlerismo. Hemos procurado examinar la guerra a través de esa cuadrícula. *L'Osservatore Romano* ha sido nuestro guía.

[...] Es inconcebible que pudiera esperarse la salvación de la civilización occidental de una doctrina que era la negación de la sustancia cristiana de esa civilización. Toda la confusión de esta guerra obedece a una profunda crisis religiosa. Con una ideología de izquierda y atea era absurdo pretender aplastar al comunismo.

Manuel Brunet feia palesa amb aquestes paraules la seva actitud envers els règims totalitaris que havien proliferat arreu d'Europa, i corroborava així que el catolicisme era un factor clau en les seves anàlisis dels esdeveniments. Com veurem, a partir de llavors el comunisme soviètic va constituir el blanc de les seves crítiques, perquè aquest règim havia aconseguit perviure i continuava significat la gran amenaça pels estats cristians i capitalistes. Alguns fins i tot van arribar a considerar aquest règim una tirania més perillosa fins i tot que el nazisme, opinió a la qual el periodista es va oposar fermament al·legant el desastre que hauria suposat un triomf germànic per a la civilització cristiana:

Si alguien creyese que una victoria alemana habría consolidado la paz del mundo, sería el más ingenuo de los hombres. Una victoria alemana habría traído una convulsión mucho más vasta y profunda que la presente. Habrían caído muchas más cosas que ahora.

[...] Y siendo el fascismo alemán mucho mejor estructurado que el fascismo comunista, por haber surgido en un país más evolucionado y científicamente utillado que Rusia, la tarea de destruirlo habría sido mucho más larga y difícil.²⁹¹

²⁹⁰ Romano, «La catàstrophe hitleriana», *Destino*, núm. 408, 12.05.1945, p. 5. L'autor ja havia recordat la mateixa escena de la visita de Hitler a Roma en els articles «La guerra y la arquitectura» (*Destino*, núm. 186, 08.02.1941, p. 2-3) i «Comentario a unas declaraciones de Mussolini» (*Destino*, núm. 345, 26.02.1944, p. 3).

²⁹¹ Romano, «Si Alemania hubiera triunfado...», *Destino*, núm. 451, 09.03.1946, p. 5.

Ara bé, tot i la desaparició de l'hitlerisme, Manuel Brunet va continuar amatent a la situació política alemanya, preocupat per la forma com encaixaria el país la derrota. El periodista era conscient que la segona guerra mundial havia començat a gestar-se precisament amb el Tractat de Versalles que havia posat fi a la Gran Guerra, i estava preparat per denunciar qualsevol indici que apuntés que la història podia repetir-se altra vegada. L'aparició d'alguns grups bel·licistes el va alarmar,²⁹² però la conquesta del poder per part d'Adenauer i la constatació que el seu estil no tenia res de totalitari el va tranquil·litzar.²⁹³

Davant la nova “pau” internacional, i tenint ben presents les convulsions viscudes en els anys anteriors, Manuel Brunet prenia partit a favor d'una distensió del clima militarista les conseqüències del qual havien assolat Europa. Després de la guerra, temia una nova escalada de crispació que desemboqués de nou en un conflicte, i per això considerava que el millor era posar els instruments per rebaixar al tensió entre els estats i eliminar tots aquells elements que podien desembocar en l'adveniment de nous règims feixistes. El periodista s'havia tranquil·litzat amb el canvi pacífic i estabilitzador a Itàlia a favor de la República, i creia que el procés de pacificació definitiu havia de continuar a Alemanya:

Lo peligroso de los alemanes no es la raza, tan ilustre como otra cualquiera entre las más ilustres, sino su filosofía. Y aunque la filosofía pueda ser un producto racial, parece más correcto, y sobre todo menos racista, achacar la culpa de la supuesta agresividad alemana más a la filosofía que a la raza. Al fin y al cabo la belicosidad alemana no es otra cosa que el instinto natural de un pueblo que, en sus fronteras Este y Oeste, carece de sólidas barreras geográficas. Es, pues, más razonable y más cristiano desnacificar Alemania que continuar el procedimiento hitleriano de erigir profundas fronteras raciales en esta pobre Europa tan pequeña y tan dividida.²⁹⁴

El següent pas en tot aquest procés havia d'afectar Rússia, però aquesta era una empresa llarga i complicada, en la qual havien de participar la resta d'estats europeus i els Estats Units, aixoplugats sota el paraigua de la fe cristiana.

3.1.3.2.3. Sota el signe de la falç i el martell

El règim comunista va ésser un dels altres grans temes recurrents al llarg de tota la carrera periodística de Manuel Brunet. Hem de tenir en compte, segons les nostres informacions, el periodista va començar a treballar a *Las Noticias* a partir de 1917, any

²⁹² Romano, «El fantasma alemán», *Destino*, núm. 637, 22.10.1949, p. 5.

²⁹³ Romano, «De Hitler a Adenauer», *Destino*, núm. 841, 19.09.1951, p. 5.

²⁹⁴ Romano, «La desnacificación de Alemania», *Destino*, núm. 900, 06.11.1954, p. 5.

de l'esclat de la Revolució russa. Si recordem, a més, que en aquell temps compartia secció amb Andreu Nin, posteriorment un dels màxims representants a Catalunya del marxisme revolucionari i del comunisme d'inspiració trotskista, i per qui sembla que Brunet estava molt influït en aquell temps, podem arribar a la conclusió que Nin devia despertar en el periodista l'interès pel nou règim soviètic.

Ara bé, malauradament, no tenim cap testimoni signat que ens permeti saber l'opinió del periodista durant aquells anys, i els primers exemples que tenim corresponen a 1924, amb les primeres cròniques d'estranger signades amb el pseudònim «Omar».

En aquella època, Manuel Brunet ja havia abandonat l'anarquisme anticlerical i havia tornar al redós catòlic des d'una perspectiva liberal. Així, doncs, davant del fenomen soviètic no podem copsar cap evolució ideològica en les opinions, sinó tan sols accentuació del grau de duresa de les crítiques. Per tant, ens centrarem a examinar quins eren els aspectes que despertaven les ires del comentarista, i com eren combatuts en clau catòlica i seguint la doctrina papal. Al mateix temps, aquesta anàlisi ens permetrà oferir algunes mostres de l'estil contundent, agressiu i mordaç del periodista. Malgrat que estava encarregat d'una secció de comentari de l'actualitat estrangera, i per tant el to que caldria esperar seria distant, fred i objectiu, l'autor no podia evitar implicar-se, interpretar la realitat, expressar la pròpia opinió i prendre partit per la part amb la qual se sentia més identificat.

Durant l'any 1924, el comentarista va estar molt pendent de l'obra d'expansió del bolxevisme arreu d'Europa i, principalment, a França, on el govern d'esquerres estrenyia les relacions amb el comunisme, fet que a la vegada significava un allunyament progressiu de Roma:

El Gobierno francés ha hecho ya público su programa político. «Ni Roma ni Moscou», habían dicho los radicales, pero la realidad demuestra que serán reanudadas las relaciones con Moscou e interrumpidas las que M. Briand renovó con el Vaticano.

[...] Con el Vaticano cree el Gobierno de las izquierdas que no tiene Francia vínculo alguno, en cambio, para la reanudación de las relaciones con los Soviets, M. Herriot alega la fraternidad de las armas que unió a los dos países durante la guerra, sin hacer mención de que los Soviets, burlándose de la fraternidad, traicionaron a sus aliados firmando la paz de Brest-Litovsk. Claro que la Santa Sede no puede ofrecer a los grandes capitalistas de las izquierdas francesas ninguna concesión petrolífera ni ningún asunto que pueda traducirse en francos.²⁹⁵

²⁹⁵ Omar, «Política interior francesa», *LN*, núm. 10.031, 19.06.1924, p. 2.

Segons l'analista, aquest enfortiment dels llaços entre París i Moscou estava directament relacionat amb la decisió del govern francès d'aplicar les lleis laiques a l'ensenyament de tots els territoris. Les protestes d'algunes zones notòriament cristianes contra aquestes lleis eren interpretades pels diaris francesos com a manifestacions separatistes. En el seguiment de la qüestió Manuel Brunet es va mostrar molest, al·legant que la premsa manipulava l'opinió pública i propiciava l'agitació social en diversos territoris.²⁹⁶ D'altra banda, Brunet creia que darrere totes aquestes mesures també s'hi amagava la mà de la maçoneria:

Quien manda, pues, en el Palacio Borbón es el Gran Oriente de Francia. De aquí que la Cámara se empeñe en implantar las leyes laicas y escolares en Alsacia y Lorena, faltando a la palabra dada por diferentes Gobiernos a las regiones reconquistadas.²⁹⁷

Mesos més tard, el periodista va continuar criticant durament la forma com gràcies a la pèssima gestió del seu govern França s'havia convertit en un satèl·lit del sistema soviètic:

El comunismo en los países en que no es servido por hombres de una inteligencia extraordinaria se convierte fácilmente en un instrumento de la influencia rusa. En tiempos del zarismo los gobiernos rusos necesitaban pagar ciertas campañas de Prensa. Ahora igual que entonces, Rusia tiene unos instrumentos de propaganda nacional.²⁹⁸

Si centrem la nostra atenció en els comentaris de Manuel Brunet de la situació a Rússia, podem observar diversos exemples del seu to irat envers el règim estalinista que, com el feixisme de Mussolini, amb el temps havia aconseguit eliminar tota forma d'oposició i havia acabat instaurant una dictadura. Arran d'una crisi econòmica a Rússia, l'autor va acusar el seu govern d'hipòcrita i interessat:

En la región del Volga inferior ha quedado destruída más de la mitad de la cosecha. La Prensa rusa dice que no es posible todavía tener datos concretos de las cosechas, porque las estadísticas oficiales son todavía incompletas.

[...] En estas cuestiones la capacidad del Gobierno soviético parece reducirse a recoger estadísticas. En 1921 los Soviets tuvieron que aceptar limosna de todos los países del mundo, incluso de la Santa Sede. Después, cuando había pasado el peligro, las misiones de socorro fueron echadas de Rusia, porque el Gobierno estimaba que era indeseable la presencia de esos representantes de países capitalistas. Sin embargo, tanto en 1921 como ahora, el Gobierno ha

²⁹⁶ Omar, «La protesta de Alsacia y Lorena», *LN*, núm. 10.046, 06.07.1924, p. 2; «La protesta de Alsacia», núm. 10.060, 23.07.1924, p. 2; «Los comunistas franceses», núm. 10.047, 24.07.1924, p. 2 i «La persecución religiosa en Francia», núm. 10.109, 18.09.1924, p. 2.

²⁹⁷ Omar, «Las logias en la Cámara francesa», *LN*, *op. cit.*, p. 3

²⁹⁸ Omar, «Las campañas de los comunistas franceses», *LN*, 11.523, 26.03.1929, p. 2.

tenido dinero suficiente para mantener un puñado de gente pintoresca en cada país, con la misión de fomentar el advenimiento universal de los Soviets.²⁹⁹

Al cap de pocs dies, l'autor tornava a carregar les tintes, en aquest cas contra el despotisme hipòcrita del Soviet envers el nacionalisme de les minories ètniques, degut a la rebel·lió de Geòrgia contra el domini rus:

Se da el caso curioso de que los bolcheviques son partidarios de la independencia de todos los pueblos que están muy lejos de sus fronteras, pero cuando se trata de algún vecino, como en el presente caso de la rebelión de Georgia, los Soviets contestan a las aspiraciones del pueblo con un intenso bombardeo.³⁰⁰

I al finals del mateix any, en un article de Nadal de 1924, amb motiu de l'inici de l'Any Sant va contraposar el catolicisme al comunisme, destacant la capacitat de mobilització de la doctrina cristiana:

Sólo el catolicismo puede permitirse esas grandes movilizaciones periódicas de gentes de todas las razas y naciones. [...] En estos momentos en que la III Internacional pretende que el Kremlin es el centro de la tierra y que la moral de la lucha de clases y de la guerra civil debe conquistar el mundo, la Iglesia católica ofrece al orbe la paz romana, la paz cristiana, cimentadas en una organización jerárquica perfecta y en un credo luminoso y armónico.³⁰¹

Respecte aquesta qüestió, en una altra ocasió encara va ésser més dur envers el règim soviètic, i en va atacar principalment el foment de l'ateisme:

Jamás la malicia humana había llegado al refinamiento de esos semiasiáticos, esclavos durante siglos del zarismo, y ahora del bolchevismo. Si esto no es el Anticristo, vale la pena de tener compasión de las generaciones venideras.³⁰²

Ja des de les pàgines de *La Publicitat*, va continuar repetint la mateixa idea, però des d'un punt de vista encara més personal i subjectiu:

Els Soviets han decidit descristianitzar la Santa Rússia i bolxevitzar-la de soca-rel. I l'obra fa grans progressos. [...] De fet, només el socialisme anglès respecta les idees religioses i és l'única massa

²⁹⁹ Omar, «La amenaza de hambre en Rusia», *LN*, núm. 10.096, 03.09.1924, p. 2. Aquesta idea va ésser represa el 1936 en un article a *La Veu de Catalunya*, la qual cosa ens demostra que Manuel Brunet sempre va prestar atenció a aquesta qüestió. En l'article, manifestava la seva perplexitat davant el dispendi rus en propaganda a l'estranger, havent-hi al país una situació de crisi i fam: «¿Com s'explica – sentireu preguntar a molta gent – aquest afany de proselitisme de la Rússia famèlica? ¿No els sortiria més a compte als pobres russos que el Govern soviètic gastés en pa i carn el que destina a la propaganda del comunisme a tot el món? Amb el que els Soviets despenen a Espanya deurien poder menjar uns quants milers de russos» (Manuel Brunet, «El proselitisme soviètic», *LVC*, núm. 12.400, 18.03.1936, p. 11).

³⁰⁰ Omar, «El puesto del mariscal Lyautey», *LN*, núm. 10.106, 14.09.1924, p. 2.

³⁰¹ Omar, «El Año Jubilar», *LN*, núm. 10.193, 25.12.1924, p. 3.

³⁰² Omar, «La luchas de los Soviets contra el cristianismo», *LN*, núm. 10.345, 20.06.1925, p. 2.

organitzada que creu que el cristianisme encara pot fer una altra revolució. Com tots els altres socialismes continentals, el comunisme rus és anti-religiós i s'atén a la frase de Lenin: «La religió és l'opi dels pobles». En temps de Lenin, al costat de les esglésies més freqüentades era posada, a títol d'avís, aquesta frase. En temps de Stalin ha començat una veritable persecució religiosa digna d'un país atrotinat governat per fanàtics.

[...] ¿No es podria limitar el socialisme a redimir-nos econòmicament? El programa ja és prou ambiciós, tan ambiciós que quan el poseu en pràctica, com a Rússia, us esclata a les mans.³⁰³

Amb motiu de l'entrada de Rússia a la Societat de Nacions, el periodista es va mostrar perplex davant la connivència de molts estats europeus i va expressar la seva desaprovació, perquè considerava perillós que l'amenaça estalinista anés conquerint quotes de poder i d'influència en política exterior, amb la consegüent complicació de la situació per als catòlics europeus:

La manera com s'ha produït l'entrada de Rússia a la Lliga de Nacions és per descoratjar els millors devots de la institució wilsoniana. [...] Set nacions s'han abstingut de votar a favor i altres tres, Suïssa, Holanda i Portugal, ha votat en contra. Mereix una atenció especial Mr. De Valera, el president de l'Estat Lliure d'Irlanda, que ha dit que, en nom dels cristians, havia de protestar contra la inexistència de tota mena de llibertat religiosa a Rússia i contra la campanya satànica dels «Sense Déu». [...] Els nostres separatistes no deuen ignorar que Mr. De Valera és més separatista que ells i que, sota la seva actuació, Irlanda reconquista la independència absoluta i ha conquistat ja la simpatia del món. [...] I ara preparem-nos per veure com intriga Rússia a Ginebra i com des de Ginebra és dirigida la campanya comunista internacional. Ja no caldrà que els agitadors vagin a rebre instruccions a Moscou. Ginebra és molt més a prop. Moscou s'ha situat al centre d'Europa.³⁰⁴

Finalment, per acabar aquest repàs de la visió del comunisme per part de Manuel Brunet durant els anys previs a la Guerra Civil, destacarem una dura crítica llançada des de les pàgines de *La Veu* amb motiu de la celebració de l'1 de maig, declarada festa del treball. Aquesta diada va permetre al periodista atacar de nou el règim soviètic, aquesta vegada des del seu vessant econòmic, un àmbit en el qual també considerava fallides les polítiques comunistes. La corroboració d'aquest fet i la demonització del capitalisme comportaven la desil·lusió dels homes educats sota la cultura comunista, i a més obtenien com a resultat un poble encara més empobrit que amb el capitalisme catòlic:

³⁰³ Manuel Brunet, «Nadal a Rússia», *LP*, núm. 17.387., 25.12.1933, p. 1.

³⁰⁴ Manuel Brunet, «Moscou al centre d'Europa», *LVC*, núm. 11.939, 20.09.1934, p. 1. En l'article «Sota el signe de la falç i el martell» (*LVC*, núm. 12.354, 24.01.1936, p. 11), denunciava que aquest proselitisme arribés fins i tot a Espanya on, segons la seva opinió, el comunisme dictava les instruccions als delegats espanyols, una pràctica qualificada com a «mostra del maquiavelisme moscovita».

El seu cervell eixorc li diu que el treball només és una necessitat econòmica i per això no sap res de l'amor al treball i a la feina ben feta, i només el preocupa treballar amb la màxima economia i guanyar el pa no suant-lo gaire; i d'això, que és molt humà si no es pren en termes absoluts, en fan una religió absoluta, l'únic ideal de la vida.

[...] El socialisme té dues cares. L'odi al treball i a la feina ben feta és una heretgia quan es tracta de servir a l'Estat socialista. Però l'Estat socialista també té patrons i capatassos, paga més malament l'obrer que en règim de llibertat, no li reconeix cap dret i no suprimeix la fam. L'Estat socialista exigeix que l'adorin i, pitjor que els tsars, pretén acaparar tota mena de noció de l'espiritual i convertir l'home en un esclau.³⁰⁵

Ja en plena postguerra, i en el transcurs de la segona guerra mundial, Manuel Brunet no es va cansar d'atribuir als «Sin Dios»,³⁰⁶ una vegada i una altra, part de la culpa de l'esclat de la guerra. L'any 1940, arran de la mort de Trotsky, el periodista contraposava la figura d'aquest amb la d'Stalin, per poder comparar les qualitats i les dots de cadascú. El dictador rus no sortia gaire ben parat de l'anàlisi:

Trotsky era un fanático de la revolución, mientras que Stalin es el tipo perfecto del tirano oriental. Trotsky ha sido un charlatán, un hombre de letras, de peña de café; escribía muy bien y había sido crítico de arte, especializado en pintura francesa moderna. Stalin no tiene nada de romántico, ni de charlatán, es más bien un taciturno; no tiene nada de artista, pero tiene ideas muy claras sobre el arte de mantenerse en el poder.³⁰⁷

Josef Stalin sempre va ésser presentat per Manuel Brunet com un dictador terrible, implacable, i amb una gran ambició de poder. Les ànsies d'expansió del règim soviètic el convertien en la principal amenaça per a l'estabilitat d'Europa. En aquest sentit, en un primer moment Brunet va creure que el nazisme alemany seria qui acabaria amb el comunisme,³⁰⁸ però posteriorment va defensar la idea que el que calia era una reconducció de la situació molt més àmplia, que afectés tota Europa i que estigués basada en el pilar de la fe, la doctrina cristiana.³⁰⁹ Les evolucions de la guerra, d'altra banda, anaven oferint exemples d'atrocitats comunistes, que eren utilitzades per Manuel

³⁰⁵ Manuel Brunet, «El primer de maig», *LVC*, núm. 12.126, 01.05.1935, p. 1.

³⁰⁶ Romano, «Tonterías bolcheviques», *Destino*, núm. 219, 27.09.1941, p. 2.

³⁰⁷ Romano, «Trotsky y Stalin», *Destino*, núm. 163, 31.08.1940, p. 3. Cal dir, però, que Brunet havia fet un seguiment de la rivalitat dels dos líders comunistes al llarg de la seva carrera, condemnant sempre les fórmules de repressió dictatorial ordenades per Stalin (D'entre tots els articles dedicats a aquesta qüestió, destaquen «El final de la lucha Stalin-Trotsky», *LN*, núm. 11.152, 18.01.1928, p. 2; i «Trotsky, en Siberia», *LN*, núm. 11.361, 18.09.1928, p. 2; tots dos signats amb el pseudònim Omar).

³⁰⁸ Romano, «Actualidades rusas», *Destino*, núm. 207, 05.07.1941, p. 2.

³⁰⁹ Romano, «El nuevo orden cristiano», *Destino*, núm. 273, 10.10.1942, p. 3.

Brunet per reafirmar les seves teories. En un cas, fins i tot tractava el tema amb sarcasme:

Los bolcheviques han puesto en práctica una idea, una idea completamente bolchevique. Han reclutado un ejército de perros y a cada perro le han puesto una albarda llena de explosivos. Tenían los perros la perra misión de penetrar en las líneas alemanas hasta que cualquier rozamiento del bombífero animal provocara la explosión de su carga de bombas. Y entonces, ¡adiós perro! Porque el perro volaba pulverizado. Decididamente, en Rusia no se puede ser ni perro.³¹⁰

L'autor, però, va recuperar un to greu davant l'anunci de la descoberta per part de les tropes alemanyes de diverses fosses al bosc de Katyn, que testimoniaven el genocidi del poble romanès:

Mal asunto este del bosque de Katyn. He aquí que cuando el bolchevique creía perfecto su disfraz de cordero, de pacificador de pueblos, el rabo, rabo de lobo rapaz y sanguinario, le ha comprometido. [...] El sitio había sido cuidadosamente elegido. [...] En la fosa común, gigantesco pudridero, los diez mil cadáveres se pudrirían hasta el fin de los siglos.

[...] No era este el único cementerio clandestino. El deshielo ha permitido ya inspeccionar los bosques del Sur y han sido hallados otros cementerios clandestinos en los cuales fueron probablemente inhumados muchos rumanos.

[...] Inútil esperar una reacción positiva ante el crimen del bosque de Katyn. Hasta ahora ninguna de las naciones que han mantenido relaciones con los Soviets ha reconocido su pecado. La llamada política realista ha permitido a los Soviets vivir un cuarto de siglo. Y en la actualidad, gracias a esa política realista, sus aliados no pueden abandonar al aliado incómodo. Però, afortunadamente, tampoco ella puede separarse de ellos. Y la cabeza del bolchevique sirve de yunque al martillo del Ejército alemán. Ha sido ésta la única ventaja de la política realista.³¹¹

En definitiva, Manuel Brunet es feia seves les declaracions dels analistes europeus que declaraven que l'únic antídote contra el sistema soviètic era el cristianisme, de qualsevol tipus:

¿No hay remedio alguno contra el comunismo? –se preguntan muchas personas.

Es curioso que la Prensa suiza, tanto la católica como la protestante, con insistencia machacona, repita siempre, y sin obedecer a ninguna consigna, que el único remedio contra el comunismo, contra la inmoralidad congénita suya y la que pretende extirpar, es el cristianismo. Por haberse apartado del cristianismo las principales ideologías en pugna sufrimos esta guerra catastrófica que tiene todos los caracteres de un azote de Dios, dicen con frecuencia los diarios suizos.³¹²

³¹⁰ Romano, «Guerra perricida», *Destino*, núm. 255, 06.06.1942, p. 2.

³¹¹ Romano, «El bosque de Katyn », *Destino*, núm. 302, 01.05.1943, p. 2.

³¹² Romano, «Eficacia social del cristianismo», *Destino*, núm. 309, 19.06.1943, p. 2.

Recordem com anys enrere Manuel Brunet ja havia denunciat la descristianització principalment de França i l'excés de propaganda soviètica arreu d'Europa, amb la qual cosa el periodista, com ja havia fet en èpoques precedents, continuava defensant l'actuació del Papa per intentar evitar la guerra i salvaguardar l'autoritat moral del catolicisme com a fórmula per combatre no només l'ofensiva soviètica sinó també, tal com hem vist respecte al feixisme italià, contra tota forma de totalitarisme. El 1941, amb motiu de la mort del Papa Pius XI, l'analista va escriure:

Pío XI es el protomártir de la guerra. Ofreció a Dios su vida en evitación de la guerra. Pero he aquí que Dios aceptó esa vida y dejó que los hombres hiciéramos la guerra. ¡Cuán cierto es que los designios de la Providencia son inescrutables! Lo son especialmente cuando contemplamos la historia sin perspectiva; pero a la luz de la interpretación espiritualista de la historia nos es permitido ver en ella como la mano de Dios saca partido incluso de nuestros errores.

[...] Pío XI reinó en un período colocado entre dos grandes guerras, guerras que tienden a torcer el curso de la historia, a hundir unos imperios y a crear otros. No es extraño, pues, que esta época diera un Papa imperialista en el sentido espiritual de la palabra. Mientras los hombres se esforzaban por construir esos monumentos políticos destinados a una desaparición más o menos rápida, el Pontífice Máximo trabajaba en la reconstrucción de este imperio que el Evangelio denomina modestamente el Reino de Dios.

[...] Si la maldad humana no ha hecho posible la evitación de la guerra, que, por lo menos, el sacrificio generoso de Pío XI, aceptado poco después de reiterado públicamente, sirva para instaurar en el mundo esa paz con justicia que es el lema del escudo de su discípulo predilecto, el actual Papa Pío XII.³¹³

La cita és una mica llarga, però és molt útil a l'hora de demostrar la crítica al règim comunista i la fe cega i sense reserves en la figura del Papa. El periodista intentava argumentar que el Vaticà havia fet diverses crides a l'ordre i a la pau, les quals no havien estat escoltades. Un any més tard, continuava defensant el pontífex, ara Pius XII. Va destacar-ne el sofriment davant els esdeveniments que assolaven Europa, i va exculpar-lo de qualsevol responsabilitat sobre l'esclat de la catàstrofe bèl·lica:

Como si fuera una de esas bendiciones papales que ostentan el retrato del Pontífice, la noticia nos ha sido traída de Roma. No diremos que haya salido del Vaticano, pero sí que ha sido discretamente verificada en el mismo palacio apostólico.

-¿Y el Papa?- preguntamos. ¡Cuánto debe sufrir este hombre!

-Pío XII duerme en el suelo. Desde que estalló la guerra duerme sobre una tabla.

[...] Después de una jornada de trabajo agotador, dormir en el suelo debe ser la más severa de las mortificaciones. Y si el penitente es un sexagenario, como en el caso de Pío XII, el procedimiento

³¹³ Romano, «A la memoria de Pío XI», *Destino*, núm. 188, 22.03.1941, p. 2-3.

de mortificació no puede ser más cruel. [...] Pío XII, ese Eugenio Pacelli que subió al altar apenas iniciada su juventud, debe figurar en la categoría del penitente inocente, el penitente mártir. [...] En nuestro mundo cruel sólo el Papa está a la altura de la misión. La presencia en la nave de San Pedro de un Pontífice de la calidad espiritual de su santidad Pío XII debe hacernos pensar que Dios todavía tiene compasión del mundo.³¹⁴

La demostració del sofriment del Papa va quedar immortalitzada per un article amb el qual *Destino* obria el primer número de l'any 1944, precisament el dia de Cap d'Any. Es tracta d'un editorial signat sense pseudònim que denota una devoció fervent envers la figura del pontífex. A més, va acompanyat d'una fotografia de gran eloqüència que reforça el missatge: el Papa, davant la multitud, pregant al cel amb els braços en forma de creu. Com no podia ésser d'altra manera, l'article es titulava «Brazos en cruz»:

La tragedia que devasta el Mundo ha popularizado la imagen de Pío XII brazos en cruz. De pie o de rodillas, [...] todo el pueblo romano ha visto a Pío XII brazos en cruz. [...] El único inocente, el inocente del Vaticano, es también el que mejor se da cuenta de que el poder de las tinieblas se ha enseñoreado del Mundo. Ante el nacionalismo idolátrico y homicida, quintaesencia del orgullo humano, el inocente del Vaticano se ha convertido en el penitente número uno.

[...] Brazos en cruz el inocente del Vaticano, el único contra el que no se levantan las piedras en los días de desesperación, inculca al Mundo la única ley que puede salvarlo. [...] En el orden moral, nadie puede superar esta doctrina: políticamente, ningún jefe de la guerra ha dicho tanto ni tan concreto.³¹⁵

L'article és un dels exemples més clars d'interpretació de la realitat en clau vaticana per part del comentarista, i una de les manifestacions més rotundes de suport i adhesió als postulats papals que hem localitzat. D'altra banda, en aquest article es pot apreciar com bona part del cos de doctrina de Manuel Brunet de rebuig als totalitarismes es basava en les manifestacions que provenien del Vaticà.

Acabada la segona guerra mundial, Manuel Brunet va escriure un article en el qual repassava l'actuació de la Santa Seu durant la guerra, i s'hi pot apreciar la justificació de totes les accions empreses pel Vaticà durant el conflicte. D'una banda, va repassar les diverses crides a la pau fetes per Pius XI i el llavors encara cardenal Eugenio Pacelli davant l'assassinat del canceller austríac Dollfuss el 1934. De l'altra, va afirmar que el Vaticà «fue la única cancillería que no se equivocó sobre los planes de

³¹⁴ Romano, «El penitente del Vaticano», *Destino*, núm. 248, 18.04.1942, p. 2-3.

³¹⁵ Manuel Brunet, «Brazos en cruz», *Destino*, núm. 337, 01.01.1944, p. 1.

Hitler. [...] Nadie estuvo a tal altura en aquella época». ³¹⁶ El periodista defensava a ultrança la política papal, i això el portava a (re)interpretar els fets transcorreguts en clau catòlica per oferir-la als seus lectors des d'un prisma que permetés tranquil·litzar les consciències de més d'un catòlic català i espanyol, Aquests es devien sentir més alleujats amb la signatura d'un Concordat entre el Vaticà i Espanya pel qual, segons el comentari de Manuel Brunet, ³¹⁷ es restituïen les relacions trencades per la República espanyola i s'estrenyien els llaços de col·laboració entre els dos països. En tots els comentaris d'aquest tipus no s'hi observa cap indicatiu de qüestionament a l'actuació del pontífex –segurament la censura no l'hauria deixat passar–, sinó tot el contrari, la convicció ferma que, en tot el conflicte, l'únic govern amb capacitat d'obrar tal com ho requeria la delicada situació del moment havia estat el del Vaticà.

Retornem ara a la confrontació amb el comunisme. Acabada la guerra, tot i que la majoria dels totalitarismes que havien entrat en conflicte amb la Santa Seu havien estat derrotats pels aliats, el règim comunista encara persistia. Davant aquest nou ordre de coses, l'escenari quedava molt més clar. En el panorama de postguerra mundial, s'establien uns enfrontaments velats, protagonitzats a un bàndol per Rússia, que defensava el sistema econòmic comunista i l'ateisme en el terreny moral; i els Estats Units i el Vaticà a l'altre, que eren els valedors del capitalisme econòmic i la religió catòlica, respectivament. Les cartes, per tant, estaven sobre la taula, i Manuel Brunet podia desplegar llavors totes les armes que tenia a l'abast per llançar la seva ofensiva contra el sistema soviètic. No va perdre l'ocasió de fer-ho, i per tant el podem considerar un fidel escuder del Vaticà, amb els seus atacs al comunisme sota el paraigua vaticanista:

[...] En sus propagandas Moscú y Washington han coincidido en reconocer que el cristianismo y el comunismo se disputan el mundo. Sólo los malos observadores podían dudar de que la lucha planteada por el comunismo tiene todas las características de una guerra religiosa, la más cruel que ha visto el mundo. Y seguirían equivocándose los que creyeran que los Estados Unidos, gran potencia capitalista, sólo se mueven por intereses materiales. Está escrito que no sólo de pan vive el hombre y, a Dios gracias, el país de civilización material más avanzada es también el campeón del idealismo. En esta guerra ideológica, Washington es Roma y Moscú es Cartago. ³¹⁸

³¹⁶ Romano, «La Santa Sede ante la última guerra mundial», *Destino*, núm. 744, 10.11.1951, p. 10.

³¹⁷ Manuel Brunet, «El nuevo Concordato», *Destino*, núm. 839, 05.09.1953, p. 1.

³¹⁸ Romano, «La doctrina Truman», *Destino*, núm. 516, 17.06.1947, p. 5.

Uns mesos més tard, el comentarista va reblar el clau contraposant directament el comunisme al cristianisme, sense possibilitat de sortir d'aquesta dicotomia en el terreny moral:

Si el anticomunismo se redujera a un anti, estaríamos definitivamente perdidos. [...] El Papa Pío XII no habla nunca de anticomunismo. [...] Y no es por motivos de orden diplomático o político que el Papa no usa esta palabra: no la usa porque el anticomunismo no es nada, y porque él es el jefe de algo tan positivo como el catolicismo [...]. El catolicismo es algo más que el contraveneno del comunismo: es una fuente de agua viva y quien beba de esta agua no tendrá nunca más sed, dijo el mismo Jesucristo. En los países cristianizados, la inmensa mayoría de los que intentan escapar del cristianismo caen en el ateísmo y ese ateísmo deriva fatalmente a la desesperación, tanto si toma una forma feroz como si se reviste de una forma de escepticismo o socarronería. [...] Decirse anticomunista no es decir nada: en estos momentos, o se es comunista o cristiano.³¹⁹

Manuel Brunet va insistir de manera reiterada en la mateixa idea, i va intensificar gradualment la força de la seva protesta contra el comunisme. En un exemple de 1949, es deixava anar amb una ofensiva brutal:

Dos hazañas muy importantes se ha apuntado el Poder de las Tinieblas desde la caída de nuestros primeros padres: la crucifixión de Jesucristo y la elaboración de la doctrina del comunismo ateo. El comunismo es una réplica diabólica de toda la moral del Evangelio, punto por punto. Destruída la idea evangélica de que Dios es nuestro padre y que, por consiguiente, todos los hombres somos hermanos con la obligación de amarnos los unos a los otros, se llega a a hacer del mundo un infierno. Negada la existencia de Dios, no queda otro dios posible que el déspota. Sobre estas bases el comunismo levanta una concepción de una lógica brutal e inhumana. El mundo es nuestro –dice el comunismo-.³²⁰

A banda de la contraposició entre comunisme i cristianisme, cal fer notar la restricció de la veritat cristiana a la doctrina catòlica; és a dir, el Papa era l'única veu autoritzada per criticar el comunisme. Si bé hem vist anteriorment que en anys previs qualsevol forma de cristianisme era vàlida per combatre el comunisme, a mesura que passaven els anys Manuel Brunet va anar radicalitzant la seva posició, i tan sols va acceptar el catolicisme com a única veritat dins totes les variants del corpus doctrinari cristià. En aquest sentit,

³¹⁹ Romano, «Cristianismo y comunismo», *Destino*, núm. 531, 20.09.1947, p. 5.

³²⁰ Romano, «Los procesos de Budapest y París», *Destino*, núm. 601, 12.02.1949, p. 5. Un altre exemple del mateix to airat el trobem a un altre article titulat com la cita anterior «Cristianismo y comunismo» (*Destino*, núm. 624, 23.07.1949, p. 5) en el qual, a més de comentar l'excomunió de tots aquells catòlics que propaguessin idees comunistes, expressava obertament la rivalitat dels dos sistemes: «Cualquier comunista sabe, cuando no por el estudio por sentimiento, que el catolicismo, o sea el verdadero cristianismo, es su enemigo natural. No hay, pues, conllevancia posible entre catolicismo y comunismo». Els arguments utilitzats per fonamentar aquesta idea són els mateixos que a la cita transcrita, però exposats de forma més desenvolupada.

creiem que hi té una importància cabdal el fet d'escriure des d'un país governat per la dictadura franquista, que sustentava el seu poder en el terreny moral en una Església catòlica marcadament integrista i reaccionària. Malgrat tot, i vista la trajectòria ideològica del periodista, creiem que Brunet no havia de fer equilibris en aquest terreny per adaptar la seva opinió als cànons establerts perquè, com ha quedat demostrat al llarg de les pàgines precedents, la fe cristiana catòlica constituïa un dels pilars bàsics de la seva ideologia.

3.1.3.3. LA SEGONA GUERRA MUNDIAL VISTA PER A *DESTINO*

En les pàgines següents exposarem de forma general els trets característics de l'anàlisi de la segona guerra mundial que Manuel Brunet va dur a terme per a la revista *Destino*, una publicació fundada per Ignasi Agustí, Josep Vergés i Joan Ramon Masoliver. El setmanari havia nascut a Burgos, territori "nacional", durant els anys 1937-1939, però els seus responsables havien decidit continuar publicant-lo a Barcelona:

Destinada a un públic en bona part perdedor, l'objectiu primordial va ser explicar la transcendència de la victòria, vista com el restabliment de la normalitat de la societat espanyola, que, amb l'eliminació del parèntesi «liberal», recupera les essències més pures i definidores: l'espiritualitat catòlica i missionera i la unitat geogràfica, espiritual i cultural; en darrer terme, l'espanyolitat.³²¹

Fins el 1945 el seu nom complet va ésser *Destino. Política de unidad*, delatant els seus orígens falangistes, però a partir de l'estiu d'aquell any, el títol va ésser amputat, i va quedar reduït tan sols al nom *Destino*,³²² a través del qual ens hi referirem sempre per simplificar les referències.

Els articles de Manuel Brunet estaven inclosos a la secció «El Mundo y la política», signada amb el significatiu pseudònim "Romano", que delatava la seva posició vaticanista davant dels fets. D'aquesta manera, l'autor va recuperar la seva especialització com a analista d'afers estrangers i es va convertir en un dels pocs periodistes catalans (segurament l'únic) que va comentar per al públic català les dues guerres mundials, un aspecte que el singularitza dins la història del periodisme a Catalunya.

³²¹ Pilar Cabellos i Mínguez i Eulàlia Pérez i Vallverdú, «*Destino. Política de unidad (1939-1946)*. Tres aspectes de l'inici d'una transformació obligada», *Els Marges*, núm. 37, 1987, p. 22.

³²² L. Arañó i F. Vilanova, «Introducción. Escribir sobre la guerra mundial en la España franquista: entre la "sumisión nobilísima" y la complicidad ideológica», dins *Un mundo en Guerra. Crónicas de la Segunda Guerra Mundial*, op. cit., n. 1, p. 79.

Cenyirem aquest capítol als articles publicats els anys corresponents al conflicte bèl·lic, tot i que ampliarem el repàs amb alguns exemples significatius dels primers anys de postguerra, que il·lustren la disposició de l'escenari polític mundial als inicis de la guerra freda i el punt de vista de Manuel Brunet sobre els dos blocs enfrontats. D'altra banda, davant l'abundància de material (un article setmanal durant sis anys), ens hem vist obligats a fer una tria d'aquells textos que creiem més rellevants que fan referència directa a les evolucions de la guerra. No hem inclòs aquí, per tant, els comentaris analítics del periodista sobre feixisme, nazisme, comunisme i catolicisme, perquè ja els hem repassat amb profunditat al bloc anterior. Ens hi referirem tan sols quan siguin necessaris per entendre el posicionament de l'autor, però intentarem evitar les reiteracions innecessàries.

Finalment, abans d'entrar en matèria, hem d'assenyalar que es tracta d'un repàs de la producció periodística de Manuel Brunet, i no d'un estudi general sobre les visions periodístiques espanyoles (i catalanes) sobre la guerra. Aquesta tasca ingent, sortosament, ja ha estat realitzada i publicada recentment per Laia Arañó i Francesc Vilanova, amb el títol *Un mundo en guerra. Crónicas españolas de la segunda guerra mundial*. Aquest volum, que ja hem citat amb anterioritat, ha estat de gran utilitat per situar l'àmbit d'estudi i observar el posicionament i particularitats dels articles de Manuel Brunet davant dels fets i respecte a la resta de publicacions existents al moment.

3.1.3.3.1. «El mundo y la política», un referent de *Destino*

El primer article de Manuel Brunet a la revista *Destino* es titula «La cobardía de la mediocridad», i el trobem el 18 de maig de 1940, al número 149 de la publicació. En aquest cas, com passaria en els tres números següents, no es tracta d'un article de la secció «El mundo y la política», sinó d'un comentari general de política internacional ubicat a primera pàgina

A partir del número 153, però, les anàlisis del comentarista van passar a configurar la secció esmentada, que gaudia de major amplitud (fins l'estiu de 1943 cobria dues pàgines de la revista) i contenia diversos articles del mateix autor. Al cap de poc temps, aquesta secció es va convertir en un referent de la publicació per les seves anàlisis de les evolucions de la guerra.

A diferència dels comentaris de la primera guerra mundial en què «descargolava telegrams», s'extreu dels seus articles que l'autor llavors prenia com a fonts d'informació diversos diaris estrangers, principalment suïssos. No obstant això, en

alguna ocasió el periodista es devia queixar al director de *Destino* de manca de materials per informar-se, i devia demanar-li que realitzés alguna gestió al respecte. En resposta a la petició, des de la redacció Ignasi Agustí va escriure-li que faria el possible per intentar fornir-lo de revistes especialitzades:

Me pides información. Yo te envío todo lo que recibimos, que ahora no es mucho. Para facilitar tu trabajo te ruego me indiques si te interesaría recibir el *Candide* y *Gringoire*, así como alguna revista italiana, *Tempo*, *Oggi* y prensa diaria de los dos países. Haríamos desde aquí una suscripción a tu nombre directamente y te serían servidos los ejemplares que necesites.³²³

Tal com hem comentat més amunt³²⁴ i va afirmar públicament el mateix Manuel Brunet, en aquells anys vivia «en un pueblo sin radio, con pocos diarios y con la obligación de escribir».³²⁵ Malgrat les dificultats, el periodista va prendre com a referents revistes i diaris estrangers. En els seus articles, va citar com a fonts principalment *Le Temps* (amb Paul Gentizon com a analista de referència), *Journal de Genève*, *Tribune de Lausanne*, *Petit Journal*, *Gazette de Lausanne*, *Action Française*, *Revue de Genève*, *Gringoire*, *Candide* o la *Fiera Letteraria*, alguns dels quals ja havien estat models de *Mirador*. El periodista sovint recollia elements d'aquestes publicacions per tal de comentar-les ell mateix, a favor o en contra. Aquestes fonts eren cabdals per als seus articles, ja que aquests s'havien de caracteritzar per una àmplia cobertura de l'actualitat internacional. En aquest sentit, una vegada més l'autor va demostrar la seva versatilitat, argumentant i opinant sobre qualsevol tema, encara que es tractés d'una realitat completament allunyada a la catalana, espanyola, o europea. Carles Sentís, en un intercanvi habitual d'impressions amb Brunet sobre la conjuntura política del moment, va elogiar precisament la qualitat dels seus articles, únics a la premsa espanyola:

En quant a la situació general o internacional tu en saps per donar i per vendre. Els teus comentaris del *Destino* són d'un to i d'una envergadura que la premsa espanyola no coneix pas. Potser ací són molt pocs que se n'adonin –no a Barcelona!– perquè en principi no llegiran mai un diari de “provincias”. No obstant a certs esperits fins no se'ls escapa aquesta pàgina que resumeix un ofici, un gust i una cultura.³²⁶

Cal destacar que Manuel Brunet es va mantenir fidel al seu mètode de treball, fins i tot de forma encara més accentuada. Va continuar caracteritzant-se com un periodista de

³²³ Carta d'Ignasi Agustí a Manuel Brunet, 06.11.1940, Fons Manuel Brunet i Solà, UdG.

³²⁴ Carta de Manuel Brunet a Joan Llongueras, 19.03.1942. Fons Joan Llongueras i Badia, BNC. Vegeu l'extracte que esmenta aquesta qüestió a la pàgina 187-188.

³²⁵ Romano, «Frenesí de noticias», *Destino*, núm. 308, 12.06.1943, p. 3.

³²⁶ Carta de Carles Sentís a Manuel Brunet, 08.12.1943, Fons Manuel Brunet i Solà, UdG.

taula, de tertúlia. Durant aquesta època, i degut al seu retir voluntari a l'Empordà, compartia hores de conversa amb els integrants dels cercles culturals figuerencs.³²⁷

Tal com passava durant els anys anteriors a la Guerra Civil, el periodista es fixava en un dels temes d'actualitat per després recollir-ne opinions diverses. A través de les converses acabava confegint el seu propi discurs, que era el que després es podia llegir a les pàgines de la seva secció a *Destino*.

Hem d'assenyalar, no obstant això, que a diferència dels comentaris que hem vist sobre la primera guerra mundial els textos de Manuel Brunet en aquesta etapa no comentaven tant les evolucions militars del conflicte sinó la significació de les paraules dels dirigents polítics, els discursos, la transcendència dels comunicats... Així com entre 1916 i 1918 els seus articles estaven acompanyats d'un mapa amb la situació dels diversos fronts i il·lustraven i interpretaven la guerra de posicions sense donar gaires oportunitats a les opinions personals del cronista, la secció «El mundo y la política» tenia un caràcter ideològic més marcat, tallat a la mida del seu autor, i hi escassejaven els temes purament militars, reservats als escenaris del Pacífic o territoris àrabs. Les anàlisis que s'hi publicaven pretenien il·lustrar els aspectes més transcendents del conflicte, aquells que tindrien una importància cabdal en el desenllaç final o que podien influir en l'escenari de la postguerra. Són, per tant, articles interpretatius que molt sovint utilitzen els detalls o notícies concretes (un discurs, un comunicat, una ofensiva puntual...) per projectar una visió global –i sempre des d'un prisma catòlic– de la conjuntura política i els equilibris de forces mundials. Sovint, per fer palesa la distància en molts sentits amb la primera guerra mundial, en els primers articles publicats Manuel Brunet fins i tot establí comparacions o assenyalava detalls gràfics de les diferències entre els dos conflictes. A tall d'exemple, podem consignar l'article «Armas de pobre» (núm. 155, 06.07.1940, p. 3), en què comentava com els avions, els submarins i els tancs de combat terrestre, armaments nascuts a la primera guerra mundial, continuaven essent decisius en aquest nou conflicte, especialment l'aviació. En un altre comentari, «Un recuerdo a la Pequeña Entente» (núm. 156, 13.07.1940, p. 2), recordava en clau catòlica el paper que havia jugat la «maçona» Txecoslovàquia en els pactes posteriors a la pau de Versalles per restar poder a les «catòliques» Àustria i Hongria. Finalment, citarem dos articles, «La revolución como arma de combate» (núm. 159, 03.08.1940, p.

³²⁷ Eduard Puig Vayreda, «Petita història del Patronat de Santa Maria de Vilabertran», dins *Santa Maria de Vilabertran. 900 anys*, Institut d'Estudis Empordanesos, Figueres, 2002, p. 95-116; Joan Guillamet, «Brunet, un empordanès de Vic», *op. cit.* i Narcís Pijoan, «Si fa no fa. Manuel Brunet tindria cent anys». *op. cit.*

2) i «Los problemas de la desmovilización» (núm. 166, 21.09.1940, p. 2-3), en què augurava un final diferent al de la primera guerra mundial, i intentava raonar els seus arguments. En el primer, afirmava:

Las personas que han hecho la guerra anterior difícilmente podrán sustraerse a su recuerdo. La otra guerra terminó con una revolución en Alemania. Por consiguiente –piensan– cabe esperar que la presente termine de la misma manera. ¡Pero han fallado tantas cosas durante esta guerra! La primera cosa que ha fallado a los franceses e ingleses es la creencia en una lucha de trincheras que llegara a eternizarse y agotar al enemigo.

Todo esto se resume en una conclusión: Inglaterra no dispone de la iniciativa para atacar a Alemania, ni desde el punto de vista militar ni moral.

En el segon, el periodista presagiava un conflicte social encara més agut que el que es va produir en acabar la primera guerra mundial, degut a un augment desmesurat i incontrolable de l'atur a totes les potències implicades, tant vencedores com vençudes. A aquesta problemàtica caldria afegir-hi l'incomptable nombre de ferits i mutilats de guerra impossibilitats per treballar. En conseqüència, les previsions per al final de la guerra eren d'allò més fatalistes, i preparaven el terreny per a un escenari encara pitjor que el que es va viure després de 1918.

També cal afegir que en aquest període, òbviament, el comentarista va haver de renunciar al comentari de la política interior del país. Tal com va explicar Carlos Barrera, la censura era fèrria amb el conjunt de totes les publicacions, amb l'objectiu d'aconseguir que aquestes es possessin al servei de les directrius imposades pel règim:

El periodismo debía estar, ante todo, al servicio del Estado como un servicio público más. Esto significaba el no reconocimiento del derecho a la libertad de expresión o de información, la vuelta a la censura previa y al control de las fuentes y de la profesión. Fueron los años que van desde 1939 hasta 1966 duros para el periodismo español. El dirigismo informativo protagonizado por los distintos ministerios que se ocuparon de la prensa dejaba poco margen de maniobra o de iniciativa para los diarios, cada vez más uniformes y monótonos. Se quería desterrar, por liberal, pernicioso y nociva, la idea de la prensa como «cuarto poder», pero lo que en realidad se hizo [...] fue trasladar ese cuarto poder de los periódicos a la Dirección General de Prensa, esto es, al Gobierno.³²⁸

En aquest escenari, calia no buscar-se problemes amb els delegats de censura. Aquests s'havien convertit en instruments de control de tots els materials que es publicaven i tenien instruccions molt clares sobre com havien de desenvolupar amb eficàcia la seva tasca. Justino Sinova ho va explicar amb les paraules següents:

³²⁸ Carlos Barrera, *Periodismo y franquismo. De la censura a la apertura*, op. cit., p. 43.

Controladas las empresas, los directores de periódicos y los periodistas, ya sólo faltaba vigilar estrechamente el contenido de las publicaciones para que no quedara resquicio por el que pudiera escaparse ni siquiera un breve pensamiento libre. Además de la censura, [...] el régimen dispuso de tres procedimientos de inspección y disciplina: una descentralización administrativa para situar sus centinelas cerca de los periódicos; una profusión de consignas –además de avisos y recomendaciones– de cumplimiento obligatorio por los periódicos; y una batería de fuertes sanciones a reactores, directores y empresas.

El objetivo era perfeccionar el procedimiento de dominar absolutamente a los periódicos para que actuaran, sin excusa, al servicio de los intereses del Gobierno en cada momento, sirviendo de altavoz de las decisiones políticas y de vehículo de transmisión de doctrina, advertencias e instrucciones a la población. También perseguirían los guardianes de la Prensa organizar un rendido culto al jefe.³²⁹

Davant d'això, Carlos Barrera també va comentar el radi d'acció d'allò més limitat del periodisme de l'època. S'havia de cenyir a les coordenades fixades, i si no volia resignar-se a aquest paper, havia de buscar possibles esclatxes per on deixar sentir la seva veu:

¿A qué quedaba reducido el periodista en estas condiciones? A un mero ejecutor de los dictados del Gobierno de turno. Su margen de maniobra quedaba enormemente recortado [...] por la cantidad de consignas escritas que, a modo de órdenes, llegaban a todos los periódicos de España. Era frecuente entonces hablar del periodista como un soldado [...] o como «un apóstol del pensamiento de la fe y de la Nación», según la terminología cuasi-religiosa que empleaba la propia ley de prensa. [...] Claro que, como sucede habitualmente en épocas de fuerte control de la información, se encontraban a veces vías de escape o se intentaba aguzar el ingenio para intentar burlarlo.³³⁰

Tenint en compte aquests condicionants, Manuel Brunet va haver de refredar i calmar el seu to polèmic i limitar el seu esperit combatiu, sobretot a partir de 1945, respecte a determinades ideologies que prenen part en el conflicte. La seva secció estava reservada únicament a la política internacional, i quasi li estava prohibit tocar temes de política interior, realment delicats i problemàtics,³³¹ tal com es pot després de la seva relació epistolar amb Josep Vergés:

Amic Brunet:

³²⁹ Justino Sinova, *La censura de Prensa durante el franquismo*, Barcelona, Mondadori, 2006, p. 72-73.

³³⁰ Carlos Barrera, *Periodismo y franquismo. De la censura a la apertura*, op. cit., p. 44.

³³¹ Cal tenir en compte que la redacció física de *Destino* va rebre dos atacs de grups violents addictes al règim el 1943 i 1944, indicatius de la perillositat de l'exposició en públic de certes actituds i opinions (Isabel de Cabo, *La resistencia cultural bajo el franquismo: en torno a la revista Destino (1957-1961)*, Barcelona, Ediciones Áltera, 2001, p. 30-31.

En el número d'aquesta setmana tampoc veuràs publicat el teu article de «Mundo y Política». La censura l'ha tatxat tot. Crec que és inútil insistir en aquest to tan fort que havíem iniciat. [...] Fes doncs si et plau uns articles menys bons però més passables per censura. Sobretot la cosa interior no la toquis per ara.³³²

Finalment, abans d'endinsar-nos en l'anàlisi purament temàtica de la producció articulística de Brunet, hem d'observar una última característica de la seva posició en aquest període: el vaticanisme. Com hem indicat més amunt, aquest aspecte es va convertir en eix central de tota la seva col·laboració a *Destino*. Efectivament, el periodista es va aixoplugar en tot moment sota el paraigua pontifici per analitzar la realitat sota el seu punt de vista, i va justificar en tot moment l'actuació del Pontífex, ja fos Pius XI o XII, sobretot durant les evolucions de la segona guerra mundial. Francesc Vilanova ho va explicar de la següent manera:

Certament, el seu punt de partida no enganyava: el filtre catòlic –la doctrina vaticana fixada, principalment, per Pius XI i el seu successor, Pius XII– era la brúixola que orientava el comentarista i en funció d'aquestes pensava analitzar l'existència i l'obra dels dictadors i les seves dictadures. Per entendre-ho ràpidament, quan Brunet assenyalava que l'obra més sòlida de Mussolini «sea tal vez el Tratado de Letrán», deixava establert, amb tota claredat, per on aniria la seva anàlisi. El filtre catòlic era poderosíssim i, en aquest aspecte, Brunet no s'amagava.³³³

Després de la guerra, la posició de Manuel Brunet no s'havia mogut ni un mil·límetre, i continuava defensant la política papal davant del conflicte que havia assolat el món, a la vegada que justificava la pròpia actitud davant dels fets perquè no s'havia apartat del terreny que delimitava el Vaticà:

Nos interesa insistir sobre esta cuestión para demostrar que en aquella época, y en estas mismas columnas, nuestra actitud hacia la Alemania hitleriana, no obedecía a sentimentalismos y caprichos personales, sino que inspirábase en los documentos oficiales y officiosos de la Santa Sede.

[...] El Vaticano fue la única cancillería que no se equivocó sobre los planes de Hitler. El *Osservatore Romano* denunció repetidamente «las sacudidas que el nacionalsocialismo germánico imprime a las construcciones jurídicas». [...] Nadie estuvo a tal altura en aquella época.³³⁴

³³² Carta de Josep Vergés a Manuel Brunet, 12.09.1945, Fons Manuel Brunet i Solà, UdG.

³³³ Francesc Vilanova i Vila-Abadal, *La Barcelona franquista i l'Europa totalitària (1939-1946)*, Empúries, Barcelona, 2005, p. 237. El fragment citat de Romano correspon a l'article «Benito Mussolini» (*Destino*, núm. 407, 05.05.1945, p. 5).

³³⁴ Romano, «La Santa Sede ante la última guerra mundial», *Destino*, núm. 744, 10.11.1951, p. 10.

D'altra banda, segons Manuel Brunet el Papa simbolitzava la unitat moral de la cristiandat, una figura que era capaç de mantenir l'ordre en el recer de la fe. En aquest sentit, l'Església, en una idea pròpiament maurrasiana, era un instrument jerarquitzador i ordenador de la societat molt útil, que permetia tolerar els nacionalismes innocus i acabar amb aquells que eren nocius. Per al periodista aquesta institució era l'ideal, ja que a més combregava amb els seus principis:

«Veo que sigue usted escribiendo sobre el Papa», nos han dicho, a veces con maliciosa sonrisa, varias personas. Nuestra respuesta ha sido siempre la misma: el Papa es el único centro infalible de verdad que hay en el mundo. [...] El Papa es la garantía de la unidad y eficacia de la Iglesia, el que defiende la intangibilidad de los Sacramentos en los cuales se apoya la vida del cristiano. Sin el Papa caeríamos en la monstruosidad de las iglesias nacionales y antes de un siglo el cristianismo sería una caricatura del Evangelio. Por un verdadero milagro la Iglesia llamada ortodoxa ha conservado intacta toda su dogmática, a pesar de no reconocer al Papa. Pero el segundo ensayo de separación, el protestantismo, se ha convertido en un verdadero caos en el que cada cual opina lo que quiere sobre Dios, la Encarnación y los Sacramentos. Sin el Papa los nacionalismos habrían ya devorado la Iglesia. Gracias al Papa un católico chino y un católico americano se comprenden perfectamente, y cuando surge algún desviacionismo, como, por ejemplo, el de los sacerdotes obreros franceses, es el Papa quien lo corrige evitándole el virus nacionalista.³³⁵

3.1.3.3.2. Analista de la segona guerra mundial

Aclarida la posició de Manuel Brunet en aquest període a través d'aquestes notes preliminars, podem endinsar-nos en l'anàlisi dels seus comentaris sobre la guerra. Havia d'analitzar-ne les evolucions des d'una posició incòmoda ja que, tal com va explicar Rafael García Pérez, si bé Espanya era un Estat que s'havia mantingut neutral, les seves simpaties envers els països de l'Eix eren notòries, i els condicionants externs que "obligaven" a mostrar simpaties pels països feixistes eren notables:

Desde el estallido de la Segunda Guerra Mundial la dictadura franquista había proclamado su neutralidad, a pesar del indiscutible alineamiento diplomático que mantenía con el Tercer Reich. Era, sin duda, una neutralidad benévola que va a ser puesta a prueba a partir de 1940 cuando se consuman las victorias alemanas sobre Dinamarca y Noruega. Y terminará por quebrarse con la arrolladora ofensiva sobre Bélgica, Holanda, Luxemburgo y, finalmente, Francia. Italia entrará en la guerra el día 10, y el 12 de junio el Gobierno español se declarará «no beligerante», mimetizando la actitud mantenida por Mussolini hasta entonces y que, en la práctica, constituía una «pre-beligerancia».³³⁶

³³⁵ Romano, «El Papa», *Destino*, núm. 907, 25.12.1954, p. 9.

³³⁶ Rafael García Pérez, «España en el Eje: la beligerancia y la opinión de los historiadores», dins Stanley Payne, Delia Contreras (eds.), *España y la Segunda Guerra Mundial*, Madrid, Ed. Complutense, 1996, p. 16.

En el mateix llibre, i compartint aquest punt de vista, Stanley Payne va assenyalar tres fases en la neutralitat espanyola, condicionada especialment per la malmesa situació en què havia quedat el país després de la guerra civil. Aquesta periodització és útil per copsar la delicadesa amb què calia tractar el comentari de la guerra mundial, i per constatar que tota anàlisi, especialment fins a 1943, s'havia d'orientar a favor del bàndol feixista:

La debilidad militar y económica de España requería, [...] una posición de neutralidad mientras la resolución de la guerra era incierta, aunque fuera una neutralidad con una simpatía muy clara por uno de los dos bandos de la contienda. Así la estrategia general de Franco durante la guerra pasó por tres fases: a) una primera fase de neutralidad técnica y formal hasta la caída de Francia; b) una segunda fase de «no beligerancia» clara orientada hacia Alemania e Italia; c) seguida por una tercera fase de la vuelta a la neutralidad formal cuando la derrota de Alemania llegaba a ser la conclusión más probable.³³⁷

Per tant, s'havia d'anar molt en compte amb les afirmacions que es publicaven, perquè podien provocar les represàlies del règim franquista, segons van explicar Carles Geli i J. M. Huertas:

Massa vegades s'ha afirmat contundentment que *Destino* va ser, al llarg de la Guerra Mundial, un setmanari clarament aliadòfil. Això no és cert d'una manera taxativa, senzillament perquè no ho podia ser. Fins el 1942, va ser un setmanari germanòfil en moltes de les seves planes, especialment les expressives imatges de les portades i contraportades. Després, va intentar fer la viu-viu alternant imatges i articles on es deia de tot, en uns casos a favor de les potències de l'Eix, en unes altres, inclinant-se cap als aliats. Segons Nèstor Luján, redactor de la revista des del 1941 i director des de 1958, va ser després de la desfeta d'Alemanya al nord d'Àfrica quan el setmanari s'arreglerà definitivament amb la causa aliada.³³⁸

Alexandre Porcel va observar en el seu estudi sobre la crònica de *Destino* que «durante la segunda guerra mundial, la dictadura franquista no tolera un tratamiento informativo favorable a las democracias enfrentadas a los regimenes autoritarios del Eje, hasta el momento en que los aliados presentan claras posibilidades de vencer, a partir de

³³⁷ Stanley Payne, «España y la Segunda Guerra Mundial: un balance», dins Stanley Payne, Delia Contreras (eds.), *España y la Segunda Guerra Mundial*, op. cit., p. 184.

³³⁸ Carles Geli i Josep M. Huertas, *Les tres vides de Destino*, Diputació de Barcelona – Col·legi de Periodistes de Catalunya, 1990, p. 25.

1942».³³⁹ També en la mateixa línia, Jordi Gràcia va escriure que si fins llavors el setmanari havia estat aliadòfil, no ho havia pogut expressar:

El mito de la aliadofilia de *Destino* [...] debe regresar a los tintes mucho menos gruesos y más exactos: la aliadofilia fue muda, secreta, privada y nunca pública, y por respeto a quienes no tuvieron más remedio que callar sin más, y no hacer, ni decir, sería bueno que desterrásemos la optimista idea de que *Destino* encarnaba aliadofilia alguna, sin que eso impida reconocer una vaga predisposición de algunos de ellos a aliarse con sus símbolos y actitudes en lo que buenamente se pudiese sin que nada de lo fundamental se pusiese en juego.³⁴⁰

En el seu estudi sobre la resistència cultural durant el franquisme, Isabel de Cabo va afirmar també, en consonància amb aquestes idees, que «posiblemente *Destino* no fuera tan entusiásticamente germanófila como otras publicaciones de la época, pero en aquellos momentos no mostraba simpatías por los aliados».³⁴¹

Aquesta actitud esmentada es manifestava de forma molt clara en els articles de Manuel Brunet. En els primers anys de conflicte l'autor defensava en les seves anàlisis el convenciment de la victòria de l'Eix, considerant que d'aquesta manera regnaria finalment una unitat europea, encara que fos sota una fórmula feixista. A partir de 1942, però, es produí un moviment gradual d'acostament a posicions aliadòfiles, en consonància amb la línia general del setmanari. De tota manera, hem de dir que els companys d'aquella època declaraven que Brunet va mantenir sempre una posició aliadòfila i francòfila. De manera agosarada i amb una visió segurament distorsionada per la distància temporal, Josep Vergés, gerent de *Destino*, va declarar el següent en una entrevista:

La guerra va començar al setembre, doncs a l'octubre ja ens vam declarar aliadòfils, però ens va costar molt. Havíem de fer veure que érem germanòfils perquè si no t'hi anava la pell. Van matar molta gent per això... Aquesta va ser una de les grans batalles que vam sostenir; tots els altres problemes no eren res. Perquè, com volia, per exemple, que en Brunet i en Pla fossin germanòfils?³⁴²

Nèstor Luján, en l'article de records ja esmentat publicat a *La Vanguardia*, va corroborar aquesta informació:

³³⁹ Alexandre Porcel, *La crónica de Destino*, Barcelona, Destino, 2003, p. 27.

³⁴⁰ Jordi Gràcia, «Franquistas en Barcelona», *El País*. Suplement *Babelia*, 14.01.2006.

³⁴¹ Isabel de Cabo, *La resistencia cultural bajo el franquismo: en torno a la revista Destino (1957-1961)*, *op. cit.*, p. 29.

³⁴² Carles Geli i Josep M. Huertas, *Les tres vides de Destino*, *op. cit.*, p. 91.

En aquells dies de la Guerra Mundial, dos personatges tan diferents com Josep Pla i Manuel Brunet eren convençudament antinazis, optimistes sobre com acabaria aquella guerra, sarcàstics amb el «Régimen», graníticament catalanistes.³⁴³

Finalment, tal com van distingir Laia Arañó i Francesc Vilanova, hem d'assenyalar que el debat sobre l'existència d'una premsa aliadòfila «sincera» és interessant però probablement estèril. L'aliadofília implicava uns requisits inacceptables per al règim espanyol, entre els quals destacaven l'antifeixisme i la creença en la democràcia i, per tant, la lluita directa contra Alemanya, encarnació de l'antítesi a aquests valors. Des de la premsa espanyola, doncs, era inviable fer públiques opinions a favors dels aliats. D'altra banda, molts analistes de la conjuntura internacional, entre ells Manuel Brunet, en els primers compassos de la guerra estaven engegats per un sentiment anticomunista, ja que creien que els enemics reals a batre era eren els soviètics. D'aquesta manera, l'intent d'invasió de Rússia per part de Hitler era un pas important en aquesta línia.

En privat, en canvi, els ambients intel·lectuals i burgesos barcelonins demòcrates es declaraven clarament partidaris d'una victòria del Regne Unit, que implicaria una desfeixistització del règim a Espanya i, a mitjà termini, la restitució de la monarquia. D'aquesta manera, a nivell europeu, a través d'una victòria aliada (això és, britànica) contundent, també sobre Rússia, es podia arribar a un punt intermig, amb l'eradicació dels feixismes i del comunisme soviètic i la implantació de monarquies sòlides, que tinguessin com a model l'anglesa.³⁴⁴

La segona guerra mundial va començar el setembre de 1939, una època en què Manuel Brunet encara no havia tornat a Barcelona. Com hem vist al repàs biogràfic, fins i tot els mesos previs de l'esclat de la guerra havia hagut d'encarregar-se de preparar amb Joan Baptista Solervicens un embalatge d'urgència de la col·lecció d'art de Francesc Cambó. A finals d'estiu de 1939, les maniobres expansionistes alemanyes ja eren intolerables. Tal com va comentar R. A. C. Parker, Gran Bretanya va haver d'acabar declarant la guerra:

Tanto Hitler como los británicos [...] se sentían arrastrados hacia la guerra en septiembre de 1939. Sus objetivos eran incompatibles: Hitler quería remodelar la Europa del este de una manera que requería grandes fuerzas armadas, y su éxito haría a Alemania dominante en Europa. El gobierno

³⁴³ Néstor Luján, «Records personals de Manuel Brunet», *op. cit.*, p. 57.

³⁴⁴ Laia Arañó i Francesc Vilanova, «Introducción. Escribir sobre la guerra mundial en la España franquista: entre la "sumisión nobilísima" y la complicidad ideológica», dins Laia Arañó i Francesc Vilanova, *Un mundo en guerra. Crónicas españolas de la segunda guerra mundial*, *op. cit.*, p. 23-24 i 43-44.

británico debía resistirse a esto, si podía, a menos que pudiese confiar en que la Alemania de Hitler no utilizaría ese dominio para limitar la independencia británica. Pero la Alemania de Hitler parecía especialmente predispuesta a usar la fuerza para imponer sus deseos a países extranjeros y a considerar su independencia como una amenaza; y en el verano de 1939 el gobierno, y al parecer la mayoría del pueblo británico, consideraban a Hitler una amenaza para la seguridad británica.³⁴⁵

Així, doncs, quan Manuel Brunet va iniciar les seves cròniques a *Destino* la guerra mundial ja feia uns mesos que havia començat. Prendrem com a punt de partida per al repàs dels comentaris de Manuel Brunet un dels articles amb què el periodista va encetar la col·laboració a *Destino*, escrit amb motiu d'unes declaracions publicades a *Le Temps* que defensaven que el conflicte s'estava lliurant per aconseguir el manteniment de la civilització i les llibertats dels pobles. Per a l'autor, en canvi, la guerra havia de conduir a la destrucció del comunisme, que era una ideologia que, segons ell, eliminava tals llibertats i significava la persecució del catolicisme, eix vertebrador de la civilització occidental. Les seves paraules, molt dures, establien un paral·lelisme clar entre la guerra espanyola i la mundial:

Ha de sernos permitido que al contemplar el desastre de la guerra, relacionemos esta guerra con nuestra guerra. Parece que ingleses y franceses han meditado un poco sobre la importancia de nuestra guerra que convirtió a España en el teatro de una lucha internacional en la cual tomaron parte todas las ideologías, todos los venenos y contravenenos. Y como seguramente los políticos ingleses y franceses habrán meditado el sentido que tienen nuestra guerra y nuestra victoria, deberán admitir que al contemplar nosotros su guerra lo hagamos no precisamente desde un punto de vista egoísta, sino relacionando lógicamente los hechos. [...] El ciudadano español es quizá el más calificado del mundo para entender las causas e incluso la marcha de la guerra. Las mismas causas han de producir los mismos efectos.

[...] El grave pecado de Inglaterra y de Francia es haber abdicado de su misión civilizadora. Si el pecado de Francia, país novelesco y romántico, es comprensible, el de Inglaterra, país que era el árbitro del mundo, es absurdo. Inglaterra y Francia han capitulado ante el Kremlin, han abdicado de su misión de defender al mundo contra el Zar rojo y contra una utopía sanguinaria.³⁴⁶

A continuació, les crítiques contra el comportament del Regne Unit a la guerra civil eren demolidores, i buscaven recuperar els punts de contacte amb el públic lector de preguerra que s'inscrivía en el mateix perfil ideològic que l'autor, deixant de banda la vetada qüestió catalana:

³⁴⁵ R. A. C. Parker, *Historia de la segunda guerra mundial*, Zaragoza, Prensas Universitarias de Zaragoza, 1998, p. 27.

³⁴⁶ Romano, «La civilización occidental», *Destino*, núm. 152, 08.06.1940, p. 1.

En nombre de la civilización pretendíase consolidar un gobierno de asesinos, ladrones e incendiarios. Los países actualmente aliados llegaron a tolerar que sus intereses en España fueran atropellados. En otros tiempos la escuadra inglesa habría recibido el encargo de defender los intereses británicos. Las personas de buena fe creyeron durante algunas semanas en una intervención, no de algunos, sino de todos los países civilizados, ignorando que éstos habían ya abdicado ante el Frente Popular. En lugar de las escuadras libertadoras que algunos soñaban, vimos llegar por la frontera francesa docenas de millares de voluntarios. Todo lo que un país confusionario puede albergar de gente maleante fue echado más allá de los Pirineos.

El 21 de juny de 1940, Alemanya va consumir la seva victòria sobre França, amb la qual va signar un armistici pel que s'establí que bona part de França era envaïda, i la resta es mantindria amb un govern francès intervingut pels alemanys presidit pel mariscal Pétain. Segons l'historiador R. A. C. Parker, aquest militar no havia dubtat a l'hora d'acceptar la derrota:

De hecho, parecía casi que la disfrutaba, como un castigo conveniente por una supuesta dejadez de los franceses, y como medio para construir una nueva Francia basada en el sacrificio personal y en una llamada al deber. Además, Pétain sostuvo que el gobierno francés no debería ir a ultramar para continuar la lucha desde el imperio. Esto sería una deserción, abandonar el pueblo francés a sus enemigos.³⁴⁷

Davant aquests fets, la duresa contra el Front Popular i els comunistes dels comentaris de Manuel Brunet es va mantenir. En aquells moments, llegia en clau estrictament espanyola l'ocupació i derrota de França davant la superioritat de les tropes alemanyes:

La derrota francesa nos presta a los españoles un singular servicio: nos libra de la pesadilla de los rojos que emigraron a Francia. Era justo que si el Frente Popular español era una copia del Frente Popular francés, [...] nuestros rojos se refugiaran en la casa matriz después de la catástrofe. Los dirigentes rojos tuvieron un interés enorme en que el éxodo fuera imponente. [...] Los que presenciaron la fuga de los rojos dicen que era una avalancha humana indescriptible. Mientras los grandes magnates del Frente Popular pasaban en magníficos automóviles, centenares de mujeres, niños, ancianos y heridos se dejaban caer muertos de hambre y de fatiga. [...] Lo destrozaron todo y abandonaron por el camino toda clase de objetos robados. [...] Había un interés extraordinario en dar al mundo la impresión que la España roja huía aterrorizada ante el avance de las tropas nacionales.³⁴⁸

En definitiva, el final de la República francesa significava la desaparició del perill d'una nova ofensiva comunista per aconseguir recuperar el poder a Espanya:

³⁴⁷ R. A. C. Parker, *Historia de la segunda guerra mundial, op. cit.*, p. 56.

³⁴⁸ Romano, «El segundo éxodo rojo», *Destino*, núm. 154, 29.06.1940, p. 3.

Francia conoce bien a esa gente que se parece como una gota de agua a otra gota de agua a la que ella nos había enviado. Los rojos devastaron todo cuanto encontraron en el departamento de los Pirineos orientales [...]. Pero Francia no tenía más remedio que callarse. Les era imposible cerrar las puertas a los aliados de la Francia oficial, esa Francia ahora derrotada, la que no nos ha interesado nunca.

[...] Como quiera que sea, la derrota de la Francia del Frente Popular desquicia la organización montada por los rojos españoles en la vecina República y aleja a los dirigentes. Este es el primer beneficio que la derrota de Francia nos proporciona. El complot antiespañol termina con la derrota de Francia. Ningún francés bien nacido podrá negar que esto es verdad. Y partiendo de este punto de vista, que por lo que respecta a nosotros es verdadero y justo, comprenderá el francés bien nacido por qué España ha visto con satisfacción la derrota de Francia.

Manuel Brunet era conscient que l'ordre de coses establert estava canviant a nivell internacional, i així ho expressava als seus articles. Segons la seva opinió, la segona guerra mundial era un conflicte que anava molt més enllà d'un enfrontament entre dos països per aconseguir un determinat territori, sinó que es tractava d'un xoc d'ideologies contraposades que es barallaven per imposar al món els seus models regimentals:

Italia y Alemania y los aliados sólo concuerdan en una cosa: viene un mundo nuevo; estamos en una época de transición, presenciamos el ocaso de todo un sistema moral, social y económico, y el alborear de una nueva Era.

[...] Mientras los aliados dicen que defienden, en representación de todo el mundo, la libertad y la democracia, Alemania e Italia niegan que todo esto tenga ya sentido alguno. Mussolini en el discurso pronunciado en el balcón del Palacio Venecia anunciando la declaración de guerra ha insistido en afirmar su conocida concepción según la cual los países aliados son «democracias plutocráticas». Y ha añadido otra palabra que completa el sentido de su pensamiento: «reaccionarias».

[...] Cuando Hitler subió al poder, esta concepción del mundo democrático era ya una doctrina del fascismo. Si Italia y Alemania ganan la guerra ya sólo se levantará un baluarte contra esta doctrina: los Estados Unidos de América. En Europa el liberalismo económico tan querido de los ingleses habrá pasado a la historia. Habrá sido vencido desde Roma por un hombre de formación socialista que ha superado la doctrina socialista extirpando de ese cuerpo de doctrina precisamente todo lo que parecía impedir el triunfo de la idea pura.³⁴⁹

En aquests primers articles, Manuel Brunet va continuar amb la mateixa tònica, basada en els aspectes següents: mostrar un gran malestar per les maniobres de Rússia que aprofitaven el desconcert general per annexionar països d'importància estratègica per

³⁴⁹ Romano, «Justicia social», *Destino*, núm. 153, 22.06.1940, p. 3.

als seus interessos,³⁵⁰ constatar els fracassos militars anglesos i, finalment, criticar «la vesania de asesinar y robar» dels rojos espanyols.³⁵¹ En definitiva, es tractava d'atacar l'antifeixisme:

Antifascismo es casi sinónimo de guerra civil. Lo ha sido en España y en Francia, aunque en Francia no se llegara a la lucha armada. Palabra negativa y feroz. Política que no aspira a construir nada y que sólo promete guerras civiles y guerras exteriores. Pero para los fascistas, el antifascismo es una propaganda formidable y una promesa de futuros éxitos.³⁵²

Aquesta lectura del conflicte era totalment parcial i interessada, sobretot si tenim en compte que qui havia desencadenat la guerra havia estat Alemanya amb l'ocupació del corredor de Danzig i la invasió de França. En un context diferent al de la primera postguerra, una anàlisi en aquesta línia seria totalment inacceptable, però en aquells moments aquest tipus de valoracions era ben vist per les autoritats franquistes perquè el desenvolupament del conflicte apuntava una victòria de les potències de l'Eix, de les quals la dictadura era clarament partidària. No obstant això, hem de convenir que la duresa de les paraules de l'autor, sobretot en els seus atacs als comunistes, era completament malintencionada. Com hem vist, els culpava dels tràngols que havia sofert i de la seva situació miserable en què es trobava, i per això carregava les tintes amb acritud.

Uns mesos més tard, va recuperar la idea de la lluita d'ideologies, però va contraposar-la a la lluita de simpaties que s'havia produït durant la primera guerra mundial, conflicte que ell mateix havia analitzat atentament des de les pàgines de *Las Noticias* i *La Publicidad*:

Es innegable que en la presente guerra, que tiene un carácter más agudamente ideológico que la anterior, las filias y las fobias rígense más por las ideologías que por sentimentalismos. Durante la última guerra había innumerables casos de amor puro hacia alguno de los beligerantes. Los que juzgaban la guerra de una manera sentimental constituían la mayoría. Esos amores se han casi desvanecido. Los sentimentales son ahora la minoría, quizá una ínfima minoría. Las ideologías lo dominan todo.³⁵³

El setembre de 1940 l'escenari del conflicte es va ampliar amb la participació del Japó, alineat amb les tropes feixistes. Aquesta incorporació, formalitzada a través del Pacte de

³⁵⁰ Romano, «La hora de Rumanía», *Destino*, núm. 155, 06.07.1940, p. 2.

³⁵¹ Romano, «La serie de fracasos de Inglaterra», *Destino*, núm. 157, 20.07.1940, p. 2.

³⁵² Romano, «El antifascismo del partido demócrata norteamericano», *Destino*, núm. 158, 27.07.1940, p. 2.

³⁵³ Romano, «Anglófilos de conveniencia», *Destino*, núm. 164, 07.09.1940, p. 2.

Berlín de 27 de setembre de 1940, semblava decantar la balança a favor d'aquestes potències i volia ésser una advertència per als Estats Units per dissuadir-los de participar a la guerra en el bàndol aliat:

El Japón reconoce a Alemania e Italia el derecho de iniciativa en la creación de un nuevo orden europeo. Por su parte, las potencias del Eje reconocen al Japón iguales derechos por lo que respecta a la Gran Asia. [...] Observe el lector que por el presente Pacto el Japón no entra en la alianza germano-italiana, ni las potencias del Eje se inmiscuyen en la guerra, o mejor, en el «conflicto» chino-japonés. En cambio, si cualquiera de las tres potencias «fuese atacada» [...], las otras dos entrarían en guerra contra el atacante. Es evidente que la alusión es bastante directa, especialmente para los Estados Unidos.

[...] Forzosamente este aspecto del Pacto ha de molestar a Rusia y a los Estados Unidos, porque representa una tremenda hipoteca sobre la libertad de acción de esas dos potencias.³⁵⁴

Malgrat aquest clar avís, el triomf de Franklin Delano Roosevelt a les eleccions del novembre de 1940 garantia la continuïtat del suport dels Estats Units al Regne Unit, la qual cosa permetria a aquesta continuar amb la seva heroica resistència:

A pesar de no existir matices en la anglofilia de los señores Roosevelt y Willkie, el triunfo del primero tiene una gran importancia. Es una orden concreta de apoyo a Inglaterra. El triunfo del candidato demócrata tiene además para Inglaterra la ventaja de la continuación de una política y de evitar dilaciones en el envío de armamentos.

Si Mr. Roosevelt cumple lo prometido en sus discursos, veremos a las organizaciones filofascistas germanófilas e italianófilas perseguidas con saña. Esto puede dar lugar a incidentes o, por lo menos, contribuir a agriar las relaciones entre los Estados Unidos y las potencias del Eje.³⁵⁵

Les anàlisis de finals de 1940 i principis de 1941 van continuar defensant una victòria feixista, reforçada per la idea que el Regne Unit seria incapaç de vèncer el seu adversari. Ja de ple en el segon hivern del conflicte, però, Manuel Brunet començava a qüestionar l'eficàcia de la "guerra llampec":

La experiencia va demostrando que la «guerra relámpago» dormita en invierno y despierta al acercarse la primavera. Los alemanes han dejado pasar dos inviernos sin emprender operaciones militares terrestres. [...] El mundo vive un momento de gran expectación. ¿Cuándo desencadenará Alemania la ofensiva?

³⁵⁴ Romano, «El Pacto de Berlín», *Destino*, núm. 168, 05.10.1940, p. 2.

³⁵⁵ Romano, «El triunfo de Mr. Roosevelt», *Destino*, núm. 174, 16.11.1940, p. 2.

Segons el comentarista, aquella dilació no beneficiava Alemanya, que veia com Anglaterra aconseguia resistir i guanyar temps per aconseguir posar-se a punt per llançar una ofensiva, tal com va descriure l'historiador R. A. C. Parker:

Él éxito de Gran Bretaña en su propia defensa durante el año en que combatió sola tuvo dos efectos principales en el transcurso de la guerra. Gran Bretaña continuó aportando recursos materiales y una población sumamente organizada, cualificada y resuelta. En segundo lugar, su continuación en el combate a la vez aceleró y facilitó la participación norteamericana en la lucha contra Hitler. La resistencia británica frente a Alemania hizo que fuese prudente el que Estados Unidos enviase ayuda «sin llegar a la guerra» por muy poco, viéndose así involucrado en el conflicto europeo antes de que Hitler pudiera organizar sus conquistas continentales, y significaba también que el poder norteamericano podía ser aplicado eficazmente al otro lado del Atlántico a través de una base bien equipada, segura y adecuadamente situada.³⁵⁶

Winston Churchill havia advertit el seu poble que calia aguantar les investides dels enemics i desgastar les tropes de l'Eix fins el 1943, moment en què els seus exèrcits estarien preparats per canviar el curs de l'enfrontament. A mesura que passaven els mesos, Manuel Brunet començava a creure que aquestes profecies podien complir-se.

Con su resistencia y tenacidad, Inglaterra obliga a Hitler a correr la suerte de Napoleón, y aspira a vencer en una batalla al hombre que ha ganado mil batallas. Falta saber si gran Bretaña fracasará en su vieja táctica. Ni las ruletas más sabias permiten la repetición de una misma jugada hasta el infinito. A la resistencia, Hitler opone la resistencia y no se cree que pueda rendirle la falta de víveres, ni mucho menos la falta de oro.³⁵⁷

La resistència britànica va provocar un canvi en la perspectiva de Manuel Brunet, i va començar a ponderar el mèrit de l'esforç prodigiós dels anglesos a l'hora de contenir els atacs alemanys. L'analista observava com gradualment les forces s'anaven anivellant, adquirint "proporcions titàniques", amb la qual cosa començava a presagiar un temut allargament de les hostilitats i augurava un final incert:

El martillo es Alemania y el yunque es Inglaterra. El martillo es gigantesco, pero el yunque es también gigantesco. La imagen puede aplicarse a la guerra en general, y, con más exactitud todavía, a la guerra aérea.

[..] Jamás se había visto un yunque digno de ese martillo, ni un martillo digno de ese yunque. [...] Una inmensa catapulta se levanta en el continente contra la gran Bretaña. La isla en algunas partes es ya un montón de escombros. Sus ciudades más ilustres van siendo martilladas, pulverizadas. El yunque, consciente de su oficio, se endurece, se encoge, se va acantilando. Sólo las guerras de sitio

³⁵⁶ R. A. C. Parker, *Historia de la segunda guerra mundial, op. cit.*, p. 77.

³⁵⁷ Romano, «En el octavo aniversario del Tercer Reich», *Destino*, núm. 186, 08.02.1941, p. 3.

pueden ofrecernos una idea, una minúscula idea, de esa batalla gigantesca. La historia no había visto jamás tal cosa.³⁵⁸

Cinc mesos més tard, Manuel Brunet expressava obertament el seu respecte a la tàctica anglesa, tot i manifestar que no era infal·lible i que si algú era capaç de derrotar-la, aquest havia d'èsser Hitler:

Acaso esta guerra haya demostrado que una cosa es dejarse vencer y otra dejarse relampaguear. Inglaterra es más fuerte de lo que generalmente se creía.

Alemania imprimió a la guerra un ritmo vertiginoso. En sus manos, ni el ejército francés duró dos meses. Inglaterra ha sido vencida en todos los frentes. Sólo ha ganado una batalla: la de la duración de la guerra, la de romper el ritmo marcial de su adversario. ¡Singular manera de conducir la guerra! La Gran Bretaña no conoce el cesáreo «veni, vidi, vici». Ni lo practica ni lo admite en el adversario. [...] Sólo una cosa teme: la victoria, la del enemigo, pero no la victoria fugaz, la victoria relámpago.

De eso a creer en la invulnerabilidad de Inglaterra hay muchas leguas de distancia. Inglaterra no es invencible. [...] Hitler lo sabe y ha jurado construir el arma apropiada, el arma de la victoria.

La necesidad de proceder con método, de remover obstáculos antes de empezar el cuerpo a cuerpo anglo-alemán, y la falta de sincronismo que en el ritmo de la lucha imponen los dos grandes adversarios, explican, satisfactoriamente creemos, la duración de la guerra.³⁵⁹

D'altra banda, en els mesos anteriors les relacions entre Rússia i Alemanya, que havien signat un pacte d'entesa el 1939, s'havien refredat, fins al punt que els soviètics s'havien convertit en uns aliats molt incòmodes i perillosos per als interessos alemanys. En percebre que Stalin significaria una trava a les seves aspiracions, el juny de 1941 Hitler va decidir iniciar una gran ofensiva (l'operació Barba-roja) contra Rússia, que va passar llavors a formar part del bàndol aliat. Aquesta campanya podia ésser decisiva per al desenllaç de la guerra: si Alemanya triomfava amb una ràpida ofensiva podria concentrar-se en l'atac a Gran Bretanya per obtenir la victòria final; si no aconseguia guanyar ràpidament l'assalt, en canvi, el preu a pagar seria massa elevat i podia fer trontollar tots els pronòstics.³⁶⁰ El mateix octubre de 1941, però, Hitler va anunciar que Alemanya es trobava a la fase final de les operacions en aquest front i que havia aconseguit sortir-ne vencedora. En la seva anàlisi, Manuel Brunet va valorar el significat que aquest triomf representava sobretot des del punt de vista moral:

³⁵⁸ Romano, «El yunque y el martillo», *Destino*, núm. 201, 24.05.1941, p. 2.

³⁵⁹ Romano, «Sobre la duración de la guerra», *Destino*, núm. 220, 04.10.1941, p. 2.

³⁶⁰ R. A. C. Parker, *Historia de la segunda guerra mundial, op. cit.*, p. 82-83.

Al estallar la ofensiva alemana contra Rússia alguns imprudentes dijeron que la guerra en el frente ruso sería un paseo militar. Decir esto era desconocer la realidad. Era más lógico que un imperio colosal dirigido por fanáticos era capaz de tener un ejército espantoso. Estaba más en lo cierto Hitler cuando, al empezar la guerra contra Rusia, dijo que sus ejércitos iban a enfrentarse con un enemigo terrible. [...] El peligro ruso ha desaparecido. Sobre esto está de acuerdo todo el mundo. No ha desaparecido, no obstante, el peligro comunista, pero le falta ahora al comunismo la fuerza militar que le daba categoría de gran potencia.³⁶¹

Dos meses més tard, en un intent de posar fre a la influència dels americans al sud-est asiàtic, es va produir l'atac japonès a Pearl Harbour. Aquests fets van deixar en evidència els Estats Units, tal com va constatar el comentarista:

Las autoridades de la marina americana no creían en la inminencia del peligro o ignoraban tal vez que el enemigo se presenta, como la muerte, de puntillas. [...] Eso es todo. Pero es grave. En los buques, claro, había la guardia, pero una pequeña guardia, guardia de tiempos de paz. [...] Además, parece que los grandes buques de batalla se hallaban alineados uno al lado de otro. [...] Si tuviéramos que examinar los elementos de la catastrófica sorpresa de Hawai diríamos que son dos: el señor Kurusu y la radio. El señor Kurusu ha jugado en este asunto un papel muy parecido al del caballo de Troya. [...] El segundo elemento de la sorpresa ha sido la radio. Un instante después de la declaración de guerra enviada por radio empezaba el ataque japonés en Hawai. Pero si estamos en el siglo de la radio hay que contar con esos trucos. Si las guarniciones y tripulaciones [...] hubieran estado apercebidas, como era su deber, no había sorpresa posible.³⁶²

Tot just uns dies després de l'atac a la seva base militar, els Estats Units també van rebre la declaració de guerra per part d'Alemanya i Itàlia. Així, doncs, l'ofensiva nipona contra la base nord-americana va significar l'entrada a la guerra a favor dels aliats d'aquesta potència militar, que acabaria essent decisiva per al desenllaç final.

Tal com han indicat Joan B. Culla i Àngel Duarte, les operacions contra Rússia i Estats Units van canviar el curs de la història. Al final de la guerra, les dues potències atacades romandrien com les dues superpotències mundials, que es vigilarien mútuament degut a l'equilibri de forces entre les dues:

Al implicar la entrada de los EEUU y la URSS en el nuevo conflicto, la operación Barbarroja y Pearl-Harbour cambiaron su curso, convirtiéndola de contienda europea en propiamente mundial, y eso en un sentido más total y real que la de 1914-1918. Pero, a la vez, ese doble ataque sorpresa prefiguró un verdadero «síndrome de 1941» en norteamericanos y soviéticos que fue precisamente uno de los antecedentes más consistentes de la Guerra Fría. El final de la Segunda Guerra Mundial significó también el triunfo absoluto de los Estados Unidos y la Unión Soviética, las dos potencias

³⁶¹ Romano, «Al margen del discurso de Hitler», *Destino*, núm. 221, 11.10.1941, p. 2.

³⁶² Romano, «El zarpazo de Hawai», *Destino*, núm. 231, 20.12.1941, p. 3.

agredidas y traumatizadas, «violadas» en 1941 y que ahora quedaban frente a frente manteniendo su tradicional actitud recelosa ante el mundo exterior.³⁶³

No obstant això, a finals de 1941, el periodista estava desconsolat. El conflicte no es resolía i el pas dels dies tan sols deixava un rastre de destrucció que amenaçava de marcar per vida les generacions futures. L'autor pintava un futur molt negre i sense indicis de millora:

Al entrar en 1942, después de veintiocho meses de guerra, Europa es uno de los parajes más sórdidos de la tierra, habitada por una población triste y hambrienta. [...] Una gran parte de las familias europeas han quedado en la miseria. El pan nuestro de cada día es la preocupación de cada casa. Los niños parecen desconfiar, viven con los ojos muy abiertos sobre unas piernas sin líneas. [...] Y lo peor es que la guerra puede durar dos, cuatro, seis o más años. [...] Tal es el panorama mundial de fin de año. Y lo más probable es que cuando 1942 se vaya al ocaso estaremos poco más o menos igual. No hay probabilidades de que la victoria de uno o de otro grupo de beligerantes llegue por sorpresa. Sólo hay una cosa mucho más clara que a fines de 1940: la victoria no tiene prisa.³⁶⁴

3.1.3.3.3. De la pausa al desenllaç

La guerra a Europa va entrar els primers mesos de 1942 en un compàs d'espera, de suspens, i això va generar una gran preocupació al periodista. En una carta privada a Joan Llongueras, Manuel Brunet expressava aquesta inquietud per la durada i el final incert de la guerra:

Què me'n dieu de la guerra? A mi em fa molta por. Si dura, tot Europa patirà molta fam. I l'acabament encara em fa més por.³⁶⁵

Durant el període d'aparent calma tensa, l'autor no s'atrevia a vaticinar quina de les dues parts enfrontades seria finalment vencedora. Llavors, els seus articles abordaven qüestions secundàries o bé tractaven els temes amb molta cautela, amb un to moderat i buscant l'equidistància, perquè les notícies eren escasses i amb poca substància:

Nuestro paladar no tiene ya casi noción de lo que es una buena noticia. Hemos perdido la costumbre de recibir noticias satisfactorias y con ello la facultad de gustarlas.³⁶⁶

En una nova carta a Joan Llongueras, es lamentava de la manca de temes a tractar:

³⁶³ Francisco Veiga, Enrique U. Da Cal, Ángel Duarte, *La paz simulada. Una historia de la Guerra Fría*, Madrid, Alianza, 2006, p. 21.

³⁶⁴ Romano, «Panorama mundial de fin de año», *Destino*, núm. 232, 27.12.1941, p. 3.

³⁶⁵ Carta de Manuel Brunet a Joan Llongueras, 09.03.1942, Fons Joan Llongueras i Badia, BNC.

³⁶⁶ Romano, «Buenas noticias de Portugal», *Destino*, núm. 240, 21.02.1942, p. 3.

Els articles sobre la guerra em distreuen molt, m'obliguen a llegir més del que llegiria sobre la guerra. [...] Sobre la guerra quasi no tinc temes.³⁶⁷

Retirat a l'Empordà, les notícies que Manuel Brunet podia aconseguir eren molt escasses. En una època de carences informatives com la primera postguerra espanyola, quan un amic vingut de Barcelona portava alguna nova interessant el periodista li sol·licitava permís per utilitzar-la en els seus articles. Gràcies al testimoni de Carles Fages de Climent, tenim coneixement dels arguments que aportava Brunet:

Esperaba ansioso en aquella época para él de absoluta soledad mi retorno después de breves estancias en Barcelona.

-¿Qué cuentan por allí? Todavía no he hallado tema para esta semana.

Y si en el curso de la conversación yo soltaba alguna ocurrencia u observación chocante que le parecía aprovechable, me interrogó más de una vez:

-¿Es tuya la idea?

-Creo que lo es.

-Tú no tienes el compromiso de escribir como yo. ¿Me la regalas?³⁶⁸

Mentrestant, els rumors sobre una nova ofensiva per part de cadascun dels dos bàndols creixien, però Manuel Brunet, ja cansat de donar falses expectatives als seus lectors, en relativitzava la imminència.³⁶⁹ Així, doncs, cal fer notar un canvi del to de les anàlisis. Si fins llavors s'havia caracteritzat per la gosadia i fins i tot un cert sensacionalisme, el 1942 enceta un període de mesura i contenció a l'espera del rumb definitiu que havien de prendre els esdeveniments. Les hostilitats europees estaven tenint lloc a Rússia i el resultat dels enfrontaments estava cridat a tenir una transcendència directa en el resultat de la guerra, però d'aquest front no arribaven comunicats de guerra clars que permetessin fer judicis de valor fonamentats.³⁷⁰ Davant aquesta realitat, l'autor optava per la prudència i, fins i tot, per constatar el cansament i avorriment generalitzats:

Al entrar en el cuarto invierno de guerra obsérvase un cansancio general en todas partes. Las operaciones militares no interesan ya como un espectáculo, sino por su función liquidadora del conflicto. Incluso a los lobos carnívoros les fatigan ya las noticias sobre las operaciones de bombardeo.³⁷¹

³⁶⁷ Carta de Manuel Brunet a Joan Llongueras, 21.09.1942, Fons Joan Llongueras i Badia, BNC.

³⁶⁸ Carles Fages de Climent, «Manuel Brunet», dins *Els meus difunts*, op. cit., p. 5.

³⁶⁹ Romano, «Posibilidades de una ofensiva angloamericana en Europa», *Destino*, núm. 244, 21.03.1942, p. 2; i «La batalla decisiva», *Destino*, núm. 248, 18.04.1942.

³⁷⁰ Romano, «El misterio del comunicado ruso», *Destino*, núm. 261, 18.07.1942, p. 2.

³⁷¹ Romano, «¿Cuándo terminará la guerra?», *Destino*, núm. 283, 19.12.1942, p. 2.

Manuel Brunet va començar a copsar en l'ambient un sentiment d'esgotament, i així ho transmetia als seus comentaris. La "il·lusió inicial" havia deixat pas al desencís, fins i tot a una certa apatia. La passió per una o altra ideologia s'havia anat apaivagant, i les anàlisis de l'autor expressaven una situació "d'empat tècnic". El clam general era a favor de la fi del conflicte i la signatura de la pau, però aquesta plantejava molts dubtes:

Todo el mundo especula sobre el fin de la guerra, todo el mundo suspira por la paz y, sin embargo, muchísimos temen la paz. Sería para desesperar del género humano que esta guerra fuera seguida de una paz que acabara con la más esencial de las libertades, con la libertad de vivir, e implantara la esclavitud para los supervivientes. [...] En la Antigüedad, un tratado de paz se fundaba en ideas muy simples. En la actualidad, un tratado de paz es una receta complicadísima, llena de ingredientes ideológicos, muchos de los cuales no han sido experimentados en el laboratorio de los siglos. La paz, esta paz tan esperada, será la más dificultosa de cuantas empresas ha acometido el hombre.

En aquest sentit, Manuel Brunet recollia la idea expressada per altres intel·lectuals europeus per la qual la pau de Versalles, que havia posat fi a la primera guerra mundial, havia estat només un armistici. L'arquitectura del tractat de pau de 1918 havia establert uns equilibris i condicions difícils de suportar tant per Alemanya com per Itàlia, i havia plantat la llavor de la discòrdia que esclataria de nou el 1939. Per tant, en acabar la nova guerra, caldria evitar que es repetís la mateixa situació. D'aquesta manera, com a liberal, Manuel Brunet es manifestava intranquil davant la possibilitat que es tornés a donar un escenari similar, i per això expressava les seves inquietuds en un notablement alarmista i grandiloqüent, que va reafirmar unes setmanes més tard:

Teme el Mundo que haya algo peor que la guerra: la paz. Acaso en la larga historia de la humanidad no haya ocurrido nunca ese desconcertante fenómeno de que, durante el horrible martirio de una guerra diabólica, el hombre tema la paz. Si los jefes de la guerra meditaran un poco sobre este caso de terror pánico, seguramente presentarían la dimisión colectiva.³⁷²

A partir de llavors es van anar succeint fets decisius per al desenllaç de la guerra: la victòria de les tropes aliades al nord d'Àfrica el maig de 1943 va significar l'inici d'una nova etapa a la guerra. Arra d'aquest fet, les potències de l'Eix es van posar a la defensiva, i això va portar Brunet a qüestionar les capacitats de lideratge de les que fins llavors havien estat principals figures de la guerra, i a especular sobre una ofensiva imminent:

³⁷² Romano, «La Italia eterna», *Destino*, núm. 306, 29.05.1943, p. 3.

Si es lícito divagar ante un mapa como ante un crucigrama, ha de serlo también permitirse imaginar cómo puede ser asaltada, a pesar del cemento, la fortaleza europea.

Los «amateurs» de la estrategia han sido siempre muy numerosos y nuestra época siente por ellos tanto respeto que no ha vacilado en conferir la dirección de la guerra a insignes aficionados como Hitler, Mussolini y Stalin. Los dos últimos consiguieron elevarse hasta el mariscalato.³⁷³

Després de diverses especulacions sobre el lloc en què es produiria l'ofensiva aliada, l'autor va constatar que en aquells moments els exèrcits anglosaxons eren els qui marcaven el compàs de la guerra:

Todos estos cálculos ante el mapa de Europa parten del supuesto que la iniciativa está en manos de los anglosajones. Realmente el beligerante que está encerrado en una fortaleza sólo puede tomar una actitud defensiva. Sin embargo, quizá, no sería imprudente pensar que el Reich dispone aún de considerables fuerzas. Todavía puede ganar batallas en el Continente, batallas que podrían alargar la guerra. Y su Aviación todavía puede permitirse el capricho de alguna expedición punitiva de gran espectáculo.

El mes de setembre de 1943, és a dir, tan sols un mes després de les consideracions anteriors, Itàlia es rendia secretament davant dels aliats després de la derrota a Sicília i l'entrada de les tropes britàniques i americanes a la península a través de la regió de Calàbria. Aquesta rendició, acompanyada de l'empresonament de Mussolini, va significar la desaparició momentània de l'Eix.³⁷⁴ Amb tot, el Duce va ésser alliberat pels alemanys al cap de poques setmanes i restituit al capdavant de l'Estat feixista que havia hagut de retirar-se al nord d'Itàlia,³⁷⁵ originant-se així un front de guerra que duraria un any, fins la rendició ara sí definitiva d'Itàlia el 25 de juliol de 1944.

Els pronòstics apuntaven definitivament una victòria aliada, i tan sols era qüestió de temps que es fes efectiva. Els aliats havien aconseguit una posició de força que els permetia sentir-se capaços de liquidar el conflicte a favor seu. Els comunicats d'una conferència internacional celebrada a Moscou per primera vegada així ho expressaven:

Por primera vez el comunicado de una conferencia interaliada supone que Alemania, el gran adversario europeo, ha de ser vencida, vencida en un plazo relativamente breve. [...] Por primera vez el comunicado de una conferencia interaliada pretende estructurar la Europa futura. Nótese que el primer paso hacia la restructuración de Europa ha sido dado en Moscú. ¿Nuestro Sinaí está

³⁷³ Romano, «Divagaciones sobre el mapa de Europa», *Destino*, núm. 319, 28.08.1943, p. 3.

³⁷⁴ Romano, «La capitulación de Italia», *Destino*, núm. 321, 11.09.1943, p. 2.

³⁷⁵ Romano, «La leyenda de Mussolini», *Destino*, núm. 323, 25.09.1943, p. 2.

en Moscú? Por lo menos las primeras disposiciones relativas a la posguerra llevan el nombre de Conferencia de Moscú. ¿Es esto de buen augurio? ¡Tened, Señor, piedad de nosotros!³⁷⁶

La presència de Rússia al bàndol vencedor incomodava, i molt, Manuel Brunet, ja que els vectors principals que regien les seves anàlisis eren l'anticomunisme i el catolicisme fervent, aspectes d'índole moral –coincidents amb la doctrina del règim franquista–, molt més preeminents que els condicionants polítics. Segons ell, la fi de la guerra havia d'implicar la fi del comunisme, i els esdeveniments assenyalaven que, amb les seves maniobres, Rússia aconseguiria mantenir el seu règim. D'aquesta manera, la pau per a Manuel Brunet no seria completa, perquè l'amenaça moral per al cristianisme continuaria viva. Tot i això, segurament pensava que podia estar relativament tranquil perquè la influència de Rússia havia quedat molt minvada a Europa després de les demostracions de força dels Estats Units, veritable potència triomfadora del conflicte. El periodista havia seguit amb atenció la trajectòria dels americans i les seves declaracions així ho expressaven:

Durante largos años Europa fingió no darse por enterada de la superioridad de la industria norteamericana. Incluso durante los dos primeros años de la presente guerra, Alemania llegó a formarse ilusión de que la industria por ella controlada superaría la de los Estados Unidos e Inglaterra juntos. [...] Muy otra ha sido la realidad: la industria norteamericana está presente en todos los campos de batalla y su superioridad es cada día más absoluta. Es ésta la gran revelación de esta guerra, y la política del Mundo futuro girará fatalmente alrededor de este hecho capital. [...] Es esa superioridad de la industria norteamericana lo que les permite impunemente hasta ahora hacer incursiones por el cielo de Alemania, confirmando la frase norteamericana según la cual Europa es un país amurallado, pero sin techo.³⁷⁷

Segons el periodista, els Estats Units haurien d'utilitzar aquesta influència i superioritat moral aconseguida per vetllar perquè el règim comunista no pretengués sortir de nou d'uns límits estrictes. En referència a l'atac dels anglosaxons a la costa occidental d'Europa (el desembarcament de Normandia) per aconseguir arribar a Berlín abans que les tropes russes i sobre l'ofensiva a Itàlia per alliberar definitivament la zona, l'autor expressava la seva esperança en la missió política d'americans i anglesos en els següents termes:

El interés político de esa carrera es extraordinario, pero aunque la suerte no favoreciera a los anglosajones con la conquista de la capital del Reich, Roma y París, pesarían mucho en la balanza

³⁷⁶ Romano, «Sobre la Conferencia de Moscú», *Destino*, núm. 330, 13.11.1943, p. 3.

³⁷⁷ Romano, «La guerra en 1943», *Destino*, núm. 337, 01.01.1944, p. 3.

y pondrían toda la Europa occidental bajo su influencia con una autoridad muy superior a la de cualquier pacto.

La campaña de Italia, por mucho que nos angustie y atormente, tiene, pues, este sentido: impedir en la península itálica la influencia rusa. Este objetivo político cuesta la vida a muchos millares de soldados de los Estados Unidos y del Imperio británico.³⁷⁸

La proclamació de la fi de la guerra era qüestió de temps. No obstant això, arran d'un reportatge publicat al *Journal de Gèneve* –una de les seves publicacions de referència per a l'anàlisi de la situació internacional–, es va esgarrifar de la destrucció, simbolitzada per l'estat ruïnós de Berlín, que havia arrasat Europa:

Ninguno de los beligerantes se ha atrevido a publicar una lista de las ciudades europeas destruídas o semidestruídas. Cuando esa lista se publique el mundo se horrorizará y los pueblos europeos con categoría de dirigentes podrán afirmar que jamás habían sido tan mal gobernados. Habrá, entonces, llegado la hora de recoger en una antología las principales barbaridades que se escribieron cuando el mundo se hallaba todavía en paz, exaltando la guerra total y la potencia destructora de una escuadra aérea. Esas barbaridades, consideradas entonces muy deportivas, llevaban las firmas de hombres muy encumbrados, pero con mentalidad de primarios.

[...] Ante esas ruinas podría llegarse a la conclusión de que el hombre moderno, a pesar de no ser analfabeto y de sus inventos, es tan bárbaro como el de la Antigüedad.³⁷⁹

En aquesta fase de la guerra, i preveient que s'acostava el final del conflicte, les preocupacions de Manuel Brunet es van centrar principalment en atacar el comunisme i el seu líder, Stalin, en la línia que hem anat comentant. En un article de l'estiu de 1944 va utilitzar unes paraules del president Roosevelt en què definia la guerra com una «guerra de tirans» per conduir el discurs al terreny que li interessava:

«Guerra de tiranos». No está mal la idea, si el Presidente pensaba dedicar un piropo al señor Stalin. Pero si cree que los tiranos se han alineado en el frente adversario y son una especie de monopolio de los países del Eje, entonces habrá que pensar que Stalin debe ser considerado como un gran patriarca. Ya será difícil que Stalin pase a la Historia como un soberano paternalista. [...] Veinte años de un gobierno policíaco, de depuraciones y deportaciones, ilustrados por las matanzas de 1937 y el proceso de Moscú son capaces de otorgar a cualquiera, y a pesar de su genio organizador y militar, el título de sanguinario.³⁸⁰

Més endavant, al mateix article, va comparar la criminalitat de Mussolini a la d'Stalin declarant que el primer era «una especie de monaguillo al lado de un arzobispo». Notem

³⁷⁸ Romano, «La significación de la campaña de Italia», *Destino*, núm. 361, 17.06.1944, p. 5.

³⁷⁹ Romano, «Europa en ruinas», *Destino*, núm. 349, 25.03.1944, p. 5.

³⁸⁰ Romano, «"Guerra de tiranos"», *Destino*, núm. 362, 24.06.1944, p. 13.

el respecte per Mussolini, una constant en les seves anàlisis degut a la seva habilitat per conciliar el seu règim amb l'autoritat moral del Papa i per l'estabilització a què havia conduït Itàlia durant els primers anys del seu mandat. Segons Manuel Brunet, les aspiracions expansives del Duce intentaven reparar el greuge sofert a la pau de Versalles –en la qual Itàlia no havia estat tractada amb la justícia que es mereixia com a vencedora–, però havien comès el gran error d'entrar a la guerra de la mà de Hitler. Pel que fa a l'absència d'atacs al líder nazi en aquells moments, amb tota probabilitat l'analista esperava el desenllaç final de la guerra per expressar les seves opinions ja que, com veurem més endavant, sí que va dedicar un article al comentari de la seva figura.

Amb tot, al final de l'article, va aprofitar per atacar de nou la inestabilitat i els impulsos sanguinaris dels règims republicans anteriors a la guerra mundial, en una clara al·lusió a la segona República espanyola, amb la voluntat de presentar el seu record com el d'una època abominable que calia no oblidar:

Si en el valle de Josafat tiene Dios el capricho de poner en fila a los grandes sanguinarios de la Historia, es posible que contemplemos el espectáculo de que Nerón, comparado con un Presidente de República de un Estado del siglo XX con sufragio universal, pase por un aficionado.

Per reblar aquesta idea, al final del conflicte Manuel Brunet va establir una distinció entre el govern franquista i les dictadures totalitàries de Hitler i Mussolini, per si algú podia imaginar que amb la derrota de l'Eix també cauria el règim de Franco. Francesc Vilanova i Laia Arañó van explicar l'argumentació de l'analista amb els termes següents:

Manuel Brunet, de *motu proprio* y sin tener que someterse a las consignas del poder, constataba otra cuestión importante en aquel abril de 1945: España era un «Estado autoritario», impuesto a una realidad fracasada como había sido la Segunda República –a ella de refería cuando hablaba de los «analfabetos de primer grado» y los «países que votan falsificando actas y cédulas personales»– que, en ningún caso, podría echarse al cesto de los países totalitarios o fascistas derrotados en 1943 –Italia– o en 1945 –Alemania–. El matiz, en el que coincidían otros observadores del momento, independientemente de las consignas oficiales, ponía de relieve la flexible recepción de la exacta naturaleza del franquismo por sectores diversos de la *intelligentsia* española y entre analistas y comentaristas que estaban ejerciendo –o querían hacerlo– como vehiculadores de opinión ante una sociedad que había perdido la mayoría de sus referentes informativos y de análisis tras la derrota republicana de 1939.³⁸¹

³⁸¹ Laia Arañó i Francesc Vilanova, «Introducción. Escribir sobre la guerra mundial en la España franquista: entre la “sumisión nobilísima” y la complicidad ideológica», dins Laia Arañó i Francesc Vilanova, *Un mundo en guerra. Crónicas españolas de la segunda guerra mundial*, op. cit., p. 15-16.

Si recuperem el fil dels arguments de Manuel Brunet al final de la guerra, corresponents als últims mesos de 1944, podem observar com el periodista constata que l'avanç aliat era ja imparable i s'anaven recuperant els territoris ocupats de França. Tot semblava indicar que la guerra estava guanyada, i que la victòria seria imminent. El nazisme havia passat de l'esplendor triomfal militar a la derrota més severa:

Falta ahora saber si la caída de París acarreará la del coloso alemán. Lo que está fuera de duda es que ella supone la del poderío nazi en Francia, Italia y los Balcanes, la reducción al extremo de la fortaleza europea. El acelerado final de la ocupación del Mediodía de Francia, las prisas de los de Vichy en ganar tierra segura, la capitulación de los rumanos y la actitud de los búlgaros y los amplios movimientos que se dibujan por el Adriático, no parecen indicar otra cosa. Y no deja de ser sintomático que sólo en estos días de la ganada de París, se inicien en Dumberton Oaks las tareas interaliadas para la salida de la guerra. Que tanto puede el prestigio de una ciudad tantas veces decisiva en el curso de la Historia.³⁸²

Per a Manuel Brunet, la rendició alemanya era imminent, i calia esperar que la guerra no s'allargaria gaire més, perquè tan sols significava accentuar el sofriment i la misèria de molts milions de persones. Davant aquesta realitat, però, el comentarista va copsar un renaixement de l'espiritualitat cristiana en oposició –una vegada més– al comunisme. Aquest era un senyal d'esperança per al futur:

El resurgimiento del espiritualismo religioso es el único comentario positivo de unas multitudes maltratadas por la barbarie científica de la guerra. Los soldados han dado ejemplo descubriendo el antídoto contra la desesperación. Ante el sexto invierno de guerra el problema consiste en evitar que el frío y las nieves perpetuas se instalen en nuestro corazón.³⁸³

En els últims compassos de la guerra, el comentarista va dedicar un article a cadascun dels grans homes que havien protagonitzat la victòria: sobre el president nord-americà, va valorar la continuïtat de Roosevelt al poder com l'antídot fiable contra el comunisme i la fórmula necessària perquè aquesta potència s'erigís en àrbitre de les relacions internacionals.³⁸⁴ També va elogiar la popularitat i carisma de Winston Churchill, un home que passaria a la història de la política com «el abogado de los imposibles».³⁸⁵ Finalment, de Charles De Gaulle va destacar-ne la fe en la victòria després de

L'article de Manuel Brunet al qual es refereixen els autors és «Programa de paz de los obispos católicos ingleses», *Destino*, núm. 404, 14.04.1945, p. 5.

³⁸² M. [Manuel Brunet], «Cuando cae París», *Destino*, núm. 371, 26.08.1944, p. 1.

³⁸³ Romano, «La fe en los campos de batalla», *Destino*, núm. 377, 07.10.1944, p. 5.

³⁸⁴ Romano, «El rooseveltismo de Europa», *Destino*, núm. 383, 18.11.1944, p. 5.

³⁸⁵ Romano, «La popularidad de Churchill», *Destino*, núm. 385, 02.12.1944, p. 5.

l'ocupació de França, i com havia continuat lluitant a Àfrica amb la creença que «la derrota era un episodi de una guerra larga».³⁸⁶ En la mateixa línia de distanciament respecte del comunisme i d'acostament a les potències vencedores d'Europa occidental definida pel mateix Franco,³⁸⁷ però sobretot en consonància amb els seus principis, Manuel Brunet va deixar al marge d'aquests comentaris el dictador rus Josef Stalin, al qual tan sols podia atacar de forma incansable en comptes d'elogiar-lo.

El repàs va continuar amb els derrotats: va intentar preservar la figura de Pétain al·legant que la seva actitud havia estat possibilista a favor dels interessos francesos davant un escenari totalment advers (en el capítol següent veurem que els raonaments a favor de Charles Maurras són idèntics) i que el seu error havia estat creure que amb l'ocupació França havia estat derrotada.³⁸⁸ Sobre Mussolini, va mantenir la tònica que hem assenyalat anteriorment, destacant principalment el pacte de Letrà.³⁸⁹ Respecte a Hitler, finalment, va acceptar la hipòtesi del suïcidi per justificar la seva desaparició, i va condemnar-ne les ànsies expansives i, sobretot, l'ateisme:

Es inconcebible que pudiera esperarse la salvación de la civilización occidental de una doctrina que era la negación de la sustancia cristiana de esa civilización. [...] Con una ideología de izquierda y atea era absurdo pretender aplastar al comunismo ateo.³⁹⁰

Al final de la guerra, Manuel Brunet va fer balanç dels resultats del conflicte, i podem observar en les seves paraules un canvi radical d'enfocament que les oposa a les de 1940 que hem comentat anteriorment, en què acusava els antifeixistes d'haver provocat la guerra.

D'altra banda, el comentarista era plenament conscient que la vella Europa havia quedat molt tocada davant el poder emergent dels Estats Units. Els americans ja havien estat decisius en el desenllaç de la primera guerra mundial, però en el de la segona, la seva intervenció havia estat cabdal per invertir el sentit de la història:

La guerra ha terminado. Ha terminado con la derrota de los agresores, de los que la habían provocado.

Los hitlerianos alemanes, los fascistas italianos y los militaristas japoneses creyeron que la superioridad de los armamentos pacientemente acumulados y la agresión por sorpresa eran

³⁸⁶ Romano, «La resurrección de Francia», *Destino*, núm. 384, 25.11.1944, p. 5.

³⁸⁷ Laia Arañó i Francesc Vilanova, «Introducción. Escribir sobre la guerra mundial en la España franquista: entre la “sumisión nobilísima” y la complicidad ideológica», dins Laia Arañó i Francesc Vilanova, *Un mundo en guerra. Crónicas españolas de la segunda guerra mundial*, *op. cit.*, p. 33-34.

³⁸⁸ Romano, «El caso Pétain», *Destino*, núm. 407, 05.05.1945, p. 5.

³⁸⁹ Romano, «Benito Mussolini», *op. cit.*, p. 5.

³⁹⁰ Romano, «La catástrofe hitleriana», *Destino*, núm. 408, 12.05.1945, p. 5.

factores suficientes para emprender una guerra «fraiche et joyeuse» [...]. Con excepción de los fascistas italianos, que fracasaron militarmente en todas partes, los nazis alemanes y la camarilla militar japonesa hicieron realmente una guerra grandiosa por mares y continentes.

Pero, a partir del día 8 de diciembre de 1941, la agresión japonesa provoca la entrada en guerra de los Estados Unidos. [...] Sin la participación americana, no habría sido posible desembarcar en Normandía, y Rusia habría sido vencida por los alemanes. Y mientras luchaban en África y en Europa, los americanos llevaban a cabo, casi solos, la guerra contra el Japón y conquistaban todo el Pacífico occidental, desde el mar del Coral a las islas metropolitanas japonesas. Lo que han hecho los americanos durante esta guerra no tiene precedentes en la Historia.³⁹¹

L'agraïment era sincer, però el periodista va manifestar al mateix article que el preu que pagaria Europa per no haver estat capaç de solucionar ella mateixa els seus conflictes seria molt alt, perquè quedaria supeditada a les fluctuacions de les relacions entre Estats Units i Rússia, el colós que havia sortit pràcticament il·lès del conflicte perquè havia pogut sostenir el règim i mantenir a ratlla la influència capitalista americana:

El poderío de los Estados Unidos constituye la gran revelación de nuestra época. Nada le falta a los Estados Unidos para ser la primera potencia del universo. [...] Los Estados Unidos van a tener como vecinos a los soviets. El nuevo vecino va a ser mucho más incómodo que los japoneses. Más incómodo y casi invulnerable. Y va a serles difíciles a los Estados Unidos practicar la política del «buen vecino» con los hombres del Kremlin que utilizan la perfidia como principal arma diplomática y que en el momento crucial de Europa pactaron con Hitler y con Von Ribbentrop.

La guerra mundial es va acabar amb un esdeveniment que va terroritzar el periodista: la utilització de la bomba atòmica. L'ús d'un armament de guerra tan poderós va ésser l'evidència de la transformació mundial. Fenòmens com la guerra atòmica o la revelació de l'horror dels camps de concentració nazis³⁹² van ésser elements que van desestabilitzar la conjuntura mundial demostrant que l'home era capaç de cometre atrocitats inimaginables. En el volum *La Paz simulada*, els seus autors van explicar com segueix la impressió que aquests fets van provocar en la societat, que il·lustra de manera molt gràfica el sentiment subjacent de les opinions de Manuel Brunet posteriors a 1945 sobre la política mundial:

Cuanto más dura se hizo la violencia de la guerra, con los bombardeos angloamericanos de fósforo, primero, y la introducción americana del primer ingenio atómico después, más definitiva, más apocalíptica se hizo la visión de cualquier conflicto posterior. Por otro lado, cuando en 1945

³⁹¹ Romano, «La guerra ha terminado», *Destino*, núm. 423, 25.08.1945, p. 5.

³⁹² Sobre aquesta qüestió, comentarem l'opinió de Manuel Brunet respecte a l'extermini dels jueus per part del règim nazi al capítol que dedicarem a la relació ideològica amb G. K. Chesterton i Hilaire Belloc (vegeu p. 537-556).

se liberaron los campos de exterminio alemanes, la realidad demostró ser peor, si ello era posible, que lo imaginado.³⁹³

Després de l'experiència d'Hiroshima i Nagasaki, Manuel Brunet va quedar molt marcat. Segons el seu parer, la bomba atòmica passava a simbolitzar la decadència moral en la qual s'havia sumit Occident. Aquest fet, provocava en el periodista una profunda desesperança tot i l'intent d'amagar-la darrere un to cínicament frívol:

La bomba atómica extermina a todo ser viviente. No es esto del todo injusto. Si todos quieren votar y opinar en política hay que reconocer que la bomba está a la altura de nuestra época. Sufragio universal y muerte universal son dos conceptos que se complementan.

El endiosamiento del Estado, ese concepto bárbaro del estado totalitario tan grato al fascismo y al comunismo, exigía que el Estado fuera todopoderoso y tuviera a su disposición un arma terrorista. A los devotos del Estado totalitario ya sólo les falta colocar la preciosa bomba en un altar y adorarla.³⁹⁴

Finalment, afegirem aquí les valoracions de Manuel Brunet sobre el judici de Nuremberg. L'octubre de 1946, el comentarista va fer un examen detingut de les conseqüències del veredict de Nuremberg, que havia provocat opinions a favor i en contra del tracte divers que havien rebut els acusats. Es tracta d'un article prudent en què l'analista repassa a la primera part les objeccions contra les conclusions del tribunal i intenta defensar-lo. A continuació, però, expressa la seva pròpia opinió respecte al veredict de aquest judici històric per a la humanitat:

Alegrarse por las sentencias de Nuremberg sería indigno de la memoria de las víctimas de la guerra: no caben alegrías de esa especie en el pecho de las personas que fueron capaces de horrorizarse ante el drama de Polonia, la agresión a tantos inocentes y los horrores de los campos de concentración. Pero rasgarse las vestiduras por el fallo de Nuremberg sería farisaico. Nuremberg es una consecuencia de la guerra total, invención diabólica salida del cerebro nazi.

[...] A la idea de la guerra total respondieron los aliados con esa otra de rendición total, esa «rendición sin condiciones» [...]. Pero esta idea barbarota de la rendición sin condiciones, con el pecado se trae la penitencia: ahora resulta que ha desaparecido el enemigo alemán, que la reestructuración de Alemania es un problema superior a la capacidad intelectual de los vencedores. Y lo peor es que, por culpa de esta idea, el responsable de la guerra es, en el orden práctico, el mismísimo pueblo alemán.³⁹⁵

³⁹³ Francisco Veiga, Enrique U. Da Cal i Ángel Duarte, *La paz simulada. Una historia de la Guerra Fría, op. cit.*, p. 47.

³⁹⁴ Romano, «Consideraciones sobre la bomba atómica», *Destino*, núm. 422, 18.08.1945, p. 5.

³⁹⁵ Romano, «El fallo de Nuremberg», *Destino*, núm. 482, 12.10.1946, p. 5.

A continuació, Manuel Brunet va expressar de forma pessimista la nefasta influència que podia tenir un judici d'aquestes característiques en els conflictes bèl·lics futurs:

Si a la luz de Nuremberg contempláramos la pasada guerra, llegaríamos a la conclusión de que si Nuremberg puede evitar daños, también puede causarlos. [...] Es muy posible que Nuremberg decida el estilo de la futura guerra y que, por culpa de Nuremberg, la consigna sea ésta: operar sin dejar rastro, ni supervivientes que tengan alguna personalidad.

El fatalisme del periodista es va anar accentuant a mesura que passava el temps. La pau mundial era molt fràgil, i la situació es podia desestabilitzar en qualsevol moment. En aquest sentit, l'autor va comentar el període de la Guerra Freda amb un temor constant per l'amenaça d'una tercera guerra mundial amb Estats Units i Rússia com a principals implicats. Segurament, les seves opinions estaven també condicionades pel fet que no s'havia signat cap tractat de pau al final de la guerra. És a dir, les conferències del final de conflicte, especialment la de Yalta i la de Postdam, no van establir de manera clara el nou ordre mundial, ja que Estats Units i Rússia hi anaven massa preocupades de vigilar-se mútuament. D'aquesta manera, tot i que el món de postguerra no quedés del tot definit, sí que es feien visibles qui eren els dominadors, tal com han explicat els historiadors:

En otras palabras, [...] Postdam terminó sin grandes resultados globales, hasta el punto de que nunca se redactó ni se firmó ningún tratado de paz con la vencida Alemania, y lo mismo ocurrió con la URSS por respecto a Japón. Y desde luego, nunca llegó a rendirse una Conferencia de Paz como la organizada en el París de 1919. Desde un punto de vista diplomático, la Segunda Guerra Mundial nunca terminó. Quedó congelada por la Guerra Fría.³⁹⁶

La pervivència del comunisme en l'estat soviètic era, segons el parer de Manuel Brunet, un senyal que la ferida no havia estat tancada, perquè des de la seva òptica el principal pertorbador de la pau, el causant de tots els problemes d'ordre mundial, havia estat el règim comunista soviètic. En un primer moment, a principis dels anys quaranta, Brunet va mostrar-se favorable a l'ocupació Alemanya sobre Rússia, però quan es va produir la inversió d'opinió del setmanari a partir de 1942 per passar a declarar-se contrari al Reich, el periodista va continuar esperant l'ensulsiada russa, mantenint-se fidel a l'actitud vaticana, i presentant el catolicisme, i no el capitalisme, com l'únic adversari capaç de combatre el comunisme. Malgrat tot, l'ensorrament soviètic no es va produir

³⁹⁶ Francisco Veiga, Enrique U. Da Cal i Ángel Duarte, *La paz simulada. Una historia de la Guerra Fría, op. cit.*, p. 27.

encara que el Vaticà hi manifestés la seva oposició. En aquest context, van ésser els Estats Units els qui es van erigir com a principals oponents de Rússia. Tot i haver treballat conjuntament per acabar amb el nazisme, americans i soviètics passaven a ésser adversaris d'una lluita inhibida perquè defensaven models diferents. Les purgues estalinistes van continuar tot i l'afebliment de la figura del líder comunista, i la incertesa sobre la successió d'Stalin va ésser un motiu desestabilitzador a afegir a la ja complicada conjuntura europea, que també observava amb creixent escepticisme la incipient recuperació alemanya i el seu procés de divisió política. El comunisme, segons Brunet, s'havia convertit en una amenaça constant, i això va portar-lo a obsessionar-se amb la idea de l'adveniment d'una tercera guerra mundial, un conflicte que, tenint en compte els progressos de la ciència en la fabricació d'armament militar, podia significar definitivament l'Apocalipsi. Tal com va assenyalar Josep Pla l'octubre de 1956,³⁹⁷ el fet de no veure la sortida del túnel va provocar que el punt de vista de Brunet, al final de la seva carrera, estigués regit per un acusat fatalisme, com es pot apreciar en les paraules següents de 1955:

Toda la grandeza de nuestro tiempo viene determinada por la importancia de los peligros que nos acechan. Enumerar esos peligros es sencillísimo. En sustancia son dos: el comunismo y la bomba atómica. Pero obsérvese que estos peligros redoblan en intensidad. Cuando nos habíamos ya acostumbrado a calcular sobre la manera de tener a raya al comunismo ruso en Europa, nos ha salido el forúnculo del comunismo chino. [...] Por consiguiente, si nos habíamos aclimatado a un tipo de comunismo, ahora debemos soportar dos. Todo eso ha aumentado en malicia.

Lo mismo ocurre con la bomba atómica. Ahora hay la bomba H, y los técnicos aseguran que supera en mucho a la potencia de las bombas atómicas que arrasaron Hiroshima y Nagasaki.

[...] Vivimos tan distraídos, tan absortos ante las maravillas del progreso técnico que la Providencia parece sentir la necesidad de apretar los tornillos.³⁹⁸

A partir de llavors, els comentaris van emprendre altres direccions. Durant els més de quinze anys de col·laboració, Manuel Brunet va comentar fets i personatges de gran transcendència com la situació política francesa, la guerra de Corea, la divisió d'Alemanya, la política americana, els plans de reconstrucció europea, la figura d'Einstein, la cursa per a la conquesta de l'espai... En definitiva, nombrosos temes que tots ells mereixerien un capítol a part, però no és aquest un dels objectius del present estudi, que pretenia traçar tan sols una visió general del punt de vista de Manuel Brunet sobre la segona guerra mundial. El periodista, amb l'autoritat que li atorgava la seva

³⁹⁷ Josep Pla, «Reminiscencias ante el número 1.000», *op. cit.*, p. 52-53.

³⁹⁸ Romano, «Grandeza de nuestro tiempo», *Destino*, núm. 919, 19.03.1955, p. 13.

experiència professional en el tractament d'aquest tipus de temes, va analitzar per al públic català aquest conflicte que va canviar la història del món. Això li ha valgut, recentment, la consideració d'ésser «uno de los periodistas-intelectuales más relevantes de la España de la posguerra, y uno de los analistas de la guerra mundial y de la realidad internacional más completos que hubo en España entre 1939 y 1945»,³⁹⁹ una valoració que compartim sense reserves.

³⁹⁹ Laia Arañó i Francesc Vilanova, «Introducción. Escribir sobre la guerra mundial en la España franquista: entre la "sumisión nobilísima" y la complicidad ideológica», dins Laia Arañó i Francesc Vilanova, *Un mundo en guerra. Crónicas españolas de la segunda guerra mundial*, op. cit., p. 17.

3.2. COMPARATIVA AMB EL PERIODISME EUROPEU D'ENTREGUERRES

Després del comentari de la temàtica i enfocaments de la producció periodística de Manuel Brunet al llarg de la seva carrera, i havent dedicat l'última part del capítol anterior a analitzar les seves opinions respecte a l'evolució de la conjuntura internacional en el període d'entreguerres i de la segona guerra mundial, volem oferir a continuació una comparació del punt de vista de l'autor amb el d'altres corrents intel·lectuals conservadors rellevants a nivell europeu.

De tots els possibles, n'hem escollit dos amb els quals podem trobar concomitàncies importants. D'una banda, el moviment d'Action Française, influent a Catalunya no només sobre Manuel Brunet; i de l'altra, el tradicionalisme nacionalista i catòlic de G. K. Chesterton i Hilaire Belloc. En cap dels dos casos es tracta de relacions directes, sinó tan sols d'influències i paral·lelismes sobre el pensament, que reconstruïm a partir de les referències dins els articles del periodista o bé a partir de les línies ideològiques paral·leles definides en les respectives produccions periodístiques o literàries. El comentari següent, per tant, pretén matisar les opinions i pensament de l'autor sobre qüestions religioses, socials i de política internacional en relació amb moviments conservadors existents en altres llocs d'Europa, la qual cosa permetria circumscriure la seva figura en un escenari molt més ampli que l'estrictament català.

3.2.1. El darrer maurrasià de Catalunya

Com molts altres intel·lectuals catalans de la mateixa època, Manuel Brunet va seguir amb interès al llarg de tota la seva carrera periodística les evolucions del partit Action Française a través del diari del mateix nom. En els seus comentaris podem observar una evolució en el punt de vista i l'opinió que li mereixien la seva doctrina i els dirigents del partit, i entre els volums que es conservaven a la biblioteca personal de l'autor – posterior a 1940, ja que gran part dels seus llibres van ésser destruïts durant la guerra – n'hi havia alguns dels principals dirigents del partit, que demostren el seu interès per la formació monàrquica francesa: *De la colère a la justice*, de Charles Maurras; *Historia de Francia* de Jacques Bainville, o el volum *Les idées de Charles Maurras*, d'Albert Thibaudet. Amb tot, en aquest capítol no tenim el propòsit de fer un estudi aprofundit sobre aquesta formació política, la qual va obtenir un notable ressò durant les primeres dècades del segle XX, ni tampoc aspirem a fer un estudi comparatista sobre la influència d'Action Française a Catalunya, perquè aquests temes ja han estat abordats per especialistes en la matèria, als quals ens remetrem i, a més, com va assenyalar Josep

Murgades en el seu interessant article «Usos del Noucentisme», en el qual fa un repàs valorat dels llibres recents apareguts sobre aquest moviment, aquest tema seria «digne d'una tesi doctoral de les més ambicioses»,⁴⁰⁰ que malauradament encara està per fer. D'altra banda, en el recent seminari internacional "Maurras a Catalunya. Elements per a un debat", celebrat a Girona el març de 2010, es va abordar des d'un punt de vista multidisciplinar aquesta qüestió, i els seus resultats es podran consultar a les actes que es troben actualment en premsa.

Així, doncs, la nostra pretensió és resseguir els comentaris que Manuel Brunet va fer al respecte d'aquest moviment, per poder arribar a una conclusió fonamentada sobre si realment va ésser apòstol de les teories d'aquest partit o si, contràriament i tal com van fer altres autors contemporanis, se'n va allunyar desencisat i condemnant els seus mètodes i doctrines. Ja avancem, però, que la resolució de la qüestió no és fàcil, donat el caràcter polièdric i ambivalent del periodista en les seves anàlisis sobre la qüestió.

3.2.1.1. LA PRESÈNCIA D'ACTION FRANÇAISE A CATALUNYA: INTENT DE SÍNTESE

Tot i que no sigui l'objecte de l'estudi, cal situar el tema amb unes notes prèvies sobre la idiosincràsia d'Action Française. Aquest partit va néixer el 1899 arran de l'«affaire Dreyfus», i va ésser fundat pel professor de filosofia Henri Vaugois (L'Aigle, 1864–París, 1916) i l'escriptor i periodista Maurice Pujol (Seine-et-Marne, 1872–Loiret, 1952). Un any després, s'afegiria a la formació Charles Maurras (Martigues, 1868 – París, 1952), procedent del felibrisme,⁴⁰¹ el qual es convertiria en el líder ideològic indiscutible del partit i en un dels mestres de les noves generacions catòliques.⁴⁰² Més tard s'hi van incorporar també Léon Daudet (París, 1842–Saint-Rémy-de-Provence, 1942) i Jacques Bainville (Vincennes, 1879–París, 1936), els quals juntament amb Maurras es van erigir en els pilars essencials del partit. Action Française, tot i que va perdurar fins ben entrada la dècada dels quaranta, va viure el seu període d'esplendor i màxima influència durant la primera guerra mundial i la segona dècada del segle XX, època en la qual també hi va participar Jacques Maritain. La creació d'un Institut

⁴⁰⁰ Josep Murgades, «Usos del Noucentisme», *op. cit.*, p. 74.

⁴⁰¹ August Rafanell, *La il·lusió occitana*, Barcelona, Quaderns Crema, 2007, p. 140-141.

⁴⁰² El març de 1925, *Les Cahiers du jeunesse catholique* van llançar una enquesta entre els seus lectors i entre personalitats catòliques franceses per esbrinar quins eren els seus mestres intel·lectuals: En les respostes, Charles Maurras va ésser el més escollit, per davant i a molta distància d'altres autors de referència, com Georges Valois o Jacques Maritain (Philippe Chenaux, *Entre Maurras et Maritain. Une génération intellectuelle catholique (1920-1930)*, París, Les Éditions du Cerf, 1999, p. 90-98.

d'Action Française per divulgar la doctrina de la formació, la constitució d'unes forces de xoc anomenades «*camelots du roi*» i la difusió del diari *L'Action Française*, publicat a partir de 1908, va afavorir l'expansió del moviment. La primera pàgina del diari, en la qual apareixien els diàriament els articles de Léon Daudet i Jacques Bainville, i tot sovint els de Charles Maurras –ja «ex-felibre i ultrafrancès»–,⁴⁰³ era llegida per bona part de la intel·lectualitat del moment. Malgrat tot, cal dir que Action Française va haver de suportar el contrasentit de gaudir de notable influència ideològica però escàs impacte electoral –segurament fruit d'un excés d'intel·lectualisme i una manca de pragmatisme, necessari per acostar-se a les masses–, la qual cosa li va impedir aplicar les pròpies polítiques.

El partit tenia diversos elements que definien el seu esperit ideològic: es declarava positivista, conservador, catòlic, nacionalista, contrarevolucionari, monàrquic, antidemocràtic, antigermànic, classicitzant i llatinitzant, aquests dos últims aspectes manllevats de l'École Romane de Jean Móreas.⁴⁰⁴ Com es pot comprovar, es tracta d'un corpus doctrinal complex, difícil d'abordar. Malgrat això, amb una gran capacitat dialèctica, els seus líders van aconseguir relligar i formar un conjunt coherent, funcional i útil per a les seves aspiracions, que es traduïa en diversos lemes com l'«*empirisme organisateur*», el «*nationalisme intégral*» o la «*politique d'abord*», entre d'altres.

Pel que fa al reialisme, per als dirigents d'Action Française aquest punt de la doctrina era irrenunciable i, d'altra banda, ineluctable en examinar la història de França. Amb un règim monàrquic absolutista França havia viscut el seu període més àlgid i, per tant, la conclusió era clara: calia retornar a aquesta forma de govern per recuperar el protagonisme dins Europa. Eugen Weber, en el volum de referència sobre Action Française, ho va explicitar amb les següents paraules:

Le but commun qui manquait à la France, le principe unitaire qui lui faisait si évidemment défaut, l'incarnation du bien commun qui, seule, avait permis la puissance et la grandeur du pays dans le passé, pouvait se trouver dans la monarchie. Autour de ses rois, le peuple français s'était éveillé son unité propre. Lentement, avec persévérance, la Nation avait été créée, son territoire rassemblé, sa conscience d'elle-même éveillée par la longue ligne d'hommes qui s'étaient identifiés avec le pays qu'ils gouvernaient et menaient, se dévouant si complètement à lui que même l'égoïsme naturel de l'Homme avait agi dans le sens des intérêts nationaux. Pour Maurras, la monarchie serait limitée, mais sa légitimité, assurant la paix publique, protégerait le Peuple des mouvements engendrés par l'ambition du pouvoir absolu.⁴⁰⁵

⁴⁰³ August Rafanell, *La il·lusió occitana*, op. cit., p. 241.

⁴⁰⁴ Josep Murgades, «Ús ideològic del concepte de "classicisme" durant el Noucentisme», op. cit., p. 19.

⁴⁰⁵ Eugen Weber, *L'Action Française*, París, Fayard, 1985, p. 30.

Tot i que en els primers anys el grup estava format per un conglomerat ideològic molt heterogeni, poc a poc Charles Maurras va definint les línies de pensament del partit, amb base als punts que hem assenyalat més amunt i amb el sentiment monàrquic com a eix vertebrador. Pedro Carlos González-Cuevas ressegueix aquests principis a grans trets, la qual cosa ens permet fer-nos una composició de conjunt del moviment que estem intentant esbossar. En primer lloc, la concepció maurrasiana de l'estat se sustentava en el poder de les masses conservadores, a les quals pretenia convèncer de la necessitat d'una ordenació social basada en la racionalitat científica:

El sentimiento nacional por principio, el orden intelectual por base, la acción política como fin, tal fue, en esencia, el sistema a través del cual el escritor provenzal concibió en todo momento las relaciones entre teoría y práctica, entre las ideas y la acción.

[...] Al movimiento organizado en torno a «L'Action Française» eran convocados aquellos grupos sociales tradicionales que se sentían amenazados por el proceso de modernización que sufría la sociedad francesa. La participación de la aristocracia fue siempre significativa en sus filas, lo mismo que la del clero católico [...]. Y luego destacaban los oficiales del Ejército y miembros de las profesiones liberales –abogados, sobre todo–, así como sectores de la pequeña burguesía.

[...] Producto típico de la Francia positivista que arranca de mediados de siglo, Maurras intentó en todo momento dar una significación científicista a la construcción de su teoría política; y pretendería haber llegado a sus conclusiones a través de caminos inductivos, pragmáticos y estrictamente racionales.⁴⁰⁶

Pel que fa a la religió i a la política, en el mateix estudi, l'autor va aclarir quins eren els mecanismes del partit per garantir l'estabilitat social: defensa a ultrança del catolicisme –utilitzat amb finalitats polítiques– i reivindicació de la monarquia:

Maurras vio siempre la cuestión religiosa inseparable de la problemática política. Desde su juventud, quedó fascinado por el espectáculo del orden y jerarquía que ofrecía la Iglesia católica. El catolicismo era la encarnación viva del poder espiritual que Comte juzgaba necesario para garantizar la estabilidad social. Como su maestro, Maurras veía en la noción del poder espiritual el medio más seguro para contrarrestar el desorden social y moral provocado por la anarquía intelectual propia del individualismo.

[...] Maurras pretende hacer de la herencia grecolatina, católica, clásica y monárquica la única base histórica de la nacionalidad. Francia era para Maurras un «monumento inacabado», en el que las grandes líneas de desarrollo se encontraban establecidas con fuerza. [...] Maurras elevaba a la nación a la categoría de auténtica deidad por encima de cualquier otro valor humano.

⁴⁰⁶ Pedro Carlos González-Cuevas, *Perfil ideológico de la derecha española*, Madrid, Universidad Complutense de Madrid, 1993, p. 480-500.

[...] Quedaba, por último, el problema de la «vía» política a seguir para la instauración definitiva de la Monarquía tradicional y el proyecto contrarrevolucionario. La respuesta de Maurras fue, en ese sentido, categórica e inequívoca. Solo podría instaurarse mediante la fuerza. [...] La misión de «L'Action Française» no era otra que la de organizar un estado de opinión monárquico y nacionalista en el seno de las fuerzas armadas.

Finalment, per fer efectiva aquesta expeditiva doctrina, Action Française havia d'acomplir amb èxit el difícil repte de convèncer de forma majoritària l'opinió pública francesa:

Sin embargo, los militares no podían actuar solos, sin el apoyo y la anuencia del grueso de la opinión nacionalista del país. Ello planteaba el problema de la unión operativa de la dispersa opinión conservadora –nacionalistas, católicos, bonapartistas, antisemitas– en torno al Ejército. Esta permanente desunión había sido la causa, aparte de la ausencia de una doctrina política clara, precisa y coherente, de los repetidos fracasos de las conspiraciones antirrepublicanas. Para que aquello no volviese a suceder, era imprescindible que las derechas se pusieran de acuerdo sobre la finalidad y el contenido político que habría que dar al golpe, lo cual no podría lograrse sino mediante una idea acertada que sirviera de eficaz aglutinante político. Y esta idea no podría ser otra que la Monarquía. Lo cual, por supuesto, llevaba a «L'Action Française» a convertirse en la élite intelectual del golpe de Estado.

Així, doncs, Charles Maurras havia dotat el seu partit de la doctrina necessària per poder intentar la restitució de la monarquia a França i amb tots els elements necessaris per reforçar les idees d'ordre, jerarquia i nacionalisme al voltant del realisme. Malgrat tot, segurament no va ésser aquest aspecte el que va captivar el seu públic. La principal atracció va ésser la sublimació del concepte de nació i la perseverança a l'hora de manifestar que el seu objectiu era retornar al seu país al seu punt d'equilibri original, en què imperava l'ordre i no havien estat trencades les estructures socials per part dels sectors socialistes i anarquistes de l'esquerra:

No fueron las declaraciones realistas de Maurras lo que ganó la atención del gran público conservador, sino su insistencia en que la primera condición era la regeneración y salvación del país y que el orden, la disciplina y la jerarquía eran en estos momentos los principios esenciales que se opondrían a las ideas subversivas de libertad para el individuo a expensas del bien social, de igualdad contraria a la ley natural, y del faccionalismo doctrinal que dividía y debilitaba a la nación, sólo en beneficio de intereses particulares. La nación –decía Maurras [...]– es un todo orgánico, no un miembro, ninguna parte del cual puede obrar indebidamente sin perjudicar el

interés general, y ante la contienda producida por la pugna de los intereses naturales se necesita un árbitro, la autoridad monárquica de un solo poder, de un único hombre entregado al conjunto.⁴⁰⁷

Examinant els aspectes cabdals de les seves teories, podem observar com Charles Maurras defensava que, amb la República, s'havia trencat la tradició francesa, caracteritzada per un esperit monàrquic, catòlic i clàssic. D'aquesta manera, i buscant sempre una organització efectiva de la societat, Maurras arribava a la conclusió que calia posar en pràctica el «nacionalisme integral» i l'«empirisme organitzador». Michel Fromentoux va descriure aquestes premisses amb els següents termes:

Première condition pour être d'Action Française: «éliminer de la discussion politique nos goûts, penchants ou répugnances, partis-pris de sentiments ou habitudes d'esprit». Alors, [...] savoir s'appuyer sur l'expérience historique montrant ce qui réussit ou échoue, ce qui produit des effets heureux ou malheureux: c'est «l'empirisme organisateur». La première leçon [...] est que les «intérêts particuliers doivent être non sacrifiés mais subordonnés à l'intérêt général» qui est pour nous Français «l'intérêt national», lequel requiert le bienfait de «l'autorité». Celle-ci doit être désignée de façon qu'elle puisse «réaliser l'unité du commandement, avoir l'indépendance, la durée et la continuité» et que «l'intérêt de celui qui l'exerce coïncide avec l'intérêt de ceux sur qui et pour qui elle s'exerce». C'est la monarchie héréditaire. Une monarchie respectueuse de la foi catholique, dont toute l'Histoire atteste les bienfaits. Une monarchie en outre assez forte pour ne pas avoir besoin d'entretenir une clientèle de fonctionnaires, donc pour décentraliser, faire revivre les petites «républiques locales» et les organisations professionnelles».⁴⁰⁸

D'altra banda, l'autor provençal defensava que l'eix vertebrador de la vida en societat havia d'ésser la nació, la qual superava totes les altres jerarquies anteriors com la família o les classes socials. Així es convertiria en unitat viva organitzadora de la societat producte tant de l'herència de les generacions anteriors com del temps present, destinada a perpetuar-se en el futur.

El catolicisme va ésser l'altre pilar de la ideologia d'Action Française. No el cristianisme, ja que Maurras considerava que els primers temps havien estat marcats per una notable anarquia, amb el culte a la fe personal i individualista; sinó que advocava a favor de l'ordre aconseguit per la institució eclesiàstica, que al llarg de tota la història de França havia recolzat precisament la monarquia. Malgrat que l'intel·lectual de Martigues es considerava agnòstic, defensava el catolicisme pel seu servei al conjunt de la societat:

⁴⁰⁷ Hans Roger i Eugen Weber, *La derecha europea*, Barcelona, Luis de Caralt, 1971, p. 84.

⁴⁰⁸ Michel Fromentoux, «Charles Maurras et le nationalisme de l'Action Française», *L'Action Française* 2000, 01.12.2005, p. 14.

Dada su naturaleza desintegradora, la República suponía igualmente la división nacional y la subordinación del interés nacional a los intereses de las oligarquías antinacionales y a los partidos políticos. Y su laicismo repercutía negativamente en los hábitos y en las costumbres de la población francesa. Maurras no era creyente y odiaba profundamente al cristianismo primitivo [...]. De ahí que distinguiera, como Comte, entre cristianismo y catolicismo, exaltando a este último como reacción del orden romano a la anarquía cristiana. El culto católico, con su asunción de la cultura grecolatina y del aristotelismo, su liturgia y su jerarquía, suponían una saludable sanción del orden social y un contrapunto esencial a los supuestos protestantes y liberales.⁴⁰⁹

Com hem dit, l'esplendor d'Action Française es va produir principalment entre 1914 i 1926, coincidint amb l'esclat de la primera guerra mundial i l'excomunió que va sofrir el moviment per part del Vaticà respectivament; però la seva influència es va allargar durant tota la primera meitat del segle XX:

L'adhésion à l'Action française permettait de réconcilier l'idée de nation avec l'idée catholique sur le terreau commun de l'antimodernisme. L'exaltation mystique de la vocation de la France, fille aînée de l'Église, [...] dont la canonisation de Jeanne d'Arc (1920) est le symbole, atteint son paroxysme durant la guerre vécue non pas seulement comme l'affrontement de deux nations, mais plus encore comme le choc de deux civilisations, la latine et catholique d'un côté, la germanique et protestante de l'autre. On ne s'explique autrement l'influence de Maurras et l'Action française sur les élites intellectuelles [...] dans la première moitié des années vingt.⁴¹⁰

A Catalunya, les teories del partit conservador francès havien penetrat durant aquesta època. Havien creat un pòsit d'opinió que perduraria durant molt temps, provocant que les evolucions del grup monàrquic fossin seguides a Catalunya amb un notable interès. Aquest tema ja ha estat comentat per Albert Manent,⁴¹¹ Pedro González Cuevas,⁴¹² i més recentment August Rafanell –de forma molt extensa i aprofundida sobretot pel que fa al període previ a l'esclat de la guerra civil–⁴¹³ i Stéphane Giocanti, biògraf de Charles Maurras:

Cataluña fue uno de los territorios más duraderamente marcados por una influencia intelectual y literaria original, conjugando la herencia felibrista y la herencia neoclásica salida de la Escuela Románica, y ello desde los años 1905-1906.⁴¹⁴

⁴⁰⁹ Pedro Carlos González Cuevas, «Maurras en Cataluña», *La Razón española*, núm. 85, sept.-oct. 1997, p. 154.

⁴¹⁰ Philippe Chenaux, *Entre Maurras et Maritain. Une génération intellectuelle catholique (1920-1930)*, *op. cit.*, p. 227.

⁴¹¹ Albert Manent, *Del noucentisme a l'exili. Sobre la cultura catalana del nou-cents*. Barcelona, PAM, 1997, p. 205-226.

⁴¹² Pedro Carlos González Cuevas, «Maurras en Cataluña», *op. cit.*

⁴¹³ August Rafanell, *La il·lusió occitana*, *op. cit.*

⁴¹⁴ Stéphane Giocanti, *Charles Maurras, el caos y el orden*, Barcelona, El Acantilado, 2010, p. 543.

Els primers catalans a fixar-se en la ideologia de la formació monàrquica van ésser, en primer lloc, Narcís Verdaguer i Callís, Santiago Rusiñol i, uns anys més tard, Enric Prat de la Riba en el terreny polític –continuat per Francesc Cambó– i Eugeni d'Ors en el cultural. Com va indicar Joaquim Coll i Amargós, la conclusió que la doctrina d'Action Française va tenir un paper molt influent en la configuració del primer catalanisme és del tot fonamentada:

El cas francès tingué en el catalanisme conservador de la fi del segle un impacte intel·lectual notable i una influència en el discurs polític gens menyspreable. Així, en una conjuntura difícil com foren els anys de fi de segle, a través de la nova embranzida del felibrisme i de les figures d'escriptors regionalistes com Maurice Barrès, Paul Burget, Léon Daudet, Charles Maurras, etc., el catalanisme conservador es podrà presentar als seus conciutadans com a exponent d'un corrent internacional imparabile i plenament modern. Pensem, doncs, que en el panorama dels nacionalismes coetanis de la darrera dècada de segle, el model del regionalisme francès fou una referència de primer ordre per al catalanisme.⁴¹⁵

Enric Prat de la Riba va recollir molts dels postulats del partit francès per al seu model polític per a Catalunya. Tant ell com Eugeni d'Ors, veritables promotors del catalanisme polític i del Noucentisme respectivament, van tenir en compte les tesis d'Action Française, però no depenien tant del règim monàrquic per tirar endavant les seves pretensions. En aquest sentit, per al catalanisme de Prat de la Riba el règim polític era secundari, accidental, allò que calia era mantenir-se dins els límits d'un estat federal tot aplicant una política d'expansió cultural a la resta de federació d'estats ibèrics:

Va seguint el procés nacionalista: no s'ha conquistat l'Estat, el Dret i la llengua, no hem aconseguit la plenitud de l'expansió interior, però ja el nacionalisme català ha començat la segona funció de tots els nacionalismes, la funció d'influència exterior, la funció imperialista.

L'art, la literatura, les concepcions jurídiques, l'ideal polític i econòmic de Catalunya han iniciat l'obra exterior, la penetració pacífica d'Espanya, la transfusió a les altres nacionalitats espanyoles i a l'organisme de l'Estat que les governa.

[...] Si l'ideal complex que encén en nova i intensa vida totes les energies catalanes, si el nacionalisme integral de Catalunya va endavant en aquesta empresa i aconsegueix de despertar amb el seu impuls i el seu exemple les forces adormides de tots els pobles espanyols, si pot inspirar a aquests pobles fe en si mateixos i en llur esdevenidor es redreçaran de l'actual decadència, i el nacionalisme català haurà dut a compliment la seva acció imperialista.⁴¹⁶

⁴¹⁵ Joaquim Coll i Amargós, *El catalanisme conservador davant l'afar Dreyfus (1894-1906)*, Barcelona, Curial, 1994, p. 97.

⁴¹⁶ Enric Prat de la Riba, *La nacionalitat catalana*, Barcelona, Edicions 62, 1978, p. 118.

D'altra banda, segons August Rafanell, era indispensable incorporar el nacionalisme en l'acció política per poder assolir els objectius marcats:

Tant per a Prat com per a Maurras, la terra constituïa la matèria orgànica de la història. Per a ells, la nació sempre s'escrivia en pretèrit perfet, però es definia en present d'indicatiu. Una pàtria era una tradició viva. No ens hauria de sobtar, doncs, que la visió que Prat tenia de l'anatomia de Catalunya, i per tant de la frontera que la conformava, fos un pèl diferent de la que havia publicitat Massó. No és d'estranyar, doncs, que el seu nacionalisme es volgués tan *integral* com el de Maurras.⁴¹⁷

Respecte a Eugeni d'Ors, cal dir que malgrat uns inicis tibants provocats per la postura germanòfila de l'autor de *La Ben Plantada* durant la primera guerra mundial,⁴¹⁸ quan aquesta etapa va quedar enrere la relació va ésser afable. Ors havia conegut Léon Daudet i Charles Maurras arran de la bona impressió que els havien produït els principis estètics orsians que estaven arribant a París, i la cordialitat i admiració mútua va arribar al punt culminant quan l'autor de Martigues va sol·licitar al glosador que escrivís al seu diari, proposta declinada al·legant la complicada situació en què es trobava el partit respecte a l'Església. Llavors, el dirigent monàrquic va commutar la proposta en una col·laboració a l'*Almanac d'Action Française*, a la qual Ors no es va poder negar, i hi va escriure esporàdicament entre 1929 i 1930. En una entrevista concedida a Esteve Molist just després de la mort de Charles Maurras, l'autor del *Glosari* va explicar que malgrat quedar enlluernat per l'estètica de la formació monàrquica, no compartia alguns dels principis de la seva doctrina:

A mi entender, [de] Maurras era la inteligencia –la función principal de la inteligencia y, por consiguiente, la comprensión– lo que yo más apreciaba. En ese sentido es el espíritu más comprensivo posible, sin perjuicio que fuese el más apasionado.

[...] A mi entender, [los principios de Maurras] eran sencillamente cuatro: Clasicismo, Positivismo, Nacionalismo y Monarquía. [...] Lo que yo juzgaba vivo en Maurras eran el clasicismo y el monarquismo. Lo que juzgaba muerto era el positivismo [...] y el nacionalismo, que después de todo y por una evidente paradoja, no hacía más que continuar la doctrina naturalista de precedentes pensadores alemanes.⁴¹⁹

Posteriorment, autors com Josep Pla, Josep M. Junoy, Joan Crexells, Josep M. López-Picó, Antoni Rovira i Virgili, Carles Cardó, J. V. Foix, Josep Carbonell, Carles

⁴¹⁷ August Rafanell, *La il·lusió occitana*, op. cit., p. 160.

⁴¹⁸ Albert Manent, *Del noucentisme a l'exili. Sobre la cultura catalana del nou-cents*, op. cit., p. 209.

⁴¹⁹ Esteve Molist Pol, «Lo vivo y lo muerto en la doctrina de Maurras. Una entrevista con Eugenio d'Ors», *Revista. Semanario de Información, Arte y Letras*, Barcelona, núm. 32, 20.11.1952, p. 8.

Soldevila o el mateix Manuel Brunet, entre d'altres, van continuar fixant-se en les teories del partit monàrquic i escrivint-ne comentaris. López-Picó, en un retrat de 1917, reivindicava el mestratge intel·lectual de l'autor de Martigues:

Hi ha en el Maurras una claredat provençal que fa estimar-lo com un català per la concisió ordenada de la seva obra i fa respectar-lo com un mestre universal pel sentit romà de la lògica i de l'acció que salva amb vigorosa unitat intencional la diversitat inquieta de les seves múltiples intervencions.

Home d'humanitats i home de polèmica. Exacte i emocionant. [...] Cap novel·la no pren tant d'interès per a nosaltres com la doctrina de Charles Maurras, en la qual, amb sostinguda i creixent vigoria s'exercita, es manté i es fa sobirà el domini de la raó damunt del de la passió. [...] Diuen d'ell que més vol ésser l'ànima d'un partit que el seu cap visible.

I és d'aquesta guisa com el seu partit és, més que un partit, una Escola.⁴²⁰

Al seu torn, en una carta enviada a Ismaèl Girard l'any 1919, Joan Estelrich reconeixia que la influència maurrasiana a Catalunya ja era un fet i calia examinar l'impacte de les teories d'Action Française sobre la joventut catalana.⁴²¹ L'autor mallorquí havia entrat en contacte amb les teories maurrasianes aquell mateix any, durant una estada a París, i reconeixeria la seva influència fins ben entrat el període de la postguerra mundial.⁴²²

Molts dels autors esmentats acceptaven que alguns aspectes de la seva doctrina eren positius, i que fins i tot podrien ésser aplicables a Catalunya. És el cas de l'exaltació del nacionalisme i la reivindicació de la llatinitat en el camp estètic, per anomenar-ne alguns. En canvi, altres aspectes com la utilització de la força, el realisme o l'autoritat extrema eren qüestionats, tot i que pel que fa a aquesta última, alguns dels autors esmentats n'eren partidaris:

Per a Maurras, [...] l'autoritat té un caràcter positiu reconegut per l'escola medieval, la qual exigia del poder digne d'ésser ungit amb la gràcia divina, que fos capaç d'assegurar el *bonum commune*.⁴²³

Voldríem fer notar que moltes d'aquestes apreciacions apareixen a principis dels anys vint, en una època en la qual també s'estava observant de prop el fenomen del feixisme italià, del qual s'ha dit que les teories d'Action Française en van ésser precursors. Envers el partit de Maurras i el feixisme, entre alguns sectors intel·lectuals catalans –la

⁴²⁰ Josep M. López-Picó, «Charles Maurras», *La Revista*, núm. 48, 16.09.1917, p. 335-336.

⁴²¹ August Rafanell, *La il·lusió occitana*, op. cit., p. 576.

⁴²² Josep Massot i Muntaner, *Tres escriptors davant la guerra civil: George Bernanos, Joan Estelrich, Llorenç Villalonga*, Barcelona, op. cit., p. 114-115.

⁴²³ J. V. Foix, «El dret democràtic i el dret nacional», *Revista de Catalunya*, núm. 1, juliol 1924, p. 99.

gran majoria afins a Acció Catalana, partit amb semblances amb el moviment maurrasià – es va produir, en un primer moment, un enlluernament, que va desembocar en un desencís en aprofundir en l'anàlisi del fenomen i observar la seva inaplicabilitat al cas català. Tal com ha indicat Enric Ucelay-Da Cal, alguns aspectes del maurrassianisme entroncaven millor amb el carlisme que no amb el catalanisme de tradició liberal:

El maurrassismo como doctrina política, sin su envoltorio de estilo y de presentación intelectualizada, estaba mejor expresado en castellano y en el tradicionalismo más castizo que de cualquier otro modo. Es más, según cómo, el realismo político –la convicción que las realidades del poder son fijas y no cómo podrían ser imaginadas en bonitas elucubraciones– ya eran un atributo del mismo carlismo, si era contemplado sin su carga legitimista y religiosa. Luego, para lectores hispanos, lo que, muy en concreto, era importante del maurrassismo era precisamente su innovación del estilo intelectual: el contenido del carlismo asumido como ejercicio de pragmatismo consciente, a sabiendas de sus lastres, sin especial fe católica, ya que Maurras era un ateo y filocatólico por la importantísima función de orden y definición social que ejercía la Iglesia.⁴²⁴

Josep Pla va ésser un dels intel·lectuals catalans que va desenganyar-se aviat de l'aplicació dels postulats maurrassians. Tal com recull Albert Manent,⁴²⁵ el 1920 va escriure un article desil·lusionat i pragmàtic sobre la impossibilitat d'emmirallar-se en el terreny polític amb Action Française, en què apreciava tan sols la seva estètica classicitzant i la proximitat sentimental arran del provençalisme. No obstant això, tal com va fer constar Marina Gustà, durant els anys anteriors i de la mà de Josep M. Junoy, l'escriptor de Palafrugell havia entrat en contacte amb noves teories recuperadores de l'herència clàssica i de fidelitat a la tradició nacional. Al mateix temps, havia començat a valorar la particular doctrina nacionalista, reaccionària i autoritària d'Action Française, i això es traduïa en els seus articles redactats des de París:

Pla no es faria ben bé el càrrec de la dimensió político-intel·lectual de la reacció maurrassiana, del grau de sintonització amb una tendència de l'opinió pública i, en definitiva, del paper d'Action Française en la correlació de forces polítiques i sindicals a la França de la postguerra, fins que, a partir del maig de 1920, tots aquests aspectes haurien de ser motiu de l'atenció i el comentari continuat del corresponsal que aleshores tindria l'oportunitat d'observar-ne amb detall la incidència.⁴²⁶

⁴²⁴ Enric Ucelay-Da Cal, *El imperialismo catalán*, Barcelona, Edhasa, 2003, p. 428.

⁴²⁵ Albert Manent, *Del noucentisme a l'exili. Sobre la cultura catalana del nou-cents*, op. cit., p. 213-226.

⁴²⁶ Marina Gustà, *Els orígens ideològics i literaris de Josep Pla*, op. cit., p. 119.

El 1921, Josep Pla va conèixer l'autor provençal a través de Joan Estelrich, i li va dedicar un retrat de passaport, basat principalment en la seva condició física, en la qual destacava la sordesa:

És un senyor baixet, de cos estRICTE, molt pàl·lid, d'una finor gairebé lineal, pulcre. Sobre el cap allargat, d'un volum normal, es pleguen suaument, d'esquerra a dreta, uns llargs i rars cabells grisos, una mica esbullats. Sota d'ella clareja, blanc, el crani. La ratlla es desfà a la corona i després, darrera, els cabells es recullen en la lleu inflor de la cabellera.

[...] La seva sordesa és impressionant, decisiva. Es defensa posant de vegades la mà darrera l'orella i mirant els ulls de l'interlocutor. Parla poc, amb una veu llunyana, esborrada, grisa, sumergida. [...] Matisa el que diu amb expressius moviments de cap. De vegades, amb el gest d'un braç accentua el sentit del que diu.

[...] L'aspecte general d'aquest home suggereix un metge rural sense pintoresc, una mica aclaparat –un d'aquells metges que, tot i estar convençuts que no hi ha res a fer, fan la visita d'una manera indescriptible. Però potser encara té més retirada amb el vell notari de sots-prefectura sense gaires il·lusions, però present i decisiu sempre. Fa una sensació de voluntat i de tossuderia, de força i de paciència. És tant la figura exterior com la que hi ha darrera que suggereixen aquest judici.⁴²⁷

Pels volts de 1924, l'escriptor s'havia adonat de la crisi d'autoritat existent a Catalunya i examinava la teoria d'Action Française per extreure'n aspectes útils per al catalanisme:

Les especialíssimes condicions polítiques en què s'ha trobat el nostre país han originat una situació general complexa: el poble català, per un cantó, està situat dins un ordre jurídic establert; aquesta circumstància fa, d'altra banda, que davant d'aquest ordre no es pugui adoptar sinó una posició neguitosa. La nostra situació hamletica fa que hàgim estat, de fet, un poble sense govern, que la crisi d'Autoritat a Catalunya no es tanqui mai, sigui sempre oberta.

[...] Un adepte de l'Action Française, en efecte, ho té tot resolt. La qüestió religiosa, la qüestió social, la qüestió filosòfica, la qüestió política, el problema de l'art, el més ínfim dubte gramatical està en l'Action Française resolt matemàticament. [...] Això és el que pot veure un ciutadà francès o foraster en acostar-se al sistema de la Rue de Rome. Un català hi pot veure això i mil coses més, donada la seva provenença hamletica. Deixar enrera l'angúnia de Catalunya, la terra sense Autoritat, i entrar en aquest palau on tot és resolt, on els plaers de l'Autoritat són assaborits amb una delicadesa sensual, deu ésser com viure una història oriental venint de l'erm.⁴²⁸

Amb tot, va adonar-se que malgrat una aparença equívoca les posicions dels dos moviments estaven molt allunyades:

Però si el protagonista català d'aquesta història és una persona honrada, la meravella dura poc. La crisi es presenta fulminant i l'hamletisme pren un aire tràgic. En acostar-se, en efecte, un home de

⁴²⁷ Josep Pla, «Monsieur Charles Maurras», *Retrats de passaport*, O. C. XVII, op. cit., p. 340-342.

⁴²⁸ Josep Pla, «La crisi de l'Autoritat a Catalunya i l'hora de l'Action Française», *Revista de Catalunya*, núm. 1, juliol 1924, p. 11-21.

temperament reaccionari i burgès [...] a l'*Action Française*, queda tan impregnat de miraculisme, que el seu primer moviment consisteix a veure d'aplicar al seu país totes aquelles fórmules màgiques. [...] Però un català honrat s'adona en començar a tastar la doctrina que s'ha de triar, que no hi ha altre remei sinó decantar-se o amb l'*Action Française* o amb Catalunya. Són dues coses que no es poden barrejar per la raó que no es pot traçar una ratlla divisòria entre els elements humans i genèrics i els elements catalans i específics que hi ha en un ciutadà de Catalunya. [...] Els nacionalistes francesos usen la paraula «nacionalisme» en un sentit absolutament invers del que li donem nosaltres. [...] És un nacionalisme, doncs, d'Estat. Per nosaltres el nacionalisme vol dir lluita contra l'ordre jurídic dins el qual estem situats.

A mesura que la dècada dels vint avançava, es va abandonar de forma progressiva l'exploració d'una possible aplicació de les idees polítiques dels monàrquics francesos al cas català. Amb tot, això no vol dir que no es continuessin llegint les seves opinions a través del diari del partit, sinó que es va deixar de concebre la doctrina maurrasiana com a aplicable a Catalunya, i es va passar a valorar-ne tan sols dos aspectes: en primer lloc, l'habilitat dialèctica dels líders del partit i la fidelitat a les pròpies idees, tal com va assenyalar Joan Puig i Ferrer en boca d'un fictici Miquel dels Sants Oliver, director de *La Llanterna (La Vanguardia)* a finals de la segona dècada del segle XX:

Aquí té *L'Action Française*, a París. És un diari noble, valent, agressiu. Dóna la cara per defensar les idees, que són la seva ànima. Ja hauria volgut fer de *La Llanterna* un defensor valent, altívol, de les idees conservadores; una mena d'*Action Française* nostra; una Acció Ciutadana que digués la veritat a tothom. Creu que he pogut? Això seria la mort del periòdic, m'han repost sempre l'administrador i el propietari.⁴²⁹

En segon lloc, l'altre aspecte tingut en compte i valorat d'*Action Française* per la intel·lectualitat catalana era la seva estètica classicitzant, com ho demostren les paraules de Josep M. Junoy:

La influència de Charles Maurras [...] està molt per damunt de l'anècdota circumstancial de la seva cèlebre tesi nacional monàrquica, per bé que aquesta sembli, a primera vista, la base i la finalitat, pròpiament dites, de la seva obra teòrica i de les seves campanyes pràctiques.

Charles Maurras és, abans de tot i per damunt de tot, el *Gran Llatí*.

L'home pensant actual de la Mediterrània occidental per excel·lència, enfront de tota la resta. [...]

Aquest, aquest és el Maurras que a nosaltres ens ha interessat sempre de bo de bo.

Car l'altre Maurras, el conservador polític, el monàrquic, l'orleanista, ens pot interessar d'una manera molt relativa i circumstancial.⁴³⁰

⁴²⁹ Joan Puig i Ferrer, *Servitud. Memòries d'un periodista, op. cit.*, p. 104-105.

⁴³⁰ Josep M. Junoy, «Al marge de la política i de l'estètica de Charles Maurras», *Revista de Catalunya*, núm. 21, març 1926, p. 269-278. Jaume Vallcorba va assenyalar que, en el cas de Junoy, l'assumpció de

Definit per Albert Manent com «el darrer gran maurrassià de Catalunya»,⁴³¹ Manuel Brunet també va estar influït per aquest corrent de pensament que inundava els cercles intel·lectuals del moment. Ignasi Agustí va afirmar que l'empremta de l'ideari d'Action Française havia estat era molt marcada en les conviccions antirevolucionàries del periodista;⁴³² i Jordi Pla va qualificar d'«inqüestionable» la influència que rebé Manuel Brunet dels escriptors de la formació monàrquica, tot precisant que en va prendre el «to més moderat i obert» de l'apologisme catòlic de Léon Daudet.⁴³³ Per completar aquest quadre de referències, afegirem que Ero –pseudònim d'un autor del qual desconeixem el nom real– va assenyalar, en un article a *La Vanguardia*, que «no hubo nadie tan enterado y tan agudo intérprete de las concepciones de los teóricos de la “Acción Francesa”. Los doctrinarios de la “Acción Francesa” y su capacidad para el panfleto le enternecían»,⁴³⁴ i que Francesc Vilanova va definir-lo com un «maurrasiano de cuerpo entero».⁴³⁵ La influència és indubtable, i trobem la corroboració del mateix autor en un article de resposta a unes cartes de protesta que havia rebut arran del seu article «Las relaciones francoespañolas», que veurem més endavant i en el qual havia comentat la convulsa relació del partit monàrquic amb l'Església. Tot esvaint les ambigüitats del seu punt de vista, el mateix Brunet va assenyalar que havia entrat en contacte amb el diari monàrquic de la mà de Manolo Hugué, el 1917 –suposem que a les tertúlies del Lyon d'Or–, i que no n'havia abandonat la lectura fins el 1945:

Al insistir en el aspecto crítico de la doctrina de la Acción Francesa creíamos haber insinuado algo. Suponer que no acatábamos esa doctrina católica que la misma Acción Francesa acataba, habría sido excesivo. Pensar que después de haber leído *L'Action Française* desde 1917 a 1945 –fue el inolvidable amigo Manolo Hugué quien nos sumó al coro de lectores de ese diario– podíamos ignorar el episodio referido, era también un poco desproporcionado. Varias veces hemos dicho que leímos ese diario durante más de cinco lustros. Aunque *L'Action Française* hubiera sido condenada y no absuelta, quedaría de ella mucha substancia.⁴³⁶

l'estètica classicitzant maurrassiana va implicar també l'adopció de la ideologia política del líder d'Action Française (Jaume Vallcorba Plana, «Sobre l'evolució ideològica de Josep Maria Junoy (1906-1939), *Els Marges*, núm. 13, 1978, p. 41).

⁴³¹ Albert Manent, *Del noucentisme a l'exili. Sobre la cultura catalana del nou-cents*, op. cit., p. 226.

⁴³² Ignasi Agustí, «Nuestro Manuel Brunet», op. cit., p. 2.

⁴³³ Jordi Pla, «Manuel Brunet, l'empordanès de Vic», op. cit., p. 53.

⁴³⁴ Ero, «El “Manuel Brunet”», *LV*, 09.01.1968, p. 18.

⁴³⁵ Francesc Vilanova i Vila-Abadal, *El franquismo en guerra*, Madrid, Ediciones Península, 2005, p. 25.

⁴³⁶ Romano, «Contestación a unas cartas», *Destino*, núm. 525, 09.08.1947, p. 5. Carles Fages de Climent, en canvi, en el seu retrat sobre Manuel Brunet que hem esmentat més amunt, assenyala –erròniament si tenim en compte les paraules del mateix Brunet– que l'atracció per l'Action Française va arribar al periodista a través de l'interès que hi tenia Antoni Rovira i Virgili, segurament durant l'època que Brunet treballava a *La Publicitat* i col·laborava a *La Nau*. Fages de Climent indica que el comentarista «hizo de

Malgrat que els seus contemporanis s'esforçaven a destacar que l'empremta ideològica provenia de Charles Maurras, el seu estil periodístic s'assemblava molt al de Léon Daudet. Aquest va ésser definit per Bernard Oudin, curador de la seva obra, com «le plus redoutable pamphlétaire de sa génération».⁴³⁷ Josep Pla, en el retrat de passaport dedicat a Charles Maurras que hem esmentat anteriorment, també va tenir unes paraules per descriure l'abrandat periodista:

Léon Daudet era un home d'aspecte vital, dionisiac, eufòric. D'estatura mitjana, gras, bru com un gitano provençal, el crani una mica aixafat, lluent, greixós, rutilant, llavis molsuts d'una rojor obscura, bigoti gris de raspall, nas dibuixat, un diamant al dit, unes dents d'or, una punta de mocador sobre el cor, el cabell negre i engomat. [...] En les reunions públiques del seu partit, Daudet és una estrella fosca de puntes fulgurants. [...] Parlant té un *andante con motto* destinat a entusiasmar. No li demanéssiu pas una exposició neta, completa i clara d'un afer determinat: més aviat és un orador de cops de martell, cada vegada més ràpids i arravatats, donats entre llambregades potents i trèmols d'energia emocionada. El lèxic, absolutament alliberat de totes les convencions, de l'ensopiment oficial, de les mitges tintes burgeses, cru i vermell, nerviós i ràpid, romp el glaç de les reunions més hostils.

[...] Escrivint era igual. És clar que les seves històries sempre acaben de la mateixa manera: els reaccionaris sempre tenen raó i són els bons, i els altres són penjables i dolents. Però quina eufòria, quina punta de ploma, quina adjectivació en llibertat!⁴³⁸

Respecte a les concomitàncies estilístiques entre Léon Daudet i Manuel Brunet, Nèstor Luján⁴³⁹ i, sobretot, Domènec Guansé van ésser els més taxatius a l'hora de destacar-les:

S'assemblava força –i la semblança anà accentuant-se amb el temps– amb aquell pamfletista violent, tumultuós i desordenat que era el seu mestre: Léon Daudet. Tenia, com ell, un esperit melodramàtic, apte per crear afers, desfermar campanyes, commoure i sacsejar l'opinió i la complaença a filtrar la mirada entre els bastidors de la política i en els obscurs ambients policials, que veia, igual que el seu mestre, poblats de fantasmes paorosos, els quals calia combatre per tal de salvar el país.⁴⁴⁰

[...] Daudet y Charles Maurras sus peligrosos ídolos» (Carles Fages de Climent, «Manuel Brunet», dins *Els meus difunts*, op. cit., p. 2).

⁴³⁷ Léon Daudet, *Souvenirs et polémiques*, a cura de Bernard Oudin, París, Robert Laffont, 1992, p. II.

⁴³⁸ Josep Pla, «Monsieur Charles Maurras», *Retrats de passaport*, O. C. XVII, op. cit., p. 342-343.

⁴³⁹ Nèstor Luján, «Records personals de Manuel Brunet», op. cit., p. 57.

⁴⁴⁰ Domènec Guansé, *Retrats literaris*, op. cit., p. 160-161. Posteriorment, en una revisió de la mateixa obra, va resumir la mateixa idea en poques paraules: «Gran periodista, de prosa fresca, viva, acolorida, molt de l'Empordà, conversador pintoresc, amb aires de suficiència, efervescent i pirotècnic, donava un rendiment professional molt considerable. El mal per a ell va ser que s'enderiava amb facilitat i que es deixà seduir, més que per les doctrines de Maurras, per l'estil melodramàtic de Léon Daudet» (D. Guansé, *Abans d'ara*, op. cit., p. 137).

Principalment, les opinions de Manuel Brunet sobre Action Française es van deixar notar en els articles de política internacional. En aquest sentit, és a partir de 1924, a través de la col·laboració a *Las Noticias*, que podem trobar reflectides algunes opinions al respecte. Ens trobem, per tant, al final del període de màxima repercussió política del partit monàrquic francès. En aquells moments, Brunet hi compartia d'una banda la visió anticomunista, expressada per *L'Action Française* arran de la creixent influència del Soviet a França; i de l'altra el temor de l'esclat d'una nova guerra, assenyalat en repetides ocasions per Léon Daudet.⁴⁴¹ Pel que fa a l'aspecte formal, admirava els tres principals líders d'Action Française: de Maurras, el seduïa la força dialèctica amb què expressava la seva doctrina política i la seva estètica; a Daudet el va definir com a «formidable polemista del òrgano monárquico»⁴⁴² i de Bainville el fascinava la perspicàcia i precisió en el tractament de temes de política internacional, economia i història, com es pot veure a l'article elogiós que li va dedicar amb motiu de la seva entrada a l'Acadèmia Francesa:

Mancaria a un deure professional el periodista com jo que, havent llegit quotidianament durant disset anys les cròniques estrangeres de Jacques Bainville, no dediqués ara quatre ratlles al mestre, amb motiu de la seva entrada a l'Acadèmia francesa. Fou l'amic Eugeni Xammar qui va descobrir-me Jacques Bainville i va fer-me fixar en aquella petita crònica que encapçala diàriament l'última columna de la primera pàgina de *L'Action Française*. [...] Entre els tres grans escriptors d'aquest diari, Bainville és el més equànime de tots, més serè que Léon Daudet, cosa facilíssima, i més ponderat que Maurras, cosa ja no tan fàcil. I el més eficaç de tots, el que penetra més que els altres, el que conté més concentrat el que l'amic Carles Capdevila en diu el tòxic de *L'Action Française* és Jacques Bainville. [...] Un gran rigor lògic i una gran curiositat guien l'home que té per lema: «el nostre objectiu no és altre que el de comprendre.» Aquesta curiositat insaciable, aquesta lògica i aquest desig de comprendre serien tots els secrets de Bainville, però no comptarien gaire si no comptés amb un estil d'una gran claredat i contenció. [...] No té el luxe excessiu de la prosa volteriana, però en té l'ordre, la lluminositat i el mecanisme de certs ressorts humorístics.⁴⁴³

A continuació, el periodista va destacar la versatilitat de Bainville, capaç de tractar múltiples temes amb profunditat i senzillesa:

Bainville té molts aspectes; però essencialment és un historiador. El periodisme segurament deu considerar-lo com una aproximació quotidiana a la història. [...] Veu la història d'un poble com una vida, com la biografia d'un home, i construeix les històries sense enfarfecs de documents,

⁴⁴¹ Omar, «Presagios pesimistas», *LN*, núm. 10.157, 13.11.1924, p. 2.

⁴⁴² Omar, «La muerte de Viviani», *LN*, núm. 10.413, 08.09.1925, p. 1.

⁴⁴³ Manuel Brunet, «Jacques Bainville», *LVC*, núm. 12.107, 07.04.1935, p. 1.

obeint en això a l'escola periodística. [...] És també un especialista en matèries econòmiques i sap fer amables els temes més àrids. Els seus amics diuen d'ell que excel·liria en qualsevol cosa que es dediqués, que igualment podria ésser un bon Primer ministre, o un ministre d'Estat, ambaixador, financer o artista. Bainville és un producte típicament francès: sap pensar, sap construir i sap escriure. I quan un francès sap fer funcionar aquesta maquinària, en sap de debò.

No només Manuel Brunet o Eugeni Xammar eren admiradors de la qualitat incontestable dels articles de l'autor francès, sinó també Josep M. de Sagarra. Amb motiu de la mort de Bainville, aquest autor va escriure un article elegíac en què també confessava com havia estat captivat durant molt temps per l'estil mesurat i concís de l'historiador-periodista:

Per molts motius, confesso que no em podia emocionar la posició política de Bainville; però l'elegància i el to amb els quals l'escriptor [...] mantenia la seva posició moral i política són de les coses que fatalment tenien que produir més efecte a un curiós del fenomen literari. [...] Com Daudet era un personatge singularment humà i comprensiu de tots els colors i de tots els somnis. Però, així com Daudet ha dut al seu comentari i a la seva polèmica un gust d'all, de remolatxa i de vi vermell, i una grassa i alegre despreocupació meridional, Bainville, en el seu estil, ha jugat amb preferència els verds tendres i els grisos nacarats, i l'ocre i la pissarra de l'Illa de França. Bainville, clar, contingut i precís, i amb una música interior inapreciable, semblava que retallés la seva prosa amb aquell punt de gloriosa modèstia dels grans escriptors del XVII i del XVIII francesos.⁴⁴⁴

3.2.1.2. L'ACCIÓ FRANCESA I EL VATICÀ

El 1926 va esclatar el conflicte entre Action Française i el Vaticà, que es va allargar fins el 1928 i va significar un punt d'inflexió en la percepció del partit monàrquic per part dels catòlics europeus, que des de principis de segle intentaven una renovació intel·lectual:

El catolicisme francès vivia una renovació intel·lectual provinent del canvi de segle, que de fet experimentaria una regirada important a partir de 1926, data de la condemna de l'Action Française per part del Vaticà. Partit polític monàrquic i reaccionari, liderat per Charles Maurras i, en segon terme, per Maurice Barrès, l'Action Française aglutinà durant el primer quart del segle XX bona part del catolicisme francès, immers en el tradicionalisme nacionalista, gràcies a la defensa que feia Maurras –ateu– de l'Església catòlica senzillament com a element d'ordre social. La condemna vaticana de les doctrines d'aquesta formació política va comportar una nova renovació del catolicisme francès que l'allunyà intel·lectualment del tradicionalisme i el va col·locar en el camí del Concili Vaticà II.⁴⁴⁵

⁴⁴⁴ Josep M. de Sagarra, «Bainville», *LP*, 13.02.1936, recollit a Josep M. de Sagarra, *El perfum dels dies*, *op. cit.*, p. 449-450.

⁴⁴⁵ Carles Lluch, *La novel·la catòlica a Catalunya*, Barcelona, Cruïlla, 2000, p. 69-70.

Durant tot aquest procés, el punt de vista de Manuel Brunet a l'hora d'analitzar el maurrassianisme també va evolucionar. Pels volts de 1914, durant el mandat de Pius X, el Vaticà, observant que les teories dels orleanistes reservaven un lloc de privilegi a l'Església catòlica en el nou Estat que pretenien refundar, va aprovar la seva doctrina i i va decidir no promulgar un decret de condemna a Action Française.⁴⁴⁶ Malgrat això, uns anys després, ja amb el Papa Pius XI com a màxim responsable de l'Església catòlica, diversos alts càrrecs de la jerarquia eclesiàstica francesa van avisar el Pontífex de la hipocresia de les idees defensades per Maurras i els seus correligionaris, va denunciar especialment l'ateisme personal del líder del partit i l'ús interessat que feia del catolicisme per al seu sistema polític i social. En repetides ocasions Charles Maurras havia blasmat el cristianisme com a germen de l'anarquia social, i havia aplaudit l'ordre imposat per l'Església, un sistema jeràrquic considerat perfecte com a mètode de manteniment de l'ordre establert. Òbviament, aquestes idees, i la utilització de la violència com a sistema per accedir al poder, no podien ésser acceptades per l'Església. Encara que li fos cedit un lloc de privilegi en el nou Estat, aquesta situació no li garantia la independència sinó que, com estava passant també a Itàlia, s'esperava d'ella que col·laborés amb el règim. Davant aquests fets, la polèmica va esclatar finalment arran d'una enquesta en què joves catòlics van assenyalar com a guies espirituals, al mateix nivell, la doctrina de la Bíblia i les teories maurrassianes. El Papa va reaccionar encarregant a l'arquebisbe de Bordeus, el cardenal Andrieu, la resposta a aquestes declaracions i l'advertiment corresponent al partit monàrquic.⁴⁴⁷ Andrieu va denunciar la doctrina d'Action Française, i va comminar els catòlics a allunyar-se d'aquest partit, advertiment que va ésser secundat pel mateix pontífex. A través de l'*Osservatore Romano*, el Papa va fer una ratificació pública dels temors de l'arquebisbe de Bordeus, en una clara advertència al conjunt de la societat francesa:

Votre Éminence signale de fait un danger d'autant plus grave dans le cas présent qu'il touche plus o moins directement et sans qu'il paraisse toujours, à la foi et a la morale catholiques. Il pourrait insensiblement faire dévier le véritable esprit catholique, la ferveur et la piété de la jeunesse et, dans les écrits comme dans les paroles, offenser la délicatesse de sa pureté, en un mot abaisser la perfection de la pratique chrétienne et plus encore de l'apostolat de la véritable action catholique à laquelle tous les fidèles, les jeunes gens surtout, sont appelés a collaborer activement pur

⁴⁴⁶ Stéphane Giocanti, *Charles Maurras, el caos y el orden, op. cit.*, p. 434.

⁴⁴⁷ Stéphane Giocanti, *Charles Maurras, el caos y el orden, op. cit.*, p. 435-436.

l'extension et l'affermissement du règne de Jésus-Christ dans les individus, dans les familles, dans la société.⁴⁴⁸

Encoratjat per aquesta resposta, el cardenal va reblar de nou les crítiques contra la utilització interessada de l'Església per part del partit monàrquic:

Les dirigeants de l'Action française se sont occupés de l'Église. Quelle idée en ont-ils? Ils repoussent tous les dogmes qu'elle enseigne. Elle enseigne l'existence de Dieu et ils la nient, car ils sont athées. Elle enseigne la divinité de Jésus-Christ, et ils la nient, car ils sont antichrétiens. Elle enseigne qu'elle a été fondée elle-même par le Christ, Dieu et Homme, et ils nient son institution divine, car ils sont anticatholiques, malgré les éloges parfois très éloquents qu'ils décernent à l'Église, dans un but qui n'est peut-être pas tout à fait désintéressé.⁴⁴⁹

Action Française es va rebel·lar contra aquella amonestació manifestant la seva adhesió a l'Església, i va decidir contestar les acusacions d'anticatolicisme del cardenal Andrieu:

Notre stupeur devant ces griefs ne peut être exprimée: ils sont la contradiction précise, rigoureuse, absolue, de nos convictions le plus sacrées, les plus profondes, les plus carrément affichées, comme le savent tous ceux qui nos approchent. Ils nous montrent que Votre Eminence a été trompée sur notre compte par nos ennemis les plus haineux.

[..] Voilà où il faut aller chercher notre doctrine: on ne trouvera là, croyons-nous, ni athéisme, ni antichristianisme, ni amoralisme, mais au contraire, même quand c'est un incroyant qui tient la plume ou porte la parole, la plus grande déférence envers l'Église, ses dogmes, sa hiérarchie.

[...] Nous n'ajouterons qu'un mot. Pendant toute la crise moderniste, les catholiques d'Action française ont eu la joie de se trouver en accord spontané avec les directions de S. S. le Pape Pie X.⁴⁵⁰

Per torna, Charles Maurras va corregir de les seves obres de joventut tots els punts que podien molestar els catòlics com a acte de contricció, tot i que no va modificar la seva actitud personal. L'Església, però, no va quedar-ne convençuda, i va decidir incloure a l'Índex de publicacions prohibides el diari del partit monàrquic i excomunicar els seus membres. Aquesta mesura va provocar així una notable convulsió en la societat catòlica francesa, que es va trobar escindida i havent de triar entre la ideologia política i la convicció religiosa.

⁴⁴⁸ [s. s.], «Lettre de S. S. Pie XI au Cardinal Andrieu», *L'Action française*, any XIX, núm. 252, 09.09.1926, p. 1.

⁴⁴⁹ [s. s.], «Reponse de S. E. le Cardinal-Archevêque de Bordeaux», *L'Action française*, any XIX, núm. 252, 09.09.1926, p. 1.

⁴⁵⁰ Léon Daudet *et alii*, «Adresse à S. E. le cardinal Andrieu des dirigeants catholiques de l'Action française», *L'Action française*, any XIX, núm. 252, 09.09.1926, p. 1.

Aquests fets van ésser molt seguits a Catalunya, on els sectors catòlics no van dubtar a alinear-se amb la posició vaticana. Aquest és el cas de Manuel Brunet, que va seguir amb atenció les evolucions de la disputa dialèctica entre les dues parts. Inicialment, es va mostrar partidari de la condemna, acatant a l'apel·lació d'obediència llançada per Pius XI. En aquella època, el periodista va acceptar la decisió papal sense qüestionar-la:

El cardenal Andrieu, arzobispo de Burdeos, puso en guardia a los católicos de su archidiócesis contra las teorías de violencia de la Acción Francesa. M. Maurras replicó que varios prelados habías aprobado su obra y que incluso Pío X vio con agrado la expansión de la Acción Francesa. Pero cuando M. Maurras replicaba al cardenal Andrieu, el Papa Pío XI ha venido a imponer silencio al diario parisiense. El Papa ha condenado el sistema «religioso, moral y social» que al margen de los principios monárquicos había creado M. Maurras.

M. Charles Maurras defendía, sin ser católico, los principios del «trono y el altar». M. Daudet, ferviente católico, le secundaba; pero tanto Maurras como Daudet eran más papistas que el Papa. [...] Pero he aquí que andando el tiempo, las doctrinas de M. Maurras han sido también condenadas por la Iglesia. [...] La Acción Francesa ha sido víctima de sus violencias.⁴⁵¹

La polèmica, davant la rebel·lió d'Action Française, no va quedar tancada. El desembre del mateix any 1926, va aparèixer a *La Paraula Cristiana* un article de Carles Cardó de referència obligada, en què analitzava tot el procés. L'autor va descabdellar-ne els motius i les implicacions i va assenyalar les repercussions que podia comportar. Aquest text va tenir una notable influència entre els cercles catòlics catalans, que hi van trobar l'explicació completa de tot el procés fins llavors i una guia doctrinal que donava la clau de volta sobre l'actitud que calia adoptar per mantenir-se respectuós amb la fe:

El Cardenal Andrieu denuncia en «els dirigents» d'A. F. els següents errors: ateisme, agnosticisme, negació del dogma de l'Encarnació, adhesió interessada a l'Església, esteticisme moral i epicureisme trufaire de la virtut, determinisme, immobilisme moral i retorn al paganisme amb les injustícies i violències. El Sant Pare aprova aquest document de l'Arquebisbe de Bordeus [...] i confirma la condemna feta pel Cardenal del sistema religiós, moral i social (fixar-se en els tres termes) d'A. F. Cal advertir que el Cardenal havia reconegut el dret dels membres d'A. F. de preconitzar la forma monàrquica.

Què és, doncs, ací el que ha estat condemnat? Les doctrines en sí, no calia pas condemnar-les totes, car, la major part, prou condemnades estaven. [...] Es condemna una escola que, per mitjà d'un Institut, d'un diari i de tots els instruments de què disposa un partit, escampa aquestes doctrines, tot fent-se passar per defensora de l'Església.⁴⁵²

⁴⁵¹ Omar, «El Papa contra la Acción Francesa», *LN*, núm. 10.728, 10.09.1926, p. 2.

⁴⁵² Carles Cardó, «L'Església i L'“Action Française”», *La Paraula Cristiana*, núm. 24, desembre 1926, p. 492-493.

Segons Carles Cardó, allò inadmissible era l'ús interessat del catolicisme i la devoció religiosa al servei d'una convicció política per part, precisament, d'un agnòstic:

L'A. F., diu Maurras en el seu diari el dia 28 de setembre, és una escola, però no pas una escola de filosofia, de moral, o de religió. És una escola de política nacional francesa. I amb això Maurras es creia defugir el cop. [...] La doctrina monàrquica, i àdhuc absolutista de Maurras, conserva, potser a desgrat d'ell, el regust de les deus d'on baixa, en la mentalitat col·lectiva del partit. Maurras és l'Acció Francesa. [...] Aquesta singular concepció de l'Església com instrument de govern introdueix un laïcisme no menys deplorable, sempre més hipòcrita que el que tan acarnissadament combat l'A. F., i senyalat ja pel Sant Pare Pius XI en la Lletra al Cardenal de Bordeus. Un Estat dejú de tota convicció religiosa –tal és la tesis de Maurras– respecta i protegeix l'Església, en tant que entitat tradicional, fautora d'ordre i de disciplina, però aquesta protecció no és pas desinteressada, ni podria ésser-ho encara que s'ho proposés, del moment que manca la fe, deu de tota abnegació religiosa. L'Església de França ha de servir l'interès francès abans que tot altre, del qual els governants laics en són àrbitres únics.

A aquesta polèmica posteriorment va afegir-s'hi la negativa d'Action Française d'acceptar el règim republicà francès. L'òrgan del Vaticà, *Osservatore Romano*, havia aconsellat aquesta actitud al partit monàrquic, perquè significaria la renúncia als mètodes d'acció política violents. Aquesta mesura, unida a la submissió a l'Església manifestada per molts dels membres del partit, permetria aixecar fàcilment la condemna eclesiàstica a la formació orleanista. Maurras es va negar rotundament a acceptar el règim republicà, i va considerar el consell una intromissió inacceptable de l'Església en el terreny polític:

Nous ne sommes pas disposés [...] à rien céder de nos libertés. Nous n'avons pas envie de devenir des ilotes, ni de laisser réduire les Français catholiques à l'état des catholiques mexicains. Nous reclamons le droit de trouver bons les arguments politiques de Maurras [...]. Le Souverain Pontife a la garde des intérêts universels de la chrétienté: les intérêts politiques particuliers de la France échappent par leur nature même, à sa sollicitude et c'est nous, Français, qui en avons seuls le grave souci.

[...] Pour les choses qui regardent la foi et la morale, ajoutent-ils, l'Eglise n'aura jamais de fils plus soumis que nous. Dans cet ordre, la moindre indication de nos pasteurs sera acceptée par nous avec une discipline et une docilité absolues.⁴⁵³

⁴⁵³ L'Action française, «Rome et la France», *L'Action française*, any XIX, núm. 349, 15.12.1926, p. 1.

Malgrat expressar una submissió en el terreny moral, la rebel·lió en el terreny polític va encendre de nou els ànims a la jerarquia eclesiàstica. Des del seu mirador català, Manuel Brunet va qualificar d'errònia aquesta decisió:

El órgano monárquico *L'Action Française* ha contestado francamente al diario del Vaticano *Osservatore Romano* que la Acción Francesa obedecerá filialmente al Papa, por lo que respecta a las cuestiones de fe y moral, pero a esta profesión de fe añade que del mismo modo que rechaza toda ingerencia gubernamental o financiera sabrá permanecer independiente a toda influencia eclesiástica.

[...] El sector orleanista no quiere rendirse. Saben perfectamente los monárquicos franceses que, como tales, tendrán siempre escasos puestos en la Cámara y el Senado y en los Ayuntamientos y Conejos generales, pero creen que es una obra de salud pública mantener su oposición contra el régimen republicano y democrático. Es indudable que los señores Maurras, Daudet, De Castelnau, Pujo y Bainville habrían podido formar un partido católico-republicano y tener tanta influencia en la cosa pública como los católicos belgas. Pero la Acción Francesa prefiere creer que puede ser todavía el germen de un gran movimiento de restauración, y en lugar de reclamar un puesto en la gobernación del Estado sigue ponderando las excelencias de su doctrina.⁴⁵⁴

Llavors, el periodista va vaticinar que la rebel·lió orleanista i la ratificació de la condemna vaticana tindrien com a conseqüència la liquidació definitiva del moviment monàrquic,⁴⁵⁵ i va acabar defensant la posició vaticana. *Action Française*, davant les noves advertències procedents del Vaticà, es reafirmava en la seva posició. Declarava que les informacions que tenia el pontífex sobre la doctrina de la formació orleanista eren errònies, i que mai havien manifestat una ideologia atea o tan sols interessadament catòlica, sinó que la majoria de dirigents es declaraven catòlics "purs" al servei de l'Església. Amb tot, el Papa va continuar rebutjant els mètodes violents d'*Action Française* i la posició anticristiana de Maurras, una actitud que va provocar una reacció immediata del partit francès al·legant la seva funció política higienitzadora:

Le Pape dit cela à l'heure où il se plaint justement des indignes violences dont ont été victimes les prêtres, les religieux et les oeuvres catholiques de la part d'hommes qui, pour avoir été desavoués par ce gouvernement fasciste, n'en sont pas moins ses plus fidèles disciples et ses plus ardents partisans.

L'Action française, elle, a toujours défendu, au prix de sang et de la liberté de ses adhérents, les prêtres et les oeuvres catholiques: elle n'a usé de violences que contre les ennemis de la religion.

⁴⁵⁴ [Omar], «El "non possumus" de la Acción Francesa», *LN*, núm. 10.812, 17.12.1926, p. 2. Malgrat no estar signat, creiem que aquest article és del mateix Brunet, per raons d'estil i per la secció on es troba. En altres ocasions l'article de la secció no està signat, presumiblement per raons d'espai o per evitar problemes de censura.

⁴⁵⁵ [Omar], «El Vaticano y la Acción Francesa», *LN*, núm. 10.816, 22.12.1926, p. 2.

Nous supplions le Père commun de considérer que la preservation de cette Action française est aussi «d'une extrême importance» pour notre pays, que, pour nos intérêts nationaux, à nous son existence est aussi «un bien public»: le salut de la France serait même «vraiment en danger» si l'Action française disparaissait.⁴⁵⁶

Els advertiments del pontífex no anaven dirigits només a Action Française, sinó especialment al feixisme italià –el qual aplicava moltes de les teories maurrassianes. Pel que fa al règim de Mussolini, Manuel Brunet va mantenir una posició provaticana en tot el procés fins que no es va produir un pacte entre el feixisme i el Vaticà. En el cas que ens ocupa ara, com que la reconciliació encara no havia arribat, el periodista no tenia cap problema a manifestar la seva adhesió a Roma. Va denunciar que la utilització del catolicisme amb finalitat política era un mecanisme groller i ineficaç, perquè no es podia amagar que al darrere d'aquest procediment hi havia una fe hipòcrita inacceptable pels catòlics de qualsevol lloc del món:

Hacia algún tiempo que se atribuía al Papa la intención de pronunciarse severamente contra la idea, hoy bastante extendida entre la juventud, según la cual la religión es considerada pura y simplemente como un instrumento político.

[...] M. Charles Maurras y con él todas las fuerzas conservadoras y ultrarreaccionarias de Europa habían defendido esta teoría. A la Iglesia no le interesa servir de escudo para la defensa de intereses materiales. El plan era demasiado grosero para no ser desenmascarado. La observación ha sido dirigida a la Acción Francesa, pero no lejos del Vaticano habrá también producido su efecto.⁴⁵⁷

Davant aquesta situació, Action Française no es va quedar de braços plegats. Va reunir en un volum tota la polèmica, incloent-hi els articles i cartes creuades entre les parts implicades: les cartes del Cardenal Andrieu i del Papa, les respostes publicades a *L'Action Française* i les manifestacions d'adhesió a una o altra part publicades en mitjans diversos. En aquest llibre, a més, es recull la resposta al cardenal sobre les acusacions rebudes, que consistia en la matisació que les afirmacions paganes motiu de la condemna vaticana atribuïdes als líders del partit realment no havien sortit de la seva ploma, sinó que eren d'altres persones, observació que va ésser acceptada pel cardenal, tot i fer notar que s'ajustaven perfectament a la doctrina defensada pels orleanistes. El resultat és un volum de més de 300 planes en el qual es pot resseguir amb exactitud tot el procés –a nosaltres aquest tema ens portaria massa enllà del nostre objectiu–, tot i que

⁴⁵⁶ L'Action française, «Non possumus», *L'Action française*, any XIX, núm. 358, 24.12.1926, p. 1.

⁴⁵⁷ [Omar], «El discurso del Papa», *LN*, núm. 10.818, 24.12.1926, p. 2.

cal mantenir l'objectivitat davant d'una publicació amb una finalitat clarament publicitària. Aquest llibre compta amb un prefaci de Léon Daudet i Charles Maurras, dirigit als adeptes del partit, en què van refermar la seva actitud inamovible i intransigent davant les intromissions de la jerarquia eclesiàstica en qüestions polítiques:

Comment, d'ailleurs, comprendre autrement que comme une triste dérision la liberté toute théorique qu'on nous dit laisser à ces opinions que l'on condamnerait à une vie immobile et muette, liberté sur l'exercice de laquelle un cardinal français a vainement réclamé des précisions? Nul d'entre nous ne pouvait accepter ce sommeil, ni cette paralysie. En fait, l'injustice et l'erreur ont ajouté au rayonnement naturel de l'Action Française l'éclat d'une persécution qui a déterminé le progrès général de sa pensée et de son action. Pour une raison ou une autre, le coup voulait être mortel. Chrétienement reçu, ou stoïquement, il a stimulé toutes ces puissances de l'intelligence et du cœur français qui nous donneront la victoire.⁴⁵⁸

Alimentada per les dues parts en conflicte, la polèmica va seguir i Manuel Brunet en va comentar les evolucions. En diverses ocasions, ja el 1928, el periodista va destacar les noves condemnes formulades pel Vaticà contra els rebels d'Acció Francesa i els feixistes italians, sumant-se així a la crítica de la utilització política del catolicisme. En alguns moments, fins i tot és destacable la forma com es mostrava molest per la intransigència dels orleanistes, que en cap cas no volien sentir parlar d'un «ralliement» amb la República ni d'una renúncia als propis mètodes d'acció política. Tal com va indicar Stéphane Giocanti, malgrat aquest orgull, el conflicte va suposar un cop molt dur a la trajectòria del partit i va generar molts dubtes entre els seus adeptes:

Para Maurras y los miembros de la Acción Francesa se trata de uno de los episodios más dramáticos de su historia. Su sufrimiento se vuelve tanto más vivo cuanto que Roma decide la aplicación de medidas disciplinarias: los fieles que sigan leyendo *L'Action française* se verán privados de la eucaristía, de la absolución y de la extremaunción. Maritain se da de baja inmediatamente como suscriptor. [...] Son numerosos los monárquicos que se ven en la tesitura de elegir entre el patriotismo y la fe.⁴⁵⁹

Des de les planes de *La Publicitat*, des d'on també va tractar el tema, Manuel Brunet va acusar durament Léon Daudet d'impossibilitar la reconciliació amb les seves contínues difamacions dels cardenals implicats en l'assumpte.

Cal tenir en compte, a més, que en aquesta època l'autor se sentia clarament catalanista –fins i tot separatista– i republicà i, per tant, no compartia les teories

⁴⁵⁸ *L'Action Française et le Vatican*, prefaci de Charles Maurras i Léon Daudet. París, Ernest Flammarion, 1927, p. 11-12.

⁴⁵⁹ Stéphane Giocanti, *Charles Maurras, el caos y el orden*, op. cit., p. 438.

monàrquiques i estatistes del partit de Maurras, sinó que el seu nacionalisme era exactament el mateix que havia definit uns anys abans Pla per al conjunt dels catalans. Així, doncs, la seva posició en aquella època estava notablement allunyada de les teories del partit francès, amb la qual cosa podem afirmar que observava el procés i opinava al respecte precisament des d'una posició contrària, que no seria reflexionada i matisada fins més tard. Amb tot, la seva condició de comentarista d'afers internacionals li impedia no fer cas al desenvolupament de la qüestió :

Des de *L'Action Française*, el cismàtic Daudet, l'home que segons ell escriu davant un sant Crist, manté el caliu de la revolta. Amb el títol «Sous la terreur...» el diari publica una secció fixa de la seva polèmica amb l'Església. A més, Daudet continua insultant el cardenal Gasparri, contra el qual llança tota mena d'acusacions.⁴⁶⁰

Com hem dit, el periodista no era l'únic que estava amatent a aquest tema a Catalunya, sinó que es va produir una notable agitació entre els sectors catòlics. El prevere Josep Tarré va publicar l'article «“L'Action Française”. Su historia, sus engaños y sus rebeliones» a l'*Anuario Eclesiástico* de 1928 en què definia la seva posició al respecte. El mateix article va ésser publicat en forma d'opuscle el mateix any. El text és un reflex molt gràfic de la perplexitat que sentien els catòlics catalans davant la rebel·lió del partit monàrquic, i la incomoditat per tot el procés. D'altra banda, és un document revelador de l'alineament dels catòlics catalans amb el bàndol vaticà, esgrimint arguments compartits pel mateix Brunet:

Para eludir la suprema autoridad del Papa, innumerables católicos de la Acción Francesa repiten el doble sofisma que han creado sus maestros. Maurras y sus compañeros suponen, sin probarlo, que la intervención de Pío XI ha sido un acto político. Como acto político, su valor depende de los hechos materiales en que se apoya. Estos hechos materiales son errores de la carta del cardenal Andrieu, reconocidos por su mismo autor. Por consiguiente, los católicos de la Acción Francesa no están obligados a obedecer al Papa en este asunto. Si los mencionados católicos no hubiesen perdido, con la continua lectura del diario *L'Action Française*, el buen sentido natural, se convencerían fácilmente de que la intervención del Papa ha sido un acto religioso. [...] El Papa tenía la ineludible y sagrada obligación de evitar que innumerables católicos franceses recibieran constantemente la irresistible y funestísima influencia de tres directores ateos, Maurras, Pujó y Bainville, y de otro director, León Daudet, autor de novelas obscenas y artículos políticos que ofenden continuamente la verdad, la justicia y la caridad. La inaudita rebeldía de la mayor parte de

⁴⁶⁰ Manuel Brunet, «L'Acció Francesa i el Vaticà», *LP*, núm. 10.863, 05.04.1928, p. 7.

los católicos de la Acción Francesa, ha demostrado suficientemente que no eran vanos los temores del Papa.⁴⁶¹

Enmig de tota aquesta situació, es va produir l'empresonament i evasió de Léon Daudet. Els fets es remunten al 23 de novembre de 1923, quan el fill del polemista, Philippe Daudet, va morir en unes condicions poc clares. Philippe havia renegat de les conviccions del seu pare i s'havia declarat anarquista, i fins i tot havia volgut atemptar contra alts càrrecs del govern o el mateix Léon Daudet. Va aparèixer mort al seient posterior d'un taxi, víctima d'un tret. L'opinió pública va considerar-ho un suïcidi, però el líder monàrquic va negar aquesta hipòtesi. Va acusar la policia d'haver assassinat el seu fill i va començar una furibunda campanya d'atac contra qui creia que eren els responsables, amanida amb difamacions i insults de tot tipus. El juny de 1927, aquestes injúries i difamacions el van portar a la presó juntament amb el gerent del diari, Joseph Delest.⁴⁶²

Quinze dies després, però, Léon Daudet i Joseph Delest van ésser alliberats pels "camelots du roi", en una efectista operació que va deixar en ridícul els dirigents de la presó de La Santé i el mateix govern francès, tal com relataven les notícies dels diaris conservadors i l'òrgan del partit, el qual es felicitava del magnífic resultat de la maniobra. El polemista es va refugiar a Brussel·les, des d'on va continuar publicant els seus aïrats articles a *L'Action Française*.⁴⁶³

Manuel Brunet es va fer ressò de la notícia. Va aprofitar l'ocasió per criticar, de passada, el govern francès per la seva actuació, perquè considerava desmesurada i inadequada la condemna a Daudet:

El «affaire» Daudet, que tuvo una primera parte trágica, está ahora en un segundo acto, de una extraordinaria fuerza cómica.

El Gobierno paga ahora con este ridículo su empeño de aprovechar la ocasión de enviar a Daudet a la cárcel, a fin de poder decir a los comunistas que la ley es la ley, y que se aplica tanto a los comunistas como a los realistas. [...] Daudet, con su fuga de vodevil, agrava su caso, pero si se proponía poner en ridículo al Gobierno, lo ha conseguido; por lo menos esta es la impresión de la

⁴⁶¹ José Tarré, pbro., "*L'Action Française*". *Su historia, sus engaños y sus rebeliones*, Barcelona, Eugenio Subirana, 1928, p. 16-17.

⁴⁶² Eugen Weber, *L'Action Française, op. cit.*, p. 191-199 i Stéphane Giocanti, *Charles Maurras: el caos y el orden, op. cit.*, p. 398-429.

⁴⁶³ [s. s.], «Comment nos amis ont ouvert les portes de la prison»; Charles Maurras, «La politique», *L'Action française*, any XX, núm. 177, 26.06.1927, p. 1; Léon Daudet, «Philippe a été assassiné par ordre», *L'Action française*, any XX, núm. 179, 27.06.1927, p. 1 i [s. s.], «A la recherche de Léon Daudet», *L'Action française*, any XX, núm. 177, 26.06.1927. També es relaten els fets a [s. s.], «Le meeting d'Action Française», *Le Roussillon*, núm. 27, 02.07.1927, p. 1 i [s. s.], «Les Camelots du Roi ont delivré Léon Daudet», *L'Action Française Agricole*, 03.07.1927, p. 1.

mayor parte de los periódicos de París. [...] Sería exagerado indignarse ante la evasión de Daudet. Un partido que lo sacrifica todo a la estética y que se deja guiar por la imaginación, no es probable que haga revolución alguna.⁴⁶⁴

Notem com es comença a entreveure un canvi de punt de vista sobre el tractament que estaven rebent els líders d'Action Française. És a dir, Manuel Brunet començava a pensar que potser s'havia exagerat al voltant de Léon Daudet, i que caldria rebaixar la tensió al respecte. Òbviament, no compartia l'ideari del partit, però continuava apreciava l'habilitat dialèctica dels seus líders, i admirava la qualitat expressiva de les seves argumentacions. El periodista, com a catòlic convençut, no podia defensar un catolicisme merament estètic o com a instrument polític, i rebutjava la violència; això no obstant, admirava la capacitat de mobilització de les masses afins que tenia aquesta formació a partir del principi de la sublimació de la nació i l'adhesió sense reserves als seus dirigents, que, d'altra banda, destacaven per una incontestable brillantor intel·lectual.

Per tant, tot i que Manuel Brunet no fos un adepte a la doctrina d'Action Française, n'era un observador atent i un admirador, això sí, dels recursos expressius emprats per les principals plomes que publicaven al diari monàrquic, que coincidien precisament amb els pensadors i dirigents més brillants amb què comptava el partit. Independentment d'això, hi havia la seva posició escèptica respecte al conflicte amb el Vaticà, sobre el qual el periodista considerava que Action Française havia entrat en una espiral de contrasentits que l'abocava a la incoherència i a la contradicció en un dels punts més íntims de la doctrina, al mateix temps que posava en una galdosa situació els catòlics francesos.

En comentar els resultats de les eleccions legislatives franceses de 1928, guanyades per Raymond Poincaré, l'analista va manifestar la seva opinió en el sentit que exposàvem més amunt de rebuig als principis antidemocràtics i expeditius del moviment orleanista –i també, cal dir-ho, del feixisme italià, expressades pel seu òrgan oficial, *Il Popolo d'Italia*. Al mateix temps, però, no podia amagar l'admiració per l'estil i el to del diari orleanista:

Direm només que preferim llegir *L'Action Française*. La preferim per raons literàries. Hi ha la mateixa passió i un llenguatge semblant al del *Popolo*, però hi ha menys inflor, els nervis del diari no tenen la tibantor d'una corda de violí i per consegüent no grinyolen, i a més –i això és una raó

⁴⁶⁴ Omar, «La evasión de Léon Daudet», *LN*, núm. 10.977, 28.06.1927, p. 1.

poderosíssima- la prosa poètica de l'eminent autor de *Chemin du paradis* té unes rares virtuts ensopidores, la qual cosa és un avantatge.⁴⁶⁵

El mateix Manuel Brunet va confirmar aquesta observació que apuntàvem en un article a *La Publicitat*, en el qual es queixava de la manca de perspicàcia de l'Acadèmia Francesa en no incloure entre la seva nòmina de membres «els tres escriptors més eminents de la França contemporània: Marcel Proust, Charles Maurras i André Gide». Respecte al greuge a Maurras, al·legava que la seva posició política no hauria de condicionar la seva qualitat literària:

Maurras ha estat carabassejat perquè és director de *L'Action Française* o perquè és monàrquic, tares que podríem considerar com un impediment si no es tractés d'un escriptor tan pur.⁴⁶⁶

En una altra ocasió, el periodista va comentar la delicada situació que estava travessant Léon Daudet, empresonat després de la mort del seu fill i refugiat a Bèlgica. Va decidir trencar una llança a favor del polemista francès, i manifestar-se favorable a la rehabilitació de la seva persona. Secundava així una proposta d'indult al polemista francès formulada per quatre destacats escriptors francesos: Georges Duhamel, Roland Dorgelès, J. J. Tharaud i Daniel Halévy. Malgrat tot, el que ens interessa més és la forma com va definir l'estil periodístic de Daudet:

L'ocasió sembla oportuna per a intentar fer un pas a favor de Daudet. [...] No seria de mal gust distingir amb un gest de pietat el polemista que té el defecte del romanticisme, la dèria de creure que tot està podrit. No hi fa res que Daudet exageri la nota i que tingui el candor de sospitar, per exemple, que perquè ell no roba tothom roba. Hi ha en aquesta conseqüència una gran falta de lògica, un sentimentalisme que sovint arrossega Daudet fins a la calúnnia, però, fet i fet, és Daudet i ningú més qui paga els estralls d'aquesta follia polèmica, perquè els articles contra els homes de la República han esdevingut, a còpia de repetir l'insult, una llauna intolerable. Però és ja tradicional que França tingui un pamfletista, i França és prou forta per a tolerar-lo. Àdhuc diríem que un home com aquest, un fiscal del règim amb una vèrbola, una ploma i un gest de trons i llamps, fa bonic i tot.⁴⁶⁷

Amb el pas dels anys, l'estil de Manuel Brunet seria idèntic, sobretot durant l'etapa a *La Veü de Catalunya*. D'altra banda, el periodista va reconèixer una certa admiració per les construccions filosòfiques ben articulades d'Action Française i pel talent literari dels seus líders:

⁴⁶⁵ Manuel Brunet, «Els comentaris extremistes», *LP*, núm. 10.879, 28.04.1928, p. 8.

⁴⁶⁶ Manuel Brunet, «La decadència de l'Acadèmia Francesa», *LP*, núm. 17.227, 26.06.1929, p. 1.

⁴⁶⁷ M. B., «El cas Léon Daudet», *LP*, núm. 17.070, 22.12.1928, p. 1.

Personalment sentim quelcom més que indiferència per la doctrina política de l'Acció Francesa, i sobretot pels punts essencials de la seva doctrina; no obstant reconeixem que és una concepció molt articulada, una veritable construcció. Admirem, però, sense reserves, els punts de vista literaris de Maurras i Daudet [...]. És potser aquesta admiració que ens ha evitat aquella indiferència –menyspreu i tot– se'ns convertís en odi. Hi ha, àdhuc en aquestes latituds, un veritable odi contra l'Acció Francesa, odi que no sentim, perquè el pintoresc ens ofusca.

[...] Contra Daudet han caigut totes les sancions: la presó, l'exili, l'excomunió, i les més terribles tragèdies de família. I quan semblava que no havia de trobar-se ni una engruna de pietat nul·loc, quatre escriptors demanen l'indult. Pobre Daudet, quin calvari!

Desitgem una ràpida rehabilitació de la persona de Daudet, l'indult, el perdó de Roma, incomptables èxits literaris i el fracàs més pintoresc, grotesc i tot, de la seva política.

La petició d'indult va donar resultat, i León Daudet va ésser perdonat i va poder tornar a París, des d'on va continuar la seva crítica política –ininterrompuda malgrat totes les vicissituds– amb una renovada energia i amb invectives d'una acritud i biliositat inaudita fins llavors:

Frases que hieren, adjectivos que manchan, palabras que ofenden en todas sus interpretaciones y detalles insultantes a más no poder; de todo eso hay en la prosa, literariamente deleitable, del escritor realista. Asústales el que lea estos días por vez primera *La Acción Francesa*.⁴⁶⁸

Durant els últims anys de la dècada dels vint, Manuel Brunet va fer diversos comentaris sobre com Action Française es volia fer perdonar els seus errors i recuperar el favor de l'Església, actitud penedida que el Vaticà no sabia si creure's per por a un retorn al conflicte fruit d'una possible hipocresia del grup monàrquic. A principis dels anys trenta, Manuel Brunet va abandonar la qüestió i les referències a aquesta formació van passar a ésser en forma d'elogi a les seves figures cabdals, com la que hem comentat més amunt sobre Jacques Bainville. Aquesta nova situació es deu al fet que la repercussió del partit monàrquic havia decaïgut substancialment i havien quedat enrere els anys esplendorosos d'aquesta formació i, d'altra banda, a que el periodista, des de principis dels anys trenta, ja no s'ocupava de la secció d'estranger, sinó que es dedicava al comentari de temes de societat i als articles de calendari quan encara formava part de la redacció de *La Publicitat*, i a l'anàlisi política, principalment en clau catalana, durant la col·laboració a *La Veu de Catalunya*.

El 1939 Pius XII va aixecar la condemna que encara pesava sobre el partit monàrquic, amb la qual cosa, com veurem a continuació, Manuel Brunet va poder

⁴⁶⁸ J. Rosell, «Léon Daudet o la revolución verbal», *LN*, núm. 11.774, 16.01.1930, p. 6.

reivindicat alleujat des de les pàgines de *Destino* la categoria i mestratge intel·lectual de Charles Maurras sense haver de renunciar als seus principis morals.

3.2.1.3. MAURRAS, SIGNE DE CONTRADICCIÓ

A continuació, examinarem el punt de vista sobre Action Française de Manuel Brunet durant la postguerra espanyola, i la seva interpretació de les diverses condemnes amb què va ésser castigat Charles Maurras. L'alçament militar del general Franco va ésser aplaudit pels dirigents d'Action Française. En un article del mateix juliol de 1936 sobre la qüestió, Léon Daudet va manifestar l'esperança d'una ràpida fi de la República espanyola:

Je crois pour ma part à l'avenir glorieux de l'Espagne, Catalogne comprise, quand elle sera revenue des idées absurdes qui nous ont ravagés, ruinés et affaiblis depuis 1789, mais qui n'ont pas empêché, le moment venu, les incomparables efforts et victoires militaires des deux Marne et de Verdun.⁴⁶⁹

L'aixecament també va ésser ben vist pels sectors catalans conservadors contraris a la república,⁴⁷⁰ i aquest fet va comportar un cert acostament de posicions entre els autors pertanyents a aquest últim cercle i els líders del partit maurrassià. En definitiva, els catalans conservadors no havien acollit amb benvolença la República i manifestaven obertament el seu anticomunisme, i això els havia apropat a posicions monàrquiques, malgrat mantenir la precaució sobre el seu estatisme. Per tant, es van esvair part de les reserves que tenien alguns antics progressistes passats al bàndol conservador, com Josep Pla o Manuel Brunet, entre d'altres. Aquests van començar a acceptar la idoneïtat d'alguns dels principis defensats pels monàrquics, fins llavors rebutjats; i van mantenir, d'altra banda, l'afinitat i admiració per l'estètica dels dirigents orleanistes. La proximitat d'aquests intel·lectuals amb Francesc Cambó, també influït per les teories maurrassianes,⁴⁷¹ va afavorir aquesta conversió de l'actitud envers Action Française. En el cas del periodista que ens ocupa, l'últim escrúpol per a Brunet radicava en l'excomunió encara vigent per part del Vaticà, que va desaparèixer quan el Papa Pius XII va aixecar la condemna.

⁴⁶⁹ Léon Daudet, «Choses d'Espagne», *L'Action française*, any XXIX, núm. 202, 20.07.1936, p. 1.

⁴⁷⁰ Carles Ehrlich, *Lliga Regionalista: Lliga Catalana (1901-1936)*, op. cit., p. 365 i Bernat Muniesa, *La burgesia catalana ante la II República Española*, op. cit., vol. II, p. 259.

⁴⁷¹ Francesc Cambó, *Meditacions. Dietari (1936-1941)*, Barcelona, Alpha, 1982, p. 225-226.

Així, doncs, examinarem a continuació el canvi d'actitud de Manuel Brunet envers la formació política monàrquica, i intentarem, a partir dels seus arguments, treure'n l'entrellat per poder concloure fins a quin punt i de quina manera va ésser influït per la doctrina divulgada pels dirigents d'aquest partit, i si és certa o no l'afirmació que Manuel Brunet va ésser «el darrer maurrassià de Catalunya» esmentada anteriorment.

Com hem dit, Charles Maurras va donar suport a la insurrecció franquista. Intel·lectual provençal notablement influït per Frederic Mistral i amb simpaties de joventut pel moviment felibrista, és natural que hagués reflexionat en diverses ocasions sobre les aspiracions dels catalans i sobre l'encaix de Catalunya dins Espanya. En ésser informat de l'abolició de les llibertats catalanes en el moment de l'entrada de les tropes de Franco a Catalunya, va manifestar el seu acord total amb aquesta mesura, com a forma de pacificació del país i de consolidació del nou règim. En el mateix article, va explicar les seves impressions després d'una breu estada a Catalunya i va aconsellar als catalans respectar i acatar aquestes primeres mesures de repressió:

J'en étais là de mes vieilles réflexions sur le grand problème espagnol quand me parvinrent des lettres du midi se plaignant que l'entrée des armes de Franco en Catalogne eût été signalée par un décret d'abolition immédiate de toutes les libertés et de tous les particularismes de la région. Mes correspondants en marquaient surprise et irritation.

J'avoue que leur étonnement m'étonne. Comment veulent-ils qu'il en ait été autrement? Comment une armée dix fois, cent fois victorieuse, pourrait-elle faire respecter, ou pourrait-elle consolider sa victoire sans commencer par un statut dictatorial?⁴⁷²

Malgrat tot, tal com recull González-Cuevas, Carles Maurras va matisar aquella informació aconsellant el govern franquista que mesurés les seves polítiques puntivies envers el poble català:

Maurras aconsejé a los dirigentes del nuevo Estado una política comprensiva en relación a Cataluña: «Lo que puedo y debo decir es que más allá de la autoridad superior, o monárquica, lo que tiende a la extensión y a la firmeza de las autonomías es lo que más interesa a la vida de España». Como de costumbre, abogó por la monarquía tradicional y descentralizada, para dar solución al problema catalán. Sin embargo, llegaría a mostrarse escéptico ante la posibilidad de que su alternativa pudiera ser aceptada por el conjunto de las fuerzas políticas nacionalistas.⁴⁷³

⁴⁷² Charles Maurras, «En Catalogne», *Le Roussillon*, 30.07.1938, p. 1.

⁴⁷³ Pedro Carlos González-Cuevas, «Maurras en Cataluña», *op. cit.*, p. 190.

En aquest aspecte, Maurras era un intel·lectual en molts aspectes ben considerat pel nou règim espanyol, ja que li era útil. Els principis de defensa de l'autoritarisme, exaltació de la nació única i indivisible i aliança amb l'Església encaixaven perfectament en l'ideari franquista. Respecte a aquesta doctrina, l'únic punt que els catalans catalanistes catòlics i conservadors no podien acceptar era el centralisme anihilador de les nacions perifèriques que aplicava l'Estat espanyol. En aquest aspecte, com hem vist, Maurras també va saber buscar la seva simpatia en aconsellar la comprensió esmentada respecte a la situació de Catalunya, de manera que permetés una articulació adequada de Catalunya dins Espanya tot respectant el caràcter unitari de l'Estat.

Tots aquests elements van facilitar un canvi d'opinió de Manuel Brunet respecte el partit monàrquic que cal resseguir amb deteniment. En la conjuntura internacional, i especialment francesa, l'esclat de la segona guerra mundial va significar un canvi important en l'ordre de coses establert. Alemanya va envair França i, després de l'armistici del juny de 1940 es va instaurar a Vichy un govern de col·laboració amb l'Alemanya nazi, que va liquidar la democràcia parlamentària i va aplicar un sistema autoritari. Un dels intel·lectuals d'aquest nou govern va ésser Charles Maurras. Aquest fet li va comportar greus complicacions al final de la guerra en forma d'acusacions i condemnes de presó per col·laboracionisme amb el nazisme i germanofilia.

Davant aquests fets, Manuel Brunet no va restar indiferent, sinó que va sortir en defensa de l'intel·lectual francès. L'any 1940, pocs dies després de l'armistici i quan encara no se sabia el paper que jugaria Maurras en el nou Estat francès de Pétain, l'analista comentava la desil·lusió que devien sentir els francesos davant l'ocupació i assenyalava com un encert l'oposició a la República promoguda per Action Française. Amb tot, també declarava que potser hauria estat millor que aquesta en lloc d'exaltar els ànims contra Alemanya hagués deixat de banda l'antigermanisme i hagués promogut l'acostament del govern francès a Alemanya, perquè potser així s'hagués evitat l'ocupació:

Todo ha fallado en Francia, incluso M. Maurras con toda la escuela de Acción Francesa.

Hemos pensado estos días infinidad de veces en el ilustre Maurras. El jefe de la Acción Francesa debe sufrir en el alma la derrota militar de su país. Sensible como es su espíritu de gran artista y político es fácil imaginar el dolor del gran patriota en estos momentos. [...] Lo que no ha fallado en la doctrina murrasiana es la crítica contra el régimen que ha acabado con el imperio francés. República y frente Popular son sinónimos. [...] Pero, con respecto a Alemania, el punto de vista de la Acción Francesa no parece ya tan clarividente. Habría sido justa la doctrina de Acción Francesa

si Francia hubiera sido capaz de continuar frente a Alemania la política de fuerza, política que tuvo su manifestación máxima en tiempos de M. Poincaré con la ocupación del Rhur.

[...] ¿Qué pensaría ahora Bainville de la política de Acción Francesa frente a Alemania? Jacques Bainville era partidario de la manera fuerte ante el Reich, pero en la imposibilidad de llevarla a cabo ¿no había otra política posible? Varias veces, Bainville había citado el consejo de Maquiavelo que dice poco más o menos: si no puedes aplastar al enemigo, alíate con él.⁴⁷⁴

A partir de llavors, per part del comentarista de *Destino* la tònica va ésser sempre la mateixa: destacar la figura de Charles Maurras com un dels pensadors més importants del segle a Europa. Ja el 1942, va començar una línia d'elogis que no va acabar fins la mort del líder monàrquic, defensant el doctrinari principalment per la seva agudesa intel·lectual i disculpant-ne els errors polítics:

Diariamente, durante siete lustros, el artículo «*fleuve*» de M. Maurras ha llenado tres, cuatro o cinco columnas de *L'Action Française*. Y el río ha creado un océano en el cual se contemplan los cielos más puros. Cuando el océano morrasiano se encrespa, puede llegar al «*pamphlet*» más furibundo. [...] Pero cuando el océano morrasiano se serena, no hay tema político, diplomático o social que no sea tratado con la agudeza que es la característica de este humanista y acaso, cuando más se discrepa de Maurras, más se le admira.⁴⁷⁵

El mateix va succeir amb León Daudet, que va morir el 1942 i al qual Brunet va dedicar un elogi fervent, destacant la seva rellevància política i capacitat combativa:

De ningún otro escritor contemporáneo podría decirse lo siguiente: su muerte será muy sentida por unos y motivo de regocijo por otros. Era tan admirado como odiado.

[...] Como periodista político al servicio de un partido y de una escuela, no tenía rival. En *L'Action Française*, Maurras ha sido y es el doctrinario y Daudet era el altavoz de Maurras.

Se ha dicho que León Daudet era un gran comediante, un farsante. Nada más lejos de la realidad. Daudet servía a la verdad, a su verdad, con toda la sinceridad y con todo el ímpetu de su corazón. Si en lugar de militar en el reducido campo monárquico orleanista hubiera sido republicano-socialista, habría pasado por todos los ministerios y acaso también por la Presidencia del Consejo.⁴⁷⁶

⁴⁷⁴ Romano, «La política exterior francesa», *Destino*, núm. 154, 29.06.1940, p. 2-3.

⁴⁷⁵ Romano, «Maurras, chantre de Mistral», *Destino*, núm. 259, 04.07.1942, p. 2-3.

⁴⁷⁶ Romano, «León Daudet». *Destino*, núm. 260, 11.07.1943, p. 2. L'interès de l'autor per l'obra literària de León Daudet es va mantenir ben viu, com ho demostren les paraules de J. Cabarrocas, un amic barceloní empresari transportista del qual no tenim més notícies, que en una carta del maig de 1951 escrivia el següent a Brunet: «Confirmo la meva carta d'ahir i ara et puc anunciar que a la Lib. Française he trobat 14 volums de Léon Daudet, aproximadament els que tinc jo, il·legits encara [...] Tinc la sensació que aquests llibres condensen la literatura que llençà des d'Action Française en el període de l'*entre-deux* guerres. Avui o dilluns te'ls enviaré per recader i espero que la seva lectura et sigui ben plaent» (Carta de J. Cabarrocas a Manuel Brunet, 05.05.1951, Fons Manuel Brunet i Solà, UdG).

A continuació, Manuel Brunet tampoc va escatimar elogis sobre el talent literari del polemista francès, una faceta que encara feia més notable la seva figura:

Al pasar por su pluma, la lengua francesa adquiriría un peso y volumen típicos y muy franceses. Como escritor, ninguno de sus adversarios políticos era digno de limpiarle los zapatos.

[...] Cualquier sospecha de germanofilia era, incluso después de la guerra, algo que irritaba al codirector de *L'Action Française*. La escuela de Acción Francesa fue uno de los principales obstáculos de la reconciliación franco-alemana.

En la persona de Daudet sólo hay un punto indiscutible: el hombre de letras, o el periodista considerado como literato. [...] En sus artículos sobre cosas vistas, en esos «souvenirs y millieux litteraires», su estilo, su gracia y agudeza crítica constituyeron un verdadero monumento de las letras francesas.

Pel que fa a la dimensió i transcendència de la figura de Charles Maurras, Manuel Brunet va adoptar una actitud de defensa del personatge, però mantenint sempre una certa reserva o ambivalència respecte a la seva ideologia política. En aquest sentit, el comentarista no podia negar la immensa transcendència que el líder monàrquic havia tingut a Europa, ni amagar la influència maurrassiana sobre ell mateix. Malgrat tot, semblava no estar d'acord amb certs punts de la seva doctrina, però no podia per això condemnar-lo. Alliberada França per les tropes aliades, vençuts els feixismes europeus i derogat el govern de Vichy, es preparava una situació de judici dels principals protagonistes d'aquest, per avaluar el seu comportament i la seva col·laboració amb l'Alemanya nazi. Així, doncs, Manuel Brunet va presagiar que cauria una acusació de traïció dels mateixos francesos sobre Maurras degut a la seva ascendència ideològica sobre el mariscal Pétain.

Aquest escenari provocava una situació incòmoda a l'analista de *Destino*, que reconeixia que la figura i actuació de l'autor de Martigues tenia moltes arestes i, per tant, era de difícil valoració. D'una banda, el periodista li va reconèixer la vàlua intel·lectual, i considerava indiscutible el seu patriotisme i antigermanisme, però no podia amagar que la seva doctrina es trobava a la base dels feixismes europeus. En un altre aspecte, considerava inacceptable que s'acusés Maurras de germanòfil o col·laborador dels nazis quan precisament aquest s'havia destacat durant tota la seva carrera per ésser un dels més abrandats crítics contra tot el que fes referència a Alemanya. També va evitar repassar de nou el conflicte mantingut amb l'Església, perquè precisament el balanç final no deixava clars els encerts i errors d'Action

Française en aquest tema, degut a l'aixecament de l'excomunió. Finalment, va assenyalar com un dels punts febles de l'intel·lectual el seu poc contacte amb la realitat i la promoció de polítiques excessivament idealistes, la qual cosa li havia comportat en algunes ocasions no saber llegir la conjuntura en què vivia i actuar en conseqüència.

En definitiva, Manuel Brunet va repassar els punts foscos de la trajectòria maurrassiana, i va intentar fer balanç del conjunt, va arribar a la conclusió que, en últim terme, el que restava era la dimensió intel·lectual del personatge, del qual s'havia de valorar la influència en bona part dels cercles culturals i polítics europeus.

El comentarista estava d'acord a acusar el dirigent de la formació monàrquica per les seves faltes, però no acceptava que s'atribuïssin al líder francès afirmacions que no eren certes, com era el cas de la simpatia per Alemanya. Aquesta va ésser la posició mantinguda per Brunet durant el procés de 1945 contra Maurras. El veredictes va portar aquest últim a la presó, primer condemnat a mort per col·laboracionista amb el nazisme, i després commutada la pena a cadena perpètua. En un dels seus comentaris dedicats a aquest tema, el periodista va intentar analitzar els aspectes més rellevants de la figura de Charles Maurras. En primer lloc, va posar sobre la taula la qüestió de la influència del seu pensament:

Simpática o antipática, grata u odiosa, la doctrina de Maurras es gobernada por la más pura lógica. Pero al ponerse esta doctrina en contacto con la vida se han producido, con desconcertante regularidad, choques espantosos. De aquí que consideremos a Maurras como signo de contradicción. [...] En Francia dábase el caso de que muchos republicanos aceptaban una cierta cantidad de ideas morrasianas y, en general, los intelectuales reconocían a la Acción Francesa el derecho a constituirse en Fiscal de la República. Llegó a ser de buen tono aceptar toda la ideología de la Acción Francesa menos su principio básico: la Monarquía. [...] En el balance de todo esto hallamos el primer signo de contradicción: la Acción Francesa sólo podía ser odiada por la masa republicana y admirada por una selección.⁴⁷⁷

A continuació, i pel que fa al conflicte amb l'Església, la lectura del periodista es va mostrar partidària de l'actuació vaticana, al mateix temps que trobava inadmissible la insubmissió a les ordres papals per part dels líders catòlics del partit:

Otro signo de contradicción no menos grave: después de constituirse en defensor de la Iglesia, Maurras vio su doctrina condenada por el Papa Pío XI. Los miembros de la Acción Francesa fueron excomulgados –o sea expulsados de la comunión de los fieles– y la lectura del diario fue prohibida los católicos. Con esta actitud, la Iglesia se pronunciaba contra la deificación del Estado y la tendencia al totalitarismo. Maurras contestó negando que ninguna de las proposiciones

⁴⁷⁷ Romano, «Maurras, signo de contradicción». *Destino*, núm. 375, 23.09.1944, p. 5.

condenadas hubiera salido nunca de su pluma. Pero si Maurras no es católico, Léon Daudet pudo contestar entonando su *Credo*. Pero tampoco Daudet se sometió. Como Maurras, insistía en negar que el partido y el diario hubieran sostenido alguna de las proposiciones condenadas.

Finalment, el colofó dels despropòsits del partit, que va deixar-lo sense arguments, va ésser d'una banda la pèrdua de suport per part dels pretendents a un hipotètic tron de França i de l'altra la qüestió del col·laboracionisme amb el nazisme, davant la qual Manuel Brunet es mostrava taxatiu en el judici:

Otro tropezón de Maurras, otro signo de contradicción. Un buen día –no recordamos por qué motivo– fue desautorizado por el pretendiente al trono de Francia. De manera que la católica y monárquica Acción Francesa se hallaba sin Papa y sin Rey.

[...] Pero el signo de contradicción más grave de M. Charles Maurras es el de su colaboracionismo. ¿Ha sido Maurras colaboracionista? La distinción es fácil: colaboracionista del mariscal Pétain, sí, colaboracionista de los alemanes, no. Y no sería exagerado decir: rotundamente, no. Durante toda su vida, Maurras ha sido el más furioso antialemán de Francia.

Mesos més tard, el periodista es va indignar profundament quan es va fer pública la sentència contra Maurras. No podia creure com un líder polític que s'havia destacat tant pel seu patriotisme, era condemnat pel seu propi país –segons el parer de Brunet, a instàncies de Moscou– per un dels aspectes més "secundaris" de la seva trajectòria intel·lectual. Stéphane Giocanti ha expressat de la següent manera la inversió de l'opinió pública francesa envers el líder monàrquic entre 1939 i 1945:

En el plano político, la actitud de Maurras y de la Acción Francesa durante la guerra tendrá importantes consecuencias. Este movimiento que tan lúcido había sido en el momento de ascenso del nazismo y de insuficiencia en la preparación militar francesa va, pues, a causa de unos graves errores de análisis, agravados por una lamentable obcecación, a encontrarse del lado de los vencidos. Un contemporáneo de 1939 no habría sido ciertamente capaz de imaginar una inversión tan asombrosa: aun siendo republicano, se veía en esta dura escuela un modelo de patriotismo, exigente y constructivo a un tiempo, y se estaba acostumbrado a fustigar su excesivo antigermanismo.⁴⁷⁸

Llavors, Manuel Brunet va defensar enèrgicament el líder monàrquic per la seva personalitat política i dialèctica, independentment dels errors de la seva doctrina, però, principalment, pel seu patriotisme.

En aquest aspecte, podríem formular la hipòtesi que l'analista, en preservar la figura de Maurras i presentar-la d'aquesta manera, a la vegada estava volent defensar

⁴⁷⁸ Stéphane Giocanti, *Charles Maurras, el caos y el orden, op. cit.*, p. 639.

també la seva pròpia trajectòria. És a dir, cal tenir en compte que, com veurem al capítol «El catalanisme privat i *Destino*», Manuel Brunet i els seus companys de *Destino* eren acusats de col·laboracionistes amb el franquisme pels exiliats republicans catalans, malgrat considerar ells mateixos que estaven mantenint una línia de defensa de la cultura catalana i preservació dels seus valors des de dins mateix del règim, en una situació molt precària respecte a marge de maniobra i mitjans, i vivint en una contínua vigilància per part de la censura per les seves afirmacions i pel seu passat catalanista. Al seu torn, Charles Maurras era acusat de col·laboracionista amb els nazis pel seu paper destacat i influència en el govern del mariscal Pétain, fet que Manuel Brunet precisament considerava en sentit contrari i qualificava com a patriòtic. Per al periodista, l'actuació de Maurras responia a una maniobra desesperada del francès de preservació de l'essència de la seva pàtria, tot esperant temps millors, duta a terme en condicions molt difícils –com a l'Espanya de Franco– i sempre sota sospita per la seva condició manifesta d'antigermànic –amb el consegüent perill d'un arrest per part de les forces alemanyes. Així, doncs, si considerem vàlids aquests arguments, podem traçar amb força elements de suport el paral·lelisme del grup de *Destino* amb la situació de Charles Maurras, l'últim dirigent del partit monàrquic.

Certament, la hipòtesi és agosarada i hauria calgut alguna referència que fes més palesa la intencionalitat del paral·lelisme –cosa difícil si tenim en compte les fèrries restriccions de la censura– per poder demostrar-lo amb fonaments empírics. Al nostre entendre, però, compta amb prou arguments com per poder-lo justificar. Si realment la intenció de Brunet era presentar la figura de Maurras sota aquests paràmetres per aconseguir que els seus lectors i detractors en deduïssin que ell i els seus companys es trobaven en la mateixa situació, és a dir, acusats injustament precisament pels mateixos amb qui havien compartit ideals, quan en realitat s'havien mantingut sempre lleials a la seva pàtria i obraven d'acord amb aquesta convicció amb els escassos mitjans de què disposaven; si aquesta va ésser realment la maniobra, demostraria una notable habilitat professional, tot i que, com també ha demostrat la història, no va obtenir els resultats esperats.

Amb tot, deixant les hipòtesis de banda i tornant al tema que ens ocupa, respecte el drama particular que estava vivint Maurras per tot el procés en què estava immers, cal analitzar la defensa del pensador francès que va dur a terme el comentarista, la qual cosa permet deixar constància del respecte que sentia pel dirigent d'Action Française i la

indignació que va expressar arran de la condemna de què aquest va ésser objecte el 1945:

¡Maurras, condenado por traición, por germanófilo, por inteligencia con el enemigo! Eso no lo van a creer la presente generación ni las futuras generaciones. Maurras ha sido condenado por anticomunista, por no haber perdonado a esos comunistas y a esos burgueses del Frente Popular que prepararon la derrota de Francia.

[...] En este asunto el «*furor gallicus*» se ha mordido la cola porque Maurras es el auténtico «*furor gallicus*». La popularidad internacional de Maurras no consiste en su monarquismo, ni en su reaccionarismo, ni menos en su neopaganismo, sino en su patriotismo, un patriotismo terriblemente antialemán. Era Maurras el agente de enlace del patriotismo francés en el mundo entero. [...] Un italiano, un español, un inglés, un norteamericano o un argentino no leían a Maurras por su monarquismo o su derechismo: se le leía por representar el auténtico «*furor gallicus*» y sólo le leían los francófilos. ¿Es posible que en Francia se ignore todo esto? [...] Realmente, creíamos que los franceses eran más inteligentes.⁴⁷⁹

Dos anys més tard, podem observar com Manuel Brunet s'anava identificant progressivament amb el pensador francès, fins al punt d'arribar a qualificar la construcció política i ideològica d'Action Française com un «monumento a la inteligencia»:

Ningún otro país ha producido nada parecido en lo que va de siglo. Todavía no se ha inventado ningún otro sistema crítico tan veraz sobre las ideologías y los hechos políticos. Desaparecerá la IV República francesa, desaparecerá M. Bidault con sus demócrata-cristianos, pero el mecanismo crítico de la «Action Française» subsistirá.⁴⁸⁰

Aquest article va crispar els nervis d'alguns lectors antimaurrassians, que li van enviar cartes de protesta. Entre les més destacades, hem d'assenyalar les de J. C. S. i del poeta Emili Saleta i Llorens, en què criticaven precisament l'actitud del comentarista davant el moviment monàrquic. Aquestes dues cartes, que Manuel Brunet no cita en la resposta però que hem pogut localitzar a l'arxiu personal de l'autor, critiquen el sectarisme i anticatolicisme de Maurras. Saleta deia:

Crec, sincerament, que potser en fas un gra massa; que els dogmes maurrassians ja han passat a la prehistòria i que mai han tingut res a veure amb el catolicisme. Maurras és simplement un sectari i s'ha equivocat molt més que Bidault.

[...] No solament, doncs, no comparteixo la teva opinió, sinó que em dol que tu, intel·ligent com ets, la sostinguis a *outrance*.⁴⁸¹

⁴⁷⁹ Romano, «La sentencia contra Maurras», *Destino*, núm. 394, 03.02.1945, p. 5.

⁴⁸⁰ Romano, «Las relaciones francoespañolas», *Destino*, núm. 522, 19.07.1947, p. 5.

⁴⁸¹ Carta d'Emili Saleta a Manuel Brunet, 22.07.1947, Fons Manuel Brunet i Solà, UdG.

D'altra banda, J. C. S. carregava les tintes contra el catolicisme purament estètic del doctrinari francès, tot al·legant la condemna papal:

En el número 522 de *Destino* apareció un artículo titulado «Las relaciones francoespañolas», conteniendo ciertas alusiones a l'Action Française que juzgo extraño hayan podido salir de su pluma, ya que buen católico como usted no debe ignorar que l'Action Française está condenada por el Sumo Pontífice.⁴⁸²

Les dues cartes van molestar Manuel Brunet, que va dedicar un article sencer a contestar-les, tot i no citar el nom dels seus autors. Respecte a la d'Emili Saleta, va defensar la doctrina d'Action Française pel seu antisocialisme –principi compartit pel periodista i, com sembla, rebutjat per Saleta– i va al·legar que el socialisme de l'època s'havia pervertit i era altament nociu per a la societat perquè afectava en gran mesura a l'esperit de les nacions i a la seva productivitat econòmica. D'altra banda, a J. C. S. li va respondre amb l'argument que la condemna vaticana havia estat aixecada pel papa Pius XII, fet que podia ésser interpretat com una possible precipitació de l'anterior pontífex en aquest tema i un intent de restituir el partit monàrquic sense fer gaire soroll i enfonsar al pou de l'oblit el problema, per evitar que en el futur fos qüestionada l'actuació pontifical.⁴⁸³

Aquest article va tornar a generar dues noves cartes de matisació. J. C. S. va refutar les opinions de Manuel Brunet afirmant la perdurabilitat de la perillositat de les idees maurrassianes i negant la possibilitat que Pius XII hagués aixecat la condemna amb la intenció d'esborrar un error de l'anterior Papa, sinó tan sols pel fet que els dirigents monàrquics havien decidit abandonar la seva actitud rebel.⁴⁸⁴ Al seu torn, Emili Saleta va ratificar la seva opinió sobre el maurrassianisme, i es va declarar contrari a l'esperit servil i sectari d'Action Française, així com també va denunciar aquest defecte en la dreta espanyola:

No combato a *Action Française* ni per promonàrquica ni per antisocialista, sinó per sectària i per servil i per esperit de casta.

Jo, avui, a Espanya sóc monàrquic de *conveniència* i aquests som els bons, i en quant al socialisme jo ja en torno. Però una cosa és ésser socialista i una altra ignorar el fet social i no tenir per aquest fet un sentit cristià.

⁴⁸² Carta de J. C. S. a Manuel Brunet, 21.07.1947, Fons Manuel Brunet i Solà, UdG.

⁴⁸³ Romano, «Contestación a unas cartas», *op. cit.*, p. 5.

⁴⁸⁴ Carta de J. C. S. a Manuel Brunet, 12.08.1947, Fons Manuel Brunet i Solà, UdG.

El socialisme amb funcionaris que tu descrius és el mateix que patim a Espanya avui i entre Franco i Negrín deu haver-hi tanmateix per les nostres dretes unes posicions intermitges per no resignar-se a viure amb vilipendis en règims visigòtics.

En aquest sentit defensava la posició del M. R. P. i la desitjava a Espanya per les dretes, també servils, també sectàries i també amb esperit de casta.⁴⁸⁵

La polèmica amb els corresponsals va quedar tancada, perquè cap de les dues parts, segons sembla, va variar la seva opinió sobre la qüestió. Malgrat tot, aquest breu intercanvi de cartes ens permet copsar la influència –positiva o negativa, tant és– que el moviment maurrassià va tenir a Catalunya, i com s'encenien els ànims quan s'expressava alguna opinió discutible respecte la doctrina d'aquesta formació.

Més endavant, amb motiu de l'indult a Maurras després de set anys de presó, Manuel Brunet va decidir traçar una biografia del personatge, i va recalcar l'extravagància del fet que un agnòstic hagués arribat a ésser el líder d'un partit, Action Française, en el qual es refugiava gran part de la catolicitat francesa.⁴⁸⁶ Dos anys abans, quan el líder polític francès encara romania empresonat, Santiago Nadal li havia dedicat un article destacant el mateix aspecte, tot i que a més hi sumava la contradicció esmentada sobre el fet que Maurras, l'autor antialemanys per excel·lència, havia acabat convertit en un dels dirigents ideològics del govern de Vichy, precisament instaurat amb la connivència i sota la supervisió del Reich.⁴⁸⁷

Finalment, per acabar aquesta anàlisi de la visió de Manuel Brunet dels últims dies de Maurras i del seu punt de vista sobre Action Française al llarg de tota la seva carrera periodística, ens fixarem en l'article que va escriure amb motiu de la mort del líder orleanista, el 16 de novembre de 1952, en què va tornar a reivindicar la influència d'Action Française i la identificació del partit amb el seu cabdill:

La doctrina de Maurras, en el aspecto de la democracia, creemos que merece un fondo no sólo francés sino universal. [...] Sus discipulos eran numerosos en todas partes. En Barcelona, *L'Action Française* se vendía mucho y llegó a tener una influencia muy directa en la intelectualidad catalana. Por lo demás, esa influencia maurrasiana tuvo gran importancia en varios países europeos.⁴⁸⁸

⁴⁸⁵ Carta d'Emili Saleta a Manuel Brunet, 14.08.1947, Fons Manuel Brunet i Solà, UdG.

⁴⁸⁶ Romano, «El drama de Charles Maurras», *Destino*, núm. 764, 29.03.1952, p. 5.

⁴⁸⁷ Santiago Nadal, «Maurras, en la cárcel», *Destino*, núm. 651, 28.01.1950, p. 5.

⁴⁸⁸ Romano, «La muerte de Charles Maurras». *Destino*, núm. 799, 29.11.1952, p. 14. A l'inici de l'article comenta dos altres articles en els quals es dibuixa la biografia de Maurras, apareguts al número anterior de *Destino*. Es tracta dels de Tristán La Rosa, «Charles Maurras»; i de Josep Pla «Ha muerto un viejo león» (*Destino*, núm. 798, 22.11.1952, p. 13 i 16-17).

Amb tot, lamentava que sovint hagués estat malinterpretat, desgràcia que havia conduït al trist final del personatge:

Mal traducida a diverses llengües estrangeres, la doctrina de *L'Action Française* engendró el fascisme italià, derivó en Alemanya cap al nacionalsocialisme, tingué una rèplica grotesca en el fascisme anglès de Sir Oswald Mosley, empujà el rexisme belga del il·lusionat Degrelle, tingué estallits tràgics en Bulgària, Grècia i Romania, un intent de dictadura en Iugoslàvia amb Stoyadinovich, la dictadura turca, la afortunada dictadura portuguesa, etc. Totes aquestes dictadures tenien més o menys profunditats en la doctrina maurrasiana. I tant si germinaven en països monàrquics com republicans, vivien de la mística del nacionalisme exagerat. Aquesta «diosa França» de Maurras, que tant irritava a Pío XI, el culte idolàtric de la pàtria, tenia un altar en moltes nacions europees. ¿Què dubta cal que tot això ho hagués inventat Maurras? Pío XI podia estar segur de que pegant contra Acció Francesa eren molts els que podien sentir-se aludits. El colp anava directe contra la doctrina mare de tots els fascismes, en la que tenia de culte idolàtric a la pàtria; deixava intacta la doctrina maurrasiana sobre la democràcia, però se oponia a tota exageració nacionalista.

El raonament final era que, segurament, l'opció monàrquica escollida no havia estat la més encertada si l'objectiu del partit era realment arribar un dia a influir de forma real sobre la situació política francesa. Com a afegit, va aprofitar per martellejar de nou els responsables de la condemna de Maurras per traïció a la pàtria:

Maurras i els seus equivocaren la carrera. El seu obstacle era el monarquisme. La potència intel·lectual del fred Maurras, Daudet, Bainville, era suficient per enquadrar qualsevol partit republicà moderat. Però el monarquisme dels dos primers tenia un punt de deliri que perjudicava a «L'Action Française» i agrupava a al seu voltant a una aristocràcia anacrònica i impopular. Sense aquest lastre, Acció Francesa hauria pogut tenir molta major eficàcia perquè, en altres aspectes, per exemple, en el terreny de les lletres i les arts, aconseguí una influència decisiva.

[...] Però el principal adversari de Maurras fou la República, tant la Tercera com la Quarta, que és la que el condemnà per traïció. I això sí que és la injustícia més gran dels segles, una arbitrariedat que fa dubtar del bon sentit dels governants francesos. En tota la història de França no hi ha cap altre exemple d'un escriptor tan antialemà com Charles Maurras. Però la Quarta República no se ha donat compte de que al condemnar a Charles Maurras havia liquidat la francofilia en l'estranger. I la crisi de la francofilia pot significar, fins i tot a França, l'auge de la germanofilia.

Acabem, doncs, aquesta aproximació a la influència de *L'Action Française* sobre la personalitat i estil periodístic de Manuel Brunet. El punt de vista de l'autor va estar marcat per alts i baixos, ja que durant els primers anys de la seva carrera s'havia manifestat en contra de la ideologia maurrasiana, sobretot per la rebel·lió d'Action

Française contra l'Església, per passar després a adherir-s'hi sense reserves i, en l'etapa de *Destino*, a declarar-se'n admirador incondicional. De tot plegat, en podem concloure de nou que la percepció de Manuel Brunet de la realitat estava notablement condicionada per la seves conviccions catòliques, ja que durant bona part de la seva trajectòria, malgrat sentir afinitat amb les teories maurrassianes, havia de manifestar cert rebuig per poder mantenir-se dins l'ortodòxia religiosa. En ésser perdonada la formació orleanista, el comentarista va poder tornar a expressar la seva admiració sense reserves, convertint-se així, efectivament, en el darrer maurrassià de Catalunya, o com a mínim en l'autor que va expressar amb més vehemència la seva admiració per la doctrina del partit.

D'altra banda, i respecte al seu estil periodístic, hem de fer constar que compartim l'opinió de Domènec Guansé, que l'equiparava més a la prosa de Léon Daudet, més apassionada i mordaç, que a la de Maurras, més mesurada i de contingut més substanciós.⁴⁸⁹ Això no obsta, però, que la lectura quotidiana del periòdic monàrquic durant prop de trenta anys no deixés, indubtablement, una empremta inqüestionable en l'estil periodístic de Manuel Brunet: l'antigermanisme i l'estètica de Maurras, l'abrandament de Daudet i l'experiència analítica de Bainville en afers internacionals, són elements que trobarem presents en el periodisme de Brunet, que demostren una influència que fins al moment només havia estat apuntada.

Després d'aquest repàs, creiem que estem en disposició de dir que el periodisme de Manuel Brunet va estar notablement influït per l'estètica i doctrina d'Action Française, i que aquesta formació es va convertir en un tema recurrent en les seves cròniques de política internacional. Certament, es tractava d'un aspecte del seu periodisme que calia abordar i treure'n l'entrellat perquè, com en altres ocasions, un examen superficial o parcial prenent com a marc d'estudi tan sols la producció d'una etapa de la carrera professional de l'autor, podria induir a conclusions errònies o a una aparent contradicció. D'altra banda, el tema comptava amb la dificultat afegida de la manca de testimonis o vestigis de relació directa entre les dues parts per fonamentar l'argumentació, però considerem que el repàs de la visió d'aquest tema posa de relleu, una vegada més, la complexitat i variabilitat del punt de vista de Manuel Brunet sobre un mateix tema al llarg de la seva carrera professional, i demostra que l'autor, des de l'observació i l'opinió distanciada, va rebre una notable influència dels principis

⁴⁸⁹ Vegeu la nota 440, de la pàgina 479.

maurrassians, que es van traduir en la seva ideologia, però també, indiscutiblement, en el seu periodisme.

3.2.2. Anglaterra i el periodisme catòlic: G. K. Chesterton i Hilaire Belloc

En el capítol anterior hem resseguit la clara influència que Manuel Brunet va rebre d'Action Française. Si continuem amb aquest intent de comparar la seva figura, ideologia i estil periodístic amb altres autors i corrents europeus, hem de convenir que respecte a Anglaterra es fa més difícil establir unes relacions com les del cas francès. D'entre els intel·lectuals anglesos contemporanis a Brunet que responen a unes mateixes característiques ideològiques, en sobresurten dos que s'adeqüen a aquest perfil catòlic i de tendència moderada: Gilbert Keith Chesterton (Londres, 1874 – Beaconsfield, 1936) i Hilaire Belloc (La Celle Saint-Cloud, 1873 – Guilford, 1953), dels quals, a més, es conservaven obres a la biblioteca personal conservada de l'autor, com *Heretics*, *L'home perdurable* i *Ortodòxia* pel que fa a Chesterton, i *El camí de Roma* i *Richelieu*, respecte a Belloc. L'anàlisi de l'obra i de la bibliografia generada per aquests autors permet arribar a la conclusió han passat a la història de la literatura anglesa com dos escriptors notables, però no cabdals. Tradicionalment, han estat considerats escriptors-periodistes abanderats del catolicisme i molt influents sobre els lectors amb qui compartien ideologia. D'altra banda, la recepció posterior els ha descrit com uns patriotes amb unes idees polítiques difícilment acceptables per la societat en què van viure.

D'altra banda, hem d'indicar que aquests dos autors, juntament amb Maurice Baring, eren els escriptors catòlics anglesos de més influència del moment, tal com va explicar Carles Lluch en el capítol dedicat a la recepció de models estrangers del seu volum sobre la novel·la catòlica:

El fenomen més destacat en aquest sentit va ser la recepció a Catalunya de l'escriptor anglès Gilbert Keith Chesterton, el qual –juntament amb Hilaire Belloc i Maurice Baring– formava el grup d'autors catòlics anglesos que aquells anys gaudia d'un prestigi intel·lectual considerable arreu d'Europa, especialment, és clar, en els ambients culturals catòlics. Mentre Baring es dedicava a la novel·la, Belloc i Chesterton [...] es dedicaven a l'assaig i a la polèmica en el camp de les idees i del periodisme.⁴⁹⁰

⁴⁹⁰ Carles Lluch, *La novel·la catòlica a Catalunya*, op. cit., p. 55-56.

Malauradament, en aquesta ocasió no podem resseguir les referències de Manuel Brunet als articles i obres d'aquests autors, perquè en la seva producció periodística els esments hi són escassos i tampoc hi ha constància de correspondència. No obstant això, ens basarem en l'anàlisi dels punts en comú existents entre les seves trajectòries.

3.2.2.1. ENTRE LA RELIGIÓ I LA POLÍTICA: UNA APROXIMACIÓ A G. K. CHESTERTON

Gilbert Keith Chesterton va ésser un escriptor particular, la trajectòria del qual va estar marcada tant per les seves opinions polítiques com pel seu periple espiritual, les dues úniques qüestions que, com afirmava sorneguerament, per a ell tenien importància:

I have heard that in some debating clubs there is a rule that the members may discuss anything except religion and politics. I cannot imagine what they do discuss; but it is quite evident that they have ruled out the only two subjects which are either important or amusing.⁴⁹¹

Chesterton és valorat principalment com a assagista i novel·lista –gràcies a les aventures del Pare Brown–; mentre que la seva faceta de periodista és considerada com una extensió del seu vessant d'assagista. Els diaris i publicacions en els quals va escriure (*Daily News, The Speaker, Daily Telegraph, Daily Herald, Illustrated London News, G. K.'s Weekly...*) eren utilitzats per l'autor com una plataforma per expressar les seves pròpies idees i contrastar-les amb la d'altres intel·lectuals de diferent ideologia.

De jove, va despuntar com a periodista gràcies a la seva oposició a la segona guerra d'Anglaterra contra els bóers (1899-1902), actitud contrària a l'opinió britànica majoritària en aquell moment. En la seva autobiografia, el mateix Chesterton explica com la seva posició va ésser mal entesa per molts com una traïció a la nació:

Me llamaban pro-bóer y, a diferencia de otros pro-bóer, yo me sentía muy orgulloso del título. Algunos intelectuales repudiaban indignados el término y afirmaban que no eran pro-bóer sino sólo amantes de la paz o pacifistas, pero yo era decididamente pro-bóer y decididamente no era un pacifista. Opinaba que los bóer hacían bien en luchar, no que cualquiera haga mal en luchar. Creía que sus granjeros tenían todo el derecho de coger el caballo y el rifle en defensa de sus granjas y de su pequeña comunidad agraria, que había sido invadida por un imperio más cosmopolita al mando de financieros igualmente cosmopolitas. [...] Descubrí que pertenecía a la minoría de una minoría. La mayoría de los que naturalmente simpatizaban con los británicos nos criticaban por simpatizar con los bóers. La mayoría de los que simpatizaban con los bóers nos criticaban porque simpatizábamos con ellos por razones equivocadas.⁴⁹²

⁴⁹¹ G. K. Chesterton, «Hard Times», *Stories, essays & poems*, Londres, J. M. Dent & Sons, 1935, p. 265.

⁴⁹² G. K. Chesterton, *Autobiografía*, Barcelona, El Acantilado, 2005, p. 127-128.

Malgrat això, Chesterton era un patriota convençut. Pertanyia a un estat poderós i imperialista –en aquest aspecte la seva situació no és equiparable a la de Manuel Brunet–, però sempre va voler distingir entre el conjunt del Regne Unit i la nació anglesa, estrictament limitada a Anglaterra. Partidari de la nació primigènia, considerava que des d'aquesta calia traçar els vincles amb altres pobles, però sense sotmetre'ls a un mateix estat. Per tant, el nacionalisme de Chesterton era molt elàstic. Li permetia defensar d'una banda una posició antiimperialista davant la política colonial del seu país i argumentar que la intervenció militar exterior era innecessària i, de l'altra, donar suport a la participació del seu país a la primera guerra mundial a favor dels aliats. Com va explicar Margaret Canovan, malgrat l'aparença contradictòria, aquests dos punts de vista podien ésser defensats perquè en el primer cas Chesterton no veia el seu país amenaçat per forces exteriors, sinó com a provocador del conflicte; mentre que en el segon existia un perill real per a la nació anglesa, davant del qual calia actuar amb decisió i fermesa.⁴⁹³ Així, doncs, Chesterton es considerava adversari del cosmopolitisme i de l'imperialisme, tot i que en determinades ocasions considerava just lluitar per patriotisme, quelcom important en la vida d'un home:

Chesterton, in the tradition of earlier cosmopolitan nationalists such as Mazzini and Herder, possessed a deep sympathy for the rights and customs of all ethnic groups. [...] Chesterton's concept of nationalism was simply incompatible with imperialism. True British patriots, said he, could never be imperialists, «for if they believed in nationality they could not really believe in empire, because the cosmopolitan idea tends to destroy the nationality of others».⁴⁹⁴

En aquest àmbit, l'autor anglès feia notar que la realitat era totalment oposada a la creença general, és a dir, que l'opinió que els nacionalismes dels petits territoris estaven en vies d'extinció davant la fortalesa dels imperis i les polítiques colonials era completament equivocada, i la història s'encarregaria de demostrar-ho:

There is undoubtedly a general notion abroad at the present time that small nationalities are dying out. There is a general notion that empires are living or destined to a continual life, that nationalities are dead or destined to die. Such an idea can only be arisen from ordinary ignorance of the history of Europe. It is true that empire often looks strong and nationalities often looks

⁴⁹³ Margaret Canovan, *G. K. Chesterton. A radical populist*, Londres, Harcourt Brace Jovanovich, 1977, p. 99-111.

⁴⁹⁴ J. P. Corrin, *G. K. Chesterton & Hilaire Belloc. The battle against modernity*, Londres, Ohio University Press, 1982, p. 2.

weak, but that is merely because all the things that are eternal always looks weak. That simple discovery has been the seed of all religions.⁴⁹⁵

Hilaire Belloc, gran amic i coneixedor de G. K. Chesterton, va donar suport a les seves idees sobre qüestions patriòtiques, i va defensar la figura de l'autor anglès de les crítiques i controvèrsia de què havia estat objecte. Arran de la seva mort, va escriure:

Un gran anglès ha abandonat Anglaterra, un anglès que el que de més tenia era d'anglès. Pel coneixement que els seus conciutadans anglesos tinguin d'aital veritat, per la mesura amb què mesurin aquella veritat, poden ésser políticament judicats.⁴⁹⁶

En un extens assaig publicat el 1940, poc temps després de la mort de l'autor de Beaconsfield, el mateix Belloc va exposar amb diversos arguments la rellevància de Chesterton per a la literatura anglesa. El primer dels sis punts destacats i resseguits per Belloc és de nou precisament el nacionalisme:

The leading characteristic of Chesterton as a writer and as a man (the two were much more closely identified in him than in most writers) was that he was national. [...] Chesterton I say was national in every way it is possible for a writer and thinker to be national, or for a character to be national in private life apart from its public activity with pen or voice. [...] Chesterton is national in himself. He is English of the English. To follow his mind and its expression is an introduction to the English soul. He is a mirror of England, and especially is he English in his method of thought, as he is in his understanding of things and men.⁴⁹⁷

D'altra banda, Chesterton va accentuar la polèmica sobre la seva figura en prendre partit a favor del seu germà en l'afer Marconi, un escàndol de corrupció tenyit d'antisemitisme que va fer-se públic al *New Witness* el 1912 de la mà de Cecil Chesterton. El cas té moltes concomitàncies amb l'afer Dreyfus a França o, fins i tot, amb l'afer Bloch destapat pel mateix Manuel Brunet; i va acabar amb una denúncia sobre Cecil Chesterton per injúries. Més d'una dècada més tard, després que Cecil Chesterton hagués mort al front de la primera guerra mundial, trobem G. K. Chesterton fent-se càrrec de la publicació *G. K.'s Weekly*, hereva del *New Witness* i de l'*Eye Witness*, fundats pel seu germà. Aquest setmanari es va convertir en un òrgan per donar expressió pública a les veus minoritàries, «a forum in which he could write whatever he

⁴⁹⁵ G. K. Chesterton, «The Patriotic Idea», recollit a *The Chesterton Review*, fall-winter 2004, vol. XXX, núm. 3&4, p. 234-235.

⁴⁹⁶ Hilaire Belloc, «Gilbert», *El Matí*, núm. 2.196, 21.06.1936, p. 9.

⁴⁹⁷ Hilaire Belloc, *On the place of Gilbert Chesterton in English letters*, London, Sheed&Ward, 1940, p. 40-43.

wanted to write in perfect freedom from outside pressure and control». Hilaire Belloc, al seu torn, n'era un actiu col·laborador, i hi escrivia principalment sobre actualitat o política internacional.⁴⁹⁸ La revista fins i tot va arribar a aconseguir pels volts de 1935 les col·laboracions d'Ezra Pound, que ocasionalment va donar suport a les teories distributistes.⁴⁹⁹ El Distributisme era una teoria política i econòmica al marge del sistema parlamentari engendrada entre 1911 i 1912 per Hilaire Belloc, que inicialment la va difondre de forma compartida amb Cecil Chesterton a través de la publicació *Eye Witness*. Aquest sistema era partidari de la instauració d'un sistema d'arrel medievalitzant, molt lligat a la doctrina catòlica, que pretenia la restauració de la llibertat individual a través de la distribució equitativa de la propietat; i que s'inseriria dins un corrent neomedievalitzant comú a altres zones d'Europa.⁵⁰⁰

Durant els anys previs a l'esclat de la primera guerra mundial, G. K. Chesterton va tenir un paper marginal en la configuració del Distributisme, ja que estava directament influït per l'ideari del seu germà i de Hilaire Belloc. Tot i això, després de la mort de Cecil al front, i en haver d'encarregar-se de la direcció de la revista, es va fer seva la doctrina i va començar a defensar-la com a pròpia. L'any 1924, davant de les primeres crítiques que rebia el grup medievalista, Chesterton es va afanyar a contestar els crítics que feien befa de les seves teories, encara no batejades com a distributistes, i la premsa catalana, atenta a les novetats procedents del Regne Unit generades per l'autor anglès, se'n va fer ressò, traduint els seus articles a *The Illustrated London News* que feien referència a aquest tema:

Nosaltres desitgem crear un cert sistema social damunt de certs principis intel·lectuals, certament diferents dels del món modern i tal volta més semblants als del món medieval. Però són els principis ço que ens importa i no el període. I com que nosaltres defensem aquests principis per llurs mèrits, esperem que seran atacats per llurs mèrits i amb alguna cosa més coherent que la noció que, als nostres ulls, l'únic mèrit del medievalisme és que és mort, quan precisament només l'estimem perquè és tan viu.⁵⁰¹

Posteriorment, el grup distributista es va anar consolidant al voltant del setmanari de Chesterton i Belloc. La formació, que mai va voler tenir representació a la Cambra dels

⁴⁹⁸ Patrick Cahill, «A response to Gregory Macdonald. Some aspects of the Black Legend», dins Dudley Barker, «Another look at "Chesterton's other face"», *The Chesterton Review*, Vol. II, Fall-Winter 1975, Issue 1, p. 114.

⁴⁹⁹ Brocard Sewell, *G. K.'s Weekly. An appraisal*, Upton, The Aylesford Press, 1990, p. 17-41.

⁵⁰⁰ Philippe Chenaux, *Entre Maurras et Maritain. Une génération intellectuelle catholique (1920-1930)*, *op. cit.*, p. 197-223.

⁵⁰¹ J. C. [Joan Crexells], «El medievalisme de G. K. Chesterton», traducció de l'article de G. K. Chesterton a *The Illustrated London News*, *Revista de Catalunya*, núm. 1, juliol de 1924, p. 101.

Comuns, va perdurar fins més enllà de la mort de Chesterton, però va tenir en aquest la seva màxima figura a l'hora d'exposar i raonar les teories polítiques, tot i que Belloc era el polemista més combatiu i adequat per a les situacions de debat de proximitat. Un dels textos de Chesterton publicats a Catalunya com a col·laborador d'*El Matí*, de finals de 1932, és precisament una explicació de l'ideari i rerefons del Distributisme, perquè els lectors no anglesos poguessin entendre els seus raonaments:

El distributisme aspira a la distribució més igual de la propietat privada, especialment en les formes primàries de la propietat, tals com la terra. Però no s'ha d'imaginar necessàriament que vulgui retallar el país en la divisió precisa d'un tauler d'escacs. [...] Nosaltres desitgem que el poder econòmic sigui anivellat entre diversos tipus i diverses mans, i no confiats tots cegament a un ideal autònom.

[...] En resum, així que la major part de les famílies, o moltes famílies, o àdhuc unes quantes famílies, tinguin accés a la producció mateixa, independent de les noves organitzacions centralitzades, aquestes famílies seran les úniques lliures. Seran lliures en el sentit perfectament pràctic que hom no pot matar-les instantàniament de fam si s'oposen als poders del món en qualsevol punt de justícia o decència. [...] La pèrdua total d'aquesta veritable independència econòmica, com a base de la independència política i espiritual, és una gran vergonya a la qual el món està lligat i per la qual el món és orb.⁵⁰²

Les idees polítiques, però, es van demostrar totalment equivocades, per la concepció del tot idealitzada de la qualitat de vida de la petita pagesia, per la forma com intentaven defensar una posició contrària al progrés i l'eficiència de la societat i de la industrialització; i per la ineficàcia a l'hora de lluitar contra els gegants industrials i econòmics. Després de la revolució russa, però, el Distributisme va abandonar l'aproximació a l'obrerisme i es va desenganyar tant del capitalisme com del socialisme. Malgrat això, ni G. K. Chesterton ni Hilaire Belloc van renegar mai del sistema democràtic, com sí que van fer alguns dels distributistes posteriors; i cal distingir entre una crítica al sistema parlamentari anglès i una renúncia a la democràcia, la primera de les quals sí que es pot posar en boca de Chesterton, mentre que la segona no, tot i haver motivat bona part de les crítiques de feixista i antidemòcrata que va rebre durant els anys posteriors a la seva mort.

Durant el període d'entreguerres, juntament amb Chesterton però a més d'ell, el Distributisme va anar evolucionant cap a posicions més conservadores i d'extrema-dreta, i va arribar en ocasions a girar l'esquena al sistema parlamentari anglès en favor

⁵⁰² G. K. Chesterton, «Què és el distributisme», *El Matí*, 07.12.1932, p. 9.

del retorn d'un poder monàrquic d'ordre feudal, i a demostrar una notable simpatia per la filosofia política d'Action Française –amb qui compartia nombrosos punts del programa polític– i pel feixisme italià i el seu líder, Benito Mussolini, aquesta última gràcies a la reactivació econòmica i del sentiment nacional a partir del suport a les classes més baixes. Posteriorment a la mort de Chesterton, els líders distributistes, amb Hilaire Belloc al capdavant, van dirigir la mirada cap a dictadors com Francisco Franco o Antonio Salazar; malgrat mantenir sempre una certa distància amb el feixisme britànic.⁵⁰³

El *G. K.'s Weekly* es va convertir, doncs, en una de les poques publicacions que durant els anys trenta va aconseguir mantenir-se al marge dels grans magnats editorials que controlaven la premsa britànica, en un moment en què «the press was an extension of the political system, not a check or balance to Parliament and Executive, but inextricably mixed up with these institutions».⁵⁰⁴ Aquesta marginalitat va permetre a Chesterton convertir-se, tal com reconeixia Jane Soames, en «the almost unique position of owning and controlling his own weekly paper, so that his independence was complete»,⁵⁰⁵ i utilitzar el setmanari com una plataforma de difusió de l'ideari de la Lliga Distributista. Així doncs, es pot comprovar com la figura de Chesterton respon clarament a la d'un *outsider*, algú a qui no encaixaven les estructures establertes i que considerava indispensable el dret de la llibertat d'expressió de totes les opinions, per minoritàries que fossin:

What he did passionately believe in was the right and duty of a free man to stand in a public place and say what he thought to be true. From the *Speaker* to the *Eye-Witness*, the *New Witness*, and *G. K.'s Weekly*, he was in the tradition of men like Defoe, Johnson, Franklin, Cobbett, William Morris, and of literary figures all over Europe who have maintained their own papers to give expression to minority views.⁵⁰⁶

D'altra banda, Chesterton era un autor notablement considerat a Catalunya i va gaudir de cert impacte sobretot entre els cercles catòlics i conservadors; entre els quals s'inscrivia Manuel Brunet. Segurament, aquest també estava admirat de la trajectòria espiritual viscuda per Chesterton, molt similar a la seva pròpia. I és que tal com va

⁵⁰³ J. P. Corrin, *G. K. Chesterton & Hilaire Belloc. The battle against modernity, op. cit.*, p. xiv.

⁵⁰⁴ G. Boyce, J. Curran i P. Wingate, *Newspaper history*, London, Constable, 1978, p. 29.

⁵⁰⁵ Jane Soames, *The English Press*, London, Stanley Nott, 1936, p. 161-162.

⁵⁰⁶ Gregory Macdonald, «The other face: Chesterton's later journalism», *The Chesterton Review*, spring-summer 1975, vol. I, núm. 2, p. 96-97.

confessar l'autor anglès al capítol quart de la seva *Autobiografia*,⁵⁰⁷ després d'uns anys de joventut en els quals va flirtejar amb pràctiques espiritistes i es definia com a ateu, va sofrir una progressiva evolució. Hem de retrocedir uns anys per remarcar que, en un primer estadi, al seu volum *Herètics* (1905) va criticar amb arguments religiosos les ideologies d'autors britànics com Ruryard Kipling o G. Bernard Shaw, entre d'altres. En tenir coneixement de les invectives, molts dels autors criticats van respondre que Chesterton no tenia dret a blasmar els altres quan encara no havia definit la seva pròpia posició. L'autor de Beaconsfield va acceptar el desafiament i va exposar-la al volum *Orthodoxy*, aparegut el 1908, en què manifestava la seva adhesió a la fe cristiana, de moment, però, encara no catòlica. Tot volent construir una filosofia personal i particular, els seus raonaments l'havien portat sense adonar-se'n al camí del cristianisme:

Como lo suelen hacer los chicos precoces, yo quise adelantarme a mi tiempo; como ello, quise adelantarme, aunque fuera unos diez minutos, hacia la hora de la verdad. ¡Y todo para descubrir, a la postre, que andaba yo atrasado en unos mil ochocientos años! Y extremé la voz con penasas exageraciones juveniles para pregonar mis verdades. Y recibí el castigo más ingenioso, y que era el que más me convenía: porque, aunque con mis verdades me quedo, ahora caigo en la cuenta, no de que sean falsas verdades, sino simplemente de que no son más. Cuando yo creía marchar solitario –¡oh contradicción cien veces ridícula!– toda la cristiandad me estaba empujando por la espalda.⁵⁰⁸

A *Orthodoxy*, l'autor anglès advocava per un sentiment religiós lliure de condicionaments socials i deixava entreveure uns primers tempteigs d'acostament al catolicisme:

Orthodoxy might be seen as an expression of intense relief after what was demonstrably a period of emotional and psychological unrest. It is plausible to argue that aspects of *Orthodoxy* reflect by inversions Chesterton's turbulent adolescence, his plunge into *fin de siècle* agnosticism, and his flirtation with diabolism.⁵⁰⁹

En qualsevol cas, es tractava d'una declaració d'abandó de l'anglicanisme, fet que va causar una gran efecte sobre els sectors conservadors de la societat, perquè oferia una imatge nova a l'habitual de l'Església romana: alliberadora, valedora de la veritat. Així, doncs, Chesterton es va erigir en un model de professió de fe, una veu autoritzada en la

⁵⁰⁷ G. K. Chesterton, *Autobiografía*, op. cit., p. 88-115.

⁵⁰⁸ G. K. Chesterton, *Ortodoxia*, Madrid, Ed. Saturnino Calleja, 1917, p. 19-20.

⁵⁰⁹ Ed Block Jr., «G. K. Chesterton's *Orthodoxy* as intellectual autobiography», *Renascence*, Vol. 49, Issue 1, Fall 1996, p. 41.

matèria i un exemple a seguir per aquells que, com la seva pròpia esposa, havien restat acomplexats per les seves pròpies creences davant un entorn hostil.⁵¹⁰ La conversió oficial, però, es va fer esperar. Aquest catolicisme primerenc i dubitatiu es va veure reforçat arran d'un viatge que va realitzar acompanyat de la seva dona a Terra Santa durant 1919 i 1920, de retorn del qual va passar per Roma. Va realitzar així, per tant, un itinerari molt semblant al que va recórrer Manuel Brunet el 1935. Aquest viatge va ésser definitiu perquè Chesterton pogués reafirmar la seva devoció l'any 1922, convertint-se finalment al catolicisme apostòlic i romà:

In mid-1919, the *Daily Telegraph* commissioned Chesterton to write a series of articles about Jerusalem (which later became *The New Jerusalem*) and he sensed that this trip might assist his spiritual journey. [...] During his trip (from December 1919 to April 1920), he had two experiences that were pivotal in his religious development. First, seeing where Christ lived and died heightened his sensitivity to Christianity's historicity and the consequent importance of tradition.

[...] Following this highly charged trip to Palestine, the Chestertons returned to Britain by way of Italy. Arriving in Brindisi on Easter Sunday, they attended a Catholic Mass [...]. The church they visited contained a statue of the Virgin Mary, before which Gilbert prayed and made «the freest and the hardest of all my acts of freedom», promising her «the thing that I would do, if I returned to my own land».⁵¹¹

Posteriorment, Chesterton va explicar tot el seu procés de conversió en el volum *The Catholic Church and Conversion* (1926), i bona part de les seves obres religioses (*The Queen of Seven Swords*, de 1926; *The Ballad of White Horse*, de 1927; o *The Well and the Shallows*, de 1935) estan tocades d'una notable devoció mariana; tal com ocorre en la literatura catòlica de Manuel Brunet, amb nombrosos exemples dedicats a la Verge. D'altra banda, cal afegir que el sentiment religiós va impregnar tota la producció dels últims anys de vida de Chesterton, i va condicionar la seva visió de la història. Va acabar portant-lo, malfiat per l'auge dels feixismes i la permissivitat dels governs anglesos i nord-americà, a la seguretat de l'adveniment d'una nova guerra. Aquest mateix fet va succeir a Brunet pocs anys després, quan en els primers anys de Guerra Freda va estar obsessionat per la possibilitat de l'esclat d'una tercera guerra mundial, que en el seu cas es va traduir en una anàlisi ultracatòlica de la conjuntura internacional.

⁵¹⁰ Joseph Pearce, *Literary Converts. Spiritual inspiration in an age of unbelief*. London, HarperCollins Publisher, 2000, p. 50-55.

⁵¹¹ Adam Schwartz, *The Third Spring. G. K. Chesterton, Graham Greene, Christopher Dawson and David Jones*, Washington D. C., The Catholic University of America Press, 2005, p. 78-79. També recollit a Maisie Ward, *Gilbert Keith Chesterton*, Londres, Sheed&Ward, 1944, p. 374-398. Les cites de Chesterton són del volum *The Well and the Shallows*.

Tots aquests aspectes van fer de Chesterton una personalitat destacada en el món catòlic. En un entorn protestant, la seva conversió al catolicisme va esdevenir un gest d'independència respecte a l'ordre establert. Malgrat això, va ésser un catòlic crític, incapaç d'acceptar alguns dels preceptes de l'Església romana. La seva ideologia política estava sòlidament fonamentada en les creences religioses, però no compartia l'autoritarisme conservador professat per l'Església, i per això es va mantenir en una actitud liberal:

To be sure, there is considerable ambiguity about what are specifically Roman Catholic –let alone Christian– views on many questions. For instance, a caricature of Roman Catholic political views –with a good deal of European evidence to support it– would emphasize authority, hierarchy, and obedience, and the Church's opposition to freedom, equality, and revolution. It is obvious that Chesterton had nothing in common with that kind of traditional right-wing Catholicism.⁵¹²

Tot i la complexitat del cas, la figura de Chesterton, al costat de la del seu gran amic Hilaire Belloc –que examinarem més endavant–, va assolir una gran ascendència no només sobre els cercles catòlics anglesos, sinó també sobre catòlics d'altres parts del món, com veurem respecte al cas català. Chesterton es va convertir en un model intel·lectual perquè, després d'una trajectòria espiritual complicada, havia estat capaç d'abraçar la fe i convertir-se fins i tot en un apologeta tot i un entorn hostil. A més, des del punt de vista polític, també era un *outsider*, individualista, definit com un «free floating intellectual»⁵¹³ fora de tots els partits existents fins llavors, però amb un pensament propi molt madurat:

Chesterton was a pagan at twelve, and an agnostic at sixteen. Anything that he had so far heard about Christian theology had stranged him from religion. But, in the innermost recesses of his soul, something was refusing to end in the nihilism of its beginnings. [...] Chesterton, too, was feeling the slow tide of revolt flowing within him. His common sense was telling him that rationalising reason moves towards suicide; for, if it finishes by denying everything, it perforce concludes to the denial of the reason itself.

Were he to become traditionalist that would be because the revolutionaries had on to reefs and had made shipwreck: should he turn out a conservative, he would do so in order to fling the whole force of his soul against those who did nothing but *destroy*.⁵¹⁴

La recepció de Manuel Brunet entre els seus lectors era diferent a la de G. K. Chesterton, ja que no era seguit com un mestre espiritual o un guia moral. Òbviament,

⁵¹² Margaret Canovan, *G. K. Chesterton. A radical populist, op. cit.*, p. 118.

⁵¹³ Margaret Canovan, *G. K. Chesterton. A radical populist, op. cit.*, p. 9.

⁵¹⁴ Raymond Las Vergnas, *Chesterton, Belloc, Baring*, New York, Sheed&Ward, 1938, p. 10.

havia reflexionat profundament sobre la seva fe, però no era un intel·lectual capaç de fer assaigs filosòfics sobre aquestes qüestions. En aquest sentit, el periodista català, passada la joventut, era un catòlic convençut amb una actitud no reflexiva sinó combativa, similar, com veurem, a la de Hilaire Belloc.

3.2.2.2. L'IMPACTE DE CHESTERTON A CATALUNYA

Josep Carner, Joan Crexells, Josep M. de Sagarra, Carles Soldevila, Antoni Rovira i Virgili, Marià Manent, Pau Romeva, Ramon Esquerra, Josep Pla o Eugeni Xammar són només alguns dels autors que, a part de Manuel Brunet, van rebre la influència de Chesterton. Aquests escriptors, molts d'ells periodistes, estaven impressionats per la qualitat literària i capacitat de controvèrsia de les obres de Chesterton, per la seva particular visió de l'home i per l'ús de la paradoxa en l'escriptura, a la vegada que associaven la seva figura a la idea de democràcia i de llibertat en l'exercici del periodisme. Indubtablement, Chesterton va alimentar el creixement d'una atmosfera liberal a Catalunya, a més d'influir en una notable modernització i millora qualitativa del periodisme, principalment catòlic:

L'interès per la finalitat propagandística de la literatura va ser el que va propiciar durant aquells anys una recepció enorme a Catalunya dels polemistes catòlics estrangers, és a dir, d'aquells autors que es destacaven per l'actuació a favor del catolicisme en el camp de la polèmica i la literatura de debat. Se'ls valorava ja que eren escriptors amb un prestigi intel·lectual més o menys reconegut que adoptaven un punt de vista irrenunciament catòlic en l'actuació pública i en la participació en els debats de màxima actualitat, i feien que el catolicisme tinguera una presència positiva i activa en la palestra cultural i social. Una actuació, per tant, en sintonia amb el que buscava bona part dels sectors catòlics catalans: intervenir des d'un catolicisme desacomplexat que es definia socialment i culturalment com a tal.⁵¹⁵

El 1917, en un article a la *Revista de Catalunya*, Josep M. López-Picó reivindicava la idea de la unitat moral d'Europa proclamada per Chesterton, alhora que elogiava el seu periodisme combatiu:

G. K. Chesterton és un home de combat. Lluita amb passió, oferint-se a totes les accions i reaccions de la batalla, més atent a l'eternal guspira enardidora de la seva vida que a l'estilització o a l'extensió d'èxit dels incidents de la lluita. El periodisme modern ha trobat en ell l'expressió que li calia en aquestes hores.⁵¹⁶

⁵¹⁵ Carles Lluch, *La novel·la catòlica a Catalunya, op. cit.*, p. 55.

⁵¹⁶ J. M. López-Picó, «G. K. Chesterton», *Revista de Catalunya*, núm. 30, gener 1917, p. 48-49.

La repercussió de Chesterton a Catalunya es va veure afavorida per les dues visites que l'autor anglès va fer a Catalunya. Tal com han explicat Carles Lluch i Mireia Aragay i Jacqueline Hurtley, però especialment de forma més detallada Sílvia Coll-Vinent,⁵¹⁷ Chesterton va trepitjar terres catalanes en tres ocasions, la primera, i més decisiva, el maig de 1926, convidat per la branca catalana del P.E.N. Club, la segona el 1928 i, finalment, la tercera, el 1935, durant una estada de pas per terres tarragonines pocs mesos abans de la seva mort.

En la primera ocasió, i coincidint amb l'any franciscà, els intel·lectuals catòlics van aprofitar per reivindicar l'obra de Chesterton *St Francis of Assisi* (1923), que havia estat traduïda al català el 1925 pel poeta Marià Manent. Durant l'estada de Chesterton a Catalunya, el periodista catòlic Josep M. Junoy, a qui Josep Pla i Eugeni Xammar havien descobert la figura de Chesterton, va exercir de mestre de cerimònies:

Chesterton va venir a Barcelona convidat pel PEN Club català. Després d'un *tour* per Espanya, en el qual va visitar Madrid i Toledo, va arribar a Barcelona a finals d'abril de 1926, acompanyat per la seva esposa Francis i una jove neboda seva, Rhoda Bastable. Es van allotjar a l'Hotel Majestic, al Passeig de Gràcia. El poeta Josep M. Junoy els havia acompanyat en el seu viatge per Espanya, ja que era ell el factòtum de la visita –una visita generosa que va durar fins a principis del mes de juny. Chesterton va ser rebut amb grans honors.⁵¹⁸

Chesterton va pronunciar la conferència «England seen from the Outside», seguida d'un sopar a l'hotel Ritz, relatat de forma extraordinària per Josep M. de Sagarra.⁵¹⁹ Chesterton va ésser definit pels periodistes de *La Veu de Catalunya* com un apologeta de l'art i del catolicisme romà, mentre que els de *La Publicitat* van posar l'accent sobre el liberalisme de Chesterton i el seu horror al puritanisme i al fonamentalisme. En un dels seus retrats de passaport, Josep Pla també va descriure com un fet remarcable la visita de Chesterton. Amb la seva murrieria habitual, va centrar el seu text en la imponentia de la figura de Chesterton, tot i que no per això va escatimar elogis a la seva categoria intel·lectual. El retrat de passaport es refereix a una estada a Vilanova i la

⁵¹⁷ Carles Lluch, *La novel·la catòlica a Catalunya*, op. cit., p. 57; Mireia Aragay i Jacqueline Hurtley, «The "Chestertonization" of Catalonia: G. K. Chesterton in *La Revista* and *La Nova Revista*», *Journal of Interdisciplinary Literary Studies*, núm. 3, 1991, p. 26. Sobretot, però, la descripció d'aquests viatges es troba en anglès a Sílvia Coll-Vinent, «Chesterton's first visit to Catalonia and its context», *The Chesterton Review*, spring-summer 2005, vol XXXI, núm. 1&2, p. 103-119; i en català al capítol «Chesterton visita Catalunya» del volum de Sílvia Coll-Vinent, *G. K. Chesterton a Catalunya i altres estudis sobre una certa anglofilia*, Barcelona, PAM, 2010, p. 26-41.

⁵¹⁸ Sílvia Coll-Vinent, *G. K. Chesterton a Catalunya i altres estudis sobre una certa anglofilia*, op. cit., p. 27.

⁵¹⁹ Josep M. de Sagarra, «G. K. Chesterton», recollit dins *Cafè, copa i puro*, Barcelona, Edicions 62-Península, 1987, p. 166-169. L'article correspon a *La Publicitat*, publicat el maig de 1926.

Geltrú, en què s'hi van desplaçar ell i un grup d'amics entre els quals, òbviament, hi havia Josep M. Junoy. De Chesterton, després de ressaltar-ne la condició física, va indicar entre altres coses el següent:

El seu llenguatge exclusiu era l'anglès, que dominava com poques persones en el seu temps dominaven, i això encara feia l'accés més difícil, atès que els coneixements que aquells amics en tenien era nul. Per altra part, sentíem davant aquell home un gran respecte, una certa por, perquè sabíem que era un dialèctic formidable. Érem una mica coneixedors de les seves polèmiques mantingudes amb gairebé tothom i sobretot amb Bernard Shaw, que en el món anglès eren tingudes en tanta estima i tenien tanta preponderància. Ara bé: Bernard Shaw era considerat en aquell moment com una espècie de polemista sorprenent i inesgotable i absolutament planetari. No podíem entrar en aquest terreny. Així, l'accés era difícil, per no dir impossible: l'única cosa que es podia fer, en trobar-se davant aquell fabulós personatge, era mirar-lo, contemplar-lo.

[...] Hi ha catòlics, en el nostre país, sobre els quals l'empremta de Chesterton –tan acusadament aguda, tan divertidament dialèctica- ha estat molt remarcable.⁵²⁰

En fundar *La Nova Revista* l'any següent, el 1927, Josep M. Junoy tenia en ment convertir Chesterton en una de les grans figures de la publicació. Amb la col·laboració de Pau Romeva –el «responsable d'omplir de contingut la popularització de Chesterton a Catalunya»⁵²¹, a partir d'aquell moment va començar a publicar les cartes de l'autor de Beaconsfield, els seus articles a *Illustrated London News*, va crear la secció «The Friends of Chesterton» i va endegar la traducció al català d'algunes de les seves obres, amb l'objectiu de popularitzar Chesterton a Catalunya.⁵²² Aquesta iniciativa, s'ha d'entendre com l'eix fonamental d'una iniciativa de renovació cultural d'arrel catòlica:

Si bé la proliferació de plataformes culturals definides pel signe catòlic era una conseqüència lògica del moviment de creixent renovació que duia a terme l'Església catalana, no era menys cert que formaven part d'una resposta clara al procés de secularització de la societat i la cultura d'aquell moment, percebut de forma negativa pels sectors catòlics. [...] Davant la diversificació de les posicions ideològiques de la societat catalana, el catolicisme s'adonà que li calia definir-se. Aquesta percepció es va fer molt més patent durant el període republicà atesa la política religiosa laïcitzant dels governs d'esquerres, que va provocar en els catòlics catalans, els quals la percebien com un atac directe, una reacció, un esforç, per adaptar-se a la nova i desacostumada situació i per

⁵²⁰ Josep Pla, «G. K. Chesterton a Vilanova i la Geltrú», dins *Retrats de passaport*, O. C. XVII, op. cit., p. 387-388.

⁵²¹ Sílvia Coll-Vinent i Josep Montserrat Molas, «Una influència del distributisme britànic: el Chesterton de Pau Romeva», dins Pau Romeva, *Textos sobre G. K. Chesterton*, Barcelona, Publicacions de la Facultat de Filosofia de la Universitat Ramon Llull, 2006, p. 4.

⁵²² Sílvia Coll-Vinent, *G. K. Chesterton a Catalunya i altres estudis sobre una certa anglofilia*, op. cit., p. 32.

reconquerir els espais que havien posseït. I aquesta reacció posaria en joc les armes culturals i literàries.⁵²³

Tal com van indicar Mireia Aragay i Jacqueline Hurtlely, la introducció de Chesterton al panorama cultural català pretenia ésser utilitzada per reordenar i renovar l'escenari de desconcert que es vivia entre els cercles catòlics catalans:

Chesterton is seen as an outstanding thinker for the times and as a saviour who will restore order to a chaotic present. This is connected, of course, with the fear of revolution which spread through Europe, including Catalonia, after 1917.⁵²⁴

La traducció de *The Everlasting Man*, de Marià Manent, va aparèixer el mateix any 1927 amb un notable èxit de públic i crítica. En destaca l'elogi que en va fer des de Londres Josep Pla, coneixedor de primera mà de la repercussió que estava assolint Chesterton al seu país:

Aquest llibre, no hi ha dubte, és un gran llibre. Si es comença, no hi ha manera humana de deixar-lo. És ple com una espiga de blat per Sant Joan. És sòlid, agut, divertit i notòriament és l'obra d'un intel·lectual que es troba en la plenitud dels seus somnis, dels seus coneixements i de les seves possibilitats. [...] Les remarques de sentit comú que fa l'escriptor cauen amb un pes ciclopèic i fan literalment parpellejar. El seu lirisme abundant, fluent, flotant, la seva traça per tractar les coses una mica a les palpentes, la seva facilitat per presentar la cosa més vulgar des d'un punt de vista personal, acaben de donar a *L'home perdurable* un interès excepcional.

A més, Josep Pla destacava la importància i novetat del pensament de Chesterton per als catòlics catalans, als quals hauria d'infondre confiança i, de retruc, afavorir la llibertat de pensament i expressió generals:

Als intel·lectuals, en tant que intel·lectuals, ens convé abans de tot [...] crear un ambient de llibertat. Els catòlics haurien d'ésser els primers de reconèixer-ho, a menys que es conformin a mantenir l'estat d'ineficiència de la seva producció. [...] Chesterton, per a nosaltres, és un nom sinònim amb l'enyorança de la llibertat. [...] L'escriptor anglès em sembla, relativament als homes oficialment intel·ligents i refinats, un ésser d'un altre planeta. [...] Les seves intervencions constants en la vida anglesa de cada dia, són admirables. El seu respecte absolut de la realitat i de la veritat, li dóna una exemplaritat envejable. És, a més, un demòcrata acabat, i això és una altra garantia. [...] Jo voldria només donar una idea [...] de la meua incondicional admiració per Mr.

⁵²³ Carles Lluch, *La novel·la catòlica a Catalunya*, op. cit., p. 46-47.

⁵²⁴ Mireia Aragay i Jacqueline Hurtlely, «The "Chestertonization" of Catalonia: G. K. Chesterton in *La Revista* and *La Nova Revista*», op. cit., p. 30.

Chesterton. [...] M'interessa gairebé d'una manera integral, no sols la seva part ideològica i de polèmica religiosa, sinó el seu cantó polític i social. És un escriptor que envejo.⁵²⁵

No obstant això, no tothom considerava positiva la penetració de les reflexions chestertonianes a Catalunya. Uns mesos més tard a l'article planià, va aparèixer a la mateixa *Revista de Catalunya* un extens article de Feliu Elies –signat Joan Sacs– criticant les teories de Chesterton, així com el seu estil. Principalment, el crític posava en dubte que la introducció de les obres de Chesterton a Catalunya tingués un efecte positiu sobre la societat:

Una de les *vedettes* de la literatura universal en aquesta època trastornada de la postguerra és, indubtablement, l'assagista anglès G. K. Chesterton. [...] A Catalunya, Chesterton ha estat acceptat, no solament com un assagista dels millors, honest i ben dotat, sinó com un geni. [...] Entenem que aquests eixelebraments comprometen molt el nostre seny i emmetzinen el nostre pensament. Chesterton, al nostre entendre, és un producte de decadència, d'un cert sector decadent del pensament modern; és, notòriament, un literat brillant i fins un assagista delectador, però sols en superfície; sovint fraudulent o equivocat, fonamentalment desorientat: és un humorista del sil·logisme o un sofista sempre content de si mateix, molt trempat i alegre. [...] Una gran part de l'èxit de Chesterton a Catalunya pervé probablement de la coincidència del catolicisme, predominant en la nostra burgesia i en la nostra intel·lectualitat, amb el catolicisme batallador i definidor d'aquest autor; talment com si el catolicisme català es trobés inepte per a la dialèctica o insegur de la pròpia doctrina; talment com si [...] les jocundes revolcades que l'autor de *Orthodoxy* sembla produir en les fileres del racionalisme fossin l'adjutori més avinent i oportú: Chesterton, paladí providencial del catolicisme en crisi...⁵²⁶

Com es pot comprovar, la figura de Chesterton a Catalunya generava controvèrsia, i Manuel Brunet no era aliè a la polèmica. Un any més tard, ja dins la col·lecció «Obres de G. K. Chesterton» es va publicar en català l'assaig *Herètics* (1928), traduït per Pau Romeva. En el pròleg, del mateix Romeva, el traductor qualificava Chesterton principalment d'autor d'idees:

Hi ha en ell un desig més fort que el de plaure, i és el desig de convèncer; [...] ell no sacrificaria a tot el conjunt de les seves ambicions estètiques el més petit dels guanys a aconseguir en la convicció més humil dels seus lectors. [...] Chesterton és un escriptor d'una gran diversitat exterior, d'una gran unitat interior. La seva producció pren totes les formes literàries: l'assaig, la

⁵²⁵ Josep Pla, «Nota sobre Chesterton», *Revista de Catalunya*, núm. 38, agost 1927, p. 121-131.

⁵²⁶ Joan Sacs [Feliu Elies], «Chesterton o la sofística recreativa», *Revista de Catalunya*, vol. 7, desembre 1927, p. 604-606.

novel·la, l'article periodístic, el poema; en el fons tot li serveix per a la mateixa cosa; tot li serveix per fer obra de crítica i exposició d'idees.⁵²⁷

I contestava les crítiques expressades per Feliu Elies:

Chesterton és refrescador en el millor sentit de la paraula, en aquell sentit en què una cosa vella i que creïem esbravada i sense virtut ni bellesa es pot tornar afer aparèixer als nostres ulls amb les gales de la novetat i la vigoria de la juvenesa.

En el mateix pròleg, Romeva també declarava una «global concordància» i una «adhesió cordial i intel·lectual» amb Chesterton. Com ha assenyalat Sílvia Coll-Vinent respecte a Pau Romeva, «un dels beneficis que volia veure incorporats a les lletres catalanes amb la traducció d'*Herètics*, era la cordialitat de l'autor amb l'adversari»,⁵²⁸ un aspecte que posteriorment Manuel Brunet també va intentar adoptar –com hem vist, sense èxit– en el seu periodisme durant l'etapa a *La Veu*.

En una crítica a *La Publicitat*, Tomàs Garcés va considerar un encert la iniciativa de traduir al català les obres de Chesterton, i va destacar la valentia de l'autor anglès a l'hora d'afrontar la defensa de la qüestió religiosa:

Del P. Miquel d'Esplugues a Josep Pla, són nombrosos els escriptors que troben oportuna aquesta incorporació. A *La Nova Revista* caldrà agrair, ben cert, la coneixença total de Chesterton i els fruits que en pervindran a casa nostra.

[...] *Herètics* és una paradoxa més. Tot i tractar-hi Chesterton homes i coses del dia, veureu com aviat esparraca les anècdotes per deixar ben obertes i bategants les essències espirituals que li interessien. Chesterton combat a fons. [...] En una època en què les teories generals són menyspreades a tot arreu, Chesterton basteix teories generals. Quan els escriptors es desavenen de la filosofia, Chesterton posa el problema de Déu.

[...] Chesterton no és de la pasta dels que esquiven dificultats. Ell cerca la veritat amb afany i no s'ajup davant el que creu errors. Al revés, propaga la veritat i combat l'error, sense treva, amb esperit jovial, brandant els focs d'artifici –que són, alhora, martells lògics– de les seves paradoxes.⁵²⁹

Davant la bona rebuda d'aquestes dues obres (*L'home perdurable* i *Herètics*), el projecte va continuar amb l'aparició el 1929 d'*Allò que no està bé*, volum ressenyat no gaire elogiosament per Domènec Guansé a la *Revista de Catalunya*:

⁵²⁷ Pau Romeva, «Pròleg», dins G. K. Chesterton, *Herètics*, Barcelona, Edicions de la Nova Revista, 1928, p. 5-16.

⁵²⁸ Sílvia Coll-Vinent i Josep Montserrat Molas, «Una influència del distributisme britànic: El Chesterton de Pau Romeva», dins Pau Romeva, *Textos sobre Chesterton*, a cura de Sílvia Coll-Vinent i Josep Montserrat Molas, *op. cit.*, p. 9.

⁵²⁹ Tomàs Garcés, «*Herètics*, de G. K. Chesterton», *LP*, 13.07.1928, p. 4.

En conjunt, és un recull d'opinions personals, no massa sistematitzades, sobre el que l'autor anomena «errors socials», especialment pel que fa referència a la família i al feminisme. El sistema de les paradoxes, habitual en Chesterton, hi abunda. Això dona al llibre un aspecte més que de profunditat, de joc literari, d'exercici retòric. Moltes idees, sense la paradoxa, semblarien tòpics. I potser, fet i fet, el millor Chesterton és el dels tòpics, el de les idees vulgars exposades amb una certa novetat.

No cal dir, donada la posició de l'autor, que totes les seves opinions sobre els «errors socials» són perfectament ortodoxes i gairebé sempre d'un conservadorisme exagerat.⁵³⁰

El projecte editorial va continuar el 1931 amb *L'Home que fou dijous*, però va quedar estroncat abans que *Ortodòxia*, l'obra més esperada pel públic català, pogués veure la llum. Posteriorment, el diari catòlic *El Matí*, a través dels articles de Pau Romeva, el Pare Miquel d'Esplugues, Ramon Esquerra o Maurici Serrahima, entre d'altres, també va contribuir a valorar la figura de Chesterton. Tal com va assenyalar Serrahima, la inclusió de l'autor anglès, així com la d'altres catòlics europeus de referència, tenia com a finalitat adoptar el nou corrent de «cristianisme obert» que s'intuïa:

Tot allò que després hem anomenat «cristianisme obert», tot just si havia començat a apuntar. El diari, fos com fos, n'obria els camins per establir un lligam amb allò que a Europa havia estat iniciat, publicava cada setmana un article de dom Sturzo, el creador del Partit Popular italià, exiliat pel feixisme. També s'havia parlat de fer-hi col·laborar Chesterton. Volfem aconseguir una diferència de to amb la premsa catòlica del país. Però ens ho havíem de fer sols.⁵³¹

Tot i que no formava part del grup promotor de *La Nova Revista*, Manuel Brunet mantenia una estreta amistat personal amb Josep M. Junoy, el qual el devia introduir en la lectura de Chesterton. Segons paraules del mateix Brunet, n'apreciava «el tremolor metafísic».⁵³² Tot i no conèixer-lo, Chesterton despertava una delicada admiració i un sincer respecte en el periodista català, com es desprèn de l'article «Record de Chesterton» que Brunet va dedicar a l'autor anglès amb motiu del seu traspàs. En aquest comentari, el periodista va evocar la figura de l'escriptor de Beaconsfield durant la seva estada a Barcelona l'any 1926:

L'havia vist, només vist, diverses vegades pels carrers de Barcelona. L'havia trobat més d'un cop al Quiosc Francès. Ho remenava tot, fullejava molts diaris i revistes i n'adquiria un feix, de tota mena, de totes les tendències. Una vegada me'l vaig contemplar una bella estona: llegia el diari i tenia un paquet de diaris a la falda. Potser estava preparant un article. L'amic Josep M. Junoy m'ha

⁵³⁰ Domènec Guansé, «Cròniques catalanes», *Revista de Catalunya*, núm. 55, juny 1929, p. 390.

⁵³¹ Maurici Serrahima, «Notes sobre *El Matí*», *Els Marges*, núm. 6, febrer 1976, p. 111.

⁵³² Manuel Brunet, «La religió considerada com una assignatura», *LP*, núm. 17.978, 24.03.1932, p. 1.

explicat que Chesterton anava al Banc Anglo-South American a dictar els articles a una mecanògrafa anglesa.

Tota la vida recordaré que un dia, mentre me'l contemplava com regirava paper al Quiosc Francès, pujaven per la Rambla els gegants i les trampes. Era la vigília de Corpus [...]. Quan Chesterton va veure arribar els gegants va plegar d'obrir diaris i va preguntar què significava aquella comitiva. El quiosquer li va explicar que els gegants fressaven el camí de la processó del Corpus. Amb un feix de diaris a la mà, Chesterton va afegir-se a la comitiva. Quan els gegants arribaven a Canaletes, Chesterton anava al mig de la mainada, exactament entre el gegant i la gegantessa. I quan els gegants es posaren a ballar, al cap de la Rambla, Chesterton i la quitxalla hagueren d'apartar-se. Mentre els gegants ballaven, els ulls de Chesterton anaven de la cara dels gegants al rostre de les criatures. En entrar els gegants a la plaça de Catalunya, Chesterton, en compte de passar per la vorera, va continuar seguint la comitiva entre les criatures. El gran escriptor semblava un número més del seguici. Amb el seu caparràs i el seu ventrès enormes, ell era l'home més agegantat. [...] Quan els gegants entraven a Casa la Ciutat, Chesterton es va quedar, entre la mainada, davant la porta, desil·lusionat potser que aquella comitiva dels gegants, les trampes i els flabiolers s'hagués ficat en una casa.

Aquesta anècdota m'ha ajudat a entendre aquest gran infant, aquest poeta del catolicisme, que ha decidit tantes conversions en els països de llengua anglesa. Aquest gran infant potser era l'escriptor més alegre del món i, naturalment, era, o és, l'antiescepticisme, l'antipedanteria. La fe era la seva alegria i amb l'eina de la fe en té prou per a interpretar, de la manera més humana, més alegre i artística, el món i la vida. I com que era l'antipedanteria i no coneixia l'eixarrement del racionalisme, portava –em diu Josep M. Junoy, que el coneixia– uns rosaris a la butxaca, i els feia servir.

Com molts altres intel·lectuals catòlics catalans, Manuel Brunet segurament veia en Chesterton un autor capaç de defensar el catolicisme amb profunditat intel·lectual, ja que es tractava d'un escriptor que havia escollit voluntàriament, després d'una profunda reflexió, primer el cristianisme i posteriorment la fe catòlica, en un país en el qual aquesta no era precisament una opció fàcil. Pel que fa a la qüestió política, les simpaties de l'autor anglès envers les reclamacions de llibertats per part d'Irlanda segurament el feien encara més proper pels catòlics catalans. Les teories econòmiques, tot i presentar dificultats d'aplicació també despertaven interès:

An assessment of Chesterton's impact in Catalonia cannot overlook three fundamental considerations: the spiritual, political and economic. At a time of Catholic revival, Chesterton was seen as a godsend in a weary wasteland. [...] In the political field, he would touch the Catalan quick in his defence of decentralization and in his European-based thinking. Furthermore, he

would offer a vision of economic reform which would appeal to those who believed in the principle of private property and were, or aspired to be, property owners.⁵³³

Com altres catòlics conservadors, Manuel Brunet devia veure en Chesterton un company de viatge per als temps difícils. No podem oblidar que Espanya, sobretot durant el període republicà, es va definir com un país laic, en el qual els intel·lectuals que proclamaven obertament el seu catolicisme estaven sotmesos a les mirades receloses o burletes de la resta dels integrants dels cercles culturals del país. Això els va portar a reaccionar i prendre mesures defensives:

La República, amb la seua política de creació d'una societat legalment laica i aconfessional, va provocar una reacció dels catòlics, que veien perdre de cop i volta la seua situació de privilegi, alhora que prenen consciència de la falsedat que aquesta havia suposat. Una reacció que es va concretar en la necessitat d'actuar públicament en el fòrum intel·lectual.⁵³⁴

Com a prova de l'autoritat moral que exercia Chesterton, afegirem que ja després de la guerra, Manuel Brunet va presentar unes paraules de Chesterton de 1908 com a profètiques del desastre que suposaria el comunisme per a la moral europea:

Obsérvese que la palabra «cruzada» aparece con frecuencia en la pluma de Chesterton, especialmente en su libro *Ortodoxia*. Y es de Chesterton la siguiente advertencia: «La inteligencia humana está gravemente amenazada, y por un peligro tan positivo como un atraco». ¿No tiene características de atraco esa ofensiva comunista contra el cristianismo? Chesterton añadirá: «Y si hemos de salvarnos de una ruina segura, ya es tiempo de pensar en oponer un muro al asalto».⁵³⁵

3.2.2.3. EL POLEMISTA HILAIRE BELLOC

Hilaire Belloc va néixer el 1870 a La Celle Saint Cloud, petit poble perifèric de París, una nit de llamps i trons, la qual li va valer el sobrenom d'«Old Thunder», que feia referència a aquesta anècdota i al seu caràcter indomable. Segons Jordi Galí, precisament aquest tarannà és el que ha propiciat que la figura de Belloc caigués en l'oblit:

Belloc és avui un perfecte desconegut: qui surt dels carrils del conformisme (o de l'«inconformisme») imposat pel poder polític i cultural, econòmic en darrer terme; qui no es doblega al «món», és ignorat pel món.

⁵³³ Mireia Aragay i Jacqueline Hurtle, «The “Chestertonization” of Catalonia: G. K. Chesterton in *La Revista* and *La Nova Revista*», *op. cit.*, p. 37-38.

⁵³⁴ Carles Lluch, *La novel·la catòlica a Catalunya*, *op. cit.*, p. 49.

⁵³⁵ Romano, «Al margen de un telegrama», *Destino*, núm. 461, 18.05.1946, p. 5.

Belloc no és conegut, doncs, en primer lloc, perquè, tot i ésser un home d'Oxford, no va «fer carrera» i va mantenir sempre la seva independència.

A més a més, era catòlic i això costa molt de perdonar en els mitjans intel·lectuals i acadèmics.

A més, argumentava amb una contundència i una fredor total, sense cap concessió a la fal·làcia ni a la deliquescència, amb una coherència i radicalitat absoluta.⁵³⁶

Tot i el seu origen francès, de ben petit es va traslladar a Anglaterra, on va aprendre a estimar aquest país a més de la seva pàtria d'origen. Durant els anys de joventut, Hilaire Belloc va experimentar en primera persona la gestió política, essent escollit el 1906 pel Partit Liberal a South Salford, i ja en campanya, va haver de superar les adversitats generades per la seva condició de francès i catòlic, aspectes que l'oposició conservadora es va encarregar d'utilitzar per esbotzar la seva figura a través de l'eslògan «Don't vote for a Frenchman and a Catholic». Amb el seu tarannà agressiu i mordaç, Belloc no es va deixar impressionar, i en el seu primer míting va contraatacar amb duresa:

At his first public meeting he rose and addressed the packed audience:

«Gentlemen, I am a Catholic. As far as possible, I go to Mass every day. This [taking a rosary out of his pocket] is a rosary. As far as possible, I kneel down and tell these beads every day. If you reject me on account of my religion, I shall thank God that He has spared me the indignity of being your representative».

There was a hush of astonishment, followed by a thunderclap of applause. He was elected.⁵³⁷

Per a l'escriptor, aquesta experiència va ésser del tot desil·lusionant, i el va portar a un desengany del sistema polític establert:

In 1906 he stood for Parliament, was elected Liberal member for Salford, and sat for five years in the House of Commons. This experience, short as it was, sufficed to destroy the generous illusions he had entertained that thus he might directly serve the cause of the people. Not many months had gone by before his acute observation had discerned that the dignified and conventional customs of Parliament did but disguise ancient and firmly established interests. Being a realist, and convinced that intellectual benevolence had better be dispensed with, he resolved to renounce a struggle in which defeat was certain. In 1910 he refused to stand yet a third time for Parliament. For empty tournaments of talk he was going to substitute the unwearying warfare of the pen, and, indeed, this robust writer is waging still-to-day.⁵³⁸

⁵³⁶ Jordi Galí, «Pròleg» a *Història i sentit. Els articles de Hilaire Belloc al diari «El Matí» (1929-1936)*, Barcelona, Barcelonasa d'Edicions, 1995, p. 7-8.

⁵³⁷ Joseph Pearce, *Literary Converts. Spiritual inspiration in an age of unbelief*, op. cit., p. 60-61. La cita del discurs procedeix de Robert Speaight, *The Life of Hilaire Belloc*, London, Farrar, Straus & Cudahy, 1957, p. 204.

⁵³⁸ Raymond Las Vergnas, *Chesterton, Belloc, Baring*, op. cit., p. 54-55.

Desil·lusionat de l'experiència política, Hilaire Belloc va decidir intervenir en la vida pública a través del periodisme. A banda d'això, va crear el seu propi partit, la Lliga Distributista, per intentar acabar amb l'oligàrquic sistema de partits que creia que es repartien interessadament el poder.

Catòlic amb una fe profundament arrelada, Hilaire Belloc va viatjar també, com G. K. Chesterton i Manuel Brunet, a Terra Santa. Ho va fer el 1935, i va estrenar una nova forma d'entendre les seves creences en el context anglès: les va defensar d'una forma agressiva, arrogant i altiva, convençut que es trobava en la fe veritable i que eren els altres els qui estaven equivocats. La peculiaritat rau precisament en l'escenari des d'on feia les seves proclames: un país de majoria protestant, en el qual tradicionalment els catòlics mai havien fet ostentació de la seva fe.

Aquesta idea queda refermada per les mateixes paraules de Belloc a *The Cruise of Nona*, on transmet la superioritat dels catòlics sobre la resta de fidels d'altres vessants del cristianisme:

The orthodox seem to fell, in approaching the sceptics, that they are dealing with superiors. It ought to be just the other way. The people who are in the tradition of Europe, who have behind them the whole momentum of civilization, who have humour and common sense as the products of the faith, ought to approach their contradictors as inferiors.⁵³⁹

Així, doncs, Hilaire Belloc compartia amb Brunet la fama de catòlic, en el vessant més combatiu i apologeta, tot i que una part de la crítica l'ha considerat només un autor radical en matèria religiosa, precursor i admirador dels feixismes, que va aconseguir la fama amb un discurs demagog i buit de contingut però expressat de forma contundent.⁵⁴⁰ Belloc restringia la fe veritable a la religió catòlica, lligant-la estretament a la tradició europea. En un altre ordre de coses, Belloc s'alineava en un corrent compartit a altres llocs d'Europa de reacció al comunisme, considerant-lo la gran amenaça per a una platònica unitat moral europea sota el credo de la fe postulada pel Vaticà. En aquesta línia, no escatimava esforços a l'hora de combatre la ideologia comunista, considerada la gran amenaça per a l'estabilitat moral europea:

Belloc's opposition to imperialism, like his political and historical attitudes, also derived from loyalty to the tradition of Rome. He considered Catholicism to be the mainspring of European culture –thus the meaning of his controversial phrase «Europe is the faith and the faith is Europe»–

⁵³⁹ Hilaire Belloc, *The Cruise of Nona*, recollit per J. B. Morton, *Hilaire Belloc. A memoir*, Londres, Hollis&Carter, 1955, p. 122.

⁵⁴⁰ John P. McCarthy, «Hilaire Belloc: Jacobite and Jacobin», *The Chesterton Review*, vol XII, núm. 2, maig 1986, p. 165.

and he believed that Westerners could survive in the modern world only by returning to its principles. This view of history, unique in the English historiographical tradition, was the keystone of Belloc's world view. He always believed that Catholicism was more than just a religion. He considered it a culture, hence a temporal and spiritual loyalty to Rome were totally inseparable.⁵⁴¹

Al volum *The Crisis of Our Civilisation*, publicat per primera vegada el 1937, Hilaire Belloc es mostrava d'allò més rotund en les seves observacions. Segons l'autor, la guerra mundial que estava a punt d'assotar de nou Europa i el món –i que ja vivia el seu primer episodi a Espanya– no es tractava de res més que una guerra religiosa entre el catolicisme i l'ateisme, les dues creences oposades que es disputaven el control de la civilització occidental:

Se propone el Comunismo como evidente remedio universal y final para neutralizar las calamidades mortales del Capitalismo; pero este remedio es totalmente destructivo porque en el corazón mismo de las cosas se opone al Creador de las cosas, y al proponer un bien inmediato, se dispone a suprimir la fuente de la felicidad humana. Las disputas sobre las herejías y la distorsión de ciertas doctrinas católicas produjeron el Capitalismo y una consecuencia indiferente a esas doctrinas lo confirmó; mas una completa negativa de todas las doctrinas católicas y un intenso Ateismo produjo el Comunismo Materialista que ahora se propone como remedio.

La guerra en la que ahora estamos comprometidos y que pronto absorberá toda nuestra atención es una guerra religiosa. Es cierto que de esta afirmación los combatientes virtuales aún no tienen conciencia, más esto es sólo cuestión de tiempo y pronto todos se darán cuenta y proclamarán abiertamente su adhesión a un lado o al otro; o lo que es más, se alistarán en uno u otro lado. Percibimos este carácter íntimo a través del Comunismo durante su rápido progreso.⁵⁴²

Hem vist, doncs, que Manuel Brunet i Hilaire Belloc compartien una mateixa forma de defensa de la religió catòlica en un ambient hostil; és a dir, no cedien terreny en les seves conviccions i utilitzaven la ploma com una arma per difondre les seves conviccions morals, però també la seva ideologia política. Patrick Allitt, que va destacar que aquest periodisme de combat i els coneixements de Belloc sobre la moral catòlica van influir notablement en la conversió de G. K. Chesterton, va definir el primer d'una forma concisa, però molt encertada i ajustada a la veritat: «Belloc, a hard-hitting controversialist who attacked his targets with pulverizing logic».⁵⁴³ Aquesta definició,

⁵⁴¹ J. P. Corrin, *G. K. Chesterton & Hilaire Belloc. The battle against modernity*, op. cit., p. 22.

⁵⁴² Hilaire Belloc, *La crisis de nuestra civilización*, Buenos Aires, Editorial Sudamericana, 1961, p. 169-170.

⁵⁴³ Patrick Allitt, *Catholic Converts. British and American intellectuals turn to Rome*, Londres, Cornell University Press, 1997, p. 173.

tenint en compte els materials que hem resseguit fins al moment, és també aplicable a la figura de Manuel Brunet.

Amb l'autor català, Hilaire Belloc hi compartia també l'especialització en política internacional. Com hem repassat, Manuel Brunet era un dels grans analistes de la conjuntura mundial dins el context català; mentre que Belloc era també un especialista de referència en l'anàlisi de política internacional, els articles del qual van tenir influència sobre els cercles conservadors anglesos:

No man had a clearer idea of what was happening, between the wars, to England and to Europe. For he not only wrote lucidly. He thought lucidly.⁵⁴⁴

Els dos periodistes van acabar realitzant les seves anàlisis des d'un filtre vaticanista, és a dir, aixoplugant-se sota el paraigua de les opinions del Papa Pius XII, per poder criticar tant el nazisme com el comunisme, segons ells la gran amenaça per a la unitat moral d'Europa. Els articles de Belloc, però es van estroncar el 1942, quan l'autor va patir un infart que el va impossibilitar a partir de llavors per a l'exercici de l'escriptura, i va impedir que continués publicant comentaris sobre l'evolució de la segona guerra mundial. Per tant, no coneixem la seva opinió sobre el resultat final i l'escenari que es va crear a Europa a partir de la derrota del règim nazi.

Malgrat tot, cal dir que hi ha un element fonamental que separa els dos autors: la posició davant del franquisme. Com hem comentat, Manuel Brunet va haver de sofrir en primera persona la repressió contra la cultura catalana provocada per la victòria franquista. Les represàlies contra Catalunya van ésser massa severes com per poder aplaudir sense reserves el seu triomf, encara que significués l'hegemonia dels sectors conservadors i la unió del règim amb l'Església, per la qual aquesta recuperava tot el seu poder i es convertia en una peça decisiva del nou ordre de coses establert a Espanya.

Dels dos autors anglesos examinats, Hilaire Belloc va ésser l'únic que va viure per veure la victòria franquista, i es va declarar fascinat per la figura del "caudillo" espanyol. El 1939, va visitar el front nacional a l'Ebre,⁵⁴⁵ des d'on va poder conèixer

⁵⁴⁴ J. B. Morton, *Hilaire Belloc. A memoir, op. cit.*, p. 123.

⁵⁴⁵ Hilaire Belloc ja havia visitat Espanya almenys en una altra ocasió, en què va resseguir els Pirineus i els va descriure en el llibre de viatges *The Pyrenees*, on va declarar respecte a Catalunya: «The Catalans, with a dialect, mind, and dress wholly their own, are found to the north from the sea up to the Col de Puymorens, and everywhere east of the Carlite mountains; in the Ariège valley and just over these heights, and on the further side of that Col, they are changed. To the south of the range they extend everywhere from the sea to the valley of the Ribagorza» (Hilaire Belloc, *The Pyrenees*, London, Methuen&Co, 1909, p. 49-50).

alguns generals franquistes, contemplar els combats i entrevistar-se amb Francisco Franco:

Belloc went to Spain, and met Franco, who, he told me, reminded him a little of Foch. He also met the hero of Toledo, Moscardo, and from a Spanish headquarters in a village of the mountains he watched the fighting on the lower Ebro, and heard the news of the break-through which was followed by the last victorious offensive.⁵⁴⁶

El resultat de l'entrevista amb Franco va ésser publicat per Belloc en un article a la revista catòlica *The Tablet*,⁵⁴⁷ on va descriure el futur dictador com un nou heroi de la cristiandat, seguint la línia d'assenyalar la victòria franquista com un èxit del cristianisme contra el comunisme:

When I entered Franco's presence I entered the presence of one who had fought in the same battle wherein Roland of the legend died fighting, and Godfrey in sober history had won, when his battered remnant, a mere surviving tenth of the first Crusaders, entered Jerusalem. [...] When I had spoken to this man of what he had done for us all, and what he meant to us, when I had left him to retain, as I shall ever retain, the impression of those words exchanged in the noble sombre room of a Spanish palace, majestic as all those proportions are in that land of majesty, I knew that I had experienced something unique. I had been in the air of what has always been the Salvation of Europe –I mean the Spanish man at arms. Worse luck for those who do not understand these things.

Si bé en un primer moment potser va fer la mateixa reflexió, després de la guerra Manuel Brunet no pensava igual. Tot i que efectivament va continuar exercint de periodista durant el règim franquista, en privat mai va acceptar completament les mesures repressores d'aquest, conscient que la guerra civil havia deixat a la societat espanyola una ferida que costaria molt de cicatritzar. Entre les notes de reflexió de la primera postguerra conservades a l'arxiu personal de l'autor, hi consta l'afirmació que segueix, que il·lustra aquesta actitud que intentem descriure:

L'alliberació hauria tingut pleníssim sentit si en els moments de la victòria els catalans no haguessin topat amb la dolorosa sorpresa de sentir-nos tractats de «perros catalanes».

En plena guerra civil l'arquebisbe de Burgos no s'estava d'insultar amb aquesta frase els sacerdots catalans que demanaven refugi a la seva diòcesi. És dolorós haver-ho de dir, però potser seria pitjor que, tot callant-ho, es pogués repetir una violència com aquesta.

Cregueu que el vici nacional d'Espanya és la manca de caritat.⁵⁴⁸

⁵⁴⁶ J. B. Morton, *Hilaire Belloc. A memoir*, Londres, Hollis&Carter, 1955, p. 155.

⁵⁴⁷ Hilaire Belloc, «The Salvation of Spain», *The Tablet*, 25.02.1939, p. 245-246.

⁵⁴⁸ Manuel Brunet, [Notes personals], núm. 44, Fons Manuel Brunet i Solà, UdG.

A partir de 1940, Manuel Brunet va haver de sobreviure escrivint obligatòriament en castellà, i va lamentar-se de la persecució que vivia el seu idioma. Tot i que el franquisme significava la protecció del catolicisme i l'enfrontament directe amb el comunisme, dos aspectes amb els quals el periodista s'identificava, la repressió a la cultura catalana impedia a Brunet alinear-se plenament amb el règim de Franco. Hilaire Belloc, en canvi, com altres autors anglesos contemporanis com Ronald Knox, Arnold Lunn, Alfred Noyes o Christopher Hollis, entre d'altres, va donar suport a Franco per la seva defensa dels valors d'anticomunisme i catolicisme, malgrat considerar inquietants les relacions entre Franco i Hitler.⁵⁴⁹ Concretament, cal dir que, en un primer moment, sorprèn com un autor que s'havia mostrat lleial als principis de la Revolució Francesa i a la revolta anarcosindicalista es podia mostrar tan contrari a la República Espanyola. La clau de tot això, òbviament, es troba en els abusos comesos contra l'Església pels sectors revolucionaris en els primers compassos de la guerra; i la convicció que darrere d'aquests grups hi havia el control del comunisme soviètic:

Belloc revealed that he saw the basic problem in Spain to be related to peasants not possessing their own land (a consequence of the elites resisting reform) and a revolutionary industrial proletariat denied their just rewards by greedy capitalists.

[...] Yet, for Belloc, this was only «half of the truth». He was convinced that the spiritual force behind the Republic was not spontaneous, for he did not believe that the revolt had proceeded from the victims of industrialism themselves, but, held instead, that it was managed as a “crusade” from without, its chief point of attack being the Catholic Church. He saw the catalyst to be the Communist Party, an organisation which, [...] in fact, was completely under the control of Moscow. In the final analysis, it was Soviet involvement in the Spanish Civil War, and what he believed to be their intentions, that brought Belloc down firmly on the side of the Nationalists.

[...] For Belloc there were only two sides: Moscow and the opponents of Moscow, and Moscow meant the end of European civilization.⁵⁵⁰

Christopher Dawson, un altre dels autors catòlics anglesos, va expressar de forma molt concisa i sintètica en un article a la revista *Catholic Times* els motius de la seva preferència pel front franquista en la contesa espanyola, que eren els mateixos que compartien els escriptors anglesos esmentats:

It is a battle of will and beliefs, and it is in Spain, which has always been the bulwark of Christian Europe and bore the brunt of the battle with Islam in the past, that the battle with the new enemy of

⁵⁴⁹ Joseph Pearce, *Literary Converts. Spiritual inspiration in an age of unbelief*, op. cit., p. 203.

⁵⁵⁰ Jay P. Corrin, «Hilaire Belloc and the Spanish Civil War», *The Chesterton Review*, vol XII, núm. 2, maig 1986, p. 204-207.

Christendom is being fought out today. It may well be that the issue of the struggle in Spain will decide the fate of Europe.

The victory of Communism in Spain would be a victory for Communism in its most dangerous aspect, for it would not be a victory over capitalism, which is relatively unimportant in Spain, but over Catholicism, which is the very root of the Spanish tradition.

If Spain could find herself once more, after the dreary century of disunion and weakness –if she could once more take place to which her history and genius entitles her –then it will be a victory not only for Spain but for Europe.⁵⁵¹

Aquests autors no tenien en compte en la seva justa mesura els diversos nacionalismes perifèrics existents a Espanya i, per tant, van continuar en la mateixa tònica acabada la guerra, acusant els revolucionaris de desestabilitzar l'ordre i perseguir els catòlics.

3.2.2.4. UNA RELACIÓ IDEOLÒGICA A TRES BANDES: CHESTERTON, BELLOC I BRUNET

Hem esbossat el perfil dels periodistes anglesos G. K. Chesterton i Hilaire Belloc cadascun per separat, però ara cal fer una anàlisi conjunta d'aquells temes en què els dos autors compartien els mateixos trets formant una unitat –batejada per G. B. Shaw com a «Chesterbelloc», i que al seu torn estaven directament relacionats amb la ideologia de Manuel Brunet.

Ja hem dit a l'inici que aquest repàs no és exhaustiu, i per aquest motiu ens centrarem, principalment, en els temes més rellevants que ens permetin establir llaços teòrics i influències ideològiques entre els autors: les opinions sobre afers internacionals, l'actitud ambigua davant el feixisme i la crítica a la democràcia, l'antigermanisme, l'antisemitisme i la proximitat amb Action Française com a eixos bàsics i, tot això, de nou, sota un mateix paraigua ideològic que abraça tots aquests aspectes: el catolicisme.

G. K. Chesterton i Hilaire Belloc es van conèixer el 1900 al restaurant Mont Blanc de Gerrard Street, al Soho londinenc. A partir d'aquell moment, va néixer una amistat que va comportar un intercanvi d'influències ideològiques i morals molt accentuat.⁵⁵² Segons els crítics i biògrafs de les dues figures, Belloc, els primers anys, era la figura dominant de la parella, que va transmetre a Chesterton els seus punts de vista en matèria política, sociològica i històrica. Amb el pas del temps, i la consolidació del catolicisme i del talent literari i periodístic de Chesterton, però, aquesta relació es va

⁵⁵¹ Christina Scott, *A Historian and His World: A Life of Christopher Dawson*, London, Transaction Publishers, 1992, p. 129.

⁵⁵² G. K. Chesterton, *Autobiografía*, op. cit., p. 131-132.

anar igualant, fins a invertir les posicions, amb una situació final de dependència de Belloc de les opinions del seu amic i anteriorment deixeble:

In the fatherly tone adopted by Belloc was indicative of the paternalism of a master-disciple relationship, such a tone would soften in the years ahead as the two halves of the Chesterbelloc matured into a relationship of equality. Later, as Chesterton's grasp of the Christian faith grew, Belloc became increasingly dependent on his friend's fortitude.⁵⁵³

Deu anys més tard de la coneixença, aquesta relació d'amistat estava plenament consolidada en un tàndem indissoluble amb influències biunívoques, com dos vasos comunicants que es complementaven mútuament tant en el terreny personal com professional:

By 1910 the two men's names were so often linked that George Bernard Shaw nicknamed them «the Chesterbelloc». In fact Chesterton had a more philosophical and literary outlook and an ironic style, whereas Belloc emphasized history and politics, and usually wrote polemically.⁵⁵⁴

Particularment des del punt de vista personal, literari i polític, aquesta relació recorda el binomi Charles Maurras-Léon Daudet dins d'Action Française, en què l'estil periodístic de Manuel Brunet, com hem dit, era comparable al d'aquest últim. En el cas que ara ens ocupa, per tant, el comentarista català seria clarament identificable a Hilaire Belloc, pel que fa a l'estil periodístic mordaç i agressiu i pels temes en els quals era especialista, principalment l'anàlisi política en afers internacionals.

Examinem ara, doncs, la visió de Chesterton i Hilaire Belloc –els autors que, al capdavant, ens interessen– sobre el feixisme italià i alemany, on hi descobrirem nombroses concomitàncies amb les opinions de Manuel Brunet que hem resseguit en els capítols anteriors «La tiara i el feix» i «La follia nazi»; i l'ambigüitat de la qual ha propiciat que durant moltes dècades aquests autors hagin estat acusats de profeixistes:

Chesterton was among many eminent Catholic writers in England who admired aspects of fascism as it appeared in Italy, Spain and Portugal. They had their reasons. In the 1920s and 1930s they were disillusioned with the economic and spiritual failures of democracy –and they were terrified of communism. By comparison, fascism seemed promising.⁵⁵⁵

Com hem vist, per la seva part, Manuel Brunet estava interessat en el feixisme per la seva faceta d'estabilització econòmica i social del país i de reactivació del sentiment

⁵⁵³ Joseph Pearce, *Literary Converts. Spiritual inspiration in an age of unbelief*, op. cit., p. 11.

⁵⁵⁴ Patrick Allitt, *Catholic Converts. British and American intellectuals turn to Rome*, op. cit., p. 175-176.

⁵⁵⁵ Robert Fulford, «Chesterton and fascism», *Globe and Mail*, 19.06.1999.

nacionalista, aspecte en el qual també s'havia manifestat interessada Action Française a França i altres escriptors catalans a Catalunya. G. K. Chesterton i Hilaire Belloc, al seu torn, estaven amatents a les evolucions d'Action Française i van demostrar cert interès pel fenomen de reactivació econòmica que s'estava duent a terme a Itàlia gràcies a l'arribada del Duce al poder, sobretot enfocat a una possible aplicació de les teories mussolinianes al Distributisme. Chesterton, liberal i catòlic convers, va decidir visitar Roma el 1929, i fins i tot va entrevistar personalment Mussolini, amb la voluntat de conèixer de primera mà l'experiència italiana, tot i no compartir les seves teories, en una actitud molt similar a la que va mostrar Manuel Brunet, és a dir, expressant una distància i unes reserves envers els mètodes polítics, però amb l'obligació de reconèixer els avenços aconseguits pel feixisme italià, la qual cosa el va portar a haver de suportar també acusacions de feixista:

From his anxiety to be fair to Fascism, Gilbert was often accused of being in favour of it, but, both in this book [*The Resurrection of Rome*] and in several articles, having given the case for it he went on to give the case against it –a much stronger case than that usually given by its opponents. The case for Fascism lay in the breakdown of true democracy and the reign of the tyranny of wealth in democratic countries. Chesterton would, he said, have been on the side of the Partito Popolare as against the Fascism that succeeded it.⁵⁵⁶

Es pot afirmar que tant el periodista anglès com el català eren demòcrates, que en el terreny moral s'havien vist reconfortats amb el pacte de Letrà, i que davant la possibilitat de donar suport a una república real i estable, haguessin apostat per la mateixa. No obstant això, el seu interès pel feixisme arrencava d'un profund desengany de la realitat política que observaven als seus països respectius: ja hem explicat la decepció i frustració que va experimentar Manuel Brunet amb la república espanyola; mentre que Chesterton va decidir emprendre una nova via per canviar la situació davant la impossibilitat d'acabar amb els vicis de la monarquia britànica existent.⁵⁵⁷ En aquest sentit, el periodista anglès se sentia plenament demòcrata, però davant una plutocràcia perversa preferia una dictadura popular i populista:

⁵⁵⁶ Maisie Ward, *Gilbert Keith Chesterton, op. cit.*, p. 492-493.

⁵⁵⁷ És important assenyalar que tot i que Chesterton compartia amb altres sectors conservadors europeus el desengany del sistema parlamentari existent –Action Française a França, Partit Nacional Feixista a Itàlia o Partit Nacionalsocialista Obrer Alemany a Alemanya, entre d'altres–, aquest tenia un origen totalment contrari. Per als francesos, italians i alemanys, el problema era una debilitat dels principis de la Revolució Francesa degut al seu esperit democràtic. Les queixes de Chesterton anaven en sentit diametralment oposat, denunciant que el sistema parlamentari anglès, precisament, era molt poc democràtic. (Margaret Canovan, *G. K. Chesterton. A radical populist, op. cit.*, p. 140-141.)

He agreed with Mussolini's critics that the Fascists had done evil things. However, he argued that all revolutions have always done so, and that if one were to reject Fascism on grounds of violence alone one must also condemn the French Revolution, the Irish Nationalist movement, and many other causes with which English liberals had always sympathized. In Mussolini's favour he maintained that his government had shown an independence of the rich, and a willingness to coerce employers, that would have horrified those English Tories who liked to call for «strong government». He reiterated that a truly republican government, in the hands of equal citizens, would be best, but maintained that a popular dictator was better than an oligarchy of plutocrats.⁵⁵⁸

Les paraules de Chesterton a *The Resurrection of Rome*, el volum que recull les seves experiències sobre el seu viatge a la Ciutat Eterna i les impressions del règim feixista, no ofereixen cap mena de dubte sobre aquesta qüestió, i són un clam a la llibertat:

I wish there were in the world a real white flag of freedom, that I could follow, independent of the red flag of Communist or the black flag of Fascist regimentation. By every instinct of my being, by every tradition of my blood, I should prefer English liberty to Latin discipline.⁵⁵⁹

No obstant això, després de la visita a Roma l'interès de Chesterton es va diluir en comprovar que l'eufòria que es vivia a Itàlia era fruit d'un estat transitori i que darrere el feixisme no hi havia sinó una pàtina ideològica superficial, gens sòlida ni treballada. Per aquests motius, no el considerava aplicable a Anglaterra i, a més, li augurava un futur incert. D'altra banda, cap tenir en compte que ni ell ni Hilaire Belloc estaven disposats a tirar endavant en cap cas un sistema econòmic i polític que tingués cap relació amb els totalitarismes, tot i que van continuar apreciant les mesures econòmiques a través de les quals el Duce havia reconstruït Itàlia:

Chesterton had met Mussolini, as he tells in his book *The Resurrection of Rome*, and he appreciated the economic measures by which the Duce had rebuilt Italy; but Chesterton saw clearly that any form of totalitarian State was incompatible with Distributists beliefs.⁵⁶⁰

Sobre la posició de Chesterton davant del feixisme, cal afegir que la revista que dirigia, el *G. K.'s Weekly*, va ésser acusada també de profeixista. Segons Gregory Macdonald, aquest fet no s'ajusta a la realitat, sinó que és una acusació fruit d'una mala interpretació de la línia ideològica de Chesterton i el seu òrgan de difusió, que no estaven disposats a fer cap servei al comunisme soviètic:

⁵⁵⁸ Margaret Canovan, *G. K. Chesterton. A radical populist, op. cit.*, p. 127.

⁵⁵⁹ G. K. Chesterton, *The Resurrection of Rome*, Londres, Hodder&Stoughton, 1930, p. 283.

⁵⁶⁰ Brocard Sewell, *G. K.'s Weekly. An appraisal, op. cit.*, p. 49-50.

The recently-evolved legend has it that *G. K.'s Weekly* was supporting a «Catholic» Mussolini; or that Chesterton, as a convert to Rome, admired Italian Fascism because it enshrined the principle of authority. The truth was of quite another dimension. The editorial policy was not to support Mussolini or to defend Catholic Italy. It was a refusal to be drawn into an emotional anti-Fascist campaign for the profit of Moscow, just as the paper had refused to enlist in the anti-Comintern crusade preached by Berlin.⁵⁶¹

Donades les opinions que mantenia Manuel Brunet davant el comunisme, aquesta explicació de l'ambigüitat de Chesterton i el seu periòdic envers el feixisme italià seria aplicable també a l'actitud mostrada pel periodista català, en alguns casos no del tot definida o declarada contundentment contrària als postulats mussolinians, i que li ha valgut la fama posterior, en alguns sectors, d'autor profeixista.

D'altra banda, cal afegir que, si bé el *G. K.'s Weekly* no era profeixista, el *Weekly Review* va continuar diversos anys amb unes posicions molt ambigües al respecte, encara no del tot aclarides i que han propiciat agres polèmiques vigents fins fa pocs anys.⁵⁶²

L'ascens de Hitler i els seus mètodes per concentrar el poder, en canvi, van ésser sempre motiu de dura crítica per part de Manuel Brunet. Davant del nazisme, el periodista sempre va defensar que se l'havia de vigilar de prop, i la Societat de Nacions i els aliats havien d'estar molt atents a les evolucions del règim de Hitler.

Aquestes mateixes opinions receloses dels canvis que s'estaven produint a Alemanya eren compartides per G. K. Chesterton i Hilaire Belloc, els quals van entendre de seguida el desastre que podia significar una dictadura militar al país germànic. Els dos autors, com Manuel Brunet, van mostrar la seva malfiança envers els afers alemanys, fins i tot donant-los un matís ancestral, ja que consideraven que Alemanya sempre havia estat una font de problemes d'índole moral per a Europa. Aquests elements van portar els autors britànics a tallar tota relació del moviment que comandaven amb els sectors nazis. Per relligar aquesta malfiança, afegien la consideració que el Tractat de Versalles no havia significat la fi de les hostilitats i

⁵⁶¹ Gregory Macdonald, «The Other Face: Chesterton's later journalism», *op. cit.*, p. 91-92.

⁵⁶² Es pot resseguir un dels exemples d'aquesta polèmica a les pàgines de *The Chesterton Review*, a través dels articles següents: Gregory Macdonald, «The Other Face: Chesterton's later journalism», *op. cit.* p. 91-92; Patrick Cahill, «A response to Gregory Macdonald. Some aspects of the Black Legend», dins Dudley Barker, «Another look at "Chesterton's other face"», *op. cit.*, p. 114; Jay P. Corrin, «Revising the Black Legend», *The Chesterton Review*, Spring-Summer 1976, vol. II, núm. 2, p. 158-183; L. J. Filewood, «"Fascism" and the *Weekly Review*», *The Chesterton Review*, Fall-Winter 1976, vol. III, núm. 1, p. 1-21 i Gregory Macdonald, «And now the pink legend», *The Chesterton Review*, Fall-Winter 1976, vol. III, núm. 1, p. 22-31.

l'arribada de la Pau, sinó que era tan sols d'un armistici, i que el conflicte tard o d'hora –com malauradament va succeir– es reprendria:

Cap pau no fou conculsa en acabar-se la gran guerra; i la raó que no es conculgués cap pau fou que les potències que, en una espècie d'aliança, havien acabat entre elles el gran setge d'Europa central, no desitjaven totes una completa victòria; gairebé la meitat d'aquelles potències desitjaven frustrar el fi pel qual la joventut havia mort. Per això no fou assolida la victòria, políticament, després d'haver-la aconseguit militarment d'una manera tan aclaparadora.

[...] Una cosa hi ha certa; i és que avui no ens trobem en un estat de pau. És una treva el perill de la qual es fa més gran cada dia que passa. Aquesta treva o bé acabarà amb una nova guerra, com sol ocórrer en les treves, o amb una veritable solució. Però això últim no s'esdevindrà mai fins que els homes aprenguin de dir la veritat, anomenar les coses pels seus veritables noms, a parlar obertament del poder amagat. Que facin això a temps per evitar el desastre, segons les indicacions presents, és ben dubtós.⁵⁶³

Segons els dos intel·lectuals britànics, només una cosa podria assegurar una pau estable: fer fora Prússia de la seva posició al capdavant d'Alemanya, i enfortir Àustria, Itàlia, França i, sobretot, Polònia, barrera entre Alemanya i Rússia. Entre 1925 i 1930, Chesterton veia inevitable un nou conflicte, sobretot degut a la ineptitud dels governs americà i anglès, que amb les seves polítiques estaven donant una segona oportunitat a Alemanya. L'autor de *Beaconsfield* no va viure per poder veure l'esclat de la segona guerra mundial, però les seves advertències van resultar profètiques.

En un altre ordre de coses, però relacionada estretament amb el nazisme, hi trobem la qüestió de l'antisemitisme, un aspecte que ha estat molt temps motiu de crítica contra G. K. Chesterton i Hilaire Belloc, i també contra Manuel Brunet. Direm d'entrada que aquest és un tema molt delicat i que es necessiten uns coneixements molt profunds per emprendre amb garanties d'èxit aquesta qüestió, els quals segurament no tenim. Tot i això, davant les opinions diverses i divergències observades en aquest aspecte en la bibliografia dedicada a aquests autors, i com que es tracta d'un tema que els relaciona ideològicament de forma molt directa, creiem que no podem eludir-la. Malgrat això, no pretendrem abordar-la amb profunditat, sinó tan sols presentar una petita mostra documental que pugui oferir llum sobre el tema i, principalment, assenyalar les semblances existents al respecte.

⁵⁶³ Hilaire Belloc, «La treva», *El Matí*, núm. 150, 20.11.1929, p. 6.

Cap dels autors que comentem, a la llum dels fets i proves documentals, hauria d'ésser acusat d'haver instigat l'odi contra el poble jueu, tot i que per ésser justos cal afegir que tampoc tenien gaires preferències per aquest col·lectiu.

La crítica s'ha centrat a analitzar aquest aspecte principalment en la figura de Chesterton, tot i que cal fer extensives les opinions sobre els jueus i el moviment sionista també a Hilaire Belloc, amb qui compartia una mateixa línia ideològica. Durant i just després de la segona guerra mundial, Chesterton –com també li va passar a Charles Maurras– va ésser vist com un profeta del nazisme i del totalitarisme, i als anys cinquanta del segle passat alguns crítics comparaven les seves teories amb les hitlerianes. L'origen de tota aquesta polèmica la trobem en algunes opinions expressades per Chesterton contra el col·lectiu jueu d'Anglaterra, que havia aconseguit molt poder econòmic i tenia el control de certs sectors de la societat. Certament, Chesterton, com molts altres intel·lectuals, reconeixia l'existència d'un problema jueu al qual calia buscar una solució per garantir l'estabilitat a Europa, més encara tenint en compte els moviments que s'anaven produint a Alemanya i la imminència de mesures dràstiques com serien les Lleis de Nuremberg el 1935:

La posició de Chesterton davant dels jueus és bàsicament aquesta: intentar judicar sense apassionament un problema, sense negar-ne l'existència i sense prendre cegament partit a favor o en contra de les persones que hi són implicades.⁵⁶⁴

Un cas paradigmàtic i exemplar de la qüestió el trobem en les crítiques al magnat jueu Rothschild, que controlava la premsa del moment i s'havia convertit en un dels homes més influents d'Anglaterra. En diverses ocasions, el periodista anglès va llançar les seves crítiques contra ell, que van ésser interpretades com a atacs a la seva condició de jueu; quan el que realment volia assenyalar Chesterton és que el moviment sionista, repartit arreu del món, era incompatible amb el nacionalisme, principi bàsic que ell defensava:

The Jewish problem can be stated very simply after all. It is normal for the nation to contain the family. With the Jews the family is generally divided among the nations. This may not appear to matter to those who do not believe in nations, those who really think there ought not to be any nations. But I literally fail to understand anybody who does believe in patriotism thinking that this state of affairs can be consistent with it. It is in its nature intolerable, from a national standpoint,

⁵⁶⁴ Jordi Galí i Herrera, *El compromís polític dels germans Chesterton*, Barcelona, Barcelonessa d'Edicions, 1989, p. 86.

that a man admittedly powerful in one nation should be bound to a man equally powerful in another nation, by ties more personal and private even than nationality.⁵⁶⁵

La consideració, per tant, anava encaminada a fer constar que el judaisme, per naturalesa, era una condició diferent a la de qualsevol nacionalisme. Però no per això havia d'estar-hi enfrontat, sinó que basava la seva actitud en el respecte mutu. Si bé Chesterton ja anunciava el «problema jueu» en el volum citat, de 1920, Brunet va començar a fixar-se en les evolucions de l'obra sionista des de les pàgines de *Las Noticias* a partir de 1925, tan sols vuit anys després de la Declaració Balfour que havia donat forma a la creació d'una Llar Nacional Jueva al mandat britànic de Palestina, és a dir, a l'antiga terra d'Israel.⁵⁶⁶ En un principi, el comentarista manifestava admiració per l'obra cultural i de recuperació de l'idioma hebreu, però mantenia un interrogant molt significatiu sobre el futur d'aquest moviment sense precedents al món:

El experimento del sionismo merece ser seguido paso a paso, tanto por la obra de cultura que realiza, como por las consecuencias políticas que puede tener el atropello sistemático del pueblo árabe que constituye las tres cuartas partes de la población de Palestina. Todo es interesantísimo en este experimento, pero los dos objetivos capitales son la inmigración y el resurgimiento del idioma hebraico, lengua muerta desde hace dos mil años.

[...] Todas las informaciones imparciales que se publican sobre el experimento del sionismo dan la impresión de que se trata de algo formidable y sin precedentes en la historia. Si el empuje inicial no se interrumpe, ¿cuál será la fisonomía de la tierra de Israel dentro de veinte años?»⁵⁶⁷

Tan sols un any més tard, continuava expressant sorpresa pels progressos aconseguits a Palestina. Comentava l'impuls que havien rebut ciutats de nova creació com Tel-Aviv, la industrialització del país i l'escolarització de la població, amb la recuperació de l'idioma hebreu com a símbol de solidesa del projecte. Malgrat això, astorat, Manuel Brunet no amagava les seves reserves, tot i que a mesura que l'obra es consolidava aquestes eren menys fermes:

Rápidamente y con un método admirable, los judíos reconquistan su viejo hogar de Palestina. El informe presentado por el Consejo Nacional judío de Palestina a la Comisión permanente de Mandatos de la Sociedad de Naciones hace resaltar la obra realizada en seis años.

[...] Varias veces hemos manifestado cierta precaución contra esa obra de reconquista. Es cierto que los árabes, establecidos en Palestina, no tienen la culpa de que los judíos abandonaran su

⁵⁶⁵ G. K. Chesterton, *The New Jerusalem*, Londres, Thomas Nelson, 1920, p. 221.

⁵⁶⁶ Joan B. Culla, *La tierra más disputada. El sionismo, Israel y el conflicto de Palestina*. Madrid, Alianza, 2005, p. 80-81.

⁵⁶⁷ Omar, «El experimento del sionismo», *LN*, núm. 10.339, 13.06.1925, p. 2.

hogar y se diseminaran por el mundo. Pero raramente llegan noticias de disturbios en Palestina, la vida en Jerusalén es completamente normal. Por otra parte, los árabes, empobrecidos y en evidente decadencia, parecen encantados de que corra dinero en Palestina.

El Consejo Nacional judío hace notar en su informe el carácter humanitario de esta obra. La situación de las masas judías se ha hecho muy difícil en varios países, especialmente en Polonia. Era preciso dar una salida a ese pueblo tan inteligente que en la antigüedad había ejercido una influencia civilizadora tan importante. Al fin y al cabo es quizás preferible que el pueblo maldito, el judío, considerado en todas partes como indeseable, vuelva a su país.⁵⁶⁸

Posteriorment, Manuel Brunet va continuar seguint amb atenció l'evolució del moviment jueu, principalment respecte als progressos que s'aconsegueixen a la nova terra, i sempre va vaticinar un futur incert per a aquest poble i sobre l'estabilització de la seva situació. Ara ja des de les planes de *La Publicitat*, la tònica continuava essent la mateixa:

L'obra realitzada a Palestina és realment formidable. [...] L'obra topa amb grans obstacles. El principal de tots és que la raça aràbiga constitueix la majoria de la població. L'altre obstacle és que només els jueus pobres emigren a Palestina, mentre que els rics no es mouen de Varsòvia, Berlín, París, Londres o Nova York. Els immigrants són pobres i, naturalment, bolxevistes molts d'ells. Se'ls donen facilitats per adquirir, o rescatar, la terra, però el bon jueu és un mal pagès, un mal obrer. És un astut comerciant, però com que produeix poc, hi ha poca matèria comerciable.

Encara diríem que hi ha una altra fatalitat en contra: la història, i no ens referim exclusivament a la maledicció de Crist que Israel mai més no seria nació. [...] Abans de Crist, en època de Crist i després de Crist, Israel ha estat un poble, tan intel·ligent com vulgueu, però molt tronat i de mal governar. [...] Israel, només en períodes llampenc fou un Estat organitzat, i el període més brillant, el dels Jutges i Reis, no arriba a cinc segles.

Arribarà a constituir nació Israel? Per ara l'experiment és interessantíssim, encara que no tingués més que un valor arqueològic. Però si mai forma nació, haurem d'abolir el costum de matar jueus cada dissabte sant, si volem estalviar reclamacions diplomàtiques.⁵⁶⁹

Pocs anys més tard, Manuel Brunet continuava amb una posició ambivalent davant la situació del judaisme. D'una banda, com hem vist, apostava per una solució real al problema jueu, però de l'altra no amagava el seu poc afecte per aquest poble. Arran d'una visita de l'escriptor Emil Ludwig a Barcelona, Brunet va afirmar: «Admiro els israelites; però tanmateix, si els trets dolents de la raça es presenten massa acusats, em poso en guàrdia». I afegia: «Un jueu ben raçat, com Ludwig creu ésser, ha de tenir totes

⁵⁶⁸ Omar, «Manuel Brunet», «La obra sionista en Palestina», *LN*, núm. 10.668, 02.07.1926, p. 2.

⁵⁶⁹ M. B. [Manuel Brunet], «El bosc Balfour», *LP*, núm. 16.962, 18.08.1928, p. 1.

les grandeses i misèries de la raça. I en aquests casos, potser és preferible afavorir-los amb la distància».⁵⁷⁰

La situació a Europa oriental, però, estava canviant molt ràpidament, i es van fer evidents els primers símptomes a Alemanya de persecució contra el poble jueu. Pel que fa a Chesterton, cal dir que va ésser un dels primers a Anglaterra a denunciar aquestes persecucions, tal com va assenyalar Ann Farmer en un exhaustiu article sobre aquesta qüestió, en el qual s'observa que tant Chesterton com Belloc reconeixien l'especificitat del poble jueu, però denunciaven les atrocitats de què era objecte a Alemanya:

For example, he asserts that he «still think[s] that there is a Jewish problem» and refers to «the Jewish Spirit» as «a spirit foreign to Western countries». However, Chesterton also says he is «appalled by the Hitlerite atrocities» and that Hitler has found «the most famous scapegoat in history» in the Jews; he claims to be ready, along with Hilaire Belloc, to «die defending the last Jew in Europe.»⁵⁷¹

Manuel Brunet va intentar pronunciar-se en aquesta mateixa línia. A Barcelona, a principis dels anys trenta, en pocs mesos hi va haver una afluença sobtada i important de jueus, la qual cosa incomodava el comentarista, tot i intentar amagar el seu recel darrere una aparença irònica i una apel·lació a la seva admiració pel poble d'Israel:

Espanya està de moda. Així ho diuen, ja fa tres o quatre anys, les revistes de turisme. Ho està tant que els jueus s'han enamorat dels soferts habitants de la península ibèrica i atrets pel prestigi de la barba de don Fernando de los Ríos, emigren d'Alemanya capa a questa nova terra de promissió, cosa que els admiradors d'Israel celebrariem molt si no es tractés d'un al·luvió tan considerable i, justament, en període d'atur forçós i de misèria.⁵⁷²

Amb tot, l'arribada de jueus a Espanya no s'aturava, i gradualment es feia més visible. Davant d'aquest fet, sorgia un dilema entre els catòlics: s'havia de condemnar el tracte que estaven rebent els jueus a Alemanya, o bé, degut a la seva condició de rivals en el terreny de la fe, els catòlics se n'havien d'alegrar? Segons Manuel Brunet, a Espanya, aquest acolliment volia ésser utilitzat com una arma per molestar els sectors catòlics de la societat i fomentar la rivalitat i la polèmica; però advocava per una actitud més responsable, segons ell, que la dels governants. En aquest sentit, es posava directament

⁵⁷⁰ Manuel Brunet, «La visita de Ludwig», *LVC*, núm. 11.515, 12.05.1933, p. 1.

⁵⁷¹ Ann Farmer, «Chesterton and the Jews», *The Chesterton Review*, Spring-Summer 2005, núm. 1&2, p. 95-96.

⁵⁷² Manuel Brunet, «Jueveries», *LVC*, núm. 11.562, 06.07.1933, p. 1. Sobre l'èxode de jueus d'Alemanya i altres punts d'Europa arran de l'arribada de Hitler al poder, vegeu Joan B. Culla, *La tierra más disputada. El sionismo, Israel y el conflicto de Palestina*, op. cit., p. 108-124.

a les ordres del Papa en la condemna de les polítiques racistes del Reich alemany, i buscava cobertura a través de les posicions dels «principals escriptors catòlics del món», entre els quals destacava, precisament, la de «l'eminent escriptor» Hilaire Belloc. Precisament va citar un article seu publicat a *La Paraula Cristiana*, en què l'analista anglès denunciava l'exclusió social que havien patit els jueus en molt diversos ordres i apel·lava a l'obligació moral dels catòlics de protestar contra aquesta persecució:

Senzillament, el que devem preguntar-nos com a catòlics, és si podem acceptar la seva actitud [la del govern alemany] envers els jueus. [...] Com a catòlics formem part d'una organització estesa per tot el món i l'organització jueva també és estesa arreu del món; tot el que els faci el poble cristià afecta intensament tots els altres pobles.

Confesso que no comprenc com un catòlic pot abonar o deixar passar indulgentment ço que s'ha fet amb els jueus en una terra principalment protestant, governada des de Berlín. [...] Personalment, no crec que la injustícia sigui permanentment continuada. No crec que els alemanys del Nord puguin tirar sense els jueus. [...] Però sigui que l'ultratge tingui d'ésser continuat per molts anys o per pocs, de totes maneres és un ultratge i he d'aixecar la meua petita veu com a catòlic, per condemnar-lo.

[...] Totes aquelles lleis excepcionals violen, no sols la justícia, sinó també la dignitat de la raó. És a nosaltres els catòlics que ens toca fer remarcar aquest punt. Si no ho fem nosaltres, ningú més no ho farà, perquè el món no catòlic que ens rodeja ha tornat enrera vivint solament de prejudicis i emocions..⁵⁷³

En aquest article, Hilaire Belloc també denunciava la marginació dels catòlics espanyols per part del govern de la República, i es queixava que davant aquest fet tampoc ningú no protestava. Manuel Brunet va aprofitar aquestes afirmacions per atacar una vegada més el govern espanyol, al mateix temps que subscribia plenament les paraules del seu col·lega anglès en tot allò que feia referència a les protestes contra les persecucions als jueus. Tot i compadir els semites, però, estava descontent amb aquesta allau d'immigrants jueus a Barcelona procedents d'Alemanya, perquè suposava un problema greu a afegir a la delicada i malmesa situació del país. Aquests condicionants provocaven que el periodista hagués de nedar entre dues aigües. D'una banda, per principis personals i per lleialtat i submissió als preceptes de l'Església, havia de condemnar la persecució nazi sobre el poble jueu, però de l'altra tampoc podia manifestar complaença envers l'acolliment del poble castigat:

El Papa ha dit que és anticristià perseguir els jueus. L'Església sempre té raó. L'antisemitisme hitlerià és cosa repugnant.

⁵⁷³ Hilari Belloc [Hilaire Belloc], «Cròniques de l'estranger. D'Anglaterra» [trad. d'Alfonsa Perés], *La Paraula Cristiana*, octubre 1933, p. 220-224.

[...] En un país castigat per l'atur forçós i que no pot atendre els seus hospitals i cases de beneficència, l'arribada d'uns quants milers de jueus ve a complicar el problema. [...] Deia M. Bainville que a França només es queden els jueus pobres i pollosos. El mateix ens esdevé a nosaltres. Si els jueus han de venir a carregar el pressupost prou migrat de la beneficència pública, farem un mal negoci.

[...] No tinc cap odi als jueus. No hi ha cap poble que m'interessi tant com aquest, però els jueus fan més bonic contemplats a distància.⁵⁷⁴

Les mesures antijueves s'anaven endurint, i provocaven una total indefensió d'aquest col·lectiu als territoris dominats pels alemanys o que es trobaven en la seva òrbita. Per tot això, començava a entreveure's que la creació d'una Llar Nacional Jueva seria insuficient per cobrir les necessitats de tot aquest poble. Des de Catalunya, Manuel Brunet es lamentava que això significués l'arribada massiva de més jueus exiliats d'Alemanya. En aquest sentit, el comentarista intentava moure's pel terreny de la indefinició, buscant les esclatxes per on mostrar el seu recel sense contradir els postulats de l'Església:

Pobre jueu errant! Val més considerar-lo com un germà, com un testimoni vivent de la Llei Antiga. El consell pontifici no ens priva de vigilar-los, ni ens obliga a ésser les víctimes dels fills d'Israel.⁵⁷⁵

El periodista no es va cansar de mostrar-se refractari a la presència d'un col·lectiu de jueus important a la ciutat de Barcelona. Denunciava aquesta situació i demanava una major vigilància sobre aquests grups, tot al·legant que podien provocar un desequilibri en la delicada situació econòmica i social del país. No obstant això, amb aquest recurs intentava amagar sense gaire èxit una malfiança que tenia la seva arrel en la consciència d'una rivalitat en el terreny moral; és a dir, l'opinió, per part de Manuel Brunet, que l'arribada d'un col·lectiu practicant d'una nova religió era l'última cosa que necessitaven els catòlics del país, perquè ja es trobaven en situació d'inferioritat. Amb l'aparició dels jueus, caracteritzats per la seva capacitat comercial i negociadora i d'influència sobre les classes governants, els catòlics podien quedar encara més diluïts i veure considerablement reduïda la seva influència social.

L'últim article en català sobre aquest tema va ésser publicat el maig de 1935. Després de les consideracions habituals sobre l'interès que despertava en ell el poble jueu i l'absència de qualsevol sentiment antisemita, Manuel Brunet manifestava el seu

⁵⁷⁴ Manuel Brunet, «Els jueus a Barcelona». *LVC*, núm. 12.050, 31.01.1935, p. 1.

⁵⁷⁵ Manuel Brunet, «El jueu errant», *LVC*, núm. 12.108, 09.04.1935, p. 1.

escepticisme envers la possible perdurabilitat d'una "Llar Jueva" estable. Segons l'autor, la convivència entre àrabs i jueus s'estava fent molt difícil, i els conflictes eren constants, malgrat la passivitat que mostraven els membres de la colònia jueva. A aquest escenari, calia afegir la possibilitat de l'aparició de tensions diplomàtiques entre els països àrabs veïns i Anglaterra. Un argument en contra de la prosperitat del nou territori jueu tenia un caràcter més personal, i era el que la terra de Jesús estigués en mans del poble jueu, la qual cosa provocava al periodista una incomoditat irreprimible:

L'altre punt de vista sobre el problema jueu em portaria a pronunciar-me sentimentalment sobre la immigració dels israelites a Palestina. I, puix que em considero ben lliure d'opinar sobre aquest tema, us diré que no m'interessa que la Llar Jueva prosperi. Tothom qui conegui Palestina us dirà que si els jueus arribaven a ésser majoria, els cristians gairebé no ens hi podríem acostar. Potser seríem tolerats en consideració als beneficis que reporta el turisme, però hi hauria menys tolerància religiosa que en temps dels turcs. Els àrabs encara ens respecten, però els jueus ho laïcitzarien i profanarien tot. [...] Certament, l'obra del sionisme, començant per la resurrecció de la llengua hebrea, és interessantíssima, però s'escampen de la ciutat de les dunes tota mena de microbis d'immoralitat, ateisme i comunisme.⁵⁷⁶

Recuperant la visió de G. K. Chesterton sobre aquesta qüestió, per posar-la de costat amb la del periodista català, cal dir que l'autor anglès va rebre moltes influències que van condicionar la seva posició: d'una banda, religioses i polítiques, pel recel al poble jueu com a rival del catolicisme i la seva incompatibilitat amb el nacionalisme; i de l'altra, personals, ja que tenia amistats tant semites com antisemites.

Segons l'autor de Beaconsfield, donada la manca d'una terra on arrelar, en alguns aspectes el poble jueu podria assimilar-se al poble gitano. El problema, per tant, podria quedar solucionat, segons ell, donant als jueus una terra de la seva propietat on establir-se. Aquesta qüestió precisament va ésser abordada per les autoritats internacionals després del conflicte bèl·lic mundial, i analitzada amb escepticisme, com hem vist i veurem, precisament per Manuel Brunet.

Ara bé, pel que fa a la qüestió jueva, si ens basem exclusivament en les obres de ficció chestertonianes, les conclusions serien completament divergents, perquè estan trufades de referències despectives a personatges caracteritzats com a jueus. Aquest fet ha provocat que bona part del públic lector i de la crítica valorés Chesterton com un autor antisemita:

⁵⁷⁶ Manuel Brunet, «La Llar Jueva de Palestina», *LVC*, núm. 12.450, 17.05.1936, p. 11.

Unfortunately, there was another and much less defensible side to his writing about Jews, a side with much more resemblance to the scurrilous anti-semitic journalism of France. For Chesterton's books, particularly his fiction, are full of jokes about pawnbrokers' noses and sinister figures of Jewish plutocrats.⁵⁷⁷

En un article sobre aquest tema,⁵⁷⁸ Fred Black va intentar discernir què hi havia de cert darrere el menyspreu sobre el col·lectiu jueu que contenen les obres de Chesterton. Segons el crític, a través de la ficció no es pot assegurar una animadversió clara del periodista anglès envers els jueus. Segurament, les afirmacions antisemites eren fruit de l'expressió ingènua o descurada del llenguatge convencional i tòpics diversos adquirits durant l'etapa de formació de l'autor; o bé de l'assimilació en certa manera acrítica d'opinions de Hilaire Belloc o el seu germà Cecil, que tenien opinions segurament més radicals que la seva pròpia. Aquesta combinació de factors és la que hauria portat a considerar Chesterton com un autor antisemita, malgrat gaudir durant molt temps de la sòlida amistat d'alguns jueus, i d'una voluntat inescotable per intentar resoldre el problema de fons. Ell mateix, en la seva *Autobiografia*, va donar la pròpia visió sobre el tema, amb la qual clourem aquesta anàlisi de la seva trajectòria:

Por raro que resulte, más tarde en mi vida llegaron a llamarme antisemita, mientras que en mis primeros años de escuela era considerado a todas luces un pro-semita. Hice muchos amigos entre los judíos, algunos de ellos han seguido siéndolo toda la vida y nuestras relaciones no se han visto jamás enturbiadas por diferencias respecto al problema político o social. Estoy contento de haber empezado por este final, pero realmente no he finalizado de manera distinta a la que empecé. Entonces sostenía por instinto lo que ahora sostengo por conocimiento: lo correcto es interesarse por los judíos en cuanto tales y luego dar mayor relevancia a las virtudes judías que, postergadas durante tanto tiempo, son en complemento y a veces incluso la causa de lo que el mundo considera defectos judíos.⁵⁷⁹

Chesterton considerava com a virtuts la gratitud del poble jueu i el seu sentit de pertinença a la família. I afegia, de forma contundent:

No me avergüenzo de haber pedido a los arios que tuvieran más paciencia con los judíos, ni de haber pedido a los anglosajones que tuvieran más paciencia con los antisemitas. El problema global de dos culturas y tradiciones tan enredadas una en otra es demasiado profundo y difícil por ambas partes como para resolverlo con impaciencia. Sin embargo, tengo poca paciencia con los que no solucionan el problema porque parten de la base de que no hay problema que resolver. Yo

⁵⁷⁷ Margaret Canovan, *G. K. Chesterton. A radical populist*, op. cit., p. 139.

⁵⁷⁸ Fred Black, «A Note on Chesterton and Anti-Semitism», *The Chesterton Review*, Fall-Winter 1977, vol 4, núm. 1, p. 1-6.

⁵⁷⁹ G. K. Chesterton, *Autobiografía*, op. cit., p. 83.

no puedo explicar el problema judío, pero no lo eludo. El peor enemigo de los judíos es el escéptico sobre el tema judío que a veces trata de dar explicaciones.⁵⁸⁰

Retornem ara a les opinions de Manuel Brunet, a través de les quals podrem resseguir el seu punt de vista durant el transcurs de la segona guerra mundial i, principalment, durant els primers anys de la guerra freda, en els quals es va dur a terme un intent per trobar una sortida satisfactòria per a totes les parts al problema jueu. Si tenim en compte l'evolució històrica de la situació, podem concloure que aquest intent va ésser fallit. A principis dels anys quaranta, les declaracions del comentarista eren molt crítiques amb el poble semita. Davant les mesures contra els jueus adoptades a França per limitar-los la presència en sectors econòmics i socials, Brunet manifestava el següent:

En Francia el problema judío no ha motivado violencias ni por parte de la ley ni del pueblo. La ley de 3 de noviembre es justa. Cuando un pueblo reconquista su herencia, lo que es suyo, no comete ningún atropello. Ya no les será posible a los judíos controlar la prensa, la radio, el cinema y el teatro. Y, naturalmente, un judío no podrá ser ministro, ni militar. Sería injusto tratar con tanta dureza a los descendientes de cualquier otro país, pero es muy prudente obrar así ante los judíos. La experiencia histórica ha demostrado que el pueblo judío es desagradecido. Consciente o inconscientemente trabaja casi siempre contra el país que le ha dado asilo.⁵⁸¹

Malgrat això, es va mantenir allunyat de les posicions antisemites radicals pròpies del nazisme. L'anàlisi de la nova situació dels jueus a França va ésser seguida de prop pel comentarista, que va continuar amb el mateix punt de vista de la preguerra, és a dir, demanant una vigilància estreta sobre els seguidors de la llei mosaica per evitar que tinguessin un excés de poder en determinats sectors o, anant més enllà, aconseguissin el control de la política d'un país que els havia acollit. A aquest aspecte, cal sumar-hi la rivalitat religiosa, la qual cosa conduïa Brunet a sentir un incontrolable recel envers els jueus, aspecte en el qual coincidia amb els periodistes anglesos que hem comentat i també presentava punts en comú amb les posicions d'Action Française, tot i que cal dir que aquestes havien estat sempre més radicals.⁵⁸²

El 1942, les seves opinions es van endurir. L'Action Française va recuperar un article de Winston Churchill publicat el 1920 al *Sunday Herald*, en què el líder britànic acusava els hebreus d'ésser els instigadors de la majoria de revolucions que havien

⁵⁸⁰ *Ibid.*, p. 84.

⁵⁸¹ Romano, «Israel en Francia», *Destino*, núm. 187, 15.02.1941, p. 2.

⁵⁸² Romano, «El estatuto de los judíos en Francia», *Destino*, núm. 196, 19.04.1941, p. 2-3; «Francia y sus judíos», *Destino*, núm. 228, 29.11.1941, p. 2.-3; i «Nuevas prohibiciones a los judíos franceses», *Destino*, núm. 230, 13.12.1941, p. 2-3.

assotat Europa. Tot i les lamentacions de rigor sobre els sofriments del poble jueu, Manuel Brunet va reblar el clau sense miraments: va subscriure plenament les paraules del ministre anglès i va culpabilitzar els jueus dels seus propis mals degut al seu comportament abans de l'esclat del conflicte:

Es completamente lícito, hemos dicho, acatar el punto de vista cristiano en estos momentos de la máxima persecución que registra la historia del pueblo de Israel y subscribir la acusación que lleva la firma de Mr. Winston Churchill. Al fin y al cabo quien siembra vientos recoge tempestades. La guerra mundial, por la que ellos suspiraban, ha sido para cada judío europeo una espantosa calamidad. La guerra que debía enriquecerles les ha arruinado y diezmado. [...] Su tragedia es espantosa, y en estos momentos de desolación sólo encuentra un báculo en el cristianismo. Pero esa piedad no debe impedirnos reconocer que los judíos han sido los artífices de su propia tribulación. Su crueldad ha sido inmensa. Se ha distinguido en la organización del terror, pero finalmente ha recogido el fruto de los odios que había sembrado. Después de dirigir revoluciones durante veinticinco años contra los pueblos que le habían dado hospitalidad y le habían enriquecido, ha llegado la hora de una revolución contra su persona y hacienda, una revolución como un terremoto. Sus víctimas se han convertido en sus verdugos.⁵⁸³

Ja el 1943, Manuel Brunet va recuperar una certa fredor analítica. Va recapitular indicant que, davant l'exaltació de la raça ària i la nació alemanya per part del Reich, tard o d'hora el conflicte havia d'esclatar. En el moment que havia aflorat la repressió, el poble jueu es trobava en molt mala situació per poder fer front a les persecucions de què havia estat objecte. D'altra banda, però, en aquella data l'escenari internacional havia canviat, i es veia possible una derrota nazi. Tal com havien estat manifestat Anglaterra i els Estats Units, aquesta havia de comportar també la recerca d'una solució definitiva al problema jueu a través de la creació de l'estat independent d'Israel a Palestina. Això havia de passar forçosament per una entesa amb el col·lectiu àrab de la zona, considerablement superior en nombre al jueu. Segons Brunet, la resolució del conflicte del poble d'Israel significaria, tenint en compte les Sagrades Escriptures, la fi del món:

Guerra sin cuartel esta guerra germano-israelita. En la historia del pueblo hebreo la hecatombe actual sigue en importancia a la destrucción de Jerusalén por Tito. [...] Una doctrina como la nacional-socialista, que idolatra la patria, que establece el culto al hombre alemán y a la sangre alemana, debía, forzosamente, incorporar a su credo unas teorías, siempre revisables, sobre las razas y refugiarse en el racismo. La aceptación de este punto de vista equivalía ya a una declaración de guerra contra los judíos. Y si el racismo no hubiera conducido a esa consecuencia lógica, la sospecha de que igual que durante la otra guerra el judaísmo apostaría a favor de los

⁵⁸³ Romano, «Los judíos vistos por Mr. Churchill», *Destino*, núm. 272, 03.10.1942, p. 2.

anglosajones y franceses, habría también determinado la declaración de guerra entre Alemania e Israel. Es, sin embargo, curiosa esta lucha entre el III Reich, la más grande potencia militar del mundo, contra Israel inerme, pero gran potencia de la testarudez, que con su fuerza de obstinación conoce como ningún otro pueblo el secreto de subsistir a las derrotas e incluso a la dispersión multiseular. ¡Terrible Israel a quien muchos han matado y nadie ha podido enterrar! Diríase que Israel es un pueblo en estado fluido. Esta fluidez hace imposible agotarle. [...] Convertido en judío errante desde que entregó a Jesús, el Cristo, y consiguió crucificarle, esa promesa de conservación en calidad de testigo histórico, ese elixir de larga vida que la Escritura le promete, es la única póliza de seguros que le queda, y con ella especulará hasta el fin del mundo.⁵⁸⁴

Dos anys més tard, el 1945, el panorama s'havia capgirat completament. El triomf aliat va estar marcat per la descoberta de l'horror dels camps de concentració i les cambres de gas nazis, on havien estat exterminats milions de jueus, a banda de gitanos, homosexuals, discapacitats i presos polítics. Tal com va assenyalar R. A. C. Parker, els fets van qüestionar d'arrel els principis de la condició humana:

Durante la guerra el gobierno alemán había dispuesto el asesinato de los judíos en las zonas que controlaba. Jamás los dirigentes de una nación moderna han planeado una acción de maldad comparable en su envergadura. Las matanzas indiscriminadas se hicieron algo común en la segunda guerra mundial, pero el bombardeo convencional o nuclear, por ejemplo, tenía el objetivo de ganar la guerra, no era llevado a cabo como algo deseable en sí mismo. Algunos historiadores lo comparan con los campos de trabajo soviéticos de la época de Stalin, pero tenemos muy pocas pruebas de intención o resultados, para apoyarlos [...]. [L'extermini dels jueus] es el único caso de un intento organizado y dirigido por un gobierno de aniquilar a toda una raza. Preguntarse como un puñado de nazis pudieron transformar unas teorías irracionales en el asesinato de masas equivale a plantear una cuestión histórica singularmente importante sobre el modo en que los seres humanos pueden comportarse en las sociedades "civilizadas".⁵⁸⁵

Manuel Brunet no va restar mut davant aquesta realitat, i va optar, un cop més, per situar-se a l'ortodòxia catòlica al·legant que el Pontífex, en més d'una ocasió, ja havia denunciat els crims del nazisme. Aquesta va ésser la seva manera de condemnar les atrocitats del Reich i deixar enrere les acusacions que ell mateix havia dirigit contra el poble jueu com a responsable de les seves pròpies tribulacions.

A la vista de les paraules que citarem, hom pot asseverar que Manuel Brunet va adaptar-se un cop més a la nova situació política, però que les seves lamentacions no

⁵⁸⁴ Romano, «El reino de Israel y el fin del mundo», *Destino*, núm. 288, 23.01.1943, p. 2-3. Aquest article anava precedit d'un altre sobre la mateixa qüestió amb el mateix títol a l'edició anterior de la revista (núm. 287, 16.01.1943, p. 2-3).

⁵⁸⁵ R. A. C. Parker, *Historia de la segunda guerra mundial, op. cit.*, p. 348.

eren sinceres. Si bé és cert que el periodista mai havia instigat a l'odi contra el poble jueu, sinó que havia intentat explicar les causes de la problemàtica que afectava els seguidors de la llei mosaica, també ho és que els havia carregat una part important de la responsabilitat de tota la problemàtica, i no havia mostrat simpaties ni s'havia compromès a favor seu, com havien fet G. K. Chesterton i Hilaire Belloc. Tot al contrari, tot sovint havia defugit qualsevol defensa dels jueus, abandonant-los a la seva sort. A aquesta conclusió hi hem d'afegir que Brunet era un catòlic ortodox, que sentia internament una rivalitat envers els jueus, però la mateixa ortodòxia li impedia confessar obertament aquesta animadversió. En aquest sentit, la solució per intentar sortir airós del seu punt de vista va ésser, u cop més, doblegar-se als designis pontificis i acatar les seves paraules. El 1945, però, l'horror de la descoberta de l'extermini i de la realitat concentracionària va fer oblidar els recels experimentats fins llavors. Els crims comesos eren massa grans per continuar responsabilitzant-ne els jueus, i l'autor llavors va reivindicar les condemnes papals a les persecucions nazis, denúncies d'altra banda molt controvertides al llarg de la història per la seva poca contundència:

Contra los horrores de la ocupación, contra esas deportaciones, el Papa había advertido solemnemente a las potencias ocupantes. En una alocución del 2 de junio de 1940, Pío XII pedía «el respeto de la vida, del honor y de la propiedad de los ciudadanos, el respeto de la familia y sus derechos; y por el lado religioso la libertad del ejercicio privado y público del culto divino y de la asistencia espiritual de una manera adecuada a cada pueblo respectivo y su lengua».

Más tarde, en el Mensaje de Pascua de 1941, el lenguaje del Papa era ya conminatorio: «Pensad – decía – que la bendición o maldición de Dios para la propia Patria podrán depender del trato que deis a quienes la suerte de la guerra ponga en vuestras manos».

Dijo todo esto Pío XII cuando Alemania ganaba grandes batallas. Ahora, en plena tragedia forjada por el hitlerismo, cuando por primera vez en la historia Alemania ha desaparecido del mapa, las palabras de Pío XII adquieren el valor de una profecía cumplida.⁵⁸⁶

Tot just acabada la guerra, va reaparèixer el problema sobre l'estat propi d'Israel. Òbviament, els líders jueus es van afanyar a reclamar el compliment de les promeses, més tenint en compte els ultratges que havien sofert. En aquesta qüestió, després d'afirmar amb una bona dosi de cinisme i temeritat que «desde estas columnas se ha defendido siempre a los judíos en los trágicos días de la persecución», Manuel Brunet va prendre partit a favor de la defensa dels interessos de la religió cristiana sobre els llocs sants, tal com havia fet en èpoques anteriors: «Si para los judíos Palestina es Tierra

⁵⁸⁶ Romano, «La matanza de sefarditas», *Destino*, núm. 429, 06.10.1945, p. 5.

de Promisión, para los cristianos es Tierra Santa». ⁵⁸⁷ També es mostrava escèptic sobre les possibilitats reals d'arribar a acords, i vaticinava un perllongament *sine die* de les negociacions diplomàtiques.

En ple procés de Nuremberg, Manuel Brunet va retornar al tema per donar compte de noves hostilitats contra el poble jueu que s'estaven produint a Rússia, i que amenaçaven també França, els Estats Units i els països àrabs. Tot i "compadir" els hebreus, el comentarista va reprendre les teories de 1942, per les quals acusava el poble jueu de part de les responsabilitats de l'odi que inspirava a la població que els acollia:

Hemos defendido constantemente a los judíos contra el racismo hitleriano, pero esa actitud cristiana no ha de impedir que todos los que hemos apoyado a los israelitas en el momento más trágico de la historia moderna, no creamos que ha de llegar fatalmente el día en que las naciones más liberales se vean obligadas a tomar medidas defensivas contra esa agitación y ese frenesí constantes que devoran a Israel, privándole, por lo menos, de unos instrumentos de propaganda que constituyen sus principales armas y de los que hace siempre un uso perjudicial para la nación que les sirve de antena. ⁵⁸⁸

L'anàlisi dels esdeveniments va continuar atenta als moviments d'Anglaterra. Aquesta havia elevat a categoria de territori independent la zona de Transjordània, amb la qual cosa dificultava l'aspiració sionista d'unir els territoris de Cisjordània i Transjordània en un únic estat, Israel. Aquesta trava va provocar malestar entre el poble jueu, que de forma puntual va protagonitzar alguns atacs terroristes contra les tropes angleses a la zona. Manuel Brunet era de l'opinió que el problema sionista havia estat alimentat pels mateixos anglesos i americans, que havien promès abans i durant la guerra un territori que, després de la guerra, no estaven disposats a satisfer; amb la qual cosa el sionisme reclamava allò que se li havia donat a entendre que li pertocava. Davant un col·lectiu com el semita, el comentarista manifestava que aquesta realitat tan sols podia portar problemes:

Desde la famosa «Declaración» de lord Balfour, Inglaterra ha venido repitiendo que Palestina es el Hogar Nacional Judío. [...] Desde el final de la primera guerra mundial se ha fomentado la inmigración hebrea en Palestina. Esta política quebró al constituirse el bloque panarábigo, opuesto a la inmigración judía en Palestina. Y ahora, al terminar la segunda guerra mundial, cuando era urgente encontrar un hogar para los supervivientes de la persecución hitleriana, se empezó por limitar el cupo de inmigrantes, y, después de la campaña terrorista organizada por los judíos contra Inglaterra, se les ofrece la posibilidad de constituir un Estado minúsculo. No son, pues, los judíos

⁵⁸⁷ Romano, «El problema sionista», *Destino*, núm. 431, 20.10.1945, p. 5.

⁵⁸⁸ Romano, «Otra vez los judíos», *Destino*, núm. 442, 12.01.1946, p. 5.

los que han planteado el problema sionista con tanta crudeza, sino los fabricantes de humo ingleses y americanos.

La cuestión sionista sólo ofrece dos soluciones, no diremos satisfactorias, pero sí definitivas: conceder a los judíos lo que se les ha prometido o aplastarles hitlerianamente. Pretender contentarles con ilusionismos y engañarles como a chinos, es una fantasía destinada a dar mucho jugo y a crear problemas muy superiores al que se trata de resolver.⁵⁸⁹

Al llarg de 1947, el periodista va dedicar un parell d'articles més a la qüestió jueva, però una data clau va ésser el 14 de maig de 1948, en què es va fixar el naixement de l'estat d'Israel. Manuel Brunet va analitzar en clau política la viabilitat del nou estat, i va vaticinar un futur molt complicat al territori israelià, donada la complexitat del poble jueu, les hostilitats amb el món àrab i els interessos internacionals. Una vegada més, la posició del periodista es va caracteritzar per l'ambigüitat. D'una banda, a partir d'imperatius morals i declaracions pontifícies, sentia respecte pel poble jueu degut a la seva llarga tradició històrica i rellevància espiritual. De l'altra, experimentava un rebuig o recel envers el sionisme per les seves implicacions polítiques i possibilitats d'aliança amb el comunisme soviètic, la qual cosa el convertiria en un potent enemic del cristianisme.⁵⁹⁰ En aquest sentit, Joan Tafalla Monferrer ja va fer una anàlisi dels comentaris de Brunet al respecte de la qüestió jueva en aquests anys,⁵⁹¹ i la seva reflexió va encaminada a demostrar com les opinions del comentarista –i consegüentment del conjunt de la revista–, en primer terme estaven supeditades a l'odi al comunisme, pel qual defensava qualsevol opinió contrària a aquest règim i, en segon terme, a un sentiment antisemita que maldava per reconduir a l'ortodòxia cristiana i al nou panorama internacional, amb la voluntat de no contradir un acostament del règim franquista a les forces aliades:

Les posicions de Brunet en relació al tema de l'estat d'Israel estaran supeditades a aquesta concepció anticomunista, Brunet considerarà que la creació d'Israel afavoreix les posicions de la URSS de l'època a l'Orient Mitjà. Fins i tot deixarà traslluir una identificació entre judaisme i comunisme pròpia del franquisme, però també de l'arsenal d'arguments de l'antisemitisme tradicional, inclòs de l'antisemitisme nazi que afirma rebutjar.

⁵⁸⁹ Romano, «Hacia el reparto de Palestina», *Destino*, núm. 498, 01.02.1947, p. 5.

⁵⁹⁰ Romano, «¡Otra vez Israel!», *Destino*, núm. 563, 22.05.1948, p. 5.

⁵⁹¹ Joan Tafalla Monferrer, «La mano de Israel. Reconducció del discurs franquista antisemita en la segona meitat dels anys 40. El cas de *Destino*», *HMiC*, 2005, p. 169-189.

Un altre element important en el discurs neoantisemita de Brunet/ Romano és la preocupació per la política dels USA. Seran permanents les advertències sobre el pes del "lobby" jueu i dels cinc milions de vots jueus als USA.⁵⁹²

Aquest estudi, tot i que és interessant pel valor documental i per la comparació amb articles de Joan Ramon Masoliver que ofereix dels punts de vista sobre el problema jueu, creiem que està mancat d'una major perspectiva temporal, ja que tan sols es fixa en els articles corresponents al període 1947-1949, a través dels quals no es pot extreure una perspectiva global de l'opinió de Manuel Brunet respecte el sionisme, el problema jueu i la creació del nou estat d'Israel.

En qualsevol cas, dels comentaris de l'analista se'n desprèn el vaticini d'un futur complicat per al nou estat jueu. El naixement d'Israel havia provocat un conflicte entre àrabs i jueus a la zona perquè la població àrab considerava que el nou estat usurpava un territori que li era propi i vulnerava els seus drets com a habitants de Palestina. Davant d'això, les Nacions Unides era l'organisme encarregat d'actuar de mediador, però Manuel Brunet no hi confiava gens.⁵⁹³ L'article de comentari sobre la guerra al nou territori d'Israel⁵⁹⁴ va despertar la polèmica amb la comunitat jueva a Barcelona, davant les acusacions rebudes de filobolxevistes (l'autor havia escrit, en l'article, que «el noventa por ciento de los judíos son filobolcheviques y con mucho gusto nos ahorcarían a todos») i pel que entenien que era un posicionament favorable al món àrab. Com va explicar el mateix Brunet, va rebre cinc cartes de protesta, només dues de les quals oferien argumentacions contra les seves opinions. Una d'elles va ésser enviada per un jueu alemany anomenat Kurt Kauf. Aquest home era un israelita que havia hagut de fugir d'Alemanya el 1935, tal com havia explicat a Brunet en una carta de 28 de juny de 1945, en la qual afirmava també que malgrat que *Destino* tenia una tendència antisemita, aquesta no era comparable a la de Rosenberg o Hitler.⁵⁹⁵ En aquesta nova carta, corresponent a l'agost de 1948 i en resposta a l'article de Brunet, va criticar el comentarista afirmant que els seus arguments antisemites i en contra dels jueus eren propis de Goebbels:

⁵⁹² Joan Tafalla Monferrer, «La mano de Israel. Reconducció del discurs franquista antisemita en la segona meitat dels anys 40. El cas de *Destino*», *op. cit.*, p. 177.

⁵⁹³ Romano, «El segundo acto de la guerra de Palestina», *Destino*, núm. 571, 17.07.1948, p. 5.

⁵⁹⁴ Sobre aquesta qüestió, vegeu Joan B. Culla, *La tierra más disputada. El sionismo, Israel y el conflicto de Palestina*, *op. cit.*, p. 161-188.

⁵⁹⁵ Carta de Kurt Kauf a Manuel Brunet, 28.06.1945, Fons Manuel Brunet i Solà, UdG.

Ud. es antisemita –pues bien, allá Ud.–. Ud. nos ha defendido cuando Hitler asesinó a nuestros hermanos, y es de agradecer. Pero cuando escribe Ud. ahora «El noventa por ciento de los judíos son filobolcheviques y con sumo gusto nos ahorcarían a todos», ésta es exactamente la argumentación del difunto Goebbels. Él habló del judaísmo demobolchevique-plutócrata o de la plutocracia judío-demo-bolchevique o como quiera, mezclando de vez en cuando hasta la iglesia católica en esta ensalada. También declaró que los judíos iban a ahorcar a los arios –piense en los famosos “Protocolos” – y así los pobres arios actuaban solamente en defensa legítima, ahorcando ellos primero. Su humanitarismo resulta algo sospechoso, porque la historia nos demuestra que las fórmulas como la suya –periodísticamente un acierto– nos han costado ríos de sangre.⁵⁹⁶

També contundent, la resposta del comentarista a aquestes dures paraules va ésser la següent:

El señor K. dice: «En bien contadas ocasiones manifestó usted cierta simpatía hacia nosotros, simpatía no explicable desde el punto de vista suyo». El señor K. Añade: «Usted es antisemita. Pues bien, ¡allá usted!».

Esto, señor K., no es exacto. No somos antisemitas ni tenemos fobia contra pueblo alguno del mundo. [...] Usted, señor K. K., es el primero que nos acusa de antisemitas. Sin embargo, durante nuestra larga actuación periodística hemos escrito mucho sobre los hebreos y nuestros artículos nos han valido, por parte de los judíos, más aplausos que censuras. No deja usted de reconocer que hemos manifestado «cierta simpatía» para ustedes. Y en esto tiene razón. Con motivo de esta guerra de Palestina y con ocasión del asesinato de dos sargentos ingleses, no dejamos de censurar el abominable crimen, pero protestamos contra la versión de la propaganda inglesa, que no reconociendo el patriotismo de las tropas israelitas, trataba de presentarlas como bandas de francotiradores y forajidos. Ya ve usted, señor K., hasta donde llega nuestra comprensión. Esta comprensión no nos la han perdonado nunca los antisemitas. Resulta, pues, señor K., que usted y los antisemitas auténticos nos acusan de antisemitas.⁵⁹⁷

L'article acabava afirmant que la simpatia envers el poble jueu radicava tan sols en la seva història, en la seva categoria de «monumento viviente del providencialismo histórico», i manifestant la possibilitat de continuar el diàleg amb els seus corresponsals jueus. Amb tot, en el text de Brunet no apareix cap referència a Jaime Algramate, un altre lector que li havia escrit sobre el mateix tema, i havia intentat replicar les crítiques del periodista contra Israel apel·lant al dret a existir d'aquest poble i a tenir una terra pròpia:

Qué es si no una epopeya, la afluencia de miles de jóvenes que abandonando voluntariamente la vida cómoda y a veces acomodada de sus hogares, acuden de todos los rincones del mundo a

⁵⁹⁶ Carta de Kurt Kauf a Manuel Brunet, 05.08.1948, Fons Manuel Brunet i Solà, UdG.

⁵⁹⁷ Romano, «Contestación abierta a los judíos», *Destino*, núm. 577, 28.08.1948, p. 5.

ofrecerla en holocausto para afirmar el derecho que tienen sus correligionarios –en su mayoría restos de familias enteras diezmadas por el naciismo– a vivir en paz que tan merecida tienen y a ponerse, de una vez, a salvo de las persecuciones. Claro está que, epopeya y todo, estas luchas, luchas fratricidas son que en nada dignifican a la humanidad. Pero estas luchas seguramente no hubieran ocurrido de imperar en el mundo el espíritu de tolerancia que se desprende de la Doctrina Cristiana.⁵⁹⁸

En l'article següent, Manuel Brunet va continuar desenvolupant la resposta als jueus, aquesta vegada sobre els drets que pertocaven als seguidors de la llei mosaica sobre el territori d'Israel. Aquests reivindicaven la creació de l'estat d'Israel en virtut de la cessió d'uns territoris per part d'Anglaterra i la posterior compra, per part dels sionistes, de terrenys als àrabs. Segons el comentarista, aquest últim argument era erroni, perquè la creació d'un estat no es basava en la propietat d'un territori. Pel que fa a la cessió de Palestina a la Llar Nacional Jueva, segons el periodista havia estat un error de tràgiques conseqüències perquè havia alimentat unes aspiracions històricament legítimes però políticament inviables. L'error dels sionistes, segons l'autor, havia estat «ambicionar una tierra que ya no pertenece a Israel».⁵⁹⁹

Aquest article va motivar una nova carta de Kurt Kauf, sorprès pel ressò que havien obtingut les seves paraules. Va reclamar a Manuel Brunet que interpretés les seves opinions en clau estrictament personal, no extrapolades a tot el poble jueu, i va expressar la seva sorpresa davant els coneixements de Dret internacional de Manuel Brunet, ja que ell era jurista, amb la qual cosa els interessos comuns eren més amplis del que creia. Va tancar el document amb l'expressió del desig de conèixer personalment l'autor:

Termino con un ruego algo descomunal: Quisiera tener el honor de conocerle, cuando en una de sus visitas a Barcelona le sobre una hora. Naturalmente, me hago cargo que un periodista no está para el contacto personal de sus comunicantes, pero dentro de nuestras afinidades en los fundamentos humanísticos del saber y ética actuales, yo creo poder pasar un rato interesante. Para Ud. no soy juez, pero acaso le gustaría.⁶⁰⁰

Jaime Algramate, al seu torn, també va replicar l'article de Brunet amb una nova carta en què denunciava l'esperit destructiu de les declaracions del periodista:

⁵⁹⁸ Carta de Jaime Algramate a Manuel Brunet, 09.08.1948, Fons Manuel Brunet i Solà, UdG.

⁵⁹⁹ Romano, «Segunda carta abierta a los judíos», *Destino*, núm. 578, 04.09.1948, p. 5.

⁶⁰⁰ Carta de Kurt Kauf a Manuel Brunet, 07.09.1948, Fons Manuel Brunet i Solà, UdG.

En verdad nada se pierde y la caricatura que traza en dicho artículo el Sr. Romano de la espiritualidad hebrea, dada la manyosa forma en que hace enumeración de citas y sentencias bíblicas, los enrevesados conceptos que en él vierte y las absurdas conclusiones que formula, antes tienden a socabar su propia postura como paladín del antibolchevismo, que inferir el menor agravio a la espiritualidad de Israel. A buen entendedor pocas palabras.⁶⁰¹

El seguiment del conflicte bèl·lic a Palestina va continuar per part de Manuel Brunet sense apel·lacions directes a lectors, i es va encarar el 1949 cap a les negociacions a les Nacions Unides per aconseguir la internacionalització dels Llocs Sants, en aquest cas la ciutat de Jerusalem, iniciativa que comptava amb l'oposició d'Anglaterra i Estats Units, que seguien la tendència de la mateixa Israel i Jordània, territoris implicats.⁶⁰²

Tres anys més tard, el comentarista va intentar explicar l'esclat d'un conflicte entre el comunisme i el poble jueu, la qual cosa havia despertat l'antisemitisme a Rússia. Recordem que un dels motius pels quals Manuel Brunet s'havia malfiat del poble jueu eren les seves simpaties amb el comunisme soviètic. Davant d'aquesta nova problemàtica, però, Brunet va exposar la teoria que el comunisme soviètic era tan nacionalista com el nazisme, perquè sentia terror davant les idees estrangeres i entenia com a rivals religions que aspiren a la universalitat, com és el cas del judaisme o el cristianisme. Llavors, el periodista va prendre partit a favor del poble d'Israel i es va mostrar comprensiu amb els jueus en observar com, finalment, s'havia arribat al resultat que segons ell, era el que calia esperar en el moment que el comunisme s'adonés que s'havia aliat amb un directe competidor: un conflicte entre comunisme i judaisme, de la mateixa manera que existia també entre comunisme i cristianisme.⁶⁰³

Amb aquesta reflexió van acabar els comentaris de Manuel Brunet sobre «el problema jueu» i el moviment sionista, un tema que va donar molt de joc al llarg de la seva trajectòria professional i en el qual podem observar, com en altres ocasions, un manteniment de les opinions fonamentals tot i una certa evolució en la percepció dels esdeveniments a mesura que les dinàmiques s'anaven succeint. Malgrat això, la solució definitiva a la problemàtica que afectava els jueus va ésser un tema important dins el seu periodisme, com ho demostren els nombrosos articles que hi va dedicar, i la ideologia que desprenen el posa directament en contacte amb els dos autors anglesos comentats, Hilaire Belloc i G. K. Chesterton, tot i que la major dilatació de la seva

⁶⁰¹ Carta de Jaime Algramate a Manuel Brunet, 21.09.1948, Fons Manuel Brunet i Solà, UdG.

⁶⁰² Romano, «El acuerdo de internacionalización de Jerusalén», *Destino*, núm. 645, 17.12.1949, p. 5.

⁶⁰³ Romano, «Los soviets, entre la Iglesia y la sinagoga», *Destino*, núm. 809, 07.02.1953, p. 2-3.

carrera ens permet copsar les seves opinions en una època força més avançada que en el cas dels periodistes britànics.

Hem exposat alguns dels lligams que hem pogut traçar entre la ideologia i escriptura de Manuel Brunet, G. K. Chesterton i Hilaire Belloc. Tenint en compte que aquesta ha estat una investigació sense voluntat d'exhaustivitat, creiem que hi ha evidències que proven algunes similituds ideològiques, malgrat les diferències de context cultural. Es tracta d'autors que, tot i no tenir perfils únics –segurament en trobaríem d'altres amb característiques semblants– presenten concomitàncies entre ells que ens permeten relacionar-los, i ens són útils per abordar des d'una perspectiva comparatista les seves relacions ideològiques. Tot i que hem de lamentar una vegada més la manca d'un major nombre de proves documentals que els entrellacin, almenys entre Brunet i els autors anglesos, creiem que és demostrable una certa influència dels escriptors britànics sobre l'evolució ideològica del comentarista català, principalment en els temes que hem resseguit: concepció religiosa i manifestació de la pròpia devoció, actitud davant dels totalitarismes europeus i percepció i anàlisi del problema jueu.

A la llum dels comentaris mostrats durant tota la seva trajectòria, per tant, podem inserir Manuel Brunet dins un corrent de pensadors de caire nacionalista conservador, ultracatòlic i amb una certa ambigüïtat respecte els feixismes (del qual Brunet no és l'únic representant a Catalunya, ni molt menys, però sí un de ben específic) que es va expressar a través del periodisme arreu d'Europa durant la primera meitat del segle XX; i del qual hem examinat només els dos casos que ens permetien destriar amb més possibilitats d'èxit aquestes semblances: Action Française a França i G. K. Chesterton i Hilaire Belloc com a *outsiders* i representants d'un corrent alternatiu i únic dins el periodisme anglès.

3.3. UN VENCEDOR VENÇUT

3.3.1. L'exercici del periodisme en el complex escenari de postguerra: el refugi empordanès, la relació amb *Destino* i un expedient de depuració

Manuel Brunet va tornar a Catalunya el 3 de novembre de 1939 en qualitat de vencedor de la guerra. Malgrat tot, la prohibició d'escriure en català, l'existència de la censura i els processos de depuració de seguida el van fer adonar que aquesta condició era il·lusòria. Aquesta situació, afegida a la seva delicada situació econòmica –que el va obligar a instal·lar-se amb la dona i els fills a Castelló d'Empúries, a casa de la seva família política–, el va sumir en un profund abaltiment. A finals de 1939 i a principis de 1940, Manuel Brunet era un home completament derrotat, desconcertat, que no era capaç de fer-se el càrrec que encara que haguessin guanyat les dretes el seu catalanisme no només no es podria desenvolupar amb naturalitat, sinó que era rotundament prohibit. Fins i tot, com es desprèn d'una carta del doctor Jacint Vilardell, a través dels contactes teixits els mesos anteriors el periodista feia plans per retornar amb tota la seva família a Roma, ciutat que l'havia captivat durant el seu refugi:

Vaig ser a Roma i vaig veure a la Srta Carli, als Valenti i al vostre amic Vezzari. La Srta Carli s'interessa molt per vós, es considera la vostra padrina: treballa amb tota la bona voluntat per satisfer els vostres desitjos.

El Sr. Vezzari va ser, amb mi, molt amable, va dir-me que no veia molt difícil que poguéssiu trobar una situació a Roma. El nou ministre de la “Cultura popolare” S. E. Pavolini, és molt amic seu, també del Sr. Giorgi. [...] Em recomanà que us dirigíssiu al Sr. Giorgi també en nom d'ell per a començar de fer les primeres gestions. Ell hi posarà el restant. Crec que seria convenient que m'enviéssiu un “Curriculum vitae”, jo el faré arribar a mans del Sr. Vezzari. En ell heu de posar de relleu, naturalment, tot lo que fa referència a la vostra actuació respecte d'Itàlia.

[...] Ací us trobem molt a faltar. Les vetllades de l'Av. Du Kussal ens feien oblidar les hores tristes de la jornada. El centre continua però hi manca l'*élan* que vós hi donàveu.⁶⁰⁴

Aquests plans no es van concretar, i la família Brunet va continuar a Catalunya. Quasi dos anys després, el periodista continuava lamentant-se de la seva situació en una carta a Ramon d'Abadal i Calderó:

No he vingut més a Barcelona des de fa un any i mig, quan vaig venir a visitar-los. No cal dir que quan torni vindré a saludar-los. Però aquesta ciutat em fa horror.

M'han ofert d'anar a viure a Roma. Però m'he espantat. Si el guany hagués estat més important potser m'hauria decidit. Però seria massa poc el que podria enviar a la meva dona. Si la guerra s'acabés m'hi traslladaria amb tota la família segur de guanyar-m'hi la vida i de deixar-hi els

⁶⁰⁴ Carta de Jacint Vilardell a Manuel Brunet, 14.12.1939, Fons Manuel Brunet i Solà, UdG.

ossos. En aquest país –el nostre– tot i tothom m'ha enganyat, des del "manda más" fins al bisbe, o "el senyor bisbe", de la diòcesi.⁶⁰⁵

El fragment d'aquesta carta denota el mateix sentiment que el que es pot copsar en una de les notes personals que es conserven al fons de l'autor. Aquest document també trasmet amb força el sentiment d'abandó en veure esvaïdes les esperances de recuperar la seva antiga posició, i diu el següent: «Tot sembla que es conjuri per a demostrar que els pobres no tenen defensa en els partits de dreta».⁶⁰⁶

Manuel Brunet s'havia professionalitzat com a periodista en llengua catalana i, tot i que durant la seva joventut ja havia escrit en castellà, no volia cedir a haver de fer-ho per obligació. Malgrat això, finalment la necessitat va forçar allò que era inevitable. Tan sols era vàlid per a escriure, ho havia fet tota la seva vida, i si havia de mantenir la seva família només podria aconseguir-ho a través del rendiment de la seva ploma. Tal com va fer notar Joan Fuster, en el context de la postguerra, exercir de periodista significava haver de fer-ho en llengua castellana:

Als Països Catalans, l'ús del castellà pels literats catalans, quan es produeix, respon fonamentalment a motius econòmics. La col·laboració periodística necessàriament en aquest idioma, fa que Josep Pla, Carles Soldevila, Manuel Brunet, Josep M. de Sagarra, Joan Oliver i molts més s'hi resignin. Més estrany és que accedeixin al llibre amb una redacció originalment en castellà.⁶⁰⁷

Pilar Cabellos i Eulàlia Duran, en el seu article sobre la revista *Destino*, van expressar la mateixa opinió al respecte:

L'ús de l'espanyol per part dels escriptors catalans dels anys quaranta és més el producte d'una «traducció» del vehicle expressiu que no pas l'adopció d'una «llengua literària».⁶⁰⁸

Malgrat tot els condicionants, Manuel Brunet no va abandonar la seva adhesió a la llengua catalana. Aquesta havia estat prohibida d'una manera injusta, tan sols com una forma brutal de repressió contra Catalunya, i l'autor no podia estar d'acord amb aquesta mesura. Al contrari, algunes de les notes de reflexió personals de la postguerra que hem esmentat expressen una oposició frontal a la prohibició. És el cas, per exemple, de la que segueix, que ofereix un testimoni de primera mà de la incomoditat que sentia el

⁶⁰⁵ Carta de Manuel Brunet a Ramon d'Abadal i Calderó, 30.09.1941, Fons Manuel Brunet i Solà, UdG.

⁶⁰⁶ Manuel Brunet, [Notes personals], núm. 204, Fons Manuel Brunet i Solà, UdG.

⁶⁰⁷ Joan Fuster, *Literatura catalana contemporània*, op. cit., p. 291.

⁶⁰⁸ Pilar Cabellos i Mínguez i Eulàlia Pérez i Vallverdú, «*Destino. Política de unidad* (1939-1946). Tres aspectes de l'inici d'una transformació obligada», op. cit., p. 21.

mateix Brunet tant abans com després de la guerra. Els anys anteriors a 1936, s'havia vist privat d'una part de la seva llibertat degut als atacs contra l'Església. Després del febrer de 1939, els atacs eren contra la seva llengua:

Quan mana el Front Popular, es persegueix l'Església. Quan mana el feixisme, són perseguides les llengües regionals. Ni el Front Popular ni el feixisme són la pau, ni volen fer la pau.⁶⁰⁹

En una altra, va denunciar i reprovar la prohibició lingüística aplicada pel franquisme, i la va considerar una reminiscència dels mètodes repressius dels països feixistes de l'Eix. En la nota, el periodista va expressar de forma molt clara la seva repugnància envers les fórmules de govern totalitàries, i va assenyalar la incompatibilitat –segons el seu punt de vista– de la condició de catalanista i la de feixista:

Sense la germanofília i el feixisme no hi hauria hagut cap govern espanyol que s'atrevis a perseguir la llengua catalana i basca com s'ha fet des de l'alliberació.

Els antecedents d'Alemanya i Itàlia contra les minories nacionals han permès a Espanya una persecució sense precedents.

Segurament és per això que és tan rar a Catalunya trobar un catalanista germanòfil.⁶¹⁰

Gràcies al seu amic Ignasi Agustí, company de redacció a *La Veu de Catalunya* durant els anys trenta, Manuel Brunet va poder redreçar la seva carrera professional. Com hem vist anteriorment, Agustí va contractar l'autor del *Desembarc* per a la revista *Destino*:

Vino el desastre, la persecución y la guerra, Brunet y Solervicens se fueron a Italia, junto a Cambó. El año 1940 llamé a Brunet para que colaborase en *Destino*. Lo estuvo haciendo con el seudónimo de «Romano» hasta su muerte, en 1956. Tengo un libro de él dedicado de este modo: «A Ignasi Agustí, l'home que em va treure de les escombraries».⁶¹¹

Inicialment, la intenció d'Agustí era que Manuel Brunet es fes càrrec d'una secció molt semblant a la que tenia a *La Veu de Catalunya*, que es titularia precisament «Comentario». En una carta personal, li deia el següent:

Para evitar otras posibles interferencias y asegurar tu colaboración de modo metódico en *Destino* estoy pensando que podrías hacer en segunda página y para ir bien destacado, un comentario semanal al estilo y proporción de los que escribías en *La Veu* sobre el tema que cada semana te sugiera la actualidad. Este comentario podría ser verbigracia la sección que en *Candide* se titula «Doit-on le dire?» o algo así y sería conveniente que estuviera firmado con un pseudónimo de una sola palabra; ello para darle carácter y quitarle aspecto personal y hacerlo trascender a comentario

⁶⁰⁹ Manuel Brunet, [Notes personals], núm. 79, Fons Manuel Brunet i Solà, UdG.

⁶¹⁰ *Ibid.*, núm. 80.

⁶¹¹ Ignacio Agustí, *Ganas de hablar*, op. cit., p. 202.

casí oficioso de la publicació. Como asignación recibirías al mes 325 ptas. O sea que te saldría a unas 75 ptas. por comentario.⁶¹²

Notem, doncs, aquest intent per tornar a prendre contacte amb un públic lector ja conegut, la burgesia catalana conservadora de preguerra, a la qual s'havien d'oferir els referents necessaris per poder connectar en aquest nou escenari. No obstant això, aquella secció tan sols va durar quatre números. Com hem dit al repàs de la segona guerra mundial, a partir del número 153 de *Destino* (22 de juny de 1940), degut a la seva experiència en l'anàlisi del tema, Manuel Brunet va passar a encarregar-se de la secció de política internacional «El mundo y la política». El periodista ja no abandonaria aquesta col·laboració fins a la seva mort, el 5 de gener de 1956, perquè al cap de pocs mesos d'aparèixer ja s'havia convertit en imprescindible, tal com li revelava Agustí en una nova carta de 1940:

Tú me dices que yo soy tu padre, pues yo te diré que tú eres el mío porque la sección que se ha hecho indispensable en *Destino* es la de Romano.⁶¹³

Tal com va afirmar Llorenç Gomis, quan Josep Vergés va prendre el comandament de la revista, va continuar pensant que Manuel Brunet n'era una peça clau:

A més de Pla, Vergés estava orgullós d'altres columnes del seu fòrum: Manuel Brunet, que firmava amb el pseudònim de «Romano» els seus comentaris polítics setmanals n'era un. Brunet feia també una secció, quinzenal i amb el seu nom, que com el títol –Ciudad de Dios– indica, era religiosa.⁶¹⁴

No obstant això, no hem de creure que escriure a *Destino* fos una feina senzilla. Degut a l'amplitud de la secció, cada setmana havia de redactar aproximadament tres articles llargs per omplir-la, a banda que tenia molts problemes per aconseguir informació. A més, els textos havien d'ésser en castellà. Arran d'uns elogis que li va dedicar en una carta privada Joan Llongueras, Manuel Brunet va respondre-li en una altra carta de la següent manera:

Faig el que puc, com abans, i dic el que puc. Us heu de fer càrrec, és clar, de les dificultats del mitjà d'expressió. He hagut de fer un esforç enorme i m'adono de la mediocritat del resultat. Però,

⁶¹² Carta d'Ignasi Agustí a Manuel Brunet, 06.05.1940, Fons Manuel Brunet i Solà, UdG.

⁶¹³ Carta d'Ignasi Agustí a Manuel Brunet, 06.11.1940, Fons Manuel Brunet i Solà, UdG.

⁶¹⁴ Llorenç Gomis, *De memòria, op cit.*, p. 239. Cal indicar que Manuel Brunet va començar a escriure esporàdicament articles a la secció «Ciudad de Dios» a partir de 1948, però no se'n va fer càrrec de forma estable fins a partir dels anys cinquanta, després de la mort d'Esteve Miquela, que era qui tenia assignada la secció fins aquell moment.

gràcies a Déu, la cosa va durant. N'he de donar també gràcies a l'Ignasi Agustí. És la única persona que m'ha ajudat. Sense ell, jo hauria de demanar caritat. Ho he perdut tot. He perdut el poc que tenia, el meu pis i l'ofici. Del meu pis no en va quedar res, ni un llençol, ni un llibre. I encara dec les sis mil pessetes del pas a la frontera durant l'època roja. Actualment sóc un refugiament a casa la meva sogra. Però si un dia ella es morís –i consti que es troba a la darrera fase d'una feridura– no sé pas què seria de la meva dona, dels meus fills i de mi, perquè no tenim casa ni mobles. Perquè no tinc casa, fa dos anys que no he estat a Barcelona.⁶¹⁵

El testimoni és totalment revelador de la precària situació en què vivien el periodista i la seva família. Estaven totalment abatuts, resignats a la seva sort –que imaginaven molt negra– i conscients que haurien de passar una època d'estretors per poder tirar endavant.

D'altra banda, l'abril del mateix any 1942, el periodista va ésser objecte d'un procés de depuració per poder continuar exercint com a periodista, amb la qual cosa l'autor va veure qüestionada per part de les autoritats del règim la seva condició de vencedor de la guerra. La depuració podia vetar-li l'exercici del seu ofici, i per tant a l'única font d'ingressos en aquell moment, a més de posar-lo en situació complicada davant els responsables de la supervisió dels periodistes i de les publicacions del moment.

Entre la documentació del Registro Oficial de Periodistas que es conserva a l'Archivo General de la Administración del Estado ubicat a Alcalá de Henares, hi consta efectivament la fitxa de Manuel Brunet,⁶¹⁶ així com la d'altres col·laboradors del grup de *Destino* també afectats pel mateix procés de depuració endegat per les autoritats franquistes l'abril de 1942. L'expedient de Manuel Brunet consisteix en una carpeta amb poca documentació, però al mateix temps de gran rellevància, que d'una banda conté els informes de 1942 i, de l'altra, la documentació relativa a l'expedició del carnet de periodista actiu núm. 250 com a «Colaborador Nacional de Prensa» l'11 de juny de 1952, incloent-hi a més el carnet físic que suposem que mai es va arribar a enviar.

La qüestió que ens interessa ara, però, és la informació corresponent a 1942. Enmig d'una onada de depuracions de periodistes catalans, el 9 d'abril el delegat nacional de premsa va sol·licitar al delegat de l'Estat per a la recuperació de documents de l'Archivo de Salamanca, al cap superior de la policia de Barcelona i al «camarada-jefe» del Servicio de Información e Investigación de F.E.T. y de las J.O.N.S. també de Barcelona «cuantos informes políticos y sociales posea o pueda obtener esa Jefatura

⁶¹⁵ Carta de Manuel Brunet a Joan Llongueras, 25.03.1942, Fons Joan Llongueras i Badia, BNC.

⁶¹⁶ Registro Oficial de Periodistas, expediente de Manuel Brunet i Solà, núm. 2533, caixa 52/13926, ID. (09) 009.001.002.

sobre Manuel Brunet, colaborador habitual de la revista de esa capital *Destino*, y sometido a depuración por el Registro Oficial de Periodistas». La respuesta del primer, datada del 17 del mateix mes, va ésser que el periodista «no tiene antecedentes masónicos en los Archivos de esta Delegación en la documentación clasificada hasta la fecha». Com que la resta de respostes es devia demorar, es va tornar a fer una nova petició en el mateix sentit des de la Delegación Nacional de Prensa, ara datada el 9 de setembre de 1942. A aquesta nova petició, des de Salamanca es va contestar en el mateix sentit. No hi ha documents que testifiquin una resposta per part de la policia, segurament perquè Brunet no tenia antecedents, però sí que va aparèixer finalment l'informe procedent dels serveis d'informació de la delegació de Falange a Barcelona, amb data de 23 d'octubre de 1942. Es tracta d'un text breu però molt revelador, escrit amb tota seguretat per un amic de Manuel Brunet, però no per ell mateix. L'informe no està signat per l'autor del text, sinó pel Jefe de la Vicesecretaría, José M. Gómez Moreno, un càrrec que signava tots els informes però que la contrastació dels expedients de periodistes diferents revela que no n'era mai l'autor. En tot cas, transcrivim a continuació la totalitat de l'informe, perquè creiem que és revelador de l'opinió que va arribar de Manuel Brunet als cercles falangistes oficials centrals; i és el testimoni de la necessitat del redactor de l'informe de "maquillar" una mica la trajectòria de Manuel Brunet per evitar-li problemes, donada la seva condició d'"element" catalanista sospitós:

Delegación Nacional de Información e Investigación
Departamento de Información

INFORME DE: MANUEL BRUNED SOLA, de
50 años, casado, periodista colaborador político
de *Destino*, natural de Vich (Barcelona) y vecino
de Castellón de Ampurias (Gerona)

En el año 1931 el informado militó en el Partido Catalanista de Acción Catalana Republicana, siendo Director de la Revista de arte y política llamada *Mirador*. Colaboraba también en dicha fecha en el periódico *La Publicitat*, órgano de aquel partido, del cual era elemento destacado, llegando a ser redactor-jefe del mencionado periódico, donde publicaba un comentario diario. En la citada revista de arte, publicaba únicamente artículos desprovistos de matiz políticos.

En 1934, denunció desde dicho periódico el escandaloso asunto denominado Bloch por el judío que lo originó y en el cual se veían complicados ciertos personajes políticos, entre los que se hallaba el nefasto Companys. Debido a esta denuncia que enteró al público de dicho asunto, fue destituido del cargo que ocupaba en ambas publicaciones, siendo agredido por los escamots.

A partir de este momento (1934) su tendencia política [presenta] una sensible trayectoria, y milita en la Lliga, dándose de baja de Acción Catalana y pasando a escribir en el periódico *La Veu de Catalunya*, con evidente catolicismo, así como un acercamiento a los principios españolistas.

Hallábase en Barcelona al iniciarse el Glorioso Alzamiento, no interviniendo en ningún momento contra el mismo. Estuvo escondido dos meses en esta ciudad siendo desvalijado su domicilio por los rojos, ofreciendo estos premios por su captura, por considerarle fascista.

Consiguí pasar a Francia, residiendo unos meses en París, donde colaboró activamente en el *Boletín de Información*⁶¹⁷ que publicaban las Autoridades Nacionalistas Españolas y que se enviaba a toda la prensa francesa. A fines de 1936 pasó a Italia, requerido también por los Centros Oficiales y, a partir de este momento hasta la terminación de la guerra en España, colaboró activamente en Radio Verdad, del Ministerio de Propaganda Italiano, siendo el informado quien redactaba el artículo diario de fondo, que era retransmitido por dicha emisora.

Es Caballero de la Corona de Italia, desde 1934. Al terminarse nuestra Cruzada, regresó a España residiendo desde entonces en Castellón de Ampurias y colaboró activamente en la revista *Destino*, donde firma con el seudónimo “Romano”.

Si bien es cierto que el informado fue elemento catalanista, los artículos que en 1933 a 1934 publicó en la citada *Veu de Catalunya*, demostrando su ferviente catolicismo y su abdicación de errores anteriores.

Se trata de persona de clara inteligencia e indudable valor. Muy bien conceptualizado.

Madrid, 23 de octubre de 1942

Com es pot comprovar, l'informe contenia algunes imprecisions i errors cronològics, per exemple la data de l'afer Bloch o la durada del període de Manuel Brunet a *La Veu*, però és un intent clar de “maquillar” alguns aspectes de la trajectòria professional del periodista, de minimitzar el seu caràcter catalanista i d'elogiar les seves virtuts professionals. Fins i tot, s'arriba a tergiversar la veritat en l'afirmació sobre «l'acercamiento a principios españolistas» durant la seva etapa a *La Veu*. La nostra hipòtesi és que l'informant, bon coneixedor i amic del periodista, devia sol·licitar a

⁶¹⁷ El *Boletín de Información Española* era un butlletí diari que publicava l'Oficina de Propaganda i Premsa de París, en castellà des del 26 de febrer de 1937 i també en francès a partir del 10 de març d'aquell any. L'Oficina era dirigida per Joan Estelrich i finançada per Francesc Cambó i Joan Llonch, i el *Boletín* tenia la missió de fer propaganda del nou règim espanyol entre l'opinió pública francesa. Tal com va indicar Antonio Moreno Cantano, «El contenido de los boletines estaba basado en la información extranjera y de la zona republicana que pudiera servir a los periódicos de la «zona nacional». [...] Este boletín se constituyó en una privilegiada tribuna desde la que los hombres de la Lliga podían arremeter con dureza contra las autoridades republicanas pues, [...] una de sus finalidades era «desvirtuar las propagandas de los marxistas» (Antonio Moreno Cantano, «Delegaciones y oficinas de prensa españolas en el extranjero durante el primer franquismo: el caso francés (1936-1942)», *Studia histórica: historia contemporánea*, núm. 25, 2007, p. 279). Uns mesos després, la mateixa oficina d'informació va començar a publicar *Occident*, revista dirigida per Joan Estelrich. És clar, doncs, que durant la seva breu estada a París durant la fugida, Manuel Brunet va publicar cròniques al *Boletín de Información Española*.

Manuel Brunet algunes dades personals, i després les devia disposar en l'informe de la manera més convenient, juntament amb altres aportacions de collita pròpia.

El tancament de l'informe, tanmateix, permet corroborar que el catalanisme de Manuel Brunet el convertia en un professional sospitós per als dirigents del nou règim. El fet que l'autor fos objecte de depuració política és molt destacable, més tenint en compte especialment la seva actuació els anys anteriors a 1939 pel que fa a l'oposició a la República i el suport a l'alçament militar. Sentir-se en el punt de mira pel seu passat catalanista –que ell mantindria en privat–, amb tota seguretat devia angoixar el periodista, i devia ésser un factor més a l'hora de desenganyar-se de les possibilitats de sentir-se còmode amb el règim franquista. Després d'ésser perseguit pels rojos, es trobava vigilat pels falangistes, amb els quals no sintonitzava, i segurament per això la seva sensació de derrota va ésser encara més acusada. D'altra banda, el fet de veure perillar en el nou context la seva condició de periodista, que era l'ofici que havia exercit durant tota la seva trajectòria professional i la que li permetia obtenir uns ingressos per mantenir la seva família, devia sumir Brunet en el desànim i devia portar-lo al desencant davant la situació del moment.

Per continuar el retrat del personatge durant aquells anys, ens hem de remetre a la correspondència entre Manuel Brunet i Joan Llongueras. A partir de la carta que hem citat anteriorment, es va iniciar una relació epistolar entre el periodista i el músic i poeta –coneguts des de l'època de *La Veu*–, que ens ha permès reconstruir la faceta privada del perfil biogràfic i professional de Manuel Brunet en els primers anys de postguerra. Gràcies a les cartes de l'arxiu de Joan Llongueras i Badia conservades a la Biblioteca de Catalunya, podem saber avui de primera mà els sentiments de l'autor en els anys més difícils de la seva vida i trajectòria professional. Malgrat la misèria, però, el periodista intentava no perdre el bon humor per no enfonsar-se en la desolació. En una carta del 22 de juny de 1942, li deia:

Veureu, jo, malgrat les restriccions i que l'arròs en aquest país es fa introbable, ni a preus d'estraperlo, que les inundacions d'abril se'ns n'emportaren patates, faves i pèsols i que hem de menjar plats de ceba, bledes de camp i bunyols de fonoll, mantinc heroicament el meu pes de 83 quilos, gràcies a Déu. I si veiés rebaixar-se la meva panxota m'espantaria.

Poc a poc, la situació de Manuel Brunet es va anar estabilitzant. A *Destino*, la seva col·laboració era ferma tot i que mal pagada, i li garantia una quantitat mínima fixa mensual. Com hem vist en l'estudi de *Pàgines de la Vida de Jesucrist*, a principis de

1942 va poder comptar amb els ingressos procedents de la redacció d'aquest volum. El sobresou, afegit a altres feines puntuals que li aconseguia Carles Sentís i que veurem al capítol següent, van permetre a Manuel Brunet imaginar un futur professional esperançador. Es va adaptar gradualment a la nova situació, tot intentant millorar les seves condicions de vida. En aquest aspecte, el trasllat a un pis del carrer Sant Pau de Figueres va significar un punt d'inflexió en aquesta etapa. En una nova carta a Llongueras, aquesta vegada de 25 d'agost de 1942, explicava el següent:

Estic de tràfec. Ens traslladem a Figueres. Deixaré doncs d'ésser un refugiat. [...] El meu cunyat no sé si es casa o què, el cert és que vol venir i, naturalment, la casa és seva. La seva mare, ferida des de fa 15 anys, ens volia ací, on la meva dona li presta serveis que només pot fer una filla. [...] Que es casi i vingui és molt just, però com que és el veritable tipus de l'hereu escampa, serà millor desaparèixer. Per altra part, encara que la seva mare s'hi oposi, com que ella ja no afina gaire, val més fer lloc. Fins ara ha viscut a Barcelona i es veu que vol tornar. [...] Desgraciadament és una mica descargolat. Vol posar mà a les finques vivint encara sa mare, però no vol pagar cap dot, ni part de dot. Alabat sia Déu! Amb gran sentiment de la meva sogra ens en anem. [...] Amb l'anada a Figueres no hi perdrem pas res. A la casa, encara que grossa, no hi ha diners ni menjar. Ho hem de comprar tot, fins les patates. En realitat només hi ha blat i gràcies a Déu i a la meva sogra ens endurem la nostra part de farina a Figueres. Per altra part ací sempre hem pagat la nostra part de tot el que s'ha de comprar.

A continuació, Manuel Brunet expressava amb il·lusió els detalls de la seva nova vida a Figueres, on deixaria enrere l'aïllament en què es trobava. Aquest fet era molt important per al periodista, perquè a través del contacte amb amics podria accedir a nova informació o punts de vista. A la capital altempordanesa, va començar a freqüentar la tertúlia del Casino Sport, on també podia consultar els diaris i revistes per nodrir-se de materials per als seus articles. Així, doncs, tot i que el pis potser era una mica car, Manuel Brunet només hi veia avantatges:

A Figueres estarem millor. Penseu que ací estic a vegades molts dies sense parlar amb ningú i això arriba que fa mal. No sé com no m'he tornat boig. [...] A Figueres hi tinc més amics. Un altre avantatge: hauré resolt, em penso, el problema del fred. En aquesta casa de Castelló, malgrat ésser immensa i com un palau de poble, la única habitació de què podia disposar com a escriptori és una *mezzanine*. No hi fa calor ni a l'estiu. [...] El pis de Figueres és molt assolellat i amb pocs diners l'escalfaré. La diferència estarà en què hauré de pagar casa i llum. La casa, el pis, 35 \$ [duros]. És l'únic que he trobat i encara és tan petit que només hi ha quatre habitacions, de les quals una em farà de despatx. Apunteu l'adreça: *Cervantes, 32, 1r*. Hi seré cap a primers d'octubre. El pis és petit, però nou, l'estrenem, i molt bonic, fet d'arquitecte. N'havia trobat un altre de dues

habitacions tan petites que el llit de matrimoni tocava a les parets laterals i calia pujar-hi de peus valent-se d'una cadira. No se'm culpi doncs d'haver llogat un pis tan car.

El comentari amb tot luxe de detalls de la fesomia del nou pis ens permet també conèixer les diferències amb el seu pis de Barcelona. En les paraules de Brunet, la nostàlgia dels temps anteriors a la guerra civil és inevitablement present:

La tragèdia ha estat moblar-lo. La meva dona i la meva cunyada havien heretat uns mobles. Se'ls han partit. Són vells i sense estil. Quina diferència d'aquell pis que jo tenia a Barcelona! [...] Aquell pis que teníem a Barcelona, fet de mica en mica, tan ple d'objectes d'art... Però Déu ens el va donar i Déu ens el va prendre. Crec que abans de la guerra vaig fer la meva obligació, i encara faria igual. És clar que tot el que vaig guanyar a *La Veu* no paga els disgustos, però què hi farem! El que em fa anar malament és haver perdut tots els llibres. En tinc tan pocs! Tinc els que vaig portar d'Itàlia i Suïssa, instruments per a la *Vida de Jesús*. Només vaig salvar una cosa: una Mare de Déu gòtica francesa, del segle XIII, de bronze, d'un pam d'alçada. Mossèn Gudiol deia que era un objecte impressionant i la va valorar en cinc mil dòlars. El 19 de juliol la vaig traspasar a un amic que va venir a casa. És doncs una Mare de Déu trobada. [...] És tan bona com l'escultura d'Amiens o de Chartres –deia Mn. Gudiol– i jo que, modèstia a part, hi entenc, perquè sóc fill d'un escultor i m'he passat 16 anys al Museu de Vic, trobo que tenia raó. [...] Tot això vol dir que gràcies a Déu, a vós, al nostre Amic, tornaré a ésser independent. La moral de la meva dona hi guanyarà molt. Ella no ha patit la pèrdua del pis. El menjador [...] s'assemblarà al que tenia també dibuixat meu amb mobles –bufet i taula– estil caixa de núvia del XVIII modernitzat.

Tot i la inseguretats econòmica que generaven les noves despeses, Manuel Brunet valorava la tranquil·litat i confort que tindria a partir de llavors per poder treballar, conscient que d'aquesta manera podria treure un millor rendiment de la seva ploma i d'aquesta manera ampliar els ingressos:

Serem al pis cap a l'1 d'octubre i estarà arreglat completament per Tots Sants. Tant la meva dona com jo us hi esperem. Al despatx hi poso un sofà turc grandios per si ve algun amic. Espero sincerament que hi vindreu. Contra la fam hem comprat 100 quilos de mel i hem confitat 17 quilos de verat. A més, la meva dona fa formatges, però a Figueres la llet és més cara. Castelló és país de llet i molt bona gràcies a haver-hi tanta herba de closa. Allà treballaré millor. Tindré sol i llum i si, com ara, gràcies a Déu, tenim salut, treballaré més tranquil.

Malgrat la il·lusió del trasllat, Manuel Brunet encara vivia una situació incòmoda. Sabia que la família havia de vigilar les despeses si volia tirar endavant, i per tant calia establir les prioritats i només gastar en allò realment necessari. Com explicava el 21 de setembre

del mateix 1942, aquest fet provocava, per exemple, que hagués de patir escassetat de tabac, per a ell un complement bàsic per a l'escriptura:

La vida m'espanta. Ara que són de paper, els duros volen. I consti que no gasto res. No conec ni l'olor del cafè, que és la meva passió, i fumo herbes i burilles d'herbes, perquè ací no donen quasi mai tabac: dues quartilles d'"Ideal" cada mes. Quins temps més negres vivim! Gràcies a Déu la mainada té molta gana i això va contra el consum de cafè i tabac. Em passo el dia tancat en aquest catau, sense sol i sense tabac. Almenys al pis de Figueres hi fa sol.

Ja instal·lat a Figueres, va començar a veure més clar el futur. Poc a poc s'allunyaven els núvols negres de desesperació i aconseguia veure la llum d'uns temps que es presentaven esperançadors. El tomb de la seva situació, segons el periodista, havia estat possible gràcies a la caritat desinteressada d'uns quants amics. Aquest sentiment tenia el seu origen en la religiositat i la bondat espiritual i li reafirmava les creences cristianes catòliques, tal com explicava en una nova carta, de 21 de març de 1943:

Què seríem tots nosaltres sense l'oli de la caritat? M'he vist abandonat pels amics polítics, sense pis, sense mobles, ni llibres, ni roba, sense ofici i amb un veto que m'impedia escriure. Però també he trobat qui m'ha donat la mà: primer l'Ignasi Agustí, portant-me a *Destino*, després Vós, després el nostre Amic i he començat a reconstruir la casa. I gràcies a Déu tota la meva família s'ha salvat.

Manuel Brunet fins i tot va recuperar la idea antiga d'un trasllat a Roma per exercir-hi de periodista, aquesta vegada per a *La Vanguardia*. Havia demanat a Ignasi Agustí, corresponsal del diari a Suïssa, que l'ajudés a gestionar l'assumpte amb el propietari, el comte de Godó. Segurament la seva intenció era conjugar les col·laboracions a *Destino* i *La Vanguardia*. D'aquesta manera, faria realitat el vell somni d'establir-se a Roma amb la seva família i amb una feina que li permetés viure-hi sense estretors i amb l'estabilitat econòmica assegurada. La carta d'Ignasi Agustí sobre aquest tema feia pressuposar que no hi hauria problemes perquè la seva idea es fes realitat:

Vaig parlar amb en Godó d'això de Roma que t'interessava. Ell t'ha llegit, et considera molt i està d'acord en fer-ho quan a tu t'interessi, sempre i quan l'actual corresponsal estigui de retorn –cosa que crec que ha de succeir o està en projecte per aviat. En Godó estaria aleshores molt content de que tu ocupessis el lloc. Confidencialment et puc dir que li pots demanar un mínim de sis o set mil pessetes mensuals.⁶¹⁸

Malgrat tot, aquest intent va ésser de nou frustrat. No tenim cap document ni informació que confirmi una estada a Roma, sinó tot el contrari; i tampoc tenim cap testimoni que

⁶¹⁸ Carta d'Ignasi Agustí a Manuel Brunet, 01.10.1943, Fons Manuel Brunet i Solà, UdG.

expliqui les causes que van impedir que la col·laboració es dugués a terme. En qualsevol cas, l'autor va continuar a Figueres, refent la seva vida i recuperant el prestigi professional que havia tingut abans de la guerra espanyola.

Tot i que els anys de penúries ja començaven a quedar enrere, quan havia de comentar per a *Destino* llibres que tractaven el tema de la guerra civil, Manuel Brunet no podia contenir l'emoció i el dolor:

Nos falta serenidad para hablar de esta clase de libros. Un terror invencible nos impide todavía decidimos a visitar la catedral de Vich, testigo de nuestro bautismo, o a entrar en la basílica barcelonesa de Santa María del Mar. Todos, durante la guerra, hicimos el aprendizaje de la muerte, aprendimos a morir y a perderlo todo. Unos amigos nos fueron arrebatados por la muerte. A otros, sencillamente los hemos borrado del mapa. Con otros es imposible contar porque viven en una infalible serenidad, tan olímpicamente deshumanizada que no tolera el ruido molesto del latido del corazón humano. En esas condiciones se comprenderá que nos falte comedimiento para tratar a fondo temas tan dolorosos. Vivimos con la condición de no volver la vista atrás y dando constantemente gracias a Dios por habernos permitido figurar en el lote de los asesinables.

En el terrible juego de caínes y abeles a que puede entregarse una ciudad, es siempre más comfortable la posición de los abeles. Claro que un lustro más tarde, cinco lustros más tarde, todavía nos será [im]posible olvidar que mientras los abeles llenaban los cementerios, los caínes de cuello y puños hacían el fantoche desempeñando cargos de relumbrón. [...] Los supervivientes de los abeles continuamente deberíamos dar gracias a Dios por habernos librado de figurar en esas sangrientas mascaradas políticas –y culturales!– en las que tantos hombres han dejado algo más que su triste efigie.⁶¹⁹

En aquells anys, el desenllaç de la guerra mundial i les seves conseqüències també inquietaven l'autor. Tal com va indicar Francesc Vilanova, la resistència antifranquista havia aconseguit organitzar-se mínimament a l'exili i això podia comportar canvis a Espanya. Aquesta possibilitat preocupava el grup de *Destino*, que es trobava amenaçat de represàlies pels membres de l'exili exterior:

A mesura [...] que la guerra mundial començava a fer el tomb i, sobretot, després de l'alliberament de França, l'espectre de la República i els seus homes –fossin republicans, socialistes, comunistes o anarquistes– es va fer més present, més visible, primer com una possibilitat, com una sorpresa perquè l'espectre havia sobreviscut a la derrota del 1939 i a travessia del desert de la Segona Guerra Mundial.⁶²⁰

⁶¹⁹ Romano, «Libros de dolor», *Destino*, núm. 314, 24.07.1943, p. 5.

⁶²⁰ Francesc Vilanova i Vila-Abadal, *La burguesia sense ànima*. Barcelona, Empúries, 2010, p. 231.

Aquestes preocupacions sumien el periodista en el pessimisme, i això donava un caire apocalíptic als seus presagis:

La guerra em té molt amoïnat. Tinc por que això prendrà un caràcter de Judici Final. Però em sembla que això s'acaba. Les notícies de Franco que es poden flairar des d'ací són catastròfiques. Déu faci que sigui curt.⁶²¹

Quatre anys més tard, i quan ja havia passat tot, en una nova carta a Joan Llongueras Manuel Brunet ja no es lamentava de la pròpia situació personal, sinó de la col·lectiva. Segons el periodista, el país –els catalans– estava dividit per tensions internes infructuoses, que no feien sinó entorpir les relacions entre la intel·lectualitat catalana de l'interior i, en definitiva, complicar una possible recuperació futura del país. L'autor assenyalava la necessitat de l'aparició d'un nou líder per al país, amb prou cintura per saber aixopugar en el seu si tendències aparentment enfrontades. L'opinió de Manuel Brunet era molt clara: la normalitat a Catalunya havia de retornar amb dos principis bàsics, el catalanisme (conservador) i el catolicisme, pels quals exclouia explícitament l'exili exterior i adoptava clarament la referència del bisbe Torras i Bages:

El més trist del nostre país és la manca de solidaritat. Només existeix la solidaritat dels diners. No ens uneix ni el catalanisme, ni el catolicisme. Ens falta un Pare espiritual, un abat general de tot Catalunya, una mena de bisbe Torras. Hem arribat a un temps en què és pecat ésser pobre.⁶²²

Acabada la guerra, Manuel Brunet figurava en els rengles dels vencedors. La realitat, però, era més complicada. El seu passat catalanista i el fet de no haver passat a la zona “nacional” durant la guerra el convertien en un element “sospitós” en el nou escenari franquista-falangista, i ell se sentia completament vençut. Gràcies a la “caritat” d'uns amics que per al règim eren “de confiança”, va poder recuperar el seu ofici de periodista, l'únic que sabia exercir. No va voler, però, recuperar la seva antiga posició ni fer-se un nom en la nova societat, sabia perfectament que els entorns falangistes no eren els seus i per tant hi volia tenir tractes. Per això intentava no desplaçar-se a Barcelona, i passava llargues temporades sense ni acostar-s'hi, fent-ho només quan era estrictament necessari. Manuel Brunet es va recloure en si mateix, buscant la pau interior en la seva espiritualitat i intentant deixar enrere unes experiències que l'havien marcat profundament. Refugiat a l'Empordà, superant penúries i estretors, finalment va aconseguir sortir endavant.

⁶²¹ Carta de Manuel Brunet a Joan Llongueras, 22.06.1944, Fons Joan Llongueras i Badia, BNC.

⁶²² Carta de Manuel Brunet a Joan Llongueras, 23.06.1948, Fons Joan Llongueras i Badia, BNC.

3.3.2. «L'arcàngel» Carles Sentís

Hem assenyalat el desconcert que va apoderar-se de Manuel Brunet durant els primers anys del franquisme, i la forma com va anar superant la seva delicada situació professional i econòmica gràcies a l'ajuda d'Ignasi Agustí. Malgrat tot, un antic deixeble, el periodista Carles Sentís, també el va ajudar a trobar un lloc dins el món cultural de postguerra. Gràcies a la correspondència entre els dos personatges, es pot reconstruir la història d'una amistat marcada sobretot per la distància, una relació que va proporcionar a Brunet alguns treballs i col·laboracions en publicacions de la postguerra, concretament en el diari *Arriba*, la revista *Vértice* i l'agència de notícies argentina Prens Mundial.

La relació epistolar entre els dos personatges, de la qual hem pogut observar algun exemple en capítols anteriors, va ésser molt fructífera, i hem pogut recuperar un bon nombre de cartes creuades entre els dos periodistes, que es troben al Fons Manuel Brunet i Solà de la Universitat de Girona i al Fons Carles Sentís de l'Arxiu Montserrat Tarradellas i Macià ubicat a Poblet. En aquest capítol, per tant, cedirem en bona part la veu als dos periodistes, per copsar els trets més importants de la seva amistat i observar, també, que els dos autors en aquells moments es trobaven en posicions ben allunyades: Manuel Brunet estava derrotat i vivia una situació personal i professional molt delicada, mentre que Carles Sentís gaudia de gran prestigi i prosperitat en els cercles propers al poder.

El primer document, que es troba a Poblet, és de 30 de setembre de 1941, un moment en el qual el periodista vigatà estava desesperat per la seva situació. Tot i no esmentar-ho amb exactitud, es desprèn de les seves paraules que Sentís li havia aconseguit algun tipus de feina:

Querido amigo Sentís. Supongo que esta carta te hallará ya en Madrid. En cuanto cambies de dirección te ruego me lo avises.

Piensa que caíste como el arcángel San Rafael en casa de Tobías. Ya ves que te reservo el papel de arcángel. Espero, creo, que lo serás para mí. Tú y Agustí habéis sido mi Providencia. No me olvides. Me dijiste que era seguro. Ya me darás instrucciones cuando llegue la hora. Pero te lo ruego, no me olvides. Acepta mi carta como un SOS.

Te abraza y te envía recuerdos de mi mujer y familia tu affmo.

Manuel Brunet

Com es pot observar, en aquells moments Manuel Brunet estava enfonsat. A mesura que passaven els mesos, però, les gestions de Carles Sentís fructificaven, i podia anar passant encàrrecs al seu amic i mestre. D'una carta de 29 de gener de 1942, també conservada a l'arxiu Tarradellas, es desprèn que Brunet ja havia enviat algun article per a l'agència Prensa Mundial, una feina que li garantiria uns ingressos extra que li eren molt necessaris. També se n'extreu que el reporter li havia encarregat un article per a la revista *Vértice*. Del 2 de febrer de 1942, es conserva a l'arxiu de Poblet la següent carta esperançada de l'autor del *Desembarc*:

Per fi no puc més. T'he d'escriure en català, tal com et parlaria *tête a tête*. Si algun censor obre la carta que sigui benèvol, com desitjo per a ell en aquest món i en l'altre.

La teva carta i els teus 50\$ [duros] m'han fet un bé enorme i potser encara més a la meva dona. Ja m'imagino que et dono mal temps, però imagina tu el bé que em fas. L'Ignasi Agustí a part, tothom m'havia abandonat. [...] Tu em podries salvar. El meu cas, ja vaig dir-t'ho, és un problema d'uns 150\$ [duros] més cada mes. Tu t'hi veus amb cor? [...] Si jo fes uns quants diners més per la via Sentís me'n podria anar a viure a Girona, des d'on vigilaria els escassos interessos de la meva dona que en pams de terra fan molt bon efecte, però rendeixen insuficient substància.

[...] T'ho explico tot com si em confessés. Ja veus doncs quina bona obra pots fer. Encara ara des d'ací n'he pogudes fer de tota mena. Hi ha qui em deu la vida, i hi ha qui em deu el pa. Però jo necessito d'un altre, d'un amic o d'uns amics, de l'Agustí i de tu. No se sap res més d'aquella agència americana? Quan hagi de tornar a escriure, espero que aviat, m'hauràs de donar instruccions. No sé quines repercussions pot tenir sobre aquesta organització la Conferència de Rio Janeiro. Em fa l'efecte que no gaire bones.

He fet ja l'article per a *Vértice* però el vull deixar dormir 24 hores. Creient que ja no et trobaré a Madrid l'enviaré al director, que ja m'ha escrit. Novament moltes gràcies. Tinc d'aquesta revista el número de Nadal, però no diu cada quan surt. Suposo que cada mes. Una mica massa poc. No sé si tindrè temps de fer posar l'article a màquina, però ja faré bona lletra.

El teu article sobre la dispersió dels literats francesos és molt bo. És d'aquella mena d'articles que m'agraden a mi, plens de notícies i d'intenció. [...] Però, tanmateix, que gent com jo hàgim hagut de passar per uns vençuts fa un xic estrany. Això potser és molt espanyol, però la suma d'aquestes coses porta cua. Jo tinc molta por. Segons com tombi la guerra pot haver-hi a Europa un *chambardement* que faci feredat. A Rússia esclafen la potència militar comunista, però no el comunisme que ho infecta tot. Jo me n'adono des d'ací. En una paraula: els rojos em fan molta por i en trobo molts, i molts d'ells estan col·locats en llocs de comandament. Ens convindria una mica de paternalisme, però amb mà forta i un criteri diferent en la selecció d'homes que ocupen llocs aparentment secundaris i que fan molt de mal. A nosaltres només ens pot salvar l'exèrcit i que a l'hora de la veritat l'exèrcit aguanti, cosa infal·lible si els ciutadans l'aguanten. No crec en res més. Després Déu hi darà.

En la carta següent que hem recuperat, corresponent al 27 d'abril de 1942 i conservada a la Universitat de Girona, Carles Sentís no va contestar a aquestes al·lusions al comunisme, sinó que, des de Madrid, va manifestar el seu desig de tornar aviat a Barcelona. Segons sembla, la censura a Madrid era molt dura, i el món de la premsa escrita passava una època difícil:

Per ací la troca va donant voltes. Sempre pot estar millor ahir que demà. La premsa en mans lamentables. La censura d'ací impossible. *Roba da pazzi*. Només de tant en tant traspasses les *alambrades* amb alguna cosa que no sigui un lloc comú. T'adjunto els dos últims que acabo de publicar a *Ya*. Ja em diràs què, "estil", etc. M'agradaria un judici "*comme il faut*".

Segons manifestava Carles Sentís, li interessava molt l'opinió professional de Manuel Brunet sobre els seus articles. Amb això volia indicar que continuava considerant-lo el seu mestre, en tant que havia estat Brunet qui els anys vint havia donat la confiança necessària a Sentís perquè es decidís a escriure. Si avancem en la seqüència de cartes creuades entre els dos autors, veurem que en una carta posterior datada l'1 de maig de 1942, Brunet agraià a Sentís la consolidació de la col·laboració a *Prensa Mundial*, que li feia albirar alguna esperança de poder sobreviure a través del periodisme. Malgrat això, el to desesperat i, sobretot, terroritzat davant la realitat de la postguerra, encara es mantenia:

Et vaig enviar una carta amb un article certificada. Si no t'agrada m'ho pots dir francament. Pensa que encara espero, com m'has promès, que em donaràs instruccions i *inclús* temes. Pensa també que sabent que els articles han d'anar a Amèrica he de triar temes que no envelleixin fàcilment. A més no sé quins temes.

No sé en quina carta et vaig enviar també el rebut per a *Vértice*. Et prego em gestionis aquest assumpte. [...] Jo no sé com agrair-te que m'hagis fet col·laborador de *Prensa Mundial*. Pensa, amic Sentís, que amb un article cada mes, tan sols amb un –si en poguessin ésser dos–, resoldries el meu problema econòmic. [...] La meva dona m'encarrega molt que pensis que ens vares dir que això de l'article seria un fet. Justament ara que, com t'anava a dir, poso pis a Figueres, [...] compto amb tu. Fes-me aquest favor, Sentís, que la meva vida és molt negra. Seràs el salvador d'una família naufragada.⁶²³

⁶²³ Carta de Manuel Brunet a Carles Sentís, 01.05.1942, Fons Carles Sentís, *AMTP*. Sobre la col·laboració a *Vértice*, malgrat que semblava que podia tractar-se d'un acord que permetés la publicació sovintejada d'articles de Manuel Brunet, finalment no devia ésser així, perquè en el repàs de la revista tan sols hi hem trobat l'article de circumstàncies «Postal de Barcelona», ja citat al repàs biogràfic de l'autor.

En la mateixa carta, va dedicar uns calorosos elogis a la consolidació de la carrera professional i l'estil dels articles de Sentís, tot recordant els inicis periodístics del reporter que hem esmentat:

Ja vares veure que immediatament després de rebre una carta teva et vaig fer sortir a *Destino*. Em sembla que ja quedava bé. Fas uns articles molt bons i domines el castellà com un home. Bo el que em vares enviar i bo el de *La Vanguardia*. T'has destapat com un gran escriptor, i els viatges t'han arrodonit, t'han fermat. En aquell estil teu una mica premiós d'avantguerra s'hi veia l'adolescent que té moltes coses per dir. I a fe que ara les diu. Ara l'estil et queda transparent i tibant. Si jo pogués dominar el castellà com tu! Però jo ara escric tant en català com en castellà... i és clar això del bilingüisme destarota. [...] Ja veus que a *Destino* vaig fent. Faig el que puc. I diuen que n'estan molt contents. I sembla que tinc molts lectors.

Sobretot, Sentís. Pensa en el solitari de Castelló d'Empúries. I pensa que tu el pots treure del purgatori. Amb tu compto i et diré com en l'oració de la Mare de Déu, que els que de tu es refien mai s'han vist desamparats. En això confia el teu amic que t'envia una gran abraçada.

Un mes més tard, des de Madrid, Carles Sentís reclamava nous articles a Manuel Brunet, i reiterava el compromís d'ajudar-lo en tot allò que pogués. Ho podem constatar en una carta de 12 de juny d'aquell any:

Para dentro de una semana aproximadamente, puedes mandarme otro artículo de comentario de la actualidad que tenga una extensión más o menos parecida a los anteriores. No sé si podré encajarlo en Prensa Mundial porque este mes hemos reducido un poco las colaboraciones pero lo encajaré bien en *Vértice*, bien en alguna otra revista madrileña. De manera que tú no te preocupes y mándame el artículo, que como va a estar muy bien, encontrará encaje rápido. Ya sabes que me dolería mucho que por lo menos no te absorbiese un artículo al mes, cosa a la cual si bien no me puedo comprometer por la manera de ser de estas cosas, como nunca hoy cambiantes, ante mí mismo he adquirido este, diríamos, compromiso moral.

Y en cuanto a la elección de tema, como todavía no sé a dónde iría destinado, te lo dejo en ancha perspectiva. Piensa sin embargo que cualquier tema americano será en este momento más agradable.

[...] Siento de veras que no tengas totalmente resuelta tu cuestión financiera pero no dudo que enseguida te moverás por terreno firme y harás la *rentrée* de la temporada desde la mejor atalaya de Figueras con plena seguridad y tranquilidad económicas.

A continuació, el reporter insistia sobre la importància que tenien per a ell els judicis estilístics de Manuel Brunet, tot evocant amb nostàlgia les estones compartides a la redacció de *La Publicitat*:

Te agradezco mucho las frases sobre mis artículos tanto más –y por eso me interesaban algunos juicios tuyos– que sé que no son dictadas por otro espíritu que el puramente profesional y técnico.

[...] No dejaré pasar el verano sin irte a ver y espero que no será como en la última ocasión que no pudimos despacharnos con todo el tiempo que hubiésemos querido. Entretanto no seas parco en tus cartas y mándame de vez en cuando alguna cuartilla de esas que tú llenas de un tirón y que tanto me recuerda aquellas mesas de la calle de Barbará entre los ruidos de los ventiladores, las gotas de sudor de Quimet, los caliquenyos de Mialet y tu pluma americana color yema de huevo saltando sobre las cuartillas, que Fort te arrebatava.

D'altra banda, cal destacar que en aquesta carta Carles Sentís va inserir alguns comentaris oficiosos sobre la realitat política interior del moment:

Habrá llegado hasta tu retiro la última vibración de nuestra onda política, quizás la más interesante desde hace un par de años. Ayer Serrano salió de viaje que hasta hoy –24 horas– es desconocido totalmente para el público. ¿Han surgido grandes dificultades con Alemania? ¿Va a ver a Don Juan que está en Lausanne? ¿Va a Italia, donde quizá se quede como Embajador? Entre una de estas tres salidas se queda el juego. Para la primera interrogación tenemos el elemento de juicio profundo del "flirt" con América del Norte traducidos por discursos del Embajador y el Caudillo y las notas diciendo que nos van a mandar mucha gasolina.

Poc temps més tard, en una carta del 7 de juliol del mateix any, Carles Sentís va encarregar a Manuel Brunet un article per a una revista italoespanyola, *Legiones y Falanges*, publicada en bilingüe, que creiem que no es va arribar a concretar perquè no l'hem localitzat. Simultàniament, les cartes de Brunet i Sentís també estaven enfocades al comentari de la freda recepció que el llibre *La Europa que he visto morir* de Carles Sentís estava tenint a Barcelona. Tal com va explicar el periodista vigatà en una carta l'11 d'agost de 1942, considerava injust aquest fet perquè el volum tenia un gran do críic i de síntesi i els retrats dels homes i del país eren perfectes. Al seu torn, Sentís es queixava d'haver rebut només una bona crítica d'Azorín. En la mateixa carta, de 16 de setembre del mateix any, el reporter es va queixar d'unes declaracions de Miquel Llor –sense indicar-ne la procedència– en què valorava el volum com a «superficial i primet», i va manifestar que aquesta opinió era «pròpia d'un geperut».

En aquesta última carta, Carles Sentís va demanar novament un article a Manuel Brunet. Aquesta vegada havia d'ésser sobre la costa de Girona, per a la *Revista Nacional de Arquitectura*, corresponent a un número en el qual també havien de col·laborar Azorín, Álvaro Cunqueiro, Ignasi Agustí o el mateix Sentís. Suposem que el periodista tampoc va arribar a escriure'l, perquè no hem trobat aquest text i a més Manuel Brunet no figura a la relació d'autors de la publicació. El que sí hem pogut trobar, però, és l'article de circumstàncies que Manuel Brunet va escriure per al diari

Arriba,⁶²⁴ pel qual Sentís, en una carta de 14 d'octubre de 1942, el felicitava i li comentava que havia agradat molt al director general de premsa.

En una altre document, aquesta vegada de 9 de febrer de 1943, Sentís fins i tot va adjuntar a la seva carta còpia d'unes cartes creuades amb Álvaro Ruibal queixant-se d'un tracte desconsiderat per part de *Destino* a l'hora de publicar els seus últims articles. Aquestes manifestacions, si bé no són objecte del nostre estudi, denoten una gran confiança de Sentís envers el seu mestre i una forta personalitat per part del reporter, capaç de plantar cara si feia falta al director del moment, Álvaro Ruibal, i demostrar-li la influència sobre les altes instàncies del règim.

L'última carta en la qual s'esmenten amb extensió i exactitud qüestions relacionades amb treballs periodístics és del 12 de juny de 1943, en la qual Carles Sentís comenta a Manuel Brunet uns canvis esdevinguts en l'agència de notícies Prensa Mundial, i que van repercutir en la periodicitat de les col·laboracions de l'analista o, si més no, en les característiques d'aquestes:

Sólo dos líneas que acompañarán a la expedición de un giro de 300 pesetas. En estos últimos meses se ha operado un importante cambio en PRENSA MUNDIAL y de agencia mandataria de artículos se ha convertido en Emisora diaria. Todas las madrugadas, de 1 y cuarto a 2 se emite por onda corta el conjunto de noticias que llamamos DIARIO HABLADO DE EUROPA, que si bien no posee todavía los elementos necesarios, poco a poco va perfeccionándose. Esto, como es natural ha significado un gravamen de tipo económico que ha perturbado la buena marcha financiera, y por esta razón no se ha mandado a su debido tiempo el importe de tus colaboraciones. Todavía la caja no está equilibrada, y de momento sólo se te envía esto. A fin de mes seguirá lo restante. Ahora las colaboraciones deberían enfocarse de otro modo, pues los textos radiofónicos deben ser muy breves y poco complicados. Yo estoy seguro que podrías hacer de vez en cuando alguna croniquilla que tuviese gran interés, Marañón ha estado unos días fuera y cuando vuelva ya te escribiré más concretamente.

A banda d'aquesta col·laboració a Prensa Mundial, que va continuar uns mesos més fins a la liquidació de l'empresa, cal dir que d'una carta de 8 de desembre de 1943 es desprèn que Carles Sentís va intentar col·locar de forma regular col·laboracions de Manuel Brunet en algun mitjà madrileny, però aquest intent no devia progressar perquè no n'hem trobat cap evidència, llevat d'una nova referència insistent de Carles Sentís en una carta de 19 de febrer de 1947.

⁶²⁴ Manuel Brunet, «La tumultuosa Barcelona», *op. cit.*, p. 9.

Després de 1943, les cartes conservades escrites per l'autor vigatà s'espaien molt, i tan sols hi destaquen els aspectes relacionats amb el pròleg al llibre *La paz vista desde Londres* de Carles Sentís, que, com hem comentat, va escriure Manuel Brunet. Així, doncs, el conjunt epistolar conservat continua principalment amb cartes de Carles Sentís en què comentava la seva percepció de la realitat mundial a partir dels seus viatges per Europa (França, Anglaterra, Holanda, Portugal...) i Amèrica (Estats Units, Canadà...). En ocasions, també, es permetia la llicència de recomanar a Brunet temes per als seus articles.

D'altra banda, a la relació epistolar trobem exemples de les reaccions del grup de *Destino* davant les crítiques que rebia de publicacions de l'exili per la seva condició de "col·laborador" amb el règim. Aquestes queixes ofereixen un retrat molt viu de l'ambient que es respirava a la primera postguerra. En una ocasió, el 30 de novembre de 1944, Manuel Brunet va manifestar per carta a Carles Sentís la seva preocupació per les acusacions proferides per Eugeni Xammar des de les diverses publicacions de l'exili del sud de França, que comentarem detingudament en el següent capítol:

Ens hem vist amb en Pla i ens hem de tornar a veure per parlar dels atacs que ens fan des dels diaris espanyols de França, especialment l'Eugeni Xammar. A tots els de *Destino* l'estafador Xammar ens diu traïdors i ens amenacen sense eufemismes. Ja sé què penses de tot això.

Quatre dies més tard, la resposta de Carles Sentís respecte aquest tema va ésser contundent i taxativa:

Vull dir-te que potser amb en Pla exagereu les possibilitats dels Xammars. La seva pròpia bestiesa els devorarà. No creguis que sigui aquesta una manifestació d'optimisme. Més aviat peco pel contrari, almenys pel que fa referència a aquests afers de França.

[...] De totes maneres de la frontera cap ací les perspectives són bones i és probable que els crits de l'*Humanitat* no siguin més que esgarips de desesperació (per la pèrdua de la casa de l'Ametlla del Vallès) i d'impotència.

En Soldevila i en Sagarra, als quals s'ha dit que eren també atacats de "col·laboracionistes", sembla que han fet una gran caiguda del niu.

Uns mesos més tard, les crítiques arribaven de la premsa clandestina interior, i rebien el mateix tractament per part del reporter, que en una nova carta de 19 d'agost de 1945 deia el següent:

Hom comença a estar tip de sentir-se trotejat pels dos focs creuats. En una publicació separatista de Barcelona mateix, crec que sortim en una llista de «col·laboracionistes». Crec que en «Fòcius» l'altre dia digué que no coneix cap col·laboracionisme més gros que els catalans escrivint castellà,

car ell no sap de cap francès que escrivís en alemany. Després d'això... ¡el diluvi! Es veu que els cafès, com mai, estan plens de folls i malintencionats.

En altres casos, el periodista d'*ABC* explicava a Manuel Brunet allò que palpava en l'ambient, si era necessari fins i tot emetent judicis taxatius sobre temes geopolítics⁶²⁵ o referents a la delicada situació del moment a Espanya després de la caiguda dels feixismes europeus. En aquest sentit, tancarem l'estudi de la relació entre aquests dos autors amb el testimoni d'una carta de 9 de maig de 1947. En aquest document, s'hi pot apreciar l'aposta per la restitució de la monarquia per part de bona part de la intel·lectualitat catalana formada els anys de preguerra a l'òrbita del catalanisme conservador:

Venint d'Estoril, el país –aquest– es troba senzillament cretinitzat. Allí varen fallar en la tàctica però no en l'expressió. Si ací hi ha hagut monàrquics que han tornat enrera el cert és que al món Don Joan s'ha acreditat de manera sensacional. Ara és una cosa clara i definida. S'ha siluetat el Rei i ara és qüestió d'esperar. Car esperar i rés més era el pervindre que Franco oferia si Don Joan s'hagués sotmès al Projecte de Llei.

En definitiva, si bé es pot afirmar que Manuel Brunet va aconseguir sortir de la seva delicada situació econòmica gràcies a la col·laboració continuada a *Destino*, s'ha de tenir en compte que amb aquesta única font d'ingressos l'autor no hagués aconseguit mantenir la seva família. Gràcies a les ajudes aconseguides per Carles Sentís, deixeble a *La Publicitat*, company a *La Veu de Catalunya* i a *Destino*, i periodista plenament adaptat a la nova situació, ben situat i proper a les instàncies de poder del nou règim; va poder recuperar en aquests anys difícils el seu prestigi professional.

3.3.3. El catalanisme privat i *Destino*, una revista franquista antifranquista

La trajectòria personal i professional de Manuel Brunet va estar plena de vicissituds que van donar un perfil molt particular a la seva personalitat. Hem observat les ondulacions de les seves conviccions politicosocials i religioses, però també hem de parlar del seu catalanisme, aspecte que ha estat molt discutit sobretot durant la postguerra (abans de la guerra ningú l'hi discutia) per la seva llarga col·laboració a *Destino*. En el seu estudi sobre la censura editorial, Maria Josepa Gallofré va assenyalar que, ja des de l'entrada a

⁶²⁵ Carta de Carles Sentís a Manuel Brunet, s. d., Fons Manuel Brunet i Solà, UdG. Aquest exemple fa referència específicament a la qüestió de Gibraltar. En altres documents hi apareixen referències a altres temes, però no de forma tan extensa.

Barcelona, l'actitud dels vencedors respecte al catalanisme i la llengua catalana va ésser inflexible:

Pel que fa a l'ús públic de la llengua, la primera declaració contundent fou feta ja l'endemà de l'ocupació de Barcelona. Les manifestacions que el Subsecretario de Orden Público y Jefe de los Servicios de Ocupación de Barcelona va fer, el dia 27 de gener, al preàmbul mateix del seu ban, eren diàfanes. En la mesura que són un punt de partida obligat, han estat –amb raó– citades molt sovint. Hi insisteixo: «*estad seguros, catalanes, de que vuestro lenguaje, en el uso privado y familiar, no será perseguido*».

Aquesta primera autoritat, sota la qual quedaven sotmeses totes les altres, advertia de bon principi que el que sí que quedava bandejat era l'ús públic de la llengua.⁶²⁶

Segons Enric Ucelay Da-Cal, un dels aspectes interessants de la revista *Destino* és que davant el trist escenari de postguerra es va convertir en vehicle d'una certa esperança, però també de la frustració dels catalans:

Las respuestas catalanas al destino político que impuso el franquismo fueron siempre indicativas de la frustración; por algo, el nombre la principal revista falangista catalana (eventualmente foco de espíritu crítico) fue precisamente eso, *Destino*, como recordatorio de la «unidad de destino en lo universal», pero también del precio que se debía pagar.⁶²⁷

Pilar Cabellos i Eulàlia Duran, en l'interessant estudi que hem citat anteriorment, van comentar la gran complexitat de la línia que va seguir *Destino* dins aquestes coordenades esmentades fixades pel règim franquista: d'una banda, *Destino* va ésser una «revista de vencedors» que va consolidar «la substitució lingüística que el règim pretenia».⁶²⁸ De l'altra, la seva condició de revista catalana la posava en un compromís:

És feta a Barcelona, per catalans i per a catalans, la qual cosa implica una situació «compromesa» davant el règim i la pròpia societat. Aquest doble compromís, necessàriament contradictori i des d'una perspectiva històrica, dóna idea de l'abast limitat de la seva *victoria*: com a franquistes, dretans o falangistes, han guanyat; com a catalans, tots han perdut, més o menys clar. Aquesta sensació admet molt diferents graus [...].

La voluntat d'incidir en la nova societat, la catalana, i alhora la no dependència orgànica del règim és una altra font de «contradiccions»: la necessitat de guanyar un públic que no és homogeni, que no pot escollir i que arriba a *Destino* com a mal menor fa que la relació que s'estableix entre aquesta revista i el públic modifiqui, a la llarga, les seves actituds inicials.⁶²⁹

⁶²⁶ Maria Josepa Gallofré, *L'edició catalana i la censura franquista (1939-1951)*, op. cit., p. 52.

⁶²⁷ Enric Ucelay-Da Cal, *El imperialismo catalán*, op. cit., p. 870.

⁶²⁸ Pilar Cabellos i Mínguez i Eulàlia Pérez i Vallverdú, «*Destino. Política de unidad (1939-1946)*. Tres aspectes de l'inici d'una transformació obligada», op. cit., p. 34 i 20.

⁶²⁹ Pilar Cabellos i Mínguez i Eulàlia Pérez i Vallverdú, «*Destino. Política de unidad (1939-1946)*. Tres aspectes de l'inici d'una transformació obligada», op. cit., p. 34.

En el volum coordinat per Jordi Casassas que hem citat anteriorment, es van intentar establir aquestes diferències de criteri i orientació política en el si de la revista a partir de les seves etapes històriques. D'aquesta manera, va justificar uns inicis propers al falangisme per la impossibilitat d'emprendre altres vies i per la situació política mundial, molt condicionada per la guerra:

Destino passa una primera fase molt connotada per l'adoctrinament oficial de la «cultura imperial», en què esdevingué capdavantera de la idea de reintegració de Catalunya i la seva cultura a Espanya, fet que hauria estat en perill a causa de la «distorsió» històrica que havia significat l'anterior període polític: tot i que, ara que les aigües havien retrobat el seu curs d'ençà de 1939, calia evitar «*recelos absurdos y estériles*». Aquest era un punt cabdal per a assolir la legitimació cultural del règim al Principat amb la participació d'intel·lectuals de dins i fora del país. Aquesta visió provocà que entre 1939 i 1943 el setmanari es convertís en plataforma de la intel·lectualitat catalana i espanyola més propera a la cultura oficial, però també dels escriptors vinculats al falangisme militant, que aviat se n'allunyarien, i dels intel·lectuals catalans pragmàtics no gaire entusiastes dels plantejaments culturals nacionalcatòlics.⁶³⁰

A partir de 1943, el mateix estudi detecta un canvi de tendència en l'actitud de la revista a l'hora de presentar la realitat:

A partir de 1943, aquesta heterogeneïtat de col·laboradors i l'evolució de la conjuntura a Europa ajudaren a acostar el setmanari cap a un posicionament alternatiu al de la cultura oficial, cada cop més fossilitzada. Renuncià a la inicial militància propagandista del règim, sense encara, però, apuntar-ne crítiques, i es decantà per una oberta aliadofília respecte al conflicte bèl·lic europeu. Sobretot, però, es convertí en una publicació més literària i cultural, dirigida a un públic consumidor de literatura castellana feta a Catalunya.

[...] Una liberalització més àmplia de *Destino*, entre el 1945 i el 1946, anirà obrint les portes del setmanari cap a la nova realitat cultural del país i cap a un públic sensiblement catalanista des de la perspectiva de la cultura, un cop vist el fracàs del discurs dels primers anys.⁶³¹

Anant més enllà, Alexandre Porcel va explicar com durant els anys cinquanta i seixanta *Destino* va significar l'expressió de l'anhel de bona part de la societat catalana de recuperar el liberalisme i les connexions amb les democràcies europees:

Destino representa [...] de forma paulatina, a una sociedad liberal, catalanista, que anhela la integración española en la Europa comunitaria, y que está muy interesada en las tendencias

⁶³⁰ Jordi Casassas Ymbert (ed.), *Intel·lectuals i el poder a Catalunya: materials per a un assaig d'història cultural del món català contemporani*, op. cit., p. 336.

⁶³¹ Jordi Casassas Ymbert (ed.), *Intel·lectuals i el poder a Catalunya: materials per a un assaig d'història cultural del món català contemporani*, op. cit., p. 336.

políticas y sociales de las democracias europeas y el resto del mundo. Aunque no sea una revista de oposición explícita a la dictadura, su actitud a partir de la nueva Ley de Prensa provoca numerosos expedientes y sanciones que, en la práctica, mantienen vigente la represión de la censura.⁶³²

Tal com va apuntar Maria Josepa Gallofré, les mesures repressores imposades per la censura havien volgut imposar una visió dels fets recents totalment desconnectada de la realitat, que castigues i fes desaparèixer qualsevol indici de l'existència d'una tradició autòctona diferent a la vencedora, i aquesta directriu havia impedit la inclusió d'exemples i fets destacats de la cultura catalana dins les pàgines de la revista durant els primers anys del franquisme:

El panorama cultural, amb el control absolut de tots els mitjans de comunicació, i amb el sistema educatiu severament purgat i dirigit, quedava dominat per un desig de revenja desfermat que tenia com a punt inalienable el càstig exemplar sobre una província secessionista. Perquè, en efecte, Catalunya fou tractada com a tal, i no pas com a un país vençut. Així succeí, per exemple amb l'ocupació de França pels nazis, que propiciaren una literatura de la desfeta i de la col·laboració i partiren dels recursos del país per mirar d'imposar els valors propis i convèncer la societat francesa –en la seva llengua i a través de les seves plataformes– dels errors en què havia viscut i de la bondat de les idees de l'Alemanya puixant. Per contra, a Catalunya, província rebel, no hi pogué haver altra literatura de la desfeta que la produïda en castellà i la dels col·laboracionistes hagué de seguir també aquesta via.⁶³³

Malgrat aquestes directrius i els condicionants esmentats, *Destino* va intentar preservar, en la mesura del possible, alguns elements propis de la tradició catalana, tot i que va haver de "maquillar-los" amb una pàtina de "barcelonisme",⁶³⁴ en aquells moments més tolerat perquè no entrava en conflicte amb «l'"autèntica" realitat cultural espanyola».⁶³⁵ Segons Isabel de Cabo, el règim pretenia treure partit davant l'opinió pública d'aquesta permissivitat envers el "barcelonisme" i l'ideari que difonia la revista:

Aún siendo odiada por las instancias falangistas de la Dictadura, por su progresivo carácter aliadófilo, la revista llegaría a ser instrumentalizada por el propio régimen como muestra de la «tolerancia» existente en el país.⁶³⁶

⁶³² Alexandre Porcel, *La crónica de Destino*, op. cit., p. 29.

⁶³³ Maria Josepa Gallofré, *L'edició catalana i la censura franquista (1939-1951)*, op. cit., p. 106-107.

⁶³⁴ Joaquim Molas, «Pròleg» a Maria Josepa Gallofré, *L'edició catalana i la censura franquista (1939-1951)*, op. cit., p. VIII.

⁶³⁵ Jordi Casassas Ymbert (ed.), *Intel·lectuals i el poder a Catalunya: materials per a un assaig d'història cultural del món català contemporani*, op. cit., p. 337.

⁶³⁶ Isabel de Cabo, *La resistencia cultural bajo el franquismo: en torno a la revista Destino (1957-1961)*, op. cit., p. 32.

Davant aquest complex escenari, i amb una actitud en certa manera ambigua per part del grup de *Destino*, no és estrany que el catalanisme de la particular redacció de la revista hagi estat un tema de polèmica i debat. Amb tot, creiem que és un error tractar d'interpretar aquest tema des del partit pres que el conjunt de la revista tenia una posició unitària en aquesta matèria. Més recentment, Francesc Vilanova ha volgut situar el tema en el seu punt just en el llarg i aprofundit estudi titulat *Una burgesia sense ànima*. L'historiador assenyala que «el grup vinculat al regionalisme cambonià», és a dir, bona part dels integrants de *Destino*, va constituir una «excepció notable» en la construcció del nou escenari intel·lectual de la postguerra, per la seva funció «d'enllaç, almenys pel que feia a presència pública, entre l'abans del 1936 i el “renaixement” del 1939».⁶³⁷ Vilanova continua el raonament de la següent manera, singularitzant aquest grup i, en especial, Manuel Brunet:

No eren uns nouvinguts com els cadells del franquisme, però tampoc van fer cap esforç per marcar una línia diferent, ni en públic ni en privat. La guerra i la revolució els va refermar en el seu conservadorisme profund, el seu anticomunisme visceral i l'abandonament del catalanisme (o del regionalisme). D'aquest grup, sense cap mena de dubte, el més singular, per l'edat i el recorregut, era Manuel Brunet; era qui millor personificava el lligam entre el passat conservador català i catalanista i el present franquista i nacionalcatòlic. I Josep Pla, però aquest és tota una altra història.

La guerra havia provocat evolucions diverses que havien configurat un conglomerat d'intel·lectuals complex. En altres paraules, des del nostre punt de vista, no tenien el mateix perfil ideològic ni generacional Josep Pla, Josep Vergés o Manuel Brunet que Álvaro Ruibal, Santiago Nadal, Carles Sentís o Ignasi Agustí. I entre els membres d'aquesta mateixa divisió hi havia varietat d'opinions en alguns aspectes. Òbviament, aquestes diferències no sorgien clarament a la llum pública, però a través de la documentació privada podem observar-ne les particularitats. En aquest estudi hem pogut mostrar amb anterioritat exemples de cartes de Carles Sentís o Álvaro Ruibal que denoten la seva condició d'afectes al règim, mentre que en els documents de Manuel Brunet sempre es pot apreciar una sensació de por, derrota i distància respecte els cercles de poder.

D'altra banda, hem d'afegir el fet que a les reunions del “nucli dur” de la redacció de *Destino* amb els anys van deixar d'assistir-hi membres pròxims a l'òrbita falangista

⁶³⁷ Francesc Vilanova i Vila-Abadal, *Una burgesia sense ànima*, op. cit., p. 24.

(Carles Sentís o Ignasi Agustí, per exemple) per incorporar-s'hi d'altres d'inqüestionable confiança com Joan Baptista Solervicens o Nèstor Luján. Aquest fet és motivat en bona mesura pels compromisos de les corresponsalies professionals dels primers, però també per les maniobres d'allunyament del falangisme a finals dels anys quaranta dutes a terme sobretot per Josep Vergés i Josep Pla, tal com s'aprecia en una carta –malauradament sense data– del primer a Manuel Brunet:

Demà dimarts al vespre hem de reunir-nos a Palafrugell. Em pensava que ja t'havia avisat en Pla. [...] Nosaltres vindrem amb en Solervicens. Es tracta d'anar el dimecres a Calella a fer un bon dinar i a veure una mica el país. La reunió és molt important aquesta vegada doncs hi ha coses grosses a tractar.

Tal com va explicar Josep Pla, va ésser en el decurs de la primera d'aquestes reunions, que solien celebrar-se a l'hotel Trias de Palamós o als restaurants Ca la Neus de l'Escala o Set Portes de Barcelona, que Brunet va declarar que *Destino* s'havia de convertir en una «revista franquista-antifranquista»:

A la primera reunió Josep Vergés li preguntà:

-I ara, Brunet, què hem de fer?

-Ara hem de fer el *Destino*. Hem de fer una revista franquista anti-franquista.

Gairebé tots els presents es posaren a riure. Però l'afirmació quedà com un axioma indiscutible.⁶³⁸

Un altre exemple d'aquest distanciament del falangisme oficial el trobem en un document que Wifredo Espina va enviar a Manuel Brunet presumiblement el 1953. El jove lletraferit volia publicar a *Ausona* una ressenya del volum *Actualidad del padre Claret*, però la resposta de la censura va ésser taxativa:

Li tenia promès l'article sobre *Actualidad del P. Claret*, doncs bé, el vaig fer fa ja dues setmanes, però la censura se l'ha carregat, segons em diuen, pel fet de parlar d'En Brunet. Se'm diu que a un "antifalangista" no se li pot fer propaganda. Li dic literalment.⁶³⁹

Finalment, com a prova d'aquesta postura crítica amb els dirigents falangistes, afegirem dos exemples extrets de les notes manuscrites personals que hem anat esmentant. En la primera, es tracta d'una dura invectiva sobre la Falange Española, de la qual afirma que els seus mètodes pràcticament la fan equivalent la denostada F.A.I.: «Falange és una mena de F.A.I. amb processó de Corpus».⁶⁴⁰ El segon exemple, possiblement va ésser

⁶³⁸ Josep Pla, *Darrers escrits, O. C.*, XLIV, Destino. Barcelona, 1984. p. 540.

⁶³⁹ Targeta de Wifredo Espina a Manuel Brunet, [1953], Fons Manuel Brunet i Solà, UdG.

⁶⁴⁰ Manuel Brunet, [Notes personals], núm. 83, Fons Manuel Brunet i Solà, UdG.

escrit arran de saber que era víctima d'un expedient de depuració, i il·lustra perfectament la indignació del periodista:

A Falange se li va donar com a botí de guerra la facultat de restringir tota mena d'equips professionals eliminant tots els experts que poguessin fer nosa. Les depuracions i els qualificatius de "rojo" i "separatista" serviren per arraconar multitud d'homes intel·ligents de dreta i d'esquerra, presents a Espanya o emigrats que poden anar amb el cap ben alt. Un examen fictici servia per fer batxiller un feixista, per fer-ne un advocat o un metge. Aquesta tàctica ha afamat a milers de famílies, ha fet impossible la reconciliació, ha significat l'estraperlització de la cultura i ha submergit el país en la mediocritat.⁶⁴¹

Pel que fa al cas de Manuel Brunet, la documentació personal que aportem al present estudi creiem que ens permet afirmar que bona part de la seva actitud durant aquells anys es devia al catolicisme i al terror al comunisme. Per al periodista, els republicans i comunistes havien provocat totes les seves desgràcies, i es trobaven a les antípodes dels seus ideals. Per tant, com ja hem assenyalat, tot i que sovint els seus atacs als republicans i als comunistes durant l'època franquista coincidien amb les consignes de les instàncies de poder, obeïen a imperatius morals propis. Entre les notes personals, hi figuren les següents afirmacions, que així ho corroboren:

Els partits esquerrans de Catalunya varen considerar sempre els catòlics com uns ciutadans que no mereixien cap respecte. Els assassinats de religiosos comesos durant la guerra civil varen descobrir el fons del pensament d'aquests esquerrans. Si haguessin estat catalanistes com deien no haurien restringit el catalanisme ni fer-lo sinònim d'anticatolicisme.

Els bascos no varen cometre aquest error ni aquests crims. Per això gaudeixen de tanta consideració arreu del món.⁶⁴²

Amb tot, malgrat el seu evident i incorruptible catolicisme, Manuel Brunet també era crític amb la col·laboració de la Cúria espanyola amb el nou règim. Al seu entendre, aquest comportament tampoc era el més adequat, i podia comportar problemes al final del franquisme:

Després de la victòria franquista, l'Església s'ha col·locat tant en la posició de protegida per l'Estat que el dia que la situació canviï només una mica la seva actitud serà, en el millor dels casos, molt poc airosa.⁶⁴³

⁶⁴¹ Manuel Brunet, [Notes personals], núm. 55, Fons Manuel Brunet i Solà, UdG.

⁶⁴² Manuel Brunet, [Notes personals], núm. 24, Fons Manuel Brunet i Solà, UdG.

⁶⁴³ Manuel Brunet, [Notes personals], núm. 117, Fons Manuel Brunet i Solà, UdG.

En pàgines anteriors, hem explicat que Manuel Brunet s'havia mostrat els anys vint contrari a la dictadura de Primo de Rivera, i havia acollit la República amb entusiasme. Poc a poc, però, es va anar desenganyant. La discrepància en matèria religiosa amb el govern republicà i, sobretot, l'agressió rebuda el febrer de 1932, va provocar el seu acostament a posicions conservadores en matèria social i decididament catòliques en l'àmbit espiritual. Qui representava en aquells moments aquestes conviccions integristes era la Lliga Catalana, amb el catalanisme de la qual ja combregava sense reserves. A partir de llavors, el periodista va treballar incansablement a favor d'aquests postulats, tot desitjant que una victòria democràtica a les urnes retornaria el poder al seu partit i permetria el restabliment dels valors que defensava.

El juliol de 1936, tan sols uns dies abans de l'alçament del general Franco, va rebre l'anònim amenaçador que li va fer perdre tota esperança en una estabilització del país. Així, doncs, a partir del 18 de juliol, es va haver d'amagar i fugir per salvar la vida, conscient que era un objectiu buscat per anarquistes i republicans. Això, tal com va declarar el mateix Manuel Brunet en resposta a un article del seu ex-amic estimat Claudi Ametlla,⁶⁴⁴ el qual comentarem amb deteniment més avall, li havia deixat «la cicatriz del mordisco del terror». I afegia: «Superar aquello es imposible».⁶⁴⁵

Creiem que aquests fets són clau per entendre el posicionament de Manuel Brunet en la primera postguerra. El 1939 va retornar a Catalunya creient que el país seria ordenat de nou sota un règim autoritari temporal, després del qual podria recuperar la situació de preguerra, però en aquest cas en condició de dominador. No va ésser així. La seva significació catalanista el va convertir en un element sospitós per als dirigents del nou règim, tal com hem vist a través del seu procés de depuració. Els mandataris franquistes no tenien cap mena d'intenció d'evolucionar a posicions d'obertura democràtica, i molt menys d'abandonar el seu lloc ni tolerar que es repetís l'escenari anterior a la guerra civil. Davant aquella situació, Manuel Brunet es trobava escindit en dues postures antitètiques: malgrat la manca de democràcia, en matèria religiosa i social podia considerar que la situació era la desitjada i pertanyia als vencedors. En matèria política nacional catalana, en canvi, es trobava derrotat. Però el terror davant un hipotètic retorn dels "rojos" al poder era tan gran –sabia que potser seria perseguit– que va acceptar aquest fet sense protestar. Estava molest de veure com des de l'exili exterior

⁶⁴⁴ Domènec Montagut [Claudi Ametlla], «Una interessant evolució dins de Catalunya», *Quaderns d'Estudis Polítics, Econòmics i Socials*, núm. 23, març-abril 1947, p. 15-19.

⁶⁴⁵ Romano, «El terrorismo ruso», *Destino*, núm. 536, 25.10.1947, p. 5.

i interior es reivindicaven patents de catalanisme (un catalanisme amb el qual tampoc coincidia), però en tot cas estava més atemorit de pensar que la situació política mundial podia significar la restitució de la República. D'aquí parteixen, segurament, els seus odis i campanyes periodístiques ferotges contra el comunisme que hem comentat més detingudament en l'anàlisi de la segona guerra mundial, aspecte que també s'observa, com també hem anat veient, en les cartes personals, i segurament explica com malgrat la seva consciència aliadòfila tenia dubtes sobre les conseqüències que podia tenir una victòria aliada sobre la situació política espanyola. En una carta a Joan Llongueras de 24 de desembre de 1944, es lamentava com segueix:

He passat una tardor molt magra. M'he hagut de preocupar de lluitar contra les llistes policíiques, llistes que actuaven en el cas de desordres. La meua fitxa política diu «separatista». Però no és pas això el més greu. Els periòdics rojos que surten a Tolosa, Montpeller i Perpinyà, especialment els de llengua catalana, m'amenacen terriblement per la meua feina a *La Veü*. La ràdio Tolosa, quan parlava, també em va amenaçar. I contínuament rebo anònims, sobretot pels articles de caràcter religiós. Un que es titulava «La fe en los campos de batalla» me'n va valer mitja dotzena de cruels. Us enganyaria si us digués que això no em priva de dormir. Si vingués un daltabaix em tornaria a quedar sense feina i sense una pesseta. M'han ofert poder entrar a França, inclús sense passaport, però a França hauria de demanar caritat. I què els passaria a la meua dona i a la nena? De què menjarien? Creieu que n'hi ha un feix. No em penedeixo de res del que he fet i en iguals circumstàncies faria igual. Però m'ha sortit massa car.⁶⁴⁶

Entre aquests atacs, volem destacar-ne alguns publicats a *La Humanitat* de Montpeller. En aquest periòdic, les crítiques al grup de *Destino* eren àcides i contundents:

No! No es tracta d'oferir cap plaça a ningú. Volem simplement parlar d'un setmanari, macarrònic i pretensions a la vegada, que fan a Barcelona aquells que mai ens trobaven prou catalanistes, que a l'esclatar la guerra anaren amb Franco – sense que, però, anessin al front – i que ara sostenen una trascendentalíssima “política de unidad”. Ignacio Agustí, Martí de Riquer, Juan Teixidor, Carlos Sentís, Santiago Nadal, el noi Utrillo, feren d'espies durant la nostra guerra, han fet i fan de deladors des de fa cinc anys i volen constituir-se en exponents de la intel·lectualitat catalana. És clar: Pompeu Fabra, Pau Casals, Rovira i Virgili, Josep Carner, August Pi i Sunyer, Just cabot, Joaquim Xirau i tants d'altres intel·lectuals catalans són en exili. I els que es troben a la nostra terra, han sabut adoptar l'actitud que s'imposava a les persones decents: el silenci. Llavors, la plaça queda ben lliure per als cirabotes i per als botiflers.⁶⁴⁷

⁶⁴⁶ Carta de Manuel Brunet a Joan Llongueras, 22.12.1944, Fons Joan Llongueras i Badia, BNC.

⁶⁴⁷ [s. s.], «*Destino*», *La Humanitat* (Montpeller), núm. 3, 26.10.1944, p. 2.

Uns mesos més tard, des del mateix diari, continuaven les crítiques, però ja conscients del canvi de línia que estava operant el setmanari:

Fa dies que no parlem de *Destino*. Francament, sempre és desagradable remoure el llot... Però si hom vol seguir el moviment falangista se n'ha de remoure tant...!

Tothom segueix bé a "Destino". L'Ignacio Agustí, que ha passat uns dies en "la soledad de S'Agaró" preparant una bona novel·la; el senyor Manuel Brunet que darrerament ha fet un elogi ditiràmbic de Maurras; Don Carlos Sentís, tan "dinámico" com sempre; en Pla que ni per atzar parla de política. El tot, és gris, i les ganes de no embolicar-se, extraordinàries. Com es penedeixen d'haver ficat els peus a la galleda!

Si fos a recomençar...! La llàstima, per a ells, és que es juga amb els cartes damunt la taula i que ningú no pot enganyar-se, ara.⁶⁴⁸

Els atacs més durs, però, eren els proferits per Eugeni Xammar. Les seves invectives des de França contra els intel·lectuals "traïdors" eren d'allò més feridores. En un article publicat a la revista *Foc Nou* de Tolosa de Llenguadoc, el periodista de l'Ametlla del Vallès va dividir els escriptors "indignes" de la cultura catalana, amb els quals caldria passar comptes en el moment del retorn a Catalunya, en dos grans grups: «destinatari» i «predestinat». Els primers eren els qui rebien les acusacions més furibundes:

El setmanari *Destino* que, des de fa cinc anys es publica a Barcelona ofereix un cas de baixesa i d'enviliment que enlloc del món no ha tingut ni té parió. [...] Els destinataris són gent de la pitjor mena, però no són gent de qualsevol mena. Són, al contrari, gent molt distingida. El que ells han fet no ho ha fet ningú més al món. A França, a Noruega, a Holanda, a Bèlgica, els escriptors a sou de l'enemic han conservat la seva llengua. A Catalunya no. La primera operació dels destinataris, abans de cobrar la primera mesada, va ésser ficar la llengua al c... de l'enemic. Després, per una mòdica retribució, els destinataris van oblidar que els catalans són un poble i que Catalunya és una nació.

Els destinataris no tenen ni llengua ni pàtria. Han adoptat la llengua de la pàtria i de l'enemic. I a canvi d'això, l'enemic els deixa acostar al brogit i els permet escriure –en castellà. Fa cinc anys que disfruten, els destinataris. Han pres Catalunya per una pista de circ. Surten cada setmana a divertir el públic, però només es diverteixen ells i encara no sempre. Ignacio Agustí, cupletista del patriotisme espanyol; hermanos Nadal, contorsionistes; Manuel Brunet, nigromàntic; Josep Pla, augusto de la companyia, l'home que surt de quatre grapes amb la cara enfarinada i rep bufetades fictícies de *Solidaridad Nacional*, mentre a les presons de Catalunya els patriotes catalans rebien garrotades efectives de la policia espanyola...⁶⁴⁹

⁶⁴⁸ [s. s.], «Parlem de *Destino*», *La Humanitat* (Montpeller), núm. 18, 08.03.1945, p. 2.

⁶⁴⁹ Eugeni Xammar, «Reflexions d'un catalanista. Destinataris i predestinats», *Foc Nou*, 11.11.1944, p. 2.

Aquest text és l'article al qual es referia Manuel Brunet en el capítol anterior en comentar les seves preocupacions a Carles Sentís. La ràbia que conté va disparar les alarmes d'alguns membres de *Destino*, sobretot de Josep Pla i de Manuel Brunet. Com a intel·lectual liberalconservador, l'opció de govern preferida per Manuel Brunet era un govern democràtic conservador. Però davant d'aquestes amenaces, si el preu a pagar per impedir el retorn de la República –i, per tant, del republicanisme o comunisme– era renunciar a la democràcia, Manuel Brunet l'acceptava sense dubtar, reduint llavors les conviccions personals catalanistes, com hem vist i veurem, a l'àmbit estrictament privat. Entre les notes reflexives de postguerra, que com hem indicat anteriorment van ésser escrites abans de 1945, n'hi ha diverses que il·lustren el partit pres del periodista a favor de la monarquia i expressen una actitud crítica davant el franquisme. Com a botó de mostra, oferim les que segueixen:

La Monarquia vivia d'una força coneguda per "sentiment monàrquic". És clar, el sentiment monàrquic ha perdut terreny, però n'han guanyat molt els monàrquics de conveniència.

Ben mirat no té res de deshonrós dir-se monàrquic de conveniència. El monarquisme de conveniència és segurament més racional que el sentiment monàrquic.

Morta la monarquia, mort el liberalisme.

La República va perseguir els catòlics. El feixisme del general Franco ha perseguit les llengües regionals. La monarquia, abans de la Dictadura militar, fins tolerava la presència de la bandera republicana als balcons dels centres republicans.

En pocs anys Espanya ha conegut els règims següents: Monarquia liberal, Monarquia amb Dictadura militar, República moderada i República amb Front Popular, la guerra civil, anarco-comunisme i feixisme.

Espanya ha vist en pocs anys tots els règims possibles. Però, fet i fet, el règim més civilitzat fou la Monarquia.⁶⁵⁰

Només després de convèncer-se que una victòria aliada no comportaria el retorn de la República a Espanya sinó la restitució de la monarquia, va poder respirar tranquil i defensar com calia el bàndol aliat. A partir de llavors va tornar a tenir esperances de recuperar i poder manifestar plenament el conjunt de les seves conviccions. Perquè si es produïa un traspàs pacífic i ordenat cap a la monarquia, i per tant la cultura catalana recuperava la plena llibertat, ell passaria a ésser un vencedor de ple dret. La societat

⁶⁵⁰ Manuel Brunet, [Notes personals], núm. 142, 163 i 164, Fons Manuel Brunet i Solà, UdG.

naixent podria ésser democràtica, socialment conservadora, plenament religiosa i moderadament catalanista. Una societat, llavors sí, en què es trobaria del tot a gust.

La posició favorable a la monarquia representada per Joan de Borbó, però, no era única de Manuel Brunet, sinó compartida per tot el grup de *Destino*, com s'explica al volum *Els intel·lectuals i el poder a Catalunya*:

Tot just coincidint amb la derrota feixista de la Segona Guerra Mundial i el retorn del director de *Destino*, Ignasi Agustí, de la seva estada a Suïssa en qualitat de corresponal de *La Vanguardia*, en la qual tingué contactes amb els sectors pròxims a Alfons XIII i el seu fill don Joan, en el si de la revista es va accentuar el monarquisme latent. La intensa activitat monàrquica per tal de restablir la Corona a Espanya, al capdavant, es va cloure amb un obert enfrontament entre el pretendent don Joan i el general Franco. A *Destino* el posicionament subtil passà aleshores a fer-se ressò concret d'algunes notícies sobre diferents monarquies liberals europees –Itàlia, Grècia, Holanda–, amb una especial atenció a la més consolidada d'elles, l'anglesa.⁶⁵¹

Pilar Cabellos i Eulàlia Duran van indicar que, després de la victòria aliada, l'aposta del grup de *Destino* per la monarquia va ésser clara. Malgrat això, el franquisme va aconseguir continuar al poder gràcies a la defensa de l'anticomunisme:

És aquest anticomunisme l'únic element que pot permetre l'autojustificació del règim dins els marges polítics que comporta la victòria aliada (Carta de l'Atlàntic). Fins que resta clara la no-intervenció exterior en la situació espanyola sorgida de la guerra, apareixen una sèrie d'articles que reamrquen la qualitat de transitorietat del règim tot qualificant-lo com «*el período de preparación biológica de la sociedad española para las formas más sólidas de su gobernación*», i proposen la monarquia com a alternativa de govern.⁶⁵²

A través de les cartes privades enviades a Manuel Brunet podem mostrar aquest partit pres ja des de 1943. Davant els canvis internacionals que estaven provocant un tomb a la guerra, Joan Baptista Solervicens manifestava el desig d'un traspàs de poders a Joan de Borbó:

Ja veus el tomb sensacional que les coses del món estan donant, jo crec, però, que a Espanya no passarà res –vull dir de tipus catastròfic. Espanya té la gran solució del restabliment de la Monarquia, solució tan evident, necessària i possible, que crec que s'imposarà aviat.⁶⁵³

⁶⁵¹ Jordi Casassas Ymbert (ed.), *Intel·lectuals i el poder a Catalunya: materials per a un assaig d'història cultural del món català contemporani*, op. cit., p. 348.

⁶⁵² Pilar Cabellos i Mínguez i Eulàlia Pérez i Vallverdú, «*Destino. Política de unidad (1939-1946). Tres aspectes de l'inici d'una transformació obligada*», op. cit., p. 22-23. La cita interna és d'Ignasi Agustí, «Aglutinantes», *Destino*, núm. 424, 01.09.1945, p. 1.

⁶⁵³ Carta de Joan Bta. Solervicens a Manuel Brunet, 30.07.1943, Fons Manuel Brunet i Solà, UdG.

Aquella solució era la preferida pel grup a partir de 1945 i, tot i que no es va produir, a través d'una carta de Carles Sentís de 1947, de la qual hem reproduït un altre fragment anteriorment, hem pogut veure que la il·lusió es mantenia present. Concretament, el fragment que es referia a la qüestió és el següent: «Si ací hi ha hagut monàrquics que han tornat enrera el cert és que al món Don Joan s'ha acreditat de manera sensacional. Ara és una cosa clara i definida. S'ha siluetat el Rei i ara és qüestió d'esperar».⁶⁵⁴

D'altra banda, la correspondència conservada a l'arxiu personal de Manuel Brunet ofereix diversos exemples dels intents de *Destino* per desmarcar-se de les consignes del règim. En una carta de 1945, també citada anteriorment, Josep Vergés aconsellava a Manuel Brunet «la cosa interior no la toquis per ara»,⁶⁵⁵ mentre que en una altra, malauradament sense data, li comentava que per evitar noves suspensions de publicació haurien de «complir unes petites condicions» que consistien en «algun article de consigna i més rigor a censura».⁶⁵⁶ Tot i aquests tímids i privats intents de marcar un perfil propi que allunyés la publicació dels rengles “oficials”, les crítiques de la resistència contra la revista eren ferotges, fins i tot apocalíptiques:

Prohibit en tots els ordres l'ús de la nostra llengua perquè havia estat «bel·ligerant», segons ens expliquen ara des de Madrid; destruïdes les nostres institucions i perseguit els nostres escriptors pel sol delictes d'ésser-ho, els senyors Ignasi Agustí, Manuel Brunet, Josep Pla, Valentí Castany[s], Joan Teixidor, Josep M. Junoy, entre els més constants, van creure, no solament que eliminats els capdavanters del moviment literari a Catalunya no tindrien competència possible sinó que, posat que tota situació preminent comporta uns mèrits, calia contreure'ls. I tan zelosos han estat en la seva tasca, que n'han contret amb escreix, cosa que Catalunya no oblida.

Ens obliga avui ocupar-nos d'aquests individus el fet que si bé han prescindit del subtítol de «política de unidad» i de la senyora «brazo en alto» marca de les seves activitats dibuixada per Antoni Vila-Arrufat en un moment d'eufòria i malparlin del nazisme un cop mort després d'haver-lo exaltat en vida, pel que es refereix a Catalunya –que és el que ens importa– no han afluixat gens ni mica. Tot al contrari.

Pressentint l'allau que els ve al damunt, tracten d'aferrar-se per endavant a una situació venidora: la Monarquia dictatorial. I com que aquest règim que ells somnien ha d'heretar per força tots els vicis del present, la seva posició de traïdors a la Pàtria s'aferma de dia en dia.⁶⁵⁷

⁶⁵⁴ Carta de Carles Sentís a Manuel Brunet, 09.05.1947, Fons Manuel Brunet i Solà, UdG. per consultar l'altre extracte d'aquesta carta citat en aquest mateix estudi, vegeu la pàgina 288 de la primera part.

⁶⁵⁵ Carta de Josep Vergés a Manuel Brunet, 12.09.1945. Podeu llegir un extracte més extens d'aquesta carta a la pàgina 416.

⁶⁵⁶ Carta de Josep Vergés a Manuel Brunet, [s. d.], Fons Manuel Brunet i Solà, UdG.

⁶⁵⁷ [Manuel Viusà], «Col·laboracionistes i traïdors fins a la mort», *Per Catalunya*, núm. 11, 15.10.1945, p. 2-5. Per donar una idea de la vehemència de les acusacions, afegirem que l'article estava il·lustrat amb una forca. L'article és atribuït a Manuel Viusà a partir de les declaracions de Josep Palau i Fabre al seu text «Palau i Fabre i el *Mirador*» publicat a *El Temps* (València, núm. 869, 6-12 de febrer de 2001, p. 6), en què desmentia que l'article de *Catalunya* fos seu, tal com havien declarat Josep M. Huertas Claveria i

En una altra ocasió, el 1946, un article anònim acusava els membres de *Destino* d'haver-se agenollat a les ordres del règim. Tot sovint, el blanc principal d'aquestes crítiques era el mateix Manuel Brunet:

Cada setmana, sota el títol «El Mundo y la Política» i amagant-se amb el pseudònim de "Romano", el senyor Brunet explica als lectors de *Destino* –el setmanari escrit pels traïdors– el seu punt de vista sobre la situació política al món. El senyor Brunet, abans de trair, havia estat un bon escriptor i periodista català. Ara fa de "provinciano" de l'Espanya "Una, Grande y Libre" i ningú no diria que no es trobi molt bé escrivint a les ordres de Franco. En l'article del dia 9 de març «Si Alemania hubiera triunfado...» diu que per a imaginar-se el que hauria estat Europa en el cas d'una victòria alemanya només cal tenir en compte tot el que el III Reich havia fet.⁶⁵⁸

A continuació, l'autor citava amb extensió l'article de Brunet, i el rebatia tot seguit amb la sèrie de crims comesos també pel franquisme que, per tant, igualaven els dos règims feixistes. Acabava el seu text amb la contundent afirmació següent:

I com a darrera cosa, aquella que més hauria d'afectar al senyor Brunet i a tots els seus companys que ara s'indignen pels crims hitlerians, [és] la sistemàtica i terrorífica persecució de Catalunya en totes les seves expressions nacionals. Si el senyor Brunet i els seus companys no han vist encara la coincidència absoluta que es dona entre Hitler i Franco i els respectius procediments, que repassin la nostra llista i procurin no fer tard.

Amb tot, i malgrat les crítiques rebudes que tant amoïnaven Brunet, l'editor de *Destino*, Josep Vergés, posava en pràctica algunes tímides maniobres al seu abast per intentar esquivar les consignes de la Direcció General de Premsa, unes instruccions oficials que condicionaven indefectiblement les actituds de les publicacions periòdiques sobre la realitat present, i que calia acatar per no rebre sancions:

Las consignas que cada día enviaba el Ministerio a diarios y revistas constituyeron la gran obsesión de los periodistas durante los años más negros de la Prensa en España. Abarcaban [...] todos los temas imaginables –había incluso consignas sobre cómo cumplir las consignas, y también sobre el deber de disimularlas –y su presencia fue inescapable, so pena de someterse a las más duras e insólitas sanciones.⁶⁵⁹

Potser amb l'esperança que algun dia les seves maniobres serien reconegudes i també, amb tota probabilitat, amb l'objectiu de no trencar els ponts de connexió amb la

Carles Geli al volum *Mirador, la Catalunya impossible*, (op. cit.), i anteriorment Joan Samsó al llibre *La cultura catalana entre la clandestinitat i la represa pública (1935-1951)* (Barcelona, PAM, 1994-1995).

⁶⁵⁸ [s. s.], «El senyor Brunet fa des de les columnes de l'infecte *Destino* una llista dels crims comesos per l'Alemanya nazi», *Per Catalunya*, Barcelona, núm. 19, 25.03.1946, p. 6 i 3.

⁶⁵⁹ Justino Sinova, *La censura de Prensa durante el franquismo*, op. cit., p. 74-75.

burguesia catalana no addicta al règim, Vergés escrivia a Brunet algunes directrius a seguir per estalviar-se de publicar certes informacions alienes a la voluntat de l'editor de la revista. En un altre document, aquesta vegada de 1946, l'editor assenyalava les estratègies adients per aconseguir-ho:

Dues ratlles per demanar-te que en el pròxim número segueixis atacant el giraldisme i els rojos. Això em permetrà sortir del pas amb la censura que volen de totes maneres fer-me publicar quelcom de la manifestació i jo m'he valgut com pots veure pel número de demà. Però la setmana vinent sortiré del pas publicant en aquest article que tu facis –i que no has pas de parlar de la manifestació– una foto de la gentada de Madrid amb un peu atacant els rojos. Això ha enfortit el règim i farà encara més difícil i llunyà trobar una sortida a tanta catàstrofe, perquè la situació ho és realment.⁶⁶⁰

Després d'aquesta carta, efectivament Manuel Brunet va escriure l'article «Cosas de la O. N. U.»⁶⁶¹ que va aparèixer acompanyat d'una foto de la manifestació del 10 de desembre d'adhesió a Franco i protesta contra les “intromissions comunistes” de l'O.N.U. en els afers interiors d'Espanya. El comentari continuava la línia de l'article anterior,⁶⁶² en què havia criticat les paraules que, segons Brunet, l'expresident de la república José Giral havia expressat sobre la voluntat d'«empezar inmediatamente una segunda guerra civil».⁶⁶³ D'altra banda, en el mateix text també atacava els “rojos espanyols” per la seva «mentalidad de seis de octubre». Tal com ha assenyalat Francesc Vilanova,⁶⁶⁴ l'anàlisi comparativa de Brunet entre el desastre de la República a nivell català i espanyol i la resta d'experiències negatives de governs europeus amb presència socialista o comunista oferia una visió particular, «més complexa i, a la vegada, més suggerent» de la realitat política del moment. En definitiva, s'allunyava de les consignes del règim sobre la singularitat del cas espanyol i, al mateix temps, presentava els republicans com uns perdedors a nivell espanyol i mundial.

Un any després, el 1947, va aparèixer publicat a *Quaderns d'Estudis Polítics, Econòmics i Socials* l'article de Claudi Ametlla (signat Domènec Montagut) «Una interessant evolució dins de Catalunya», que hem esmentat anteriorment. En aquell text, l'autor va valorar el distanciament del falangisme per part de *Destino*, però va mantenir les reserves sobre l'abast i èxit de la proposta. El text mereix una cita amb extensió,

⁶⁶⁰ Carta de Josep Vergés a Manuel Brunet, [1946], Fons Manuel Brunet i Solà, UdG.

⁶⁶¹ Romano, «Cosas de la O.N. U.», *Destino*, núm. 492, 21.12.1946, p. 9.

⁶⁶² Romano, «Sobre el giraldisme», *Destino*, núm. 491, 14.12.1946, p. 9.

⁶⁶³ Francesc Vilanova, *Una burgesia sense ànima*, op. cit., p. 241-244.

⁶⁶⁴ *Ibid.*, p. 221-246.

perquè Ametlla va tractar temes ben diversos però tots importants sobre la rellevància de *Destino* per al món intel·lectual català. D'entrada, l'autor va descriure la burgesia liberal que constituïa el públic lector de la revista com a «gent catalanista ahir, no sabem si molt catalanista avui, però immancablement catalanista demà, benestant sense ésser opulenta», i el gruix del grup redactor de la publicació com a «antics periodistes que durant la dictadura de Primo de Rivera s'il·lustraren defensant els ideals patris» però que durant la República van escriure contra el nou règim, «que en aquell moment era igual que escriure contra Catalunya». ⁶⁶⁵ Tot seguit, van començar els arguments a favor i en contra de la línia del setmanari:

Confessem de seguida, per tal de justificar el propòsit i trobar-li una suficient motivació, que *Destino* ens sembla la publicació menys imbècil de les que veuen la llum a l'altra banda del Pirineu. [...] Escriu de tota mena de temes amb una real llibertat i independència quan no es connecten massa amb temes interiors; posseeix més i millor informació del que passa al món que els seus col·legues, i manifesta en qüestions artístiques i literàries i altres que les polítiques, un avantguardisme que el deu fer passar en cercles típics i castissos espanyols, com un cas perdut d'esnobisme.

[...] *Destino* ve a ésser, doncs, un exponent i una interpretació força exacta d'aquell vast sector d'opinió catalana. La seva evolució és l'evolució d'aquesta, potser fins comandada i imposada per aquesta.

A continuació, les paraules d'Ametlla es van dirigir al comentari de l'actitud expressada a les pàgines del setmanari en matèria política, tant exterior com interior, un aspecte de gran interès per al nostre estudi. Sobre política exterior, va destacar les condemnes al nazisme i l'aliadofília manifestada ben aviat:

En ordre a la política internacional, que és el camp on sembla que *Destino* més s'hagi separat de les normes del règim, cal remarcar una anglofília que, tímida primer, és categòrica després, abans, concedim-ho, que la guerra aparegués com a decidida. I fent-hi «*pendant*» una germanofòbia que a estones sembla excessiva i una condemna del nazisme que no per basar-se quasi exclusivament en arguments religiosos deixa d'ésser explícita i de bona llei. En aquests tres aspectes de la política internacional –en altres, com el feixisme italià, caldria que féssim moltes reserves– aquesta posició ha estat segurament singular en la premsa que durant aquest temps ha embrutit i emmetzinat el lector català.

⁶⁶⁵ Domènec Montagut [Claudi Ametlla], «Una interessant evolució dins de Catalunya», *Quaderns d'Estudis Polítics, Econòmics i Socials*, op. cit., p. 15.

Sobre política interior, Ametlla va recalcar que els marges de maniobra eren molt reduïts, i *Destino* havia sabut moure-s'hi i fins i tot expressar una certa protesta pels mètodes feixistes del règim:

En política interior, *Destino* no ha anat tan enllà i ho comprenem. Però si no ha publicat cap atac a fons del règim, tampoc li hem vist vergonyosos panegírics, en els quals els superlatius eren esgotats i tota mesura sobrepassada. No; aquesta mena de prosa plebeia, cortesana i grotesca amb què la premsa tota s'ha envilit, ha pres ací formes més tolerables quan s'ha hagut d'emprar. Almenys el bon gust hi ha guanyat en això. I de seguida que el Cabdill parlà, com una diversió tàctica, de possibilitats monàrquiques, el setmanari barceloní prengué el seu partit; la restauració de la institució reial. La nova posició, per bé que tolerada, no es pot dir que no degués representar algun incomfort per aquests monàrquics menys per sentiment que per pragmatisme, que és la sola manera com els catalans poden, pel que es veu, sentir la dinastia. En tot cas la declaració era una censura al franco-falangisme i una protesta, l'única possible de manifestar públicament, contra el sistema establert.

Abans d'arribar a les conclusions de l'article, afegirem aquí un extracte en què l'autor va retratar les figures principals del setmanari, això és, segons Ametlla, Manuel Brunet i Josep Pla:

Amb el que portem dit no ens proposem altra cosa que remarcar l'extraordinari interès que ofereix el procés de desfranquització, i per contracop de recatalanització, del qual us hem presentat abreujadament algunes fases. Res més que això.

[...] Ni exculpem els homes de *Destino*, ni els inculpem, i menys instruim llur sumari. Si aquesta feina s'ha de fer que es faci demà, el país restaurat i la llibertat recobrada, quan totes les conductes puguin ésser judicades en el temps, condicions i relativitats amb què ha calgut viure. Al costat d'aquesta obra que ens ha sembla útil de fer conèixer i que en tot cas és lloable, sabem que *Destino* n'ha fet una altra ben diferent que no pot merèixer més que els blasmes més definitius. Com sabem els antecedents dels seus principals redactors: el rústec fanatisme de l'un –avui fanàtic de l'anticomunisme i la religió, com ahir ho fou del sindicalisme àcrata, sempre excessiu, sempre malalt d'extremisme–; el laborantisme franquista de l'altre, en plena guerra, dins dels mateixos medis en els quals abans, pagat per patriotes, defensà un nacionalisme gairebé extrem; el cinisme amoral del més enllà; l'arribisme desenfrenat de ttos. Coneixem massa bé aquesta lamentable història...

Finalment, tancarem el repàs de l'article amb les conclusions finals, en què l'autor expressava una certa esperança de reconciliació, però cedia la potestat de decidir el moment d'iniciar-la als derrotats que encara es mantenien a Catalunya, és a dir, als membres de l'exili "interior":

Queda, doncs, ben clar que no ens entendrim per aquests intel·lectuals un poc aventatgistes. Si llur obra vol ésser –i res avui no indica que ho sigui– un cap de pont a l'un costat del fossat, no ens sentim, per ara, disposats a construir l'altre cap de pont per tal de trobar-nos al mig. I mentre no veiem que els amics que allà viuen en una noble abstenció de tota manifestació literària pública i en castellà, fraternitzin amb ells, la nostra reserva no canviarà. Perquè aquests que han mantingut tothora la fidelitat a la Pàtria són els nostres sols amics –els d'ahir i els de demà.

[...] En definitiva, però, les perspectives que aquesta mena de recensió deixa albirar van més lluny que el simple procés d'una fulla periodística. Més enllà hi ha el problema de la creació d'un nou clima en el qual tots els catalans puguem viure reconciliats. Aquesta és la preocupació major. L'evolució a què ens referim, i, sobretot, l'extraordinària acollida que aquell públic més sensible i preparat li fa, volen dir que la qüestió comença a plantejar-se bé, doncs que pot ésser ben resolta.

Tal com va explicar Xavier Pla, aquest article «devia provocar un viu debat en els cercles de l'exili perpinyanès»,⁶⁶⁶ perquè al número següent de la revista van aparèixer quatre articles al voltant del text d'Ametlla, dos a favor (Carles Fontserè i Daniel Domingo Montserrat) i dos en contra (Eugeni Xammar i Emili Vigo), que veurem tot seguit. Cal dir, però, que aquests articles anaven precedits d'una dura nota editorial contra les opinions i l'estil agressiu dels dos últims, que deixava ben clara la posició de la revista:

Amb una dubtosa probitat intel·lectual [...] [Xammar i Vigo] fan dir a l'article incriminat allò que no diu, allò que no pot dir, escrit per la ploma que l'ha escrit i estampat damunt les pàgines dels *Quaderns*. Esbiaixen i escamotegen la conclusió veritable, n'hi suposen calumniosament una altra, i això fet, envesteixen braument contra els molins de vent que ha creat llur imaginació intoxicada de destinofòbia, una de les moltes malalties infantils que pateix una part de l'exili. La tesi central d'aquest treball, la reconciliació catalana, no vol dir res per a aquests dos estrenus almogàvers de la ploma que a més de dos mil quilòmetres del camp de batalla menen un tant aferrissat combat. [...] Perquè, per a ells no hi ha actualment cap problema més important ni més urgent que aquest de dir quatre penjaments tan proçaços com inoperants als redactors de la fulla barcelonina. Sembla que així accelerem la solució del plet.⁶⁶⁷

Com hem dit, Carles Fontserè va mostrar-se partidari de la possible reconciliació apuntada per Claudi Ametlla. Tot i manifestar-se prudent a l'espera de noves

⁶⁶⁶ Xavier Pla, «Pròleg» a Eugeni Xammar, *Cartes a Josep Pla*, edició de Xavier Pla, Barcelona, Quaderns Crema, 2000, p. 40.

⁶⁶⁷ [s. s.], «Una interessant evolució dins de Catalunya», *Quaderns d'Estudis Polítics, Econòmics i Socials*, núm. 24, Perpinyà, maig-juny 1947, p. 19. Aquest text va provocar sengles noves indignades respostes d'Eugeni Xammar i d'Emili Vigo contra Claudi Ametlla, que van ésser publicades a *La Humanitat*. Els dos periodistes es queixaven que en la introducció de les seves rèpliques s'havien barrejat els seus càrrecs institucionals amb les seves opinions, i es reafirmaven en la seva postura ([s. s.], Eugeni Xammar i Emili Vigo, «Joc brut», *La Humanitat* (París), núm. 73, 21.08.1947, p. 1-2).

evolucions, va afirmar que els moviments d'acostament a la realitat catalana realitzats per *Destino* eren importants. D'altra banda, amb una serenor notable, va assenyalar la importància de mesurar els judicis des de l'exterior de Catalunya, conscient de la complexitat de la realitat que es vivia al país:

Cal considerar que els catalans que allà baix es veuen obligats a suportar el totalitarisme franquista continuen «vivint» malgrat totes les dificultats i que a més és possible que evolucionin en un sentit que nosaltres des de fora som incapaços d'apreciar objectivament [...]. Per això cada dia esdevé més difícil jutjar des d'ací aquelles activitats i cal anar molt amb compte en fer afirmacions o prendre posicions que podrien resultar contraproductes.

La feblesa de Franco no es manifesta en el que alguns creuen còndidament que són concessions al catalanisme, sinó, per la impossibilitat en què es troba d'evitar el rebrot d'aquelles coses que vuit anys enrere creien haver extirpat fins a les arrels i que avui continuen, potser més vives que mai. És indiscutible que els puntals del règim comencen a esquerdar-se per tot arreu i així el destí del malaurat *Destino* podria ésser, paradoxalment, el de servir involuntàriament de tascó per esqueixar el propi règim que havia volgut servir i defensar, i pel qual havia estat creat.⁶⁶⁸

Daniel Domingo⁶⁶⁹ també va opinar en la mateixa línia. Fins i tot va elogiar la feina duta a terme a l'interior i va expressar-se de manera molt crítica sobre l'actitud dels exiliats:

És probable que avui a l'interior hi hagi més sentit real que ací, millor vidència i millor adaptació als fets d'allà, perquè s'han curat més que nosaltres de sentiments universals i il·lusions en les promeses de certs homes d'Estat internacionals. Per això, aquesta conquesta d'un mínim de llibertat d'expressió és un gran pas, una esclatxa en la que pot ésser posada una falca que permeti més tard fer l'alçaprem. Nosaltres, empantanegats en les idees del 1936, [...] trobem esquifida l'actuació de l'interior, la titllem de claudicació sense tenir en compte els mitjans de què es disposa [...]. Cal que reconeguem que la labor de formiga que realitza qualsevol home que treballi per la

⁶⁶⁸ Carles Fontserè, «En favor d'una enquesta», *Quaderns d'Estudis Polítics, Econòmics i Socials*, núm. 24, Perpinyà, maig-juny 1947, p. 20.

⁶⁶⁹ Daniel Domingo Montserrat (Tortosa, 1900 – Castelldefels, 1964) va ésser periodista i polític marxista i nacionalista radical. Cosí de Marcel·lí Domingo, va militar al Partit Comunista Català, la CNT i el Bloc Obrer Camperol, essent-ne el candidat per Barcelona a les eleccions municipals d'abril de 1931, que van conduir a la proclamació de la República. Durant el període republicà, va ocupar diversos càrrecs polítics. El 1934 ingressà a Estat Català, formació dirigida per Josep Dencàs, i el 1936 va esdevenir membre del PSUC. Com a periodista, va dirigir el setmanari marxista *L'Hora* (1931-1933) i va col·laborar a *La Batalla*. Després de la guerra civil, es va exiliar a França. Va combatre amb les forces aliades durant la guerra mundial, però va ésser empresonat pels alemanys. Va aconseguir escapar el 1944 i va mantenir contactes a l'exili de nou amb el PSUC. Va col·laborar un temps a la revista *Catalunya*, però també es va distanciar d'aquest partit a partir de 1945. Durant l'última etapa del seu exili va abandonar la política activa i es va dedicar a les col·laboracions en publicacions periòdiques, com és el cas dels *Quaderns* (María Teresa Martínez de Sas, *Diccionari biogràfic del moviment obrer als Països Catalans*, Barcelona, PAM, 2000, p. 473).

llibertat, dins de Catalunya, sigui quin sigui el sector, té més valor revolucionari que totes les jeremiades exhalades a França de l'alliberament ençà.⁶⁷⁰

Amb tot, va voler fer palesa la distinció entre les accions empreses pels "autèntics" resistents de l'interior i el grup de *Destino*, els quals continuaven mereixent la «sanció moral» dels catalans:

Res d'aquesta comprensió que demanem va per als homes de *Destino*, com res no hi anava en l'article que ens dóna peu a aquestes ratlles. Cap simpatia per aquests; tota per a aquells intel·lectuals, obrers, simples ciutadans, que han mantingut pur el nostre honor de catalans.

[...] *Destino* figura encara avui en els rengles dels enemics de Catalunya i la seva evolució no representa un sol pas cap a la nostra causa. Aquesta evolució, que com insinua Montagut, potser no és feta per gust, sinó perquè la imposa una gran massa de catalans, no lliura de culpa almenys els més notoris dels seus redactors. Són aquests els únics culpables? Certament no. N'hi ha moltes dotzenes i centenars amagats per tot arreu. I mentre altra cosa no sigui possible, almenys la sanció moral ha de caure damunt de tots ells.⁶⁷¹

Els altres dos articles, d'Emili Vigo i Eugeni Xammar, eren molt crítics amb les teories exposades per Claudi Ametlla. Pel que fa al text d'Emili Vigo,⁶⁷² secretari personal del president Josep Irla, era agressiu, incisiu i rabiós, i expressava de manera molt evident el seu malestar pels intents de justificar una actitud per a ell injustificable. A banda de criticar la posició general de *Destino*, Vigo va comparar la revista barcelonina amb l'òrgan francès col·laboracionista amb el nazisme *Je Suis Partout*, i va aprofitar per carregar les tintes directament contra Josep Pla i Manuel Brunet, tot acusant-los de no haver fet res per intentar intercedir a favor de l'escriptor i polític empordanès Salvador Albert i evitar així la seva mort a mans del franquisme. D'altra banda, també va criticar Brunet pel fet d'escriure informacions falses i va acabar qualificant-lo de «trabucaire». En definitiva, Emili Vigo va fer palesa la seva indignació contra el grup de *Destino*. Des

⁶⁷⁰ Daniel Domingo, «Responsabilitats i depuracions», *Quaderns d'Estudis Polítics, Econòmics i Socials*, núm. 24, Perpinyà, maig-juny 1947, p. 21.

⁶⁷¹ Daniel Domingo, «Responsabilitats i depuracions», *Quaderns d'Estudis Polítics, Econòmics i Socials*, *op. cit.*, p. 22.

⁶⁷² Emili Vigo Bènia (La Bisbal d'Empordà, 1917 – Sant Quirze Safaja, 1954), va ésser un periodista vinculat a ERC que durant la guerra i l'exili va ostentar responsabilitats polítiques. De jove, va col·laborar en publicacions locals de la capital del Baix Empordà, i a *La Humanitat* durant el període de la guerra civil, i també va ésser secretari de Josep Irla quan era sotssecretari de Cultura i director general de Patrimoni i Rendes. A l'exili, va formar part del grup de catalans establert a Montpeller. Va mantenir contactes amb Josep Tarradellas, Carles Pi Sunyer, Ferran Soldevila, Pompeu Fabra, Pau Casals i Francesc Pujols, entre d'altres. Va dirigir el periòdic *La Humanitat* des de Montpeller i, posteriorment, des de París, va ésser membre del Consell Directiu d'ERC i va ocupar el càrrec de secretari personal del president Josep Irla (Jordi Gaitx Moltó, «Emili Vigo i Bènia, periodista, historiador i polític», *Revista de Girona*, núm. 227, novembre-desembre 2004, p. 28-35).

del seu punt de vista, la revista havia defensat fins ben entrats els anys quaranta una actitud partidària dels totalitarismes i contrària als interessos de Catalunya, la qual cosa era injustificable:

Resulta paradoxal que des d'una tribuna catalana com ho és *Quaderns*, es tracti de justificar el que és injustificable o, almenys, es prepari el clima a una absolució general de tots els que en el decurs d'aquests darrers anys han fet el possible per aixafar definitivament la cultura catalana. Per a nosaltres, l'article del senyor Domènec Montagut representa aquestes dues coses. I és contra aquestes dues coses que ens permetem exposar la nostra divergència més franca i categòrica.

[...] No cal explicar la història, lamentabilíssima, de *Destino*, car els catalans la saben prou bé. [...] No cal explicar, tampoc, la història, més lamentable encara, dels ex-catalans que el redacten i l'inspiren. Que del nacionalisme integral s'hagi davallat –passant per la difamació, la deserció i l'espionatge– a la *política de unidad* més rabiosament anticatalanes; que en el temps de les vaques grasses del franquisme i d'Itàlia i Alemanya s'hagi estat rabiosament totalitari per anar evolucionant al grat dels esdeveniments de la manera més baixa i més vergonyosa, això sols ens estalvia d'insistir sobre l'impudor [...] del grup de *Destino*. Si tots sabem aquesta història lamentable per què hem d'entretenir-nos a cercar-hi justificacions?⁶⁷³

També molt molest amb els punts de vista d'Ametlla, Eugeni Xammar va criticar-los durament, i va aprofitar l'ocasió per atacar la posició i l'actuació de *Destino*. Tal com afirma Xavier Pla,⁶⁷⁴ dels dos articles contraris a les tesis de Claudi Ametlla, aquest és el més ben construït, i el més directe i agressiu des del punt de vista dialèctic, un aspecte propi de la prosa de Xammar:

Políticament, *Destino* és una empresa de la qual els propis empresaris n'han proclamat el falliment. La «política de unidad» ha estat arraconada. El rètol famós que feia de subtítol, despenjat i llançat al pilot de les escombraries. Tot presentant excuses i demanant perdó als membres actius d'una corporació útil, i la brutícia de la qual és exterior, podríem dir que els redactors catalans de *Destino* constitueixen un equip d'escombriaires. Vuit anys abans de bolcar-hi la «política de unidad» havien ja abocat al femer Catalunya i la llengua catalana. Avui la política de *Destino*, esvaïts els somnis imperials, és una política modesta, monàrquica, municipal, i, quan el general Franco és a Barcelona, franquista.⁶⁷⁵

⁶⁷³ Emili Vigo, «Una equivocació lamentable», *Quaderns d'Estudis Polítics, Econòmics i Socials*, núm. 24, Perpinyà, maig-juny 1947, p. 25.

⁶⁷⁴ Xavier Pla, «Pròleg» a Eugeni Xammar, *Cartes a Josep Pla*, op. cit., p. 43.

⁶⁷⁵ Eugeni Xammar, «Fora de la comunitat catalana», *Quaderns d'Estudis Polítics, Econòmics i Socials*, núm. 24, Perpinyà, maig-juny 1947, p. 26-29, també recollit a Eugeni Xammar, *Cartes a Josep Pla*, op. cit., p. 205-215.

A mesura que el seu discurs avançava, l'autor anava accentuant el to ferotge, i amenaçava de passar comptes amb els membres de la revista quan la situació política canviés:

El benestar i la impunitat són les coses que per al redactor de *Destino* tenen més preu. [...] El redactor de *Destino* no ignora (deixem de banda el menyspreu) la repugnància física, el fàstic infinit, la incitació al vòmit que un home que ha fet i fa la feina que ell ha fet i està fent ha d'inspirar per força als catalans patriotes.

[...] No serà, no seré sol, n'estic segur, en rebutjar, a la seva mateixa arrel, la idea de la reconciliació amb els representants de la traïció perfectament definida i caracteritzada.

[...] Agustí, Pla, Brunet, Estelrich, Teixidor, amb altres Sentís, Solervicens, Nadals i Díaz-Plaja, han estat i són els agents –estipendiats– de l'ocupant, els executors de la seva política, els instruments de l'opressió espanyola i franquista a Catalunya. Davant del més menyspreable dels enemics, aquests homes han trobat la manera de recular els límits de l'abjecció i de la baixesa. Han escrit en castellà mentre el general Franco els ha donat l'ordre d'escriure en castellà i s'han posat a escriure en català el dia que han rebut del general Franco l'ordre de tornar a escriure (a estones) en català.

Avui com ahir servidors de l'enemic i prou.

L'article es tancava amb una comminació al poble català perquè rebutgés la humiliant expressió pública en llengua catalana tolerada amb comptagotes fins que no s'hagués acabat amb el franquisme. Mentrestant, convidava a descarregar la ràbia contra el grup de *Destino* a puntades de peu o escopinades a la cara dels seus redactors.

Tal com ha assenyalat Francesc Vilanova, «l'assumpte no hauria passat de ser una polèmica més al voltant de la tensió entre l'exili i l'interior, si no fos perquè el protagonista principal era una plataforma plenament consolidada com *Destino* i perquè Manuel Brunet, en aquesta ocasió,⁶⁷⁶ es va molestar molt i va decidir contestar a la gent de *Quaderns*». ⁶⁷⁷ Com hem vist més amunt, el periodista vigatà en primer lloc va desautoritzar Ametlla argumentant que aquest no havia conegut de primera mà els horrors de la guerra i, per tant, no podia opinar sobre unes situacions que no havia viscut. En el comentari del llibre *Yo escogí la libertad* de Victor Kravchenko, sobre la repressió i dictadura staliniana, el comentarista va escriure la següent invectiva adreçada a la gent dels *Quaderns*:

⁶⁷⁶ A les pàgines 552 i 553 hem comentat com el 1944 el grup de *Destino* ja havia rebut crítiques per part d'Eugení Xammar pel seu comportament durant el primer franquisme; davant les quals l'autor vigatà s'havia mostrat molt espantat davant Carles Sentís.

⁶⁷⁷ Francesc Vilanova, *Una burgesia sense ànima*, op. cit., p. 247-251.

En la Europa occidental, España es el país más capacitado para comprender el libro de Kravchenko. Hemos vivido aquí bajo un terror idéntico. Y los que lo hemos sufrido podemos afirmar que imprime carácter y que, por consiguiente, nos es imposible olvidar. Rojos o blancos, los que no han sufrido durante largos meses ese terror no están capacitados para opinar en la materia.

[...] Cuando no se ha vivido todo esto, amigo Domènec Montagut, es imposible comprender nada de nuestra guerra, porque a pesar de su alta significación entre los rojos burgueses, escapó opco después del estallido. Sin haber vivido bajo aquel terror se necesita mucha imaginación para filosofar, como hace usted, sobre nuestra guerra y sus consecuencias. [...] Créame usted, querido e inolvidado... Montagut: para hablar de nuestra guerra, le falta a usted la cicatriz del mordisco del terror. Superar aquello es imposible.⁶⁷⁸

Posteriorment va reafirmar la seva postura en dos articles més, que van aparèixer la setmana següent. En el primer, publicat a primera pàgina de la revista, responia a l'exili tot al·legant el triomf de les doctrines anticomunistes durant la postguerra mundial. Interpretava aquest fet com un veto al retorn de la República a Espanya, i posava de costat en un exercici d'equilibrisme teòric diversos règims polítics de la postguerra:

A pesar de las amenazas que nos dedica la Prensa de nuestros emigrados –y Dios sabe la independencia con que escribimos–, no nos cansaremos de proclamar que las palabras franquismo, peronismo, trumanismo y degaullismo son sinónimas. Significan lo mismo a pesar de las diferencias fonéticas de cada lengua. Toda esa colección de sinónimos se come con la misma salsa, salsa anticomunista, o por decirlo en forma afirmativa, nacional-cristiana, que no es lo mismo que nacional-socialista, o hitleriana.⁶⁷⁹

En l'altre article de resposta, publicat al mateix número però ja dins la seva secció, va assenyalar la rellevància del triomf de les forces conservadores a les darreres eleccions municipals de França, un país tradicionalment republicà:

Vistas desde España, las elecciones municipales francesas ofrecen una curiosa lección. Obsérvese que un importante sector de izquierdas, en el cual deben contarse muchos socialistas y casi todo el partido radical, no ha dudado en apoyar a un general derechista. Jamás nuestros burgueses habrían hecho otro tanto. Los escrúpulos no les habrían permitido un gesto de esta clase. Permiten estas adhesiones imaginar con qué energía sostendrían las izquierdas burguesas de Francia a un general cualquiera si el país hubiera sufrido una guerra civil como la nuestra. La idea del caudillaje sigui siendo viva en Francia.⁶⁸⁰

⁶⁷⁸ Romano, «El terrorismo ruso», *op. cit.*, p. 5.

⁶⁷⁹ M. B. [Manuel Brunet], «Degaullismo», *Destino*, núm. 537, 08.11.1947, p. 1.

⁶⁸⁰ Romano, «La victoria y las posibilidades del general De Gaulle», *Destino*, núm. 537, 08.11.1947, p. 5.

Aquest fet, segons el periodista, denotava un canvi generalitzat d'actitud per part de la població, que calia que els exiliats tinguessin en compte per donar els seus punts de vista definitivament per liquidats.

Algunes de les notes personals conservades al fons de l'autor, escrites presumiblement abans que esclatés aquesta polèmica, estan directament relacionades amb el tema de la reconciliació entre els dos bàndols. Per tant, és possible que aquest tema preocupés el comentarista, i per aquest motiu reaccionés amb vehemència a l'article d'Ametlla. En una de les notes, admetia la gran complexitat del conflicte que havia devastat Espanya entre 1936 i 1939, la qual cosa implicava una anàlisi amb profunditat. Si es deixaven de banda els partits presos i condicionants personals de cadascú, la conclusió era clara: si es volia ésser just i fidel a la veritat, les culpes s'havien de repartir entre els dos bàndols. El periodista ho expressava de la següent manera:

Davant d'una catàstrofe tan grossa com la guerra civil espanyola és impossible que la culpa no estigui molt repartida entre dretes i esquerres. Donar tota la culpa a les esquerres és jutjar i parlar amb tanta lleugeresa com fan aquells que de tot donen la culpa al "clero".⁶⁸¹

En una altra nota, l'autor es mostrava conscient que la guerra havia deixat una ferida totalment oberta i que costaria molt de cicatritzar. Davant aquest escenari, en un moment o altre caldria iniciar un procés de reconciliació entre les parts implicades:

No vull discutir si hauria estat millor que la guerra civil hagués acabat amb una conciliació. Hi havia homes eminents tant a favor com en contra d'un possible pacte. Però ja que la conciliació no fou possible durant la guerra bé caldrà fer-la una hora o altra. I qui serà el príncep de la pau, l'àngel del bon consell?⁶⁸²

Amb tot, i malgrat la contundència del contraatac públic de Manuel Brunet contra el punt de vista de la redacció dels *Quaderns*, la posició de *Destino* va continuar sense ésser acceptada a l'exili, i tampoc a l'interior. Per exemple, Manuel Brunet va ésser acusat de deslleial per Carles Riba,⁶⁸³ en el comentari de les ambigüitats d'una obra l'autor del qual desconeixem que es troba inclòs en una carta de Paulina Crusat:

Alguns passatges de la nota sobre el llibre d'A. em semblen perillosament amables: poden contribuir a la confusió, quan la intenció i la realització són per a aclarir. Però no tohom llegeix

⁶⁸¹ Manuel Brunet, [Notes personals], núm. 171, Fons Manuel Brunet i Solà, UdG.

⁶⁸² *Ibid.*, núm. 115.

⁶⁸³ Carta de Carles Riba a Paulina Crusat, 13.04.1955, dins Carles-Jordi Guardiola (cur.), *Cartes de Carles Riba*, III, *op. cit.*, p. 196.

amb intel·ligència. Ni amb lleialtat. I el propi interessat, o sigui el Sr. A., és el primer a no ésser lleial. Com no ho són els Montolius i Brunets (Romano) i fins certs poetarros que menen la campanya amb el Sr. A. i companyia.

Maurici Serrahima, en la mateixa línia, va titllar-lo de traïdor en una carta que li va enviar de forma anònima el Nadal de 1948:

Sempre havia cregut que per damunt de les diferències de temperament, hi havia alguna cosa que ens unia. Havia cregut que teníem un fons d'ideals comuns. Almenys, vostè els proclamava, encara que el desacord vingués quan els defensava a la seva manera. Vingué el capgirell i vostè es posà a escriure a *Destino* –i, per cert, amb pseudònim– i d'aquells ideals no en restà gairebé res. Els més, desapareguts. Els altres foren interpretats d'una manera que, per mi, en desvirtuava totes les essències.⁶⁸⁴

Altres exemples d'aquestes crítiques els trobem a les revistes de l'exili americanes. A *Ressorgiment*, amb motiu de la mort de l'autor, es va publicar una nota en què es declarava que Manuel Brunet «havia passat al servei de l'enemic essent un dels capdavanters de la política franquista patrocinada pel setmanari *Destino*».⁶⁸⁵ Pel que fa a la revista *Pont Blau*, Rafael Tasis, en un article signat amb el pseudònim “Pere Bernat”, també va dedicar unes paraules a Manuel Brunet el febrer de 1956:

Hi ha molta gent que ha passat por: som la majoria dels vivents, en aquesta època que ha vist tantes coses estemordidores i tants d'esgarrifosos daltabaixos. Però aquesta gent es divideix en dues espècies, la dels que saben oblidar, i la dels que no han volgut ni han sabut de fer-ho i que, per això, no perdonen. Manuel Brunet, que ha mort en els primers dies del 1956, era un d'aquests darrers. Havia passat por –era poruc, per no dir covard, de temperament–, i aquesta por es desfogava en exabruptes.

[...] De l'any 40, que entrava a redactar la seva secció a *Destino* fins a la seva mort, no va parar de desmotrar que, de les virtuts cristianes, desconeixia totalment la més alta, que és la caritat. Constantment denunciava la maldat dels rojos, recordava llurs preteses malifetes acusava i calumniava sense pensar que la seva fúria polèmica, de dreta nissaga periodística, no podia trobar una resposta i era, per tant, una manifestació més de covardia.⁶⁸⁶

Anys més tard, també antics amics de Brunet van continuar criticant i lamentant el comportament del periodista durant la postguerra, com és el cas de Miquel Ferrer i

⁶⁸⁴ Carta de A. [Maurici Serrahima] a Manuel Brunet, 25.12.1948, Fons Manuel Brunet i Solà, UdG. També recollida a Maurici Serrahima, *Del passat quan era present*, II. PAM, Barcelona, 2004, p. 67.

⁶⁸⁵ [s. s.], «Informacions dels Països de Llengua Catalana», *Ressorgiment*, núm. 476, març 1956, p. 763.

⁶⁸⁶ Pere Bernat [Rafael Tasis], «3 catòlics catalans», *Pont Blau*, núm. 40, febrer de 1956, p. 57-58.

Sanxis, que recordava el passat "rebel" de l'autor durant la Dictadura de Primo de Rivera:

Manuel Brunet, exredactor de *Las Noticias*, de *La Publicitat* i de *La Veu de Catalunya*, antic membre de la "zona difusa" del nostre Grup dels Set i autor de diversos manifestos clandestins i pamflets nacionalistes durant la Dictadura primoriverista, esdevingué un assalariat de la revista *Destino*, francament feixista i nascuda a Burgos després del 19 de juliol català.⁶⁸⁷

D'altres, que segurament no van conèixer l'autor, igualment criticaven els punts de vista del personatge, expressats des de la seva tribuna de *Destino*. Gabriel Ferrater, en una conferència de 1967, era molt contundent en la valoració:

Agafin el *Destino* dels anys 1942-43 i comparin les coses que escrivia Pla i les que escrivia, per exemple, Manuel Brunet. Aquest sí que tenia una veritable ànima d'assassí!⁶⁸⁸

Totes aquestes dures opinions contrasten amb les d'alguns membres d'aquella particular redacció de *Destino* i denoten que la figura de Manuel Brunet ha estat polèmica i objecte de debat al llarg dels anys. Nèstor Luján va destacar entre d'altres aspectes de la personalitat de Manuel Brunet precisament el seu patriotisme, relacionant-lo amb el de Pla:

En aquells dies de la Guerra Mundial, dos personatges tan diferents com Josep Pla i Manuel Brunet eren convençudament antinazis, optimistes sobre com acabaria aquella guerra, sarcàstics amb el «Régimen», graníticament catalanistes.⁶⁸⁹

El mateix Josep Pla, com hem vist al capítol que li hem dedicat, va definir Manuel Brunet com un «catalanista sense les més petites fissures»,⁶⁹⁰ però no va ésser l'únic que va destacar aquesta faceta de la seva personalitat. Marcel·lí Moreta, antic membre de la Lliga, no va dubtar a definir el periodista des d'aquesta premissa:

Brunet era un catalanista integral. El que no tenia era el do de la ponderació que s'atribueix, exageradament, a la gent de Vic. Crec que seria més just situar aquest extraordinari periodista entre una classe d'estrabul·lats, als quals no s'acaba mai de donar-los la volta.⁶⁹¹

⁶⁸⁷ Miquel Ferrer i Sanxis, *Memòries (1920-1970)*, op. cit., p. 334. Hem donat alguns detalls de la biografia de Miquel Ferrer i de la seva vinculació amb el "Grup dels Set" a la nota 32 del relat biogràfic de Manuel Brunet, p. 22.

⁶⁸⁸ Gabriel Ferrater, *Tres prosistes*, Barcelona, Empúries, 2010, p. 118.

⁶⁸⁹ Néstor Luján, «Records personals de Manuel Brunet». op. cit., p. 57.

⁶⁹⁰ Josep Pla, *Retrats de passaport*. O. C., XVII, op. cit., p. 298.

⁶⁹¹ Marcel·lí Moreta, *Memòries d'un catalanista*, op. cit., p. 111.

Com a últim punt de vista diferent en aquest aspecte, assenyalarem que fins i tot diversos lectors de *Destino* van mostrar el seu malestar per les anàlisis del periodista, però en aquest cas des d'una òptica diferent a la dels exiliats. És el cas, per exemple, de Cayetano Magriñá, un lector que fins i tot va recollir i publicar en un volum les cartes de protesta enviades a Manuel Brunet. En aquestes, criticava les afirmacions favorables a Estats Units contingudes en els seus articles, perquè les considerava un acostament perillós a posicions filodemocràtiques i obrien la porta a un possible abandó de les acusacions contra el comunisme, carregant tota la responsabilitat de la guerra al nazisme:

Con una Europa unida, fuerte y disciplinada, estaríamos más tranquilos: particularmente en España, estamos ya mucho mejor que el resto del mundo, incluídas las grandes “democracias” porque... nos hemos liberado de “algo” que ellas quizá no podrán jamás. Nos hemos liberado del ¡CÁNCER! que roe sus entrañas. Nos hemos liberado, de la ¡¡DEMOCRACIA!! Con toda la podredumbre de sus partidos; del sufragio universal, con su mitad más uno, y del ¡¡todos iguales ante las urnas...!!⁶⁹²

Un altre lector, en aquest cas Lluís Boet, va lamentar el 1946 que *Destino* intentés propagar l'esperit demòcrata a Barcelona:

Tenga la seguridad Sr. “Romano” de que si leo sus artículos es porque de ellos fluye una convicción católica encubierta, no obstante, por una fuerte y densa envoltura de desagradable aliadofilia y democratofilia (permítaseme la palabra).

Esta hábil propaganda en favor de la forma de gobierno democrática, vistas las desagradables consecuencias que dicha forma de gobierno ha significado para España [...] es igualmente incomprensible. La democracia, Sr. Brunet, solamente la pueden soportar los pueblos que su educación y cultura les permiten frenar sus impulsos anárquicos y sus pasiones, las diferencias, odios y rencillas [...] Si este freno no se opera por propia convicción, entonces ha de existir una fuerza coercitiva que imponga la armonía y la comprensión. [...] Esta corriente, de la que Uds. son los principales artífices, a favor de lo que es democracia, Sr. Brunet, practicada en España es un arma de dos filos.⁶⁹³

A través de tots aquests documents, per tant, es pot copsar una complexitat majúscula en la posició de *Destino* durant la primera postguerra, que incomodava uns i altres i provocava al mateix temps acusacions de traïdoria o excessiva aliadofilia (amb la

⁶⁹² Cayetano Magriñá y Salvat, *Cartas a “Romano”*, Tarragona, Sugrañes Hermanos Editores, 1952, p. 28.

⁶⁹³ Carta de Lluís Boet a Manuel Brunet, 13.03.1946, Fons Manuel Brunet i Solà, UdG. Una vegada més, el motiu de la carta era la protesta contra l'article de Manuel Brunet «Si Alemania hubiera triunfado...», *op. cit.*

consegüent «democratofília»). En definitiva, la varietat de punts de vista sobre el posicionament de *Destino* i Manuel Brunet durant la postguerra espanyola i mundial, no només dels mateixos contemporanis sinó també dels historiadors que han abordat aquest tema, denota que es tracta d'un tema complex, cantellut i amb moltes arestes que en dificulten la interpretació. Certament, les manifestacions públiques ofereixen el retrat d'un perfil marcadament franquista que ha abandonat el sentiment catalanista i fa apologia de "barcelonisme". Amb tot, en aquell moment, l'alternativa a aquesta opció era el silenci o la clandestinitat. Després d'examinar el perfil ideològic "privat" d'una part del grup de *Destino* a través de la documentació a què hem pogut accedir, podem afirmar sense gaires reserves que segurament els integrants de *Destino* devien considerar que el seu silenci hauria deixat orfe de referents la burgesia catalana conservadora, que hauria caigut als braços de la doctrina franquista-falangista oficial. A la llum del material estudiat, i sense amagar que tots ells tenien punts de contacte amb aquesta mateixa doctrina, podem observar com la redacció de *Destino* va intentar tímidament marcar un perfil propi i distintiu en el limitat escenari de postguerra. Aquest fet demostra, per tant, que la seva acceptació del règim no significava una adhesió incondicional.

Finalment, respecte al cas particular de Manuel Brunet, cal afegir a l'anàlisi els elements propis de la seva personalitat i trajectòria, els quals van fer encara més polèmic el seu posicionament. Com es pot comprovar, ha generat al llarg del temps opinions contraposades. Amb tot, després de recollir la informació disponible i estudiar amb deteniment el personatge, hem intentat amb aquestes notes reconstruir i comprendre –no justificar– el trencaclosques de la seva personalitat. Carles Sentís ha afirmat en diverses ocasions que Manuel Brunet ha sofert una «posteritat injusta».⁶⁹⁴ Creiem sincerament que en aquest cas no s'equivoca.

3.3.4.: «Sedante y oreo del espíritu»: La col·laboració a *La Vanguardia* i *Pax*

Apleguem ara en un sol capítol dues col·laboracions de Manuel Brunet en diaris de postguerra, *La Vanguardia*, en la qual va escriure articles esparsos entre 1943 i 1946; i *Pax*, el butlletí del Congrés Eucarístic Internacional de Barcelona de 1952, del qual en va ésser el redactor en cap. La rellevància dels seus articles en aquests dos mitjans és molt poca, i per tant repassarem la història d'aquestes col·laboracions de forma sumària.

⁶⁹⁴ Carles Sentís, *Memòries d'un espectador*, op. cit., p. 66.

Amb tot, creiem que és interessant anar completant els buits existents fins al moment en la seva biografia i carrera professional; i d'altra banda aquestes dues etapes són interessants, com veurem a continuació, per motius extraliteraris.

3.3.4.1. LA RECUPERACIÓ DEL PRESTIGI: *LA VANGUARDIA*

Pel que fa a la col·laboració de Manuel Brunet a *La Vanguardia*, tan sols Albert Manent se'n fa ressò,⁶⁹⁵ i ha estat gràcies a l'arxiu de l'autor que hem pogut reconstruir la història d'aquesta vinculació professional. Tal com revelava en una carta a Joan Llongueras, Manuel Brunet va demanar a Ignasi Agustí que gestionés la possibilitat d'una col·laboració a *La Vanguardia*⁶⁹⁶ per intentar completar els seus ingressos i així anar poc a poc millorant la seva situació econòmica. Aquestes gestions van donar els seus fruits, perquè en una carta de 10 d'abril de 1943 Luis Martínez de Galinsoga, llavors director del diari, va demanar al periodista una col·laboració periòdica, que va quedar establerta al voltant de quatre articles al mes a raó de 250 pessetes cadascun:

De momento creo que podré publicar de usted cuatro artículos al mes, aunque dadas las circunstancias precarias de espacio, sometidas a eventuales cambios imprevistos, no pueda comprometerme, como en tiempo normal, a un cupo fijo. Como el primer interesado de que la colaboración de usted sea frecuente soy yo, no he de demorar caprichosamente la inserción de sus artículos. [...] La remuneración será de 250 pesetas por artículo.

Acerca de los temas lo dejo a su buen criterio de escritor. Pero me interesan los asuntos que distraigan un poco a los lectores de la pesadilla de la guerra o de los problemas cotidianos que nos circundan. Creo que la colaboración de un periódico hoy debe aspirar a esa alta función de sedante y de oreo del espíritu. [...] También me interesan asuntos históricos o artísticos respecto a Barcelona en los cuales está usted tan versado.

En una palabra, en cuanto usted se familiarice con esta tribuna, su propia sensibilidad de escritor aguda y fina, le irá dictando las normas infalibles para el acierto, y no han de faltarle seguro las respetuosas y cordiales indicaciones mías inspiradas siempre en el interés del periódico y, por tanto, en altos ideales nacionales.

Manuel Brunet estava passant en aquells moments una època de tribulació, li costava trobar el seu lloc en la nova societat de postguerra i passava penúries econòmiques. Per aquest motiu, la col·laboració es va iniciar amb llestesa, i el periodista va acatar al peu de la lletra les normes dictades pel director del diari, tot i que aquest mai va poder complir el propòsit de publicar els articles de forma setmanal.

⁶⁹⁵ Albert Manent, *De 1936 a 1975. Estudis sobre la guerra civil i el franquisme*, op. cit., p. 87.

⁶⁹⁶ Carta de Manuel Brunet a Joan Llongueras, 07.09.1942, Fons Joan Llongueras i Badia, BNC.

Així, doncs, la col·laboració de Manuel Brunet a *La Vanguardia*, després d'un repàs de la publicació, consta d'un total de només 16 articles⁶⁹⁷ entre el 9 de maig de 1943 i el 22 de desembre de 1946.

Seguint el consell de Galinsoga, els seus articles no són gens compromesos, sinó tot el contrari. Com en el cas comentat del recull d'articles de calendari *Cada dia és festa*, podríem dir que els articles de Manuel Brunet a *La Vanguardia*, tot i no tenir un propòsit de combat –havia estat vetat explícitament pel director del diari–, presenten certa crítica subterrània contra els que considerava els mals de la societat. És a dir, els treballs publicats no eren de circumstàncies perquè tractaven temes d'actualitat, però eren poc rellevants i no eren susceptibles de portar problemes al seu autor. Bona part dels articles tracten temes artístics i religiosos, sobre la restauració d'esglésies o peces d'art; o bé tradicionals, amb motiu d'alguna festivitat religiosa. L'interès d'aquesta col·laboració, per tant, creiem que és poc important dins la carrera professional de l'autor, malgrat que és remarcable el fet que el periodista col·laborés uns anys –tot i que de forma escadussera– en el diari més important de la postguerra a Catalunya.

Tot i això, Manuel Brunet no es podia estar de refermar-se en les seves conviccions. A tall d'exemple, comentarem només com en un article amb motiu de la rifa de Nadal, l'autor va recuperar el tema de les estrenes d'aquesta època, que precisament apareixia en un dels articles del volum *Cada dia és festa*.⁶⁹⁸ El periodista va tornar a carregar les tintes contra l'ideari comunista, amb els mateixos arguments que abans de la guerra:

Supongo que habrán filosofado ustedes sobre lo que en catalán llamamos «Les estrenes», o sea la propina de Navidad. Como la Lotería, se apoya también en la sorpresa y la generosidad. No se da a fin de año como resultado de un año beneficioso; es un regalo de Navidad, un reflejo de la caridad de Belén, que nos une a todos. No es debida a nadie la propina navideña, ni todas las empresas están en condiciones de resistirla moral o materialmente, pero desconfiad del gerente que rompe

⁶⁹⁷ Són els següents: «El coro de la catedral de Barcelona», núm.23.926, 09.05.1943, p. 3; «El ábside de San Justo», núm. 23.933, 18.05.1943, p. 5; «Votos de calidad», núm. 23.969, 29.06.1943, p. 6; «Destinos», núm. 24.064, 17.10.1943, p. 3; «La hospitalidad de los betlemitas», núm. 24.120, 22.12.1943, p. 1; «Trágica democracia de los cementerios», núm. 24.387, 01.11.1944, p. 3; «La fachada del monasterio de Montserrat», núm. 24.406, 23.11.1944, p. 9; «Un libro sobre el Papa Luna», núm. 24.457, 21.01.1945, p. 3; «Un hombre de Dios», núm. 24.522, 08.04.1945, p. 1; «Santa María del Mar», núm. 24.560, 23.05.1945, p. 2; «San Miguel de Fluviá», núm. 24.603, 13.07.1945, p. 2; «La reinstalación del Museo de Vich», núm. 24.673, 03.10.1945, p. 3; «El desvío de la carretera de Francia en Figueras», núm. 24.872, 26.05.1946, p. 4; «Actualidad de Balmes», núm. 24.959, 05.09.1946, p. 2; «La Concepción de Murillo», núm. 25.039, 08.12.1946, p. 1 i «La caridad de Belén y la lotería», núm. 25.051, 22.12.1946, p. 1.

⁶⁹⁸ L'article era «Elogi de les estrenes», publicat a *La Veu de Catalunya* el 22.12.1943 i recollit al volum *Cada dia és festa* (op. cit, p. 25-28).

con la tradición: su cordialidad se dará también a la fuga en los momentos más críticos. Tampoco el comunista ofrece la propina de Navidad, porque el negocio es el negocio y él es materialista.⁶⁹⁹

La crítica al comunisme és pràcticament calcada a la de 1934, amb la qual cosa és palesa la desconfiança que l'autor va sentir sempre pel règim soviètic. A més, aquest passatge demostra també com Manuel Brunet, amb la ploma a la mà, era incapaç de moderar i descafeïnar el seu discurs. Afirmacions com aquestes, l'any 1946, eren molt ben vistes pel règim. La situació política espanyola havia canviat radicalment, i per tant el seu autor, encara que manifestés obertament aquesta crítica, estava completament fora de perill, a diferència de com eren rebudes les mateixes paraules als anys trenta.

Queden, per tant, esbossades les línies bàsiques que regien els paràmetres d'aquesta col·laboració, una de les més secundàries en la seva trajectòria professional. Abans de donar per tancat aquest apartat, però, hem d'aclarir una qüestió sobre la relació de Manuel Brunet amb *La Vanguardia*, que ens ha conduït a atribuir-li erròniament en anteriors estudis una carta de 10 de febrer de 1954 destinada a Luis de Galinsoga.

Ramon Guardiola i Rovira va enviar el 8 de maig de 1984 una carta a M. Teresa Brunet Mayor, en què li feia arribar en forma d'annex «la carta de Manuel Brunet, dirigida al director de *La Vanguardia*». Es tracta d'un document mecanografiat de 5 pàgines, amb data 10 de febrer de 1954 i signat Manuel Brunet també de forma mecanoscrita. En la carta, el seu autor expressava la negativa a escriure un article commemoratiu del quinzè aniversari de l'«alliberament» de Barcelona per part de les tropes franquistes. Al·legava com a motiu per declinar l'encàrrec el fet que tenia amics en els dos bàndols i que, per tant, no podia recordar amb alegria aquella jornada, i menys escriure'n un article laudatori. El text és d'una gran força expressiva, testimoni d'un home amb honor i amor propi. Gràcies a una observació del Dr. Francesc Vilanova, hem pogut corroborar, però, que la carta no va ésser escrita per Manuel Brunet sinó per Sebastià-Juan Arbó.⁷⁰⁰

⁶⁹⁹ Manuel Brunet, «La caridad de Belén y la Lotería», *op. cit.*, p. 1.

⁷⁰⁰ Tenint en compte l'atribució a Manuel Brunet d'aquesta carta per part de Ramon Guardiola i la signatura mecanoscrita al peu de la mateixa, en dos estudis breus en què perfilàvem un esbós de la personalitat de Manuel Brunet, publicats al llarg de la nostra recerca («Manuel Brunet. Itinerari d'un periodista catalanista, catòlic i conservador», *Serra d'Or*, núm. 270, juny 2007 p. 15-19; i «Manuel Brunet, un periodista polièdric», *Revista de Girona*, núm. 253, març-abril 2009, p. 54-58) i en el nostre treball de recerca (*Manuel Brunet. Itinerari d'un periodista catalanista, catòlic i conservador*, Treball de recerca de doctorat, Girona, Universitat de Girona, 2006), vam incloure fragments d'aquesta carta per il·lustrar el coratge i la independència de criteri de l'autor. Malgrat això, i gràcies a una amable

Malgrat tot, i a la llum de la informació que aportem al present estudi, podem continuar defensant el fet que Manuel Brunet va ésser un periodista independent, no addicte a les consignes del règim, que va mantenir-se fidel als imperatius morals que li dictava la seva consciència i va preferir durant la postguerra retirar-se voluntàriament a l'Empordà per allunyar-se precisament dels cercles d'influència propers al poder.

3.3.4.2. ABANDERAT DEL CATOLICISME: PAX

Hem apuntat al principi que recolliríem aquí alguna dada sobre el paper de Manuel Brunet a *Pax*. Efectivament, paral·lelament a la seva activitat com a comentarista a *Destino*, Brunet mantenia altres projectes professionals. El 1952 es va celebrar a Barcelona el Congrés Eucarístic Internacional, i al periodista li va ésser encomanada la tasca de coordinar el seu butlletí-diari, titulat *Pax*. Cal tenir en compte que, a banda del caràcter vaticanista que imprimia als seus articles de la secció «El mundo y la política», des de 1948, però sobretot a partir dels anys cinquanta, l'autor mantenia a la revista *Destino* la secció «Ciudad de Dios». Era una secció purament catòlica, apologètica, destinada al comentari d'afers estrictament religiosos. No n'hem inclòs el comentari en el present estudi perquè creiem que queda fora del marc de la nostra anàlisi; i també perquè els articles publicats en aquesta secció no tenen la mateixa consistència intel·lectual i interès periodístic que els que apareixien a la secció «El mundo y la política». En definitiva, però, el seu passat de seminarista i els sòlids coneixements en matèria teològica, sumats a l'experiència en el comentari directe de temes d'aquesta disciplina a la revista *Destino*, el convertien en un reputat coneixedor dels afers religiosos barcelonins i en un home amb inqüestionables coneixements de doctrina catòlica, la qual cosa el feia totalment apte per desenvolupar un paper central al butlletí del congrés eucarístic.

El diari *Pax* va tenir una vida molt curta, tan sols els set dies que va durar el Congrés, però hem cregut convenient consignar també aquí aquest treball, perquè s'adeia perfectament a les conviccions religioses de l'autor. No era la primera vegada que coordinava una publicació –no podem oblidar la seva etapa com a redactor en cap

observació del doctor Francesc Vilanova que agraïm de cor, hem pogut comprovar que l'esmentada carta no va ésser escrita per Manuel Brunet, sinó per Sebastià Juan Arbó (Sebastià Juan Arbó, *Memorias: los hombres de la ciudad*, Barcelona, Planeta, 1982, p. 323-325). Com hem dit, a la carta present a l'arxiu del periodista no hi havia cap referència que fes dubtar de la seva autoria, i les paraules de Ramon Guardiola i la signatura al peu del document feien impensable que el text no hagués estat escrit per Manuel Brunet. D'altra banda, en aquell moment no havíem consultat el volum de memòries de Sebastià Juan Arbó perquè en principi quedava fora del marc del nostre estudi, i per això no podíem conèixer l'autoria real de la carta.

de *La Publicitat* i com a director de *Mirador*–, però degut a la poca durada i a la temàtica del butlletí els seus objectius van ésser molt limitats. Amb tot, hem de consignar que Brunet va aportar un total de sis composicions pròpies per enriquir les pàgines del diari⁷⁰¹ i que, a més, va treballar, entre d'altres, amb Nèstor Luján:

Recuerdo que el 1952, quan es va celebrar el Congrés Eucarístic, va ser contractat per mossèn Ramon Cunill per fer el diari del Congrés que es va titular *Pax* i que es va tirar precisament a la impremta de *La Vanguardia*. Allà el vaig veure escriure el que fos i el que calgués. Veient-lo treballar, admirava la seva difícil facilitat: la seva ploma volava per les quartilles i quedava la seva lletra ràpida i separada, tan personal, sense cap esmena. Veure escriure Manuel Brunet amb la seva delicada nerviositat i amb aquell fugitiu somriure en els seus llavis primis i enfonsats era, realment, una incitació a seguir el seu ofici. Però ningú com ell.⁷⁰²

De tots els articles, el més important va ésser «Los campanarios, anuncio de la Eucaristía». Hem assenyalat més amunt, quan parlàvem de l'amistat que va mantenir amb Josep M. Panyella,⁷⁰³ que la iniciativa d'intentar il·luminar per dins tots els campanars de Catalunya era considerada pel periodista com un projecte de molta envergadura i d'un elevat valor espiritual, i per això va intentar donar-li una difusió màxima amb l'article esmentat:

La iluminación de los campanarios –que debiera lucir sólo cuando estuviera en el templo el Santísimo Sacramento– no representa ningún problema. Nada de luminarias exteriores: la luz ha de venir de dentro, ha de habitar en el campanario. Colocando una bombilla, más o menos poderosa, bajo pantalla, en la bóveda del campanario, habría bastante. De ser posible –y lo sería casi siempre– la bombilla no debería verse desde el exterior. Lo que interesa es que la luz salga de los ventanales. La luz exterior no ayudaría a proclamar que la casa está habitada por Jesús sacramentado. No olvidemos que los campanarios tienen la estructura de una lámpara o farol, y que, por consiguiente, la luz ha de venir de dentro. Es esencial que el campanario dé la idea de una luz que como la lámpara del Santísimo se consume en un honor.⁷⁰⁴

Aquest projecte era ambiciós, i per això es va endegar una campanya de difusió per fer arribar la idea a tots els pobles. No sabem exactament l'acollida que va tenir la seva idea

⁷⁰¹ Són les següents: «El Congreso Eucarístico explicado por el señor obispo de Barcelona» (27.05.1952, p. 5-7), «La organización del Congreso, perfecta, dice Monseñor Vachon» (29.05.1952, p. 5), «El espectáculo de las multitudes en este Congreso es grandioso» (31.05.1952, p. 3-4), «Los campanarios, anuncio de la Eucaristía» (01.06.1952, p. 4-5), «Las custodias neogóticas» i «La iglesia del silencio» (02.06.1952, p. 10 i 12).

⁷⁰² Nèstor Luján, «Records personals de Manuel Brunet». *op. cit.*, p. 57.

⁷⁰³ Sobre el comentari d'aquesta amistat, vegeu el capítol dedicat al volum de Manuel Brunet *Actualidad del Padre Claret*, p. 153-154.

⁷⁰⁴ Manuel Brunet, «Los campanarios, anuncio de la Eucaristía». *Pax*, 01.06.1952, p. 5.

–suposem que favorable–, ni si van quedar satisfets del resultat, però als documents conservats al Fons Manuel Brunet i Solà corresponents a la relació epistolar amb Josep M. Panyella hi ha nombroses referències a aquesta iniciativa, principalment amb el detall de noves esglésies que començaven a il·luminar-se. Malgrat tot, aquest projecte de Brunet és una nova mostra de la passió que posava l'escriptor en tots els projectes que empenia.

3.3.5. Referent de les noves generacions

Durant els anys que va viure a l'Empordà, primer a Castelló d'Empúries i després a Figueras, Manuel Brunet mai va refusar els encàrrecs de col·laboració que li van fer les publicacions d'abast local i comarcal. En aquest sentit, són destacables les seves col·laboracions sobretot a *Ampurdán*, a més de les de *Canigó* i *Vida Parroquial*.

Ampurdán, publicació fundada l'any 1942, en aquell temps era l'òrgan de comunicació comarcal de la Falange i les J.O.N.S. En aquest setmanari, que ha tingut diverses vides fins a convertir-se en l'actual publicació *Empordà*, Brunet hi va escriure, entre els anys 1942 i 1946, un total de 28 articles de tema divers, sobretot artístic, d'abast comarcal.⁷⁰⁵

⁷⁰⁵ Són els següents: «Don Eduardo Rodeja, cronista de la ciudad» (núm. 10, 02.12.1942, p. 3-4), «Apología del futuro templo parroquial de Figueras (I)» (núm. 11, 09.12.1942, p. 3-4), «Apología del futuro templo parroquial de Figueras (II)» (núm. 15, 07.01.1943, p. 2-3), «Notas de Arte» (núm. 16, 13.01.1943, p. 3), «El Estado va a construir un pueblo pesquero modelo en Rosas» (núm. 18, 27.01.1943, p. 3), «La Virgen de los Dolores en nuestra Iglesia Parroquial» (núm. 21, 17.02.1943, p. 3-4), «Apología del futuro templo parroquial de Figueras (III)» (núm. 24, 10.03.1943, p. 3), «La exposición Reig» (núm. 31, 28.04.1943, p. 13), «El pintor José Bonaterra» (núm. 34, 19.05.1943, p. 3), «Problemas urbanos de Figueras. La plaza del instituto» (núm. 36, 02.06.1943, p. 3), «Problemas urbanos de Figueras. El Garrigal» (núm. 39, 23.06.1943, p. 3), «Turismo ampurdanés. Rosas» (núm. 41, 07.07.1943, p. 3), «Problemas urbanos de Figueras. El mercado» (núm. 44, 28.07.1943, p. 3), «En el centenario de D. Aniceto de Pagés» (núm. 46, 11.08.1943, p. 3), «El encauzamiento del río Muga» (núm. 53, 28.09.1943, p. 5-6), «La exposición de dibujos de J. Bech de Careda» (núm. 60, 17.11.1943, p. 5), «La restauración de la iglesia de Arenys de Ampurdán» (núm. 63, 07.12.1943, p. 3), «La exposición de Jano Bonaterra» (núm. 68, 12.01.1944, p. 5), «El doctor E. Vila y su clínica de la Santa Cruz» (núm. 70, 26.01.1944, p. 3), «En memoria de Pedro Vayreda» (núm. 78, 22.03.1944, p. 3), «La exposición Cano-Reynal» (núm. 82, 19.04.1944, p. 3), «El Estado restaura la Iglesia de Castelló» (núm. 84, 01.05.1944, p. 23-24), «La exposición de los discípulos del pintor Reig» (núm. 90, 14.06.1944, p. 3), «El segundo tomo de la *Historia de Figueras*» (núm. 109, 25.10.1944, p. 3), «Hablemos de Vilabertrán» (núm. 135, 02.05.1945, p. 3), «La restauración de Sta. María de Vilabertrán» (núm. 142, 13.06.1945, p. 3), «La fiesta de la conversión de S. Pablo» (núm. 174, 24.01.1946, p. 2), «La restauración de Sta. María de Vilabertrán. Memoria de las obras realizadas en 1945» (núm. 178, 20.02.1946, p. 3-5) i «La fiesta del día 18 en Vilabertrán» (núm. 194, 12.06.1946, p. 4-5).

A *Vida parroquial*, la seva col·laboració va ésser més limitada, tan sols set articles signats entre els anys 1944 i 1947,⁷⁰⁶ la majoria sobre temes d'actualitat figuerenca. No obstant això, cal dir que Manuel Brunet es va implicar molt en la remodelació de la publicació, tal com va explicar al seu amic Joan Llongueras:

A Acció Catòlica de Figueres –concretament Mn. J. M. Pujadas– em demanen de sistematitzar per segona vegada el seu òrgan *Vida Parroquial* perquè faci més goig quan des de la festa de Crist Dei tingui vuit pàgines. Aquest periòdic el vaig treure de la barbàrie literària i tipogràfica. El fem quatre laics perquè els eclesiàstics no saben escriure. I ara que tindrà vuit pàgines el voldria afinar una mica més. [...] Farem una obra bona. Aquesta fulla parroquial jo l'he treta de la vergonya. Era realment una vergonya per a l'església i la ciutat. Tots els anticlericals hi feien broma.⁷⁰⁷

Els companys redactors de l'òrgan d'Acción Católica han corroborat que Manuel Brunet realment va exercir aquesta influència cabdal en la renovació de la publicació:

Dió un completo giro renovador al semanario *Vida Parroquial* y le dotó de un nuevo impulso publicando numerosos artículos que aparecían sin firma y que mucha gente no sospechaba que fueran debidos a su benemérita y bien cortada pluma.⁷⁰⁸

Finalment, l'autor va col·laborar també a la revista *Canigó*, publicació de caràcter cultural que va aparèixer l'any 1954 i que segurament, degut al seu format, tenia el propòsit de fer un *Destino* d'abast més proper. Si bé *Destino* havia apostat per un “barcelonisme” alternatiu al catalanisme, el *Canigó* de la primera etapa, –recordem que el setmanari va perdurar fins a l'època democràtica, i en èpoques posteriors als anys cinquanta va voler ampliar el seu àmbit d'actuació a tots els territoris de parla catalana– va optar per fer “empordanisme” Segons Xavier Dalfó,⁷⁰⁹ director de la publicació en aquella època, flanquejat en la iniciativa per dos altres joves periodistes, Vicenç Burgas i Josep M. Bernils i Mach, l'aportació de l'escriptor va ésser sobretot intel·lectual i de mestratge professional sobre «uns joves sense experiència» que es reunien al cafè Nobel de la Rambla de Figueres o a la tertúlia de la llibreria Canet de la mateixa ciutat, amb la il·lusió de tirar endavant una revista que «fes d'una comarca com l'empordà un

⁷⁰⁶ Brunet va publicar a *Vida Parroquial* els següents articles: «Hacia la reconstrucción de la unidad moral del mundo» (núm. 320, 09.03.1944), «La fiesta de la conversión de San Pablo» (núm. 404, 24.01.1946), «Un espíritu sacerdotal» (núm. 423, 20.08.1946), «El museo de Figueras. Su oportunidad» (núm. 455, 24.04.1947), «El museo de Figueras. Sus posibilidades» (núm. 458, 14.05.1947), «Importancia de la travesía» (núm. 489, 22.12.1947) i «Nit de Reis» (núm. 490, 29.12.1947). Aquest butlletí d'Acció Catòlica apareixia amb les pàgines sense numerar.

⁷⁰⁷ Carta de Manuel Brunet a Joan Llongueras, 01.10.1947, Fons Joan Llongueras i Badia, BNC.

⁷⁰⁸ Joan Guillaumet, «Semblanza de Manuel Brunet». *Canigó*, núm. 24, febrer 1956, p. 9.

⁷⁰⁹ Les declaracions de Xavier Dalfó procedeixen d'una entrevista mantinguda amb el periodista el març de 2011.

univers». En alguna ocasió, com ha confessat el mateix Xavier Dalfó, fins i tot Manuel Brunet li va vaticinar –amb el punt de vista desenfocat, si tenim en compte la llarga vida de la publicació– que *Canigó* «duraria tan sols tres números». En una ocasió, tal com va explicar Xavier Dalfó, Brunet va deixar perplex el llavors director de *Canigó* amb la seva experiència i recursos professionals, quan aquest li va anar a recollir l'article que li havia estat promès per a la revista, i es va trobar que l'autor vigatà li servia una carta al director. Davant l'estranyesa de Dalfó i el seu intent de protesta, Brunet li va replicar: «I doncs, què et penses que fem a *Destino*? Quan convé, nosaltres mateixos ens fem les cartes al director... Però no pateixis, el mes que ve jo mateix et contestaré la carta... Efectivament, el mes següent em va servir la resposta».

Per tant, el mestratge intel·lectual i professional de Manuel Brunet va ésser la seva principal aportació a la revista *Canigó* i a la formació d'uns joves periodistes que s'iniciaven en l'ofici, si ens atenim a les afirmacions dels companys del consell de redacció i a la quantitat d'articles que hi va publicar, que reflecteixen una col·laboració escadussera: tan sols dos durant la seva vida («Perfil del pintor Evarist Vallès», en el número 3, corresponent al maig de 1954 i «Sin noticias de la "Mare de Déu del Mont"», en el tretzè número corresponent al mes de març de 1955, en el qual reivindica el monestir com el tercer santuari dedicat a Maria més important de Catalunya, després de Montserrat i Núria), i dos més a títol pòstum, «Impresiones sobre el Ampurdán» en el número 24, de febrer de 1956, que no és res més que la traducció al castellà del pròleg de la seva narració *El meravellós desembarc dels grecs a Empúries*, i «El Ampurdán y los ampurdaneses», segmentat en tres números consecutius, del 26 al 28, d'abril a juny de 1956 extret de l'edició de *Destino* de 1943 de la novel·la esmentada. Tot i col·laborar amb tan pocs articles en la publicació, no faltava a les reunions del consell de redacció, i donava indicacions sobre la línia que s'havia de seguir als joves i emprenedors periodistes, al mateix temps que els il·lustrava amb nombroses anècdotes viscudes en primera persona que havien contribuït a forjar la seva personalitat periodística. D'altra banda, la seva col·laboració a la revista va quedar estroncada per la seva prematura mort, com s'esmenta en l'article «In memoriam Manuel Brunet»:

A partir de este número nos había prometido una especial labor como correspondía a un auténtico maestro.⁷¹⁰

⁷¹⁰ [s. s.], «In memoriam Manuel Brunet». *Canigó*, núm. 24, febrer 1956. p. 3.

Durant aquesta etapa de la seva carrera, si bé va mantenir el prestigi professional gràcies a la seva secció a *Destino*, hem d'assenyalar que l'autor va aïllar-se en una mena d'autoexili i els seus contactes amb els cercles culturals del país eren molt escadussers. Va limitar el seu radi d'influència a l'àmbit comarcal, destacant per la seva labor de reivindicació del patrimoni cultural i arquitectònic de la comarca. L'autor, durant aquests anys, va lluitar per la recuperació del conjunt arquitectònic de Santa Maria de Vilabertran, va aconseguir que l'Estat patrocinés la recuperació de la basílica de Castelló i va ésser membre de la primera junta del Museu de l'Empordà, dins la qual va encapçalar el moviment que reclamava un monument d'homenatge a Pep Ventura a Figueres, alhora que també va denunciar l'estat de deixadesa en el qual es trobava Sant Pere de Rodes i moltes de les oportunitats que es deixaven perdre a Figueres.

En un altre ordre de coses, va trobar temps per escriure la peça teatral *Rex*, una obra amb motiu de la Passió de Crist que es va representar a Figueres i a Girona durant els anys 1949 i 1950. Hem pogut rescatar aquesta obra dins el conjunt del Fons Manuel Brunet i Solà, però en una versió lleugerament posterior. En reescriure-la per presentar-la a algun premi –desconeixem quin–, l'autor hi va afegir un pròleg revelador sobre l'estil i intenció de l'obra, en el qual també manifestava que el text havia sofert molt pocs canvis respecte a la versió original. El tema de l'obra és anunciat al mateix títol, i hi destaca principalment l'absència de la veu de Jesús «per guanyar en majestat» tot i haver de «renunciar al diàleg entre Jesús i Pilat», i el final, poc convencional en aquest tipus d'obres:

L'obra conté un Epíleg, construït per l'estil d'un film, en el qual d'una manera rapidíssima es tracta del naixement de l'Església, acompanyat de processos, iguals que els que sofrí Jesús, igual que els d'ara. En aquests moments, aquest Epíleg pot ésser una bona lliçó.⁷¹¹

A banda d'intentar fer obrir els ulls a l'opinió pública sobre determinats temes, Manuel Brunet, degut a la seva dilatada trajectòria, va exercir una tasca de mestratge sobre les noves generacions de periodistes, que reconeixien el seu talent. Periodistes i escriptors com Joan Guillamet, Xavier Dalfó, Josep M. Bernils, Vicenç Burgas, Joan Subias Galter, Eduard Rodeja, Narcís Pijoan o Ramon Guardiola van ésser alguns dels que van rebre els seus consells en alguna de les llargues tertúlies celebrades al casino Sport, al cafè Royal, o a les reunions de *Canigó*.

⁷¹¹ Manuel Brunet, *La Passió de Nostre Senyor Jesucrist*, p. 2-3. Fons Manuel Brunet i Solà, UdG.

Narcís Pijoan va comentar la impressió que li causava l'actitud vehement de Brunet en les tertúlies de finals dels anys quaranta i principis dels cinquanta, en què demostrava la seva gran qualitat professional però a la vegada també la passió per la xafarderia:

Quin histrió tan imprevisible! A Figueres disfrutava inflant les enraonies, els petits incidents domèstics, els adulteris i les tragèdies de veïnat. Fruïa xafardejant i semblant la zitzània. Però tot això no ens feia pas oblidar el mestratge literari i la categoria periodística d'un personatge tan pintoresc i geniüt.⁷¹²

Malgrat aquest retrat mordaç, Pijoan no oblidava els valuosos consells estilístics que el periodista repartia generosament en el decurs de les trobades:

Brunet ens donava consells, als aprenents de periodista, exhortant-nos sempre a escriure d'una forma intel·ligible: «No cal utilitzar els parèntesis –advertia el personatge. Si arribeu a escriure sense parèntesis, sereu més clars i entenedors. Compte també amb els adjectius qualificatius... D'adjectius d'aquesta mena, més val que en faltin que no pas que en sobrin. S'ha de redactar els textos economitzant la ferralla i la pedanteria. Heu d'escriure àgilment, fluïdament i curtet».

Una altra de les seves pautes que transmetia als deixebles que volien escoltar-lo i que definien seu estil tan particular, com hem anat resseguint, consistia en el fet de no proposar-se esgotar el tema:

La seva ploma de columnista brillant el portà a casa Carles de Girona per alligonar joves que aspiraven a aprendre periodisme i exposà un decàleg de consells. El primer punt d'aquest seu text, que tindran present alguns dels joves d'Acció Catòlica de l'època, era d'una total claredat. Aconsellava que en escriure un article hom mai no s'ha de proposar esgotar el tema. L'article ha de rajar com l'aigua de la font, clar i fàcil, presentant només els aspectes que puguem i sense la pretensió de posar-hi massa.⁷¹³

L'autor era vist per aquesta jove generació de periodistes com un «maestro y consejero»,⁷¹⁴ un exemple de la vella escola de preguerra, un home bondadós però temperamental i, sobretot, polemista i conversador incansable. Les llargues tertúlies al Casino Sport figuerenc, en les quals Brunet participava, van ésser enyorades pels seus deixebles i amics, que allà hi trobaven una classe pràctica magistral sobre l'ofici:

Brunet va tenir un paper remarcable en aquella tertúlia, que també li servia per prendre el pols a l'opinió pública, que després intentava traslladar als seus articles, de manera que el lector pogués

⁷¹² Narcís Pijoan, «Si fa no fa. Manuel Brunet tindria cent anys». *op. cit.*, p. 40.

⁷¹³ Ramon Guardiola, «El "Romano" de *Destino*». *op. cit.*, p. 5.

⁷¹⁴ Joan Guillaumet, «Ha fallecido Manuel Brunet», *El Correo Catalán*, 06.01.1956, p. 6.

endevinar-la entre ratlles del que realment deia i esquivant els cops de llapis de la censura. Una manera dissimulada de dir les coses que més o menys vàrem aprendre alguns dels que llavors ens iniciàvem en la pràctica literària i periodística.⁷¹⁵

Llavors, quan l'últim company de conversa, esgotat per les hores de tertúlia passades en algun cafè de Figueres, decidia que era hora d'anar al llit, per calmar-lo, observava:

Penseu que ara és l'hora en què viuen els cent millors escriptors d'Europa.⁷¹⁶

I l'acomiadava amb un «Aneu venint».

⁷¹⁵ Joan Guillaumet, «Brunet, un empordanès de Vic», *op. cit.*.

⁷¹⁶ Ramon Guardiola, «Manuel Brunet i Solà», *op. cit.*

B. CONCLUSIONS

Degut a la complexitat de la figura de Manuel Brunet i les diverses facetes que componen la seva trajectòria, hem dividit aquest capítol final en quatre apartats, ajustats als diversos àmbits temàtics que hem analitzat i exposat al llarg del treball. Considerem útil aquesta divisió, perquè ens ha permès comentar amb més precisió i profunditat els resultats del nostre estudi, i a més presenta les conclusions d'una forma més clara i ordenada. Així, doncs, les conclusions finals són les següents:

Manuel Brunet, escriptor

Durant l'etapa de joventut, l'ambició literària de Manuel Brunet responia clarament a l'aspiració de convertir-se en un escriptor noucentista. A la segona dècada del segle XX, el Noucentisme es trobava al seu zenit, i el jove seminarista s'emmirallava en els models barcelonins. La prosa de Brunet d'aquella època estava tenyida per la imitació dels autors que admirava, com Eugeni d'Ors, Josep Carner o Théophile Gautier, entre d'altres, però al mateix temps estava marcada per les estrictes normes del Seminari de Vic.

Així, doncs, podem observar una dualitat en la producció d'aquest període: per un costat, quan publicava amb el seu nom en llocs autoritzats, els seus textos estaven regits per l'ortodòxia religiosa i evidenciaven la sòlida formació humanística i artística de l'autor. En aquest punt, creiem que l'interès d'aquest tipus de literatura és la seva utilitat a l'hora de copsar la inquietud intel·lectual del personatge, present ja a una edat primerenca. Per l'altre costat, en les publicacions que esquivaven el control del Seminari, trobem un escriptor alliberat de cotilles imposades i que donava via lliure a la seva sensibilitat. Llavors, l'estil de Brunet esdevé sensual, fresc i natural; i el lirisme, combinat amb una lleugera visió naïf, aporta un caràcter particular a aquest tipus de composicions. Aquests textos tenen major interès per a la història de la literatura catalana perquè constitueixen un nou testimoni de l'hegemonia de l'estètica noucentista, i per aquest motiu els hem dedicat més atenció al llarg de l'estudi. Els exponents més destacats d'aquesta prosa són les *Transformacions* (1912) i la narració *El meravellós desembarc dels grecs a Empúries* (1925), exemple de desvirtuació del model noucentista. Aquesta obra, que va tenir cert ressò en el moment de la seva publicació, va aparèixer quan l'autor ja estava plenament integrat en la vida intel·lectual i cultural barcelonina i s'ha convertit en la composició literària més destacada de l'autor. Per

aquest motiu, calia estudiar-la amb deteniment i profunditat, per desxifrar-ne les claus interpretatives i inserir-la en el lloc que li correspon dins el procés de desmantellament del Noucentisme i de la polèmica sobre la necessitat de renovació de la novel·la.

Pel que fa als textos apareguts en publicacions periòdiques anteriors a 1920, presenten un escriptor amb unes idees definides en matèria artística, que no defuig el paper actiu i intervencionista en l'exposició dels seus punts de vista. En anys posteriors, com a analista polític i social, va continuar dedicant atenció als temes artístics i literaris, la qual cosa demostra un cert compromís envers aquest àmbit.

Amb tot, l'ofici de periodista va ésser el que va allunyar l'autor de la literatura pròpiament dita. Malgrat que els autors més joves admiraven el seu estil periodístic i l'extrema facilitat que tenia amb la ploma, la seva especialització com a analista polític i social li impedia reconvertir els seus articles en matèria publicable en un volum d'antologia a la manera de Josep Pla. Això només es va poder dur a terme una ocasió en la tria *Cada dia és festa* (1946), que constitueix un model de prosa propi de l'escola periodística de la generació d'entreguerres. Malgrat la poca substància del contingut, l'estil senzill, àgil i expressiu d'aquells articles és una versió millorada del mateix que trobem a les obres literàries de joventut més reeixides. No obstant això, del conjunt de la producció periodística de Manuel Brunet, que es troba al voltant de 5.000 articles, aquest volum n'aplega poc més de quaranta. D'aquesta manera, es demostra que a diferència de Josep Pla i d'altres escriptors que exercien l'ofici de periodistes com un graó en l'escala de la producció literària, tot i tenir facilitat i un bon estil Manuel Brunet considerava el periodisme com una finalitat en si mateixa.

Després de la guerra, a ulls del lector actual el trànsit cap a l'apologètica fa minvar l'interès de la seva obra literària. Com que continuava essent considerat un bon escriptor pels seus contemporanis, Josep Pla i Josep M. Cruzet en diverses ocasions van intentar empènyer-lo cap a la producció d'una literatura que fos atractiva per al gran públic, però no van obtenir l'èxit desitjat. Per aquest motiu, propiciada per la mateixa actitud de Manuel Brunet en els últims anys de vida, es va accentuar la visió de l'autor com un escriptor ultracatòlic, reclòs en si mateix i amb una voluntat d'autoaïllament molt acusada. En aquells anys, la literatura que va produir tenia un públic molt determinat, segurament més nombrós que actualment, però els canvis socials i culturals han fet que aquella etapa de la seva producció, per a ell segurament la més gratificant, per a nosaltres hagi estat la menys destacada.

En definitiva, des del punt de vista literari podem considerar Manuel Brunet com una promesa no consolidada. Durant els anys de joventut apuntava bona tècnica, sensibilitat i expressivitat, i la seva bona recepció en els cercles culturals barcelonins feien augurar bones perspectives. El fet de trobar-se enmig d'una generació brillant com no n'hi ha hagut d'altra, amb autors capaços d'eclipsar la resta de contemporanis, segurament el va portar a convèncer-se que la millor professionalització era el periodisme. Tanmateix, aquest ofici s'adequava força al seu tarannà impetuós i abrandat, i des de la tribuna diària podia projectar amb més força i eficàcia les seves idees per canviar la societat.

Manuel Brunet, periodista d'idees

Manuel Brunet va ésser un dels membres destacats de la generació de periodistes d'entreguerres, una edat d'or per al periodisme català. El fet que durant els anys vint i trenta coincidissin a Barcelona un nombre de professionals de la ploma tan gran i de tanta qualitat, i que la ciutat visqués una efervescència intel·lectual i cultural tan accentuada, segurament és quelcom irrepetible. Dins aquell engranatge, Manuel Brunet era una peça coneguda i reconeguda. És ben cert que era un periodista de la vella escola, en certa manera poc adaptat a les noves formes de fer periodisme que conduïen, per exemple, al modern reportatge, però les seves opinions eren escoltades. Amb aquiescència o discrepància, però és innegable que eren escoltades. Tenien impacte en la societat perquè l'autor, en aquells anys, es dedicava bàsicament a l'articulisme d'opinió. I en aquest gènere Manuel Brunet era un mestre, un referent. Reunia totes les condicions per excel·lir en aquesta pràctica professional: tenia una sòlida formació i un interès constant per l'actualitat, havia guanyat experiència i havia forjat el seu estil durant els anys d'aprenentatge «descargolant telegrams», i era un bon coneixedor del món periodístic de l'època. A més, i això és el més important, tenia un caràcter abrandat, que el feia defensar les seves idees, la seva "veritat personal", amb contundent vehemència. No solia emprar la ironia, ni defugia el comentari dels temes més candents, sinó que s'expressava lliurement, sense escrúpols de cap mena i, si calia, provocava la disputa dialèctica amb l'adversari. Tal com afirmava ell mateix, en una observació que hem de considerar emblemàtica del seu periodisme de combat, creia que la polèmica era quelcom saludable en l'exercici del periodisme:

Jo crec que la literatura política és una mena d'esport. Crec que dintre les regles estrictes de l'esport periodístic hi ha manera de deixar un home K. O. sense injuriar-lo.¹

Tots aquests mèrits li van permetre ocupar un lloc destacat en els diaris del moment, i fins i tot convertir-se el primer director de *Mirador*, el millor setmanari fet mai en català. Creiem que aquest mèrit no li ha estat mai prou reconegut, tot i que per si sol ja hagués estat prou motiu per dedicar una monografia al personatge.

D'altra banda, la seva "independència" a l'hora de decidir la millor plataforma per defensar les seves opinions, i una certa tendència a la creació d'"afers" van provocar episodis que han marcat el record de Manuel Brunet. Hem volgut repassar-los detingudament perquè creiem que signifiquen els punts clau de la seva carrera. Des del nostre punt de vista, l'afer Bloch va comportar l'eclosió definitiva de Manuel Brunet en el món periodístic del moment i va provocar un punt d'inflexió molt clar en la trajectòria del personatge. Arran de l'afer Bloch, Brunet va ésser conegut. I a partir de llavors, va ésser recordat, com ho demostren les nombroses referències a aquest episodi en els volums de memòries i dietaris dels contemporanis. L'afer Bloch va ésser el trencament definitiu amb una línia ideològica, i la desil·lusió total envers un règim, el republicà, en el qual havia dipositat moltes esperances. Creiem que el seu trencament amb Acció Catalana, *La Publicitat* i *Mirador* i el posterior pas a la Lliga i a *La Veu* no es pot entendre sense aquest afer. Manuel Brunet devia sentir un profund desengany en adonar-se que la República no responia a les expectatives que s'havien creat. En aquest sentit, des del nostre punt de vista l'autor va topar amb una realitat que no s'esperava, que era incapaç d'imaginar-se, perquè s'havia format prèviament una imatge equivocada del nou règim, i l'afer Bloch el va enfrontar de manera brutal a la realitat. El fet d'adonar-se, també, que el seu propi partit en aquell moment, Acció Catalana, evolucionava en una direcció que l'acostava a posicions esquerranes i laicistes mentre ell continuava inamovible en la defensa dels seus principis religiosos, el va desconcertar. Llavors va prendre consciència de l'error, i va decidir rectificar.

Com que Manuel Brunet no era una persona discreta, ni havia estat prudent en la defensa dels seus ideals, òbviament el canvi de tribuna va provocar molta agitació. És lògic que fos interpretat com un moviment interessat i oportunista, però l'autor, fidel al seu tarannà, no va fer-ne cas i es va dedicar a defensar les teories cambonianes de la Lliga amb la mateixa vehemència que en temps anteriors les havia criticat. El caràcter

¹ Manuel Brunet, «Un cop baix», *op. cit.*, p. 1.

diffícil de Brunet no va facilitar la comprensió del públic ni dels seus adversaris, que van trobar en aquest episodi molta munició per atacar-lo. Ara bé, sense voler exculpar Brunet i tot acceptant unes certes reserves en l'anàlisi, hem de tenir en compte que el ressò mediàtic que va tenir el moviment de Brunet es va produir precisament per la seva impetuositat a l'hora de defensar les idees, pel lloc destacat que va passar a ocupar en el periòdic de la competència i per una excessiva identificació amb la línia del nou diari. No podem oblidar, però, que el combat de l'adversari i la defensa de les idees pròpies constituïa la seva funció dins la capçalera de *La Veu de Catalunya*. Alguns altres periodistes havien efectuat el mateix canvi de redacció i afiliació política uns anys abans sense que s'hagués produït aquest escàndol, i segurament això es deu perquè llavors aquest el traspàs va ésser massiu i va coincidir amb una etapa de renovació ideològica de la Lliga. Després d'atacar aquest partit i el seu líder, Francesc Cambó, des dels rengles d'Acció Catalana, és del tot comprensible que Manuel Brunet fos criticat. Però en el moment del canvi de redacció, estem convençuts que Brunet ja estava més identificat amb els postulats de la Lliga que amb els d'Acció Catalana, i que en el seu ordre de prioritats la qüestió religiosa va passar per davant de la resta. A partir de llavors va poder continuar essent catòlic i catalanista sense problemes. Respecte als temes polítics i socials, el desengany davant l'experiment republicà li va posar fàcil l'evolució cap al conservadorisme.

Finalment, en la part dedicada a l'anàlisi del perfil professional de l'autor, hem dedicat un capítol a la seva complicada relació amb el pintor Salvador Dalí. Es tracta d'una sèrie d'episodis curiosos, esmentats per bona part dels integrants de la intel·lectualitat figuerenca, i que ens han permès exhumar documentació relacionada amb membres de la família Dalí que creiem que és valuosa. La *boutade* de Salvador Dalí a l'hora d'anomenar «brunets» els seus enemics aporta el contrapunt còmic a l'episodi, i demostra com finalment el pintor no devia fer gaire cas del periodista. Aquest cas no va ésser un afer aïllat ni va tenir una incidència crucial en la seva trajectòria, però pensem que el seu comentari tenia interès perquè servia per il·lustrar una mica millor el personatge durant els anys de postguerra i la seva inserció en el paisatge cultural empordanès. D'altra banda, oferia una mostra més del caràcter abrandat, fins i tot en certa manera encegat, del periodista; i corroborava la seva intransigència en matèria religiosa.

Al llarg de l'estudi hem recollit diverses definicions del seu tarannà periodístic: periodista combatiu, polèmic, d'idees, periodista-polític... Totes elles serveixen per

descriure el personatge, però creiem que la millor definició és la suma de totes. Això és el que feia de Manuel Brunet un periodista particular. Ara bé, més que una especialització o un estil, allò que va definir més la seva faceta de periodista va ésser el propi caràcter de Brunet. L'abrandament personal i la defensa irrenunciable de "la seva veritat" van convertir-lo en un referent del periodisme de taula, de redacció, de tertúlia, i alhora el van distanciar d'altres autors contemporanis com Josep Pla o Josep M. de Sagarra, que s'interessaven per l'actualitat d'una forma molt diferent a la de Brunet, i amb el qual els separava una notable distància respecte al punt de vista amb el qual afrontaven la realitat del moment.

Manuel Brunet, periodista polifacètic

Manuel Brunet era un periodista versàtil i amb molts recursos, adquirits a través dels anys d'experiència en l'ofici. Per tant, era un professional valorat i cobejat en les redaccions on treballava, com ho demostren les ofertes de dirigir *La Veu de Catalunya* i *La Vanguardia* que va rebre abans de l'esclat de la guerra civil. La seva experiència en les diverses seccions dels diaris li permetia escriure de forma atractiva sobre qualsevol tema de política internacional encara que estigués molt allunyat de la realitat catalana, comentar des d'un punt de vista interessant qüestions culturals i literàries, analitzar amb perspicàcia la política catalana, exposar de manera planera les seves idees en matèria social... Aquesta aptitud polifacètica convertia Brunet en un professional de la ploma singular, un autor proper al lector, un refugi on buscar una opinió sòlida i argumentada per interpretar la realitat. El fet que la major part de la producció periodística de l'autor pivoti sobre els eixos de la política internacional i la política catalana, també el converteixen en un analista d'excepció del període d'entreguerres, un moment convuls a la història catalana, però també mundial, amb una acceleració i uns canvis a nivell global molt importants, que van obligar els intel·lectuals catalans a enfrontar-se i adaptar-se a la moderna cultura de masses i a obrir-se als canvis que s'estaven succeint a Europa per incorporar les noves tendències.

En aquest sentit, sense moure's de Barcelona, Manuel Brunet va ésser capaç d'analitzar i acostar al lector català molts dels grans esdeveniments internacionals que es van produir durant la primera meitat del segle XX. Al mateix temps, els seus articles constitueixen un testimoni d'excepció de la realitat catalana del moment des de la perspectiva liberalconservadora. La descripció de la temàtica de la producció periodística de Manuel Brunet ha volgut seguir aquestes coordenades. Després d'un

capítol dedicat als temes culturals i literaris, en el qual com hem pogut comprovar el periodista tenia moltes coses a dir, hem centrat l'anàlisi precisament en els eixos de la política catalana i la política mundial.

Respecte a la política catalana, hem presentat l'evolució ideològica del seu periodisme: com els seus atacs a la Lliga i la seva defensa a la República, al cap de pocs anys, es van convertir precisament en defensa de la Lliga i atacs a la República, la qual cosa no implicava, des del seu punt de vista, el llançament d'atacs contra el catalanisme. Segons la seva pròpia opinió, Manuel Brunet no va variar les conviccions catalanistes, però és indiscutible que les va adaptar a la fórmula més moderada pròpia de la Lliga. En cap cas, però l'autor es va mostrar anticatalanista. Com hem vist, va manifestar ésser un «catalanista insubornable», i Josep Pla va defensar en diverses ocasions el seu catalanisme quan afirmava, per exemple, que l'autor vigatà era un «catalanista sense fissures».

En l'anàlisi de la situació política catalana, durant la República Manuel Brunet va intentar distingir entre Catalunya com a país i els seus governants. A aquests últims sí que els va atacar de forma ferotge, ja que els va culpabilitzar de la delicada situació en què havien immers el país. Malgrat això, segurament les seves agres invectives no van ajudar a calmar els ànims de la política interna i van alimentar la crispació dels mesos previs a l'esclat de la guerra.

Finalment, creiem que hem pogut demostrar com *La Veu de Catalunya* va proporcionar a Manuel Brunet el refugi idoni per a la seva ideologia. Amb tota seguretat, si no hagués esclatat la guerra el juliol de 1936 i Manuel Brunet hagués pogut fer-se càrrec de la direcció de *La Veu* a partir del setembre del mateix any, la transcendència de la seva figura en la història del periodisme català hauria estat molt més important.

El comentari dels articles de política internacional ha significat un dels reptes importants de l'estudi. L'anàlisi dels seus articles exigia incursions en els estudis històrics, polítics, teològics i de pensament religiós. Som conscients que en algunes ocasions el nostre intent potser no ha estat reeixit, i que en d'altres ens ha mancat esbossar una panoràmica més àmplia sobre determinats temes per emmarcar la perspectiva de Brunet.

No obstant això, aquest no pretenia ésser un estudi d'història, ni de teoria política, ni de teologia, sinó que aquest treball tenia com a objectiu principal establir un retrat de la figura de Manuel Brunet, alhora que havia d'incloure el comentari de la

producció periodística de l'autor en tots els seus vessants. Des d'aquest punt de partida, doncs, emprendre contextualitzacions àmplies d'aquesta magnitud quedava totalment fora del nostre abast, i per això hem intentat definir les claus interpretatives dels textos de Manuel Brunet. Hem comprovat com en totes les anàlisis de l'autor el catolicisme vaticanista té un paper dominant, la qual cosa confereix a les opinions de l'autor un caràcter suggerent i singular, únic en el periodisme català. Els seus comentaris de les dues guerres mundials, però sobretot de l'auge del feixisme, el nazisme i el comunisme tenen en comú el punt de vista catòlic. El refugi en la doctrina vaticana és molt clar, i va servir a Brunet per blasmar de forma incansable el comunisme com el gran enemic de la civilització europea i, alhora, per justificar els equilibris interpretatius envers el nazisme i, sobretot, el feixisme italià. El repàs dels articles de Manuel Brunet sobre aquests temes, i especialment l'evolució del seu punt de vista respecte a la forma de govern implantada per Mussolini a Itàlia són un testimoni clar de la filiació catòlica vaticana de les seves interpretacions, un aspecte que trobarà continuïtat i fins i tot s'accentuarà durant la postguerra.

En el comentari d'afers internacionals, hem volgut contrastar les opinions de Manuel Brunet amb les de dos moviments conservadors contemporanis existents a Europa, concretament a França i el Regne Unit, i hem focalitzat el comentari sobre Charles Maurras i León Daudet en el cas francès, i sobre Gilbert Keith Chesterton i Hilaire Belloc respecte al britànic. Les influències de les teories d'Action Française sobre Manuel Brunet eren evidents i era necessari per a l'estudi fer-les aflorar. Pel que fa a la influència anglesa, degut a l'enorme repercussió que va tenir la figura de Chesterton a Catalunya durant els anys vint i trenta, i el fet que tant l'autor de Beaconsfield com Hilaire Belloc fossin llegits i comentats pels sectors intel·lectuals catòlics catalans, ens va induir a la recerca de la possibilitat d'una relació ideològica, els resultats de la qual hem exposat al capítol corresponent. Aquestes comparacions ens han permès corroborar l'existència d'uns "aires del temps" conservadors presents a tota Europa, i que Antoine Compagnon va intentar definir a través de la definició d'antimodern:

Para describir la tradición antimoderna, ante todo es indispensable una figura *histórica o política*: la *contrarrevolución* por supuesto. En segundo lugar, necesitamos una figura *filosófica*: estamos pensando naturalmente en la *anti-Ilustración*, en la hostilidad contra los filósofos y la filosofía del siglo XVIII. A continuación viene una figura *moral o existencial*, que califica la relación del antimoderno con el mundo: el *pesimismo* se encuentra en todas partes, a pesar de que la moda que provocara no se declaró más que a finales del siglo XIX. Contrarrevolución, anti-ilustración,

pesimismo, estas tres primeras figuras antimodernas están ligadas a una visión del mundo inspirada por la idea del mal. Por eso la cuarta figura de lo antimoderno debe ser *religiosa* o *teológica*; de modo que el *pecado original* forma parte del decorado antimoderno habitual. Al mismo tiempo, si lo antimoderno tiene valor, si forma un canon literario, es porque define una *estética*; podemos asociar ésta a su quinta figura: lo *sublime*. Finalmente, lo antimoderno tiene un tono, una voz, un acento singular; al antimoderno se le reconoce por su estilo. De modo que la sexta y última figura de lo antimoderno será una figura de *estilo*: algo así como la *vituperación* o *imprecación*.²

Manuel Brunet i els autors objecte de la comparació potser no reuneixen totes les condicions necessàries per a ésser definits com a antimoderns, però hem de recordar que el mateix Compagnon va declarar que «raros son los escritores, particularmente en el siglo XX, que reúnen todos los rasgos del antimoderno».³ En tot cas, a la llum de les comparacions establertes, sí que podem convenir que durant l'època d'entreguerres entre els cercles catòlics i conservadors europeus es vivien moments de reacció a l'auge de noves idees revolucionàries que podien significar la desaparició de valors tradicionals.

A través de la comparació amb els líders d'Action Française –com hem dit, principalment Charles Maurras i Léon Daudet– i de les figures de G. K. Chesterton i Hilaire Belloc hem pogut observar que Manuel Brunet i aquests autors tenien com a punts en comú l'exaltació nacionalista, la defensa del catolicisme, la crítica al comunisme, el rebuig al nazisme i una certa permissivitat envers el feixisme italià. D'aquesta manera, creiem que es poden relacionar entre elles les línies ideològiques d'aquests corrents, i asseverar que Catalunya no era aliena a aquests fenòmens. La forta influència al nostre país del pensament de Charles Maurras i de G. K. Chesterton ens condueixen a la conclusió que Manuel Brunet no era l'únic representant d'aquests corrents a Catalunya, ni molt menys. Amb tot, sí que podem assegurar que hi estava atent i que, en certa manera, tant la seva ideologia com el seu esmolat estil periodístic – no podem oblidar les figures de Léon Daudet i Hilaire Belloc– van rebre una certa influència d'aquests corrents, especialment en el convenciment de la necessitat de defensar a ultrança la doctrina catòlica. Degut a l'amplitud de l'abast del tema, aquests capítols, en els quals ens hem limitat a descriure la recepció d'aquests fenòmens des del punt de vista de Brunet i a esbossar possibles concomitàncies, presenten alguns buits en

² Antoine Compagnon, *Los antimodernos*. Barcelona, El Acantilado, 2007, p. 23-24.

³ *Ibid.*, p. 241.

els quals caldria aprofundir, i per als quals calen coneixements més sòlids sobre la matèria, que malauradament no teníem. D'altra banda, els eixos esbossats ofereixen noves perspectives d'estudi de futur de la ideologia i producció de Manuel Brunet, que atorgarien al personatge una dimensió més àmplia que l'estrictament catalana. Potser en el futur caldrà plantejar-se abordar aquests estudis de forma autònoma, estalviant l'anàlisi prèvia que aquí hem realitzat.

Manuel Brunet, vencedor vençut

«Després de la catàstrofe de la guerra civil és molt reduït el nombre de persones que conservin la serenitat i sàpiguen descobrir una mica de llum entre les tenebres». Així de contundent s'expressava Manuel Brunet en una de les notes reflexives privades que va escriure els primers anys de la postguerra. La guerra civil havia destruït tot el seu món de preguerra, aquell en el qual havia d'assolir l'èxit i el reconeixement definitiu. L'any 1936, com altres intel·lectuals catalans de tendència conservadora afins a la Lliga, Brunet va posar-se del costat de Francesc Cambó i va col·laborar amb la causa franquista, convençut que l'objectiu primordial havia d'ésser acabar amb la República i, al mateix temps, frenar la possibilitat de la implantació del socialisme o el comunisme a Espanya. El 1939, aquest objectiu havia estat aconseguit, però a un preu molt alt per a Catalunya. El retorn del periodista a casa seva va ésser traumàtic, perquè es va retrobar amb un escenari completament devastat. Li havien saquejat el pis i la biblioteca, i va haver d'instal·lar-se a casa de la seva família política com si es tractés d'un refugiat. En aquestes condicions, la consciència de vencedor era molt discutible.

La trajectòria de Manuel Brunet en aquells anys és en alguns aspectes molt similar a la de Gaziel. Agustí Calvet havia tornat a Catalunya després d'uns anys a França. Com a Manuel Brunet, també li havien robat l'arxiu i la biblioteca,⁴ però va decidir mantenir el silenci. En les seves memòries, va declarar el següent:

Estic [...] arribant al terme de la meua vida i no he estat –per al meu gust– més que un periodista, un petit escriptor de circumstàncies, que no deixarà res perdurable. I encara un periodista truncat, que va haver d'emudir quan arribava a la plena maduresa.⁵

Manuel Brunet no va emudir. Va participar del projecte de la revista *Destino*, i en va ésser una de les peces clau, al costat de Josep Vergés i Josep Pla. És lògic que les

⁴ Gaziel, *Meditacions en el desert*, ed. de Jordi Amat, Barcelona, La Magrana, 2010, p. 206.

⁵ *Ibid.*, p. 74.

nombroses ambigüitats de la línia del setmanari hagin generat controvèrsia al llarg dels anys, però a la llum dels documents privats i cartes personals creiem que es pot concloure que el col·laboracionisme amb el franquisme per part del grup de *Destino* era forçat i en alguns moments fins i tot interessat, i no responia a una adhesió als principis ideològics del règim. En el cas particular de Manuel Brunet, com hem explicat i ja va indicar Francesc Vilanova, les coincidències existeixen pel simple fet del seu odi al comunisme i la identificació amb els postulats vaticans. No responen a una evolució interessada per treure partit de la nova situació, o una adaptació als nous temps, sinó al contrari, són tan sols la reiteració –si es vol més agressiva, perquè les circumstàncies ho permetien i ho afavorien– de les mateixes crítiques anteriors a la guerra. D'aquesta manera, volem indicar que, des del nostre punt de vista, no es pot entendre el periodisme de Manuel Brunet dels anys quaranta sense tenir en compte l'evolució del seu pensament en els anys vint i trenta, i hem intentat defensar aquest argument amb diversos exemples al llarg del treball. La transició precipitada, furibunda i radical dels anys trenta cap al conservadorisme reaccionari no es pot entendre sense conèixer la repercussió en el tarannà de Manuel Brunet que van tenir d'una banda el suport d'Acció Catalana a les lleis laiques i de l'altra l'escàndol i agressió provocats per l'afer Bloch. L'odi encegat i manifest de l'autor envers la República i el comunisme durant la postguerra espanyola no té explicació possible si es passa de llarg de les amenaces de mort rebudes els dies previs al 18 de juliol de 1936 i no es té en compte la seva fugida a Itàlia. L'acceptació i submissió al règim franquista és incomprendible si ens oblidem del component anticomunista i catòlic del pensament de l'autor i de la delicada situació familiar en què es trobava.

Enric Ucelay Da-Cal va escriure que «las ideas –y cuanto más literarias o retóricas, peor– son un camino resbaladizo, que invita a trazar todas las genealogías imaginables pero que confunde o se escurre de las taxonomías».⁶ Aquesta observació és molt útil per descriure la complexitat de l'evolució del pensament de Manuel Brunet, el qual hem d'inserir de forma obligatòria en un context més ampli, perquè és comuna a tota una generació d'intel·lectuals catalanistes de dretes. Josep Pla n'és l'exponent més important, però molts d'altres tampoc van guardar silenci i van decidir adaptar-se a les restriccions del règim. Alguns es caracteritzaven per un catolicisme més accentuat, i d'altres per una tendència conservadora o reaccionària més acusada, però continuaven

⁶ Enric Ucelay Da-Cal, «Vanguardismo, fascismo y la interacción entre nacionalismo español y catalán», dins *Los nacionalismos en la España de la II República*, op. cit., p. 92.

tenint en comú la tristesa pel càstig infringit a la cultura catalana. És cert que molts d'aquests autors focalitzaven les seves lamentacions en la privació lingüística, i que no tenien en compte la pèrdua de la resta de llibertats. En això no hi ha dubte possible, però també és cert que molts d'aquests intel·lectuals no van tenir una actitud proactiva amb el nou règim, ni van renegar del seu comportament anterior o del compromís amb la cultura catalana. Quan els va ésser permès, van recuperar de nou la literatura en la llengua pròpia. És natural que l'existència d'un exili exterior i d'un col·lectiu que en públic va decidir mantenir el silenci durant els anys més foscos de la dictadura generés tensions i fes aflorar les acusacions de traïdoria al país. El fet que els anys de la República, però sobretot durant la guerra civil, es barreassin l'adhesió a la pàtria, la ideologia política d'esquerres o de dretes i les conviccions religioses, va accentuar la complexitat de l'escenari i va ampliar molt les "zones difuses". Manuel Brunet va ésser un dels integrants d'aquesta zona grisa, però no l'únic. Durant la República no s'havia sentit del tot còmode degut a la seva ideologia catòlica i progressivament conservadora, que el va dur a donar suport a l'alçament militar quan aquest encara no havia fet efectiva la repressió contra Catalunya. A partir de 1939, va ésser derrotat com a catalanista, i per això no podia sentir-se vencedor. Al mateix temps, tenint en compte la duresa dels càstigs als vençuts, el suport de l'Església espanyola al franquisme també l'incomodava, ja que es tractava d'una actitud molt poc caritativa per part de la institució eclesiàstica. Per tots aquests motius, Manuel Brunet, com molts d'altres, no va participar de la victòria, i es va quedar al marge. Es va aïllar de la barbàrie i es va refugiar en la tranquil·litat de l'Empordà, amb un sentiment d'horror davant la nova Barcelona franquista. Com ja hem indicat que va escriure Josep Pla, Manuel Brunet va quedar enterrat pels esdeveniments:

Brunet fue un hombre que quedó literalmente soterrado por los acontecimientos. Había creído y trabajado por unos hechos y por unas ideas objetivamente ciertas que durante unos años aparecieron como asesinadas y destruidas. No me refiero sólo a lo que fue norma central de su vida, ni a su amor por la cultura francesa y por la cultura italiana, que admiró toda su vida. Lo que digo es que el terremoto fue tan grande, que creyó que no había reversión posible. Le sucedió como a todas las personas de su tiempo: entró en un desánimo correspondiente a la fuerza, a las pulsaciones de su corazón, que, naturalmente, fue envejeciendo.⁷

És per tot això que creiem que cal fer una distinció entre els intel·lectuals que l'any 1939 van decidir assumir amb totes les conseqüències el seu paper de vencedors, i es

⁷ Josep Pla, «Reminiscencias ante el número 1.000», *op. cit.* p. 52.

van alinear amb decisió en els rengles falangistes, i un col·lectiu d'altres intel·lectuals que van restar a l'expectativa, que van intentar actuar dins els estrets marges que possibilitava el nou règim, que no van voler participar dels èxits de la victòria i i que per aquest motiu van continuar essent objecte de sospita, fins al punt, com hem vist, d'ésser objecte de depuració i de necessitar el favor d'algun amic per evitar suspicàcies majors.

Aquests arguments no pretenen ésser justificacions, sinó tan sols intents de palesar la complexitat del personatge. Manuel Brunet certament va ésser un prestigiós periodista públic, amb un impacte i influència en la societat. Com a tal, tenia unes responsabilitats històriques i és natural que el seu comportament hagi generat polèmics debats al llarg del temps. Amb tot, per a l'anàlisi d'aquestes responsabilitats és indispensable la valoració del factor humà. Per entendre el Manuel Brunet periodista, cal conèixer el Manuel Brunet persona, amb totes les seves pors, orgulls i conviccions.

B. CONCLUSIONS

Due to the complexity of the figure of Manuel Brunet, and due to the fact that during the course of his career the author underwent a variety of phases, we've divided the last chapter into four sections, each of which correspond to a different theme foregrounded in the thesis. We find this division to be useful since it has made it possible for us to address the results of the study with more precision and depth. Furthermore, this division has allowed us to present the work in a more clear and organized manner.

Manuel Brunet, the writer

During the early years of his writing career, Manuel Brunet's literary ambitions were geared at becoming a *Noucentista* author. In the second decade of the 20th century, the *Noucentisme* movement was at its height, and the literary trends in Barcelona strongly resonated with the young author. In those early years, Brunet's prose was heavily influenced by the authors he admired, such as Eugeni d'Ors, Josep Carner or Theophile Gautier, among others. Simultaneously, the young author was influenced by the more restrictive literary tendencies encouraged by the Seminari de Vic.

As a result, a marked duality is evident in Brunet's prose from this early period. While texts published under the author's birth name render visible Brunet's religious orthodoxy, as well as his solid artistic and literary formation, those published by the author independently of the Seminari demonstrate his strong sense of stylistic and intellectual freedom. In contrast to the first, in the second set of texts Brunet's writing emerges as sensual, fresh and organic. In these texts, his lyricism, combined with what could be described as a slightly naive vision, would give way to a very unique tone. These early works are particularly useful in so far as they are indicative of the author's intellectual restlessness at a very young age.

Furthermore, when viewed as a whole, Brunet's texts put in evidence the fact that the aesthetic inclinations of the *Noucentisme* movement were very well defined. In other words, Brunet's texts from this early period can be regarded as representative of the *Noucentista* movement, and are thus highly relevant when it comes to recovering the history of Catalan literature. Due to their significance, we have considered these early texts at length in the thesis. *Transformacions* (1912), and the story *El meravellós desembarc dels grecs a Empúries* (1925), which deviates from the *Noucentista* model, are the two most important texts from this phase of Brunet's career. The publication of

El meravellos desembarc dels grecs a Empuries coincided with a phase in the author's life in which he had already formed part of the intellectual and cultural circles of Barcelona. Thus, Brunet enjoyed a certain success at the time of its publication. The text would remain the author's most successful work for a long time. Given its degree of success, we found it necessary to study the novel in detail, in order to deconstruct its methodology and thus situate it within the *Noucentisme* movement, as well as the broader discourse of reinventing the novel.

Texts published in journals before 1920 are indicative of the degree to which the author had consolidated his views on the arts and humanities at large, and are also demonstrative of the author's uninhibited tendency to expose his points of view. In later years, when Brunet devoted himself to being a political analyst and social commentator, he would nonetheless continue to devote his attention to artistic and literary issues, demonstrating a deep commitment to the field.

However, irrespective of his efforts in this regard, Brunet's career as a journalist would ultimately alienate him from his literary work. Even though younger authors admired his journalistic style, and the ease with which he wrote, his expertise as a political analyst and social commentator would impede him from publishing a collection of articles in a single volume in a manner similar to that of his contemporary Josep Pla. Brunet was only able to do so on a single occasion, with a book titled *Cada dia és festa* (1946), which constitutes a model of writing that was highly representative of the school of journalism from the inter-war period. Regardless of the relatively easy content of the text, and the simple, expressive style in which the articles were written, the book did not enjoy the same degree of success as similar books written by Brunet's contemporaries. The above mentioned collection only gathers 40 of Manuel Brunet's nearly 5.000 journalistic articles. In this way, it becomes evident that contrary to Josep Pla and other writers who occasionally worked as journalists, and viewed the field as one register within the broader range of possibilities in writing, Manuel Brunet was somewhat pigeonholed as a journalist, even though he had as strong a voice and accessible a style to that of his contemporaries.

After the war the public would altogether lose interest in Brunet's literary work. Though he was considered a great writer by his contemporaries, such as Josep Pla and Josep M. Cruzet, both of whom continually encouraged him to write in a more literary style that would appeal to a larger public, Brunet remained steadfast in his ways. The author's rigid posture, combined with the attitude he harbored during the last years

of his life, would lead the public to form an image of him as a reclusive and radically Catholic man. In years immediately proceeding the war, Brunet's work was geared towards a very specific audience, most likely larger than now, since social and cultural changes have caused today's readers to lose interest in what would have coincided, for the author, with the most gratifying phase of his career.

From a literary point of view, we could view the figure of Manuel Brunet as an author who was not able to reach his full potential during his lifetime. At first the author's strong grasp of technique, his sensibility and ease of expression, and the warmth with which he was received in Barcelona's literary and cultural circles were all promising signs. The fact that the author found himself surrounded by a generation of brilliant authors—one's whose dynamism and reputation were much broader than that enjoyed by any of today's authors—was most probably a decisive factor in the author's later, exclusive pursuit of journalism. Irrespective of the limitations mentioned above, Brunet's work as a journalist would provide him with a space in which to clearly express and exert his ideas on society.

Manuel Brunet, a journalist of ideas

Manuel Brunet would come to be one of the most reputable and famed reporters of the inter-war generation, a golden age for journalism in the Catalan world. During the 20s and 30s so many famed and exceptional writers would gather in Barcelona, and the city would undergo a period of heightened intellectual and cultural activity, a phenomena which is very unlikely to repeat itself. Within this sphere, Manuel Brunet was exceptionally well known. Even though he was a more traditional journalist, and somewhat disconnected from the more modern aesthetic practices of his times, the content of his work and his opinions were very well regarded in society. His ideologies were highly influential since in those years the author basically dedicated himself to articulating his opinions. He was a master in this genre of writing. He disposed of all the necessary skills to excel at this mode of writing: he had a solid formation, a consistent interest in current affairs, years of experience writing, and was very well acquainted with the broader journalistic world of his times. Furthermore, and perhaps more importantly, he disposed of a strong character, and fervently defended his ideas. He never resorted to irony, but rather openly and directly expressed his opinions, and if needed, would resort to a rhetoric that he knew would provoke his adversaries. As

demonstrated in the quote below, Brunet believed that provoking controversy was a healthy practice in the field of journalism:

I believe that political literature is a kind of sport. I think that within the parameters established by its strict rules there is a way to K.O a man out without injuring him⁸.

These qualities would foreground him as the most reputable journalist of his times, and would allow him to eventually become the director of *Mirador*, the best weekly magazine printed in the history of the Catalan language. We believe that the author's strengths were never sufficiently recognized, even though one could dedicate a monograph to the figure of Manuel Brunet for his assertiveness alone.

On the other hand, his "independence" at the hour of deciding the best platform from which to defend his ideas, and his tendency to provoke conflict would give way to events that would leave their mark on the figure of Manuel Brunet. We have wanted to go over these events carefully, because we believe they form part of key moments in the author's career. From our point of view, the Bloch affair would bring about Manuel Brunet's permanent exclusion from the world of journalism and would decisively influence his development thereafter. Following the Block affair, Brunet would come to be very well known. This is made apparent by references to the event found in memoirs and diaries written by his contemporaries. Furthermore, the affair would become an important reference point since it marked Brunet's break away from, and total disillusionment with the Republican regime in which he had previously placed high hopes. We believe that his resignation, along with that of Accio Catala, from *La Publicitat i Mirador*, and his move to la Lliga and *La Veu* cannot be understood without keeping in mind the Bloch affair. In this sense, from our point of view, the affair would force the author to confront a reality he could not have anticipated, since he had strongly supported a regime which, in the aftermath of the affair, would come to seem brutal to him. At the same time Brunet realized that his own political party, Accio Catalana, was evolving in a leftist and secular direction, a shift which would prove to be disconcerting for the author since he continued to defend his religious principles.

Given that Manuel Brunet was not a discreet person when it came to expressing his opinions, and since he had not practiced prudence when it came to defending his ideas, shifts in the regime's ideology would prove to be very destabilizing for him. The author, loyal to his own principles, would come to defend the theories of the Lliga with

⁸ Manuel Brunet, «Un cop baix», *op. cit.*, p. 1.

the same vehemence he had used to criticize them earlier. Brunet's difficult character would not make it easy for the public to understand him, nor would he awaken the sympathy of his adversaries, who would attack him for changing his alliances.

Though we do not intend to exonerate Brunet, it is important to keep in mind that the rigidity with which he defended his ideas, combined with his tendency to over-identify with the politics of the newspapers for which he worked, and the fact that he was a key figure in the field of journalism, would all impact the course of his career as a journalist. We cannot forget that the struggle against his adversaries, and the defense of his own ideas defined his role in *La Veu de Catalunya*. A few other journalists had changed their political affiliations a few years earlier without causing such scandal, most likely because shifts in these authors' personal ideology would coincide with ideological shifts both in the Lliga and on a mass level, and would thus draw less attention to themselves.

After attacking the political party and its leader, Francesc Cambó, from the ranks of Accio Catalana, it is absolutely understandable that Manuel Brunet would be criticized. But in the moment of changing his posture, we are sure that Manuel Brunet identified more strongly with the position of the Lliga rather than with Accio Catalana, and that his shift in affiliation was primarily due to the fact that he prioritized his religious concerns over the rest. This newfound position would allow him to maintain his Catholic and Catalanist ideologies without further problems. However, as far as his political and social views were concerned, his disillusionment with the Republican regime would cause him to shift from liberalism to conservatism.

In the section dedicated to the analysis of the author's professional profile, we have devoted a chapter to his complicated relationship with Salvador Dali. It has to do with a series of curious episodes which were frequently commented by the members of the intellectual circles of Figueras, and which have allowed us to exhume valuable documents related to members of the Dali family. Salvador Dali's joking manner of referring to his enemies as «brunets» provides a comic counterpoint to the above mentioned episodes, and demonstrates how little interest the painter took in the journalist. This episode would not be an isolated case nor would it have a crucial impact on the author's trajectory. Nevertheless, it serves to better illustrate the journalist's character during the years proceeding the civil war, and his consequent move to the Emporda region. Moreover, this incident is yet another example of the author's abrasive character.

Throughout the length of this study we have attempted to define the various journalistic registers which the author employed throughout his career: combative journalist, controversial journalist, a journalist of ideas, political journalist...all of these serve us to better define the figure of the author, though we believe that the best definition consists of the sum of them all. The combination of registers in which he wrote made Manuel Brunet a unique journalist. Still, what would most define the author's work as a journalist would be his own character. His uncompromising defense of his "personal truth" would convert him into a point of reference among journalists, and would distance him from his contemporaries, such as Josep Pla and Josep M. De Sagarra, who approached current affairs in a very different manner, and whose perception of the reality of their times was markedly different.

Manuel Brunet, a multifaceted journalist

Manuel Bruent was a versatile journalist, one who had acquired a fair amount of narrative resources as a result of years of dedication to writing. Due to his agility as a writer, he became a valued and coveted journalist among the newspapers for which he worked. This is made evident by his position, in different phases of his life, as director of *La Veu de Catalunya* and *La Vanguardia*. His experience working in diverse sections of newspapers made it possible for him to write in an engaging manner on a variety of international issues, even if the realities he portrayed were quite distant from Catalan reality. His work as a journalist also consisted of reflecting on cultural and literary questions, analyzing Catalan politics with precision, and exposing his ideas on social issues while employing an assertive, direct tone...This aptitude for writing in multiple registers would convert Brunet into a unique and accessible journalist; his writing acted as a refuge for readers who were in search of a solid opinion when attempting to understand the reality in which they lived. A major part of Brunet's journalistic production hinged on international and Catalan politics, especially during the inter-war period, which proved to be an incredibly challenging historical moment on a global level. Furthermore, the socio-historical shifts that marked the inter-war period would oblige Catalan intellectuals to confront changes in modern mass culture across Europe, and would thus make way for them to open themselves up to broader aesthetic and ideological discourses that were taking place at that time.

As a result, without moving from Barcelona, Manuel Brunet was be able to analyze and make available to the Catalan reader many of the most important

international events that unfolded during the first half of the 20th century. At the same time, his articles also form an exceptional testimony of Catalan reality from a liberal-conservative perspective. After dedicating a chapter to cultural and literal themes, we have chosen to focus the thesis on the analysis on Brunet's journalism in relation to world and Catalan politics.

On the issue of Catalan politics, we have traced the author's ideological evolution in so far as it is reflected in his journalism. It quickly becomes evident that Brunet's initial attacks against the Lliga, along with his defense of the Republic, would soon be reversed and turn into an attack of the Republic and a defense of the Lliga. This ideological shift was necessary in order for him to have maintained his position as a Catalanist. It is important to note that though the author modified his beliefs to adjust them to those of the Lliga, he would never compromise his pro-Catalanist sentiments. At no point in time did Brunet demonstrate anti-Catalanist sentiments. He would remain as a radical Catalanist. On various occasions, Josep Pla would defend Brunet's pro-Catalanist perspective by stating that the author was a «Catalanist without fissures».

In his analyses of the Catalan political situation during the years of the Republic, Manuel Brunet would attempt to differentiate between Catalonia as a country and its respective governmental structures. He would brutally attack the latter, and would blame them for the delicate situation Catalonia found itself in. However, his aggression would not help calm the state of internal politics. On the contrary, they would only heighten tensions present before the escalation of the civil war.

To conclude, we believe that throughout the thesis we have been able to prove that *La Veu de Catalunya*, at least ideologically speaking, would provide Brunet with a place of refuge. We can confidently state that had the civil war not escalated in July of 1936, and had Brunet started to direct *La Veu* beginning the following September, he would have been much more renowned as a journalist.

The analysis of Brunet's work on the issue of international politics forms the more important aspect of this study. This portion of the thesis required research in the fields of history, politics, theology and religious thought. We are conscious that on a few occasions our research did not bear as much fruit as we would have hoped, whereas on other occasions we were not able to undertake the research that would have been necessary to fully frame Brunet's perspective vis-a-vis the particular historical context in which lived.

It is important to note, that this thesis does not attempt to be a historical, theoretical, political or theological study. Rather the principal objective of the thesis is to construct as dynamic and authentic a profile of the figure of Manuel Brunet as possible via the various aspects of his journalistic output. Though the broader socio-historical, theoretical and theological contextualization forms part of the project, it nevertheless largely remains outside of the scope of the study. In other words, the study focuses on identifying potential points of entry into Manuel Brunet's texts. We've confirmed that a pro-vatican Catholicism is present in all of the author's works, a characteristic which lends a unique tone to the author's work in the field of Catalan journalism. Brunet's articles on the two world wars, especially on the subject of the rise of Fascism, Nazism, and Communism all share the author's Catholic point of view. The refuge Brunet took in the vatican doctrine is very evident. Furthermore, his theological tendencies would serve him to attack Communism as the greatest enemy of the European civilization and, in turn, to justify the church's calculated interpretations of Nazism and Italian Fascism. Manuel Brunet's articles which detail his point of view on the government of Mussolini give testimony to his loyalty towards the vatican, which would become even more accentuated after the war.

In the international affairs section of the thesis, we wanted to compare and contrast Manuel Brunet's opinions with conservative, contemporary movements that existed at the time in Europe, especially in France and the United Kingdom. In the case of France, we've focused the discussion on Charles Maurras and Leon Daudet, and in the case of Britain on Gilbert Keith Chesterton and Hilaire Belloc. The influences of the theories of the Action Francaise on Manuel Brunet are evident. Thus, we felt it was necessary to take a closer look at them. The impact the figure of Chesterton had in Catalonia during the 20s and 30s, and the fact that both Chesterton, who was from Beaconsfield, and Hilaire Belloc would be widely read and discussed among Catalan intellectuals with Catholic tendencies, would introduce a new element into the thesis, the results of which we have exposed in the corresponding chapter. Comparative studies such as these have allowed us to confirm that a certain conservatism was common at the time throughout Europe. Antoine Compagnon would define such conservatism using the term anti-modern:

To describe the anti-modern tradition, what one needs first and foremost is the historical or political. Certainly one also needs the notion of counterrevolution. Secondly, one needs the philosophical: naturally, in this vein one thinks of anti-illustration, in the hostility against

philosophers and philosophy of the XVIII century. Later, comes the moral or the existential, which is decisive in terms of what kind of relationship the anti-modern figure has with the world: pessimism begins to be present everywhere, even though it does not become a trend until the end of the XIX century. Counterrevolution, anti-illustration, pessimism: these three primary characteristics that constitute the anti-modern are linked with a vision of the world inspired by the idea of evil. For this very reason, the fourth element of anti-modernism has to be religious or theological; in this way original sin comes to form part of the collection of characteristics that compose the anti-modern. At the same time, if the anti-modern has value, if it forms a literary canon, it is because it disposes of a highly defined aesthetic; the origin of its aesthetic can be traced to its fifth characteristic: the sublime. Finally, the anti-modern aesthetic has a specific tone, a voice, a unique accent; it is easily identifiable: it could be defined as something along the lines of vituperation or imprecation⁹.

It is possible that Manuel Brunet, and the authors to whom we have compared his work, do not embody all of the above mentioned aspects of anti-modernism. Nevertheless, it is important to call to mind Compagnon's comment on the issue: «rare are the writers, particularly in the 20th century, that represent all of the traits of the anti-modern».¹⁰ In any case, what we have been able to conclude from the comparative analyses is that, throughout Europe, during the inter-war period, among conservative and Catholic circles, there existed a kind of reactionism against new, revolutionary ideas which could potentially endanger traditional values.

By conducting a comparative analysis of Brunet's works with that of the leaders of the Action Francaise—as I've said, primarily with the works of Charles Maurras and Leon Daudet—as well as with the figures of G.K. Chesterton and Hilaire Belloc, we have been able to observe that they shared common nationalistic sentiments, a tendency to defend Catholicism, a critique of Communism, rejection of Nazism, and a certain openness towards Italian Fascism. In this way, we have exposed the presence of an ideological constellation which transcended the immediate concerns of the Catalan world, thus implying that there existed a broader, solid connection between Catalonia and the rest of Europe. The strong influence of Charles Maurras and G.K. Chesterton in Catalonia lead us to the conclusion that Manuel Brunet could not have been the only representative of such ideological tendencies in Catalonia. It is true that Brunet was especially attentive to such issues, and that in a way, both his ideological formation and his marked journalistic style—without putting aside the impression Leon Daudet and

⁹ Antoine Compagnon, *Los antimodernos*. Barcelona, El Acantilado, 2007, p. 23-24.

¹⁰ *Ibid.*, p. 241.

Hilaire Belloc would leave on him—would be heavily influenced by such intellectual trends, especially when it came to his need to passionately defend Catholic doctrines. Due to the broad scope of the theme at hand, we have limited ourselves to describing the reception of such phenomena from the perspective of Manuel Brunet and to outlining new perspectives. As a result there are gaps in the research which could serve for future studies, since certain aspects of the comparative analysis require a depth and degree of knowledge which we did not have. Rather, what the thesis offers are new perspectives and modes of approaching Brunet's work which could serve to locate the author within a much broader, global context which transcends Catalan reality. Perhaps, future studies could address the component parts of this research independently, using the analyses we have undertaken here as a point of departure.

Manuel Brunet, defeated victor

«After the catastrophe of the civil war the number of people who dispose of serenity and who are able to find a thread of light amid the darkness is next to nothing». This quote, taken from his private correspondence during the first years proceeding the civil war, is representative of the forceful and direct quality of Brunet's writing. The civil war had destroyed the elements of his life, one in which existed the possibility of recognition and success. In 1936, like other Catalan intellectuals with conservative tendencies who identified with the Lliga, Brunet would side with Francesc Cambó and would collaborate with the Franco movement, convinced that the final objective would be to do away with the Republic. In this way he also hoped to stop the spread of socialism or Communism in Spain. In 1939, this objective was accomplished, but at a much higher cost for Catalonia, a cost Brunet could not have anticipated. Brunet's return home, after the civil war, would be highly traumatic for him: he would return to find everything destroyed. His apartment and library had been turned upside down, and Brunet was forced to live with his political family as though he were a refugee. In such conditions it seems evident that he would question his position as a victor.

In many ways Manuel Brunet's trajectory during those years was similar to that of Gaziél. Agustí Calvet had returned to Catalonia after living in France for a few years. Just like Brunet, they had robbed him of his personal archives and library,¹¹ but he would decide to keep his silence. He would write the following in his personal memoir:

¹¹ Gaziél, *Meditacions en el desert*, ed. de Jordi Amat, Barcelona, La Magrana, 2010, p. 206.

I am [...] coming to the end of my life and I have not been—in my opinion—anything more than a journalist, a circumstantial writer that will not leave behind anything timeless. I have been a truncated journalist, one that was gagged just before he would arrive to maturity.¹²

In contrast, Manuel Brunet would not remain silent. He would participate in the newspaper *Destino* and, along with Josep Verges and Josep Pla, would become one of its key figures. It seems logical that the ambiguous position of the weekly newspaper would generate controversy throughout the years, but if one were to look at its correspondents' private documents it would quickly become evident that *Destino's* collaboration with Franco was forced, and that the newspaper did not align itself with the ideology of the regime. In Manuel Brunet's case, as we've explained, and as Francesc Vilanova has indicated, the newspaper's ambiguity existed simply as a result of the group's hatred for Communism, and because of its identification with vatican postures. Their interest in the regime would not evolve over time, nor did they demonstrate a sustained identification with the ideologies of the regime. Rather, they continued to reiterate the same critiques—perhaps even more forcefully than before—that were present prior to the civil war. In light of this, we would like to point out that one cannot understand Brunet's journalism from the 40s without keeping in mind the evolution of his thinking in the 20s and 30s. The author's quick, radical and unexpected transition towards reactionary conservatism in the 1930s cannot be understood without first considering the repercussions which *Accio Catalana's* support of laic laws would have on Manuel Brunet's intellectual evolution on the one hand, and on the other those which were provoked by the scandal of the Block Affair. The author's blind hatred against the Republic and against Communism in post-war Spain becomes inexplicable if one overlooks the death threats he received previous to July, 18th 1936, which would lead him to flee to Italy. His acceptance and submission to the Franco regime is equally incomprehensible if we forget that the original motives of his ideological shift were his anti-Communist and Catholic inclinations, as well as the delicate family situation in which he found himself.

Enric Ucelay Da-Cal wrote, «ideas—and more so if they are literary or rhetoric—are unstable paths which invite us to trace all imaginable genealogies, but which quickly become confusing or shift to avoid taxonomies».¹³ This observation is

¹² Gaziel, *Meditacions en el desert*, op. cit., p. 74.

¹³ Enric Ucelay Da-Cal, «Vanguardismo, fascismo y la interacción entre nacionalismo español y catalán», dins *Los nacionalismos en la España de la II República*, op. cit., p. 92.

highly useful for describing the complexity of the evolution of the figure of Manuel Brunet, who begs to be studied in a wider context precisely because his process, both as thinker and a writer, is one that overlaps with that of many other intellectuals of the Catalan right. Josep Pla is the most important example among these, though many others would avoid keeping silent, adapting themselves to the limitations imposed by the regime. Some of these intellectuals were characterized by a much more accentuated Catholicism, and others by a sharper conservative or reactionary tendency, but they would all grieve the repression that was imposed on Catalan culture. It is true that many of these authors focused their laments on the limitations placed on the Catalan language, and that they did not keep in mind other equally impacting restrictions. There is no room for doubt in so far as the grief the authors' experienced, but it is also true that even if they would not negate their previous behavior nor their commitment to the wellbeing of Catalan culture, many would not go as far as developing a proactive attitude towards the new regime. As soon as the repression would be lifted, these authors would immediately begin writing again in their maternal language.

It is only natural that tensions and feelings of betrayal would arise between those who went into exile abroad and those who chose to remain by keeping silent during the darkest years of the dictatorship. The fact that during the Republic, and especially so during the civil war, notions of patriotism would often coexist with right or left wing political ideologies as well as religious convictions, would exacerbate the complexity of the situation and would increase the risk of ideological grey areas. Manuel Brunet would certainly fall into one of these grey areas, but he would not be the only one. Due to his Catholic ideology and his progressive conservatism, Brunet had not felt altogether comfortable during the years of the Republic. This would eventually lead him to lend his support to the military uprising at a time when it had not yet exposed its objective to repress Catalan culture. Starting in 1939, Brunet would be absolutely defeated as a Catalanist, and as a result would not be able to feel like a victor. At the same time, the church's support of Franco irrespective of the harsh punishments imposed upon the defeated would also cause him discomfort. For all of the above listed reasons, Manuel Brunet, like many others, would remain at the margins. He would isolate himself and take refuge in the Emporda, horrified by Franco's Barcelona. Josep Pla would voice Brunet's isolation and defeat by saying that Brunet would remain buried by the events:

Brunet was a man who was literally buried by the events. He had believed in a few facts and in ideas that seemed relatively certain, but that during the course of a few years came to be annulled

and disappeared. I am not only referring to what had been the central concern of his life, nor to his love of French or Italian culture, which he avidly admired throughout the course of his life. What I am saying is that the shock he underwent was so great, that he believed there would not be a way to reverse its effects. What happened to him was common to many people of his generation: he entered a deep depression, and gave in to the pangs of his heart, which naturally grew older.¹⁴

We believe it is highly important to distinguish between the intellectuals who decided, in 1939, to assume, along with all of its consequences, their identity as part of the defeated, and who would decisively align themselves with the Falangistas, and a second band of intellectuals who would remain in suspense, and who, not wanting to participate in the success of the victors, would attempt to carry out their lives within the strict limitations demarcated by the regime and as a result would remain suspicious in the eyes of the new government, to the point, as we have seen, of being bugged so that they would need the favor and partiality of their connections to avoid becoming even greater suspects.

The arguments presented here do not pretend to be justifications, but rather attempts to parse out the complexity of the figure of Manuel Brunet. Certainly, Brunet was a prestigious public journalist, with a high degree of social influence, one who would bear historically significant responsibilities. It is natural that his behavior would cause such long lasting controversy. All in all, in order to analyze the scope of the author's historical responsibilities one must keep in mind the human element. To understand the journalist, one needs to understand Manuel Brunet as a person first, with all of his fears, pride and convictions.

¹⁴ Josep Pla, «Reminiscencias ante el número 1.000», *op. cit.* p. 52.

C. BIBLIOGRAFIA

C.1. OBRES LITERÀRIES PUBLICADES DE MANUEL BRUNET (PER ORDRE CRONOLÒGIC)

- BRUNET, Manuel, *Biografia de Jaume Balmes i Urpià*, Vic, Tipografia G. Portavella, 1910.
- Perspectiva general l'art cristià, XXII Certamen Literari-Artístich d'Olot*, Olot, Impremta Vda. de N. Pladevall, 1911.
- La Vestal Clàudia* (incomplet), Olot, XXII Certamen Literari-Artístich d'Olot, 1911.
- [signat Hermes], *Transformacions*, Vic, Tipografia G. Portavella, 1912. També consten fragments dins *Consistori dels Jocs Florals de Girona. Llibre que conté les composicions premiades en la festa de l'any 1911*, Girona, Viuda i Fill de Josep Franquet, 1912.
- Poema de la pedra, Jocs Florals de Barcelona*, Barcelona, Jocs Florals de Barcelona, 1913.
- Sant Joan, Cenacle*, núm. 1, 2, 4, 1915-1916.
- La seu que creix, Cenacle*, núm. 14, 1917.
- El meravellós desembarc dels grecs a Empúries*, Barcelona, Edicions Diana, 1925.
- Desembre, L'Opinió*, núm. 2, 25.02.1928, p. 5-6.
- Frarets i alegrets, Mirador*, núm. 151, 24.12.1931.
- El meravellós desembarcament dels grecs a Empúries*, Quaderns Literaris, núm. 9, Barcelona, 1934.
- El maravilloso desembarco de los griegos en Ampurias. El Ampurdán y los ampurdaneses*, Barcelona, Destino, 1943.
- Cada dia és festa*, Barcelona, Àncora, 1946.
- Salteri de la Mare de Déu de Montserrat*, Barcelona, Àncora, 1948.
- El meravellós desembarcament dels grecs a Empúries*, Barcelona, Estel, 1951.
- Actualidad del Padre Claret*, Vic, Sala, 1953.
- El meravellós desembarcament dels grecs a Empúries*, Barcelona, Selecta, 1956.
- Pàgines de la Vida de Jesucrist*, Barcelona, Destino, 1961.
- El meravellós desembarcament dels grecs a Empúries*, Sabadell, AUSA, 1985.
- Cada dia és festa*, pròleg de M. Àngels Anglada, Sabadell, AUSA, 1988.
- El meravellós desembarc dels grecs a Empúries*, Parsifal, Barcelona, 1993.

C.2. OBRES LITERÀRIES AMB COL·LABORACIONS DE MANUEL BRUNET

PLA, Lluís G. (cur.), *Garba, Antologia de les Lletres catalanes*, Girona, Dalmau Carles Pla, 1915.

—*Garba, Antologia de les Lletres catalanes*, Girona, Dalmau Carles Pla, 1931.

CAMBÓ, Francesc, *Per la Concòrdia*, prefaci de Manuel Brunet, Barcelona, Ed. Popular, 1934.

SENTÍS, Carles, *La paz vista desde Londres*, pròleg de Manuel Brunet, Barcelona, Rosas, 1945.

BORRAT, Montserrat (ed.), *Antologia lírica de Montserrat*, Barcelona, Estel, 1947.

—*L'encís de Nadal* (ed.), pròleg de Manuel Brunet, Barcelona, Estel, 1947.

LLONGUERAS, Joan, *El meu Montserrat*, prefaci de Manuel Brunet, Barcelona, Cithara, 1947.

REVÉSZ, Andrés, *No habrá guerra*, pròleg de Manuel Brunet, Barcelona, Instituto Transoceánico Ediciones, 1948.

RIEROLA I ALIBÉS, Josep, *Paisatges*, epíleg de Manuel Brunet, Vic, Editorial Sala, 1948.

BRUNET, Manuel, GUASCH, Joan M. i REIG, Ramon, *Calendari 1949*, Barcelona, Estel, 1949.

GARCÉS, Tomàs (cur.), *Llibre de la Mare de Déu de Núria*, Barcelona, Selecta, 1950.

REVÉSZ, Andrés, *Cinco años de guerra fría*, pròleg de Manuel Brunet, Madrid, Prensa Española, 1950.

DALÍ, Anna Maria, *Tot l'any a Cadaqués*, pròleg de Manuel Brunet, Barcelona, Joventut, 1951.

COLL, Baltasar (cur.), *Llibre dels Sants Reis d'Orient*, Barcelona, Selecta, 1952.

MANENT, Marià (cur.), *Llibre de l'Eucaristia*, Barcelona, Selecta, 1952.

MUNTANYOLA, Ramon (cur.), *Llibre de la Mare de Déu*, Barcelona, Selecta, 1954

NONELL, Lluís (cur.), *Antologia de la prosa catalana*, Barcelona, Selecta, 1958.

C.3. BIBLIOGRAFIA SOBRE MANUEL BRUNET I SOBRE LITERATURA I PERIODISME

CATALÀ DE LA PRIMERA MEITAT DEL SEGLE XX

- A., M., «Un nuevo libro de Manuel Brunet», *Canigó*, maig 1954, p. 4.
- ABADAL i CALDERÓ, Raimon d', *Dietari de guerra, exili i retorn*, a cura de Francesc Vilanova i Vila-Abadal, Barcelona, PAM, 2001.
- AGUSTÍ, Ignasi «Nuestro Manuel Brunet», *Destino*, núm. 962, 14.01.1956, p. 5-7.
—*Ganas de hablar*, Barcelona, Planeta, 1974.
- ALABAU i CORTADA, Martí, «Epifania: seguir les petjades dels mags», *Diari de Girona*, 06.01.1990, p. 7.
—«Corpus Christi», *Diari de Girona*, 27.05.1989, p. 5.
—«En quin Déu creieu?», *Los Sitios de Gerona*, 06.11.1983, p. 4.
- ALBASINI, Rodolfo, «Manuel Brunet», *Destino*, núm. 964, 28.01.1956, p. 20.
- AMADOR, Julio, «Un libro sobre el Ampurdán», *Los Sitios de Gerona*, 08.08.1943, p. 5.
- AMAT, Jordi, «Memoria(s) de la tertulia del Lyon d'Or», *Ínsula*, núm. 738, juny 2008, p. 23-25.
- AMETLLA, Claudi, *Memòries polítiques 1918-1936*. Barcelona, Distribucions Catalònia, 1979.
—*Memòries polítiques 1890-1917*. Barcelona, Pòrtic, 1963.
—[signat Domènec Montagut], «Una interessant evolució dins de Catalunya», *Quaderns d'Estudis Polítics, Econòmics i Socials*, núm. 23, març-abril 1947, p. 15-19.
- ANGLADA, Maria Àngels, «Record de Manuel Brunet», *El 9 Nou*, 27.04.1982, p. 3.
- ANGUERA, Pere d', «La conversa del diumenge», *Aires de la Conca (Montblanc)*, 08.12.1928, p. 3.
- ARAGÓ, Narcís-Jordi i CLARA, Josep (cur.), *Els epistolaris de Carles Rahola*, Barcelona, PAM, 1998.
- ARAÑÓ, Laia i VILANOVA, Francesc, *Un mundo en Guerra. Crónicas de la Segunda Guerra Mundial*. Barcelona, Destino, 2008.
- ARBÓ, Sebastià-Juan, *Memorias: los hombres de la ciudad*, Barcelona, Planeta, 1982.
- ARNAU, Carme, «Crisi i represa de la novel·la», dins M. de RIQUER, A. COMAS i J. MOLAS, *Història de la literatura catalana. Part Moderna*, vol X. Barcelona, Ariel, 1987, p. 9-101.
- AULET, Jaume, «El Noucentisme, un projecte pendent», *L'Avenç*, núm. 194, juliol 1995, p. 60-65.
—*Josep Carner i els orígens del Noucentisme*, Barcelona, Curial, 1992.
—*L'obra de Josep Carner*, Barcelona, Teide, 1991.
—«La revista *Catalunya* (1903-05) i la formació del Noucentisme», *Els Marges*, núm. 30, 1984, p. 29-53.
- BADOSA, Cristina, *Josep Pla, biografia del solitari*, Barcelona, Edicions 62, 1996.
—*El difícil equilibri entre literatura i política (1927-1939)*, Barcelona, Curial, 1994.
- BALAGUER, Josep M., «La creació del Club dels Novel·listes i els fils de la història», *Els Marges*, núm. 57, 1996, p. 15-35.

- BARAS, Montserrat, *Acció Catalana (1922-1936)*, Barcelona, Curial, 1984.
- BARCELONA, Juan de, «Perspectivas electorales», *ABC*, 12.01.1936, p. 47.
- «Los negocios de juego cuando gobernaba la Esquerra de Cataluña», *ABC*, 02.11.1935, p. 27.
- BARCON, Joan, *El Correo Catalán i la qüestió religiosa durant la II República, 1931-1936*. Tesi de llicenciatura. Bellaterra, UAB, 1983.
- BARRERA DEL BARRIO, Carlos, *Periodismo y franquismo: de la censura a la apertura*, Barcelona, Eiusa, 1995.
- BASTÉ, Joan, «El cap de Creus», *Diari de Girona*, 08.04.1995, p. 13.
- BATLLE, Josep M. «*El meravellós desembarc dels grecs a Empúries*, de Manuel Brunet», *La Publicitat*, 01.12.1925.
- BELLMUNT, Domènec de [Domènec Pallerola], *Anecdotari inèdit de cinquanta anys de periodisme català (1920-1978)*, Barcelona, Les Sirenes del Segre, 1978.
- Cinquanta anys de periodisme català*. Andorra la Vella, Ed. Mirador del Pirineu, 1975.
- BENET, Josep, *Memòries I. De l'esperança a la desfeta (1920-1939)*, Barcelona, Edicions 62, 2008.
- «Catalunya, oasi», dins *Serra d'Or*, núm. 5, maig 1976, p. 15-21.
- BEORLEGUI i TOUS, «El centenario de Manuel Brunet», *La Vanguardia*, 19.07.1989, p. 5
- BERNAT I BALTRONS, Francesc, «El fons Cambó de París: història, descripció i catàleg», monogràfic de *Catalonia*, núm. 2, Universitè de París-Sorbonne, 2009.
- BERNAT, Pere, «3 catòlics catalans», *Pont Blau*, núm. 40, febrer de 1956, p. 57-58.
- BERNILS i MACH, Josep M., «Manuel Brunet i Solà», dins Roser JULIÀ i Marisa ROIG, *Gent de Castelló*, Castelló d'Empúries, Ajuntament de Castelló d'Empúries, 2002, p. 155-162.
- [signat J. M. B.], «Un año de la muerte de Manuel Brunet», *Los Sitios de Gerona*, 05.01.1957, p. 6.
- «La primera lección de periodismo», *Canigó*, núm. 24, febrer 1956, p. 11.
- «Dígame Ud... Manuel Brunet». *Ampurdán*, 25.01.1950, p. 6.
- «Miscelánea de fin de semana», *Los Sitios de Gerona*, 10.04.1949, p. 5.
- BERNILS V., Josep M., «La teoria de l'oasi català fou de Brunet», *Hora Nova*, 08.04.2005, p. 2.
- «Un setmanari nascut a Figueres», *Los Sitios de Gerona*, 12.02.1983, p. 10.
- BERTRAN TEIXIDOR, José María, «San Pedro de Figueras», *Los Sitios de Gerona*, 20.06.1966, p. 6.
- BOFILL I FERRO, Jaume, *Poetes catalans moderns*, Barcelona, Columna, 1986.
- BONADA, Lluís, *L'obra de Josep Pla*, Barcelona, Teide, 1991.
- Josep Pla*, Barcelona, Empúries, 1991.
- BONANCIA, G. M., «Las joyas artísticas de Vilabertran», *Los Sitios de Gerona*, 12.02.1971, p. 8.
- BONAVENTURA, Daniel, «Pla va ser fitxat per la Guàrdia Civil com a espia americana», *Diari de Girona*, 18.11.1992, p. 36.

- BONET, Laureano, «La tertulia, un estado de ánimo», *Ínsula*, núm. 738, junio 2008, p. 2-5.
- El jardín quebrado. La escuela de Barcelona y la cultura de medio siglo*, Barcelona, Nexos, 1994.
- BOU, Enric (dir.), *Panorama crític de la literatura catalana. Vol. V. Segle XX*. Barcelona, Vicens Vives, 2010.
- BRUNET DE MAYOR, M. Teresa, «Sobre un artículo de José Pla», *Destino*, núm. 1.108, 01.11.1958, p. 3.
- BURRAS GASCONS, Vicenç, «El Viático», *Canigó*, núm. 24, febrer 1956, p. 10.
- BUSQUETS i MOLAS, Esteve, «De Manuel Brunet, també», *El 9 Nou*, 07.11.1988, p. 19.
- Quaranta anys de periodisme barceloní*, Barcelona, Pòrtic, 1976.
- CABELLOS i MÍNGUEZ, Pilar i PÉREZ i VALLVERDÚ, Eulàlia, «Destino. Política de unidad. (1939-1946). Tres aspectes de l'inici d'una transformació obligada», *Els Marges*, núm. 37, 1987, p. 19-36.
- CABO, Isabel de, *La resistencia cultural bajo el franquismo: en torno a la revista Destino (1957-1961)*, Barcelona, Ediciones Áltera, 2001.
- CABOT LLOMPART, Juan, «El Ampurdán y los ampurdaneses», *Los Sitios de Gerona*, 31.08.1943, p. 5.
- CADENA, Josep Maria, «Junceda, protagonista i testimoni de Catalunya en la primera meitat del segle XX», *Revista de Catalunya*, núm. 144, octubre 1999, p. 117-134.
- CALDERS, Jorge de, «Pío XII y Manuel Brunet», *Diario de Barcelona*, 30.04.1957, p. 22.
- «Vilabertrán, eje de un homenaje a Manuel Brunet», *Diario de Barcelona*, 09.03.1956, p. 22.
- «El entierro de Manuel Brunet», *Diario de Barcelona*, 07.01.1956, p. 20.
- CAMBÓ, Francesc, *Meditacions. Dietari (1941-1946)*, Barcelona, Alpha, 1982.
- Meditacions. Dietari (1936-1940)*, Barcelona, Alpha, 1982.
- Memòries (1876-1936)*, Barcelona, Alpha, 1981.
- CAMPS, Oriol, «Memòria de Manuel Brunet», *CiC*, 16-22.04.1989, p. 11.
- CANDEL, Francesc, *Els altres catalans*, Barcelona, Columna-Proa, 1999.
- CANET, J. i PUIG, M., *Retalls de guerra: El testimoni dels excombatents castellonins a la guerra civil espanyola (1936-1939)*, Castelló d'Empúries, Ajuntament de Castelló d'Empúries, 2009.
- CANIGÓ, Martín, «Manuel Brunet. Ha muerto el escritor al que se amenazó con cortarle las manos», *Diario de Mallorca*, 08.01.1956, p.
- CANOSA, Francesc, *El somni d'una societat i d'un periodisme. La televisió de paper (1931-1936)*. Barcelona, Universitat Ramon Llull, 2005.
- CAPDEVILA, Josep M., «La polèmica», *El Matí*, núm. 164, 06.12.1929, p. 8.
- CARDÓ, Carles i SOLDEVILA, Ferran, *Polèmica sobre la religiositat a Catalunya (1929)*, Barcelona, Barcelonesa d'Edicions, 1995.
- «L'Església i L'“Action Française”», *La Paraula Cristiana*, núm. 24, desembre 1926, p. 484-509.

- CARLO, «Se fue el mejor», *Canigó*, núm. 24, febrer 1956, p. 7.
- CAROL, Màrius i PLAYÀ, Josep, *L'enigma Dalí*, Barcelona, Rosa dels Vents, 2004.
- CARRERAS, Joan, *Ideari i poètica de Josep M. Capdevila*, Tesi doctoral, UAB, Barcelona, 2001.
- CASACUBERTA, Margarida, *Els Jocs Florals de Girona (1902-1935)*, Girona, CCG Edicions i Fundació Valvi, 2010.
- «Gènesi i primera adjudicació del Premi Crexells. Notes sobre cultura i novel·la en el tombant dels anys vint als trenta», *Els Marges*, núm. 52, 1995, p. 19-42.
- i RIUS, Lluís, *Els Jocs Florals d'Olot (1890-1921)*, Olot, Editora de Batet, 1988.
- CASALS, Àngel, «Rèplica a un sacerdot guerriller», *Empordà Federal*, 12.03.1932, p. 3.
- CASASSAS YMBERT, Jordi (dir.), *La fàbrica de les idees. Política i cultura a la Catalunya del segle XX*, Catarroja, Afers, 2009.
- L'Ateneu i Barcelona: un segle i mig d'acció cultural*, Barcelona, Diputació de Barcelona – RBA-La Magrana, 2006.
- (ed.), *Els Intel·lectuals i el poder a Catalunya: materials per a un assaig d'història cultural del món català contemporani*, Barcelona, Pòrtic, 1999.
- Jaume Bofill i Mates (1878-1933): l'adscripció social i l'evolució política*, Barcelona, Curial, 1980.
- CASASÚS, Josep M., *Periodisme català que ha fet història*, Barcelona, Proa, 1996.
- El periodisme a Catalunya*, Barcelona, Plaza&Janés, 1988.
- El pensament periodístic a Catalunya: assaig sobre l'evolució de les idees teòriques i professionals en matèria de periodisme*, Barcelona, Curial, 1987.
- Lliçons de periodisme en Josep Pla: la modernització dels gèneres periodístics a Catalunya*, Barcelona, Destino, 1986.
- CASTELLANOS, Jordi, *Escriure amb el ritme de la sang. La represa de la novel·la catalana (1925-1929)*, Barcelona, IEC, 2005.
- «Literatura catalana i compromís social en els anys trenta», *Els Marges*, núm. 69, 2002, p. 7-23.
- Intel·lectuals, cultura i poder. Entre el modernisme i el noucentisme*, Barcelona, La Magrana, 1998.
- «Mercat del llibre i cultura nacional (1882-1925)», *Els Marges*, núm. 56, 1996, p. 5-38.
- «El Noucentisme: una proposta de cultura», *L'Avenç*, núm. 194, juliol-agost 1995, p. 20-25.
- «El districte cinquè i la novel·la catalana dels anys trenta», *Els Marges*, núm. 26, 1982, p. 115-119.
- «El Noucentisme» i «La literatura del 1925 al 1939», *Història de Catalunya*, vol. VI [amb Maria Campillo], Barcelona, Salvat, 1979, p. 215-231.
- CASTELLET, Josep M., *Josep Pla o la raó narrativa*, Barcelona, Destino, 1977.
- La hora del lector*, Barcelona, Seix Barral, 1957.
- CERVERA, Santiago, «Cartas al director. Manuel Brunet», *Destino*, núm. 963, 21.01.1956, p. 19.

- CODINA, Emili, «Manuel Brunet, el de les giragonces agressives», *L'Autonomista*, 28.08.1934, p. 1.
- COLL I AMARGÓS, Joaquim, *Narcís Verdaguer i Callís (1862-1918) i el catalanisme possibilista*, Barcelona, PAM, 1998.
- El catalanisme conservador davant l'afer Dreyfus (1894-1906)*, Barcelona, Curial, 1994.
- COLL-VINENT, Sílvia, *G. K. Chesterton a Catalunya i altres estudis sobre una certa anglofília (1916-1938)*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2010.
- «Una certa anglofília: Maurici Serrahima, lector de narrativa anglesa i crític de novel·la», dins *Els Marges*, 79 (primavera 2006), p. 45-62.
- «Chesterton's First Visit to Catalonia and its Context», *The Chesterton Review*, Spring-Summer 2005, vol. I, núm. 1-2, p. 103-119.
- COLOMER COSTA, «El mestre Eudald Brunet "L'Audal"», *Gazeta de Vich*, 14.07.1936, p. 1.
- COMPANYS, Lluís, «Contra la xurma», *La Humanitat*, 17.11.1931.
- COROMINES, Pere, *Les gràcies de l'Empordà*, Barcelona, Altés, 1919.
- CORREDOR, Josep M., «Dues signatures a *La Veu*: Josep Pla i Manuel Brunet», *L'Autonomista*, núm. 9.332, 25.03.1933, p. 1.
- CORRETER, Montserrat, *Escriptors, periodistes i crítics*, Barcelona, PAM, 2008.
- CREIXELLS, Joan, «La mort de la novel·la», *Revista de Catalunya*, agost 1924, p. 206-207.
- CUÉLLAR i BASSOLS, Alexandre, «Josep M. de Sagarra, periodista?», *Diari de Girona*, 08.03.1994, p. 12.
- CULLA i CLARÀ, Joan B. i DUARTE, Àngel, *La premsa republicana*, Barcelona, Col·legi de Periodistes de Catalunya-Diputació de Barcelona, 1990.
- CULLA i CLARÀ, Joan B., *El catalanisme d'esquerra: del grup de L'Opinió al Partit Nacionalista Republicà d'Esquerra (1928-1936)*, Barcelona, Curial, 1977.
- DALFÓ, Xavier, «Vilabertran. Cruz. Manuel Brunet», *Vida Parroquial*, núm. 1.000, 28.02.1958, s. p.
- «En el primer aniversari de la muerte de Manuel Brunet», *Canigó*, gener 1957, p. 3.
- «Más sobre los monumentos», *Canigó*, núm. 15, maig 1955, p. 17.
- «El monumento a Pep Ventura en vías de realización», *Canigó*, núm. 14, abril 1955, p. 3.
- «Las páginas en blanco...», *Canigó*, núm. 24, febrer 1956, p. 10.
- D.D. A.A., *El Noucentisme: cicle de conferències fet a la Institució Cultural del CIC de Terrassa, curs 1984-85*, Barcelona, PAM, 1987.
- Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, Girona, Institut d'Estudis Gironins, 1999.
- Annals del periodisme català*, any IV, núm. XXV, Barcelona, Associació de Periodistes de Barcelona, maig 1936.
- Anuario de la Asociación de Prensa Diaria de Barcelona* (Barcelona, any I, 1923).
- «Una proposició», *El Pirineu Català* (Ripoll), 27.03.1915, p. 1.
- Jocs Florals de Girona. Any MCMXI*. Girona, Viuda i Fill de Josep Franquet, 1912.

- DALMAU, Jordi, «Frontera? No, gràcies», *Diari de Girona*, 30.04.1992, p. 4.
- DALMAU, Josep «Bibliografia. Pàgines de la Vida de Jesucrist, de Manuel Brunet», *Serra d'Or*, febrer 1962, p. 9-10.
- DEL ARCO, Manuel, «Manuel Brunet», *La Revista*, 29.06.1952.
- DELIBES, Miguel i VERGÉS, Josep, *Correspondencia 1948-1986*, Barcelona, Destino, 2002.
- DÍAZ-PLAJA, Guillermo, *Memoria de una generación destruida (1930-1936)*, Barcelona, Delos-Aymà, 1966.
- «La letra y el instante», *Destino*, núm. 1.273, 30.12.1961, p. 48.
- DOLL-PETIT, Rubèn, *Els "Catalans de Gènova": història de l'èxode i l'adhesió d'una classe dirigent en temps de guerra*, Barcelona, PAM, 2003.
- DOMINGO, Daniel, «Responsabilitats i depuracions», *Quaderns d'Estudis Polítics, Econòmics i Socials*, núm. 24, Perpinyà, maig-juny 1947, p. 21.
- DÒRIA, Sergi, «La via fèrtil del periodisme català», *Cultura*, gener 2010, p. 90-109.
- «Destino de un tiempo y un país», *ABC, Cultura*, 07.11.2003, p. 68.
- EHRlich, Carles, *Lliga Regionalista: Lliga Catalana (1901-1936)*, Barcelona, Alpha-Institut Cambó, 2004.
- ERO, «El "Manuel Brunet"», *La Vanguardia*, 09.01.1968, p. 18.
- ESCLASANS, Agustí, *La meva vida. 1920-1945*, Barcelona, Selecta, 1952, p. 85.
- «Lletra oberta a *La Publicitat*», *La Publicitat*, núm. 17.725, 30.05.1931, p. 5.
- ESCLASANS, Agustí i BRUNET, Manuel, «Lletra oberta a *Mirador* - Resposta a Esclasans», *Mirador*, núm. 123, 11.06.1931, p. 6.
- ESCOLÀ, Delfí, «Cartas al director. Manuel Brunet», *Destino*, núm. 963, 21.01.1956, p. 19
- ESPINET, Francesc; GÓMEZ MOMPART, Josep Lluís; MARÍN i OTTO, Enric i TRESSERRAS, Joan Manuel, *Prensa, comunicació i cultura a Catalunya durant el primer terç del segle XX*, inèdit. Bellaterra, Facultat de Ciències de la Informació de la UAB, 1989.
- ESTELRICH, Joan, *Del libro y su emoción*, Barcelona, Cámara Oficial del Libro de Barcelona, 1936.
- De la dictadura a la República*, Barcelona, Llibreria Catalònia, 1931.
- Catalunya endins. Un examen de consciència*, Barcelona, Llibreria Catalònia, 1930.
- FÀBREGAS, Xavier, «Josep M. de Sagarra, al marge del Noucentisme», dins *Aproximació a la història del teatre català modern*, Barcelona, Curial, 1972, p. 224-238.
- FAGES DE CLIMENT, Carles, «Manuel Brunet», dins *Els meus difunts*, inèdit, Fons Manuel Brunet i Solà, UdG.
- FARRAN i MAYORAL, Josep, *Homes, coses, polèmiques*, pròleg de Pere Coromines, Mataró, Diari de Mataró, 1929.
- FAULÍ, Josep, *Les revistes culturals en català*, Barcelona, Generalitat de Catalunya, Centre d'Investigació de la Comunicació, 1995.
- «Els diaris de Barcelona: *La Vanguardia* i els altres», *L'Avenç*, núm. 18, juliol-agost 1979, p. 18-21.

- FEBRES, Xavier, «Manuel Brunet, reeditat», *Avui*, 20.02.1994, p. 39.
- FERRATER, Gabriel, *Tres prosistes*, Barcelona, Empúries, 2010.
- FERRER I SANXIS, Miquel, *Memòries*, Barcelona, Fundació Josep Comaposada, 2009.
- FERRETI, «Audiencias del Pontífice», *ABC*, 05.05.1934, p. 35.
- FIGUERES, Josep M., *12 periodistes dels anys trenta*, Barcelona, Diputació de Barcelona–Col·legi de Periodistes de Catalunya, 1984.
- FINESTRES, Jordi, *Josep Maria Planes (1907-1936). Memòria d'un periodista assassinat*, Barcelona, Col·legi de Periodistes de Catalunya, Diputació de Barcelona, Ajuntament de Manresa i Fundació Caixa Manresa, 1998.
- FOIX, J. V., «El dret democràtic i el dret nacional», *Revista de Catalunya*, núm. 1, juliol 1924, p. 98-100.
- FONTSERÈ, Carles, «En favor d'una enquesta», *Quaderns d'Estudis Polítics, Econòmics i Socials*, núm. 24, Perpinyà, maig-juny 1947, p. 20.
- FUENTES CODERA, Maximiliano, *El campo de fuerzas europeo en Cataluña. Eugenio d'Ors en los primeros años de la Gran Guerra*, Lleida, Pagès Editors, 2009.
- G., J., «Bendición de un altar y entronización en el mismo acto de la famosa Cruz de Vilabertrán», *Ampurdán*, 22.06.1960, p. 6-7.
- GALLÉN, Enric i GUSTÀ, Marina «Josep M. de Sagarra», dins *Història de la literatura catalana*, vol. IX, Barcelona, Ariel, p. 463-496.
- GALLÉN, Enric, «La literatura sota el franquisme. De l'ostracisme a la represa pública», dins M. de RIQUER, A. COMAS i J. MOLAS, *Història de la literatura catalana*, vol. X. Barcelona, Ariel, 1972, p. 213-241.
- GALLOFRÉ, Maria Josepa (cur.), «Censura i nous models culturals», dins Jordi Font i Aguiló (dir.), *Història i memòria: el franquisme i els seus efectes als Països Catalans*, València, Universitat de València, 2007, p. 207-218.
- Josep Pla – Josep M. Cruzet. Amb les pedres disperses*, Destino, Barcelona, 2003.
- «El retorn de Josep Pla», *Serra d'Or*, núm. 446, febrer 1997, p. 44-46.
- L'edició catalana i la censura franquista (1939-1951)*, pròleg de Joaquim Molas, Barcelona, PAM, 1991.
- «La censura franquista davant la llengua», dins Josep MASSOT i MUNTANER (coord.), *Miscel·lània Jordi Carbonell-I*, Barcelona, PAM, 1991, p. 277-283.
- «Les “nuevas normas sobre idiomas regionales” i les traduccions durant els anys cinquanta», *Els Marges*, núm. 44, 1991, p. 5-17.
- GARCÉS, Tomàs, «Carnet de les lletres», *La Publicitat*, 24.10.1925.
- «Herètics, de G. K. Chesterton», *La Publicitat*, 13.07.1928, p. 4.
- GARCIA i JORDAN, Pilar, *Els catòlics catalans i la Segona República (1931-1936)*, Barcelona, PAM, 1986.
- GARGANTA, Josep M. de, *Evocacions i altres poesies*, Olot, Biblioteca Olotina, núm. 20, 1950.
- GAROLERA, Narcís, «L'articulisme literari de Josep M. de Sagarra», *Trípodos*, núm. 20, 2007, p. 63-69.
- «Una nueva lectura del *Poema de Montserrat*», *La Vanguardia. Cultura/s*, 07.03.2007, p. 4.

- GAVAGNIN, Gabriela, *Classicisme i Renaixement: una idea d'Itàlia durant el Noucentisme*, Barcelona, PAM, 2005.
- GAY, J. Víctor, «Josep Vergés i els gironins de *Destino*», *Revista de Girona*, núm. 211, març-abril 2002, p. 36-39.
- GAZIEL [Agustí Calvet], *Meditacions en el desert*, ed. de Jordi Amat, Barcelona, La Magrana, 2010.
- Història de La Vanguardia (1881-1936) i nou articles sobre periodisme*, Barcelona, Empúries, 1994.
- GEIS, CAMIL, «Los que encontré en el camino. Mosén Luis G. Pla. Doctor Anselmo Herranz», *Revista de Girona*, núm. 25, 1963, p. 49-52.
- GINÉS, José M., «Ante la muerte de Manuel Brunet», *Vida Católica*, gener 1956, p. 2.
- GIRONELLA, J. «La Cala d'En Pol», *Diari de Girona*, 07.09.1935, p. 1.
- GOLOBARDES VILA, Miquel, «La cruz de Vilabertrán», *Canigó*, núm. 24, febrer 1956, p. 13-14.
- GÓMEZ-SANTOS, Marino, *12 hombres de letras*, Madrid, Editora Nacional, 1969.
- GÓMEZ-SOLER, Carles, «Pau Romeva, i Chesterton», *El Matí*, 11.11.1932, p. 8.
- GOMIS, Llorenç, *De memòria. Autobiografia (1924-1994)*, Barcelona, Edicions 62, 1996.
- «Tiempo de pensar. Manuel Brunet ha vuelto», *Destino*, núm. 1.245, 17.06.1961. p. 47.
- «La aventura espiritual de Manuel Brunet», *Destino*, núm. 966, 11.02.1956, p. 27-28.
- GRÀCIA, Jordi, «Franquistas en Barcelona», *El País. Suplement Babelia*, 14.01.2006, p. 20.
- GRIERA, Antoni, *Memòries*, Sant Cugat del Vallès, Instituto Internacional de Cultura Románica, 1963.
- «Manuel Brunet i Solà», *Diario de Barcelona*, 13.01.1956, p. 4.
- GUANSÉ, Domènec, *Abans d'ara*, Barcelona, Proa, 1966.
- Retrats literaris*, Mèxic D. F., Edicions Catalonia, 1947.
- Per Catalunya! Contra una antologia escolar*, Barcelona, Biblioteca Catalana d'Autors Independents, 1934.
- «*Víctor o la rosa dels vents*, d'A. Esclasans», *La Publicitat*, núm. 17.722, 27.05.1931, p. 5.
- «Cròniques catalanes», *Revista de Catalunya*, núm. 55, juny 1929, p. 390.
- «Les Lletres: *El meravellós desembarc dels grecs a Empúries*, de M. Brunet», *Revista de Catalunya*, novembre 1925, p. 519-520.
- GUARDIOLA ROVIRA, Ramon, «Manuel Brunet i Solà», *Empordà*, 12.07.1989, p. 2.
- «El "Romano" de *Destino*», *Diari de Girona*, 02.02.1989, p. 5.
- «El sil·logisme d'Ecône», *Diari de Girona*, 12.07.1988, p. 5.
- «El setmanari *Destino*», *Diari de Girona*, 30.10.1987, p. 4.
- «La Santa Mare del seu fill», *Diari de Girona*, 23.10.1987, p. 4.
- «J. Martínez Lozano», *Diari de Girona*, 06.07.1986, p. 17.
- «Escriptor (Pla) i l'editor (Vergés)», *Diari de Girona*, 09.02.1986, p. 32.
- «¡Manuel Brunet es ya un recuerdo!», *Canigó*, núm. 24, febrer 1956, p. 10.

- «Manuel Brunet y Gerona», *Vida Catòlica* (Girona), febrer 1956.
- GUARDIOLA, Carles-Jordi (cur.), *Cartes de Carles Riba*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, Bib. Filològica, XVIII, 1989.
- GUERRERO, Manuel, *J. V. Foix, investigador en poesia*, Barcelona, Empúries, 1996.
- GUILLAMET, Jaume, *L'Empordà dels escriptors*, Barcelona, L'Avenç, 2009.
- , MORENO, Manuel, TEIXIDOR, Anna i TESTART, Albert, *Història de la premsa de Figueres (1809-1980)*, Figueres, Ajuntament de Figueres-Diputació de Girona, 2009.
- «La part i el tot: sobre la teoria literària de l'Empordà», *L'Avenç: Revista d'història i cultura*, núm. 310, 2006, p. 14-20.
- «“L'oasi”, versió original», *El País*, 29.03.2005, p. 20.
- Història del periodisme: notícies, periodistes, mitjans de comunicació*, Bellaterra, Universitat Autònoma de Barcelona, 2003.
- Premsa, franquisme i autonomia: crònica catalana de mig segle llarg (1939-1995)*, Barcelona, Flor del Vent, 1993.
- La premsa a Catalunya*, Barcelona, Col·legi de Periodistes de Catalunya & Diputació de Barcelona, 1988.
- «Manuel Brunet», *El Punt*, 13.03.1986, p. 17.
- Premsa comarcal: un model de periodisme*, Barcelona, Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, 1983.
- La premsa a les comarques gironines*, Barcelona, Selecta, 1977.
- GUILLAMET, Joan, *Barcelona, creadors enllà*, Barcelona, Columna, 1993.
- «Estem en temps de poesia», *El Punt*, 12.04.1990, p. 5.
- «Brunet, un empordanès de Vic», *El Punt*, 30.07.1989, p. 4-5.
- «Entorn dels jocs florals de Barcelona», *El Punt*, 23.04.1988, p. 5.
- «Manuel Brunet, el rescat d'una memòria», *Avui*, 06.02.1977, p. 2.
- Coses i gent de l'Empordà*. Barcelona, Selecta, 1971.
- «Semblança de Manuel Brunet», *Canigó*, núm. 24, febrer 1956, p. 9.
- «Ha fallecido Manuel Brunet», *El Correo Catalán*, 06.01.1956, p. 6.
- GUSTÀ, Marina, *Els orígens ideològics i literaris de Josep Pla*, Curial, Barcelona, 1995.
- «Josep M. de Sagarra: historia, memoria, novel·la», *Revista de Catalunya*, desembre 1994, p. 105-117.
- «Josep Pla», dins M. de RIQUER, A. COMAS i J. MOLAS, *Història de la literatura catalana. Part Moderna*, vol X. Barcelona, Ariel, 1987, p. 129-189.
- «Notes sobre *Vida privada* de Josep M. de Sagarra», *Els Marges*, núm. 22-23, maig-setembre 1981, p. 33-48.
- HISPANICUS, «Manuel Brunet (nel trigesimo)», *L'Osservatore Romano*, núm. 29.092, 05.02.1956, p. 3. Reproduït en castellà a *Casal* (Vic), núm. 3, 15.03.1953, p. 4.
- HUERTAS CLAVERIA, Josep M., i GELI, Carles, *Mirador, la Catalunya impossible*, Barcelona, Proa, 2000.
- i GELI, Carles, *Les tres vides de Destino*, Barcelona, Diputació de Barcelona-Col·legi de Periodistes de Catalunya, 1990.

- «Sis radiografies: *La Vanguardia*, el diari més llegit», *L'Avenç*, núm. 18, juliol-agost 1979, p. 31-35.
- i LORÉS, Jordi, «Ells també van fer Catalunya. La revista *Mirador*», *Oriflama*, abril 1973, p. 28-34.
- HURTADO, Amadeu, *Quaranta anys d'advocat*, Barcelona, Ariel, 1969.
- JARDÍ, Enric, «Les grans famílies de la premsa», *L'Avenç*, núm. 18, juliol-agost 1979, p. 27-30.
- JONAS, R., «Mañana será entronizada la Cruz de Vilabertrán. Asistirá el señor obispo», *Los Sitios de Gerona*, 11.06.1960, p. 9.
- JONES, Daniel E., «Josep Pla i el periodisme apassionant de la Segona República», *Trípodos*, núm. 20, 2007, p. 191-197.
- JUANDÓ, Pedro, «Luis Consians, M. D. y Manuel Brunet», *La Vanguardia*, 22.03.1956, p.
- JULIÀ, M. Lluïsa (cur.), *Epistolari de Joaquim Ruyra*, Curial, Barcelona, 1995.
- JUNOY, Josep M., «Ángeles en el camino», *La Vanguardia*, 29.02.1954, p. 5.
- «La polèmica i els personalismes», *El Matí*, núm. 167, 10.12.1929, p. 8.
- JUNYENT, Eduard [signat E. J.], «Manuel Brunet i Solà», *Ausa*, núm. 16, 1956, p. 267-268.
- LAHUERTA, Juan José, «Quatre notes i un epíleg sobre Modernisme i Noucentisme», *L'Avenç*, núm. 194, juliol 1995, p. 32-35.
- LLADÓ, «El bateig de la Costa Brava», *Avui*, 09.08.1992, p. 10.
- LLADÓ, Francesc de B. «Manuel Brunet o el apostolado periodístico», *San José Oriol*, núm. 95, febrer 1956, 6-7.
- LLATES, Rossend, *Ésser català no és fàcil*, Barcelona, Biblioteca Bibliogràfica Aedos, 1971.
- 30 anys de vida catalana*, Barcelona, Aedos, 1969.
- «Els banyistes i els nudistes», *La Publicitat*, núm. 17.577, 10.08.1930, p. 1.
- [signat R. Ll.], «Cercant-hi atenuants?», *La Publicitat*, núm. 17.939, 07.02.1931, p. 1.
- LLONGUERAS, Joan, *El vol dispers*, Barcelona, Ed. Chitara, 1946.
- LLOPIS, Artur, «Solervicens, amigo», *Destino*, núm. 1.273, 30.12.1961, p. 48.
- «De Balmes a Claret», *Destino*, núm. 849, 14.11.1953, p. 26.
- LLORENÇ i BASSA, J., «Lletra a Manuel Brunet», *Ressorgiment*, núm. 160, novembre 1929, p. 2590.
- LÓPEZ-PICÓ, Josep M., *Dietari (1929-1959)*, Barcelona, PAM-Curial, 1999.
- «In memoriam», *Canigó*, núm. 30, agost 1956, p. 15.
- «Jocs Florals de Girona, Any MCMXI – Jocs Florals de Barcelona, Any 1912», *Cataluña*, núm. 259, 17.08.1912, p. 510.
- LUJÁN, Nèstor, *Pensaments, judicis i sentències*, Barcelona, La Campana, 1996.
- «Dinar a Ca la Neus», *Set dies*, suplement d'*El Observador*, núm. 30, 12.07.1992, p. 12.
- «Les Set Portes del senyor Paco», *Set dies*, suplement d'*El Observador*, núm. 29, 05.07.1992, p. 10.

- «Records de Manuel Brunet», *Set dies*, suplement d'*El Observador*, núm. 28, 28.06.1992, p. 10.
- «Records personals de Manuel Brunet», *La Vanguardia*, 20.06.1989, p. 57.
- «Otro amigo desaparece», *Destino*, núm. 1.273, 30.12.1961, p. 47.
- «A Don Manuel Brunet», *Destino*, núm. 962, 14.01.1956, p. 18.
- «Manuel Brunet», *Destino*, núm. 845, 17.10.1953, p. 8.
- [signat Juro], «Manuel Brunet y el periodismo activo», *Destino*, núm. 559, 24.04.1948, p. 14.
- M., «Cada setmana, un llibre», *Granollers Comunidad cristiana*, (Granollers), 21.05.1961, p. 4.
- M., Ll., «El periodisme catòlic i l'altre», *Revista de Catalunya*, juliol 1926, p. 104-105.
- MAGRIÑÁ y SALVAT, Cayetano, *Cartas a "Romano"*, Tarragona, Sugrañes Hermanos Editores, 1952.
- MAINER, José-Carlos, «Del Noucentisme al Novecentismo o la dificultat d'una periodització», *L'Avenç*, núm. 194, juliol 1995, p. 26-31.
- MANENT, Albert, «Cuatro peñas literarias barcelonesas del siglo XX», *Ínsula*, núm. 738, junio 2008, p. 21-23.
- «Los exiliados de 1936», *La Vanguardia*, 10.07.2006, p. 28.
- Del noucentisme a l'exili. Sobre la cultura catalana del nou-cents*, Barcelona, PAM, 1997.
- «Assaig, periodisme i memòries», dins M. de RIQUER, A. COMAS i J. MOLAS, *Història de la literatura catalana*, Barcelona, Ariel, vol. X, 1987, p. 103-127.
- «Un llibre sobre *La Revista de López-Picó*», *Serra d'Or*, núm. 322, juliol-agost 1986, p. 15.
- De 1936 a 1975. Estudis sobre la guerra civil i el franquisme*, Barcelona, PAM, 1981.
- «*La Veu de Catalunya*», *L'Avenç*, núm. 18, juliol-agost 1979, p. 46-48.
- Josep Carner i el noucentisme*. Barcelona, Edicions 62, Barcelona, 1969.
- MANENT, Marià, «López-Picó, poeta i editor», *Serra d'Or*, núm. 322, juliol-agost 1986, p. 14.
- MANOL, Armando de, «La Cruz de Vilabertrán, expuesta a la veneración pública», *Los Sitios de Gerona*, 04.04.1974, p. 14.
- MARFANY, Joan Lluís, «Noucentisme: una qüestió prèvia», *L'Avenç*, núm. 194, juliol 1995, p. 16-19.
- «Reflexions sobre Modernisme i Noucentisme (a propòsit de *Literatura Catalana Contemporània* de Joan Fuster)», *Els Marges*, núm. 1, maig 1974, p. 49-71.
- MARÍN OTTO, Enric, *La premsa de Barcelona durant la segona República: 1931-1936: aproximació històrica i anàlisi formal*, Tesi doctoral, Bellaterra, UAB, 1990.
- MARQUINA, Rafael, «La Segona República», *La Veu de Catalunya*, núm. 10.876, 17.04.1931, p. 1.
- MARSILLACH, Adolfo, «Los "Escamots"», *ABC*, 02.08.1933, p. 3.
- MASSOT I MUNTANER, Josep, *Tres escriptors davant la guerra civil: George Bernanos, Joan Estelrich, Llorenç Villalonga*, Barcelona, PAM, 1998.

- MAYOR, M. Teresa, «Cartas al director. Sobre un artículo de José Pla», *Destino*, núm. 1.108, 01.11.1958, p. 3.
- MEDINA, Jaume, *Carles Riba (1893-1959)*, Barcelona, PAM, 1989.
- MELENDRES, Miguel, «Miniaturas montserratinas», *Diario de Barcelona*, 27.04.1948, p. 2.
- MIRAMBELL i BELLOC, Enric, «Corpus amb simplicitat», *Diari de Girona*, 14.06.1998, p. 17.
- MIRÓ, M. Mercè, «Manuel Brunet, notes per a una biografia». *Vic*, 1988, 15-20.
—«Manuel Brunet i Solà: periodista polèmic», *Vic*, 1989, 12-16.
- MOLAS, Isidre, «Los nacionalismos durante la II República. Una perspectiva comparada», dins Justo G. BERAMENDI i Ramón MÁIZ, (comps.), *Los nacionalismos en la España de la II República*, Madrid, Siglo XXI de España Editores, 1991, p. 13-23.
—*Lliga Catalana. Un estudi d'Estasiologia*. Barcelona, Edicions 62, 1972.
- MOLAS, Joaquim, «El cas Sagarra», dins *La literatura de postguerra*, Barcelona, Rafael Dalmau editor, 1987, p. 39-53.
—«Notes sobre *El quadern gris* de Josep Pla», *Quaderns de filologia. Miscel·lània Sanchis Guarner, I*, València, Universitat de València, 1984, p. 389-410.
- MOLLA, Guillem, *Ramon Esquerra (1909-1938?)*. *Geografia vital i crítica d'un esperit comparatista*, Tesi doctoral, Girona, Universitat de Girona, 2010.
- MONTANER, Joaquín, «Rafael Sánchez Ferlosio obtuvo anoche el "premio Nadal" 1955», *ABC*, 07.01.1956, p. 19.
- MORENO CANTANO, Antonio César, «Delegaciones y oficinas de prensa españolas en el extranjero durante el primer franquismo: el caso francés (1936-1942)», *Studia histórica: historia contemporánea*, núm. 25, 2007, pp. 265-301.
- MORETA, Marcel·lí, *Memòries d'un catalanista*, Lleida, Pagès Editors, 2001.
- MORTON, J. B., *Hilaire Belloc. A memoir*. London, Holis&Carter, 1955.
- MUNIESA, Bernat, *La burguesía catalana ante la II República Española*, Barcelona, Antropos, 1986.
- MURGADES, Josep, «Ús ideològic del concepte de classicisme durant el Noucentisme», dins Rosa CABRÉ *et alii*, *Polis i Nació. Política i literatura (1900-1939)*, Barcelona, IEC, 2005, p. 9-32.
—«Usos del Noucentisme», *Els Marges*, núm. 58, 1997, p. 73-92.
—«Constants històriques de l'antinoucentisme», *L'Avenç*, núm. 194, juliol-agost 1995, p. 52-55.
—«El noucentisme», dins M. de RIQUER, A. COMAS i J. MOLAS, *Història de la literatura catalana*, Barcelona, Ariel, vol. IX, 1987, p. 9-72.
—«Assaig de revisió del noucentisme», *Els Marges*, núm. 7, 1976, p. 35-53.
—«Joan Fuster: *Contra el Noucentisme*», *Els Marges*, núm. 14, 1978, p. 115-118.
- MURLÀ i GIRALT, Josep, «L'escultor Josep Clarà en la poesia», *Los Sitios de Gerona*, 25.11.1978, p. 10
- N., «No ens ha vingut de nou», *Diari de Girona*, 29.12.1933, p. 1.
- NADAL, Santiago, «Muertos, sí insustituibles», *Destino*, núm. 1.273, 30.12.1961, p. 47.

- «Manuel Brunet: periodista político», *Destino*, núm. 964, 28.01.1956, p. 8.
- «La desaparición de un comentarista insustituible», *Destino*, núm. 1.013, 05.01.1957, p. 12-13.
- NUALART, Lluís, «L'homenot Josep Pla», *Diari de Girona*, 16.08.1997, p. 15.
- «Tomàs Garcés», *Diari de Girona*, 20.11.1993, p. 13.
- OLIVER, Joan [signat J. O.], «Lletres i llibres: *El meravellós desembarc dels grecs a Empúries*», *Diari de Sabadell*, núm. 1.723, 18.10.1925, p. 1.
- ORS, Eugeni d', *Glosari 1912-1913-1914 : amb la sèrie "Flos Sophorum"*, edició de Xavier Pla, Barcelona, Quaderns Crema, 2005.
- La Ben Plantada*, edició de Xavier Pla, Barcelona, Quaderns Crema, 2004.
- Glosari 1908-1909*, edició de Xavier Pla, Barcelona, Quaderns Crema, 2001.
- Glosari 1906-1907*, edició de Xavier Pla. Barcelona, Quaderns Crema, 1996.
- Glosari 1916*, edició de Josep Murgades, Barcelona, Quaderns Crema, 1992.
- Glosari 1917*, edició de Josep Murgades, Barcelona, Quaderns Crema, 1991.
- Glosari 1915*, edició de Josep Murgades, Barcelona, Quaderns Crema, 1990.
- P., «Un libro notable», *Ampurdán*, 12.01.1949, p. 4.
- «El último libro de Manuel Brunet», *Ampurdán*, 28.04.1948, s. p.
- PABÓN, Jesús, *Cambó*, Barcelona, Editorial Alpha, 1952.
- PAGÈS, Vicenç, «Un divertiment sobre el mite de l'Empordà», *El Punt*, 13.02.1994, p. 25.
- PALAU i FABRE, Josep, «Palau i Fabre i el *Mirador*», *El Temps*, núm. 869, 6-12.02.2001, p. 6.
- PALAZÓN, Lluís, «Un homenatge catalanista», *Diari de Girona*, 19.08.1935, p. 1.
- PALOMO, Anna, «Cinquanta anys d'art compromès amb la contemporaneïtat a Osona», dins *Ausa*, Vic, Patronat d'Estudis Osonencs, núm. 20, 2002, p. 173-184.
- PANYELLA, Josep M. «Manuel Brunet i Solà», *Senda*, núm. 85, febrer 1956, p. 15-17.
- PANYELLA, Vinyet, *Cronologia del Noucentisme (Una eina)*, Barcelona, PAM, 1996.
- PASSARELL, Jaume, *La Publicitat, diari català*, Barcelona, Pòrtic, 1971.
- Homes i coses de la Barcelona d'abans*, Barcelona, Pòrtic, 1968.
- PERAN, M.; SUÀREZ, A. i VIDAL, M., «Entorn de l'exposició "El Noucentisme, un projecte de modernitat"», *L'Avenç*, núm. 194, juliol 1995, p. 56-59.
- PERICAY, Xavier, *Josep Pla y el viejo periodismo*, Barcelona, Destino, 2009.
- Filologia catalana. Memòries d'un dissident*, Barcelona, Destino, 2007.
- PERMANYER, Lluís, «La Barcelona de Sagarra», dins Josep M. de Sagarra, *Vida privada*, Barcelona, Proa, 2007, p. 9-15.
- Sagarra, vist pels seus íntims*, Barcelona, La Campana, 1991.
- PERUCHO, Joan, «Silenciados tras la Guerra Civil», *La Vanguardia*, 09.06.2003, p. 25.
- Los jardines de la melancolía: memorias*, València, Pre-Textos, 1993.
- «Manuel Brunet y el catolicismo», *La Vanguardia*, 28.04.2003, p. 27.
- PII SUNYER, Carles, *Una interpretació de l'Empordà*, Destino, Barcelona, 1976.
- «Amb motiu d'una novel·la». *La Publicitat*, 06.03.1925.
- PIJOAN, Narcís, «Manuel Brunet tindria cent anys», *Empordà*, 05.07.1989, p. 40.
- PIÑOL, Rosa M., «Pla contra los críticos», *La Vanguardia*, 14.11.1993, p. 55-56.

- PLA CARGOL, Lluís G., *Estampes d'Empordà*, Barcelona, Llibreria Catalònia, 1926.
- De tot vent, Proses dels camins de la vida*, Barcelona Il·lustració Catalana, [s.d.].
- PLA i ARXÉ, Ramon, «Cercle de guix: Oasi», *El País*, Quadern núm. 584, 20.01.1994, p. 5.
- PLA, Jordi, «Manuel Brunet, l'empordanès de Vic», dins *Revista de Girona*, núm. 138, gener-febrer 1990, p. 51-55.
- PLA, Josep, *Vida de Manolo*, edició de Jordi Amat, Barcelona, Libros del Asteroide, 2008.
- Cartes a Pere*, a cura de Xavier Pla. Barcelona, Destino, 1996.
- Imatge Josep Pla, O. C.*, XLV, Barcelona, Destino, 1984.
- Darrers escrits, O. C.*, XLIV, Barcelona, Destino, 1984.
- Caps-i-puntes, O. C.*, XLIII, Barcelona, Destino, 1980.
- Escrits empordanesos, O. C.* XXXVIII, Barcelona, Destino, 1980.
- Itàlia i el Mediterrani, O. C.*, XXXVII, Barcelona, Destino, 1980.
- Per passar l'estona, O. C.*, XXXVI, Barcelona, Destino, 1979.
- El passat imperfecte, O. C.*, XXXIII, Barcelona, Destino, 1977.
- Prosperitat i rauxa de Catalunya, O. C.*, XXXII, Barcelona, Destino, 1977.
- Homenots. Quarta sèrie, O. C.*, XXIX, Barcelona, Destino, 1975.
- Notes per a Sílvia, O. C.*, XXVI, Barcelona, Destino, 1974.
- Homenots. Tercera sèrie, O. C.*, XXI, Barcelona, Destino, 1972.
- Retrats de passaport. O. C.* XVII, Barcelona, Destino, 1970.
- Homenots. Segona sèrie. O. C.* XVI. Barcelona, Destino, 1970.
- Tres artistes O. C.*, XIV, Barcelona, Destino, 1970.
- Notes disperses, O. C.* XII, Barcelona, Destino, 1969.
- Homenots. Primera sèrie, O. C.* XI, Barcelona, Destino, 1969.
- El meu país, O. C.* VII, Barcelona, Destino, 1968.
- Sobre París i França O. C.*, IV, Barcelona, Destino, 1967.
- Primera volada, O. C.*, III, Barcelona, Destino, 1966.
- El quadern gris, O. C.* I, Barcelona, Destino, 1966.
- «Calendario sin fechas: El Papa», *Destino*, núm. 1.106, 18.10.1958, p. 15 i 39.
- «Reminiscencias ante el número 1.000». *Destino*, núm. 1000, 06.10.1956, p. 51-53.
- «Ha muerto un viejo león», *Destino*, núm. 798, 22.11.1952, p. 16-17.
- Girona. Un llibre de records*. Barcelona, Selecta, 1952.
- Coses vistes*, Barcelona, Selecta, 1949.
- «Crònica de Madrid. El panorama polític és deplorable», *La Veu de Catalunya*, núm. 11.969, 27.10.1934, p. 10.
- «Crònica de Madrid. La presa d'Oviedo», *La Veu de Catalunya*, núm. 11.957, 13.10.1934, p. 10.
- «Crònica de Madrid. El moviment d'Astúries vist des de Moscú», *La Veu de Catalunya*, núm. 11.956, 12.10.1934, p. 10.
- «Crònica de Madrid. Tendència cap a les formes autoritàries de govern», *La Veu de Catalunya*, núm. 11.955, 11.10.1934, p. 12.

- «Crònica de Madrid. El moment actual», *La Veu de Catalunya*, núm. 11.954, 10.10.1934, p. 12.
- «La gent no llegeix res», *La Veu del Vespre*, núm. 149, 23.10.1933, p. 1.
- «Per les terres de França. Els partits polítics i el partit radical», *La Veu de Catalunya*, núm. 11.312, 13.09.1932, p. 1.
- «Característiques del moment», *La Veu de Catalunya*, núm. 10.884, 27.04.1931, p. 5.
- «Vuit dies després: Impressió general», *La Veu de Catalunya*, núm. 10.882, 24.04.1931, p. 1.
- «Després del triomf», *La Veu de Catalunya*, núm. 10.879, 21.04.1931, p. 1.
- «Un dia de festa nacional», *La Veu de Catalunya*, núm. 10.878, 20.04.1931, p. 1.
- «El 14 d'abril a Madrid», *La Veu de Catalunya*, núm. 10.877, 18.04.1931, p. 1.
- «Les innombrables candidatures d'Unió Republicana», *La Veu de Catalunya*, núm. 10.864, 03.04.1931, p. 1.
- «Nota sobre Chesterton», *Revista de Catalunya*, núm. 38, agost 1927, p. 121-131.
- «El meravellós desembarc dels grecs a Empúries i el classicisme tolerable», *La Publicitat*, 18.11.1925.
- «La llibertat a Itàlia», *La Publicitat*, núm. 15.811, 31.08.1924, p. 1.
- «La ferida del feixisme», *La Publicitat*, núm. 15.810, 30.08.1924, p. 1.
- «Persistència de la crisi del feixisme», *La Publicitat*, núm. 15.795, 13.08.1924, p. 1.
- «La crisi de l'Autoritat a Catalunya i l'hora de l'Action Française», *Revista de Catalunya*, núm. 1, juliol 1924.
- «Per ara, tot marxa», *La Publicitat*, núm. 11.741, 11.06.1924, p. 1.
- «Meravelles de l'imperialisme», *La Publicitat*, núm. 11.526, 09.11.1922, p. 1.
- «El dilema del feixisme», *La Publicitat*, núm. 11.524, 07.11.1922, p. 1.
- «El ministeri revolucionari», *La Publicitat*, núm. 11.523, 05.11.1922, p. 1.
- «Notes d'Itàlia. L'esperança: Mussolini», *La Publicitat*, núm. 11.522, 04.11.1922, p. 1.
- «Sota la dominació», *La Publicitat*, núm. 11.521, 03.11.1922, p. 1.
- «Notes d'Itàlia. L'obertura de la crisis», *La Publicitat*, núm. 11.519, 01.11.1922, p. 1.
- «Notes d'Itàlia. Els elements de la confusió», *La Publicitat*, núm. 11.517, 29.10.1922, p. 1.
- «La marxa sobre Roma», *La Publicitat*, núm. 11.516, 28.10.1922, p. 1.
- PLA, Xavier, «Nous valors: canvi estètic als anys vint i trenta», dins Enric BOU (dir.), *Panorama crític de la literatura catalana*, vol. V, segle XX, Barcelona, Vicens Vives, 2010, p. 384-408.
- «Josep M. de Sagarra», dins Enric BOU (dir.), *Panorama crític de la literatura catalana*, vol. V, segle XX, Barcelona, Vicens Vives, 2010, p. 598-610.
- «Recepció i contradicció en les edicions de *Vida Privada*», dins Josep M. de SAGARRA, *Vida privada*, Barcelona, Proa, 2007, p. 385-409.
- Josep Pla, ficció autobiogràfica i veritat literària*. Barcelona, Quaderns Crema, 1997.
- PLANELLA, Gabriel, «Història novel·lada amb esperit noucentista», *Avui*, 1993.
- PONS, Agustí, *Néstor Luján. El periodisme liberal*, Barcelona, Columna, 2004.

- PORCEL, Alexandre, *La crónica de Destino*, Barcelona, Destino, 2003.
- PRADAS, Montse, «Josep Pla va ser fitxat el 1944 per la Guàrdia Civil com a espia dels aliats», *El Punt*, 18.12.1992, p. 23.
- PUIG DALMAU, J., «Las últimas horas de Manuel Brunet», *Recull*, núm. 821, 18.02.1956, p. 2-3.
- «Fúnebres exequias», *Los Sitios de Gerona*, 12.01.1956, p. 5.
- «Sepelio de Don Manuel Brunet», *La Vanguardia*, 07.01.1956, p. 24.
- PUIG i FERRETER, Joan, *Servitud: memòries d'un periodista*, Barcelona, Nova Terra, 1973.
- PUIG MATAS, L., «Fluencias. Manuel Brunet», *Tarrasa informació*, núm. 890, 15.06.1957, p. 4-5.
- PUIG VAYREDA, Eduard, [signat Pere Carrer], «Manuel Brunet: una posteritat injusta», *Empordà*, 23.01.2006, p. 28.
- «Petita història del Patronat de Santa Maria de Vilabertran», dins Bernat CEVERA i FLOTATS *et alii*, *Santa Maria de Vilabertran. 900 anys*, Figueres, Institut d'Estudis Empordanesos, 2002, p. 102-110.
- PUIG, Alfons, «Manuel Brunet», *Ampurdán*, 13.01.1956, p. 3.
- PUJADAS, J. M., «Hombre de acción», *Canigó*, núm. 24, febrer 1956, p. 10.
- QUIÉN?, «Representación de Rex en Gerona», *Vida Parroquial*, núm. 604, 24.03.1950, p. 3.
- RUCABADO, Ramon [signat R.], «De estética», *Cataluña*, núm. 266, 09.11.1912, p. 1.
- R., A., «La paz vista desde Londres, de Carlos Sentís», *ABC*, 06.01.1946, p. 37.
- R., M., «El vigatanisme», *La Gazeta Montanyesa*, núm. 480, 20.07.1910, p. 1.
- RAGUER, Hilari «Les emissions de "Radio Verdad" durant la Guerra Civil espanyola», dins *Miscel·lània en honor del doctor Casimir Martí*, Barcelona, Fundació Salvador Vives Casajuana, 1994, 403-415.
- RAHOLA, Carles, *Contra l'invasor. Recull d'articles a L'Autonomista (1900-1938)*, a cura de Rosa M. OLIVERAS i CASTANYER i Lúdia TRAVERIA i RIBA, Valls, Cossetània Edicions, 2007.
- REAL, Neus, *Les novel·listes dels anys trenta*, Barcelona, PAM, 2006.
- REIG, Ramon, «Manuel Brunet y los temas de arte», *Canigó*, núm. 24, febrer 1956, p. 10.
- REVÉSZ, Andrés, *Mambrú*, Madrid, Instituto Editorial Reus, 1947.
- Treinta años trágicos (1914-1945)*, Madrid, Febo, 1945.
- Los Balcanes, avispero de Europa*, Madrid, Febo, 1944.
- REX, «La Passió i Mort de Nostre Senyor Jesucrist», en el Patronato de la Catequística», *Ampurdán*, 16.03.1949, p. 4.
- RIBA, Carles, «Una generació sense novel·la», dins *Obra Completa, III. Crítica*, Barcelona, Edicions 62, 1986, p. 311-319.
- «Josep Pla», dins *Obra Completa, II. Assaigs crítics*, Barcelona, Edicions 62, 1967, p. 335-352.
- RIBÉ, M. Carme, «La Revista» (1915-1936). *La seva estructura. El seu contingut*, Barcelona, Barcino, 1983.

- RICART, Enric Cristòfor, *Memòries*, Barcelona, Parsifal Edicions, 1995.
- RIDRUEJO, Dionisio, *Materiales para una biografía* (Jordi Gracia cur.), Madrid, Fundación Santander Central Hispano, 2005.
- RIERA, Ignasi, *Los catalanes de Franco*, Barcelona, Plaza&Janés, 1999.
- RIEROLA, Ramon, «Recordant a Manuel Brunet», *Ausa*, núm. 16, 1956, p. 269-271.
- RIQUER i PERMANYER, Borja de, *Francesc Cambó: entre la monarquia i la república (1930-1932)*, Barcelona, Editorial Base, 2007.
- L'últim Cambó (1936-1947)*, Vic, Eumo Editorial, 1996.
- Regionalistes i nacionalistes (1898-1931)*, Barcelona, Dopesa, 1979.
- Lliga Regionalista: la burgesia catalana i el nacionalisme (1898-1904)*, Barcelona, Edicions 62, 1977.
- RIU DE MARTÍN, M. Carmen, *Literatura epistolar de noucentistes catalans: Correspondència amb Fidel S. Riu Dalmau (1896-1981)*, Lleida, Fundació Pública Institut d'Estudis Ilerdencs, 2008.
- ROCACORBA, A., «Crònica de arte», *Ampurdán*, 23.03.1949, p. 3.
- RODEJA, Eduardo, «Unas notas sobre Vilabertrán...» *Ampurdán*, 12.06.1946, p. 4.
- RODRÍGUEZ-GRAHIT, «Primer plano», *L'Autonomista*, núm. 9.354, 27.07.1934, p. 1.
- «Primer plano», *L'Autonomista*, núm. 9.344, 14.07.1934, p. 1.
- ROIG i LLOP, Tomàs, *Del meu viatge per la vida. Memòries 1931-1939*, Barcelona, Pòrtic, 1978.
- ROIG i ROSICH, Josep M., «1923-1930: un primer assaig dictatorial i les seves conseqüències per a la llengua catalana», *Els Marges*, núm. 36, 1987, p. 77-98.
- ROMEÀ, «Rex en el Patronato de la Catequística», *Ampurdán*, 05.04.1950, p. 2.
- ROMEVA, Pau, *Textos sobre G.K. Chesterton*. Introducció i edició a cura de Sílvia Coll-Vinent i Josep Montserrat Molas, Barcelona, Universitat Ramon Llull, 2006.
- «Pròleg», dins G. K. Chesterton, *Herètics*, Barcelona, Edicions de la Nova Revista, 1928, p. 5-16.
- ROURE I TORRENT, Josep, «Les lletres i les dèries», *Justícia Social*, 02.01.1925.
- ROVIRA i VIRGILI, A., «Els extrems que es toquen», *La Humanitat*, núm. 1.360, 04.07.1936, p. 1.
- «L'antinoucentisme a Catalunya», *Revista de Catalunya*, setembre 1925, p. 334-335.
- RUCABADO, Ramon, «Un libro de gran interés evangélico: *Páginas de la vida de Jesucrist*», *Templo*, Any 95, octubre 1961, p. 8-9.
- RUIBAL, Álvaro, «Nota de Vilabertran», *La Vanguardia*, 06.09.1972, p. 23.
- SABATÉ, Modest, *Història de la Lliga*, Barcelona, Bruguera, 1968.
- SAGARRA, Josep M. de, *El perfum dels dies*, a cura de Narcís Garolera, Barcelona, Quaderns Crema, 2004.
- L'ànima de les coses*, a cura de Narcís Garolera, Barcelona, Quaderns Crema, 2001.
- Memòries*, Barcelona, Edicions 62, 1999.
- Cafè, copa i puro*, Barcelona, Edicions 62-Península, 1987.
- «Los que se van. Just Cabot», *La Vanguardia*, 12.03.1961, p. 11.
- «Cinc anys», *Mirador*, núm. 261, 01.02.1934, p. 2.

- SALTOR, Octavi, «Solervicens, poeta y amigo de poetas», *Destino*, núm. 1.273, 30.12.1961, p. 46-47.
- «Hacia una unanimidad cristológica», *El Correo Catalán*, 23.06.1961, p. 7.
- «El alma de la sombra», *El Correo Catalán*, 18.06.1960, p. 7.
- «Un vicense romano», *El Correo Catalán*, 21.01.1956, p. 7.
- «Un apóstol moderno de la pluma: Manuel Brunet», *Perseverancia* (Barcelona), febrer 1952, p. 34.
- SAMSÓ, Joan, *La cultura catalana entre la clandestinitat i la represa pública (1935-1951)*, Barcelona, PAM, 1994-1995.
- SANS ORENGA, Martí, *Breu historia de l'Ateneu Barcelonès*, Barcelona, L'Avenç, 1983.
- SEMOLINOS ARRIBAS, Mercedes, *Hitler y la prensa de la II República Española*, Madrid, Siglo XXI, 1985.
- SEMPRONIO [Andreu-Avel·lí Artís], *Del Mirador estant*, Barcelona, Destino, 1987.
- SENTÍS, Carles, *Memòries d'un espectador*, Barcelona, La Campana, 2006.
- «No foren parells», *Avui*, 26.08.2001, p. 17.
- «Aquell Vergés, aquell Destino», *Avui*, 21.08.2001, p. 14.
- «Josep Vergés, més que un editor», *Avui*, 29.07.2001, p. 21.
- «Acció Catalana, una matisació», *Avui*, 21.02.1993, p. 13
- «Mirada retrospectiva a Mirador», *La Vanguardia*, 17-18.04.1987, p. 57.
- «La mort no matà la seva obra», *Punt Diari*, 20.04.1986, p. VII.
- «De Ampurias a la Cros», *El Correo Catalán*, 23.12.1971, p. 5.
- «La ploma de Manuel Brunet», *Tele-Estel*, núm. 1, 22.07.1966, p. 5.
- «En la muerte de Manuel Brunet», *Destino*, núm. 963, 21.02.1956, p. 31.
- SERRA I JANER, J., «A la romana catolicitat de Manuel Brunet», *Ave Maria*, núm. 179, abril 1957, p. 2.
- SERRAHIMA, Maurici, *Del passat quan era present. Vol. IV (1964-1968)*, Barcelona, PAM, 2005.
- Del passat quan era present. Vol. II (1948-1958)*, Barcelona, PAM, 2004.
- «Notes sobre El Matí», *Els Marges*, núm. 6, 1976, p. 111-119.
- «Sobre el Noucentisme», *Serra d'Or*, núm. 8, agost 1964, p. 7-9.
- SINGLA, Carles, *Un model de periòdic al servei d'una idea de país*, Tesi doctoral, Barcelona, UPF, 2003.
- SINOVA, Justino, *La censura de Prensa durante el franquismo*, Barcelona, Mondadori, 2006
- SOLÀ i DACHS, Lluís, «Cent anys de diaris barcelonins en català», *L'Avenç*, núm. 18, juliol-agost 1979, p. 22-27.
- SOLÀ i SALA, Josep M., «Manuel Brunet, mestre de periodistes», *Ausona*, 30.06.1989, p. 18.
- SOLÀ, M., «Por las rutas del Ampurdán. San Pedro de Rodas», *Ampurdán*, 16.06.1943, p. 2.
- SOLDEVILA, Carles, «Bases per a la lapidació», *La Rambla*, 16.04.1934, p. 6.
- SOLDEVILA, Ferran, *Dietaris de l'exili i del retorn. 1. L'exili*, València, Eliseu Climent, Editor, 1995.

- SOLÉ i SABATÉ, Josep Maria, *La repressió franquista a Catalunya*, Barcelona, Edicions 62, 1985.
- SOLER i NOGUERA, Valentí, *Tomàs Garcés: periodisme i crítica*, Barcelona, PAM, 2010.
- «Just Cabot i *Mirador*», *Avui*, 22.08.2001, p. 14.
- SUBÍAS GALTER, Joan, «Venerando el arte», *Canigó*, núm. 24, febrer 1956, p. 10.
- TAFALLA MONFERRER, Joan, «La mano de Israel. Reconducció del discurs franquista antisemita en la segona meitat dels anys 40. El cas de *Destino*», *HMiC: Història Moderna i Contemporània*, 2005, p. 169-189.
- TAPIOLA, F., «Silueta de marzo: San José», *Los Sitios de Gerona*, 20.03.1970, p. 3.
- TARÍN-IGLESIAS, José, «Los últimos años de Manuel Brunet en el Alto Ampurdán», *Destino*, núm. 2.117, 04.05.1978, p. 26-27.
- «Los cincuenta años periodísticos de Sempronio», *ABC*, 24.10.1976, p. 18.
- «Montserrat en la vida de Manuel Brunet», *El Correo Catalán*, 12.03.1956.
- TEIXIDOR, Emili, «Apunts», *Presència*, 04-10.07.2009, p. 38.
- TEIXIDOR, José, ««Corpus. Del signo a la realidad», *Los Sitios de Gerona*, 24.05.1964, p. 4.
- TEIXIDOR, Joan, «El Montserrat de Manuel Brunet», *Destino*, núm. 566, 12.06.1948. p. 10.
- «Las fiestas de Manuel Brunet», *Destino*, núm. 501, 22.02.1947, p. 6-7.
- THARRATS, Joan-Josep, «D'Evarist Vallès a Joan Massanet», *Diari de Girona* (Dominical), 03.01.1993, p. 10.
- TIBAU, Moisès, «Joan Puig i Dalmau: Sóc un maniàtic de la cultura», *El Punt*, 04.07.1982, p. 40.
- TOMASA, Eudald, *Cenacle, Ciutat i Bages*, Manresa, Angle Editorial, 1995.
- TORRA i PLA, Quim, *Periodisme? Permetin!*, Barcelona, Símbol Editors, 2008.
- TORRENT, Joan i TESIS, Rafael, *Història de la premsa catalana*. Barcelona, Vol. I i II. Bruguera, 1966.
- TRAPIELLO, Andrés, *Las armas y las letras*, Barcelona, Destino, 2010.
- V. G., J., «25 años de la entronización de la Cruz de Vilabertran», *Los Sitios. Diari de Girona*, 13.06.1985, p. 13.
- V., «Los campanarios gerundenses brillan por la noche», *El Correo Catalán*, 21.01.1959.
- VALLCORBA, Jaume, *Noucentisme, mediterraneisme i classicisme. Apunts per a la història d'una estètica*, Barcelona, Quaderns Crema, 1994.
- «Sobre l'evolució ideològica de Josep Maria Junoy (1906-1939)», *Els Marges*, núm. 13, 1978, p. 33-44.
- VENTURA, Jordi «Los últimos años de la República y la Guerra Civil», *El Correo Catalán*, 08.05.1979, p. 6.
- VIC, «En unos brillantísimos actos fue entronizada el domingo la famosa Cruz de Vilabertrán», *Los Sitios de Gerona*, 15.06.1960, p. 5.
- VIDAL, Màrius [Ignasi Armengou], «Un llibre interessant», *Justícia Social*, 30.10.1925.

- VIGO, Emili, «Una equivocació lamentable», *Quaderns d'Estudis Polítics, Econòmics i Socials* (Perpinyà), núm. 24, maig-juny 1947, p. 23-26.
- VILA, Enric, «Josep Pla, periodisme i patriotisme», *Trípodos*, núm. 20, 2007, p. 43-48.
—*El nostre heroi, Josep Pla*, Barcelona, A Contravent, 2009.
- VILALLONGA, Mariàngela, «Àurea de Sarrà: una Dèmetre catalana a la Grècia de 1926», *Assaig de teatre: Revista de l'associació d'investigació i experimentació teatral*, núm. 66-67, 2008, p. 30-61.
—«Àurea de Sarrà, la dansarina apassionada de vida apassionant», *Revista de Girona*, núm. 180, gener-febrer 1997, p. 54-59.
- VILANOVA I VILA-ABADAL, Francesc, *Una burgesia sense ànima*. Barcelona, Empúries, 2010.
—i ARAÑÓ, Laia (eds.), *Un mundo en guerra. Crónicas españolas de la Segunda Guerra Mundial*. Barcelona, Destino, 2008.
—*La Barcelona franquista i l'Europa totalitaria (1939-1946)*, Barcelona, Empúries, 2005.
—*El franquismo en guerra*, Madrid, Ediciones Península, 2005.
—*Als dos costats de la frontera. Relacions polítiques entre exili i interior a la postguerra, 1939-1948*, Barcelona, PAM, 2001.
- VILANOVA, Antonio, «La Divina Comedia, traducida por J. M. de Sagarra», *Destino*, núm. 812, 28.02.1953, p. 21.
- VIROLAI, J., «Jocs Florals», *Montblanch. Boletín de cultura e información local* (Montblanc), 01.06.1956, p. 19.
- X., «La restauración de Santa María de Vilabertrán», *Ampurdán*, 13.06.1945, p. 3.
- XAMMAR, Eugeni, *Crónicas desde Berlín (1930-1936)*, Barcelona, Quaderns Crema, 2005.
—*Cartes a Josep Pla i altres cartes i documents*, edició de Xavier Pla, Barcelona, Quaderns Crema, 2000.
—*L'ou de la serp*, Barcelona, Quaderns Crema, 1998.
—*Seixanta anys d'anar pel món*, Barcelona, Quaderns Crema, 1989.
—*Periodisme*, edició i introducció de Josep Badia, Barcelona, Quaderns Crema, 1989.
—«Fora de la comunitat catalana», *Quaderns d'Estudis Polítics, Econòmics i Socials* (Perpinyà), núm. 24, Perpinyà, maig-juny 1947, p. 26-29.
—«Reflexions d'un catalanista. Destinataris i predestinats», *Foc Nou*, 11.11.1944, p. 2.
— [signat Peer Gynt], «Un porc», *El Be Negre*, núm. 226, 20.02.1936, p. 1-2.
- YATES, Alan, *Una generació sense novel·la?*, Barcelona, Edicions 62, 1975.
- [CORRESPONSAL], «El sepelio de Don Manuel Brunet Solá», *Ampurdán*, 11.01.1956, p. 6.
—«Comarcals», *La Veu de l'Empordà*, 26.08.1933, p. 4.
- [UN VICENSE], «Manuel Brunet», *Destino*, núm. 964, 28.01.1956, p. 20.
- [VIUSÀ, Manuel], «Col·laboracionistes i traïdors fins a la mort». *Per Catalunya*, núm. 11, 15.10.1945, p. 2-5.

- [s. s.], «Manuel Brunet i Solà», *La Muga* (Castelló d'Empúries), Hivern 1998, p. 19.
- [s. s.], «Una biografia d'urgència», *El Punt*, 04.05.1990, p. 22.
- [s. s.], «Centenari del naixement del periodista vigatà Manuel Brunet», *Reclam*, juliol 1989, s. p.
- [s. s.], «Tres antologies literàries catalanes per l'escola», *Diari de Girona*, 05.07.1987, p. 26.
- [s. s.], «Próximo homenaje a la memoria de Manuel Brunet», *La Vanguardia*, 07.06.1966, p. 28.
- [s. s.], «Vilabertran. La famosa cruz romànica entronizada en un nuevo altar. Recuerdo a Manuel Brunet, promotor de la iniciativa», *La Vanguardia Española*, 15.06.1960, p. 42.
- [s. s.], «Manuel Brunet y "su" cruz», *Diario de Barcelona*, 09.06.1960, p. 15.
- [s. s.], «Pronta colocación de la Cruz de Vilabertrán», *Los Sitios de Gerona*, 14.03.1960, p. 3.
- [s. s.], «Certamen histórico-literario del Instituto de Estudios Ampurdaneses», *Los Sitios de Gerona*, 27.04.1958, p. 9.
- [s. s.], «Manuel Brunet. El vacío del maestro», *Los Sitios de Gerona*, 05.01.1958, p. 10.
- [s. s.], «Visita a Vilabertrán de los Amigos de Manuel Brunet», *Los Sitios de Gerona*, 30.06.1957, p. 9.
- [s. s.], «La cruz de Vilabertran», *La Vanguardia*, 14.02.1957, p. 8.
- [s. s.], «La cruz de Vilabertrán», *Destino*, núm. 1.014, 12.01.1957, p. 9.
- [s. s.], «Aniversario del óbito de don Manuel Brunet», *La Vanguardia*, 09.01.1957, p. 3.
- [s. s.], «Campanario a iluminar», *Los Sitios de Gerona*, 27.09.1956, p. 6.
- [s. s.], «*El meravellós desembarcament dels grecs a Empúries*», *La Vanguardia*, 08.06.1956, p. 13.
- [s. s.], «Informacions dels Països de Llengua Catalana», *Ressorgiment* (Buenos Aires), núm. 476, març 1956, p. 763.
- [s. s.], «Homenajes póstumos a don Manuel Brunet», *Los Sitios de Gerona*, 07.03.1956, p. 3.
- [s. s.], «In memoriam Manuel Brunet», *Canigó*, núm. 24, febrer 1956, p. 3.
- [s. s.], «Necrológica», *Miranda* (Llançà), 01.02.1956, p. 11.
- [s. s.], «Manuel Brunet, prosista admirable», *Perseverancia* (Barcelona), núm. 244, gener 1956, p. 49-50.
- [s. s.], «El último escrito de Manuel Brunet», *Apostolado Secular* (Barcelona), núm. 132, enero 1956, p. 4.
- [s. s.], «Ha muerto Manuel Brunet», *Ecclesia* (Madrid), núm. 131, enero 1956, p. 19.
- [s. s.], «Entierro de Manuel Brunet, en Castelló de Ampurias», *El Correo Catalán*, 07.01.1956.
- [s. s.], «Ha fallecido Manuel Brunet», *Diario de Barcelona*, 06.01.1956.
- [s. s.], «Ha fallecido Manuel Brunet», *La Vanguardia*, 06.01.1956, p. 14.
- [s. s.], «Necrológicas. Don Manuel Brunet Solá», *ABC*, 06.01.1956, p. 31.
- [s. s.], «Fallece en Figueras el ilustre periodista Manuel Brunet», *La Prensa* (Barcelona), 06.01.1956.
- [s. s.], «Ha fallecido Manuel Brunet», *El Noticiero Universal*, 06.01.1956, p. 8.

- [s. s.], «La Fiesta del Carmen en el Palacio de Perelada», *Los Sitios de Gerona*, 19.07.1953, p. 6.
- [s. s.], «El amor de los barceloneses a la festividad del Corpus Christi, factor decisivo en el congreso», *ABC*, 03.06.1952, p. 26.
- [s. s.], «El señor Neville no es sólo malo dirigiendo películas», *Destino*, núm. 746, 24.11.1951, p. 3.
- [s. s.], «El número de *Mundo Hispánico* dedicado a Barcelona», *Destino*, núm. 745, 17.11.1951, p. 17.
- [s. s.], «*Salteri de la Mare de Déu de Montserrat*», *La Vanguardia*, 06.06.1948, p. 6.
- [s. s.], Eugeni Xammar i Emili Vigo, «Joc brut», *La Humanitat* (París), núm. 73, 21.08.1947, p. 1-2
- [s. s.], «Las fiestas monseratinas», *Ampurdán*, 16.04.1947, p. 6.
- [s. s.], «El senyor Brunet fa des de les columnes de l'infecte *Destino* una llista dels crims comesos per l'Alemanya nazi», *Per Catalunya*, núm. 19, 25.03.1946, p. 6 i 3.
- [s. s.], «Parlem de *Destino*», *La Humanitat* (Montpeller), núm. 18, 08.03.1945, p. 2.
- [s. s.], «*Destino*», *La Humanitat* (Montpeller), núm. 3, 26.10.1944, p. 2.
- [s. s.], «Pasquí», *Front. Òrgan del P.S.U. de Catalunya (I. C.) i portantveu de la U.G.T.* (Girona), 27.11.1937, p. 1.
- [s. s.], «La charla radiada anoche por el general Queipo de Llano», *ABC de Sevilla*, 10.06.1937, p. 10-11.
- [s. s.], «El Be...rnat Metge», *El Be Negre*, núm. 232, 15.04.1936, p. 4.
- [s. s.], «Amb el cor a la mà», *El Be Negre*, núm. 222, 05.02.1936, p. 2.
- [s. s.], «L'homenatge a Manuel Brunet», *El Be Negre*, núm. 221, 29.01.1936, p. 3.
- [s. s.], «Homenatge a l'escriptor Manuel Brunet», *Diari de Girona*, 13.01.1936, p. 4.
- [s. s.], «Els Annals del Periodisme Català», *Diari de Girona*, 31.12.1935, p. 1.
- [s. s.], «Tipisme figuerenc», *L'Autonomista*, 02.09.1935, p. 1.
- [s. s.], «L'afer Brunet», *El Be Negre*, núm. 209, 26.06.1935, p. 1.
- [s. s.], «Manuel Brunet no ha estat de sort amb la República», *El Be Negre*, núm. 105, 20.06.1935, p. 2.
- [s. s.], «II Certamen de Vic», *La Gralla* (Granollers), 12.05.1935, p. 4.
- [s. s.], «Rèplica», *La Humanitat*, núm. 898, 21.04.1935, p. 1.
- [s. s.], «Fulanos i sotanes», *El Be Negre*, núm. 183, 24.12.1934, p. 1.
- [s. s.], «L'experiència salvadora», *Diari de Girona*, 17.10.1934, p. 1.
- [s. s.], «I un be!...», *El Be Negre*, núm. 168, 29.08.1934, p. 2.
- [s. s.], «Amb el cor a la mà», *El Be Negre*, núm. 166, 15.08.1934, p. 2.
- [s. s.], «Records de la darrera carlinada de Manuel Brunet», *El Be Negre*, núm. 166, 15.08.1934, p. 1.
- [s. s.], «Amb el cor a la mà», *El Be Negre*, núm. 164, 01.08.1934, p. 2.
- [s. s.], «Els llibres: un llibre de Manuel Brunet», *La Veu de Catalunya*, núm. 11.852, 10.06.1934, p. 5.
- [s. s.], «Enterrat "com un gos"!», *Empordà Federal* (Figueres), 08.03.1934, p. 3.
- [s. s.], «Meravellós desembarcament d'en Brunet a la Manxúria», *El Be Negre*, núm. 143, 07.03.1934, p. 4.

- [s. s.], «Per què en Manuel Brunet s'ha fet manxurià», *El Be Negre*, núm. 143, 07.03.1934.
- [s. s.], «Amb el cor a la mà», *El Be Negre*, núm. 135, 10.01.1934, p. 2.
- [s. s.], «El senyor Cambó torna a fer falses manifestacions», *El Be Negre*, núm. 17, 13.10.1933, p. 4.
- [s. s.], «Un artículo comentando los desaires de que es objeto en todas partes el Sr. Maciá», *ABC*, 03.09.1933, p. 34.
- [s. s.], «Libros nuevos», *Heraldo de Tortosa*, 18.08.1933, p. 2.
- [s. s.], «Per la nostra llengua», *La Gralla* (Granollers), 16.07.1933, p. 3.
- [s. s.], «P. S.», *La Publicitat*, núm. 18.381, 08.07.1933, p. 1.
- [s. s.], «Manuel Brunet no ha estat de sort amb la República», *El Be Negre*, núm. 105, 20.06.1933, p. 1.
- [s. s.], «S'apropen dies de dol», *El Be Negre*, núm. 105, 20.06.1933, p. 2.
- [s. s.], «El absurdo criterio con que se está reorganizando el Somatén», *ABC*, 06.06.1933, p. 30.
- [s. s.], «Per a remeiar la crisi obrera», *El Be Negre*, núm. 100, 16.05.1933, p. 2.
- [s. s.], «Les caramelles d'El Be Negre», *El Be Negre*, núm. 95, 11.04.1933, p. 1.
- [s. s.], «I un be!...», *El Be Negre*, núm. 90, 07.04.1933, p. 4.
- [s. s.], «Manuel Brunet», *La Publicitat*, núm. 18.271, 28.02.1933, p. 2.
- [s. s.], «Manuel Brunet s'adhereix a la política de la Lliga Catalana», *La Veu de Catalunya*, núm. 11.450, 22.02.1933, p. 1.
- [s. s.], «Manuel Brunet», *Diari de Girona*, 20.02.1933, p. 3.
- [s. s.], «Marginals», *El Autonomista*, 28.11.1932, p. 2.
- [s. s.], «De la agresión al periodista Manuel Brunet», *ABC*, 02.03.1932, p. 28.
- [s. s.], «L'estat de Manuel Brunet», *El Be Negre*, núm. 34, 09.02.1932, p. 3.
- [s. s.], «El detectiu Romual ens diu d'on sortí l'agressió a Manuel Brunet», *El Be Negre*, núm. 34, 09.02.1932, p. 2.
- [s. s.], «El com i el què de la meravellosa agressió a Manuel Brunet», *El Be Negre*, núm. 34, 09.02.1932, p. 1.
- [s. s.], «La situación política y social en Cataluña», *ABC*, 05.02.1932, p. 26.
- [s. s.], «L'agressió a Manuel Brunet», *Diari de Vich*, núm. 512, 04.02.1932, p. 3.
- [s. s.], «Un altre afer Bloch?», *El Be Negre*, núm. 33, 02.02.1932, p. 4.
- [s. s.], «*La Publicitat* dice que el señor Maciá debe asumir la responsabilidad del Gobierno civil», *ABC*, 29.12.1931, p. 26.
- [s. s.], «Un artículo de *La Publicitat*», *ABC Andalucía*, 29.12.1931, p. 29.
- [s. s.], «L'afer Bloch», *La Publicitat*, núm. 11.878, 28.11.1931, p. 2.
- [s. s.], «Resum històric de l'afer. Actitud dels diaris de l'Esquerra», *La Publicitat*, núm. 11.877, 27.11.1931, p. 2.
- [s. s.], «De dijous a dijous», *Mirador*, núm.147, 26.11.1931, p. 1.
- [s. s.], «L'episodi Campalans», *La Publicitat*, núm. 17.875, 25.11.1931, p. 1.
- [s. s.], «L'Opinió», *La Publicitat*, núm. 18.875, 24.11.1931, p. 2.
- [s. s.], «L'afer Bloch i l'Estatut», *La Publicitat*, núm. 17.874, 24.11.1931, p. 1.
- [s. s.], «L'afer Bloch. El que diu *Justícia Social* de l'actuació del senyor Campalans», *La Publicitat*, núm. 17.873, 22.11.1931, p. 1-2.

- [s. s.], «Per què fou expulsat M. Bloch», *La Publicitat*, núm. 17.873, 22.11.1931, p. 1.
- [s. s.], «Se hacen públicos nuevos e interesantes detalles del asunto Lázaro Bloch en Barcelona», *ABC*, 22.11.1931, p. 47.
- [s. s.], «L'afar Bloch», *Empordà Federal* (Figueres), 21.11.1931, p. 2.
- [s. s.], «Sobre l'afar Bloch», *El Autonomista*, 20.11.1931, p. 2.
- [s. s.], «La nostra posició», *La Publicitat*, núm. 11.870, 19.11.1931, p. 1.
- [s. s.], «La premsa de Madrid», *La Publicitat*, núm. 17.870, 18.11.1931, p. 2.
- [s. s.], «La maniobra contra la pesseta», *La Publicitat*, núm. 17.869, 17.11.1931, p. 1.
- [s. s.], «Mme. Hanau i M. Bloch inauguren, amb èxit extraordinari, el cabaret financer "Al Olimpo de Oro"», *El Be Negre*, núm. 22, 17.11.1931, p. 1.
- [s. s.], «Una informació de *La Publicitat* sobre las andanzas en Cataluña del marido de Mad. Hanau», *ABC*, 15.11.1931, p. 45.
- [s. s.], «Els jueus tornen», *Mirador*, núm. 145, 12.11.1931, p. 1.
- [s. s.], «Lletres», *Diario de Gerona*, 28.10.1931, p. 2.
- [s. s.], «La polèmica Esclasans-Brunet», *La Gralla* (Granollers), 14.06.1931, p. 7.
- [s. s.], «Ecos del día», *Diario de Gerona*, 10.06.1931, p. 2.
- [s. s.], «Por la unidad catalana. Ante las próximas elecciones». *Diario de Gerona*, 10.06.1931, p. 2.
- [s. s.], «La desfeta d'Acció Catalana», *La Veu de Catalunya*, núm. 10.872, 13.04.1931, p. 1.
- [s. s.], «Els Jocs Florals», *Acció Comarcal* (Valls), 14.02.1931, p. 3.
- [s. s.], «Actes de Cultura i treball. Els Jocs Florals», *La Crònica de Valls*, 07.02.1931, p. 4.
- [s. s.], «L'agressió a Manuel Brunet», *La Publicitat*, núm. 17.937, 05.02.1931, p. 1.
- [s. s.], «Manuel Brunet, agredit», *La Publicitat*, núm. 17.936, 04.02.1931, p. 1.
- [s. s.], «Les Lletres», *La Veu de l'Empordà*, 03.05.1930, p. 5.
- [s. s.], «Lletres», *Diario de Gerona*, 23.08.1929, p. 1.
- [s. s.], «Los nuevos colaboradores del diario», *Diario de Gerona*, 14.02.1929, p. 1.
- [s. s.], «Una conversa amb el director de la revista *Mirador*». *La Nau*, núm. 407, 23.01.1929, p. 1.
- [s. s.], «*El Llamp* de Gandesà», *La Gralla* (Granollers), 22.07.1928, p. 7.
- [s. s.], «Vida Literària. *El meravellós desembarc dels grecs a Empúries*, de Manuel Brunet», *LVC*, 10.10.1925, núm. 9.162, p. 5.
- [s. s.], «Lletres», *Acció Catòlica* (Vilafranca del Penedès), 09.05.1925, p. 1.
- [s. s.], «Els Jocs Florals de Súrria», *L'Amic del Poble* (Manresa), 13.07.1918, p. 2.
- [s. s.], «Els Jocs Florals de Súrria», *L'Amic del Poble* (Manresa), 15.06.1918, p. 3.
- [s. s.], «Certamen literari i musical a Vich», *El Demòcrata* (Granollers), 07.04.1918, p. 3.
- [s. s.], «Olot», *Diario de Gerona*, 14.09.1911, p. 9.
- [s. s.], *Llibre de registre de socis* de l'Arxiu Històric de l'Ateneu Barcelonès.

C.4. BIBLIOGRAFIA GENERAL

- ACTION FRANÇAISE, L', «Sous la terreur...», *L'Action française*, any XXI, núm. 94, 03.04.1928, p. 1.
- «Sous la terreur...», *L'Action française*, any XXI, núm. 93, 02.04.1928, p. 1.
- «Sous la terreur...», *L'Action française*, any XXI, núm. 91, 31.03.1928, p. 1.
- «Sous la terreur...», *L'Action française*, any XXI, núm. 90, 30.03.1928, p. 1.
- «Sous la terreur...», *L'Action française*, any XXI, núm. 87, 27.03.1928, p. 1.
- «Sous la terreur...», *L'Action française*, any XXI, núm. 86, 26.03.1928, p. 1.
- «Sous la terreur...», *L'Action française*, any XXI, núm. 9, 09.01.1928, p. 1.
- «Non possumus», *L'Action française*, any XIX, núm. 358, 24.12.1926, p. 1.
- «Les nouvelles de Rome», *L'Action française*, any XIX, núm. 355, 21.12.1926, p. 1.
- «La lettre du cardinal Gasparri», *L'Action française*, any XIX, núm. 351, 17.12.1926, p. 1.
- «Rome et la France», *L'Action française*, any XIX, núm. 349, 15.12.1926, p. 1.
- AGUILÓ, Anna i PLA, Xavier (eds.), *La Poètica de la banalitat: actes de la Jornada d'estudi cinquanta anys d'El carrer estret*, Girona, Universitat de Girona, 1997.
- ALLITT, Patrick, *Catholic Converts. British and American intellectuals turn to Rome*. London, Cornell University Press, 1997.
- ÁLVAREZ JUNCO, José, *El emperador del Paralelo. Lerroux y la demagogia populista*, Madrid, Alianza Editorial, 1990.
- ANGUERA, Oriol, *Mentira y verdad de Salvador Dalí*. Barcelona, Ediciones Cobalto, 1948.
- ARAGAY, M.; HURTLEY, J., «The 'Chestertonization' of Catalonia: G. K. Chesterton in *La Revista* and *La Nova Revista*», *Journal of Interdisciplinary Literary Studies*, vol. III, núm. 1, 1991, p. 23-40.
- ARAGÓ, Narcís-Jordi i VILALLONGA, Mariàngela (eds.), *Atles literari de les terres de Girona, segles XIX i XX*, vol. I, Girona, Diputació de Girona, 2003.
- AYUSO DE VIVENTE, M. Victoria; GARCÍA GALLARÓN, Consuelo i SOLANO SANTOS, Sagrario, *Diccionario de términos literarios*, Madrid, Akal, 1990.
- BAINVILLE, Jacques, *Histoire de France*, París, Arthème Fayard&Cia. Éditeurs, 1924.
- BALCELLS, Albert, *Rafael Campalans, socialisme català*, Barcelona, PAM, 1985.
- BALLART, Pere, «Teoria i pràctica de la ironia planiana», *Els Marges*, núm. 77, 2005, p. 75-90.
- *Eironeia. La figuración irónica en el discurso literario moderno*. Barcelona, Quaderns Crema, 1994.
- «De la ironia com a figuració literària», *Els Marges*, núm. 47, 1992, p. 7-29.
- BAQUERO GOYANES, Mariano, *¿Qué es la novela? ¿Qué es el cuento?*, Murcia, Universidad de Murcia, 1993.
- BARKER, Dudley, «Another look at "Chesterton's Other Face"», *The Chesterton Review*, Fall-Winter 1975, vol. II, núm. 1, p. 102-128.
- BASTABLE, Rhoda, «Chesterton, íntim», *La Publicitat*, 13.07.1928, p. 4-5.

- BATLLORI, Miquel i ARBELOA, Víctor Manuel, *Església i Estat durant la Segona República espanyola, 1931-1936: Arxiu Vidal i Barraquer*, Barcelona, PAM, vol. III, 1981.
- BELLOC, Hilaire, *Història i sentit. Els articles d'Hilaire Belloc al diari "El Matí" 1929-1936*, pròleg i comentaris de Jordi Galí, Barcelonès d'Edicions, 1995.
- La crisis de nuestra civilización*. Buenos Aires, Editorial Sudamericana, 1961.
- On the place of Gilbert Chesterton to English letters*. London, Sheed&Ward, 1940.
- «Commentary on the Spanish victory». *The Tablet*, 15.07.1939, p. 71-72.
- «The Salvation of Spain», *The Tablet*, 25.02.1939, p. 245-246.
- «Gilbert», *El Matí*, núm. 2.196, 21.06.1936, p. 9.
- «Cròniques de l'estranger. D'Anglaterra» [trad. d'Alfonsa Perés], *La Paraula Cristiana*, octubre 1933, p. 220-224.
- «La treva», *El Matí*, núm. 150, 20.11.1929, p. 6.
- First and Last*. London, Methuen&Co. Ltd., 1925.
- The Pyrenees*. London, Methuen&Co, 1909.
- BEN AMI, Shlomo, «Las dictaduras de los años veinte», dins Mercedes CABRERA, Santos JULIÀ i Pablo MARTÍN ACEÑA (comps.), *Europa en crisis*, Madrid, Iglesias, 1991, p. 47-64.
- BLACK, Fred, «A note on Chesterton and Anti-Semitism», *The Chesterton Review*, Fall-Winter 1977, vol. IV, núm. 1, p. 1-6.
- BLOCK, Ed, «G. K. Chesterton's *Orthodoxy* as intellectual autobiography». *Renascence*, Fall 1996, vol. 49, Issue 1, p. 41-55.
- BOOTH, Wayne, *La retòrica de la ficció*, Barcelona, Antoni Bosch, 1978.
- BOSCO, Mark, «The Catholic revival in English literature», *Comparative Literary Studies*, vol. 43, Issue 1-2, 2006, p. 200-202.
- BOUCHARENC, Myriam, *L'écrivain-reporter au coeur des années trente*, Villeneuve d'Ascq, Presses universitaires du Septentrion, 2004.
- BOUDWAY, Matthew, «Order and the ordinary», *First things*, Issue 142, April 2004, p. 48-53.
- BOYCE, G.; CURRAN, J. i WINGATE, P., *Newspaper history*. London, Constable, 1978.
- BREIG, James P., «A selection of Chesterton's quotations», *The Chesterton Review*, Spring-Summer 1975, vol. I, núm. 2, p. 112-114.
- BUCHANAN, Tom, *Britain and the Spanish Civil War*, Cambridge, Cambridge University Press, 1997.
- CAHILL, Patrick «A response to Gregory Macdonald. Some aspects of the Black Legend», dins «Another look at "Chesterton's other face"», *The Chesterton Review*, Fall-Winter 1975, vol. II, núm. 1, p. 108-115.
- CALDECOTT, Stratford, «The English spring of Catholicism», *Modern Age*, vol. 48, Issue 3, Summer 2006, p. 273-276.
- CANOVAN, Margaret, *G. K. Chesterton. A radical populist*. London, Harcourt Brace Jovanovich, 1977.
- CAPEL SÁEZ, Horacio i LINTEAU, Paul-André, (eds.), *Barcelona-Montréal: desarrollo urbano comparado*, Barcelona, Edicions Universitat Barcelona, 1998.

- CHENAUX, Philippe, *Entre Maurras et Maritain: une génération intellectuelle catholique (1920-1930)*, París, Les Editions du Cerf, 1999.
- [CHESTERTON, Cecil], *Gilbert K. Chesterton. A Criticism*. New York John Lane Company, 1909.
- CHESTERTON, G. K., *Autobiografía*, Barcelona, El Acantilado, 2005.
- «To Hilaire Belloc», *The Chesterton Review*, Fall-Winter 2004, vol. XXX, núm. 3-4, p. 253-254.
- «The Patriotic Idea», recollit a *The Chesterton Review*, Fall-Winter 2004, vol. XXX, núm. 3-4, p. 234-235.
- «An open letter to Hilaire Belloc», *The Chesterton Review*, vol XII, núm. 2, maig 1986, p. 147-150.
- Ortodoxia*, Madrid, Ed. Saturnino Calleja, 1947.
- «Hard Times», *Stories, essays & poems*, Londres, J. M. Dent & Sons, 1935.
- «Les altres qüestions», *El Matí*, 18.12.1932, p. 11.
- «Què es el distributisme», *El Matí*, 07.12.1932, p. 9.
- The Resurrection of Rome*, Londres, Hodder&Stoughton, 1930.
- The New Jerusalem*, Londres, Thomas Nelson, 1920.
- «Les consciències nacionals i la gran guerra», *Revista de Catalunya*, núm. 25, octubre 1916, p. 3-5.
- CHILLÓN, Lluís-Albert, *Literatura y periodismo. Una tradición de relaciones promiscuas*. Barcelona, Universitat Autònoma de Barcelona, Universitat Jaume I i Universitat de València, 1999.
- *Literatura i periodisme. Literatura periodística i periodisme literari en el temps de la postficció*. València, Universitat d'Alacant, Universitat Jaume I i Universitat de València, 1993.
- CHIRON, Yves, *La vie de Maurras*, París, Perrin, 1991.
- COATES, John, «Chesterton as a literary critic», *Renascence*, Fall 1996, vol. 49, Issue 1, p. 5-21.
- COMPAGNON, Antoine, *Los antimodernos*. Barcelona, El Acantilado, 2007.
- COROMINES, Joan, *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*, vol. V, Barcelona, Curial Edicions Catalanes–Caixa de Pensions “La Caixa”, 1990.
- CORRIN, Jay P., «Hilaire Belloc and the Spanish Civil War», *The Chesterton Review*, vol XII, núm. 2, maig 1986, p. 204-207.
- G. K. Chesterton & Hilaire Belloc. The battle against modernity*, London, Ohio University Press, 1981.
- «Revising the black legend», *The Chesterton Review*, Spring-Summer 1976, vol. II, núm. 2, p. 158-183.
- CREIXELLS, Joan, «Europa i Amèrica», *Revista de Catalunya*, octubre 1924, p. 427-430.
- «El medievalisme de G. K. Chesterton», *Revista de Catalunya*, juliol 1924, p. 101.
- CULLA i CLARÀ, Joan B., *La tierra más disputada. El sionismo, Israel y el conflicto de Palestina*. Madrid, Alianza, 2005.
- CUNNINGHAM, Valentine, *Spanish front. Writers on the Civil War*, Oxford, oxford University Press, 1986.

- DALÍ, Anna Maria, *Salvador Dalí visto por su hermana*, pròleg d'Ian Gibson, Barcelona, Parsifal Ediciones, 2001.
- DALÍ, Salvador, *Obra Completa VII. Entrevistes*. Barcelona, Destino-Fundació Gala-Salvador Dalí, 2006.
- Obra Completa IV. Assaigs*. Barcelona, Destino-Fundació Gala-Salvador Dalí, 2005.
- Vida secreta de Salvador Dalí*, Figueres, Dasa Edicions, 1981.
- Manifiesto místico, Suplemento del Libro la Tramuntana*, Figueres, Ediciones extraordinarias de *El Ampurdanés*, 1952.
- «Picasso y yo», dins *Correo literario. Arte y letras hispanoamericanas*, núm. 37-38, 15.12.1951, p. 16.
- [Idees exposades al Manifest místic i resposta a Manuel Brunet], 1950, conservades al Centre d'Estudis Dalinians (Fundació Gala-Salvador Dalí) de Figueres.
- DAUDET, Léon, *Souvenirs et polémiques*, a cura de Bernard Oudin, París, Robert Laffont, 1992.
- «Choses d'Espagne», *L'Action française*, any XXIX, núm. 202, 20.07.1936, p. 1.
- «Philippe a été assassiné par ordre», *L'Action française*, any XX, núm. 179, 27.06.1927, p. 1.
- «L'Espagne, grande nation latine», *L'Action française*, any XIX, núm. 255, 12.09.1926, p. 1.
- et alii*, «Adresse à S. E. le cardinal Andrieu des dirigeants catholiques de l'Action française», *L'Action française*, any XIX, núm. 252, 09.09.1926, p. 1.
- DÍAZ, Romuald, *Dom. Bonaventura Ubach. L'home, el monjo, el biblista*, Barcelona, Aedos, 1962.
- ECO, Umberto, *Lector in fabula*, Barcelona, Lumen, 2000.
- Els límits de la interpretació*, Barcelona, Destino, 1991.
- EPSTEIN, M., BLOCK, W., WOODS Jr., Thomas E., «Chesterton and Belloc: A critique». *Independent Review*, Spring 2007, vol. II, núm. 4, p. 579-594.
- EVANS, Richard J., «Ascenso y triunfo del nazismo en Alemania», dins Mercedes CABRERA, Santos JULIÀ i Pablo MARTÍN ACEÑA (comps.), *Europa en crisis*, Madrid, Iglesias, 1991, p. 97-118.
- FARMER, Ann, «Chesterton and the Jews», *The Chesterton Review*, Spring-Summer 2005, vol. III, núm. 4, p. 95-99.
- FILEWOOD, L. J. «"Fascism" and *The Weekly Review*», *The Chesterton Review*, Fall-Winter 1976, vol. III, núm. 1, p. 1-21.
- FORSTER, E. M., *Aspectes de la novel·la*, Barcelona, Columna, 1992.
- FRADERA, J. M., «El vigatanisme en la transformació de les tradicions culturals i polítiques de la Catalunya muntanyesa (1865-1900)», dins Maties RAMISA, *Els orígens del catalanisme conservador i La Veu del Montserrat 1878-1900*, Vic, Eumo, 1985, p. 19-52.
- FROMENTOUX, Michel, «Charles Maurras et le nationalisme de l'Action Française», *L'Action Française* 2000, 01.12.2005, p. 14.

- FULFORD, Robert, «Robert Fulford's column about Chesterton and fascism», *Globe and Mail*, June 19, 1999.
- FUSI AIZPURÚA, Juan Pablo, «La crisis de la conciencia europea», dins Mercedes CABRERA, Santos JULIÀ i Pablo MARTÍN ACEÑA (comps.), *Europa en crisis*, Madrid, Iglesias, 1991, p. 327-341.
- FUSTER, Joan, *Literatura catalana contemporània*, Barcelona, Curial, 1978.
- GAITX MOLTÓ, Jordi, «Emili Vigo i Bènia, periodista, historiador i polític», *Revista de Girona*, núm. 227, novembre-desembre 2004, p. 28-35.
- GALÍ, Jordi, *El compromís polític dels germans Chesterton*, Barcelona, Barcelonesa d'Edicions, 1974.
- GALÍ, Raimon, *La mística i la política*, Barcelona, Barcelonesa d'Edicions, 1997.
- GARCÍA BERRIO, Antonio; HUERTA CALVO, Javier, *Los géneros literarios: sistema e historia*. Madrid, Cátedra, 1992.
- GARCÍA PÉREZ, Rafael «España en el Eje: la beligerancia y la opinión de los historiadores», dins Stanley PAYNE, Delia CONTRERAS (eds.), *España y la Segunda Guerra Mundial*, Madrid, Ed. Complutense, 1996, p. 11-35.
- GARRIDO, Miguel Á. (comp.), *Teoría de los géneros literarios*, Madrid, Arco/Libros, 1998.
- GENETTE, Gérard, *Figuras III*. Barcelona, Lumen, 1989.
- GIBSON, Ian, *La vida excessiva de Salvador Dalí*, Barcelona, Empúries, 1998.
- GILL, Richard, «Chesterton's realism», *Renascence*, Spring 2005, vol. 57, Issue 3, p. 203-217.
- GILLEY, Sheridan, «Chesterton and the English anti-Catholic tradition», *The Chesterton Review*, Fall-Winter 2004, vol. XXX, núm. 3-4, p. 293-311.
- GIOCANTI, Stéphane *Charles Maurras, el caos y el orden*, Barcelona, El Acanalado, 2010.
- GOETZ, Joseph William, «Catholicism and Contemporary culture», *Antioch Review*, Winter 2006, vol. 64, Issue 1, p. 181-184.
- GOMIS, Llorenç, *Teoria dels gèneres periodístics*, Barcelona, Centre d'Investigació de la Comunicació, 1989.
- GONZÁLEZ CUEVAS, Pedro Carlos, *La tradición bloqueada. Tres ideas políticas en España: el primer Ramiro de Maeztu, Charles Maurras y Carl Schmitt*, Madrid, Biblioteca Nueva, 2002.
- «Maurras en Catalunya», *La Razón española*, núm. 85, sept.-oct. 1997, p. 153-192.
- Perfil ideològic de la derecha española*, Madrid, Universidad Complutense de Madrid, 1993.
- GONZÁLEZ DE GAMBIER, Ema, *Diccionario de terminología literaria*, Madrid, Síntesis, 2002.
- GONZÀLEZ I VILALTA, Arnau, *Els diputats catalans a les corts constituents republicanes 1931-1933*, Barcelona, PAM, 2006.
- GOYANES, Mariano Baquero, *¿Qué es la novela? ¿Qué es el cuento?*, Murcia, Universidad de Murcia, 1993.
- GRANELL, Glòria i PLA, Xavier (eds.), *Josep Pla, memòria i escriptura: actes del col·loqui de l'any Pla*, Girona, Universitat de Girona, 1997.

- GRIJELMO, Àlex, *El estilo del periodista*, Madrid, Taurus, 2000.
- HAMILTON, Robert. *Hilaire Belloc. An introduction to his spirit and work*. London, Douglas Organ, 1945.
- HUERTAS CLAVERIA, Josep M., *El periodista. Entre la indefinició i l'ambigüitat*. Barcelona, Dèria Editors, 1997.
- HURTADO, Amadeu, *Pensament polític i social (1875-1950)*, epíleg d'Enric Jardí, Barcelona, Ariel, 1977.
- INTERIM, «La politique. L'éternelle Allemagne...», *L'Action française*, any XIX, núm. 245, 02.09.1926, p. 1.
- «La politique. La lettre du cardinal Andrieu...», *L'Action française*, any XIX, núm. 244, 01.09.1926, p. 1.
- J., L., CARDINAL LUÇON, «Note de S. Em. Le cardinal Luçon», *L'Action française*, any XIX, núm. 350, 16.12.1926, p. 1.
- JAMES, Henry, *El futuro de la novela*. Madrid, Taurus, 1975.
- JUNOY, Josep M., «Al marge de la política i de l'estètica de Charles Maurras», *Revista de Catalunya*, núm. 21, març 1926, p. 269-278.
- KER, Ian, *The Catholic revival in English literature, 1845-1961*, Notre Dame, Indiana, University of Notre Dame Press, 2003.
- KITCHEN, Martin, *El período de entreguerras en Europa*, Madrid, Alianza Editorial, 1992.
- LA ROSA, Tristán, «Charles Maurras», *Destino*, núm. 798, 22.11.1952, p. 13.
- LAS VERGNAS, Raymond, *Chesterton, Belloc, Baring*. New York, Sheed&Ward, 1938.
- LLAVINA, Jordi, «Introducció a la poesia de Josep M. de Sagarra», dins Josep M. de Sagarra, *Obra Completa, I, Poesia*, València, Edicions 3i4, 1996.
- LLUCH, Carles, *La novel·la catòlica a Catalunya*, Barcelona, Cruïlla, 2000.
- LÓPEZ ANADÓN, Pedro, *El desnudo al desnudo*, Madrid, Librería Argentina, 2006.
- LÓPEZ-PICÓ, Josep M., «Charles Maurras», *La Revista*, núm. 48, 16.09.1917, p. 335-336.
- «G. K. Chesterton», *Revista de Catalunya*, núm. 30, gener 1917, p. 48-49.
- LUKÁCS, György, *La teoria de la novel·la*. Barcelona, Edicions 62, 1965.
- LYTTLETON, Adrian, «El fascismo en Italia», dins Mercedes CABRERA, Santos JULIÀ i Pablo MARTÍN ACEÑA (comps.), *Europa en crisis*, Madrid, Iglesias, 1991, p. 65-76.
- MACCARTHY, John P., «The Edwardian Political Milieu of Chesterbelloc», *The Chesterton Review*, Spring-Summer 1978, vol. IV, núm. 2, p. 219-231.
- MACDONALD, Gregory «And now the pink legend», *The Chesterton Review*, núm. 1, Fall-Winter 1976, vol. III, núm. 1, p. 22-31.
- «The other face: Chesterton's later journalism». *The Chesterton Review*, Spring-Summer 1975, vol. I, núm. 2, p. 84-99.
- MARAGALL, Joan, *Obres Completes. Obra catalana*, Barcelona, Selecta, 1970.
- MARTINELL, César, *San Antonio María Claret*, Barcelona, Escuela de Artes y Oficios Artísticos de Barcelona, 1952.
- MARTÍNEZ DE SAS, María Teresa, *Diccionari biogràfic del moviment obrer als Països Catalans*, Barcelona, PAM, 2000.

- MAURRAS, Charles, *De la colère a la justice*, Genève, Éditions du milieu du monde, 1942.
- «En Catalogne», *Le Roussillon*, 30.07.1938, p. 1.
- «La politique. Le point sensible Espagne», ...», *L'Action française*, any XXIX, núm. 206, 24.07.1936, p. 1.
- «La politique. La peine du ridicule...», *L'Action française*, any XX, núm. 177, 26.06.1927, p. 1
- «La politique. Pour l'Action française et pour la verité...», *L'Action française*, any XIX, núm. 271, 28.09.1926, p. 1.
- «La politique. Les raisons d'une politique spirituelle...», *L'Action française*, any XIX, núm. 269, 26.09.1926, p. 1.
- MCCARTHY, John P., «Hilaire Belloc: Jacobite and Jacobin», *The Chesterton Review*, vol XII, núm. 2, maig 1986, p. 165-174.
- «The Edwardian political milieu of Chesterbelloc», *The Chesterton Review*, Spring-Summer 1978, vol. IV, núm. 2, p. 219-231.
- MIRALDA, Àngel, «Assaig de premsa del Dr. Josep Torras i Bages, bisbe de Vic», *Ausa*, Vic, Patronat d'Estudis Ausonencs, vol. XII, 1986, p. 79-100.
- MIRALLES, Carles, «Empúries i els grecs», *L'Avenç*, núm. 335, maig 2008.
- MOLAS, Isidre i CULLA, Joan B., *Diccionari dels partits polítics de Catalunya. Segle XX*, Barcelona, Enciclopèdia Catalana, 2000.
- MOLINERO, Carme i YSAS, Pere, *Catalunya durant el franquisme*, Barcelona, Empúries, 1999
- MOLIST POL, Esteve, «Lo vivo y lo muerto en la doctrina de Maurras. Una entrevista con Eugenio d'Ors», *Revista. Semanario de Información, Arte y Letras*, Barcelona, núm. 32, 20.11.1952, p. 8.
- MORAL RONCAL, Antonio M., *La cuestión religiosa en la Segunda República Española*, Madrid, Biblioteca Nueva, 2009.
- Diplomacia, humanitarismo y espionaje en la Guerra Civil Española*, Madrid, Biblioteca Nueva, 2008.
- El asilo diplomático en la guerra civil española*, Madrid, Actas, 2001.
- NADAL, Santiago, «Maurras, en la cárcel», *Destino*, núm. 651, 28.01.1950, p. 5.
- NGUYEN, Victor, *Aux origines de l'Action française: intelligence et politique vers 1900*, París, Fayard, 1991.
- NUNES, Maria, «Introducció a la prosa de Josep M. de Sagarra», dins Josep M. de SAGARRA, *Obra Completa, VI, Poesia*, València, Edicions 3i4, 1999, p. 7-39.
- OLIVA, Salvador, *Introducció a la mètrica*, Barcelona, Quaderns Crema, 1986.
- ORIOU DAUDER, Joan A. i ORIOU i GIRALT, Joan, *Diccionari de figures retòriques i altres recursos expressius*, Barcelona, Llibres de l'Índex, 1995.
- ORTEGA Y GASSET, José, «Ideas sobre la novela», dins Germán GULLÓN i Agnès GULLÓN, *Teoría de la novela*, Madrid, Taurus, 1974, p. 29-64.
- P., J., «L'Escola Massana», *Mirador*, núm. 184, 11.08.1932, p. 7.

- PANYELLA, Ramon (cur.), *La projecció social de l'escriptor en la literatura catalana contemporània, actes del Congrés Internacional, Barcelona/Bellaterra, 26, 27 i 28 d'octubre de 2005, Volum 2005*, Barcelona, Punctum & GELCC, 2007.
- PARKER, R. A. C., *Historia de la segunda guerra mundial*, Zaragoza, Prensas Universitarias de Zaragoza, 1998.
- PARR, Jim, «The Chesterton Paradox factory», *The Chesterton Review*, Fall-Winter 1977, vol. IV, núm. 1, p. 37-64.
- PAYNE, Stanley «España y la Segunda Guerra Mundial: un balance», dins Stanley PAYNE, Delia CONTRERAS (eds.), *España y la Segunda Guerra Mundial*, Madrid, Ed. Complutense, 1996, p. 183-194.
- PEARCE, Joseph, *G. K. Chesterton, sabiduría e inocencia*, Madrid, Ediciones Encuentro, 2009.
- Literary Converts. Spiritual inspiration in an age of unbelief*, London, HarperCollins Publisher, 2000.
- PERICAY, X. I TOUTAIN, F., *El malentès del noucentisme*, Barcelona, Proa, 1996.
- PLATAS TASENDE, Ana M., *Diccionario de términos literarios*, Madrid, Espasa-Calpe, 2000.
- PORTA, Roser. *Mercè Rodoreda i l'humor, 1931-1936: les primeres novel·les, el periodisme i Polèmica*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 2007.
- PRAT DE LA RIBA, Enric, *La nacionalitat catalana*, Barcelona, Edicions 62, 1978.
- PUJO, Maurice, «La France engagée dans la guerre civile espagnole», *L'Action française*, any XXIX, núm. 206, 24.07.1936, p. 1.
- RAFANELL, August, *La il·lusió occitana*, Barcelona, Quaderns Crema, 2007.
- REBOLLO SÁNCHEZ, Félix, *Periodismo y movimientos literarios contemporáneos españoles (1900-1939)*. Madrid, Huerga&Fierro, 1998.
- RECKITT, Maurice B., «An everlasting man», *The Chesterton Review*, Fall-Winter 1974, vol. I, núm. 1, p. 7-10.
- A Christian prophet for England To-day*. London, S.P.C.K., 1950.
- ROGER, Hans i WEBER, Eugen, *La derecha europea*, Barcelona, Luis de Caralt, 1971.
- ROMA, Pepa, *De profesión, periodista*, Madrid, Anaya, 2000.
- ROSELL, J., «Léon Daudet o la revolución verbal», *Las Noticias*, núm. 11.774, 16.01.1930, p. 6.
- ROSSELLÓ, Josep Maria, *La idea naturista. Desde sus orígenes hasta nuestros días*, Barcelona, Edicions Cedel, 2006.
- La vuelta a la naturaleza*, Barcelona, Virus Editorial, 2003.
- ROVIRA i VIRGILI, A., «Uns quants pensaments de Chesterton», *Revista de Catalunya*, setembre 1924, p. 322.
- RUDIKOFF, Sonia, «Old Thunder», *The American scholar*, Autumn 1985, vol. 54, Issue 4, p. 556-563.
- SACS, Joan [Feliu Elias], «Chesterton o la sofística recreativa», *Revista de Catalunya*, núm. 42, desembre 1927, p. 604-617.
- SALA, Jordi, *Anàlisi crítica d'Ofrena (Poesia) de Josep Carner*. Tesi doctoral, Universitat de Girona, 1997.
- SARGATAL, Alfred, *Introducción al cuento literario*, Barcelona, Laertes, 2004.

- SCHWARTZ, Adam, *The Third Spring. G. K. Chesterton, Graham Greene, Christopher Dawson and David Jones*, Washington D.C., The Catholic university of America Press, 2005.
- «G. K. C.'s methodical madness: sanity and social control in Chesterton», *Renascence*, Fall 1996, vol. 49, Issue 1, p. 23-40.
- SCOTT, Christina, *A Historian and His World: A Life of Christopher Dawson*, London, Transaction Publishers, 1992.
- SELVA, Bonaventura, *Vigatans i vigatanisme*, Barcelona, Selecta, 1965.
- SERRA BUSQUETS, Sebastià, COMPANY MATES, Arnau i PONS BOSCH, Jordi (coords.), *Aportacions de la comunicació a la comprensió i construcció de la història del segle XX: la comunicació audiovisual en la història*, V Encontre d'Historiadors de la Comunicació, Palma de Mallorca, Universitat de les Illes Balears, 2003.
- SERRAHIMA, Maurici, *Dotze mestres*, Barcelona, Destino, 1972.
- La crisi de la ficció*, Barcelona, Destino, 1965.
- SERRANO SUÑER, Ramón, «Política de España. Amistad y resistencia con Alemania durante la Segunda guerra Mundial», dins Stanley PAYNE, Delia CONTRERAS (eds.), *España y la Segunda Guerra Mundial*, Madrid, Ed. Complutense, 1996, p. 37-54.
- SEWELL, Brocard, *G. K.'s Weekly. An appraisal*, Upton, The Aylesford Press, 1990.
- SMITH, A. C. H., *Paper voices: The popular press and social changes (1939-1965)*, London, Chatton&Windus, 1975.
- SOAMES, Jane, «Hilaire Belloc», *The Chesterton Review*, vol XII, núm. 2, maig 1986, p. 175-184.
- The English Press*, London, Stanley Nott, 1936.
- SPEAIGHT, Robert, *The Life of Hilaire Belloc*, London, Farrar, Straus & Cudahy, 1957.
- STRAIT, Daniel H., «"Fighting friends". The Chesterton-Shaw debates», *The Annual of Bernard Shaw Studies*, vol. 23, 2003, p. 47-57.
- SULLÀ, Enric (ed.), *Teoría de la novela. Antología de textos del siglo XX*, Barcelona, Crítica, 1996.
- Poètica de la narració*, Barcelona, Empúries, 1989.
- TARRADELL, Miquel, «L'arqueologia catalana. La situació actual i els precedents», *Serra d'Or*, núm. 269, febrer 1982, p. 17-20.
- TARRÉ, José, "*L'Action Française*". *Su historia, sus engaños y sus rebeliones*, Barcelona, Eugenio Subirana, 1928.
- TODOROV, Tzvetan, *Los géneros del discurso*. Caracas, Monte Avila Editores Latinoamericana, 1991.
- «La noció de literatura» [trad. d'Enric Sullà], *Els Marges*, núm. 15, 1979, p. 27-36.
- TOMACHEVSKI, Boris, *Teoría de la literatura*, Madrid, Akal Editor, 1982.
- TUSELL, Javier, «La trayectoria española ante la Segunda Guerra Mundial», dins Stanley PAYNE, Delia CONTRERAS (eds.), *España y la Segunda Guerra Mundial*, Madrid, Ed. Complutense, 1996, p. 157-170.

- i ALTED, Alicia i MATEOS, Abdón (coord.), *La oposición del régimen de Franco. Estado de la cuestión y metodología de la investigación*, Vol. II, Madrid, UNED, 1990.
- UCELAY DA-CAL, Enric, *El imperialismo catalán*, Barcelona, Edhasa, 2003.
- The Shadow of a doubt: fascist and communists alternatives in Catalan separatism, 1919-1939*, Barcelona, Institut de Ciències Polítiques i Socials, 2002.
- «Vanguardismo, fascismo y la interacción entre nacionalismo español y catalán», dins Justo G. BERAMENDI i Ramón MÁIZ, (comps.), *Los nacionalismos en la España de la II República*, Madrid, Siglo XXI de España Editores, 1991, p. 39-96.
- UTRILLO, Miguel, *Salvador Dalí y sus enemigos*, Sitges-Barcelona, Ediciones Maspé, 1952.
- VALLÈS i ROVIRA, Carles, *Diccionari de l'Alt Empordà*, Figueres, Art-3, 1984.
- VEIGA, Francisco, UCELAY DA-CAL, Enric i DUARTE, Àngel, *La Paz simulada: una historia de la Guerra Fría, 1941-1991*, Madrid, Alianza, 1997.
- VELDMAN, Meredith, «Adam Schwartz. *The third spring: G. K. Chesterton, Graham Greene, Christopher Dawson and David Jones*», *American Historical Review*, abril 2006, vol. III, Issue 2, p. 566-567.
- VERDAGUER, Jacint, *Canigó*, edició crítica de Narcís Garolera, Barcelona, Quaderns Crema, 1997.
- Obres completes*, Barcelona, Selecta, 1974.
- WARD, Maisie, *Gilbert Keith Chesterton*, London, Sheed&Ward, 1944.
- WEBER, Eugen, *L'Action Française*, París, Fayard, 1985.
- Varieties of fascism*, New York, Van Nostrand Company, 1964.
- WELLEK, René, «Els principals corrents de la crítica del segle XX» [trad. d'Enric Sullà], *Els Marges*, núm. 2, 1974, p. 9-26.
- WILHELMSSEN, Frederic, *Hilaire Belloc: No Alienated Man*. London, Sheed&Ward, 1945.
- WILLIAMS, Raymond, i SULLÀ, Enric, «El marxisme, l'estructuralisme i l'anàlisi literària», *Els Marges*, núm. 24, 1982, p. 3-18.
- YOUNG, R. V., «Chesterton's paradoxes and thomist ontology», *Renascence*, Fall 1996, vol. 49, Issue 1, p. 67-77.
- [s. s.], «Conferencia de Salvador Dalí en el Ateneo sobre el tema: "Por qué fui sacrílego, por qué soy místico"», *El Noticiero Universal*, 20.10.1950.
- [s. s.], «Conferencia», *Los Sitios de Gerona*, 09.03.1944, p. 5.
- [s. s.], «La contre-revolution en Espagne», *L'Action française*, any XXIX, núm. 203, 21.07.1936, p. 1-3.
- [s. s.], «Soulevement militaire en Espagne», *L'Action française*, any XXIX, núm. 201, 19.07.1936, p. 1-2.
- [s. s.], «Les pintures de Salvador Dalí», *La Nau*, núm. 43, 19.11.1927, p. 1.
- [s. s.], «Les Camelots du Roi ont delivré Léon Daudet», *L'Action Française Agricole*, 03.07.1927, p. 1.

- [s. s.], «Le meeting d'Action Française», *Le Roussillon*, núm. 27, 02.07.1927, p. 1.
- [s. s.], «Après la libération», *L'Action française*, any XX, núm. 178, 27.06.1927, p. 1.
- [s. s.], «Comment nos amis ont ouvert les portes de la prison», *L'Action française*, any XX, núm. 177, 26.06.1927, p. 1 .
- [s. s.], «A la recherche de Léon Daudet», *L'Action française*, any XX, núm. 177, 26.06.1927, p. 1.
- [s. s.], *L'Action Française et le Vatican*, prefaci de Charles Maurras i Léon Daudet. París, Ernest Flammarion, 1927.
- [s. s.], «Reponse de S. E. le Cardinal-Archevêque de Bordeaux», *L'Action française*, any XIX, núm. 252, 09.09.1926, p. 1.
- [s. s.], «Lettre de S. S. Pie XI au Cardinal Andrieu», *L'Action française*, any XIX, núm. 252, 09.09.1926, p. 1.

BIBLIOTEQUES I ARXIUS CONSULTATS

(per ordre alfabètic)

Archivo General de la Administración (Alcalá de Henares)
Arxiu Comarcal de l'Alt Empordà (Figueres)
Arxiu Comarcal del Baix Empordà (La Bisbal d'Empordà)
Arxiu Episcopal de Vic
Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona
Arxiu Montserrat Tarradellas i Macià (Poblet)
Arxiu Municipal i Administratiu de Girona
Arxiu Nacional de Catalunya (Sant Cugat del Vallès)
Biblioteca Carles Fages de Climent (Figueres)
Biblioteca d'Humanitats de la Universitat Autònoma de Barcelona
Biblioteca de Catalunya (Barcelona)
Biblioteca de Comunicació de la Universitat Autònoma de Barcelona
Biblioteca de l'Ateneu Barcelonès
Biblioteca de l'Institut Cambó (Barcelona)
Biblioteca de la Fundació Josep Pla (Palafrugell)
Biblioteca Barri Vell de la Universitat de Girona
Biblioteca de Lletres de la Universitat de Barcelona
Biblioteca de Montserrat (Montserrat)
Biblioteca del Pavelló de la República (Universitat de Barcelona)
Biblioteca del Seminari Diocesà (Girona)
Biblioteca Marià Vayreda (Olot)
Biblioteca Nacional de España (Madrid)
Biblioteca Pública de Girona (Casa de Cultura)
Bodleian Library (University of Oxford)
Lancaster University Library (UK)
Médiathèque Municipale de Perpinyà

UNIVERSITAT DE GIRONA
DEPARTAMENT DE FILOLOGIA I COMUNICACIÓ

TESI DOCTORAL

MANUEL BRUNET

1889 – 1956

EL PERIODISME D'IDEES AL SERVEI DE LA “VERITAT PERSONAL”

ANNEXOS

FRANCESC MONTERO I AULET

2011

DOCTORAT DE LLETRES
PROGRAMA DE TEORIA I CULTURA CONTEMPORÀNIES

TESI DIRIGIDA PEL DR. XAVIER PLA BARBERO

MEMÒRIA PRESENTADA PER OPTAR AL TÍTOL DE DOCTOR PER LA UNIVERSITAT DE GIRONA

ÍNDIX

Annex 1. Relació de documents del Fons Manuel Brunet i Solà	3
Annex 2. Articles publicats per Manuel Brunet	96
Annex 3. Mostra d'articles de Manuel Brunet en les publicacions més rellevants	212
Annex 4. Mostra de cartes del Fons Manuel Brunet i Solà	240
Annex 5. Fotografies i retrats	262

ANNEX 1

RELACIÓ DE DOCUMENTS DEL FONS MANUEL BRUNET I SOLÀ

(UNIVERSITAT DE GIRONA)

Classificació i Catalogació:

Francesc Montero i Aulet

ÍNDEX

1. Manuscrits i mecanoscrits (ordre alfabètic)	5
2. Documents personals (ordre alfabètic).....	6
3. Documents periodístics	8
4. Correspondència enviada per Manuel Brunet (ordre cronològic)	10
5. Correspondència rebuda	14
6. Dedicatòries dels voms dedicats del Fons Manuel Brunet	84

Els documents que es relacionen a continuació han estat introduïts a una aplicació/base de dades electrònica de la Biblioteca de la UdG.

A banda de les dades que es relacionen en el present inventari, en aquesta base de dades, que serà consultable en línia properament, hi consta una fitxa individual de cada document amb informacions complementàries com el nombre de pàgines, la llengua, diversos descriptors/paraules clau i un petit resum del contingut.

1. MANUSCRITS I MECANOSCRITS (ORDRE ALFABÈTIC)

[Bestiari]

Carrer de la Riera, El

[Dolç benestar matinal de Camprodon]

Entronització de la Moreneta, L'

[Escola Històrica de Vic]

Llaminera d'amor

Meditació de la bola i la pinya

[Notes sobre política]

Presentació de l'exposició "Óleos" de Bartomeu Massot

Passió de Nostre Senyor Jesucrist

Prefaci El Meu Montserrat

[Records sobre el bisbe Torras i Bages]

[Reflexions personals]

Rex

Salteri de la Mare de Déu de Montserrat

Vida de Jesucrist

Vigília de Corpus a Girona

Visions de Núria

2. DOCUMENTS PERSONALS (ORDRE ALFABÈTIC)

[Abonament de transport públic]

[Carnet de soci d'Acción Católica]

[Carnet de soci del Casino Figuerense] Catàleg de l'editorial Estel
Catàleg-programa del Congrés Eucarístic Internacional de Barcelona

[Cèdula personal]

[Comprovant de compra de flors]

Diploma-Premi del concurs literari de Santa Coloma de Farners

Fulletó informatiu de [s.d.] de la Societé des Nations

Goigs al Santíssim Sagrament

Invitació a un concert a la sala Edison de Figueres

Invitació a una missa de record de la defunció de Lluís Bayés i Coch

Llibret de la cerimònia d'un casament

[Medalla Cavaliere d'Itàlia]

Memoràndum de 1950-01 de Salvador Dalí des de Nova York

Minuta d'un banquet de noces

[Nota de la Creu Roja]

[Notes d'amics]

[Passaport]

[Permís d'entrada a Itàlia des d'Abbazia]

[Plànol del metro de París]

[Poemes del cambrer Just del restaurant Set Portes]

Qualificacions del curs 1912-1913

[Salconduit espanyol de fronteres] - 1947

[Rebuts i tiquets de pensions i hotels de Roma i Suïssa]

Recordatori de la cerimònia d'homenatge a Clemente Villegas Boixader

Recordatori de 1960-06-12 d'Amics de Manuel Brunet des de Figueres

Recordatori de 1960-06-12 de la Festa d'Entronització de la Creu de Vilabertran

Recordatori de la defunció d'Alfons Espona Capdevila

Recordatori de la defunció d'Eudald Brunet Mayor

Recordatori de la defunció d'Eudald Brunet i Mayor (2)

Recordatori de la defunció de Francesc Cambó i Batlle

Recordatori de la defunció d'Ignasi Teixidor de Ventós

Recordatori de la defunció de Jaume Bertran i Antònia Oriola

Recordatori de la defunció de José Verdaguer Callís

Recordatori de la defunció de Josefina Duran Gudiol

Recordatori de defunció de Manuel Brunet i Solà

Recordatori de la defunció de Vicenç Serra i Ferrer

Subscripció al Volum d'Homenatge a Manuel de Montoliu

[Targeta d'admissió a biblioteca]

Targeta d'invitació a la cerimònia de consagració de Ramon Masnou Boixeda

[Targeta de tramvia de Vevey-Montreux]

Targeta publicitària de la Festa dels Abats del monestir de Santa Maria de Vilabertran

Títol de congressista col·laborador del XXXV Congrés Eucarístic Internacional

3. DOCUMENTS PERIODÍSTICS

[A principios de siglo, un personaje...]
 Ángeles y estrellas (Text d' Anna M. Dalí)
 [Anotacions sobre llibres]
 [Articles religiosos]
 Balms, precursor de la sociología cristiana
 Caminos de la imaginación, Los
 Campanars, anunci de l'Eucaristia, Els
 Caridad de Belén y la lotería, La
 "Casal" de A. C., regalo del P. Perelló, El
 Concepción de Murillo, La
 Cruz de la Junquera, La [Eugenio Pacelli, Pius XII]
 Cuando imaginamos
 [Dedicó este semanario...]
 [Después de la espléndida biografía de Alí-Bey]
 Doctrina Truman, La
 [Document sobre un llibre de Mn. Josep Sanabre]
 [Dos años, casi día por día]
 [ejemplo, es una pieza...]
 Empordà i els empordanesos, L'
 [En ocasión de las bodas de oro sacerdotales de nuestro amado prelado]
 [Esta grandiosa asamblea popular cristiana...]
 Franquismo, peronismo, trumanismo, degolismo...
 Guerra en junio, La
 Guerra urbicida
 [Intentar hablar de la paz de Cristo...]
 Misterio de Navidad, El

Monumento a Colón, El

[Notes en italià]

[Notes històriques]

[Notes i índex sobre una "Història religiosa" o "Història d'Acción Católica"]

[Notes religioses]

[Notes soltes]

P. Claret, ángel de España, El

Porvenir de la bomba H... y de la Humanidad, El

Psicología del nuevo rico

[Puesto que Elena tiene prisa...] – L'autoria no és de Manuel Brunet

Pureza y paz de Navidad

Restauración de Santa María de Vilabertrán. Memoria de las obras realizadas en 1945

[Retrat de Pius XII]

Salvador Dalí visto por su hermana

[Santa María de Castellón de Ampurias]

[Se ha escrito muchísimo en pro y en contra de los lagos...]

[Se m'acaba la lectura d'un llibre...]

Seu que creix, La

Sobre el paisaje del Ampurdán

Superioridad numérica, La

[Text biogràfic sobre Ramon d'Abadal]

Un Milagro artístico en Camallera

Vigatanismo explicado por Jaime Brossa, El

4. CORRESPONDÈNCIA ENVIADA PER MANUEL BRUNET (ORDRE CRONOLÒGIC)

Postal de [s.d.] de Manuel Brunet i Solà a Eudald Brunet i Solà des de Súria
 Carta de [1912-1913] de Manuel Brunet i Solà a Concepció Brunet des de Barcelona
 Postal de 1931-12-24 de Manuel Brunet i Solà a Concepció Brunet des de Barcelona
 Postal de 1934-04-18 de Manuel Brunet i Solà a Pepeta Brunet des de Natzaret
 Postal de 1934-08-19 de Manuel Brunet i Solà a Concepció Brunet des de Montserrat
 Postal de 1939 de Manuel Brunet i Solà a M. Teresa Mayor des de [s.l.]
 Postal de 1939-01-06 de Manuel Brunet i Solà a M. Teresa Mayor des de Lausanne
 Postal de 1939-03-12 de Manuel Brunet i Solà a Concepció Brunet des de Ginebra
 Postal de 1939-03-17 de Manuel Brunet i Solà a M. Teresa Brunet des de Montreux
 Postal de 1939-03-23 de Manuel Brunet i Solà a M. Teresa Mayor des de Montreux
 Postal de 1939-03-26 de Manuel Brunet i Solà a M. Teresa Brunet des de Villeneuve
 Postal de 1939-03-27 de Manuel Brunet i Solà a Concepció Brunet des de Clarens
 Postal de [1939-04] de Manuel Brunet i Solà a M. Teresa Brunet des de Château-d'Oex
 Postal de 1939-04-01 de Manuel Brunet i Solà a Eudald Brunet Mayor des de Montreux
 Postal de 1939-06-04 de Manuel Brunet i Solà a Eudald Brunet Mayor des d'Ouchy
 Postal de 1939-04-08 de Manuel Brunet i Solà a M. Teresa Mayor des de Vevey
 Postal de 1939-04-10 de Manuel Brunet i Solà a M. Teresa Mayor des de Sion
 Postal de 1939-04-10 de Manuel Brunet i Solà a Concepció Brunet des de Sion
 Postal de 1939-04-23 de Manuel Brunet i Solà a M. Teresa Mayor des de Lausanne
 Postal de 1939-04-23 de Manuel Brunet i Solà a Pepita des de Lausanne
 Postal de 1939-04-27 de Manuel Brunet i Solà a Sofia Mayor des de Montreux
 Postal de 1939-04-28 de Manuel Brunet i Solà a M. Teresa Mayor des de Montreux
 Postal de 1939-05-06 de Manuel Brunet i Solà a Pepita Brunet des de Montreux
 Postal de 1939-05-07 de Manuel Brunet i Solà a Concepció Brunet des de La Tour-de-Peitz

MANUEL BRUNET I SOLÀ: EL PERIODISME D'IDEES AL SERVEI DE LA "VERITAT PERSONAL"

Postal de 1939-05-07 de Manuel Brunet i Solà a M. Teresa Mayor des de La Tour-de-Peitz
Postal de 1939-05-17 de Manuel Brunet i Solà a M. Teresa Mayor des de Montreux
Postal de 1939-06-04 de Manuel Brunet i Solà a Pepita Brunet des d'Ouchy
Postal de 1939-07-06 de Manuel Brunet i Solà a Concepció Brunet des de Ginebra
Postal de 1939-07-09 de Manuel Brunet i Solà [a M. Teresa Mayor] des de Glion
Postal de 1939-07-14 de Manuel Brunet i Solà a M. Teresa Mayor des de Montreux
Postal de 1939-07-14 de Manuel Brunet i Solà a Eudald Brunet Mayor des de Montreux
Postal de 1939-07-21 de Manuel Brunet i Solà a M. Teresa Brunet des de [s.l.]
Postal de 1939-07-21 de Manuel Brunet i Solà a Concepció Brunet des de Berna
Postal de 1939-07-22 de Manuel Brunet i Solà a Pepita Brunet des de Zuric
Postal de 1939-07-22 de Manuel Brunet i Solà a M. Teresa Mayor des de Zuric
Postal de 1939-07-26 de Manuel Brunet i Solà a M. Teresa Mayor des de Saint-Maurice
Postal de 1939-07-26 de Manuel Brunet i Solà a Pepita Brunet des de Saint-Maurice
Postal de 1939-08 de Manuel Brunet i Solà a M. Teresa Mayor des de Montreux
Postal de 1939-08-06 de Manuel Brunet i Solà a Eudald Brunet Mayor des de Montreux
Postal de 1939-08-20 de Manuel Brunet i Solà a M. Teresa Mayor des de Lausanne
Postal de 1939-08-25 de Manuel Brunet i Solà a Eudald Brunet Mayor des de Montreux
Postal de 1939-09-20 de Manuel Brunet i Solà a Pepita Brunet des de Lausanne
Postal de 1939-10 de Manuel Brunet i Solà a M. Teresa Mayor des de [Montreux]
Postal de 1939-10-11 de Manuel Brunet i Solà a Concepció Brunet des de Montreux
Postal de 1939-10-14 de Manuel Brunet i Solà a Teresa Pagès des de Chillon
Postal de 1939-10-21 de Manuel Brunet i Solà a M. Teresa Mayor des de Montreux
Postal de 1939-10-31 de Manuel Brunet i Solà a Concepció Brunet des de Gènova
Carta de 1941-09-30 de Manuel Brunet i Solà des de Castelló d'Empúries
Postal de 1942-04 de Manuel Brunet i Solà a Josefa Brunet des de Montserrat
Postal de 1942-04 de Manuel Brunet i Solà a Concepció Brunet des de Montserrat
Postal de 1942-04 de Manuel Brunet i Solà a M. Teresa Mayor des de Montserrat
Postal de 1942-04 de Manuel Brunet i Solà a M. Teresa Mayor des de Montserrat

Postal de 1942-04-09 de Manuel Brunet i Solà a M. Teresa Mayor des de Barcelona
Postal de 1943-04-20 de Manuel Brunet i Solà a M. Teresa Mayor des de Barcelona
Postal de 1945-09-04 de Manuel Brunet i Solà a M. Teresa Mayor des de Sant Julià de Vilatorrada
Postal de 1945-08-29 de Manuel Brunet i Solà a Eudald Brunet i Solà des de Girona
Postal de 1946-06-06 de Manuel Brunet i Solà a M. Teresa Mayor des de Palamós
Postal de 1946-07-02 de Manuel Brunet i Solà a M. Teresa Mayor des de Ripoll
Postal de 1946-07-05 de Manuel Brunet i Solà a M. Teresa Mayor des de Vic
Postal de 1946-07-06 de Manuel Brunet i Solà a M. Teresa Mayor des de Vic
Postal de 1947-04 de Manuel Brunet i Solà a M. Teresa Mayor des de Montserrat
Postal de 1948-04-04 de Manuel Brunet i Solà a M. Teresa Mayor des de Vilanova i la Geltrú
Postal de 1949-08-06 de Manuel Brunet i Solà a M. Teresa Mayor des de Camprodon
Postal de 1949-08-29 de Manuel Brunet i Solà a M. Teresa Mayor des de Núria
Postal de 1949-09-15 de Manuel Brunet i Solà a M. Teresa Mayor des de Vic
Postal de 1950-07-16 de Manuel Brunet i Solà a M. Teresa Mayor des de Camprodon
Postal de 1951-08-05 de Manuel Brunet i Solà a M. Teresa Brunet des de Vic
Postal de 1951-08-06 de Manuel Brunet i Solà a M. Teresa Brunet des de Vic
Postal de 1951-08-18 de Manuel Brunet i Solà a M. Teresa Brunet des de Vic
Postal de 1952-09-08 de Manuel Brunet i Solà a M. Teresa Mayor des de Vic
Postal de 1952-09-11 de Manuel Brunet i Solà a Sofia Mayor des de Vic
Postal de 1952-09-11 de Manuel Brunet i Solà a Asunción Pagès des de Vic
Postal de 1952-09-11 de Manuel Brunet i Solà a M. Teresa Brunet des de Vic
Postal de 1953-07-23 de Manuel Brunet i Solà a M. Teresa Mayor des de Vic
Postal de 1953-07-27 de Manuel Brunet i Solà a M. Teresa Mayor des de Vic
Postal de 1953-07-28 de Manuel Brunet i Solà a M. Teresa Brunet des de Vic
Postal de 1953-09-11 de Manuel Brunet i Solà a M. Teresa Mayor des de Vic
Postal de 1954-04-18 de Manuel Brunet i Solà a M. Teresa Mayor des de Vic
Postal de 1954-07-24 de Manuel Brunet i Solà a M. Teresa Mayor des de Vic
Postal de 1954-08-25 de Manuel Brunet i Solà a M. Teresa Mayor des de Sant Joan de les Abadesses

MANUEL BRUNET I SOLÀ: EL PERIODISME D'IDEES AL SERVEI DE LA "VERITAT PERSONAL"

Postal de 1954-09-03 de Manuel Brunet i Solà a M. Teresa Brunet des de Vi
Postal de 1954-09-11 de Manuel Brunet i Solà a M. Teresa Mayor des de Vic
Postal de 1954-09-18 de Manuel Brunet i Solà a M. Teresa Mayor des de Vic
Postal de 1955-08-12 de Manuel Brunet i Solà a Asunción Pagès des de Vic
Postal de 1955-08-22 de Manuel Brunet i Solà a Xavier Sanllehí des de Vic
Postal de 1955-08-22 de Manuel Brunet i Solà a M. Teresa Mayor des de Vic
Postal de 1955-09-06 de Manuel Brunet i Solà a M. Teresa Mayor des de Vic
Postal de 1955-09-07 de Manuel Brunet i Solà a M. Teresa Mayor des del Montseny
Postal de 1955-09-07 de Manuel Brunet i Solà a Sofia Mayor des del Montseny
Postal de 1955-09-18 de Manuel Brunet i Solà a Asunción Pagès des de Centelles

5. CORRESPONDÈNCIA REBUDA

AUTOR (ORDRE ALFABÈTIC)	TÍTOL
-	Targeta de 1956-01-07 d'Emilio a M. Teresa Mayor des de Barcelona
-	Carta de 1956-01-08 de Matilde a M. Teresa Mayor des de Barcelona
-	Carta de 1956-01-13 de Tomasita a M. Teresa Mayor des de Collblanch
-	Carta de 1956-02-10 de Remei a M. Teresa Mayor des de Sant Julià de Lòria
-	Carta de 1946-07-15 de Sebastià des de Barcelona
-	Postal de 1940-10-10 de Paquita des de Barcelona
-	Postal de 1953-10-19 de Teresa des de Vic
-	Postal de 1954-12-31 de Teresa des de Barcelona
-	Carta de 1953-09-30 d'Emili des de Figueres
-	Postal de 1955-12-31 de Salvador des de Barcelona
-	Postal de 1939-10-30 de Pepita des de Barcelona
-	Postal de 1939-10-29 de Teresa a M. Teresa Mayor des de Barcelona
-	Postal de 1951-06-27 de Salvador des de Montserrat
-	Carta de 1954-12-29 d'Agustí des de Barcelona
-	Postal de 1941-01-19 de Juanita des de Montreux
-	Postal de 1942-07-03 de Joseph i Louis des de Montreux-territet
-	Postal de 1941-12-20 de Joseph i Louis des de Montreux-territet
-	Postal de 1939-12-27 de Joseph i Louis des de Montreux-territet
-	Targeta de 1950-01 de Fra Jordi des de Barcelona
-	Carta de 1954-09-04 d'Emili des de Figueres
-	Postal de 1953-12-31 de Remei des de Barcelona
-	Postal de 1937-12-23 d'Ismaele des d'Abbazia
-	Postal de 1940-05-18 de Marion des de Montreux
-	Postal de 1948-05-25 d'Alberto des de Madrid

-	Carta de 1951-07-23 de Gabriel des de Madrid
-	Postal de 1946-09-14 de Josep M. des de Barcelona
-	Telegrama de [s.d.] de Jorge des de Girona
Abad, José M.	Targeta de 1954-12 de José M. Abad des de Barcelona
Abadal [i Calderó], Ramon d'	Carta de 1943-08-09 de Ramon d'Abadal [i Calderó] des de Barcelona
Abadal i de Vinyals, Ramon d'	Carta de 1943-08-06 de Ramon d'Abadal i de Vinyals des d'El Pradell
Abadal i de Vinyals, Ramon d'	Carta de 1953-03-16 de Ramon d'Abadal i de Vinyals des de Barcelona
Abadal, Joan de la Creu d'	Carta de 1945-11-13 de Joan de la Creu d'Abadal des de Figueres
Abadal, Joan de la Creu d'	Carta de 1944-09-11 de Joan de la Creu d'Abadal des de Figueres
Abadal, Joan de la Creu d'	Carta de 1945-05-02 de Joan de la Creu d'Abadal des de Barcelona
Abadal, Maria; Argemí, Josep; Carli, Elena de	Postal de 1949-12-09 de Maria d'Abadal, Josep Argemí, Elena de Carli, Florentina i Pepa des de Roma
Abadal, Maria	Postal de 1939-05-22 de Maria d'Abadal des de Montreux
Abadal, Maria	Carta de 1948-09-16 de Maria d'Abadal des de Barcelona
Abadal, Maria	Carta de 1948-10-31 de Maria d'Abadal des de Ruplà
Abadal, Maria	Postal de 1939-06-19 de Maria Abadal a M. Teresa Mayor des de Roma
Abadal, Maria	Postal de 1946-10-15 de Maria Abadal des de Ruplà
Activa-Exprés	Targeta de 1948-12 d'Activa-Exprés des de Figueres
Adroer, José O.	Carta de 1952-04-23 de José O. Adroer des de Girona
Adroer, José O.	Carta de 1956-02-15 de José O. Adroer a M. Teresa Mayor des de Barcelona
Adroher Serrat, Javier	Carta de 1950-07-22 de Javier Adroher Serrat des de Girona
Adroher, Martín M.	Carta de 1951-03-26 de Martín M. Adroher des de Girona
Agencia Calpe	Carta de 1951-10-27 d'Agencia Calpe des de s.l.
Agencia Calpe	Carta de 1951-10-09 d'Agencia Calpe des de Madrid
Aguilar Prat, A.	Carta de 1951-07-11 d'A. Aguilar Prat des de Vilanova i la Geltrú
Aguilar, Francisco	Carta de 1946-05-21 de Francisco Aguilar des de Madrid
Aguilar, M.	Carta de 1948-07-10 de M. Aguilar des de Madrid
Agustí Corantí, Francisco de P.	Carta de 1955-08-28 de Francisco de P. Agustí Corantí des de Vic
Agustí Trilla, Andrés	Carta de 1951-07-30 d'Andrés Agustí Trilla des de Banyoles
Agustí, Ignasi	Carta de 1940-05-06 d'Ignasi Agustí des de Barcelona

Agustí, Ignasi	Targeta de [s.d.] d'Ignasi Agustí des de [s.l.]
Agustí, Ignasi	Carta de 1954-02-15 d'Ignasi Agustí des de [s.l.]
Agustí, Ignasi	Carta de 1955-10-27 d'Ignasi Agustí des de Barcelona
Agustí, Ignasi	Carta de 1943-10-10 d'Ignasi Agustí des de Madrid
Agustí, Ignasi	Carta de 1940-11-06 d'Ignasi Agustí des de Barcelona
Agustí, Ignasi	Carta de 1942-04-03 d'Ignasi Agustí des de Barcelona
Agustí, Ignasi	Carta de 1940-03-14 d'Ignasi Agustí des de Barcelona
Aiguadé Clos, Miquel	Carta de 1949-06 de Miquel Aiguadé Clos des de Barcelona
Aiguadé Parés, Enrique	Carta de 1952-05-01 d'Enrique Aiguadé i Parés des de Reus
Aiguadé i Clos, Miquel	Targeta de 1948-06 de Miquel Aiguadé i Clos des de Barcelona
Ainaud de Lasarte, Josep M.	Carta de [195?]-01-22 de Josep M. Ainaud de Lasarte des de Barcelona
Alabrús, Miquel	Carta de 1956-01-19 de Miquel Alabrús a M. Teresa Mayor des de Figueres
Albert Viñas, José	Carta de 1956-01-15 de José Albert Viñas a M. Teresa Mayor des de Barcelona
Albert de Puig, Lluís	Targeta de [s.d.] de Lluís Albert de Puig des de [s.l.]
Albert, Lluís	Carta de 1948-10-08 de Lluís Albert des de [s.l.]
Alejandro, Luis	Carta de 1943-08-20 de Luis Alejandro des de Santa Cruz de Tenerife
Alfonso, Magín	Carta de 1944-05-08 de Magín Alfonso des de Barcelona
Algranato, Jaime	Carta de 1948-08-09 de Jaime Algranato des de Barcelona
Algranato, Jaime	Carta de 1948-09-21 de Jaime Algranato des de Barcelona
Aliberch, Ramon	Carta de 1943-08-05 de Ramon Aliberch des de Barcelona
Almacenes Banús	Carta de 1956-01-07 d'Almacenes Banús a M. Teresa Mayor des de Figueres
Almacenes Jorba	Postal de 1942-11-09 d'Almacenes Jorba des de Barcelona
Almeda, Josep M.	Carta de 1950-09-05 de Josep M. Almeda des de Cassà de la Selva
Almeda, Santiago	Carta de 1943-08-06 de Santiago Almeda des de Girona
Almirall, J.	Carta de 1949 de J. Almirall des de s. l.
Almirall, J.	Postal de [s.d.] de J. Almirall des de Barcelona
Almirall, J.	Postal de 1951-12 de J. Almirall des de Barcelona
Almirall, J.	Postal de 1948-03-16 de J. Almirall des de Vilanova i la Geltrú
Alonso, Maria	Carta de [s.d.] de Maria Alonso des de [s.l.]

Amat, Frederic	Carta de 1950-11-04 de Frederic Amat des de Barcelona
Amics d'Argentona	Carta de 1951-08-11 d'Amics d'Argentona des d'Argentona
Amics de Manuel Brunet	Recordatori de 1960-06-12 d'Amics de Manuel Brunet des de Figueres
Amics de Manuel Brunet	Recordatori de 1960-06-12 de la Festa d'Entronització de la Creu de Vilabertran
Amigó, L.	Carta de 1947-04-10 de L. Amigó des de Barcelona
Amigó, Leandre	Carta de 1948-12-09 de Leandre Amigó des de Barcelona
Amigó, Leandre	Targeta de 1953-05-27 de Leandre Amigó des de [Barcelona]
Amill Romeu, Ricardo	Carta de 1949-01-08 de Ricardo Amill Romeu des de Barcelona
Ampurdán	Targeta de 1954-12-24 d'Ampurdán des de Figueres
Andreu, Fèlix	Carta de 1955-05-11 de Fèlix Andreu des de [Blanes]
Anglada i Vilardebó, Joan	Carta de 1955-12-07 de Joan Anglada Viladebò des de [Vic]
Anglada i Vilardebó, Joan	Carta de 1952-07-08 de Joan Anglada Viladebò des de Barcelona
Anglada i Vilardebó, Joan	Carta de 1952-11-08 de Joan Anglada Viladebò des de Barcelona
Anglada i Vilardebó, Joan	Carta de 1955-11-04 de Joan Anglada Viladebò des de [Vic]
Anglada i Vilardebó, Joan	Carta de 1952-02-24 de Joan Anglada Viladebò des de Barcelona
Anglada i Vilardebó, Joan	Carta de 1954-06-21 de Joan Anglada Viladebò des de [Vic]
Anglada i Vilardebó, Joan	Carta de 1955-11-10 de Joan Anglada Viladebò des de [Vic]
Anglada, Manuel	Carta de 1952-10-17 de Manuel Anglada des de Vic
Anmella, Pilar	Carta de 1955-04-26 de Pilar Anmella des de Barcelona
Aparicio López, Juan	Carta de 1952-06-09 de Juan Aparicio López des de Madrid
Aparicio López, Juan	Postal de 1952-06 de Juan Aparicio López des de Madrid
Aparicio López, Juan	Carta de 1952-06-10 de Juan Aparicio López des de Madrid
Aparicio, Antonio	Carta de 1946-06-18 d'Antonio Aparicio des de Barcelona
Aragó Turon, Ricard	Carta de 1954-04-30 de Ricard Aragó Turon des de Barcelona
Aragó, Ignasi M.	Carta de 1950-11-30 d'Ignasi M. Aragó des de Sarrià
Aragonés Virgili, Manuel	Carta de 1946-06-14 de Manuel Aragonés Virgili des de Reus
Aragonés Virgili, Manuel	Carta de 1946-07-08 de Manuel Aragonés Virgili des de Reus
Aragonés Virgili, Manuel	Carta de 1946-03-24 de Manuel Aragonés Virgili des de Reus
Archs Riqué, Isidre	Carta de 1951-11-27 d'Isidre Archs Riqué des de Barcelona

Archs Riqué, Isidre	Carta de 1954-05-23 d'Isidre Archs Riqué des de Sant Andreu de la Barca
Archs Riqué, Isidre	Carta de 1949-01-26 d'Isidre Archs Riqué des de Barcelona
Archs Riqué, Isidre	Carta de 1951-08-28 d'Isidre Archs Riqué des de Barcelona
Archs Riqué, Isidre	Targeta de 1955-12-31 d'Isidre Archs Riqué des de [Sant Andreu de la Barca]
Archs Riqué, Isidre	Carta de 1951-12-29 d'Isidre Archs Riqué des de Barcelona
Archs Riqué, Isidre	Carta de 1952-12 d'Isidre Archs Riqué des de [Barcelona]
Archs Riqué, Isidre	Carta de 1955-08-14 d'Isidre Archs Riqué des de Sant Andreu de la Barca
Archs Riqué, Isidre	Targeta de 1955-12 d'Isidre Archs Riqué des de [Sant Andreu de la Barca]
Archs Riqué, Isidre	Carta de 1951-08-28 d'Isidre Archs Riqué des de Barcelona
Archs Riqué, Isidre	Carta de 1940-01-27 d'Isidre Archs Riqué des de Berna
Archs Riqué, Isidre	Carta de 1940-10-27 d'Isidre Archs Riqué des de Berna
Archs Riqué, Isidre	Carta de 1943-08-18 d'Isidre Archs Riqué des de Barcelona
Archs Riqué, Isidre	Carta de 1953-12 d'Isidre Archs Riqué des de [Barcelona]
Archs Riqué, Isidre	Carta de 1943-10-01 d'Isidre Archs Riqué des de Sant Andreu de la Barca
Archs Riqué, Isidre	Carta de 1952-07-07 d'Isidre Archs Riqué des de Barcelona
Archs Riqué, Isidre	Carta de 1955-03-19 d'Isidre Archs Riqué des de Sant Andreu de la Barca
Archs Riqué, Isidre	Targeta de 1954-12 d'Isidre Archs Riqué des de [Sant Andreu de la Barca]
Archs Riqué, Isidre	Targeta de 1943-10-06 d'Isidre Archs Riqué des de Sant Andreu de la Barca
Archs Riqué, Isidre	Carta de 1953-12-29 d'Isidre Archs Riqué des de Barcelona
Archs Riqué, Isidre	Carta de 1943-10-08 d'Isidre Archs Riqué des de Berna
Archs Riqué, Isidre	Carta de 1952-12-29 d'Isidre Archs Riqué des de Barcelona
Archs Riqué, Isidre	Carta de 1950-12-30 d'Isidre Archs Riqué des de Barcelona
Archs Riqué, Isidre	Carta de 1948-04-19 d'Isidre Archs Riqué des de Barcelona
Archs Riqué, Isidre	Carta de 1951-12 d'Isidre Archs Riqué des de [Barcelona]
Archs Riqué, Isidre	Carta de 1948-06-18 d'Isidre Archs Riqué des de Barcelona
Archs, Isidre	Targeta de 1950-08-09 d'Isidre Archs des de Vic
Archs, Isidre	Postal de 1941-12-17 d'Isidre Archs des de Berna
Archs, Isidre	Postal de 1942-08-09 d'Isidre Archs des de Montreux
Archs, Isidre	Postal de 1942-09-04 d'Isidre Archs des de Sant Andreu de la Barca

Archs, Isidre	Postal de 1941-06-09 d'Isidre Archs des de Berna
Archs, Isidre	Targeta de [s.d.] d'Isidre Archs des de [Vic]
Argemí Lloveras, F.	Carta de 1956-01-11 de F. Argemí Lloveras a M. Teresa Mayor des de Barcelona
Arimany, Miquel	Carta de 1947-04-29 de Miquel Arimany des de Barcelona
Armengol, Alejandro de	Carta de 1949-05-04 d'Alejandro de Armengol des de Barcelona
Armengol, E.	Carta de 1955-04-20 d'E. Armengol des de Sant Joan de les Abadesses
Armengol, J.	Carta de 1954-08-29 de J. Armengol des de l'Armentera
Armengol, Maria B.	Carta de 1948 de Maria B. Armengol des de [s.l.]
Arnau de Pons, Lluís M.	Targeta de [s.d.] de Lluís M. Arnau de Pons des de Barcelona
Arnau de Pons, Lluís M.	Carta de 1946-12-22 de Lluís M. Arnau de Pons des de Barcelona
Arnau de Pons, Lluís M.	Carta de 1947-09-12 de Lluís M. Arnau de Pons des de Barcelona
Arnau de Pons, Lluís M.	Carta de 1947-10-18 de Lluís M. Arnau de Pons des de Barcelona
Arnau de Pons, Lluís M.	Carta de 1945-12-22 de Lluís M. Arnau de Pons des de Barcelona
Arnau, Rafel	Carta de 1953-10-25 de Rafel Arnau des de Barcelona
Arola Giralt, Joaquín	Carta de 1946-03-19 de Joaquín Arola Giralt des de Barcelona
Arqueta, Federico de	Carta de 1943-05-02 de Federico de Arqueta des de Neguri
Artesania Bargalló	Targeta de 1954-12 d'Artesania Bargalló des de [s.l.]
Arumí Oller, Antonio	Carta de 1951-12-05 d'Antonio Arumí Oller des de Vic
Arxiprest d'Igualada	Carta de [s.d.] d'Arxiprest d'Igualada des d'Igualada
Asián Peña, José L.	Carta de 1952-02-28 de José L. Asián Peña des de Barcelona
Asociación Católica de Dirigentes	Carta de 1950-10-26 d'Asociación Católica de Dirigentes des de Barcelona
Asociación de Vecinos de la calle Petritxol	Targeta de 1954-12 d'Asociación de Vecinos de la calle Petritxol des de Barcelona
Aymà (Editorial)	Carta de 1945-07-05 d'Edicions Aymà des de Barcelona
Badia, Enrique	Carta de [s.d.] d'Enrique Badia des de Barcelona
Badia, Sebastià	Targeta de [s.d.] de Sebastià Badia des de Barcelona
Badia, Sebastià	Carta de 1943-08-05 de Sebastià Badia des de [s. l.]
Badia, Sebastià	Carta de [s.d.] de Sebastià Badia des de [s.l.]
Badia, Sebastià	Targeta de [s.d.] de Sebastià Badia des de Barcelona
Badia, Sebastià	Carta de 1946-07-23 de Sebastià Badia des de Caldes de Montbui

Badia, Sebastià	Carta de [s.d.] de Sebastià Badia des de [s.l.]
Badia, Sebastià	Carta de 1949-07-16 de Sebastià Badia des de Caldes de Montbui
Badia, Sebastià	Carta de 1943-03-30 de Sebastià Badia des de [s.l.]
Badia, Sebastià	Carta de 1945-04-10 de Sebastià Badia des de Caldes e Montbui
Badia, Sebastià	Targeta de [s.d.] de Sebastià Badia des de [s.l.]
Ballart Junyer, Luis	Carta de 1951-07-31 de Luis Ballart Junyer des de Figueres
Ballart, L.	Carta de 1952-03-05 de L. Ballart des de Barcelona
Ballart, L.	Carta de 1953-10-13 de L. Ballart des de Barcelona
Banús, Enrique,	Carta de 1947-08-13 d'Enrique Banús des de Barcelona
Banchs Burch, Juan	Carta de 1951-12-18 de Juan Banchs Burch des de Barcelona
Banco de Bilbao	Targeta de [s.d.] de Banco de Bilbao des de [s.l.]
Banyeras, Enric	Carta de 1952-01-25 d'Enric Banyeras des de Tarragona
Baró de Viver	Carta de 1952-12-13 de Baró de Viver des de Barcelona
Baró, J.	Postal de 1955-05-06 de J. Baró des de Montserrat
Baró, J.	Carta de 1953-04-24 de J. Baró des de Barcelona
Barceló i Matas, Josep	Targeta de 1943-08-05 de Josep Barceló i Matas des de l'Escala
Barros, Manuel	Carta de [s.d.] de Manuel Barros des de [s.l.]
Bassal, Francisco	Carta de 1955-11-27 de Francisco Bassal des de [Barcelona]
Bassas de Subirats, M.	Carta de 1956-01-06 de M. Bassas de Subirats a M. Teresa Mayor des de Barcelona
Basté Duran, Manuel	Carta de 1954-12-30 de Manuel Basté Duran des de Barcelona
Basté Duran, Manuel	Carta de 1950-03-03 de Manuel Basté Duran des de [Barcelona]
Basté Duran, Manuel	Carta de 1956-01-09 de Manuel Basté Duran a M. Teresa Mayor des de Barcelona
Batlle Suñer, D.	Targeta de [s.d.] de D. Batlle Suñer des de [s.l.]
Batlle, Matilde	Targeta de 1956-02-12 de Matilde Batlle a M. Teresa Brunet Mayor des de Tarragona
Baturone Colombo, Manuel	Carta de 1946-06-19 de Manuel Baturone Colombo des de Girona
Baucells, Ramon	Carta de 1955-10-31 de Ramon Baucells des de Barcelona
Bayés i Coch, Lluís	Invitació a una missa de record de la defunció de Lluís Bayés i Coch
Bayés, Marta	Targeta de 1948-11 de Marta Bayés des de Barcelona
Bellvehí, Ramon	Carta de 1945-08-25 de Ramon Bellvehí des de Llagostera

Beltrán, Lucas	Carta de 1952-04-23 de Lucas Beltrán des de Barcelona
Beltrán, Lucas	Carta de 1951-05-16 de Lucas Beltran des de Barcelona
Benavent de Barberà, Pere	Carta de 1952-12-30 de Pere Benavent de Barberà des de Barcelona
Benavent de Barberà, Pere	Carta de 1951-12-02 de Pere Benavent de Barberà des de Barcelona
Benavent de Barberà, Pere	Targeta de 1954-10-22 de Pere Benavent de Barberà des de Barcelona
Benavent de Barberà, Pere	Carta de 1950-01-03 de Pere Benavent de Barberà des de Barcelona
Benavent de Barberà, Pere	Carta de 1952-01-15 de Pere Benavent de Barberà des de Barcelona
Benavent de Barberà, Pere	Targeta de 1954-12 de Pere Benavent de Barberà des de Barcelona
Benavent de Barberà-Torras	Targeta de 1955-12 de Benavent de Barberà-Torras des de Barcelona
Benavent, Pedro	Targeta de 1951-03-24 de Pedro Benavent des de Barcelona
Benavent, Pedro	Carta de 1950-11-07 de Pedro Benavent des de Barcelona
Benavent, Pedro	Targeta de 1944-04-07 de Pedro Benavent des de Barcelona
Benet, Rafael	Carta de 1943-08-11 de Rafael Benet des d'Olot
Berenguer, F.	Carta de [s.d.] de F. Berenguer des de [s.l.]
Bergós, F.	Carta de 1954-05-25 de F. Bergós des de Barcelona
Bertrán Güell, Felipe	Carta de 1955-05-31 de Felipe Bertrán Güell des de Barcelona
Bertran Montserrat, Rafael	Carta de 1954-12-15 de Rafael Bertran Montserrat des de Barcelona
Bertran Oriola, Manuel	Recordatori de la defunció de Jaume Bertran i Antònia Oriola
Bertran Oriola, Manuel	Goigs de [s.d.] de Manuel Bertran Oriola des de [s.l.]
Bertran Oriola, Manuel	Targeta de 1943-08 de Manuel Bertran Oriola des de Barcelona
Bertran i Duran, Joan Baptista	Carta de 1955-03-23 de Joan Baptista Bertran i Duran des de València
Bertran i Duran, Joan Baptista	Carta de 1955-04-22 de Joan Baptista Bertran i Duran des de València
Bertran i Oriola, Manuel	Fullletó de [s.d.] de Manuel Bertran i Oriola des de Barcelona
Bertran i Oriola, Manuel	Carta de 1953-11-05 de Manuel Bertran i Oriola des de Barcelona
Biblioteca Nazionale Centrale Vittorio Emanuele II	[Targeta d'admissió a biblioteca]
Bierge, F.	Carta de 1950-06-01 de F. Bierge des de Flix
Blancafort, Pilar	Targeta de 1956-02-20 de Pilar Blancafort a M. Teresa Mayor des de Vic
Blanch, Josep M.	Carta de 1943-08-06 de Josep M. Blanch des de Barcelona

Blanch, Montserrat,	Circular administrativa de 1951-09-04 de Montserrat Blanch des de Barcelona
Blay Sales, Juan Antonio	Targeta de 1956-01-05 de Juan Antonio Blay Sales a M. Teresa Mayor des de Benicàssim
Boet, L.	Carta de 1946-03-13 de L. Boet des de Barcelona
Bohigas Tarragó, P.	Carta de 1944-03-24 de P. Bohigas Tarragó des de Barcelona
Bohigas Tarragó, P.	Carta de 1944-04-22 de P. Bohigas Tarragó des de Barcelona
Bohigas, Oriol	Carta de 1951-10-22 d'Oriol Bohigas des de Barcelona
Boix Raspall, Josep M.	Carta de 1943-08-06 de Josep M. Boix Raspall des de Barcelona
Boix Selva, Maur M.	Carta de 1952-09-22 de Maur M. Boix Selva des de Montserrat
Boix i Selva, Emili Maria	Carta de 1943-08-06 d'Emili Maria Boix i Selva des de Molins de Rei
Boix i Selva, J.M.	Carta de 1954-07-01 de J. M. Boix Selva des de [s.l.]
Bolós i Vayreda, Carles de	Carta de 1952-11-03 de Carles de Bolós i Vayreda des de Girona
Bonet Domingo, Pedro	Targeta de [s.d.] de Pedro Bonet Domingo des de [s.l.]
Bonet Nin, Carles	Targeta de [s.d.] de Carles Bonet Nin des de [s.l.]
Bonet Punsoda, Lluís	Targeta de 1943-08-04 de Lluís Bonet Punsoda des de Barcelona
Bonet Punsoda, Lluís	Carta de 1952-06-20 de Lluís Bonet Punsoda des de Barcelona
Bonet, Albert	Carta de 1951-01-25 d'Albert Bonet des de Madrid
Bonet, Albert	Carta de 1946-06-01 d'Albert Bonet des de Madrid
Bonet, Albert	Telegrama de 1946-06-05 d'Albert Bonet des de Madrid
Bonet, Albert	Carta de 1947-02-03 d'Albert Bonet des de Madrid
Bonet, Albert	Carta de 1947-10-30 d'Albert Bonet des de Madrid
Bonet, Joaquín	Postal de 1951-07-31 de Joaquín Bonet des de Maçanet de Cabrenys
Bonet, Miquel	Carta de 1947-04-16 de Miquel Bonet des de [s. l.]
Borràs Estruch, P.	Carta de 1944-10-29 de P. Borràs Estruch des d'Igualada
Borràs, Josep M.	Carta de 1948-06-08 de Josep M. Borràs des de Barcelona
Borralleras, Joaquim	Telegrama de 1943 de Joaquim Borralleras des de Barcelona
Borrat, Montserrat	Carta de 1948-07-22 de Montserrat Borrat des de Barcelona
Borrat, Montserrat	Catàleg de l'editorial Estel
Borrell Sensat, Agustí	Carta de 1945-09-04 d'Agustí Borrell Sensat des de Barcelona
Bosch Dorca, Enric L.	Carta de 1951-08-01 d'Enric L. Bosch Dorca des de Figueres

Bosch Dorca, Enric L.	Carta de 1951-07-11 d'Enric L. Bosch Dorca des de Figueres
Bosch Riera, Joan	Targeta de [s.d.] de Joan Bosch Riera des de Vilabertran
Bosch Riera, Joan	Carta de 1946-09-11 de Joan Bosch Riera des de Vilabertran
Bosch Ucelay, Antonio	Separata de 1945 d'Antonio Bosch Ucelay des de Barcelona
Bosch i Jover, Miquel	Goigs al Santíssim Sagrament
Bosch i Jover, Miquel	Invitació de 1947-06 de Miquel Bosch i Jover des de Vic
Bosch i Jover, Miquel	Carta de [s.d.] de Miquel Bosch i Jover des de [Vic]
Bretcha Galí, Pedro	Carta de 1949-09-07 de Pedro Bretcha Galí des d'Olot
Bretcha Galí, Pedro	Carta de 1943-05-21 de Pedro Bretcha Galí des d'Olot
Briones, Máximo	Carta de 1951-12-03 de Máximo Briones des de Montijo
Broggi, Francisco	Carta de 1950-06-29 de Francisco Broggi des de Barcelona
Brugués, N.	Carta de 1948-11-21 de N. Brugués des de Figueres
Brugués, N.	Carta de 1948-10-20 de N. Brugués des de Figueres
Brunet Janeras, Ramon	Carta de 1954-12-13 de Ramon Brunet Janeras des de Manresa
Brunet Mayor, Eudald	Carta de 1936-07-20 d'Eudald Brunet Mayor des de Vic
Brunet Mayor, M. Teresa	Postal de 1953-04-06 de M. Teresa Brunet Mayor des de Sitges
Brunet Mayor, M. Teresa	Postal de 1954-03-19 de M. Teresa Brunet Mayor des de Vic
Brunet Mayor, M. Teresa	Postal de 1951-08-14 de M. Teresa Brunet Mayor des de Cadaqués
Brunet i Salomó, Josep	Carta de [s.d.] de Josep Brunet i Salomó des de Manresa
Brunet i Solà, Concepció	Postal de 1946-08-22 de Concepció Brunet i Solà des de Vic
Brunet i Solà, Concepció	Postal de 1944-12-24 de Concepció Brunet i Solà des de Vic
Brunet i Solà, Concepció	Carta de 1956-01-09 de Concepció Brunet i Solà a M. Teresa Mayor des de Vic
Brunet i Solà, Concepció	Carta de 1954-11-26 de Concepció Brunet i Solà des de Vic
Brunet i Solà, Concepció	Postal de 1954-07-05 de Concepció Brunet i Solà des de Vic
Brunet i Solà, Concepció	Postal de 1954-06-10 de Concepció Brunet i Solà des de Vic
Brunet i Solà, Concepció	Postal de 1947-10-03 de Concepció Brunet i Solà a M. Teresa Brunet des de Vic
Brunet i Solà, Eudald	Carta de 1939-03-28 d'Eudald a M. Teresa Mayor des de Vic
Brunet i Solà, Eudald	Postal de 1952-08-01 d'Eudald Brunet i Solà des de La Valldan
Brunet, Manuel	Carta de 1951-12-21 de Manuel Brunet des de Solsona

Brunet, Manuel	Carta de 1952-06-06 de Manuel Brunet des de Solsona
Brunet, Manuel	Carta de 1954-07-10 de Manuel Brunet des de Solsona
Brunet, Manuel	Carta de 1953-12-20 de Manuel Brunet des de Solsona
Brunet, Manuel	Carta de 1954-01-28 de Manuel Brunet des de Solsona
Brunet, Manuel	Carta de 1953-09-08 de Manuel Brunet des de Solsona
Brusés Majó, Juan	Postal de 1950 de Juan Brusés Majó des de Llançà
Buelta, Luís	Carta de 1952-04-20 de Luis Buelta des de Barcelona
Buj Canadell, Miguel	Targeta de 1954-12 de Miguel Buj Canadell des de Barcelona
Busquets	Telegrama de 1956-01-07 de Busquets a M. Teresa Mayor des de Vic
Busquets, Jaume	Carta de 1946-07-07 de Jaume Busquets a Pelayo Martínez des de Barcelona
Círculo de Estudios de las CC.MM.	Recordatori de la cerimònia d'homenatge a Clemente Villegas Boixader
Có de Triola, Josep M.	Carta de 1943-08-06 de Josep M. Có de Triola des d'Arenys de Munt
Có de Triola, Josep M.	Carta de 1948-04-20 de Josep M. Có de Triola des de Barcelona
C. S., J.	Carta de 1947-07-21 de J. C. S. des de Barcelona
C. S., J.	Carta de 1947-08-12 de J. C. S. des de Barcelona
C., J.	Carta de 1953-01-05 de J. C. des de Barcelona
C., M.	Carta de 1951-12-27 de M. C. des de Palma de Mallorca
C., M.	Carat de 1951-01-19 de M. C. des de Barcelona
Cañellas, P.	Carta de 1952-08-16 de P. Cañellas des de Barcelona
Cabarrocas, F. Xavier	Carta de 1956-01-06 de F. Xavier Cabarrocas a M. Teresa Brunet des de Barcelona
Cabarrocas, J.	Carta de 1956-01-06 de J. Cabarrocas a M. Teresa Mayor des de Sant Celoni
Cabarrocas, J.	Carta de 1951-05-05 de J. Cabarrocas des de Barcelona
Cabarrocas, J.	Carta de 1943-08-06 de J. Cabarrocas des de Barcelona
Cabarrocas, J.	Carta de 1951-05-04 de J. Cabarrocas des de Barcelona
Cabarrocas, J.	Targeta de [s.d.] de J. Cabarrocas des de [s.l.]
Cabestany Lluís, Maria	Carta de [s.d.] de Maria Cabestany Lluís des de [s.l.]
Cairó, Lluís	Carta de 1946-05-04 de Lluís Cairó des de Barcelona
Calderó, R.	Carta de 1945-06-27 de R. Calderó des de Barcelona
Cambó Torras, Jesús; Vidal de Cambó, Pilar	Targeta de 1949-12 de Jesús Cambó Torras i Pilar Vidal de Cambó des de Buenos Aires

Cambó Torras, Jesús; Vidal de Cambó, Pilar	Targeta de 1954-12 de Jesús Cambó Torras i Pilar Vidal de Cambó des de Buenos Aires
Cambó Torras, Jesús	Carta de 1946-12-22 de Jesús Cambó Torras des de Buenos Aires
Cambó, Jesús	Telegrama de 1956-01-06 de Jesús Cambó a M. Teresa Mayor des de Barcelona
Cambó, Jesús	Carta de 1943-08-23 de Jesús Cambó des de Montreux
Cambo, Francesc	Telegrama de 1943 de Francesc Cambó des d'[Argentina]
Campá Foradada, Josep	Carta de 1953-12-30 de Josep Campá Foradada des de Vic
Camps Margarit, F.	Carta de 1941-11-22 de F. Camps Margarit des de [s.l.]
Camps i Serra, Pere	Targeta de 1946-09-06 de Pere Camps i Serra des de Barcelona
Camps, Oriol	Carta de 1945-11-29 d'Oriol Camps des de Barcelona
Camps, Oriol	Carta de 1955-11-20 d'Oriol Camps des de Barcelona
Camps, Oriol	Carta de 1944-12-05 d'Oriol Camps des de Girona
Canamasas, Domènec	Carta de 1954-02-17 de Domènec Canamasas des de Madrid
Canet Masgrau, Emilio	Targeta de 1956-01 d'Emilio Canet Masgrau a M. Teresa Mayor des de Madrid
Canet, R.	Carta de [s.d.] de R. Canet des de Figueres
Canyà i Martí, Llucieta	Carta de 1942-08 de Llucieta Canyà i Martí des de Reus
Canyà i Martí, Llucieta	Carta de 1953-05-19 de Llucieta Canyà i Martí des de Barcelona
Canyà i Martí, Llucieta	Carta de 1948-03-14 de Llucieta Canyà i Martí des de Reus
Canyà i Martí, Llucieta	Carta de 1952-02-25 de Llucieta Canyà i Martí des de Barcelona
Canyà i Martí, Llucieta	Carta de 1953-07-24 de Llucieta Canyà i Martí des de Barcelona
Canyà i Martí, Llucieta	Carta de 1945-05-03 de Llucieta Canyà i Martí des de Reus
Canyà i Martí, Llucieta	Carta de 1945-04-08 de Llucieta Canyà i Martí des de Reus
Canyà, Llucieta	Carta de 1956-01-09 de Llucieta Canyà a M. Teresa Mayor des de Barcelona
Capdevila, Ana M.	Carta de 1952-09-28 d'Ana M. Capdevila des de Barcelona
Capmany, Ramon	Carta de [s.d.] de Ramon Capmany des de [s.l.]
Caralt, Luis de	Carta de 1948-07-20 de Luis de Caralt des de Barcelona
Caramós, A.	Carta de 1950-04-15 d'A. Caramós des de Navata
Caras, Leopoldo	Carta de 1952-10-24 de Leopoldo Caras des de Barcelona
Carbonell, J.	Carta de 1947-12-13 de J. Carbonell des de Barcelona
Carbonell, M.	Carta de 1948-04-14 de M. Carbonell des de Barcelona

Cardó, Carles	Carta de 1952-01-19 de Carles Cardó des de Friburg
Carles, D.	Postal de 1944-10-07 de D. Carles des de Barcelona
Carli, Elena de	Postal de 1938-10-06 d'Elena de Carli des de Venècia
Carli, Elena de	Carta de 1951-12-24 d'Elena de Carli des de Roma
Carli, Elena de	Postal de 1937-11-22 d'Elena de Carli des de Roma
Carli, Elena de	Postal de [s.d.] d'Elena de Carli des de [s.l.]
Carmelitanes	Targeta de 1956-01 de Carmelitanes a M. Teresa Mayor des de Castelló d'Empúries
Carré Casademont, Mary	Targeta de 1944-07-10 de Mary Carré Casademont des de [s.l.]
Carrera Pujal, Jaime	Carta de 1952-04-04 de Jaime Carrera Pujal des de Barcelona
Carreras i Artau, Tomàs	Carta de 1946-02-12 de Tomàs Carreras i Artau a Ramon Reig des de Barcelona
Carreras i Artau, Tomàs	Carta de 1946-09-04 de Tomàs Carreras i Artau des de Barcelona
Carreras i Artau, Tomàs	Carta de 1946-09-01 de Tomàs Carreras i Artau des de Barcelona
Carreras, Juan	Carta de [s.d.] de Juan Carreras des de [s.l.]
Carreras, Lluís	Carta de 1943-09-01 de Lluís Carreras des de Barcelona
Carreras, Lluís	Carta de 1951-08-06 de Lluís Carreras des de Llorà
Carreras, Lluís	Carta de 1951-07-26 de Lluís Carreras a Gaspar Puigneró des de [s.l.]
Carreras, Narcís de	Telegrama de 1943 de Narcís de Carreras des de [s.l.]
Carreras, Narcís de	Carta de 1953-05-13 de Narcís de Carreras des de Barcelona
Carreras, Narcís de	Carta de 1954-04-07 de Narcís de Carreras des de Barcelona
Carreras, Narcís de	Carta de 1955-02-23 de Narcís de Carreras des de Barcelona
Carreras, Narcís de	Carta de 1954-07-05 de Narcís de Carreras des de barcelona
Carreras, Narcís de	Carta de 1956-01-10 de Narcís de Carreras a M. Teresa Mayor des de Barcelona
Carreras, V.	Carta de 1947-11-15 de V. Carreras des d'Esplugues de Llobregat
Cartañá Inglés, José	Carta de 1954-06-02 de José Cartañá Inglés des de Girona
Cartañá Inglés, José	Carta de 1954-06-02 de José Cartañá Inglés des de Girona
Cartañá Inglés, José	Carta de 1954-05-15 de Josep Cartañà, bisbe de Girona des de Girona
Cartañá Inglés, José	Carta de 1947-11-01 de José Cartañá Inglés des de Girona
Cartañá Inglés, José	Carta de 1947-03-25 de José Cartañá Inglés des de Girona
Cartañá Inglés, José	Carta de 1947-03-03 de José Cartañá Inglés des de Girona

Cartañá Inglés, José	Carta de 1946-06-09 de José Cartañá Inglés des de Girona
Cartañá Inglés, José	Carta de 1946-06-09 de José Cartañá Inglés a Josep M. Pujadas des de Girona
Cartañá Inglés, José	Carta de 1946-06-09 de José Cartañá Inglés des de Girona
Cartañá Inglés, José	Carta de 1946-06-14 de José Cartañá Inglés des de Girona
Cartañá Inglés, José	Targeta de 1946-04-08 de José Cartañá Inglés des de Girona
Cartañá Inglés, José	Carta de 1946-03-20 de José Cartañá Inglés des de Girona
Cartañá Inglés, José	Carta de 1946-03-10 de José Cartañá Inglés des de Girona
Cartañá Inglés, José	Carta de 1946-02-09 de José Cartañá Inglés des de Girona
Cartañá Inglés, José	Carta de 1945-10-05 de José Cartañá Inglés de Girona
Cartañá Inglés, José	Carta de 1945-07-20 de José Cartañá Inglés des de Girona
Cartañá Inglés, José	Carta de 1945-07-17 de José Cartañá Inglés des de Girona
Cartañá Inglés, José	Carta de 1945-05-27 de José Cartañá Inglés des de Girona
Cartañá Inglés, José	Carta de 1943-12-04 de José Cartañá Inglés des de Girona
Cartañá Inglés, José	Carta de 1943-08-08 de José Cartañá Inglés des de Girona
Cartañá Inglés, José	Carta de 1942-10-09 de José Cartañá Inglés des de Girona
Cartañá Inglés, José	Carta de 1940-10-02 de José Cartañá Inglés des de Girona
Cartañá Inglés, José	Carta de 1956-01-097 de José Cartañá Inglés a M. Teresa Mayor des de Girona
Cartañá Inglés, José	Recordatori de 1954-11-21 de José Cartañá Inglés des de Girona
Cartañá Inglés, José	Carta de 1945-06-02 de José Cartañá Inglés des de Girona
Casa de Caridad	Targeta de 1954-12 de Casa de Caridad des de Vic
Casablanques de Sentís, Maria	Carta de [s.d.] de Maria Casablanques de Sentís des de Barcelona
Casablanques de Sentís, Maria	Carta de 1945-03-17 de Maria Casablanques de Sentís des de Barcelona
Casablanques, Baldomero	Targeta de 1954-12 de Baldomero Casablanques des de Sabadell
Casal Maria	Carta de 1947-09-01 del Casal Maria des d'Olot
Casanova, Montserrat	Targeta de 1954-12 de Montserrat Casanova des de [s.l.]
Casanovas Ferrando, Rafael	Carta de 1951-06-07 de Rafael Casanovas Ferrando des de Tortosa
Casas Abarca, Pedro	Carta de 1950-04-12 de Pedro Casas Abarca des de Barcelona
Casas Blanco, August M.	Targeta de 1945-01-22 d'August M. Casas Blanco des de Barcelona
Casas Homs, Josep M.	Carta de 1952-09-15 de J. M. Casas Homs des de Barcelona

Casas Homs, Josep M.	Carta de 1952-09-20 de J. M. Casas Homs des de Barcelona
Casas, August	Targeta de [s.d.] d'August Casas des de Barcelona
Casas, Francisco	Targeta de [s.d.] de Francisco Casas des de [s.l.]
Casas, Lluís; Casas, Josep	Carta de 1943-09-16 de Lluís Casas i Josep Casas des de Territet
Cases, Josep M.	Carta de 1949-07-19 de J. M. Cases des de Girona
Castaño, A.	Carta de 1950-01-12 d'A. Castaño des de Saint Germain
Castanys, Valentí	Carta de 1954-02-20 de Valentí Castanys des de Barcelona
Castanys, Valentí	Targeta de 1948-04 de Valentí Castanys des de Barcelona
Castanys, Valentí	Targeta de 1954-12 de Valentí Castanys des de [s.l.]
Castanys, Valentí	Postal de 1955 de Valentí Castanys des de [s.l.]
Castells, Víctor	Carta de 1949-11-07 de Víctor Castells des de Barcelona
Castillo, Eulogio	Carta de 1951-05-26 d'Eulogio Castillo des de Tetuan
Català, Jordi	Carta de 1948-11-22 de Jordi Català des de Barcelona
Català, Maria	Carta de 1954-05-18 de Maria Català des d'Esplugues
Català, Víctor	Carta de 1943-08 de Caterina Albert i Paradís des de Girona
Catalán, Ramon	Carta de 1951-12-11 de Ramon Catalán des de Barcelona
Catalina [C. de la C.]	Carta de 1943-08-04 de Catalina [C. de la C.] des de Girona
Catalina [C. de la C.]	Carta de 1942-12-19 de Catalina [C. de la C.] des de Ripoll
Catalina [C. de la C.]	Carta de 1943-07-31 de Catalina [C. de la C.] des de Girona
Cervera, José Oriol	Carta de 1952-05-24 de José Oriol Cervera des de Saragossa
Cervera, Josep M.	Carta de 1952-06-22 de Josep M. Cervera des de Sant Feliu de Guíxols
Chaloux de Subirá, Agustí	Carta de 1948-03-19 d'Agustí Chaloux de Subirá des de Barcelona
Ciurana Fernández, José M.	Carta de 1954-11-06 de José M. Ciurana Fernández des de San Boi de Llobregat
Civil, J.	Carta de 1954-04-01 de J. Civil des de Barcelona
Claveria Torrents, S.	Carta de 1947-09-24 de S. Claveria Torrents des de Vic
Claveria Torrents, S.	Carta de 1951-10-21 de S. Claveria Torrents des de Vic
Claveria Torrents, S.	Carta de 1948-11-28 de S. Claveria Torrents des de Vic
Claveria Torrents, S.	Carta de 1946-11-29 de S. Claveria Torrents des de Vic
Claveria Torrents, S.	Carta de 1948-01-29 de S. Claveria Torrents des de Vic

Claveria Torrents, S.	Carta de 1946-12-22 de S. Claveria Torrents des de Vic
Claveria Torrents, S.	Carta de 1947-01-12 de S. Claveria Torrents des de Vic
Claveria Torrents, S.	Carta de 1943-08-25 de S. Claveria Torrents des de Vic
Claveria Torrents, S.	Carta de 1947-12-29 de S. Claveria Torrents des de Vic
Claveria Torrents, Santiago	Targeta de 1955-01-06 de Santiago Claveria Torrents des de Vic
Claveria Torrents, Santiago	Targeta de 1955-12 de Santiago Claveria Torrents des de Vic
Claveria, Santiago	Targeta de 1951-12 de Santiago Claveria des de Barcelona
Clos, Cassimir	Carta de 1943-08-06 de Cassimir Clos des d'Horta
Codina Fàbregas, Lluís	Targeta de 1953-10-22 de Lluís Codina Fàbregas des de Barcelona
Codina Padrós, Sebastià	Targeta de 1955-06-14 de Sebastià Codina Padrós des de [s.l.]
Colegio de Enseñanza Media de San Miguel de los Santos	Carta de 1951-09 de Colegio de Enseñanza Media de San Miguel de los Santos des de Vic
Coll Vallès, M. del Roser	Postal de 1956-06-03 de M. del Roser Coll Vallès des de Manresa
Coll i Roca, Josep	Carta de 1954-04-07 de Josep Coll i Roca des de Manresa
Coll i Roca, Josep	Carta de 1954-03-15 de Josep Coll i Roca des de Manresa
Coll, Maria	Telegrama de 1956-01-06 de Maria Coll a M. Teresa Mayor des de Barcelona
Collell, Albert	Carta de 1955-01-07 d'Albert Collell des de Barcelona
Colomer	Postal de 1950-12-12 de Colomer des de Nova York
Colomer	Postal de 1955-12-02 de Colomer des de Boston
Colomer Marqués, Claudi	Carta de 1951-01-27 de Claudi Colomer Marqués des de Barcelona
Colomer Marqués, Claudi	Carta de 1951-02-02 de Claudi Colomer Marqués des de Barcelona
Colomer Marqués, Claudi	Carta de 1954-02-25 de Claudi Colomer Marqués des de Barcelona
Colomer Munmany, A.	Carta de 1955-10-17 d'A. Colomer Munmany des de Vic
Colomer Munmany, A.	Carta de 1953-10-24 d'A. Colomer Munmany des de Vic
Comella	Telegrama de [1943-08] de Comella des de Barcelona
Comet Geli, Joan	Carta de 1952-07-28 de Joan Comet Geli des de Barcelona
Comissió Abat Oliva	Carta de 1946-06-15 de la Comissió Abat Oliva des de Barcelona
Comissió Abat Oliva	Carta de 1948-03 de Comissió Abat Oliva des de Barcelona
Comissió Abat Oliva	Carta de 1947-02 de Comissió Abat Oliva des de Barcelona

Comissió Abat Oliva	Carta de 1946-08-08 de la Comissió Abat Oliva des de Barcelona
Comissió Abat Oliva	Carta de 1947-03-12 de Comissió Abat Oliva des de Barcelona
Comissió Abat Oliva	Carta de 1948-03 de Comissió Abat Oliva des de Barcelona
Comissió Abat Oliva	Carta de 1947-06 de Comissió Abat Oliva des de Barcelona
Commeleran, Joan	Carta de 1950-05-13 de Joan Commeleran des de Barcelona
Commeleran, Joan	Carta de 1950-08-11 de Joan Commeleran des de Barcelona
Commeleran, Joan	Carta de 1954-07-10 de Joan Commeleran des de Barcelona
Commeleran, Joan	Carta de [s.d.] de Joan Commeleran des de Sant Andreu de la Barca
Commeleran, Joan	Carta de 1950-06-11 de Joan Commeleran des de Barcelona
Commeleran, Joan	Carta de 1953-12-03 de Joan Commeleran des de [Sant Andreu de la Barca]
Commeleran, Joan	Carta de 1946-07-10 de Joan Commeleran des de Barcelona
Commeleran, Joan	Carta de 1946-02-15 de Joan Commeleran des de Barcelona
Commeleran, Joan	Carta de 1949-05-24 de Joan Commeleran des de Barcelona
Commeleran, Joan	Carta de 1953-11-26 de Joan Commeleran des de [s.l.]
Commeleran, Joan	Carta de 1950-05-29 de Joan Commeleran des de Sant Andreu de la Barca
Commeleran, Joan	Carta de 1950-11-04 de Joan Commeleran des de Sant Andreu de la Barca
Commeleran, Joan	Carta de 1951-06-27 de Joan Commeleran des de Sant Andreu de la Barca
Commeleran, Joan	Carta de [s.d.] de Joan Commeleran des de [Montserrat]
Commeleran, Joan	Carta de [s.d.] de Joan Commeleran des de [Barcelona]
Commeleran, Joan	Carta de [s.d.] de Joan Commeleran des de [s.l.]
Commeleran, Joan	Carta de [s.d.] de Joan Commeleran des de [s.l.]
Commeleran, Joan	Carta de 1953 de Joan Commeleran des de [s.l.]
Commeleran, Joan	Telegrama de [s.d.] de Joan Commeleran des de Caldes de Montbui
Commeleran, Joan	Invitació de 1946 de Joan Commeleran des de Barcelona
Commeleran, Joan	Carta de 1943-08-05 de Joan Commeleran des de Caldetes
Commeleran, Joan	Targeta de 1943-08-07 de Joan Commeleran des de Caldetes
Commeleran, Joan	Carta de 1944-02-16 de Joan Commeleran des de Montserrat
Commeleran, Joan	Carta de 1945-08-27 de Joan Commeleran des de Barcelona
Commeleran, Joan	Carta de 1955-06-28 de Joan Commeleran des de [Barcelona]

Commeleran, Joan	Carta de 1943-07-10 de Joan Commeleran des de Barcelona
Commeleran, Joan	Carta de 1943-05-18 de Joan Commeleran des de Barcelona
Commeleran, Joan	Carta de 1947-10-17 de Joan Commeleran des de Barcelona
Commeleran, Joan	Carta de 1945-10-21 de Joan Commeleran des de Barcelona
Commeleran, Joan	Carta de 1943-05-26 de Joan Commeleran des de Barcelona
Commeleran, Joan	Carta de [s. d.] de Joan Commeleran des de [Barcelona]
Commeleran, Joan	Carta de [s.d.] de Joan Commeleran des de [s.l.]
Commeleran, Joan	Carta de [s.d.] de Joan Commeleran des de [s.l.]
Commeleran, Joan	Carta de [1947] de Joan Commeleran des de [Barcelona]
Commeleran, Joan	Carta de 1946-05-20 de Joan Commeleran des de Barcelona
Commeleran, Joan	Carta de 1949-02-19 de Joan Commeleran des de Barcelona
Commeleran, Joan	Carta de 1946-01-30 de Joan Commeleran des de Barcelona
Commeleran, Joan	Carta de 1947-03-20 de Joan Commeleran des de Barcelona
Commeleran, Joan	Carta de 1947-04-17 de Joan Commeleran des de Barcelona
Commeleran, Joan	Carta de 1947-07-30 de Joan Commeleran des de Barcelona
Commeleran, Joan	Carta de 1947-10-07 de Joan Commeleran des de Barcelona
Commeleran, Joan	Carta de 1947-05-07 de Joan Commeleran des de Barcelona
Commeleran, Joan	Carta de 1946-09-16 de Joan Commeleran des de Barcelona
Commeleran, Joan	Carta de 1947-11-08 de Joan Commeleran des de Barcelona
Commeleran, Joan	Carta de 1947-11-26 de Joan Commeleran des de Barcelona
Commeleran, Joan	Carta de [s.d.] de Joan Commeleran des de [s.l.]
Commeleran, Joan	Carta de 1947-12-13 de Joan Commeleran des de [s.l.]
Commeleran, Joan	Postal de 1952-08-25 de Joan Commeleran des de Santiago de Compostel·la
Commeleran, Joan	Postal de 1947-11-05 de Joan Commeleran des de Vic
Commeleran, Joan	Targeta de 1955-12 de Joan Commeleran des de [s.l.]
Commeleran, Joan	Carta de 1945-05-31 de Joan Commeleran des de Barcelona
Commeleran, Joan	Carta de 1945-05-04 de Joan Commeleran des de Barcelona
Commeleran, Joan	Carta de 1945-03-29 de Joan Commeleran des de Barcelona
Commeleran, Joan	Carta de 1945-04-30 de Joan Commeleran des de Barcelona

Commeleran, Joan	Carta de 1954-10-17 de Joan Commeleran des de Sant Andreu de la Barca
Compte Freixanet, Albert	Targeta de [1956] d'Albert Compte a M. Teresa Mayor des de [s.l.]
Compte, Albert	Carta de 1943-08-06 d'Albert Compte des de Barcelona
Confecciones Reunidas	Targeta de 1954-12 de Confecciones Reunidas S. A. des de Barcelona
Congrés Eucarístic Internacional (Barcelona)	Catàleg-programa del Congrés Eucarístic Internacional de Barcelona
Conill, Jacint	Carta de 1951-07-30 de Jacint Conill des de Queralbs
Conill, Jacint	Carta de 1950-12-07 de Jacint Conill des de Madrid
Conill, Jacint	Carta de 1954-10-11 de Jacint Conill des de Vic
Conill, Jacint	Carta de 1955-10-10 de Jacint Conill des de Vic
Conill, Jacint	Carta de 1946-02-28 de Jacint Conill des de Vic
Conill, Jacint	Carta de 1947-09-11 de Jacint Conill des de Roses
Conill, Jacint	Carta de 1944-11-28 de Jacint Conill des de Vic
Conill, Jacint	Targeta de 1947-02 de Jacint Conill des de Vic
Conill, Jacint	Carta de 1945-09-22 de Jacint Conill des de Vic
Conill, Jacint	Carta de 1945-12-05 de Jacint Conill des de Vic
Conill, Jacint	Carta de 1946-03-07 de Jacint Conill des de Vic
Conill, Jacint	Carta de 1947-10-20 de Jacint Conill des de Vic
Conill, Jacint	Carta de 1946-09-11 de Jacint Conill des de Vic
Conill, Jacint	Carta de 1946-10-25 de Jacint Conill des de Vic
Conill, Jacint	Carta de 1946-07-17 de Jacint Conill des de Tamariu
Conill, Jacint	Carta de 1946-01-16 de Jacint Conill des de Vic
Conill, Jacint	Carta de 1945-12-23 de Jacint Conill des de Vic
Conill, Jacint	Carta de 1945-10-12 de Jacint Conill des de Vic
Conill, Jacint	Carta de 1946-08-03 de Jacint Conill des de Vic
Conill, Jacint	Carta de 1946-01-25 de Jacint Conill des de Vic
Conill, Jacint	Carta de 1947-10-24 de Jacint Conill des de Vic
Conill, Jacint	Carta de 1946-10-02 de Jacint Conill des de Vic
Conill, Jacint	Carta de 1947-07-19 de Jacint Conill des de Blanes
Conill, Jacint	Carta de 1947-12-22 de Jacint Conill des de Vic

Conill, Jacint	Postal de 1947-04-29 de Jacint Conill des de Madrid
Conill, Jacint	Carta de 1945-10-02 de Jacint Conill des de Vic
Conill, Jacint	Carta de 1948-07-29 de Jacint Conill des de Vic
Conill, Jacint	Carta de 1948-10-26 de Jacint Conill des de Vic
Conill, Jacint	Carta de 1954-08-07 de Jacint Conill des de Queralbs
Conill, Jacint	Targeta de 1946-03 de Jacint Conill des de Figueres
Conill, Jacint	Targeta de 1950-01 de Jacint Conill des de Barcelona
Conill, Jacint	Targeta de 1953-12 de Jacint Conill des de [s.l.]
Conill, Jacint	Invitació de 1948-02 de Jacint Conill des de Barcelona
Conill, Jacint	Postal de [s.d.] de Jacint Conill des de Vic
Conill, Jacint	Carta de 1945-07-04 de Jacint Conill des de Vic
Conill, Jacint	Carta de 1945-07-11 de Jacint Conill des de Vic
Conill, Jacint	Carta de 1945-04-29 de Jacint Conill des de Vic
Conill, Jacint	Targeta de [s.d.] de Jacint Conill des de [s.l.]
Consell Nacional Català	Carta de 1954-04-23 de Consell Nacional Català des de Mèxic D. F.
Consolato Generale d'Italia	Carta de 1946-11-07 de Consolato Generale d'Italia des de Barcelona
Consolato Generale d'Italia	Carta de 1943-09-02 de Consolato Generale d'Italia des de Barcelona
Consorzio Intercomunale Servizi Automobilistici	[Abonament de transport públic]
Corbatas Puma	Targeta de 1954-12 de Corbatas Puma des de Barcelona
Corberó Trepas, F. Xavier	Carta de 1952-11-27 de F. Xavier Corberó Trepas des de Barcelona
Corberó Trepas, F. Xavier	Carta de 1952-11-18 de F. Xavier Corberó Trepas des de Barcelona
Corberó Trepas, F. Xavier	Carta de 1953-05-30 de F. Xavier Corberó Trepas des de Barcelona
Corberó Trepas, F. Xavier	Carta de 1952-05-15 de F. Xavier Corberó Trepas des de Barcelona
Corberó Trepas, F. Xavier	Carta de 1955-03-07 de F. Xavier Corberó Trepas des de Barcelona
Corberó Trepas, F. Xavier	Carta de [s.d.] de F. Xavier Corberó Trepas des de Madrid
Corberó Trepas, F. Xavier	Postal de [s.d.] de F. Xavier Corberó Trepas des de [s.l.]
Corberó Trepas, F. Xavier	Carta de 1955-05-13 de F. Xavier Corberó Trepas des de Nova York
Corberó Trepas, F. Xavier	Carta de 1947-11-09 de F. Xavier Corberó Trepas des de Barcelona
Corberó Trepas, F. Xavier	Carta de 1953-01-01 de F. Xavier Corberó Trepas des de Barcelona

Corberó Trepas, F. Xavier	Targeta de 1956-02-24 de F. Xavier Corberó Trepas a M. Teresa Mayor des de Barcelona
Cornet	Telegrama de 1956-01-07 de Cornet a M. Teresa Mayor des de Sant Llorenç de Morunys
Cornet Arboix, Lluís	Carta de 1950-02-09 de Lluís Cornet Arboix des de Vic
Cornet Arboix, Lluís	Carta de 1953-12-24 de Lluís Cornet Arboix des de Vic
Cornet Duran, Lluís	Carta de 1948-04-19 de Lluís Cornet Duran des de Barcelona
Cornet, Lluís	Postal de 1955-04-08 de Lluís Cornet des de Sant Llorenç de Morunys
Corominas de Comella, Asunción	Targeta de 1956-01 d'Asunción Corominas de Comella a M. Teresa Mayor des de [s.l.]
Cortés Grau, Pere	Postal de 1951-06-26 de Pere Cortés Grau des de Barcelona
Cortés Vidal	Carta de 1956-01-11 de Cortés Vidal a M. Teresa Mayor des de Barcelona
Cortés Vidal, J.	Carta de 1943-08-07 de J. Cortés Vidal des de Barcelona
Cortés Vidal, J.	Carta de 1953-06-06 de J. Cortés Vidal des de Barcelona
Cortés Vidal, J.	Carta de 1949-11-14 de J. Cortés Vidal des de Barcelona
Cortés, Francesc	Carta de 1945-01-02 de Francesc Cortés des de Barcelona
Cortés, J. M.	Carta de 1952-07-29 de J. M. Cortés des d'Azanuy
Cortés, Joan	Targeta de 1946-12-25 de Joan Cortés des de [s.l.]
Costa Bosch, Jacint	Targeta de 1946-12-25 de Jacint Costa Bosch des de Vic
Costa Simón, Juan	Carta de 1945-03-26 de Juan Costa Simón des de Barcelona
Costa Velasco	Telegrama de 1956-01-07 de Costa Velasco a M. Teresa Mayor des de Vic
Costa, Antonio	Carta de 1951-05-28 d'Antonio Costa des de Barcelona
Creaciones Dany	Targeta de 1954-12 de Creaciones Dany des de Barcelona
Crehuet, Pompeu	Carta de 1946-02-15 de Pompeu Crehuet des de l'Escala
Cruylles, Santiago	Telegrama de 1956-01-07 de Santiago Cruylles a M. Teresa Mayor des de Barcelona
Cruzet i Sanfeliu, Josep M.	Carta de 1950-09-07 de Josep M. Cruzet i Sanfeliu des de Barcelona
Cruzet i Sanfeliu, Josep M.	Carta de 1951-04-24 de Josep M. Cruzet i Sanfeliu des de Barcelona
Cruzet i Sanfeliu, Josep M.	Carta de 1951-10-13 de Josep M. Cruzet i Sanfeliu des de Barcelona
Cruzet i Sanfeliu, Josep M.	Carta de 1951-07-05 de Josep M. Cruzet i Sanfeliu des de Barcelona
Cruzet i Sanfeliu, Josep M.	Targeta de 1956-01-09 de Josep M. Cruzet i Sanfeliu a M. Teresa Mayor des de Barcelona
Cruzet i Sanfeliu, Josep M.	Carta de 1952-12-11 de Josep M. Cruzet i Sanfeliu des de Barcelona
Cruzet i Sanfeliu, Josep M.	Carta de 1955-11-14 de Josep M. Cruzet i Sanfeliu des de Barcelona

Cruzet i Sanfeliu, Josep M.	Carta de 1952-02-14 de Josep M. Cruzet i Sanfeliu des de Barcelona
Cruzet i Sanfeliu, Josep M.	Carta de 1954-02-03 de Josep M. Cruzet i Sanfeliu des de Barcelona
Cruzet i Sanfeliu, Josep M.	Carta de 1941-03-06 de Josep M. Cruzet i Sanfeliu des de Barcelona
Cruzet i Sanfeliu, Josep M.	Carta de 1956-04-09 de Josep M. Cruzet i Sanfeliu a M. Teresa Mayor des de Barcelona
Cruzet i Sanfeliu, Josep M.	Carta de 1947-03-15 de Josep M. Cruzet i Sanfeliu des de Barcelona
Cruzet i Sanfeliu, Josep M.	Carta de 1952-04-25 de Josep M. Cruzet i Sanfeliu des de Barcelona
Cuesta, A.	Carta de 1946-11-19 d'A. Cuesta des de Girona
Cuesta, A.	Carta de 1947-01-30 d'A. Cuesta des de Girona
Cuffí, J.	Carta de [s.d.] de J. Cuffí des de [Figueres]
Cuffí, J.	Carta de [19??-09-03] de J. Cuffí des de Figueres
Cunill Puig, Ramon	Carta de 1951-09-29 de Ramon Cunill Puig des de Barcelona
Cunill Puig, Ramon	Carta de [1951] de Ramon Cunill Puig des de Barcelona
Cunill Puig, Ramon	Carta de 1946-03-15 de Ramon Cunill Puig des de Barcelona
Cura, Lluís	Postal de 1955 de Lluís Cura des de [Vic]
Cura, Lluís	Postal de 1954-12-29 de Lluís Cura des de Vic
Cusí (Vídua de)	Telegrama de [08-1943] de Vídua de Cusí des de Ger de Marzà
Cusí, J.	Carta de 1956-01-09 de J. Cusí a M. Teresa Mayor des d'El Masnou
Cusí, J.	Carta de 1946-04-11 de J. Cusí des del Masnou
Cusí, J.	Carta de 1946-05-20 de J. Cusí des del Masnou
Cusí, J.	Carta de 1952-04-04 de J. Cusí des del Masnou
Cusí, J.	Carta de 1946-12-17 de J. Cusí des del Masnou
Cusí, J.	Carta de 1951-10-09 de J. Cusí des del Masnou
Cusí, J.	Carta de 1956-02-06 de J. Cusí a M. Teresa Mayor des d'El Masnou
Díaz de Budallés, Juan	Targeta de 1943-08-05 de Juan Díaz de Budallés des de Ripoll
Díaz, Claudi	Carta de 1956-01-09 de Claudio Díaz a M. Teresa Mayor des de Barcelona
Díaz, Claudio	Postal de 1951-07-06 de Claudio Díaz des de [s.l.]
Díaz, Claudio	Carta de 1954-09-17 de Claudio Díaz des de Figueres
Díaz, Claudio	Carta de 1951-07-24 de Claudio Díaz des de Montgó
Díaz, Claudio	Carta de 1954-08-22 de Claudio Díaz des de Figueres

Díaz, Claudio	Targeta de [s.d.] de Claudio Díaz des de [s.l.]
D., M.	Postal de 1939-10-17 de M. D. des de [s.l.]
Dalí Cusí, Salvador	Carta de 1946-12-31 de Salvador Dalí Cusí des de Cadaqués
Dalí, Anna Maria	Postal de [s.d.] d'Anna Maria Dalí des de Cadaqués
Dalí, Anna Maria	Carta de [s.d.] d'Anna Maria Dalí des de Cadaqués
Dalí, Anna Maria	Carta de 1953-10-19 d'Anna Maria Dalí des de Cadaqués
Dalí, Anna Maria	Carta de 1951-11-14 d'Anna Maria Dalí des de Cadaqués
Dalí, Anna Maria	Carta de 1951-10-11 d'Anna Maria Dalí des de Cadaqués
Dalí, Anna Maria	Carta de 1951-10-10 d'Anna Maria Dalí des de Cadaqués
Dalí, Anna Maria	Carta de 1951-06-22 d'Anna Maria Dalí des de Cadaqués
Dalí, Anna Maria	Targeta de [s.d.] d'Anna Maria Dalí des de Cadaqués
Dalí, Anna Maria	Carta de 1951-05-26 d'Anna Maria Dalí des de Cadaqués
Dalí, Anna Maria	Carta de 1951-05-25 d'Anna Maria Dalí des de Cadaqués
Dalí, Anna Maria	Carta de 1951-03-13 d'Anna Maria Dalí des de Cadaqués
Dalí, Anna Maria	Carta de 1951-02-21 d'Anna Maria Dalí des de Cadaqués
Dalí, Anna Maria	Carta de 1951-02-21 d'Anna Maria Dalí des de Cadaqués
Dalí, Anna Maria	Carta de 1950-12-09 d'Anna Maria Dalí des de Cadaqués
Dalí, Anna Maria	Carta de 1951-11-26 d'Anna Maria Dalí des de Cadaqués
Dalí, Anna Maria	Carta de 1950-11-08 d'Anna Maria Dalí des de Cadaqués
Dalí, Anna Maria	Carta de 1949-06-11 d'Anna Maria Dalí des de Cadaqués
Dalí, Anna Maria	Carta de 1949-11-12 d'Anna Maria Dalí des de Cadaqués
Dalí, Anna Maria	Carta de 1949-03-19 d'Anna Maria Dalí des de Cadaqués
Dalí, Anna Maria	Carta de 1950-06-08 d'Anna Maria Dalí des de Cadaqués
Dalí, Anna Maria	Carta de 1949-03-18 d'Anna Maria Dalí des de Cadaqués
Dalí, Anna Maria	Carta de 1950-09-21 d'Anna Maria Dalí des de Cadaqués
Dalí, Anna Maria	Carta de 1947-03-27 d'Anna Maria Dalí des de Cadaqués
Dalí, Anna Maria	Carta de 1949-03-11 d'Anna Maria Dalí des de Cadaqués
Dalí, Anna Maria	Postal de 1949-12-23 d'Anna Maria Dalí des de Cadaqués
Dalí, Anna Maria	Carta de 1949-02-14 d'Anna Maria Dalí des de Cadaqués

Dalí, Anna Maria	Carta de 1949-04 d'Anna Maria Dalí des de Cadaqués
Dalí, Anna Maria	Carta de 1949-12-02 d'Anna Maria Dalí des de Cadaqués
Dalí, Anna Maria	Carta de 1949-06-19 d'Anna Maria Dalí des de Cadaqués
Dalí, Anna Maria	Carta de 1950-09-29 d'Anna Maria Dalí des de Cadaqués
Dalí, Anna Maria	Telegrama de 1956-01-07 d'Anna Maria Dalí a M. Teresa Mayor des de Cadaqués
Dalí, Anna Maria	Postal de [s.d.] d'Anna Maria Dalí des de Cadaqués
Dalí, Salvador	Memoràndum de 1950-01 de Salvador Dalí des de Nova York
Dalí, Salvador	Carta de 1950-01 de Salvador Dalí des de Nova York
Dalfó Auter, Juan M.	Carta de 1952-08-06 de Juan M. Dalfó Auter des de Figueres
Dalfó Hors, Xavier	Targeta de 1954-12 de Xavier Dalfó Hors des de Figueres
Dalmases Piquet, Daniel	Carta de 1948-11-09 de Daniel Dalmases Piquet des de Barcelona
Dalmau, D.	Carta de 1954-01-02 de D. Dalmau des de Barcelona
Darder i Pericàs, Bartomeu	Carta de 1942-05-03 de Bartomeu Darder i Pericàs des de Tarragona
Delgado Piñar, Francisco	Carta de 1953-10-05 de Francisco Delgado Piñar des de Barcelona
Dencàs	Targeta de 1952-06-17 de Dencàs des de Barcelona
Descayre, Enric	Carta de 1943-05-30 d'Enric Descayre des de Sant Feliu de Guíxols
Descayre, Enric	Carta de 1952-10-01 d'Enric Descayre des de Girona
Descayre, Enric	Carta de 1955-12-03 d'Enric Descayre des de Sant Feliu de Guíxols
Descayre, Enric	Carta de 1955-12-24 d'Enric Descayre des de Sant Feliu de Guíxols
Descayre, Enric	Carta de 1940-01-07 d'Enric Descayre des de Sant Feliu de Guíxols
Descayre, Enric	Carta de 1943-08-05 d'Enric Descayre des de Sant Feliu de Guíxols
Desconegut	Carta de 1951-03-11 de Desconegut des de [Girona]
Desconegut	Carta de [1948] de Desconegut des de [s.l.]
Desconegut	Carta de 1951-04-06 de [Desconegut] a J. M. de Falgàs des de Barcelona
Desconegut	Carta de 1948-11-08 de Desconegut des de Santa Coloma de Queralt
Desconegut	Manifest de 1950 de Desconegut des de [s.l.]
Desconegut	Carta de 1951-06-04 de [Desconegut] des de Barcelona
Desconegut	Carta de 1940-04-04 de Desconegut des de Montreux
Desconegut	Carta de 1949-05-31 de Desconegut des de [Girona]

Desconegut	Carta de 1948-08-31 de Desconegut des de Barcelona
Desconegut	Carta de 1950-03-06 de Desconegut des de Barcelona
Desconegut	Carta de 1948-12-27 de Desconegut des de Sabadell
Desconegut	Carta de [s.d.] de Desconegut des de [s.l.]
Desconegut	Carta de 1948-09-20 de Desconegut des de [s.l.]
Desconegut	Carta de 1950-10-24 de Desconegut des de [s.l.]
Desconegut	Carta de 1948-12-20 de Desconegut des de [s.l.]
Desconegut	Carta de 1948-12-31 de Desconegut des de [s.l.]
Desconegut	Carta de 1948-10-15 de Desconegut des de [Barcelona]
Desconegut	Carta de 1949-01-21 de Desconegut des de Barcelona
Desconegut	Carta de [s.d.] de Desconegut des de [s.l.]
Desconegut	Carta de [s.d.] de Desconegut des de [s.l.]
Desconegut	Carta de 1949-07-28 de Desconegut des de Madrid
Desconegut	Carta de [s.d.] de Desconegut des de [s.l.]
Desconegut	Carta de 1951-03-11 de Desconegut des de Barcelona
Desconegut	Carta de 1951-01 de Desconegut des de Barcelona
Desconegut	Carta de 1945-05-13 de Desconegut des de Blanes
Desconegut	Carta de 1946-12-07 de Desconegut des de Barcelona
Desconegut	Carta de [s.d.] de Desconegut des de [s.l.]
Desconegut	Carta de 1955-03-28 de Desconegut des de Barcelona
Desconegut	Carta de 1949-10-16 de Desconegut des de Barcelona
Desconegut	Carta de 1949-05-18 de Desconegut des de Barcelona
Desconegut	Carta de 1955-06-06 de Desconegut des de Barcelona
Desconegut	Carta de 1952-04-26 de Desconegut des de Barcelona
Desconegut	Carta de 1952-01-30 de Desconegut des de [Girona]
Desconegut	Carta de 1950-03-19 de Desconegut des de Barcelona
Desconegut	Carta de 1946-12-12 de Desconegut des de Barcelona
Desconegut	Carta de 1946-09-29 de Desconegut des de Barcelona
Desconegut	Carta de 1943-05-20 de Desconegut des de [s. l.]

Desconegut	Carta de 1950-12-27 de Desconegut des de Barcelona
Desconegut	Carta de 1944-12-19 de Desconegut des de Barcelona
Desconegut	Carta de [s.d.] de Desconegut des de [s.l.]
Desconegut	Carta de 1954-08 de Desconegut des de Vic
Desconegut	Targeta de 1954-12 de Desconegut des de [s.l.]
Desconegut	Carta de 1952-11-24 de Desconegut des de Barcelona
Desconegut	Carta de 1943-04-20 de Desconegut des de Barcelona
Desconegut	Carta de 1940-07-24 de Desconegut des de Barcelona
Desconegut	Carta de 1952-02-07 de Desconegut des de Girona
Desconegut	Carta de 1954-02-16 de Desconegut des de Llançà
Desconegut	Carta de 1942-08-12 de Desconegut des de Barcelona
Desconegut	Carta de 1947-04-02 de Desconegut des de Barcelona
Desconegut	Carta de 1951-09-23 de Desconegut des de Vic
Desconegut	Carta de 1952-02-18 de Desconegut des de Vic
Desconegut	Carta de 1945-08-21 de Desconegut des de Calella
Desconegut	Carta de 1952-12-27 de Desconegut des de Sant Feliu de Guíxols
Desconegut	Postal de 1956-01-06 de Desconegut a M. Teresa Mayor des de València
Desconegut	Targeta de 1955-01-01 de Desconegut des de Vic
Desconegut	Targeta de 1951-02 de Desconegut des de Barcelona
Desconegut	Targeta de 1949-12 de Desconegut des de [s.l.]
Desconegut	Carta de 1949-03-16 de Desconegut des de [s.l.]
Desconegut	Targeta de 1945 de Desconegut des de [s.l.]
Desconegut	Postal de 1953-09-25 de Desconegut des de Munic
Desconegut	Carta de 1952-01-21 de Desconegut a Josep M. Pujadas des de Girona
Desconegut	Carta de [s.d.] de Desconegut des de [s.l.]
Desconegut	Postal de [s.d.] de Desconegut des de Cabañas
Desconegut	Targeta de 1952-12 de Desconegut des de Barcelona
Desconegut	Targeta de [s.d.] de Desconegut des de [s.l.]
Destino (Revista)	Factura de 1951-12-12 de Destino des de Barcelona

Destino (Revista)	Factura de [s.d.] de Destino des de [Barcelona]
Destino (Revista)	Targeta de [s.d.] de Destino (Revista) des de Barcelona
Destino (Revista)	Targeta de [s.d.] de Destino (Revista) des de Barcelona
Destino (Revista)	Albarà de 1954-12-12 de Destino (Revista) des de Barcelona
Destino (Revista)	Carta de 1955-08-12 de Destino (Revista) des de Barcelona
Destino (Revista)	Carta de 1955-07-11 de Destino (Revista) des de Barcelona
Deulofeu, Alexandre	Postal de 1955-04-23 d'Alexandre Deulofeu des de Frankfurt
Deulofeu, Alexandre	Postal de 1955-04-18 d'Alexandre Deulofeu des de Kalsruhe
Dilmé, Esteban	Telegrama de 1943 d'Esteban Dilmé des de Barcelona
Dirección General de Prensa	Carta de 1952-06-06 de Dirección General de Prensa des de Barcelona
Dolç, Miquel,	Carta de 1952-01-24 de Miquel Dolç des d'Osca
Domènec, Maria de	Carta de 1945-06-21 de Maria de Domènec des de Barcelona
Domingo Purroy, Dalmau; Guell Cortina, Santiago	Carta de 1953-06-02 de Dalmau Domingo Purroy i Santiago Güell Cortina des de Barcelona
Domingo, José	Targeta de 1954-12 de José Domingo des de Barcelona
Dorca, Josep	Carta de 1943-09-10 de Josep Dorca des de Girona
Dorca, Josep	Carta de 1943-03-19 de Josep Dorca des de Girona
Dorca, Josep	Carta de 1943 de Josep Dorca des de Girona
Dorca, Josep	Carta de 1943-01-21 de Josep Dorca des de Girona
Druida-Vadart, J.	Carta de 1946-06-25 de J. Druida-Vadart des de Blanes
Dufour, Marion	Postal de 1941-09-24 de Marion Dufour des de Montreux
Dufour, Marion	Postal de 1939-11-06 de Marion Dufour des de Montreux
Dufour, Marion	Postal de 1939-12-19 de Marion Dufour des de Montreux
Dufour, Marion	Postal de 1939-11-05 de Marion Dufour des de Montreux
Dufour, Marion	Postal de 1940-08-01 de Marion Dufour des de Montreux
Durán Camps, Luis	Targeta de 1956-01 de Luis Durán Camps a M. Teresa Mayor des de [s.l.]
Durán Noguer, Juan	Targeta de [s.d.] de Juan Durán Noguer des de Vic
Duran Reynals, R.	Carta de [s.d.] de R. Duran Reynals des de Barcelona
Duran i Ventosa, Lluís	Carta de 1951-12-04 de Lluís Duran i Ventosa des de Barcelona

Duran i Ventosa, Lluís	Carta de 1950-01-23 de Lluís Duran i Ventosa des de Barcelona
Duran i Ventosa, Lluís	Carta de 1953-04-14 de Lluís Duran i Ventosa des de Barcelona
Duran i Ventosa, Lluís	Telegrama de 1943 de Lluís Duran i Ventosa des de Barcelona
Duran i Ventosa, Lluís	Telegrama de 1956-01-07 de [Lluís Duran i Ventosa] a M. Teresa Mayor des de Vic
Duran i Ventosa, Lluís,	Carta de 1950-01-16 de Lluís Duran i Ventosa des de Barcelona
Echenique, Javier M.	Carta de 1940-[09]-23 de Javier M. Echenique des de Madrid
Echenique, Javier M.	Carta de 1947-09-22 de Javier M. Echenique des de Madrid
Echeverría, Lamberto de	Carta de 1953-12-23 de Lamberto de Echeverría des de Salamanca
Edicions Aymà	Carta de 1944-12-11 d'Edicions Aymà des de Barcelona
Edicions Aymà	Carta de 1953-12-10 d'Edicions Aymà des de Barcelona
Edicions Aymà	Carta de 1955-07-01 d'Edicions Aymà des de Barcelona
Editorial Barna	Carta de 1946-04-30 d'Editorial Barna des de Barcelona
Editorial Estel	Felicitació de 1947 d'Editorial Estel des de Barcelona
Editorial Mateu	Carta de 1949-03-15 d'Editorial Mateu des de Barcelona
Editorial Noguer	Telegrama de [1951] d'Editorial Noguer des de Barcelona
Editorial Noguer	Carta de 1950-12-22 d'Editorial Noguer des de Barcelona
Editorial Noguer	Carta de 1951-01-19 d'Editorial Noguer des de Barcelona
Editorial Políglota	Butlleta de 1950-08-05 d'Editorial Políglota des de Barcelona
Editorial Seix Barral	Carta de 1952-05-08 d'Editorial Seix Barral des de Barcelona
Editorial Surco	Carta de [s.d.] d'Editorial Surco des de Barcelona
Editorial Surco	Carta de [s.d.] d'Editorial Surco des de Barcelona
Egidio, Feliu	Carta de 1943-08-06 de Feliu Egidio des de Vilajuïga
Elias, Francesc	Carta de 1947-09-17 de Francesc Elias des d'Esplugues
Elias, Francesc	Carta de 1947-12-21 de Francesc Elias des d'Esplugues
Elias, Francesc	Carta de 1947-12-16 de Francesc Elias des d'Esplugues
Elias, Francesc	Carta de 1947-11-24 de Francesc Elias des d'Esplugues
Elias, Francesc	Carta de 1947-10-08 de Francesc Elias des d'Esplugues
Elias, Francesc	Carta de 1948-06-07 de Francesc Elias des d'Esplugues
Elias, Francesc	Carta de 1947-09-09 de Francesc Elias des d'Esplugues

Elias, Francesc	Targeta de [s.d.] de Francesc Elias des de [s.l.]
Elias, Jordi	Carta de 1953-10-31 de Jordi Elias des de Barcelona
Elmo, Luis	Carta de [s.d.] de Luis Elmo des de [s.l.]
Emolins, M.	Carta de 1945-06-18 de M. Emolins des de [s.l.]
Enciclopedia Biográfica Española	Carta de 1954-06-11 d'Enciclopedia Biográfica Española des de Barcelona
Enciclopedia Biográfica Española	Carta de 1952-03-25 d'Enciclopedia Biográfica Española des de Barcelona
Escarré, Aureli M.	Carta de 1952-10-22 d'Aureli M. Escarré, des de Montserrat
Escarré, Aureli M.	Carta de 1946-05-26 d'Aureli M. Escarré, des de Montserrat
Escarré, Aureli M.	Carta de 1944-12-02 d'Aureli M. Escarré, des de Montserrat
Escarré, Aureli M.	Carta de 1943-08-06 d'Aureli M. Escarré, des de Montserrat
Esclasans, Agustí	Carta de 1953 d'Agustí Esclasans des de [Barcelona]
Escohotado, Román	Carta de 1942-07-03 de Román Escohotado des de [s.l.]
Escolà, Delfí	Carta de 1951-05-18 de Delfí Escolà des de Barcelona
Escolà, Delfí	Felicitació de 1951-12 de Delfí Escolà des de Barcelona
Escolà, Delfí	Carta de 1948-08-14 de Delfí Escolà des de Barcelona
Escolà, Delfí	Carta de 1948-03-12 de Delfí Escolà des de Barcelona
Escolà, Delfí	Carta de 1955-08-06 de Delfí Escolà des de Barcelona
Escolà, Delfí	Carta de 1954-03-17 de Delfí Escolà des de Barcelona
Escolà, Delfí	Postal de 1953-10-26 de Delfí Escolà des de Roma
Escolà, José	Carta de 1953-05-28 de José Escolà des de Caracas [Salconduit espanyol de fronteres]
Espanya. Dirección General de Seguridad	Carta de 1951-11-27 del Ministerio de Asuntos Exteriores des de Madrid
Espanya. Ministerio de Asuntos Exteriores	Carta de 1951-11-27 del Ministerio de Asuntos Exteriores des de Madrid
Espanya. Ministre d'Assumptes Exteriors (1951)	Carta de 1951-11-27 del Ministre d'Assumptes Exteriors des de Madrid
Espasa Calpe	Carta de 1946-10-25 d'Espasa Calpe des de Madrid
Espelta, José	Carta de 1950-10-28 de José Espelta des de Barcelona
Esperança	Postal de 1939-12-27 d'Esperança des de Montreux
Espina, Wifredo	Carta de 1952-10-20 de Wifredo Espina des de Barcelona
Espina, Wifredo	Targeta de [1953] de Wifredo Espina des de Vic
Espina, Wifredo	Carta de 1951-12-21 de Wifredo Espina des de Vic

Espina, Wifredo	Carta de 1951-10-09 de Wifredo Espina des de Barcelona
Espina, Wifredo	Targeta de 1955-12-19 de Wifredo Espina des de Madrid
Espona, Jaime	Carta de 1955-12-24 de Jaime Espona des de Barcelona
Espona, Jaime	Carta de 1955-09-17 de Jaime Espona des de Barcelona
Espona, Santiago	Carta de 1955-09-09 de Santiago Espona des de Sant Joan de les Abadesses
Espona, Santiago	Carta de 1954-09-22 de Santiago Espona des de Barcelona
Espona, Santiago	Carta de 1954-10-21 de Santiago Espona des de Barcelona
Esquerra, Enric	Carta de 1948-12-27 d'Enric Esquerra des de Mataró
Estampados A. Sopena	Targeta de 1954-12 d'Estampados A. Sopena des de Barcelona
Esteban Vilaró, José	Carta de [s.d.] de José Esteban Vilaró des de Barcelona
Estelrich, Joan	Carta de 1950-03-25 de Joan Estelrich des de Barcelona
Estelrich, Joan	Carta de 1947-09-11 de Joan Estelrich des de Barcelona
Estelrich, Joan	Carta de 1946-10-15 de Joan Estelrich des de Barcelona
Esteva de Moner, José M.	Carta de 1951-11-13 de José M. Esteva de Moner des de Tremp
Esteve	Carta de [1943] d'Esteve des de [s.l.]
Esteve i Sala, José	Carta de 1951-12-31 de José Esteve i Sala des de Barcelona
Esteve, José	Targeta de 1946-12-31 de José Esteve des de Castelló d'Empúries
Estop, Quírico	Carta de 1954-03-13 de Quírico Estop des de Barcelona
Estop, Quirze	Carta de 1954-06-21 de Quirze Estop des de Barcelona
Estrems, Joaquim	Carta de 1947-08-01 de Joaquim Estrems des de Barcelona
Exclusivas Malgar S. L.	Targeta de 1954-12 d'Exclusivas Malgar S. L. des de Barcelona
Fàbrega i Grau, Àngel,	Carta de 1954-11-30 d'Àngel Fàbrega i Grau des de Barcelona
Fàbrega, Lluís	Carta de 1954-08-03 de Lluís Fàbrega des de Figueres
Fàbregas, Juan	Carta de 1948-09-04 de Juan Fàbregas des de Barcelona
Fabrés Amorós, J.	Carta de 1955-11-14 de J. Fabrés Amorós des de Barcelona
Fabrega, Emili	Targeta de [s.d.] d'Emili Fàbrega des de Figueres
Fages Neyra de Gorgot, Maria	Targeta de 1956-01 de Maria Fages Neyra de Gorgot a M. Teresa Mayor des de [s.l.]
Fages de Climent, Carles	Targeta de felicitació de [s.d.] de Carles Fages de Climent des de [s.l.]
Fages de Climent, Carles	Telegrama de 08-1943 de Carles Fages de Climent des de Roses

Fages de Climent, Carles	Carta de [s.d.] de Carles Fages de Climent des de Barcelona
Fages de Climent, Carles	Telegrama de 1956-01-05 de Carles Fages de Climent a M. Teresa Mayor des de Barcelona
Falgàs i de Ciurana, Josep M.	Targeta de 1956-01 de Josep M. Falgàs i de Ciurana a M. Teresa Mayor des de Barcelona
Fargas, A.	Carta de 1948-12-30 d'A. Fargas des de Barcelona
Fargas, Montserrat	Targeta de 1946-05 de Montserrat Fargas des de Barcelona
Farré i Castells, Antoni	Carta de 1951-09-26 d'Antoni Farré i Castells des de Barcelona
Fernández, Álvaro	Carta de 1943-08-14 d'Álvaro Fernández des de Barcelona
Ferran	Postal de [s.d.] de Ferran des de [s.l.]
Ferrando, Joan	Carta de 1952 de Joan Ferrando des de Barcelona
Ferrando, Joan	Telegrama de 1952 de Joan Ferrando des de Barcelona
Ferrando, Joan	Carta de 1951-11-07 de Joan Ferrando des de Barcelona
Ferrant, Alejandro	Carta de 1946-07-27 d'Alejandro Ferrant al Bisbe de Girona des de Madrid
Ferrer Dalmau, Miguel	Carta de 1949-01-09 de Miguel Ferrer Dalmau des de Barcelona
Ferrer Gil, Isidre	Targeta de 1954-12 d'Isidre Ferrer Gil des de Barcelona
Ferrer Navarro, Manuel	Carta de [s.d.] de Manuel Ferrer Navarro des de València
Ferrer, Jordi	Carta de 1949-06-11 de Jordi Ferrer des d'Arenys de Mar
Ferrer, Luis	Carta de [s.d.] de Luis Ferrer des de Barcelona
Ferrer, Luis	Carta de 1946-01-22 de Luis Ferrer des de Barcelona
Figuerola Ferrer, Francisco	Carta de 1952-05-30 de Francisco Figuerola Ferrer des de Barcelona
Fina Coll, Concepció	Targeta de [s.d.] de Concepció Fina Coll des de [s.l.]
Fina, Javier	Telegrama de 1956-01-06 de Javier Fina a M. Teresa Mayor des de Barcelona
Flors García, Juan	Targeta de [s.d.] de Juan Flors García des de [s.l.]
Foix, J. V.	Targeta de 1954-12 de J. V. Foix des de [s.l.]
Foix, J. V.	Carta de 1950-07-29 de J. V. Foix des d'El Port de la Selva
Foix, J. V.	Targeta de 1950-12 de J. V. Foix des de [s.l.]
Foix, J. V.	Targeta de 1949-12 de J. V. Foix des de [s.l.]
Foix, J. V.	Targeta de 1955 de J. V. Foix des de [s.l.]
Fonoll, Isidor M.	Postal de 1943-04-08 d'Isidor M. Fonoll des de [s.l.]
Fonolleda Aspert, Jaime	Carta de 1951-04-24 de Jaime Fonolleda Aspert de Madrid

Font Espina, J.	Carta de 1951-12-24 de J. Font Espina des de Vic
Font Zaragoza, Ignacio-E.	Carta de 1948-03-07 d'Ignacio-E. Font Zaragoza des de Barcelona
Font, Lamberto	Carta de 1952-09-09 de Lamberto Font des de Girona
Font, Lamberto	Carta de 1952-12-16 de Lamberto Font des de Girona
Font, Marian	Carta de 1943-08-13 de Marian Font des de Ripoll
Fontarnau, Paquita	Carta de 1943-08-05 de Paquita Fontarnau des de Barcelona
Fontarnau, Paquita	Carta de 1948-10-06 de Paquita Fontarnau des de Barcelona
Fontarnau, Paquita	Carta de 1946-01-03 de Paquita Fontarnau des de Barcelona
Fontarnau, Paquita	Carta de 1945-12-20 de Paquita Fontarnau des de Barcelona
Fontcuberta Roger, Ramon de	Targeta de 1956-01 de Ramon de Fontcuberta Roger a M. Teresa Mayor des de [s.l.]
Fontelles Mayoral, Enrique	Targeta de [s.d.] d'Enrique Fontelles Mayoral des de [s.l.]
Fort, Ramon	Carta de 1951-02-19 de Ramon Fort des de Sant Genís de Vilassar
Fotografia Bach	Rebut de 1945-09-15 de Fotografia Bach des de Vic
Freixa, Domingo	Carta de 1951-10-27 de Domingo Freixa des de Reus
Freixes Paquin, J.	Carta de 1955-07-08 de J. Freixes Paquin des de Barcelona
Frochtman, Alberto	Carta de 1950-10-25 d'Alberto Frouchtman des de Barcelona
Güell Cortina, Santiago	Carta de 1952-10-16 de Santiago Güell Cortina des de Barcelona
G. Ill, M. Asunción	Carta de 1952-04-21 de M. Asunción Ill des de Barcelona
Gabarró, Adolfo	Carta de 1948-09-13 d'Adolfo Gabarró des de Barcelona
Galí, A.	Carta de 1952-07-29 d'A. Galí des de Barcelona
Galí, Bartomeu	Carta de 1943-10-10 de Bartomeu Galí des de Barcelona
Galerias Costa	Carta de 1946-07-16 de Galerias Costa des de Barcelona
Galerias Costa	Carta de 1946-08-23 de Galerias Costa des de Barcelona
Galerias Costa	Targeta de 1946-06-14 de Galerias Costa a Joan Commeleran des de Barcelona
Galerias Costa	Targeta de 1946-07-08 de Galerias Costa des de Barcelona
Galimany Pont, Josep	Carta de 1951-12-20 de Josep Galimany Pont des de Barcelona
Galinsoga, Luis de	Telegrama de 1944-10-29 de Luis de Galinsoga des de Barcelona
Galinsoga, Luis de	Targeta de [s.d.] de Luis de Galinsoga des de Barcelona
Galinsoga, Luis de	Targeta de [s.d.] de Luis de Galinsoga des de Barcelona

Galinsoga, Luis de	Carta de 1943-04-10 de Luis de Galinsoga des de Barcelona
Galinsoga, Luis de	Telegrama de 1943-11-23 de Luis de Galinsoga des de Barcelona
Garcés, Tomàs	Targeta de 1950-07-27 de Tomàs Garcés des de Barcelona
Garcés, Tomàs	Carta de 1950-06-05 de Tomàs Garcés des de Barcelona
García de la Riva, Luciano	Targeta de 1947-09-13 de Luciano García de la Riva des de València
García, Edmundo	Carta de 1954-05-28 d'Edmundo García des de Barcelona
Garcia G. del Ríó, Celestino	Targeta de 1954-12 de Celestino Garcia G. del Ríó des de [s.l.]
Garriga i Boixader, Ramon	Carta de 1954-12-29 de Ramon Garriga i Boixader des de Samalús
Garriga i Boixader, Ramon	Carta de 1954-10-25 de Ramon Garriga i Boixader des de Samalús
Garriga i Boixader, Ramon	Carta de 1954-12-31 de Ramon Garriga i Boixader des de Samalús
Garriga i Boixader, Ramon	Carta de 1954-11-22 de Ramon Garriga i Boixader des de Samalús
Garriga i Boixader, Ramon	Felicitació de 1955 de Ramon Garriga i Boixader des de Samalús
Garriga i Boixader, Ramon	Targeta de 1954-12 de Ramon Garriga i Boixader des de Samalús
Garriga i Boixader, Ramon	Targeta de 1954-12 de Ramon Garriga i Boixader des de Samalús
Garriga, R.	Carta de 1954-10-09 de R. Garriga a Jacint Conill des de [s.l.]
Garriga, Ramon	Carta de 1937-07-22 de Ramon Garriga des de Salamanca
Gasch, Sebastià	Carta de 1950-11-10 de Sebastià Gasch des de Barcelona
Gayter de la Muga, Lo	Carta de [s.d.] de Lo Gayter de la Muga des de [s.l.]
Genís Arumí, Josep	Targeta de [s.d.] de Josep Genís Arumí des de [s.l.]
Gener, Paulina	Carta de 1956-01-14 de Paulina Gener a M. Teresa Mayor des de Barcelona
Geniguer Ros, José	Carta de 1943-08-21 de José Geniguer Ros des de Palafrugell
Genover Bonal, Joaquina	Targeta de 1956-01-21 de Joaquina Genover Bonal a M. Teresa Mayor des d'Igualada
Giménez Arnau, José Antonio	Carta de [s.d.] de José Antonio Giménez Arnau des de [s.l.]
Gimeno-Navarro, J.	Carta de 1952-03-05 de J. Gimeno-Navarro des de Barcelona
Gimeno-Navarro, J.	Carta de 1951-04-04 de J. Gimeno-Navarro des de Barcelona
Gimeno-Navarro, J.	Carta de 1949-01-20 de J. Gimeno-Navarro des de Barcelona
Gimeno-Navarro, J.	Carta de 1949-07-04 de J. Gimeno-Navarro des de Barcelona
Girona, Marina	Carta de 1954-08-25 de Marina Girona des de Vic
Girona, Marina	Carta de 1954-12-21 de Marina Girona des de Madrid

Gironella Garañana, Joaquín	Carta de 1950-01-25 de Joaquín Gironella Garañana des de Figueres
Goday Prats, Manuel	Carta de 1950-10-30 de Manuel Goday Prats des de Barcelona
Gol, Josep M.	Catleg d'exposició de 1954-08 de Josep M. Gol des de Camprodon
Gol, Josep M.	Carta de 1949-09-16 de Josep M. Gol des de Barcelona
Gol, Josep M.	Postal de [s.d.] de Josep M. Gol des de [s.l.]
Golobardes Vila, Miguel	Carta de [s.d.] de Miguel Golobardes Vila des de [s.l.]
Gomis Cornet, J.	Carta de 1947-09-23 de Joaquín Gomis Cornet des de Barcelona
Gomis Cornet, Joaquín	Carta de 1950-09-26 de Joaquín Gomis Cornet des de Barcelona
Gomis Cornet, Joaquín	Carta de 1947-09-29 de Joaquín Gomis Cornet des de Barcelona
Gomis Cornet, Joaquín	Carta de 1947-09-23 de Joaquín Gomis Cornet des de Barcelona
Gomis, Joan	Carta de 1953-11-16 de Joan Gomis des de Barcelona
Gomis, Llorenç	Carta de 1954-07-07 de Llorenç Gomis des de Barcelona
Grau, Àngel de	Carta de 1942-01-15 d'Àngel de Grau des de Barcelona
Greugés, Felip	Carta de 1956-01-06 de Felip Greugés a M. Teresa Mayor des de Barcelona
Greugés, Felip	Carta de 1953-12-31 de Felip Greugés des de Barcelona
Griera, Antoni	Carta de 1949-08-13 d'Antoni Griera des de Sant Cugat del Vallès
Griera, Antoni	Carta de 1947-06-09 d'Antoni Griera des de Sant Cugat del Vallès
Griera, Antoni	Carta de 1946-02-20 d'Antoni Griera des de Sant Cugat del Vallès
Griera, Antoni	Carta de 1942-02-27 d'Antoni Griera des de Sant Cugat del Vallès
Griera, Antoni	Carta de 1943-08-15 d'Antoni Griera des de Sant Cugat del Vallès
Griera, Antoni	Postal de 1942-01-08 d'Antoni Griera des de Sant Cugat del Vallès
Gros i Raguer, Josep	Carta de 1943-08-10 de Josep Gros i Raguer des de Ripoll
Gros i Raguer, Josep	Carta de 1947-12-22 de Josep Gros i Raguer des de Barcelona
Gros i Raguer, Josep	Carta de 1948-05-29 de Josep Gros i Raguer des de Barcelona
Guanter, Pablo	Carta de [s.d.] de Pablo Guanter des de [s.l.]
Guantes Deu	Targeta de 1954-12 de Guantes Deu des de Barcelona
Guardans Cambó	Telegrama de 1956-01-05 de Guardans Cambó a M. Teresa Mayor des de Barcelona
Guardiola, Ramon	Carta de 1955-09-08 de Ramon Guardiola des de Figueres
Guarro i Basté, Joan	Targeta de 1943-08-07 de Joan Guarro i Basté des de Barcelona

Guasch Hermanos	Targeta de [s.d.] de Guasch Hermanos S.A. des de Barcelona
Guasch, Joan M.; Borrat, Montserrat; Gasch, Manuel; Tapiola	Postal de 1948-11-15 de Joan M. Guasch, Montserrat Borrat, Manuel Gasch, Tapiola i Desconegut des de Estalleres (Mallorca)
Guasch, Joan M.; Borrat, Montserrat; Guasch Borrat, Joan M.; Guasch, Manuel	Postal de 1955-12-20 de Joan M. Guasch, Montserrat Borrat, Joan M. Guasch Borrat i Manuel Guasch Borrat des de Barcelona
Guasch, Joan M.; Borrat, Montserrat	Carta de 1946-03-14 de Joan M. Guasch i Montserrat Borrat des de Barcelona
Guasch, Joan M.; Borrat, Montserrat	Postal de 1948-10-14 de Joan M. Guasch i Montserrat Borrat des de Barcelona
Guasch, Joan M.	Carta de 1946-05-30 de Joan M. Guasch des de Barcelona
Guasch, Joan M.	Carta de 1946-08-29 de Joan M. Guasch des de Barcelona
Guasch, Joan M.	Carta de 1946-11-17 de Joan M. Guasch des de Barcelona
Guasch, Joan M.	Carta de 1947-10-28 de Joan M. Guasch des de Barcelona
Guasch, Joan M.	Carta de 1948-10-27 de Joan M. Guasch des de [Barcelona]
Guasch, Joan M.	Carta de 1946-09-28 de Joan M. Guasch des de Barcelona
Guasch, Joan M.	Carta de 1946-04-02 de Joan M. Guasch des de Barcelona
Guasch, Joan M.	Carta de 1946-09-18 de Joan M. Guasch des de Barcelona
Guasch, Joan M.	Carta de 1949-01-12 de Joan M. Guasch des de [Barcelona]
Guasch, Joan M.	Carta de 1950-02-15 de Joan M. Guasch des de Barcelona
Guasch, Joan M.	Carta de 1950-10-21 de Joan M. Guasch des de Barcelona
Guasch, Joan M.	Telegrama de [s.d.] de Joan M. Guasch des de [Barcelona]
Guasch, Joan M.	Carta de 1951-03-14 de Joan M. Guasch des de Barcelona
Guasch, Joan M.	Telegrama de [s.d.] de Joan M. Guasch des de [Barcelona]
Guasch, Joan M.	Carta de 1950-04-08 de Joan M. Guasch des de Barcelona
Guasch, Joan M.	Carta de 1951-01-18 de Joan M. Guasch des de Barcelona
Guasch, Joan M.	Carta de 1946-10-28 de Joan M. Guasch des de Barcelona
Guasch, Joan M.	Carta de 1948-06-30 de Joan M. Guasch des de Barcelona
Guasch, Joan M.	Carta de 1951-03-08 de Joan M. Guasch des de Barcelona
Guasch, Joan M.	Carta de 1952-05-16 de Joan M. Guasch des de Barcelona
Guasch, Joan M.	Carta de 1950-02-03 de Joan M. Guasch des de Barcelona
Guasch, Joan M.	Carta de 1951-10-14 de Joan M. Guasch des de Barcelona

Guasch, Joan M.	Carta de 1949-11-18 de Joan M. Guasch des de Barcelona
Guasch, Joan M.	Postal de 1948-09-01 de Joan M. Guasch des de La Molina
Guasch, Joan M.	Carta de 1949-12-24 de Joan M. Guasch des de Barcelona
Guasch, Joan M.	Carta de 1949-06-20 de Joan M. Guasch des de Barcelona
Guasch, Joan M.	Postal de 1948-09-13 de Joan M. Guasch des d'Escaldes d'Andorra
Guasch, Joan M.	Carta de 1950-01-06 de Joan M. Guasch, Joan M. Guasch i Sito des de Barcelona
Guasch, Joan M.	Carta de 1950-11-01 de Joan M. Guasch des de Barcelona
Guasch, Joan M.	Carta de 1951-02-23 de Joan M. Guasch des de Barcelona
Guasch, Joan M.	Postal de 1948-05-10 de Joan M. Guasch des de Lloia
Guasch, Joan M.	Postal de 1948-05-11 de Joan M. Guasch des de Sant Sebastià
Guasch, Joan M.	Postal de 1954-12-30 de Joan M. Guasch des de Barcelona
Guasch, Manuel	Postal de 1948-05-11 de Manuel Guasch des de Sant Sebastià
Guillamet, Joan	Carta de 1952-09-16 de Joan Guillamet des de Figueres
Guillamet, Joan	Carta de 1951-08-05 de Joan Guillamet des de Figueres
Guillot Andreu, Maria	Recordatori de la defunció de Maria Guillot Andreu
Guim, Joan	Carta de 1941-06-19 de Joan Guim des de Barcelona
Guim, Joan	Carta de 1950-04-03 de Joan Guim des de Sevilla
Gullinot, A.	Postal de 1950 d'A. Gullinot des de [Figueres]
Gullot, A.	Targeta de 1954-12-28 d'A. Gullot des de l'Escala
Gullot, Rosa	Carta de 1943-08-05 de Rosa Gullot des de l'Escala
Gussinyé, Pere	Targeta de 1947-12-23 de Pere Gussinyé des d'Olot
Gussinyé, Pere	Carta de 1947-11-11 de Pere Gussinyé des d'Olot
Gutiérrez-Gili, Gustavo	Carta de 1946-03-02 de Gustavo Gutiérrez-Gili des de Barcelona
Gutiérrez-Gili, Gustavo	Carta de 1945-09-01 de Gustavo Gutiérrez-Gili des de Barcelona
H., F.	Carta de 1948-09-03 de F. H. des de Barcelona
Heras Vicens, Narcís	Targeta de 1956-01 de Narcís Heras Vicens a M. Teresa Mayor des de Figueres
Hermandad Obrera de Acción Católica	Carta de 1955-12-05 d'Hermandad Obrera de Acción Católica des de Barcelona
Herrera, Juan	Targeta de [1946-12] de Juan Herrera des de Madrid
Homar, Josep	Carta de 1948-04-10 de Josep Homar des de Barcelona

Homar, Josep	Carta de 1946-10-04 de Josep Homar des de Barcelona
Homar, Josep	Carta de 1943-08-10 de Josep Homar des de Barcelona
Homar, Josep	Carta de 1952-08-01 de Josep Homar des de l'Hospitalet de Llobregat
Homar, Josep	Carta de 1950-08-01 de Josep Homar des de l'Hospitalet de Llobregat
Homar, Josep	Carta de 1945-02-06 de Josep Homar des de Barcelona
Hostenc, Francisco	Carta de 1953-10-09 de Francisco Hostenc des de [s.l.]
Hostencs	Carta de 1944-11-21 d'Hostencs des de Buenos Aires
Hotel Duran	Targeta de 1955-12 d'Hotel Duran des de Figueres
Hotel Duran	Targeta de 1954-12 d'Hotel Duran des de Figueres
Hugué, Manolo; Desconegut	Carta de [s. d.] de Manolo Hugué i Desconegut des de Caldes de Montbui
Hymsa	Carta de 1951-10-13 d'Hymsa des de Barcelona
Iglesias, Juan	Carta de 1953-02-02 de Juan Iglesias des de Barcelona
Iglesias, Juan	Targeta de [s.d.] de Juan Iglesias des de Madrid
Igualada, Eduard d'	Carta de 1943-10-06 d'Eduard d'Igualada des d'Igualada
Igualada, Eduard d'	Carta de 1953-03-29 d'Eduard d'Igualada des de Barcelona
Igualada, Eduard d'	Carta de 1953-06-20 d'Eduard d'Igualada des de Barcelona
Igualada, Eduard d'	Carta de 1943-09-21 d'Eduard d'Igualada des d'Igualada
Igualada, Eduard d'	Carta de 1953-07-03 d'Eduard d'Igualada des de Barcelona
Igualada, Eduard d'	Carta de 1943-08-07 d'Eduard d'Igualada des d'Igualada
Industria Linera	Targeta de 1954-12 d'Industria Linera des de Barcelona
Instituto Filosófico de Balmesiana	Targeta de [s.d.] d'Instituto Filosófico de Balmesiana des de [Vic]
Janer, Enrique de	Notificació de 1946-03-22 d'Enrique de Janer des de Barcelona
Jener de Cornet, Neus	Carta de 1956-01-08 de Neus Jener de Cornet a M. Teresa Mayor des de Sant Llorenç de Morunys
Jiménez Quilez, Manuel	Carta de 1950-12-04 de Manuel Jiménez Quilez des de Madrid
Jiménez Quilez, Manuel	Carta de 1951-11-01 de Manuel Jiménez Quilez des de Madrid
Jomenyan, Ignasi	Carta de 1953-03-04 d'Ignasi Jomenyan des de Buenos Aires
Josefa	Telegrama de 1956-01-067 de Josefa a M. Teresa Mayor des de Barcelona
Josepa	Postal de 1946-01-30 de Josepa des de Vic
Joseph i Louis	Carta de 1940-10-01 de Joseph i Louis des de Montreux-Territet

Jou Carreras, Josep	Cartade 1956-01-10 de Josep Jou Carreras a M. Teresa Mayor des de Figueres
Jou Carreras, Josep	Targeta de 1948-03-10 de Josèp Jou Carreras des de Figueres
Jou Carreras, Josep	Carta de 1951-01-01 de Josep Jou Carreras des de Figueres
Jou Carreras, Josep	Carta de 1947-01-01 de Josep Jou Carreras des de Figueres
Jou, Pedro	Targeta de 1951-10 de Pedro Jou des de Barcelona
Jover, Francisco	Carta de 1943-02-15 de Francisco Jover des de Barcelona
Jover, Francisco	Carta de 1943-02-28 de Francisco Jover des de Barcelona
Juanola Ferrés, Jaume	Targeta de 1956-01 de Jaume Juanola Ferrés a M. Teresa Mayor des de Figueres
Juanola de Cruzet, Carme	Carta de 1956-01-29 de Carme Juanola de Cruzet a M. Teresa Mayor des de Cartama
Juanola, Marta	Targeta de 1955-12-24 de Marta Juanola des de Figueres
Juanola, Paulí	Carta de 1948-05-11 de Paulí Juanola des de Palafrugell
Julià de Capmany, Antoni	Carta de 1947-04-28 d'Antoni Julià de Capmany des de Barcelona
Julià de Capmany, Antoni	Carta de 1955-09-09 d'Antoni Julià de Capmany des de París
Julià de Capmany, Antoni	Targeta de 1954-12 d'Antoni Julià de Capmany des de [s.l.]
Junceda, Joan,	Carta de 1945-09-04 de Joan Junceda des de Barcelona
Junoy, Josep Maria	Carta de [s.d.] de Josep M. Junoy des de [s.l.]
Junoy, Josep Maria	Carta de [s.d.] de Josep M. Junoy des de [s.l.]
Junoy, Josep Maria	Carta de 1953-01-03 de Josep M. Junoy des de [s.l.]
Junoy, Josep Maria	Carta de 1952-05-08 de Josep M. Junoy des de [s.l.]
Junoy, Josep Maria	Carta de 1954-12 de Josep M. Junoy des de [s.l.]
Junoy, Josep Maria	Carta de 1955-04-12 de Josep M. Junoy des de [s. 1.]
Junoy, Montserrat	Carta de 1952-12-05 de Montserrat Junoy des de Barcelona
Junoy, Montserrat	Targeta de 1953-01 de Montserrat Junoy des de Barcelona
Junyent i Rafart, Josep	Recordatori de 1954-06-29 de Josep Junyent i Rafart des de Vic
Junyent, Eduard	Carta de 1954-11-29 d'Eduard Junyent des de Vic
Junyent, Eduard	Carta de 1946-10-16 d'Eduard Junyent des de Vic
Junyent, Eduard	Carta de 1951-11-08 d'Eduard Junyent des de Vic
Junyent, Eduard	Carta de 1954-10-26 d'Eduard Junyent des de Vic
Junyent, Eduard	Carta de 1947-10-04 d'Eduard Junyent des de Vic

Junyent, Eduard	Carta de 1952-12-16 d'Eduard Junyent des de Vic
Junyent, J.	Carta de 1951-12-17 de J. Junyent des de Vic
Junyent, J.	Carta de 1953-01-01 de J. Junyent des de Vic
Junyent, J.	Carta de 1956-01-12 de J. Junyent a M. Teresa Brunet des de Barcelona
Junyent, J.	Carta de [s.d.] de J. Junyent des de [Vic]
Junyent, J.	Carta de 1954-06-06 de J. Junyent des de Vic
Junyent, J.	Carta de 1954-11-03 de J. Junyent des de Vic
Junyent, J.	Carta de 1952-01-07 de J. Junyent des de Vic
Junyent, J.	Carta de [s.d.] de J. Junyent des de [Vic]
Junyent, J.	Carta de 1952-05-29 de J. Junyent des de Vic
Junyent, J.	Carta de 1954-01-01 de J. Junyent des de Vic
Kauf, Kurt	Carta de 1948-08-06 de Kurt Kauf des de Barcelona
Kauf, Kurt	Carta de 1948-09-07 de Kurt Kauf des de Barcelona
Kauf, Kurt	Carta de 1945-06-28 de Kurt Kauf des de Barcelona
Kaupp Padró, Walterio	Targeta de 1954-12 de Walterio Kaupp Padró des de Barcelona
Kociemski, Leonardo	Targeta de 1955-12-22 de Leonardo Kociemski des de Barcelona
Kociemski, Leonardo	Carta de 1953-12-03 de Leonardo Kociemski des de Barcelona
Kociemski, Leonardo	Targeta de 1953-12-20 de Leonardo Kociemski des de Barcelona
Kociemski, Leonardo	Carta de 1953-06-19 de Leonardo Kociemski des de Barcelona
Kociemski, Leonardo	Carta de 1953-09-09 de Leonardo Kociemski des de Barcelona
Kociemski, Leonardo	Carta de 1953-06-18 de Leonardo Kociemski des de Barcelona
Kociemski, Leonardo	Targeta de 1954-12-16 de Leonardo Kociemski des de Barcelona
López Sancho, L.	Carta de 1952-06-30 de L. López Sancho des de Madrid
López Vens, Cristóbal	Carta de 1950-02-04 de Cristóbal López Vens des de Tarragona
López-Picó, Josep Maria	Targeta de 1956-01-07 de Josep Maria López-Picó a M. Teresa Mayor des de Barcelona
López-Picó, Josep Maria	Carta de 1951-05-22 de Josep Maria López-Picó des de Barcelona
López-Picó, Josep Maria	Targeta de 12-1949 de Josep M. López-Picó des de [s.l.]
López-Picó, Josep Maria	Targeta de 1954-12 de Josep Maria López-Picó des de [s.l.]
López-Picó, Josep Maria	Targeta de 1955 de Josep Maria López-Picó des de [s.l.]

López-Picó, Josep Maria	Targeta de 1946-12 de Josep Maria López-Picó des de Barcelona
La Rosa, Tristán	Carta de 1955-03-15 de Tristán La Rosa des de Barcelona
Labastida, Julià	Targeta de 1953-10-04 de Julià Labastida des de Barcelona
Laboratoris del Nord d'Espanya	Targeta de 1954-12 de Laboratoris del Nord d'Espanya des d'El Masnou
Lacruz, Francisco	Carta de 1943-08-05 de Francisco Lacruz des de Barcelona
Laia	Carta de [s.d.] de Laia des de [s.l.]
Lara	Telegrama de [s.d.] de Lara des de Ceuta
Llach Puig, Francesc de P.	Carta de 1943-08-21 de Francesc de P. Llach Puig des de Cassà de la Selva
Lladó i Figueras, Josep M.	Carta de 1951-09-18 de Josep M. Lladó i Figueras des de Barcelona
Lladó, Francesc de B.	Carta de 1943-01-14 de Francesc de B. Lladó des de Barcelona
Lladó, Francesc de B.	Carta de 1951-04-23 de Francesc de B. Lladó des de Barcelona
Lladó, Francesc de B.	Carta de 1951-06-05 de Francesc de B. Lladó des de Barcelona
Lladó, Francesc de B.	Carta de 1951-08-10 de Francesc de B. Lladó des de Barcelona
Lladó, Francesc de B.	Carta de 1951-11-18 de Francesc de B. Lladó des de Barcelona
Lladó, Francesc de B.	Carta de 1954-09-25 de Francesc de B. Lladó des de Barcelona
Llanars. Centro Cultural	Carta de 1954-05-11 de Centro Cultural de Llanars des de Llanars
Lligoña, Antonio	Targeta de 1954-12 d'Antonio Lligoña des de [s.l.]
Llimona, Luis	Targeta de 1956-01 de Luis Llimona a M. Teresa Mayor des de [s.l.]
Llimona, Rafael	Carta de 1956-01-08 de Rafael Llimona a M. Teresa Mayor des de Barcelona
Llimona, Rafael	Carta de 1955-12-29 de Rafael Llimona des d'Olot
Llimona, Rafael	Carta de 1943-08-08 de Rafael Llimona des d'Olot
Llimona, Rafael	Carta de 1956-03-13 de Rafael Llimona a M. Teresa Mayor des de Barcelona
Llimona, Rafael	Carta de 1949-12-30 de Rafael Llimona des de Barcelona
Llonch, Pau	Carta de 1950-03-02 de Pau Llonch a Josep Rovira Fors des de Sabadell
Llongueras i Badia, Joan	Carta de 1947-07-29 de Joan Llongueras i Badia des de Barcelona
Llongueras i Badia, Joan	Carta de 1942-05-15 de Joan Llongueras i Badia des de Barcelona
Llongueras i Badia, Joan	Carta de 1943-07-09 de Joan Llongueras i Badia des de Barcelona
Llongueras i Badia, Joan	Carta de 1947-12-18 de Joan Llongueras i Badia des de Barcelona
Llongueras i Badia, Joan	Carta de 1942-11-15 de Joan Llongueras i Badia des de Barcelona

Llongueras i Badia, Joan	Targeta de 1950-12 de Joan Llongueras i Badia des de [Barcelona]
Llongueras i Badia, Joan	Targeta de 1949-12 de Joan Llongueras i Badia des de [Barcelona]
Llongueras i Badia, Joan	Carta de 1944-12-31 de Joan Llongueras i Badia des de Barcelona
Llongueras i Badia, Joan	Targeta de [s.d.] de Joan Llongueras i Badia des de [s.l.]
Llongueras i Badia, Joan	Targeta de 1946-12-25 de Joan Llongueras i Badia des de [Barcelona]
Llongueras i Galí, Bartomeu	Carta de 1951-09-07 de Bartomeu Llongueras i Galí des de Barcelona
Llongueras i Galí, Bartomeu	Carta de 1952-06-01 de Bartomeu Llongueras i Galí des de Barcelona
Llongueras i Galí, Bartomeu	Targeta de [s.d.] de Bartomeu Llongueras i Galí des de [s.l.]
Llongueras i Galí, Bartomeu	Targeta de 1943-08-14 de Bartomeu Llongueras i Galí des de Barcelona
Llongueres, I.	Carta de 1951-08-09 d'I. Llongueres des de Cadaqués
Llorca, Carmen	Carta de 1951-11-12 de Carmen Llorca des de Madrid
Llorca, Carmen	Carta de 1950-03-21 de Carmen Llorca des de Madrid
Llorens, Juan	Carta de 1956-01-08 de Juan Llorens a M. Teresa Mayor des de Riudarenes
Lluch	Carta de 1950-11-06 de Lluch des de l'Hospitalet de Llobregat
Lluch	Carta de 1949-12-17 de Lluch des de Barcelona
Lluch	Carta de 1942-07-27 de Lluch des de Barcelona
Lojendio, Luis M. de	Carta de 1950-02-17 de Luis M. de Lojendio des de Madrid
Luca de Tena, Torcuato	Carta de 1955-06-28 de Torcuato Luca de Tena des de Madrid
Luján, Néstor	Carta de 1949-11-03 de Néstor Luján des de Barcelona
Luján, Néstor	Carta de 1949-11-07 de Néstor Luján des de Barcelona
Luján, Néstor	Carta de [s.d.] de Néstor Luján des de Barcelona
Luján, Néstor	Carta de 1950-11-29 de Néstor Luján des de Barcelona
Luján, Néstor	Targeta de [s.d.] de Néstor Luján des de [Barcelona]
Luján, Néstor	Carta de 1947-05-22 de Néstor Luján des de [Barcelona]
Márquez, Carolina	Targeta de 1956-01 de Carolina Márquez a M. Teresa Mayor des de [s.l.]
Mëring	Targeta de [s.d.] de Mëring des de [s.l.]
M. Teresa	Carta de 1955-02-06 de M. Teresa des de Figueres
M., R.	Carta de [s.d.] de R. M. des de [s.l.]
Macau Moncanut, Frederic	Carta de [1944] de Frederic Macau Moncanut des de Figueres

Macau Moncanut, Frederic	Carta de 1953-11-20 de Frederic Macau Moncanut des de Figueres
Macià	Carta de 1955-01-01 de Macià des de Barcelona
Macià	Carta de 1955-02-20 de Macià des de Barcelona
Macià	Carta de 1955-05-08 de Macià des de Barcelona
Macià	Targeta de 1954-12 de Macià des de [s.l.]
Macià, Josep	Carta de [1952] de Josep Macià des de [Barcelona]
Magriñá	Carta de [s.d.] de Magriñá des de [s.l.]
Magriñá, Cayetano	Carta de 1953-11-25 de Cayetano Magriñá des d'Altafulla
Magriñá, Cayetano	Carta de 1947 de Cayetano Magriñá des de [s.l.]
Malagelada, Joan	Carta de 1949-08-24 de Joan Malagelada des de Banyoles
Malagelada, Joan	Carta de [s.d.] de Joan Malagelada des de Banyoles
Manent, Marià	Carta de 1951-10-17 de Marià Manent des de Barcelona
Manent, Marià	Carta de 1943-08-18 de Marià Manent des d'Aleixar
Manol, Santiago	Targeta de 1954-12-24 de Santiago Manol des de Barcelona
Manol, Santiago	Postal de 1946-12-31 de Santiago Manol des de [s.l.]
Manufacturas Antonio Gassol	Targeta de 1954-12 de Manufacturas Antonio Gassol des de [s.l.]
Manufacturas Domingo Fábregas	Targeta de 1954-12 de Manufacturas Domingo Fábregas des de Barcelona
Marès i Deulovol, Frederic	Carta de 1956-01-24 de Frederic Marès i Deulovol a M. Teresa Mayor des de Barcelona
Marès i Deulovol, Frederic	Carta de 1954-07-11 de Frederic Marès i Deulovol des de Barcelona
María	Carta de 1943-09-03 de María des d'Alta Gracia
Marañón, Gregorio	Carta de 1943-08-12 de Gregorio Marañón des de Madrid
Maragall, Joan A.	Carta de [s.d.] de Joan A. Maragall des de Barcelona
Maragall, Joan A.	Carta de 1943-08-14 de Joan A. Maragall des de Barcelona
Maragall, Joan A.	Targeta de [s.d.] de Joan A. Maragall des de [s.l.]
Maragall, Joan A.	Carta de 1946-12-14 de Joan A. Maragall des de Barcelona
Maragall, Joan A.	Carta de 1956-01-16 de Joan A. Maragall a M. Teresa Mayor des de Barcelona
Margarit, Joan; Consarnau, Trinitat	Targeta de [s.d.] de Joan Margarit i Trinitat Consarnau des de [s.l.]
Margineda Duran, Ramon	Targeta de 1956-01 de Ramon Margineda Duran a M. Teresa Mayor des de Vilajuïga
Margineda Duran, Ramon	Targeta de [s.d.] de Ramon Margineda Duran des de [Vilajuïga]

Maria	Postal de [s.d.] de Maria des de [s.l.]
Maricel	Targeta de 1945-12 de Maricel des de Sitges
Marqués Casanovas, Jaime	Carta de 1946-02-28 de Jaime Marqués Casanovas al rector de Vilabertran des de Girona
Marqués Casanovas, Jaime	Targeta de [s.d.] de Jaime Marqués Casanovas des de Girona
Marqués de Mura	Carta de 1954-10-09 de Marqués de Mura des de Barcelona
Martí, Antoni	Carta de 1949-08-03 d'Antoni Martí des de Barcelona
Martín Alberó, R.	Carta de 1945-04-23 de R. Martín Alberó des de Barcelona
Martínez Lozano, J.	Carta de 1947-03-17 de J. Martínez Lozano des de La Pobla de Lillet
Martínez Paricio, Pelai	Targeta de [s.d.] de Pelai Martínez Paricio des de [Barcelona/Figueres]
Martínez Paricio, Pelai	Targeta de [s.d.] de Pelai Martínez Paricio des de [Figueres]
Martínez, Pelai	Targeta de [s.d.] de Pelai Martínez des de [Figueres]
Martínez, Secundino	Carta de 1955-07-04 de Secundino Martínez des de Linares
Martínez-Marí Ódena, José M.	Carta de 1955-05-03 de José M. Martínez-Marí Ódena des de Barcelona
Martorell, Jerónimo	Targeta de 1947-06-27 de Jerónimo Martorell des de Barcelona
Martori, Ramón	Carta de 1946-06-04 de Ramón Martori des de Madrid
Marxvach Flaquer, Jaume	Carta de 1942-04-21 de Jaume Marxvach Flaquer des de Calella
Marxvach Flaquer, Jaume	Carta de 1943-08-17 de Jaume Marxvach Flaquer des de Calella
Mas Romeu, Antoni	Carta de 1947-07 d'Antoni Mas Romeu des de Barcelona
Mas Romeu, Antoni	Carta de 1946-10-31 d'Antoni Mas Romeu des de Manresa
Mas Solench, José M.	Carta de 1950-10-22 de José M. Mas Solench des de Santa Coloma de Farners
Mas, Emilio	Carta de 1943-09-02 d'Emilio Mas des de Barcelona
Masané	Telegrama de 1956-01-06 de Masané a M. Teresa Mayor des de l'Escala
Masnou Boixeda, Ramon	Telegrama de 1956-01-097 de Ramon Masnou Boixeda a M. Teresa Mayor des de Vic
Masnou Boixeda, Ramon	Targeta d'invitació a la cerimònia de consagració de Ramon Masnou Boixeda
Masnou i Boixeda, Ramon	Carta de 1955-12-29 de Ramon Masnou i Boixeda des de Vic
Masoliver, Juan Ramón	Carta de 1948-03-05 de Juan Ramón Masoliver des de Barcelona
Masoliver, Juan Ramón	Targeta de 1955-12-16 de Juan Ramón Masoliver des de [s.l.]
Masramon, J.	Postal de [s.d.] de J. Masramon des de Girona
Massanet, Juan	Carta de 1943 de Juan Massanet des de l'Escala

Masso, J.	Carta de 1948-05-25 de J. Masso des de l'Escala
Masso, J.	Carta de 1946-01-21 de J. Masso des de l'Escala
Massons Masó, José	Carta de [s.d.] de José Massons Masó des de Barcelona
Massot Guillamet, Bartolomé	Targeta de 1956-01 de Bartolomé Massot Guillamet a M. Teresa Mayor des de Figueres
Massot, Bartomeu	Targeta de 1954-12 de Bartomeu Massot des de Figueres
Massot, J.	Carta de 1949-07-05 de J. Massot des de l'Escala
Massot, Lluís	Carta de 1956-01-08 de Lluís Massot a M. Teresa Mayor des de Barcelona
Massot, Lluís	Targeta de visita de 1944-02 de Lluís Massot des de Barcelona
Massot, Lluís	Carta de 1955-03-13 de Lluís Massot des de Barcelona
Massot, Lluís	Postal de 1948-04-05 de Lluís Massot des de Roma
Massot, Lluís	Carta de 1942-05-09 de Lluís Massot des de Barcelona
Massot, Lluís	Carta de 1943-08-10 de Lluís Massot des de Barcelona
Massot, Lluís	Carta de 1942-03-14 de Lluís Massot des de Barcelona
Massot, Lluís	Carta de 1944-01-15 de Lluís Massot des de Barcelona
Massot, Lluís	Targeta de visita de 1946-01 de Lluís Massot des de Barcelona
Massot, Lluís	Carta de 1943-01-01 de Lluís Massot des de Barcelona
Massot, Lluís	Carta de 1947-10-21 de Lluís Massot des de Barcelona
Massot, Lluís	Carta de 1949-08-05 de Lluís Massot des de Barcelona
Massot, S.	Targeta de 1950 de S. Massot des de Barcelona
Massot, S.	Targeta de 1955-12-24 de S. Massot des de Barcelona
Mata i Garriga, Marta	Carta de 1945-11-11 de Marta Mata i Garriga des de Saifores
Mataix Francés, José	Targeta de 1954-12 de José Mataix Francés des d'Ontinyent
Mataró Vallverdú, Antonio	Carta de 1947-12-24 d'Antonio Mataró Vallverdú des de Barcelona
Mataró Vallverdú, Antonio	Carta de 1948-02-01 d'Antonio Mataró Vallverdú des de Barcelona
Matas Clarà, Fulgenci	Carta de 1946-01-02 de Fulgenci Matas Clarà des de Vic
Matas, Lluïsa	Targeta de 1956-01 de Lluïsa Matas a M. Teresa Mayor des de [s.l.]
Mateu Pla, Miguel	Carta de 1949-08-08 de Miguel Mateu Pla des de Barcelona
Mateu Pla, Miguel	Carta de 1955-03-14 de Miguel Mateu Pla des de Barcelona
Mateu Pla, Miguel	Carta de 1955-03-21 de Miguel Mateu Pla des de Barcelona

Matons, August	Carta de 1947-10-10 d'August Matons des de [Barcelona]
Matons, August	Carta de 1947-11-10 d'August Matons des de [Barcelona]
Matons, August	Targeta de [1943-08] d'August Matons des de [Barcelona]
Matons, August	Carta de 1946-10-16 d'August Matons des de [Barcelona]
Matons, August	Carta de 1943-07-27 d'August Matons des de Barcelona
Matons, August	Carta de 1946-11-07 d'August Matons des de [Barcelona]
Matons, Claudi	Carta de 1951-11-18 de Claudi Matons des de Barcelona
Maurí Serra, Josep	Carta de 1952-08-19 de Josep Maurí Serra des de Blanes
Maurici i Soler, Jaume	Targeta de 1956-01-06 de Jaume Maurici i Soler a M. Teresa Mayor des de Barcelona
Maurici, Jaume	Carta de 1943-08-08 de Jaume Maurici des de Sant Feliu de Codines
Mayor de Nostra S. de la Mercè, Catalina	Carta de 1956-01-07 de Catalina Mayor de Nostra S. de la Mercè a M. Teresa Mayor des de Ripoll
Mayor, M. Teresa	Carta de 1951-09-02 de M. Teresa Mayor des de Castelló d'Empúries
Mayor, M. Teresa	Carta de 1951-09-03 de M. Teresa Mayor des de Castelló d'Empúries
Melendres i Rué, Miquel	Targeta de [s.d.] de Miquel Melendres i Rué des de Tarragona
Meli	Carta de 1951-12-18 de Meli des de Figueres
Meli	Targeta de [s.d.] de Meli des de Figueres
Meli	Targeta de 1954-12 de Meli des de Figueres
Mercè; Maria	Postal de 1946-12-31 de Mercè i Teresa des de Barcelona
Mercedes Salvatella, Joaquín	Telegrama de 1956-01-06 de Joaquín Mercedes Salvatella a M. Teresa Mayor des de Barcelona
Mesquida, Lluís M.	Carta de 1944-08-27 de Lluís M. Mesquida des de Tarragona
Mestre Godes, Jesús	Carta de 1951-11-21 de Jesús Mestre Godes des de Barcelona
Millàs i Vallicrosa, Josep Maria	Carta de 1944-05-06 de Josep Maria Millàs i Vallicrosa des de Barcelona
Millet i Bel, Salvador	Targeta de 1953 de Salvador Millet i Bel des de [s.l.]
Millet i Bel, Salvador	Targeta de [s.d.] de Salvador Millet i Bel des de [s.l.]
Millet i Bel, Salvador	Carta de 1951-04-18 de Salvador Millet i Bel des de Barcelona
Millet i Bel, Salvador	Carta de 1950-04-15 de Salvador Millet i Bel des de Barcelona
Millet i Bel, Salvador	Telegrama de 1946-06 de Salvador Millet i Bel des de Barcelona
Millet i Bel, Salvador	Carta de 1951-02-05 de Salvador Millet i Bel des de Barcelona
Millet i Bel, Salvador	Carta de 1953-10-02 de Salvador Millet i Bel des de Barcelona

Millet i Bel, Salvador	Telegrama de 1956-01-05 de Salvador Millet i Bel a M. Teresa Mayor des de Barcelona
Miquel i Macaya, Josep	Carta de 1955-08-06 de Josep Miquel i Macaya des de Vic
Miquel i Macaya, Josep	Carta de 1950-12-28 de Josep Miquel i Macaya des de Roda de Ter
Miquel i Macaya, Josep	Carta de [s.d.] de Josep Miquel i Macaya des de Vic
Miquel i Macaya, Josep	Carta de [s.d.] de Josep Miquel i Macaya des de Roda de Ter
Miquel i Macaya, Josep	Carta de [s.d.] de Josep Miquel i Macaya des de [s.l.]
Miquel i Macaya, Josep	Carta de 1951-12 de Josep Miquel i Macaya des de [s.l.]
Miquel i Macaya, Josep	Carta de [s.d.] de Josep Miquel i Macaya des de [s.l.]
Miquela Gilirribó, E.	Carta de 1948-11-16 d'E. Miquela Gilirribó des de Barcelona
Mir, Ramona	Carta de 1956-01-05 de Ramona Mir a M. Teresa Mayor des de Barcelona
Mira García, Manuel	Carta de 1953-12-28 de Manuel Mira García des de Barcelona
Miracle, Lluís	Targeta de [s.d.] de Lluís Miracle des de Barcelona
Mirats , Dolors	Carta de 1943-08-10 de Dolors Vda. Mirats des de Barcelona
Miravalls Bové, Armand	Targeta de 1950-12 d'Armand Miravalls Bové des de [s.l.]
Mitjans, Josep	Targeta de 1942-04-30 de Josep Mitjans des de Barcelona
Mitjans, Josep	Carta de 1942-04-08 de Josep Mitjans des de Barcelona
Moé Serra, Miguel	Carta de 1950-08-07 de Miguel Moé Serra des de Mataró
Modas Badia	Targeta de 1954-12 de Modas Badia des de Barcelona
Modrego Casaus, Gregorio	Carta de 1953-10-10 de Gregorio Modrego Casaus des de Barcelona
Modrego Casaus, Gregorio	Carta de 1953-10-25 de Gregorio Modrego Casaus des de Barcelona
Modrego Casaus, Gregorio	Carta de 1949-11-23 de Gregorio Modrego Casaus des de Barcelona
Modrego Casaus, Gregorio	Carta de 1954-09-18 de Gregorio Modrego Casaus des de Barcelona
Molina, José	Carta de 1943-08-06 de José Molina des de Maçanet de Cabrenys
Mombrú, Joaquim	Carta de 1953-04-27 de Joaquim Mombrú des de [s.l.]
Mombrú, Joaquim	Targeta de 1952-06-07 de Joaquim Mombrú des de Barcelona
Moner Gibert, Antonio	Targeta de 1956-01 d'Antonio Moner Gibert a M. Teresa Mayor des de Castelló d'Empúries
Montal Mitjans, Antonio	Targeta de [s.d.] d'Antonio Montal Mitjans des de Figueres
Montalat Cufí, José	Targeta de [s.d.] de José Montalat Cufí des de [s.l.]
Montes, José	Carta de 1945-06-02 de José Montes a Josep M. Pujadas des de Girona

Montsalvatge, Xavier	Carta de [s.d.] de Xavier Montsalvatge des de Barcelona
Montsalvatge, Xavier	Carta de [s.d.] de Xavier Montsalvatge des de Barcelona
Morán Taugis, Francisco	Targeta de 1952 de salutació de Francisco Morán Taugis des de Vic
Moragas, Jeroni de	Carta de 1950-12-10 de Jeroni de Moragas des de [s.l.]
Moreta, Marcel·lí	Telegrama de 1943-08 de Marcel·lí Moreta des de Barcelona
Morral y Tejada, Luis	Carta de 1946-03-01 de Luis Morral y Tejada a Pelayo Martínez des de Barcelona
Morros Teixidó, José M.	Carta de 1951-12-27 de José M. Morros Teixidó des de Barcelona
Morros, José	Carta de 1943-06-09 de José Morros des de Barcelona
Muñoz Amigó, Luis	Carta de 1949-05-14 de Luis Muñoz Amigó des de Barcelona
Muncusí, José	Carta de 1941-01-17 de José Muncusí des de Barcelona
Muntañola, Antoni M.	Carta de 1945-02-24 d'Antoni M. Muntañola des de Barcelona
Muntadas, Vicente	Carta de 1950-05-08 de Vicente Muntadas des de Barcelona
Muntadas, Vicente	Carta de 1950-06-13 de Vicente Muntadas des de Barcelona
N., V.	Carta de 1948-08-24 de V. N. des de Ripoll
Nadal i Ferrer, Joaquim Maria de	Carta de 1943-12-22 de Joaquim Maria de Nadal i Ferrer des de Barcelona
Nadal, Jordi	Carta de 1950-05-04 de Jordi Nadal des de Barcelona
Nadal, Jordi	Carta de 1950-05-30 de Jordi Nadal des de Barcelona
Nadal, Julián	Carta de 1951-02-19 de Julián Nadal des de Madrid
Nadal, Julián	Carta de 1951-11-25 de Julián Nadal des de Madrid
Nadal, Julián	Targeta de 1951-12 de Julián Nadal des de [Madrid]
Nadal, Santiago	Telegrama de 1956-01-067 de Santiago Nadal a M. Teresa Mayor des de Santander
Nadal, Santiago	Telegrama de 1943-08 de Santiago Nadal des de Barcelona
Nadal, Santiago	Carta de 1947-01-21 de Santiago Nadal des de Barcelona
Nadal, Santiago	Carta de 1946-05-31 de Santiago Nadal des de Barcelona
Nadal, Santiago	Carta de 1947-02-27 de Santiago Nadal des de Barcelona
Narciso	Carta de 1948-12-19 de Narciso des de Figueres
Navarcles Castany, F.	Carta de 1946-12-28 de F. Navarcles Castany des de Barcelona
Navarro Sedó, A.	Carta de 1952-10-18 d'A. Navarro Sedó des de Barcelona
Navarro Sedó, A.	Carta de 1953-11-10 d'A. Navarro Sedó des de Barcelona

Negre, Carlos	Carta de 1943-05-18 de Carlos Negre des de Barcelona
Negre, Pelai	Carta de 1942-07-13 de Pelai Negre des de Girona
Negre, Pelai	Carta de 1943-08-06 de Pelai Negre des de Torroella de Montgrí
Neus	Carta de 1955-03-21 de Neus des de Vic
Nicolau Jordà, J.	Targeta de 1943-08-05 de J. Nicolau Jordà des de Barcelona
Nicolau, J.	Carta de 1956-01-06 de J. Nicolau a M. Teresa Brunet des de Navàs
Nicolau, M. del C.	Carta de 1943-06-01 de M. del C. Nicolau des de Barcelona
Nogués, Cèsar	Carta de 1947-04-28 de Cèsar Nogués des de Barcelona
Nogués, Cèsar	Carta de 1947-03-01 de Cèsar Nogués des de Barcelona
O. S., F.	Carta de [s.d.] de F. O. S. des de [s.l.]
Obra Atlético Recreativa	Targeta de 1950-12 d'Obra Atlético Recreativa des de Figueres
Obrador, Josep M.	Postal de 1948-12-26 de Josep M. Obrador des de Barcelona
Olivé, S.	Targeta de [s.d.] de S. Olivé des de Barcelona
Oliva Llagostera, Josep	Telegrama de 1956-01 de Josep Oliva Llagostera a M. Teresa Mayor des de Figueres
Oliva Prat, Miquel	Carta de 1954-08-04 de Miquel Oliva Prat des de Girona
Oliveró, Rossend	Carta de 1949-06-20 de Rossend Oliveró des de Barcelona
Oliveras, Alberto	Carta de 1955-11-10 d'Alberto Oliveras des de Barcelona
Oliveras, Alberto	Carta de 1953-07-01 d'Alberto Oliveras des de Barcelona
Oliveras, Bernardo	Targeta de [s.d.] de Bernardo Oliveras des de Girona
Oliveras, Miguel	Targeta de 1956-01-07 de Miguel Oliveras a M. Teresa Mayor des de Barcelona
Oller C. de Sobregrau, Antònia	Targeta de 1956-01-08 d'Antònia Oller C. de Sobregrau a M. Teresa Mayor des de Vic
Oller C. de Sobregrau, Antònia	Carta de [s.d.] d'Antònia Oller C. de Sobregrau des de [s.l.]
Oller, Amedeu	Carta de 1955-11-11 d'Amedeu Oller des de Barcelona
Oller, Joan	Carta de 1954-05-18 de Joan Oller des de Sao Paulo
Oller, Joan	Carta de 1955-08-15 de Joan Oller des de Rio de Janeiro
Oller, Joan	Carta de 1954-03-10 de Joan Oller des de Montevideo
Oller, Joan	Carta de 1954-02-10 de Joan Oller des de Sao Paulo (Brasil)
Oller, Joan	Carta de 1954-06-24 de Joan Oller des de Sao Paulo
Oller, Joan	Carta de 1954-08-06 de Joan Oller des de Rio de Janeiro

Oller, Joan	Carta de 1955-08-15 de Joan Oller des de Buenos Aires
Oller, Ricard	Carta de 1949-03-13 de Ricard Oller des de [s.l.]
Oncins, Juan	Targeta de 1954-12 de Juan Oncins des de Barcelona
Opisso, A. Llorens	Carta de 08-08-1954 d'A. Llorens Opisso des de Barcelona
Orquesta Casino de Sevilla	Targeta de 1954-12 d'Orquesta Casino de Sevilla des de [s.l.]
Orriols Monset, M. Dolors	Targeta de 1945 de M. Dolors Orriols Monset des de [Barcelona]
Orriols Monset, M. Dolors	Carta de 1945-01-13 de M. Dolors Orriols Monset des de Barcelona
Orriols Monset, M. Dolors	Carta de 1945-07-04 de M. Dolors Orriols Monset des de Vilajoiosa
Orriols, Joan	Carta de 1945-09-20 de Joan Orriols des de Vic
Orteu, Patrocinio	Carta de 1953-12-29 de Patrocinio Orteu des de Castelló d'Empúries
Orteu, Patrocinio	Carta de 1951-12-18 de Patrocinio Orteu des de Castelló d'Empúries
Pèlach, Enric	Formulari de 1950-09-01 d'Enric Pèlach des de Barcelona
Pèlach, Enric	Carta de 1951-05-22 d'Enric Pèlach des de Girona
Pérez Esteve, M.	Targeta de 1954-12 de M. Pérez Esteve des de València
Pérez Esteve, Ramon	Carta de 1954-02-14 de Ramon Pérez Esteve des de València
Pérez Muñoz, José Luis	Targeta de 1956-01-10 de José Luis Pérez Muñoz a M. Teresa Mayor des de [s.l.]
P., J.	Carta de 1947-11-13 de J. P. des de Barcelona
Pañell, Francesc	Carta de 1953-12-31 de Francesc Pañell des de [s.l.]
Pabón, Jesús	Carta de 1953-12-15 de Jesús Pabón des de Madrid
Pabón, Jesús	Carta de 1952-06-16 de Jesús Pabón des de Madrid
Padró i Casas	Targeta de 1954-12 de Padró i Casas des de Sabadell
Padrosa, Josep	Carta de 1951-06-09 de Josep Padrosa des de Barcelona
Padrosa, Josep	Carta de 1951-04-17 de Josep Padrosa des de Barcelona
Padrosa, Josep	Carta de 1951-10-30 de Josep Padrosa des de Barcelona
Padrosa, Josep	Carta de 1953-10-20 de Josep Padrosa des de Barcelona
Padrosa, Josep	Carta de 1952-09-11 de Josep Padrosa des de Barcelona
Padrosa, Josep	Carta de 1955-10-06 de Josep Padrosa des de Barcelona
Padrosa, Josep	Carta de 1953-04-09 de Josep Padrosa des de Barcelona
Pagès, Alfonso de	Carta de 1943-08-12 d'Alfonso de Pagès des de Barcelona

Pagès, J.	Carta de 1955-03-06 de J. Pagès des de París
Palau de Salazar, Emília	Invitació a un concert a la sala Edison de Figueres
Palay	Targeta de 1954-12 de Palay des de Barcelona
Palmarola, Font	Targeta de [s.d.] de Font Palmarola des de Barcelona
Palmarola, Font	Carta de 1956-01-08 de Font Palmarola a M. Teresa Brunet des de Barcelona
Palol, Pere de	Carta de 1947-08-14 de Pere de Palol des d'Empúries
Palomer i Alsina, Josep	Carta de 1943-03-20 de Josep Palomer i Alsina des d'Arenys de Mar
Palomer i Alsina, Josep	Carta de 1943-05-18 de Josep Palomer i Alsina des d'Arenys de Mar
Palomer i Alsina, Josep	Carta de 1943-08-19 de Josep Palomer i Alsina des d'Arenys de Mar
Palomer i Alsina, Josep	Carta de 1942-04-15 de Josep Palomer i Alsina des de Sant Vicenç de Montalt
Palomer i Alsina, Josep	Carta de 1942-05-01 de Josep Palomer i Alsina des de Sant Vicenç de Montalt
Palomer i Alsina, Josep	Carta de 1942-07-07 de Josep Palomer i Alsina des de Sant Vicenç de Montalt
Panero, Leopoldo	Carta de 1950-09-20 de Leopoldo Panero des de Madrid
Panetti, Iolanda	Postal de 1940-10-24 de Iolanda Panetti des de [s.l.]
Panyella Aldrufeu, Josep Maria	Carta de 1954-03-10 de Josep Maria Panyella Aldrufeu des de Barcelona
Panyella Aldrufeu, Josep Maria	Carta de 1952-10-19 de Josep Maria Panyella Aldrufeu des de Barcelona
Panyella Aldrufeu, Josep Maria	Carta de 1955-01-28 de Josep Maria Panyella Aldrufeu des de Barcelona
Panyella Aldrufeu, Josep Maria	Carta de 1953-06-29 de Josep Maria Panyella Aldrufeu des de Tona
Panyella Aldrufeu, Josep Maria	Carta de 1953-12-10 de Josep Maria Panyella Aldrufeu des de Barcelona
Panyella Aldrufeu, Josep Maria	Carta de 1952-06-21 de Josep Maria Panyella Aldrufeu des de Barcelona
Panyella Aldrufeu, Josep Maria	Carta de 1951-12-04 de Josep Maria Panyella Aldrufeu des de Barcelona
Panyella Aldrufeu, Josep Maria	Carta de 1951-10-28 de Josep Maria Panyella Aldrufeu des de Barcelona
Panyella Aldrufeu, Josep Maria	Carta de 1957-01-06 de Josep Maria Panyella Aldrufeu a M. Teresa Mayor des de Barcelona
Panyella Aldrufeu, Josep Maria	Carta de 1952-08-08 de Josep Maria Panyella Aldrufeu des de Barcelona
Panyella Aldrufeu, Josep Maria	Carta de 1955-10-23 de Josep Maria Panyella Aldrufeu des de Barcelona
Panyella Aldrufeu, Josep Maria	Carta de 1953 de Josep Maria Panyella Aldrufeu des de Barcelona
Panyella Aldrufeu, Josep Maria	Carta de 1952-02-25 de Josep Maria Panyella Aldrufeu des de Barcelona
Panyella Aldrufeu, Josep Maria	Carta de 1954-02-08 de Josep Maria Panyella Aldrufeu des de Barcelona
Panyella Aldrufeu, Josep Maria	Carta de 1954-01-26 de Josep Maria Panyella Aldrufeu des de Barcelona

Panyella Aldrufeu, Josep Maria	Carta de 1951-03-20 de Josep Maria Panyella Aldrufeu des de Barcelona
Panyella Aldrufeu, Josep Maria	Carta de 1956-10-21 de Josep Maria Panyella Aldrufeu a M. Teresa Mayor des de Barcelona
Panyella Aldrufeu, Josep Maria	Carta de 1955-11-27 de Josep Maria Panyella Aldrufeu des de Barcelona
Panyella Aldrufeu, Josep Maria	Carta de 1952-12-22 de Josep Maria Panyella Aldrufeu des de Barcelona
Panyella Aldrufeu, Josep Maria	Carta de 1957-03-10 de Josep Maria Panyella Aldrufeu a M. Teresa Mayor des de Barcelona
Panyella Aldrufeu, Josep Maria	Carta de 06-09-1950 de Josep Maria Panyella Aldrufeu des de Barcelona
Panyella Aldrufeu, Josep Maria	Carta de 1951-01-28 de Josep Maria Panyella Aldrufeu des de Barcelona
Panyella Aldrufeu, Josep Maria	Carta de 1950-12-03 de Josep Maria Panyella Aldrufeu des de Barcelona
Panyella Aldrufeu, Josep Maria	Carta de 1951-11-04 de Josep Maria Panyella Aldrufeu des de Barcelona
Panyella Aldrufeu, Josep Maria	Carta de 1951-11-06 de Josep Maria Panyella Aldrufeu des de Barcelona
Panyella Aldrufeu, Josep Maria	Carta de 1951-06-07 de Josep Maria Panyella Aldrufeu des de Barcelona
Panyella Aldrufeu, Josep Maria	Carta de 1951-10-07 de Josep Maria Panyella Aldrufeu des de Barcelona
Panyella Aldrufeu, Josep Maria	Carta de 1952-09-10 de Josep Maria Panyella Aldrufeu des de Barcelona
Panyella Aldrufeu, Josep Maria	Carta de 1951-11-28 de Josep Maria Panyella Aldrufeu des de Barcelona
Panyella Aldrufeu, Josep Maria	Carta de 1951-03-26 de Josep Maria Panyella Aldrufeu des de Barcelona
Panyella Aldrufeu, Josep Maria	Carta de 1953-03-20 de Josep Maria Panyella Aldrufeu des de Barcelona
Panyella Aldrufeu, Josep Maria	Carta de 1951-04-04 de Josep Maria Panyella Aldrufeu des de Barcelona
Panyella Aldrufeu, Josep Maria	Carta de 1951-06-03 de Josep Maria Panyella Aldrufeu des de Barcelona
Panyella Aldrufeu, Josep Maria	Carta de 1953-01-01 de Josep Maria Panyella Aldrufeu des de Barcelona
Panyella Aldrufeu, Josep Maria	Carta de 1951-05-13 de Josep Maria Panyella Aldrufeu des de Barcelona
Panyella Aldrufeu, Josep Maria	Carta de 1951-10-15 de Josep Maria Panyella Aldrufeu des de Barcelona
Panyella Aldrufeu, Josep Maria	Carta de 1951-04-18 de Josep Maria Panyella Aldrufeu des de Barcelona
Panyella Aldrufeu, Josep Maria	Carta de 1951-11-30 de Josep Maria Panyella Aldrufeu des de Barcelona
Panyella Aldrufeu, Josep Maria	Carta de 1953-01-10 de Josep Maria Panyella Aldrufeu des de Barcelona
Panyella Aldrufeu, Josep Maria	Carta de 1951-11-15 de Josep Maria Panyella Aldrufeu des de Barcelona
Panyella Aldrufeu, Josep Maria	Carta de 1951-11-24 de Josep Maria Panyella Aldrufeu des de Barcelona
Panyella Aldrufeu, Josep Maria	Carta de 1951-05-20 de Josep Maria Panyella Aldrufeu des de Barcelona
Panyella Aldrufeu, Josep Maria	Carta de 1951-08-25 de Josep Maria Panyella Aldrufeu des de Tona
Panyella Aldrufeu, Josep Maria	Carta de 1951-08-25 de Josep Maria Panyella Aldrufeu des de Barcelona

Panyella Aldrufeu, Josep Maria	Carta de 1956-05-13 de Josep Maria Panyella Aldrufeu a M. Teresa Mayor des de Barcelona
Panyella Aldrufeu, Josep Maria	Carta de 1958-10-26 de Josep Maria Panyella Aldrufeu a M. teresa Mayor des de Barcelona
Panyella Aldrufeu, Josep Maria	Carta de 1958-05-26 de Josep Maria Panyella Aldrufeu a M. Teresa Mayor des de Barcelona
Panyella Aldrufeu, Josep Maria	Carta de 1956-04-14 de Josep Maria Panyella Aldrufeu a M. Teresa Mayor des de Barcelona
Panyella Aldrufeu, Josep Maria	Notes de [s.d.] de Josep Maria Panyella Aldrufeu des de Barcelona
Panyella Aldrufeu, Josep Maria	Recordatori de 1954-12-08 de Josep Maria Panyella Aldrufeu des de Balenyà
Panyella Mora, Domingo	Telegrama de [195?] de Domingo Panyella Mora des de Barcelona
Papell, Antoni	Carta de 1943-08-12 d'Antoni Papell des de Palma de Mallorca
Parés Vilahú, Norbert; Escolà de Parés, Rosa	Targeta de [s.d.] de Norbert Parés Vilahú i Rosa Escolà de Parés des de [s.l.]
Parés Vilahú, Norbert; Escolà de Parés, Rosa	Targeta de [s.d.] de Norbert Parés Vilahú i Rosa Escolà de Parés des de [s.l.]
Pascual, E.	Carta de 1945-06-18 d'E. Pascual des de Barcelona
Pascual, Estanislau	Carta de [1946] d'Estanislau Pascual des de Barcelona
Pascual, Joan	Carta de 1943-08-06 de Joan Pascual des de Barcelona
Pastor, José	Carta de 1948-08-24 de José Pastor des de Barcelona
Paton, Helena C.	Targeta de 1954-05-08 d'Helena C. Paton des de [s.l.]
Patronat de la Catequística	Targeta de [s.d.] del Patronat de la Catequística des de Figueres
Pecanins, Maria; Soldevila, Miquel	Carta de 1944-03-05 de Maria [Pecanins] i Miquel [Soldevila] des de Madrid
Peletería Solsona	Targeta de [s.d.] de Peletería Solsona des de Barcelona
Penella de Silva	Telegrama de [s.d.] de Penella de Silva des de Sant Andreu de Llavaneres
Permanyer, Lluís	Carta de 1943-06-23 de Lluís Permanyer des de Barcelona
Permanyer, Lluís	Carta de 1950-04-31 de Lluís Permanyer des de Barcelona
Permanyer, Lluís	Carta de 1946-02-16 de Lluís Permanyer des de Barcelona
Permanyer, Lluís	Telegrama de 1943-08 de Lluís Permanyer des de Barcelona
Piñol Prim, Juan	Carta de 1954-01-12 de Juan Piñol Prim des de Cornellà de Llobregat
Pietx Oliva, J.	Carta de 1948-05-01 de J. Pietx Oliva des de Vic
Pietx Oliva, J.	Carta de 1948-03-07 de J. Pietx Oliva des de Vic
Pinto Puibert, Joaquín	Carta de 1950-12-12 de Joaquín Pinto Puibert des de Sabadell
Piset Bondó, Federico	Carta de [s.d.] de Federico Piset Bondó des de [s.l.]
Pizá Carreras, Juan	Targeta de 1954-12 de Juan Pizá Carreras des de [s.l.]

Pla Cargol, Joaquim	Carta de 1948-04-26 de Joaquim Pla Cargol des de Girona
Pla Cargol, Joaquim	Carta de 1946-09-25 de Joaquim Pla Cargol des de Girona
Pla Cargol, Joaquim	Carta de 1946-06-15 de Joaquim Pla Cargol des de Girona
Pla Cargol, Joaquim	Targeta de 1955-12 de Joaquim Pla Cargol des de [Girona]
Pla Cargol, Joaquim	Carta de 1956-01-06 de Joaquim Pla Cargol a M. Teresa Mayor des de Girona
Pla, Antonio	Carta de 1943-08-06 d'Antonio Pla des de Barcelona
Pla, José	Carta de 1950-12-05 de José Pla des de Ginebra
Pla, Josep	Carta de 1948-12-09 de Josep Pla des de Palafrugell
Pla, Pere; Lord, Melvin	Telegrama de 1943-08 de Pere Pla i Melvin Lord des de Palafrugell
Planas, Ramon	Carta de 1951-01-23 de Ramon Planas al Sr. Carolà des de Sitges
Planas, Ramon	Carta de 1951-01-02 de Ramon Planas des de Sitges
Plazuela Moncada	Telegrama de [s. d.] de Plazuela Moncada des de Barcelona
Pol Girbal, Jaume	Carta de 1948-05-05 de Jaume Pol Girbal des de [s.l.]
Pol Girbal, Jaume	Carta de [s.d.] de Jaume Pol Girbal des de Girona
Polònia. Consulado de la República de Polonia	Carta de 1953-12-16 de Consulado de la República de Polonia des de Barcelona
Pons Espina, Fernando	Carta de 1951-10-03 de Fernando Pons Espina des de Lleida
Prada, Pedro	Carta de 1955-12-20 de Pedro Prada des de Figueres
Pratdesaba, J.	Postal de 1953-09-08 de J. Pratdesaba des de Vic
Prats, Asunción; Prats, Antonia	Postal de 1943-08-05 d'Asunción Prats i Antonia Prats des de Barcelona
Presas Suárez, Francisco	Carta de 1954-08-08 de Francisco Presas Suárez des de La Garriga
Puig Bunaut	Targeta de 1950 de Puig Bunaut des de [s.l.]
Puig Janer, Josep M.	Carta de 1950-10-24 de Josep M. Puig Janer des de Barcelona
Puig Sagrera, Francesc	Targeta de 1951-04-16 de Francesc Puig Sagrera des de [s.l.]
Puig Sagrera, Francesc	Carta de 1954-10-24 de Francesc Puig Sagrera des de Girona
Puig Sagrera, Francesc	Carta de 1954-10-24 de Francesc Puig Sagrera des de Girona
Puig Sagrera, Francesc	Carta de 1954-02-10 de Francesc Puig Sagrera des de Girona
Puig Sagrera, Francesc	Carta de 1953-10-03 de Francesc Puig Sagrera des de Girona
Puig Sagrera, Francesc	Carta de 1952-06-15 de Francesc Puig Sagrera des de Girona
Puig Sagrera, Francesc	Targeta de 1956 de Francesc Puig Sagrera des de [s.l.]

Puig Sagrera, Francesc	Targeta de [s.d.] de Francesc Puig Sagrera des de [s.l.]
Puig de Cort, Teresa	Carta de 1943-08-11 de Teresa Puig de Cort des de Barcelona
Puig i Pla, Josep M.	Carta de 1947-05-12 de Josep M. Puig i Pla des de Barcelona
Puig, Alfons	Carta de [s.d.] d'Alfons Puig des de Figueres
Puig, Alfons	Carta de [s.d.] d'Alfons Puig des de Figueres
Puig, Alfons	Targeta de [s.d.] d'Alfons Puig des de Figueres
Puig, Alfons	Carta de 1951-07-18 d'Alfons Puig des de Llançà
Puig, Alfons	Carta de 1947-08-03 d'Alfons Puig des de Figueres
Puig, Alfons	Targeta de [s.d.] d'Alfons Puig des de [Figueres]
Puig, Alfons	Postal de 1948-09-03 d'Alfons Puig des de Camprodon
Puig, Ramon	Postal de 1951-12-30 d'Alfons Puig des de Santa Coloma de Farners
Puigcerver, Juan	Carta de 1956-01-08 de Ramon Puig a M. Teresa Mayor des de Barcelona
Puigcerver, Juan	Carta de 1953-10-15 de Juan Puigcerver des de Vic
Puigcerver, Juan	Carta de 1952-10-24 de Juan Puigcerver des de Vic
Puigcerver, Juan	Carta de 1952-03-26 de Juan Puigcerver des de Vic
Puigcerver, Juan	Carta de 1950-10-25 de Juan Puigcerver des de Vic
Puigcerver, Juan	Telegrama de [1949-05-31] de Juan Puigcerver des de Vic
Puigcerver, Juan	Carta de 1948-03-22 de Juan Puigcerver des de Vic
Puigdollers, Mariano	Carta de 1955-07-19 de Mariano Puigdollers des de Madrid
Puigneró, Gaspar	Carta de 1948-12-09 de Gaspar Puigneró des de Vic
Pujadas, Josep M.	Carta de 1952-01-06 de Josep M. Pujadas des de Barcelona
Pujadas, Josep M.	Carta de 1956-12-20 de Josep M. Pujadas a Xavier Sanllehí des de Bellcaire
Pujadas, Josep M.	Targeta de [s.d.] de Josep M. Pujadas des de [s.l.]
Pujadas, Josep M.	Postal de 1955-04-02 de Josep M. Pujadas des de Madrid
Pujadas, Josep M.	Postal de 1950-09-24 de Josep M. Pujadas des de Roma
Pujadas, Josep M.	Carta de 1950-09-08 de Josep M. Pujadas des de Figueres
Pujol Mas, Francisco	Carta de 1954-02-01 de Francisco Pujol Mas des de Barcelona
Pujol Mas, Francisco	Carta de 1950-12-28 de Francisco Pujol Mas des de Barcelona
Pujols, Francesc	Carta de 1949-04-16 de Francesc Pujols des de Martorell

Pujols, Francesc	Carta de 1952-01-14 de Francesc Pujols des de Martorell
Puntí i Collell, Joan	Carta de 1952-07-08 de Joan Puntí Collell des de Vic
Quer, Maria	Telegrama de 1956-01-09 de Maria Quer a M. Teresa Mayor des de Madrid
Queraltó, T.	Carta de 1942-12 de T. Queraltó des de Vic
Querol, José	Carta de 1951-04-23 de José Querol des de Lleida
Quintà, Alfons	Postal de 1953-02-02 d'Alfons Quintà des de París
Révész, Andrés	Telegrama de [s.d.] d'Andrés Revész des de Madrid
Révész, Andrés	Nota de [s.d.] d'Andrés Revész des de Madrid
Révész, Andrés	Carta de 1955-11-29 d'Andrés Revész des de Madrid
Révész, Andrés	Carta de 1953-05-10 d'Andrés Revész des de Madrid
Révész, Andrés	Carta de 1951-01-30 d'Andrés Revész des de Madrid
Révész, Andrés	Carta de 1951-01-06 d'Andrés Revész des de Madrid
Révész, Andrés	Carta de 1950-11-12 d'Andrés Revész des de Madrid
Révész, Andrés	Carta de 1949-09-27 d'Andrés Revész des de Madrid
Révész, Andrés	Carta de 1948-10-02 d'Andrés Revész des de Madrid
Révész, Andrés	Carta de 1948-09-04 d'Andrés Revész des de Madrid
Révész, Andrés	Carta de 1945-10-06 d'Andrés Revész des de Madrid
Révész, Andrés	Carta de 1945-09-22 d'Andrés Revész des de Madrid
Rahola i Sastre, Josep	Carta de 1950-01-20 de Josep Rahola i Sastre des de Barcelona
Rahola, Frederic	Carta de 1953-02-27 de Frederic Rahola des de Barcelona
Ramírez Pastor, Diego	Carta de 1952-11-25 de Diego Ramírez Pastor des de Barcelona
Ramis	Carta de 1947-08-05 de Ramis des de Barcelona
Ramis	Postal de 1950-12-19 de Ramis des de Buenos Aires
Ramis	Targeta de [s.d.] de Ramis des de [s.l.]
Ramis, Pedro	Carta de 1948-08-18 de Pedro Ramis des de Barcelona
Ramis, Rafael	Targeta de 1954-01 de Rafael Ramis des de Buenos Aires
Ramis, Rafael	Carta de 1952-06-16 de Rafael Ramis des de Mar del Plata
Ramis, Rafael	Carta de 1949-08-27 de Rafael Ramis des de Buenos Aires
Ramis, Rafael	Carta de 1951-03-13 de Rafael Ramis des de Mar del Plata

Ramis, Rafael	Carta de 1947-04-03 de Rafael Ramis des de Barcelona
Ramis, Rafael	Carta de 1947-02-13 de Rafael Ramis des de Barcelona
Ramis, Rafael	Carta de 1946-12-09 de Rafael Ramis des de Montserrat
Ramis, Rafael	Invitació de 1946-04 de Rafael Ramis des de Figueres
Ramis, Rafael	Targeta de 1946-11 de Rafael Ramis des de Figueres
Ramis, Rafael	Postal de 1949-07-24 de Rafael Ramis des de Rio de Janeiro
Ramis, Rafael	Postal de 1947-05-26 de Rafael Ramis des d'Eivissa
Ramis, Rafael	Postal de 1948-05-25 de Rafael Ramis des de Puigcerdà
Ramis, Rafael	Postal de 1955-12 de Rafael Ramis des de Lima
Ramon	Carta de 1943-08-13 de Ramon des de Barcelona
Rando, Juan Antonio	Carta de 1946-10-07 de Juan Antonio Rando des de Màlaga
Raqueta, Manuel	Carta de 1946-05-28 de Manuel Raqueta des de [Girona]
Raqueta, Manuel	Carta de 1946-07-02 de Manuel Raqueta des de Girona
Raurich Saba	Carta de 1951-06-03 de Raurich Saba des de Barcelona
Raurich Saba	Carta de 1950-06-28 de Raurich Saba des de Barcelona
Raventós Fatjó, Manuel	Carta de 1954-01-22 de Manuel Raventós Fatjó des de Barcelona
Rebolleda, Juan	Carta de 1952-05-28 de Juan Rebolleda des de Manresa
Regàs Ardèvol, M.	Targeta de 1954 de M. Regàs Ardèvol des de [s.l.]
Regàs, Javier	Telegrama de 1956-01-06 de Javier Regàs a M. Teresa Mayor des de Barcelona
Reig, Ramon	Carta de 1946-08-25 de Ramon Reig des de Tossa de Mar
Reig, Ramon	Carta de 1945-08-02 de Ramon Reig des de Tossa de Mar
Reig, Ramon	Carta de 1941-11-04 de Ramon Reig des de Figueres
Reig, Ramon	Carta de [s.d.] de Ramon Reig des de [s.l.]
Reig, Ramon	Carta de [1950] de Ramon Reig des de [Madrid]
Reig, Ramon	Carta de 1953-06-10 de Ramon Reig des de Barcelona
Reig, Ramon	Postal de 1950-01-22 de Ramon Reig des de Bilbao
Reig, Ramon	Carta de 1947-08-15 de Ramon Reig des de Tossa de Mar
Reig, Ramon	Carta de 1955-11-28 de Ramon Reig des de Las Palmas
Reina, Jordi	Carta de 1943-08-09 de Jordi Reina des de Barcelona

Reitg Puig, L. G.	Carta de 1956-01-07 de L. G. Reitg Puig a M. Teresa Mayor des de Barcelona
Remei	Telegrama de 1956-01-06 de Remei a M. Teresa Mayor des de Barcelona
Renart, Joaquim	Carta de 1956-01-17 de Joaquim Renart a M. Teresa Mayor des de Barcelona
Renau, Maria	Postal de 1938-12-24 de Maria Renau a M. Teresa Mayor des de Clarens
Renau, Maria	Postal de 1938-10-01 de Maria Renau a M. Teresa Mayor des de Crikvenika
Restaurant Set Portes	Telegrama de 1956-01-06 de Restaurant Set Portes a M. Teresa Mayor des de Barcelona
Revilla Aguirre, José Antonio	Carta de 1946-10-08 de José Antonio Revilla Aguirre des de Girona
Revista Sicilia	Carta de 1954-04-24 de Revista Sicilia des de Palerm
Ribé, Manuel	Carta de 1946-11-18 de Manuel Ribé des de Barcelona
Ribé, Manuel	Carta de 1943-07-13 de Manuel Ribé des de Barcelona
Ribó, Xavier	Carta de 1949-08-06 de Xavier Ribó des de [s.l.]
Ribalta, Josep	Carta de 1951-11-15 de Josep Ribalta des de Barcelona
Ribot, Isidre	Postal de 1951-09-11 d'Isidre Ribot des de Vicenza
Ribot, Josep	Carta de 1951-04-15 de Josep de Ribot des de Girona
Ribot, Josep Maria de	Carta de [1951]-05-02 de Josep Maria de Ribot des de Camallera
Ribot, Pere	Targeta de 1949-12 de Pere Ribot des de [s.l.]
Ricart, Enric C.	Carta de [s.d.] d'Enric C. Ricart des de [s.l.]
Ricart, José	Telegrama de 1956-01-06 de José Ricart a M. Teresa Mayor des de Vic
Ricart, Josep	Carta de 1951-06-28 de Josep Ricart des de Barcelona
Riera Milá, José María	Carta de 1955-05-23 de José María Riera Milá des de Badalona
Riera y Clavillé, José	Carta de 1944-03-24 de José Riera y Clavillé des de Madrid
Riera, Camil	Carta de 1948-02-19 de Camil Riera des de Vic
Riera, Manuel	Carta de 1949-04-29 de Manuel Riera des de Barcelona
Rierola Alibés, Josep	Carta de 1948-03-11 de Josep Rierola Alibés des de Ripoll
Rierola Alibés, Josep	Carta de [1948] de Josep Rierola Alibés des de Ripoll
Rierola Alibés, Josep	Carta de 1943 de Josep Rierola Alibés des de Ripoll
Rierola Alibés, Ramon	Targeta de 1943-08 de Ramon Rierola Alibés des de [s.l.]
Rierola Alibés, Ramon	Carta de 1948-05-20 de Ramon Rierola Alibés des de Vic
Rierola Alibés, Ramon	Carta de 1948-05-08 de Ramon Rierola Alibés des de Vic

Rierola, Conxita	Postal de 1949-10-03 de Conxita Rierola a M. Teresa Brunet Mayor des de Vic
Rierola, Conxita	Carta de 1948-08-20 de Conxita Rierola des de Santa Llúcia
Rierola, Conxita	Postal de 1946-12-30 de Conxita Rierola des de Vic
Rierola, Conxita	Postal de [s.d.] de Conxita Rierola des de [Vic]
Rigalt, Lluís	Carta de 1945-02-22 de Lluís Rigalt a Josep M. Pujadas des de Barcelona
Rigau, Bernardo	Carta de 1941-05-20 de Bernardo Rigau des de Barcelona
Rigau, Pere	Carta de 1943-08-08 de Pere Rigau des de Sant Feliu de Guíxols
Rigau, Pere	Carta de 1942-10-09 de Pere Rigau des de Sant Feliu de Guíxols
Rigau, Pere	Carta de 1942-02-28 de Pere Rigau des de Sant Feliu de Guíxols
Ripoll, A.	Carta de 1946-09-28 de [A. Ripoll] des de Montserrat
Ripoll, Leandro	Carta de 1950-10-25 de Leandro Ripoll Romagosa des de Barcelona
Roca Robredo, Juli	Carta de 1948-08-21 de Juli Roca Robredo des de Barcelona
Roca, Pere	Carta de 1946-12-14 de Pere Roca des de Terrassa
Roca, Pere	Carta de 1943-08-05 de Pere Roca des de Terrassa
Rocamora	Carta de [s.d.] de Rocamora des de [s.l.]
Roch-Llorens, J.	Carta de 1948-03-23 de J. Roch-Llorens des de Barcelona
Rocha, Xavier	Carta de 1951-05-06 de Xavier Rocha des de Barcelona
Roda Ventura, Frederic	Carta de 1951-07-26 de Frederic Roda Ventura des de Barcelona
Roda Ventura, Frederic	Carta de 1943-08-07 de Frederic Roda Ventura des de Barcelona
Rodeja i Galter, Eduard	Postal de 1955-09-25 d'Eduard Rodeja i Galter des de Figueres
Rodríguez, Miguel Luis	Carta de 1950-06-17 de Miguel Luis Rodríguez des de Barcelona
Roger Gallés, Joaquín M.	Targeta de 1954-12 de Joaquín M. Roger Gallés des de Barcelona
Roig Gironella, Joan	Carta de 1953-06-28 de Joan Roig Gironella des de Barcelona
Roig Gironella, Joan	Carta de 1951-01-25 de Joan Roig Gironella des de Barcelona
Roig Gironella, Joan	Carta de 1947-06-02 de Joan Roig Gironella des de Barcelona
Roig Gironella, Juan	Carta de 1951-01-16 de Juan Roig Gironella des de Figueres
Roig i Llop, Tomàs	Targeta de [s.d.] de Tomàs Roig i Llop des de [Barcelona]
Roig i Llop, Tomàs	Telegrama de 1956-01-05 de Tomàs Roig i Llop a M. Teresa Mayor des de Barcelona
Roig i Llop, Tomàs	Carta de 1957-05-25 de Tomàs Roig i Llop a M. Teresa Mayor des de Barcelona

Roig i Llop, Tomàs	Carta de 1943-08-01 de Tomàs Roig i Llop des de Valldoreix
Roig i Llop, Tomàs	Carta de 1943-08-10 de Tomàs Roig i Llop des de Barcelona
Roig i Llop, Tomàs	Carta de 1951-11-17 de Tomàs Roig i Llop des de Valldoreix
Roig i Llop, Tomàs	Targeta de 1948-02-02 de Tomàs Roig i Llop des de Barcelona
Roig i Llop, Tomàs	Targeta de [s.d.] de Tomàs Roig i Llop des de Barcelona
Roig y Ossul, Montserrat	Carta de 1949-03-15 de Montserrat Roig y Ossul des de Sabadell
Romeu	Carta de 1948-08-07 de Romeu des de Barcelona
Rosa M.	Telegrama de 1956-01-06 de Rosa a M. Teresa Mayor des de l'Escala
Rosanas i Girbau, Pere	Targeta de 1953-09-26 de Pere Rosanas i Girbau des de Vic
Rosell, Miquel	Carta de 1945-09-02 de Miquel Rosell des de Santa Perpètua de Mogoda
Rosell, Miquel	Targetó de 1945-07-31 de Miquel Rosell des de Barcelona
Rosich Carbonell, Ramon	Carta de 1953-12-09 de Ramon Rosich Carbonell des de La Bisbal
Rossi, Sergio	Targeta de 1937-12-23 de Sergio Rossi des de Roma
Rost Ferrer, José	Targeta de [1951-12] de José Rost Ferrer des de Castelló d'Empúries
Rovira	Carta de 1943-08-08 de Rovira des de Vic
Rovira Fors, Josep	Fulletó de 1957-03 de Josep Rovira Fors des de Badalona
Rovira Fors, Josep	Targeta de 1953-01 de Josep Rovira Fors des de [s.l.]
Rovira Fors, Josep	Invitació de 1956-11 de Josep Rovira Fors des de Pineda de Mar
Rovira Fors, Josep	Carta de 1950-05-01 de Josep Rovira Fors des de Canet de Mar
Rovira Fors, Josep	de 1957-03-10 de Josep Rovira Fors a M. Teresa Mayor des de Canet de Mar
Rovira Fors, Josep	Carta de 1956-12-30 de Josep Rovira Fors a M. Teresa Mayor des de Canet de Mar
Rovira Fors, Josep	Carta de 1952-04-12 de Josep Rovira Fors des de Canet de Mar
Rovira Fors, Josep	Carta de 1952-04-12 de Josep Rovira Fors des de Canet de Mar
Rovira Fors, Josep	Carta de 1952-02-22 de Josep Rovira Fors des de Barcelona
Rovira Fors, Josep	Carta de 1951-12-24 de Josep Rovira Fors des de Canet de Mar
Rovira Fors, Josep	Carta de 1951-12-21 de Josep Rovira Fors a Eudald Brunet Solà des de Canet de Mar
Rovira Fors, Josep	Carta de 1951-12-04 de Josep Rovira Fors des de Canet de Mar
Rovira Fors, Josep	Carta de 1951-03-17 de Josep Rovira Fors des de Canet de Mar
Rovira Fors, Josep	Carta de 1950-12-26 de Josep Rovira Fors des de Canet de Mar

Rovira Fors, Josep	Carta de 1950-11-06 de Josep Rovira Fors des de Canet de Mar
Rovira Fors, Josep	Carta de 1950-07-27 de Josep Rovira Fors des de Canet de Mar
Rovira Fors, Josep	Carta de 1950-02-01 de Josep Rovira Fors des de Canet de Mar
Rovira, Miguel de los Santos	Carta de 1956-01-25 de Miguel de los Santos Rovira a M. Teresa Mayor des de Tàrrrega
Rovira, Miquel	Carta de 1952-10-18 de Miquel Rovira des de Vic
Rubí, Basili de	Carta de 1951-10-08 de Basili de Rubí des de Barcelona
Rubí, Basili de	Carta de 1946-12-31 de Basili de Rubí des de Barcelona
Rubí, Basili de	Targeta de 1948-02-15 de Basili de Rubí des de Barcelona
Rubí, Basili de	Carta de 1950-08-15 de Basili de Rubí des de Barcelona
Rubí, Basili de	Carta de 1947-03-04 de Basili de Rubí des de Barcelona
Rubí, Basili de	Carta de 1946-09-20 de Basili de Rubí des de Barcelona
Rubí, Basili de	Carta de 1946-12-23 de Basili de Rubí des de Barcelona
Rubí, Basili de	Carta de 1946-12-09 de Basili de Rubí des de Barcelona
Rubí, Basili de	Carta de 1946-11-26 de Basili de Rubí des de Barcelona
Rubí, Basili de	Carta de 1945-02-25 de Basili de Rubí des de Barcelona
Rubió i Bellver, Joan	Carta de 1943-06-29 de Joan Rubió i Bellver des de Barcelona
Rubos, Antonio C.	Carta de 1946-10-05 d'Antonio C. Rubos des de Les Planes
Rucabado, Ramon	Carta de 1943-03-22 de Ramon Rucabado des de Barcelona
Rucabado, Ramon	Carta de 1942-04-25 de Ramon Rucabado des de Barcelona
Rucabado, Ramon	Carta de 1943-08-14 de Ramon Rucabado des de Barcelona
Rucabado, Ramon	Carta de 1945-12-28 de Ramon Rucabado des de Barcelona
Rucabado, Ramon	Recordatori de 1952-01 de Ramon Rucabado des de Barcelona
Rucabado, Ramon	Carta de 1956-01-06 de Ramon Rucabado a M. Teresa Mayor des de Barcelona
Ruibal, Álvaro	Carta de 1951-11-27 d'Álvaro Ruibal des de Santiago de Compostel·la
Ruibal, Álvaro	Carta de [s.d.] d'Álvaro Ruibal des de Barcelona
Ruibal, Álvaro	Carta de [s.d.] d'Álvaro Ruibal des de Barcelona
Ruibal, Álvaro	Postal de 1947-07-28 d'Álvaro Ruibal des de Santiago de Compostel·la
Ruibal, Álvaro	Telegrama de 1943-08 d'Álvaro Ruibal des de Vigo
Ruibal, Álvaro	Carta de [s.d.] d'Álvaro Ruibal des de Barcelona

Ruibal, Álvaro	Telegrama de 1956-01-09 d'Álvaro Ruibal a M. Teresa Mayor des de Barcelona
S., M.	Carta de 1950-12-12 de M. S. des de Barcelona
Sabadell, Jordi	Carta de 1950-03-17 de Jordi Sabadell des de Barcelona
Sagarra i de Siscar, Ferran de	Carta de 1952-10-24 de Ferran de Sagarra i Siscar des de Barcelona
Sagnier Bové, Manuel	Targeta de 1956-01 de Manuel Sagnier Bové a M. Teresa Mayor des de [s.l.]
Sala, Francesc	Targeta de 1954-12-24 de Francesc Sala des de Vic
Sala, Francesc	Targeta de [s.d.] de Francesc Sala des de [Vic]
Sala, Francesc	Carta de 1956-01-08 de Francesc Sala a M. Teresa Mayor des de Vic
Sala, Francesc	Postal de 1953-11-03 de Francesc Sala des de Vic
Sala, Francesc	Carta de 1955-11-18 de Francesc Sala des de Vic
Sala, Francesc	Carta de 1954-10-11 de Francesc Sala des de Vic
Sala, Francesc	Carta de 1953-12-20 de Francesc Sala des de Vic
Sala, Francesc	Carta de 1953-11-24 de Francesc Sala des de Vic
Sala, Francesc	Postal de 1953-10-27 de Francesc Sala des de Vic
Sala, Francesc	Carta de 1953-10-18 de Francesc Sala des de Vic
Sala, Francesc	Carta de 1949-03-22 de Francesc Sala des de Vic
Sala, Francesc	Carta de 1947-02-28 de Francesc Sala des de Vic
Sala, Francesc	Carta de 1946-05-20 de Francesc Sala des de Vic
Sala, Francesc	Carta de 1946-02-25 de Francesc Sala des de Vic
Sala, Francesc	Carta de 1945-09-01 de Francesc Sala des de Vic
Salarich i Torrents, Joaquim	Carta de 1954-01-09 de Joaquim Salarich Torrents des de Barcelona
Salarich i Torrents, Joaquim	Carta de 1949-07-08 de Joaquim Salarich i Torrents des de Barcelona
Salarich i Torrents, Miquel S.	Carta de 1956-11-24 de Miquel S. Salarich Torrents a M. Teresa Mayor des de Barcelona
Salarich i Torrents, Miquel S.	Carta de 1954-01-09 de Miquel S. Salarich Torrents des de Barcelona
Salas, Manuel	Carta de 1949-05-13 de Manuel Salas des de Vic
Salat Ferrer, Juan	Carta de 1943-05-10 de Juan Salat Ferrer des de Barcelona
Salat, Antonio	Targeta de 1954-12 d'Antonio Salat des de Barcelona
Sales, Joan	Carta de 1950-10-30 de Joan Sales des de Barcelona
Saleta i Llorens, Emili	Carta de 1947-08-14 d'Emili Saleta i Llorens des de Barcelona

Saleta i Llorens, Emili	Carta de 1947-07-22 d'Emili Saleta i Llorens des de Barcelona
Salicrú i Puigvert, Carlos	Carta de 1943-08-05 de Carlos Salicrú i Puigvert des de Sabadell
Salicrú i Puigvert, Carlos	Carta de 1941-06-20 de Carlos Salicrú i Puigvert des de Barcelona
Salip Montada, Enric	Targeta de [s.d.] d'Enric Salip Montada des de Figueres
Saltor, Octavi	Telegrama de 1956-01-05 d'Octavi Saltor a M. Teresa Mayor des de Barcelona
Saltor, Octavi	Carta de 1953-12-30 d'Octavi Saltor des de [Barcelona]
Saltor, Octavi	Carta de 1946-10-15 d'Octavi Saltor des de Barcelona
Salvador, Teresa	Postal de 1951-12-30 de Salvador i Teresa des de Barcelona
Salvador Sàbat, Josep M.	Carta de 1956-01-04 de Josep M. Salvador Sàbat des de Barcelona
Salvador Sàbat, Josep M.	Carta de 1956-01-08 de Josep M. Salvador Sàbat a M. Teresa Mayor des de Barcelona
Salvador, Josep M.	Carta de 1953-10-27 de Josep M. Salvador des de Barcelona
Salvador, Josep M.	Carta de 1943-08 de Josep M. Salvador des de Barcelona
San Juan, Juan	Telegrama de [s.d.] de Juan San Juan des de Barcelona
Sanabre, Josep	Postal de 1950-05-19 de Josep Sanabre des de Roma
Sanabre, Josep	Postal de 1942-10-24 de Josep Sanabre des de Salamanca
Sanabre, Josep	Postal de 1949-05-08 de Josep Sanabre des de Roma
Sanabre, Josep	Carta de 1952-04-07 de Josep Sanabre des de Barcelona
Sanabre, Josep	Carta de 1949-12-31 de Josep Sanabre des de Barcelona
Sanabre, Josep	Carta de 1943-07-12 de Josep Sanabre des de Barcelona
Sanabre, Josep	Postal de 1939-12-24 de Josep Sanabre des de Roma
Sanfeliu Aymar, Antonio	Targeta de 1955-12 d'Antonio Sanfeliu Aymar des de Barcelona
Sans d'Uriach, Montserrat	Carta de 1946-10-02 de Montserrat Sans d'Uriach des de Barcelona
Sans d'Uriach, Montserrat	Carta de 1951-10-02 de Montserrat Sans d'Uriach des de Queralbs
Santacana, Lluís	Carta de 1948-05-28 de Lluís Santacana des de Barcelona
Santaeulalia	Targeta de 1954-12 de Santaeulalia des de Barcelona
Santaeularia Padilla, Agustí	Carta de 1956-03-02 d'Agustí Santaeularia Padilla a M. Teresa Brunet Mayor des de Barcelona
Santamaría, Jaime	Carta de 1950-11-02 de Jaime Santamaría des de Barcelona
Santaularia	Targeta de 1955-12-28 de Santaularia des de Barcelona
Santaularia Padilla, Agustí	Carta de 1956-01-06 d'Agustí Santaularia Padilla a M. Teresa Mayor des de Barcelona

Saric, Juan	Carta de 1951-09-08 de Juan Saric des de Madrid
Sariol Badia, Joan	Carta de 1943-01-28 de Joan Sariol Badia des de Barcelona
Sariol Badia, Joan	Carta de 1943-01-09 de Joan Sariol Badia des de Barcelona
Sariol Badia, Joan	Carta de 1943-08-05 de Joan Sariol Badia des de Barcelona
Sariol Badia, Joan	Targeta de [s.d.] de Joan Sariol Badia des de [s.l.]
Sarrià, Jaume de	Carta de 1950-11-24 de Jaume de Sarrià des de Barcelona
Sarrià, Jaume de	Carta de 1951-05-15 de Jaume de Sarrià des de Barcelona
Sarrià, Jaume de	Targeta de [s.d.] de Jaume de Sarrià des de [s.l.]
Sastre Roig, Lorenzo	Carta de 1952-08-13 de Lorenzo Sastre Roig des de Palma de Mallorca
Sastre, Lorenzo	Carta de 1950-11-25 de Lorenzo Sastre des de Palma de Mallorca
Sauló Vilalta, Joan	Carta de 1951-10-09 de Joan Sauló Vilalta des de Barcelona
Sayés, Francesc	Carta de 1945-05-14 de Francesc Sayés des d'Ultramort
Sedó Peris-Mencheta, Juan	Carta de 1945-10-04 de Juan Sedó Peris-Mencheta
Sedó, Salvador	Carta de 1943-07-03 de Salvador Sedó des de Reus
Segura Lamich, Joaquim	Carta de 1951-03-12 de Joaquim Segura Lamich des de Vic
Segura Lamich, Joaquim	Postal de 1950-06 de Joaquim Segura Lamich des de Vic
Segura Lamich, Joaquim	Carta de 1947-05-19 de Joaquim Segura Lamich des de Vic
Segura Lamich, Joaquim	Carta de 1947-02-26 de Joaquim Segura Lamich des de Vic
Segura, Juan	Carta de 1956-01-06 de Juan Segura a Xavier Sanllehí Fages des de Vic
Seicaru, Pamfil	Carta de 1949-10-05 de Pamfil Seicaru des de Palma de Mallorca
Sempronio	Carta de 1948-03-15 de Sempronio des de Barcelona
Sentís, Carles	Postal de 1943-07-14 de Carles Sentís des de Formentera
Sentís, Carles	Carta de 1944-11-08 de Carles Sentís des de Madrid
Sentís, Carles	Carta de 1942-04-27 de Carles Sentís des de Madrid
Sentís, Carles	Carta de 1944-01-09 de Carles Sentís des de [Barcelona]
Sentís, Carles	Carta de [s.d.] de Carles Sentís des de [Barcelona]
Sentís, Carles	Carta de 1942-12-10 de Carles Sentís des de Madrid
Sentís, Carles	Carta de 1943-06-12 de Carles Sentís des de Madrid
Sentís, Carles	Carta de 1945-08-09 de Carles Sentís des de Barcelona

Sentís, Carles	Postal de 1948-03-30 de Carles Sentís des de Nova York
Sentís, Carles	Carta de 1943-12-08 de Carles Sentís des de Madrid
Sentís, Carles	Carta de 1945-09-10 de Carles Sentís des de Barcelona
Sentís, Carles	Carta de 1946-09-22 de Carles Sentís des de Québec
Sentís, Carles	Carta de 1942-09-16 de Carles Sentís des de Madrid
Sentís, Carles	Carta de 1947-05-09 de Carles Sentís des de Barcelona
Sentís, Carles	Carta de [s.d.] de Carles Sentís des de [Madrid]
Sentís, Carles	Carta de 1945-08-19 de Carles Sentís des de Barcelona
Sentís, Carles	Carta de 1945-08-06 de Carles Sentís des de Barcelona
Sentís, Carles	Carta de [s.d.] de Carles Sentís des de [s.l.]
Sentís, Carles	Carta de 1951-03-03 de Carles Sentís des de Madrid
Sentís, Carles	Carta de [s.d.] de Carles Sentís des de [s.l.]
Sentís, Carles	Carta de 1947-04-20 de Carles Sentís des d'Estoril
Sentís, Carles	Carta de 1943-08-08 de Carles Sentís des de Madrid
Sentís, Carles	Carta de 1943-02-09 de Carles Sentís des de Madrid
Sentís, Carles	Carta de 1947-02-19 de Carles Sentís des de Barcelona
Sentís, Carles	Postal de [s.d.] de Carles Sentís des de [s.l.]
Sentís, Carles	Carta de [s.d.] de Carles Sentís des de Figueres
Sentís, Carles	Carta de 1952-02-18 de Carles Sentís des de Brussel·les
Sentís, Carles	Postal de 1947-05-21 de Carles Sentís des de La Haia
Sentís, Carles	Carta de 1944-11-12 de Carles Sentís des de Madrid
Sentís, Carles	Carta de 1944-12-03 de Carles Sentís des de Barcelona
Sentís, Carles	Carta de 1945-02-05 de Carles Sentís des de Madrid
Sentís, Carles	Carta de 1945-06-06 de Carles Sentís des de Madrid
Sentís, Carles	Targeta de [s.d.] de Carles Sentís des de [s.l.]
Sentras, Joaquim	Carta de 1943-08-06 de Joaquim Sentras des de Barcelona
Serinyà Zarauz, Francisco	Carta de 1949-10-04 de Francisco Serinyà Zarauz des de Barcelona
Serra Batlló, Andreu	Telegrama de 1943-08 d'Andreu Serra Batlló des de Barcelona
Serra Batlló, Andreu	Carta de 1942-08-18 d'Andreu Serra Batlló des de Barcelona

Serra Vila, Joan	Carta de 1950-05-02 de Joan Serra Vila des de Figueres
Serra Vilaró, Joan	Carta de 1945-11-26 de Joan Serra Vilaró des de Tarragona
Serra Vilaró, Joan	Carta de 1945-11-24 de Joan Serra Vilaró des de Tarragona
Serra i Ferrer, Vicents	Recordatori de la defunció de Vicents Serra i Ferrer
Serra i de Forn, Josep	Carta de 1954-05-27 de Josep Serra i de Forn des de Barcelona
Serra, Ignacio M.	Targeta de [s.d.] d'Ignacio M. Serra des de [s.l.]
Serra, Josep Ma.	Carta de 1949-02-17 de Josep Ma. Serra des de Sabadell
Serra, Juan	Carta de 1950-11-22 de Juan Serra des de Barcelona
Serra, R.	Postal de 1952-08-07 de R. Serra des de Ginebra
Serra, Vicenç	Postal de [s.d.] de Vicenç Serra des de [s.l.]
Serra, Vicenç	Carta de 1946-07-31 de Vicenç Serra des de Vic
Serra, Vicenç	Carta de 1944-12-04 de Vicenç Serra des de Vic
Serra, Vicenç	Carta de 1943-08-10 de Vicenç Serra des de Vic
Serrahima, Maurici	Carta de 1948-12-25 de Maurici Serrahima des de Barcelona
Sibecas, R.	Carta de 1954-05-26 de R. Sibecas des d'Avinyonet
Sobrequés i Vidal, Santiago	Carta de 1943-08-07 de Santiago Sobrequés des de Girona
Sociedad General de Autores de España	Carta de 1950-04-15 de Sociedad General de Autores de España des de Madrid
Société des Nations	Fulletó informatiu de [s.d.] de la Société des Nations
Solà Alibés, Manuel	Carta de 1953-12-26 de Manuel Solà Alibés des d'Olot
Solà Alibés, Manuel	Carta de 1943-08-18 de Manuel Solà Alibés des de Vic
Solà Molet, Josep	Carta de 1950-03-04 de Josep Solà Molet des de Moià
Solà, Concepció	Postal de 1955-12-27 de Concepció Solà des de VIC
Solà, Concepció	Postal de 1950-01-01 de Concepció Solà des de Vic
Solà, Manuel	Carta de 1954-01-11 de Manuel Solà des de Vic
Soléboyls	Carta de 1942-01-22 de Soléboyls des de Barcelona
Solés, Josep M.	Targeta de 1949-11 de Josep M. Solés des de Vilafant
Soldevila, Carles	Carta de 1951-03-12 de Carles Soldevila des de Barcelona
Soldevila, Carles	Carta de 1943-08-06 de Carles Soldevila des de Barcelona
Soldevila, Miquel	Carta de 1942-12-21 de Miquel Soldevila des de Barcelona

Soldevila, Miquel	Carta de 1948-05-13 de Miquel Soldevila des de Barcelona
Soldevila, Miquel	Postal de 1945-09-11 de Miquel Soldevila des de Pamplona
Soldevila, Miquel	Carta de 1942-06-08 de Miquel Soldevila des de Prats de Lluçanès
Soldevila, Miquel	Postal de 1943-08 de Miquel Soldevila des de Barcelona
Soldevila, Miquel	Carta de 1944-07-31 de Miquel Soldevila des de Montserrat
Soler Cañellas, Joan	Targeta de 1956-01 de Joan Soler Cañellas a M. Teresa Mayor des de Barcelona
Soler Cañellas, Joan	Targeta de [s.d.] de Joan Soler Cañellas des de Barcelona
Soler Costa, Joaquim	Carta de 1950-12-20 de Joaquim Soler Costa des de Barcelona
Soler Grau, Josep	Carta de 1943-08-04 de Josep Soler Grau des de Figueres
Soler de Saltor, Maria	Targeta de 1956-01-19 de Maria Soler de Saltor a M. Teresa Mayor des de [s.l.]
Soler, Antoni	Carta de 1951-08-12 d' Antoni Soler des de Barcelona
Soler, Joan	Carta de 1942-05-27 de Joan Soler des de Barcelona
Solervicens, J. B.	Carta de 30-07-1943 de Joan Bta. Solervicens des de Barcelona
Solervicens, J. B.	Postal de 1953-08-20 de J. B. Solervicens des de Segòvia
Solervicens, J. B.	Postal de 1946-08-18 de J. B. Solervicens des de Vic
Solervicens, J. B.	Postal de 1948-08-05 de J. B. Solervicens des de Ripoll
Solervicens, J. B.	Carta de 1954-06-02 de J. B. Solervicens des de Barcelona
Solervicens, J. B.	Telegrama de 1954-01-01 de J. B. Solervicens des de Barcelona
Solervicens, J. B.	Postal de 1953-08-19 de J. B. Solervicens des de La Granja
Solervicens, J. B.	Telegrama de [1952] de J. B. Solervicens des de Barcelona
Solervicens, J. B.	Carta de 1952-01-03 de J. B. Solervicens des de Barcelona
Solervicens, J. B.	Carta de 1949-02-14 de J. B. Solervicens des de Barcelona
Solervicens, J. B.	Carta de 1947-06-16 de J. B. Solervicens des de Barcelona
Solervicens, J. B.	Carta de 1947-04-16 de J. B. Solervicens des de Barcelona
Solervicens, J. B.	Carta de 1947-04-16 de J. B. Solervicens des de Barcelona
Solervicens, J. B.	Carta de 1947-03-07 de J. B. Solervicens des de Barcelona
Solervicens, J. B.	Carta de 1946-12-18 de J. B. Solervicens des de Barcelona
Solervicens, J. B.	Carta de 1946-11-11 de J. B. Solervicens des de Barcelona
Solervicens, J. B.	Telegrama de 1946-01-01 de J. B. Solervicens des de Barcelona

Solervicens, J. B.	Carta de 1952-04-09 de Joan Bta. Solervicens des de Barcelona
Solervicens, J. B.	Carta de 1945-03-27 de J. B. Solervicens des de Barcelona
Solervicens, J. B.	Postal de 1954-12 de J. B. Solervicens des de [Barcelona]
Sopeña, Federico	Carta de 1946-10-03 de Federico Sopeña des de Madrid
Soriano Silvestre, José R.	Targeta de [s.d.] de José R. Soriano Silvestre des de Figueres
Sors, A.	Carta de 1954-02-21 d'A. Sors des de Ripoll
Starkie, Walter	Carta de 1946-05-24 de Walter Starkie des de Madrid
Starsky, Jorge de	Carta de [s.d.] de Jorge de Starsky des de Girona
Starsky, Jorge de	Carta de [1948]-08-30 de Jorge de Starsky des d'Estellencs
Sunyer i Clarà, Ramon	Targeta de 1954-12 de Ramon Sunyer i Clarà des de [s.l.]
Sunyer i Clarà, Ramon	Targeta de 1953-12 de Ramon Sunyer i Clarà des de [s.l.]
Suqué de Llimona, Carmen	Carta de 1943-08-08 de Carmen Suqué de Llimona des de Barcelona
Suqué de Llimona, Carmen	Carta de 1944-10-20 de Carmen Suqué de Llimona des de Barcelona
Suqué de Llimona, Carmen	Targeta de [s.d.] de Carmen Suqué de Llimona des de [s.l.]
Suqué, Antonio	Carta de 1955-02-15 d'Antonio Suqué des de Barcelona
T., J.	Carta de 1947-08-11 de J. T. des de Palma de Mallorca
Taberner Collellmir, Vicenç	Targeta de 1956-01-07 de Vicenç Taberner Collellmir a M. Teresa Mayor des de Sant Feliu de Guíxols
Taberner Collellmir, Vicenç	Carta de 1944-04-20 de Vicens Taberner Collellmir des de Castelló d'Empúries
Taberner Collellmir, Vicenç	Targeta de [1943-08] de Vicenç Taberner Collellmir des de Castelló d'Empúries
Taberner, José M.	Carta de 1948-11-19 de José M. Taberner a Federico Fortunet des de Girona
Tafanell Sivilla, Enrique	Carta de 1956-01-17 d'Enrique Tafanell Sivilla a M. Teresa Mayor des de Barcelona
Talleres Nuevo Vulcano	Carta de 1954-08-25 de Talleres Nuevo Vulcano des de Barcelona
Talleres Nuevo Vulcano	Carta de 1954-05-25 de Talleres Nuevo Vulcano des de Barcelona
Tapiola Gironella, Rafael	Targeta de [s.d.] de Rafael Tapiola Gironella des de Girona
Tapiola Gironella, Rafael	Targeta de [s.d.] de Rafael Tapiola Gironella des de Girona
Tapiola Gironella, Rafael	Carta de 1956-02-06 de Rafael Tapiola Gironella a M. Teresa Mayor des de Girona
Tapiola, Josep; Starsky, Jorge de	Carta de 1948-08-05 de Josep Tapiola i Jorge de Starsky des d'Estellencs
Tapiola, Josep; Starsky, Jorge de	Carta de [1948]-08-23 de Josep Tapiola i Jorge de Starsky des de Palma de Mallorca
Tapiola, Josep; Starsky, Jorge de	Carta de [1948]-08-03 de Josep Tapiola i Jorge de Starsky des d'Estellencs

Tapiola, Josep; Starsky, Jorge de	Carta de 1948-07-28 de Josep Tapiola i Jorge de Starsky des d'Estellencs
Tapiola, Josep	Carta de 1956-02-08 de Josep Tapiola a M. Teresa Mayor des de Girona
Tapiola, Josep	Postal de [s.d.] de Josep Tapiola des de Palma de Mallorca
Tapiola, Josep	Carta de 1948-06-11 de Josep Tapiola des d'Estellencs
Tapiola, Josep	Carta de [s.d.] de Josep Tapiola des de [Barcelona]
Tapiola, Josep	Carta de [s.d.] de Josep Tapiola des de [s.l.]
Tapiola, Josep	Carta de [s.d.] de Josep Tapiola des de [s.l.]
Tapiola, Josep	Carta de [s.d.] de Josep Tapiola des de Girona
Tapiola, Josep	Carta de [1948] de Josep Tapiola des d'Estellencs
Tapiola, Josep	Carta de [1948] de Josep Tapiola des d'Estellencs
Tapiola, Josep	Carta de [1948] de Josep Tapiola des d'Estellencs
Tapiola, Josep	Carta de [1948] de Josep Tapiola des d'Estellencs
Tapiola, Josep	Carta de [1948] de Josep Tapiola des d'Estellencs
Tapiola, Josep	Carta de [1948]-07-21 de Josep Tapiola a M. Teresa Mayor des d'Estellencs
Tapiola, Josep	Carta de [1948]-07-12 de Josep Tapiola des d'Estellencs
Tapiola, Josep	Carta de [1948]-06-30 de Josep Tapiola des d'Estellencs
Tapiola, Josep	Carta de [1948]-06-28 de Josep Tapiola des d'Estellencs
Tapiola, Josep	Carta de [1948]-06-27 de Josep Tapiola des d'Estellencs
Tapiola, Josep	Carta de 1948-06-17 de Josep Tapiola des d'Estellencs
Tapiola, Josep	Carta de 1955-11-28 de Josep Tapiola des de Girona
Tapiola, Josep	Carta de 1947-12-28 de Josep Tapiola des de Girona
Tapiola, Josep	Carta de 1949-02-03 de Josep Tapiola des de Girona
Tapiola, Josep	Carta de 1947-09-29 de Josep Tapiola des de Girona
Tapiola, Josep	Targeta de [s.d.] de Josep Tapiola des de [s.l.]
Tapiola, Josep	Targeta de [s.d.] de Josep Tapiola des de [s.l.]
Tarragó Parellada, Emilio	Carta de 1948-12-05 d'Emilio Tarragó Parellada des de Santa Coloma de Queralt
Teixidor, Joan	Carta de [s.d.] de Joan Teixidor des de Barcelona
Teixidor, Joan	Carta de [1947] de Joan Teixidor des de Barcelona
Teixidor, Joan	Carta de 1941-09-04 de Joan Teixidor des de Barcelona

Teixidor, Joan	Carta de 1941-09-18 de Joan Teixidor des de Barcelona
Teixidor, Joan	Carta de 1947-02-24 de Joan Teixidor des de Barcelona
Teixidor, Joan	Carta de [s.d.] de Joan Teixidor des de Barcelona
Teixidor, Joan	Carta de [s.d.] de Joan Teixidor des de Barcelona
Teixidor, Joan	Carta de 1949-04-11 de Joan Teixidor des de Barcelona
Teixidor, Joan	Carta de [s.d.] de Joan Teixidor des de Barcelona
Teixidor, Joan	Postal de 1947-05-21 de Joan Teixidor des de Roma
Teixidor, Joan	Postal de 1946-10-25 de Joan Teixidor des de Florència
Tejidos José M. Ballester	Targeta de 1954-12 de Tejidos José M. Ballester des de Barcelona
Teodora	Carta de 1943-08-05 de Teodora des de Barcelona
Teresa de Jesús	Carta de 1943-08-19 de Teresa de Jesús des de Barcelona
Teresa de Jesús	Carta de 1943-08-10 de Teresa de Jesús des de Barcelona
Terradas Soler, Juan	Carta de 1953-11-04 de Juan Terradas Soler des de Madrid
Terradas, Josefa	Carta de 1956-01-07 de Josefa Terradas a M. Teresa Mayor des de Barcelona
Terradas, Josefa	Carta de 1956-01-26 de Josefa Terradas a M. Teresa Mayor des de Barcelona
Terradas, Josefa	Carta de 1943-08-26 de Josefa Terradas des de Banyoles
Terradas, Josefa	Carta de 1946-09-14 de Josefa Terradas des de Banyoles
Thió, Alfons M.	Carta de 1945-11-27 d'Alfons M. Thió des de Barcelona
Tipografia Balmesiana	Targeta de 1954-12 de Tipografia Balmesiana des de Vic
Torrent Orri, Rafael	Carta de 1953-03-20 de Rafael Torrent Orri des de Figueres
Torrent Orri, Rafael	Targeta de [s.d.] de Rafael Torrent Orri des de [s.l.]
Torrente Viver, E.	Carta de 1953-01-06 d'E. Torrente Viver des de Terrassa
Torres Balari, Mauricio	Carta de 1944-09-22 de Mauricio Torres Balari des de Barcelona
Tosca	Carta de 1954-07-02 de La Tosca des de Moià
Trèmols, Àngel	Carta de 1952-08-08 d'Àngel Trèmols des de Barcelona
Trabal, J. A.	Carta de 1947-03-01 de J. A. Trabal des de Barcelona
Traver Tomás, Vicente	Carta de 1943-07-02 de Vicente Traver Tomás des de Castelló de la Plana
Trayter, José	Factura de 1946-07-31 de José Trayter des de Figueres
Trias de Bes, José M.	Telegrama de 1956-01-07 de José M. Trias de Bes a M. Teresa Mayor des de Madrid

Trias de Bes, José M.	Carta de 1950-04-25 de José M. Trias de Bes des de Barcelona
Trias de Bes, José M.	Telegrama de 1950 de José M. Trias de Bes des de Barcelona
Trias de Bes, José M.	Carta de 1949-11-28 de José M. Trias de Bes des de [Barcelona]
Trias de Bes, José M.	Carta de 1956-01-17 de José M. Trias de Bes a M. Teresa Mayor des de Barcelona
Trullols Canals, Pascual	Targeta de [s.d.] de Pascual Trullols Canals des de Barcelona
Tusquets, Francisco	Carta de 1951-08-08 de Francisco Tusquets des de Barcelona
Tusquets, Joan	Carta de 1953-11-15 de Joan Tusquets des de Barcelona
Tusquets, Joan	Carta de 1949-11-10 de Joan Tusquets des de Barcelona
Ubach, Bonaventura	Carta de 1953-05-21 de Bonaventura Ubach des de Montserrat
Ubach, Bonaventura	Postal de 1937-11-07 de Bonaventura Ubach des de Jerusalem
Ubach, Bonaventura	Carta de 1952-10-03 de Bonaventura Ubach des de Montserrat
Ubach, Bonaventura	Postal de 1952-12-20 de Bonaventura Ubach des de Montserrat
Udina i Martorell, Santiago	Carta de 1955-04-29 de Santiago Udina i Martorell des de Barcelona
Unió Excursionista de Catalunya	Carta de 1950-12-20 d'Unió Excursionista de Catalunya des de Figueres
Unió Excursionista de Catalunya	Carta de 1948-03-12 de la Unió Excursionista de Catalunya des de Figueres
Urensa, J.	Carta de 1947-01-29 de J. Urensa des de Girona
Urgell, Juan	Carta de 1954-01-25 de Juan Urgell des de Barcelona
Urpina, Francisco	Carta de 1945-10-10 de Francisco Urpina des de Vilafranca
Utrillo, Manuel	Carta de 1952-07-17 de Manuel Utrillo des de Barcelona
Utrillo, Miquel	Carta de 1946-03-08 de Miquel Utrillo des de Sitges
Utrillo, Miquel	Carta de 1944-10-25 de Miquel Utrillo des de Sitges
Utrillo, Miquel	Carta de 1944-06-19 de Miquel Utrillo des de Sitges
Utrillo, Miquel	Carta de 1944-05-29 de Miquel Utrillo des de Sitges
Utrillo, Miquel	Postal de 1945-01-11 de Miquel Utrillo des de Sitges
Utrillo, Miquel	Targeta de 1949-12 de Miquel Utrillo des de [Sitges]
V., S.	Carta de 1939-08-22 de S. V. des de Roma
Valentí, Salvi	Postal de 1955 de Salvi Valentí des d'Istanbul
Valentí, Salvi	Targeta de [s.d.] de Salvi Valentí des de [s.l.]
Valentí, Vda.	Carta de 1942-03-17 de Vda. Valenti des de Barcelona

Valeri, Lluís	Carta de 1951-10-10 de Lluís Valeri des de Barcelona
Valeri, Lluís	Carta de 1952-02-13 de Lluís Valeri des de Barcelona
Vall Serrano, Josep	Targeta de 1954-12 de Josep Vall Serrano des de Vic
Vallès, Evarist	Notificació de 1943-06-21 d'Evarist Vallès des de Figueres
Vallès, Manuel	Carta de 1948-03-12 de Manuel Vallès des de Reus
Vall, José	Telegrama de 1956-01-07 de José Vall a M. Teresa Mayor des de Vic
Valls Plana, Ramon	Carta de 1948-08-17 de Ramon Valls Plana des de Lleida
Vassiliou, Hadj	Targeta de 1944-10-22 de Hadj Vassiliou a Ignasi Agustí des de Madrid
Vaucells, Rafael	Targeta de 1956-01 de Rafael Vaucells a M. Teresa Mayor des de [s.l.]
Veciana, Florenci	Carta de 1953-02-06 de Florenci Veciana des de Barcelona
Vega, Joaquín	Carta de 1955-07-12 de Joaquín Vega des de Tetuán
Ventós, Ernesto	Carta de 1951-07-30 d'Ernesto Ventós des de Barcelona
Ventalló, Joaquim	Carta de 1951-02-06 de Joaquim Ventalló des de Barcelona
Ventosa Calvell, Joan	Carta de 1951-02-19 de Joan Ventosa Calvell des de Barcelona
Ventosa y Calvell, Juan	Telegrama de 1956-01-07 de Juan Ventosa y Calvell a M. Teresa Mayor des de Barcelona
Ventosa, José	Carta de [s.d.] de José Ventosa des de [s.l.]
Vera, Josep M.	Carta de 1948-09-14 de Josep M. Vera des de Barcelona
Vera, Josep M.	Carta de 1946-05-28 de Josep M. Vera des de Barcelona
Vera, Josep M.	Carta de 1946-02-07 de Josep M. Vera des de Barcelona
Vera, Josep M. de	Targeta de 1946-12 de Josep M. de Vera des de [s.l.]
Verdaguer, Antoni	Targeta de 1956-1-06 d'Antoni Verdaguer a M. Teresa Mayor des de Barcelona
Vergés Sagrera, Francisco	Targeta de Francisco Vergés Sagrera des de Barcelona
Vergés i Matas, Josep; Agustí, Ignasi	Nota de [s.d.] de Josep Vergés i Matas i Ignasi Agustí des de [Barcelona]
Vergés i Matas, Josep; Teixidor, Joan	Telegrama de 1946-01-01 de Josep Vergés i Matas i Joan Teixidor des de [Barcelona]
Vergés i Matas, Josep	Carta de 1945-09-20 de Josep Vergés i Matas des de [Barcelona]
Vergés i Matas, Josep	Telegrama de 1947-03-17 de Josep Vergés i Matas des de Barcelona
Vergés i Matas, Josep	Carta de 1949-11-04 de Josep Vergés i Matas des de Roma
Vergés i Matas, Josep	Carta de 1951-08-30 de Josep Vergés i Matas des de Barcelona
Vergés i Matas, Josep	Carta de 1945-09-27 de Josep Vergés i Matas des de [Barcelona]

Vergés i Matas, Josep	Telegrama de 1947-03-26 de Josep Vergés i Matas des de Barcelona
Vergés i Matas, Josep	Carta de [s.d.] de Josep Vergés i Matas des de [Barcelona]
Vergés i Matas, Josep	Carta de [1946] de Josep Vergés i Matas des de [Barcelona]
Vergés i Matas, Josep	Carta de [s.d.] de Josep Vergés i Matas des de [Barcelona]
Vergés i Matas, Josep	Carta de [s.d.] de Josep Vergés i Matas des de [Barcelona]
Vergés i Matas, Josep	Carta de 1947 de Josep Vergés i Matas des de [Barcelona]
Vergés i Matas, Josep	Carta de [s.d.] de Josep Vergés i Matas des de Barcelona
Vergés i Matas, Josep	Carta de 1949-05-12 de Josep Vergés i Matas des de Barcelona
Vergés i Matas, Josep	Carta de 1948-02-12 de Josep Vergés i Matas des de Barcelona
Vergés i Matas, Josep	Carta de 1949-10-21 de Josep Vergés i Matas des de Barcelona
Vergés i Matas, Josep	Carta de [s.d.] de Josep Vergés i Matas des de [Barcelona]
Vergés i Matas, Josep	Telegrama de 1943-08 de Josep Vergés i Matas des de Barcelona
Vergés i Matas, Josep	Carta de 1947-11-13 de Josep Vergés i Matas des de Barcelona
Vergés i Matas, Josep	Carta de 1946-03-26 de Josep Vergés i Matas des de [Barcelona]
Vergés i Matas, Josep	Carta de [s.d.] de Josep Vergés i Matas des de [Barcelona]
Vergés i Matas, Josep	Carta de [s.d.] de Josep Vergés i Matas des de [Barcelona]
Vergés i Matas, Josep	Carta de [s.d.] de Josep Vergés i Matas des de [Barcelona]
Vergés i Matas, Josep	Carta de [s.d.] de Josep Vergés i Matas des de [Barcelona]
Vergés i Matas, Josep	Carta de [s.d.] de Josep Vergés i Matas des de Barcelona
Vergés i Matas, Josep	Carta de [s.d.] de Josep Vergés i Matas des de [Barcelona]
Vergés i Matas, Josep	Carta de [s.d.] de Josep Vergés i Matas des de [Barcelona]
Vergés i Matas, Josep	Carta de [s.d.] de Josep Vergés i Matas des de Barcelona
Vergés i Matas, Josep	Carta de [195?] de Josep Vergés i Matas des de Barcelona
Vergés i Matas, Josep	Carta de [s.d.] de Josep Vergés i Matas des de [Barcelona]
Vergés i Matas, Josep	Carta de [s.d.] de Josep Vergés i Matas des de Barcelona
Vergés i Matas, Josep	Telegrama de [s.d.] de Josep Vergés i Matas des de Barcelona
Vergés i Matas, Josep	Carta de [s.d.] de Josep Vergés i Matas des de [Barcelona]
Vergés i Matas, Josep	Carta de [s.d.] de Josep Vergés i Matas des de [Barcelona]
Vergés i Matas, Josep	Carta de [s.d.] de Josep Vergés i Matas des de [Barcelona]

Vergés i Matas, Josep	Carta de [s.d.] de Josep Vergés i Matas des de Barcelona
Vergés i Matas, Josep	Carta de [s.d.] de Josep Vergés i Matas des de Barcelona
Vergés i Matas, Josep	Carta de [s.d.] de Josep Vergés i Matas des de [Barcelona]
Vergés i Matas, Josep	Carta de [s.d.] de Josep Vergés i Matas des de [Barcelona]
Viñas	Carta de 1941-05-12 de Viñas des de Figueres
Viñas, C.	Carta de 1956-01-10 de C. Viñas des de Barcelona
Viñas, Enrique	Carta de 1947-12-15 d'Enrique Viñas des de Barcelona
Viñas, M.	Carta de 1943-09-07 de M. Viñas des de Sant Feliu de Guíxols
Viñas, M.	Carta de 1943-01-20 de M. Viñas des de Sant Feliu de Guíxols
Viñas, Manuel	Carta de 1955-11-01 de Manuel Viñas des de Sabadell
Vial, Salvador	Carta de 1952-05-01 de Salvador Vial des de Barcelona
Vidal Gironella, Joan	Carta de 1953-12-22 de Joan Vidal Gironella des de Barcelona
Vidal Gironella, Joan	Carta de 1953-11-17 de Joan Vidal Gironella des de Barcelona
Vidal Gironella, Joan	Telegrama de 1956-01-06 de Joan Vidal Gironella a M. Teresa Mayor des de Barcelona
Vidal i Guitart, Josep Maria	Carta de 1951-10-02 de Josep Maria Vidal i Guitart des de Barcelona
Vidal, Teresa	Carta de 1943-08-16 de Teresa Vidal des de Barcelona
Vigil, Manuel	Carta de 1952-01-08 de Manuel Vigil des de Madrid
Vigil, Manuel	Carta de 1951-09-05 de Manuel Vigil des de Madrid
Vigil, Manuel	Carta de 1951-07-10 de Manuel Vigil des de Madrid
Vilà i Bisa, Antoni	Targeta de [s.d.] d'Antoni Vilà i Bisa des de [s.l.]
Vila	Targeta de 1943-08 de Vila des de Figueres
Vila Moner, Joaquim	Llibret de la cerimònia de casament
Vila Moner, Joaquim	Minuta del banquet de noces
Vila Tibau, Vicens	Carta de 1949-05-06 de Vicens Vila Tibau des de Girona
Vila-Puig	Targeta de 1949-12-31 de Vila-Puig des de Bellaterra
Vilar y de Orovio, José M.	Carta de 1949-05-06 de José M. Vilar y de Orovio des de Figueres
Vilardell, Jacint	Targeta de 1956-01-27 de Jacint Vilardell a M. Teresa Mayor des de Barcelona
Vilardell, Jacint	Targetó de 1955-04-27 de Jacint Vilardell des de Barcelona
Vilardell, Jacint	Targetó de 1955-10-15 de Jacint Vilardell des de Barcelona

Vilardell, Jacint	Carta de 1951-10-10 de Jacint Vilardell des de Barcelona
Vilardell, Jacint	Carta de 1950-08-17 de Jacint Vilardell des de Barcelona
Vilardell, Jacint	Carta de 1948-05-22 de Jacint Vilardell des de Barcelona
Vilardell, Jacint	Carta de 1943-08-14 de Jacint Vilardell des de Madrid
Vilardell, Jacint	Carta de 1939-12-14 de Jacint Vilardell des de Lausanne
Vilella, R.	Carta de 1952-02-16 de R. Vilella des de Reus
Vilella, R.	Carta de 1951-11-20 de R. Vilella des de Reus
Vilella, S.	Carta de 1955-03-16 de S. Vilella des de Barcelona
Villegas, Climent	Carta de 1944-03-25 de Climent Villegas des de Vic
Vinyeta, Ramon	Carta de 1953-09-15 de Ramon Vinyeta des de Torelló
Vinyoles Vivet, P.	Carta de 1943-08-23 de P. Vinyoles Vivet des de Sant Quirze de Besora
Virolai	Carta de 1947-06-17 de Virolai des de Buenos Aires
Voltas Nogué, Joan	Carta de 1951-02-27 de Joan Voltas Nogué des de São Paulo
Voltas Nogué, Joan	Carta de 1950-11-16 de Joan Voltas Nogué des de São Paulo
Wachsmania, Carlos	Carta de 1949-04-30 de Carlos Wachsmania des de Barcelona
Xinolis	Postal de 1951-08-07 de Xinolis des de Cadaqués
Xinolis	Postal de 1951-07-30 de Xinolis des de Cadaqués
Xufré, Salvador Ferran	Carta de 1946-10-04 de Salvador Ferran Xufré des de Barcelona
Ychviger, Feliu	Carta de 1946-09-24 de Feliu Ychviger des de Girona
Ychweiger, P.	Carta de 1953-10-24 de P. Ychweiger des de Roma
Ylla, Lluís G.	Carta de 1943-08-06 de Lluís G. Ylla des de Sant Hipòlit de Voltregà
Zúñiga, Àngel	Targeta de [s.d.] d'Àngel Zúñiga des de [s.l.]
Zardoya, Jaime	Telegrama de 1950 de Jaime Zardoya des de Barcelona
Zardoya, Jaime	Carta de 1950-03-04 de Jaime Zardoya des de Barcelona
Zendrera, Josep	Carta de 1952-04-25 de Josep Zendrera des de Barcelona
Zendrera, Josep	Carta de 1951-04-04 de Josep Zendrera des de Barcelona
Zendrera, Josep	Carta de 1951-11-14 de Josep Zendrera des de Barcelona
Zendrera, Josep	Carta de 1951-03-08 de Josep Zendrera des de Barcelona
Zendrera, Josep	Carta de 1951-02-28 de Josep Zendrera des de Barcelona

Zendrera, Josep
Zendrera, Josep M.

Carta de 1949-12-27 de Josep Zendrera des de Barcelona
Carta de 1952-04-22 de Josep M. Zendrera des de Barcelona

6. Dedicatòries dels voms dedicats del Fons Manuel Brunet

Autor	Text	Data (Com apareix)	Any	Títol de l'obra
Abadal i de Vinyals, Ramon d'	A D. Manuel Brunet afectuosament. Ramon d'Abadal			<i>Abat Oliba, bisbe de Vic, i la seva època, L'</i>
Agustí, Ignacio	A Manuel Brunet amb una forta abraçada. Ignasi	VII-XLV	1945	<i>Viudo Rius, El</i>
Agustí, Ignacio	A Manuel Brunet, mestre i amic, amb el més gran afecte de l'Agustí			<i>Mariona Rebuil</i>
Amigó Batllori, Leandre	A l'admirat i agut escriptor Manuel Brunet, esperit obert a totes les nobles idealitats. Amb la màxima consideració i estima, L. Amigó	27 maig 1946.	1946	<i>Elogio a la ancianidad. La "Obra de los homenajes a la vejez" y su influencia educativa</i>
Amigó, Leandre	Endreço La Pau dels Dies al distingit amic Manuel Brunet, escriptor consciencios i agut. Homenatge de L. Amigó	5 juny 1954	1954	<i>Pau dels dies, La</i>
Amigó, Leandre	A l'admirat i bon amic Manuel Brunet, escriptor agut i àgil, i sembrador de nobles ideals. Homenatge fervorós de L. Amigó	7 desembre 1948	1948	<i>Enlluernament</i>
Amigó, Leandre	A l'admirat escriptor Manuel Brunet, subtil i equànim, amic i Mestre. Homenatge de L. Amigó	19 febrer 1951	1951	<i>Joaquim Ruyra</i>
Amigó, Leandre	Al distingit i admirat amic Manuel Brunet, escriptor subtil i equànim. Homenatge de L. Amigó	27/V/1953	1953	<i>Joan Oller i Rabassa, novel·lista</i>
Arbó, Sebastià Juan	A l'escriptor i amic Manuel Brunet amb la consideració i la simpatia de S. J. Arbó	Desembre 1951	1951	<i>Cervantes</i>
Arbó, Sebastià Juan	A l'escriptor Manuel Brunet, amb la més alta estima. S. J. Arbó	Barcelona Abril 1949	1949	<i>Sobre las piedras grises</i>
Arumí, Genís	A Manuel Brunet Son affm Genís Arumí			<i>Masia, La</i>
Arús, Joan	Al gran periodista, a l'entranyable amic Manuel Brunet. Ofrena de Joan Arús	Abril 1955.	1955	<i>Poesia i snobisme i altres assaigs</i>

MANUEL BRUNET I SOLÀ: EL PERIODISME D'IDEES AL SERVEI DE LA "VERITAT PERSONAL"

Baldelló, Francesc de P.	A Manuel Brunet, amb aquella amistat tan vella i tan fonda. Homenatge cordial i afectuós. Mossèn Baldelló	Figueras 27-V-1953	1953	<i>Mossèn Cinto i la música</i>
Barceló i Matas, J.	A Manuel Brunet, amb afecte i admiració. J. Barceló i Matas			<i>Clos del pastor, El</i>
Bech, Pere	A Manuel Brunet, ben afectuosament. Pere Bech			<i>Ciutat creada. Poema de Girona</i>
Beltran, Lluç	A Manuel Brunet, homenatge cordial. Lluç Beltran			<i>Economistas modernos</i>
Benavent, Pedro	A Manuel Brunet, en llunyania, però sempre present. M. M.	Barcelona, 5.II.951	1951	<i>Confesión de un arquitecto, La</i>
Benavent, Pere	A Manuel Brunet amb sincera admiració. P. B.	7.10.50	1950	<i>Deixant de cada dia, El</i>
Benet, Rafael	A Manuel Brunet per a que es cerciori de que el seu antic company Rafael Benet continua en la recerca de la normalitat			<i>Isidro Nonell y su época</i>
Berenguer, Dámaso	A Don Ignacio Agustí de Destino, el autor. Dámaso Berenguer			<i>De la Dictadura a la República</i>
Bergos, Joan	Al dilecte periodista crític i literat Manuel Brunet. Joan Bergos			<i>Antoni Gaudí. L'home i l'obra</i>
Boix Selva, Emilio M ^a	Per a l'excel·lent i admirat escriptor Manuel Brunet, profund, constant i entusiasta defensor dels valors de l'esperit, del cristianisme autèntic i de la dignitat de la persona humana. Molt cordialment Emili M ^a Boix	6-IV-1955	1955	<i>Persona humana, origen y fin de la vida social, La</i>
Bosch Barret, Manuel	Al meu bon gran amic Manuel Brunet amb l'humil homatge de l'autor. M. Bosch	desembre 1943	1943	<i>Tres años en las Nuevas Hébridias</i>
Busquets i Molas, Esteban	A Ignasi Agustí, director de "Destino", en record del temps passat. Amb sincera amistat i companyonia. E. Busquets i Molas	9-III-52	1952	<i>Diario de diarios. Las sagradas escrituras vistas por un periodista</i>
Canyà, Llucieta	A Manuel brunet, penyora d'amistat i d'admiració, mestre entre els mestres, un dels homes més bons de l'època qui jo estimo més, Llucieta Canyà	1953	1953	<i>Etern femení, L'</i>
Carreras Artau, Tomàs	Al magnífic escriptor Manuel Brunet, amb afecte i devoció. T. Carreras Artau			<i>Antecedentes y primores de "El Criterio" de Balmes</i>
Casas i Homs, Josep M.	A en Manuel Brunet, padrí d'aquest llibre, amb la més afectuosa amistat. Josep M. Casas			<i>Hores africanes</i>

Casas, Augusto	Al ilustre Romano, con admiración. Augusto Casas	Barcelona, 1953	1953	<i>Isa folla que vai pol-lo rio...</i>
Casas, Augusto	A don Manuel Brunet, con toda admiración, Augusto Casas	Barcelona, agosto de 1949	1949	<i>Fray Junípero Serra El apóstol de California</i>
Castro y Calvo, José M ^a	A Don Manuel Brunet con el mejor afecto y consideración	3-VI-1952	1952	<i>Antología de la poesía eucarística española</i>
Castro y Calvo, José María	A don Manuel Brunet con un abrazo cordial	6-sep. 1952	1952	<i>Filosofía del dinero</i>
Castro y Calvo, José María	A D. Manuel Brunet con todo afecto	6-sep-1952	1952	<i>Del pensamiento a la expresión</i>
Castro y Calvo, José María	A D. Manuel Brunet, con todo mi agradecimiento	6. Sep. 1952	1952	<i>Vivir y cavilar</i>
Català, Víctor	A l'il·lustre escriptor En Manuel Brunet, aprofitant l'avinentesa de poder donarli corals mercès per tantes atencions com li deu son sincer admirador, Victor Catalá	1946.	1946	<i>Solitud</i>
Clarà Roca, Josep	Al culte publicista i escriptor erudit Sr. Manuel Brunet. Devotament Josep Clarà Roca	22-IX-47	1947	<i>Hores enceses</i>
Corbella, Mn. Ramon	Al amich Manel Brunet. Ramon Corbella Pb			<i>Aljama de juheus de Vich, La</i>
Cusí, R.	Al eximi publicista i dilecte amic Don Manuel Brunet com a testimoni de consideració i simpatia. R. Cusí. L. N. E. S. A.	Masnou, 13 desembre 1951	1951	<i>Ojo en la mitología. Su simbolismo, El,</i>
Dalí, Anna Maria	A Dons Manuel Brunet, els meus millors i mes afectuosos records desde Cadaqués	abril 1951	1951	<i>Tot l'any a Cadaqués</i>
Dalí, Anna Maria	A l'estimat amic Don Manuel Brunet que tant estimul m'ha donat per escriure. Molt afectuosament Ana Maria Dalí	Cadaqués 10-1-1950	1950	<i>Salvador Dalí visto por su hermana</i>
Del Arco,	A don Manuel Brunet respectuosamente Del Arco			<i>Dalí al desnudo</i>
Deulofeu, Alexandre	Al senyor Manuel Brunet. Amb tota la simpatia que sento per la vostra personalitat. Amb pregon agraïment per la cordial acollida que m'heu dispensat en la llar vostra. Amb tot el fervor que es pugui sentir per una amistat de tota la vida. A. Deulofeu	Figueres 5 de gener de 1952	1952	<i>Matemática de la Historia, La</i>
Deulofeu, Alexandre	A l'estimat i admirat amic Sr. Manuel Brunet amb tot l'afecte. A. Deulofeu			<i>Energía atómica al servicio de la química, La</i>

MANUEL BRUNET I SOLÀ: EL PERIODISME D'IDEES AL SERVEI DE LA "VERITAT PERSONAL"

Deulofeu, Alexandre	Al meu estimat i admirat amic S. Manuel Brunet amb tot l'afecte. A. Deulofeu			<i>Europa al desnudo</i>
Deulofeu, Alexandre	A l'admirat autor del "Meravellós desembarc dels grecs a Empúries" Manuel Brunet amb tot l'afecte. A. Deulofeu			
Duran i Ventosa, Lluís	Al benvolgut amic i antic company en periodisme D. Manuel Brunet. Lluís Duran i Ventosa	Barcelona 19 de Janer de 1950	1950	<i>Intoxicación oriental de Occidente</i>
Duran i Ventosa, Lluís	Al antic i bon company D. Manuel Brunet, sempre tant bon periodista, Lluís Duran i Ventosa	Barcelona 12 de Febrer 1953	1953	<i>Unitat d'Europa. La unitat del món, La</i>
Duran i Ventosa, Lluís	Al meu distingit i benvolgut amic company D. Manuel Brunet, eximi periodista, Lluís Duran i Ventosa	Barcelona 15 de febrer 1950	1950	<i>Esencia de los nacionalismos, Los</i>
Editor	No dudo que, dada su mentalidad tal como aparece en los artículos por Ud. publicados en Destino, este libro le resultará interesante. El editor	Barcelona 26-octubre-1945	1945	<i>Atrocidades cometidas por los alemanes en Polonia</i>
Editor, El,	Sr. Brunet: Tengo el convencimiento que el capitulo titulado "Lo que la religión representa para mí" y "El cristianismo en el despertar de China" le van a interesar muchísimo. Atentamente, El editor			<i>Nuestra China</i>
Esclasans, Agustí	A MANUEL BRUNET prosista i crític homenatge de l'autor del Sistema de Ritmologia. Barcelona, 16 octubre 1946 Agustí Esclasans. Visca Catalunya!	Barcelona, 16 octubre 1946	1946	<i>50 Sonets Espirituals (1930-1935)</i>
Esclasans, Agustí	Exemplar d'homenatge Al gran periodista catòlic MANUEL BRUNET recordant els temps feliços de "La Veu de Catalunya" que -ai!- no tornaran afectuosament dedico aquest recordatori del meu seixantenari Agustí Esclasans	Barcelona-955.	1955	<i>Poema de Catalunya (Ritmes). Sistema de ritmologia</i>
Esclasans, Agustí	A MANUEL BRUNET, l'admirable prosista homenatge de l'autor. Esclasans	1948,	1948	<i>Nadal (Ritmes d'any vell i d'any nou)</i>
Esclasans, Agustí	Al gran prosista MANUEL BRUNET mentre duren el dany i la vergonya de la llengua catalana prohibida i perseguida, homenatge de l'autor. Agustí Esclasans	19 juny 1945	1945	<i>Todo es nuevo bajo el sol (Novela)</i>
Esclasans, Agustí	A MANUEL BRUNET gran prosista, magnífic polemista,	Barcelona, octubre	1952	<i>Meva vida (1895-1920), La</i>

	dedico aquest llibre de records dels meus vint-i-cinc-anys, amb l'homenatge de la meva admiració profunda. Barcelona, octubre 1952. Agustí Esclasans	1952.		
F. -j. Sautès	A mon excellent confrère Manuel Brunet, ami sincère de la vraie France. J'offre ce modeste assaje qu'il lira avec son indulgente bien veillance. Espérant que il sava comprendre l'auj... d'un Français exilé, disciple de Maurras et de Bainville qui ne serveit jamais que la France. Avec ses ... respectueux et ses écrits si humains et ... Bun..., 10 juin 1946. F-J Sautès	Bun..., 10 juin 1946	1946	<i>Autopsia. Cara y cruz del drama francés (1939-1944)</i>
Fages de Climent, Carles	Al meu cuasi parent i molt estimat amic i sempre admirat mestre Manuel Brunet, amb tot l'afecte, C Fages de Climent	1955	1955	<i>Dama d'Aragó, La</i>
Fages de Climent, Carles	A Manuel Brunet, l'home que corre mes que les idees, amb tota la simpatia. C Fages de Climent			<i>Climent</i>
Fages de Climent, Carles	A la vella i entranyable amistat de l'eximi periodista Manuel Brunet, desembarcat a l'Empordà, coneixedor i amic del nostre vent, amo, tal vegada, d'algun dels canyers on solia tallar la seva canya angel el Sabater. C. Fages de Climent	1954	1954	<i>Balada del sabater d'Ordis</i>
Fages de Climent, Carles	Acull, Manuel Brunet, aquest llibre que t'ofreno mentre preparo l'estreno fent versos per matar el fred. C. Fages de Climent	6-1-51	1951	<i>Poema dels tres reis</i>
Foix, J. V.	Per a Manuel Brunet			<i>Irreals omegues, Les</i>
Foix, J. V.	Per a Manuel Brunet			<i>Sol i de dol</i>
Garcés, Tomàs	A Manuel Brunet, amb una abraçada. T. Garcés	Gener 1944	1944	<i>Vint cançons</i>
Garcés, Tomàs	A Manuel Brunet, amb l'amistat de sempre. T. Garcés	Gener 1944	1944	<i>Senyal, El</i>
Garcés, Tomàs	A Manuel Brunet, escriptor i amic, cordialment. T. Garcés			<i>Caçador, El</i>
Garcés, Tomàs	A Manuel Brunet, vell amic. T. Garcés	Gener 1944	1944	<i>Somni, El</i>
García Venero, Maximiliano	Para Don Manuel Brunet, a quien estimo tanto, desde la meseta y ensoñando yo a Cataluña = y del que me considero "germá en catalanitat". Maximiliano J. Venero	Barcelona 9-II-951	1951	<i>Luis Millet Cantaire de Cataluña</i>

MANUEL BRUNET I SOLÀ: EL PERIODISME D'IDEES AL SERVEI DE LA "VERITAT PERSONAL"

Garriga, Mossèn Ramon	Al estimat i admirat amic En Manuel Brunet. De tot cor. Ramon Garriga. Samalus. En record de la visita en el meu reconet de món	9-juliol 1954	1954	<i>Somnis entre palmes</i>
Garriga, Ramon	A Manuel Brunet, amb l'estima de qui es considera sempre un deixeble. 25-VII-1945. R. Garriga	25-VII-1945	1945	<i>Ocaso de los dioses nazis, El</i>
Geis, Camil	A Manuel Brunet a un article lluminós del qual es fa al·lusió en aquest llibre. Camil Geis	Any Sant 1950	1950	<i>Festes senyalades</i>
Geis, Mossèn Camil	Ofrena a Manuel Brunet. Camil Geis			<i>Poemes eucarístics</i>
Gimeno Navarro, J.	A l'il·lustre escriptor Manuel Brunet, Record afectuós del seu amic J. Gimeno Navarro	5-juliol-1949	1949	<i>Enyor perdurable, L'</i>
Guasch, Joan M.	A Manuel Brunet, de tot cor. Joan M. Guasch			<i>Rosa dels cinc sentits, La</i>
Guasch, Joan M.	A Manuel Brunet, homenatge de Joan M. Guasch	març 1945	1945	<i>Branca florida</i>
Guasch, Joan M., i Borrrat, Montserrat	Al amic i mestre Manuel Brunet de tot cor. Joan M. Guasch, Maria M. Borrrat	18 febrer 1945	1945	<i>Camí de la font</i>
Gutiérrez Gili, Gustavo	Al distinguido literato y periodista Don Manuel Brunet. Afectuosamente El Autor	Barna 18.8.45	1945	<i>Vichy-París. De la derrota a la liberación</i>
Iglesias, Juan	Al ilustre escritor y gran amigo Manuel Brunet, con todo el mejor afecto, Juan Iglesias	Bna 22-V-1953	1953	<i>Arte y ciencia del derecho</i>
Liburnicus, Georgius	Al Sr. Brunet, el hombre que visitó a Croacia y que le está prestando su amor y cariño en estos días difíciles. Afectuosamente	Figueras, 14.X.54	1954	<i>Tito, perseguidor</i>
Llongueras, Joan	Al meu estimat Manuel Brunet, germà fidel en Sant Benet. "Qui sab estimar, sab recordar!" Ben cordialment Joan Llongueras	maig 1944.	1944	<i>Evocaciones y recuerdos de mi primera vida musical en Barcelona</i>
Llongueres, Joan	Pax. A l'amic molt estimat Manuel Brunet. Que cada pàgina d'aquest llibre sia com una ala que ajudi a volar al cel de cor. Joan Llongueras	juny 1946.	1946	<i>Diari íntim de Francesc Soliguer (1939-1943)</i>
Llongueres, Joan	Per a que pogueu fer bona amistat amb els meus àngels. De tot cor Joan Llongueres			<i>Llibre dels àngels, El</i>
Llongueres, Joan	Us porto en el meu cor; que la Mare de Déu ens beneixi a tots! Joan Llongueres			<i>Meu Montserrat, El</i>

Llongueres, Joan	Al meu estimadíssim Manuel Brunet, montserratí fidel i germà en la paternitat de Sant Benet que ens protegeix i ens empara. Cordialment en s. s. Joan Llongueres	Dijous Sant abril 1943	1943	<i>Novenari a la Mare de Déu de Montserrat</i>
Llongueres, Joan	Pax. Al molt estimat i admirat amic Manuel Brunet, aquestes palpitations d'un temps pretérit que poden trobar encara un ressò en els nostres cors. Amb el mes cordial afecte Joan Llongueres	Febrer 1945	1945	<i>Chiron. Ínfimes cròniques d'alta civilitat</i>
Llorca Vilaplana, Carmen	A D. Manuel Brunet con mi sincera estimación y simpatía. Carmen Llorca	Madrid, XI, 51	1951	<i>Mariscal Bazaine en Madrid, El</i>
Llorca Vilaplana, Carmen	Al admirado comentarista "Romano" con la consideración más distinguida. C. Llorca Vilaplana	Madrid I, 1950	1950	<i>Europa, ¿en decadencia?</i>
López-Picó, J. M.	A Manuel Brunet, reiterada amistad. J. M. López-Picó			<i>Dominiques de l'Any Litúrgic, Les</i>
López-Picó, Josep M.	Exemplar d'homenatge a Manuel Brunet. Atentament J. M. López-Picó	agost 1952	1952	<i>Intermezzo de vacances 1951</i>
López-Picó, Josep M.	A Manuel Brunet, a l'amic, a l'escriptor, al Mestre. Atentament i cordialment, Josep López-Picó			<i>Maria Assumpta</i>
Luján, Néstor	A Manuel Brunet a qui tant estimo, respecto i admiro. Els nostres amics han fet aquest llibre que és tan bonic que jo em sento petit dintre d'ell... Li envio amb una forta abraçada. Nèstor	Barcelona Desembre 1954	1954	<i>Historia del toreo</i>
Marés Deulovol, Federico	A mi admirado amigo Dn Manuel Brunet, con afecto Frederic Marés	Barcelona 10-VII-954	1954	<i>Enseñanza artística en Barcelona, La</i>
Martín de Miró, Victoriana	Sr. Dn. Francisco Negre. Cumpliendo con la voluntad de mi querido e inolvidable esposo Dn. Emilio de Miró, le ofrezco a V. esa pequeña prueba de su afecto y memoria de sus últimos días. Victoriana Martin de Miró			<i>Bellezas de la Historia de Cataluña</i>
Martínez-Marí Ódena	A l'amic Brunet, amb afecte i admiració pel seu treball i humana personalitat. L'autor	3 maig 55.	1955	<i>Unidad de Europa, La</i>
Maurí Serra, Josep	Al Senyor Manuel Brunet que tan bellament escríu sobre la Mare de Déu nostra; cordialment J. Maurí Serra	Blanes, 25 de març de 1953, festa de la "Plena de Gràcia".	1953	<i>Història del santuari de la Mare de Déu de Puiggraciós</i>

MANUEL BRUNET I SOLÀ: EL PERIODISME D'IDEES AL SERVEI DE LA "VERITAT PERSONAL"

Maurici, Jaume	A Manuel Brunet, amb el més sincer afecte. Jaume Maurici	Figueres, 2 d'octubre de 1954	1954	<i>Estrelles caigudes</i>
Melendres, Miquel	Per a l'admirat escriptor, cantor de la Moreneta Manuel Brunet, cordialment, Miquel Melendres	Tarragona, Mare de Déu de Montserrat 1948.	1948	<i>Esbarzer incandescent, L'</i>
Melendres, Miquel	Per a l'admirat amic Manuel Brunet, campió de tantes causes bones en la Fe, la Pàtria i l'Art veritable. Cordialment, Miquel Melendres			<i>Esposa de l'anyell, L'</i>
Mendez Domínguez, L.	A Ignacio Agusti, que como yo ha sido corresponsal de España, y es además poeta. Cordialmente, L. Mendez Dominguez	Madrid, octubre 44	1944	<i>Tormenta sobre Francia</i>
Millán Vallicrosa, José M.	A Manuel Brunet, afectuosament. José Millás	25-XII-42	1942	<i>Estampas de Tierra Santa</i>
Millet y Bel, Salvador	Per a Manuel Brunet, amb tot l'afecte i admiració del seu afectíssim amic Millet	III-1955	1955	<i>Prólogo al libro de Guy de Carmoy El porvenir de Europa</i>
Miquel i Macaya, Josep	A Manuel Brunet, amb la simpatia de L'autor			<i>Elogi de la vida senzilla d'un poble (Filosofia de les coses petites)</i>
Modrego Casaus, Gregorio	Para el ilustre publicista católico D. Manuel Brunet, agradecido a su colaboración al Congreso Eucarístico con el art. "La "Cena" en el comedor familiar", aparecido en "Destino". Gregorio, obispo de Barcelona	28-9-1951	1951	<i>Santidad y paz en el XXXV Congreso Eucarístico Internacional</i>
Muntanyola, Ramon	A Manuel Brunet amb admiració i afecte sacerdotal de R. Muntanyola	1954	1954	<i>Llibre de la Mare de Déu</i>
Nadal, Joaquín M ^a de	Al senyor Manuel Brunet bon amic i company de devocions: Joaquin M. de Nadal	15-II.46.	1946	<i>Recuerdos y chismes de la Barcelona ochocentista</i>
Ortiz Estrada, Luis	Al notable escriptor don Manuel Brunet amb l'afecte de L'autor			<i>Alfonso XIII, artífice de la II República Española</i>
Pèlach, Enric	Al il·lustre Manuel Brunet sempre orientador cap a lo que és gran i noble. Pvre Enric Pèlach	Girona, 22 de maig de 1951	1951	<i>Pío XII misionero</i>
Pemán, José M ^a	A mis amigos de Destino, cordial recuerdo: José M ^a Pemán			<i>A la luz del misterio</i>
Penella de Silva, M.	Con el mejor de los afectos -admiración sincera- me honro	10-X-45	1945	<i>Número 7, El</i>

	en dedicar este libro al maestro Don Manuel Brunet con la súplica de su comentario público, despiadado como una espléndida lección que recogeré agradecido. M. Penella de Silva			
Penella de Silva, M.	Para nuestro respetable y admirado Brunet con verdadero afecto. M. Penella de Silva	abril 1951	1951	<i>My dear Mr. Truman</i>
Permanyer, Ricard	A Manuel Brunet amb la més alta estima. Ricard Permanyer	març 1952	1952	<i>Seguici del temps, El</i>
Permanyer, Ricard	A Manuel Brunet amb admiració i afecte. Ricard Permanyer	març 1952	1952	<i>Poemes taciturns</i>
Permanyer, Ricard	Homenatge a Manuel Brunet escriptor i periodista. Ricard Permanyer	març 1952	1952	<i>Somris de Barcelona, El</i>
Permanyer, Ricard	A Manuel Brunet. Molt afectuosament Ricard Permanyer	oct. 1953	1953	<i>Més enllà dels sentits</i>
Pla Cargol, Joaquín	A l'il·lustre escriptor i distingit amic Sr. Manuel Brunet, molt afectuosament. Joaquín Pla			<i>Imagineros españoles</i>
Pla Cargol, Joaquín	A l'eminent escriptor i distingit amic Sr. Manuel Brunet, ben afectuosament Joaquín Pla			<i>Plazas fuertes y castillos en tierras gerundenses</i>
Pla Cargol, Joaquín	A l'il·lustre escriptor i distingit amic Sr. Manuel Brunet, ben afectuosament Joaquín Pla			<i>Biografías de gerundenses (Gerona y sus comarcas)</i>
Pla Cargol, Joaquín	A D. M. Brunet, il·lustre escriptor i distingit amic. Ben afectuosament, Joaquín Pla			<i>Resumen de la Historia del Arte</i>
Pla Cargol, Joaquín	Al distinguit escriptor J. Brunet, ofrena afectuosa de Joaquín Pla			<i>Ampurias y Rosas</i>
Pla Cargol, Joaquín	Al molt culte escriptor y distingit amic Sr. Manuel Brunet, ben afectuosament, Joaquín Pla			<i>Carreño, Coello, Pantoja y Valdés Leal</i>
Pla Cargol, Joaquín	A Manuel Brunet, escriptor sel·lecte i distingit amic. Ben afectuosament, Joaquín Pla			<i>Gerona arqueológica y monumental</i>
Pla, Josep	A Manuel Brunet, amb el gust de regalar-li aquests llibres -i que hauria completat amb el "Bodegó si ja no el tingués- i amb la por d'haver de constatar el poc progrés que hem fet, Déu meu! Affm. Josep Pla	Figueres 3 agost		<i>Coses vistes</i>
Pla, Josep	A Manuel Brunet, esperant que el "Bestiari" figurarà en			<i>Girona (un llibre de records)</i>

MANUEL BRUNET I SOLÀ: EL PERIODISME D'IDEES AL SERVEI DE LA "VERITAT PERSONAL"

	aquesta col·lecció molt aviat. Bon Nadal! Molts recorts! Josep Pla			
Pla, Luis G.	Homenatge al magisteri d'En Manuel Brunet, àrbitre de la prosa i de les idees típicament catòliques. Devotament, Pla	Girona, diada de S. Francesc 1955 Apartat 3 - Girona	1955	<i>Horas serenas "Breviario humano"</i>
Plaza, Angélica	Al escritor español Manuel Brunet, para que se adentre en el mundo mágico de la pre-América. Angélica Plaza	Montevideo - julio 1955	1955	<i>Tierra ilimitada, La</i>
Puig, Alfons	Al dilecte amic Manuel Brunet, amb tot l'afecte i penyora d'amistat. A. Puig	11-setembre 1947	1947	<i>Chopin</i>
Pujadas, J. M ^a	Al cavaller de la pluma per Déu i Catalunya Manuel Brunet amb tota admiració i pregona simpatia. J. M ^a Pujadas	Barcelona 15-VII-51-	1951	<i>Yo maté a María Goretti</i>
Pujadas, José M.	Al Sr. Manuel Brunet, el millor amic, com a testimoni d'afecte en el dia del seu sant. M. Pujadas			<i>Sentido de Dios, El</i>
Regàs i Ardèvol, Miquel	Al amic Brunet en testimoni de vella amistat. M. Regas	març 1952	1952	<i>Una generació d'hostalers</i>
Révesz, Andrés	Al príncipe de los cronistas internacionales Manuel Brunet ("Romano") con eterna gratitud y profunda admiración, solicitando su valioso apoyo, Andrés Révesz			<i>Mambrú</i>
Révesz, Andrés	Al admirable novelista, publicista y director, Ignacio Agustí, a Vergés y a los demás apreciados compañeros, con mi cariñoso saludo, solicitando su apoyo, Andrés Révesz			<i>Treinta años trágicos. 1914-1945</i>
Révesz, Andrés	Al más ilustre, más profundo y más generoso de mis compañeros, Manuel Brunet ("Romano") con admiración, gratitud y afecto, Andrés Révesz			<i>Cinco años de guerra fría</i>
Révesz, Andrés	A mi querido jefe y amigo, José Vergés, con un cariñoso saludo y solicitando su apoyo, Andrés Révesz			<i>Balcanes, avispero de Europa, Los</i>
Roig i Llop, Tomàs	Exemplar expressament destinat al bon amic i molt admirat publicista Manuel Brunet, fogós i subtil apòstol de la Veritat, homenatge de Tomàs Roig i Llop	gener del 1948	1948	<i>Petits poemes de la llar</i>
Roig i Llop, Tomàs	A Manuel Brunet, -imatge, paraula i ritme, fosos en un meravellós entusiasme per la Bellesa- homenatge cordialíssim de l'amic Tomàs Roig i Llop	jJuny del 1943	1943	<i>Estampas de muerte y resurrección</i>

Romeu Sabater, Alfons	A Manuel Brunet. Quan un home de terres endins s'enfronta amb el mar es produeix l'èxtasi. El mar no té horitzó. El mar és l'infinit i és el misteri. Però el mar nostre és a l'ensems el mite. Els déus han volgut capbussar-se en les seves aigües sense màcula. I el blau de la Mediterrània és un blau cèlic. Per a ésser-ho li mancava una passada de febre apostòlica. Paulus redimí el nostre mar. Rebeu vós, escriptor llatí, catòlic, aquest humil present d'un jove que veient la mar prometé estimar-la tota la vida. I amar aquesta ciutat que malgrat la robustesa de les seves pedres sembla que es gronxi en les ones com una barca. Barcelona juliol 1952. Alfons Romeu	Barcelona juliol 1952	1952	<i>Visió lírica de Tarragona</i>
Rovira Artigues, J. M.	A Manuel Brunet, periodista exemplar, estilista impecable, homenatge fervent d'admiració de J. M. Rovira Artigues	12/4/48	1948	<i>A l'ombra de l'amor</i>
Rubí, Basili de	A en Manuel Brunet ferm vindicador de la justícia i dignitat dels pobles, en un oasi de romanticisme espiritual. Aff P. B.			<i>Art pessebrístic</i>
Rucabado, Ramon	Al bon amic i gran periodista Manuel Brunet, de Vich record i homenatge de l'autor. R. Rucabado	septembre 1952	1952	<i>Mi tributo filial a la venerable memoria del Ilmo. Sr. Dr. D. José Torras y Bages obispo de Vich (1946-1916)</i>
Rucabado, Ramon	Al bon amic i gran periodista En Manuel Brunet en comunitat d'admiració pels grans mestres vigatans i en comunitat de sentiments pel magne sacerdot-poeta gloria de Vich i de Catalunya Jacint Verdaguer, testimoni d'afecte i homenatge de l'autor Ramon Rucabado	febrer 1953 Barcelona	1953	<i>Poeta del cielo</i>
Sagarra, Josep M. de	A Manuel Brunet, en record d'unes nits ja llunyanes, en les quals, i en la nostra discretíssima <u>caverna</u> del "Ateneu Barcelonés" la seva amistat, fou el primer acudit i el primer impuls que em decidí a començar aquesta traducció de la D. C. I ja un cop iniciada, fou en les nostres converses que s'intercalà la primeríssima lectura d'aquests cants. Amb els	maig 1952	1952	<i>Divina Comèdia. Infern, La</i>

MANUEL BRUNET I SOLÀ: EL PERIODISME D'IDEES AL SERVEI DE LA "VERITAT PERSONAL"

	millors records del seu vell amic. Josep Maria de Sagarra			
Salarich Torrents, Miquel S.	Al vigataníssim i culte publicista Manuel Brunet en prova d'admiració i afecte. Evocant la continuïtat de la tradició vigatana. M. Salarich	14.II.47	1947	<i>Meus Recons de Vich, Els</i>
Salarich y Torrents, Miguel	A l'il·lustre compatriota, En Manuel Brunet, homenatge d'amiració i afecte, Cordialment, M Salarich	juliol, 1949	1949	<i>Don Joaquín Salarich y Verdaguer</i>
Salarich y Torrents, Miguel	A l'insigne publicista, Manuel Brunet, degà dels nostres escriptors, vigatà de soca-arrel i bon amic meu, li ofereixo afectuosament aquest humil treball Miquel S Salarich	Vich, Pasqua de Resurrecció de l'any Marià. 1954	1954	<i>Don Joaquín Salarich y Verdaguer</i>
Sales, Joan	A Manuel Brunet, que va ser un dels primers a saber alguna cosa de l'obscura història que s'explica en aquest llibre, Joan Sales	Barcelona 21 maig 1953	1953	<i>Viatge d'un moribund</i>
Salicrú Puigvert, Carlos	A mi distinguido y buen amigo, el notabilísimo periodista Don Manuel Brunet. Con todo el afecto. El Autor	Figueras, octubre de 1944	1944	<i>¿Es lícito bailar? Cuestiones candentes acerca de la moralidad pública</i>
Salicrú, Carlos	A mi distinguido y buen amigo el insigne publicista Don Manuel Brunet. Con todo el afecto Carlos Salicrú, pbro.			<i>Educación, La</i>
Sanabre Sanromá, José	A Manuel Brunet, el més popular i lluitador dels escriptors catòlics de Catalunya en testimoni de fervorosa amistat. L'autor	12.VII.1943.	1943	<i>Martirologio</i>
Sánchez Juan, Sebastià	Al vell amic i admirat escriptor Manuel Brunet, tribut de perenne simpatia. Cordialment, S. Sánchez Juan	20 de maig 1952	1952	<i>Claror</i>
Sariol, Joan i Arias, Jaime	A don Manuel Brunet, mestre de periodistes, a qui dec tot quan soc. Homenatge de simpatia y de admiració de Joan Sariol. Jaime Arias			<i>Los vimos pasar</i>
Sentís, Carles	Amb l'abraçada de sempre amic Brunet, Carles Sentís	Madrid 6.51	1951	<i>Tragedia política en el Caribe ¿Puerto Rico o Puerto Pobre?</i>
Sentís, Carles	A Manuel Brunet al qual tant he admirat sempre i que mai oblidaré que apuntà un dia en una quartilla vella de La Veu una nota q. deia: "L'home que ha escrit aquest reportatge de Tarragona, escriurà". Aquest record m'ajuda de vegades mes que una palanca. Carles Sentís	Madrid 28-juliol-1942	1942	<i>Europa que he visto morir, La</i>

Sentís, Carles	A Manuel Brunet generós i quasi únic mestre meu amb la gran admiració, amistat i agraïment de Carles Sentís	Barcelona gener 1945	1945	<i>África en blanco y negro</i>
Sobrequés Vidal, Santiago	A l'admirat amic "Romano", creuat del s. XX, en record d'un projecte de creuada catalana del segle XV. Sobrequés	Girona, mars, 1950	1950	<i>Sobre el ideal de cruzada en Alfonso V de Aragón</i>
Solervicens, Joan Bta.	A Manuel Brunet amb una abraçada J. Bta. Solervicens	Barcelona, gener de 1941	1941	<i>Cánovas del Castillo</i>
Solervicens, Joan Bta.	A Manuel Brunet amb la millor amistat i amb el record de tantes hores d'exili. J. Bta. Solervicens	Barcelona 31 de gener de 1940	1940	<i>Balmes</i>
Solsona Cardona, Ramon	A mi admirado amigo Manuel Brunet. Su afmo Ramon Solsona			<i>Con capa y chistera. Memorias ingenuas</i>
Suqué, Antonio	Al ilustre escriptor Manel Brunet per indicació dels nostres fills Lluís i Carme, i plena adhesió del autor i de la seva senyora. A. Suqué			<i>En el desplome de Europa</i>
Tarín Iglesias, José	A Manuel Brunet, cordialment, José Tarín Iglesias	1950,	1950	<i>Mártires de Montserrat, Los</i>
Teixidor, Joan	A Manuel Brunet gran amic i en record d'una conversa inoblidable. Joan Teixidor	febrer 54	1954	<i>Príncep, El</i>
Teixidor, Joan	A Manuel Brunet, home bo que paternalment apadrinava aquest volum. Amb la millor amistat Juan Teixidor	17 set. 48	1948	<i>Camí dels dies</i>
Tusquets, J.	A Manuel Brunet, al qual m'uní en amistat infrangible la lluita perillosa i sense treva ni interès mesquí que sostinguérem contra la tirania de les lògies, J. Tusquets, pvre.	abril, 1942	1942	<i>Masones y pacifistas</i>
Tusquets, J.	A l'insuperat intèrpret dels polítics i de la política des del punt de vista catòlic, En Manuel Brunet, ofereix aquest modest assaig de situar els projectes i realitzacions de Ramon Llull, el seu bon amic Mn. J. Tusquets	27 abril 1954	1954	<i>Ramon Lull, pedagogo de la cristiandad</i>
Valentí, Salvi	En el record de l'inolviabile Manuel. Salvi			<i>Florentina Vendrell Pinart, Vda. Valenti. In memoriam</i>
Valeri, Lluís	A Manuel Brunet, encara, malgrat l'olímpic menyspreu amb què em tracta. Ll. Valeri	27-III-52	1952	<i>Somni de la vida eterna</i>
Valeri, Lluís	Al meu antic i estimat amic Manuel Brunet escriptor	10-VI-48	1948	<i>Boires i estrelles</i>

MANUEL BRUNET I SOLÀ: EL PERIODISME D'IDEES AL SERVEI DE LA "VERITAT PERSONAL"

	insigne, fidelíssim i profund retransmissor de les palpitations del temps, homenatge devot d'amistat i cordialíssima admiració. Lluís Valeri			
Ventosa Calvell, Juan	Al meu estimat amic Manuel Brunet, afectuosament. J. Ventosa			<i>Breviario de problemas contemporáneos</i>
Vicens Vives, Jaume	Al bon amic Manuel Brunet amb la simpatia de Jaume Vicens	Roses 25.7.45	1945	<i>Historia de los remensas en el siglo XV</i>
Villegas, Clemente	Al culte publicista Manuel Brunet, recordant les jornades romanes en que mutuament ens consolavem. Climent Villegas	Vich - 6-VII-46-	1946	<i>Ejemplaridad de Balmes</i>
Vinyeta, Ramon	Al senyor Manuel Brunet, del seu admirador. Ramon Vinyeta	1953	1953	<i>Munts. Alt Lluçanès, Els</i>
Vinyeta, Ramon	Al senyor Manuel Brunet, amb la major deferència. Ramon Vinyeta	1953	1953	<i>Bellmunt</i>
Vinyeta, Ramon	Al senyor Manuel Brunet, ofrena de l'autor. Ramon Vinyeta	1953.	1953	<i>Puigsacalm</i>
Vukota, Pedro	Al Ilmo. Sr. D. Manuel Brunet de cuya lucha por la justicia y los derechos naturales de los pueblos en el orden internacional los croatas se han visto beneficiados. Agradecido D. Pedro Vukota	Madrid 26-X-51	1951	<i>Formas estatales en los balcanes</i>
Xifra Heras, Jorge	A l'eminent publicista Sr. Manuel Brunet, amb la mes gran admiració i afecte. Dr. Xifra Heras			<i>Introducción al estudio de las modernas tendencias políticas</i>

ANNEX 2

ARTICLES PUBLICATS PER MANUEL BRUNET per ordre d'aparició del primer article a cada publicació

<i>GAZETA MONTANYESA</i> (1908/1910)	790
«PÀGINA ARTÍSTICA» <i>LA VEU DE CATALUNYA</i> (1912-1913 - signat J. M. de Pedralbes)	790
<i>CENACLE</i> (1915-1917)	791
<i>LA REVISTA</i> (1916-1917)	791
<i>LA PUBLICIDAD</i> (1916-1918)	791
<i>LAS NOTICIAS</i> (1924-1930 - Secció «Notas del extranjero», signat Omar)	802
<i>LA NAU</i> (1927-1928)	842
<i>L'OPINIÓ</i> (1928)	842
<i>LA PUBLICITAT</i> (1928-1933)	842
<i>MIRADOR</i> (1929-1932)	853
<i>REVISTA DE CATALUNYA</i> (1930)	856
<i>LA VEU DE CATALUNYA</i> (1933-1936)	856
<i>LA VEU DEL VESPRE</i> (1933 - ARTICLES DIFERENTS DE L'EDICIÓ MATINAL DE <i>LVC</i>)	876
<i>DESTINO</i> (1940-1956)	876
<i>AMPURDÁN</i> (1942-1946)	898
<i>VÉRTICE</i> (1942)	899
<i>ARRIBA</i> (1942)	899
<i>LA VANGUARDIA</i> (1943-1946)	899
<i>VIDA PARROQUIAL</i> (1944-1947)	900
<i>MUNDO HISPÁNICO</i> (1951)	900
<i>PAX</i> (1952)	900
<i>CANIGÓ</i> (1954-1956)	900

GAZETA MONTANYESA (1908/1910)

NÚM.	DATA	PÀG.	TÍTOL
284	26.08.1908	1	Unes tombes protohistòriques de la Vall de Marlés
318	24.12.1908	2	El classicisme (M. B.)
473	25.06.1910	2	Naixement d'En Balmes
476	06.07.1910	1-2	Infantesa i primers estudis de Balmes
477	09.07.1910	2	En Balmes a Cervera
478	13.07.1910	1-2	En Balmes a Cervera (acabament)
479	16.07.1910	2	En Balmes als 21 anys
480	20.07.1910	1	Les acaballes de la carrera d'en Balmes
481	23.07.1910	2	En Balmes és ordenat sacerdot
482	26.07.1910	2	Segona estada de Balmes a Cervera
483	30.07.1910	2	En Balmes catedràtic de Matemàtiques
485	06.08.1910	2	Les poesies de Balmes
486	10.08.1910	2	Mort de la mare d'En Balmes. En Balmes escriptor I, II
487	13.08.1910	2	Balmes escriptor III, IV, V, VI, VII
488	17.08.1910	1-2	La familia Balmes a Barcelona. El <i>Manual para la tentación. La Civilización</i>
489	20.08.1910	2	En Balmes escriptor VIII, IX
490	24.08.1910	1-2	En Balmes escriptor. Primer viatge d'En Balmes a l'extranger XI, XII, XIII, XIV. Mort del pare d'En Balmes. Retrat d'En Balmes
491	27.08.1910	1-2	En Balmes escriptor. Viatges. XV, XVI. El casament de la reina. XVII
492	31.08.1910	1-2	En Balmes escriptor. La pietat d'En Balmes. XVIII. Pío II
493	03.09.1910	2	En Balmes escriptor (Acabament). En Balmes a la Real Academia Española. XIX. Mort d'En Balmes

«PÀGINA ARTÍSTICA» LA VEU DE CATALUNYA (1912-1913 - signat J. M. de Pedralbes)

NÚM.	DATA	PÀG.	TÍTOL
140	22.08.1912	2-3	La Ben Plantada a la Galeria de Catalanes Hermoses
142	05.09.1912	1	Esculptors i arquitectes I
143	12.09.1912	1-2	Esculptors i Arquitectes II
144	19.09.1912	1-2	Esculptors i Arquitectes III
145	26.09.1912	1-2	Esculptors i Arquitectes IV
150	31.10.1912	1-2	"L'Art", de Theòphile Gautier
153	21.11.1912	1	Bellesa eterna
156	12.12.1912	1	Elogi a la mà de la <i>Fornarina</i> de Rafael
159	02.01.1913	1	Al marge de l'Exposició Clarà

163	30.01.1913	2-3	L'Estètica en la vida
168	06.03.1913	1-2	La decoració de la Seu de Vich
169	13.03.1913	1-2	Rafael i Durer

CATALUÑA-CATALUNYA (1913-1914)

NÚM.	DATA	PÀG.	TÍTOL
314	08.11.1913	595	Els ascendents d'en Torres-Garcia
316	22.11.1913	632	De moralitat estètica I. El sentit de l'art i l'arqueòleg
319	13.12.1913	677	De moralitat estètica II. La immoralitat del truc
320	20.12.1913	692	De l'abillament femeni
336	11.04.1914	234	L'“Objecte d'art” dels Jocs Florals forans
352	01.08.1914	488-491	Poema de la pedra

CENACLE (1915-1917)

NÚM.	DATA	PÀG.	TÍTOL
01	Des. 1915	6-7	Sant Joan I
02	Gener 1912	6-8	Sant Joan II
04	Març 1916	28-29	Sant Joan III
12	Nov. 1916	130	La Seu que creix
14	Gener 1917	147-148	<i>Cants i al·legories</i> , de J. M. López-Picó

LA REVISTA (1916-1917)

NÚM.	DATA	PÀG.	TÍTOL
7	Gener 1916	6-7	Sant Joan
39	Maig 1917	185	Exposicions
43	Juliol 1917	256	Per la dignitat de l'arquitectura
48	Set. 1917	346	Una commemoració
51	Nov. 1917	395-396	Corrent per Barcelona

LA PUBLICIDAD (1916-1918, SIGNAT M. B., SECCIÓ «LA GUERRA AL DÍA»)

DATA	PÀG.	NÚM.	TÍTOL
01.08.1916	1	13422	Cara y cruz
02.08.1916	1	13423	Dos años de lucha en el frente occidental
03.08.1916	1	13424	Las Campañas de Rusia

04.08.1916	1	13425	La resurrección del ejército serbio
05.08.1916	1	13426	Estado de la ofensiva en el Soma
06.08.1916	1	13427	La situación en el frente oriental
07.08.1916	1	13428	En la orilla derecha del Mosa
08.08.1916	1	13429	El mando en el frente oriental
09.08.1916	1	13430	Los combates de Pozieres
10.08.1916	1	13431	La ofensiva italiana
11.08.1916	1	13432	Los reveses austro-alemanes en Galitzia y en el Carso
12.08.1916	3	13433	Los combates del frente del Isonzo
13.08.1916	1	13434	En el frente del Soma
14.08.1916	1	13435	La ofensiva Rusa en el Dniester
15.08.1916	1	13436	Los italianos en el Carso
16.08.1916	1	13437	La situación general
17.08.1916	1	13438	El general Bothmer en retirada
18.08.1916	1	13439	La ofensiva en el Soma
19.08.1916	1	13440	Los ataques contra el canal de Suez
20.08.1916	1	13441	Los combates del frente de Verdun
21.08.1916	1	13442	El general Rusky manda los ejércitos rusos del Norte
22.08.1916	1	13443	Las operaciones de Sarrail en los Balkanes
23.08.1916	1	13444	El combate en el mar del Norte
24.08.1916	1	13445	En el Soma
25.08.1916	1	13446	Los acontecimientos del frente balcánico
26.08.1916	1	13447	La lucha en el Asia Menor
27.08.1916	1	13448	La situación de la guerra
28.08.1916	1	13449	En todos los frentes
29.08.1916	1	13450	Declaraciones de guerra
30.08.1916	1	13451	Rumanía entra en la guerra
31.08.1916	1	13452	Las tropas rusas pasan por Rumanía
01.09.1916	1	13453	El relevo de Falkenhayn
02.09.1916	1	13454	Los rumanos en la Transilvania
03.09.1916	3	13455	La invasión de Transilvania
04.09.1916	1	13456	Los acontecimientos de Grecia
05.09.1916	1	13457	Los aliados toman Clery Le Forest y Guillemont
06.09.1916	1	13458	Los rusos y los rumanos en los Cárpatos
07.09.1916	1	13459	La ofensiva franco-inglesa
08.09.1916	1	13460	En los Balkanes
09.09.1916	1	13461	La situación en los Balkanes
10.09.1916	1	13462	La lucha en Oriente
11.09.1916	1	13463	El acortamiento de los frentes alemanes
12.09.1916	1	13464	En la frontera romano búlgara
13.09.1916	1	13465	Halicz
14.09.1916	1	13466	El ataque francés al Sur de Combles
15.09.1916	1	13467	La marcha de la guerra
16.09.1916	1	13468	La unidad en el mando alemán
17.09.1916	1	13469	La batalla del Soma
18.09.1916	1	13470	La situación en el Danubio

19.09.1916	1	13471	Las operaciones de los servios
20.09.1916	1	13472	La ofensiva italiana
21.09.1916	1	13473	En Dobrudja
22.09.1916	1	13474	Las consecuencias del desgaste
23.09.1916	1	13475	La situación general
24.09.1916	1	13476	La estación de las lluvias
25.09.1916	1	13477	La situación de Grecia
26.09.1916	3	13478	La lucha aérea
27.09.1916	1	13479	Entre en Ancre y el Soma
28.09.1916	1	13480	Combles y Thiepval, en poder de los aliados
29.09.1916	1	13481	Después de la batalla
30.09.1916	1	13482	El general Sarrail
01.10.1916	1	13483	Rumanía empieza un segundo mes de guerra
02.10.1916	1	13484	Efectos de la ofensiva franco-británica
03.10.1916	1	13485	La victoria de Falkenhayn
04.10.1916	1	13486	Las operaciones de Dobrudja
05.10.1916	1	13487	Los ataques rusos
06.10.1916	1	13488	La resurrección de Servia
07.10.1916	1	13489	La actitud de Grecia
08.10.1916	1	13490	Del Adriático al Egeo
09.10.1916	1	13491	En el frente occidental
11.10.1916	1	13493	El golpe de Hindenburg
12.10.1916	1	13494	El ataque francés al Sur del Soma
13.10.1916	3	13495	Los submarinos alemanes en aguas americanas
14.10.1916	1	13496	Enérgicos ataques del ejército italiana
15.10.1916	1	13497	Los italianos en el Epiro
16.10.1916	1	13498	Situación general
17.10.1916	1	13499	En el Struma
18.10.1916	2	13500	Nuevo avance francés al Norte del Soma
19.10.1916	1	13501	Los rusos avanzan lentamente en Volhynia y en Galitzia
20.10.1916	1	13502	El ejército de Falkenhayn delante de los pasos de la frontera austro-rumana
21.10.1916	1	13503	Hacia la reconquista de Serbia
22.10.1916	1	13504	En el Trentino
23.10.1916	1	13505	Los contraataques alemanes en el Soma
24.10.1916	1	13506	Los alemanes en los Balkanes
25.10.1916	3	13507	La ofensiva alemana en la Dobrudja
27.10.1916	1	13509	La situación general después de la victoria francesa de Douaumont
28.10.1916	1	13510	Rumania, foco de desgaste
29.10.1916	1	13511	La batalla de Verdun
30.10.1916	1	13512	La campaña balcánica
01.11.1916	1	13514	Hindenburg ha hablado
02.11.1916	1	13515	La Situación general
03.11.1916	3	13516	En Occidente
04.11.1916	3	13517	Nuevos ataques italianos en el Carso
05.11.1916	1	13518	El gran fracaso

06.11.1916	3	13519	Una pausa en los Balkanes
07.11.1916	3	13520	La situación en Occidente
08.11.1916	3	13521	En el Adriático
09.11.1916	4	13522	La ofensiva aliada prosigue en el Soma
10.11.1916	1	13523	Levas de Alemania en la Polonia rusa
11.11.1916	1	13524	Actividad en la Dobrudja
12.11.1916	1	13525	La situación
13.11.1916	1	13526	En Italia y en Macedonia
14.11.1916	1	13527	En Rumanía
15.11.1916	3	13528	Ataque Inglés en el Soma
16.11.1916	1	13529	Continuación de la ofensiva inglesa
17.11.1916	3	13530	El esfuerzo alemán
18.11.1916	1	13531	En todos los frentes
19.11.1916	4	13532	La estrategia del ataque alemán contra Rumanía
20.11.1916	1	13533	Notas
21.11.1916	1	13534	Los aliados han tomado Monastir
22.11.1916	1	13535	Las operaciones en la Valaquia
23.11.1916	4	13536	La situación general
24.11.1916	1	13537	En la muerte del Emperador de Austria
25.11.1916	1	13538	La situación estratégica en el Occidente de Rumania
26.11.1916	1-2	13539	En los frentes rumanos
27.11.1916	1	13540	La invasión de Rumania
28.11.1916	3	13541	Examen de la situación
29.11.1916	3	13542	Rumania
30.11.1916	1	13543	Alemania contra Inglaterra
02.12.1916	13	3545	La transcendencia de las operaciones de Falkenhayn
03.12.1916	4	13546	Los griegos oficiales
04.12.1916	1	13547	La gran batalla de la Valaquia
05.12.1916	1	13548	Las operaciones en el frente oriental
06.12.1916	1	13549	La marcha sobre Bucarest
07.12.1916	3	13550	La situación en Rumania
08.12.1916	1	13551	La toma de Bucarest
09.12.1916	1	13552	Las nuevas campañas
11.12.1916	3	13554	La situación general
12.12.1916	1	13555	La decisión de vencer
12.12.1916	2	13555	La situación en Grecia
13.12.1916	1	13556	La retirada de los rumanos
14.12.1916	1	13557	La paz y la guerra
15.12.1916	1	13558	Continúa la tragedia
17.12.1916	4	13560	La victoria francesa al Norte de Verdun
18.12.1916	1	13561	Bajo el mando del general Nivelle
19.12.1916	3	13562	La situación después de la ofensiva francesa
20.12.1916	1	13563	El momento político militar
21.12.1916	1	13564	Suiza ante la Nota por la paz
22.12.1916	1	13565	La retirada de los rumanos
23.12.1916	1	13566	Las campañas de invierno

24.12.1916	1	13567	La frase de Brusilof
26.12.1916	1	13568	Las campañas de invierno
27.12.1916	1	13569	Eventualidades
28.12.1916	1	13570	Joffre
29.12.1916	3	13571	La pérdida de la Dobrudja por los ruso-rumanos
30.12.1916	1	13572	El avance alemán en Rumania
31.12.1916	1-3	13573	La obra de Joffre
01.01.1917	1	13574	1916
02.01.1917	5	13575	La actividad de los ejércitos alemanes
03.01.1917	1	13576	Alocuciones de principio de año
04.01.1917	1	13577	La situación en Grecia
05.01.1917	3	13578	En vísperas de la batalla
07.01.1917	6	13580	La situación general
08.01.1917	3	13581	La conferencia de Roma
09.01.1917	1	13582	En el frente ruso
10.01.1917	1	13583	Las operaciones en el Sereth
11.01.1917	1	13584	De todos los frentes
12.01.1917	3	13585	Ante el Sereth
13.01.1917	1	13586	En el frente inglés de Occidente
15.01.1917	1	13588	Después de la ofensiva de Riga
16.01.1917	1	13589	Galatz
18.01.1917	1	13591	La situación estratégica general
19.01.1917	1	13592	El frente rumano
20.01.1917	1	13593	Actividad británica
21.01.1917	7	13594	El bloqueo de Inglaterra
22.01.1917	1	13595	El eclipse de Mackensen
23.01.1917	1	13596	Sobre el Sereth
24.01.1917	1	13597	Comentario del frente occidental
25.01.1917	3	13598	Actividad de artillería
26.01.1917	1	13599	La batalla naval de Schouwen
27.01.1917	1	13600	Ojeada general
28.01.1917	1	13601	Acciones locales
30.01.1917	1	13603	Los alemanes discuten la guerra submarina
31.01.1917	1	13604	La reacción de los rusos
01.02.1917	5	13605	La importancia del frente italiano
02.02.1917	1	13606	Las precauciones inglesas contra los submarinos
03.02.1917	1	13607	La nueva campaña submarina
04.02.1917	1	13608	La razón de la sinrazón
05.02.1917	1	13609	En los teatros de operaciones
06.02.1917	1	13610	En torno de la ruptura
07.02.1917	1	13611	La campaña de la Mesopotamia
08.02.1917	3	13612	Una operación de los ingleses frente a Grandcourt
09.02.1917	1	13613	La toma de Grandcourt
10.02.1917	1	13614	La unidad de acción marítima
11.02.1917	1	13615	¿La táctica el muro de piedra?
12.02.1917	1	13616	Mal tiempo
13.02.1917	1	13617	La Conferencia imperial británica

14.02.1917	1	13618	Operaciones locales
15.02.1917	1	13619	Continúa la calma
16.02.1917	5	13620	De la ofensiva submarina
17.02.1917	1	13621	Sondeos
18.02.1917	1	13622	Una operación en la Champaña
19.02.1917	1	13623	Otra vez la calma
20.02.1917	1	13624	Duelos de artillería y encuentros parciales
21.02.1917	1	13625	La carrera del hambre
22.02.1917	1	13626	Nada de particular
23.02.1917	3	13627	Agravación del bloqueo de Alemania
24.02.1917	1	13628	La guerra al día
25.02.1917	1	13629	La gravedad de la campaña submarina
26.02.1917	1	13630	Un aniversario y un contraste
27.02.1917	1	13631	En la tierra y en el mar
28.02.1917	1	13632	El retroceso de los alemanes, en el Ancre
01.03.1917	1	13633	La toma de Kut-el-Amara
02.03.1917	1	13634	La primavera llega
03.03.1917	1	13635	Lo del Ancre
04.03.1917	1	13636	La guerra al día
05.03.1917	1	13637	Ante Baupaume
06.03.1917	1	13638	La situación militar
07.03.1917	1	13639	Las operaciones en el frente occidental
08.03.1917	1	13640	Se habla del año 1918
10.03.1917	1	13642	Actividad de artillería
11.03.1917	1	13643	La situación en el frente occidental
12.03.1917	3	13644	La toma de Irlés
13.03.1917	1	13645	Comentarios a la toma de Bagdad
14.03.1917	1	13646	Operaciones en el frente occidental
15.03.1917	1	13647	Los ingleses ante Baupaume
16.03.1917	1	13648	Entre Arras y Baupaume
18.03.1917	1	13650	La batalla de Petrogrado
19.03.1917	1	13651	Retirada estratégica de los alemanes
20.03.1917	1	13652	Las maniobras en la campaña occidental
21.03.1917	1	13653	La retirada de los alemanes
22.03.1917	3	13654	Ante San Quintín
23.03.1917	3	13655	Las etapas de la retirada
24.03.1917	1	13656	Después de la retirada
25.03.1917	1	13657	Entre La Fère y San Quintín
26.03.1917	1	13658	La Fère
27.03.1917	1	13659	Hindenburg, Ludendorf & Comp.
28.03.1917	1	13660	El frente francés del Oise y del Soma
29.03.1917	1	13661	Operaciones en el Oise
30.03.1917	3	13662	La guerra al día
31.03.1917	1	13663	La situación en Francia
02.04.1917	1	13665	Del frente occidental
03.04.1917	1	13666	La situación general
04.04.1917	3	13667	La ofensiva británica
07.04.1917	2	13669	Opiniones del general Robertson

08.04.1917	4	13670	Los rusos establecen contacto con los ingleses en Alemania
10.04.1917	1	13672	Ante la línea de Hindenburg
11.04.1917	3	13673	Una gran victoria inglesa
13.04.1917	1	13675	Las operaciones en el Este de Arras
14.04.1917	1	13676	La guerra al día
15.04.1917	1	13677	La ofensiva inglesa
16.04.1917	1	13678	Una implacable acción
18.04.1917	1	13680	La doble ofensiva franco-inglesa
19.04.1917	1	13681	Un comunicado alarmista
20.04.1917	1	13682	La guerra al día
21.04.1917	1	13683	La situación en el frente occidental
22.04.1917	1	13684	El papel de Italia
24.04.1917	1	13686	Operaciones metódicas
25.04.1917	1	13687	Ataques ingleses
26.04.1917	2	13688	En el Artois chocan importantes masas enemigas
27.04.1917	1	13689	La guerra al día
28.04.1917	1	13690	La situación general
29.04.1917	1	13691	Consolidación de posiciones y actividad de la artillería
30.04.1917	1	13692	Un nuevo ataque inglés
01.05.1917	1	13693	La situación militar de Turquía
02.05.1917	1	13694	La guerra al día
03.05.1917	1	13695	Por si hace falta
04.05.1917	1	13696	Las próximas batallas
06.05.1917	3	13698	Una furiosa batalla al Este de Arras
07.05.1917	1	13699	El ataque francés en la línea del Aisne
08.05.1917	1	13700	Éxitos franceses
09.05.1917	1	13701	La guerra al día
10.05.1917	1	13702	La actitud de Rusia
11.05.1917	1	13703	Las operaciones en Francia
12.05.1917	1	13704	En Macedonia
13.05.1917	1	13705	Violentas reacciones alemanas
14.05.1917	3	13706	El reflejo del Oriente
15.05.1917	1	13707	Las operaciones británicas
16.05.1917	3	13708	Actividad de artillería
17.05.1917	6	13709	Las operaciones del ejército italiano
18.05.1917	1	13710	Lucha violenta entre italianos y austriacos
19.05.1917	1	13711	La ofensiva italiana
20.05.1917	1	13712	La guerra al día
21.05.1917	10	13713	De la lucha submarina
22.05.1917	3	13714	Los italianos conquistan la cima del Vodice
23.05.1917	1	13715	Actividad creciente
24.05.1917	5	13716	La situación estratégica general
25.05.1917	1	13717	En Occidente
26.05.1917	1	13718	Gran victoria italiana en el Carso
29.05.1917	3	13721	En el frente italiano
30.05.1917	2	13722	El conjunto de las operaciones

31.05.1917	1	13723	La guerra al día
01.06.1917	1	13724	Los soldados rusos
02.06.1917	1	13725	Encalmamiento de la lucha
03.06.1917	3	13726	La campaña submarina
04.06.1917	1	13727	La guerra en el frente occidental
05.06.1917	3	13728	La guerra en el frente occidental
06.06.1917	3	13729	Actividad de los ingleses
07.06.1917	1	13730	El generalísimo Brusiloff
08.06.1917	1	13731	Reacción austriaca
09.06.1917	9	13732	La ofensiva británica
10.06.1917	8	13733	Los primeros refuerzos americanos
11.06.1917	7	13734	La guerra al día
12.06.1917	9	13735	El armisticio Hindenburg
13.06.1917	9	13736	El frente occidental
16.06.1917	9	13739	Del frente inglés
17.06.1917	6	13740	Ataques aéreos
18.06.1917	6	13741	La situación en Grecia
19.06.1917	9	13742	La situación general
20.06.1917	9	13743	Ofensiva aérea
21.06.1917	9	13744	Actividad de artillería
22.06.1917	9	13745	Campaña de verano
23.06.1917	8	13746	Las modernas batallas
24.06.1917	6	13747	La contraofensiva alemana
25.06.1917	7	13748	Las campañas de Oriente
26.06.1917	8	13749	El reposo de los ejércitos
27.06.1917	8	13750	La situación general
28.06.1917	9	13751	En el frente occidental
29.06.1917	8	13752	Lens
30.06.1917	8	13753	Actividad en la Galitzia
01.07.1917	9	13754	En la región de Lens
--- secció «De la guerra» ---			
06.07.1917	5	13759	Cómo se hacen los prisioneros
07.07.1917	9	13760	La artillería de asalto
08.07.1917	7	13761	El problema de los transportes americanos
09.07.1917	4	13762	Los reposos en las ofensivas
13.07.1917	5	13766	El terreno de las operaciones
27.07.1917	3	13767	Los últimos sucesos de la guerra
28.07.1917	8	13768	La actividad militar en el frente occidental
29.07.1917	8	13769	Ofensiva ruso rumana
30.07.1917	5	13770	Los últimos acontecimientos
31.07.1917	12	13771	Hechos militares en el frente occidental
01.08.1917	8	13772	La retirada rusa
02.08.1917	9	13773	Un ataque franco-inglés en Flandes
03.08.1917	9	13774	En Flandes
04.08.1917	9	13775	Al comenzar el cuarto año de guerra
05.08.1917	8	13776	Resumen de los últimos hechos militares
07.08.1917	8	13778	Korniloff

08.08.1917	9	13779	Los alemanes en las puertas de Besarabia
19.08.1917	8	13785	Resumen de los últimos hechos militares
20.08.1917	9	13786	Resumen de los últimos hechos militares
21.08.1917	8	13787	Resumen de los últimos hechos militares
22.08.1917	5	13788	Resumen de los últimos hechos militares
23.08.1917	8	13789	El avance francés en Verdun
24.08.1917	5	13790	En Lens y en el Isonzo
25.08.1917	19	13791	Resumen de los últimos hechos militares
26.08.1917	7	13792	De las ofensivas francesa e italiana
27.08.1917	4	13793	La ofensiva italiana
28.08.1917	8	13794	Prosigue el ataque francés en Verdun
29.08.1917	6	13795	En Francia y en Italia
30.08.1917	4	13796	La maniobra italiana
31.08.1917	5	13797	Resumen de los últimos hechos militares
11.03.1918	3	13984	Sus objetivos probables
18.03.1918	3	13991	La guerra aérea
19.03.1918	3	13992	Hablando con el doctor Biada y el señor Daunis
24.03.1918	1	13997	La ofensiva alemana
27.03.1918	1	14000	La ofensiva alemana
31.03.1918	1	14004	La batalla de Picardia
03.04.1918	1	14007	El ataque de Amiens
04.04.1918	3	14008	La catedral de Amiens
06.04.1918	3	14010	Don Narciso Verdaguer y Callís
07.04.1918	1	14011	La gran batalla del Emperador
09.04.1918	1	14013	Un ataque alemán en el valle del Oise
11.04.1918	1	14015	Nueva extensión del frente de ataque
13.04.1918	1	14016	La batalla de Armentieres
16.04.1918	3	14019	El ataque de Hazerbrouk
18.04.1918	3	14021	La gran batalla de Francia
19.04.1918	1	14022	La ofensiva bursátil alemana en nuestra plaza
20.04.1918	1	14023	La situación general en el frente anglo-francés
23.04.1918	1	14026	La puerta de Ipres
28.04.1918	1	14031	En el sector de Ipres
30.04.1918	1	14033	El saliente de Flandes
02.05.1918	3	14035	El monumento a Narciso Monturiol, inventor del «Ictineo», obra del...
04.05.1918	1	14037	Un momento de calma en el frente
08.05.1918	5	14041	Los alemanes en Rusia. Ni anexiones...
10.05.1918	3	14043	La exposición de primavera en el palacio de Bellas Artes
12.05.1918	1	14045	Se espera un nuevo ataque contra el saliente de Ipres
17.05.1918	3	14050	Del mar del Norte al Adriático
20.05.1918	3	14053	Una ofensiva aérea de los aliados
23.05.1918	1	14055	Un éxito aliado en Albania
27.05.1918	1	14059	Ante la amenaza de una ofensiva
29.05.1918	1	14061	Recomienza la ofensiva alemana

30.05.1918	1	14062	El ataque a línea del Aisne
01.06.1918	1	14064	La situación estratégica entre el Marne y Ourcq
02.06.1918	1	14065	Ataque alemán por el valle del Ourcq
06.06.1918	1	14069	En el frente del Aisne al Marne
09.06.1918	1	14072	Entre el Oise y el Marne
11.06.1918	1	14074	La nueva ofensiva alemana
13.06.1918	1	14076	Una violenta batalla entre Mondidier y Noyon
15.06.1918	1	14078	Foch defiende tenazmente el saliente de Compiègne
18.06.1918	1	14081	La ofensiva austriaca
19.06.1918	1	14082	En el Brenta y en el Piave
21.06.1918	1	14084	Los italianos resisten ante Treviso
24.06.1918	1	14087	La situación en el frente occidental
25.06.1918	1	14088	La batalla del Piave
27.06.1918	1	14090	Después del fracaso de una ofensiva
02.07.1918	1	14095	Los éxitos franceses en el Ourcq
04.07.1918	1	14097	La liquidación de la ofensiva austriaca
07.07.1918	1	14100	Operaciones locales de los aliados
09.07.1918	1	14102	Los italianos ocupan el delta del Piave
11.07.1918	1	14104	Ofensiva franco-italiana en Albania
16.07.1918	1	14109	La acción de los aliados en la costa murmana
17.07.1918	1	14110	La nueva ofensiva alemana
19.07.1918	3	14112	El fracaso estratégico del ataque alemán
20.07.1918	1	14113	Foch ataca el flanco derecho alemán entre el Aisne y el Marne
21.07.1918	1	14114	Amenazados por el flanco, los alemanes repasan el Marne
23.07.1918	1	14116	La brillante ofensiva de Foch
25.07.1918	3	14118	Continúa el avance en distintos sectores
27.07.1918	3	14120	Continúa el avance aliado en el norte del Marne
29.07.1918	1	14122	La retirada alemana
31.07.1918	1	14124	Superioridad de los aliados entre Soissons y Reims
02.08.1918	1	14126	La lucha de Alemania contra la Sociedad de las Naciones
04.08.1918	1	14128	La victoriosa ofensiva aliada
06.08.1918	1	14130	La gran retirada alemana
10.08.1918	1	14134	Un nuevo ataque aliado
11.08.1918	1	14135	Gran victoria aliada
12.08.1918	1	14136	Desarrollo del vasto plan de ataque franco-inglés
15.08.1918	3	14139	Ante la línea Chaulnes-Roye
18.08.1918	1	14142	El ataque de Roye
20.08.1918	1	14144	Los alemanes a la defensiva
22.08.1918	1	14146	Una victoria aliada entre el Oise y el Aisne
23.08.1918	1	14147	La victoria de Mangin y el ataque de los ingleses
25.08.1918	1	14149	Los alemanes son atacados enérgicamente por franceses y británicos
27.08.1918	1	14151	La gran victoria inglesa en el frente de Bapaume
29.08.1918	1	14153	Prosigue tenazmente el victorioso ataque franco-

			británico
31.08.1918	1	14155	La victoria franco-inglesa del Somme
03.09.1918	1	14158	La evacuación del saliente de Lys por los alemanes
05.09.1918	1	14160	El hundimiento de la línea Hindenburg en Queant
06.09.1918	1	14161	Los alemanes, conmovidos por los ataques aliados, retroceden...
08.09.1918	1	14163	El ejército francés comienza el ataque del macizo de Laon
11.09.1918	1	14166	La situación en el frente
14.09.1918	1	14169	Comienza el ataque de los norteamericanos al sureste de Verdun
17.09.1918	1	14172	La frontera alemana amenazada
19.09.1918	1	14174	La victoria franco-serbia
20.09.1918	1	14175	El plan estratégico del mariscal Foch
21.09.1918	1	14176	Avance franco-británico en la región de San Quintín
24.09.1918	1	14179	El rescate de los santos lugares y la reconquista de Serbia
26.09.1918	1	14181	La guerra en Oriente
30.09.1918	1	14185	La crítica situación de la línea Hindenburg
01.10.1918	2	14186	La victoria anglo-belga en Flandes
03.10.1918	2	14188	Hacia la reconquista de Bélgica
05.10.1918	1	14190	Los ingleses ocupan Lens y Armentieres
08.10.1918	3	14193	Entre Verdun y el mar, los alemanes han perdido su antiguo frente...
10.10.1918	3	14195	El ataque aliado al norte de San Quintín
11.10.1918	1	14196	Una gran derrota alemana, entre San Quintín y Cambrai
12.10.1918	1	14197	Se generalizan los síntomas de debilidad del frente alemán
14.10.1918	1	14199	Retirada forzosa
15.10.1918	1	14200	El victorioso desenlace de la ofensiva aliada
17.10.1918	1	14202	Comienza una nueva batalla en el frente de Flandes
19.10.1918	1	14204	La liberación de Bélgica
20.10.1918	1	14205	El rey Alberto entra en Brujas
22.10.1918	1	14207	Los alemanes prosiguen su retirada
24.10.1918	1	14209	Los peligros de la retirada alemana
27.10.1918	1	14212	Prosigue la victoriosa ofensiva aliada
29.10.1918	1	14214	La presión de los aliados sobre el ejército alemán
31.10.1918	1	14216	La ofensiva italiana
03.11.1918	2	14219	El desarrollo de la campaña del Véneto
05.11.1918	2	14221	Los alemanes, arrollados, pierden terreno en Bélgica
07.11.1918	3	14223	Los nuevos ataques de Foch
08.11.1918	1-2	14224	El asedio de Alemania
11.11.1918	2	14227	La situación militar
13.11.1918	1	14229	La hora de la justicia

LAS NOTICIAS (1924-1930 - SECCIÓ «NOTAS DEL EXTRANJERO», SIGNAT OMAR)

DATA	PÀG.	NÚM.	TÍTOL
24.05.1924	1-2	10.009	El «Bonus-bill»
25.05.1924	2	10.010	La política interior francesa
27.05.1924	2	10.011	El laborismo y la tradición
28.05.1924	2	10.012	La crisis alemana
29.05.1924	2	10.013	Los Estados Unidos y el Japón
30.05.1924	2	10.014	La vuelta de M. Caillaux
31.05.1924	2	10.015	El caso de M. Millerand
01.06.1924	3-4	10.016	La política inglesa
03.06.1924	2	10.017	La crisis del Eliseo
04.06.1924	1	10.018	La doble crisis francesa
05.06.1924	2	10.019	La crisis francesa y alemana
06.06.1924	2	10.020	El programa de M. Herriot
07.06.1924	2	10.021	¿Resistirá M. Millerand?
08.06.1924	2	10.022	Las promesas del bloque de izquierdas
10.06.1924	2	10.023	La solución de la crisis
11.06.1924	2	10.024	Blancos y amarillos
12.06.1924	2	10.025	La dimisión de Millerand
13.06.1924	1	10.026	Painlevé al Eliseo
14.06.1924	2	10.027	La elección de M. Doumergue
15.06.1924	2	10.028	El fracaso de las izquierdas
17.06.1924	2	10.029	Italia y el convenio de Tánger
18.06.1924	2	10.030	El asesinato de Matteoti
19.06.1924	2	10.031	Política interior francesa
20.06.1924	2	10.032	La crisis del fascismo
21.06.1924	2	10.033	El viaje de M. Herriot
22.06.1924	3	10.034	La crisis del fascismo
24.06.1924	2	10.035	Divagaciones acerca de un rumor (signat ***)
25.06.1924	1	10.036	La vuelta de la Entente (***)
26.06.1924	2	10.037	La actitud de Bélgica (***)
27.06.1924	2	10.038	Las dificultades inglesas (***)
28.06.1924	2	10.039	El desarme de Alemania (***)
29.06.1924	3	10.040	Los comentarios de Prensa (***)
02.07.1924	1	10.042	La política alemana
03.07.1924	2	10.043	Las tendencias del Senado francés
04.07.1924	1	10.044	Rusia y la Sociedad de Naciones
05.07.1924	2	10.045	Divergencias franco-británicas
06.07.1924	2	10.046	La protesta de Alsacia y Lorena
08.07.1924	2	10.047	El prestigio de M. Herriot
09.07.1924	2	10.048	El ejército rojo
10.07.1924	2	10.049	Sindicación de funcionarios
11.07.1924	2	10.050	La Conferencia de Londres
12.07.1924	2	10.051	La propaganda rusa

13.07.1924	3	10.052	El atentado contra Zaglul Bajá
15.07.1924	3	10.053	La política japonesa
16.07.1924	2	10.054	La Conferencia de Londres
17.07.1924	2	10.055	El comunismo en Inglaterra
18.07.1924	2	10.056	La Conferencia de Londres
19.07.1924	2	10.057	La autoridad de la S.D.N.
20.07.1924	3	10.058	Los progresos de la Conferencia
22.07.1924	2	10.059	Los banqueros de la Conferencia
23.07.1924	2	10.060	La protesta de Alsacia
24.07.1924	2	10.061	Los comunistas franceses
25.07.1924	2	10.062	El parlamentarismo
26.07.1924	2	10.063	Las dificultades de la Conferencia
27.07.1924	3	10.064	¿Suspensión de la Conferencia?
29.07.1924	2	10.065	El resurgimiento de la industria alemana
30.07.1924	2	10.066	El voto de confianza del Reichstag
31.07.1924	2	10.067	La evacuación del Rhur
01.08.1924	2	10.068	La evacuación de la zona de Colonia
02.08.1924	2	10.069	Alemania y el pacto de garantías
03.08.1924	3	10.070	Las logias en la Cámara francesa
05.08.1924	2	10.071	La segunda fase de la Conferencia
06.08.1924	1	10.072	Los derechos de Mac Kenna
07.08.1924	2	10.073	Las fronteras de Irlanda
08.08.1924	2	10.074	El Gobierno francés y la Masonería
09.08.1924	1-2	10.075	La situación parlamentaria francesa
10.08.1924	3	10.076	El acuerdo anglo-ruso
12.08.1924	2	10.077	El alza del franco
13.08.1924	1	10.078	La evacuación militar del Rhur
14.08.1924	2	10.079	El desarme de Alemania
15.08.1924	2	10.080	Un cursillo político
16.08.1924	1	10.081	Francia y los soviets
17.08.1924	3	10.082	La política balcánica
19.08.1924	1	10.083	La prensa francesa y la Conferencia
20.08.1924	1	10.084	La situación en el Sudán
21.08.1924	2	10.085	Las ventajas de la República en Grecia
22.08.1924	2	10.086	El franco y las promesas de Londres
23.08.1924	1-2	10.087	El Pacto de Londres en el Reichstag
24.08.1924	2	10.088	Inglaterra teme un «dumping» alemán
26.08.1924	2	10.089	El Pacto de Londres en el Reichstag
27.08.1924	2	10.090	El triunfo del barón de Rothschild
28.08.1924	2	10.091	Alemania aprobará el Pacto de Londres
29.08.1924	1	10.092	Las concesiones de Francia en Londres
30.08.1924	1	10.093	El P. de Londres aceptado por el Reichstag
31.08.1924	2	10.094	El empréstito a Alemania
02.09.1924	2	10.095	La deuda rusa a Francia
03.09.1924	2	10.096	La amenaza de hambre en Rusia
04.09.1924	2	10.097	El programa de la Asamblea de la S.D.N.
05.09.1924	2	10.098	La jornada de ocho horas en Alemania
06.09.1924	2	10.099	Las responsabilidades de la guerra

07.09.1924	3	10.100	El paro forzoso
09.09.1924	2	10.101	La Asamblea de la Sociedad de Naciones
10.09.1924		10.102	***FALTA***
11.09.1924	2	10.103	Los partidos ingleses contra el laborismo
12.09.1924	2	10.104	La socialización de la medicina
13.09.1924	2	10.105	El pacto de asistencia mutua
14.09.1924	2	10.106	El puesto del mariscal Lyautey
16.09.1924	2	10.107	La doctrina pacifista de la Santa Sede
17.09.1924	2	10.108	Las próximas elecciones inglesas
18.09.1924	2	10.109	La persecución religiosa en Francia
19.09.1924	2	10.110	La guerra de partido en Italia
20.09.1924	2	10.111	Italia contra los idealismos de Ginebra
21.09.1924	3	10.112	Alemania en la Sociedad de Naciones
23.09.1924	2	10.113	¿Reclamará Alemania sus colonias?
24.09.1924	2	10.114	La embajada de Francia en el Vaticano
25.09.1924	2	10.115	Las violencias del fascismo
26.09.1924	2	10.116	La neutralización del Mediterráneo
27.09.1924	2	10.117	Las colonias alemanas
28.09.1924	3	10.118	Dificultades en el Vaticano
30.09.1924	2	10.119	Las exportaciones alemanas
01.10.1924	2	10.120	Las fronteras de Irlanda
02.10.1924	2	10.121	El resurgimiento de Alemania
03.10.1924	2	10.122	Dinamarca quiere suprimir el ejército
04.10.1924	2	10.123	Los conflictos sociales en el Japón
05.10.1924	3	10.124	La abdicación del rey del Hedjaz
07.10.1924	2	10.125	La política interior inglesa
08.10.1924	2	10.126	El discurso de M. Chautemps
09.10.1924	2	10.127	Las gestiones de Zaglul Bajá
10.10.1924	2	10.128	La crisis inglesa
11.10.1924	2	10.129	Las derechas francesas
12.10.1924	2	10.130	Las elecciones inglesas
14.10.1924	2	10.131	El liberalismo inglés
15.10.1924	2	10.132	La cuestión de Mosul
16.10.1924	2	10.133	La coalición contra los laboristas
17.10.1924	2	10.134	La lucha por el petróleo
18.10.1924	2	10.135	Los funcionarios franceses
19.10.1924	2	10.136	La descristianización de Rusia
21.10.1924	2	10.137	La Internacional radical
22.10.1924	2	10.138	Las elecciones de otoño
23.10.1924	2	10.139	La propaganda rusa en China
24.10.1924	2	10.140	El puerto de Dantzig
25.10.1924	2	10.141	Las elecciones alemanas
26.10.1924	3	10.142	El proceso Bonomini
28.10.1924	2	10.143	Los conservadores sucederán a los...
29.10.1924	2	10.144	Francia y los soviets
30.10.1924	2	10.145	La inmigración en Francia
31.10.1924	2	10.146	La derrota electoral del laborismo
01.11.1924	2	10.147	Las relaciones de Inglaterra y Francia con...

02.11.1924	2	10.148	El protectorado religioso de Francia en...
04.11.1924	2	10.149	Las elecciones presidenciales norteameri...
05.11.1924	2	10.150	El porvenir del laborismo
06.11.1924	2	10.151	La reelección de Mr. Coolidge
07.11.1924	2	10.152	La baja del franco
08.11.1924	2	10.153	El partido de M. Millerand
09.11.1924	2	10.154	La victoria conservadora anglo-americana
11.11.1924	2	10.155	El discurso de M. Herriot
12.11.1924	2	10.156	Las derechas francesas
13.11.1924	2	10.157	Presagios pesimistas
14.11.1924	2	10.158	La reapertura del Parlamento italiano
15.11.1924	2	10.159	Los bolchevizantes
16.11.1924	3	10.160	La evolución del socialismo francés
18.11.1924	2	10.161	Las deudas de guerra
19.11.1924	2	10.162	La vuelta de M. Caillaux
20.11.1924	2	10.163	La crisis austriaca
21.11.1924	2	10.164	El atentado de El Cairo
22.11.1924	2	10.165	La revisión de los procesos Caillaux Malvy
23.11.1924	2-3	10.166	Inglaterra y Egipto
25.11.1924	2	10.167	La crisis egipcia
26.11.1924	2	10.168	El homenaje a Jaurès
27.11.1924	2	10.169	El algodón del Sudán
28.11.1924	2	10.170	La actuación del nuevo Gobierno egipcio
29.11.1924	2	10.171	La crisis del fascismo
30.11.1924	2	10.172	La situación en Egipto
02.12.1924	2	10.173	Las elecciones alemanas
03.12.1924	2	10.174	Las dificultades del Gobierno francés
04.12.1924	2	10.175	La agitación del Islam
05.12.1924	2	10.176	El proceso Sadoul
06.12.1924	2	10.177	Los campesinos rusos
07.12.1924	4	10.178	La Entente franco-británica
09.12.1924	2	10.179	Las elecciones alemanas
10.12.1924	2	10.180	La base naval de Singapoore
11.12.1924	2	10.181	Los partidos extremistas franceses
12.12.1924	2	10.182	La crisis alemana
13.12.1924	2	10.183	El dinero de los Soviets en Francia
14.12.1924	3	10.184	La crisis alemana
16.12.1924	3	10.185	Trotsky en desgracia
17.12.1924	2	10.186	La salud de M. Herriot
18.12.1924	2	10.187	La crisis alemana
19.12.1924	2	10.188	El partido de M. Millerand
20.12.1924	2	10.189	El discurso de M. Millerand
21.12.1924	3-4	10.190	La campaña antijaponesa
23.12.1924	3	10.191	La actividad del general Castelnau
24.12.1924	3	10.192	La crisis del fascismo
25.12.1924	3	10.193	El Año Jubilar
26.12.1924	2	10.194	La crisis alemana
27.12.1924	2	10.195	La evacuación de la zona de Colonia

28.12.1924	2	10.196	El desarme de Alemania
30.12.1924	2	10.197	La publicación del informe Nollet
31.12.1924	2	10.198	El porvenir de Palestina
01.01.1925	4	10.199	Las colonias alemanas
02.01.1925	2	10.200	El crédito de sangre
03.01.1925	2	10.201	El fascismo a la defensiva
04.01.1925	3	10.202	La agitación fascista
06.01.1925	2	10.203	La situación en Italia
07.01.1925	2	10.204	La capital de Turquía
08.01.1925	2	10.205	La aviación sobre territorio alemán
09.01.1925	2	10.206	La conferencia interaliada
10.01.1925	2	10.207	La crisis alemana
11.01.1925	2	10.208	La política naval en el Pacífico
13.01.1925	2	10.209	La dimisión de Mr. Hugues
14.01.1925	1-2	10.210	Los Estados Unidos y los Soviets
15.01.1925	2	10.211	El dólar, la libra y el franco
16.01.1925	2	10.212	Las relaciones anglo-rusas
17.01.1925	2	10.213	El nuevo Gabinete alemán
18.01.1925	3	10.214	La política de Mr. Coolidge
20.01.1925	2	10.215	La dimisión de Trotsky
21.01.1925	2	10.216	La obra del anterior Gabinete alemán
22.01.1925	2	10.217	La nueva política alemana
23.01.1925	2	10.218	Las evoluciones del bolchevismo
24.01.1925	2	10.219	El debate político en la Cámara francesa
25.01.1925	3	10.220	La dimisión del Gabinete prusiano
27.01.1925	2	10.221	La situación parlamentaria francesa
28.01.1925	2	10.222	El tratado ruso-japonés
29.01.1925	2	10.223	El régimen del concord. en Alsacia-Lorena
30.01.1925	2	10.224	La idea de un pacto franco-alemán
31.01.1925	2	10.225	Los socialistas ante el discurso M. Herriot
01.02.1925	3	10.226	La crisis de autoridad en Rusia
03.02.1925	2	10.227	La expulsión del patriarca ecuménico
04.02.1925	2	10.228	El conflicto greco-turco
05.02.1925	2	10.229	El genio de destrucción
06.02.1925	2	10.230	La autonomía religiosa de Alsacia y Lorena
07.02.1925	1	10.231	La situación en Finlandia
08.02.1925	3	10.232	Las preocupaciones del Canadá
10.02.1925	2	10.233	La deuda francesa a Inglaterra
11.02.1925	1-2	10.234	El Congreso de Grenoble
12.02.1925	2	10.235	Los sucesos de Marsella
13.02.1925	2	10.236	El socialismo francés seguirá apoyando al...
14.02.1925	2	10.237	El informe de la Comisión de Control
15.02.1925	2	10.238	La rehabilitación de M. Caillaux
17.02.1925	2	10.239	Los ocios del Parlamento de Washington
18.02.1925	2	10.240	Una nueva Conferencia del desarme
19.02.1925	2	10.241	La nueva táctica del fascismo
20.02.1925	2	10.242	El sucesor de Mr. Gompers

21.02.1925	2	10.243	La Unión de los contribuyentes franceses
22.02.1925	3	10.244	El «socialismo despilfarrador»
24.02.1925	1	10.245	El discurso de M. Caillaux
25.02.1925	1	10.246	Un pacto anglo-franco-alemán de seguridad
26.02.1925	2	10.247	La nueva crisis prusiana
27.02.1925	1	10.248	La unión de las derechas francesas
28.02.1925	2	10.249	La revuelta del Kurdistán
01.03.1925	2	10.250	La muerte del presidente Ebert
03.03.1925	2	10.251	La presidencia del Reich
04.03.1925	2	10.252	El franco francés y el franco belga
05.03.1925	2	10.253	Las relaciones entre Francia y el Vaticano
06.03.1925	2	10.254	El derecho de paso a través de los Estados...
07.03.1925	2	10.255	El presupuesto francés
08.03.1925	2	10.256	En busca de un pacto de garantías
10.03.1925	2	10.257	La táctica de las oposiciones francesas
11.03.1925	2	10.258	Las elecciones presidenciales alemanas
12.03.1925	2	10.259	La tragedia de Polonia
13.03.1925	2	10.260	El cambio de táctica de la Iglesia francesa
14.03.1925	2	10.261	El paro forzoso en Inglaterra
15.03.1925	3	10.262	La campaña contra las leyes laicas
17.03.1925	2	10.263	Los programas de paz
18.03.1925	2	10.264	Las declaraciones del cardenal Dubois
19.03.1925	2	10.265	La campaña contra la Sociedad de Naciones
20.03.1925	2	10.266	Los proyectos para un pacto de seguridad
21.03.1925	1	10.267	La reorganización del ejército alemán
22.03.1925	2	10.268	El discurso de M. Herriot
24.03.1925	2	10.269	El resultado del debate sobre las leyes...
25.03.1925	2	10.270	La situación en Egipto y Palestina
26.03.1925	2	10.271	Las disputas de franceses y alemanes...
27.03.1925	2	10.272	La situación en Egipto
28.03.1925	2	10.273	La divergencia franco-británica sobre la...
29.03.1925	2	10.274	Los comentarios al discurso de Chamberlain
31.03.1925	2	10.275	Las elecciones alemanas
01.04.1925	2	10.276	El objetivo de la Conferencia del desarme
02.04.1925	2	10.277	La huelga de la Sorbona
03.04.1925	2	10.278	¿Será aplazada la Conferencia del desarme?
04.04.1925	2	10.279	La caída de M. Clementel
05.04.1925	2	10.280	La tregua para la defensa del franco
07.04.1925	2	10.281	La crisis política francesa
08.04.1925	2	10.282	La leva sobre el capital
09.04.1925	2	10.283	Las elecciones presidenciales alemanas
10.04.1925	1-2	10.284	La crisis francesa
11.04.1925	1-2	10.285	La candidatura Hindenburg
12.04.1925	2	10.286	La dimisión del Gobierno francés
14.04.1925	2	10.287	La solución de la crisis francesa
15.04.1925	2	10.288	La renuncia de M. Briand
16.04.1925	2	10.289	El Cartel continuará gobernando
17.04.1925	1	10.290	La reaparición de Caillaux

18.04.1925	2	10.291	El nuevo Gobierno francés
19.04.1925	2	10.292	El próximo "match" Caillaux-Briand
21.04.1925	2	10.293	La situación en Bulgaria
22.04.1925	2	10.294	El programa del Gabinete Painlevé
23.04.1925	2	10.295	La alianza franco-británica
24.04.1925	1	10.296	La crisis belga
25.04.1925	2	10.297	La campaña contra el Cartel
26.04.1925	2	10.298	La situación del Rey Boris
28.04.1925	2	10.299	La victoria de Hindenburg
29.04.1925	1	10.300	Los comentarios la elección de Hindenb...
30.04.1925	2	10.301	Los complots comunistas
01.05.1925	2	10.302	La coalición de Weimar
02.05.1925	2	10.303	La situación política en Alemania
03.05.1925	2	10.304	Las elecciones municipales francesas
05.05.1925	3	10.305	Las elecciones municipales francesas
06.05.1925	2	10.306	Las elecciones en París
07.05.1925	2	10.307	La crisis belga
08.05.1925	2	10.308	Una alianza electoral entre socialistas y ...
09.05.1925	2	10.309	La vuelta de Trotski
10.05.1925	2	10.310	Las economías de M. Caillaux
12.05.1925	2	10.311	La situación del fascismo
13.05.1925	2	10.312	El triunfo del Cartel
14.05.1925	2	10.313	La buena fe de Hindenburg
15.05.1925	2	10.314	La Conferencia de la Pequeña Entente
16.05.1925	2	10.315	El pacto occidental de garantías
17.05.1925	3	10.316	La propaganda comunista
19.05.1925	2	10.317	Las deudas interaliadas
20.05.1925	2	10.318	Una cruzada contra el comunismo
21.05.1925	2	10.319	La ley italiana contra la masonería
22.05.1925	2	10.320	La reapertura del Parlamento francés
23.05.1925	2	10.321	Una estadística sobre el ejército rojo
26.05.1925	3	10.323	La actitud del presidente Hindenburg
27.05.1925	2	10.324	La política de Streseman
28.05.1925	2	10.325	Las divergencias entre Moscou y Amster...
29.05.1925	2	10.326	Los crímenes políticos
30.05.1925	2	10.327	Las divergencias ruso-romanas
31.05.1925	3	10.328	Trotski, ministro
02.06.1925	2	10.329	La unión económica danubiana
03.06.1925	2	10.330	La oferta inglesa de seguridad
04.06.1925	2	10.331	La propaganda comunista en Francia
05.06.1925	2	10.332	Los disturbios de Shanghai
06.06.1925	2	10.333	La baja del franco
07.06.1925	2	10.334	Las relaciones franco-rusas
09.06.1925		10.335	***FALTA***
10.06.1925	2	10.336	La situación en Austria
11.06.1925		10.337	***FALTA***
12.06.1925		10.338	***FALTA***
13.06.1925	2	10.339	El experimento del sionismo

14.06.1925	2	10.340	El aniversario de la muerte de Mateotti
16.06.1925	2	10.341	La insoluble crisis belga
17.06.1925	2	10.342	La actitud de Alemania ante el pacto de...
18.06.1925	2	10.343	Las dificultades del Gobierno francés
19.06.1925	2	10.344	¿Hacia la ruptura del Cartel?
20.06.1925	2	10.345	La lucha de los soviets contra el cristianis...
21.06.1925	2	10.346	El nuevo Gobierno belga
23.06.1925	2	10.347	La situación política en Francia
24.06.1925	2	10.348	La ruptura del Cartel
25.06.1925	2	10.349	La situación en China
26.06.1925	2	10.350	Alemania y la Sociedad de Naciones
27.06.1925	1	10.351	El franco y los proyectos de M. Caillaux
28.06.1925	3	10.352	El golpe de Estado de Grecia
30.06.1925	2	10.353	Los proyectos financieros de M. Caillaux
01.07.1925	2	10.354	La fidelidad de Inglaterra a los tratados
02.07.1925	2	10.355	Los primeros actos del Gobierno militar...
03.07.1925	2	10.356	Los manejos de los Soviets en China y...
04.07.1925	1	10.357	La diplomacia de M. Briand
05.07.1925	2	10.358	El triunfo del laborismo en Australia
07.07.1925	2	10.359	La situación en China
08.07.1925	1-2	10.360	Las relaciones anglo-rusas
09.07.1925	2	10.361	El soviet de París
10.07.1925	2	10.362	La Alianza contra la III Internacional
11.07.1925	1	10.363	El uso de los gases asfixiantes en Marrue...
12.07.1925	2	10.364	El voto de confianza de M. Painlevé
14.07.1925	2	10.365	Un plan de bloqueo contra Rusia
15.07.1925	2	10.366	La ruptura del Cartel
16.07.1925	2	10.367	La situación política en Francia
17.07.1925	2	10.368	La entrevista Rakovski-Chamberlain
18.07.1925	1	10.369	El cisma checoslovaco
19.07.1925	2	10.370	La Confederación danubiana
21.07.1925	2	10.371	Alemania y el pacto de seguridad
22.07.1925	2	10.372	Las elecciones cantonales francesas
23.07.1925	2	10.373	La solución de la crisis yugoeslava
24.07.1925	2	10.374	La Nota alemana sobre el pacto de seguri...
25.07.1925	2	10.375	Los agentes diplomáticos de los rifeños
26.07.1925	2	10.376	La paz armada
28.07.1925	2	10.377	Las elecciones cantonales francesas
29.07.1925	2	10.378	Los socialistas franceses y la participación..
30.07.1925	2	10.379	Una base naval inglesa en el Báltico
31.07.1925	2	10.380	El programa naval británico
01.08.1925	2	10.381	La política inglesa en el Báltico
02.08.1925	2	10.382	Las deudas interaliadas
04.08.1925	2	10.383	Los mineros ingleses
05.08.1925	2	10.384	El fascismo y el Vaticano
06.08.1925	2	10.385	Hacia un gabinete francés de concentración
07.08.1925	2	10.386	La obra de M. Painlevé
08.08.1925	1	10.387	La huelga bancaria francesa

09.08.1925	2	10.388	La evacuación del Rhur
11.08.1925	2	10.389	Los maestros entran en la C.G.T.
12.08.1925	2	10.390	La crisis del partido radical francés
13.08.1925	2	10.391	La expulsión de los optantes alemanes
14.08.1925	2	10.392	La sorpresa de Siria
15.08.1925	2	10.393	La república de M. Hervé
16.08.1925	2	10.394	Las conversaciones de Londres
18.08.1925	2	10.395	Las elecciones de Palermo
19.08.1925	2	10.396	El Congreso socialista
20.08.1925	2	10.397	El petróleo de Mosul
21.08.1925	2	10.398	Los socialistas y el Cartel
22.08.1925	2	10.399	La deuda belga a los Estados Unidos
23.08.1925	3	10.400	El escándalo Sarrail ***FALTA***
25.08.1925	2	10.401	El viaje de M. Caillaux
26.08.1925	2	10.402	La situación del Gobierno francés
27.08.1925	2	10.403	El regateo interaliado
28.08.1925	1	10.404	La crisis del Centro Católico alemán
29.08.1925	2	10.405	Las dos C.G.T.
30.08.1925	2	10.406	La unión de Austria a Alemania
01.09.1925	2	10.407	El viaje de M. Caillaux a Washington
02.09.1925	2	10.408	La Conferencia de juristas
03.09.1925	2	10.409	La situación en Siria
04.09.1925	2	10.410	La Asamblea de Ginebra
05.09.1925	2	10.411	La capacidad de pago de Francia
06.09.1925	2	10.412	La política del péndulo
08.09.1925	1	10.413	La muerte de Viviani
09.09.1925	2	10.414	La cuestión de Mosul
10.09.1925	2	10.415	La situación industrial y obrera en Ingla...
11.09.1925	2	10.416	El empréstito y la huelga bancaria
12.09.1925	2	10.417	El pacto de seguridad
13.09.1925	2	10.418	El incidente de Ventimiglia
15.09.1925	2	10.419	Contra la propaganda antifascista
16.09.1925	2	10.420	El fin de la huelga bancaria
17.09.1925	2	10.421	El extremismo en las Trade-Union
18.09.1925	1-2	10.422	El viaje de M. Caillaux
19.09.1925	2	10.423	La política interior francesa
20.09.1925	3	10.424	Inglaterra contra el arbitraje obligatorio
22.09.1925	1-2	10.425	La crisis de la Sociedad de Naciones
23.09.1925	2	10.426	Los incidentes de Mosul
24.09.1925	2	10.427	Las huelgas de funcionarios
25.09.1925	1-2	10.428	La ley norteamericana de inmigración
26.09.1925	2	10.429	El peligro de Mosul
27.09.1925	2	10.430	La Conferencia de Locarno
29.09.1925	2	10.431	La cuestión escolar de Alsacia
30.09.1925	2	10.432	Las negociaciones de Washington

Octubre 1925: FORA DE CONSULTA

Novembre 1925: FORA DE CONSULTA

Deseembre 1925: FORA DE CONSULTA

01.01.1926	2-3	10.512	Balance del año
02.01.1926	2	10.513	La entrevista de Rapalo
03.01.1926	3	10.514	El año del desarme
05.01.1926	2	10.515	El Congreso socialista francés
06.01.1926	2	10.516	La dimisión del Gobierno búlgaro
07.01.1926	1	10.517	La dictadura en Grecia
08.01.1926	2	10.518	El franco y la situación política
09.01.1926	2	10.519	El escándalo de los billetes falsos
10.01.1926	1	10.520	Un cartel de funcionarios
12.01.1926	1-2	10.521	Leningrado contra Moscou
13.01.1926	2	10.522	La decisión del Congreso socialista francés
14.01.1926	2	10.523	La crisis alemana
15.01.1926	1	10.524	Los salarios en Francia
16.01.1926	2	10.525	Las relaciones anglo-soviéticas
17.01.1926	2	10.526	M. Briand acepta condiciones
19.01.1926	1	10.527	La crisis alemana
20.01.1926	2	10.528	Los honorarios de los diputados franceses
21.01.1926	2	10.529	La guerra de revancha de Grecia
22.01.1926	2	10.530	La batalla contra M. Doumer
23.01.1926	1	10.531	La situación del partido liberal inglés
24.01.1926	2	10.532	El cardenal Mercier
26.01.1926	1	10.533	El conflicto ruso-chino
27.01.1926	1	10.534	Un trust del crimen
28.01.1926	2	10.535	El debate político en el Parlamento francés
29.01.1926	1-2	10.536	El Gobierno alemán en peligro
30.01.1926	2	10.537	La evacuación de la zona de Colonia
31.01.1926	3	10.538	Los incidentes germano-italianos
02.02.1926	4	10.539	El programa agrario de Lloyd George
03.02.1926	2	10.540	La Conferencia del desarme
04.02.1926	2	10.541	Los conflictos obreros en Inglaterra
05.02.1926	1	10.542	La situación del Gabinete alemán
06.02.1926	2	10.543	La situación del Gobierno belga
07.02.1926	2	10.544	Los debates de la Cámara francesa
09.02.1926	2	10.545	El regreso de Mr. MacDonald
10.02.1926	2	10.546	Los debates de la Cámara francesa
11.02.1926	2	10.547	El voto femenino en Francia
12.02.1926	1	10.548	La prosperidad de los Estados Unidos
13.02.1926	2	10.549	La responsabilidad de los radicales...
14.02.1926	2	10.550	La unión de Austria a Alemania
16.02.1926	1-2	10.551	La entrada del Reich en la S.D.N.
17.02.1926	1	10.552	La toma de Belfort
18.02.1926	1	10.553	Suiza y los Soviets
19.02.1926	1-2	10.554	El Senado francés contra la Cámara
20.02.1926	1	10.555	La situación del Gobierno húngaro

21.02.1926	2	10.556	El oportunismo bolchevique
23.02.1926	2	10.557	El paro forzoso en Alemania
24.02.1926	2	10.558	La política parlamentaria de M. Briand
25.02.1926	2	10.559	El fascismo y sus adversarios
26.02.1926	2	10.560	El espíritu de Locarno
27.02.1926	1	10.561	La conferencia franco-rusa
28.02.1926	2	10.562	La política exterior de Mussolini
02.03.1926	2	10.563	¿Dimitirá M. Chamberlain?
03.03.1926	1-2	10.564	La situación del conde Bethlen
04.03.1926	1	10.565	Los orígenes del fascismo
05.03.1926	2	10.566	El locarnismo en los Estados Unidos
06.03.1926	2	10.567	La ampliación del Consejo de la S.D.N.
07.03.1926	2	10.568	La derrota de M. Briand
09.03.1926	1-2	10.569	La crisis ministerial francesa
10.03.1926	2	10.570	La solución de la crisis francesa
11.03.1926	1	10.571	El nuevo gabinete Briand
12.03.1926	2	10.572	La Babel de Ginebra
13.03.1926	2	10.573	La disputa de Ginebra
14.03.1926	2	10.574	La intransigencia alemana
16.03.1926	1	10.575	El rompecabezas de Ginebra
17.03.1926	2	10.576	La política imperial de Italia
18.03.1926	1	10.577	El proceso Matteotti
19.03.1926	2	10.578	El fracaso de Ginebra
20.03.1926	1	10.579	El nuevo Gobierno francés ante el Parlam...
21.03.1926	2	10.580	La dimisión del presidente Cunduriotis
23.03.1926	2	10.581	La baja del franco y los conflictos sociales
24.03.1926	2	10.582	Una alianza franco-italiana con la Pequeña..
25.03.1926	1	10.583	Las causas de la baja del franco
26.03.1926	1	10.584	El caso Malvy
27.03.1926	1-2	10.585	Los bienes de las familias alemanas...
28.03.1926	2	10.586	La principal causa de la baja del franco
30.03.1926	2	10.587	Las elecciones parciales de París
31.03.1926	2	10.588	La elección parcial de París
01.04.1926	2	10.589	¿UNA LIGA MUSULMANA DE NACIONES?
02.04.1926	1	10.590	La victoria del señor Peret
03.04.1926	2	10.591	El trabajo en Rusia
04.04.1926	1-2	10.592	La verdad sobre las deudas aliadas
06.04.1926	2	10.593	Pangalos, presidente de la República
07.04.1926	2	10.594	El presupuesto y la situación del franco
09.04.1926	2	10.596	El atentado contra Mussolini
10.04.1926	1	10.597	La retirada de Mr. Malvy
13.04.1926	2	10.599	El fracaso de la ley seca
14.04.1926	1	10.600	Moscú contra Ginebra
15.04.1926	2	10.601	Las colonias alemanas
16.04.1926	2	10.602	La crisis del franco
17.04.1926	1	10.603	La política exterior italiana
18.04.1926	2	10.604	Una réplica de Mussolini
20.04.1926	2	10.605	El reparto de Abisinia

21.04.1926	2	10.606	El dólar a 30 francos
22.04.1926	2	10.607	Las aspiraciones italo-griegas en el Asia M.
23.04.1926	1-2	10.608	El conflicto minero
24.04.1926	2	10.609	La alarma de Turquía
25.04.1926	2	10.610	La deuda francesa a los Estados Unidos
27.04.1926	1-2	10.611	El Tratado de Berlín
28.04.1926	2	10.612	La alianza germano-rusa
29.04.1926	2	10.613	La crisis financiera francesa
30.04.1926	2	10.614	La deuda francesa a los Estados Unidos
01.05.1926	2	10.615	EL conflicto minero en Inglaterra
02.05.1926	2	10.616	Las relaciones franco-italianas
04.05.1926	2	10.617	La huelga minera
05.05.1926	2	10.618	Un discurso de M. Herriot
06.05.1926	2	10.619	La nueva baja del franco
07.05.1926	1	10.620	La huelga inglesa
08.05.1926	1	10.621	La huelga inglesa vista desde Francia
09.05.1926	2	10.622	Los procesos políticos
11.05.1926	2	10.623	La exportación de capitales en Francia
12.05.1926	2	10.624	La fiesta de Juana de Arco
13.05.1926	2	10.625	El fin de la huelga inglesa
14.05.1926	2	10.626	Temporada de conflictos
15.05.1926	2	10.627	La crisis alemana
16.05.1926	2	10.628	La situación en Polonia y Alemania
18.05.1926	1	10.629	El triunfo de Pilsudski
19.05.1926	2	10.630	El franco a veinte céntimos
20.05.1926	2	10.631	La guerra civil en Polonia
21.05.1926	1	10.632	El optimismo del Sr. Péret
22.05.1926	1	10.633	El nuevo Gobierno alemán
23.05.1926	2	10.634	EL Congreso socialista francés
25.05.1926	2	10.635	El saneamiento del franco
26.05.1926	1	10.636	Las elecciones en Egipto
27.05.1926	2	10.637	La sucesión de M. Briand
28.05.1926	1	10.638	El desarme
29.05.1926	2	10.639	Divergencias entre los liberales ingleses
30.05.1926	3	10.640	El Estatuto de la S.D.N.
01.06.1926	4	10.641	La situación del Gobierno Briand
02.06.1926	1	10.642	De Polonia a Portugal
03.06.1926	1-2	10.643	El Congreso del Califato
04.06.1926	1	10.644	La crisis egipcia
05.06.1926	2	10.645	Las ofensivas del Cartel
06.06.1926	2	10.646	La bandera del Reich
09.06.1926	2	10.648	Las supuestas amenazas contra Turquía
10.06.1926	2	10.649	El régimen de restricciones en Francia
11.06.1926	2	10.650	La indemnización de los parlamentarios...
12.06.1926	2	10.651	La agresión del condeBethlen
13.06.1926	2	10.652	El conflicto minero
15.06.1926	2	10.653	La nueva baja del franco
16.06.1926	2	10.654	Hacia una nueva crisis francesa

17.06.1926	2	10.655	La crisis ministerial francesa
18.06.1926	2	10.656	Las gestiones del Sr. Briand
19.06.1926	2	10.657	La reaparición del Sr. Herriot
20.06.1926	2	10.658	Finanzas y democracia
22.06.1926	2	10.659	El fracaso de Herriot
23.06.1926	2	10.660	El plebiscito alemán
24.06.1926	2	10.661	Caillaux en Hacienda
25.06.1926	1	10.662	La dictadura de Caillaux
26.06.1926	2	10.663	La crisis financiera en Bélgica
27.06.1926	2	10.664	El desarrollo del capitalismo en los EEUU
29.06.1926	3	10.665	La primera víctima de Caillaux
30.06.1926	2	10.666	Las extremas derechas francesas
01.07.1926	2	10.667	El Tratado italo-yugoeslavo
02.07.1926	2	10.668	La obra sionista en Palestina
03.07.1926	2	10.669	La estabilización del franco
04.07.1926	2	10.670	La jornada de ocho horas
06.07.1926	2	10.671	Los plenos poderes de Caillaux
07.07.1926	2	10.672	El anticlericalismo en Méjico
08.07.1926	2	10.673	El debate de la Cámara francesa
09.07.1926	2	10.674	Un gran debate
10.07.1926	2	10.675	Las deudas de guerra
11.07.1926	2	10.676	El peligro de la inflación
13.07.1926	2	10.677	La manifestación de ex combatientes
14.07.1926	2	10.678	¿Qué pasa en Bulgaria? ***FALTA***
15.07.1926	2	10.679	La deuda francesa a Inglaterra
16.07.1926	2	10.680	La defensa de las monedas depreciadas
17.07.1926	2	10.681	Justicia turca
18.07.1926	2	10.682	La comedia en la mezquita
20.07.1926	1	10.683	La crisis francesa
21.07.1926	2	10.684	El Gobierno Herriot
22.07.1926	1	10.685	Otra crisis ministerial en Francia
23.07.1926	2	10.686	La vuelta de Poincaré
24.07.1926	2	10.687	Un ministerio de unión nacional
25.07.1926	2	10.688	La constitución del Gabinete Poincaré
27.07.1926	2	10.689	La invasión extranjera en Francia
28.07.1926	1-2	10.690	El voto de confianza
29.07.1926	1	10.691	Zinoviev en desgracia
30.07.1926	2	10.692	La amistad franco-americana
31.07.1926	2	10.693	La epidemia burocrática en Rusia
01.08.1926	3	10.694	El reparto de Abisinia
03.08.1926	2	10.695	El voto de los proyectos de Poincaré
04.08.1926	2	10.696	Los excesos de Méjico
05.08.1926	2	10.697	Los proyectos financieros de Poincaré
06.08.1926	2	10.698	Alemania pide colonias
07.08.1926	1	10.699	El valor real del franco
08.08.1926	2	10.700	Los acuerdos sobre las deudas
10.08.1926	2	10.701	La carta de Clemenceau
11.08.1926	2	10.702	La situación en Rusia

12.08.1926	1-2	10.703	El camino de Versalles
13.08.1926	2	10.704	El franco y las deudas
14.08.1926	1-2	10.705	La guerra religiosa en Méjico
15.08.1926	2	10.706	El avispero balcánico
17.08.1926	2	10.707	La Internacional de la prensa
18.08.1926	2	10.708	La carestía en Francia
19.08.1926	1	10.709	Mussolini contra la Mafia
20.08.1926	2	10.710	La venta de Eupen y Malmedy
21.08.1926	1	10.711	La confesión de Herriot
22.08.1926	2	10.712	El Reich en la Sociedad de Naciones
24.08.1926	1	10.713	La huelga minera
25.08.1926	2	10.714	La caída de Pangalos
26.08.1926	1	10.715	El veraneo de Mr. Mellon
27.08.1926	2	10.716	La Constitución francesa
28.08.1926	1	10.717	Los ocios del ex Kaiser
29.08.1926	2	10.718	Contra la carestía
31.08.1926	2	10.719	Las deudas y los empréstitos
01.09.1926	2	10.720	Las querellas comunistas
02.09.1926	2	10.721	La entrada de Alemania en la Sociedad...
03.09.1926	1	10.722	La revisión de las deudas
04.09.1926	1	10.723	El nuevo Gobierno griego
05.09.1926	2	10.724	El viaje de Mr. Mellon
07.09.1926	2	10.725	El desarme naval
08.09.1926	1-2	10.726	Los latinos en Ginebra
09.09.1926	2	10.727	La Asamblea de la S. de N.
10.09.1926	2	10.728	El Papa contra la Acción Francesa
11.09.1926	1-2	10.729	Alemania en la Sociedad de Naciones
12.09.1926	2	10.730	El plan de economías
14.09.1926	1	10.731	El atentado contra Mussolini
15.09.1926	2	10.732	La dictadura de Stalin
16.09.1926	1	10.733	La huelga inglesa
17.09.1926	2	10.734	La amistad franco-italiana
18.09.1926	2	10.735	Los alemanes en Ginebra
19.09.1926	2	10.736	Las elecciones canadienses
21.09.1926	2	10.737	Nueva campaña fascista
22.09.1926	2	10.738	El programa de M. Briand
23.09.1926	1	10.739	La situación en Grecia
24.09.1926	2	10.740	El discurso de Stresseman
25.09.1926	2	10.741	Las divergencias franco-italianas
28.09.1926	1	10.743	La crisis polaca
29.09.1926	2	10.744	Los discursos de Poincaré
30.09.1926	2	10.745	El caos chino
01.10.1926	1	10.746	El oro de Francia
02.10.1926	1	10.747	Las economías
03.10.1926	2	10.748	La Deuda rusa
05.10.1926	2	10.749	La entrevista de Liorna
06.10.1926	3	10.750	Inglaterra y el fascismo
07.10.1926	2	10.751	La lucha entre bolcheviques

08.10.1926	2	10.752	La dimisión de von Seeckt
09.10.1926	1	10.753	La huelga minera
10.10.1926	2	10.754	Los judíos en Rusia
12.10.1926	2	10.755	La producción de oro en Rusia
13.10.1926	2	10.756	Los conservadores ingleses
14.10.1926	1	10.757	La campaña contra Herriot
15.10.1926	2	10.758	El Congreso de Burdeos
16.10.1926	1	10.759	La obra de Poincaré
17.10.1926	2	10.760	La evacuación de Renania
19.10.1926	3	10.761	La moda de los "trusts"
20.10.1926	2	10.762	La Conferencia del Imperio británico
21.10.1926	1-2	10.763	El manifiesto de los banqueros
22.10.1926	2	10.764	El viaje de Macdonald
23.10.1926	2	10.765	La política exterior de los soviets
24.10.1926	4	10.766	La exasperación de Hungría
26.10.1926	2	10.767	El cuarto aniversario del fascismo
27.10.1926	2	10.768	El nuevo Gobierno austriaco
28.10.1926	2	10.769	La vuelta del ex kaiser
29.10.1926	2	10.770	La guerra civil en China
30.10.1926	2	10.771	Las aspiraciones de Italia
31.10.1926	2	10.772	La paz interior en Rusia
02.11.1926	2	10.773	Otro atentado contra Mussolini
03.11.1926	2	10.774	Los estudios clásicos en Francia
04.11.1926	2	10.775	El discurso de Bolonia
05.11.1926	2	10.776	Elecciones en Inglaterra y Estados Unidos
06.11.1926	1	10.777	El idioma de la T. S. H.
07.11.1926	3	10.778	La italianización del Mediodía de Francia
09.11.1926	1	10.779	La ley seca
10.11.1926	2	10.780	Las elecciones griegas
11.11.1926	2	10.781	El incidente Garibaldi
12.11.1926	2	10.782	Otra etapa en la historia del fascismo
13.11.1926	1	10.783	Voto de confianza a Poincaré
14.11.1926	2	10.784	La evolución del fascismo
16.11.1926	1-2	10.785	Noticias de Italia
17.11.1926	2	10.786	La entrevista de Odesa
18.11.1926	2	10.787	El discurso de Mussolini
19.11.1926	2	10.788	La huelga inglesa
20.11.1926	2	10.789	Disminuye la tensión franco-italiana
21.11.1926	2	10.790	La situación en Grecia
23.11.1926	2	10.791	U episodio de la historia de M. Brousse
24.11.1926	2	10.792	La tregua del franco
25.11.1926	2	10.793	La Conferencia de Tien-Tsin
26.11.1926	1-2	10.794	La entrevista Briand-Mussolini
27.11.1926	2	10.795	La organización corporativa fascista
28.11.1926	2	10.796	Los liberales ingleses
30.11.1926	2	10.797	La tirantez entre Méjico y los EE. UU.
01.12.1926	2	10.798	Camino de Ginebra
02.12.1926	2	10.799	La cesión de una colonia a Italia

03.12.1926	2	10.800	El Tratado italo-albanés
04.12.1926	2	10.801	La tragedia de China
05.12.1926	3	10.802	La obra de Paul Boncour
07.12.1926	3	10.803	La política inglesa en China
08.12.1926	1	10.804	El voto del presupuesto francés
09.12.1926	2	10.805	El locarnismo de Mussolini
10.12.1926	2	10.806	El equilibrio balcánico
11.12.1926	2	10.807	La evacuación de Renania
12.12.1926	2	10.808	El premio Nobel de la paz
14.12.1926	2	10.809	El derecho de investigación
15.12.1926	2	10.810	La frontera franco-italiana
16.12.1926	1	10.811	El empréstito de "Littorio"
17.12.1926	2	10.812	La "non possumus" de la Acción Francesa
18.12.1926	2	10.813	La crisis alemana
19.12.1926	2	10.814	El golpe de Estado de Lituania
21.12.1926	2	10.815	Las consecuencias de la crisis alemana
22.12.1926	2	10.816	El Vaticano y la Acción Francesa
23.12.1926	2	10.817	La política interior francesa
24.12.1926	2	10.818	El discursos del Papa
25.12.1926	2	10.819	La independencia de Panamá
26.12.1926	2	10.820	La muerte del Mikado
28.12.1926	1	10.821	La crisis de las Trade Unions
29.12.1926	1-2	10.822	El Gobierno Uzunovich
30.12.1926	2	10.823	La guerra civil en Nicaragua
31.12.1926	2	10.824	La difícil crisis alemana
01.01.1927	1	10.825	El derecho sindical de los funcionarios
02.01.1927	2	10.826	Balance del año
04.01.1927	2	10.827	El Tratado italo-alemán
05.01.1927	2	10.828	El discurso del Nuncio en París
06.01.1927	1	10.829	La crisis del Reich
07.01.1927	2	10.830	Monroe en Nicaragua
08.01.1927	2	10.831	Debate aplazado
09.01.1927	2	10.832	La intervención norteamericana en Nicara...
11.01.1927	2	10.833	Las elecciones senatoriales francesas
12.01.1927	2	10.834	Méjico y los Estados Unidos
13.01.1927	1	10.835	Licenciamientos en el ejército ruso
14.01.1927	2	10.836	De China a Nicaragua
15.01.1927	1	10.837	La campaña contra Briand
16.01.1927	3	10.838	Las divergencias Poincaré-Briand
18.01.1927	2	10.839	La situación en China
19.01.1927	2	10.840	Una crisis difícil
20.01.1927	1	10.841	La divergencia Briand-Poincaré
21.01.1927	2	10.842	La buena fe del Gobierno de Washington
22.01.1927	2	10.843	La actitud del Japón en China
23.01.1927	2	10.844	La crisis alemana
25.01.1927	2	10.845	La defensa de Shanghai
26.01.1927	2	10.846	La coalición católico-nacionalista en Ale...

27.01.1927	2	10.847	La aproximación franco-alemana
28.01.1927	2	10.848	La amenaza inglesa contra China
29.01.1927	2	10.849	El Rotary Club contra las deudas interalia...
30.01.1927	2	10.850	Hungría tendrá una salida al mar
01.02.1927	2	10.851	El nuevo Gobierno alemán
02.02.1927	1	10.852	La obra de M. Poincaré
03.02.1927	2	10.853	El primer acto del nuevo Gobierno alemán
04.02.1927	2	10.854	La campaña bolchevique contra Inglaterra
05.02.1927	2	10.855	La situación en China
06.02.1927	2	10.856	La expansión de Italia
08.02.1927	2	10.857	La cooperación anglo-italiana
10.02.1927	1	10.858	El asunto von Keudell
11.02.1927	2	10.860	La situación en China
12.02.1927	1	10.861	Wirth contra Marx
13.02.1927	2	10.862	El desarme naval
15.02.1927	2	10.863	La proposición sobre el desarme naval
16.02.1927	2	10.864	La situación política y militar en China
17.02.1927	2	10.865	El "affair" del "Quotidien"
18.02.1927	2	10.866	El caso Varenne
19.02.1927	2	10.867	La defensa de Bélgica
20.02.1927	2	10.868	La batalla alrededor de Shanghai
22.02.1927	2	10.869	Una información sobre la guerra china
23.02.1927	2	10.870	El aislamiento de Chang-So-Lin
24.02.1927	2	10.871	Los yanquis en Nicaragua
25.02.1927	2	10.872	Los vecinos de los cantoneses
26.02.1927	1	10.873	Francia paga
27.02.1927	2	10.874	La nota inglesa de los soviets
01.03.1927	2	10.875	La contestación rusa a Inglaterra
02.03.1927	1	10.876	Las elecciones del Sarthe
03.03.1927	1	10.877	La cruzada antibolchevique
04.03.1927	1-2	10.878	Reaparición de Trotski
05.03.1927	1	10.879	El fracaso de la posición Coolidge
06.03.1927	2	10.880	La nueva China
08.03.1927	2	10.881	La reunión de Ginebra
09.03.1927	2	10.882	El peligro bolchevique
10.03.1927	2	10.883	El Tratado sobre Besarabia
11.03.1927	2	10.884	La preocupación de Chamberlain
12.03.1927	2	10.885	Las divergencias entre los partidos chinos
13.03.1927	2	10.886	La cuestión de Vilna
15.03.1927	2	10.887	Un golpe de Estado en Hankeu
16.03.1927	2	10.888	Los artículos del "Referée"
17.03.1927	2	10.889	El desarme naval
18.03.1927	1	10.890	La política italiana en los Balcanes
19.03.1927	2	10.891	La batalla de Shanghai
20.03.1927	2	10.892	La situación en los Balcanes
22.03.1927	2	10.893	La tirantez italo-yugoeslava
23.03.1927	2	10.894	La influencia de Chamberlain
24.03.1927	1	10.895	Los servicios de la Sociedad de Naciones

25.03.1927	2	10.896	La cuestión de Albania
26.03.1927	1	10.897	La toma de Nankin
27.03.1927	2	10.898	Rusia y la Conferencia del desarme
30.03.1927	2	10.900	La vuelta del ex Kaiser
31.03.1927	2	10.901	El caos chino
01.04.1927	1	10.902	El debate político en la Cámara yugoeslava
02.04.1927	2	10.903	La ofensiva de Chang-So-Lin
03.04.1927	2	10.904	Las conferencias del desarme
05.04.1927	1-2	10.905	La política de Chicherin
06.04.1927	2	10.906	La crisis dinástica en Rumanía
07.04.1927	2	10.907	El Tratado italo-húngaro
08.04.1927	2	10.908	Doriot en Extremo Oriente
09.04.1927	1-2	10.909	El VI centenario de Petrarca
10.04.1927	2	10.910	El conflicto ruso-chino
12.04.1927	2	10.911	Rusia no quiere la guerra
13.04.1927	2	10.912	La escisión del partido cantones
14.04.1927	1	10.913	La Conferencia del desarme
15.04.1927	2	10.914	Francia y los soviets
16.04.1927	2	10.915	La legislación religiosa en el Japón
17.04.1927	2	10.916	El Congreso Socialista francés
19.04.1927	2	10.917	El incidente ruso-suizo
20.04.1927	1	10.918	La derrota de los extremistas chinos
21.04.1927	1	10.919	La cuestión de Albania
22.04.1927	2	10.920	El Congreso socialista de Lyon
23.04.1927	1	10.921	La anglofobia en China
24.04.1927	2	10.922	La semana de trabajo
26.04.1927	1	10.923	La propaganda comunista en Francia
27.04.1927	3	10.924	La tensión entre Roma y Belgrado
28.04.1927	2	10.925	El trono de Hungría
29.04.1927	2	10.926	El conflicto italo-yugoeslavo
30.04.1927	2	10.927	La Conferencia económica
01.05.1927	2	10.928	La Entente francobritánica
03.05.1927	2	10.929	La política anglo-japonesa en China
04.05.1927	2	10.930	La reelección de Masaryk
05.05.1927	2	10.931	La Conferencia económica de Ginebra
06.05.1927	2	10.932	Un puerto ruso en Venecia
07.05.1927	2	10.933	El caso de la señora Borodin
08.05.1927	3	10.934	La manifestación del “Casco de acero”
10.05.1927	2	10.935	La evacuación de Renania
11.05.1927	2	10.936	Los rusos en Ginebra
12.05.1927	2	10.937	La campaña del “Fígaro”
13.05.1927	2	10.938	Los mandatos de Palestina y Mesopotamia
14.05.1927	2	10.939	El registro en el local del Argus
15.05.1927	3	10.940	La Conferencia de la Pequeña Entente
17.05.1927	3	10.941	La Entente cordial
18.05.1927	2	10.942	El registro del “Arcos”
19.05.1927	2	10.943	El Cartel de izquierdas
20.05.1927	2	10.944	El pánico financiero en Alemania

21.05.1927	1	10.945	La Conferencia Económica
22.05.1927	2	10.946	Las conversaciones de Londres
24.05.1927	2	10.947	La unidad de Australia
25.05.1927	2	10.948	La ruptura anglo-rusa
26.05.1927	2	10.949	El incidente anglo-ruso
27.05.1927	1	10.950	La deuda rusa a Francia
28.05.1927	2	10.951	La ruptura anglo-rusa
29.05.1927	2	10.952	El discurso del señor Sarraut
31.05.1927	2	10.953	La Conferencia del Trabajo
01.06.1927	2	10.954	El nacionalismo egipcio
02.06.1927	2	10.955	La lucha contra el comunismo
03.06.1927	2	10.956	Un debate en la Cámara belga
04.06.1927	2	10.957	La derrota de Chang-So-Lin
05.06.1927	2	10.958	La división del Centro Católico alemán
07.06.1927	3	10.959	Los viajes del rey Fuad
08.06.1927	2	10.960	La alianza de Pekín y Nankin
09.06.1927	2	10.961	La ruptura entre Albania y Yugoslavia
10.06.1927	2	10.962	El asesinato del señor Voikov
11.06.1927	1	10.963	Cosas de Albania
12.06.1927	2	10.964	Las represalias de los Soviets
14.06.1927	2	10.965	La tensión ruso-polaca
15.06.1927	2	10.966	Las elecciones parciales inglesas
16.06.1927	1	10.967	El "boicot" financiero a los Soviets
17.06.1927	2	10.968	La vida de Koverda
18.06.1927	2	10.969	La ruptura entre Albania y Yugoslavia
19.06.1927	2	10.970	La cuestión rusa
21.06.1927	2	10.971	La Conferencia naval
22.06.1927	2	10.972	Los éxitos de Mr. Coolidge
23.06.1927	1-2	10.973	El comercio ruso
24.06.1927	2	10.974	El incidente ruso-polaco ***FALTA***
25.06.1927	2	10.975	Las relaciones franco-rusas
26.06.1927	2	10.976	Incidente solucionado
28.06.1927	1	10.977	La evasión de Léon Daudet
29.06.1927	1	10.978	El desarme naval
30.06.1927	2	10.979	El proyecto Boncour
01.07.1927	1	10.980	La situación en Rusia
02.07.1927	2	10.981	La Cámara de los Lores
03.07.1927	3	10.982	La situación económica en Italia
05.07.1927	2	10.983	¿Hacia una alianza anglo-japonesa?
06.07.1927	2	10.984	La detención de Cachín
07.07.1927	2	10.985	Los incidentes en la frontera italiana
08.07.1927	2	10.986	La IV Internacional
09.07.1927	2	10.987	El partido conservador inglés
10.07.1927	2	10.988	Al margen del caso Daudet
12.07.1927	2	10.989	La riqueza del mundo y la paz
13.07.1927	2	10.990	El asesinato de Mr. O'Higgins
14.07.1927	2	10.991	Contra el Gobierno Poincaré
15.07.1927	2	10.992	La paz armada

16.07.1927	2	10.993	La reforma electoral en Francia
17.07.1927	2	10.994	Los disturbios de Viena
19.07.1927	2	10.995	El motín de Viena
20.07.1927	2	10.996	El radicalismo francés
21.07.1927	2	10.997	La muerte del rey de Rumanía
22.07.1927	2	10.998	Conferencia tripartita
23.07.1927	1	10.999	El aniversario del Gabinete Poincaré
24.07.1927	2	11.000	El homenaje a Poincaré
26.07.1927	2	11.001	El caso Sacco y Vanzetti
27.07.1927	1-2	11.002	El mapa de la Europa Central
28.07.1927	1-2	11.003	La situación en Austria
29.07.1927		11.004	***FALTA***
30.07.1927	1	11.005	La Conferencia naval
31.07.1927	2	11.006	La revalorización del franco
02.08.1927		1.007	***FALTA***
03.08.1927		1.008	***FALTA***
04.08.1927		11.009	***FALTA***
05.08.1927	2	11.010	El fracaso de la Conferencia naval
06.08.1927	2	11.011	El desarme
07.08.1927	2	11.012	La renuncia de Mr. Coolidge
09.08.1927	2	11.013	La política colonial alemana
10.08.1927	1	11.014	La apatía inglesa
11.08.1927	2	11.015	La retirada de M. De Jouvenel
12.08.1927	2	11.016	La situación en China
13.08.1927	2	11.017	Los efectivos de Renania
14.08.1927	2	11.018	La crisis irlandesa
16.08.1927	2	11.019	La Constitución alemana
17.08.1927		11.020	***FALTA***
18.08.1927	2	11.021	Una tercera Conferencia naval
19.08.1927	1	11.022	La carestía en Italia
20.08.1927	1-2	11.023	Mustafá Kemal en Constantinopla
21.08.1927	2	11.024	Las relaciones ruso-polacas
23.08.1927	2	11.025	La Asamblea de Ginebra
24.08.1927	1-2	11.026	La lucha Trotski-Stalin
25.08.1927	2	11.027	El colonialismo alemán
26.08.1927	2	11.028	El nuevo Gobierno griego
27.08.1927	2	11.029	La bandera del Reich
28.08.1927	2	11.030	Los efectivos de Renania
30.08.1927	1	11.031	La iglesia rusa
31.08.1927	2	11.032	La dimisión de Lord Cecil
01.09.1927	2	11.033	La Conferencia interparlamentaria
02.09.1927	1	11.034	La reunión de Ginebra
03.09.1927	2	11.035	La situación en Rumanía
04.09.1927	1	11.036	Una visita de cortesía
06.09.1927	2	11.037	El incidente Rakowski
07.09.1927	2	11.038	El Congreso de Edimburgo
08.09.1927	2	11.039	La elección del señor Guani
09.09.1927	1	11.040	Los debates de Ginebra

10.09.1927	2	11.041	La proposición polaca
11.09.1927	2	11.042	La guerra declarada ilegal
13.09.1927	2	11.043	El debate político de Ginebra
14.09.1927	2	11.044	La proposición de Chicherin
15.09.1927	1	11.045	¿Ginebra contra el alcohol?
16.09.1927	1	11.046	Dos programas electorales
17.09.1927	2	11.047	El caso Rakowski
18.09.1927	2	11.048	La extensión del locarnismo
20.09.1927	2	11.049	La derrota de Bélgica en Ginebra
21.09.1927	1	11.050	Las relaciones franco-rusas
22.09.1927	2	11.051	El discurso de Hindenburg
23.09.1927	1	11.052	Las declaraciones de Waldemaras
24.09.1927	2	11.053	Las elecciones irlandesas
25.09.1927	2	11.054	La cuestión de los optantes húngaros
27.09.1927	2	11.055	Las responsabilidades de la guerra
28.09.1927	1	11.056	La Deuda rusa a Francia
29.09.1927	2	11.057	La colaboración entre los Estados Bálticos
30.09.1927	2	11.058	La VIII Asamblea de la Sociedad de Nacio..
01.10.1927	2	11.059	El desarme naval
02.10.1927	3	11.060	El caso Rakowski
04.10.1927	2	11.061	La propaganda comunista en Francia
05.10.1927	2	11.062	Las relaciones franco-italianas
06.10.1927	2	11.063	La estabilidad del Gobierno Poincaré
07.10.1927	2	11.064	Los sucesos de Méjico
08.10.1927	1	11.065	Todavía el caso Rakowski
09.10.1927	2	11.066	Los funcionarios del Reich
11.10.1927	1	11.067	La cuestión de Macedonia
12.10.1927	1-2	11.068	La cuestión de Vilna
13.10.1927	1	11.069	El desarrollo del sionismo
14.10.1927	1	11.070	Vilna, ciudad polaca
15.10.1927	2	11.071	El conflicto franco-soviético
16.10.1927	3	11.072	Trostki contra Stalin
18.10.1927	2	11.073	La obra de Poincaré
19.10.1927	2	11.074	La reforma escolar alemana
20.10.1927	2	11.075	Dos aniversarios
21.10.1927	2	11.076	El culto de Odin
22.10.1927	1-2	11.077	Los liberales ingleses
23.10.1927	2	11.078	La cuestión romana
25.10.1927	2	11.079	El discurso de Mustafá Kemal
26.10.1927	2	11.080	El trono de Rumanía
27.10.1927	2	11.081	El cumplimiento del plan Dawes
28.10.1927	2	11.082	Las variaciones de Lloyd George
29.10.1927	1	11.083	El Congreso de los radicales franceses
30.10.1927	2	11.084	La agitación rumana
01.11.1927	3	11.085	La escisión del partido radical
02.11.1927	1	11.086	Rusia en la Conferencia del desarme
03.11.1927	2	11.087	La elección de M. Millerand
04.11.1927	2	11.088	La reelección de Mustafá Kemal

05.11.1927	2	11.089	El primer debate en la Cámara francesa
06.11.1927	2	11.090	El triunfo de los laboristas
08.11.1927	2	11.091	Profecías
09.11.1927	2	11.092	La política rumana
10.11.1927	1	11.093	La táctica de los socialistas franceses
11.11.1927	2	11.094	Los Soviets contra Trotski
12.11.1927	1	11.095	El Tratado franco-yugoeslavo
13.11.1927	2	11.096	La ejecución del plan Dawes
15.11.1927	2	11.097	Al margen de un Tratado
16.11.1927	2	11.098	Final de un proceso
17.11.1927	1	11.099	El “Anschluss”
18.11.1927	1	11.100	¿Qué pasa en Rusia?
19.11.1927	1	11.101	La oposición laborista
20.11.1927	2	11.102	La política de Streseman
22.11.1927	3	11.103	El servicio de seis meses en Bélgica
23.11.1927	2	11.104	El Cartel
24.11.1927	2	11.105	La crisis belga
25.11.1927	2	11.106	La muerte de Juan Bratiano
26.11.1927	2	11.107	El carlismo rumano
27.11.1927	2	11.108	El conflicto polaco-italiano
29.11.1927	2	11.109	La manía de los Tratados
30.11.1927	2	11.110	Un cargo difícil
01.12.1927	2	11.111	La cuestión de Vilna
02.12.1927	1	11.112	El discurso de M. Briand
03.12.1927	2	11.113	El duelo Stalin-Trotski
04.12.1927	2	11.114	La política interior alemana
06.12.1927	2	11.115	La cuestión de Vilna ante la S. D. N.
07.12.1927	2	11.116	El conflicto polaco-lituano
08.12.1927	2	11.117	La polémica franco-italiana
09.12.1927	2	11.118	Las elecciones francesas
10.12.1927	2	11.119	La disputa polaco-lituana
11.12.1927	2	11.120	Las reuniones del Consejo de la S.D.N.
13.12.1927	2	11.121	Las divergencias comunistas
14.12.1927	1	11.122	La anarquía en China
15.12.1927	1	11.123	El presupuesto francés
16.12.1927	1	11.124	La revolución cantonesa
17.12.1927	2	11.125	El programa naval americano
18.12.1927	2	11.126	Mussolini contesta a Briand
20.12.1927	2	11.127	Empieza la competencia naval
21.12.1927	2	11.128	Zinoviev se somete
22.12.1927	2	11.129	Política realista
23.12.1927	1	11.130	Las reivindicaciones italianas
24.12.1927	2	11.131	El sueldo de los funcionarios alemanes
25.12.1927	1	11.132	Otra vez la cuestión de Vilna
27.12.1927	2	11.133	La lira y el franco
28.12.1927	2	11.134	El fracaso ruso en China
29.12.1927	1	11.135	El Congreso socialista francés
30.12.1927	2	11.136	El impuesto sobre el capital

31.12.1927	2	11.137	Las elecciones alemanas
01.01.1928	2	11.138	Balance del año
03.01.1928	2	11.139	Las deudas de la guerra
04.01.1928	2	11.140	La guerra fuera de la ley
05.01.1928	1	11.141	Cosas de Rusia
06.01.1928	1	11.142	El incidente de San Gotardo
07.01.1928	2	11.143	La ocupación de Nicaragua
08.01.1928	2	11.144	El pacto de paz perpetua
10.01.1928	2	11.145	Se agrava la tensión polaco-lituana
11.01.1928	2	11.146	La proposición Kellogg
12.01.1928	2	11.147	La represión contra el trotskismo
13.01.1928	1	11.148	Poincaré y los diputados comunistas
14.01.1928	1	11.149	El caso de von Gessler
15.01.1928	2	11.150	La cuestión de Méjico
17.01.1928	2	11.151	Mr. Coolidge en La Habana
18.01.1928	2	11.152	El final de la lucha Stalin-Trotsky
19.01.1928	1-2	11.153	La Conferencia de La Habana
20.01.1928	2	11.154	Una legación canadiense en París
21.01.1928	2	11.155	El viaje del rey del Afganistán
22.01.1928	3	11.156	El nuevo ministro alemán de la Defensa
24.01.1928	2	11.157	La Conferencia de La Habana
25.01.1928	2	11.158	El programa naval americano
26.01.1928	1	11.159	El debate financiero en la Cámara francesa
27.01.1928	1	11.160	Dovgalewski en París
28.01.1928	2	11.161	El asunto del contrabando de armas
29.01.1928	2	11.162	La emigración italiana
31.01.1928	2	11.163	Un Termidor incruento
01.02.1928	2	11.164	El discurso de Streseman
02.02.1928	2	11.165	La gestión de la Pequeña Entente
03.02.1928	1	11.166	La contestación de Briand a Streseman
04.02.1928	1	11.167	El triunfo de Poincaré
05.02.1928	2	11.168	Crisis ministerial en Grecia
07.02.1928	1	11.169	La sede de la Sociedad de Naciones
08.02.1928	2	11.170	Chang-Khai-Shek, dictador
09.02.1928	2	11.171	la abolición de los submarinos
10.02.1928	1	11.172	La candidatura de Mr. Hoover
11.02.1928	2	11.173	El final de un gran debate
12.02.1928	2	11.174	Comentarios ingleses
14.02.1928	2	11.175	La crisis yugoeslava
15.02.1928	2	11.176	La lucha de los partidos en Rusia
16.02.1928	2	11.177	La muerte de lord Oxford Asquith
17.02.1928	2	11.178	La ruptura de la coalición alemana
18.02.1928	1	11.179	El navalismo norteamericano
19.02.1928	2	11.180	La tensión polaco-lituana
21.02.1928	2	11.181	Un nuevo embajador
22.02.1928	1	11.182	Las elecciones inglesas
23.02.1928	2	11.183	Las fronteras de Hungría

24.02.1928	1-2	11.184	La reforma electoral italiana
25.02.1928	2	11.185	Las ametralladoras húngaras
26.02.1928	2	11.186	La cuestión del Tirol
28.02.1928	2	11.187	Los Soviets y el desarme
29.02.1928	1	11.188	La independencia de Estonia
01.03.1928	2	11.189	El pacto multilateral contra la guerra
02.03.1928	2	11.190	Un debate académico
03.03.1928	2	11.191	El incidente anglo-egipcio
04.03.1928	2	11.192	Las elecciones alemanas
06.03.1928	2	11.193	El discurso de Mussolini
07.03.1928	2	11.194	Las elecciones municipales inglesas
08.03.1928	1	11.195	La crisis egipcia
09.03.1928	1	11.196	Las elecciones polacas
10.03.1928	1-2	11.197	La actividad guerrera de los wahabitas
13.03.1928	2	11.199	La Conferencia de Koenigsberg
14.03.1928	2	11.200	Las wahabitas contra la Transjordania
15.03.1928	2	11.201	La propaganda comunista en Francia
16.03.1928	2	11.202	La situación política en Rumanía
17.03.1928	2	11.203	La reunión de la Comisión del desarme
18.03.1928	2	11.204	Los diputados comunistas franceses
20.03.1928	1-2	11.205	La candidatura Coolidge
21.03.1928	2	11.206	Las relaciones germano-rusas
22.03.1928	2	11.207	El nuevo Gobierno egipcio
23.03.1928	1	11.208	Los soviets en Mongolia
24.03.1928	2	11.209	Las industrias rusas
25.03.1928	2	11.210	El debate sobre el desarme
27.03.1928	2	11.211	El discurso de Poincaré
28.03.1928	2	11.212	La crisis económica norteamericana
29.03.1928	2	11.213	El tráfico de armas y el desarme
30.03.1928	2	11.214	La Conferencia polaco-lituana
31.03.1928	2	11.215	La retirada de Chicherin
01.04.1928	2	11.216	Las doctrinas de la Acción Francesa
03.04.1928	2	11.217	El discurso de Carasona
04.04.1928	1	11.218	Dos discursos de Streseman
05.04.1928	2	11.219	La disolución del Reichstag
06.04.1928	1	11.220	La Conferencia de Koenigsberg
07.04.1928	2	11.221	La tensión anglo-egipcia
08.04.1928	1	11.222	El cierre de la frontera albanesa
10.04.1928	1	11.223	El pacto plurilateral
11.04.1928	2	11.224	La actividad política de Mussolini
12.04.1928	2	11.225	La situación en China
13.04.1928	1-2	11.226	Turquía, república laica
14.04.1928	1-2	11.227	El complot japonés
15.04.1928	2	11.228	El plan de Mr. Kellogg
17.04.1928	1	11.229	Las deudas y las reparaciones
18.04.1928	2	11.230	Las elecciones alemanas y los nacionalis...
19.04.1928	1	11.231	Las elecciones francesas
20.04.1928	1	11.232	Alemania y la paz

21.04.1928	2	11.233	La batalla electoral en Francia
22.04.1928	2	11.234	La jornada electoral en Francia
24.04.1928	2	11.235	Las elecciones francesas
25.04.1928	1	11.236	Las próximas elecciones alemanas
26.04.1928	2	11.237	El segundo turno de las elecciones france...
27.04.1928	2	11.238	La derrota de los comunistas franceses
28.04.1928	1	11.239	Las elecciones norteamericanas
29.04.1928	1	11.240	La actitud de los comunistas franceses
01.05.1928	2	11.241	Las elecciones francesas
02.05.1928	2	11.242	El conflicto anglo-egipcio
03.05.1928	1	11.243	Alemania contesta a Mr. Kellogg
04.05.1928	2	11.244	Las alianzas de Alemania
05.05.1928	2	11.245	El Gabinete Poincaré
06.05.1928	2	11.246	La ofensiva sudista
08.05.1928	2	11.247	Los sucesos de China
09.05.1928	1	11.248	Un Congreso y un complot
10.05.1928	2	11.249	Un gesto de Chang-So-Lin
11.05.1928	1	11.250	La aventura del príncipe Carol
12.05.1928	2	11.251	El incidente entre chinos y japoneses
13.05.1928	2	11.252	El caso del príncipe Carol
15.05.1928	2	11.253	La contestación inglesa a Kellogg
16.05.1928	2	11.254	La situación militar en China
17.05.1928	2	11.255	La situación política en China
18.05.1928	2	11.256	Actitud del Japón en China
19.05.1928	1	11.257	Las elecciones alemanas
20.05.1928	2	11.258	La batalla de Locarno
22.05.1928	3	11.259	Las elecciones alemanas
23.05.1928	2	11.260	los resultados de las elecciones alemanas
24.05.1928	1	11.261	El pacto contra la guerra
25.05.1928	2	11.262	El futuro Gobierno alemán
26.05.1928	2	11.263	La reaparición de Venizelos
27.05.1928	2	11.264	Los socialistas franceses
29.05.1928	2	11.265	La participación socialista
30.05.1928	2	11.266	La Internacional verde
31.05.1928	2	11.267	Los incidentes italo-yugoeslavos
01.06.1928	1-2	11.268	La situación política en Grecia
02.06.1928	2	11.269	La nueva Cámara francesa
03.06.1928	2	11.270	La intervención norteamericana en Nicara...
05.06.1928	2	11.271	Otra vez la cuestión de Vilna
06.06.1928	1	11.272	La presidencia de la Cámara francesa
07.06.1928	1-2	11.273	El conflicto polaco-lituano en Ginebra
08.06.1928	1	11.274	La situación en China
09.06.1928	2	11.275	El programa del Gobierno francés
10.06.1928	2	11.276	La cuestión de Vilna en Ginebra
12.06.1928	2	11.277	Las elecciones presidenciales norteameri...
13.06.1928	2	11.278	La crisis ministerial alemana
14.06.1928	1	11.279	Las divergencias entre los sudistas
15.06.1928	2	11.280	La estabilización del franco

16.06.1928	2	11.281	El candidato Hoover
17.06.1928	2	11.282	La situación en China
19.06.1928	1	11.283	El segundo proyecto Kellogg
20.06.1928	2	11.284	La actitud de la Cámara francesa
21.06.1928	2	11.285	La Conferencia de la Pequeña Entente
22.06.1928	1	11.286	El incidente de la Cámara yugoeslava
23.06.1928	1	11.287	El discurso de Poincaré
24.06.1928	2	11.288	El sufragio femenino en Francia
26.06.1928	2	11.289	La estabilización del franco
27.06.1928	2	11.290	La crisis egipcia
28.06.1928	1	11.291	La Convención de Houston
29.06.1928	1	11.292	La firma del Pacto contra la guerra
30.06.1928	1	11.293	El nuevo Gabinete alemán
01.07.1928	2	11.294	La crisis ministerial francesa
03.07.1928	1	11.295	Otra crisis en Grecia
04.07.1928	2	11.296	Las elecciones mejicanas
05.07.1928	2	11.297	La declaración ministerial alemana
06.07.1928	1-2	11.298	La paz de China
07.07.1928	1	11.299	El proyecto Loucheur
08.07.1928	2	11.300	Falta trigo en Rusia
10.07.1928	2	11.301	La cuestión del Sarre
11.07.1928	1-2	11.302	La crisis yugoeslava
12.07.1928	2	11.303	La modificación del Gabinete italiano
13.07.1928	1	11.304	Los nacionalistas alemanes
14.07.1928	1	11.305	La Conferencia de las prohibiciones
15.07.1928	2	11.306	El pacto Kellogg y la S.D.N.
17.07.1928	2	11.307	Las manifestaciones irredentistas en el Tirol
18.07.1928	2	11.308	La muerte de Giolitti
19.07.1928	2	11.309	El asesinato del general Obregón
20.07.1928	1	11.310	La actuación del gobierno chino
21.07.1928	1	11.311	Ha sido aceptado el Pacto Kellogg
22.07.1928	3	11.312	El golpe de Estado de Egipto
24.07.1928	2	11.313	La estabilización rumana
25.07.1928	2	11.314	Las fiestas corales de Viena
26.07.1928	1	11.315	El programa de Venizelos
27.07.1928	1	11.316	El caso Lambach
28.07.1928	1-2	11.317	El paro forzoso en Inglaterra
29.07.1928	2	11.318	El conflicto polaco-lituano
31.07.1928	1	11.319	La firma del Pacto Kellogg
01.08.1928	1-2	11.320	El nuevo Gobierno yugoeslavo
02.08.1928	1	11.321	Un proyecto franco-británico del desarme
03.08.1928	2	11.322	La situación en la india
04.08.1928	1	11.323	El acuerdo naval franco-británico
05.08.1928	2	11.324	El aniversario de la guerra
07.08.1928	2	11.325	Las colonias alemanas
08.08.1928	1-2	11.326	El convenio naval franco-británico
09.08.1928	2	11.327	Mr. Smith y la ley seca
10.08.1928	1-2	11.328	La muerte de Esteban Raditch

11.08.1928	1	11.329	El Pacto Kellogg
12.08.1928	2	11.330	Los asuntos de China
14.08.1928	1-2	11.331	El Congreso socialista
15.08.1928	1	11.332	La situación en Yugoslavia
16.08.1928	1	11.333	Las maniobras francesas en el Rin
17.08.1928	2	11.334	La enfermedad de Mr. Chamberlain
18.08.1928	2	11.335	Los armamentos navales y el Pacto Kellogg
19.08.1928	2	11.336	La evacuación de Rhenania
21.08.1928	1	11.337	Las elecciones en Grecia
22.08.1928	1	11.338	La situación en Grecia
23.08.1928	1	11.339	La inmigración en Argentina
24.08.1928	2	11.340	El cambio de régimen en Albania
25.08.1928	2	11.341	Un cambio de nombre
26.08.1928	2	11.342	Las opiniones sobre el Pacto Kellogg
28.08.1928	2	11.343	La firma del Pacto Kellogg
29.08.1928	2	11.344	Las adhesiones al Pacto Kellogg
30.08.1928	2	11.345	La firma del Pacto de París
31.08.1928	1	11.346	Rusia y el desarme
01.09.1928	1	11.347	La reunión del Consejo de la S.D.N.
02.09.1928	2	11.348	La emigración italiana
04.09.1928	2	11.349	La muerte de Bokanowski
05.09.1928	1	11.350	El nuevo rey de Albania
06.09.1928	2	11.351	El sustituto de Bokanowski
07.09.1928	1	11.352	La cuestión de Renania
08.09.1928	1	11.353	La crisis búlgara
09.09.1928	2	11.354	El discurso de Hermann Muller
11.09.1928	2	11.355	El conflicto polaco-lituano
12.09.1928	1	11.356	El discurso de Briand
13.09.1928	1-2	11.357	Los comentarios al discurso de Briand
14.09.1928	2	11.358	El compromiso naval franco-británico
15.09.1928	1	11.359	Las conversaciones de las seis potencias
16.09.1928	2	11.360	La situación económica en Rusia
18.09.1928	2	11.361	Trotsky, en Siberia
19.09.1928	1-2	11.362	El Gabinete británico
20.09.1928	1	11.363	El resultado de las conversaciones de...
21.09.1928	2	11.364	Las elecciones norteamericanas
22.09.1928	1	11.365	La cuestión del desarme
23.09.1928	2	11.366	El Tratado italo-griego
25.09.1928	2	11.367	La cuestión romana
26.09.1928	1	11.368	El Consejo fascista
27.09.1928	2	11.369	El ministerio francés de Aeronáutica
28.09.1928	1	11.370	El compromiso naval franco-británico
29.09.1928	1	11.371	Los trabajos de Ginebra
30.09.1928	2	11.372	El viaje de Venizelos
02.10.1928	2	11.373	La nota norteamericana
03.10.1928	2	11.374	Las elecciones inglesas
04.10.1928	2	11.375	Al margen del compromiso naval
05.10.1928	1	11.376	Rusia y el Pacto Kellogg

06.10.1928	2	11.377	El aniversario de Hindenburg
07.10.1928	2	11.378	La doble manifestación de Viena
09.10.1928	1	11.379	Los complots comunistas
10.10.1928	2	11.380	El equilibrio naval en el Mediterráneo
11.10.1928	1-2	11.381	Las manifestaciones de Viena
12.10.1928	2	11.382	Las elecciones inglesas
13.10.1928	2	11.383	El “affair” Horan
14.10.1928	2	11.384	Un Tratado entre Grecia y Yugoslavia
16.10.1928	2	11.385	El discurso de Mr. Lloyd Gerge
17.10.1928	1-2	11.386	Las elecciones cantonales francesas
18.10.1928	2	11.387	La batalla del trigo en Italia
19.10.1928	1-2	11.388	Las deudas de guerra
20.10.1928	2	11.389	El viaje de McDonald
21.10.1928	3	11.390	Alemania tiene contrasubmarinos
23.10.1928	2	11.391	El asunto de las reparaciones
24.10.1928	3	11.392	El nuevo jefe de los nacionalistas alemanes
25.10.1928	2	11.393	La modernización del Afganistán
26.10.1928	1	11.394	La situación del Gobierno de Nankin
27.10.1928	2	11.395	Un nuevo cisma soviético
28.10.1928	2	11.396	El monumento a Combes
30.10.1928	2	11.397	Los incidentes de Pons
31.10.1928	2	11.398	El trágico incidente de Pons
01.11.1928	2	11.399	Las elecciones norteamericanas
02.11.1928	1	11.400	La cuestión de los artículos 70 y 71
03.11.1928	1	11.401	Las elecciones municipales inglesas
04.11.1928	2	11.402	El Congreso radical-socialista
06.11.1928	2	11.403	Las elecciones norteamericanas
07.11.1928	2	11.404	La crisis ministerial francesa
08.11.1928	1-2	11.405	Las elecciones presidenciales de los Esta...
09.11.1928	1	11.406	El presidente Hoover
10.11.1928	2	11.407	La crisis francesa
11.11.1928	2	11.408	Actitud de los radicales franceses
13.11.1928	1	11.409	El nuevo Gobierno francés
14.11.1928	1	11.410	El gabinete Maniu
15.11.1928	1	11.411	El discurso de Coolidge
16.11.1928	2	11.412	La declaración ministerial francesa
17.11.1928	2	11.413	El voto de confianza a Poincaré
18.11.1928	2	11.414	La dimisión de Boncour y Jouhaux
20.11.1928	1	11.415	Baldwin contra Lloyd George
21.11.1928	1	11.416	De Coolidge a Hoover
22.11.1928	1	11.417	El discurso de Streseman
23.11.1928	1	11.418	La política interior francesa
24.11.1928	2	11.419	Al margen de una conferencia
25.11.1928	2	11.420	El viaje de Mr. Hoover
27.11.1928	1-2	11.421	El programa del Gobierno rumano
28.11.1928	1	11.422	Otra arma contra la guerra
29.11.1928	2	11.423	Los créditos militares franceses
30.11.1928	1	11.424	Los grandes procesos de Francia

01.12.1928	1-2	11.425	Los crímenes políticos
02.12.1928	2	11.426	La ratificación del Pacto de París
04.12.1928	2	11.427	Las querellas franco-italianas
05.12.1928	1	11.428	La unidad de Yugoslavia
06.12.1928	2	11.429	El discurso de M. Briand
07.12.1928	1	11.430	La política de "ruralización"
08.12.1928	1-2	11.431	El nuevo presidente austriaco
09.12.1928	2	11.432	Italia y Francia
11.12.1928	2	11.433	La reunión de Lugano
12.12.1928	1	11.434	El incidente entre Bolivia y el Paraguay
13.12.1928	1-2	11.435	La Constituyente fascista
14.12.1928	2	11.436	El conflicto boliviano-paraguayo
15.12.1928	1	11.437	El pleito de Vilna
16.12.1928	2	11.438	El viaje del presidente Hoover
18.12.1928	2	11.439	La guerra en el Chaco
19.12.1928	1	11.440	Una guerra evitada
20.12.1928	1	11.441	La revuelta de Afganistán
21.12.1928	1-2	11.442	Un éxito de M. Briand
22.12.1928	1	11.443	La cuestión romana
23.12.1928	3	11.444	La reunión del Comité de peritos
25.12.1928	1-2	11.445	Las dietas de los parlamentarios franceses
26.12.1928	2	11.446	El manifiesto de la Acción Popular...
27.12.1928	1	11.447	La capacidad de pago de Alemania
28.12.1928	1	11.448	La política exterior del Reich
29.12.1928	1	11.449	La cuestión de El Chaco
30.12.1928	3	11.450	Un año normal
01.01.1929	2	11.451	Una crisis evitada
02.01.1929	1	11.452	El Vaticano y el Quirinal
03.01.1929	1	11.453	La Marina francesa
04.01.1929	1-2	11.454	Rusia y el Pacto de París
05.01.1929	1	11.455	El territorio de El Chaco
06.01.1929	2	11.456	El sustituto de Mr. Steeg
08.01.1929	1	11.457	El golpe de Estado yugoeslavo
09.01.1929	1	11.458	La situación del gobierno francés
10.01.1929	2	11.459	La proposición Litvinov
11.01.1929	1-2	11.460	El debate político francés
12.01.1929	1	11.461	La presidencia de Mr. Bouisson
13.01.1929	2	11.462	La mayoría del Gobierno
15.01.1929	2	11.463	¿Ha abdicado el rey de Afganistán?
16.01.1929	1	11.464	La segunda nota rusa a Polonia
17.01.1929	1	11.465	La abdicación del rey de Afganistán
18.01.1929	1	11.466	La ratificación del Pacto Kellogg
19.01.1929	2	11.467	La situación en el Afganistán
20.01.1929	2	11.468	El nuevo rey del Afganistán
22.01.1929	2	11.469	El túnel del Canal de la ancha
23.01.1929	1	11.470	La guerra civil del Afganistán
24.01.1929	3	11.471	Las conversaciones entre Polonia y Rusia

25.01.1929	2	11.472	La situación en Yugoslavia
26.01.1929	2	11.473	Otro golpe contra el trotskismo
27.01.1929	2	11.474	El Consejo de la Sociedad de Naciones
29.01.1929	2	11.475	Los conflictos del Irak
30.01.1929	2	11.476	El Premio Nobel de la paz
31.01.1929	2	11.477	El aniversario del ex kaiser
01.02.1929	2	11.478	El Pacto de Roma
02.02.1929	2	11.479	La guerra civil en el Afganistán
03.02.1929	2	11.480	Italia y Bulgaria
05.02.1929	2	11.481	El discurso de Streseman
06.02.1929	1-2	11.482	Las elecciones de Puteaux
07.02.1929	2	11.483	La situación del Gabinete alemán
08.02.1929	1	11.484	El destierro de Trotski
09.02.1929	1-2	11.485	La solución de la cuestión romana
10.02.1929	2	11.486	La reunión del Comité de peritos
12.02.1929	2	11.487	El Pacto Livtinov
13.02.1929	2	11.488	El acuerdo entre el Vaticano y el Quirinal
14.02.1929	2	11.489	Reforzando la Dictadura
15.02.1929	2	11.490	Los disturbios de la India
16.02.1929	1	11.491	La reunión de los peritos
17.02.1929	2	11.492	Las sanciones contra la guerra
19.02.1929	2	11.493	El programa naval norteamericano
20.02.1929	2	11.494	Inglaterra y los Soviets
21.02.1929	2	11.495	Las manifestaciones de Viena
22.02.1929	2	11.496	El conflicto de Alta Silesia
23.02.1929	2	11.497	Los Estados Unidos y el Tribunal de La...
24.02.1929	2	11.498	La situación de Trotski
26.02.1929	2	11.499	La situación política en Alemania
27.02.1929	1	11.500	El problema de las transferencias
28.02.1929	1-2	11.501	Las negociaciones económicas de la Peque..
01.03.1929	2	11.502	El Afganistán en plena anarquía
02.03.1929	2	11.503	El supuesto tratado militar franco-belga
03.03.1929	2	11.504	La composición del Gabinete alemán
05.03.1929	2	11.505	De Coolidge a Hoover
06.03.1929	2	11.506	La reunión de Ginebra
07.03.1929	2	11.507	La revolución de Méjico
08.03.1929	2	11.508	El discurso del presidente Hoover
09.03.1929	2	11.509	Comentarios al discurso de Hoover
10.03.1929	2	11.510	La situación política en Francia
12.03.1929	2	11.511	El debate de Ginebra
13.03.1929	2	11.512	La asistencia financiera
14.03.1929	2	11.513	El Gabinete Poincaré
15.03.1929	2	11.514	Streseman en San Remo
16.03.1929	2	11.515	Las misiones francesas en el extranjero
17.03.1929	2	11.516	Los proyectos de Trotski
19.03.1929	2	11.517	Los armamentos navales
20.03.1929	1	11.518	Las dificultades del Gobierno de Nankin
21.03.1929	2	11.519	El acuerdo entre Grecia y Yugoslavia

22.03.1929	2	11.520	La muerte del mariscal Foch
23.03.1929	2	11.521	Los Estados Unidos en la haya
24.03.1929	2	11.522	La situación en Méjico
26.03.1929	2	11.523	Las campañas de los comunistas franceses
27.03.1929	2	11.524	Las elecciones inglesas
28.03.1929	2	11.525	Las elecciones italianas
29.03.1929	2	11.526	La cuestión de las reparaciones
30.03.1929	2	11.527	El asunto de "I am alone"
02.04.1929	2	11.529	Los liberales ingleses
03.04.1929	1-2	11.530	La conmemoración de la Entente
04.04.1929	2	11.531	Myron T. Herrick
05.04.1929	1	11.532	La misión industrial inglesa en Rusia
06.04.1929	1	11.533	La entrevista de Florencia
07.04.1929	2	11.534	La perspectiva de las elecciones inglesas
09.04.1929	2	11.535	Las deliberaciones de los peritos
10.04.1929	1	11.536	Las negociaciones franco-italianas
11.04.1929	2	11.537	El optimismo del señor Benes
12.04.1929	2	11.538	Léon Blum, en Narbona
13.04.1929	2	11.539	La situación política en Alemania
14.04.1929	2	11.540	La situación en Afganistán
16.04.1929	2	11.541	¿Una alianza italo-germana?
17.04.1929	2	11.542	La victoria de Léon Blum
18.04.1929	2	11.543	Las reparaciones
19.04.1929	2	11.544	La Conferencia del desarme
20.04.1929	1-2	11.545	Las relaciones italo-yugoeslavas
21.04.1929	2	11.546	Las reparaciones y los Tratados
23.04.1929	2	11.547	Los trabajos de la Conferencia del Desarme
24.04.1929	2	11.548	La política exterior norteamericana
25.04.1929	2	11.549	Las deliberaciones del Comité de Peritos
26.04.1929	2	11.550	La propaganda electoral inglesa
27.04.1929	1	11.551	La situación financiera alemana
28.04.1929	1	11.552	La visita del ex rey del Hedjaz
30.04.1929	2	11.553	El regreso de la Comisión Simon
01.05.1929	2	11.554	El informe del Comité de Peritos
02.05.1929	2	11.555	Las relaciones franco-polacas
03.05.1929	2	11.556	La jornada del 1º de Mayo
04.05.1929	1	11.557	Los comunistas alemanes y franceses
05.05.1929	2	11.558	Los debates de la Comisión del desarme
07.05.1929	2	11.559	Los socialistas franceses reformistas
08.05.1929	1	11.560	El sistema de los comités de peritos
09.05.1929	2	11.561	Las elecciones francesas
10.05.1929	2	11.562	El proyecto de Mr. Young
11.05.1929	1	11.563	El nuevo Gobierno austríaco
12.05.1929	2	11.564	La cuestión de las reparaciones
14.05.1929	2	11.565	El doctor Schacht regresa a París
15.05.1929	2	11.566	Las elecciones municipales francesas
16.05.1929	2	11.567	Las elecciones inglesas
17.05.1929	1	11.568	La muerte del Cartel

18.05.1929	2	11.569	La actividad de los comunistas franceses
19.05.1929	2	11.570	Clemenceau y Foch
21.05.1929	1-2	11.571	Regateo alemán
22.05.1929	2	11.572	La amistad franco-alemana
23.05.1929	1	11.573	La propaganda electoral en Inglaterra
24.05.1929	2	11.574	La reanudación de la guerra civil en China
25.05.1929	2	11.575	La derrota de Rikov
26.05.1929	2	11.576	El discurso de M. Daladier
28.05.1929	1	11.577	Las elecciones belgas
29.05.1929	1	11.578	La amistad franco-alemana
30.05.1929	2	11.579	Las elecciones belgas
31.05.1929	2	11.580	Las elecciones inglesas
01.06.1929	1	11.581	El triunfo de los laboristas
02.06.1929	2	11.582	La situación política en Inglaterra
04.06.1929	2	11.583	La política exterior laborista
05.06.1929	1	11.584	MacDonald forma gobierno
06.06.1929	2	11.585	El ejemplo de Inglaterra
07.06.1929	1	11.586	La situación religiosa en Méjico
08.06.1929	1	11.587	La carta del Papa
09.06.1929	2	11.588	Un discurso del general Groener
11.06.1929	2	11.589	Los laboristas vistos por los comunistas
12.06.1929	2	11.590	La entrevista Hoover – Mac Donald
13.06.1929	2	11.591	El Congreso socialista
14.06.1929	2	11.592	Los problemas de la paz
15.06.1929	2	11.593	La entrevista Briand – Stresseman
16.06.1929	2	11.594	Los Estados Unidos de Europa
18.06.1929	2	11.595	Los liberales ingleses
19.06.1929	1	11.596	La ratificación del Plan Young
20.06.1929	2	11.597	Stresseman en París
21.06.1929	2	11.598	La maniobra de Léon Blum
22.06.1929	1	11.599	La política exterior del Gobierno laborista
23.06.1929	2	11.600	El desarme naval
25.06.1929	2	11.601	La liquidación de la guerra
26.06.1929	1	11.602	La Conferencia política
27.06.1929	2	11.603	La baja de la libra
29.06.1929	2	11.604	La comisión de conciliación
30.06.1929	1	11.605	La revisión del Tratado de Versalles
02.07.1929	1	11.606	El programa de Mr. Henderson
03.07.1929	1	11.607	Profecías de Léon Blum
04.07.1929	1	11.608	Las elecciones holandesas
05.07.1929	2	11.609	La contestación de Mac Donald a Baldwin
06.07.1929	1	11.610	¿Una alianza contra los laboristas?
07.07.1929	2	11.611	La situación del gobierno francés
09.07.1929	2	11.612	El Tratado del Trianón
10.07.1929	1	11.613	La Conferencia política
11.07.1929	1-2	11.614	La hora de las dificultades
12.07.1929	2	11.615	El comercio norteamericano
13.07.1929	1	11.616	La liquidación de la guerra

14.07.1929	2	11.617	La próxima Conferencia
16.07.1929	1	11.618	La situación en China
17.07.1929	1-2	11.619	Un ultimátum de Rusia a China
18.07.1929	1-2	11.620	La tensión ruso-china
19.07.1929	1	11.621	Los Estados Unidos de Europa
20.07.1929	1	11.622	La ruptura entre China y los Soviets
21.07.1929	2	11.623	El conflicto entre China y Rusia
23.07.1929	2	11.624	Francia ratificará los acuerdos sobre las...
24.07.1929	1	11.625	La reunión de la Conferencia política
25.07.1929	2	11.626	La situación del ex kaiser
26.07.1929	1	11.627	El desarme naval
27.07.1929	1	11.628	Obstáculo sobre obstáculo
28.07.1929	2	11.629	La crisis ministerial francesa
30.07.1929	1	11.630	El Gabinete Briand
31.07.1929	1	11.631	La composición del Gabinete Briand
01.08.1929	1	11.632	La declaración ministerial francesa
02.08.1929	2	11.633	El voto de confianza a M. Briand
03.08.1929	1	11.634	La conferencia de La Haya
04.08.1929	2	11.635	La manifestación del 1º de agosto
06.08.1929	1	11.636	La Conferencia de La Haya
07.08.1929	1	11.637	El Tratado entre Inglaterra y Egipto
08.08.1929	2	11.638	Las primeras sesiones de La Haya
09.08.1929	2	11.639	Las dificultades de la Conferencia
10.08.1929	1	11.640	El acuerdo anglo-egipcio
11.08.1929	1-2	11.641	Las dificultades de La Haya
13.08.1929	2	11.642	El incidente Snowden – Cheron
14.08.1929	1	11.643	Los resultados políticos de La Haya
15.08.1929	1	11.644	Mac Donald y Snowden
16.08.1929	1	11.645	¿Transigirá Mr. Snowden?
17.08.1929	1	11.646	La situación empeora en La Haya
18.08.1929	2	11.647	El papel de Mr. Snowden en La Haya
20.08.1929	1	11.648	El conflicto ruso-chino
21.08.1929	1	11.649	Las deliberaciones de La Haya
22.08.1929	1	11.650	Inglaterra contra Italia
23.08.1929	2	11.651	El espíritu de La Haya
24.08.1929	2	11.652	¿Hacia la ruptura?
25.08.1929	2	11.653	La evacuación de Renania
27.08.1929	1	11.654	La crisis de La Haya
28.08.1929	1	11.655	Los sucesos de Palestina
29.08.1929	1	11.656	El acuerdo de La Haya
30.08.1929	1	11.657	Los sucesos de Palestina
31.08.1929	2	11.658	El éxito de La Haya
01.09.1929	2	11.659	La reunión de Ginebra
03.09.1929	1	11.660	Los trabajos de Ginebra
04.09.1929	1	11.661	Los sucesos de Palestina
05.09.1929	2	11.662	El aislamiento de Francia
06.09.1929	1	11.663	El discurso de Mr. Mac Donald
07.09.1929	1	11.664	El discurso de M. Briand

08.09.1929	1-2	11.665	El desarme naval
10.09.1929	1	11.666	Inglaterra y los Soviets
11.09.1929	1	11.667	La cláusula facultativa de arbitraje
12.09.1929	1-2	11.668	La federación económica de Europa
13.09.1929	2	11.669	¿Volverá Poincaré al poder?
14.09.1929	1	11.670	La labor de la Comisión Económica de la...
15.09.1929	1-2	11.671	La formación de un bloque europeo
17.09.1929	1	11.672	El desarme naval
18.09.1929	1	11.673	El terrorismo nacionalista alemán
19.09.1929	2	11.674	La Conferencia naval
20.09.1929	1	11.675	Una crítica de la política laborista
21.09.1929	1	11.676	La asistencia financiera
22.09.1929	2	11.677	El Banco Internacional de Pagos
24.09.1929	1	11.678	Un bloque aduanero sudamericano
25.09.1929	1	11.679	Los radicales franceses
26.09.1929	2	11.680	La tensión anglo-francesa
27.09.1929	1	11.681	La guerra civil en el Afganistán
28.09.1929	1	11.682	El nuevo Gobierno austriaco
29.09.1929	2	11.683	Los sucesos de Palestina
01.10.1929	2	11.684	El programa del canciller Schober
02.10.1929	2	11.685	El viaje de MacDonald
03.10.1929	2	11.686	La crisis egipcia
04.10.1929	1	11.687	La muerte del doctor Streseman
05.10.1929	1	11.688	La situación política en Alemania
06.10.1929	1-2	11.689	La nueva Constitución de Mónaco
08.10.1929	2	11.690	El sucesor de Streseman
09.10.1929	2	11.691	La colaboración anglo-americana
10.10.1929	2	11.692	Los patriotas franceses contra la evacuación
11.10.1929	2	11.693	Las negociaciones de la Casa Blanca
12.10.1929	1	11.694	El reino de Yugoslavia
13.10.1929	2	11.695	La revolución de Afganistán
15.10.1929	1	11.696	Las conversaciones Hoover-MacDonald
16.10.1929	1	11.697	La Conferencia de Londres
17.10.1929	1	11.698	Campañas de prensa
18.10.1929	1	11.699	La crisis del régimen en Rumanía
19.10.1929	1	11.700	La paridad naval entre Francia e Italia
20.10.1929	1	11.701	Nadir Khan rey del Afganistán
22.10.1929	1	11.702	Las elecciones senatoriales francesas
23.10.1929	2	11.703	Los problemas obreros en Inglaterra
24.10.1929	1-2	11.704	La crisis francesa
25.10.1929	2	11.705	La personalidad de Briand
26.10.1929	2	11.706	Los hombres de la crisis francesa
27.10.1929	2	11.707	Daladier forma gabinete
29.10.1929	2	11.708	Un golpe de teatro en la crisis francesa
30.10.1929	2	11.709	La crisis francesa
31.10.1929	2	11.710	La evolución de la crisis francesa
01.11.1929	1	11.711	El gobierno Clementel
02.11.1929	1	11.712	Las gestiones de Mr. Tardieu

03.11.1929	2	11.713	El gabinete Tardieu
05.11.1929	2	11.714	El ministerio Tardieu
06.11.1929	1	11.715	Las elecciones checoslovacas
07.11.1929	1	11.716	La declaración ministerial francesa
08.11.1929	1	11.717	Inglaterra y los soviets
09.11.1929	2	11.718	El plebiscito alemán
10.11.1929	2	11.719	El debate de la Cámara francesa
12.11.1929	1	11.720	El aniversario del armisticio
13.11.1929			***SUSPENSIÓ GOVERNATIVA***
14.11.1929			***SUSPENSIÓ GOVERNATIVA***
15.11.1929			***SUSPENSIÓ GOVERNATIVA***
16.11.1929	2	11.722	La libertad de los mares
17.11.1929	2	11.723	Una crisis política en Bélgica
19.11.1929	2	11.724	Las elecciones mejicanas
20.11.1929	2	11.725	La paz armada
21.11.1929	1	11.726	La política interior rusa
22.11.1929	1	11.727	Clemenceau, enfermo
23.11.1929	1	11.728	La segunda reunión de La Haya
24.11.1929	2	11.729	Clemenceau
26.11.1929	2	11.730	La crisis del partido comunista
27.11.1929	1	11.731	La situación en China
28.11.1929	2	11.732	La paridad naval franco-italiana
29.11.1929	1	11.733	La crisis belga
30.11.1929	1	11.734	La capitulación del gobierno chino
01.12.1929	2	11.735	La liquidación de un conflicto
03.12.1929	1	11.736	Los Estados Unidos de Europa
04.12.1929	1	11.737	La liberación de la segunda zona renana
05.12.1929	1-2	11.738	El conflicto chino-soviético
06.12.1929	1	11.739	Los nacionalistas alemanes
07.12.1929	1	11.740	Las divergencias franco-italianas
08.12.1929	2	11.741	Los armamentos de los Estados Unidos
10.12.1929	1	11.742	Los disturbios de Haití
11.12.1929	2	11.743	Una crisis política en Grecia
12.12.1929	1	11.744	La incógnita del partido socialista francés
13.12.1929	2	11.745	La crisis del partido nacionalista alemán
14.12.1929	1	11.746	El incidente de Sebenico
15.12.1929	2	11.747	La política de M. Tardieu
17.12.1929	2	11.748	La situación política en Alemania
18.12.1929	1	11.749	Las reparaciones orientales
19.12.1929	1	11.750	El problema minero en Inglaterra
20.12.1929	2	11.751	La lucha antireligiosa en Rusia
21.12.1929	1-2	11.752	La campaña soviética contra Inglaterra
22.12.1929	2	11.753	La cuestión de Daudet
24.12.1929	2	11.754	El problema del Mediterráneo
25.12.1929	1	11.755	Rusia y China firman la paz
26.12.1929	1	11.756	Un gesto de Jorge V
27.12.1929	1	11.757	Las tres Conferencias de Enero
28.12.1929	2	11.758	Debate político en la Cámara francesa

29.12.1929	1-2	11.759	El desarme, según el Gobierno francés
31.12.1929	2	11.760	Un triunfo de M. Tardieu
01.01.1930	2	11.761	Balance del año 1929
02.01.1930	2	11.762	El régimen de extraterritorialidad en China
03.01.1930	2	11.763	El paro forzoso en Inglaterra
04.01.1930	1	11.764	La persecución religiosa en China
05.01.1930	1	11.765	La segunda Conferencia de La Haya
07.01.1930	1	11.766	La agitación nacionalista en la India
08.01.1930	1	11.767	El ascenso del general Weygand
09.01.1930	2	11.768	La reaparición de Chicherin
10.01.1930	2	11.769	La personalidad de M. Tardieu
11.01.1930	1-2	11.770	Las negociaciones de La Haya
12.01.1930	2	11.771	La ley seca
14.01.1930	1	11.772	La encíclica del Papa
15.01.1930	2	11.773	El memorándum británico
16.01.1930	2	11.774	La Conferencia de Londres

A partir d'aquí, apareixen als articles a la secció «DEL EXTRANJERO»

17.01.1930	9	11.775	El X aniversario de la S. D. N.
18.01.1930	9	11.776	El incidente Schacht
19.01.1930	14	11.777	La cooperación franco-alemana
21.01.1930	10	11.778	La Conferencia naval
22.01.1930	11	11.779	Los problemas del desarme naval
23.01.1930	11	11.780	Balance de la Conferencia de La Haya
24.01.1930	9	11.781	La atmósfera de la Conferencia de Londres
25.01.1930	11	11.782	Una lección de geografía
26.01.1930	14	11.783	El Congreso socialista francés
28.01.1930	10	11.784	El Congreso socialista de París
29.01.1930	8	11.785	El problema de la natalidad
30.01.1930	11	11.786	El primer incidente de la Conferencia naval
31.01.1930	9	11.787	Limitación y reducción de armamentos
01.02.1930	9	11.788	Una cuestión de procedimiento
02.02.1930	13	11.789	El programa mínimo de la Conferencia de...
04.02.1930	11	11.790	Ambiente favorable
05.02.1930	8	11.791	Las incursiones de los wahabitas
06.02.1930	10	11.792	Divergencias entre las dos cámaras inglesas
07.02.1930	8	11.793	El «affaire Kutepoff»
08.02.1930	9	11.794	La emigración inglesa
09.02.1930	14	11.795	Alemania y el Plan Young
11.02.1930	11	11.796	La Conferencia de Londres
12.02.1930	9	11.797	La cuestión de los submarinos
13.02.1930	11	11.798	Las relaciones franco-rusas
14.02.1930	11	11.799	La neutralidad de las Filipinas
15.02.1930	11	11.800	La batalla naval

16.02.1930	15	11.801	El «affaire Kutiepov»
18.02.1930	10	11.802	El objetivo de la Conferencia naval
19.02.1930	9	11.803	La crisis francesa
20.02.1930	11	11.804	Las consultas de M. Doumergue
21.02.1930	9	11.805	El experimento Tardieu
22.02.1930	9	11.806	La vuelta del Cartel
23.02.1930	13	11.807	Comentarios a la solución de la crisis...
25.02.1930	10	11.808	La declaración ministerial del gobierno...
26.02.1930	8	11.809	La entrevista del Golfo Pérsico
27.02.1930	10	11.810	La crisis francesa
28.02.1930	10	11.811	Una crisis difícil
01.03.1930	9	11.812	La cámara francesa
02.03.1930	14	11.813	El segundo Gabinete Tardieu
04.03.1930	10	11.814	la labor de la Conferencia naval
05.03.1930	9	11.815	la mayoría del Gabinete Tardieu
06.03.1930	11	11.816	La cuestión de los submarinos
07.03.1930	9	11.817	Los comunistas franceses
08.03.1930	9	11.818	El segundo Gabinete Tardieu en la Cámara
09.03.1930	13	11.819	El «Jueves rojo»
11.03.1930	10	11.820	La situación en la India
12.03.1930	9	11.821	La presión pacifista
13.03.1930	11	11.822	Informaciones pesimistas
14.03.1930	11	11.823	El Congreso comunista francés
15.03.1930	9	11.824	El conflicto franco-italiano
16.03.1930	14	11.825	La Conferencia naval en crisis
18.03.1930	12	11.826	¿Se ha salvado la Conferencia naval?
19.03.1930	9	11.827	Una opinión sobre el problema de la India
20.03.1930	11	11.828	Otra forma de intervención en China
21.03.1930	9	11.829	Alemania y el plan Young
22.03.1930	9	11.830	Las dificultades de Londres
23.03.1930	14	11.831	El fracaso de la Conferencia de Londres
25.03.1930	11	11.832	La Conferencia naval y el caso de Italia
26.03.1930	7	11.833	¿Será aplazada la Conferencia naval?
27.03.1930	11	11.834	M. Briand a Londres
28.03.1930	9	11.835	Francia y el plan Young
29.03.1930	9	11.836	El «affaire Kutiepov»
30.03.1930	13	11.837	La situación de la Conferencia naval
01.04.1930	9	11.838	El nuevo Gobierno alemán
02.04.1930	9	11.839	Alemania y el plan Young
03.04.1930	10	11.840	Hacia un acuerdo naval tripartito
04.04.1930	9	11.841	La situación política en Alemania
05.04.1930	9	11.842	La situación en la India
06.04.1930	13	11.843	La inactividad de la Conferencia de...
08.04.1930	12	11.844	La detención de Gandhi

09.04.1930	9	11.845	Un rey ferroviario
10.04.1930	11	11.846	Gandhi
11.04.1930	9	11.847	¿Hacia un acuerdo naval?
12.04.1930	9	11.848	El acuerdo naval de Londres
13.04.1930	14	11.849	El «affaire Kutiepov»
15.04.1930	10	11.850	La dimisión de monseñor Seipel
16.04.1930	9	11.851	Un plebiscito contra la ley seca
17.04.1930	11	11.852	Disputa póstuma
18.04.1930	7	11.853	La emigración italiana
19.04.1930	10	11.854	El presupuesto británico
20.04.1930	13	11.855	La rebelión de la India
22.04.1930	9	11.856	Hacia una federación europea
24.04.1930	11	11.858	No se puede emigrar de Rusia
25.04.1930	9	11.859	El Tratado de Londres
26.04.1930	9	11.860	Los sucesos de la India
27.04.1930	14	11.861	La lucha entre dos místicos
29.04.1930	12	11.862	El primero de mayo en París
30.04.1930	9	11.863	El «Graf Zeppelin» sobre París
01.05.1930	13	11.864	El canciller de Austria en París
02.05.1930	9	11.865	La lección del Primero de Mayo
03.05.1930	8	11.866	El «affaire Kutiepov»
04.05.1930	15	11.867	Arbitraje y seguridad
06.05.1930	13	11.868	Un comentario al tratado naval
07.05.1930	9	11.869	Un incendio «record»
08.05.1930	10	11.870	El diálogo Foch – Clemenceau
09.05.1930	9	11.871	La vuelta de M. Poincaré
10.05.1930	11	11.872	M. Tardieu, académico
11.05.1930	12	11.873	El Tratado anglo-egipcio
13.05.1930	10	11.874	El centenario de Argelia
14.05.1930	9	11.875	El discurso de Livorno
15.05.1930	11	11.876	El conflicto franco-italiano
16.05.1930	8	11.877	La emigración rusa
17.05.1930	9	11.878	Los enemigos del pacifismo
18.05.1930	13	11.879	El palacio de la Sociedad de Naciones
20.05.1930	10	11.880	Otro discurso de Mussolini
21.05.1930	9	11.881	La unión federal europea
22.05.1930	10	11.882	Dos discursos
23.05.1930	7	11.883	La Conferencia anglo-india
24.05.1930	9	11.884	La Constitución de Siria
25.05.1930	13	11.885	El paro forzoso en Inglaterra
27.05.1930	11	11.886	Nuevo discurso de Mussolini
28.05.1930	9	11.887	La tensión franco-italiana
29.05.1930	11	11.888	La situación del gobierno laborista
30.05.1930	7	11.889	Rikov dispara su revólver contra Stalin

31.05.1930	9	11.890	La federación europea
01.06.1930	13	11.891	Los sucesos de Indochina
03.06.1930	12	11.892	Un gran discurso de M. Tardieu
04.06.1930	9	11.893	La situación en China
05.06.1930	11	11.894	La política exterior italiana
06.06.1930	7	11.895	El paro forzoso en Inglaterra
07.06.1930	8	11.896	La frontera germano-polaca
08.06.1930	13	11.897	El príncipe Carol, rey de Rumanía
10.06.1930	10	11.898	Carlos II de Rumanía
11.06.1930	7	11.899	Tranquilidad en Rumanía
12.06.1930	11	11.900	¿Una unión entre Hungría y Rumanía?
13.06.1930	8	11.901	El informe Simon
14.06.1930	8	11.902	Los acontecimientos de Rumanía
15.06.1930	13	11.903	Los incidentes de Indochina
17.06.1930	11	11.904	El proteccionismo norteamericano
18.06.1930	9	11.905	Se agrava la situación en la India
19.06.1930	11	11.906	El testamento de Mr. Parker Gilbert
20.06.1930	7	11.907	Una campaña contra Dogalevsky
21.06.1930	10	11.908	La crisis egipcia
22.06.1930	15	11.909	La dimisión de Moldenhauer
24.06.1930	11	11.910	Las tarifas aduaneras norteamericanas
25.06.1930	9	11.911	La tensión franco-italiana
26.06.1930	9	11.912	La segunda parte del informe Simon
27.06.1930	7	11.913	¿Un golpe de estado en Hungría?
28.06.1930	9	11.914	Una reunión importante
29.06.1930	11	11.915	Contra la dictadura de Pilsudski
01.07.1930	11	11.916	El sufragio femenino en Francia
02.07.1930	9	11.917	La evacuación de Renania
03.07.1930	9	11.918	La independencia del Irak
04.07.1930	7	11.919	El túnel del canal de la Mancha
05.07.1930	8	11.920	La tirantez franco-italiana
06.07.1930	13	11.921	La revisión de los tratados
08.07.1930	9	11.922	Una batalla contra el librecombismo
09.07.1930	9	11.923	La federación europea
10.07.1930	9	11.924	La cuestión del Sarre
11.07.1930	7	11.925	Italia y la federación europea
12.07.1930	9	11.926	Alemania y la federación europea
13.07.1930	11	11.927	La política exterior alemana
15.07.1930		11.928	***FALTA***
16.07.1930	9	11.929	Los discursos de M. Tardieu
17.07.1930	9	11.930	El comunismo en China
18.07.1930	7	11.931	La respuesta alemana a M. Briand
19.07.1930	9	11.932	La disolución del Reichstag
20.07.1930	9	11.933	¿Será posible convencer a Gandhi?

22.07.1930	11	11.934	La situación en Egipto
23.07.1930	7	11.935	El partido nacionalista egipcio
24.07.1930	9	11.936	Consecuencias de la disolución del...
25.07.1930		11.937	***FALTA***
26.07.1930	7	11.938	La retirada de Chicherin
27.07.1930	10	11.939	La guerra de tarifas
29.07.1930	9	11.940	Episodios de la frontera franco-italiana
30.07.1930	9	11.941	Inglaterra y la federación europea
31.07.1930	9	11.942	Las tarifas aduaneras norteamericanas
01.08.1930	7	11.943	Un artículo de M. Poincaré
02.08.1930	7	11.944	La «Jornada roja»
03.08.1930	9	11.945	Un partido de estado alemán
05.08.1930	9	11.946	La situación en Italia
06.08.1930	9	11.947	España y el proyecto de federación europea
07.08.1930	9	11.948	Las profecías de Mr. Baldwin
08.08.1930	7	11.949	Las elecciones alemanas
09.08.1930	7	11.950	El convenio italo-ruso
10.08.1930	11	11.951	La guerra civil en China
12.08.1930	9	11.952	El paro forzoso
13.08.1930	7	11.953	El conflicto turco-persa
14.08.1930	9	11.954	La política interior turca
15.08.1930	8	11.955	La proyectada federación europea
16.08.1930	7	11.956	El viaje del rey Fayçal
17.08.1930	11	11.957	La convocatoria del Parlamento francés
19.08.1930	9	11.958	La cuestión de Vilna
20.08.1930	7	11.959	La situación del gobierno de Nankin
21.08.1930	9	11.960	La insurrección de los Anfridis
22.08.1930	7	11.961	Las deserciones italianas
23.08.1930	7	11.962	La campaña contra M. Briand
24.08.1930	11	11.963	La delegación francesa de Ginebra
26.08.1930	8	11.964	El trono de Hungría
27.08.1930	7	11.965	El capitalismo y la guerra
28.08.1930	9	11.966	El pronunciamiento peruano
29.08.1930	7	11.967	El nuevo Gabinete polaco
30.08.1930	9	11.968	La confusión china
31.08.1930	10	11.969	La confusión de partidos en Alemania
02.09.1930	9	11.970	El debate sobre la frontera oriental alemana
03.09.1930	9	11.971	La América latina contra la tutela norte...
04.09.1930	8	11.972	La princesa Herminia en Alemania
05.09.1930	7	11.973	El mandato inglés en Palestina
06.09.1930	9	11.974	El voto femenino en Francia
07.09.1930	11	11.975	El golpe de estado argentino
09.09.1930	8	11.976	Alemania y los soviets
10.09.1930	9	11.977	La Conferencia europea

11.09.1930	9	11.978	Los golpes de estado en la América del Sur
12.09.1930	7	11.979	De Irigoyen a Uriburu
13.09.1930	9	11.980	El discurso de M. Briand en Ginebra
14.09.1930	9	11.981	La tensión italo-yugoeslava
16.09.1930	11	11.982	Las elecciones alemanas
17.09.1930	9	11.983	Comentarios franceses a las elecciones...
18.09.1930	9	11.984	El Comité de la federación europea
19.09.1930	9	11.985	El fracaso del canciller Bruning
20.09.1930	9	11.986	El presupuesto francés
21.09.1930	13	11.987	El desarme
23.09.1930	9	11.988	La composición del Reichstag
24.09.1930	8	11.989	La situación política alemana
25.09.1930	9	11.990	El «Dumping» soviético
26.09.1930	8	11.991	Los manchúes en Pequín
27.09.1930	8	11.992	El proceso de Rosa
28.09.1930	10	11.993	La dimisión de Turati

LA NAU (1927-1928)

NÚM.	DATA	PÀG.	TÍTOL
01	01.10.1927	1	Del matí al vespre
08	10.10.1927	1	Filosofia a la plaça Reial
25	29.10.1927	1	Conversa de tramvia
31	05.11.1927	1	Pintures i pintures
37	12.11.1927	1	Un crèdit de llibertat
43	19.11.1927	1	Millores
48	25.11.1927	1	La moral i el cabell curt
54	03.12.1927	1	L'arquitectura renegaire
60	10.12.1927	1	La literatura d'imaginació
66	17.12.1927	1	Per culpa de l'avarícia
72	24.12.1927	1	Demà és Nadal...
78	31.12.1927	1	Les destruccions de boscos
84	07.01.1928	1	El misteri de la moda
95	18.01.1928	1	La campanya Rucabado contra Cristòfor de Domènec

L'OPINIÓ (1928)

Data	Núm.	Pàg.	Títol
25.02.1928	02	5-6	Diàleg

LA PUBLICITAT (1928-1933)

Data	Núm.	Pàg.	Títol
13.01.1928	16.775	9	Del dia 5 al dia 11

14.01.1928	16.776	9	Cachin torna a la presó
15.01.1928	16.777	7	Les negociacions Briand-Kellogg
17.01.1928	16.778	7	La conferència Pan-americana
18.01.1928	16.779	6	L'exili de Trotski
19.01.1928	16.780	8	La dimissió de Gesster
20.01.1928	16.781	8	Notícies de Rússia
21.01.1928	16.782	8	La situació del partit radical francès
22.01.1928	16.783	7	Les tres eleccions generals d'aquest any
24.01.1928	16.784	5	El IV aniversari de la mort de Lenin
25.01.1928	16.785	5	Les eleccions presidencials als EEUU
27.01.1928	16.787	7	L'afer de Sant Gotard
29.01.1928	16.789	9	Un gran debat financer
31.01.1928	16.790	8	El programa del partit radical francès
01.02.1928	16.791	5	La política de Streseman
02.02.1928	16.792	7	Un discurs de Mussolini
03.02.1928	16.793	5	Les variacions del canceller Marx
04.02.1928	16.794	5	Dos grans discursos
05.02.1928	16.795	7	Crisi ministerial a Grècia
07.02.1928	16.796	5	La residència de la SDN
08.02.1928	16.797	6	La signatura del Tractat d'arbitratge entre França i els EEUU
09.02.1928	16.798	1	Més senzill que Voronov
14.02.1928	16.802	6	El programa militar i polític del general Groener
15.02.1928	16.803	8	La reforma escolar a Alemanya
16.02.1928	16.804	6	La crisi política a Alemanya
17.02.1928	16.805	9	La política i la T.S.F.
19.02.1928	16.807	7	Les construccions navals americanes
21.02.1928	16.808	5	El Comitè d'Arbitratge i Seguretat s'ha reunit a Ginebra
22.02.1928	16.809	6	Les incursions dels wahabites al territori de Lirac
23.02.1928	16.810	5	Les pròximes eleccions poloneses
24.02.1928	16.811	6	La feineta de Moscou
25.02.1928	16.812	8	Les metralladores de Sant Gotard
26.02.1928	16.813	7	Els estudis de les humanitats clàssiques a França
29.02.1928	16.815	6	La qüestió del Tirol
01.03.1928	16.816	6	Mussolini ha fet un interview al periodista Clement Vautel
02.03.1928	16.817	6	Herriot contesta a Leon Berard
03.03.1928	16.818	6	Altra vegada la qüestió d'Egipte
04.03.1928	16.819	7	La darrera nota de Valdemaras
07.03.1928	16.821	7	La reunió del Consell de la Societat de Nacions
10.03.1928	16.824	7	Un present de 375 milions de dòlars
11.03.1928	16.825	7	Les eleccions franceses
13.03.1928	16.826	7	La mort civil de Giolitti
14.03.1928	16.827	7	Vers una aliança anglo-franco-alemanya
15.03.1928	16.828	7	La tasca del Consell de la Societat de Nacions
01.04.1928	16.843	7	Política i religió
03.04.1928	16.844	8	La popularitat de Poincaré

04.04.1928	16.845	8	El Reichstag, dissolt
05.04.1928	16.846	7	L'Acció Francesa i el Vaticà
07.04.1928	16.848	7	Trotsky o Stalin
08.04.1928	16.849	5	Un altre incident entre Iugoslàvia i Albània
10.04.1928	16.850	7	La política italiana i la Mediterrània oriental
11.04.1928	16.851	6	El problema de les mines a Anglaterra
12.04.1928	16.852	6	La separació entre l'Església i l'Estat a Turquia
13.04.1928	16.853	6	L'Encíclica sobre el nacionalisme
14.04.1928	16.854	7	Un complot comunista al Japó
15.04.1928	16.855	6	El pacte contra la guerra
17.04.1928	16.856	7	L'atemptat de Milà
18.04.1928	16.857	7	La revisió del Pla Dawes
19.04.1928	16.858	7	L'actitud de Poincaré
21.04.1928	16.860	7	Els temes de la propaganda electoral francesa
24.04.1928	16.862	5	Les eleccions franceses
25.04.1928	16.863	5	El Cartel electoral
26.04.1928	16.864	6	Els comunistes i el Cartel
28.04.1928	16.865	7	Els comentaris extremistes
29.04.1928	16.866	7	El projecte Kellog contra la guerra
01.05.1928	16.867	6	No ha guanyat cap extremista
03.05.1928	16.869	6	Al marge de les eleccions franceses
05.05.1928	16.871	7	Stresseman contesta a Kellog
06.05.1928	16.872	7	El greu incident de Tsi-Nan-Fu
08.05.1928	16.873	7	La situació no ha canviat a Xina
09.05.1928	16.874	6	Tots contra Bratianu
10.05.1928	16.875	5	Xang-So-Lin proposa...
11.05.1928	16.876	7	El petit cisma de l'Acció Francesa
13.05.1928	16.878	7	L'aniversari de Stresseman
16.05.1928	16.880	6	Cap a Pequín
17.05.1928	16.881	7	El complot del paratífus
18.05.1928	16.882	5	De qui és la Manxúria
20.05.1928	16.884	7	L'èxode a Manxúria
22.05.1928	16.885	7	Les eleccions alemanyes
23.05.1928	16.886	5	Les reserves de Chamberlain al projecte Kellog
24.05.1928	16.887	7	La catàstrofe d'Hamburg
29.05.1928	16.891	7	El conveni de Nettuno
30.05.1928	16.892	6	La Conferència de la Petita Entesa
31.05.1928	16.893	6	Els incidents italo-iugoeslaus
03.06.1928	16.896	7	El discurs de Coolidge
06.06.1928	16.898	7	L'atemptat contra Txang-So-Lin
07.06.1928	16.899	7	La qüestió religiosa a Mèxic
09.06.1928	16.901	5	I el franc
10.06.1928	16.902	6	El discurs de Mussolini i la revisió dels tractats
12.06.1928	16.903	7	Herman Muller forma govern
13.06.1928	16.904	7	La política exterior d'Hongria
16.06.1928	16.907	5	La capital de Xina
22.06.1928	16.913	7	L'última etapa del govern Poincaré
23.06.1928	16.914	7	El discurs de Poincaré

26.06.1928	16.916	6	El procés Rasputin
27.06.1928	16.917	6	El capitalisme d'Estat
28.06.1928	16.918	7	Els debats de la Càmera francesa
01.07.1928	16.921	7	Un altre vot de confiança al govern de Poincaré
03.07.1928	16.922	6	La reaparició de Venizelos
04.07.1928	16.923	6	La declaració ministerial alemanya
05.07.1928	16.924	6	La declaració del nou govern alemany
06.07.1928	16.925	6	Els exèrcits de demà
07.07.1928	16.926	1	Els incendis de boscos
11.07.1928	16.929	1	Els terrenys de la Diagonal
12.07.1928	16.930	7	La destitució del comitè Volpi
13.07.1928	16.931	4	Les Lletres
13.07.1928	16.931	6	Un comentari a la crisi italiana
14.07.1928	16.932	7	La natalitat a Itàlia
15.07.1928	16.933	8	Nova repartició de les terres a Rússia
17.07.1928	16.934	1	Les bionovel·les
17.07.1928	16.934	6	Les respostes a Kellogg
18.07.1928	16.935	7	La mort de Giovanni Giolitti
19.07.1928	16.936	6	La qüestió de Tirol
20.07.1928	16.937	6	Els primers passos del govern de Nanquin
21.07.1928	16.938	1	La crisi del partit nacionalista alemany
21.07.1928	16.938	7	El futur Estatut de la Pau
22.07.1928	16.939	6	El cop d'Estat del rei Foad
24.07.1928	16.940	1	Els fotògrafs ambulants
24.07.1928	16.940	6	L'estabilització a Romania
25.07.1928	16.941	6	El lied de l'Anschluss
27.07.1928	16.943	1	La moda a l'Alt Empordà
28.07.1928	16.944	1	No tenim aquàrium
29.07.1928	16.945	1	Les esglésies de Sant Pere de Terrassa
31.07.1928	16.946	1	Aquesta trista vida...
02.08.1928	16.948	1	Les circumstàncies de lloc i temps
02.08.1928	16.948	5	El projecte franco-britànic de desarmament naval
04.08.1928	16950	1	No hi ha gel
08.08.1928	16953	1	Els nacionalismes alfabètics i tipogràfics
08.08.1928	16953	6	L'acord naval anglo-francès
09.08.1928	16954	1	L'església d'Argentona
11.08.1928	16956	1	La platja de Mataró
12.08.1928	16957	1	El capitalisme obrer
14.08.1928	16958	1	Una opinió sobre Rússia
15.08.1928	16959	7	La ratificació dels convenis de Nettuno
16.08.1928	16960	1	Eastland contra Westland
17.08.1928	16.961	1	Badalona
18.08.1928	16.962	1	El bosc Balfour
19.08.1928	16.963	1	La teoria del mamut
21.08.1928	16.964	6	La victòria dels republicans grecs
24.08.1928	16.967	1	Poincaré, home de seny
25.08.1928	16.968	1	Guerra a la guerra!
28.08.1928	16.970	1	El pacte contra la guerra i l'escepticisme

30.08.1928	16.972	1	Una mica més gòtic
31.08.1928	16.973	1	Tolstoi en consell de guerra
02.09.1928	16.975	1	Un èxit de simpatia
04.09.1928	16.976	1	El ministre francès de comerç, M. Bokanowski, ha mort...
05.09.1928	16.977	5	Zogu I, rei d'Albània
06.09.1928	16.978	1	L'atmosfera de la pau
07.09.1928	16.979	6	La qüestió de Renània
12.09.1928	16.983	1	La tivantor entre Lituània i Polònia
13.09.1928	16.984	1	Un monument a Combes
16.09.1928	16.987	1	L'art de la política
18.09.1928	16.988	1	Un número de "Le Journal"
22.09.1928	16.992	1	En el millor dels mons possibles
25.09.1928	16.994	1	L'incendi del "Novedades"
27.09.1928	16.996	1	De França estant
03.10.1928	17.001	1	Albània, neutral
06.10.1928	17.004	1	La força dels republicans alemanys
07.10.1928	17.005	5	III Diada del Llibre
12.10.1928	17.009	1	El "Comte Zeppelin" a Barcelona
16.10.1928	17.012	1	Els nirvis de l'home modern
19.10.1928	17.015	1	Un Monte-Carlo a Andorra
25.10.1928	17.020	1	La caiguda de Montjuïc
26.10.1928	17.021	1	La lliçó del Transversal
28.10.1928	17.023	1	La crítica i la política
30.10.1928	17.024	1	"Sectaris" i "fanàtics"
31.10.1928	17.025	1	L'esperit de finesa
01.11.1928	17.026	1	Per a la història del nostre temps
11.11.1928	17.035	1	L'enlluernament del cinema
14.11.1928	17.037	1	Henri Bergson
15.11.1928	17.038	1	Un discurs cocktail
17.11.1928	17.040	1	Paul Boncour no tornarà a Ginebra
18.11.1928	17.041	1	Els pisos silenciosos
22.11.1928	17.044	1	Necessitat d'una ortodòxia
24.11.1928	17.046	1	Un lot d'arxiducs
02.12.1928	17.053	1	El rabadanisme
04.12.1928	17.054	1	La croada impossible
05.12.1928	17.055	1	Música a la plaça del Rei
08.12.1928	17.058	1	La nova moneda irlandesa
09.12.1928	17.059	1	De Ginebra a Lugano
13.12.1928	17.062	1	La modisteta
14.12.1928	17.063	1	El "Premi Joan Crexells"
15.12.1928	17.064	1	La Diada de Santa Llúcia
19.12.1928	17.067	1	Un tema espiritualíssim
20.12.1928	17.068	1	La revolta de l'Afganistan
22.12.1928	17.070	1	El cas Léon Daudet
23.12.1928	17.071	1	La rifa i les gavarres
27.12.1928	17.073	1	La glòria de l'escultor Amadeu
28.12.1928	17.074	1	Els pobles i la mar

30.12.1928	17.076	1	Balanç polític de l'any
01.01.1929	17077	1	Restauració de monuments
05.01.1929	17081	1	Quaranta jutges en automòbil
08.01.1929	17083	1	Un cop d'Estat a Iugoslàvia
13.01.1929	17088	1	Poincaré defensa el parlamentarisme
17.01.1929	17091	1	El cisma de l'Acció Francesa
20.01.1929	17094	1	"El procés de Mary Dugal"
23.01.1929	17096	1	La resistència de l'Acció Francesa
25.01.1929	17098	1	La defensa de l'estalvi
29.01.1929	17101	1	Els terrats barcelonins
30.01.1929	17102	1	La neu imaginària
01.02.1929	17104	1	Potentats en mànigues de camisa
06.02.1929	17108	1	L'art rus
08.02.1929	17110	1	Francesc Vayreda
12.02.1929	17113	1	Un dia històric
14.02.1929	17115	1	El trust del pensament
19.02.1929	17119	1	No hi ha temes
22.02.1929	17122	1	Feminisme i feminitat
24.02.1929	17124	1	La Quaresma a Notre-Dame de París
27.02.1929	17126	1	La independència dels metges
28.02.1929	17127	1	La restauració del monument a Colom
02.03.1929	17.129	1	El superdreadnought "Hood" sota Montjuïc
03.03.1929	17.130	1	Els sermons de quaresma del bisbe Torras i Bages
12.03.1929	17.137	1	Vides paral·leles
16.03.1929	17.141	1	Notícies del Sr. Briand / "Sageta d'Or"
20.03.1929	17.144	1	El temple de la Sagrada Família
26.03.1929	17.149	1	Els deutes de guerra
28.03.1929	17.151	1	El tren de Sarrià
30.03.1929	17.152	1	Tarragona i l'arqueologia
02.04.1929	17.154	1	El Feix i la Tiara
03.04.1929	17.155	1	Palmes als balcons
06.04.1929	17.158	6	Les lletres (A Malhana)
10.04.1929	17.161	1	Bernard Grasset, editor
13.04.1929	17.164	1	Els estralls de l'eixut
24.04.1929	17.173	1	Severine
26.04.1929	17.175	1	L'art i la moral
30.04.1929	17.178	1	Dalí entre bàrbars
03.05.1929	17.181	1	Un cartell de Barcelona
08.05.1929	17.185	1	Tindrem forasters
10.05.1929	17.187	1	Vallcarca
12.05.1929	17.189	1	Un eclipsi a l'arxipèlag asiàtic / Antoni López-Llausàs
17.05.1929	17.193	1	Glozel, o la relativitat
19.05.1929	17.195	1	El Poble Espanyol / La casa de Correus
25.05.1929	17.200	1	Els nudistes
29.05.1929	17.203	1	El llibre de Joan Sacs
30.05.1929	17.204	1	Corpus

04.06.1929	17.208	1	Hyde Park i Westminster
09.06.1929	17.213	1	Decorativismes antidecoratius
12.06.1929	17.215	1	El tramviari antifeminista
15.06.1929	17.218	1	La pau francesa
18.06.1929	17.220	1	La fira de la bellesa
19.06.1929	17.221	1	La tristesa de Roma
21.06.1929	17.223	1	Idealistes i escèptics
22.06.1929	17.224	1	Provincianisme
26.06.1929	17.227	1	La decadència de l'Acadèmia francesa
27.06.1929	17.228	1	Barret de palla
29.06.1929	17.230	1	Les naus de Calígula
04.07.1929	17.234	1	La capitulació del general Rambaud
06.07.1929	17.236	1	El darrer llibre de Gide
17.07.1929	17.245	1	Problemes universitaris
18.07.1929	17.246	1	Juliol
21.07.1929	17.249	1	Sobre la religiositat, encara
23.07.1929	17.250	1	L'aparició de Minerva al passeig de Gràcia
25.07.1929	17.252	1	Ja som a dalt!
28.07.1929	17.255	1	L'anònim telefònic
30.07.1929	17.256	1	Altra vegada Briand
01.08.1929	17.258	1	Ciència i fe
03.08.1929	17.260	1	L'absis de Sant Just
07.08.1929	17.263	1	El Tractat anglo-egipci
10.08.1929	17.266	1	Al marge d'un debat
11.08.1929	17.267	1	Lectures
14.08.1929	17.269	1	Viatgers impertinents
15.08.1929	17.270	1	Agost
17.08.1929	17.272	1	"La femme coupée en morceaux"
20.08.1929	17.274	1	El món és molt petit
25.08.1929	17.279	1	Una fornada de nobles
28.08.1929	17.281	1	Descartes en català
29.08.1929	17.282	1	El captiri de Mr. Snowden
03.09.1929	17.285	1	Un indret dantesc
11.09.1929	17.293	1	Prensa mendicant
12.09.1929	17.294	1	Jocs d'esperit
15.09.1929	17.297	1	L'ostentació
20.09.1929	17.301	1	Esport
29.09.1929	17.309	1	Setembre
04.10.1929	17.313	1	Ha mort el doctor Stresemann
08.10.1929	17.316	1	Muntanyes de paper
12.10.1929	17.320	1	Un paradís ferroviari
18.10.1929	17.325	1	Mexicaneries
22.10.1929	17.328	1	La indumentària dels forners
23.10.1929	17.329	1	A la recerca d'una bandera
24.10.1929	17.330	1	La caiguda del govern Briand
25.10.1929	17.331	1	De l'apoteosi a la normalitat
27.10.1929	17.333	1	La por del "Tigre"
29.10.1929	17.334	1	Octubre

03.11.1929	17339	1	El cor de la catedral de Barcelona
05.11.1929	17340	1	Balanç d'un debat
06.11.1929	17341	1	La política, tema d'estudi
08.11.1929	17343	1	Grandesa i misèria d'una victòria
09.11.1929	17344	1	Escola de senyores
26.11.1929	17358	1	Clemenceau, artista
30.11.1929	17362	1	Novembre
01.12.1929	17363	1	Llibres de guerra, llibres d'hivern
05.12.1929	17366	1	L'obra de Joan Colom
07.12.1929	17368	1	Les Cases dels Canonges
10.12.1929	17370	1	Onze anys després
21.12.1929	17380	1	Viatges a peu
25.12.1929	17383	1	Nadal a Rússia
29.12.1929	17387	1	Desembre
02.01.1930	17390	1	Art proletari
03.01.1930	17391	1	Estratègia telegràfica
04.01.1930	17392	1	"Fulls grocs"
09.01.1930	17396	1	Modes
11.01.1930	17398	1	El clau per la cabota
12.01.1930	17399	1	Arquitectura ferroviària
16.01.1930	17402	1	La temptació del mirall
25.01.1930	17410	1	Una flor d'"immoralitat"
31.01.1930	17415	1	Gener
04.02.1930	17418	1	Joan Serra
20.02.1930	17432	1	L'esperit de justícia
21.02.1930	17433	1	El cas de M. Tardieu
23.02.1930	17435	1	La normalització de la censura
27.02.1930	17438	1	Febrer
07.03.1930	17444	1	L'alcalde de X
08.03.1930	17445	1	Telèfons
16.03.1930	17452	1	L'Orfeó Català a Montjuïc
21.03.1930	17456	1	El jardí prohibit
30.03.1930	17464	1	El molí del bilingüisme – Març
05.04.1930	17469	1	El període de les vaques magres
06.04.1930	17470	1	Noctambulisme polític
10.04.1930	17473	1	La diversitat del socialisme
11.04.1930	17474	1	La censura
13.04.1930	17476	1	La "Setmana Santa" de Mossèn Carreres
15.04.1930	17477	1	Palmes i palmons
20.04.1930	17481	1	Els bàrbars al Partenon
23.04.1930	17483	1	Els tres Sants Jordis del palau de la Generalitat
27.04.1930	17487	1	La plaça del Rei
30.04.1930	17489	1	Abril
03.05.1930	17492	1	L'Església catalana durant la Dictadura
11.05.1930	17499	1	Sardanes a Montjuïc
18.05.1930	17505	1	Bisbes
25.05.1930	17511	1	La propaganda monàrquica

28.05.1930	17513	1	Maig
31.05.1930	17516	1	Apel·les Fenosa
01.06.1930	17517	1	Facècies
04.06.1930	17519	1	Hi ha una crisi del llibre?
05.06.1930	17520	1	Aquests rumors fantàstics
13.06.1930	17527	1	La prosa de Verdaguer
14.06.1930	17528	1	Què en farem del parc de Montjuïc?
15.06.1930	17529	1	Dretes i esquerres
21.06.1930	17534	1	Una obra admirable
29.06.1930	17541	1	Juny
03.07.1930	17544	1	L'Ateneu Barcelonès
09.07.1930	17549	1	Sistemes administratius
13.07.1930	17553	1	La clausura de l'exposició
15.07.1930	17554	1	Nudisme
19.07.1930	17558	1	Ha estat dissolt el Reichstag
25.07.1930	17563	1	El negociat de Montjuïc
29.07.1930	17566	1	El Transpirinenc de Puigcerdà
03.08.1930	17569	1	La disputa de Malta
10.08.1930	17577	1	Els banyistes i els nudistes
16.08.1930	17582	1	La festa major de Gràcia
20.08.1930	17585	1	El tribunal d'Edison
27.08.1930	17591	1	La bandera de Sant Jordi
28.08.1930	17592	1	La fi dels dictadors
04.09.1930	17598	1	La Primada
07.09.1930	17600	1	L'alçament de Galícia
12.09.1930	17604	1	Una baixa
17.09.1930	17608	1	La Plaça d'Espanya
18.09.1930	17609	1	La traducció de Rabelais
25.09.1930	17615	1	Les dues banderes
05.10.1930	17624	1	"Els Clàssics del Món"
24.10.1930	17640	1	Crítias
26.10.1930	17642	1	Sota el signe de la concòrdia
02.11.1930	17648	1	J. N. C. Forestier
09.11.1930	17654	1	Palestra m...
21.11.1930	17663	1	La vaga de Barcelona vista per un periodista Americà
25.11.1930	17666	1	Un aniversari
04.12.1930	17674	1	La crisi del llibre
05.12.1930	17675	1	Crisi ministerial a França
07.12.1930	17677	1	La Conferència del desarmament a Barcelona?
09.12.1930	17678	1	Prometeu encadenat
10.12.1930	17679	1	Quatre notes, quatre!
12.12.1930	17681	1	Les anormalitats de la crítica teatral
01.01.1931	17.688	1	El complot monàrquic turc
13.01.1931	17.698	1	Fa fred
14.01.1931	17.699	1	"El nostre Cambó"
15.01.1931	17.700	1	L'error de la Lliga

17.01.1931	17.702	1	A la Societat de Nacions
23.01.1931	17.707	1	Crisi ministerial a França
30.01.1931	17.713	1	La grip, la censura i les eleccions
08.02.1931	17.721	1	El collar i el dogal
10.02.1931	17.222	1	Història d'un període de censura
20.02.1931	17.731	1	Els grups romàntics
21.02.1931	17.732	1	"Sic transit"
22.02.1931	17.733	1	Els tres partits
25.02.1931	17.735	1	Molt Romanones...
26.02.1931	17.336	1	"Don Niceto"
27.02.1931	17.737	1	Aquest malhumor de sempre
01.03.1931	17739	1	R.I.P.
03.03.1931	17740	1	Per mediació d'Anglaterra s'ha arribat a un acord...
13.03.1931	17749	1	L'entabanament dels babaus
28.03.1931	17762	1	El monument a Pi i Margall
05.04.1931	17679	1	Cartells electorals
07.04.1931	17680	1	El front catalanista
09.04.1931	17682	1	El partit de LA PUBLICITAT
12.04.1931	17685	1	A l'hora de votar
16.04.1931	17688	1	La defensa de la República
18.04.1931	17690	1	Primavera de meravelles
21.04.1931	17692	1	Cal vigilar
28.04.1931	17698	1	Un homenatge a Bèlgica
24.05.1931	17.720	9	A l'entorn de l'Estatut
03.06.1931	17.728	1	El Corpus d'aquest any
06.06.1931	17.731	1	Catalunya i la Santa Seu
17.06.1931	17.740	1	L'expulsió del cardenal Segura
21.06.1931	17.744	1	Les dues demagògies
27.06.1931	17.749	1	Ja no hi ha poder militar
08.07.1931	17.757	1	Fantasies administratives
09.07.1931	17.758	1	El coronel Lawrence al Marroc
14.07.1931	17.762	1	3 militars, 3!
19.07.1931	17.767	1	Claudi Ametlla
24.07.1931	17.771	1	La bomba del Passeig de Gràcia
11.09.1931	17.811	1	Visca Barcelona!
18.09.1931	17.817	1	La finca de Juan José
01.10.1931	17.828	1	Qui votaràs?
30.10.1931	17.851	1	Socialisme i finances
05.11.1931	17.858	1	Cal no armar els taxistes
08.11.1931	17.861	1	La justícia de la República
15.11.1931	17.867	1	Una maniobra de la finança internacional contra la pesseta
08.12.1931	17.886	1	"Non plus ultra"
15.12.1931	17.892	1	El Premi Creixells 1931
27.12.1931	17.903	1	Història d'una dimissió
15.01.1932	17919	1	Com ha estat retirat M. Briand
20.01.1932	17923	1	Deute de gratitud

02.02.1932	17934	1	Xinesos i japonesos es faran la guerra sense declaració de guerra
03.02.1932	17935	1	El conflicte entre Xina i el Japó
05.02.1932	17937	1	L'agressió a Manuel Brunet
07.02.1932	17939	1	Cercant-hi atenuants?
19.02.1932	17949	1	Apòleg dels quatre belitres
02.03.1932	17.959	1	El canonge Collell
03.03.1932	17.960	1	La condemna dels "Cahiers de l'Ordre"
08.03.1932	17.964	1	Ha mort Aristides Briand
15.03.1932	17.970	1	El suïcidi d'Ivar Kreuger, el "rei dels..."
24.03.1932	17.978	1	La religió considerada com una assignatura
31.03.1932	17.983	1	Espanya, és una República de trabajadores
09.04.1932	17.991	1	L'homenatge a Carles Riba
15.04.1932	17.996	1	Una segona odissea de Mme. Hanau
30.04.1932	18.009	1	Un atemptat a Xang-Hai
01.05.1932	18.010	1	Avui hi ha eleccions generals a França
08.05.1932	18.016	1	El President de la República Francesa, ...
10.05.1932	18.017	1	Han triomfat les esquerres
31.05.1932	18.035	1	Crisi ministerial a Alemanya
02.06.1932	18.037	1	No hi haurà Càrtel
10.06.1932	18.044	1	Avui fa trenta anys...
16.06.1932	18.049	1	Un complot monàrquic
17.06.1932	18.050	1	El procés de Roma
23.06.1932	18.055	1	Un cop de teatre del president Hoover
24.06.1932	18.056	1	Dos escriptors catalans, Jaume Miravittles...
30.06.1932	18.061	1	Reus a Fortuny
07.07.1932	18.067	1	L'examen d'enginyers
08.07.1932	18.068	1	Nicolau d'Olwer, president de l'Ateneu...
09.07.1932	18.069	1	Josep Llimona
17.07.1932	18.076	1	L'argument del lladre
31.07.1932	18.088	1	Els alemanys voten avui
02.08.1932	18.089	1	Les eleccions alemanyes
25.08.1932	18.109	5	La novel·la que J. M. de Sagarra ha escrit...
28.08.1932	18.112	1	Un diumenge d'agost
31.08.1932	18.114	1	Obertura del Reichstag
04.09.1932	18118	1	On és el general Barrera?
22.09.1932	18133	1	Elogi dels viatjants
19.10.1932	18156	1	Senglars en la nit
25.10.1932	18.161	1	Esquerra burgesa
29.10.1932	18165	1	La llotja de Tortosa
30.10.1932	18167	1	Es juga a tot arreu
06.11.1932	18173	1	Avui, a Alemanya
19.11.1932	18184	1	Un senglar a la ràdio
23.11.1932	18187	1	La mort de l'anarquisme de dreta
26.11.1932	18190	1	Retorn a la normalitat
29.11.1932	18192	1	A Roma fan obres
02.11.1932	18195	1	Las "charlas" de Garcia Sanchiz
07.12.1932	18199	1	La venjança de la vella caserna

11.12.1932	18203	1	Ha mort a Vic el novel·lista Martí Genís i Aguilar
14.12.1932	18205	1	El premi Creixells 1932
16.12.1932	18.207	3	La Bíblia en català
25.12.1932	18215	1	La poesia de Nadal
27.12.1932	18216	1	“El Siglo”
06.01.1933	18225	1	El president Coolidge
11.01.1933	18229	1	La lliçó d’uns fets
19.01.1933	18236	1	El Japó presenta les seves contraproposicions al Comitè dels 19

MIRADOR (1929-1932)

Núm.	Dia	Pàg.	Títol
004	21.02.1929	1	És redimible el Palau de la Música Catalana?
005	28.02.1929	5	«El testament d’Abadal» d’A. Artís i R. Llates (<i>El teatre</i>)
006	07.03.1929	5	«Quan el cor parla», de J. Bernat
007	14.03.1929	5	«La Glòria», de Ramon Garriga (<i>Les estrenes</i>)
008	21.03.1929	3	«Mirador» no s’ha proposat fer caps de turc
008	21.03.1929	5	«Mamà política», de Pompeu Crehuet
010	04.04.1929	5	«Baliga Balega and Co», de Francesc Preses (<i>Les estrenes</i>)
012	18.04.1929	1	Comèdia fina (<i>Els dijous blancs</i>)
013	25.04.1929	5	«Judit», de J. M. S. (<i>Les estrenes</i>)
014	02.05.1929	4	No interessa, no fa riure, ni molesta
016	16.05.1929	1	Els tres períodes d’una exposició (<i>Els dijous blancs</i>)
016	16.05.1929	5	«Història d’un públic explicada per un mateix»,...
017	23.05.1929	5	«Jo no ho sabia que el món era així», ... (<i>Les estrenes</i>)
018	30.05.1929	3	«El Matí»
024	11.07.1929	3	Els grans processos de la història
029	15.08.1929	3	El tractat angloegipci. Del règim de dominació al d’aliança
033	12.09.1929	3	Ramon Rucabado. Del «tubo de la risa» a l’eterna glòria
039	24.10.1929	4	«El món dels llibres»
040	31.10.1929	3	El Mèdol
041	07.11.1929	1	Feminisme i dret de votar
043	21.11.1929	1	Desil·lusions (<i>Els dijous blancs</i>)
043	21.11.1929	2	«Meme lieu» (<i>Petits reportatges</i>)
046	12.12.1929	1	El personalisme (<i>Els dijous blancs</i>)
049	02.01.1930	3	Joguines
051	16.01.1930	1	L’apat de les «feres» (<i>Els dijous blancs</i>)
053	30.01.1930	10	Les danses amb gramòfon
056	20.02.1930	3	El governador Milans del B. (<i>Els homes de la dictadura</i>)
057	27.02.1930	1	En Pla i el Sr. Mateu voten per la... (<i>Els dijous blancs</i>)
057	27.02.1930	3	La memòria del general Arlegui
058	06.03.1930	3	Una conversa amb Àngel Pestaña
059	13.03.1930	1	La representació de Catalunya (<i>Els dijous blancs</i>)

061	27.03.1930	1	Qüestions d'influència (<i>Els dijous blancs</i>)
062	03.04.1930	3	Un funcionari inamovible
063	10.04.1930	3	El monument a Pi i Margall
070	29.05.1930	3	L'alcalde de Barcelona ha d'obtenir.. (<i>Un afer abandonat</i>)
071	05.06.1930	3	Un rècord periodístic. Al marge del Campionat d'Espanya
073	19.06.1930	2	La prolongació del carrer (<i>Les grans obres d'urbanització</i>)
076	10.07.1930	3	Ferran de Sagarra... (<i>El president de l'Ateneu Barcelonès</i>)
077	17.07.1930	3	La conquesta de Montjuïc (<i>El parc Maricel</i>)
081	14.08.1930	3	La tragèdia de Mossèn Cinto (I)
082	21.08.1930	4	La tragèdia de Mossèn Cinto (II)
083	28.08.1930	3	La Seu de Lleida (<i>Restitució necessària</i>)
084	04.09.1930	3	Per la ciutat futura
084	04.09.1930	7	Sant Cugat, un monument que s'enruna
085	11.09.1930	3	La gran quinzena de Ginebra
091	23.10.1930	3	Iconografia del Duce
092	30.10.1930	3	Leon Rollin, un gran periodista
093	06.11.1930	3	Muntaner, 54. Horrors arquitectònics
094	13.11.1930	3	Cercant pis (<i>Les trifulques del «R. N. De la N.»</i>)
095	27.11.1930	2	Aspectes de la vaga general
096	04.12.1930	1	El cambusí (<i>Els dijous blancs</i>)
096	04.12.1930	2	L'espectacle i la filosofia d'un gran matx... (<i>Coses vistes</i>)
097	11.12.1930	5	«Qui l'ha vist i qui el veu»
099	25.12.1930	5	«La creació d'Adam», de C. Soldevila (<i>El teatre</i>)
100	01.01.1931	2	Els tres reis d'Orient
101	08.01.1931	5	«Poema de Nadal» a l'Orfeó Català
102	15.01.1931	1	<i>De dijous a dijous</i>
102	15.01.1931	3	Un viatge al país del feix
103	22.01.1931	6	L'expedició Byrd. Un gran film documental
105	05.02.1931	6	Stendhal en català
108	26.02.1931	2	Les pedres de Barcelona
109	05.03.1931	1	<i>Els dijous blancs</i>
110	12.03.1931	3	El dispensari del c. de Barbarà (<i>Estampes de Barcelona</i>)
111	19.03.1931	7	S. Sanpere i Miquel
112	26.03.1931	1	El tren de Núria (<i>De dijous a dijous</i>)
112	26.03.1931	3	Un altre consell de guerra
113	02.04.1931	1	Eloqüència electoral (<i>Els dijous blancs</i>)
113	02.04.1931	3	La setmana de passió a Madrid (<i>Revista d'actualitat</i>)
114	09.04.1931	1	Demagògia electoral (<i>Els dijous blancs</i>)
115	16.04.1931	3	Alfons de Borbó (<i>Figures del passat</i>)
116	23.04.1931	2	La Generalitat de Catalunya i el seu palau
117	30.04.1931	1	<i>Els dijous blancs</i>
118	07.05.1931	1	Els noms dels carrers (<i>Els dijous blancs</i>)
119	14.05.1931	3	La retirada d'en Cambó
119	14.05.1931	7	El palau de Pedralbes
122	04.06.1931	1	La tiara i el feix (<i>De dijous a dijous</i>)
122	04.06.1931	6	Un incident. Guansé-Esclasans
123	11.06.1931	6	Resposta a Esclasans

126	02.07.1931	1	<i>Els dijous blancs</i>
127	09.07.1931	1	La Capitania General (<i>Els dijous blancs</i>)
128	16.07.1931	1	La candidatura d'en Fabra (<i>De dijous a dijous</i>)
128	16.07.1931	3	La moratòria Hoover
129	23.07.1931	3	La commemoració de l'Estatut (<i>Per embellir el país</i>)
130	30.07.1931	3	La conferència de Londres. El malalt alemany
131	06.08.1931	6	«Magda, la generosa», de Joan Mínguez (<i>Els llibres</i>)
132	13.08.1931	3	El fracàs del plebiscit alemany. Una victòria del pacifisme
133	20.08.1931	3	Els centres catalanistes
136	10.09.1931	3	El cas dels virregnats. Les responsabilitats
137	17.09.1931	3	El desarmament. A la Societat de les Nacions
139	01.10.1931	3	Alcalá Zamora. El polític lleial
140	08.10.1931	1	La decol·lació del cardenal Segura (<i>De dijous a dijous</i>)
142	22.10.1931	3	L'assassinat de l'home de la boina. Un fet divers?
143	29.10.1931	3	El mite del bandit idealista. L'assalt al Banc de Bilbao
145	12.11.1931	3	Un partit catòlic. La divisió de les dretes
147	26.11.1931	3	La incomparable Girona. Millor que Toledo
149	10.12.1931	3	La barriada de les bones famílies (<i>Vistes de Barcelona</i>)
151	24.12.1931	1	Al marge del sopar dels literats del... (<i>De dijous a dijous</i>)
151	24.12.1931	4	Frarets i alegrets (<i>Conte</i>)
151	24.12.1931	11	Frarets i alegrets (<i>Conte</i>)
154	14.01.1932	1	El fill del foner balear (<i>De dijous a dijous</i>)
155	21.01.1932	1	L'educació de les noies (<i>De dijous a dijous</i>)
156	28.01.1932	1	Els mítings (<i>De dijous a dijous</i>)
162	10.03.1932	3	Les incursions dels senglars (<i>En plena selva</i>)
165	31.03.1932	1	Turisme (<i>De dijous a dijous</i>)
168	21.04.1932	1	<i>Els dijous blancs</i>
168	21.04.1932	3	L'opi de l'integrisme. El castell dels Tres Dragons
170	05.05.1932	1	Barcelona, camí de Mallorca (<i>Els dijous blancs</i>)
171	11.05.1932	3	Eleccions a França: Lebrun tindrà una cambra d'esquerra
177	23.06.1932	1	El retoricisme (<i>Els dijous blancs</i>)
177	23.06.1932	3	La conferència de Lausana: reparacions i deutes
178	30.06.1932	3	El complot monàrquic. Jugar a generals
180	14.07.1932	3	Miserietes (<i>De dijous a dijous</i>)
180	14.07.1932	7	La col·lecció Plandiura. L'obra d'un home sol
181	21.07.1932	1	Contrabandistes d'art (<i>Els dijous blancs</i>)
182	28.07.1932	1	Corgulof (<i>Els dijous blancs</i>)
184	11.08.1932	1	<i>De dijous a dijous</i>
186	25.08.1932	1	Funcionariomania (<i>De dijous a dijous</i>)
188	08.09.1932	7	Benigani, decorador
189	15.09.1932	1	<i>De dijous a dijous</i>
192	06.10.1932	3	El difícil inconformisme (<i>Després de l'Estatut</i>)
195	27.10.1932	1	Auques
196	03.11.1932	1	Els rètols en català (<i>Els dijous blancs</i>)
198	17.11.1932	3	El bisbe i la F.A.I. Dos factors electorals

REVISTA DE CATALUNYA (1930)

Núm.	Data	Pàg.	Títol
61	Set. 1930	52-54	La Federació Europea
62	Oct. 1930	160-162	Els debats de Ginebra i les eleccions alemanyes
63	Nov. 1930	244-246	Una epidèmia revolucionària a l'Amèrica del Sud
64	Des. 1930	357-358	Política internacional

LA VEU DE CATALUNYA (1933-1936)

Núm.	Data	Pàg.	Títol
11409	Vs 04.01.1933	1 i 6	La gran fira de Reis (M.)
11412	Vs 07.01.1933	1	Torna a obrir-se el Liceu (M.)
11423	Vs 20.01.1933	4	El monument a Pi i Margall (B.)
11460	Vs 06.03.1933	1	Comentari. L'aniversari del senyor Lerroux
11461	Vs 07.03.1933	1	Comentaris. L'administració pot més que la políti...
11462	Vs 08.03.1933	1	Comentaris. Feminismes
11463	Vs 09.03.1933	1	Comentaris. L'impost de les campanes
11464	Vs 10.03.1933	1	Comentaris. Sobre els humils
11465	Vs 11.03.1933	1	Comentaris. Jehol
11466	Vs 13.03.1933	1	Comentaris. La creu aterrada
11467	Vs 14.03.1933	1	Comentaris. La llei
11468	Vs 15.03.1933	1	Comentaris. S.O.S.!
11469	Vs 16.03.1933	1	Comentaris. Marxisme municipal
11470	Vs 17.03.1933	1	Comentaris. Esport i ciutadania
11471	Vs 18.03.1933	1	Comentaris. Nudisme
11472	Vs 20.03.1933	1	Comentaris. Primavera
11473	Vs 21.03.1933	1	Comentaris. Un fet important
11474	Vs 22.03.1933	1	Comentaris. Paradisos comunistes
11475	Vs 23.03.1933	1	Comentaris. Un altre èxode
11476	Vs 24.03.1933	1	Comentaris. La Mare de Déu de Març
11477	Vs 25.03.1933	1	Comentaris. Problema polític o policíac?
11478	Vs 27.03.1933	1	Comentaris. La pena de mort
11479	Vs 28.03.1933	1	Comentaris. Declaracions del senyor Domingo
11480	Vs 29.03.1933	1	Comentaris. Els captaires
11481	Vs 30.03.1933	1	Comentaris. La responsabilitat històrica
11482	Vs 31.03.1933	1	Comentaris. Moral i civisme
11483	Vs 01.04.1933	1	Comentaris. La davallada de Barcelona
11484	Vs 03.04.1933	1	Jaume Bofill i Mates és mort
11485	Vs 04.04.1933	1	Comentaris. El parany
11486	Vs 05.04.1933	1	Comentaris. Mètodes de combat
11487	Vs 06.04.1933	1	Comentaris. El Parlament de Catalunya
11488	Vs 07.04.1933	1	Comentaris. El pilsudskisme
11489	Vs 08.04.1933	1	Comentaris. Qui en tindrà la culpa?

11490	Vs	10.04.1933	1	Comentaris. La Macarena
11491	Vs	11.04.1933	1	Comentaris. “El cirujano de hierro”
11492	Vs	12.04.1933	1	Comentaris. La creu plantada
11493	Vs	14.04.1933	1	Comentaris. “La Mise au tombeau”
11494	Vs	15.04.1933	1	Comentaris. Al cap de dos anys
11495	Vs	17.04.1933	1	Comentaris. Els feixismes i la violència
11496	Vs	18.04.1933	1	Comentaris. La Guàrdia Civil
11497	Vs	19.04.1933	1	Comentaris. Coses dels socialistes
11498	Vs	20.04.1933	1	Comentaris. No passa res
11499	Vs	21.04.1933	1	Comentaris. L’apologia de la llengua catalana
11500	Vs	22.04.1933	1	Comentaris. Importants declaracions de Sant Jordi
11501	Vs	24.04.1933	1	Comentaris. La decepció?
11502	Vs	25.04.1933	1	Comentaris. La nota còmica
11503	Vs	26.04.1933	1	Comentaris. Les vagues d’ara i les d’abans
11504	Vs	27.04.1933	1	Comentaris. La tragèdia de l’obrer
11505	Vs	28.04.1933	1	Comentaris. El sometent
11506	Vs	29.04.1933	1	Comentaris. La vaga general oficial del 1r de maig
11507		03.05.1933	1	Comentari. La contingentació de les idees subver...
11508		04.05.1933	1	Comentaris. L’enigma Azaña
11509		05.05.1933	1	Comentaris. Una bona dotzena de dictadors
11510		06.05.1933	1	Comentaris. Gràcies paral·leles
11511		07.05.1933	1	Comentaris. Vindicació dels Jocs Florals
11512		09.05.1933	1	Comentari. Elogi dels cactus
11513		10.05.1933	1	Comentari. L’11 de maig de 1931
11514		11.05.1933	1	Comentari. El monopoli de les ovacions
11515		12.05.1933	1	Comentari. La visita de Ludwig
11516		13.05.1933	1	Comentari. De les virtuts dels generals
11517		14.05.1933	1	Comentari. El martiri de Sevilla
11518		16.05.1933	1	Comentari. L’error dels propietaris
11519		17.05.1933	1	Comentari. Jardins d’Espanya
11520		18.05.1933	1	Comentari. La llibertat no és això
11521		19.05.1933	1	Comentari. Heretgia sense heretges
11522		20.05.1933	1	Comentari. Els laics de casa nostra
11523		21.05.1933	1	Comentari. Tendresa del maig
11524		23.05.1933	1	Comentari. L’abandó de Montjuïc
11525		24.05.1933	1	Comentari. L’esquerra contra Bascònia
11526		25.05.1933	1	Comentari. El preu d’unes eleccions
11527		26.05.1933	1	Comentari. Un altre parer
11528		27.05.1933	1	Comentari. La nostra neutralitat
11529		28.05.1933	1	Comentari. Belleza de l’automòbil
11530		30.05.1933	1	Comentari. El compromís de Casp
11531		31.05.1933	1	Comentari. La masia catalana
11532		01.06.1933	1	Comentari. Ara sí que ho veig negre!
11533		02.06.1933	1	Comentari. Sa Majestat el Joc
11534		03.06.1933	1	Comentari. Un cop d’ull a França
11535		04.06.1933	1	Comentari. No jurarem la Constitució!
11536		06.06.1933	1	Comentari. El Memorial de Greuges de l’Església
11537		07.06.1933	1	Comentari. El dret de les persones morals

11538	08.06.1933	1	Comentari. Una amenaça al patrimoni artístic
11539	09.06.1933	1	Comentari. El monopoli de la cultura
11540	10.06.1933	1	Comentari. Conversa de cafè
11541	11.06.1933	1	Comentari. Sota el signe de Xang-So-Lin
11542	13.06.1933	1	Comentari. El doctor Aiguader i la seva vara
11543	14.06.1933	1	Comentari. Una facció?
11544	15.06.1933	1	Comentari. Sa Excel·lència En Companys
11545	16.06.1933	1	Comentari. Un Corpus de Sang
11546	17.06.1933	1	Comentari. Lawrence
11547	18.06.1933	1	Comentari. Els homes de l'"Espanya nova"
11548	20.06.1933	1	Comentari. La planeta de la persona
11549	21.06.1933	1	Comentari. El túnel de Gibraltar
11550	22.06.1933	1	Comentari. Una política exterior
11551	23.06.1933	1	Comentari. Tots de mal humor
11552	24.06.1933	1	Comentari. Revisió de valors
11553	25.06.1933	1	Comentari. El fantasma socialista
11554	27.06.1933	1	Comentari. Les casernes de Pedralbes
11555	28.06.1933	1	Comentari. La dona forta
11556	29.06.1933	1	Comentari. Sant Pere
11557	30.06.1933	1	Comentari. Quinze mil infants a Montserrat
11558	01.07.1933	1	Comentari. De la conveniència de dosificar el...
11559	02.07.1933	1	Comentari. Meravelles de confusionisme
11560	04.07.1933	1	Comentari. El pol de "La Veu"
11561	05.07.1933	1	Comentari. El procés pels fets del 10 d'agost
11562	06.07.1933	1	Comentari. Jueveries
11563	07.07.1933	1	Comentari. Apòleg dels dos camells i de l'ase
11564	08.07.1933	1	Comentari. El testament d'en "Pol"
11565	09.07.1933	1	Comentari. Identificació de l'ase
11566	11.07.1933	1	Comentari. L'enquesta de "La Revista"
11567	12.07.1933	1	Comentari. Els cridaires de la República
11568	13.07.1933	1	Comentari. La fi de la posició abandonista
11569	14.07.1933	1	Comentari. El llibre pòstum d'en Bofill
11570	15.07.1933	1	Comentari. I a Don Àlvaro, qui el garanteix?
11571	16.07.1933	1	Comentari. L'obra d'expansió de "La Veu de Cat..."
11572	18.07.1933	1	Comentari. La catàstrofe de la segona ensenyança
11573	19.07.1933	1	Comentari. El llibre desconegut
11574	20.07.1933	1	Comentari. La fe racionalista
11575	21.07.1933	1	Comentari. La substitució de la llei per la violència
11576	22.07.1933	1	Comentari. Dues lletres
11577	23.07.1933	1	Comentari. Les dèries de la confusió catalana
11578	25.07.1933	1	Comentari. Un llibre sobre Espanya
11579	26.07.1933	1	Comentari. Largo, caballero, dictador
11580	27.07.1933	1	Comentari. L'agonia del socialisme
11581	28.07.1933	1	Comentari. Les "Mesures preventives"
11582	29.07.1933	1	Comentari. Alto, senyor Macià!
11583	30.07.1933	1	Comentari. No diràs mal del govern
11584	01.08.1933	1	Comentari. L'obra i l'escola d'en Prat de la Riba
11585	02.08.1933	1	Comentari. La missa clandestina

11586	03.08.1933	1	Comentari. Lletra oberta a un rabassaire
11587	04.08.1933	1	Comentari. La vaga de paletes
11588	05.08.1933	1	Comentari. Coses d'Alemanya
11589	06.08.1933	1	Comentari. Segona lletra oberta a un rabassaire
11590	08.08.1933	1	Comentari. El patriotisme i el dret a la indignació
11591	09.08.1933	1	Comentari. Quatre paraules al Sr. Gassol
11592	10.08.1933	1	Comentari. Primera lletra a "una dona d'esquerra"
11593	11.08.1933	1	Comentari. Segona lletra a "una dona d'esquerra"
11594	12.08.1933	1	Comentari. Tres classes de pagesos
11595	13.08.1933	1	Comentari. El pesombre de Barcelona
11596	15.08.1933	1	Comentari. L'esport dels atracaments
11597	16.08.1933	1	Comentari. La incapacitat de l'esquerra
11598	17.08.1933	1	Comentari. Un estil
11599	18.08.1933	1	Comentari. Ha parlat l'esfinx
11600	19.08.1933	1	Comentari. La sembra de l'odi
11601	20.08.1933	1	Comentari. El fracàs de la llei d'ordre públic
11602	22.08.1933	1	Comentari. Les confiscacions
11603	23.08.1933	1	Comentari. El dejuni de Gandhi
11604	24.08.1933	1	Comentari. Els catòlics i la premsa
11605	25.08.1933	1	Comentari. Solitud i lamentacions
11606	26.08.1933	1	Comentari. Un monument a Maragall
11607	27.08.1933	1	Comentari. L'inventor dels "humils"
11608	29.08.1933	1	Comentari. EL monument a Maragall
11609	30.08.1933	1	Comentari. Un bateig laic
11610	31.08.1933	1	Comentari. Encara sobre el monument a Maragall
11611	01.09.1933	1	Comentari. El concili de Collsacabra
11612	02.09.1933	1	Comentari. Bromes de mal gust
11613	03.09.1933	1	Comentari. "L'home alemany"
11614	05.09.1933	1	Comentari. El punt just
11615	06.09.1933	1	Comentari. El govern de les derrotes
11616	07.09.1933	1	Comentari. El problema de l'escola
11617	08.09.1933	1	Comentari. Amb l'excusa del nudisme...
11618	09.09.1933	1	Comentari. Els sense barret
11619	10.09.1933	1	Comentari. El Crist de les esquerres
11620	12.09.1933	1	Comentari. Un document
11621	13.09.1933	1	Comentari. El fracàs del senyor Azaña
11622	14.09.1933	1	Comentari. La consolidació de l'azañisme
11623	15.09.1933	1	Comentari. Un cas d'anarquia arquitectònica
11624	16.09.1933	1	Comentari. El menjador i el laboratori
11625	17.09.1933	1	Comentari. La cessió del castell de Montjuïc
11626	19.09.1933	1	Comentari. La marfuga socialista
11627	20.09.1933	1	Comentari. Els catòlics i el nacional-socialisme
11628	21.09.1933	1	Comentari. Literat anticlerical
11629	22.09.1933	1	Comentari. Les parades de flors
11630	23.09.1933	1	Comentari. El manifest dels lluhins
11631	24.09.1933	1	Comentari. L'apel·lació a Madrid
11632	26.09.1933	1	Comentari. La comèdia i drama dels rabassaires
11633	27.09.1933	1	Comentari. El perill d'una ponentada

11634	28.09.1933	1	Comentari. La característica de les Joventuts de la..
11635	29.09.1933	1	Comentari. "Pena de mort al lladre"
11636	30.09.1933	1	Comentari. La presidència del Parlament de Cat...
11637	01.10.1933	1	Comentari. L'esquerra i la lliga
11638	03.10.1933	1	Comentari. L'esquerra i el rabassaire
11639	04.10.1933	1	Comentari. El jueu errant
11640	05.10.1933	1	Comentari. La nota del senyor Hurtado
11641	06.10.1933	1	Comentari. Diumenge a Terramar
11642	07.10.1933	1	Comentari. El nou Govern del senyor Macià
11643	08.10.1933	1	Comentari. Visca Barcelona!
11644	10.10.1933	1	Comentari. El míting del Bosch
11645	11.10.1933	1	Comentari. Averanys
11646	12.10.1933	1	Comentari. El format dels diaris i la premsa de NY
11647	13.10.1933	1	Comentari. El cas d'Acció Catalana
11648	14.10.1933	1	Comentari. Una campanya contra el president de...
11649	15.10.1933	1	Comentari. L'ofensiva contra el Palau d'Orient
11650	17.10.1933	1	Comentari. La gran utopia
11651	18.10.1933	1	Comentari. Un espectacle
11652	19.10.1933	1	Comentari. Un cop baix
11653	20.10.1933	1	Comentari. Emblemes monàrquics
11654	21.10.1933	1	Comentari. La campanya que comença
11655	22.10.1933	1	Comentari. Un llibre sensacional
11656	24.10.1933	1	Comentari. Camises verdes
11657	25.10.1933	1	Comentari. La contribució política
11658	26.10.1933	1	Comentari. Altra vegada el joc?
11659	27.10.1933	1	Comentari. La mort de Casanelles
11660	28.10.1933	1	Comentari. Punys enlaire
11661	29.10.1933	1	Comentari. Història d'una política
11662	31.10.1933	1	Comentari. Un altre partit rabassaire
11663	01.11.1933	1	Comentari. El retir obrer
11664	02.11.1933	1	Comentari. In memoriam
11665	03.11.1933	1	Comentari. El puny i la porra
11666	04.11.1933	1	Comentari. ¿Un pacte secret entre Espanya i ...
11667	05.11.1933	1	Comentari. Fer-se una opinió
11668	07.11.1933	1	Comentari. "Homes d'esquerra"
11669	08.11.1933	1	Comentari. El discurs de l'Orfeo
11670	09.11.1933	1	Comentari. La tercera esquerra
11671	10.11.1933	1	Comentari. Perdre el vot
11672	11.11.1933	1	Comentari. El quart equip
11673	12.11.1933	1	Comentari. L'obstacle
11674	14.11.1933	1	Comentari. L'obra del president Macià
11675	15.11.1933	1	Comentari. Votar amb eficàcia
11676	16.11.1933	1	Comentari. La ceguera de la "derecha de Catal..."
11677	17.11.1933	1	Comentari. Balanç d'una campanya
11678	18.11.1933	1	Comentari. L'enfonsament de les esquerres
11679	19.11.1933	1	Comentari. El benefici del "quòrum"
11680	21.11.1933	1	Comentari. L'èxit electoral de la Lliga Catalana
11681	22.11.1933	1	Comentari. Ens hem estalviat un daltabaix

11683	23.11.1933	1	Comentari. La batalla del carrer de Casp
11684	24.11.1933	1	Comentari. El pitjor enemic de l'autonomia
11685	25.11.1933	1	Comentari. La vaga de tramvies
11686	26.11.1933	1	Comentari. Un article d'"El debate"
11687	28.11.1933	1	Comentari. Encara diran que l'esquerra no sap...
11688	29.11.1933	1	Comentari. El cos d'interventors de la Lliga
11689	30.11.1933	1	Comentari. A la defensiva contra el país
11690	01.12.1933	1	Comentari. Homenatge als regidors de la Lliga
11691	02.12.1933	1	Comentari. La República, devoradora d'homes
11692	03.12.1933	1	Comentari. La bomba del Pedro
11694	06.12.1933	1	Comentari. L'escamoteig dels escamots
11695	07.12.1933	1	Comentari. Una amenaça a uns electors
11696	08.12.1933	1	Comentari. Avui, dia de la Puríssima
11697	09.12.1933	1	Comentari. Votar amb eficàcia
11698	10.12.1933	1	Comentari. La urgència de les eleccions
11699	12.12.1933	1	Comentari. Tots contra la F.A.I.!
11701	13.12.1933	1	Comentari. El pensament de les esquerres
11702	15.12.1933	1	Comentari. El Nadal que s'acosta
11703	16.12.1933	1	Comentari. El crític màxim
11704	17.12.1933	1	Comentari. Una inconveniència
11705	19.12.1933	1	Comentari. El sometent
11706	20.12.1933	1	Comentari. Un àlbum tràgic
11707	21.12.1933	1	Comentari. La tàctica de fer el bot
11708	22.12.1933	1	Comentari. El jubileu dels pobres
11709	23.12.1933	1	Comentari. Detalls exactes
11710	24.12.1933	1	El meu pessebre (No és la secció "Comentari")
11711	26.12.1933	1	Comentari. En la mort del president
11712	27.12.1933	1	Comentari. El segon president
11713	28.12.1933	1	Comentari. Un acte d'intolerància
11714	29.12.1933	1	Comentari. L'art dels enterraments
11715	30.12.1933	1	Comentari. Els dos enemics de l'ordre
11716	31.12.1933	1	Comentari. Cap d'Any
11717	02.01.1934	1	Comentari. La Generalitat
11718	03.01.1934	1	Comentari. El discurs del senyor Largo
11719	04.01.1934	1	Comentari. El pessebrisme
11720	05.01.1934	1	Comentari. Totes les esquerres
11721	06.01.1934	1	Comentari. La hipoteca de l'Estatut
11722	07.01.1934	1	Comentari. Per la llibertat!
11723	09.01.1934	1	Comentari. El míting de la Monumental
11724	10.01.1934	1	Comentari. La rifa de la Generalitat
11725	11.01.1934	1	Comentari. El timó de l'esquerra
11726	12.01.1934	1	Comentari. Han falsificat cèdules
11727	13.01.1934	1	Comentari. El doble caràcter de les eleccions
11728	14.01.1934	1	Comentari. El president de la Generalitat en des...
11729	16.01.1934	1	Comentari. La normalitat selvàtica
11730	17.01.1934	1	Comentari. Catalunya, baluard de l'esquerrisme
11731	18.01.1934	1	Comentari. Els fets selvàtics de Manresa

11732	19.01.1934	1	Comentari. L'esquerra i l'ordre públic
11733	20.01.1934	1	Comentari. El "Royo Express"
11734	21.01.1934	1	Comentari. La vaga política
11735	23.01.1934	1	Comentari. Aquella Catalunya-ciutat
11736	24.01.1934	1	Comentari. L'alcaldata de Manresa
11737	25.01.1934	1	Comentari. El desgavell governatiu
11738	26.01.1934	1	Comentari. Les esquerres al servei del feixisme
11739	27.01.1934	1	Comentari. El monument a Pi i Margall
11740	28.01.1934	1	Comentari. La crisi dels negocis
11741	30.01.1934	1	Comentari. La fe en el catalanisme
11742	31.01.1934	1	Comentari. Seixanta dictadors
11743	01.02.1934	1	Comentari. La Lliga no s'ha mogut del Parlament
11744	02.02.1934	1	Comentari. La reaparició de la "Revista de Cat..."
11745	03.02.1934	1	Comentari. Tres tàctiques
11746	04.02.1934	1	Comentari. L'escola laica
11747	06.02.1934	1	Comentari. Dos discursos
11748	07.02.1934	1	Comentari. Una Revolució a mida
11749	08.02.1934	1	Comentari. Quina democràcia?
11750	09.02.1934	1	Comentari. La política del "Cafe du Commerce"
11751	10.02.1934	1	Comentari. Quan serà la Revolució?
11752	11.02.1934	1	Comentari. Sobre el recte ús d'un mot
11753	13.02.1934	1	Comentari. Una crida a la violència
11754	14.02.1934	1	Comentari. Dimecres de cendra
11755	15.02.1934	1	Comentari. Una excepció
11756	16.02.1934	1	Comentari. L'amenaça de revolució es desinfla
11757	17.02.1934	1	Comentari. La qüestió del joc
11758	18.02.1934	1	Comentari. L'extraordinari d'"El Debate"
11759	19.02.1934	1	Comentari. Els falsos catalanistes
11760	21.02.1934	1	Comentari. Rosa Creu
11761	22.02.1934	1	Comentari. La beatificació del Pare Claret
11762	23.02.1934	1	Comentari. Al marge de l'afer Stravinsky
11763	24.02.1934	1	Comentari. El marxisme i el "Bushido"
11764	25.02.1934	1	Comentari. La catalanitat del Pare Claret
11765	27.02.1934	1	Comentari. Pedralbes
11766	28.02.1934	1	Comentari. Jugar amb el joc
11767	01.03.1934	1	Comentari. Lletra oberta a l'emperador Pu-Yi
11768	02.03.1934	1	Comentari. Els farsants als enterraments
11769	03.03.1934	1	Comentari. El "Full oficial dels dilluns"
11770	04.03.1934	1	Comentari. Filosofia del plat de lleties
11771	06.03.1934	1	Comentari. El senyor Domingo i l'escola laica
11772	07.03.1934	1	Comentari. El llibre negre de l'esquerra
11773	08.03.1934	1	Comentari. Una conversa de tramvia
11774	09.03.1934	1	Comentari. Què farà el "baluard" de la República?
11775	10.03.1934	1	Comentari. Un heroi
11776	11.03.1934	1	Comentari. El "cas" de Vic
11777	13.03.1934	1	Comentari. Comiat

11832	18.05.1934	1	Comentari. El crepuscle de la maçoneria
11833	19.05.1934	1	Comentari. França, exportadora de maçoneria
11834	20.05.1934	1	Comentari. L'esquerranització del sometent
11835	22.05.1934	1	Comentari. El passeig marítim
11836	23.05.1934	1	Comentari. Una terra i un governador
11837	24.05.1934	1	Comentari. Una deserció
11838	25.05.1934	1	Comentari. És inútil que no la deixin radiar
11839	26.05.1934	1	Comentari. Una nota de la policia
11840	27.05.1934	1	Comentari. Elogi del senyor Vachier
11841	29.05.1934	1	Comentari. Al marge del discurs d'en Cambó
11842	30.05.1934	1	Comentari. L'auto-atemptat de Granollers
11843	31.05.1934	1	Comentari. Corpus
11844	01.06.1934	1	Comentari. Ponç Pilat Pujol Font
11845	02.06.1934	1	Comentari. El cas del legislador Grau Jassans
11846	03.06.1934	1	Comentari. La "falç" parla en fals
11847	05.06.1934	1	Comentari. Un document revelador
11848	06.06.1934	1	Comentari. El "timo" del catalanisme
11849	07.06.1934	1	Comentari. La vaga de camperols
11850	08.06.1934	1	Comentari. L'exportació de males notícies
11851	09.06.1934	1	Comentari. El primer Consell de Govern de Munic
11852	10.06.1934	1	Comentari. El cas d'Irlanda
11854	13.06.1934	1	Comentari. Davant del Parlament
11856	15.06.1934	1	Comentari. La campanya contra Andorra
11857	16.06.1934	1	Comentari. Tot un programa
11588	17.06.1934	1	Comentari. Els jardins de Montjuïc
11860	20.06.1934	1	Comentari. Les escorrialles d'un nyic-nyic
11861	21.06.1934	1	Comentari. El Congrés dels lliurepensadors
11862	22.06.1934	1	Comentari. La Tercera República
11864	24.06.1934	1	Comentari. Sant Joan Baptista
11865	26.06.1934	1	Comentari. "Don Domingo"
11866	27.06.1934	1	Comentari. Una tarda amb els lliurepensadors
11867	28.06.1934	1	Comentari. Ferrer, no!
11868	29.06.1934	1	Comentari. L'homenatge parlamentari a l'Estatut
11869	30.06.1934	1	Comentari. Una mostra de barbàrie
11870	01.07.1934	1	Comentari. Paràsits a la ràdio
11871	03.07.1934	1	Comentari. Molt alemany
11872	04.07.1934	1	Comentari. Lletra oberta a uns amics
11873	05.07.1934	1	Comentari. Catalunya, "niu guerrer"
11874	06.07.1934	1	Comentari. Els nudistes davant d'una estàtua
11875	07.07.1934	1	Comentari. La tartarinada
11876	08.07.1934	1	Comentari. El caos alemany
11877	10.07.1934	1	Comentari. El deliri exhibicionista
11878	11.07.1934	1	Comentari. Quatre paraules al senyor Dencàs
11879	12.07.1934	1	Comentari. Senzillament inhumà
11880	13.07.1934	1	Comentari. Un terrabastall a la universitat
11881	14.07.1934	1	Comentari. 14 de juliol
11882	15.07.1934	1	Comentari. Resposta a uns famèlics

11883	17.07.1934	1	Comentari. El tòpic del sabotatge
11884	18.07.1934	1	Comentari. Un punt de vista revolucionari
11885	19.07.1934	1	Comentari. Un casament d'esquerra
11886	20.07.1934	1	Comentari. El cas del senyor Dencàs
11887	21.07.1934	1	Comentari. El terror a Matadepera
11888	22.07.1934	1	Comentari. Una festa major esquerrana
11889	24.07.1934	1	Comentari. Aperitiu, o estomacal?
11890	25.07.1934	1	Comentari. Els articles d'en Prat de la Riba
11891	26.07.1934	1	Comentari. La sistematització del Tibidabo
11892	27.07.1934	1	Comentari. El XXV aniversari de la Setmana...
11893	28.07.1934	1	Comentari. El canceller Dollfus
11894	29.07.1934	1	Comentari. La tragèdia de Von Papen
11895	31.07.1934	1	Comentari. Sant Ignasi i la seva obra
11896	01.08.1934	1	Comentari. La qüestió de l'idioma
11897	02.08.1934	1	Comentari. Una gràcia de caritat
11898	03.08.1934	1	Comentari. L'esperit de la República
11899	04.08.1934	1	Comentari. La qüestió Grau Jassans – Estat Català
11900	05.08.1934	1	Comentari. L'enterrament de la República...
11901	07.08.1934	1	Comentari. L'edifici de governació
11902	08.08.1934	1	Comentari. La destrucció de la vella duana
11903	09.08.1934	1	Comentari. Els trens apedregats
11904	10.08.1934	1	Comentari. Les darreres facècies de misser ...
11905	11.08.1934	1	Comentari. El rabassairisme a ciutat
11906	12.08.1934	1	Comentari. "Viatge per Catalunya"
11907	14.08.1934	1	Comentari. El perill de les taxes
11908	15.08.1934	1	Comentari. Santa Maria del Mar
11909	16.08.1934	1	Comentari. La Mare de Déu d'Agost
11910	17.08.1934	1	Comentari. L'ordre públic
11911	18.08.1934	1	Comentari. L'esperit de revolta
11912	19.08.1934	1	Comentari. La coronació de Hitler
11913	21.08.1934	1	Comentari. Abusos en el servei de Correus
11914	22.08.1934	1	Comentari. Història d'un cementiri civil
11915	23.08.1934	1	Comentari. Les falles d'un historiador
11916	24.08.1934	1	Comentari. La treva denegada
11917	25.08.1934	1	Comentari. L'educació de les noies
11918	26.08.1934	1	Comentari. Això no durarà tota la vida
11919	28.08.1934	1	Comentari. La Creu de Borges del Camp
11920	29.08.1934	1	Comentari. Els abusos d'alguns carters
11921	30.08.1934	1	Comentari. Un atac radical contra el Vaticà
11922	31.08.1934	1	Comentari. El complot de les panòplies
11923	01.09.1934	1	Comentari. La doctrina i els procediments
11924	02.09.1934	1	Comentari. El principal responsable
11925	04.09.1934	1	Comentari. L'home enrabiàt
11926	05.09.1934	1	Comentari. La propaganda comunista a l'exèrcit
11927	06.09.1934	1	Comentari. Un home de la txeca, davant de Déu
11928	07.09.1934	1	Comentari. El Royo-Express
11929	08.09.1934	1	Comentari. La Mare de Déu de setembre
11930	09.09.1934	1	Comentari. L'assemblea de Madrid

11931	11.09.1934	1	Comentari. Una jornada esquerrana
11932	12.09.1934	1	Comentari. Aquest onze de setembre
11933	13.09.1934	1	Comentari. Els desil·lusionats del catalanisme
11934	14.09.1934	1	Comentari. Els soviets a Ginebra
11935	15.09.1934	1	Comentari. Odis creuats
11936	16.09.1934	1	Comentari. Deixar-los en pau
11937	18.09.1934	1	Comentari. Un èxit de D. Pere Badosa a Cardedeu
11938	19.09.1934	1	Comentari. El desarmament
11939	20.09.1934	1	Comentari. Moscou al centre d'Europa
11940	21.09.1934	1	Comentari. La crueltat socialista
11941	22.09.1934	1	Comentari. Detonacions nocturnes
11942	23.09.1934	1	Comentari. Don Domingo a la vista
11943	25.09.1934	1	Comentari. L'homenatge al senyor Badia
11944	26.09.1934	1	Comentari. El badosisme
11945	27.09.1934	1	Comentari. Dos Ateneus
11946	28.09.1934	1	Comentari. Literatura del Districte V
11947	29.09.1934	1	Comentari. El que no vulguis per a tu...
11948	30.09.1934	1	Comentari. Una apel·lació al seny català
11949	02.10.1934	1	Comentari. El Pare Miquel d'Esplugues
11950	03.10.1934	1	Comentari. Una lliçó d'oportunisme
11951	04.10.1934	1	Comentari. Aquell vot de confiança
11952	05.10.1934	1	Comentari. El descrèdit de l'escola laica
11955	09.10.1934	2	Comentari. Jo ja ho deia
11956	10.10.1934	1	Comentari. Els ressorts morals del cop
11957	11.10.1934	1	Comentari. El mal i el pitjor
11956	12.10.1934	1	Comentari. El Crist afusellat
11957	13.10.1934	1	Comentari. Els profetes del desastre
11958	14.10.1934	1	Comentari. Un nombre infinit de fantàstics
11959	16.10.1934	1	Comentari. Un advertiment
11960	17.10.1934	1	Comentari. La consigna antireligiosa
11961	18.10.1934	1	Comentari. L'antimilitarisme esquerrà
11962	19.10.1934	1	Comentari. Els fets d'El Morell
11963	20.10.1934	1	Comentari. El baluard i l'oasi
11964	21.10.1934	1	Comentari. Tres diumenges
11965	23.10.1934	1	Comentari. La crisi religiosa
11966	24.10.1934	1	Comentari. L'estratègia socialista
11967	25.10.1934	1	Comentari. El senyor Cambó dona molta discreció
11968	26.10.1934	1	Comentari. Sobre l'escola laica
11969	27.10.1934	1	Comentari. El crim dels analfabets
11970	28.10.1934	1	Comentari. Un mal sistema de govern
11971	30.10.1934	1	Comentari. Les llistes negres
11972	31.10.1934	1	Comentari. El segell vermell
11973	01.11.1934	1	Comentari. Castanyes i panelllets
11974	02.11.1934	1	Comentari. Dos sepulcres
11975	03.11.1934	1	Comentari. Els nous rics de la política
11976	04.11.1934	1	Comentari. La composició de l'esquerra
11977	06.11.1934	1	Comentari. L'obra de desintoxicació
11978	07.11.1934	1	Comentari. Una befa cruel

11979	08.11.1934	1	Comentari. Literatura explosiva
11980	09.11.1934	1	Comentari. La influència francesa en la política...
11981	10.11.1934	1	Comentari. L'homenatge a la Creu
11982	11.11.1934	1	Comentari. La inauguració del Museu
11984	14.11.1934	1	Comentari. Les converses polítiques
11985	15.11.1934	1	Comentari. El segell del càstig
11986	16.11.1934	1	Comentari. El furor incendiari
11987	17.11.1934	1	Comentari. Misses d'esquerra
11988	18.11.1934	1	Comentari. Per culpa d'un oblit
11989	20.11.1934	1	Comentari. El llenguatge del feixisme
11990	21.11.1934	1	Comentari. El militarisme comunista
11991	22.11.1934	1	Comentari. Krishnamurti a Mèxic
11992	23.11.1934	1	Comentari. La neteja necessària
11993	24.11.1934	1	Comentari. L'atemptat de Marsella
11994	25.11.1934	1	Comentari. "El lerrouxista"
11995	27.11.1934	1	Comentari. La legislació social del bienni
11997	29.11.1934	1	Comentari. Els esquerrans que tornen al lerrouxis...
11998	30.11.1934	1	Comentari. L'art i la moral
12000	02.12.1934	1	Comentari. El discurs d'En Cambó
12001	04.12.1934	1	Comentari. La pornografia "artística"
12002	05.12.1934	1	Comentari. L'esquerra i la F.A.I.
12003	06.12.1934	1	Comentari. El secret del senyor Badia
12006	09.12.1934	1	Comentari. Sobre els rètols en català
12007	11.12.1934	1	Comentari. Una reforma electoral necessària
12008	12.12.1934	1	Comentari. El temple de la Sagrada Família
12009	13.12.1934	1	Comentari. Santa Llúcia
12012	16.12.1934	1	Comentari. Els soviets i el terrorisme
12013	18.12.1934	1	Comentari. Amb la fe de sempre
12014	19.12.1934	1	Comentari. La barbàrie azteca
12016	21.12.1934	1	Comentari. Diu "El lerrouxista"
12017	22.12.1934	1	Comentari. Elogi de les estrenes
12018	23.12.1934	1	Comentari. La rifa
12019	25.12.1934	1	Comentari. Geografia de Betlem
12020	27.12.1934	1	Comentari. L'aniversari de la mort del president...
12021	28.12.1934	1	Comentari. Els "Amics de l'art vell"
12022	29.12.1934	1	Comentari. Sant Pau i Catalunya
12023	30.12.1934	1	Comentari. Què passarà a França?
12024	01.01.1935	1	Comentari. Aquest any passat
12025	02.01.1935	1	Comentari. El segell proinfància
12026	03.01.1935	1	Comentari. Un cronista i una crònica
12027	04.01.1935	1	Comentari. Resposta al senyor Rovira
12028	05.01.1935	1	Comentari. Un llibre sobre Escipió
12029	06.01.1935	1	Comentari. Nit de reis
12030	08.01.1935	1	Comentari. Els fruits de l'escola laica
12032	10.01.1935	1	Comentari. "Badalona an Nabi"
12033	11.01.1935	1	Comentari. Servir a dos senyors
12034	12.01.1935	1	Comentari. Jugar a sindicats

12035	13.01.1935	1	Comentari. Una farsa més
12036	15.01.1935	1	Comentari. Florilegi de Maquiavel
12037	16.01.1935	1	Comentari. El cas dels funcionaris acomiadats
12038	17.01.1935	1	Comentari. Sota el signe d'Horaci
12039	18.01.1935	1	Comentari. La poesia de Nadal
12040	19.01.1935	1	Comentari. Els policies acomiadats
12041	20.01.1935	1	Comentari. El resultat del sarre
12042	22.01.1935	1	Comentari. Una bona obra
12043	23.01.1935	1	Comentari. Guerra comercial
12044	24.01.1935	1	Comentari. Tota l'Àsia en un film
12045	25.01.1935	1	Comentari. El camí de Damasc
12046	26.01.1935	1	Comentari. L'enderroc de les drassanes
12049	30.01.1935	1	Comentari. Una defensa deplorable
12050	31.01.1935	1	Comentari. Els jueus a Barcelona
12051	01.02.1935	1	Comentari. El barri del Pi
12052	02.02.1935	1	Comentari. La Candelera
12053	03.02.1935	1	Comentari. Com menja Barcelona
12054	05.02.1935	1	Comentari. Tres discursos
12055	06.02.1935	1	Comentari. La feina ben feta
12056	07.02.1935	1	Comentari. En l'aniversari de la mort de Torras...
12057	08.02.1935	1	Comentari. La sistematització de Montjuïc
12058	09.02.1935	1	Comentari. L'error del senyor Pic
12059	10.02.1935	1	Comentari. La Mare de Déu de Lourdes
12060	12.02.1935	1	Comentari. El DNl'epostroi
12061	13.02.1935	1	Comentari. Lectures
12062	14.02.1935	1	Comentari. El problema dels hospitals
12063	15.02.1935	1	Comentari. El secret dels notaris
12064	16.02.1935	1	Comentari. Un barri abandonat
12065	17.02.1935	1	Comentari. Un projecte d'impost per als hospitals
12066	19.02.1935	1	Comentari. Un crit subversiu
12067	20.02.1935	1	Comentari. Coses dels Estats Units
12068	21.02.1935	1	Comentari. L'impost contra les pastisseries i els ...
12069	22.02.1935	1	Comentari. Els impostos del senyor Pic
12070	23.02.1935	1	Comentari. El problema dels hospitals vist per...
12071	24.02.1935	1	Comentari. Un projecte que no prosperarà
12072	26.02.1935	1	Comentari. La fe d'uns homes
12073	27.02.1935	1	Comentari. Fulls volants a Granollers
12074	28.02.1935	1	Comentari. El dijous llarder
12075	01.03.1935	1	Comentari. El Palau Güell
12076	02.03.1935	1	Comentari. Els ex-agents de la Generalitat
12077	03.03.1935	1	Comentari. La "femme coupée en morceaux"
12078	05.03.1935	1	Comentari. La fabricació d'or
12079	06.03.1935	1-3	Comentari. Dimecres de cendra
12080	07.03.1935	1	Comentari. La Carnavalada
12081	08.03.1935	1	Comentari. El barri de la Via Augusta
12082	09.03.1935	1	Comentari. La "Rerum Novarum"
12083	10.03.1935	1	Comentari. El problema de l'ordre públic
12084	12.03.1935	1	Comentari. La ràdio a l'església

12085	13.03.1935	1	Comentari. La derrota de Venizelos
12086	14.03.1935	1	Comentari. La liquidació de la influència esquerrana francesa
12087	15.03.1935	1-2	Comentari. La "Passió" d'Olesa
12088	16.03.1935	1	Comentari. Altra vegada el Front Únic
12089	17.03.1935	1	Comentari. La tragèdia d'Acció Catalana
12090	19.03.1935	1	Comentari. Un aniversari
12091	20.03.1935	1-2	Comentari. La popularitat de Sant Josep
12092	21.03.1935	1	Comentari. La processó de Corpus
12093	22.03.1935	1	Comentari. <i>Les Obres Completes</i> del Dr. Torras i Bages
12094	23.03.1935	1	Comentari. La francofilia barcelonina
12095	24.03.1935	1	Comentari. El castell de Montjuïc
12096	26.03.1935	1	Comentari. Les llibertats i la llibertat
12097	27.03.1935	1	Comentari. Sociologia
12098	28.03.1935	1	Comentari. El Parlament de Catalunya
12099	29.03.1935	1-2	Comentari. Una lletra del senyor Pérez Solís
12100	30.03.1935	1	Comentari. El primer de maig
12101	31.03.1935	1	Comentari. L'Acció Catòlica
12102	02.04.1935	1	Comentari. La crisi literària
12103	03.04.1935	1	Comentari. Els jurats literaris
12104	04.04.1935	1	Comentari. Els premis literaris
12106	06.04.1935	1	Comentari. Paisatge d'abril
12107	07.04.1935	1	Comentari. Jacques Bainville
12108	09.04.1935	1	Comentari. El jueu errant
12109	10.04.1935	1	Comentari. La glorificació impossible
12110	11.04.1935	1	Comentari. El mercat del Ram
12111	12.04.1935	1	Comentari. L'obra poètica de Jaume Bofill
12112	13.04.1935	1	Comentari. Una revista de premsa
12113	14.04.1935	1	Comentari. Quatre anys de República
12114	16.04.1935	1	Comentari. Excursionisme aeri
12115	17.04.1935	1	Comentari. La repoblació forestal
12116	18.04.1935	1-2	Comentari. El retrat de Jesús
12117	20.04.1935	1	Comentari. La història del 6 d'octubre
12118	21.04.1935	1-3	Comentari. Llum i àngels
12119	23.04.1935	1	Comentari. Què cal comprar i llegir
12120	24.04.1935	1	Comentari. Reina
12121	25.04.1935	1	Comentari. Resposta a <i>La Humanitat</i>
12122	26.04.1935	1	Comentari. Els jardins que desapareixen
12123	27.04.1935	1-3	Comentari. Montserrat
12124	28.04.1935	1	Comentari. La premsa alemanya
12125	30.04.1935	1-2	Comentari. Paraules de germanor
12126	01.05.1935	1	Comentari. El primer de maig
12127	03.05.1935	1	Comentari. Separatisme contra catalanisme
12128	04.05.1935	1	Comentari. Els concursos de bellesa
12129	05.05.1935	1	Comentari. El patró dels excursionistes
12131	08.05.1935	1	Comentari. Sobre els concursos de bellesa
12132	09.05.1935	1	Comentari. La corrupció de costums

12133	10.05.1935	1-12	Comentari. Els discursos d'En Cambó
12134	11.05.1935	1	Comentari. Catalanistes del 14 d'abril
12135	12.05.1935	1	Comentari. La Fira de Sant Ponç
12136	14.05.1935	1-18	Comentari. Grandesa d'Anglaterra
12137	15.05.1935	1	Comentari. La immoralitat a les platges
12138	16.05.1935	1	Comentari. La Biblioteca de Catalunya
12139	17.05.1935	1	Comentari. La fera domada
12140	18.05.1935	1	Comentari. La mort de Joan Ferrer
12141	19.05.1935	1	Comentari. Les lleis de premsa
12142	21.05.1935	1-21	Comentari. El coronel Lawrence
12143	22.05.1935	1	Comentari. Tipisme barceloní
12144	23.05.1935	1	Comentari. "Guió del moment"
12145	24.05.1935	1	Comentari. Itàlia i Abissínia
12146	25.05.1935	1	Comentari. L'anticolonialisme
12147	26.05.1935	1	Comentari. La glòria de l'Orfeó Català
12148	28.05.1935	1	Comentari. Els béns dels jesuïtes
12149	29.05.1935	1	Comentari. Visita a Poblet
12150	30.05.1935	1	Comentari. L'Ascensió
12151	31.05.1935	1	Comentari. Luxe de maig
12152	01.06.1935	1	Comentari. Meditació a Poblet
12153	02.06.1935	1	Comentari. L'incendiòmetre
12154	04.06.1935	1	Comentari. El problema escolar barceloní
12155	05.06.1935	1-17	Comentari. "L'Anticrist a les escoles"
12157	07.06.1935	1	Comentari. Després de vuit mesos de censura
12158	08.06.1935	1	Comentari. Les notícies prohibides
12159	09.06.1935	1	Comentari. El secret de l'èxit
12160	11.06.1935	1-20	Comentari. Pasqua Granada
12161	12.06.1935	1	Comentari. Un trist aniversari
12162	13.06.1935	1	Comentari. L'exposició d'"Amics de l'Art Vell"
12163	14.06.1935	1	Comentari. Un partit de futbol
12164	15.06.1935	1	Comentari. El barri de Santa Anna
12165	16.06.1935	1	Comentari. Una bona notícia
12166	18.06.1935	1	Comentari. La batalla escolar
12167	19.06.1935	1-12	Comentari. Un homenatge merescut
12168	20.06.1935	1	Comentari. Corpus catalaníssim
12169	21.06.1935	1	Comentari. Literatura de memòries
12170	22.06.1935	1-11	Comentari. Compreu i llegiu
12171	23.06.1935	1	Comentari. Els trens dominicals
12172	25.06.1935	1	Comentari. Novíssimes temptacions de St. Antoni
12173	26.06.1935	1	Comentari. Les eleccions de la fam
12174	27.06.1935	1	Comentari. El castell de La Bisbal
12175	28.06.1935	1	Comentari. Merèixer l'autonomia
12176	29.06.1935	1	Comentari. Colònies escolars
12177	30.06.1935	1	Comentari. El Pla Codolà
12178	02.07.1935	1	Comentari. La col·lecció de <i>La Veu de Catalunya</i>
12179	03.07.1935	1	Comentari. Les col·leccions de diaris
12180	04.07.1935	1	Comentari. Concentracions concentrades
12181	05.07.1935	1	Comentari. El veritable excursionisme

12182	06.07.1935	1	Comentari. L'esdevenidor de la Diagonal
12183	07.07.1935	1	Comentari. La sort de la Diagonal
12184	09.07.1935	1-14	Comentari. El clima dels Jocs Florals
12185	10.07.1935	1	Comentari. El teatre català
12186	11.07.1935	1	Comentari. La política als camps de futbol
12187	12.07.1935	1-12	Comentari. L'assassinat a domicili
12188	13.07.1935	1	Comentari. La coordinació escolar
12189	14.07.1935	1	Comentari. Converses de cafè
12190	16.07.1935	1	Comentari. La Bastilla i les nostres Constituents
12191	17.07.1935	1	Comentari. El problema de la mendicitat
12192	18.07.1935	1	Comentari. Sobre els concursos de bellesa
12193	19.07.1935	1	Comentari. La literatura i la vida
12194	20.07.1935	1	Comentari. La conferència del senyor Saltor
12195	21.07.1935	1	Comentari. "F. J. C. de C."
12196	23.07.1935	1	Comentari. Sant Azaña
12197	24.07.1935	1	Comentari. La follia nazi
12199	26.07.1935	1	Comentari. Les ruïnes d'Empúries
12200	27.07.1935	1	Comentari. La polèmica sobre Abissínia
12201	28.07.1935	1	Comentari. La creu de Poblet
12202	30.07.1935	1	Comentari. La immigració jueva
12203	31.07.1935	1	Comentari. El jueu Rosenberg
12204	01.08.1935	1	Comentari. El Soviet de la Rambla
12205	02.08.1935	1	Comentari. La propaganda del crim
12206	03.08.1935	1	Comentari. La "Cala d'En Pol"
12207	04.08.1935	1	Comentari. Dos retrats
12208	06.08.1935	1-3	Comentari. La crisi de l'Estat
12209	07.08.1935	1	Comentari. Una polèmica revolucionària
12210	08.08.1935	1	Comentari. El millor homenatge
12211	09.08.1935	1-3	Comentari. Els deures de la intel·ligència
12212	10.08.1935	1	Comentari. Miracles del barcelonisme
12213	11.08.1935	1	Comentari. La propaganda dels suïcidis
12214	13.08.1935	1	Comentari. Pacifisme interessat
12215	14.08.1935	1-10	Comentari. La toponímia de la Costa Brava
12216	15.08.1935	1	Comentari. La plaça Major de Vic
12217	16.08.1935	1	Comentari. La conferència d'avui
12218	17.08.1935	1	Comentari. Un anunci inoportú
12219	18.08.1935	1	Comentari. Els bigotis i la política
12220	20.08.1935	1	Comentari. El pacte Briand-Kellogg
12221	21.08.1935	1	Comentari. La tàctica del desordre
12222	22.08.1935	1	Comentari. Una maniobra de retirada?
12223	23.08.1935	1	Comentari. EL robatori de Pamplona
12224	24.08.1935	1	Comentari. Al marge d'uns articles
12225	25.08.1935	1	Comentari. L'esdevenidor escolar de Barcelona
12226	27.08.1935	1	Comentari. Un formigueig de banyistes
12227	28.08.1935	1	Comentari. El monopoli escolar
12228	29.08.1935	1	Comentari. Qui ens portarà el Sr. Lerroux
12229	30.08.1935	1	Comentari. El nivell cultural del país
12230	31.08.1935	1	Comentari. Un escàndol periodístic

12231	01.09.1935	1	Comentari. "Guerra a la guerra!"
12232	03.09.1935	1	Comentari. Ja ha sortit petroli
12233	04.09.1935	1	Comentari. Lope de Vega i el senyor Dualde
12234	05.09.1935	1	Comentari. L'Església contra l'hitlerisme
12235	06.09.1935	1-14	Comentari. La reorganització del museu de Vic
12236	07.09.1935	1	Comentari. El Soviet pateix gana
12237	08.09.1935	1-18	Comentari. Romiatge tardoral
12238	10.09.1935	1-3	Comentari. Els eterns protestataris
12239	11.09.1935	1	Comentari. Fantasia anglesa sobre Espanya
12240	12.09.1935	1	Comentari. Pobles i governs
12241	13.09.1935	1	Comentari. Resposta a dues lletres
12242	14.09.1935	1-10	Comentari. La llei de caça
12243	15.09.1935	1	Comentari. Esquerraneries
12244	17.09.1935	1	Comentari. Aviat farà un any
12245	18.09.1935	1-2	Comentari. L'escola marxista
12246	19.09.1935	1	Comentari. El problema de la natalitat
12247	20.09.1935	1	Comentari. Esquadres al Mediterrani
12248	21.09.1935	1	Comentari. De l'educació de les noies
12249	22.09.1935	1	Comentari. L'homenatge al jove Badia
12250	24.09.1935	1	Comentari. Les crisis previstes
12251	25.09.1935	1	Comentari. La batalla escolar és guanyada
12252	26.09.1935	1-12	Comentari. Ja era hora!
12253	27.09.1935	1	Comentari. Els 77 anys del Mestre Ruyra
12254	28.09.1935	1	Comentari. El premi de periodisme
12256	01.10.1935	1	Comentari. L'aniversari de la mort del P. Miquel d'Esplugues
12257	02.10.1935	1	Comentari. La carretera homicida
12258	03.10.1935	1	Comentari. Una tarda memorable
12260	05.10.1935	1	Comentari. Com parlava la Lliga ara fa un any
12261	06.10.1935	1	Comentari. Les possibilitats d'aplicació de sancions econòmiques
12262	08.10.1935	1	Comentari. Ells i nosaltres
12263	09.10.1935	1-9	Comentari. El tràgic i el ridícul del 6 d'octubre
12264	10.10.1935	1	Comentari. La propaganda radiada
12265	11.10.1935	1	Comentari. Astrologia periodística
12266	12.10.1935	1	Comentari. El contagi del crim
12267	13.10.1935	1-3	Comentari. Un sant Francesc
12268	15.10.1935	1	Comentari. L'art religiós modern
12269	16.10.1935	1	Comentari. Una visita a Empúries
12270	17.10.1935	1-3	Comentari. La croada del bon mot
12271	18.10.1935	1	Comentari. El carnet electoral
12272	19.10.1935	1	Comentari. Resurrecció de Poblet
12273	20.10.1935	1-17	Comentari. Justícia i pau
12274	22.10.1935	1	Comentari. Un orador i un públic
12275	23.10.1935	1-17	Comentari. El desarmament de la premsa
12276	24.10.1935	1	Comentari. Literatura de viatges
12277	25.10.1935	1-3	Comentari. Altra vegada en Ferrer i Guàrdia
12278	26.10.1935	1	Comentari. El camp missional de l'escola

12279	27.10.1935	1	Comentari. L'afar Strauss
12280	29.10.1935	1	Comentari. La temptació del joc
12281	30.10.1935	1	Comentari. Dels snobs
12282	31.10.1935	1-14	Comentari. La carta de Daniel Strauss
12283	01.11.1935	1	Comentari. Una arma nova
12284	02.11.1935	1	Comentari. El mariscal Lyautey
12285	03.11.1935	1	Comentari. El suïcidi de Yuen-Ling-Yu
12286	05.11.1935	1	Comentari. Renaixença de les Humanitats a França
12287	06.11.1935	1	Comentari. La <i>Història de Catalunya</i> de Ferran Soldevila
12288	07.11.1935	1	Comentari. Si coneguéssim la història de Catalunya
12289	08.11.1935	1	Comentari. Els premis literaris
12290	09.11.1935	1	Comentari. La pornografia dels quioscos
12291	10.11.1935	1	Comentari. Una doctrina anticatalanista
12292	12.11.1935	1	Comentari. El pessebrisme
12293	13.11.1935	1	Comentari. Ha començat el període electoral
12294	14.11.1935	1	Comentari. Un cas de misèria
12295	15.11.1935	1	Comentari. Els dictadors
12296	16.11.1935	1	Comentari. Una maniobra esquerrana
12297	17.11.1935	1	Comentari. Una tara dels barcelonins
12298	19.11.1935	1-3	Comentari. Les excursions del senyor Vallès i Pujals
12299	20.11.1935	1	Comentari. Un document
12300	21.11.1935	1-16	Comentari. L'edificació de la Diagonal
12301	22.11.1935	1	Comentari. El fred de Barcelona
12302	23.11.1935	1-12	Comentari. El front comú de l'idioma
12303	24.11.1935	1-13	Comentari. Les dones que no volen el carnet electoral
12304	26.11.1935	1-15	Comentari. El 6 d'octubre del senyor Trabal
12305	27.11.1935	1	Comentari. L'estímul de la natació
12306	28.11.1935	1	Comentari. L'exèrcit rus
12307	29.11.1935	1	Comentari. Les botigues de la ciutat
12308	30.11.1935	1-14	Comentari. Espieta!
12309	01.12.1935	1-14	Comentari. Les dictadures
12310	03.12.1935	1	Comentari. Els serveis d'obres públiques
12311	04.12.1935	1-12	Comentari. L'homenatge a Layret
12313	06.12.1935	1	Comentari. Dos recordatoris
12315	08.12.1935	1-14	Comentari. Bellesa de la Mare de Déu
12316	10.12.1935	1	Comentari. Els estudiants i les revolucions
12317	11.12.1935	1	Comentari. Desplaçament de les masses esquerranes
12318	12.12.1935	1-17	Comentari. El discurs del senyor Nicolau
12319	13.12.1935	1	Comentari. El senyor Nicolau condemna el 6 d'octubre
12320	14.12.1935	1-12	Comentari. El xampany de les festes
12321	15.12.1935	1-4	Comentari. La Fira de pessebres ³
12322	17.12.1935	1	Comentari. La treva de Nadal
12323	18.12.1935	1	Comentari. Contra un tòpic
12326	21.12.1935	1	Comentari. El fred en l'asil dels vells
12327	22.12.1935	1	Comentari. Dues exposicions
12328	24.12.1935	1	Comentari. L'hora de la demagògia
12329	25.12.1935	1-17	Comentari. L'alegria del Nadal

12330	27.12.1935	1	Comentari. La fuga de Lindbergh
12331	28.12.1935	1	Comentari. El Front Popular
12232	29.12.1935	1-16	Comentari. Les polèmiques periodístiques
12333	31.12.1935	1	Comentari. Els discursos d'en Cambó
12334	01.01.1936	1	Comentari. L'any 1936
12335	02.01.1936	1	Comentari. El llenguatge periodístic
12336	03.01.1936	1	Comentari. No es volen pacificar
12337	04.01.1936	1	Comentari. La fe en els Sants Reis
12338	05.01.1936	1	Comentari. Paradisos de joguines
12339	07.01.1936	1	Comentari. Un vot de confiança
12340	08.01.1936	1	Comentari. La durada de les Corts Espanyoles
12341	09.01.1936	1	Comentari. La freqüència electoral
12342	10.01.1936	1	Comentari. Després de 15 mesos de censura
12343	11.01.1936	1	Comentari. El Club dels Novel·listes
12344	12.01.1936	1	Comentari. Els 10.000
12345	14.01.1936	1	Comentari. Els falsos profetes
12346	15.01.1936	10	Comentari. El míting del "Price"
12347	16.01.1936	11	Comentari. La política social de l'Ajuntament
12348	17.01.1936	11	Comentari. Els camins de la clemència
12349	18.01.1936	11	Comentari. Les conseqüències del 6 d'octubre
12350	19.01.1936	11	Comentari. La Llei de Contractes de Conreu, ...
12351	21.01.1936	13	Comentari. Xec a Acció Catalana!
12352	22.01.1936	11	Comentari. Virtuts d'Anglaterra
12353	23.01.1936	11	Comentari. Macià no hauria fet el 6 d'octubre
12354	24.01.1936	11	Comentari. Sota el signe de la falç i el martell
12355	25.01.1936	12	Homenatge a Manuel Brunet
12356	26.01.1936	11	Comentari. La sort de l'Estatut i de l'amnistia
12358	29.01.1936	11	Comentari. El senyor Trabal denuncia la derrota...
12359	30.01.1936	13	Comentari. Santa Maria de Vilafranca
12360	31.01.1936	13	Comentari. Polítics del 6 d'octubre
12361	01.02.1936	11	Comentari. Ens han pres per xinesos
12362	02.02.1936	11	Comentari. El final d'una etapa
12363	04.02.1936	13	Comentari. L'obra d'expansió de "La Veu de ..."
12364	05.02.1936	11	Comentari. La guerra incivil
12365	06.02.1936	11	Comentari. La traïció dels liberals
12366	07.02.1936	11	Comentari. Això és guanyat!
12367	08.02.1936	11	Comentari. L'instrument de la Revolució
12368	09.02.1936	13	Comentari. Punys enlaire
12369	11.02.1936	13	Comentari. La sunyolització del país
12371	13.02.1936	11	Comentari. Noticiari electoral
12372	14.02.1936	13	Comentari. La Borsa anuncia la nostra victòria
12373	15.02.1936	13	Comentari. Notícies electorals
12374	16.02.1936	13	Comentari. El dia de la victòria
12375	18.02.1936	13	Comentari. Derrotats, però amb el cap alt
12378	21.02.1936	9	Comentari. La idolatria política
12379	22.02.1936	11	Comentari. Cambó es quedarà a Catalunya
12380	23.02.1936	11	Comentari. La segona prova

12381	25.02.1936	11	Comentari. La bandera de l'estrella
12382	26.02.1936	11	Comentari. Cendra
12383	27.02.1936	11	Comentari. La llei electoral
12384	28.02.1936	9	Comentari. El cop d'Estat japonès
12385	29.02.1936	11	Comentari. El perill comunista
12387	03.03.1936	13	Comentari. Altra vegada l'escola laica
12388	04.03.1936	11	Comentari. L'oasi
12389	05.03.1936	11	Comentari. Alto els gangsters!
12390	06.03.1936	11	Comentari. Les minyones del servei
12391	07.03.1936	11	Comentari. País de censura
12392	08.03.1936	11	Comentari. Col·laboracionisme
12394	11.03.1936	11	Comentari. Coses de França
12395	12.03.1936	11	Comentari. El "Full Oficial"
12396	13.03.1936	11	Comentari. Les coalicions immorals
12397	14.03.1936	11	Comentari. Llibres de guerra
12398	15.03.1936	11	Comentari. El "Missal del Poble"
12399	17.03.1936	13	Comentari. Moltes gràcies
12400	18.03.1936	11	Comentari. El proselitisme soviètic
12401	19.03.1936	13	Comentari. Les monges: Heus ací l'enemic!
12402	20.03.1936	11	Comentari. Pasqua amb eleccions
12403	21.03.1936	11	Comentari. Les relacions amb els soviets
12404	22.03.1936	13	Comentari. Un retaule meravellós
12405	24.03.1936	11	Comentari. L'escola dels Sense Déu
12406	25.03.1936	11	Comentari. Coses que es diuen
12407	26.03.1936	11	Comentari. Els enemics del senyor Espanya
12408	27.03.1936	11	Comentari. La missa radiada
12409	28.03.1936	11	Comentari. L'immoralisme revolucionari
12410	29.03.1936	11	Comentari. El centenari de l'Ateneu Barcelonès
12411	31.03.1936	13	Comentari. La por dels esquerrans
12412	01.04.1936	11	Comentari. El dret dels pares a l'educació dels fills
12413	02.04.1936	11	Comentari. L'electrocució a pessics
12414	03.04.1936	9	Comentari. "Que te voy a perjudicar"
12415	04.04.1936	11	Comentari. Les conferències del senyor Ossorio
12416	05.04.1936	11	Comentari. Diumenge del ram
12417	07.04.1936	11	Comentari. L'obra d'"Amics de l'art vell"
12418	08.04.1936	11	Comentari. Un enamorament
12419	09.04.1936	12	Comentari. L'Ofici de Tenebres
12420	11.04.1936	11	Comentari. La destitució del senyor Alcalá Zamora
12421	12.04.1936	11	Comentari. Cinc anys de República
12422	14.04.1936	11	Comentari. L'expresident calles
12423	15.04.1936	9	Comentari. Els amatents
12424	16.04.1936	11	Comentari. Els noms dels carrers i places
12426	18.04.1936	11	Comentari. Un mal ambaixador
12427	19.04.1936	11	Comentari. La revolució pornogràfica
12428	21.04.1936	13	Comentari. L'aniversari de la fundació de Roma
12429	22.04.1936	11	Comentari. El llibre d'En Castanys
12430	23.04.1936	17	Comentari. Dos llibres polítics
12431	24.04.1936	9	Comentari. La Diada del Llibre

12432	25.04.1936	11	Comentari. Cal anar a votar
12433	26.04.1936	11	Comentari. El Parc zoològic
12434	28.04.1936	11	Comentari. Les senyorettes estudiantes
12440	06.05.1936	11	Comentari. Marfuga primaveral
12441	07.05.1936	11	Comentari. Una altra hipoteca sobre Montjuïc?
12442	08.05.1936	11	Comentari. L'enfonsament d'Europa
12443	09.05.1936	11	Comentari. L'autèntica veritat sobre el 6 d'octubre
12444	10.05.1936	11	Comentari. L'ascensió del senyor Azaña
12445	12.05.1936		CENSURAT
12446	13.05.1936	11	Comentari. L'odi a la creu
12447	14.05.1936	11	Comentari. No exagerem
12448	15.05.1936	11	Comentari. Treuen les monges
12450	17.05.1936	11	Comentari. La Llar Jueva de Palestina
12451	19.05.1936	13	Comentari. Les propines
12452	20.05.1936	11	Comentari. La germanor rompuda
12453	21.05.1936	11	Comentari. Les innombrables vagues
12454	22.05.1936	11	Comentari. Les desfilades militars
12455	23.05.1936	11	Comentari. L'homenatge a Mallorca
12456	24.05.1936	11	Comentari. Un niu de conflictes
12457	26.05.1936	13	Comentari. La nota del senyor Abadal
12458	27.05.1936	11	Comentari. "Catalunya il·lustrada"
12459	28.05.1936	11	Comentari. El castell de Pilat
12460	29.05.1936	11	Comentari. Un arxiu vivent
12461	30.05.1936	11	Comentari. La lluita contra l'atur forçós
12462	31.05.1936	13	Comentari. En l'aniversari de Pius XI
12463	02.06.1936	11	Comentari. I deien que exageràvem
12464	03.06.1936	11	Comentari. Front de discòrdia
12465	04.06.1936	11	Comentari. Coses de la censura
12466	05.06.1936	11	Comentari. L'hora de la palinòdia
12467	06.06.1936	11	Comentari. Un experiment reformista
12468	07.06.1936	11	Comentari. L'obra del Foment de les Arts...
12470	10.06.1936	11	Comentari. Enterraments civils
12471	11.06.1936	11	Comentari. L'ou com balla
12472	12.06.1936	11	Comentari. Un esquerrà vestit de senyor Esteve
12473	13.06.1936	11	Comentari. Cap a una reforma de la Lliga de les ...
12474	14.06.1936	11	Comentari. Els partits d'importació
12476	17.06.1936	11	Comentari. Record de Chesterton
12477	18.06.1936	11	Comentari. Una fira a sobrepreu
12478	19.06.1936	11	Comentari. El patriotisme francès
12479	20.06.1936	9	Comentari. El caos sindical
12480	21.06.1936	11	Comentari. "Visca la vaga!"
12481	23.06.1936	11	Comentari. Un mestre de Manlleu
12482	24.06.1936	11	Comentari. Un consell del doctor Martí i Julià
12484	26.06.1936	11	Comentari. Barcelona sense quioscos
12485	27.06.1936	9	Comentari. Congrés Catòlic d'Educació
12486	28.06.1936	11	Comentari. L'Església de la Mare de Déu del Coll
12487	29.06.1936	11	Comentari. Pere Pruna, pintor
12488	01.07.1936	9	Comentari. Hem estat de sort

12489	02.07.1936	9	Comentari. El catalanisme prietista
12490	03.07.1936	9	Comentari. Coses del senyor Blum
12491	04.07.1936	9	Comentari. Sant Miquel dels Sants
12492	05.07.1936	9	Comentari. L'oasi i els seus voltants
12493	07.07.1936	9	Comentari. La Comèdia olímpica
12494	08.07.1936	9	Comentari. El menyspreu de l'individu
12496	10.07.1936	9	Comentari. L'Olimpíada Jueva Internacional
12497	11.07.1936	9	Comentari. La renovació de la censura
12498	12.07.1936	9	Comentari. La "Setmana contra la guerra"
12500	15.07.1936	9	Comentari. Crisi d'autoritat
12501	16.07.1936	9	Comentari. El Carmel
12502	17.07.1936	9	Comentari. La tristesa dels escriptors esquerrans

LA VEU DEL VESPRE (1933 - Articles diferents de l'edició matinal de *LVC*)

Núm.	Data	Pàg.	Títol
55	04.07.1933	1	La fi del corbusierisme
61	11.07.1933	1	La baixa natalitat a Catalunya
67	18.07.1933	1	Barcelona arqueològica
73	25.07.1933	1	Monuments al carrer
80	01.08.1933	1	La decadència del moble d'acer tubular
85	08.08.1933	1	La loteria francesa
91	15.08.1933	1	Crisi d'entusiasme
97	22.08.1933	1	Un govern sense premsa
103	29.08.1933	1	Un bon exemple
109	05.09.1933	1	L'automòbil i la carretera
114	12.09.1933	1	El republicanisme de certs republicans
120	19.09.1933	1	Bellesa d'un camp de tennis
126	26.09.1933	1	Pluja de la Mercè
132	03.10.1933	1	Com està Barcelona!
138	10.10.1933	1	El turment de la ràdio
144	17.10.1933	1	Novel·les
150	24.10.1933	1	Les columnes anunciadores

DESTINO (1940-1956)

Núm.	Data	Pàg.	Títol
149	25.05.1940	1	La cobardía de la mediocridad
150	01.06.1940	1	La heroica vigilancia
151	08.06.1940	1	Movimiento diplomático
152	15.06.1940	1	La civilización occidental
153	22.06.1940	2-3	La joven Italia – Ni una pulgada – Responsabilidades – Justicia social
154	29.06.1940	2-3	Magnitud del desastre – La política exterior francesa – El segundo éxodo rojo

155	06.07.1940	2-3	La hora de Rumanía – Las dos expediciones de Julio César... – Armas de pobre
156	13.07.1940	2-3	Un recuerdo a la Pequeña Entente – El “coopenagueamiento de la escuadra francesa - Italianos y extranjeros deben saber...
157	20.07.1940	2-3	La serie de fracasos de Inglaterra – La nueva Constitución francesa – La amenaza de Irlanda
158	27.07.1940	2-3	El antifascismo del partido demócrata norteamericano – El IV Centenario de la Compañía de Jesús – Los discursos de Mr. Churchill
159	03.08.1940	2-3	La revolución como arma de combate – Un documento sobre la guerra ruso-finlandesa – Las nuevas víctimas
160	10.08.1940	2-3	Cifras – Agonía de un país rico – Los efectos de la V Columna – Rey de Italia y los italianos
161	17.08.1940	2-3	La disolución de la masonería en Francia – Los archivos de las logias – La masonería balcànica – Italia y Francia
162	24.08.1940	2-3	Las ideas del ministro de las sanciones - La neutralidad de Suiza – Derrotas inglesas en África
163	31.08.1940	2-3	La cuestión de Djibouti - ¿Los ingleses, a la ofensiva? – En busca de nuevos aliados - Trotsky y Stalin
164	07.09.1940	2-3	Anglófilos de conveniencia – El ritmo de la guerra – Al margen de una noticia – El caso De Gaulle
165	14.09.1940	2-3	Las maniobras de Mr. Roosevelt – Rumanía y Hungría – Los anglófilos franceses
166	21.09.1940	2-3	El proceso del antifascismo – Los problemas de la desmotivación – Ritmo mussoliniano – Camino del Nilo
167	28.09.1940	2-3	Las victorias italianas – El bloqueo del Japón – Los internados en el castillo de Chazeron
168	05.10.1940	2-3	El Pacto de Berlín – Las cuatro plagas de Francia
169	12.10.1940	2-3	De Ual-Ual a Danzig – El belicismo norteamericano – El papel pasivo de Inglaterra
170	19.10.1940	2-3	La guerra contra Vichy – La reforma constitucional – La política extranjera del mariscal – La política financiera y económica del mariscal
171	26.10.1940	2-3	La amistad de los Estados Unidos por Inglaterra – La actitud de Turquía – Intensificación de la guerra submarina – El milagro del mariscal Pétain
172	02.11.1940	2-3	Los italianos en Grecia – El intervencionismo norteamericano – El panamericanismo – Cosas de la China
173	09.11.1940	2-3, 9	De Marvik a Grecia – La tàctica alemana – Intermezzo balcànico – Batalla de Egipto – Las responsabilidades y los responsables
174	16.11.1940	2-3	La batalla aérea – El triunfo de Mr. Roosevelt – El discurso de Hitler en Munich
175	23.11.1940	2-3	La juventud de los Estados Unidos – Molotov en Berlín – La guerra entre ingleses y italianos
176	30.11.1940	2-3	El odio de Grecia contra Italia, denunciado por Mussolini – Causas históricas del odio griego – La amistad britànica

			– Más detalles de la anglofilia griega – El caso del rey Jorge de Grecia – Los italianos muertos en Grecia serán vengados
177	07.12.1940	2-3	La traición de Daladier – Codreanu y la Guardia – Las finanzas inglesas
178	14.12.1940	2-3	Los cálculos ingleses sobre Grecia – Regreso de “la dama de Elche” – Las relaciones germano-rusas
179	21.12.1940	4-5	La reforma escolar en Francia – Uno de los mundos en guerra debe desaparecer
180	28.12.1940	2-3	Balance de fin de año – El programa de Roosevelt – La crisis francesa
181	04.01.1941	2-3	La ofensiva inglesa en Albania y en Libia – La duración de la guerra – Mr. Eden en el “Foreign Office” – Un problema urgente
182	11.01.1941	2-3	La primera verdad política – Otra crisis ministerial en Francia – Mr. Roosevelt contra las potencias del pacto tripartito – El buen samaritano en Europa
183	18.01.1941	2-3	Política exterior francesa – La intransigencia del presidente Roosevelt - ¿Una nueva arma?
184	25.01.1941	2-3	Noticiero negro – Los “stucas” en el Mediterráneo – El acuerdo económico germano-ruso – El océano chino
185	01.02.1941	2-3	Vichy y los “sacrosantos principios” – Pronósticos – Habla Churchill
186	08.02.1941	2-3	La guerra y la arquitectura – En el octavo aniversario del III Reich
187	15.02.1941	2-3	Los sellos del mariscal – El entierro de los dioses – Israel en Francia
188	22.02.1941	2-3	La catàstrofe de Santander – Cirene y su Venus – A la memoria de Pío XI
189	01.03.1941	2-3	Un nuevo director general de Prensa - ¡Otra vez el Negus! – Evolución de la opinión pública norteamericana
190	08.03.1941	2-3	La guerra empezó el día 3 de enero de 1935 – La oratoria del Führer – El sociólogo cristiano – Evocación de Don Alfonso XIII
191	15.03.1941	2-3	Legislación del nuevo estado – Desaparece la escuela laica en Francia – La Academia de Francia en la Villa Médicis
192	22.03.1941	2-3	La suciedad del Frente Popular – Una encuesta sobre la literatura católica
193	29.03.1941	2-3	La gran tentación de los Estados Unidos – Tailandia, creación de un arqueólogo
194	05.04.1941	2-3	El golpe de Estado yugoeslavo – Humor, 1941
195	12.04.1941	1, 2-3	Pascua triste – La ofensiva germano-italiana en Cirenaica – Postal de Zara – La pretendida evolución de los Soviets
196	19.04.1941	2-3	Debates literarios – El estatuto de los judíos en Francia
197	26.04.1941	2-3	¡“Dobro Yutro”, Croacia! – La disciplina de la limpieza
198	03.05.1941	2-3	Actualidad de la Acrópolis ateniense – La nueva ley francesa sobre el divorcio

199	10.05.1941	2-3	El nuevo ministro de la gobernación – Los alemanes en el mar Egeo – La responsabilidad en Francia – La legión francesa
200	17.05.1941	2-3	La guerra en el Paraíso terrenal
201	24.05.1941	2-3, 12	La reorganización ministerial – El yunque y el martillo – Dalmacia, provincia italiana – El cincuentenario de la Encíclica <i>Rerum Novarum</i> – Retorno a la Edad Media
202	31.05.1941	2-3, 6	En el momento de la batalla de Creta – Cómo se vive en Alemania
203	07.06.1941	2-3	El empresario de la guerra de Cuba – El Adriático, mar italiano
204	14.06.1941	2-3	La enemistad francobritánica – Esta guerra, guerra social
205	21.06.1941	2-3	El episodio de Siria – La plaga de los anónimos – Problemas de indumentaria
206	28.06.1941	2-3, 4	Cómo se vivía en los países bálticos – La educación de la juventud – La guerra rusoeuropea
207	05.07.1941	2-3, 4	Rusia es culpable – Actualidades rusas – Suiza, oasis de paz
208	12.07.1941	2-3, 5	La bandera italiana en la Acrópolis –El alcoholismo y la política – Grandeza y insignificancia del imperio soviético – El aniversario del gobierno Pétain – El milagro de Francia
209	19.07.1941	2-3, 5	La unidad de Rusia – Letonia en tiempos de los bolcheviques – La “solidaridad panamericana” – Las dos Francias
210	26.07.1941	2-3	La momia de Lenin – Los rusos y el ejército ruso
211	02.08.1941	2-3, 5	El provenir de la República del Líbano – El imperio francés – El canal Ródano-Rhin
212	09.08.1941	2-3	Natalidad y providencialismo – Desequilibrio de fuerzas en el Pacífico – La responsabilidad de las Letras
213	16.08.1941	2-3, 5	La iglesia católica del Japón – La conquista de las masas – Europa-Oriente – Graves problemas
214	23.08.1941	2-3	Grandeza y decadencia – Jóvenes y viejos - ¡Fumar!
215	30.08.1941	2-3	¡Dos mundos de guerra! – La unidad moral de Francia – Solemne apertura de la Cheka rusa
216	06.09.1941	2-3	Arbe – Los ejes de la guerra – El estilo de la revolución nacional francesa
217	13.09.1941	2-3	La represión del comunismo en Francia – Palabras de un moralista – La plaza de armas turca
218	20.09.1941	2-3	Lo que comen los italianos
219	27.09.1941	2-3	Tonterías bolcheviques – La IV batalla de Libia
220	04.10.1941	2-3	Sobre la duración de la guerra – En esas largas noches...
221	11.10.1941	2-3	Al margen del discurso de Hitler – La ciudad sitiada
222	18.10.1941	2-3, 10	El milagro de dar de comer a los suizos – Carestía – Sebastián Badía
223	25.10.1941	2-3	Adiós al Chá de Persia – La reforma municipal francesa – Frente ruso – Sobre el “paternalismo” social
224	01.11.1941	2-3	El arte y la política – Todas las focas han sido contadas

225	08.11.1941	2-3	El desierto ruso - Jerarquías
226	15.11.1941	2-3	El factor tiempo – Diálogo de casino – El drama de Francia
227	22.11.1941	2-3	La creación de un frente occidental – El sitio de Europa
228	29.11.1941	2-3	Francia y sus judíos – La ley del odio
229	06.12.1941	2-3	Una patria sin hijos – La colonización de Rusia
230	13.12.1941	2-3	Nuevas prohibiciones a los judíos franceses – Los moralistas y el estraperlo – La lucha contra el capitalismo liberal
231	20.12.1941	2-5, 8-9, 11	Un día maravilloso en Belén – La poesía de Belén – El zarpazo de Hawai – Procedimiento nuevo
232	27.12.1941	2-3	La guerra de Sarajevo y la guerra de Danzig – La lección de geografía – Panorama mundial de fin de año
233	03.01.1942	2-3	El nuevo orden cristiano – Hitler, generalísimo
234	10.01.1942	2-3	Predicciones sobre la duración de la guerra – La colaboración económica francoalemana – Las victorias japonesas
235	17.01.1942	2-3	Confusión de ideas y errores de propaganda – El nuevo orden en el Arte – Cartas abiertas
236	24.01.1942	2-3	El ciudadano europeo 1942 – Los iconoclastas de París – El Mundo ante el mensaje del Papa
237	31.01.1942	2-3	La Conferencia de Río de Janeiro – El cuarteto de la guerra – Una ola de escepticismo y una ola de fe
238	07.02.1942	2-3, 7	Rendimiento de las obras públicas – Sobre la duración y fisonomía de la guerra en el Pacífico – El avance japonés – El contramilagro de la disminución del pan
239	14.02.1942	2-3	La ley francesa sobre el estraperlo – El «arte joven» ha perdido una batalla – El ocaso de Hollywood – Cuatro grandes batallas
240	21.02.1942	2-3	Se ha perdido un ejército – Europa o Asia – Los caminos de la India – Rusia y China – Buenas noticias de Portugal
241	28.08.1942	2-3	El segundo Regente de Hungría – El pro y el contra del proceso de Riom
242	07.03.1942	2-3	Responso a la «Esdén»
243	14.03.1942	2-3	Sobre la duración de la guerra – Un prodigio de la cocina periodística francesa – Las vacilaciones de Vichy
244	21.03.1942	2-3	Posibilidades de una ofensiva angloamericana en Europa – Las angustias de Francia
245	28.03.1942	1, 2-3	Misterio de dolor – Frente ruso – Táctica moral del bolchevismo – Un retrato de la masonería
246	04.04.1942	2-3	Pascua rusa – Técnica de la oratoria churchilliana – La diplomacia turca
247	11.04.1942	2-3	La aventura científica – Nieblas en Francia – Noticias de los E.E. U.U.
248	18.04.1942	2-3	La batalla decisiva – El penitente del Vaticano – Un temporal sobre Vichy – El huerto del obrero
249	25.04.1942	2-3	La crisis francesa – Los alemanes y las subsistencias –

			Fracaso de una misión colonizadora – La guerra de nervios
250	02.05.1942	2-3	Cambio de rumbo en Vichy - ¡Ojo con la radioestesia! – El «Circuito de confianza»
251	09.05.1942	2-3	En el jubileo episcopal de Pío XII – Ante la «batalla histórica» - ¡Habrà ofensiva en la costa occidental?
252	16.05.1942	2-3, 7	El porvenir de la India – La «localización» de Madagascar – La reforma de la Cámara de los Lores – Buenas noticias de Montserrat
253	23.05.1942	2-3	La batalla mundial – El racismo croata - Amazonia
254	30.05.1942	2-3	Heroica Finlandia – Los norteamericanos en el Ulster – El porvenir del automóvil
255	06.06.1942	2-3	Guerra perricida – Lluvia de bombas c Crisis y renacimiento del arte religioso
256	13.06.1942	2-3	La guerra tiene prisa - «El milagro portugués» – Deportivismo de las batallas de Cirenaica – Una quinta columna cultural
257	20.06.1942	2-3	En el segundo aniversario de la derrota de Francia – El segundo eje y el segundo frente
258	27.06.1942	2-3	La disputa del tabaco – El cura y el maestro
259	04.07.1942	2-3	Comentarios imparciales - «O nacionalsocialismo o bolchevismo» - Maurras, chantre de Mistral
260	11.07.1942	2-3	Sobre la batalla del desierto – Léon Daudet
261	18.07.1942	2-3	El misterio del comunicador uso – Turquía: barómetro de la guerra – «Ganarás el pan...»
262	25.07.1942	2-3	Contra la guerra de nervios – Crisis de principios en la Gran Bretaña – El problema de las medias
263	01.08.1942	2-3	El Nacional-Socialismo contra la lucha de clases – Conmemoración de Balzac
264	08.08.1942	2-3	Comentarios imparciales sobre el segundo frente – Resultados de la encuesta sobre la despoblación de Francia
265	15.08.1942	2-3	Opiniones contradictorias sobre la política de los Soviets – El libro-film de Carlos Sentís
266	22.08.1942	2	En el frente africano – Guerra política
267	29.08.1942	2-3	En el tercer aniversario de la guerra – Un mensaje benedictino
268	05.09.1942	2-3	Rebeca en el Muro de las lamentaciones
269	12.09.1942	2-3	Dos estilos – El clima político de Francia – Mr. Churchill y los bolcheviques
270	19.09.1942	2-3	Errores y misterios de la preguerra – Guglielmo Ferrero y su último artículo
271	26.09.1942	1, 2-3	Las naves de España – Sobre una paz de compromiso
272	03.10.1942	2-3	Los judíos vistos por Mr. Churchill – En el aniversario de Fiume
273	10.10.1942	2-3	Habla Hitler – Comentario a un artículo del doctor Goebbels – El nuevo orden cristiano
274	17.10.1942	2-3	Los misterios del Kremlin – El fantasma del paro forzoso – El mecanismo de la tribulación

275	24.10.1942	2-3	Cristo Rey – Guerra de leyendas
276	31.10.1942	2-3	Turismo y nomadismo – Balance preinvernal
277	07.11.1942	2-3	En el XX aniversario del fascismo
278	14.11.1942	2-3, 7	El imperialismo español de Montserrat – El desembarco anglosajón en Africa del Norte - Arquitectura política
279	21.11.1942	2-3	El hambre en Francia - «Scherzo» mediterráneo
280	28.11.1942	2-3	El rigodón africano – Guerra inglesa - Frío
281	05.12.1942	1, 2-3	Frente ruso – Carta abierta a dos jóvenes – La divisón de los franceses – Trágicas noticias de Francia
282	12.12.1942	2-3	Las patrias sin hijos – Plenilunio de noviembre
283	19.12.1942	2-3	¿Cuándo terminará la guerra? – La muerte de un bulo
284	24.12.1942	10-11	El aguinaldo de Navidad – ¡Navidad a la vista!
285	02.01.1943	2-3	Balance del año 1942 – Calendario astral
286	09.01.1943	2-3, 5	La huida a Egipto - «Hors d'oeuvre» francés
287	16.01.1943	2-3	Sobre la duración de la guerra – El caos periodístico en Francia
288	23.01.1943	2-3	El reino de Israel y el fin del mundo
289	30.01.1943	2-3	El reino de Israel y el fin del mundo
290	06.02.1943	2-3, 10	Libia – La guerra y la paz – El <i>Napoleón</i> de Bainville
291	13.02.1943	2-3	En la intimidad del canciller de hierro
292	20.02.1943	2-3	El peligro ruso – El libro del señor Roca
293	27.02.1943	2-3	Un discurso del juicio final – La <i>Colección de encíclicas</i>
294	06.03.1943	2-3	Pío XII y la guerra – Por falta de imaginación... – Marsella y Ampurias
295	13.03.1943	2-3	Inquietud – Progresos y estragos de la aviación – El mercado literario francés – Henry Bidou
296	20.03.1943	2-3	La Rusia de ayer, de hoy y de mañana
297	27.03.1943	2-3	Jabalíes en la X Cámara de los comunes – La cuestión de Polonia
298	03.04.1943	2-3	Predicciones sobre el fin de la guerra – Panorama sombrío
299	10.04.1943	2-3	Cosas del espíritu
300	17.04.1943	2-3	América, Norte a Sur -
301	24.04.1943	2-3	Tres noches en el Santo Sepulcro
302	01.05.1943	2-3	La destrucción de la línea Mareth – El bosque de Katyn
303	08.05.1943	2-3	Pensando en Italia – Divagaciones sobre el Mediterráneo
304	15.05.1943	1, 2-3	La lujuria del sadismo – Paz en África – Cruz de mayo
305	22.05.1943	2-3	Rumores de ofensivas – La superioridad numérica
306	29.05.1943	2-3	La Italia eterna – La paz tan temida
307	05.06.1943	2-3	El bloque de lengua inglesa – La defensa del continente
308	12.06.1943	2-3	Italia y sus monumentos – El saludo del Papa a Polonia – Frenesí de noticias
309	19.06.1943	2-3	Eficacia social del cristianismo - Inseguridad
310	26.06.1943	2-3	La campaña de calumnias contra el Papa Pío XII
311	03.07.1943	2-3	Contrastes – La muralla y el avión
312	10.07.1943	2-3	Una encuesta de los Estados Unido – La querrela de Argel
313	17.07.1943	2-3	Reflexiones atribuidas a un humanista – De la ópera al convento

314	24.07.1943	1, 2-3	Evocación de Sicilia – Libros de dolor
315	31.07.1943	2-3	Sobre los bombardeos – La caída de Benito Mussolini
316	07.08.1943	NO	
317	14.08.1943	NO	
318	21.08.1943	2	Humo y cenizas
319	28.08.1943	2-3	El nudo gordiano – Divagaciones sobre el mapa de Europa
320	04.09.1943	2-3	Cuatro años de guerra
321	11.09.1943	2-3	La capitulación de Italia – Los refugios espirituales
322	18.09.1943	1, 2-3	Hora actual de España – El sensacional discurso de Hitler
323	25.09.1943	3	Los progresos de la guerra – La leyenda de Mussolini
324	02.10.1943	3	El provenir de Francia – El hombre sin hogar
325	09.10.1943	3	La esfinge del Kremlin – Marejada en aguas turcas
326	16.10.1943	3	Sobre Pío X y su Pontificado
327	23.10.1943	NO	
328	30.10.1943	3	Atmósfera de desconfianza
329	06.11.1943	3	El mundo de mañana
330	13.11.1943	3	Aniversario del comienzo de la batalla del Mediterráneo
331	20.11.1943	1, 3	Campaña de Italia – La revolución de las moscas
332	27.11.1943	3	La hora H – Güelfos y gibelinos – La próxima independencia del Líbano
333	05.12.1943	3	¿Otra vez la Santa Rusia? – La batalla de Marruecos
334	11.12.1943	3	La hora de la verdad – El arma secreta
335	18.12.1943	1, 3	Barcelonerías – <i>Mundo Vaticano</i>
336	24.12.1943	3, 11	El escenario de Belén – Misterio de dolor – La libertad y las libertades
337	01.01.1944	1, 3	Brazos en cruz – Un saludo al P. Dunston
338	08.01.1944	3	¿Es posible una reconciliación entre franceses?
339	15.01.1944	3	Ciudades desiertas y refugiadas
340	22.01.1944	3	<i>La Historia de Francia</i> , de Bainville
341	29.01.1944	3	Sobre la guerra de China y otras cosas
342	05.02.1944	3	Un paseo por la Via Apia
343	12.02.1944	3	Fiume, museo de extravagancias políticas
344	19.02.1944	NO	
345	26.02.1944	3	Monte-Cassino – Comentario a unas declaraciones de Mussolini
346	04.03.1944	5	La batalla de Europa
347	11.03.1944	5	El Centenario de <i>El Criterio</i> de Balmes
348	18.03.1944	5	Actualidad de San José – Pesadilla nocturna
349	25.03.1944	5	Europa en ruinas
350	01.04.1944	1, 5	Cinco años – Actualidad del Ampurdán
351	08.04.1944	5	La edad de Odoacro y de los Godos
352	15.04.1944	5	Un aspecto de la guerra de nervios
353	22.04.1944	5	Cerebros en pie de guerra – El café de Italia
354	29.04.1944	4-5	Habilidosidad saboyana en la solución de una crisis italiana - ¿Invasión inminente o no?
355	06.05.1944	5	La vida en las pequeñas ciudades
356	13.05.1944	5	<i>La Vida de Jesucristo</i> de Ricciotti

357	20.05.1944	5	Una noticia local agradable
358	27.05.1944	5	Los técnicos y los políticos – Sobre el concepto de paz
359	03.06.1944	5	Primavera en la Ciudad Eterna
360	10.06.1944	5	Jardín de calamidades
361	17.06.1944	5	La vida efímera de la basílica de Lisieux – La significación de la campaña de Italia
362	24.06.1944	5	Islandia, tierra de promisión - «Guerra de tiranos»
363	01.07.1944	5	La caridad del Papa
364	08.07.1944	5	¿Terminará la guerra como el <i>Parsifal</i> ?
365	15.07.1944	5	Limosna purificadora
366	22.07.1944	5	«Hannibal ante portas! – La lucha en el Pacífico
367	29.07.1944	5	Conversación de sobremesa en Poblet
368	05.08.1944	1, 5	Habla la noche - Liquidación por derribo
369	12.08.1944	NO	
370	19.08.1944	1	De Teherán a la Riviera, via Angora
371	26.08.1944	1, 5	Cuando cae París – Al margen del libro del señor Herráiz
372	02.09.1944	5	En este momento solemne
373	09.09.1944	5	La séptima Catedral de Vich
374	16.09.1944	5	« <i>Intermezzo</i> » vicense
375	23.09.1944	5	Maurras, signo de contradicción
376	30.09.1944	5	Jardín de delicias
377	07.10.1944	5	La fe en los campos de batalla
378	14.10.1944	NO	
379	21.10.1944	1, 5, 7	Aquisgrán, sueño de un sueño – La Francia de Vichy – Maillol, visto por Manolo
380	28.10.1944	5	Tristes destinos
381	04.11.1944	5	Niponerías y filipinerías
382	11.11.1944	NO	
383	18.11.1944	5	El roosveltismo de Europa
384	25.11.1944	5	La resurrección de Francia
385	02.12.1944	5	La popularidad de Churchill
386	09.12.1944	5	Meditación sobre la angustia reinante
387	16.12.1944	5	«Pobre vieja Inglaterra!»
388	23.12.1944	4-5, 13	Belén y Herodium – Navidades de luto
389	30.12.1944	5	Aspectos de la ofensiva alemana
390	06.01.1945	5	Ante el espectáculo de una deserción en masa
391	13.01.1945	5	El patético discurso de Hitler
392	20.01.1945	1	Mitologías nefastas
393	27.01.1945	5	La pesadilla rusa
394	03.02.1945	5	Ola de inmoralidad en Roma – La sentencia contra Maurras
395	10.02.1945	5	Sobre el zarismo y el bolcheviquismo
396	17.02.1945	5	Sobre las crisis de régimen en Europa
397	24.02.1945	5	¡Dresde! – De victoria en victoria – El martirio y la misión de Polonia
398	03.03.1945	5	Un viaje por los Balcanes – La germanofilia comunista
399	10.03.1945	5	El general Solchaga, en Cataluña – Astucias guerreras en

			el mar
400	17.03.1945	28	El general De Gaulle, visto por Carlos Sentís
401	24.03.1945	5	Racismo y catolicismo
402	31.03.1945	5	El mensaje de Pascua – La máscara de lo civilizado
403	07.03.1945	5	Gromyko
404	14.04.1945	5	Programa de paz de los obispos católicos ingleses
405	21.04.1945	5	El inolvidable presidente Roosevelt
405	21.04.1945	5	La Biblia, el libro desconocido
406	28.04.1945	5	El mejor de los discursos posibles
407	05.05.1945	5	El caso Pétain – Benito Mussolini
408	12.05.1945	5	La catástrofe hitleriana
409	19.05.1945	5	Jorge VI
410	26.05.1945	5	Sobre la desaparición de Hitler
411	02.06.1945	5	En busca de una paz sólida
412	09.06.1945	5	La presencia de Francia en Levante
413	16.06.1945	5	El virus hitleriano
414	23.06.1945	5	He sido jardinero en Montjuich – Sobre la derrota de Japón
415	30.06.1945	5	Sobre las dificultades políticas en Francia
416	07.07.1945	5	El informe del juez Jackson
417	14.07.1945	5	La postguerra que empieza
418	21.07.1945	5	Rusia, vista por Willkie
419	28.07.1945	5	La simpatía de los Estados Unidos
420	04.08.1945	5	Sobre las elecciones inglesas
421	11.08.1945	5	La Monarquía ha salvado a Italia
422	18.08.1945	5	Consideraciones sobre la bomba atómica
423	25.08.1945	5	La guerra ha terminado
424	01.09.1945	5	«Vichy-París»
425	08.09.1945	5	La difícil victoria sobre el odio
426	15.09.1945	NO	
427	22.09.1945	5	El «Libro Blanco» de un periodista
428	29.09.1945	5	La matanza de los sefarditas
429	06.10.1945	13, 14-15	Carlos Sentís y sus libros – Las anunciaciones de Commeleran
430	13.10.1945	5	Ante la realidad de la bomba atómica
431	20.10.1945	5, 14	El problema sionista – La Dolorosa de Figueras, obra de Amadeu
432	27.10.1945	5	La plaga de suicidios – Una opinión sobre el problema de Palestina
433	03.11.1945	1, 5	El elixir de la larga vida – La derrota del radicalismo francés
434	10.11.1945	1, 5	Armisticio y continuidad – En el V aniversario de Coventry
435	17.11.1945	5	Polonia, la mártir
436	24.11.1945	5	Sobre la crisis francesa
437	01.12.1945	5	Don Raimundo de Abadal
438	08.12.1945	20-21	José María Sert y su catedral de Vic
439	15.12.1945	7	Triunfo de la lista única en Yugoslavia
440	22.12.1945	5, 12	Herodes en Belén – La senyora de Chiang Kai Shek
441	29.12.1945	10	Reflexiones de fin de año
442	05.01.1946	5	La recomposición del Sacro Colegio

443	12.01.1946	5	Otra vez los judíos
444	19.01.1946	5	Otra guerra de nervios
445	26.01.1946		NO
446	02.02.1946	5	Actualidad de Transjordania
447	09.02.1946	5	La crisis francesa
448	16.02.1946	5	Historias de bandidos
449	23.02.1946	5	La política del apaciguamiento
450	02.03.1946	5	Hacia el neofascismo
451	09.03.1946	5	«Si Alemania hubiera triunfado...»
452	16.03.1946	5	Al margen de una carta
453	23.03.1946	5	En este momento crítico
454	30.03.1946	5	La dimisión de Francia
455	06.04.1946	5	Dos buenas noticias
456	13.04.1946	5	En el primer aniversario de la presidencia de Truman
457	20.04.1946		NO
458	27.04.1946	5	El mundo y la política
459	04.05.1946	5	El primer aniversario de la rendición de Alemania
460	11.05.1946	5	El S.O.S. de Pío XII
461	18.05.1946	5	Al margen de un telegrama
462	25.05.1946	5	El plebiscito de régimen en Italia
463	01.06.1946	5	Alemania en la desesperación
464	08.06.1946	5	El juego de las ucronías
465	15.06.1946	5	Italia es una República
466	22.06.1946	5	El hambre en Austria – Malthusianismo económico – El Plan Baruch
467	29.06.1946	5	La evolución de la política francesa
468	06.07.1946	5	Los norteamericanos en el Japón
469	13.07.1946	5	La represión inglesa en Palestina
470	20.07.1946	5	Alemania, problema urgente
471	27.07.1946	5	El libro de don Alejandro Lerroux
472	03.08.1946	5	Una <i>Historia del Pontificado</i>
473	10.08.1946	5	El salvamento de la Carta del Atlántico
474	17.08.1946	11	Rusia pasa de moda
475	24.08.1946	5	Rusia y los rusos
476	31.08.1946	5	Una batalla contra la conspiración del silencio
477	07.09.1946	5	Una "cierta Santa María"
478	14.09.1946	5	Discurso de Byrnes a la luz de la bomba atómica
479	21.09.1946	5, 13	Nuevas consideraciones sobre la "política atómica" – La Costa Brava y la <i>Guía</i> de José Pla
480	28.09.1946	5	Al margen de un artículo de Carlos Sentís
481	05.10.1946	5	El <i>Diario</i> del conde Ciano
482	12.10.1946	5	El fallo de Nuremberg
483	19.10.1946	5	Actualidad del "Domund"
484	26.10.1946	4-5	Mussolini, a través del <i>Diario</i> de Ciano
485	02.11.1946	5	Apostillas a unos artículos y contestación a una carta
486	09.11.1946	5	Un momento crítico para Francia
487	16.11.1946	5	La socialización del arte
488	23.11.1946	1, 5	En este momento – Otra vez el Frente Popular en Francia

489	30.11.1946	5	«Io son Te...»
490	07.12.1946	5	Lágrimas de cocodrilo
491	14.12.1946	7, 9	Despedida al notario don Salvador Dalí y Cusí – Sobre el giraldismo
492	21.12.1946	3, 5	La polémica pesebrística – Cosas de la O.N.U.
493	28.12.1946	5	Balance del año
494	04.01.1947	5	Un libro del Papa
495	11.01.1947	5	Divagaciones sobre el año nuevo
496	18.01.1947	5	Noticias de Suiza
497	25.01.1947	5	La revolución de las moscas
498	01.02.1947	5, 7	Hacia el reparto de Palestina – El Evangelio de Riofrío
499	08.02.1947	5	La revisión del testamento de Roosevelt
500	15.02.1947	5	Una depuración en Washington
501	22.02.1947	5	Poncio Pilatos Roosevelt
502	01.03.1947	5	Sobre el libro de Mr. Bullitt
503	08.03.1947	5	Malas noticias en Francia
504	15.03.1947	5	El caballo de Troya
505	22.03.1947	5	¡Hasta allí llegaron las aguas!
506	29.03.1947	5	El presidente Roosevelt, en pijama
507	05.04.1947	5	Un vistazo al libro de Eliot Roosevelt
508	12.04.1947		NO
509	19.04.1947	5	La desigualdad social rusa
510	26.04.1947	5	«El cero y el infinito»
511	03.05.1947	5	¡Jaque a los Soviets!
512	10.05.1947	5	De Gaulle y la segunda liberación
513	17.05.1947	5	Recuerdo de Pola
514	24.05.1947	5	Stalin, visto por Trotsky
515	31.05.1947	5	«Españoles en Rusia»
516	07.06.1947	5	La doctrina Truman
517	14.06.1947	5	La embajada de la senyora Perón
518	21.06.1947	5	Contra el pesimismo
519	28.06.1947	5	Si los rojos hubieran ganado la guerra...
520	05.07.1947	5	La eterna historia de Israel
521	12.07.1947	11	Primacía de lo político sobre lo económico
522	19.07.1947	5	Las relaciones francoespañolas
523	26.07.1947	5	«¿Cree usted en la tercera guerra?»
524	02.08.1947	5	Las posibilidades de la tercera guerra
525	09.08.1947	5	Contestación a unas cartas
526	16.08.1947	1, 5	Incendio de los Pirineos – Un poco de filosofía
527	23.08.1947	4-5	Aspectos del problema de Palestina
528	30.08.1947	4-5	El cordón sanitario
529	06.09.1947	5	La cuestión de Macedonia
530	13.09.1947	5	La crisis de las filias
531	20.09.1947	5	Cristianismo y comunismo
532	27.09.1947	5	Los Estados Unidos gozan de perfecta salud
533	04.10.1947	5	Diálogo entre el cronista y uno de sus lectores
534	11.10.1947	4-5	Colonias judías – Causas del fracaso inglés en Palestina
535	18.10.1947	5	«Koto Kovo?»

536	25.10.1947	5	El terrorismo ruso
537	08.11.1947	1, 5	Degaullismo – La victoria y las posibilidades del general De Gaulle
538	22.11.1947	5	Una novedad política: El Pakistán
539	06.12.1947	5	Efectos de una propaganda
540	13.12.1947	5	El R.A.M.
541	20.12.1947	7	Balance de un ensayo comunista en Francia
542	27.12.1947	5	El año de Truman
543	03.01.1948	5	Perpectiva probable de 1948
544	15.01.1948	5	Sobre el tema de la guerra
545	17.01.1948	5	Sobre un mensaje y un discurso
546	24.01.1948	5	Presente y porvenir de las colonias italianas
547	31.01.1948	1, 5	El plan «Russicum» - El libro de Budenz
548	07.02.1948	5	Hitler, en poder de los historiadores
549	14.02.1948	5	La división definitiva de Alemania
550	21.02.1948	5	Inquietud política en los Estados Unidos
551	28.02.1948	5	¡Alerta con el briandismo!
552	06.03.1948	5	Otra vez Checoeslovaquia
553	13.03.1948	4-5	La batalla de primavera
554	20.03.1948	5	Temor y esperanza
555	27.03.1948	NO	
556	03.04.1948	5	El caso de Turquía
557	10.04.1948	5	Los Estados Unidos velan las armas
558	17.04.1948	5	«De hombre a hombre» - Las elecciones italianas
559	24.04.1948	4-5	La bomba atómica preocupa a Einstein – La lección de la Semana Trágica colombiana
560	01.05.1948	4-5	Así están las cosas
561	08.05.1948	6-7	Dentro de diez años...
562	15.05.1948	5, 9	El Congreso de la Unión europea – Ciudad de Dios (C. D.) Noticiero
563	22.05.1948	5	¡Otra vez Israel!
564	29.05.1948	4-5	Crónica negra
565	05.06.1948	4-5	El auge de los partidos demócrata-cristianos
566	12.06.1948	5	Se habla de ceder a los rusos la ciudad de Berlín
567	19.06.1948	4- 5	Blanco y negro
568	26.06.1948	5	Sobre un libro de Papini
569	03.07.1948	5	Esperando el nuevo Presidente
570	10.07.1948	5	El cisma de Belgrado
571	17.07.1948	4-5	El segundo acto de la guerra de Palestina
572	24.07.1948	5	El sitio de Berlín
573	31.07.1948	4-5	La tragedia de Checoeslovaquia
574	07.08.1948	NO	
575	14.08.1948	4-5	Divagaciones alrededor de una lámpara
576	21.08.1948	5	Una ley contra el sensacionalismo periodístico
577	28.08.1948	5	Contestación abierta a los judíos
578	04.09.1948	4-5	Segunda carta abierta a los judíos
579	11.09.1948	5	Ricos y pobres

580	18.09.1948	5	La Iglesia frente al capitalismo
581	25.09.1948	4-5	«¡Ecce iterum Israel!»
582	02.10.1948	5	<i>No habrá guerra</i>
583	09.10.1948	4-5	Puntos de vista
584	16.10.1948	5	Habla un ex-alumno de la Academia Lenin
585	23.10.1948	5	La televisión se acerca
586	30.10.1948	11	La independencia de Europa
587	06.11.1948	5	[s. s.] La Garrotxa, cementerio de árboles
588	13.11.1948	NO	
589	20.11.1948	31	De Gaulle y los comunistas
590	27.11.1948	5	De Gaulle expone su programa
591	04.12.1948	5	El proceso de Tokio
592	11.12.1948	5	Los intelectuales y el comunismo
593	18.12.1948	5	El «morbo europeo»
594	25.12.1948	5	Irlanda
595	01.01.1949	11, 14	Balance de 1948 – El invisible Pedralbes
596	08.01.1949	11	Comunionismo
597	15.01.1949	11	Otro mensaje de paz
598	22.01.1949	11	En este principio de año
599	29.01.1949	11	Un discurso histórico
600	05.02.1949		NO
601	12.02.1949	6-7	Los procesos de Budapest y París – El auge del radicalismo francés
602	19.02.1949	11	La incógnita china – La ofensiva pacifista
603	26.02.1949	10-11	La lección de Portugal
604	05.03.1949	11	Refutación del <i>Libro Amarillo</i> relativo al proceso del cardenal Mindszenty
605	12.03.1949	10-11	Una encuesta sensacional
606	19.03.1949	11	Aspectos del Pacto del Atlántico
607	26.03.1949	11	El problema de las grandes ciudades
608	02.04.1949	11	Otros aspectos del Pacto del Atlántico
609	09.04.1949		NO
610	16.04.1949	11	Una <i>Pasión</i>
611	23.04.1949	10-11	Empieza a hablarse de una guerra preventiva
612	30.04.1949	11	Un cicerone del Vaticano
613	07.05.1949	11	El horóscopo churchilliano
614	14.05.1949		NO
615	21.05.1949	11	Noticias literarias
616	28.05.1949	11	Sobre la propaganda protestante
617	04.06.1949	11	El «maquis» de Dios, y el otro «maquis»
618	11.06.1949	11	La inferioridad de los occidentales
619	18.06.1949	11	«La creciente desilusión de nuestros días...»
620	25.06.1949		NO
621	02.07.1949	10-11	Una realidad y un sueño italianísimos
622	09.07.1949	10-11	El leopoldismo
623	16.07.1949	10-11	El drama de Tito
624	23.07.1949	10-11	Cristianismo y comunismo

625	30.07.1949	11	Miscelánea
626	06.08.1949	11	La abdicación de Europa
627	13.08.1949	11	El movimiento federal europeo
628	20.08.1949	11	La guerra santa contra Tito
629	27.08.1949	11	Cristianismo y socialismo
630	03.09.1949	11	Los problemas de la defensa de Europa – El duelo Stalin – Tito – El ateísmo francés
631	10.09.1949	9	El rey Abdullah y los Santos Lugares
632	17.09.1949	7	«Dotla!»
633	24.09.1949	9-10	Sobre Inglaterra
634	01.10.1949	11	El monopolio de la bomba atómica ha terminado
635	08.10.1949	11	La conmemoración de Goethe
636	15.10.1949	11	¿Hacia un nuevo humanismo?
637	22.10.1949	11	Las dos Alemanias
638	29.10.1949	10	Amenidades titistas
639	05.11.1949		NO
640	12.11.1949	11	Una ola de terror
641	19.11.1949	11	Sobre la bomba atómica
642	26.11.1949	10	La crisis del Derecho internacional
643	03.12.1949	10-11	Goebbels y su <i>Diario</i>
644	10.12.1949	11	El fenómeno titista
645	17.12.1949	11	El acuerdo de internacionalización de Jerusalén
646	24.12.1949	5, 15	Navidades rojas - ¡He aquí el Año Santo!
647	31.12.1949	3- 6, 11	Salvador Dalí visto por su hermana – Balance del año 1949
648	07.01.1950	11	Política de fronteras
649	14.01.1950	11	Nuestro tiempo
650	21.01.1950	11	Un gran libro
651	28.01.1950	10-11	Crónica aristocrática
652	04.02.1950	10	El imperio de Indias – El Sarre
653	11.02.1950	7, 11	Dos mundos y una iglesia (M. B.) – Sobre la superbomba
654	18.02.1950	11	El negro asunto de Indochina
655	25.02.1950	10	La liberación del secreto atómico
656	04.03.1950	5, 11	La cuestión de la Sagrada Familia (M. B.) – Un peligroso simulacro de guerra civil
657	11.03.1950	10-11	La tragedia de los españoles en Rusia
658	18.03.1950	9	La supuesta decadencia de Europa
659	25.03.1950	11	El discurso de las siete divergencias
660	01.04.1950	11	Puntos de vista sobre la guerra y la paz
661	08.04.1950	10-11	Tres campañas antimonárquicas
662	15.04.1950	NO	
663	22.04.1950	10-11	El caso Pétain – Sobre Léon Blum
664	29.04.1950	11	La ofensiva roja de primavera
665	06.05.1950	10	Síntomas de reacción
666	13.05.1950	10	La actual tensión diplomática
667	20.05.1950	NO	
668	27.05.1950	11	La Conferencia de los Tres y el Plan Schuman

669	03.06.1950	11	Psicología de la “guerra fría”
670	10.06.1950	11	El pesimismo del señor Révész
671	17.06.1950	10-11	A tiempos nuevos, ideas nuevas
672	24.06.1950	NO	
673	01.07.1950	9-10	El mito de Roosevelt – Inglaterra y el Plan Schuman
674	08.07.1950	11	Nieblas en Corea
675	15.07.1950	11	La paz atómica
676	22.07.1950	6, 11	La Iglesia ante la persecución (M. B.) – El fracaso de la técnica
677	29.07.1950	11	Muerte y sepultura del “apaciguamiento”
678	05.08.1950	9-10	Sobre la propaganda comunista
679	12.08.1950	10-11	La quiebra de una política
680	19.08.1950	10-11	Pesadilla de verano
681	26.08.1950	11	Dos meses de guerra en Corea
682	02.09.1950	3, 10-11	Una visita al Museo Marítimo (M. B.) – La doctrina social católica
683	09.09.1950	10, 15	Guerra de guerrillas en Washington – En Nuria pasan cosas... (M. B.)
684	16.09.1950	10	Un caso de ingratitud
685	23.09.1950	11	Un momento crítico
686	30.09.1950	11	El rearme alemán
687	07.10.1950	10-11	La gran realidad
688	14.10.1950	10	Consideraciones optimistas
689	21.10.1950	10-11, 17	Otra vez Indochina – Actualidad del P. Claret (M. B.)
690	28.10.1950	10-11	Otto Skorzeny
691	04.11.1950	4, 10-11	El mito Dalí (M. B.) – Europa y los socialistas
692	11.11.1950	10-11	Los chinos en Corea – El caso de Polonia
693	18.11.1950	10-11	¡Jaque a Truman! – Sobre la Asunción todavía
694	25.11.1950	10-11	Otra vez el caso Pétain
695	02.12.1950	NO	
696	09.12.1950	14-15	Abandonismo o intervencionismo
697	16.12.1950	19	Un libro de actualidad – <i>El mito de Roosevelt</i>
698	23.12.1950	3-4, 22-23	La Fiesta Mayor de los pobres – Balance de cinco años
699	30.12.1950	16-17	Medio siglo
700	05.01.1951	10-11	El último libro de Révész
701	13.01.1951	11	Piedra y el Peñón
702	20.01.1951	11	El rearme alemán
703	27.01.1951	5-6, 11	Recordando un antiguo debate (M. B.) – Pequeña historia de nuestra germanofilia
704	03.02.1951	11	Pesadilla
705	10.02.1951	2, 11	Una errata (M. B.) – El discurso de Eisenhower
706	17.02.1951	7-8	Puntos de vista
707	24.02.1951	10-11	¡Ya está aquí Eisenhower!
708	03.03.1951	8-9	El frustrado secuestro del Papa
709	10.03.1951	3, 8-9	Barcelona ante el Congreso Eucarístico Internacional (B.) – Otra crisis francesa – Frutos de nuestro tiempo
710	17.03.1951	10-11	Los recientes desórdenes de Barcelona

711	24.03.1951	9	La técnica del odio
712	31.03.1951	3-4	El vigatanismo explicado por Jaime Brossa (M. B.) -
713	07.04.1951	10-11	Sobre la beatificación de Pío X – La elocuencia de las cifras
714	14.04.1951	16-17	Un callejón sin salida
715	21.04.1951	14-15	Los suizos no quieren que voten las suizas
716	28.04.1951	11	Dos mariscales y un general
717	05.05.1951	11	Una guerra de "apaciguamiento"
718	12.05.1951	10-11	Los estudios económicos
719	19.05.1951	13, 14	Hispanoamérica, vista por Penella de Silva – La exposición de flores (M. B.)
720	26.05.1951	10-11, 17	La venganza de Pétain – La guerra preventiva – El problema del Mediterráneo – Noticias de la "Mare de Déu del Mont" (M. B.)
721	02.06.1951	11	Ciano y Degrelle
722	09.06.1951	8-9	Elecciones en el país del señor De Gasperi
723	16.06.1951	10-11	Los siete de Landsberg
724	23.06.1951	15, 23	Un año de guerra en Corea – Hambre en los conventos (M. B.)
725	30.06.1951	11-12	Vogeler habla del terror rojo – Las elecciones francesas
726	07.07.1951	11	El armisticio coreano
727	14.07.1951	10-11	Los excesos del sindicalismo británico
728	21.07.1951	11, 13	El Vaticano y los Estados Unidos – El Vicario astrónomo (M. B.)
729	28.07.1951	10-11	El proyecto de un pacto bilateral entre los Estados Unidos y España
730	04.08.1951	11	El interinismo francés – El tan esperado armisticio – Una frase de Pétain
731	11.08.1951	6-7	<i>Yo maté a María Goretti</i> – La dignidad de la persona humana defendida por los dogmas (M. B.)
732	18.08.1951	8	El nacional-comunismo chino
733	25.08.1951	8	La educación de la juventud comunista
734	01.09.1951	12-13	Homenaje de gratitud a los Estados Unidos
735	08.09.1951	8, 14-15	La cuestión de la libre enseñanza en Francia – El Rvdmo. P. Albareda, abad de Ripoll (M. B.)
736	15.09.1951	11-12	Cañonazos contra el telón de acero
737	22.09.1951	7	El caso de la familia Gerstungen
738	29.09.1951	8-10	Una urgencia trágica
739	06.10.1951	8-9	El general Perón y su régimen
740	13.10.1951	10-11	El "Último Hombre"
741	20.10.1951	10-11	Sentido de las próximas elecciones inglesas
742	27.10.1951	10-11	El verdadero "apaciguamiento"
743	03.11.1951	10-11	La pequeña victoria del conservadurismo inglés
744	10.11.1951	10-11	La Santa Sede ante la última guerra mundial
745	17.11.1951	10-13	Resumen de una situación angustiosa – Hallazgo de la tumba de San Pedro (M. B.)
746	24.11.1951	10	Negro y blanco
747	01.12.1951	13-14	¿República? ¿Monarquía?

748	08.12.1951	12, 18-19	La limosna es una cuestión de entrenamiento (M. B.) – Sobre el Derecho Romano
749	15.12.1951	18-19	Nuestro Christmas
750	22.12.1951	3-5, 22-23	Ángeles y estrellas (M. B.) – Otro año negativo
751	29.12.1951	12-13	El horóscopo de Eisenhower
752	05.01.1952	11	El nuevo rey de Libia
753	12.01.1952	10-11	El reloj de la Historia
754	19.01.1952	10-11	Año electoral en los Estados Unidos
755	26.01.1952	11, 14	Un discurso histórico – La cruz de la Junquera (M. B.)
756	02.02.1952	10-11	La estrategia política de Eisenhower – Egipto y Túnez
757	09.02.1952	11-13	El frente literario comunista
758	16.02.1952	10-11	De la realeza y de la aristocracia
759	23.02.1952	9-10	La crisis de opinión de los Estados Unidos
760	01.03.1952	10-11	Bienaventurados los pobres
761	08.03.1952	10-11	Un mensaje urgente
762	15.03.1952	12-13	El problema de las viviendas
763	22.03.1952	10-11	Corea, terrible enigma
764	29.03.1952	10-11	El drama de Charles Maurras
765	05.04.1952	10-11	Un gobierno “francófilo” en Túnez
766	12.04.1952	14	Un “tercer partido”: el general Eisenhower – Yugoslavia abre sus fronteras al turismo
767	19.04.1952	10-11	Hay pajarillos domésticos en el Vaticano
768	26.04.1952	10-11	Trucos electorales
769	03.05.1952	10	Una biografía de Mosén Dausá (M. B.)
770	10.05.1952	13	El difícil arte de escribir sobre Roma
771	17.05.1952	8-9	La histórica entrevista de Hendaya
772	24.05.1952	3, 16-17	La Eucaristía y los congresos eucarísticos (M. B.) – Maravillas de la Eucaristía en África negra (M. B.)
773	31.05.1952	3, 15	Deuda de gratitud (M. B.) – Perspectiva internacional de nuestro Congreso Eucarístico
774	07.06.1952	3, 7	Frutos del Congreso (M. B.) – Los platillos volantes
775	14.06.1952	13	Una exhibición del comunismo francés
776	21.06.1952	8-9	Dos años de guerra en Corea
777	28.06.1952	10	Un tratado histórico y un verano tormentoso
778	05.07.1952	10-11	Taft habla de su aislacionismo – Los “inocentes chinos”
779	12.07.1952	15	La conquista del espacio
780	19.07.1952	10-11	Eisenhower candidato republicano – Crisis en el partido de De Gaulle
781	26.07.1952	11	Panorama de una ciudad
782	02.08.1952	17-18	La abdicación de Faruk I
783	09.08.1952	10-11	El Papa se dirige al pueblo ruso – La pugna Stevenson- Eisenhower
784	16.08.1952	11	La glorificación del santuario del Vilar (M. B.)
785	23.08.1952	14-15	Turismo es cortesía
786	30.08.1952	14-15	El morbo de la guerra
787	06.09.1952	11	“¡Dios vivo!”
788	13.09.1952	11	El robo de la bomba atómica

789	20.09.1952	19, 23	Urbanismo es civilización – Una mala idea (M. B.)
790	27.09.1952	14	Grandeza del Domund
791	04.10.1952	7	Rvdmo. P. Ubach, geógrafo de la Biblia (M. B.)
792	11.10.1952	13	Homenaje al obispo de Vich
793	18.10.1952	9	Una "purga" al Partido Comunista francés
794	25.10.1952	7	Charlot
795	01.11.1952	15	Las elecciones norteamericanas
796	08.11.1952	9-10, 23	El amargo triunfo de Eisenhower – El doctor Modrego, arzobispo
797	15.11.1952	17	Después de la tempestad
798	22.11.1952	12-13	El caso Tito – Muchos católicos votaron por Eisenhower
799	29.11.1952	14-15, 19	La muerte de Charles Maurras – Adiós a Montserrat Junoy
800	06.12.1952	10-11	He aquí la bomba H
801	13.12.1952	19	Los estudios bíblicos – Veintitrés generales
802	20.12.1952	3-5, 29	El misterio de Navidad – El anticolonialismo
803	29.12.1952	13	Navidad ha vuelto – La realidad de la guerra
804	03.01.1953	13	Balance del año
805	10.01.1953	14-15	Norteamérica, vista por José M. Massip
806	17.01.1953	15	¡Adiós, Mr. Truman!
807	24.01.1953	12-13	Verdadera efigie de la bomba H
808	31.01.1953	7	El mundo nuevo del Padre Lombardi
809	07.02.1953	14-15	Los soviets, entre la Iglesia y la sinagoga
810	14.02.1953	14-15	Eisenhower ha dado la cara
811	21.02.1953	NO	
812	28.03.1953	19, 21-22	Indefensión de Europa – <i>Los santos van al infierno</i> (M. B.)
813	07.03.1953	NO	
814	14.03.1953	14-15	La tan esperada muerte de Stalin
815	21.03.1953	16-17	El proceso de la Unión Europea visto por el doctor José M. Trias de Bes
816	28.03.1953	15, 23-24	Un bandido en Buckingham Palace – <i>La Divina Comedia</i> de José María de Sagarra
817	03.04.1953	NO	
818	11.04.1953	15	La unidad de Europa según Durán y Ventosa
819	18.04.1953	18	La Unión Europea vista por el Papa – Los misterios del Kremlin
820	25.04.1953	16-17	La contraofensiva norteamericana de paz
821	02.05.1953	16-17	El mundo ruso, visto de cerca
822	09.05.1953	19	La actitud de Eisenhower
823	16.05.1953	16-17	Coleccionismo y coleccionistas
824	23.05.1953	18-19	Resurgimiento de Portugal
825	30.05.1953	14-15	1953 año de coronación – Todavía sobre el alma rusa
826	06.06.1953	NO	
827	13.06.1953	9	La fatiga de los buenos – "Esta paz, esta noble paz"
828	20.06.1953	16-17	Las elecciones italianas – Nos han robado el Everest
829	27.06.1953	NO	

830	04.07.1953	18-19	Tres años de guerra en Corea
831	11.07.1953	18-19	Reflexiones sobre la sublevación alemana
832	18.07.1953	14-15	Tempestad en Rusia
833	25.07.1953	10-11	La danza de los mariscales
834	01.08.1953	10-11	Miscelánea de verano
835	10.08.1953	12-13, 14	El armisticio de Corea – La generosidad americana – En el centenario de la muerte de Santa Clara (M. B.)
836	15.08.1953	8-9	La colectivización del poder en RUSia – Malenkov, “La voz de su amo”
837	22.08.1953	12-13	La mixomatose está a la vista
838	29.08.1953	14-15	Caprichos de agosto
839	05.09.1953	3	El nuevo Concordato (M. B.)
840	12.09.1953	12-13	Actualidad de León Bloy
841	19.09.1953	7	De Hitler a Adenauer
842	26.09.1953	10	El comunismo está en quibera en toda Alemania
843	03.10.1953	3, 19	Alianza militar defensiva entre España y los Estados Unidos (M. B.) – Una cruzada urgente
844	10.10.1953	5	Pequeña historia de las Hermanitas de los Pobres (M. B.)
845	17.10.1953	NO	
846	24.10.1953	18-19	Sobre los deberes del Estado Católico con la religión
847	31.10.1953	24	La disputa sobre el malthusianismo
848	07.11.1953	NO	
849	14.11.1953	22-23	Una biografía del Papa
850	21.11.1953	15-16	Hitler, visto por el general Guderian
851	28.11.1953	16-17	Trieste
852	05.12.1953	15	Dios está de moda
853	12.12.1953	25	Literatura y realidad en el crimen de Lurs
854	19.12.1953	24-25	La pesadilla de los discos volantes
855	26.12.1953	8-9, 29	Nuestros amigos los Reyes Magos (M. B.) – ¡Ni una familia sin hogar!
856	02.01.1954	22-23	Beria no es ya de este mundo
857	09.01.1954	24-25	Balance del año 1953
858	16.01.1954	8-9	La novela de la Arqueología
859	23.01.1954	9	El espíritu de la técnica
860	30.01.1954	8	El tema de Gibraltar – La mala puntería de Tartarín – La sentencia contra el doctor Mussadeq
861	06.02.1954	18-19	¡Adiós, Fanfani! - Maccarthysmo
862	13.02.1954	7-8	La devoción al Papa – La “Operación Sagrada Familia” (M. B.)
863	20.02.1954	18-19	Sobre un dibujo de Castanys – La Conferencia de Berlín – Ha vuelto Scelba
864	27.02.1954	13-14	El apostolado del padre Pierre
865	13.03.1954	16-17	Espectáculo cairota en tres cuadros
866	20.03.1954	19-20	La aventura de los sacerdotes obreros
867	27.03.1954	NO	
868	03.04.1954	16, 21	Las patrullas volantes del cardenal Lercaro – Un libro sobre la Acuarela (M. B.)

869	10.04.1954	NO	
870	17.04.1954	18-19	Meditaciones de Cuaresma – El "affaire" Juin
871	18.04.1954	11-13	Buenas noticias del Vaticano – Impaciencia de la "guerra fría" – Ojos de recambio
872	24.04.1954	23	Nos falta conciencia social (M. B.)
873	01.05.1954	19	La defensa ideológica – El mensaje Papal de Pascua
874	08.05.1954	18-19	El caso Oppenheimer y la guerra de España
875	15.05.1954	20-21	Dier Ben Fu
876	22.05.1954	16	El homenaje de Cataluña al Padre Claret (M. B.)
877	29.05.1954	23-24	La restauración del retablo del "Sant Esperit" de Manresa (M. B.)
878	05.06.1954	24-25	La canonización de Pío X
879	12.06.1954	20-21	Divagaciones sobre la posibilidad de un Munich asiático – Hacia un estatuto de la fauna universal
880	19.06.1954	19-20	La crisis ministerial francesa
881	26.06.1954	22-23, 29	Contraste entre la Conferencia de Pandemónium y la de Ginebra – <i>Jesús en su tiempo</i> (M. B.)
882	03.07.1954	18-19	La restauración de la soberanía de Alemania occidental
883	10.07.1954	14-15	El pensamiento de Mendès-France
884	17.07.1954		La admisión de China en la O.N.U.
885	24.07.1954	18-19	Mendès-France, el liquidador – El gran libro del doctor Llovera
886	31.07.1954	14-15	Excursión a San Pedro de Roda (M. B.) - Resentimiento
887	07.08.1954	11	¡Jaque a Suez!
888	14.08.1954	10, 19	¿Hacia la guerra civil en el Marruecos francés? – La antología eucarística de Bertran Oriola (M. B.)
889	21.08.1954	6	La alarma americana y el "coexistencialismo" ruso
890	28.08.1954	NO	
891	04.09.1954	NO	
892	12.09.1954	9-31, 19	Sentimiento de frustración – Dos monumentos a nuestro Congreso Eucarístico (M. B.)
893	18.09.1954	19-20	El gamberrismo blasfematorio
894	25.09.1954	11	Modernas tendencias políticas
895	02.10.1954	NO	
896	09.10.1954	22-23	La visita de Mr. Attlee a Rusia y China – El Tratado de Lancaster-House
897	16.10.1954	13-14	La visita de Mr. Attlee a China
898	23.10.1954	10-11	La <i>Miscelánea Ubach</i> – La U.N.I.A.P.A.C. se reúne en Barcelona
899	30.10.1954	12-13	El milagro esperantista
900	06.11.1954	27-28	La desnacificación de Alemania
901	13.11.1954	27-28	El episodio de Argelia y su moraleja
902	20.11.1954	26-28	La morfina de la coexistencia pacífica
903	27.11.1954	23-24	Sovietología
904	04.12.1954	13-14	Trece rehenes norteamericanos en China
905	11.12.1954	NO	
906	18.12.1954	15-17	Crónica negra – El provenir de la boma H... y de la Humanidad

907	25.12.1954	6-8, 9-10	Elogio de la imagen de la Virgen con el niño Jesús – <i>El Papa</i>
908	01.01.1955	23-25	1954 y sus próximos sucesores
909	08.01.1955	20	El rearme alemán cierra el primer acto de la postguerra
910	15.01.1955	13	El mensaje del Papa, mensaje de verdad
911	22.01.1955	13-14	El caso Rommel
912	29.01.1955	10	Tres libros sobre la Virgen (M. B.)
913	05.02.1955	12-13	¡Formosa a la vista!
914	12.02.1955	12-13	La derrota de Mendes-France – <i>En el desplome de Europa</i>
915	19.02.1955	9-10	Tempestad en Moscú
916	26.02.1955	9-10	Sobre el “alma rusa” todavía
917	05.03.1955	8-9	Entre el “cañón hidráulico” y la bomba “H”
918	12.03.1955	11	El aburguesamiento del comunismo francés
919	19.03.1955	7, 13	El doctor Luis Carreras – Grandeza de nuestro tiempo
920	26.03.1955	21-22	En Argelia...
921	02.04.1955	NO	
922	09.04.1955	6-9, 13-14	Una maravilla: San Juan de las Abadesas (M. B.) – En estas fiestas de Pascua – La historia de Yalta
923	16.04.1955	10-12	<i>El porvenir de Europa</i>
924	23.04.1955	27	Gratitud a Fleming
925	30.04.1955	10-11	Einstein
926	07.05.1955	9	Un retrato verdadero de Stalin
927	14.05.1955	13-14	¡Otra vez, Alemania!
928	21.05.1955	11-13	El día de Acción Católica
929	28.05.1955	9-10	La situación del clero rural
930	04.06.1955	9-10	Aspectos de política inglesa
931	11.06.1955	9-10	El colonialismo
932	18.06.1955	NO	
933	25.06.1955	13-14	La crueldad comunista
934	02.07.1955	12-13	La subversión antirreligiosa
935	09.07.1955	6-7	Un caso de “politique d’abord”
936	16.07.1955	13	El X aniversario de la O.N.U.
937	23.07.1955	NO	
938	30.07.1955	26-27	Rusia, estado bicéfalo – El laicismo argentino y el ateísmo
939	06.08.1955	7	En la muerte del Obispo de Vich, P. Perelló (M. B.)
940	13.08.1955	8-10	El deshielo – Diez años decisivos
941	20.08.1955	10	Problemas de enseñanza
942	27.08.1955	NO	
943	03.09.1955	NO	
944	10.09.1955	24-25	Mirada retrospectiva
945	17.09.1955	11	Disputa del arte sacro (M. B.)
946	24.09.1955	NO	
947	01.10.1955	24-25	Prensa y radio, cine y teatro
948	08.10.1955	24-25	La peor noticia del año
949	15.10.1955	11	El “Domund” de la esperanza (M. B.)
950	22.10.1955	NO	
951	29.10.1955	14	El experimento de la parroquia de San Medín (M. B.)

952	05.11.1955	6-7	Margarita – Memorias de Von Ribbentrop
953	12.11.1955	NO	
954	19.11.1955	10-11	El verdadero anticomunismo
955	26.11.1955	14-15	¿Es deseable la unificación de Alemania?
956	03.12.1955	12-13	Carta abierta a un amigo de Acción Católica (M. B.)
957	10.12.1955	13-14	Actualidad de Israel
958	17.12.1955	12-13	Dos obispos sociales
959	24.12.1955	9-10, 28-29	Pureza y paz de Navidad (M. B.) – La navidad del pobre
960	31.12.1955	17	El año de las sonrisas
1000	06.10.1956	11-13	Eugenio Pacelli, nuestro Papa (M. B.)

AMPURDÁN (1942-1946)

Núm.	Data	Pàg.	Títol
10	02.12.1942	3-4	Don Eduardo Rodeja, cronista de la ciudad
11	09.12.1942	3-4	Apología del futuro templo parroquial de Figueras (I)
15	07.01.1943	2-3	Apología del futuro templo parroquial de Figueras (II)
16	13.01.1943	3	Notas de Arte
18	27.01.1943	3	El Estado va a construir un pueblo pesquero modelo en...
21	17.02.1943	3-4	La Virgen de los Dolores en nuestra Iglesia Parroquial
24	10.03.1943	3	Apología del futuro templo parroquial de Figueras (III)
31	28.04.1943	13	La exposición Reig
31	28.04.1943	22	<i>De antaño y hogaño. Recordando a Figueras (Signa Pla)</i>
34	19.05.1943	3	El pintor José Bonaterra
36	02.06.1943	3	Problemas urbanos de Figueras
38	16.06.1943	2-3	Por la rutas del Ampurdán. El Amp. y los ampurdaneses
39	23.06.1943	3	Problemas urbanos de Figueras
41	07.07.1943	3	Turismo ampurdanés. Rosas
44	28.07.1943	3	Problemas urbanos de Figueras. El mercado
46	11.08.1943	3	En el centenario de D. Aniceto de Pagés
53	28.09.1943	5-6	El encauzamiento del río Muga
60	17.11.1943	5	La exposición de dibujos de J. Bech de Careda
63	07.12.1943	3	La restauración de la iglesia de Arenys de Ampurdán
68	12.01.1944	5	La exposición de Jano Bonaterra
70	26.01.1944	3	El doctor E. Vila y su clínica de la Santa Cruz
78	22.03.1944	3	En memoria de Pedro Vayreda
82	19.04.1944	3	La exposición Cano-Reynal
84	01.05.1944	23-24	El Estado restaura la Iglesia de Castelló
90	14.06.1944	3	La exposición de los discípulos del pintor Reig
109	25.10.1944	3	El segundo tomo de la Historia de Figueras
135	02.05.1945	3	Hablemos de Vilabertran

142	13.06.1945	3	La restauración de Santa María de Vilabertran
174	24.01.1946	2	La fiesta de la conversión de S. Pablo
178	20.02.1946	3-5	La restauración de Sta. María de Vilabertran. Memoria...
194	12.06.1946	4-5	La fiesta del día 18 en Vilabertran

VÉRTICE (1942)

Núm.	Data	Pàg.	Títol
53-54	Febrer-març 1942	22 i 97	Postal de Barcelona

ARRIBA (1942)

Núm.	Data	Pàg.	Títol
39	27.09.1942	p. 9	La tumultuosa Barcelona

LA VANGUARDIA (1943-1946)

Data	Núm.	Pàg.	Títol
09.05.1943	23.926	3	El coro de la catedral de Barcelona
18.05.1943	23.933	3	El ábside de San Justo
29.06.1943	23.969	5	Votos de calidad
17.10.1943	24.064	6	Destinos
22.12.1943	24.120	3	La hospitalidad de los betlemitas
01.11.1944	24.387	1	Trágica democracia de los cementerios
23.11.1944	24.406	3	La fachada del monasterio de Montserrat
21.01.1945	24.457	9	Un libro sobre el Papa Luna
08.04.1945	24.522	3	Un hombre de Dios
23.05.1945	24.560	1	Santa María del Mar
13.07.1945	24.603	2	San Miguel de Fluviá
03.10.1945	24.673	2	La reinstalación del Museo de Vich
26.05.1946	24.872	3	El desvío de la carretera de Francia en Figueras
05.09.1946	24.959	2	Actualidad de Balmes
08.12.1946	25.039	1	La Concepción de Murillo
22.12.1946	25.051	1	La caridad de Belén y la lotería

VIDA PARROQUIAL (1944-1947)

Núm.	Data	Pàgs.	Títol
320	09.03.1944		Hacia la reconstrucción de la unidad moral del mundo
404	24.01.1946		La fiesta de la conversión de San Pablo
423	20.08.1946		Un espíritu sacerdotal (Presa de possessió del Pare Xutglà)
455	24.04.1947		El museo de Figueras. Su oportunidad
458	14.05.1947		El museo de Figueras. Sus posibilidades
489	22.12.1947		Importancia de la travesía
490	29.12.1947		Nit de Reis

MUNDO HISPÁNICO (1951)

Data	Pàg.	Títol
NOV. 1951	37-40	EL MONASTERIO DE MONTSERRAT

PAX (1952)

Data	Pàg.	Títol
27.05.1952	5-7	El Congreso Eucarístico explicado por el señor obispo de Barcelona
29.05.1952	5-7	La organización del congreso, perfecta, dice Monseñor Vachon
31.05.1952	3-4	El espectáculo de las multitudes en este Congreso es grandioso
01.06.1952	4-5	Los campanarios, anuncio de la Eucaristía
02.06.1952	10	Las custodias neogóticas
02.06.1952	12	La iglesia del silencio

CANIGÓ (1954-1956)

Núm.	Data	Pàg.	Títol
03	Maig 1954	4	Perfil del pintor Evaristo Vallès
13	Març 1955	3	Sin noticias de la "Mare de Déu del Mont"
24	Febrer 1956	3-5	Impresiones sobre el Ampurdán
26	Abril 1956	4-5	El Ampurdán y los ampurdaneses (I)
27	Maig 1956	4-5	El Ampurdán y los ampurdaneses (II)
28	Juny 1956	4-5	El Ampurdán y los ampurdaneses (III)

ANNEX 3

Mostra d'articles de Manuel Brunet en les publicacions més rellevants

«Esculptors i arquitectes I». «Pàgina artística» de <i>La Veu de Catalunya</i> , 05.09.1912.	213
«La ofensiva alemana», <i>La Publicidad</i> , 24.03.1918.	214
«El armisticio. La hora de la justicia», <i>La Publicidad</i> , 18.11.1918.	215
«Los partidos ingleses contra el laborismo», <i>Las Noticias</i> , 11.09.1924.	216
«La nau pren vela». <i>La Nau</i> , 01.10.1927.	217
«Un crèdit de llibertat». <i>La Nau</i> , 12.11.1927.	218
«El cas Léon Daudet». <i>La Publicitat</i> , 23.12.1928.	219
«Una maniobra internacional contra la pesseta». <i>La Publicitat</i> , 15.11.1931.	220
«No fa riure, ni interessa, ni molesta». <i>Mirador</i> , 02.05.1929.	222
«Aspectes de la vaga general». <i>Mirador</i> , 27.11.1930.	223
«Paradisos comunistes». <i>La Veu de Catalunya</i> , 22.03.1930.	224
«Una tarda memorable». <i>La Veu de Catalunya</i> , 03.10.1935.	225
«La contingentació de les idees subversives». <i>La Veu del Vespre</i> , 02.05.1933.	226
«Novel·les», <i>La Veu del Vespre</i> , 16.10.1933.	227
«La cobardía de la mediocridad». <i>Destino</i> , 25.05.1940.	228
«La guerra ha terminado». <i>Destino</i> , 25.08.1945.	229
«La conquista del espacio». <i>Destino</i> , 12.07.1952.	230
«El coro de la catedral de Barcelona». <i>La Vanguardia</i> , 09.05.1943.	231
«La caridad de Belén y la Lotería». <i>La Vanguardia</i> , 22.12.1946.	232
«La organización del Congreso, perfecta, dice Monseñor Vachon». <i>Pax</i> , 29.05.1952.	233
«La iglesia del silencio». <i>Pax</i> , 02.06.1952.	234
«Notas de arte». <i>Ampurdán</i> , 13.01.1943.	235
«Apología del futuro templo parroquial de Figueras». <i>Ampurdán</i> , 10.03.1943.	236
«Hacia la reconstrucción de la unidad moral del mundo». <i>Vida Parroquial</i> , 09.03.1944.	237
«Importancia de la travesía» <i>Vida Parroquial</i> , 22.12.1947.	238
«Sin noticias de la Mare de Déu del Mont», <i>Canigó</i> , març 1955.	239

obra de CADRAN.
obra a credit.

(Colecció d'Ora)

la imitació fatigant dels últims
riat de la creació viva»
possible—diu més avall—pre-
de arà'ls detalls d'execució y
dificultats que s'osaran al
otat per la Cambra, tan extens
aplexe, mes si que podem dir
bona organització de la sec-
sa ne dependrà un gran part
l'avenir del nostre art aplicat
ani, y que una tal Exposició
o resposta a la qüestió de s'ils
o len y volem reconquerir l'a-
ue ja'ns han presa en els do-
ari industrial modern, en to-
fins dintre de la mateixa
s nacions estrangeres y l'A-
rticularment. En 1910, o en co-
la Exposició marcarà un punt
de gran interès.»
prompte la Exposició està
contra un mal que a l'avan-
dria fer devenir estèril. No-
perill de que una vegada
estableixi un bazar de les
stries de luxe, com sol pas-
en totes les exposicions de
tiu. La Exposició serà reser-
obres de un caràcter ori-
ab exclusió de tota repetició
s consagrats y dels estils an-

regla serà aplicable aixís
es industrials com a l'ar-
y en aquest punt, M. Ro-
ix ab molta raó per ésser
a la mare de totes les arts
de la qual irradien y en-
vergeixen.»

la confessió de la pro-
tat que's fa en aquest do-
sentat a la Cambra, ve a
y a donar raó als co-
sobre l'art francès hem
desde temps en aquestes

nostres estructures.

França va al fracàs ab la seva ex-
posició. L'any 1910 no es pas molt lluny
perque no ho poguem veure. Els seus
artistes, no poguent fer Lluís XV, se-
guiràn fent la imitació d'aquella prime-
ra evolució alemanya del Modern Esti-
l, o faràn coses estranyes com els
selvatges Perque'ls pobles que desprec-
ren el valor de la tradició, y no sen-
ten la llei y el ritme de la seva àni-
ma son els que van de dret a la dera-
dencia y a la mort.

FLAMA.

Escultors y arquitectes

I

La ciencia dels volums
o l'art de saber compondre.

Era un dia que ab l'escultor Clarà
contemplàvem una esplèndida colecció
de fotografies que reproduïen les últimes
obres que l'esforç del seu braç havia
desentranat del bronze més rebel y
del marbre més dur y resistent.

Entre la gloriosa filera de personatges
d'una mitologia nova y genial, compare-
gueren aquelles dones plenes de salut
y senyores del ritme.

La curiositat dels ulls exigia que les
mans del artista no fullegessin les làmi-
nes tan ràpidament, car una mena d'am-
mor exigent y dolçament acariciant, se
barrejava ab l'emoció.

Tots recordarèu per sempre més el
Ritme de Clarà. Dues dones joves s'en-
llacen amablement ab infinita gràcia per
trencar la primera dansa que fou l'en-
cís de tota cosa mundana.

Se m'acudí al moment preguntar an-
en Clarà si ab el nom de Ritme volia
cenyir-se solament al ritme de la dansa,
y l'escultor me reprimí amistosament.
El ritme de la dansa, el del vers y
de la prosa, el de la música, el de la
vida elegant y també de l'esculptura
estàn concretats en el petit bronze.

Allavors vaig veure que un sol ritme
presidia'l món.

Y aquí començà en Clarà per explicar-
me com el ritme essencial de l'esculpu-
ra consistia en la distribució mesurada
dels volums y com el saber-ne'l més ím-
tim secret de tal distribució era un
art bessó de l'arquitectura, però ab quel-
com de més subtil y diví. Y que si sem-
pre cuidava de que tal gràcia no estés
renyida ab ses obres, en aquell treball
havia procurat que'n fós una especial
virtut y condició.

La ciencia dels volums, venguéu jo
que es l'esculptura. Això es lo que'm
deya en Clarà ab la subiduria del qui
conex l'ànima de la cosa y ab l'eloqüèn-
cia d'un bellíssim bronze que jo mirava
reproduït fotogràficament.

Lo mateix se llegeix y repeteix, posseir
ab rutina inconscient, en les estèti-
ques ja fossilitzades y en les acadèmies
vuitcentistes.

Però encara no fal·la avuy mateix qui
diu y sent que un escultor no vé obli-
gat a saber compondre.

J. M. DE PEDRALBES.

De l'ensenyar dibuix

Era l'any passat, per aquest temps,
quan les primeres frescos del setem-
bre venien a recordarnos les proximi-
tats dels començaments del curs, que
desde aquestes mateixes planes comen-
tàrem y fem ambobres...

nos mestres de dibuix. Els qui n'ense-
nyen, son artistes que ho fan fora
d'hora, pintors socorreguts en son tre-
ball pel petit sou que guanyen a cambi-
d'un parell d'hores d'esclavitud cada ves-
pra.

No tenim vocacions d'ensenyador del
dibuix. Ben cercat ne trobaríem dies es-
tres, y d'entre elles, modernament, la
encosa y ardorosa vocació de veritable
Mestre, don Francesch Gall, qui ve re-
alitzant una obra meritíssima ab la seva
Escola d'Art.

Convé prevoure la gravetat d'aquest
conflicte. Imaginem un país sense mes-
tres, y suposem que les escoles públi-
ques de tota la nació fossin privades
per homes de lletres, que no tenen au-
sim al petit sou d'unes hores d'escla-
vitud pera poguer dedicar-se a altres
afers, agons a la ensenyança. Donchs,
aixís passa ab l'ensenyança del dibuix
desde les més altes escoles a les més
xiques.

La catedral es una mena de jubila-
ció, y s'arriba a ella quan el sol de
la gloria de una carrera artistica ho
comença a pondre. En general, s'hi
arriba vell, quan les iniciatives son mor-
tes, quan s'acosten les ansies del recul-
liment y les derries del repòs crapsu-
lar. Com seria diferent, si en comp-

Imatge popular del Champiteury.

tes de proveir-les ab respectables ar-
tistes, homes d'edat, cansats de les luit-
tes de la vida, se provessent de gent
jove, ab especial vocació per ensenyar
(no per pintar), ab febre de resoldre
els múltiples problemes de la qüestió
de l'ensenyament que, en veritat, res-
té que veure ab la qüestió de l'art.

Per això el mestre, presa sobretot
desenvolup de la personalitat dels dis-
ples. El seu deament personal, que
sovint se contón ab l'experiència, es
una diga formidable contra les vigor-
ses il·lusions, contra les inquietes ex-
pirguals que inflamen la joventut.

Entre vells y joves, entre jubilats y
adolescents, entrell'orpa-cle y flauts,
no hi ha contactes; son dos pòs, y s'is-
tallixen per entre mitz les fredors d'un
reglament, y molt sovint encara les fre-
dors del afecte.

F. I.
 DR
 A
 Minera
 Arbona
 Adm.
 E

RESPONSABLES EN TODAS LAS PROVINCIAS DE ESPAÑA Y EN EL EXTRANJERO. REDACCION EN MADRID.

LA HURCIDAD

PRECIO DE SUSCRIPCION: ANUAL, DOS PESETAS A MES, CINCO CENTS. SEMANAL, CINCO CENTS. TRIMESTRAL, CINCO CENTS. CUARTAL, CINCO CENTS. ANUNCIOS Y AVISOS EN SU TIEMPO.

REDACCION Y ADMINISTRACION. Calle de Balmes, 11. Teléfono 1437.

BARCELONA, Miércoles 9 de Noviembre de 1918.

TALLERES DE IMPRIMTA. Calle de Balmes, 11 y 13. Teléfono 1118.

EL ARMISTICIO EN LA HORA DE LA JUSTICIA

La mayor gloria

«Son duras las condiciones del armisticio, duras como pocas en nuestra guerra, como pocas en la historia de las guerras, como pocas en la historia de las guerras...»

El cumplimiento de las cláusulas del armisticio. Alemania abandona Polonia

«Nuestro país, a las 11.—El gobernador general von Hindenburg comunicó al Gobierno de Viena...»

Manifestaciones en toda Francia

«Paris, 10, a las 11:30.—En toda la Francia han tenido lugar entusiastas manifestaciones...»

«El armisticio de la Alemania de 1918...»

Los alemanes firmaron a las cinco de la madrugada

«Paris, 11 (por telegrama).—A las 5 de la mañana, a las 5 de la madrugada, los alemanes firmaron el armisticio...»

Los alemanes publicarán un manifiesto rindiendo homenaje a Francia y sus aliados

«Paris, 11, a las 10:30 (por telegrama).—El vicepresidente del Reichstag...»

Comunicado británico. Suspensión de hostilidades

«Londres, 11, a las 11.—El Gabinete general inglés...»

El entusiasmo en Paris. Foch llevado en triunfo por la multitud

«Paris, 11 (por telegrama).—La multitud, delirante de alegría...»

UN RUMOR DEL KRONPRINZ FUSILADO?

«Paris, 11, a las 11:30 (por cable).—El rumor de que el príncipe heredero de Alemania...»

La última cruzada

«Paris, 11.—En el frente francés, pocas horas de cesar las hostilidades...»

En Nueva York

«Nueva York, 11, a las 11:30 (por cable).—El presidente Wilson...»

El entusiasmo en Paris

«Paris, 11 (por telegrama).—La multitud, delirante de alegría...»

En Nueva York

«Nueva York, 11, a las 11:30 (por cable).—El presidente Wilson...»

MEXICO

transatlántico "Manuel" ayer tarde para el Pe-
 repúblicas america-
 E. Aguilera, envia-
 NOTICIAS a aquen-
 os.
 ilera, que, represen-
 tario, recorrerá aque-
 habrá de asistir el 9
 ximo a las fiestas del
 batalla de Ayacucho, y
 crónicas, en las que
 frecérselas a nuestros
 palpitaciones del al-
 tud hispano-americ-
 seguramente, estima-
 n la cruzada de apro-
 ña de sus hijas de
 a.
 AS, que ha marchado
 eza de esa cruzada, y
 su apoyo a cuanto ro-
 se sentido orientación
 se congratula de que
 sentantes atraviese los
 escribir de manera fiel
 resiones de su viaje, y
 Aguilera que el éxito
 rone su empresa.
 mos, y ello se conse-
 ayuda a nuestro es-

Cuenta de la Mancomunidad.

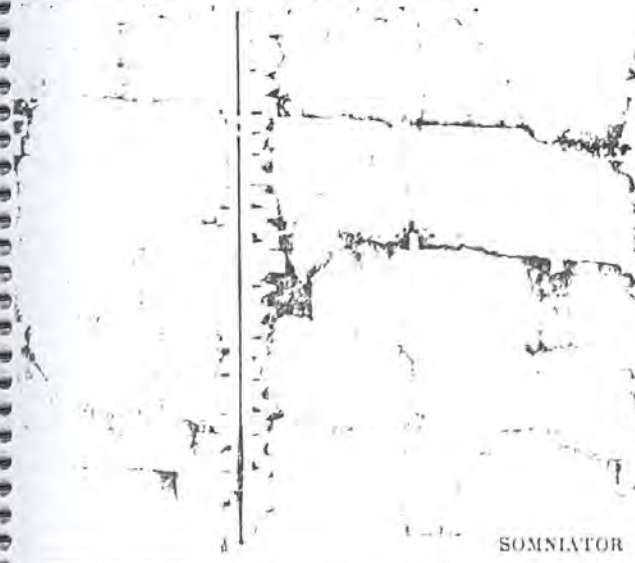
Despacháronse diversos asuntos de trámi-
 te relacionados con las brigadas sanitarias de
 la Mancomunidad, y con el dispensario anti-
 palúdico de la estación de Amposta-Aldea.
 Aprobáronse los proyectos de camino veci-
 nal de Albagés a Juncosa, trozo segundo, y
 de rectificación del camino vecinal de Blosca
 a Tallabull.
 Aprobáronse los presupuestos de:
 Inversión de piedra y reparación de los
 kilómetros 1 a 3 del camino de Olost a la ca-
 rretera de Prats de Llusanés a San Quirico
 de Besora.
 Reparación de los kilómetros 2 a 2'950
 del camino de Collsuspina a Santa María de
 Seva, trozo primero.
 Alquitranado superficial en los kilómetros
 1 a 5 de la carretera de Vich por Roda a em-
 palmar con la de Vich a Olot.
 Alquitranado superficial en los kilómetros
 1 y 2, heclómetros 1 a 10 y 1 a 4, respectiva-
 mente, del camino de Manlleu a la Glova (Mas-
 sias de San Hipólito).
 Dióse cuenta de una comunicación del
 Ayuntamiento de Argensola agradeciendo el
 acuerdo de subasta de la carretera de Argen-
 sola a la de Madrid a Francia.
 Escuchó el Consejo con gran atención las
 explicaciones del ingeniero jefe de la Sección
 de Ferrocarriles de la Mancomunidad, respec-
 to del estado de los asuntos a su cargo, y de
 la posibilidad en plazo breve de llevar a cabo
 la ejecución de algunos de los ferrocarriles
 más importantes.
 Aprobóse el plan de ejecución de las obras
 de reparación de la escuela de San Lorenzo
 Savall.

(parte de la Horia), un importante núcleo de
 jóvenes propagandistas, la Junta directiva
 acordó autorizar al mencionado grupo, y con-
 sidera como sección. Dicha organización se
 denominará Institución Tradicionalista La Flor
 de Lis, y tendrá delegaciones en los princi-
 pales puntos de esta región.
 El Casal Catalá, de Buenos Aires, ha
 elegido el siguiente Consejo directivo:
 Presidente, don Antonio Costa; vicepre-
 sidente, don José Payró; secretario, don Ma-
 nuel Carol; subsecretario, don Arturo Garrich;
 tesorero, don Florentino Alentorn; contador,
 don Pedro Seras; bibliotecario, don Juan Gu-
 mill; vocales: don Pedro Planas, don Eugre-
 nio Porta, don Juan Sagalés y don Salvador
 Botella.
 Los concejales de este Ayuntamiento,
 señores Escalas y Marimón, han salido para
 Madrid, acompañados de los presidentes de
 los Sindicatos agrícolas de Vilasar y Ma-
 taró.
 A la orden de suspensión del homaje
 nacional al marqués de Estella, que
 éste dirigió a los iniciadores de la idea, ha
 contestado el señor Lacoma con un telegrama
 diciendo que el número de adheridos se ele-
 va a tres millones, y que ello ha de servir
 al general Primo de Rivera para animarle a
 resolver el problema de Marruecos.
 El Comité local de la Unión Patrió-
 tica en Celrá ha quedado constituido en la
 forma siguiente:
 Don Enrique Prat, presidente; don Ita-
 mún Merader, vicepresidente; don Pedro Vi-
 lar, secretario; don José Forch, vicesecreta-
 rio; don Inocencio Medfía, don Pedro Fras-
 sas y don Pedro Bonavía, vocales.
 Para muy en breve se anuncia un acto de
 propaganda en dicha población.

Políticas

Resolución política del día

(TRANSMITIDA POR TELEFONO DESDE MADRID)

SOMNIATOR

araciones
Alfonso Sala

risa de la Mancomunidad

comunidad, yo saldría en seguida de aquí,
 pues no me prestaré a ser liquidador."
 Después añadió: "Esta protesta no tiene
 ningún fundamento después de la rebaja y del
 firme deseo del Consejo de ir a la uniformi-

NOTAS DEL EXTRANJERO

**Los partidos ingleses
 contra el laborismo**

En Inglaterra vuelve a hablarse de elec-
 ciones. En realidad, desde las últimas, o sea des-
 de que ni liberales ni conservadores tienen
 en el Parlamento una mayoría suficiente para
 gobernar, la posibilidad de unas elecciones ge-
 nerales antes de terminar el año ha sido un
 tema jamás abandonado.

El Gobierno ha sido derrotado muchas ve-
 ces en la Cámara de los Comunes, pero todas
 esas derrotas han sido motivadas por discus-
 siones sobre asuntos poco importantes y de
 los cuales el Gobierno no hacía cuestión de
 gabinete. Se habla ahora de que tanto los libe-
 rales como los conservadores desean encon-
 trar el punto de unión, una cuestión de sufi-
 ciente importancia para presentar batalla al
 Gobierno.

El problema de las fronteras de Irlanda
 no parece el más indicado para realizar el ni-
 llo de unir a conservadores y liberales. En
 este asunto está personalmente comprometido
 Mr. Lloyd George, que es quien imaginó
 el Tratado de Downin-Street entre la Gran
 Bretaña y el Estado libre de Irlanda. Además,
 el Gobierno laborista parece más inclinado a
 apoyar al Estado libre que al del Ulster en
 la cuestión del reparto de las comarcas cató-
 licas.

El Tratado anglo-ruso parece un terreno
 más propicio para favorecer la unión entre li-
 berales y conservadores. Mr. Lloyd George ha
 combatido enérgicamente este convenio, que
 ha calificado de "Tratado de contrabando".
 Por su parte, los conservadores opinan que el
 Gobierno, al negociar con los bolcheviques,
 ha cedido sobre cuestiones de principios que
 jamás debería haber abandonado.

El laborismo es el enemigo común de libe-
 rales y conservadores. De aquí que exista la
 probabilidad de que los viejos partidos tur-
 nantes encuentren un punto de unión que no
 solo les permita derrotar al Gobierno, sino
 también presentarse coaligados ante los elec-
 tores y con el propósito de mantener después
 esa nueva alianza.—Omar.

PARLIAMENTO ESPAÑOL

Casa Vilaró
 Ferran, 14
 PARAGUERS :: BOBES I MONEDERS :: ARTICLES
 DE PELL PER A HOMES :: VENTALLS :: PERPUNES
 SELECTES :: BASTONS :: ARTICLES JAPONESOS
 OFICINES: Via Laietana, 48—Telèf. 288 SP. * Any I * Un exemplar, 10 cèntims * Núm 1. * IMPREMTA: Barba, 11 i 13—Telèf. 1316 A.

Dissabte, 1 d'octubre de 1927
La nau
 DIARI DEL VESPRE

BASTONS
 ENGROS I DETALL
PASSATGE BACARDI
 (RARRLLA - PLAÇA REAL)
Bastoneria Americana

DEL MATI AL VESPRE

"La nau pren vela"

—Un altre diari?
 —Sí.
 —La Nau?
 —Sí.
 —I què es proposa aquest diari?
 —Donar les informacions periodístiques normals, però vivants per un altre sistema.
 —Quin sistema?
 —Quin sistema per un altre estil, probablement una manera ben poc complida, potser a l'estil del país, ja veieu el seu sentit. Ja sabem que a bord sempre s'ha menjat bé. És tot el que podem prometre. El nostre programa no pot ésser més modest. Un diari local, en sortir al carrer, començava dient: "En el principi fou el verò...". Més avall diria: "Com una permanent vigilància, presentem una que se filtra en nostre periodisme ni el mal gust, ni el error, evitant una bona notícies a Atenes i no a Beocia." La construcció de la frase és esquisida i el programa no té rebuig. He fet aquesta cita perquè l'article no pot ser una signatura. P'ull dir-vos, amb tot això, que en matèria de retòrica no crec que a LA NAU hagués comprat cap al·luvia. Crec que LA NAU preferirà donar més notícies i belles, però no servirà al·luvia de multiplicar a la gent a fi que un llagotinet no sigui pres per un drac, cosa té cert.
 —El nom: LA NAU ja sembla vell. Però al principi dèiem: sembla el nom d'un diari de la costa, d'un diari de marins.
 —Sí, clar. Barcelona ja no és un poblet de marins. El port, des d'un costat a l'altre, ja no té servei de punt d'escala als vaixells italians que van a l'Argentina, de camp per cobrar les "golondrines" i fer algun concurs de regates. Però el nom LA NAU el trobem estrany. I innatès ara ja sembla vell.
 —Els noms dels diaris passen el vent.
 —Com els noms de les dones. Com el nom de la dona que es diu Catalina o Margarida? Quan les anomenem, pensem amb les flors del mateix nom? Quan anomenem el diari "El Diluvio" recordem ningú aquell sobrabastat d'aigua que durà quaranta dies i quovam més, ja no recordem ningú. No, diran, Tanmateix, el titol LA NAU, després de creuar-se que l'havia fet vell, ja jaidegem el nom, ens sembla nou vent.
 —La nau pren vela, diu la cançó del mariner. El patró que ens ha embarcat a tot, el salidarim, el nostre, amb aquells versos de Pària d'Honor i a la nau que s'enduria l'Albatros a Atenes, i si desitjarem que tots els vents fassin encalmats, menys aquell vent d'Apollí, tan propi a la navegació.

MANUEL BRUNET
Llegiu en l'edició del dilluns la INFORMACIÓ D'ESPORTS de "La Nau"

L'ACTUALITAT EL NOSTRE DIARI

"La Nau" surt el mateix dia que s'havia assenyalat, sense cap ajornament. — El programa? Ací teniu la realitat. — «La Nau» és un diari liberal i democràtic. La més àmplia llibertat dins el més estricte respecte. — El bon diari d'informació. — La solidaritat dels que escriuen i dels que llegixen

En començar avui LA NAU la seva vida periodística, ens sentim contents de veure convertit en realitat el diari que havíem concebut temps ha, i que a molta potser semblava una vana il·lusió. LA NAU ja és un diari vivent, ja té les planes, i la capçalera, i els titulars, i els articles, i les informacions, ja té la seva feina pròpia. I ja parla a la nostra gent.

L'última alegria del començar es barreja, en aquest cas, amb una mica d'orgull: i és que LA NAU surt el mateix dia — el primer d'octubre del 1927 — que havíem assenyalat quatre mesos enrera. Sovint la realització dels projectes s'ajorna una, dues, tres vegades. L'aparició del nostre diari no ha estat ajornada ni un sol dia. Hem volgut, des del principi, donar un bon exemple. Paraula és paraula. En tot allò que de nosaltres dependgui, complitem sempre. LA NAU vol ésser, i serà, un diari fidel.

La Nau de Catalunya, de La Publicitat i, en general, de la Premsa catalana, els allarguem tots dos mans nostres, com a companya i com a germans.

LA NAU és un diari liberal i democràtic. Dóna llibertat als seus redactors i col·laboradors per a exposar i defensar llurs idees i opinions. Ensenya, els en atribueix la responsabilitat i no alludim precisament a la responsabilitat judicial, ara hi ha aquella altra responsabilitat moral que pertoca als que escriuen per al públic.

El nostre principi de convivència humana i catalana és la tolerància activa. I ací donem al mot tolerància un sentit general. Cadascú podrà exposar en les nostres pàgines llur pensament, tot respectant el pesament dels altres. Els que no puguin suportar l'expressió i la defensa racional de les idees diferents de les pròpies en aquelles qüestions que en el món civilitzat són de lliure discussió, faran bé de no llegir LA NAU.

A la llibertat d'expressió només hi posem un límit: el respecte. Sense llibertat no hi ha dignitat. Però tampoc hi ha dignitat sense respecte. La nostra fórmula és:

La més àmplia llibertat dins el més estricte respecte.

El nostre propòsit és fer de LA NAU un gran diari d'informació, de tracta i verídica informació. Els diaris nocturns tenen, per a l'interès del públic, una vida més curta que els del matí: nixen a les set del

Aquest número de "La Nau" ha passat per la censura

EL DIALEG DELS AMICS

Escriptors i reporters

—Què us ha costat més en l'organització de LA NAU?
 —Trobar reporters.
 —Més que trobar capitall?
 —Molt més; no en tinguem cap dubte.
 —Però si cada dia hi ha més reporters?
 —No hi ha bons reporters, doncs, a Barcelona!
 —N'hi ha alguns. Però ja estan col·locats. No hi ha bons reporters en cap. Els pots que trobes, trobes tot aquell feina, i ben pagada, rutinament.
 —Però si cada dia hi ha més reporters?
 —Cada dia hi ha més escriptors que treballen als periòdics. Però la gran majoria d'aquests escriptors no són verament periodistes, i molt menys reporters. La literatura periodística és abundant i qualificada elements a casa nostra. Al contrari, hi ha poca gent que vulgui i pugui fer els diversos reporters.
 —I més que és més fàcil reporter notícies i fer informacions que escriure cròniques, cròniques i articles.
 —Amic, esteu ben equivocant. Es comença que no teniu l'experiència de la vida de redacció. Avui, a Catalunya, trobareu més aviat dos bons escriptors que tres bons reporters. Bons reporters, mínimament. Tals els directores de diaris us ho podran confirmar. De manera que el menyspreu dels escriptors i literals per les feines de reporteratge és completament injust. Menyspreu una feina que mai cap dels no mbrin fer.
 —Perquè és una feina de baix categoria?
 —Quin altre error! Més al més vulgar reporteratge necessari, en què el fa, aplicats especials i finora d'expressió. Un reporter que troba, quan a la seva feina, que en sí mateix veu les coses belles, no troba que sigui una feina mecànica — la feina d'aquell "ase carretejador de notícies" de què parlà l'esperant; una feina que té una vida i una importància humana. I no us recordeu que Carlos Dickens us feu els reporters judicials d'un diari de Londres i que això va servir-li per l'elaboració com a novel·lista. El "correlador de notícies" és certament una feina personal. Però el "recorredor de notícies", el bon reporter de diari, és un home que hem d'admirar.
 —Esteu fent l'elogi del reporter.
 —No; encara no he començat a fer-lo. Un altre dia el farei, aquest dia. Sense reporter no hi ha periodisme, i l'escriptor que menyspreu el reporter ja no té un noi tan útil.

A. ROVIR I VIRGILI

Llegiu en les pàgines interiors d'aquesta edició les ENQUESTES i CONTES de "La Nau"

BODMER & BO

S. no C. Maquines, Escritors, calcular i imprimir, etc. Mobles d'acur, Abonament de revista, Accions, Reparació maquinària, Mobles d'oficina, Cortes Catalanes, adm. 584, Trifón 1632 A

OFICINES: Via Lalefana, 40 / Telèfon, 266 S. P. Any 1 / Núm. 32 / Dissabte, 12 de novembre de 1932 / Un exemplar 10 cèntims / IMPRENTA: Barber, 111 33 / Telèfon, 1321

DEL MATI AL VESPRE

Un crèdit de llibertat

Com a base de tot, que no com a punt d'arribada... El crèdit de llibertat és una qüestió de fides, de confiança... El crèdit de llibertat és una qüestió de fides, de confiança... El crèdit de llibertat és una qüestió de fides, de confiança...

L'ACTUALITAT

A la vigília del partit sensacional de Jubol - Qui ha de guanyar? - La porta d'En Zamora - Un anàlisi i un pronòstic... que pot fallar

L'actualitat, avui, a Barcelona i a Catalunya... El partit de Jubol és una qüestió de fides, de confiança... El partit de Jubol és una qüestió de fides, de confiança... El partit de Jubol és una qüestió de fides, de confiança...

POLITICA

REPARACIÓ DEL PLA DE BAGES

L'actualitat d'aquest primer moment de responsabilitat... El pla de Bages és una qüestió de fides, de confiança... El pla de Bages és una qüestió de fides, de confiança...

EL PRESIDENT DE LA DIPUTACIÓ DE TERRACÒNIA

Abel i el mateix... El president de la Diputació de Terracònia és una qüestió de fides, de confiança... El president de la Diputació de Terracònia és una qüestió de fides, de confiança...

En el monestir de Poblet

RECONSTITUCIÓ D'ACTIVITAT... El monestir de Poblet és una qüestió de fides, de confiança... El monestir de Poblet és una qüestió de fides, de confiança...

Els Jueus a Palestina

Un discurs de Mr. Balfour... Els jueus a Palestina és una qüestió de fides, de confiança... Els jueus a Palestina és una qüestió de fides, de confiança...

L'ATMAMI I BAUDINA

Conferència a "La Flor de Maig"... L'atmami i Baudina és una qüestió de fides, de confiança... L'atmami i Baudina és una qüestió de fides, de confiança...

BASQUES ARQUES

Parlament, 9 11 - BARCELONA

EN EL NOSTRE PORT

A les cinc d'aquest matí ha ancorat al nostre port l'Augusta

Avui, a tres d'ella, tal com anunciarem... L'Augusta és una qüestió de fides, de confiança... L'Augusta és una qüestió de fides, de confiança...

EL DIALEG DELS AMICS

Una ploma po segura

Quan veurem... El dialeg dels amics és una qüestió de fides, de confiança... El dialeg dels amics és una qüestió de fides, de confiança...

LES EXPOSICIONS D'ART

Avui dissabte, a les sis de la tarda... Les exposicions d'art és una qüestió de fides, de confiança... Les exposicions d'art és una qüestió de fides, de confiança...

Piberuat

Parlament, 9 11 - BARCELONA

EL DIALEG DELS AMICS

Una ploma po segura

Quan veurem... El dialeg dels amics és una qüestió de fides, de confiança... El dialeg dels amics és una qüestió de fides, de confiança...

LES EXPOSICIONS D'ART

Avui dissabte, a les sis de la tarda... Les exposicions d'art és una qüestió de fides, de confiança... Les exposicions d'art és una qüestió de fides, de confiança...

Marche Hanan
He sent una quinzena dies a Barcelona al finançer francès M. Lazare Bloch. Quan arribà...

El gran Manobla-Bloch és la campanya a França i a Espanya. Entre ambdues no hi està dillat, com sempre ha estat per aquelles que s'esperen les seves oportunitats...

L'article de "La Humanitat"
Notes financeres
La posició que deu mantenir el Govern davant la crisi econòmica mundial
El moment l'escament d'Espanya de la resta d'Europa, ha estat per al règim monàrquic una solució política...

La nota de M. Lazare Bloch
Heus est la reproduction littérale de la note redactada par M. Bloch:
La monnaie de l'Union des Républiques de l'Europe Centrale...

Les declaracions del senyor Giral
Del problema monetari
Lo que dice D. Casimir Giral
" Nuestra divisa nacional se ha visto quebrantada al momento de la declaración de independencia...

JUEVES 12 DE ABRIL DE 1936

EL ONCLE JOAN I EL NIU No interessa, no fa riure, ni molesta

Conte inèdit de JOSEF MARIA DE SAGARRA

Al meu oncle Joan va començar la vida fent de mariner. Era un maridí familliar i ple de fantasia, que feia molt bones perles i se l'havia la corbata com el seu d'un farcell.

Passava les hores mortes en el port de Terrassa, collint de valtres corbates de vi, d'oli i d'arrelles, i de tant en tant li quedava una maneta de cançons molt de llàgrima. El feia la posició d'algunes galles amb quatre pals de canell d'encarnat.

Un dia, l'oncle Joan va dir al seu avi que volia anar a París. El maridí el va dir que era una mala idea, però l'oncle Joan el va convèncer amb una sèrie de raons, fins que el maridí, amb un puer que era un cop de peu de melangia.

Des d'allavors l'oncle Joan i el seu avi no es deien més paraules; quan l'oncle Joan el veia a fer l'omertat, el maridí el deixava passar i el veia amb un directe a les dents que de vegades li feia una mica de veia.

L'oncle Joan, però, no abandonava les seves meditacions de veure algunes de les seves meditaciones en les terrasses que penjava sobre els peus de les figures. I un matí va sortir de casa i l'omertat sense cap motiu de por, caní de la fillolada.

Allavors les coses van començar a recompondre una d'una cristal·lització de color de gèl, perquè de l'oncle Joan com d'un diable que havia parlat en els peus de les figures, i amb la boira i amb un cop d'atenció de l'oncle Joan.

La vida de les figures de l'oncle Joan va durar del sapó. El que de l'època quedava li va començar el final de les hores. No era gens mirat, ni d'època aristocràtica. L'oncle Joan, però, preferia les deformacions tripartides i les pells d'encarnat. Va acabar una mica de porra del món, i es va començar a fer les màlletes i tota la màquina dels peus. Havia a galat i non, i havia a l'època una mica com un infant.

A mitja tarda, se va muntar el meu avi i l'oncle Joan va tornar d'una excursió. Va dir que havia anat a París i que havia vist moltes coses interessants. L'oncle Joan, però, no li va prestar atenció i va continuar amb la seva feina.

Per les seves idees de la casa de l'oncle Joan podria també ser dels maridí, però se deia. Esportista, aquells dies era molt de porra del món, i es va començar a fer les màlletes i tota la màquina dels peus. Havia a galat i non, i havia a l'època una mica com un infant.

En parlar d'aquesta crisi, a l'oncle Joan li va venir una altra idea natural i el seu pensament se va dirigir cap a d'aquesta punta que tant interessava a la família de la veia.

Una sola vegada recordo haver estat a la casa de l'oncle Joan a Terrassa, recordo també haver vist a l'Enriqueta; jo era una criatura de molts pocs anys, i la impressió que me va fer aquell dia era la impressió que em feia veure algunes galles, amb el tot començat del llarg esquilat.

En el menjador de l'oncle Joan hi havia una xemeneia immensa, i era de pedra, amb un recost de fusta i un cònic de ferro de la xemeneia que produïa una gran fumada. Aquell dia, però, no hi havia cap fumada, i les hores se passaven a ballar i a ballar les cançons de la veia.

El que va decidir la desamboligament definitiva de l'oncle Joan va ser el fet següent. Ell, que no creia en res, tenia un punt de veia a l'època, però de veia a la profesa de Santosa Santa, i tenia una gran cucullada, i amb els braços en creu. En aquell moment, però, no havia escrit mai, tota la vida.

Una casa rònega, immensa, plena d'ornaments i de trastos.

Totia un jardinet, amb quatre palisades, i un pati de gèl.

L'oncle Joan, amb un punt de veia a la profesa de Santosa Santa, i tenia una gran cucullada, i amb els braços en creu.

Una casa rònega, immensa, plena d'ornaments i de trastos.

Totia un jardinet, amb quatre palisades, i un pati de gèl.

L'oncle Joan, amb un punt de veia a la profesa de Santosa Santa, i tenia una gran cucullada, i amb els braços en creu.

Una casa rònega, immensa, plena d'ornaments i de trastos.

Totia un jardinet, amb quatre palisades, i un pati de gèl.

L'oncle Joan, amb un punt de veia a la profesa de Santosa Santa, i tenia una gran cucullada, i amb els braços en creu.

Una casa rònega, immensa, plena d'ornaments i de trastos.

Totia un jardinet, amb quatre palisades, i un pati de gèl.

L'oncle Joan, amb un punt de veia a la profesa de Santosa Santa, i tenia una gran cucullada, i amb els braços en creu.

Una casa rònega, immensa, plena d'ornaments i de trastos.

Totia un jardinet, amb quatre palisades, i un pati de gèl.

L'oncle Joan, amb un punt de veia a la profesa de Santosa Santa, i tenia una gran cucullada, i amb els braços en creu.

Una casa rònega, immensa, plena d'ornaments i de trastos.

Totia un jardinet, amb quatre palisades, i un pati de gèl.

L'oncle Joan, amb un punt de veia a la profesa de Santosa Santa, i tenia una gran cucullada, i amb els braços en creu.

Una casa rònega, immensa, plena d'ornaments i de trastos.

Totia un jardinet, amb quatre palisades, i un pati de gèl.

L'oncle Joan, amb un punt de veia a la profesa de Santosa Santa, i tenia una gran cucullada, i amb els braços en creu.

Una casa rònega, immensa, plena d'ornaments i de trastos.

Totia un jardinet, amb quatre palisades, i un pati de gèl.

L'oncle Joan, amb un punt de veia a la profesa de Santosa Santa, i tenia una gran cucullada, i amb els braços en creu.

Una casa rònega, immensa, plena d'ornaments i de trastos.

Totia un jardinet, amb quatre palisades, i un pati de gèl.

L'oncle Joan, amb un punt de veia a la profesa de Santosa Santa, i tenia una gran cucullada, i amb els braços en creu.

Una casa rònega, immensa, plena d'ornaments i de trastos.

Totia un jardinet, amb quatre palisades, i un pati de gèl.

L'oncle Joan, amb un punt de veia a la profesa de Santosa Santa, i tenia una gran cucullada, i amb els braços en creu.

Una casa rònega, immensa, plena d'ornaments i de trastos.

Totia un jardinet, amb quatre palisades, i un pati de gèl.

L'oncle Joan, amb un punt de veia a la profesa de Santosa Santa, i tenia una gran cucullada, i amb els braços en creu.

Una casa rònega, immensa, plena d'ornaments i de trastos.

Totia un jardinet, amb quatre palisades, i un pati de gèl.

L'oncle Joan, amb un punt de veia a la profesa de Santosa Santa, i tenia una gran cucullada, i amb els braços en creu.

Una casa rònega, immensa, plena d'ornaments i de trastos.

Totia un jardinet, amb quatre palisades, i un pati de gèl.

L'oncle Joan, amb un punt de veia a la profesa de Santosa Santa, i tenia una gran cucullada, i amb els braços en creu.

Una casa rònega, immensa, plena d'ornaments i de trastos.

Totia un jardinet, amb quatre palisades, i un pati de gèl.

L'oncle Joan, amb un punt de veia a la profesa de Santosa Santa, i tenia una gran cucullada, i amb els braços en creu.

Una casa rònega, immensa, plena d'ornaments i de trastos.

Totia un jardinet, amb quatre palisades, i un pati de gèl.

L'oncle Joan, amb un punt de veia a la profesa de Santosa Santa, i tenia una gran cucullada, i amb els braços en creu.

Una casa rònega, immensa, plena d'ornaments i de trastos.

Totia un jardinet, amb quatre palisades, i un pati de gèl.

L'oncle Joan, amb un punt de veia a la profesa de Santosa Santa, i tenia una gran cucullada, i amb els braços en creu.

Una casa rònega, immensa, plena d'ornaments i de trastos.

Totia un jardinet, amb quatre palisades, i un pati de gèl.

L'oncle Joan, amb un punt de veia a la profesa de Santosa Santa, i tenia una gran cucullada, i amb els braços en creu.

Una casa rònega, immensa, plena d'ornaments i de trastos.

Totia un jardinet, amb quatre palisades, i un pati de gèl.

L'oncle Joan, amb un punt de veia a la profesa de Santosa Santa, i tenia una gran cucullada, i amb els braços en creu.

Una casa rònega, immensa, plena d'ornaments i de trastos.

Totia un jardinet, amb quatre palisades, i un pati de gèl.

L'oncle Joan, amb un punt de veia a la profesa de Santosa Santa, i tenia una gran cucullada, i amb els braços en creu.

Una casa rònega, immensa, plena d'ornaments i de trastos.

Totia un jardinet, amb quatre palisades, i un pati de gèl.

L'oncle Joan, amb un punt de veia a la profesa de Santosa Santa, i tenia una gran cucullada, i amb els braços en creu.

Una casa rònega, immensa, plena d'ornaments i de trastos.

Totia un jardinet, amb quatre palisades, i un pati de gèl.

L'oncle Joan, amb un punt de veia a la profesa de Santosa Santa, i tenia una gran cucullada, i amb els braços en creu.

Una casa rònega, immensa, plena d'ornaments i de trastos.

Totia un jardinet, amb quatre palisades, i un pati de gèl.

L'oncle Joan, amb un punt de veia a la profesa de Santosa Santa, i tenia una gran cucullada, i amb els braços en creu.

Una casa rònega, immensa, plena d'ornaments i de trastos.

Totia un jardinet, amb quatre palisades, i un pati de gèl.

L'oncle Joan, amb un punt de veia a la profesa de Santosa Santa, i tenia una gran cucullada, i amb els braços en creu.

Una casa rònega, immensa, plena d'ornaments i de trastos.

Totia un jardinet, amb quatre palisades, i un pati de gèl.

L'oncle Joan, amb un punt de veia a la profesa de Santosa Santa, i tenia una gran cucullada, i amb els braços en creu.

Una casa rònega, immensa, plena d'ornaments i de trastos.

Totia un jardinet, amb quatre palisades, i un pati de gèl.

L'oncle Joan, amb un punt de veia a la profesa de Santosa Santa, i tenia una gran cucullada, i amb els braços en creu.

Una casa rònega, immensa, plena d'ornaments i de trastos.

Totia un jardinet, amb quatre palisades, i un pati de gèl.

L'oncle Joan, amb un punt de veia a la profesa de Santosa Santa, i tenia una gran cucullada, i amb els braços en creu.

Una casa rònega, immensa, plena d'ornaments i de trastos.

Totia un jardinet, amb quatre palisades, i un pati de gèl.

L'oncle Joan, amb un punt de veia a la profesa de Santosa Santa, i tenia una gran cucullada, i amb els braços en creu.

Una casa rònega, immensa, plena d'ornaments i de trastos.

Totia un jardinet, amb quatre palisades, i un pati de gèl.

L'oncle Joan, amb un punt de veia a la profesa de Santosa Santa, i tenia una gran cucullada, i amb els braços en creu.

Una casa rònega, immensa, plena d'ornaments i de trastos.

Totia un jardinet, amb quatre palisades, i un pati de gèl.

L'oncle Joan, amb un punt de veia a la profesa de Santosa Santa, i tenia una gran cucullada, i amb els braços en creu.

Una casa rònega, immensa, plena d'ornaments i de trastos.

Totia un jardinet, amb quatre palisades, i un pati de gèl.

L'oncle Joan, amb un punt de veia a la profesa de Santosa Santa, i tenia una gran cucullada, i amb els braços en creu.

Una casa rònega, immensa, plena d'ornaments i de trastos.

Totia un jardinet, amb quatre palisades, i un pati de gèl.

L'oncle Joan, amb un punt de veia a la profesa de Santosa Santa, i tenia una gran cucullada, i amb els braços en creu.

Una casa rònega, immensa, plena d'ornaments i de trastos.

Totia un jardinet, amb quatre palisades, i un pati de gèl.

L'oncle Joan, amb un punt de veia a la profesa de Santosa Santa, i tenia una gran cucullada, i amb els braços en creu.

Una casa rònega, immensa, plena d'ornaments i de trastos.

Totia un jardinet, amb quatre palisades, i un pati de gèl.

L'oncle Joan, amb un punt de veia a la profesa de Santosa Santa, i tenia una gran cucullada, i amb els braços en creu.

Una casa rònega, immensa, plena d'ornaments i de trastos.

Totia un jardinet, amb quatre palisades, i un pati de gèl.

L'oncle Joan, amb un punt de veia a la profesa de Santosa Santa, i tenia una gran cucullada, i amb els braços en creu.

Una casa rònega, immensa, plena d'ornaments i de trastos.

Totia un jardinet, amb quatre palisades, i un pati de gèl.

L'oncle Joan, amb un punt de veia a la profesa de Santosa Santa, i tenia una gran cucullada, i amb els braços en creu.

Una casa rònega, immensa, plena d'ornaments i de trastos.

Totia un jardinet, amb quatre palisades, i un pati de gèl.

L'oncle Joan, amb un punt de veia a la profesa de Santosa Santa, i tenia una gran cucullada, i amb els braços en creu.

Una casa rònega, immensa, plena d'ornaments i de trastos.

Totia un jardinet, amb quatre palisades, i un pati de gèl.

L'oncle Joan, amb un punt de veia a la profesa de Santosa Santa, i tenia una gran cucullada, i amb els braços en creu.

Una casa rònega, immensa, plena d'ornaments i de trastos.

Totia un jardinet, amb quatre palisades, i un pati de gèl.

L'oncle Joan, amb un punt de veia a la profesa de Santosa Santa, i tenia una gran cucullada, i amb els braços en creu.

Una casa rònega, immensa, plena d'ornaments i de trastos.

Totia un jardinet, amb quatre palisades, i un pati de gèl.

L'oncle Joan, amb un punt de veia a la profesa de Santosa Santa, i tenia una gran cucullada, i amb els braços en creu.

Una casa rònega, immensa, plena d'ornaments i de trastos.

Totia un jardinet, amb quatre palisades, i un pati de gèl.

L'oncle Joan, amb un punt de veia a la profesa de Santosa Santa, i tenia una gran cucullada, i amb els braços en creu.

Una casa rònega, immensa, plena d'ornaments i de trastos.

Totia un jardinet, amb quatre palisades, i un pati de gèl.

L'oncle Joan, amb un punt de veia a la profesa de Santosa Santa, i tenia una gran cucullada, i amb els braços en creu.

Una casa rònega, immensa, plena d'ornaments i de trastos.

Totia un jardinet, amb quatre palisades, i un pati de gèl.

L'oncle Joan, amb un punt de veia a la profesa de Santosa Santa, i tenia una gran cucullada, i amb els braços en creu.

Una casa rònega, immensa, plena d'ornaments i de trastos.

Totia un jardinet, amb quatre palisades, i un pati de gèl.

L'oncle Joan, amb un punt de veia a la profesa de Santosa Santa, i tenia una gran cucullada, i amb els braços en creu.

Una casa rònega, immensa, plena d'ornaments i de trastos.

Totia un jardinet, amb quatre palisades, i un pati de gèl.

L'oncle Joan, amb un punt de veia a la profesa de Santosa Santa, i tenia una gran cucullada, i amb els braços en creu.

Una casa rònega, immensa, plena d'ornaments i de trastos.

Totia un jardinet, amb quatre palisades, i un pati de gèl.

L'oncle Joan, amb un punt de veia a la profesa de Santosa Santa, i tenia una gran cucullada, i amb els braços en creu.

Una casa rònega, immensa, plena d'ornaments i de trastos.

Totia un jardinet, amb quatre palisades, i un pati de gèl.

L'oncle Joan, amb un punt de veia a la profesa de Santosa Santa, i tenia una gran cucullada, i amb els braços en creu.

Una casa rònega, immensa, plena d'ornaments i de trastos.

Totia un jardinet, amb quatre palisades, i un pati de gèl.

L'oncle Joan, amb un punt de veia a la profesa de Santosa Santa, i tenia una gran cucullada, i amb els braços en creu.

Una casa rònega, immensa, plena d'ornaments i de trastos.

Totia un jardinet, amb quatre palisades, i un pati de gèl.

L'oncle Joan, amb un punt de veia a la profesa de Santosa Santa, i tenia una gran cucullada, i amb els braços en creu.

Una casa rònega, immensa, plena d'ornaments i de trastos.

Totia un jardinet, amb quatre palisades, i un pati de gèl.

L'oncle Joan, amb un punt de veia a la profesa de Santosa Santa, i tenia una gran cucullada, i amb els braços en creu.

Una casa rònega, immensa, plena d'ornaments i de trastos.

Totia un jardinet, amb quatre palisades, i un pati de gèl.

L'oncle Joan, amb un punt de veia a la profesa de Santosa Santa, i tenia una gran cucullada, i amb els braços en creu.

Una casa rònega, immensa, plena d'ornaments i de trastos.

Totia un jardinet, amb quatre palisades, i un pati de gèl.

L'oncle Joan, amb un punt de veia a la profesa de Santosa Santa, i tenia una gran cucullada, i amb els braços en creu.

Una casa rònega, immensa, plena d'ornaments i de trastos.

Totia un jardinet, amb quatre palisades, i un pati de gèl.

L'oncle Joan, amb un punt de veia a la profesa de Santosa Santa, i tenia una gran cucullada, i amb els braços en creu.

Una casa rònega, immensa, plena d'ornaments i de trastos.

Totia un jardinet, amb quatre palisades, i un pati de gèl.

L'oncle Joan, amb un punt de veia a la profesa de Santosa Santa, i tenia una gran cucullada, i amb els braços en creu.

Una casa rònega, immensa, plena d'ornaments i de trastos.

Totia un jardinet, amb quatre palisades, i un pati de gèl.

L'oncle Joan, amb un punt de veia a la profesa de Santosa Santa, i tenia una gran cucullada, i amb els braços en creu.

Per obtenir les novetats de la llibreria francesa dirigiu-vos

llibreria Lluís Berge

Rambla del Centre, 19 - BARCELONA

Per obtenir els periòdics i publicacions, dirigiu-vos

QUIOSC FRANCÈS

RAMBLA DELS ESTUDIS

Llibreria General Espanyola

La Rambla de Barcelona

Repart de Comerç, 47 10

MIRAPDDR

COSES VISTES

ASPECTES DE LA VAGA GENERAL

Els bàscos

Es inenquadrable que el dil·lus no haviés acompanyat. La gent s'havia presentat un aspecte revolucionari de la millor qualitat.

Guàrdia Civil va dedicar-se cada dos o tres minuts a desfer els grups. Però no hi havia manca d'ordre que la gent d'agrupés en partides i que demostrés una afectió especial al bàndol de la força.

Els grups misteriosos

Tot hom haurà pogut observar durant aquests dies de vaga la presència d'uns grups molt ben organitzats que resseguien als carrers creuant el barri de Sant Antoni.

En les càrregues de la policia contra el públic, a més de la curiosa d'orde de fer preveure un partit de basquetbol o a cops de sabre, hi ha un altre element a considerar: l'element, tan arrelat en aquests indrets d'Europa, que tota la iniciativa està en una banda.

La càrrega

Des del balcó de MirapDDR, situat a uns trenta-cinc metres d'alçada, la casa que

L'APERITIU

Sabreu.—La famosa vaga general de la setmana passada ens ha refrescat un orçot que semblava que ja teníem mig esquelet. Aquell que poem la Rambla de Barcelona durant de tots els carrers fills de la terra.

La guàrdia civil i la policia fan una representació magníficament teatral. El seu moviment és el dels cavallers d'armadura.

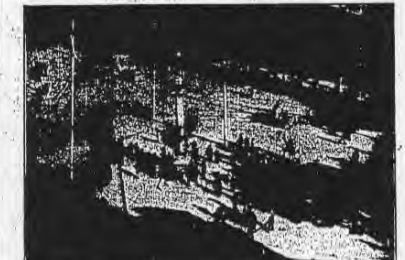
Fera molt temps que a Barcelona s'havien fruit d'aquest esperit. Jo ja de contrari que, dil·lus, el meu amic i mica en mica s'anava tornant jove i que jo no se per quina set s'era en penja cònic per fer un temperament d'història.

En general, els pous del desordre són la seva feia entre la multitud protestatària. Tot els grans romanescos són entre el poble. No obstant ha passat entre nosaltres un poble per del desordre, un romàntic genial que va creure necessari rebre i els temples de la policia.

Recordo perfectament aquells dies que envoltaven les taules de marbre del Continental. I que en les plantacions del tramvia els arbres pujaven l'esperit amb un cert delectable, com aquell que punxa carnis amb una agulla, acompanyat i acompanyat sentia la màgia, protecció de la seva vida.

Ara el poble mossèn Clascar es mor, ja fa una quantitat any que el varem conèixer. Ara la policia i la guàrdia civil no poden sortir als carrers sense que mossèn Clascar els acompanyi.

JOSEP MARIA DE SAGARRA

dionaris com hom viu en els gravaents antics. Semblava que només faldés preparar els domèstics a anar a comprar concrets.

En cap altra de les vegades general s'havia registrat aquest fet. Segueix del temps?

Prémites el sol

A la plaça de Catalunya, les primeres càrregues, o simulacres de càrregues, van començar a dil·lus a les tres de la tarda. La primera càrrega fou donada contra un grup que prenia el sol davant el porticó de la Duesia d'En Clark.

Un d'un d'aquests grups era un home d'uns trenta-cinc anys d'aspecte mètic que segurament explicava la mètica de la revolució. Tot passant vàrem recollir aquest frase: —«Desenganyats autodes. Quando el obrim».

En aquest, els aquells civils, animats pel propòsit de desfer els grups, vàren arribar a les pujar i baixar els cavalls per les escales del fòrtil que hi ha al mig de la plaça.

Un nen de quatre anys que contemplava meravellat les acrobàcies dels cavalls va dir a la seva mare: —«En pensava que els cavalls no pujaven i baixaven escales».

—«El fill— va respondre a la mare. Els cavalls de la Guàrdia Civil puguen i baixen escales. Anem! Anem!»

—«Els altres, no. Anem! Anem! Caminal! Les paraules de Civils i de Seguretat asse-

circular també per la ciutat un grup format per uns cinc-cents valents la major part dels quals no arribava als vint anys.

La manifestació més important d'aquesta grup vàrem presenciar-la a la Ronda de Sant Antoni, al dil·lus, a quatre de set de la tarda. Vàrem haver de fer pas a una mena de columna d'honor formada per uns tres-cents homes. La columna anava de part a part de la Ronda, tocant a les línies d'edificació.

En arribar a la plaça de Sepúlveda la força pública va barrar el pas al primer grup. Immediatament es vàren avançar el segon i el tercer grup. Moments després hi havia la topada entre els manifestants i la força pública.

Partides d'homes

Cap a les quatre de la tarda la plaça de Catalunya va començar a adquirir un caràcter que no havia de perdre fins a les vuit del vespre, a l'hora de la gran càrrega contra els bàscos.

El fet que tant l'home de la neva com el representant de l'autoritat dels palaus civils requirien en l'eficàcia de lluitar amb força la closca del pròxim i de fer-li un mal fàcil d'un tonia que mereixeria un assaig quilomètric.

Quan els cavalls es toren arriben sàdies i triomfants disposats a córrer més que mai. El soroll de ferradures domina el carrer i la policia parla alt, lluit l'idioma amb aires de gran importància.

La plaça amb la plaça de Catalunya i el carrer de Pelai, van poder contemplar, de vuit a nou del vespre del dil·lus, una càrrega que pot qualificarse de solenne, de la qual no sabem que en resultats ferits d'importància.

Per major comoditat de l'espectador una càrrega de gran espectacle ha d'esser vista des de les altures, com el l'inspector for una màquina de presa de pel·lícules. Hi ha molts factors que poden atenuar: necessita un moment gran amb edificis nobles, un safatjat impecable, llum artificial abundant i cal que entre els actors hi hagi policia de peu i de cavall.

En general, els pous del desordre són la seva feia entre la multitud protestatària. Tot els grans romanescos són entre el poble. No obstant ha passat entre nosaltres un poble per del desordre, un romàntic genial que va creure necessari rebre i els temples de la policia.

Recordo perfectament aquells dies que envoltaven les taules de marbre del Continental. I que en les plantacions del tramvia els arbres pujaven l'esperit amb un cert delectable, com aquell que punxa carnis amb una agulla, acompanyat i acompanyat sentia la màgia, protecció de la seva vida.

Ara el poble mossèn Clascar es mor, ja fa una quantitat any que el varem conèixer. Ara la policia i la guàrdia civil no poden sortir als carrers sense que mossèn Clascar els acompanyi.

MANUEL BRUNET.

Advertisement for Viatges Marsans, S. A. featuring travel services, train and air tickets, and a photo engraving service (Unió de Fotogравadores).

Advertisement for URODONAL, a medicine for blood purification, featuring an illustration of a person and text describing its benefits.

La Veu de Catalunya

diari d'avisos i notícies

Any 45

Barcelona, dijous, 3 octubre 1935

Núm. 12.258

REDACCIÓ I ADMINISTRACIÓ:
Fontanella, 16, 1.º - Telèfon 20578

IMPREMTA: Ferrandina & Tel. 15118

DARRERA HORA: Telèfon 15121

Subscripció a Catalunya:
De mesos 750 ptes.
Trimestre 2.250 ptes.
Preu del núm. 15 cts.

El Negus comunica a Ginebra que els italians han començat la invasió, però Roma ho nega

Editorial

EL DEBAT POLITIC

El debat polític iniciat dimarts a les Corts de la República demostrarà que no existeix pas cap moviment important d'opinió contra el nou Govern. En realitat no ha sorprès ningú cap de les intervencions de les diverses minories en el debat polític. Encara que ens referim principalment a la sessió del dimarts, la observació també pot entendre's a la d'ahir. Les actituds i les posicions de cadascun eren la prou conegudes. Cal subratllar, però, perquè ja ho feu la Cambra amb els seus aplaudiments i els seus comentaris, el discurs del nostre il·lustre i volgut amic Joan Ventosa i Calvell. Amb paraules clares i justes, eloqüent i precisa, féu la posició de la minoria de Lliga Catalana i la seva participació en el desenvolupament de la crisi. Tan diàfana fou la declaració del senyor Ventosa quant a la doctrina i a la conducta que va merèixer l'aprovació inequívoca de la majoria i el respecte evident de tothom.

Quant a la política internacional, cal reconèixer que la declaració del senyor Chiapprieta, davant del discurs del senyor Golcochea, no podia ésser una altra. Són moments massa difícils perquè puguin discutir-se a la Cambra les dues tesis en presència i en discorde. Com dets el President del Consell de ministres, en aquesta momenta, a cap Parlament del món no es discuteix una situació ja prou delicada i gravida de perills.

I cal reconèixer que al altíssimes consideracions del més elemental patriotisme no hauríem assolat una prudent reserva, el discurs del senyor Golcochea mereixia copiosos comentaris. Quan dets que volia parlar com un espectador desinteressat i imparcial s'oblidava que un home polític, davant d'aquests problemes, pot ésser imparcial, però no pot ésser desinteressat, perquè, per damunt de tot, ha de tenir present l'interès suprem del seu país.

La tesi del senyor Golcochea oblidava també tots els antecedents i l'essència del problema. I en el desenvolupament de la seva tesi arribava a graus tan inconcebibles de contradicció com afirmar que Espanya, per a la defensa de la seva integritat territorial, havia d'invocar l'article 19 del Pacte de la Lliga de les Nacions, mentre rebutjava els compromisos eventuals que podien resultar del compliment de l'article 16.

Pot sostenir-se, teòricament,

ELECTOR:

Per evitar aglomeracions cal que no esperis el darrer moment per treure la Tarja Electoral.

la conveniència d'acceptar o de no acceptar el Pacte de la Lliga de les Nacions. El que és evident, però, que no pot sostenir-se seriosament, és el que sostenia el senyor Golcochea: que Espanya havia d'exigir el compliment de l'article 16 del Pacte i havia de negar-se a complir l'article 16.

Quant a la política interior, el senyor Ventosa recordava la necessitat d'aprovar una llei electoral, que no fos una llei electoral de guerra civil; una llei electoral que pogués tenir la coincidència de tota la paritat política, perquè fos la garantia dels drets de tots, en assegurar, amb la llure emissió del vot, l'autenticitat del sufragi i l'adequació del poder a la representació. Insistint en el que és un postulat de Lliga Catalana i del catalanisme històric, el senyor Ventosa remarca la necessitat que hi ha d'organitzar un mínim de convivència civil, sense la qual no és pas possible d'aconseguir la consolidació i l'estabilitat de la democràcia representativa i de la legalitat republicana. És per això, com dets el senyor Ventosa, que els elements enemics del règim — antiparlamentaris, antibíbels i antidemocràtics — voldrien reduir tota la política espanyola a una lluita salvatge entre el que ells anomenen la revolució i la contra-revolució. Aquesta era la tesi totalitària del senyor Calvo Sotelo. Però el senyor Ventosa, encarnant la consciència civil del país, feia veure que l'ideal no és pas la lluita entre la revolució i la contra-revolució, sinó la solidaritat patriòtica que elimini alhora la revolució i la contra-revolució.

Calendari

SANTORAL. — Avui, Santa Maximà Gervasi, Cèsari i Santes Petrus del Nen Jesús i Florència.

SOL. — Sort a les 5:49 i es pon a les 17:30.

LUNA. — Sort a les 17:40 i es pon a les 21:40.

EL TEMPS. — Les pressions baixes d'Àfrica de separaren del Sud de Noruega, però pel Sud d'Irlanda es presenta una intensa tempesta, amb un núvol petit al Mar d'Irlanda. Hi ha pressions baixes resistents sobre l'Europa Central, el Nord d'Itàlia i entre les Balears, Còrsega i Sardenya, i també a l'Atlàntic, sobre tota occident del Marro, disminuint lleugerament d'intensitat l'intensitat de l'Atlàntic, el qual resta amb el seu centre sobre les Açores.

A ESPANYA, la nebulositat és general a tota la Península, i s'estableixen vents del sector Nord a Catalunya i les Balears, després al mínim relatiu del Mediterrani.

A CATALUNYA, el cel apareix generalment cobert o gairebé cobert; solament a la Cerdanya s'observen poques núvols. Els vents són forts, del Nord, al Baix Ebre, i italics o oscils a la resta del país. En les últimes 24 hores s'han registrat precipitacions tempestoses, les quals han tingut llur màxima intensitat a Empúries, on la quantitat d'aigua recollida és de 22 litres per metre quadrat.

Temperatures extremes: màxima, 26 graus; a l'ombra: mínima, 3 graus; a l'ombra: mínima, 3 graus; a l'ombra: mínima, 3 graus.

Temps probable per a avui, dia.

Comentari

UNA TARDA MEMORABLE

DE la tarda d'ahir me'n recordaré tota la vida. Per explicar l'emoció que vaig sentir i la sort que vaig tenir, el lector m'haurà de permetre que contí, al per randa, el que vaig fer ahir a la tarda. La primera sort és haver dinat amb l'amic Josep Maria Junoy. I d'haver dinat en un restaurant italià decorat amb cartells italians de turisme. Tot menjant una espaghetti, que abans sepultàrem sota el «parmeigian», tot bevent el «chianti» i delitant-nos amb el «maraschino», un beure i un menjar que fan una extraordinària olor d'Itàlia, vàrem passar revista a totes les actualitats literàries i artístiques. Gran escàndol, aquest Junoy és una sensitiva. L'amic nou l'havia presentat tal com és. Sobre un llibre, uns versos, una pintura, una simple línia, una entenció amb mitges paraules.

A quarts de cino, estona ha que som sols al menjador. El cambret, en anar-se'n, ens diu que va a presentar-se a la «Casa degli Italiani». És l'hora de la mobilització civil. Ho han dit per ràdio. L'emoció entre el personal italià de la casa és enorme. Decidem anar-nos-en al lloc de l'«adunata». Passem la porta del jardí, tan naturalment, ajudant a la romana. I fem el mateix al peu de l'estació, fins que en entrar al saló hem de donar explicacions que són amablement admeses. El saló es va omplint ràpidament. Molts, en arribar, diuen: «Pre-sento». Un aparell de ràdio ens transporta a Roma, a la plaça de Venècia. Se sent una cridòria fantàstica. M'arriba a creure que estic realment present en aquella plaça. La gentada

grida: «Duce Duce». El lector dirà que una columna de camions negres arriba per la Via de l'Impero. Veig, com at ni fos, la Via de l'Impero amb el Coliseu al fons. Se sent canjar el «Chianti» per «Vino» de Barcolla. Aleshores el lector anuncia que d'entre tres minuts, des del balcó del palau Venècia, parlirà el Duce. La cridòria és indescriptible. A dos quarts de set de la tarda de Barcelona, a les 10 de la nit de Mussolini. El cap del Govern comença dient que es dirigeix a tots els italians, els que l'escolten des de més enllà dels mars. Entre els assistents al saló es veuen

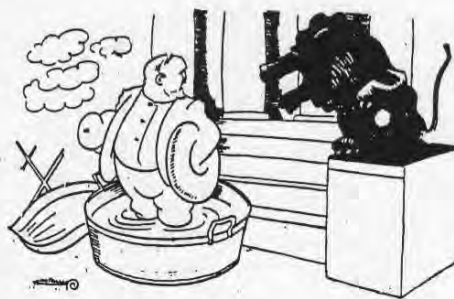
molts uns homes proporcionalment no m'havia proporcionat una emoció com aquesta. Jo diria que la ràdio amplifica l'abat dels nostres històrics. La distància, el pensar que des de les ciutats italianes s'observa un moment històric i que la cridòria d'aquella gentada i la veu de l'orador us arriba a través de l'aire del mar, us fa posar pell de gallina. Perquè, quan t'agafa la sort de sentir, malgrat la distància, passar la història, m'esgarrija. I és poder això, més que el significat de l'acte, el que us emociona. Sentiu que viviu un moment transcendent. Diu Mussolini que en aquell moment l'estan escoltant des de totes les places d'Itàlia vint milions d'italians. N'he vist un que en sentir aquesta frase plorava. En aquell moment he vist no 36 quantes places d'Itàlia; la plaça de Venècia, de Roma, la plaça de la Senyoria a Florència, la plaça de Sant Marc a Venècia, la plaça del Duomo a Milà, tres o quatre places de Gènova, de Nàpols, de Brindisi, de Siracusa. He recordat en aquell instant un dibuix de l'«Apa», una caricatura de guerra, molt cèlebre, en la qual es veien uns alemanys que treien el cap pels Alps i veien Itàlia. Clutat, la veien com una gran ciutat plena de cúpules i campanars. Certament Itàlia és una gran ciutat, una ciutat a cada cinquanta quilòmetres, i dintre aquesta ciutat immensa hi ha, pleníssimes de gent en aquestes instants, aquelles places que la veu de Mussolini evoca en el seu discurs. En aquell moment a dos quarts de set de la tarda del nostre col·lotge, totes aquelles places eren un formidant de-garri i això m'emocionava tant o més que el significat de l'acte.

En sortir amb l'amic Junoy de la «Casa degli Italiani» entrem a les Galeries Syra a veure les pintures que l'amic Graa Sala ha portat del seu estuèi a Fort-Sou. Fins llavors no ens adonem que hem canviat de clima. En una reunió hi ha l'escultor Manolo Hugué i la Tototte, la senyoreta Isern, En Graa Sala i una antiga conel-

(Segueix a la pàgina 12)
Manuel BRUNET

DESPRES DE LA SESSIO DE DIMARTS

PER CASTANYS

—Tot sol he anat a fons.
—No he dit res pas a ningú que éreu ministre de Marina.

REDACCIÓ
Palau, 1. Telèfon 33.099
ADMINISTRACIÓ
Palau, 1. Telèfon 13172
ANUNCIS
Palau, 1. Telèfon 13172
IMPREMTA
Ferlandina, 11. Tel. 15110

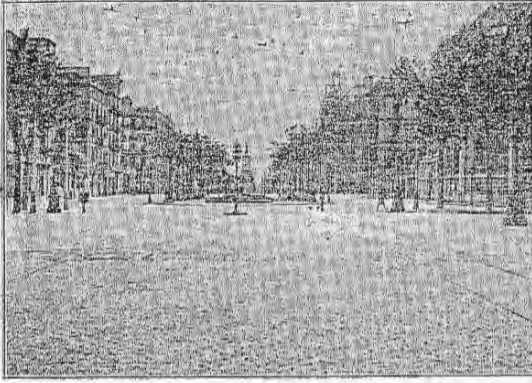
La Veu del Vespre

BARCELONA

SUBSCRIPCIÓ
A CATALUNYA
UN MES 350 PTER.
TRIMESTRE 10'00 *
SEMESTRE 22'00 *
UN ANY 40'00 *
Preu: 15 cts.

Any XLIII. - Núm. 1 Dimarts, 2 maig 1933

LA DIADA DEL PRIMER DE MAIG A BARCELONA AL CARRER NO HI HAVIA NINGU UNA MEITAT DELS BARCELONINS ES VA PASSAR EL DIA AL CAMP:

El dia primer de maig, a certes hores del dia, la ciutat semblava abandonada. Una gran part dels barcelonins van passar el dia a la muntanya o a la platja. Els trens se'n van emportar centades. A la tarda, els espectacles, especialment als cinemes, eren pleus de gom a gom. No se'n venien, doncs, que la ciutat semblava un desert. La fotografia que publicuem, sota una idea de l'aspecte de Barcelona i el Plaça de Gírcola sense la Granvia deserta, i no va passar res en tot el dia. Un petit grup de comunistes va intentar manifestar-se, però en veure la guàrdia d'assalt els comunistes van desaparèixer, nom ai ja detenen per acalada llur intenció revolucionària.

COMENTARI
La contingentació de les idees subversives

Durant molts anys, els governs de tot arreu han tingut com una petreïca la festa del Primer de Maig. La història d'aquesta festa s'ha de començar amb llistes de víctimes. Ara, en general, el Primer de Maig s'ha fet, i les revultes de la festa depenen de les circumstàncies polítiques de cada país, de la necessitat de tenir un pretext de desordre i ja no s'ha estrany que en països com França, que tenen això que se'n diu revolució republicana, els governs prenguin precaucions especials per a subsolar la diada i en d'altres referències olímpiques que tendeixen a demostrar que l'atur no ha estat absolut.

A Espanya, la missió del Primer de Maig mostra la sent el Juan José de Madrid, i si el Govern ens obliga a celebrar amb tant de rigor la simbòlica diada proposada que ens fem un tip i l'aborrim desfilant. Tanhòra haurà pogut adonar-se que a Barcelona no s'ha celebrat amb tant de rigor com l'any passat. Hi ha hagut expectació, ha aferrat al metropolità i els haur de segona categoria s'han fet tip de les altres. Per aquest camí, sembla que cal esperar que l'any vinent, o d'altres dos anys, la policia destinga els revolucionaris que s'han de fer festa.

Una vaga general organitzada pel Govern motiva que la policia hagi de treballar més que els altres dies, i és que hi ha un punt d'interès, a molta discreció, en una vaga general organitzada pels socialistes. Els revolucionaris que el Govern ens invita a fer una festa demanant-hi una preparació que fan que s'assembli extraordinàriament a una vaga revolucionària, i que prengui precaucions perquè la gent se'n surti del març just d'una revolució l'era nostra. És sorprenent que el Govern autoritzi la paritització dels serveis de transport, i en canvi, prohibeixi que els autògrafs d'ides una mica més avançades s'organitzin que pels carrers sense tramvies podria transitar una multitudinària una gran manifestació proletària. L'explicació d'aquesta festa parititzada — una vaga general amb prohibició d'ideologia revolucionària — és, però, ben senzilla: el Govern i els socialistes falten que hi hagi en el nostre país una quinta gran d'ides revolucionària, tanta gran com els que poden cabre al corral del don Juan José de Madrid. Però alerta a passar el contingent subversiu autoritzat pels socialistes! En aquest cas seria durament castigat.

Ahí, amb motiu del Primer de Maig, els socialistes organitzen un dia de revolta. Ara que governen, la setena el que és el Primer de Maig, un dia d'omnipotència general. Estic segur que si el grand senyor d'ocupa el Primer de Maig, quan l'angel tocaria la trompeta de la Gran Revolució, don Juan José respondria endormiscat i així, tranquil, que acab el primer de Maig.

Mansel BUNNET

MINIATURA DEL DIA

Diumenge, a la nit, fou assassinat, a Elna, el president de la República tenint Sánchez del Cerro. Un cop d'Estat l'haia elegit el Poder. L'agressor del president ha resultat mort. El Comandant, com venent urgentment, ha elegit president el general Oscar Benavides.
La diada del primer de maig celebrada a Alemanya amb el nom de festa Nacional del Treball, ha estat, segons la premsa francesa de tots els colors, una veritable explosió de Hitler i l'Hitlerisme. Diuen que aquesta festa "graniosa" és la consagració popular del futurisme alemany, i que té gran transcendència política.

A Moscou va haver-hi, amb motiu del primer de maig, la ja tradicional desfilada a la plaça Roja, havent les muralles del Kremlin i el pontó de Lenin.

A Viena, el Govern va prendre mesures equívocas a un verticall estat de guerra, i no va passar res.

Cinc bombes a Xicago, sense efectes.

A Liège foren cremades les banderes del consolat alemany i ocupades l'edifici a Brussel·les, els comunistes volien penjar un símbol representant el canceller alemany Hitler.

A París, no res de nou amb motiu del primer de maig.

Un ciclista fou detestat als Estats de Louisiana i Arkansas. Si moria i més d'un mil·ler de ferits.

Ha mort a París un gran poeta, la comtesa de Noailles, nascuda princesa de Brocawort, vídua de Broca, dita etc.

A Madrid s'ha reanunciat l'acte de publicat i ha estat examinada la situació parlamentària. Hi ha un espectacle.

Després a Burgos amb motiu del primer de maig. Des ferits. A Madrid, 82 manifestants romanistes detinguts.

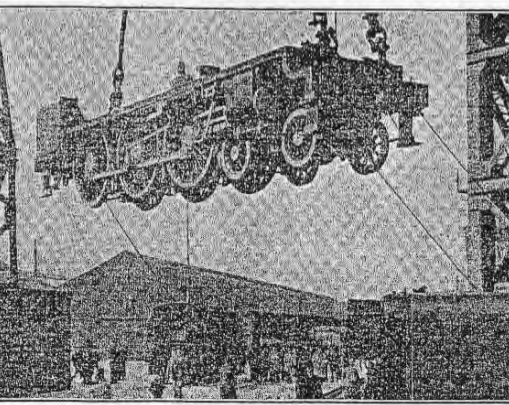
AVIS ALS NOSTRES LECTORS

El retard en el compliment d'algunes de les comandes de maquinària i utilitat que per a la confecció del nou diari fèrem a proveïdors estrangers, agreujat encara per l'ajornament de les remeses a conseqüència de l'anormalitat en la vida del treball al port de Barcelona, ens han impedit de tenir enlestida del tot la nova instal·lació.

Amb tot i això, no hem volgut retardar el canvi de format promès als nostres lectors.

Creiem que ens serà perdonat qualsevulla defecte que es pogués trobar en l'aspecte tipogràfic del nou diari, segurs que tots seran esmenats tan bon punt estigui acabada la instal·lació de maquinària i utilitat adquirits.

L'esforç de la indústria anglesa LA LLIURA CONTRA EL DOLAR

El desnivell entre la lliura i el dòlar ha produït l'expansió de la indústria anglesa a Nord-Amèrica. Fins i tot han intentat d'arrossegar, dintre els Estats Units, la producció de material ferroviari que els americans produïen en quantitats enormes i es campaven arreu del món.

La fotografia mostra el casell d'una locomotora anglesa (Hornet) en el moment de carregar a bord el Besverdale, per a ésser tramada completa a l'Amèrica del Nord, i exhibida a l'Exposició Mundial de Chicago. Després recorre milers de quilòmetres per les vies dels Estats Units i Canada.

L'acompanyaran gairebé milers de britàniques. És probable que la baixa del dòlar haurà el pas a la indústria anglesa i provoqui la reacció de la nord-americana.

423

...esperar el ataque a Pearl Harbour, la guerra y... la derrota. En la ejecución de aquellos asesinos hubo casos y circunstancias que difícilmente puede concebir un cerebro occidental. He aquí el extraordinario episodio del almirante Suzuki. El capitán Ando entró en el despacho del almirante Suzuki en mano Suzuki sin intimidarse, le rogó que se sentara y que le diese explicaciones sobre el hecho que iba a cometer. La discusión política duró unos diez minutos, al cabo de los cuales Suzuki, alborotado del estéril diálogo dijo a Ando levantándose: —Tiene usted algo más que decir? —El capitán incorporóse también para contestar. —No, señor. —Entonces, ¡fuera! —exclamó Suzuki. —Ando no pudo contener la frase reglamentaria. —«A la orden de usted» —dijo. E inmediatamente disparó sobre el almirante tres tiros de pistola. Una bala le dió en la cabeza, pero rebasó milagrosamente por el arco superior; la segunda, le perforó un pulmón, y la tercera, se le incrustó en un muslo. La diplomacia ha conquistado durante esta guerra fueros que antes de ahora jamás se conocieron. La gran diplomacia de otros tiempos se ha quedado ciega. La Europa de estos años, movida con una intensidad, profundidad y extensión diplomática inusitada, abre al porvenir una nueva etapa de auge a este difícil momento político. En «Ten years in Japan» podemos observar el admirable trabajo realizado por la misión norteamericana en esa nación. Si la paz no pudo salvarse al fin, si se logró limitar los estragos del foco japonés en Asia. A esta labor contribuyeron ciertamente, en colaboración con la yanki, las diplomacias rusa y británica. Mr. Grew se acredita como espíritu sutil y valiente al decir poco después de la agresión a Pearl Harbour: «Cae Italia y, una vez caída Italia, seguirá su suerte Alemania. El Japón quedará aislado bajo la acción combinada aérea y naval de Estados Unidos, Gran Bretaña y, seguramente, Rusia. A Rusia se le ofrece la oportunidad de liberarse para siempre de la amenaza japonesa y de reestablecerse por completo. El Japón es inevitablemente destinado a perder. Sus ciudades serán bombardeadas, sus barcos destruidos, deshecho su Ejército y ocupado el país por los vencedores durante un tiempo. Como se ve, amista Grew supo leer en el porvenir. Y es que no contaba con la bomba atómica.

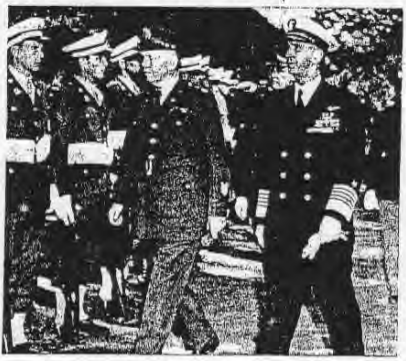
EL MUNDO Y LA POLITICA

POR ROMANO

La guerra ha terminado

La guerra ha terminado. Ha terminado con la derrota de los agresores, de los que la habían provocado. Los hidrieranos alemanes, los fascistas italianos y los militaristas japoneses creyeron que la superioridad de los armamentos pacientemente acumulados y la agresión por sorpresa eran factores suficientes para emprender una guerra «franche et joyeuse», una especie de expedición como la de Alejandro el Grande. Con excepción de los fascistas italianos, que fracasaron militarmente en todas partes, los nazis alemanes y la camarilla militar japonesa hicieron realmente una guerra grandiosa por mares y continentes. Pero a partir del día 8 de diciembre de 1941, la agresión japonesa provocó la entrada en guerra de los Estados Unidos. Tres años y medio le han bastado a Norteamérica para acabar la guerra en todas partes. Sin la participación americana, no habría sido posible desembarcar en Normandía, y Rusia habría sido vencida por los alemanes. Y mientras luchaban en África y en Europa, los americanos llevaban a cabo, casi solos, la guerra contra el Japón y conquistaban todo el Pacífico occidental, desde el mar del Coral a las islas metropolitanas japonesas. Lo que han hecho los americanos durante esta guerra no tiene precedentes en la historia. Han fabricado armas para todos sus aliados, han construido una Escuadra superior al conjunto de todas las otras escuadras del mundo y han combatido como los pueblos de más tradición guerrera. El poderío de los Estados Unidos constituye la gran revelación política de nuestra época. Nada le falta a Norteamérica para ser la primera potencia del universo. Su geografía, su demografía, la riqueza del suelo y del subsuelo, el nivel cultural, el utilitar científico y el valor de sus hijos la colocan a una altura sin rival. Añadida a esto que por su disciplina y sus instituciones políticas, es el país más

zano del mundo. Hemos intentado decir esto muchas veces y lo hemos conseguido algunas: los que creían que los Estados Unidos es un país de cineastas, se han equivocado lamentablemente. La propaganda nazifascista intentó debilitar a este país cuando el presidente Roosevelt se limitaba a prodigar consejos de moderación. América es un «bluff» —escribían los diarios italianos— y su presidente, Roosevelt, «un pa-

Los dos más altos jefes de las fuerzas armadas de los Estados Unidos, el general Marshall y el almirante King, oficiales de la gran victoria.

ralítico. El tiempo demostró que el único «bluff» eran los ocho millones de bayonetas de Mussolini. En el momento de la victoria contra el último de los agresores, todos los hombres que tienen fe en la causa que pone por encima de todo el respeto a la persona humana, todos los adversarios del totalitarismo nazifascista o comunista, felicitan a los Estados Unidos por su espléndida victoria. «Los Estados Unidos —ha dicho Mr. Churchill— son el árbitro del mundo, y yo me resigno en que así sea. Y nosotros también nos resignamos de que así sea. Con la fuerza, los Estados Unidos poseen, además, una autoridad moral que no puede ostentar ningún otro país. Después de la autoridad moral e ínterna del País viene la autoridad moral ejercida del presidente Truman. Por fortuna, en los Estados Unidos no hay ningún Laski que se dedique a fomentar guerras civiles; y, en este, no discreta desde ningún rincón. La guerra ha terminado. Pero en la Europa continental el regocijo ha sido mínimo. Hay en Europa más pueblos oprimidos que en septiembre de 1939, al empezar la guerra. Y los que han conseguido salir de la opresión están arruinados. Nada se sabe de lo que ocurre en Finlandia, Estonia, Letonia, Lituania, Polonia, Hungría, Rumanía, Bulgaria, Checoslovaquia y Yugoslavia. Los ciudadanos de esos países, ahora satélites y súbditos de Rusia, pueden afirmar que el único vencido de guerra ha sido la libertad. Es, pues, natural que en la Europa continental el regocijo por el fin de la guerra no haya sido estruendoso. La situación de los países europeos ocupados por los rusos no puede ser más trágica. La Gestapo ha sido substituida por otra Gestapo, su hermana gemela, la Guepou. «Es posible —ha dicho Churchill— que se desarrolle una gigantesca tragedia tras el telón de acero que en la actualidad divide a Europa en dos mundos». Ha sido el mismo Churchill quien ha descrito en la Cámara de los Comunes como se vive en la Europa controlada por el mariscal Stalin. «En la actualidad —ha dicho— una familia puede

triunfar. Pero nos hemos equivocado. Ha sido a última hora que los Soviets han entrado en guerra. Les ha bastado disparar cuatro tiros para conquistar un sillón en la mesa de la Conferencia. El país que ha luchado solo y heroicamente en Filipinas, en Iwojima y en Okinawa deberá reparar su victoria con los bolcheviques. Inevitablemente, los Estados Unidos son un país generoso. Ahora, los Soviets, por la victoria de los cuatro tiros, piden el oro y el moro. Y si logran instalarse en Formosa, se vivirá muy incómodamente en Filipinas. En poder del Japón, Formosa era una isla prohibida: en poder de los Soviets sería una fortaleza acorazada. Después de ocho años de lucha contra el Japón, China es amenazada por los bolcheviques con la guerra civil. En realidad, Rusia aspira a controlar todo el mundo chino. En ese caso, los Estados Unidos o deberán desprenderse de China o romperse los dientes en el Chino Imperio. Y si Rusia logra controlar la China, el famoso «peligro amarillo», o ruosamarillo, sería una realidad a prueba de muchos bombas atómicas. Y si los nacionalistas chinos son enastados, si los acuerdos de la Conferencia de las Pirámides sufren importantes retrocesos, la guerra civil será inevitable. «Entre tanto —dice el corresponsal de «La Vanguardia», don Francisco Lucentes— los ejércitos chinos a las órdenes de Stalin, unos dos millones de guerrilleros, masas y rotas a sus propios paisanos en nombre de la hoz y el martillo. China va siendo una especie de Europa». Los Estados Unidos han tenido mala suerte. La más brillante, la más pura de las guerras, ha permitido a última hora que el bolchevique se encaramara al cargo de la victoria. Es el caso de la mosca en el vaso de leche [Mala suerte!

La principal preocupación de la vida familiar. Es bastante más humano y más noble hablar como Mr. Churchill que como Mr. Laski. La promesa de Churchill puede salvar a un millón de vidas: los discursos del romántico Laski pueden hacer millones de muertos. La afición del señor Laski sería inocentísima si en sus experimentos de laboratorio pudiera sacrificar conejos de Indias. Lo grave es que esa política de laboratorio consume muchas vidas humanas en nombre de la humanidad. La guerra ha terminado. Los Estados Unidos han luchado brillantemente en Extremo Oriente, pero, políticamente, no han tenido suerte. El Japón ha sido vencido, pero el Japón ha sido substituido por Rusia. Los Estados Unidos van a tener como vecinos a los Soviets. El nuevo vecino va a ser mucho más incómodo y casi invulnerable. Y va a ser difícil a los norteamericanos practicar la política del «buen vecino» con los hombres del Kremlin, que utilizan la perfidia como principal arma diplomática y que en el momento crucial de Europa pactaron con Hitler y con Von Ribbentrop. Siempre hablamos temido que a última hora Rusia entrara en guerra contra el Japón. El problema era sencillo: el Japón no podía

UN GRAN ÉXITO EDITORIAL

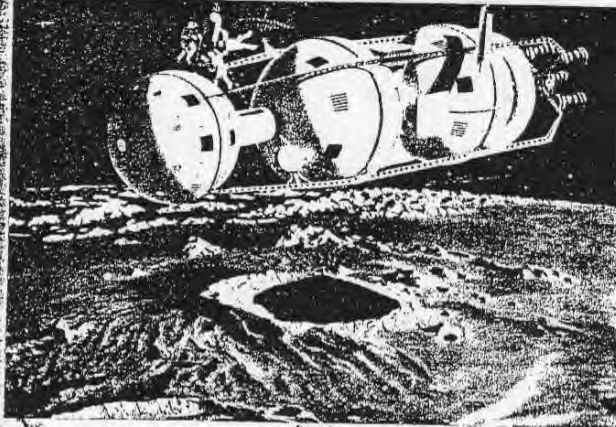
GUIA DE LA COSTA BRAVA

por JOSÉ PLÀ

(2.ª EDICIÓN)

Un volumen de 400 páginas de texto con más de 200 fotografías en huedocromado. Contiene un mapa general de la Costa y tres pintorescos impresos a seis tintas. Encuadernado en tela y con una sobrecubierta a seis colores.

Una obra única y excepcional por el mejor de nuestros escritores.

Una vez la revista futurística «Collier's» el futuro viaje interplanetario

EL MUNDO Y LA POLITICA POR ROMANO

La conquista del espacio

El hombre atómico es una consecuencia del progreso de la aviación. No es posible imaginar que este artefacto fuera ideado para ser transportado en carro o automóvil, fue concebido para proclamar que el hombre es dueño del espacio. Es un invento de Júpiter tan grande como el mundo, tan inmediatamente grande como lo inmediatamente pequeño. Si no le faltara la altura de techo espiritual, la grandiosa de nuestra época sería inabarcable. Pero si la conquista del espacio ha de servir para la unificación de la masa humana y para el triunfo de las tiranías es posible que el hombre acabe por añorar la época de la tartana y de las guerras barcas.

Se va decididamente a la conquista del espacio. Es éste el objetivo político y militar más destacado de nuestro tiempo. En 1948, el mariscal James Forrestal, ministro de la Defensa de los Estados Unidos, manifestó públicamente la existencia de un programa encaminado a la construcción de bases espaciales. Ahora, gracias a la charlatanería de la prensa americana, sabemos que existen unos laboratorios en Huntsville, Estado de Alabama, dedicados al estudio de este problema. La revista «Collier's» ha contado varias cosas que no resultan aventuradas suponer que existe ya un duelo entre los Estados Unidos y Rusia para el establecimiento de bases en el espacio. Pero, naturalmente, Rusia no dirá nunca nada, porque los excesos de lenguaje no son allí posibles.

Ha hablado en nombre de los laboratorios de Huntsville su director francés, el alemán doctor Werther von Braun, que es nada menos que el constructor de las célebres V-2 de tan triste recordación en Inglaterra, y que de haber sido inventada cuatro o cinco años antes habría arrasado la isla inglesa. «Dentro de diez años, o todo lo más de quince — el hombre habrá conquistado y ocupado el espacio.»

«Vale la pena subrayar las palabras: «conquistado» y «ocupado». En lenguaje militar, ocupar significa, que poner. Se ocupa lo que ocupa espacio, una ciudad o un castillo, se ocupa el espacio terrestre o celeste. Militarmente, el verbo ocupará equivale a afirmar que

una fuerza puede mantenerse en un sitio. Un terreno se disputa palmo a palmo, por el deseo de ocuparlo. ¿Es permitido decir que nuestra aviación ocupa el espacio? Probablemente Von Braun opina que sus cohetes no ocupaban el espacio, porque su autonomía, su radio de acción, era, como la de cualquier aparato, muy reducida. Pero la ocupación del espacio celeste exige el movimiento, porque la policía de tráfico de aquellas alturas así lo ordena. No hay, pues, la posibilidad de mantenerse en un punto fijo del espacio, pero sí la de circular como lo hacen, no los aviones, sino los astros. Lo que importa, pues, copiar Von Braun es la autonomía de los astros. De éstos es que puede decirse que ocupan el cielo. Es, pues, imprescindible crear un satélite de la Tierra. Y ese satélite — que probablemente no quedará solo — dice Von Braun que existirá dentro de diez o quince años. Será un militar espacial.

Esa plataforma, que no sabemos cómo será trasladada, será de plástico y de aluminio, tendrá un centenar de metros de diámetro y deberá residir a 1.800 kilómetros (mil ochocientos kilómetros) sobre el nivel del mar. Será un satélite mecánico sostenido en el espacio por el equilibrio de su velocidad y de la fuerza de gravedad. Marchará a una velocidad de seis kilómetros por segundo y dará la vuelta a la Tierra en dos horas por su eje norte-sur. Eso permitirá observarla diez veces en veinticuatro horas, con telescopio durante el día y por radar durante la noche. El telescopio espacial permitirá observar una franja de unos dos mil kilómetros de ancho con la misma precisión que un aviator volando a dos mil metros de altura. Nada escapará al observador que navegue en la plataforma. Dominará la Tierra por completo; cualquier objetivo militar podrá ser bombardeado con precisión micrométrica. Bastará una orden del Cuartel General terrestre para que un cohete atómico, guiado por radar, sea lanzado sobre el objetivo terrestre. El cohete deberá ser lanzado a una velocidad moderada, de lo contrario quedaría suspendido y formaría otro satélite. La exactitud de la noche, el radar lo guiará hacia su objetivo.

Trasladarse a la plataforma aérea será cosa difícil, pero el cohete deberá navegar a 30.000 kilómetros por hora. Tampoco impresio-

nara vivir en aquellas alturas, porque el hombre será acomodado a kilómetros por hora. Habrá en la plataforma todo el confort terrestre, incluso el de la gravedad, gracias a la cual podremos echar el vino en un vaso y del vaso al estómago. El oxígeno será renovado oportunamente y, por lo que respecta al calor, bastará jugar de blanco el calor solar necesario. El punto más oscuro es el del aerostato; parece que entre los cohetes y la plataforma se utilizarán unas taxis individuales.

Pero todo eso no es nada al lado de la afirmación de Von Braun de que esas bases espaciales serán una realidad antes de quince años. Desearán mucha salud y larga vida a Von Braun. Si su proyecto se convierte en realidad, Von Braun será mucho más importante que Cristóbal Colón. Pero puede ocurrir que un día haya tantos satélites

en mecánica en nuestro cielo que sea preciso que San Jorge, un San Mateo de caballería, despiega la bandera.

Dice Von Braun que desde su plataforma satelital podrán verse los hombres en el puente de un acorazado, una nueva fábrica atómica, los aeropuertos, concentraciones de tropas y los movimientos de las flotas enemigas. «Será un punto de observación ideal — añade —. El Telón de Acero será un juguete de niños.» «Eh, pues, capital — afirma Von Braun — que las democracias sean las primeras en ocupar el espacio.»

«Varias veces hemos dicho que todo parece indicar que ha empezado ya, entre Occidente y Oriente, una carrera hacia la posesión de un arma decisiva. Esa arma no puede ser ya la bomba atómica, porque, fatalmente, los rivales van acercándose a la nivelación. El que dé un paso decisivo en el camino de la ciencia puede llegar a ser el amo del mundo. La oportunidad de la bomba atómica ha pasado. Y probablemente Rusia trabaja ya en la de hidrógeno. En esa carrera de velocidad hay que hacer algo nuevo y sobornar. Tal vez sea de las bases espaciales pase a construir la máxima aspiración de los próximos años.»

La idea no puede ser más ambiciosa. Todos los progresos científicos de orden militar aspiran siempre a un objetivo. En la actualidad, vemos a Rusia preocupada en reforzar su Telón de Acero en diversas regiones de Alemania. La inviolabilidad del Telón de Acero inspira temor del desastre y de la posibilidad de destruir las fábricas de bombas atómicas se tropieza siempre con la negativa de Rusia a que el país sea inspeccionado por extranjeros. En eso, necesario — como dice Von Braun — convertir ese Telón de Acero en un juguete de niños. Si los judíos respondían a esta preocupación los trabajos de los laboratorios de Huntsville.

Pero ¿qué sería del mundo si una gran potencia tuviera uno o varios satélites mecánicos en el espacio? Si esa potencia no careciera de temor de Dios, pudiera surgir otro Imperio romano, como el de los tiempos de Augusto. La política basaría para mantener el orden en todos partes. No habría posibilidad de rebeldes de ninguna clase, ni de la fabricación clandestina de armas.

Pero si la plataforma satelital fuera, habíamos entrado en un período de mediocridad. Sea como sea, bueno será resignarse con simpatía a la idea de que el mundo tendrá un solo dueño. Acaso sería peor que eso no llegara.

HECHOS Y FIGURAS

por SANTIAGO NADAL

MAC ARTHUR, EXTREMISTA

HE de confesar que me ha impresionado profundamente el discurso de Mac Arthur. Tanto acontecimiento importante de la Convención de Chicago ocurrido en el momento de escribir estas líneas.

La requisitoria del vencedor del Pacífico contra la Administración Truman cae terrible. Y de lo más duro que puede verse en boca o bajo la pluma de elevadísimo prestigio en los países anglosajones, aunque en esto haya, ciertamente, una gran diferencia entre la Gran Bretaña y los Estados Unidos.

Pero lo que verdaderamente impresionó en la catilinaria tremenda el objetivo contra quien va dirigido, más que el Partido Demócrata y su campamento de Gobierno, es Eisenhower y toda el ala «progresista» de Mac Arthur, lo que es más grave todavía, el discurso de Mac Arthur es una terrible agresión contra Europa. Acusaciones llenas hasta el extremo de compararse ventajosamente para los países la valentía y capacidad de

resistencia de los satélites frente al comunismo con la de los europeos. El hecho, además, sin más alardes, sin distinción de ninguna clase a pesar de ser un hecho incontrovertible que los chinos saquearon gloriosamente de modo triunfal a los comunistas, mientras incluso los más somnolientos países de la Europa Occidental han ofrecido una resistencia hasta ahora victoriosa a las mantecadas y a la propaganda comunista. Mac Arthur en sus palabras respalda a Europa y Asia no sólo muestra una preferencia política por el comunismo amarillo, sino que dejó transparentar una evidente antipatía hacia el nuestro. Y no es ocioso advertir que en su durísima diatriba el orden hubiera auspiciado algunas manifestaciones favorables hacia ningún pueblo europeo. La Administración demócrata — según el gran orador — en su preocupación por Europa iba tendiendo a descartar de nuestra preocupación aquellos grandes pueblos del Asia y del Oriente Medio que, históricamente, no han buscado nuestra riqueza sino nuestra amistad y comprensión. La adopción de esta postura por el go-

bierno llegó al extremo de decir más sin valor y desde luego valor práctico para los Estados Unidos, el Tratado del Atlántico Norte y otros pactos similares, o tablas ineficaces porque es y no porque pueda tenerse fi que resalten de importancia Norteamérica. Consecuencia el tal de su postura: Mac Arthur adelantó la propuesta de que se debiera tiempo se llevó a la retirada de nuestras guarniciones de fuerzas terrestres desde las en el extranjero.

Discurso apostrofado al fin pues, el del general Mac Arthur es el extremo de que la idea que en el mismo mundo es en realidad una verdadera idea: es una posición personal. Ruidó hasta por los largos años permanencia exclusiva en el y floo ooma por la reacción perdite que le produjo la fulminante destitución que le impuso Truman. En aquella destitución, Mac Arthur no sólo una ofensa personal que más ofensa se resalta en nombre de un usurpador comprensible para el vencedor. Hay que esperar, sin embargo, que justamente el carácter

Últim novedad en DISC
MÚSICA SIN OPERAS BAI CUENTOS INF

Lucard
FAMILIA CATALUNA DE TELL

SASTRERIA OLYN
O. RICCI. Presento las novedades en trajes sobre o cobordes. Exposición de Tivoli y Ronda San Pablo

LA COMODIDAD O AFEITADO DIAR.
CREMA DE AFEITAR CESAR IMPERATOR CON O.S.M. BROCHA CONVIENE EL TORMENTO EN SUAVE CARICIA

ESPAÑA

PRECIOS DE SUSCRIPCION BARCELONA: 3030 pesetas al mes... 1130 ptas. trimestre

Precio de este ejemplar: 60 céntimos

LA VIDA BARCELONA

ESPAÑOLA

REDACCION Y ADMINISTRACION Pelayo, 28. Tel. 103. 24-34-35

Domingo, 22 de diciembre de 1946

El sorteo de la Lotería de Navidad. Una serie completa del «gordo» se ha quedado en Barcelona, y las restantes en Madrid y Sevilla

Los doce millones de pesetas que corresponden a las cuatro series del tercer premio se los reparten innumerables barceloneses

SUMAN MILLARES LOS POSEEDORES DE PEQUEÑAS PARTICIPACIONES

Alegría y riqueza, repartidas

Tus vez más la suerte ha favorecido a Barcelona en el tradicional sorteo navideño. Por vigintidécima vez el primer premio ha caído en nuestra ciudad...

La serie completa del tercer premio que este año produce, una vez más la cantidad más alta en los que se reparten...

Mientras el sorteo produce algunas veces en otros puntos hasta el mismo instante la serie completa del tercer premio...

Este año y los anteriores han sido algunos de los que más han producido...

Por su vez el sorteo ha producido una vez más la serie completa del tercer premio...

Barcelona acoge el «gordo» con entusiasmo y demostraciones de júbilo

Como todos los años, Barcelona recibió ayer el sorteo de la Lotería de Navidad...

Una selección extraordinaria estaba en el sorteo...

El primer premio se reparte en el momento de la apertura...

En la administración que vendió el primer premio...

El señor Valdes manifestó que la serie completa...

Manifestaciones del expendedor del «gordo»...

El cura párroco de S. Felip de Guixola vende 15 pesetas

El importe del premio se destina a los enfermos del Hospital...

El señor Valdes manifestó que la serie completa...

El señor Valdes manifestó que la serie completa...

El sorteo navideño se realizó ayer a las 10 de la mañana...

El primer premio se reparte en el momento de la apertura...

El señor Valdes manifestó que la serie completa...

El señor Valdes manifestó que la serie completa...

El señor Valdes manifestó que la serie completa...

El señor Valdes manifestó que la serie completa...

El señor Valdes manifestó que la serie completa...

El señor Valdes manifestó que la serie completa...

El señor Valdes manifestó que la serie completa...

El señor Valdes manifestó que la serie completa...

El señor Valdes manifestó que la serie completa...

El señor Valdes manifestó que la serie completa...

El señor Valdes manifestó que la serie completa...

El señor Valdes manifestó que la serie completa...

El señor Valdes manifestó que la serie completa...

El señor Valdes manifestó que la serie completa...

El señor Valdes manifestó que la serie completa...

El señor Valdes manifestó que la serie completa...

El señor Valdes manifestó que la serie completa...

El señor Valdes manifestó que la serie completa...

El señor Valdes manifestó que la serie completa...

El señor Valdes manifestó que la serie completa...

El señor Valdes manifestó que la serie completa...

El señor Valdes manifestó que la serie completa...

El señor Valdes manifestó que la serie completa...

Varios vigésimos del 45590 han sido desparrramados por la región

Dos han sido distribuidos en Ribas de Freser

Otro en Tarragona

Por diversos caminos se ha conseguido...

El sorteo del primer premio...

El señor Valdes manifestó que la serie completa...

El señor Valdes manifestó que la serie completa...

El señor Valdes manifestó que la serie completa...

El señor Valdes manifestó que la serie completa...

El señor Valdes manifestó que la serie completa...

El señor Valdes manifestó que la serie completa...

El señor Valdes manifestó que la serie completa...

El señor Valdes manifestó que la serie completa...

El señor Valdes manifestó que la serie completa...

El señor Valdes manifestó que la serie completa...

El señor Valdes manifestó que la serie completa...

El señor Valdes manifestó que la serie completa...

El señor Valdes manifestó que la serie completa...

El señor Valdes manifestó que la serie completa...

El señor Valdes manifestó que la serie completa...

El señor Valdes manifestó que la serie completa...

El señor Valdes manifestó que la serie completa...

El señor Valdes manifestó que la serie completa...

El señor Valdes manifestó que la serie completa...

El señor Valdes manifestó que la serie completa...

La caridad de Belén y la Lotería

No es que con tan trivial como algunos piensan la Lotería de Navidad...

El sorteo navideño se realizó ayer a las 10 de la mañana...

El primer premio se reparte en el momento de la apertura...

El señor Valdes manifestó que la serie completa...

El señor Valdes manifestó que la serie completa...

El señor Valdes manifestó que la serie completa...

El señor Valdes manifestó que la serie completa...

El señor Valdes manifestó que la serie completa...

El señor Valdes manifestó que la serie completa...

El señor Valdes manifestó que la serie completa...

El señor Valdes manifestó que la serie completa...

El señor Valdes manifestó que la serie completa...

El señor Valdes manifestó que la serie completa...

El señor Valdes manifestó que la serie completa...

El sorteo del primer premio...

El señor Valdes manifestó que la serie completa...

El señor Valdes manifestó que la serie completa...

El señor Valdes manifestó que la serie completa...

El señor Valdes manifestó que la serie completa...

El señor Valdes manifestó que la serie completa...

El señor Valdes manifestó que la serie completa...

El señor Valdes manifestó que la serie completa...

El señor Valdes manifestó que la serie completa...

El señor Valdes manifestó que la serie completa...

El señor Valdes manifestó que la serie completa...

El señor Valdes manifestó que la serie completa...

El señor Valdes manifestó que la serie completa...

El señor Valdes manifestó que la serie completa...

El señor Valdes manifestó que la serie completa...

El señor Valdes manifestó que la serie completa...

El señor Valdes manifestó que la serie completa...

El señor Valdes manifestó que la serie completa...

El señor Valdes manifestó que la serie completa...

El señor Valdes manifestó que la serie completa...

El señor Valdes manifestó que la serie completa...

El señor Valdes manifestó que la serie completa...

El señor Valdes manifestó que la serie completa...

El señor Valdes manifestó que la serie completa...

El señor Valdes manifestó que la serie completa...

ARXIU HISTÒRIC
DE LA CIUTAT DE BARCELONA
HEMEROTECA

*Avec la plus grande sympathie
Journal "Pad"
+ M. Vachon
Archevêque d'Ottawa
Président du Comité permanent de
Congrès eucharistiques
internationaux
26 mai 1952*

LA ORGANIZACION DEL CONGRESO, PERFECTA, DICE MONSEÑOR VACHON LA EXPOSICION DE CUSTODIAS ES ALGO UNICO EN EL MUNDO

por MANUEL BRUNET

— El presidente de la Comisión de los Congresos Eucarísticos Internacionales, monseñor Vachon, arzobispo de Ottawa, es un monumento de simpatía.
— Empieza diciendo que está encantado del trato de que ha sido objeto en Barcelona. Y para decir esto respecto a la cortesía barcelonesa emplea todos los sinónimos posibles: *saffabilité, bienveillance, amabilité, gentillesse*.
— Esta es la primera impresión que ha recibido en Barcelona. No podía ser otra manera. El arzobispo canadiense es la simpatía en persona. Ha podido sentir que en el Palacio Episcopal, donde se hospeda, goza de la consideración más exquisita. Es el amigo de todos y transita por la casa como si hubiera vivido allí toda la vida. Para llegar a su departamento hay que atravesar el *don del trono* que un día pintó «El Vigatà».
— Tiene monseñor Vachon un interés especial en hacer constar que se honra a la amistad del señor obispo de Barcelona, doctor Modrego.
— Ya sé — le digo — que no es la primera vez que S. E. viene a Barcelona. ¿Fue usted aquí en 1950? Niño entonces por indicación del Papa.
— Veo que está usted muy enterado — me dice sorriendo.
— Le explico que el Dr. Modrego me habló de aquel viaje y que entonces no presidente de los Congresos Eucarísticos votó a favor de Barcelona.
— Trabajó entonces el Dr. Modrego lo indecible para conseguir que la ciudad de Barcelona fuera designada como sede del Congreso.
— ¿En qué época fue nombrado usted presidente de los Congresos Eucarísticos?
— El día 6 de mayo de 1950.
— Y su primer viaje a Barcelona, el que hizo por indicación de S. S. el día 24 de noviembre. Realmente no era posible darse más prisa.
— Monseñor sonríe benevolente.
— El Papa consideraba — agrega el señor arzobispo — que se acercaba el momento de celebrar otro Congreso Eucarístico.
— El nombramiento de S. E. como presidente de la Comisión Internacional permanente era un indicio suficientemente claro. Acaso determinó ese nombramiento el hecho del Congreso Marial organizado por S. E. en Ottawa, en 1947. Fue realmente algo extraordinario aquel Congreso. Era un Congreso Nacional, por su brillantez llegó a tener carácter internacional. Figúrese que asistieron 212 obispos, entre ellos varios cardenales.
— ¿Hace mucho tiempo que S. E. es arzobispo de Ottawa?
— Diez años.
— ¿Es usted franco-canadiense?
— Sí. Mi padre era franco-canadiense y mi madre escocesa. Yo soy bilingüe.

que. Mi padre hablaba siempre en francés y mi madre en inglés. A Dios gracias, ambos eran católicos.
— ¿Qué lengua hablan sus diocesanos?
— Francés e inglés, pero especialmente francés. En mi catedral, que es además parroquia, la lengua del pulpito es el francés cuando se trata de actos religiosos de carácter local. En los actos de carácter diocesano se habla francés e inglés.
— ¿Y en qué lengua publica S. E. las pastorales?
— En francés e inglés.
— ¿Me permite, señor arzobispo, que admire su anillo? Veo que hay en él una imagen de la Virgen.
— Es la Virgen de la Asunción — responde quitándose el anillo y poniéndolo en mis manos —. La Virgen de la Asunción figura en el escudo de la diócesis. Y quise yo que figurara en mi anillo. La piedra es un ágata.
— ¿Qué es lo que más le ha interesado de Barcelona?
— La perfecta organización del Congreso. Realmente, el Dr. Modrego es un gran organizador. La exposición de custodias me ha emocionado profundamente. Es algo único en el mundo.
— ¿Tiene S. E. alguna noticia que darme?
— Sí. Diga que la Comisión Permanente del Congreso, con el asentimiento del señor Obispo de Barcelona, ha acordado nombrar a monseñor Beras, arzobispo de Fraga, Congregista de Honor. Monseñor Beras sufre persecución por nuestra fe. También es Congregista de Honor el cardenal Mindszent. Debemos rogar mucho por nuestros hermanos encarcelados detrás del telón de acero.
— Entregan a monseñor Vachon una carta. Es una carta de familia. Viene del Canadá. Y en ella hay un recorte de un diario de Quebec que publica una fotografía en la que figuran cinco sobrinos y sobrinitas de monseñor Vachon. Han obtenido un premio deportivo escolar y el diario publica el simpático grupo de esos niños. Se llaman Diamando y el diario de Quebec hace constar que son sobrinos de monseñor Vachon. La carta ha dejado satisfechísimo al señor arzobispo.
— Al salir de la entrevista con el prelado he hablado con monseñor Missaglia, secretario de la Comisión Permanente. El P. Missaglia es italiano, de la Congregación de los Sacramentos, fundada por el beato Eymard. Reside en Roma, en donde los sacramentinos tienen la iglesia de San Claudio, un pequeño templo más frecuentado que las grandes basílicas, porque en él se halla expuesto día y noche el Santísimo Sacramento.
— El P. Missaglia tiene interés en hacer resaltar que lo que más le ha sorprendido en Barcelona son las iluminaciones públicas hechas por el pueblo. Dice que no ha visto cosa semejante en ninguna otra parte.

NUNCA había vivido una mañana de Pascua de Pentecostés como ésta. En Santa María del Mar, oyendo la misa mayor, me perseguía la idea de que antes de las dos de la tarde debía haber escrito un artículo sobre la Iglesia del Silencio, esa iglesia que vive hoy en las inmensas catacumbas situadas más allá del Telón de acero. Sería una incongruencia que en pleno júbilo de un Congreso Eucarístico Internacional no pensáramos en la Iglesia del Silencio, en la Iglesia que sufre.

Va a empezar en la plaza de Pio XII la solemne misa pontifical del Congreso. La dirá el Legado del Papa, S. E. el cardenal Federico Tedeschini. Y yo no podré asistir a esa misa, celebrada en ese altar callejero, que en este día de Pascua de Pentecostés es el altar mayor del mundo. Pero para evocar esa Iglesia del Silencio no existe en Barcelona un templo tan adecuado como este de Santa María del Mar, horriblemente martirizado por los síndios. Las llamas y el humo lo cubrieron de velos negros. Pero ese bautismo de fuego ha purificado este templo, dándole una majestad única.

Comulga mucha gente esta mañana en Santa María del Mar. Comulgán por el exorcismo espiritual del Congreso y seguramente aquí, como en el altar mayor de la plaza de Pio XII, en esta sublime mañana de Pentecostés descienden lenguas de fuego para todos, para toda la Iglesia militante.

Pero esa Iglesia militante, pienso yo, tiene, como en todas las épocas, un aspecto triunfal y otro aterral. Mientras aquí celebramos un Congreso Eucarístico Internacional, millones de nuestros hermanos en la fe viven en continuo temor detrás del Telón de acero. Muchos han dado su vida por Cristo. Pero la dieron generosamente, pensando que el mismo Jesucristo dijo que los que quieren salvar su vida la perderán. Pensamos en el cardenal Mindszenty, en el arzobispo de Praga, monseñor Beran. ¿Qué habrá sido de ellos y de otros tantos, si olvidamos de los obispos chinos? ¿Cuál habrá sido la suerte de las religiosas que trabajaban en las misiones del inmenso Imperio que gobierna hoy Mao Tse Tung? Tal vez muchos de ellos, empezando por el cardenal Mindszenty, habrán sufrido la mutilación de sus facultades intelectuales. Acaso esos mártires, en espera de su muerte corporal definitiva, no sean ya otra cosa que reliquias vivientes.

MEMOROTECA

PAX

El dogma de la comunión de los santos, o del intercambio de oraciones entre la Iglesia terrestre y la Iglesia celeste, mecanismo económico admirable, regido sin duda por el Espíritu Santo, debe funcionar hoy, en esta Pascua de Pentecostés, con vertiginoso dinamismo. Pero los que están en las cárceles rojas, ¿saben algo de nuestro Congreso Eucarístico? Es posible que muchísimos nada sepan. Pero sin duda alguna innumerables fieles que viven detrás del Telón de acero están enterados de que en esta Pascua de Pentecostés se celebra en Barcelona un Congreso Eucarístico y se ruega por ellos.

Duro es el contraste entre el júbilo de Barcelona en estos días y el sórdido terror en que vive la Iglesia del Silencio. Ha habido durante estos días tanta alegría en nuestras calles que al transitar las multitudes por la ciudad empavada e iluminada podía lícitamente repetirse con San Lucas al dar cuenta del entusiasmo pentecostal: «Están llenos de mostos». No estaban borraclias esas multitudes. Experimentaban el mismo consuelo espiritual que, sin duda, tampoco falta entre las cuatro paredes de una celda roja de castigo. Sin duda en esta Pascua de Pentecostés, Pascua de Congreso Eucarístico, ha habido lenguas de fuego para toda la cristiandad, tanto para la Iglesia que, a Dios gracias, vive en pleno júbilo, como para la Iglesia del Silencio.

Al salir este cronista de Santa María del Mar dirigióse a la Catedral. Las colas de la multitud que deseaba ver la Exposición de Arte Eucarístico Antiguo eran impresionantes, eran las mayores colas que haya visto Barcelona. Pero eran colas de gente jubilosa. Eran muy espesas esas colas y se dirigían a la plaza del Rey desde la puerta de la Piedad y desde la plaza Bernaguer de la Vía Layetana. El recinto de la plaza del Rey quedaba cerrado por una valla. Y en el centro de la plaza se hallaba sola y sobre andas, cubierta con una gran funda de seda, la custodia de la Catedral de Toledo. Contemplando aquellas colas y la movilización de esa custodia monumental, movilización que era el preludio de una gran procesión de un Corpus de Pentecostés, seguía yo pensando en los sufrimientos de la Iglesia del Silencio.

Entré en la Catedral por donde circulaba el gentío. El claustro, contemplando «l'ou com balla», estaba lleno de mujeres y chiquillos. ¿Qué significa el incitante bailoteo de este huevo sobre un chorro de agua? Dentro del surtidor de San Jorge, el templete floreal que cobija al buevo en su danza parece una custodia. Siempre he creído que la atención que exige «l'ou com balla» constituye una especie de entrenamiento para mirar después la Hostia consagrada cuando

La IGLESIA del SILENCIO

por MANUEL BRUNET

pasa por la calle. Pero el espectáculo del claustro de la Catedral tampoco era el más adecuado para meditar sobre la Iglesia del Silencio. Y mi pobre artículo nacería muerto.

Al abandonar el Pabellón de la Catedral me di cuenta de que la ciudad estaba casi desierta. Todo el mundo debería de estar en la plaza de Pio XII. De las tiendas cerradas de la calle Arco y Puerta del Ángel salía un poderoso chorro de voces que cantaban el Credo del pontifical del Congreso.

Al llegar a la gran sala de la Redacción de PAX no había nadie, pero el micrófono seguía dando el pontifical. Tuve que suspender mi trabajo dos veces, durante la elevación y la bendición papal, que supongo me valió también.

Pero, ¿y la Iglesia del Silencio? Supongo que desde el altar de la plaza de Pio XII, que es hoy el altar mayor del mundo católico, habrán salido lenguas de fuego para la Iglesia del Silencio. La consigna de rogar por ella había sido dada con el más solícito afecto. Y seguramente se hallaría en la plaza de Pio XII el grupo de ucranianos que ayer visitaron nuestra Redacción. Llevaban unos chalecos bordados al estilo de su país. Y no había en sus rostros el estigma de odio, sino esa alegría pentecostal que ha inundado durante estos días nuestra ciudad. Indudablemente, esos ucranianos, como mis amigos polacos, rogarían mucho por la Iglesia del Silencio.

Apología del futuro templo Parroquial de Figueras

29

Ligera descripción del Proyecto

Continuamos en nuestro último artículo con una breve descripción de las principales características de nuestro futuro templo. En realidad el estado de las obras podría relevarnos ya de este trabajo. Sin embargo hay todavía alguna objeción que merece ser desahuciada.

Empecemos diciendo que la planta de cruz latina era obligada por la falta de espacio. Sin olvidar como se hizo en el siglo XVIII la planta de cruz la iglesia, larga y estrecha, habría quedado como un túnel.

La principal objeción contra la nueva planta ha sido la que pretende que no apodándose el ábside sobre el muro neoclásico de la calle de la Junquera se pierde terreno.

Para esto contestarse que al decidir los arquitectos que la cabecera del ábside no se levantara sobre dicho muro tuvieron en cuenta varias razones todas ellas poderosísimas. En primer lugar, y sin entrar en la cuestión previa de la robustez del muro, había que tener en cuenta su estilo, de que difícilmente habría concordado con la construcción neoclásica. Descaban además los arquitectos que el templo del ábside no se asomara sobre la calle de la Junquera. La solución actual aleja mucho de esta calle la masa del ábside y del templo con lo que no se quita luz a la vía pública. Sobre el muro se levantará una loggia italiana que servirá de locutorio a la sacristía.

Pero no termina aquí la objeción. Alegan algunos que por lo menos detrás de esa loggia podía levantarse el ábside prescindiendo del pasillo que queda actualmente entre la loggia y el ábside, y que pone en comunicación a la sacristía con la Capilla del Santísimo Sacramento.

Este pasillo tiene un doble objeto. En primer lugar, por ser su bóveda más baja que la del ábside, contribuye a que la masa de edificación suba gradualmente desde la calle de la Junquera. Pero su principal motivo funcional es otro: se trata de establecer una comunicación cómoda entre la sacristía y la ca-

pilla del Santísimo Sacramento, evitando el tránsito por delante del presbiterio. Los grandes espacios que quedan a ambos lados permitirán, si se cree del caso, que se instale aquí la capilla de música con un harmonium cuando la ceremonia no exija la intervención del órgano.

La sacristía y la capilla del Santísimo Sacramento están colocadas sobre los brazos del crucero, por consiguiente su longitud queda determinada por su emplazamiento. Por lo que respecta a su estilo renacentista hay que tener en cuenta que, con muy buen acierto, no se pretende que esos dos cuerpos de edificio sean del mismo estilo. Y esto por dos razones: porque no forman parte de la parte tradicional de una iglesia gótica y porque arranca del muro neoclásico de la calle de la Junquera y combinan con la loggia.

Con lo dicho quedan suficientemente explicadas las objeciones que hemos oído formular sobre esta parte del templo.

Nuestra iglesia contará con una nueva fachada, la del mediodía. Se construirá aquí un pórtico que comunicará también con el baptisterio. Con esto quedará disimulada la restauración realizada en ladrillos de esta parte de la antigua iglesia tan perjudicada por el incendio. Será esta la fachada más característica del templo, y contribuirá a darle majestad la nueva plaza que resultará del derribo de la manzana ocupada por la casa vulgarmente del «Esgarrapa dones», nombre que un día solo será recordado por los eruditos locales.

Pasemos al lado Norte, el del campanario. En el ángulo entre el campanario y el brazo del crucero va situada la casa de Acción Católica. Muchos habrían preferido que esta casa no hubiera sido, emplazada en este lugar y que hubiese quedado a la vista del público toda la base del campanario. Pero hay que tener en cuenta que la parte exterior del crucero no es construida en sillería, si no con materiales más modestos y que, por consiguiente, el contraste entre la fábrica antigua

y la moderna habría sido tremendo. La casa de Acción Católica, construida en piedra tiene pues la misión arquitectónica de unificar la masa de construcción, la de hacer desaparecer una serie de rincones que la línea de edificación acusaría y la de ocultar al tajo resultante de la falta de enlace del templo con la casa vecina. De dimensiones mucho más reducidas que la desaparecida Capilla de los Dolores, esta casa dará un gracioso aspecto al conjunto del templo y también a la plaza del Teatro.

La iglesia tendrá cuatro entradas: la actual, la del Mediodía y las del término de las dos escalinatas de la calle de la Junquera. Esas dos monumentales escalinatas formarán pues parte del conjunto del templo, lo mismo que la capilla de San Sebastián, que ofrecerá también un cómodo espacio para la Schola Cantorum. El propietario del solar en que debe ser construida la escalinata que pasará por el brazo norte del crucero lo ha cedido generosamente.

Hay en el mundo muchas iglesias con honores de catedral que no ofrecen un conjunto de edificación tan importante como el de nuestra futura iglesia. Justo es reconocer que el esfuerzo enorme que representa la realización de tan magna obra lo deberá la ciudad de Figueras al actual economo arcipreste el doctor D. Pedro Xutglá. Enfocó el doctor Xutglá el problema en todos sus aspectos y en sus justos términos. Su fe y su tenacidad han realizado el milagro.

Y para terminar permítasenos repetir lo que hemos dicho en otras ocasiones: hemos escrito esos artículos «motu proprio». No hemos sido objeto de presión, ni insinuación alguna, ni por parte del párroco ni de los arquitectos. Pero nos dimos cuenta de que cierta clase de críticas podían desprestigiar en sus comienzos una obra digna del máximo respeto, que honrará a sus autores y a la ciudad.

MANUEL BRUNET

ROGER RADIO

Única Casa con radio-técnicos especializados.

Reparación de toda clase de radio-receptores y amplificadores de cine y baile.

Tipos de amplificadores para orquestas.

Cuidamos de la obtención de licencias de radio del año en curso

Colón, 13 Teléfono, 3

Clinica Dental

VILA

Ex Ayudante y Diplomado de la Escuela de Odontología de Madrid

Rambia Sara Jordá, 82, pral. 2.

Teléfono, 266

NOTAS DE ARTE

La imagen de San Pedro de nuestra Iglesia parroquial

Una buena noticia: la estatua de San Pedro patrón de la Iglesia Parroquial de Figueras destinada a la hornacina del ábside está ya casi terminada. Es obra del escultor suizo conocidísimo en Barcelona, M. Collet, autor del proyecto de decoración escultórica de la fachada que se está constituyendo en el Monasterio de Montserrat. Especializado en la escultura decorativa, el Sr. Collet ha realizado una obra inspirada en la escultura gótica. Pero como el señor Collet es un gran escultor ha evitado el escollo de hacer arte gótico. Muy moderna y muy decorativa, la estatua de San Pedro tiene la majestad que requiere el sitio a donde va destinada. Contemplando esa estatua se llega a la conclusión de que el Sr. Collet conoce perfectamente el San Pedro de los Evangelios, su carácter enérgico, generoso y amigo del «ex abrupto». La cabeza del Santo es de una expresión maravillosa, digna de un gran artista. ■

La estatua sin su peana, mide más de dos metros, obra grandiosa labrada en un bloque de piedra de Figueras. En breve será trasladada desde Barcelona a nuestra ciudad.

Será colocada como hemos dicho en la hornacina detrás del altar, como fondo decorativo del baldaguino. Discretamente iluminada con un reflector eléctrico, producirá sin duda la impresión de grandiosidad deseada por los arquitectos de nuestro templo.

El Crucifijo de la Archicofradía de la Purísima Sangre

Mucho antes de ver cerradas sus bóvedas, nuestra Iglesia parroquial empieza a enriquecerse en obras de arte de indudable calidad. Mientras Collet termina en Barcelona la imagen de San Pedro, otro escultor, Sebastián Badía, muy conocido ya en nuestra ciudad, está acabando el Crucifijo destinado a la Archicofradía de la Purísima Sangre. Sebastián Badía ha vuelto a instalarse en Cas-

telló de Ampurias.

Como se recordará por haber sido expuesto en el Salón del Consistorio de nuestra Casa de la Ciudad, el Crucifijo que Badía ejecutó para el templo catedralicio de Castelló de Ampurias representa a Jesús muerto. El crucifijo de Figueras representará a Jesús en la agonía. El crucifijo de Castelló reveló a Badía como escultor, el discípulo único del famoso Manolo Hugué. El crucifijo de Figueras consolidará la reputación de Sebastián Badía. Es una obra tremenda digna de los imagineros del siglo XVII.

Se ha dicho, ignoramos con qué fundamento, que este crucifijo será instalado en la capilla del Santísimo Sacramento de nuestra parroquial. Es realmente el crucifijo de Badía una obra que puede presidir un altar de una catedral.

La Mare de Deu del Roure

En los escaparates de una tienda de la calle Gerona ha sido expuesta durante las Fiestas de Navidad la nueva imagen de Nuestra Señora del Roure. Es una magnífica copia de la antigua, esculpida en alabastro de Sagaró por el escultor don Pedro Marés. Merecen una calurosa felici-

tación las autoridades eclesiásticas que tuvieron la iniciativa de reproducir la devota imagen, que no ha variado en realizar la reproducción en material noble y que tuvieron el acierto de encargar la obra a un escultor de fama. La decoración, inspirada en la que ostentan las imágenes de los siglos XIV y XV, no puede ser más acertada. unas graciosas hojas de roble decoran el manto de la Virgen. El señor Marés, al reproducir con toda fidelidad posible la imagen, ha sabido evitar el peligro del arcaísmo en los rostros de la Virgen y el Niño, sin caer tampoco en la tentación de darles un acento moderno. Esta clase de arcaísmos, deliciosos en las obras originales, no habrían sido lícitos en una reproducción que no es precisamente hecha a molde.

Nuestra satisfacción habría sido completa al contemplar tan digna obra de arte si esta hubiera sido mejor instalada en el escaparate. Una señora merece ser recibida como una señora. La virgen y su escultor, exigen una presentación más adecuada. Por mucho que nos hayamos democratizado debía sorprender seguramente un poco a la Virgen del Roure verse en un camarín rodeada de sombreros de caballero.

M.B.

El Niño Joaquín Bonaterra Vayreda

ha subido al Cielo a la edad de 6 meses el día de ayer, día 12 de los corrientes

Sus desconsolados padres: Juan y María; hermano Jorge; abuelos paterales, José Bonaterra y Angeles Matas; abuelos maternos, Joaquín Vayreda y Josefa Trullol; bisabuelo, Sebastián Trullol; tíos, primos y demás familia,

al participar a sus amistades tan sensible pérdida, les ruegan una oración para su alma y agradecerán la asistencia al Oficio de ánimas que el próximo **SABADO, día 16**, a las 10 se celebrará en la Iglesia Parroquial de esta ciudad.

Figueras, 15 de Enero de 1945

FIGUERAS, 9 MARZO DE 1944
Nº 320

Vida Parroquial

Organo del Patronato de la Catequística

EL «DÍA DEL PAPA»

Hacia la reconstrucción de la unidad moral del mundo

Es un fenómeno del que ha podido darse cuenta todo el mundo, en este naufragio de la humanidad, a medida que aumentan los estragos de la hecatombe bélica, ante el sistemático terrorismo de ambos bandos beligerantes, que no respeta ya ni la vida de las poblaciones civiles indefensas, ni tampoco los templos más famosos y las obras de arte patrimonio de una civilización, aumenta la devoción al Vicario de Cristo en la tierra. Durante cuatro siglos se ha hecho todo lo posible para desprestigiar a la Santa Sede. A los sucesos ataques del luteranismo hicieron triste coro las otras modalidades del protestantismo. La ofensiva no cesó: los enciclopedistas y la Revolución Francesa recogieron el estribillo y en la época moderna un liberalismo y unas sociedades secretas, que nada tenían de liberales en el sentido humano de la palabra, reanudaron con redoblado furor los ataques contra la cátedra de San Pedro.

Lo peor del caso es que no pocos católicos, más o menos practicantes, pero al fin y al cabo católicos, se han dejado contagiar por esas campañas de sectores que ellos mismos consideran como adversarios religiosos y políticos y que inconscientemente aceptan el más peligroso de sus principios, esa indisciplina religiosa que permite hablar del Papa con una sonrisa. Si esos católicos, personas de orden, han olvidado que el Papa es el representante de Jesucristo, tengan por seguro que el adversario — adversario en todos los aspectos: religioso, moral, político y social — no lo olvidará nunca.

El resultado de esa confusión religiosa es la causa de todos los males políticos de la edad moderna. Rota por el luteranismo la unidad religiosa y moral de Europa, no sólo en su aspecto disciplinario sino también en el dogmático, nuestro viejo mundo zozobra en el caos. Al desaparecer los más elementales principios de la moral social y política, la fuerza se ha erigido en árbitro supremo. Y en estos trágicos momentos, al volver el mundo sus ojos hacia el Vaticano, hacia el árbitro que las naciones habían repudiado, se da cuenta de la inmensa desgracia — desgracia o castigo — que representa la pérdida de la unidad moral del mundo cristiano.

Afortunadamente, a medida que aumentan los estragos de la catástrofe bélica, una selección del mundo cristiano, entre la que figuran — según reconoció Pío XII en uno de sus mensajes navideños, numerosos protestantes — dirige su mirada en dirección a la cúpula de la Basílica de San Pedro, amenazada hoy por las bombas. La tremenda vorágine en que parece hundirse la civilización moral y material ha tenido la virtud de sofocar los insultos e ironías contra el Vaticano. Esos ataques contra un poder moral que, según afirmaban sus enemigos, había dejado de existir, son ya una extravagancia en este momento en que sólo se oye el crujir de dientes. El inolvidable Pío XI, con su energía característica, se había dirigido repetidas veces a los numerosos adversarios de la Santa Sede repitiendo la frase francesa tan conocida: «Qui mange du Pape en meurt».

Vuelve el mundo sus ojos hacia el Vicario de Cristo. El «Día del Papa», sus jubileos, sus encíclicas y mensajes son otras tantas ocasiones que el mundo aprovecha con ánimo de reconstruir esa unidad moral bajo el signo de la Cruz, desgraciadamente perdida. Todo el mundo ha podido darse cuenta de que entre el lenguaje de los jefes de la guerra y el del Santo Padre media un abismo. Sus cartas y discursos predicaban aquella libertad, hija de la verdad del Evangelio, la única libertad que nos hace hombres libres; aquella igualdad y fraternidad que nos otorga el hecho de tener a Dios como Padre común. Sus mensajes al mundo en guerra no se refugian en lo vago, no se limitan a la exhortación piadosa y paternal, sino que señalan concretamente las injusticias que ha determinado la guerra y fijan — también concretamente — los puntos en los que debe apoyarse la paz.

Es un error decir que el Papa predica en el desierto. Se ha hecho una propaganda gigantesca de esas bases para esa paz justa que el Papa reclama. Solicitó Pío XII el concurso de todos los hombres de buena voluntad en la propaganda de esa paz y esa colaboración ha sido intrépida y generosa. Todo el mundo ha reconocido que en el programa de paz del Santo Padre no había laguna ni reservas mentales. Algo quedará de todo esto. Quedará por lo menos el reconocimiento, cada día más vasto, de que la cátedra de San Pedro no puede ser destruida por el poder de las tinieblas.

MANUEL BRUNET.

IMPORTANCIA DE LA TRAVESÍA

Vida Paroquial 22 - XII - 1947 No. 489

Por MANUEL BRUNET

HE aquí que la «Travesía», el nuevo trazado de la carretera de Francia, es ya una realidad.

Los funcionarios de Obras Públicas le han dado el nombre de «travesía». La denominación es justa: «travesía» - en catalán «travessia» o «travessera» - es un camino transversal y también el trayecto de una carretera que atraviesa una población. La carretera nueva no abre en rigor una transversal, pero hace la función de una línea transversal, y no es inexacto que atraviesa la ciudad. Por el momento, el pueblo le llama la «carretera nova».

Durante los últimos dos meses la ciudad ha seguido con verdadera emoción las obras que la empresa de los señores Agustí y Masoliver realizaba entre la Viña de Macau y el Paseo Nuevo. Los que todavía lamentaban que para dar paso a la carretera hubiera sido preciso sacrificar ocho metros de Parque cambiaron de opinión al contemplar la grandiosidad de esta avenida y comprobar que una vez más ha resultado cierto el proverbio según el cual, a veces, los árboles ocultan el bosque. Aquel trozo de carretera es en realidad una magnífica avenida y de dieciocho metros de ancho, y el Parque, al retroceder ocho metros, ha ganado en visibilidad y majestad. Desde la esquina de la calle Pep Ventura, la nueva avenida, o sea la Ronda Verdager, causa una impresión inmejorable y la casa que el arquitecto don Pelayo Martínez construye para el señor Macau le da una gran distinción.

Son muchas las bellas perspectivas que ofrece la nueva carretera. Además de la citada Ronda Verdager, queremos señalar la plaza que abre la confluencia entre la nueva carretera y la calle que pasando por el lado Norte del Parque conduce al Hospital en construcción. Desde esta

plaza véase la silueta del Ventós y al llegar al cruce de la Travesía con la carretera del Castillo sorprende agradablemente la masa de arbolado de la antigua carretera de Francia. Otra perspectiva bellísima la ofrece la Travesía a su paso por la Era d'En Deseya. Desde este sitio parece que la carretera se goce contemplándose ella misma, mientras nos descubre a lo lejos la nota verde del Parque y un gran circuito de montañas. Al llegar aquí, viniendo de Barcelona, las personas que por primera vez visiten nuestra ciudad creerán que Figueras se halla en el corazón del Pirineo.

La nueva carretera transformará la ciudad. Probablemente desde que Figueras existe no se había realizado una obra de tanta trascendencia. El trazado de la Travesía, obra del ingeniero señor Mallol - el autor del puente de Verges - recorre en un trayecto de tres kilómetros la parte más sensible de la ciudad. Figueras ha estado de suerte: la Travesía será el paseo favorito de los figuerenses, será una calle y ofrece la ventaja de corregir una serie de mezquindades que probablemente nunca habrían tenido corrección posible. Después de amenazar seriamente la existencia del Garrigal ofrece la ventaja de derribar todo lo existente en la Ronda del Ferial y puede redimir todo el Pueblo Nuevo. El estilo de las construcciones que van surgiendo permite suponer que el barrio de la Providencia mejorará muchísimo y que está destinado a ser el sitio de residencia más agradable de la ciudad.

El Ayuntamiento, percatándose de la importancia de la Travesía ha emprendido la obra de enlazarla con sus alrededores a fin de dar a la ciudad unas entradas dignas de ella. Ha empezado la obra de urbanización de la plaza del Sol. La entrada por la carretera de Olot, que en la

actualidad es una verdadera desgracia, será una de las plazas más simpáticas de la ciudad. Y de confirmarse la noticia según la cual uno de los organismos estatales más poderosos va a construir allí un gran edificio, esta plaza del Sol, atravesada por dos carreteras, se convertiría en uno de nuestros más vitales centros urbanos. La nueva plaza ocupará una parte del Ferial y del terreno de la Ribera que será cubierta hasta un poco más allá del eje de la entrada principal del Parque. Un paseo comunicará la plaza del Sol con el Paseo Nuevo. Gracias a esta urbanización el Parque de la ciudad podrá decirse que empieza en los actuales lavaderos del Ferial para terminar al pie del Castillo, porque - y de esto hablaremos en otra ocasión - el Parque va asaltando la montaña. Otra urbanización que va a empezar en breve es la de la Era d'En Deseya. El jardincillo que adornará este sitio será como el prólogo del gran Parque. Además, el Ayuntamiento ha aprobado ya unas ordenanzas que han de impedir que se edifique anárquicamente en la Travesía. Los proyectos de esta gran urbanización débense al arquitecto municipal don Alejandro Bonaterra.

No creemos exagerado repetir que la Travesía es la más importante de las obras realizadas en Figueras durante toda su existencia y la que más ha de transformar su aspecto. Forzosamente una avenida de tres kilómetros de longitud y que entra en la ciudad con dieciocho metros de ancho debía afectarla profundamente. La influencia de la Travesía es ya evidente desde la carretera del Castillo hasta la cárcel. La calle de San Pablo llega ya a la nueva carretera. Y el enlace de las otras calles de este sector es cuestión de poco tiempo.

PRODUCTOS LITURGICOS

Imágenes y Objetos
— para el culto —

ROURA

SAN CRISTOBAL, 14

Casa Cabanas

SAN PABLO, 14

ARTICULOS PARA NAVIDAD
CESTAS - PANERAS - JUGUETES
Y OBJETOS PARA REGALOS

Golosinas Mallol

Venta de Juguetes para Bautizos
CONFITERIA Y COMESTIBLES
.....

San Pedro, 23 (frente Iglesia)

Canigo
SIN NOTICIAS DE LA «MARE DE DÉU DEL MONT»

Por **MANUEL BRUNET**

En una «Carta al Director» de CANIGO, publicada en el último número de esta revista, el señor J. P. R. me invita a decir algo sobre el Santuario de la «Mare de Déu del Mont». Recuerda el señor J. P. R. que en un artículo publicado hace unos años en Destino anunció que los padres Capuchinos se habían hecho cargo del Santuario. Dijo, en efecto, que el proyecto de restauración del Santuario de la Virgen había empezado con la construcción de una carretera que partiendo del Mas Falgora, en dirección al mediodía, se dirigiera al Santuario pasando por las ruinas del monasterio de Sous. Esta carretera, abierta en dirección a la parte soleada del macizo del Mont, revolvorizaría toda la montaña, particularmente el rellano de Sous, sitio relativamente protegido del viento, en donde hay dos fuentes y florece espontáneamente el narciso. Dijo también que aprovechando la comodidad que ofrecería la carretera existía el proyecto de restaurar la todavía restaurable del monasterio románico y de construir allí mismo una casa de Ejercicios espirituales. Dijo, en suma, que el Santuario del Mont podía ser una verdadera maravilla y me atengo a lo dicho. Podría ser, después de Montserrat y Nuria, el Santuario mariano geográficamente más interesante de Cataluña. Mi amigo don Pedro Vayreda, tan devoto de la Virgen del Mont y autor de una magnífica monografía del Santuario, creía que era uno de los más antiguos de Cataluña y que la Virgen sustituyó en aquel trono montañoso probablemente a Diana. En la montaña han sido halladas monedas emporitanas. La devoción a la Virgen del Mont es aún vivísima en el Ampurdán, comarca que el Mont domina por completo. Como dice el señor J. P. R. Masén Vardaguer: llamó a la Virgen del Mont «Regina de l'Empordà». La Virgen del Mont es además — según creo — patrona de la Diócesis de Gerona, detalle que acredita la venerable antigüedad del Santuario.

Recuerda el señor J. P. R. que en el artículo publicado en Destino hace tres o cuatro años prometí que antes de dos años podría irse en coche al Santuario. Han transcurrido por lo menos cuatro años, añade el señor J. P. R. — ha transcurrido el Año Mariano y no se ha dicho ni una palabra más de la restauración del Santuario ni de su carretera. La sobre razón al señor J. P. R. — creo que la información en que se basaba mi artículo publicado en Destino tenía toda la seriedad de un documento notarial. En una excursión informativa, por cierto muy penosa, recorrí un kilómetro de la nueva carretera y fui a pie hasta Sous, abriéndome paso entre malezas y barrancos. Desde entonces no he sabido ni una palabra más del proyecto de restauración del Santuario del Mont y de la revolvorización de la montaña. Y no es que no haya indagado y preguntado. Claro está, todo eso costaría mucho dinero y ahora circula poca moneda. Sólo la carretera — una espléndida carretera de cornisa — costaría una fortuna. He pensado muchas veces que el problema de la carretera — que en el Mont es un problema capital — acaso sólo podría resolverlo el escuitismo católico. Imaginad que, durante el verano, trabajan en la construcción de la carretera setenta u ochenta jóvenes universitarios o las órdenes de dos o tres técnicos y bajo la dirección espiritual de un religioso especializado en esa clase de apostolado. Yo creo que habría cola para formar parte de esa brigada. Bastarían unas vacaciones veraniegas para que la carretera llegara a Sous. Creo que hasta la cumbre del Santuario la carretera proyectada no pasa de cinco kilómetros. Magnífica tarea para uno o dos grupos de muchachos poseídos de espíritu religioso. El trabajo indudablemente sería rudo, pero el fervor religioso y la camaradería juvenil podrían amenizarlo. Sería además variadísimo ese

trabajo: consistiría en desmontar grandes rocas, en derribar árboles corpulentos, transporte de tierras y explanación del camino. Una sección también muy atractiva sería la de albanilería. Esa clase de trabajos ha interesado siempre a los muchachos, especialmente cuando tienen una finalidad deportiva. Tengo la seguridad que esos setenta u ochenta jóvenes no olvidarían en su vida las vacaciones en la «Mare de Déu del Mont». La montaña con sus 1.025 metros de altura es paradisíaca, sus rincones placenteros y el panorama impresionante. Unas vacaciones trabajando en el Mont imprimirían carácter en la vida de estos escuitas. Como puede suponerse, el escuitismo se practica gratuitamente. Y el ideal sería que cada escuitista costeara su manutención. No tendría eso nada de absurdo, ni resultaría caro, si tenemos en cuenta que son muchísimos los jóvenes universitarios que gastan por lo menos mil pesetas al mes. En Francia el escuitismo católico ha hecho maravillas: ha construido y restaurado iglesias rurales y se ha hecho una especialidad en el arte de construir carreteras que faciliten el acceso a los santuarios de montaña. El Mont se prestaría muchísimo para esta clase de experimento: razando rosorios y haciendo «castellades» el trabajo progresaría como por arte de encantamiento. No creo delirar. Todo eso requiere fe, mucha fe, y sólo la fe es capaz de remover una sierra tan severa como la de la «Mare de Déu del Mont». En prueba de que no soy víctima de un arrebatado lírico sólo diré que no me hago ya ilusión alguna. Un mal congénito del Ampurdán es el fatalismo. Aquí todo está por hacer. Años atrás recogimos en Castelló de Ampurias un proverbio que hemos glosado varias veces. El proverbio dice: «a l'Empordà tot fuig». Realmente, aquí «todo huye». «Tot fuig». Ha huido San Pedro de Roda, se ha ido el Mont. De San Pedro de Roda han escapado, uno por uno, hasta los árboles. En Figueras, así, han ido tantas cosas. Se nos ha ido el Archivo Nacional, el Hospital Viejo, y antes de estranarse, el Hospital Nuevo. Huyó también el Teatro Municipal y, años atrás se dejó perder la posibilidad de tener un museo emporitano. Y ahora se nos ha escapado nada menos que San Pablo... Hay que luchar contra el fatalismo de que «a l'Empordà tot fuig». Porque a veces hay cosas que después de escapar vuelven por ejemplo, Ampurias. Pero cada retorno exige un verdadero milagro. Ahora nuestro alcalde, don Juan Junyer, lucha para que no se escape la poca agua que nos queda. Y lucha también para que nuestro Pep Ventura no se fugue definitivamente. El señor Obispo ha realizado el milagro de que no se volatilizara el monasterio de Vilabertrán. Y ahora el Estado va a intentar que la iglesia de Castelló vuelva con toda su magnificencia. Pero hay que luchar porque, de lo contrario, hasta la Muga podría darse a la fuga.

UNA FIESTA Y UN CENTENARIO

CON motivo de la próxima festividad de Santo Tomás de Aquino, Patrón de los profesores y alumnos de Segunda Enseñanza, CANIGO se complace en dedicar unas páginas a tan digno acontecimiento, puesto que los problemas de la Cultura gozan de su especial predilección. Como el Doctor Angelico, damos a los valores del intelecto la trascendencia merecida. Los Centros de Enseñanza Media, forjadores de los hombres del porvenir, son acreedores de la atención, ayuda y estima de todos. Por otra parte, el Instituto de Figueras ostenta la dignidad de ser el primero de los fundados en España, como sucesor de aquel Colegio de Humanidades que, en 1839, fundó el buen pedagogo Rdo. P. don Julián González de Soto. En este mes de Marzo tendrá lugar otra notable efeméride: el Centenario de la creación de la «sardana llarga», por nuestro bienamado Pep Ventura (1818-1875). Gracias a él, la modesta agrupación de tres o cuatro músicos (fluviol, flauta y cornamusa) se enriqueció con los armoniosos sonos de la tenora que, además, tocaba con prodigio. Así, empezó a formarse la moderna cobla y a crearse la «sardana llarga». Ventura no fué sólo un innovador técnico, sino también un excelente compositor, de innata inspiración, que supo recoger con maestría las esencias de la música popular en sus partituras, entre las que sobresalen «Per tu ploró», «El cant dels ocells», «Arri Moreu» y «Les noietes de Figueras». Nuestra ciudad se dispone a celebrar este Centenario con un magno festival, que puede ser el inicio de la preparación del monumento que todos los catalanes debemos a Pep Ventura. Es un deber y un derecho que se levante en Figueras, capital del Ampurdán, cuna de la sardana. Para ello (como verá el lector más extensamente en páginas siguientes) nuestro gran escultor, Federico Marés ha brindado su labor desinteresada. A tan noble gesto, el señor Alcalde de la ciudad ha expresado su gratitud, a la que unimos la nuestra más efusiva. ¡Dios haga que el monumento sea pronto una realidad!

FIGUERAS, MARZO 1955
 AÑO II - NÚM. 13 - 5 PTAS.

Redacción y Administración: CALLE GERONA, 7 - TELÉFONO 411

ANNEX 4

Mostra de cartes del Fons Manuel Brunet i Solà (UdG)

Carta de Manolo Hugué a Manuel Brunet (s. d.)

Amic Brunet e tinguet gran con-
 tentemen de rebre notícias vostres
 y per vos mateix, durant l'epoca
 malheureuse us e seguit mentis
 e pogut us e sapigut a Ytalia mes
 després... ma mai aques cregut
 trovar va, a Castello y en circum-
 fancias que a par el pble meu, no
 den eser tan important per en Ba-
 dia que es un deixeble meu que le
 estimo es mereix ajuda y la nece-
 sita y com que us conec se que vos
 fereu lo que cal fer per a ell
 y desdara us en dona les gracies
 y ya que som a demanar en Badia
 estaria molt content si feni u per
 aci un exemplar del vostre interesan-
 tism (Desembarc dels Grecs) us o dic
 per que se que això li fa ilusions
 se que mai us en diria res.

Prumet 1. en Badia feia aqua
 crist seria una cosa molt be per
 que esthores no apretaria eas
 gomb de Caldes que fa temps que
 fe ballo per que li facim per dars
 pen sen lo que per aquets nego
 ai fora dirlos, aveyans si un
 moi que es de aci y que a fet
 un crist que esta ^(be) que u estara
 a repam si finim a mo per cores
 per lo vostre y glena amre u y
 cercar, les vostre imatges a ft
 Glucia es a dir de confeccio
 menyen dos si jo to contente
 ell fa el crist de castello
 ni ell fa aquest treball y ans
 ell acordem que això bestes no
 mndria a veure el crist m
 tre el modela.

en un ambun del ~~lo~~ opici me
 empreta croure, creieu Prumet
 que fine gaver de venir a veure
~~per~~ fan que me apadaria par y
 larros per que Pen no me a donar
 ni bona lletra ni bona arlogra
 fia pero me a fet xarriare
 creieu Prumet si se us estime
 senca pareria y mentre eys
 yo venir venieu vos a bants
 fan miuent

Mando a tu que

ara com ma espuria mes lletra
 quedaria a ~~deure~~ ^{deure} desps que
 al que va ll por la Deu me
 en quardi de u escur e
 a del nau Marcelo

Carta de Ramon Rucabado a Manuel Brunet (22.03.1943)

Barcelona 22 Març 1943

Bon amic Manuel Brunet

Suposo que devia rebre, en el seu temps, el meu llibre La custòdia de prems que li vaig enviar a Castelló d'Empúries, em sembla fe dos anys, després d'haver-me vist a Montserrat.

Ara he publicat la segona part, titulada Istèria en el cielo. N'hi remeto un exemplar, a la seva adreça de Figueras, que comec pel nostre comú amic l'escriptor Sebastià Badia.

Vaig enviar-ne dos exemplars a Destino. No se si en parlaran.

Llegeixo amb gran interès sempre la seva columna i articles. Ho col·labora a me al Diari de Barcelona, on ja hi veniu fent alguns articles, com a voluntari feia 2 anys.

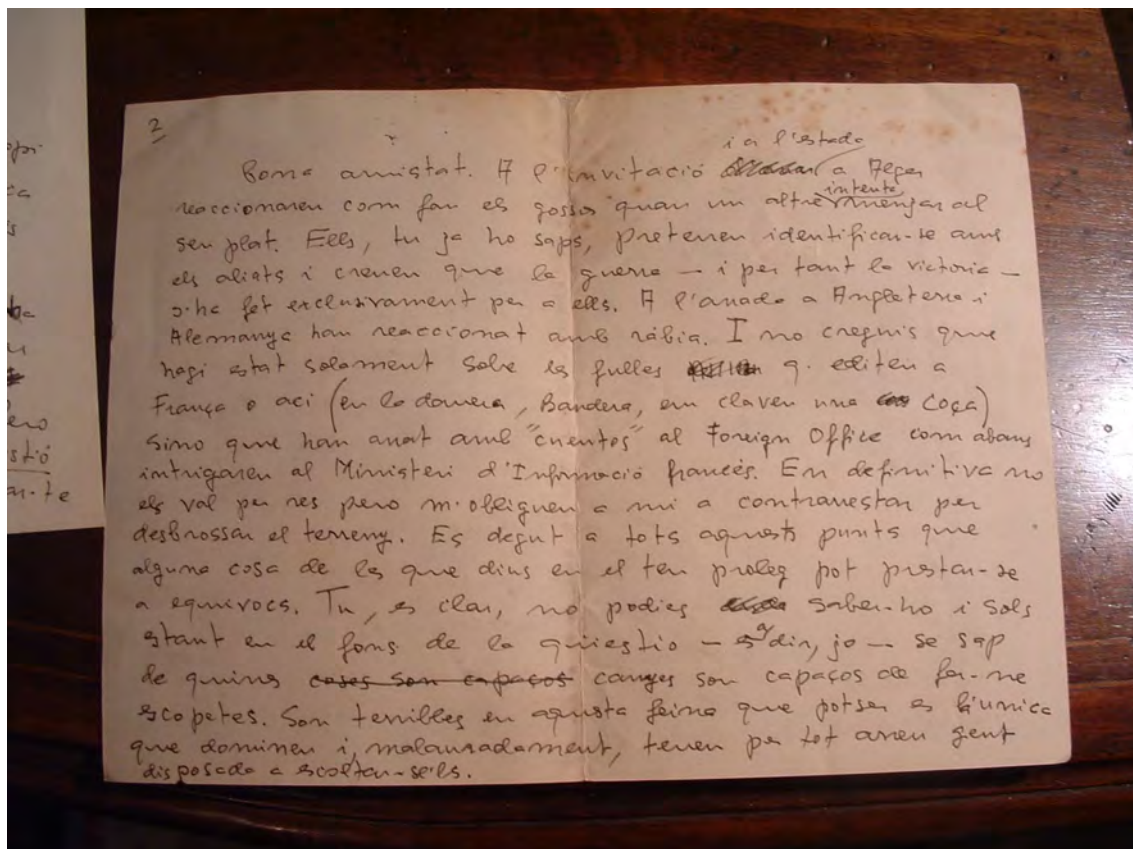
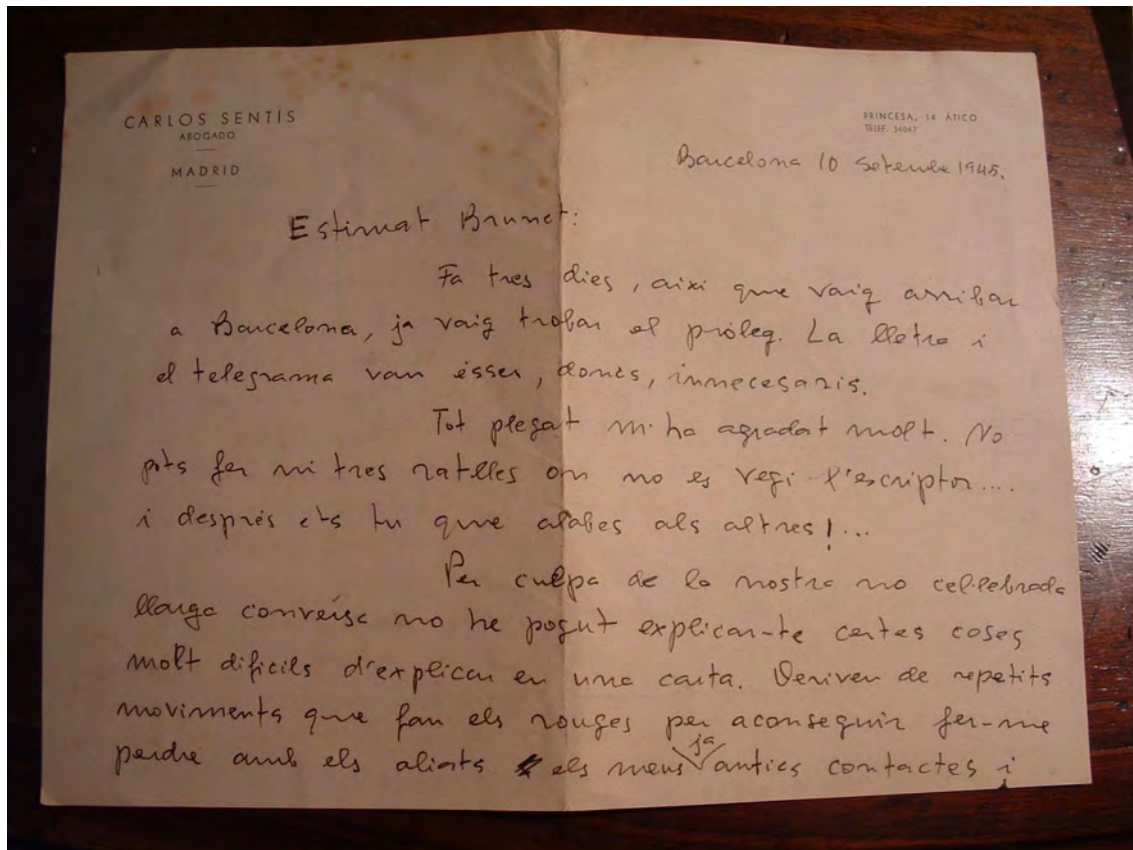
Moltíssim i agraïment sempre i ve mai V. per Barcelona?

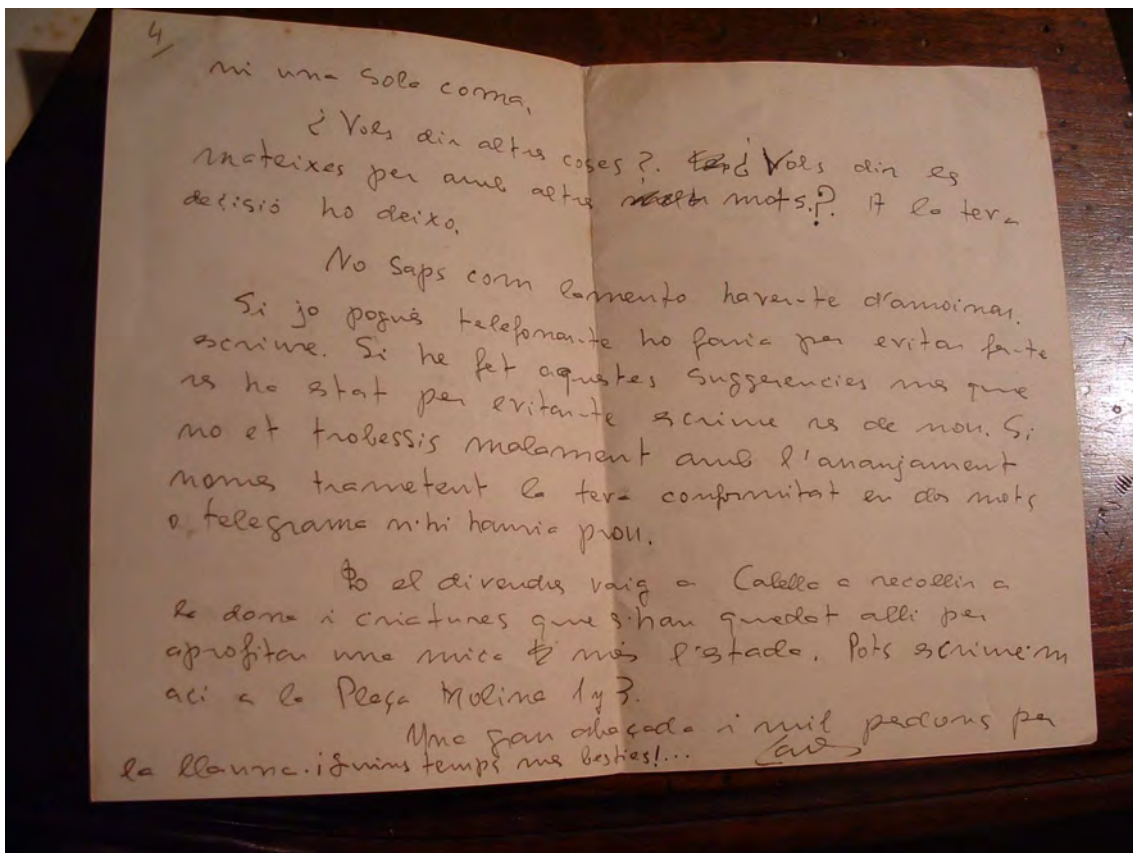
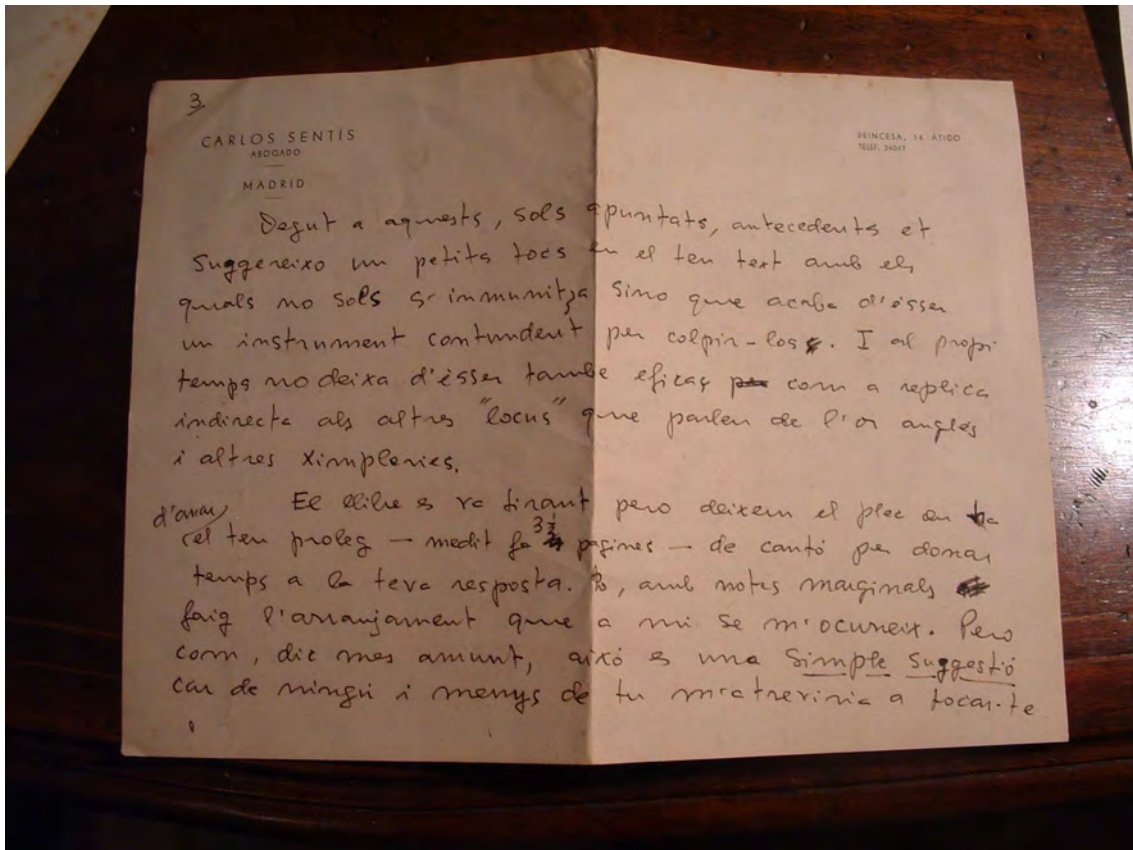
Li envia me amicel salutació el
a afe company

Ramon Rucabado

Mendes Miria
1.1.1.

Carta de Carles Sentís a Manuel Brunet (10.09.1945)

Carta de Josep Vergés a Manuel Brunet (27.09.1945)

Amic Brunet:
 Per taler i jo vam
 anar a veure al Ricari
 General, tal com havia
 indicat el doctor Mont-
 serrat. El Ricari ens va
 atendre molt bé i va
 dir que l'assumpte era
 clar i ell estava disposat
 a arregar-lo favorablement.
 Heu fet - forment li ens de
 la casa supor - que tu li
 expris els fets en forma
 de instància adreçada a
 ell. Heu portat l'afu pot con-
 tinuar resultat.
 Amb un taler en fet
 un model d'instància rela-
 tant els fets, que s'han de

a la teua consideració. Si et sentia bé, afegis les coses que manquin, copia-la i me l'envia signada. Jo la presentare al Vicari.

a mi em sentia que aquest és el millor camí per que no et faci ni un de tot això. Esper que a tu també et senti bé.

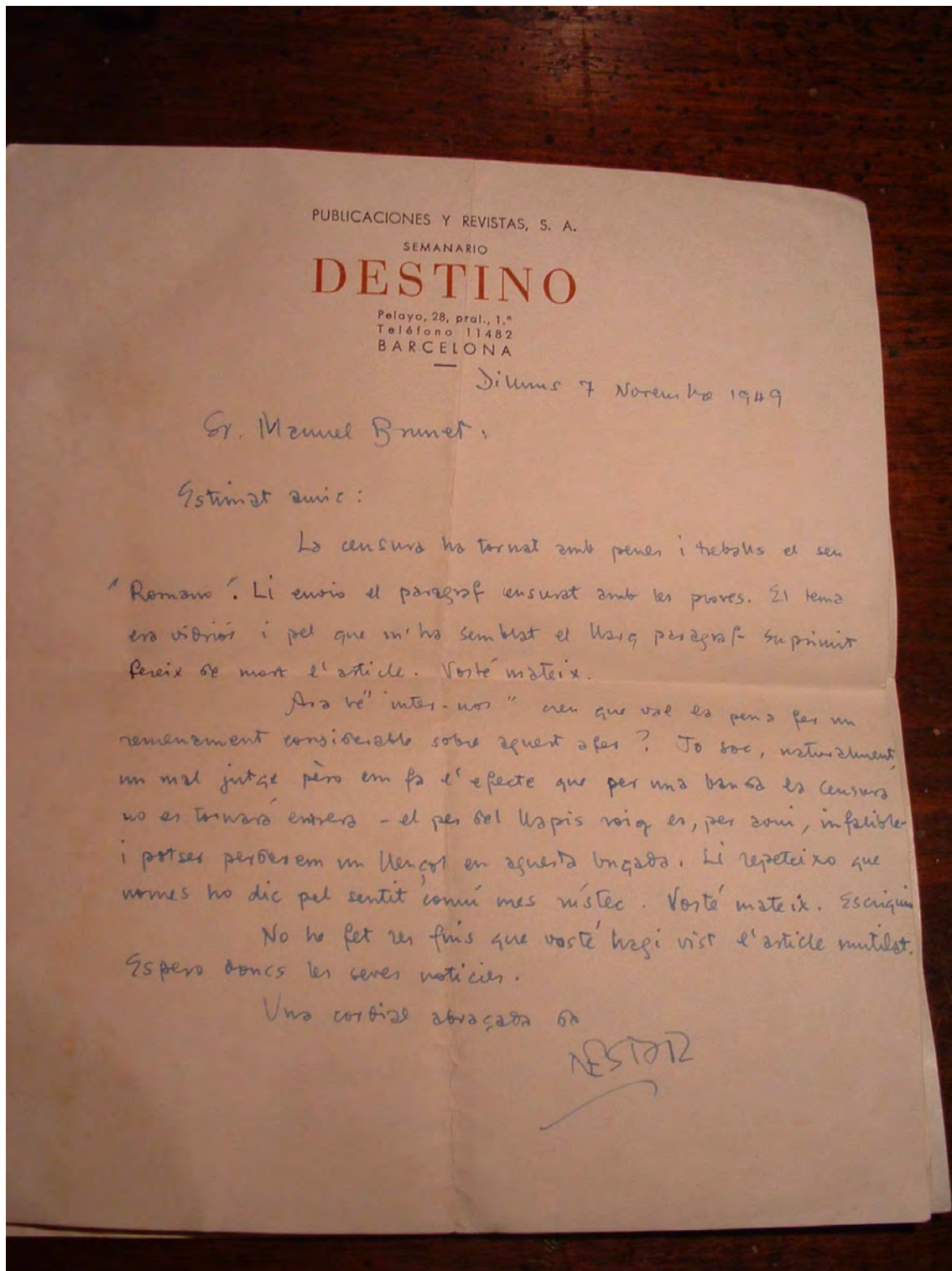
Una vegada el vicari t'ha donat l'instància del mateix és unidat del retorn de pensats i quantitats, però que naturalment, jo li donare.

ara veig que tu hables de fer un. això és bé. hables sovint per tot i una abraçada

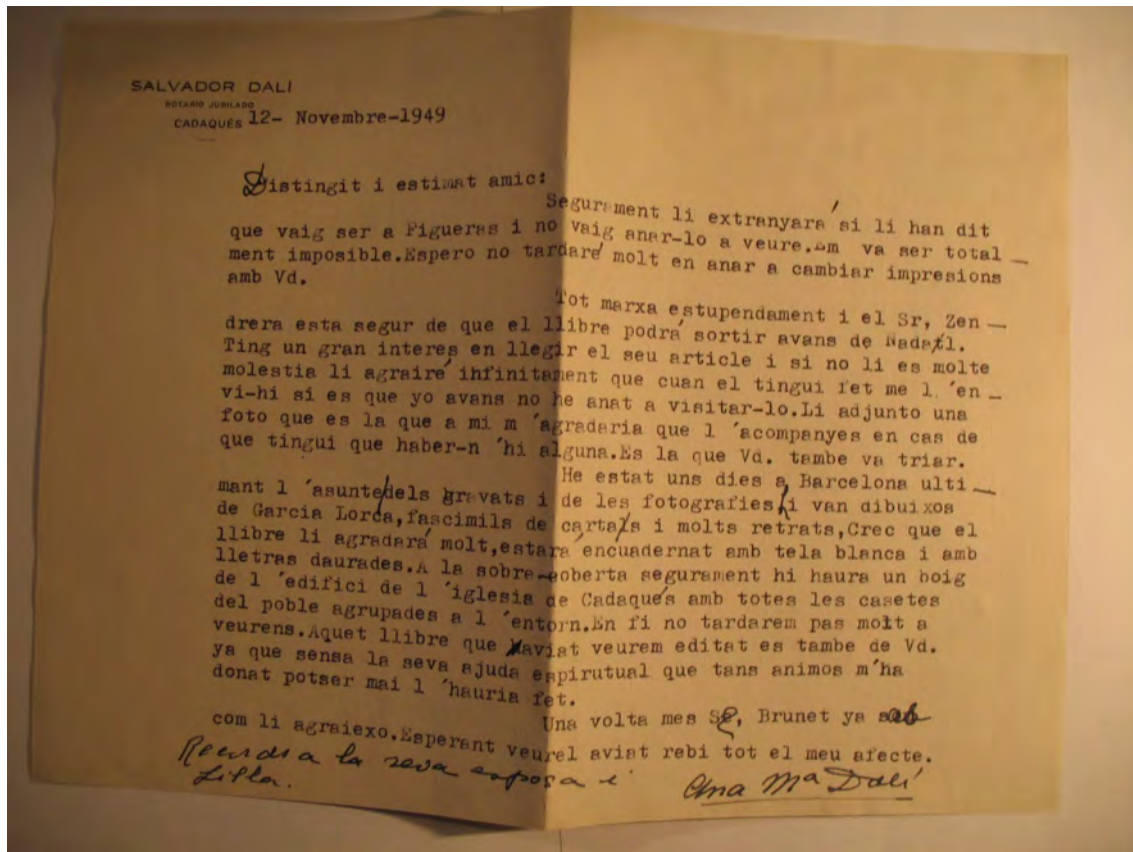
Brunet

27-IX-145

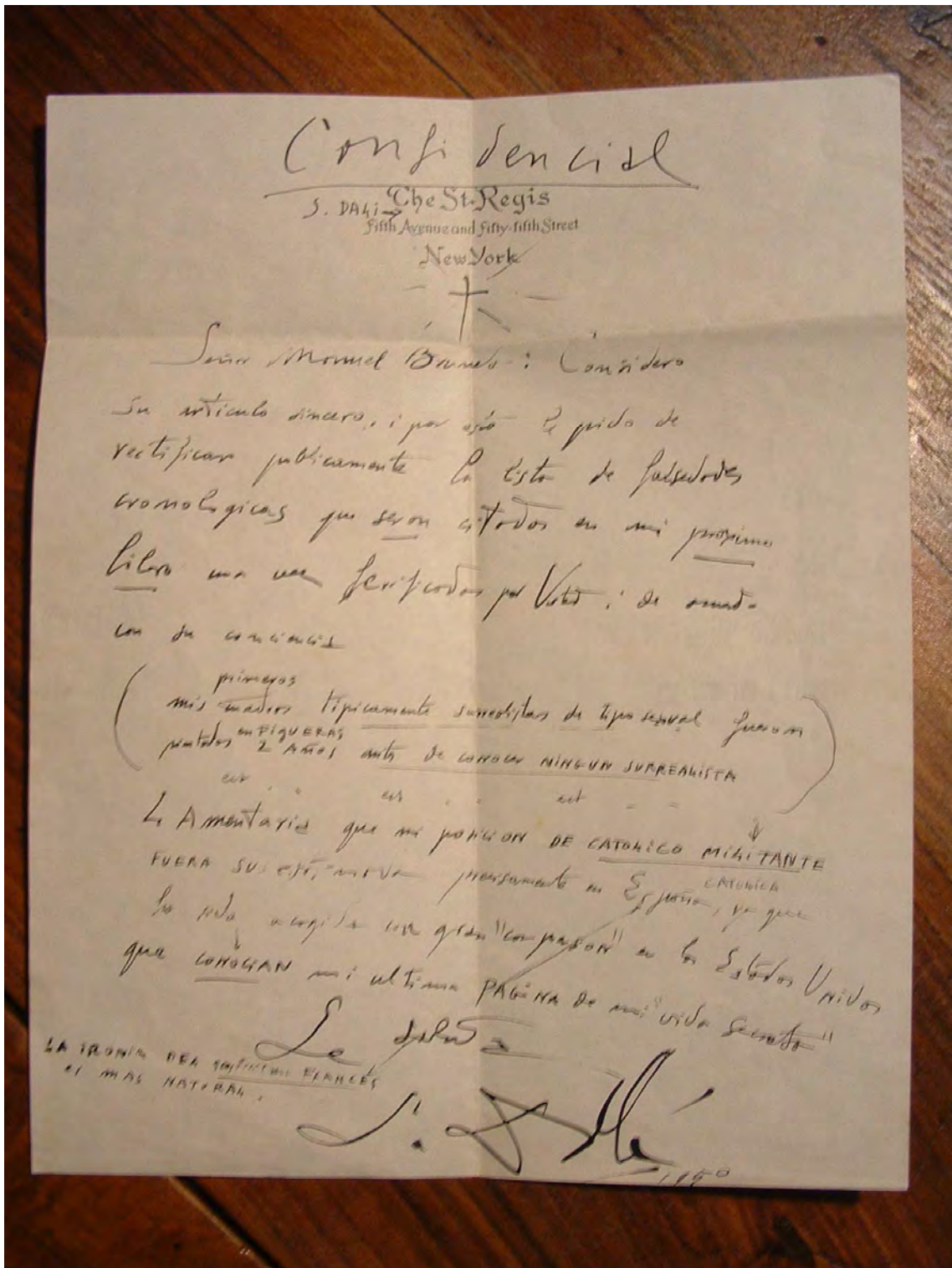
Carta de Nèstor Luján a Manuel Brunet (07.11.1949)

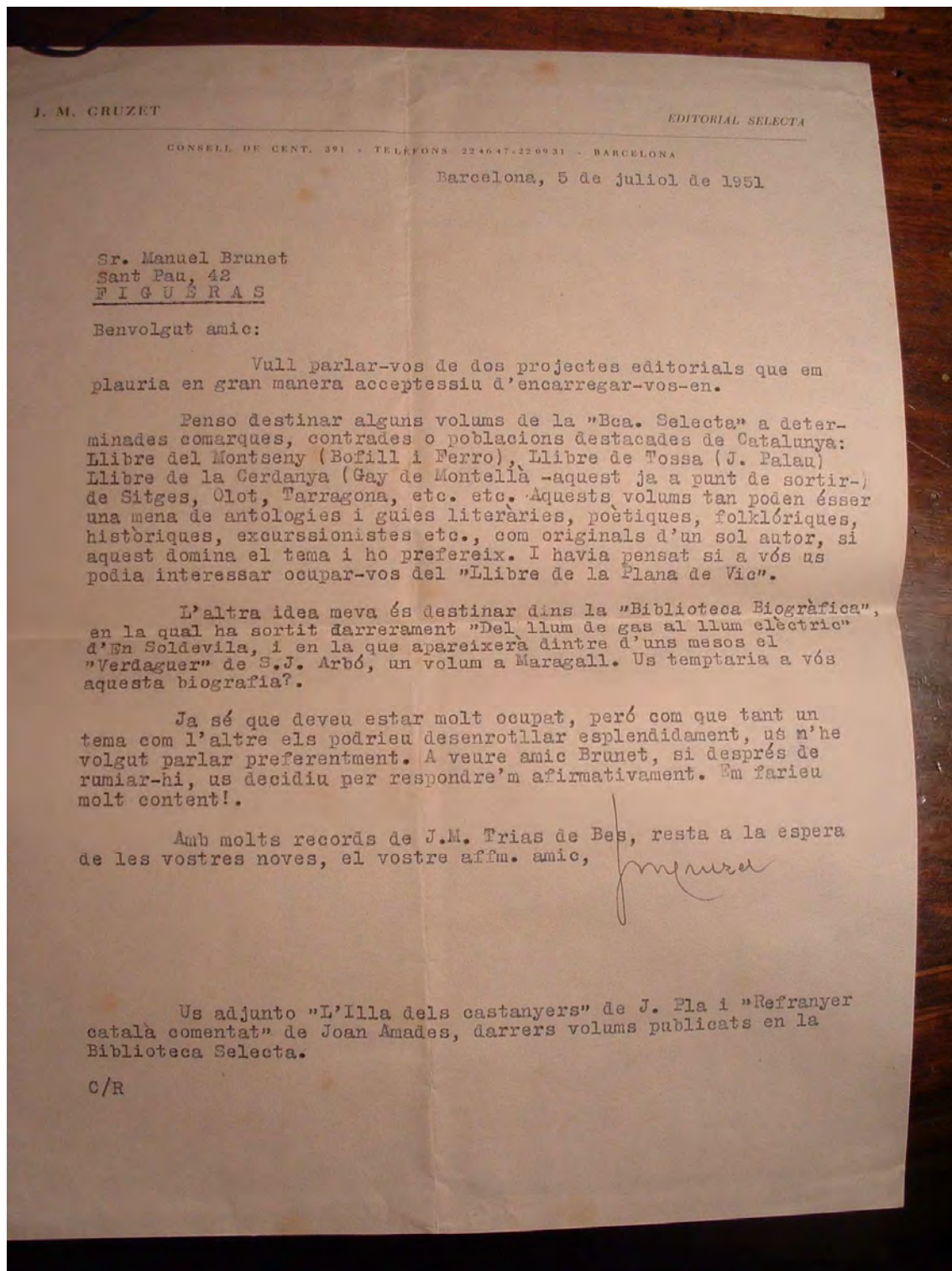
Carta d'Anna Maria Dalí a Manuel Brunet (12.11.1949)

Carta de Salvador Dalí a Manuel Brunet (15.01.1950)

Carta de Josep M. Cruzet a Manuel Brunet (05.07.1951)

J. M. CRUZET

EDITORIAL SELECTA

CONSELL DE CENT. 391 - TELEFONS 224647-220931 - BARCELONA

Barcelona, 5 de juliol de 1951

Sr. Manuel Brunet
Sant Pau, 42
FIGUERAS

Benvolgut amic:

Vull parlar-vos de dos projectes editorials que em
plauria en gran manera acceptessiu d'encarregar-vos-en.

Penso destinar alguns volums de la "Bea. Selecta" a deter-
minades comarques, contrades o poblacions destacades de Catalunya:
Llibre del Montseny (Bofill i Ferro), Llibre de Tossa (J. Palau)
Llibre de la Cerdanya (Gay de Montellà -aquest ja a punt de sortir-)
de Sitges, Clot, Tarragona, etc. etc. Aquests volums tan poden ésser
una mena de antologies i guies literàries, poètiques, folklòriques,
històriques, excursionistes etc., com originals d'un sol autor, si
aquest domina el tema i ho prefereix. I havia pensat si a vós us
podia interessar ocupar-vos del "Llibre de la Plana de Vic".

L'altra idea meua és destinar dins la "Biblioteca Biogràfica",
en la qual ha sortit darrerament "Del llum de gas al llum elèctric"
d'En Soldevila, i en la que apareixerà dintre d'uns mesos el
"Verdaguer" de S.J. Arbó, un volum a Maragall. Us temptaria a vós
aquesta biografia?

Ja sé que deveu estar molt ocupat, però com que tant un
tema com l'altre els podrieu desenrotllar esplèndidament, us m'he
volgut parlar preferentment. A veure amic Brunet, si després de
rumiar-hi, us decidiu per respondre'm afirmativament. Em farieu
molt content!.

Amb molts records de J.M. Trias de Bes, resta a la espera
de les vostres noves, el vostre affm. amic,

J. M. Cruzet

Us adjunto "L'Illa dels castanyers" de J. Pla i "Refranyer
català comentat" de Joan Amades, darrers volums publicats en la
Biblioteca Selecta.

C/R

Carta de Carles Fages de Climent a Manuel Brunet (1943)

V. 2 Manuel Brunet

Figueraes.

Estimat amic: tenia no-
tícies que l'indalt no estava
bé. Moments abans de prendre
el tren m'ho varen dir a
Figueraes, assegurant-me que
tenia febres de Malta, cosa que
jo em creia que era molt pe-
rada, però no perillosa.

Dilluns, dia 2, de Barcelona estant
vareig parlar amb el Cardal,
i en Joan va dir-me que el teu
fill estava greu. Eixint de l'Ale-
neu per anar a l'estació vareig

forbes & Tibericents. No veia
l'amproc que fos com de
molta gravetat i imminència.
Arribat a Mrs. Russell pensava
en un ret. case que hauria
fet precisament avui...

La nit passada, i imprevistament
nada per la notícia de la
gravetat, i degut a l'efecte tan
sincer que us tenim, la
Draumont va despertar-me
diverses vegades i somniau
que tu t'estaves morint.

Les dones tenen els sentiments
ocults mes afegats. La fi,
avui hem rebut, hevent di-
ret, la Vanguardia. Hem
regalat tan tres tornats can-
rics tractes del mes proper

dels nostres parents.
 És clar, nos ens podem
 avenir a la idea de tanta
 dolor com ha caigut per
 sempre damunt vostre,
 la difa Teresa i tu, i la vos-
 tra filla. Un pensament en aquest
 cas el nostre sentiment
 no és pas sols de pietat
 envers vosaltres, és igual-
 ment de recança envers
 el vostre fill. Pogueu, vegades
 als seus anys es produeix
 una semblant de
 simpatia pròpia, i de
 tota personal. Al costat
 de la tema acusada perso-
 nalitat s'accentua la
 d'aquest malogranyat

miranyó, intel·ligent, exube-
 rant, plenitud de vida.
 Fou un infant precoç, i en
 es un miranyó el que ha
 estat, sino tot un home.
 No oblidaré mai, durant
 les meves breus incursions
 juvenils a Castells, la seva
 avidesa per a escoltar les
 notícies que sovint so-
 nava de la ciutat i per a
 interessar-se en les coses
 dels spans, fins que calia
 traduir-lo seriósament
 per a que arribés al llit, i en-
 core, el trobavem escoltant
 darrera la porta del menjador.
 La seva intel·ligència,
 despretge i el seu físic

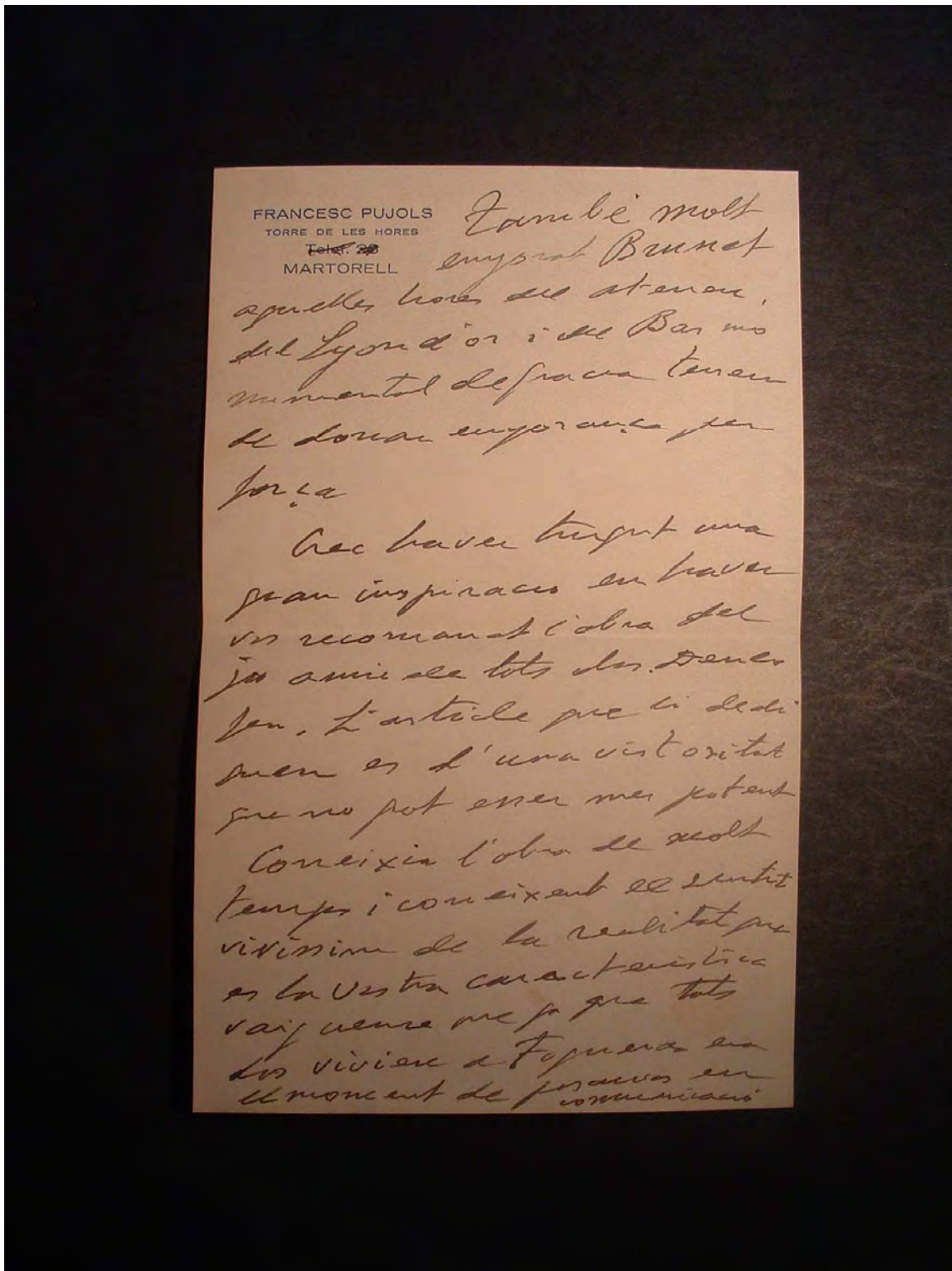
agradable l'haurien fet
triomfar. Semblava, amb
l'ajuda de les bones relacions,
un home predisposat
per a això.

Dones ara no solria que
mes dir-te. Si mai has
cregut que la meua actitud
fos sincera, tota aquesta
sinceritat s'ha format
d'alors que ajuntó a la vos-
tra

Carles

Estimats Mª Teresa
i Manuel: No cal pas dir-
vos ho que sento la
mort de l'Endald, no tinc

Carta de Francesc Pujols a Manuel Brunet (1952)

Estic molt content de haver
condevinat el cap d'efecte
de vostre article es una ca
novada que pot remoure
fins molt lluny

Us predo molt agrair
per la vostra salutació i
per les paraules amistoses
que m'adreçau com també
per haver atès tan explen
dida ment la meua recoma
nació

Esperant que alguna ve
gada es presenti ocasió de
veurem us extingir sobre
el pit el vostre amic de
tants anys Francesc
Pujols 14 de febrer 52

Carta de Marià Manent a Manuel Brunet (1943)

Aleixar
18-VIII-43.

Amic Brunet:

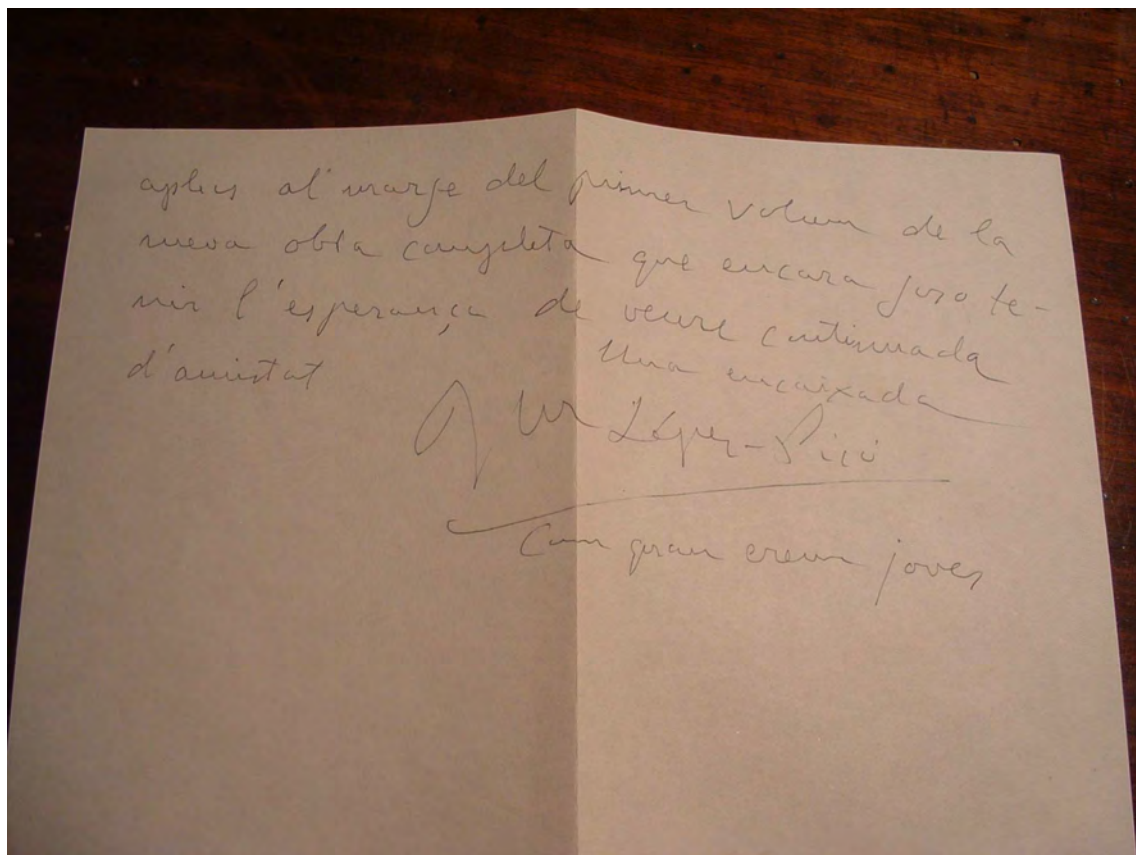
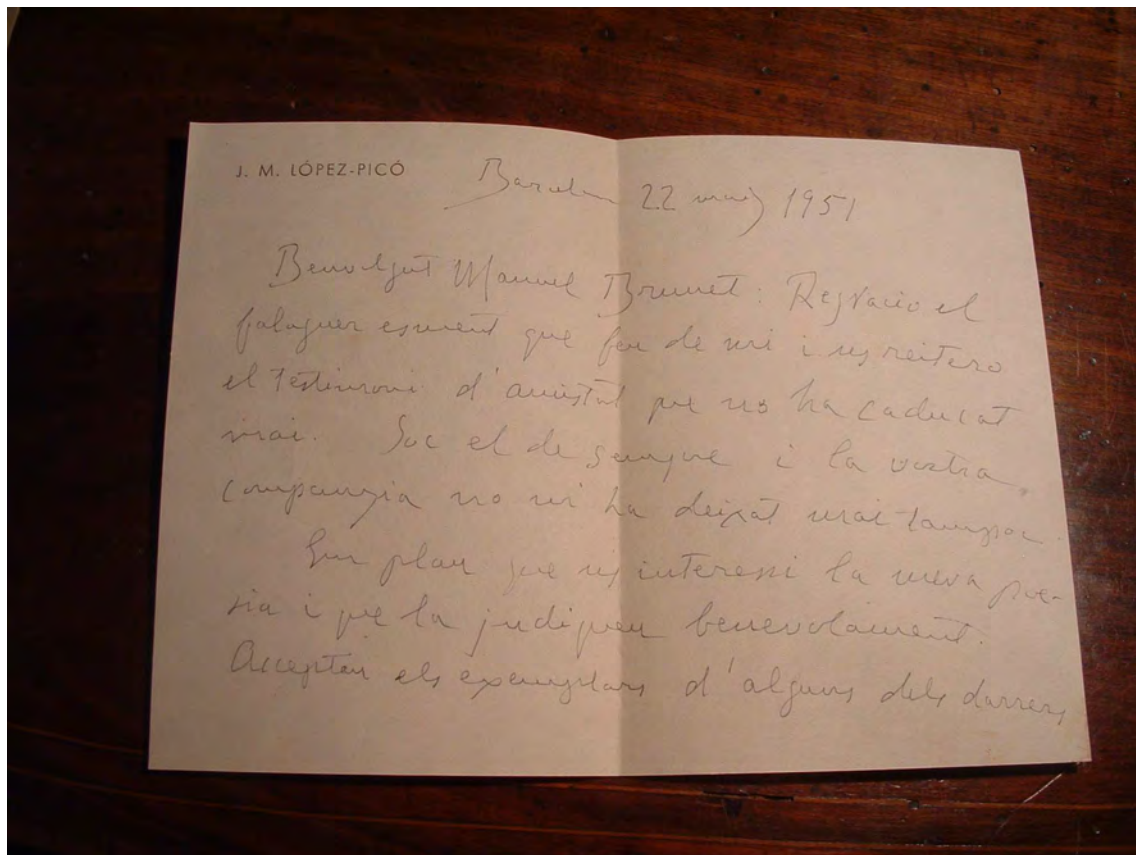
Fins ahir no vaig saber la terrible prova que us afligeix. "Destino" m'arriba, a aquest poblet on passo l'estiu, amb molta irregularitat, i no havia llegit la trista nova en cap diari. Quina dolorosa sorpresa! Com a pare que sóc, m'imagino el vostre gran abisme de desolació i us acompanyo de cor en aquests moments duríssims. Ja sé que no hi ha paraules a l'altura de trasbalsos així; només us retreuré el que va escriure'm, fa més de vint-i-cinc anys, el bon Mossèn Puntí, amb motiu de la mort del meu pare: "Penseu en la profunditat de l'Eternitat on som mèsos". Sé que no ha de faltavos aquest consol.

Us abraça el vostre vell amic,

Marià Manent

*Mas fepiman
(por Reus)
Reus*

Carta de J. M. López-Picó a Manuel Brunet (1951)

ANNEX 5

FOTOGRAFIES I RETRATS

Retrats de preguerra

Casament de M. Brunet i M. Teresa Mayor (1924)

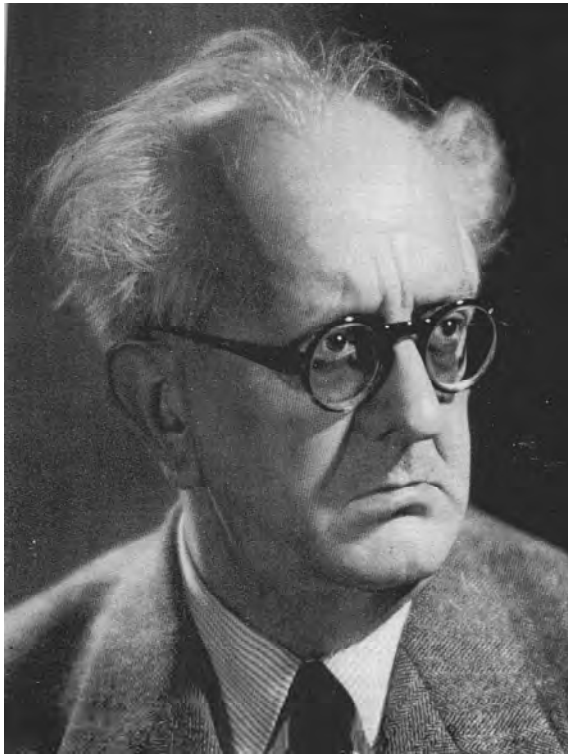

Manuel entre els anys vint i trenta

Viatge a Terra Santa amb el P. Miquel d'Espluques i el P. Bonaventura Ubach (1934)

Retrats de postguerra (anys quaranta i cinquanta)

Fotografies amb membres del grup de *Destino*

Manuel Brunet i Josep Pla

Joan Teixidor, Josep Vergés, Maria Trias (propietària del restaurant), Ignasi Agustí, Manuel Brunet, Josep Pla i Nèstor Luján al restaurant Trias de Palamós

Manuel Brunet i Nèstor Luján a la redacció de Pax (1952)

Retrats de Manuel Brunet

Retrat de Lluçia Costa ([1912-1913])

Retrat de Miquel Soldevila ([1916-1920])

Retrat de David Santsalvador (1955, BC)

Casament de Josep Vergés (Fons Josep Vergés, BC)